

प्रकाशक—

बलराम श्रीपाद अणुबल्लभ श्री. ए.

स्वाध्याय-संस्थान

ठाकुरगढ़— स्वाध्यायसंस्थान (पारडी) [वि. सुरत]

संख्या २ १३ : वर्ष १९७८

वर्ष १९५७

पूर्वीय वार ७५

सूत्र—

वासुदेव अथवासाक परीक्षा

श्रीशिवर शॉकसेट वकरी

२ बालारोड पिरगीच सुबई ७

ऋग्वेद-संहिता ।

प्रथमं मण्डलम् ।

॥ प्रथमोऽष्टकः ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ वर्गः १-३७]

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सूक्तानि १-३]

(१)

१ मधुच्छन्दा वैश्वामित्र । अग्नि । गायत्री ।

॥३०॥ अग्निर्मलि पुरोहित	यज्ञस्य वैवमृत्विर्जम् ।	होतार रत्नधातमम् ।	१
अग्निः पूर्वमिर्कपिमि	रीडथो नूतनेरुत ।	स देवाँ एह वक्षति ।	२
अग्निना रयिमश्नधत्	पोपमेव त्रिवेदिवे ।	यज्ञसँ वीरवत्तमम् ।	३
अग्ने य यज्ञमध्वर	विश्वतः परिभूरसि ।	स इद् देवेषु गच्छति ।	४
अग्निर्होता कविक्रतुः	सत्यश्चित्रश्रवस्तमः ।	देवो देवमिरा गमत् ।	५ [१]
यदुक्त्वाशुषे त्वमग्ने	भद्रं कश्चिप्यसि ।	तवेत् तत् सत्यमङ्गिर ।	६
उप त्वाग्ने त्रिवेदिवे	दोषावस्तथिया वयम् ।	नमो भरन्त एमसि ।	७
राजन्तमध्वराणां	गोपामृतस्य दीदिविम् ।	वर्धमान स्वे दमं ।	८
स नः पितेर्व सूनवे	अग्ने सृपायनो भव ।	सचस्वा नः स्वस्तये ।	९ [२] (९)

(२)

१ मधुच्छन्दा वैश्वामित्र । १-३ वायुः । ४-६ इन्द्र-वायुः ।
७-९ मिषा-घरुणौ । गायत्री ।

वायवा याहि वक्षति	ये सोमा अरंकृताः ।	तेषां पाहि शुधी हवम् ।	१
वायं उक्थेमिर्जरन्ते	त्वामच्छां जरितारः ।	सुतसोमा अहविवं ।	२
वायो तव प्रपृच्छती	धेनां जिगाति व्राशुषं ।	उरूधी सोमपीतये ।	३
इन्द्रवायू इमे सुता	उप प्रयोमिरा गतम् ।	इन्द्रवो वामुशन्ति हि ।	४
वायुविन्द्रश्च चेतथः	सुतानां वाजिनीवसू ।	तावा यांतमुपं इवत् ।	५ [३]
वायुविन्द्रश्च सुन्वत	आ यांतमुपं निष्कृतम् ।	मश्वित्वा प्रिया नरा ।	६ (१५)

सिद्धं बुधे पूरवत्	वर्षं च शिवावत्	१	विषं वृतापीं सावना	७
अस्तेन वित्रावत्	कृतावृत्तानुसूया	१	कृतं बुधनामसाये	८
कृती वा सित्रावत्	सुविज्जता उरुवावा	१	कर्म वचन अपमं	९ [४](१०)

(१)

१ मनुष्यत्वा वैश्वयिच । २ मन्त्रिणी ७-६ इत्य ७-६ विस्व देवाः । १२ आरवणी । पावरी ।

मन्त्रिणा पञ्चमीरिवा	वर्षत्यापी छमीपती	१	बुधमुजा चरुस्वतम्	१
मन्त्रिणा पुष्यवमा	सुतु वावीरिवा श्रिवा	१	विष्णुवा वनें गिटे	२
वर्षा बुवाकैः सुता	मार्कण्या वृत्तवैरिच	१	वा वर्षे चरुस्वती	३
इन्द्रा वाधि विज्जमानो	सुता कुमे म्नुक्क	१	अपनीभिष्मना फुलाटः	४
इन्द्रा वाधि श्रिक्रिवा	विषंमृता सुतावना	१	अपु अद्याभि शुक्ता	५
इन्द्रा वाधि छुम्मात्र	उपु अद्याभि इरिच	१	सुती वैरिच्य मुक्क	६ [५]

आमासवर्षणीकृतो	विषे देवात्तु आ फे	१	वृत्तवैरिवा वृत्तवै	७
विस्व देवातो अणुः	सुतना मन्तु वृत्तवै	१	उमा इव स्वस्त्यवि	८
विषे देवातो अणुः	वर्षिवावाता अणुः	१	मेवै जुष्म वक्षेप	९
पुष्पका अ तारवणी	वावेविष्मित्रीकती	१	बुधं वंशु विषावत्	१०
पुष्पिणी सुतानां	वर्तन्ती सुमतीनाम्	१	बुधं वंशु तारवणी	११
मदा अणु तारवणी	व वेतवनि सुतानां	१	विष्णे विष्म नि चंजति	१२ [६](१०)

(७)

[विदीपोऽनुकण ११ पृ ७-७]

१ मनुष्यत्वा वैश्वयिच । २ मन्त्रिणी ।

सुतपञ्चमवर्षे	सुषुवांसि पोषुवे	१	सुषुवांसि परिचयि	१
उप म मनुजा गीह	वर्षेण ताजय्य वि	१	उदा इव उष्णो मर्द	२
अथा नु अनेमानां	सिधानं वृत्तानाम्	१	माशु अलि चतु आ रधि	३
परदि विज्जमानो	विष्मं पुष्पा विपुश्चित्तम्	१	पन्तु लसिचतु आ वंशु	४
उत वृत्तम् अ विष्म	निगन्तवैरिचयान	१	वर्षात्तु इन्द्र इव बुधः	५ [७]

उत मं वृत्तानां अति	सुषुवांसि वृत्तवै	१	स्वामिन्नां चरुस्वती	६
पुष्पानामां म	वर्षिवा वृत्तवै	१	सुषुवांसि मन्तुवर्षेण	७
अथ पुष्पा वीतकता	सुता वृत्तवैरिचयः	१	वर्षा वावे विष्मिन्	८ (२०)

त त्वा वाजेषु वाजिनं	वाज्याम' शतशतो	।	धनांनामिन्द्र त्वातये	१
यो रायेषु धर्निर्गहान्	सुपारः सुन्वतः सखा	।	तस्मा इन्द्राय गायत	१० [८] (४०)

(५)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । इन्द्र' । गायत्री ।

आ त्वेला नि दीदृते	न्द्रमभि प्र गायत	।	सखायु. स्तोमवाहस'	१
पुञ्जमं पूरुणा	मीशान वायीणाम्	।	इन्द्र सोमे सखा सुते	२
स घा नो योग आ भुवत्	स राये स पुरंध्याम्	।	गमद्वाजेभिरा स नः	३
यस्य संस्थे न वृण्यते	हरी समत्सु शत्रय'	।	तस्मा इन्द्राय गायत	४
सुतपाते सुता इमे	शुचयो यन्ति धीतये	।	सोमासो दध्याशिरः	५ [९]

त्व सुतस्य पीतये	सद्यो वृद्धो अजायथा	।	इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुकतो	६
आ त्वा विशन्वाशयः	सोमास इन्द्र गिर्वण'	।	श ते सन्तु प्रचेतसे	७
त्वां स्तोना अवीधृधन्	त्वामुक्था शतशतो	।	त्वां वर्धन्तु नो गिरः	८
अक्षितोति सनेष्टिग	वात्रामिन्द्रः सात्रिर्णाम्	।	यस्मिन् विश्वानि पौंस्या	९
मा नो मतां अमि हुहन्	तनुनामिन्द्र निर्घण'	।	इशानो यवया वृधम्	१० [१०] (५०)

(६)

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्र । १-३ इन्द्र, ४, ६, ८, ९ मरुत,

५, ७ मरुत इन्द्रश्च, १० इन्द्र । गायत्री ।

पुञ्जन्ति वृधमरुप	चरन्तं परि तस्थुषः	।	रोचन्ते रोचना विवि	१
पुञ्जन्त्यस्य काम्या	हरी विपक्षसा रथे	।	शोणा घृष्णू नृवाहसा	२
केतु कृषणक्रेतये	पेशो मर्या अपेशसे	।	समुषद्भिरजायथाः	३
आवह स्वधामनु	पुर्नर्गर्भत्वमेरि	।	दधाना नाम यज्ञियम्	४
धीवृ चिदारुजनुभि	गुहां चिदिन्द्र बर्हिभि	।	अर्विन्द उस्त्रिया अन्न	५ [११]

द्वेषयन्तो यथां मति	मच्छां विद्वंसुं गिरः	।	महामनूयत श्रुतम्	६
इन्द्रेण स हि दक्षसे	सजग्मानो अर्धिम्युषा	।	मन्द्रू संमानवर्चसा	७
अनवद्यौरभिद्युमि	मृखः सहस्यवर्चति	।	गुणैरिन्द्रस्य काम्यै.	८
अतः परिज्जुहा गहि	विषो वा रोचनावधि	।	सर्मस्मिन्नुञ्जते गिरः	९
इतो वा सातिमीमहे	विषो वा पार्थिवावधि	।	इन्द्रं महो वा रजस'	१० [१२] (६०)

यत्स्वां सुशिप्र मन्त्रिभिः स्तोमैर्भिर्विश्वचर्षणे । सचेष्टु सर्वनेष्वा	३
असृग्मिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुर्वहासत । अजोषा ध्रुवम पतिम्	४
स चोदय वित्रमुवाग् राधं हन्त्र वरेण्यम् । असदित ते विभु प्रभु	५ [१७]
अस्मान्नु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुर्विद्युम्न यशस्वतः	६
सं गोमदिन्द्र वाजव कुस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्विद्याक्षितम्	७
अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्न सहस्रसातमम् । हन्त्र ता रुथिनीरिषः	८
षत्सोरिन्द्र षष्टपतिं गीर्मिगुणान्तं क्रुग्मियम् । होम गन्तारमृतये	९
सुते हृते न्योक्तसे बृहद् बृहत् एकुरिः । हन्द्राय शूषमर्चति	१० [१८](९०)

(१०)

१२ मयुच्छन्दा वैश्यामित्रः । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

गार्यन्ति त्वा गायत्रिणो ऽर्चन्त्यर्कमुर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतकृत उद् वृशमिव येमिरे १
यत् सानोः सानुमारुहद् भूर्यत्पृह कर्त्वम् । तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति २
युक्त्वा हि केशिना हरी वृषणा कथयथा । अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ३
एहि स्तोमो अभि स्वरा ऽभि गृणीष्या रुध । नह्यं च नो वसो सचेन्द्र यज्ञ च वर्धय ४
उक्थमिन्द्राय शस्य वर्धन पुरुनिष्विधे । शक्रो यथा सुतेपु णो शरणंत् सूर्येषु च ५
तसित संखित्व ईमहे त राये त सुवीर्ये । स शक्र उत नः शक्रु दिन्द्रो वसु दयमान ६ [१९]

सुदिव्रतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशं । गवामपं वृज वृधि कृणुष्व राधो अद्विवः ७
नहि त्वा रोदसी उमे ऋघ्नायमाणमिन्वतः । जेषुः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं ध्रुवहि ८
आश्रुत्कर्ण श्रुधी ह्य नू विद्वधिष्व मे गिरं । हन्त्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिष्वन्तरम् ९
विधा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम् । वृषन्तमस्य ह्रमह ऊतिं सहस्रसातमाम् १०
आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुत पिब । नव्यमायु प्र सूतिर कृधी सहस्रसामृषिम् ११
परि त्वा गिर्वणो गिरं इमा भवन्तु विश्वतं । वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय १२ [२०]

(१०२)

(११)

८ जेता माघुच्छन्दस । इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

इन्द्र विश्वां अवीवृधन्त् समुद्रव्यचस गिरं । रुथीतम रुथीना वाजानां सत्पतिं पतिम् १
सूर्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते । त्वामभि प्र णोनुमो जेतांरुमपरजितम् २
पूर्वीरिन्द्रस्य शतयो न वि दस्यन्पूतयं । यदी वाजस्य गोमता स्तोतृभ्यो महेत मघम् ३

(१०५)

पुं० लिङ्गपूर्वां कुवि—रितीया अत्रात् । इतो विभक्त्यु कर्मिणो पुं० वृद्धी पुं०पुं० ४
 त्वं पुठस्व मोमुतो उपवाङ्मिणो विरुं । त्वां देवा अविन्मुक्त्वा तुन्वर्मानात् आविदुः ५
 त्वाहं वरं प्रमिदिः अर्वांश्च लिङ्गानुवर्त्त । उपाङ्मिणो विरुं विदुः तस्यं कुपः ६
 आवाङ्मिणो अविदुं त्वं ह्यनुवर्त्तानि । लिङ्गे तस्य वेदिङ्गम् देवां वृद्धीसुधि ७
 इन्वृद्धीसुधोर्वा—मि धोर्वा अनुवत् । त्वाहं तस्यं पुनर्त्तं पुन सु तन्नि सुर्वाः ८ [११]
 (११)

(११) [वृद्धीसुधादा ४५ ९० (१-८०)]

११ वेदाङ्गिणि. धात्वा. १ अर्वाङ्मिणो [विरुं अर्वाङ्मिणो] अर्वा. वावरी.

अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अस्व पुनर्त्तं सुकर्तुम् १
 अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अस्व पुनर्त्तं सुकर्तुम् २
 अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ३
 त्वं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ४
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ५
 अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ६ [१२]
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ७
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ८
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ९
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् १०
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ११
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् १२ [१२] (१२०)

(११)

११ वेदाङ्गिणि. धात्वा. (अर्वाङ्मिणो, अग्निं पूजं देवार्थं) [अर्वाङ्मिणो अग्निं, १ अर्वाङ्मिणो, २ अर्वाङ्मिणो, ३ अर्वाङ्मिणो, ४ अर्वाङ्मिणो, ५ अर्वाङ्मिणो, ६ अर्वाङ्मिणो, ७ अर्वाङ्मिणो, ८ अर्वाङ्मिणो, ९ अर्वाङ्मिणो, १० अर्वाङ्मिणो, ११ अर्वाङ्मिणो, १२ अर्वाङ्मिणो] अर्वा. वावरी.

वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् १
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् २
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ३
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ४
 वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् । अग्निं पूजं वृद्धीसुधो देवार्थं लिङ्गपूर्वकम् ५ (१२०)

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः ।	अद्या नून च यद्ये ६ [२४]
नक्तोपासां सुपेशसा ऽस्मिन् यज्ञ उर्ष ह्वये ।	इद नो बहिरासदे ७
ता सुजिह्वा उर्ष ह्वये होतासा देव्यां कवी ।	यज्ञ नो गक्षतामिमम् ८
इच्छा सरस्वती ग्रही तिस्रो देवीर्मयोमुवः ।	वहिं सीदन्त्वस्त्रिधं ९
इह त्वष्टारमस्मिन् विश्वरूपमुप ह्वये ।	अस्माकमस्तु केवलः १०
अव सृजा वनस्पते देवं देवेभ्यो हविः ।	प्र दातुरस्तु चेतनम् ११
स्वाहा यज्ञ कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे ।	तत्र देवा उर्ष ह्वये १२ [२५] (१३४)

(१४)

१२ मेधातिथि काण्वः । विश्वे देवा (चिन्वैदेवैः सहितोऽग्निः), ३ इन्द्रवायुवृहस्पतिमित्रा-
मिपूषभागादित्यमरुद्गणा, १० विश्वदेवाग्नीन्द्रत्रायुमिश्रचामानि, ११ अग्नि । गायत्री ।

ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये ।	देवेभिर्याहि यक्षिं च १
आ त्वा कर्णा अहृषत गृणान्ति विप्र ते धियं ।	देवेभिरग्ने आ गंहि २
इन्द्रवायु वृहस्पति मित्राग्नि पूषण भर्गम ।	आवृत्त्यान् मारुतं गृणम् ३
प्र वो भ्रियन्त इन्द्रवो मत्सरा मादधिष्णवः ।	दृप्सा मध्वंश्चमृषदं ४
ईळति त्वामवस्यत्र कर्णासो वृक्तवर्हिष ।	हविष्मन्तो अकृतं ५
घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वङ्गय ।	आ देवान्सोमपीतये ६ [२६]
तान् यजत्रां क्रतावृधो ऽग्ने पतीवतस्कृधि ।	मध्वं सुजिह्व पायय ७
ये यजत्रा य ईळ्यास् ते ते पिबन्तु जिह्वायां ।	मधोरग्ने वर्षकृति ८
आकीं सूर्यस्य रोचनाद् विश्वान्देवा उर्षुबंधं ।	विप्रो होतेह वक्षति ९
विश्वेभिः सोम्य मध्वऽग्ने इन्द्रेण वायुना ।	पिवा मित्रस्य धामभि १०
त्व होता मनुहिंती ऽग्ने यज्ञेषु सीवसि ।	सेम नो अध्वर यज ११
युक्त्वा एरुषी रथे हरितो देव रोहितं ।	ताभिर्देवा इहा वह १२ [२७] (१४६)

(१५)

१२ मेधातिथि काण्वः । [प्रतिदेवत क्रतुसहितम् =] १ इन्द्र, २ मरुतः, ३ त्वष्टा, ४ अग्निः,
५ इन्द्रा, ६ मित्रावरुणा, ७-१० द्रयिणीदा, ११ भगिनो, १२ अग्निः । गायत्री ।

इन्द्र सोम पिबं क्रतुना ऽऽ त्वां पिशन्त्विन्द्वरः ।	मत्सरास्तत्राकम् १
मरुत पिबत क्रतुनां पोत्राद् यज्ञ पुनीतन ।	युय हि षा सुदानव २
अभि यज्ञ गृणीति नो ग्नाद्यो नेष्ट पिबं क्रतुना ।	त्व हि गन्धा अग्नि ३
अग्ने देवा इहा वं सादया योनिषु त्रियु ।	परि भूय पिबं क्रतुना ४ (१५०)

सार्धंयस्मिन्नु चान्तः सिद्धिं धार्यकूर्तुम् । तदेष्टि त्रयमस्युत्तम् ५	
पूर्वं वसीं ह्यस्य विनांयस्य वृद्धम् । अमुम् वृद्धांशयो ६ [१८]	
इतिथोस इतिथोसो सार्धंयस्यो अयसो । प्रवेष्टुं वृद्धांशयो ७	
इतिथोसो वस्यु वी वस्युं वस्युं वस्युं । वृष्टुं ता वस्ययो ८	
इतिथोसो वस्यु वी वस्युं वस्युं वस्युं । अमुं वस्युं वस्युं ९	
अस्य तां वृष्टुं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं १०	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अमुं वस्युं वस्युं ११	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । वस्युं वस्युं वस्युं १२ [१९] (१०)	

(१९)

१. वेदोक्तौ वा अयस्य । इत्या । कान्हेरी ।

या त्वं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं १	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं २	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ३	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ४	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ५ [२]	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ६	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ७	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ८	
वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ९ [२१] (१०)	

(२०)

१. वेदोक्तौ वा अयस्य । इत्या । कान्हेरी । २-५ वस्युं वस्युं (५ इतिथोसो वा) वस्युं ।

अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं १	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं २	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ३	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ४	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ५ [२२]	
अस्युं वस्युं वस्युं वस्युं वस्युं । अयं वस्युं वस्युं ६ (१०)	

इन्द्रावरुण वामह हुवे चित्राय राधसे ।	अस्मान्सु जिग्युषस्कृतम् ७
इन्द्रावरुण नू नु वा सिर्पासन्तीषु धीष्वा ।	अस्मभ्यु शर्म यच्छतम् ८
प्र वामभ्रोतु सुष्टुति—रिन्द्रावरुण यां हुवे ।	यामृधायै सुष्टुतिम् ९ [३३] (१७६)

(१८) [पञ्चमोऽनुवाक ॥५॥ सू० १८-२३]

९ मेघातिथिः काण्व । १-३ ब्रह्मणस्पति , ४ इन्द्रो ब्रह्मणस्पति सोमश्च, ५ ब्रह्मणस्पति सोम इन्द्रो दक्षिणा च, ६-८ सदसस्पति , ९ सदसस्पतिर्नाराशसो वा । गायत्री ।

सोमान् स्वरेण कृणुहि ब्रह्मणस्पते ।	कृक्षीवन्तु य औंशिन १
यो रेवान् यो अमीवहा वंसुवित् पुष्टियर्धन ।	स न सिपकु यस्तुर २
मा नः शसो अररुपो धूर्तिं प्रणह् मर्त्यस्य ।	रक्षां णो ब्रह्मणस्पते ३
स घां वीरो न रिप्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पति ।	सोमो हिनोति मर्त्यम् ४
त्व तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम् ।	दक्षिणा प्त्वाहस ५ [३४]
सदसस्पतिमद्भुत प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् ।	सुनि मेधामयासिपम् ६
यस्माद्भुते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन ।	स धीना योगसिन्वति ७
आहंघ्नोति हविष्कृतिं प्राश्नं कृणोत्यध्वरम् ।	होत्रां देवेषु गच्छति ८
नराशंसं सुधृष्टम् मर्षयं सप्रयस्तमम् ।	दिवो न सद्गमस्वसम् ९ [३५] (१८५)

(१९)

९ मेघातिथिः काण्वः । अग्निर्मरुतश्च । गायत्री ।

प्रति त्य चारुमध्वर गोपीथाय प्र ह्यसे ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि १
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं पर ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि २
ये महो रजसो विदु—विश्वे देवासो अद्भुह ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ३
य उग्रो अर्कमानूचु रनाधृष्टास ओजसा ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ४
ये शुभ्रा प्रोरवर्षस सुक्षत्रामो रिशादंस ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ५ [३६]
ये नाकस्याधि रोचने द्विवि देवास आसते ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ६
य ईह्वर्यन्ति पर्वतान् तिर समुद्रमण्विम ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ७
आ ये तन्वन्ति रुदिमिस् तिर समुद्रमोजसा ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ८
अमि त्वां पूर्वपीतये सृजामि सोम्य मधु ।	मरुद्धिरग्न आ गंहि ९ [३७] (१९७)

[किलोकोऽप्यथा अथवा १३८]

(९)

८ वेदाग्निधि अथवा । अथवा । अथवा ।

अथ वेदात् अथवे	सोमो विर्विभ्रासुवा	।	अर्वात् रजुवात्	१
प इमांश्च वचाजुवा	समुमुर्मनंता इति	।	शरीरिर्षुइमांसत	२
सुनुन् मार्गस्याम्वा	परिज्यान् सुवं रथम्	।	सर्वन् वेतुं संकुर्वन्	३
कुर्वानां पितृणां पुत्रं	साधयन्वा अन्वपन्	।	कुमरो विसर्पकत	४
स हो अर्वासी अर्वासे	सैवा च सुकर्वता	।	अग्निनेमिश्व रथीसि	५ [१]
इत त्वं चंतुं त्वं	सर्व्वैवत्स निष्कृतम्	।	अर्वात् सुतुं पुत्रं	६
स ओ र्वाग्निं वदतु	विद्य सातांनि सुम्नते	।	एवंमेव सुसुत्सिदि	७
अर्वात्सु वदुषो	अर्वात्सु सुम्नते	।	आग्ने वेदेवुं वृत्तियम्	८ [२] (२००)

(११)

१ वेदाग्निधि अथवा । इन्द्राग्नी वावरी ।

इन्द्राग्नी अथ इवे	तपोनिद सोममुववसि	।	ता सोमं सोज्यन्ता	१
ता वृक्षेभु व इन्दी	व्याग्नी सुम्नता मरु	।	ता गावुर्वेभुं गावत	२
ता विप्रस्य मर्वांसव	इन्द्राग्नी ता इंधाम्वा	।	सोत्रणा सोमवीतव	३
इवा सतां इवाश्वा	अर्वात् सर्वं सुम्न	।	इन्द्राग्नी एव गंधर्वात्	४
ता वदन्त्यु अन्वपन्तु	इन्द्राग्नी अर्वात् वदन्त्यु	।	अर्वात् सम्ब्रुजिन्त	५
तेन सुम्नेन वावृत्	मर्वात् ववेभुं एव	।	इन्द्राग्नी सर्वं पश्यन्त्यु	६ [३] (२००)

(१२)

११ वेदाग्निधि अथवा १-४ अग्निधो ५-८ वाक्विद्य ९-११ वाक्विद्य १२ वेदाग्नी
अथवा अथवा १२-१४ वाक्विद्य १५ इन्द्राग्नी १६ विन्वृत्तियं वरु
१७-२१ विन्वृत्तियं वावरी ।

वावृत्तियं वि वीचन्वा	विन्वृत्तियं गेष्वात्	।	अथ सोमं च प्रीतव	१
वा वृत्तियं इपीतयो	मा वेवा विविष्वात्	।	अग्निं ता इंधाम्वा	२
वा वृत्तियं अन्वपन्	विन्वा सुम्नान्नी	।	तथा वृत्तियं विविष्वात्	३
वृत्तियं वाक्विद्यं वृत्तियं	वृत्तियं रथेभु गंधर्वात्	।	अग्निं ता सोमिन्तं सुम्न	४
विन्वृत्तियं विन्वृत्तियं	विन्वृत्तियं वृत्तियं	।	स वेत्ता वृत्तियं वृत्तियं	५ [४]
अथ वेत्ता वृत्तियं	विन्वृत्तियं वृत्तियं	।	तस्यं वृत्तियं वृत्तियं	६ (२००)

विशक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः ।	सखितारं नृचक्षंसम्	७
सखाय आ नि पीदत सखिता स्तोम्यो नु नः ।	दाता राधांसि शुम्भति	८
अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप ।	त्वष्टार सोमपीतये	९
आ ग्ना अग्न इहावसे होत्री यविष्ठ भारतीम् ।	वरुत्री धिपणां वह	१० [५]
अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः ।	अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम्	११
इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये ।	अग्नार्यां सोमपीतये	१२
मही द्यौः पृथिवी च न इम यज्ञ मिमिक्षताम् ।	पिपुतां नो भरीमभिः	१३
तयो रिद् घृतवत् पयो विप्रा रिहन्ति घृतिभिः ।	गन्धर्वस्य ध्रुवे पवे	१४
स्योना पृथिवि मवा नृक्षरा निवेशनी ।	यच्छा नः शर्म सप्रथः	१५ [६]
अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे ।	पृथिव्याः सप्त धामभिः	१६
इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि वधे पदम् ।	समूहमस्य पासुरे	१७
त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः ।	अतो धर्माणि धारयन्	१८
विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे ।	इन्द्रस्य युज्यः सखा	१९
तद् विष्णोः परम पद् सदा पश्यन्ति सूरयः ।	दिवीष चक्षुराततम्	२०
तद् विप्रांसो विपुन्यवो जागृवांसः समिन्धते ।	विष्णोर्यत् परम पदम्	२१ [७] (२२९)

(२३)

२४ मेधातिथि काण्य । १ वायु, २-३ इन्द्रवायु, ४-६ मिश्रावरुणौ ७-९ इन्द्रो मरुत्वाजः
१०-१२ विश्वे देवाः; १३-१५ पूषा; १६-२२, २३ (प्यार्घस्य) आप, २३ (उत्तरार्घस्य), २४ अग्नि ।
१-१८ गायत्री, १९ पुरवष्णिक्, २१ प्रतिष्ठा; २०, २२-२४ अनुष्टुप् ।

तीवाः सोमांस आ गह्ना शीर्वन्त सुता इमे ।	वायो तान् प्रस्थितान् पिव	१
उभा देवा दिविस्मृशेन्द्रवायू हवामहे ।	अस्य सोमस्य पीतये	२
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रा हवन्त ऊतये ।	सहस्राक्षा धियस्पती	३
मित्रे वय हवामहे वरुण सोमपीतये ।	जज्ञाना पूतदक्षसा	४
ऋतेन पार्वतावृधा वृतस्य ज्योतिषस्पती ।	ता मित्रावरुणा हुवे	५ [८]
वरुण प्राविता भुवन् मित्रो विश्वाभिरूतिभिः ।	करतां न सुरापम	६
मरुत्वंन्त हवामहे इन्द्रमा सोमपीतये ।	सजुर्गणेन नृम्पतु	७
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवांस पूषरातय ।	विश्वे मम श्रुता हवम्	८
इत घृत्र सुदानव इन्द्रेण सहसा युजा ।	मा नो दु शर्त् ईशत	९
विश्वान् देवान् हवामहे मरुत सोमपीतये ।	उया हि पृथिमातर	१० [९] (२३९)

पर्वताग्नि तन्वत्सु संस्तायेति वृष्युषा । पशुर्मं प्राथनां वरः ।	११
हृत्प्राणं विष्णुसर्वं ज्यो अस्ता अंशुम् वः । सुवतो हृत्पन्तु न ।	१२
वा पूषञ्जिह्वारिणं पाशुने प्रथवं विव । वातां सुवं वपां प्रह्वम् ।	१३
पूषा अश्वसुवावृषिं त्वंशुं सुवं शिव । अग्निं विष्णुसर्वारिणम् ।	१४
ज्यो व मन्त्रमिहृदिः वरं पुष्यो अंशुतेरिणम् । शेषिर्भुं न चंहुंश्वर ।	१५ [१०]
अश्वयो अश्वरथ्येभि प्रथिवां अश्वपिबुताम् । पूषातीरंशुना पयं ।	१६
अश्वो वयु रथे वरिभ्यां रथेः सुव । ता नो विष्णुसर्वम् ।	१७
ज्यो देवीवर्षं वृषे वसु गातः विरिभित नः । सिन्धुम्या वर्यं वृषि ।	१८
अश्वं नानुतंशुम् मेतुजं सुवावुत महसतये । देवा मर्यतं प्रथिभः ।	१९
अशु त्रे होमं अश्वी बुलायैर्वाभि मेतुजा । अग्नि च विष्णुसर्वम् ।	२० [११]

अथर्व वेदोऽयं अश्वी बुलायैर्वाभि मेतुजा । अग्नि च विष्णुसर्वम् ।

अश्वं वृषिण मेतुजं वर्यं अश्वेर्भुं वरं । ज्योश्च सु रथे हृसे २१

हृत्पशुं न वेदा वरं वि चं वृषिं नरि । वरं शश्वेभिर्भुजैश्च वरं वा ह्येव प्रताकृतम् २२

वाये अश्वान्वाचारीकुं तंशुं सर्वं वरं हि । पर्वंश्वानु आ रथि तं श्रा तं वृज वर्यं वर २३

तं वाये वर्यं वरं तं अश्वता समावृषा । विष्णुं वरं देवा इन्द्रो विष्णुः शश्वेभिर्भु २४ [१२]

(२४)

[अथर्ववेदोऽयं अश्वी बुलायैर्वाभि मेतुजा]

(१) वाचीर्वाभि वृष्युषेण च अश्वीनो वैश्वानरो वैश्वता । (२) का (वाच्योऽयं) १ अश्वि, २-५ अश्विना ५ अश्वो वरं ६ (अश्वान्) (२३) (२४) विष्णु २-५ अश्वी ।

अथर्वं वृषं वंशुमन्तुवृतांशुं वर्यंश्वे वरं देवसु नात् ।

श्वो नो सुदा अश्विभ्यो पुर्वंश्वे । शिवं च वृषेर्भं सुवर्त्तं च ।

अश्विभ्यो वंशुमन्तुवृतांशुं वर्यंश्वे वरं देवसु नात् ।

व श्वे सुदा अश्विभ्यो पुर्वंश्वे । शिवं च वृषेर्भं सुवर्त्तं च ।

अग्नि रथं वरं अश्वि-पिशात्रं वार्यंश्वे । वर्यंश्वे वर्यंश्वे ।

वरिभ्यो तं वृषा नात् । अश्वानुं सुव शिवः । अश्वेभ्यो वर्यंश्वे ।

वरांश्वे वरं देव-वृषेभ्यो वर्यंश्वे । वृषेर्भं सुव अश्वे ।

१
२
३
४
५ [१३]

अश्वि नो सुदा व श्वो न सुम्भुं वर्यंश्वे वर्यंश्वे ।

देवा आयां अग्निभ्यो वर्यंश्वे । वरं वर्यंश्वे अश्विभ्यो वर्यंश्वे ।

अश्वेभ्यो वर्यंश्वे वर्यंश्वे । वर्यंश्वे वर्यंश्वे ।

श्रीश्रीश्री वर्यंश्वे वर्यंश्वे । वर्यंश्वे वर्यंश्वे ।

उरु हि राजा वरुणश्चकार सूर्योय पन्थामन्वेतवा उ ।	
अपठे पावा प्रतिधातवेऽक रतापवका हृदयाविर्धश्चिद	८
ज्ञत ते राजन् भिपजः सहस्रं मुर्वी गभीरा सुमतिर्दे अस्तु ।	
बाधस्व हरे निर्कीर्तिं पराचैः कृत चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्	९
अमी य ऋक्षा निहितास उवा नक्तं दहंश्चे कुहं चिद दिवेषुः ।	
अदग्धानि वरुणस्य वृतानि विचारकशच्चन्द्रमा नक्तमेति	१० [१४]
तत् त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस् तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।	
अहेळमानो वरुणेह बोध्यु रशस मा न आयुः प्र मोषीः	११
तदिन्नक्त तद् दिवा मर्यामाहुस् तव्य केतो हृद आ वि च्छे ।	
शुनःशेषो यमहृद् गृभीतः सो अस्मान् राजा वरुणो मुमोक्तु	१२
शुनःशेषो ह्यहृद् गृभीतस् त्रिष्वावित्य हूपवेषु बद्धः ।	
अर्विनं राजा वरुणः ससृज्याद् विद्वौ अदग्धो वि मुमोक्तु पाशान्	१३
अवं ते हेळो वरुण नमोमि र्व यजेभिरीमहे हविर्भिः ।	
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथ कृतानि	१४
उदुत्तम वरुण पाशमस्म द्वाध्रमं वि मध्यम अथाय ।	
अथा व्रयमादित्य व्रते तवा नागसो अदितये स्पाम	१५ [१५] (२६८)

(२५)

२१ आजीगतिं शुनःशेषः स कृत्रिमो वैभ्यामिन्नो वेधरातः । वरुणः । गायत्री ।

यच्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् ।	मिनीमसि यविद्यधि	१
मा नो वुधाय हृदये जिहीळानस्य रीरध ।	मा हृणानस्य म्नुयवे	२
वि मृळीकार्यं ते मनो रधीरश्च न सवितम् ।	गृभिर्वरुण सीमहि	३
परा हि मे धिमन्यवः पतन्ति वस्यहृदये ।	घषो न वसतीरुप	४
कृदा ह्यत्रश्रिय न मा वरुण करामहे ।	मृळीकार्योरुचक्षसम्	५ [१६]
तदित संमानमाशाते वेनन्ता न प्र युच्छत ।	धृतवताय वाशुधे	६
वेवा यो धीनां प्रव मन्तरिक्षिण पतताम् ।	वेव नाव ससृद्रियः	७
वेव मासो धृतवतो ह्यदश प्रजावत ।	वेवा य उपजार्यते	८
वेव वारतस्य वर्तनि मुरोर्ज्वस्य बृहतः ।	वेवा ये अध्यासते	९
नि पसाद् धृतवतो वरुण प्रस्त्याईस्वा ।	साम्राज्याय सुक्तुः	१० [१७] (२७८)

अथो विष्णुपञ्चमो विष्णुर्वै शक्तिं पश्यति ।	कृतानि वा तु कर्मा ११
स यो विष्णुर्वा तु कृतं पश्यति सुपयो कण्ड ।	व तु आर्षुषि तारिका १२
विष्णुं ह्यवि विष्णुर्वा कर्मणो वस्तु विष्णुर्वै ।	शु विष्णुं नि वैश्वि १३
न वै विष्णुं विष्णुं न ह्यविष्णुं अर्चनाय ।	न वैष्णुमिवांतकः १४
इत वा मन्त्रेण्यो वरं प्रकथे अन्त्या ।	अन्त्यां वृत्तेषु १५ [१८]
वपं वै शक्तिं प्रीतयो अन्त्या न पश्यन्तीषु ।	इच्छन्तीषु चरं सय १६
सं तु वं चान्ते कृत्वा वंते नु अन्त्यां कर्म ।	इतिेषु अन्ते विचर १७
वर्षा तु विष्णुर्वैश्वि कर्त्वा सुपयि शक्तिं ।	कृता कृतं वै गितं १८
कर्म मे वरुण कृत्वा कर्मण्यो च वृष्टय ।	व्यक्तं कृतं च १९
तं विष्णुं वैश्वि विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	व चान्ते कर्म कृत्वा २
अन्त्यां कर्मण्यो च विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	अन्त्यां कर्मण्यो च २१ [१९] (५५)

(१५)

१. आर्षुषि कर्मण्यो च शक्तिं वैश्वि कर्मण्यो च वृष्टय । अन्त्यां कर्मण्यो च

वर्षा तु विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	वेवं मे वरुणं वं १
विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	कर्मण्यो विष्णुं कर्म २
आर्षुषि कर्मण्यो च वृष्टय ।	कर्मण्यो कर्मण्यो ३
वर्षा तु विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	कर्मण्यो कर्मण्यो ४
कर्मण्यो कर्मण्यो च वृष्टय ।	कर्मण्यो कर्मण्यो ५ [२]
वर्षा तु विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	वे वरुणो कर्म ६
विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	विष्णुं कर्मण्यो कर्म ७
आर्षुषि कर्मण्यो च वृष्टय ।	कर्मण्यो कर्मण्यो ८
वर्षा तु विष्णुं कर्मण्यो च वृष्टय ।	विष्णुं कर्मण्यो कर्म ९
कर्मण्यो कर्मण्यो च वृष्टय ।	कर्मण्यो कर्मण्यो १ [२१] (२५५)

(१६)

१. आर्षुषि कर्मण्यो च शक्तिं वैश्वि कर्मण्यो च वृष्टय । २. अन्त्यां कर्मण्यो च ३. अन्त्यां कर्मण्यो च ४. अन्त्यां कर्मण्यो च

अन्त्यां कर्मण्यो च शक्तिं वैश्वि कर्मण्यो च वृष्टय । १
 अन्त्यां कर्मण्यो च शक्तिं वैश्वि कर्मण्यो च वृष्टय । २
 अन्त्यां कर्मण्यो च शक्तिं वैश्वि कर्मण्यो च वृष्टय । ३

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः । पाहि सद्भिद् विश्वायुं ३
 इमसु धु त्वमस्माकं सनि गांयत्र नव्यासम् । अग्नें देवेषु प्र वोच ४
 आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ५ [२२]

विभक्तसि चित्रमानो सिन्धोरूर्मा उपाक आ । सद्यो द्वाशुषे क्षरसि ६
 यमग्ने पुत्सु मर्त्यमवा वाजेषु य जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिवः ७
 नकिरस्य सहन्त्य पर्यता कर्यस्य चित् । वाजो अस्ति श्रवाप्यं ८
 स वाजं विश्वचर्षणि र्वद्विरस्तु तरुता । विभैभिरस्तु सनिता ९
 जराबोध तद् विविद्धि विशेविशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् १० [२३]

स नो महां अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्र । धिये वाजाय हिन्वतु ११
 स रेवो इव विशपति देव्यः केतुः शृणोतु नः । उक्थैरग्निर्वृहद्भानुः १२

नमो महद्भ्यो नमो अर्मकेभ्यो नमो युर्वभ्यो नम आशिनेभ्यः ।

यजाम देवान् यदि शक्तवांस मा ज्यापसः शसुमा वृक्षि देवाः १३ [२४] (३१२)

(२८)

९ आजीगर्ति शुन शेषः स ऋत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः । १-४ इन्द्र, ५-६ उलूखल, ७-८ उलूखलमुसले,
 ९ प्रजापतिर्हरिश्चन्द्रः, (अधिषवण-) चर्म नोमो वा । १-६ अनुष्टुप्, ७-९ गायत्री ।

यत्र ग्रावां पृथुवृध्र ऊर्ध्वो मवंति सोतवे । उलूखलसुताना मवेद्विन्द्र जलगुलः १
 यत्र द्वाविं जघनाधिषवण्यां कृता । उलूखलसुताना मवेद्विन्द्र जलगुलः २
 यत्र नार्षपच्यव मुपच्यव च शिक्षते । उलूखलसुताना मवेद्विन्द्र जलगुल ३
 यत्र मन्थी विब्रुते रश्मीन् यमित्वा इव । उलूखलसुताना मवेद्विन्द्र जलगुल ४
 यच्चिद्धि त्व गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह द्युमर्तम वद जयतामिव दुन्दुभि ५ [२५]

उत स्म ते वनस्पते घातो वि वात्यग्रमित् । अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोमंमुलूखल ६
 आयुजी वाजसातमा ता ह्युच्चा विजमृत । हरी इवान्धांसि वपन्ता ७
 ता नो अद्य वनस्पती ऋष्वावृष्वेभि सोतुभि । इन्द्राय मधुमत् सुतम् ८
 उच्छिष्ट स्रम्बोमं सोमं पवित्र आ सृज । नि धेहि गोर्गधि त्वचि ९ [२६] (३२१)

(२९)

७ आजीगर्ति शुन शेष स ऋत्रिमो वैश्वामित्रो देवरात । इन्द्रः पत्नि ।

यच्चिद्धि मत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि ।

आ त न इन्द्र शमय गोष्वश्वेषु शृभिषु मरुसेषु नृवीमघ

?

(३००)

शिभिन् वापानां प्ले	सर्षीवृषत्वं वृसना ।	
आ तु न इन्द्र संसपु	गोप्यन्धेनु सुभिन्	तुहमेनु तुवीमव २
सि प्वापवा मिच्छुत्ता	तुस्तात्तुप्यकाने ।	
आ तु न इन्द्र संसपु	गोप्यन्धेनु सुभिन्	तुहमेनु तुवीमव ३
तुसाम्पु स्या अरतपु	बोर्बन्तु शूर पुनर्प ।	
आ तु न इन्द्र संसपु	गोप्यन्धेनु सुभिन्	तुहमेनु तुवीमव ४
सर्षिन्त् गन्धैर्भं युंम	भुवन्तं प्राण्यानुपा ।	
अ तु न इन्द्र संसपु	गोप्यन्धेनु सुभिन्	तुहमेनु तुवीमव ५
प्लानि कुप्पुवापवां	हृं वाजो वसुवर्षि ।	
आ तु न इन्द्र संसपु	गोप्यन्धेनु सुभिन्	तुहमेनु तुवीमव ६
सर्वं परिच्छेसं नदि	अमपां कुम्बुवात्सवं ।	
आ तु न इन्द्र संसपु	गोप्यन्धेनु सुभिन्	तुहमेनु तुवीमव ७ [१७] (३२८)

(३०)

२३ वाजोवर्षिं कुम्बुवात्सवं वा कुम्बुवात्सवं वसुवर्षिं १८ १९ २० २१ वाजोवर्षिं, २०-२२ वसुवर्षिं । १ २-२५ २७-२९ वाजोवर्षिं ११ कुम्बुवात्सवं, १६ वसुवर्षिं ।

आ तु इन्द्रं विर्विं वना	वाजुवर्षिः कुम्बुवात्सवं ।	नर्विं विजु इन्द्रं वि	१
कुले वा वा सुवीनां	तुहर्षं वा सवसिपाम् ।	पुं विजं न र्विं वते	२
तं पन्वदीच सुप्यिचं	पुवा इंसोवरे	तुहरो न वचो वृषे	३
अवपुं ते सवसधि	कुवोर्भ इव वसुधिन्	वसुवर्षिच ओवसे	४
प्लोत्रं वचानां प्ले	विर्विं वीरु वसवं ते	विर्वुमिरसु कुम्बु	५ [२८]
कुप्येतिंवा न कुतडे	इसिन्त् वार्ने इतकतो	सत्रयेनु मवाव्दी	६
वोगेवोते तुवर्षां	वार्नेकावे इवमव्दी	सजातु इन्द्रं कुतर्षे	७
आ वां गजुपदि वन्तु	सुवृषिर्वीमिच्छुतिधिः ।	वसुवर्षिचं ते इवन्त्	८
अनुं कुम्बुवात्सवंतो	ह्वे तुंमिनुमिं सत्रम्	वं ते पूर्वं विना ह्वे	९
ते न्वां वने विन्ववाप	ऽऽ इंसोवदे पुवहुत	इवो वदो वसुवर्षि	१ [२९]
अमप्यर्षे विर्विर्वीनां	वोर्मप्य सोमपत्ताम्	सर्वे वसुवर्षिवात्सवा	११
तनु वसुवर्षे वोमपुः	सर्वे वसुवर्षे ववां वसु	पवां न अमप्यर्षे	१२
वेवर्षिः सत्रुवात्सु	इमं तनु तुर्विवांजा	कुम्बुवात्सु वसुवर्षि	१३ (३३१)

आ षु त्वावान् त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णावियान् । ऋणोरक्ष न चक्रयो १४
 आ यद् दुर्वः शतक्रतुवा कामं जरितृणाम् । ऋणोरक्ष न शचीभिः १५ [३०]

शश्वदिन्द्रः पोषुथाद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि ।
 स नो हिरण्यरथ वृमनाधान् त्स नः सनिता सनये स नोऽघात् १६
 आश्विनावश्वावत्येया यातु शर्वीरया । गोमद् दद्या हिरण्यवत् १७
 समानयोजनो हि वा रथो दद्यावर्मत्यः । समुद्रे अश्विनेयते १८
 न्यर्घ्यस्य मूर्धनि चक्र रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते १९
 कस्त उय कथप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये । क नक्षसे विभावरि २०
 षय हि ते अर्मन्मह्याऽऽन्नादा पराकात् । अश्वे न चित्रे अरुषि २१
 त्व त्येमिरा गृहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मे रयि नि धारय २२ [३१] (३५०)

(३१) [सप्तमोऽनुयाक ॥ ७ ॥ सू० ३१-३५]

१८ हिरण्यरूप आङ्गिरस । अग्नि । जगती; ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्वेवो देवानामभवः शिवः सखा ।
 तयं वृते क्रययो विश्वनापसो ऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टय १
 त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तनः कविर्वेवाना परि भूपसि व्रतम् ।
 विमुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवे २
 त्वमग्ने प्रथमो मातरिभ्वन आविर्मथ सुकतूया विवस्वते ।
 अरेजिता रोदमी होतृवूर्णे ऽसंज्ञोर्भारमयजो महो वंसो ३
 न्दमग्ने मनये धामवाशय पुरुवर्यमे सुकृते सुकृतरः ।
 स्वात्रेण पद पित्रोर्मुच्यसे परा ऽऽ त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुन ४
 त्वमग्ने वृषभ पुंष्टिवधन् उद्यतसुचे भवसि ब्रवाय्यः ।
 य आहुति परि वृत्रा यपदकृति मेकापुरग्ने विगं आविवांसमि ५ [३०]

त्वमग्ने वृत्रिनयर्तति नः सकर्मन् पिपर्षि विदधे विचरणे ।
 य शूरगाता परितकभ्ये धने वृधेभिर्द्वित मर्मुता रमि भूयंस ६
 न्य त्वमग्ने अमृतस्य उंसमे मर्ते दधासि भयभे त्रिवेदिवे ।
 पत्नानृणान् उमयांषु जन्मन्ति मयं कृणोसि मय आ चं मुरयं ७

त्वं नो अये ज्ञायते बर्मात्तां पुनस्तं क्रावं कुंभुष्टिं स्तवान् ।	
अप्याप्त कर्मात्ता नयेन देवेर्घावात्पुष्टिर्वा शर्मते नः	८
त्वं नो अये त्रिभोहृपस्तु आ देवो देवेर्घनवस्तु आर्गुनिः ।	
स्तुरर बोधि बर्मात्ता क्रावे त्वं बंस्थात्त वतु विश्वुभोषि	९
त्वयोऽप्यर्षिभ्यः प्रियातिं ज्ञुत् त्वं बंस्थात्त त्वं ज्ञानयोः कुम्भ ।	
सं त्वा हावं ज्ञानिभ्यः सं संज्ञिभ्यः सुवीरं पन्ति वतुपार्मंशुम्भ	१ [३३]
त्वापि प्रभुमात्तात्तत्त्वे देवा अंष्टुत्तुन् म्भुवस्तु त्रिभ्यर्षिभ्यः ।	
हर्षमष्टुत्तुन् म्भुवस्तु शर्मते त्रिभुवस्तु पुनो मर्कस्तु जापते	११
त्वं नो अये त्वं देव पुष्टुर्षि-कुंभोर्षे रक्ष तुम्भंभ बन्ध ।	
ज्ञान्य त्रिभुवस्तु तत्रे गवात्त-स्पर्षिभ्यः प्रमात्तात्तत्त्वे	१२
त्वयोऽप्यर्षिभ्यः प्रपुष्पते अन्विष्टुत्तत्त्वं वतुत्तत्त्वं इंपते ।	
नो पुनस्तंभ्योऽप्युक्तान् बार्षसे अन्विष्टुत्तत्त्वं वनता कुनोषि तम्	१३
त्वमंष्टु वतुत्तत्त्वात्तत्त्वं सुवर्षे वत् रवन्तः पुनो कुनोषि तम् ।	
ज्ञान्यत्त्वं त्रिभुवस्तु त्रिभुवस्तु प्रिया प पात्तं शक्तिं प विभोः त्रिभुवस्तु	१४
त्वयोऽप्यर्षिभ्यः कुंभुवस्तु बर्मात्ता स्तुतं परि पाति त्रिभुवस्तुः ।	
स्तुत्तत्त्वं पो वतुत्तत्त्वं स्तुत्तत्त्वं वीवत्तत्त्वं वन्ति कोपुमा सुवा	१५ [३४]
इत्यापि क्रावर्षिं वीवुवो न कुम्भमर्षिं प्तवान् कुम्भ ।	
आपि प्रिया बर्मात्ताः शोम्पात्ता मूर्तिरस्तुत्तत्त्वं वत्तीनाम्	१६
अनुम्भयति अन्विष्टुत्तत्त्वं वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम्	
अप्यर्षि प्रिया वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम्	१७
पुनस्तंभ्योऽप्युक्तान् बार्षसे अन्विष्टुत्तत्त्वं वनता कुनोषि तम्	
ज्ञान्यत्त्वं त्रिभुवस्तु त्रिभुवस्तु प्रिया प पात्तं शक्तिं प विभोः त्रिभुवस्तु	१८ [३५] (११८)

(११)

[५ दिग्दर्शनम् आदिपदा । इत् । विष्णुः ।

वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम् ।

अनुम्भयति अन्विष्टुत्तत्त्वं वत्तीनाम् वत्तीनाम् वत्तीनाम् ।

१ (११९)

अहन्नहिं पर्यते शिभियाणं त्वटान्मि वज्रं सूर्यं ततक्ष । शामा इव धेनवः स्पन्दमाना अर्धः समुद्रमव जग्गुराप'	२
पुष्यायमाणो ऽवृणीत सोम त्रिकवृकेष्वपिबत् सुतस्य । आ सार्यक मुघर्वावत्त वज्रमहंज्ञेन प्रथमजामहीनाम्	३
यद्विन्द्राहंन् प्रथमजामहीनामान्मायिनामग्निनाः प्रोत गाया' । आत् सूर्यं जनयन् द्यामुपासं तावीला शत्रु न किला विवित्से	४
अहंन् वृत्र वृत्रतर व्यंसमिन्द्रो वज्रेण महता बुधेन । स्कन्धासीव कुलिशेना विवृक्णाऽहिः शयत उपपृक् पृथिव्याः	५ [३६]
अयोद्धेव दुर्गट् आहि जुद्धि महावीर तुविद्याधर्मजीपय । नातारीदस्य समृतिं बुधानां स रुजानां पिपिष इन्द्रशत्रुः	६
अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य यज्रमधि सानो जघान । वृष्णो वधिः प्रतिमान बुभूषन् पुरुत्रा वृत्रो अशयद् व्यस्तः	७
नद न भिन्नममुषा शयान् मनो रुहाणा अति युन्त्यापः । याश्चिद् वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत् तासामाहिः पत्सुतःशीर्वभूव	८
नीचावया अमवद् वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वर्षर्जभार । उत्तरा सूरधर, पुत्र आसीद् वानुः शये सहवत्सा न धेनु'	९
अतिवन्तीनामनिवेशनानां कार्त्तानां मध्ये निहित शरीरम् । वृत्रस्य निण्य वि चरन्त्यापो दीर्यं तम् आशयदिन्द्रशत्रुः	१० [३७]
वृत्रपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन् निर्दग्ना आपः पुणिनेवु गावः । अपां विलमपिहित यदासीद् वृत्रं जघन्वा अप तद् वंवार	११
अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सूके यत् त्वा प्रत्यहंन् देव एकः । अर्जयो गा अर्जय, शूर सोममवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून्	१२
नास्मि विद्युन्न तन्यतु सिंयेध न यां मिहमकिरद् धावुनि च । इन्द्रश्च यद् युपुधाते अहिश्चोतापुरीम्यो मुघवा वि जिग्ये	१३
अहंयातारं कर्मपश्य इन्द्र हृदि यत् ते जम्भपो मीरगच्छत् । नव च यन् नवतिं च स्रवन्ती श्येनो न मीतो अतरो रजांसि	१४

न्याविध्यदिलीविशस्य हृद्वा वि शृङ्गिर्णामभिनच्छृष्णामिन्द्रः ।	
यावत्तरो मघवन् यावदोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम्	१२
अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून् वि तिग्मेन वृषमेणा पुरोऽभेत् ।	
सं वज्रेणासृजद् वृत्रमिन्द्र प्र स्वा मतिमतिरच्छाशवानः	१३
आवः कुर्त्तमिन्द्र यस्मिञ्चाकन् प्रावो युध्यन्त वृषम दशद्युम् ।	
शफर्च्युतो रेणुर्नक्षत द्या मुच्येत्त्रेयो नृषाह्याय तस्यौ	१४
आवः शर्म वृषम तुग्न्यासु क्षेत्रजेषे मघवञ्छिद्यं गाम् ।	
ज्योद् विद्वं तस्थिवांसो अरुञ्छन्नूयतामर्षरा वेदनाकः	१५ [३] (३९८)

(३४)

१२ द्विरण्यस्तूप आङ्गिरसः । अश्विनौ । जगती । ९, १२ त्रिष्टुप् ।

त्रिभिन् नो अद्या भवत नवेदसा विभुर्वा याम उत रातिरश्विना ।	
युवोर्हि यन्त्रं हिम्येव वासंसो ऽभ्यायसेन्या भवत मनीषिभिः	१
त्रयः एवयो मधुवाहने रथे सोमस्य येनामनु विश्व इद् धिदुः ।	
त्रयः स्कम्भासः स्कमितास आरमे त्रिर्नक्तं याथस्त्रिर्विश्विना दिया	२
समाने अहन् त्रिरवद्यगोहना त्रिरद्य यज्ञ मधुना मिमिक्षतम् ।	
त्रिर्वाजवतीरिपो अश्विना युव द्रोषा अस्मभ्यमुषसश्च पिन्वतम्	३
त्रिर्दतिर्योत त्रिरनुवते जने त्रिः सुप्राव्ये त्रेधेव शिक्षतम् ।	
त्रिर्नान्यं बहूतमश्विना युव त्रिः पृक्षो अस्मे अक्षरेव पिन्वतम्	४
त्रिर्नो रथिं वहतमश्विना युव त्रिर्देवताता त्रिरुताषत धियः ।	
त्रिः सौभगत्व त्रिरुत भर्वांसि नस् त्रिष्ठ वा सूरै दुहिता रुहद् रथम्	५
त्रिर्नो अश्विना द्विव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिरुं वृत्तमच्यः ।	
ओमानं शयोर्मर्मकाय सूनवे त्रिघातु शर्म बहतं शुभस्पती	६ [४]
त्रिर्नो अश्विना यजता द्विवेदिवे परि त्रिघातु पृथिवीर्मशायतम् ।	
तिष्ठो नांसत्या रथ्या परावत आन्मेष वात स्वसराणि गच्छतम्	७
त्रिर्श्विना सिन्धुमि सप्तमातृमिस् त्रय आहावास्त्रेषा हविष्कृतम् ।	
तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रधा द्वियो नाकं रक्षेये द्युभिरक्तुभिर्हितम्	८ (४०६)

हिरण्यपाणिः सञ्चिता विचर्षणि—रुमे द्यावापृथिवी अन्तरायते ।	
अपामीषां बाधते देति सूर्य—मभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति	९
हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळीक' स्ववाँ यात्स्वाद् ।	
अपसेधन् रक्षसो यातुधाना—नस्थाद् देवः प्रतिबोध गृणान	१०
ये ते पन्थाः सवित' पूर्व्यासो ऽरेणव' सुकृता अन्तरिक्षे ।	
तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगोमी रक्षां च नो अर्धि च ब्रूहि देव	११ [७] (४२१)

(३६)

[अष्टमोऽनुषाङ्गः॥८॥ सू० ३६-४३]

२० कण्वो घौरः । अग्निः, १३-१४ यूपो या । प्रगाथः= विपमा घृह्यत्व ।
समा सतोघृह्यत्व (१३ उपरिष्ठादघृहती । ऐ०मा० २।२ षरणच्छेद)

प्र वो यद्ब पुङ्गुणां विशां देवयतीनाम् ।	
अग्निं सुक्तेमिर्वचोभिरीमहे य सीमिवृन्व ईळति	१
जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते ।	
स त्व नो अद्य सुमना ब्रूहिषिता मवा वाजेषु सन्त्य	२
प्र त्वा द्रुतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् ।	
महस्ते सतो वि चरन्त्युर्वयो विवि स्पृशन्ति भानवः	३
देवासस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा स द्रुत प्रत्नमिन्धते ।	
विश्व सो अग्ने जयति त्वया धन यस्ते द्रुदाश मर्त्यः	४
मुन्द्रो होता गृहपति—रग्ने द्रुतो विशामसि ।	
त्वे विश्वा सर्गतानि व्रता धुवा यानि देवा अकृण्वत	५ [८]
त्वे इदंमे सुमगे यविष्ठ्य विश्वमा हूयते हवि ।	
स त्व नो अद्य सुमना उतापर यक्षि देवान्सुवीर्यो	६
त धेमिन्था नमस्विन् उप स्वराजमासते ।	
होत्राभिरग्नि मनुष समिन्धते तितिर्वासो अति सिधं.	७
प्रन्तो वृत्रमतर्न् रोदसी अप उरु क्षयाय चक्रिरे ।	
मुवत् कण्वे वृषा द्युमन्याहुतं क्रन्वुदश्वो गर्विष्टिषु	८
स सीदस्व मर्हा असि शोचस्व देववीतम ।	
वि धूममग्ने अरुष मियेध्य सृज पशस्त दशतम्	९
य न्या देवासो मनवे वृधुरिह यजिष्ठ हन्यवाहन ।	
य कण्वो मेध्यातिधिर्धनुस्पृत य वृषा यमुपस्तुत	१० [९] (४३१)

अग्निं वेध्यामिति कर्णं वृष सुतामधि ।	
तस्म देवो वीरिपुससिना बभ्रुत् तस्मिं बर्धवामसि	११
पुपसूधिं स्वजायोऽपि वि ते ॐ वैष्णवायम् ।	
त्वं वार्यसु दुर्त्यस्य वजसि स नो वृद्ध मुदी जधि	१२
ऊर्ध्वं ऊ दु बं कुजसे तिहां देवो न संविता ।	
ऊर्ध्वो वार्यसु तस्मिन् अनुक्तिर्मिंशोपदिष्टिर्द्विपांश्वे	१३
ऊर्ध्वो मं प्राहर्षतो नि वेदुना विरुं तमुधिर्वं वृह ।	
वृषी मे ऊर्ध्वांशुरावां व्रिषते सिव वृषेभुं नो दुर्बं	१४
प्राधि मे भो वसतं प्राधि पूर्वैरतंभः ।	
प्राधि विरंत वृत सु विरौतसो पूर्वजासो पथिंश्व	१५ [१]
मुनेऽ विन्दुमिष उद्यतंभुत् तर्धुंम्सु वो अंस्तुवृत् ।	
वो मर्त्यः किरिंति अत्युत्ति नो ऋ त रिपुर्वात	१६
अग्निं वृषीर्धुं अग्निं कर्णांशु वीर्यमम् ।	
अग्निं वर्यं विभोज वेध्यामिति अग्निं ज्ञांय वंशस्तुम्	१७
अग्निं वृषीर्धुं अग्निं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	
अग्निं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	१८
नि त्वायंते अग्निं ज्योतिर्धुं वृषीर्धुं	
वृषीर्धुं कर्णं सुतामधि वसिसे वं अंस्तुवृत् वृषीर्धुं	१९
वेध्यामो अग्निं वृषीर्धुं अग्निं वृषीर्धुं	
अग्निं वृषीर्धुं अग्निं वृषीर्धुं अग्निं वृषीर्धुं	२० [११] (over)

(१०)

११. अथर्वे वीटः अथर्वे वार्यो

वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	१
वे वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	२
वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	३
वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	४
वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं वृषीर्धुं	५ [१२] (over)

को वो वर्षिष्ठ आ नरो	द्विवश्च गमश्च धृतयः ।	यत् सीमन्तु न धूनुथ	६
नि वो यामाय मानुषो	दूध जुग्राय मन्यवे	। जिहीत पर्वतो गिरिः	७
येषामज्जेषु पृथिवी	जुजुवो इव विशपतिः	। मिया यामेषु रेजते	८
स्थिरं हि जानमेषा	धयो मातुर्निरतवे	। यत् सीमन्तु द्विता शवः	९
उदु ते सूनवो गिरः	काष्ठा अज्मेष्वन्नत	। वाभ्रा अंभिजु यातवे	१० [१३]
त्य चिद् वा दीर्घं पृथु	मिहो नपातममृधम्	। प्र च्यावयन्ति याममिः	११
मरुतो यद्ध वो बल	जना अचुच्यवीतन	। गिरिरचुच्यवीतन	१२
यद्ध यान्ति मरुत	स ह भुवतेऽध्वन्ना	। शृणोति कश्चिदेषाम्	१३
प्र यात शीर्ममाशुभिः	सन्ति कण्वेषु वो दुवः	। तत्रो षु मादयाध्वै	१४
अस्ति हि ष्मा मदाय वः	स्मसिं ष्मा व्यमेषाम् ।	विश्वं चिदायुर्जीवसे	१५ [१४] (

(३८)

१५ कण्वो घोरः । मरुत । गायत्री ।

कद्ध नून कंधमिय	पिता पुत्र न हस्तयो	। वृषिध्वे वृक्तबर्हिष	१
कं नून कद् वो अर्थ	गन्ता दिवो न पृथिव्या	। कं वो गावो न रण्यन्ति	२
कं व सुज्ञा नव्यांसि	मरुत कं सुविता	। कोऽ विश्वानि सौमगा	३
यद् यूर्य पृथिमातरो	मतांसि स्यातन	। स्तोता वो अमृतः स्यात्	४
मा वो मुगो न यवसे	जरिता भूदजोष्यः	। पथा यमस्य गादुर्ष	५ [१५]
मो पु ण परांपरा	निर्ऋतिर्दुर्हणा वधीत्	। पृदीष्ट नृष्ण्या सुह	६
सत्य त्वेषा अमघन्तो	धन्वाश्चिदा रुद्रियांस	। मिहं कृण्वन्त्यवाताम्	७
वाभ्रेव विद्युन्मिमाति	धत्स न माता सिषक्ति	। यदेषा वृष्टिरसंजि	८
दिवा चित् तमं कृण्वन्ति	पर्जन्येनोद्वाहेन	। यत् पृथिवीं न्युन्दन्ति	९
अधं स्वनान्मरुता	विश्वमा सद्म पार्थिवम्	। अरेजन्त प्र मानुषा	१० [१६]
मरुतो धीळुपाणिभिश्	चित्रा रोधंस्वतीरनु	। यातेमसिद्रयाममिः	११
स्थिरा वं सन्तु नेमयो	रथा अश्वंस एषाम्	। सुसंस्कृता अभीशव	१२
अच्छ्रा वद्वा तना गिरा	जरार्ये ब्रह्मणस्पतिम्	। अग्निं मित्रं न दर्शतम्	१३
मिमीहि श्लोकमास्ये	पर्जन्ये इव ततन	। गार्यं गायत्रमुक्थ्यम्	१४
वन्दस्व मरुत गुण	त्वेष पनस्युमर्किणम्	। अस्मे वृद्धा असन्निह	१५ [

- प्रेतु ब्रह्मणस्पति प्र देव्येतु सूनृता ।
- अच्छा वीर नर्यं पङ्क्तिराधस देवा यज्ञ नयन्तु नः ३
- यो वाघते ददाति सूनर वसु स धत्ते अक्षिति श्रवं ।
- तस्मा इळीं सुधीरामा यजाग्रहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ४
- प्र नून ब्रह्मणस्पति मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।
- यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकासि चकिरे ५ [२०]
- तमिद् वीचेमा विदथेषु शमुष मन्त्रं देवा अनेहसम् ।
- हुमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद वामा वीं अभवत् ६
- को देवयन्तमश्रवज् जन को वृक्तर्बर्हिषम् ।
- प्रमं द्वाश्वान् पस्त्यामिरस्थिताऽन्तर्वाषत् क्षर्यं वधे ७
- उपं ह्यत्र पृथ्वीत हन्ति राजमिभ्ये चित् सुक्षिति दधे ।
- नास्यं वर्ता न तरुता महाधुने नार्भे अस्ति वज्रिणं ८ [२१] (४८९)

(४१)

९ कण्वो घौरः । वरुणमित्रार्यमणः, ४-६ आदित्या । गायत्री ।

- य रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नू चित् स दम्यते जनं १
- यं बाह्वतेव पिपति पान्ति मर्त्यं रिषः । अरिष्टं सर्वं एधते २
- वि वृगां वि द्विषः पुरो भ्रन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुरिता तिर ३
- सुगः पन्था अनुक्षर आर्वित्यास क्रत यते । नात्रावखादो अस्ति व ४
- य यज्ञ नयथा नर् आर्वित्या क्रजुना पथा । प्र वृ स धीतये नशत् ५ [२२]
- स रत्न मर्त्यो वसु विश्वं लोकमुत त्मना । अच्छा गच्छत्यस्तृत ६
- कथा रोधाम सखायु स्तोमं मित्रस्यार्यम्णः । महि प्सरो वरुणस्य ७
- मा वो भ्रन्त मा शपन्त प्रति वोचे देवयन्तम् । सुमैरिद् व आ विवासे ८
- चतुराश्चिद् ददमानाद् विभीषादा निधातो । न दुर्गुक्ताय स्पृहयेत् ९ [२३] (४९८)

(४२)

१० कण्वो घौरः । पूषा । गायत्री ।

- स पूषन्नध्वनस्तिरु व्यंहो विमुचो नपात् । सक्ष्वां देव प्र णस्युर १
- यो नं पूषन्नघो वृक्तो वृशेव आदिदेशति । अपं स्म त प्यो जाहि २

अपु त्वं परिपुन्दिर्व	मुनीवार्धं ह्यधिनम्	।	हृत्पथि सुतेरंज	३
त्वं तत्त्वं ह्यपुन्दिरो	ऽवर्षितान्पु कर्षं चिर	।	प्रवामि सिद्धं ह्युपिम्	४
आ नरं तं दस मनुष्यः	पुन्यवर्धो वृणीवो	।	वेनं त्रिगुणचोदय	५ [१४]
अर्धा मो विन्वसौमयु	द्विंशत्वाशीमत्तम	।	वर्नानि तुपर्वा ह्यधि	६
अर्धे नः सुधत्तो जय	तुष्यं वं तुपर्वा कृन्तु	।	पूर्वस्त्रिह कर्तुं विद	७
अग्निं तुपर्वर्धं मयु	व नमन्त्राणे अर्धमि	।	पूर्वस्त्रिह कर्तुं विद	८
अग्निं वृषिं व वीधि व	सिद्धिं वि वास्तुदर्य	।	पूर्वस्त्रिह कर्तुं विद	९
न पुनर्वर्धं वेधाम्यति	वृषिं वृषिं वृषिं वृषिं	।	वर्तुं विद वृत्तमीवो	१ [१५] (५८)

(१४)

१ कण्ठे वीर्य । अ०, ३ अ०, विन्वसौम्ये व ७-९ लोकाः ।
वृषिं, १ मनुष्यः ।

अपु पुत्रात् पर्वेवले	श्रीकुरुवात् तन्वति	।	वोपेत्तु वरंती ह्ये	१
वर्धा त्ते अर्धितिः कर्तु	वन्ते वृन्तो वृषा गर्धे	।	वर्धा त्तोव्यार्धं वृषिपय	२
वर्धा त्ते द्विमे वर्धन्तो	वर्धा वृद्धिर्विद्येति	।	पञ्चा विन्धे त्तोवर्धत्	३
अपर्वति कृपर्वति	वृद्धं पर्वत्तयेवयत्	।	तन्वन्तो वृद्धमीवो	४
वः कृत्तं वृत्तं वृत्तं	विर्णवन्ति पर्वति	।	वेतो वृषानां वृत्तः	५ [१६]
वो वं कर्तुपर्वति	वृत्तं वेधार्धं वृत्तं	।	वृत्तं वार्धित्तो वं	६
अग्ने वीर्यं विपुमति	नि वं वि कृतसर्वं वृत्तम्	।	वृत्तं वरं वृत्तविपुमत्	७
वा वं वीर्यवृत्तवो	वृत्तवो वृत्तवत्	।	वृत्तं वं वृत्तं वृत्तं वृत्तं	८
वार्धं वृत्तं अर्धत्तं	वृत्तवत् वृत्तवत्	।		
वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं	वृत्तवत् वृत्तवत्	।		
				९ [१७] (५९)

(१५)

(कण्ठेऽपुवत् १५, अ० ३५-३७)

[१५ कण्ठेऽपुवत् कण्ठे । अर्धित्, १-२ अर्धित्, अर्धित् वृत्तवत्
वृत्तवत् विपुमत् वृत्तवत्, वृत्तवत् वृत्तवत्]

अग्ने विन्वत्तुपर्वत्	वृत्तं वृत्तं वृत्तं	।		
वा वृत्तवत् वृत्तवो वृत्तं	वृत्तवत् वृत्तवत्	।		
				१ [१८] (६०)

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३
३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

५

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

३ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३

(४५)

१ अस्त्वन्वा वाच्यः । अग्निः । (अक्षरार्थेण) देवः । अनुवृत्तः ।

तत्रान्ते धर्मिणि कुर्वी आश्रितो वृत ।	वर्मा स्वप्नं जन्मं कर्तुंवात्तं कृतुर्वयम् ।	१
कुर्वीवान्ते वि प्राशुर्वै देवा अन्ते विवेतसः ।	तान् रोक्षिष्व मिर्वसुत् प्रबर्षिषत्तुता क्वे ।	२
विप्रेष्वपरोक्षिष्व जाभिसो किकपुष्व ।	अहितुस्वर्गद्विषत् प्रस्वेष्वस्य कुर्वी इवैव ।	३
अधिकार उतपे विवरोषा महुषव ।	एवमवधुपणं कुर्वी कुर्वेत्तं श्लेषि ।	४
वृताहव्य सन्ते वा उ पु कुर्वी विटः ।	वादिः कर्षस्य नूनो कुर्वेत्तं त्वा ।	५

[३१]

त्वा विव्रवसत्तु इवमे क्षिपु उतवः ।	श्लेषिक्वेषं पुषत्रिषा—जे इन्वापु बोद्धिषे ।	६
नि त्वा होतापुषिर्षं वशिरे वनुविर्षवः ।	कुर्वेत्तं कुर्वेष्वसुत् विव्रं अग्ने विविदिषु ।	७
आ त्वा विषां अकुष्युत् कुर्वीमा अग्नि वटः ।	इव मा विव्रो इवि—रत्ने कर्षीव प्राशुर्वै ।	८
कुर्वीवाक्वो क्वस्वन्तं सोमपराव सन्व ।	इवाद्य वैतुं वरं कुर्वीव तावथा वतो ।	९
कुर्वीत्तं वैतुं जनु—माते वत्तं सवृतिभिः ।	अव सोमः कुर्वन्तुव तं पत्तं विप्रेर्वक्षयम् ।	१०

[३२] (५१)

(४६)

१५ अस्त्वन्वा वाच्यः । अग्निनी गावरी ।

पुषो वृषा अर्षुपुं कृष्पमि विषा विव ।	मूषे वाजश्विना कृष्व ।	१
वा वृषा सिम्पुंजलप वनेमत्तं रक्षीणम् ।	विषा वृषा कृष्पि ।	२
कृष्पमं वो ककुहातो कुर्वीकुर्वि विवदि ।	वव वा रतो विविष्वात्तम् ।	३
इविषां प्रापे अयं विप्रेष्टं कुर्वीमत्त ।	त्रिणा कुर्वस्य वनुषिः ।	४
अनुवृत्तं वा कर्षीनां कर्षीणा वनवसता ।	कुर्वी सोमस्य इन्वुषा ।	५ [३३]

वा कु वीपंरुषिना ज्वातिष्वात्तं कर्षीणाः ।	तान्मूषे तंतापुमिर्वव ।	६
आ वी कृषा कर्षीना कुर्वी प्रापु गन्तवि ।	कुषावांमिषिना रव्व ।	७
अग्निं वी विवन्वुत् कर्षीं सिम्पुंजं रव्व ।	विषा कुर्वुत्त इव्वः ।	८
विष्वन्ववत्त इव्वं वनु मिन्वुं पुरे ।	व्वं कुर्वि कुर्वं विव्वः ।	९
अहं व वा उ ओमते विव्वं वति वव ।	व्वं ववित्तुव्ववकिता ।	१० [३४]

अर्षु कुर्वीव वव्वं कुर्वत्तं तापुषा ।	अर्षुं वि कुर्वीव ।	११
तनुविषुषिनेषां कर्षीणा वती कुर्वति ।	वने सोमं वनु विव्वो ।	१२

(५२)

धावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा । मनुष्वच्छंभू आ गंतम्	१३
युवोरुपा अनु श्रियं परिजमनोरुपाचरत् । ऋता वनथो अकुर्मिः	१४
जुमा पिबतमश्विनो मा नः शर्म यच्छतम् । अविद्विषामिभ्रुतिभिः	१५ [३५] (५५६)

[अतुयोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२९]

(४७)

१० प्रस्कण्वः काण्वः । अश्विनौ । प्रगायः=विषमा वृहत्याः, समा सतोपृहत्याः ।

अयं वां मधुमत्तम. सुतः सोमं ऋतावृधा ।	
तमश्विना पिषतं तिरोअह्यथ धत्तं रत्नानि व्राशुपे	१
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।	
कण्वांसो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुत हवम	२
अश्विना मधुमत्तमं पात सोममृतावृधा ।	
अथाद्य वसा वसु चिभ्रता रथे वृश्वानसमुषं गच्छतम्	३
त्रिषधस्ये बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञ भिमिक्षतम् ।	
कण्वांसो वां सुतसोमा अमिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना	४
यामिः कण्वमभिदिमि प्रावत युवमश्विना ।	
तामि ष्वरुस्मां अंवत शुमस्पती पातं सोममृतावृधा	५ [१]
सुदासे वसा वसु चिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना ।	
रिषि संमुद्राद्गत वां त्रिवस्पर्यस्मे धंस पुरुस्पृहम्	६
यज्ञासत्या परावति यद् वा स्थो अधि तुर्वशे ।	
अतो रथेन सुवृता न आ गंत साक सूर्यस्य रश्मिभिः	७
अर्वाश्वा वा सप्तयोऽध्वरभियो बहन्तु सघनेवुष ।	
इषं पूञ्चन्तां सुकृते सुदानेव आ बर्हि सीवतं नरा	८
तेन नासत्या गत रथेन सूर्यत्वचा ।	
येन शश्वद्वहथुर्वाशुपे वसु मध्व सोमस्य पीतये	९
जुक्थेमिर्वागवसे पुरुवसु अर्केश्च नि ह्वयामहे ।	
शास्वत् कण्वानां सदीसि प्रिये हि कं सोमं पृष्युरश्विना	१० [२] (५६६)

ये चिद्धि त्वाभृष्यं पूर्वं ऊतये जुहूरेऽवसे महि ।	
सा नः स्तोमो अभि गृणीहि राधसो-चः शुक्रेण शोचिषां	१४
उषो यदृद्य मानुना वि द्वारावृणवो विवः ।	
प्र नो यच्छतादवृक पृथु च्छृदिं प्र देवि गोमतीरिवं ।	१५
स नो राया वृहता विश्वेपेशसा मिमिक्ष्वा समिळाभिरा ।	
स धुन्नेन विश्वतुरोषो महि स वाजैर्वाजिनीवति	१६ [५] (५८२)

(४९)

४ प्रस्कण्यः काण्यः । उषा । अनुष्टुप् ।

उषो मदेभिरा गहि विवश्चिद् रोचनादधि । वहन्त्वरुणप्सव उप्रं त्वा सोमिनो गृहम् १	
सुपेशस सुख रथ यमध्यस्था उपस्त्वम् । तेनां सुश्रवसं जन प्रावाद्य दुहितदिव २	
वयश्चित् ते पतत्रिणो द्विपश्चतुष्पदजुनि । उषः प्रारंभुत्तनुं विवो अन्तेभ्यस्परि ३	
ष्युच्छन्ती हि रश्मिभि- विश्वंमाभासि रोचनम् । ता त्वामुषवर्षसूयवो गीमिं कण्वा अहूषत ४ [६]	(५८६)

(५०)

१३ प्रस्कण्यः काण्यः । सूर्यः (११-१३ रोगण्य उपनिषदः, १३ मन्त्रयोऽर्धर्च द्विपद्मश्च) ।
गायत्री, १०-१३ अनुष्टुप् ।

उषु त्व जातवेदेस देवं वहन्ति केतवं । हृशे विश्वाय सूर्यम् १	
अपु त्वे तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुमिं । सुराय विश्वचक्षसे २	
अहंभमस्य केतवो वि रश्मयो जनों अनु । भ्राजन्तो अग्रयो यथा ३	
तरणिं विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा मांसि रोचनम् ४	
प्रत्यद् देवाना विशां प्रत्यद्देवि मानुषान् । प्रत्यद् विश्वं स्वर्हृशे ५ [७]	
येनां पावक चक्षसा मुरण्यन्त जनों अनु । त्व वरुण पश्यसि ६	
वि द्यामेषि रजस्पृष्व-हा मिमानो अकुमिं । पश्यअन्मानि सूर्य ७	
सप्त त्वा हरितो रये वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केश विचक्षण ८	
अयुंक्त सप्त शुन्धुवः सूरौ रथस्य नृप्यं । तामिषांति स्वयुंक्तिमि ९	
उद् वय तमंसस्पति ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम् । देव देवत्रा सूर्य-मर्गन्म ज्योतिरुत्तमम् १०	
उद्यमद्य मित्रमह आरोहसुत्तंश विवम् । हृद्रोग मर्म सूर्य हरिमाणं च नाशय ११	

(५९७)

आ स्मा रथं वृषपाणेणु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे ।	
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाण श्लोकुमा रोहसे विवि	१२
अददा अर्भो महते वचस्यवे कक्षीवते वृत्रयामिन्द्र सुन्वते ।	
मेनामयो वृषणश्वस्य सुकतो विश्वेत् ता ते सर्वनेषु प्रवाच्या	१३
इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पञ्जेषु स्तोमो दुर्यो न यूप ।	
अश्वयुर्गव्यु रथयुर्वसूयु रिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता	१४
इय नमो वृषमार्य स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि ।	
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत् सुरमिस्तव शर्मन्त्स्याम	१५ [११] (६१४)

(५२)

१५ सव्य भाङ्गिरस । इन्द्र । जगती; १३, १५ त्रिष्टुप् ।

न्य सु मेव महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्व साकमीरते ।	
अत्य न वार्जं हवनस्यवृ रथ-मेन्द्रं ववृत्यामवसे सुधृत्किमि	१
स पर्यतो न धरुणेप्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे ।	
इन्द्रो यद् वृत्रमवधीञ्जकीवृत-मुञ्जन्नणोसि जहृपाणो अन्धसा	२
स हि हुरो हुरिषुं वत्र ऊर्धनि चन्द्रबुध्नो मर्ववृद्धो मनीषिमि ।	
इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया महिष्ठाराति स हि परिन्धस	३
आ य पूणन्ति विवि सध्रवर्हिषः समुद्रं न सुम्बुः स्वा अमिष्टयः ।	
त वृत्रहत्ये अनु तस्थुरुतय शुष्मा इन्द्रमवाता अर्हुतप्सव	४
अमि स्ववृष्टिं मर्वे अस्य युध्यतो रध्वीरिध प्रवणे संस्रुतय ।	
इन्द्रो यद् वज्री ध्रुपमाणो अन्धसा भिनद् वलस्यं परिधीरिध त्रित	५ [१२]
परो घृणा चरति तित्विषे शवो ऽपो वृत्वी रजसो बुध्रमाशयत ।	
वृत्रस्य यत प्रवणे बुर्गुमिम्बनो निजघन्य हन्वोरिन्द्र तन्यतुम्	६
हृद न हि त्वा न्यूपन्त्युर्मयो महाराणीन्द्र तव यानि वर्धना ।	
त्वदां चित ते युज्यं वावृधे शव-स्तुतक्ष वज्रममिमृत्योजसम्	७
जघन्यो उ हरिमि समृतकत-विन्द्रं वृत्र मनुषे गातुयन्नप ।	
अयच्छया द्वाहोर्वज्रमायस-मधारयो विष्या सूर्यं हृशे	८

त्वा मदां अमवृन् तानि वृष्ण्या ते सोमांसो वृत्रहर्त्येषु सत्यते ।	
त् कारवे दशं वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि ब्रह्मयं ।	६
था युधमुप घेदेषि धृष्ण्या पुरा पुर समिद हृस्योजसा ।	
म्या यद्विन्द्र सख्यां परावति निब्रह्मयो नमुषिं नाम्नापिनम् ।	७
थ करस्त्रमुत् पूर्णयं वधी स्तेजितयातिथिग्वस्यं वर्तनी ।	
वं शता वद्वन्दस्यामिन्नत् पुरोऽनानुदः परिपूता ऋजिर्श्वना	८
वमेतास्त्रनराज्ञो द्विर्वशाः—ऽध्वन्धुना सुभ्रवसोपजग्मुषः ।	
दिं सहस्रां नवतिं नवं श्रुतो नि चक्रेण रथ्यां दुष्पदावृणक्	९
त्वर्माविथ सुभ्रवस तदोतिमि—स्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वपाणम् ।	
त्वमस्मि कुत्समतिथिग्वमायु महे राज्ञे यूने अरन्धनायः	१०
य उहर्चीन्द्र केवगोपाः सर्वायस्ते शिवतमा असांम् ।	
त्वा स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राधीय आयुं प्रतर दधानाः	११ [१६] (६५०)

(५४)

११ सव्य आक्रिरसः । इन्द्रः । जगतीः । ६, ८-९, ११ त्रिष्टुप् ।

मा नो अस्मिन् मघवन् पूत्स्वंहसि नहि ते अन्त शवसः परीणशं ।	
अकन्दयो नद्योऽ रोरुवद् वना कथा न क्षोणीर्मियसा समारत	१
अर्षां शक्राय शक्तिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नमि ष्दुहि ।	
यो धृष्णुना शवसा रोदसी जुमे वृषां वृषत्वा वृषमो न्युञ्जते	२
अर्षां विवे बृहते शृष्यं वच स्वक्षत्र यस्य धृषतो धृषन्मनः ।	
बृहच्छ्रवा असुरो ब्रह्मणा कृत पुरो हरिभ्यां वृषमो रथो हि षः	३
त्व विवो बृहत् सानुं कोपयो ऽव त्मना धृषता शम्बरं मिनत् ।	
यन्मायिनो मन्दिना मन्दिना धूप—च्छितां गर्भस्तिमशानि पृतन्यसि	४
नि यद् वृणक्षिं श्वसनस्यं मूर्धनि शृष्णस्य चिद् मन्दिनो रोरुवद् वना ।	
माचीनेन मनसा ब्रह्मणावता यद्गद्या चित् कृणव कस्तवा परि	५ [१७]
त्वर्माविथ नयं तुर्वश यदु त्व तुर्वतिं वृष्यं शतक्रतो ।	
त्व रथमेतंश कृत्वये धने त्व पुरो नवतिं दम्भयो नव	६ (६५६)

कञ्च पाञ्च सत्येति सुसुखञ्जो गताईशु बलि पा कामुमिभेति ।
 बुध्या वा वो अविगुणति पाषाणान् दानुरस्सु जपता पिबते निदः ७
 अतरेण सुवमसना मन्त्रिणा य तांप्रया जपता सन्नु मेरे ।
 वे सं इन्द्र बुधुतो बुधवमिन्नि अर्षि सुभं स्पष्टिं बुधुर्वं य ८
 तुभ्येते केकूय अर्षिगुणा—अदुर्बभ्यता इभुवाना ।
 अर्षि सुभं कर्मिणा जज्ञा मने वतुदेवाय ह्यय ९
 अत्रासिठनुकच्छां तस्यो अत्रासुस्यं अतापु पयैः ।
 अनीशिन्यां सुयो बुविष्यं द्विता विरवा अगुता संजुयैषु विजते १
 स तैनुजमरिं वा पुत्रजन्मे अर्षि सुभं पञ्चपाश्र्विभु तन्वम् ।
 अता य जो बुधोर्नः पुषि बुधुन् गुणे यं नः एकमुया इवे वतः ११(१८)५५

(५५)

कालेदा । ५०१ अ ५ । अन्त्या ।

निवर्षिवाय वरिजा नि संवत् इन्नु न उडा पुंस्त्रिषी पुन वरी ।
 श्रीकन्मुर्विष्याकल्पविष्यं आतुदः सिधिति वरुं तेजस्ते य संवत्तः १
 को जर्षुये न सुयः कमुदित्र बलि गुण्यति विविदा वरिषिभिः ।
 इन्नुः कोर्षस्व पुनर्षं ह्यपद्यौ सुनाय य बुध्व ओजता पय्यद्यौ २
 न्वं तमिंभु पयैं न मोअसे ह्यौ बुध्वस्यु वरिष्यागिरपयति ।
 य वीरिष्यं बुधुपतिं वेदिने विष्वय्यञ्च सुत्रं कर्मिणे बुधोर्षिताः ३
 य इव वर्यं वसुधुमिर्वचस्को वातु अनेनु पञ्चान्न इमिभुय्य ।
 बुधा पञ्चमंरुलि इक्षी बुधा वेजंभु वेर्यं सुवत्तु पयिर्वलि ४
 य इन्नुपमिं वरिष्यामिं बुज्जन्तां बुधुमिं बुध्व श्रीर्षञ्चा अनेन्वा ।
 अवां पुन न्द वंरति विषीमिन् इन्नापु वर्यं सिधमिर्षां बुधय ५ [१९]
 स वि संपुसु कर्ष्यामिं बुधियां क्नुवा बुंजान श्रीर्षता विनुकरंर ।
 ज्योतिमिं बुधुवर्षां बुधुमिं वसुधुवे अं मुक्युः तांवा अया सुंज्या ६
 बुधुपु सदी वीर्ययवजसु हे अर्षिञ्चा इरी कन्वामुस इक्षि ।
 वरिष्यञ्चा वर्यवजो य इन्द्र वे य त्वा वेत्ता या वंमुवमिं बुधुर्वं ७ (१५०)

अप्रक्षितं वसुं विमर्षिं हस्तयो- रर्षाह्निं सहस्तन्विं श्रुतो दधे ।
आर्षतासोऽप्रतासो न कर्तृमि- स्तनूपुं ते कर्तव इन्द्र भूरयः

७ [२०] (६५९)

(५६)

६ सव्य भाङ्गिरसः । इन्द्रः । अगती ।

एष प्र पूर्वीरिव तस्य च्छिप्रो ऽत्यो न योषामुदयस्त मुर्वणिं ।

वर्क्षं महे पाययते हिरण्यय रथंभावृत्या हरियोगामृश्वंसम् १

त गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्र न सचरणे सन्निष्यव ।

पतिं वर्क्षस्य विवथस्य नू सहो गिरिं न वेना अर्धि रोहृ तेजसा २

स तुर्षणिर्महो अरेणु पौंस्ये गिरेर्मुष्टिर्न भ्राजते तुजा शर्व ।

येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दूध आभूषुं रामयन्नि दामनि ३

देवी यद्वि तविषी त्वावृधोतय इन्द्र सिपंक्त्युषसं न सूर्य ।

येन धृष्णुना शर्वसा चाधते तम इयति रेणु बृहदहंरिष्वणिं । ४

वि यत् तिरो धरुणमच्युतं रजो ऽतिष्ठिपो त्रिव आतांसु वृहणां ।

श्वर्मीह्नि यन्मव इन्द्र हर्ष्याहंन वृत्र निरपामौजो अर्णवम् ५

त्व त्रिवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सवनेषु माहिनः ।

त्व सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समयां पाण्यारुज ६ [२१] (६६५)

(५७)

६ सव्य भाङ्गिरसः । इन्द्रः । जगती ।

प्र महिषाय बृहते बृहद्वये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे ।

अपामिदं प्रवणे यस्य दुर्धर राधो विश्वायु शर्वसे अपावृतम् १

अर्धं ते विश्वमनुं हासत्रिष्टय आपो निम्नेव सवना ह्विष्मन्त ।

यत् पर्वते न समशीत हर्षत इन्द्रस्य वज्रं श्रथिता हिरण्ययं । २

अस्मै श्रीमाय नमस्ता समध्वर उषो न शुभ्र आ मरा पर्नीयसे ।

यस्य धाम शर्वसे नामेन्द्रिय ज्योतिरकारि हरितो नायसे ३

इमे तं इन्द्र ते वय पुरुष्टत ये त्वारम्य चरामासि प्रभूयसो ।

नहि त्ववुन्यो गिर्वणो गिर सधत् क्षोणीरिव प्रति नो हर्षं तद् वषः ४ (६६९)

मूर्तिं त इन्द्र प्रीतिं । त्वं स्वस्त्यु—स्व सोम्युर्विचक्षन् काश्रमा हृत् ।
 मनुं ते वीर्युर्विचक्षीं मय इत्थं च ते वृत्तिवी भेत्तु जोरंते ५
 त्वं तामिन्द्रु वर्तिं त्रुहाभुर्कं वद्रेण वद्रेणुं वर्धशार्धकतिं ।
 अर्वाभुतो मित्रुताः सर्वाभुः सुवा विन्वै इचिपि केरंत्तुं त्वं ६ [२२] (५७)

[अथर्ववेद । अथर्ववेद] ११ [अथर्ववेद]
(५८)

१. वीचा वीचका । अथर्व । अथर्व । १-२ मित्रु ।

मूर्तिं त्वाम् अन्वुतो वि सुन्वते इत्थं च हृत्तु अर्वाभु विवर्धताः ।
 वि त्ववितिभिः वृत्तिभि रजो मनु आ वृत्ताः त्विवा विवदति १
 का स्ववर्धं वृत्ताः सुमरं—सुवर्धित्वं सुवर्धितुं विवति ।
 अथो म हृत्तु वृत्तिवर्धं रोचते विवो म हृत्तु सुवर्धनविकर २
 सुवर्ध इत्थं वृत्तिभिः वृत्तिभि इत्थं विवो विवदति ३
 एवो म विवुं सुवर्धं सुवर्धं अर्वाभुर्वादीं वृत्तं च वदति ४
 वि वार्धन्तुो अन्वुते सुवर्धं इत्थं सुवर्धः सुवर्धं सुवर्धितं ।
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं ५
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं ६
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं ७ [२३]

सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं ८
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं ९
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं १०
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं ११
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं १२
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं १३
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं १४
 सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं सुवर्धं १५ [२४] (६०)

(५९)

७ नोधा गौतम । मग्निर्वैश्वानर । त्रिष्टुप् ।

वया इदंमे अग्रयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते ।	
वैश्वानर नामिरसि क्षितीनां म्भूणेषु जनां उपमिद् ययन्थ	१
मूर्धा विवो नामिरग्निः पृथिव्या अर्थाभवदरती रोदस्योः ।	
त त्वा वेवासोऽजनयन्त वेव वैश्वानर ज्योतिरिदार्याय	२
आ सूर्ये न रुद्रयो धुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि ।	
या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा	३
बृहती इव सुनवे रोदसी गिरो होता मनुष्यो इ न दक्ष ।	
स्वर्षते सत्यशुष्माय पूर्वी-वैश्वानराय नृतमाय यक्षी	४
विवश्चित् ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् ।	
राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा वेवेभ्यो वरिवश्चकथं	५
म नू महित्वं वृषभस्य घोचं य पूरवो वृत्रहण सचन्ते ।	
वैश्वानरो वस्युमग्निर्जघन्वा अधूनोत काठा अव शम्बर मेत्	६
वैश्वानरो महिष्ठा विश्वकृष्टि-मरुद्वाजेषु यजतो विभारवा ।	
शातवनेये ज्ञातिर्नाभिरग्निः पुरुण्णीथे जरते सूनृतावान्	७ [२५] (६८७)

(६०)

५ नोधा गौतमः । मग्नि । त्रिष्टुप् ।

वहिं यशसं विदथस्य केतु सुप्रार्ण्यं वृतं सद्योअर्थम् ।	
द्विजन्मान रयिमिव प्रशस्त रातिं मरुद् भुग्वि मातरिश्वा	१
अस्य शासुरुभयास सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मती ।	
विबश्चित् पूर्वो न्यसावि होता ऽऽपृच्छयो विश्पतिर्विशु वेधा	२
तं नर्षसी हृद् आ जार्यमान-मस्मत् सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्या ।	
यमुत्विजो वृजने मानुबास प्रयस्वन्त आयवो जीर्जनन्त	३
उसिक् पावको वसुमानुवेव वरेण्यो होताधायि विशु ।	
वसूना गृहर्पतिर्दम औ अग्निर्भुवद् रयिपती रयीणाम्	४

(६९१)

अस्मा इदु प्र मरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधा ।	
गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चे—व्यञ्जणाँस्युपां चरध्वे	१२
अभ्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्यं उक्थे ।	
युधे यदिष्णान आयुधा—न्यूषायमाणो निरिणाति शत्रून्	१३
अभ्येदु मिया गिरपश्च हृह्या द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते ।	
उपो वेनस्य जोगुवान ओणि सद्यो भुवद् वीर्याय नोधा	१४
अस्मा ह्यु त्यदनु दाय्वेषा—मेको यद् वत्रे भूरेरीशानः ।	
भर्तेशं सूर्ये पस्पृधान सौवश्ये सुध्विमावदिन्द्र	१५
एवा ते हारियोजना सुवृक्ती—न्द्र बह्वाणि गोर्तमासो अकन् ।	
एषु विदवपेशसु धियं धा प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगध्यात्	१६ [२९] (७०८)

पञ्चमोऽध्यायः ५५४ व० १-३१]

(६२)

१३ नोषा गीतम । इन्द्र । निष्पृप ।

प्र मन्मते शवसानाय शप—माङ्गुषं गिर्यणसे अङ्गिरस्यत् ।	
सुवृक्तिभिः स्नुषत क्रमिषयाया—ऽर्चांश्रकं नरे विधुताय	१
ष पो सुहे महि नमो मरध्व—माङ्गुष्यं शवसानाय साम ।	
पेना नः पूर्वे पितरं पदुशा अर्धन्तो अङ्गिरसो गा अर्विन्दन्	२
इन्द्रस्याङ्गिरसां चेदी विदन् सुरमा तर्नवाय घ्रासिम ।	
वृ—पतिभिर्नश्चि विदन् गा समुसिजाभिर्वावसानु नरं	३
ग सुदुमा न स्नुभा सुत विधे स्येणाहिं स्युर्वोर्द नर्यावे ।	
ताप्युभिः कङ्गिगभिन्त्र शक वृत् रदंण दगुो दशगे	४
मृ—नो अङ्गिगेभिर्ध्वम् वि व—एषसा हृदित गोसिन्धु ।	
वि सुध्या अपपत् इ न्नु गन्तु विदो रञ्ज उर्यगन्तभाप	५ [१]
मृ दप्येभगदस्यु कर्म वृञ्जस्यु सारैतगमन्ति दमं ।	
गन्तु एदुर्नो अङ्गिन्नु न भर्षन्तो उर्यगन्त	६
द्वि न वि र्वे हृन्नु रन्ते उ—एषसा सारंमन्तसिर्धे ।	
पेना न र्वे दमं स्ये—एषसा र्वे र्वे सुर्न	७

कुम्भं विभुं पृथुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ।
 कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ८
 कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ९
 कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं १ [२]
 कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ११
 कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं १२
 कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं १३ [३] (१०१)

(११)

१ बोधो नैवम् । इति । इति ।

तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं १
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं २
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ३
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ४
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ५
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ६ [४]
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ७
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ८
 तं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं कुम्भं विभुं ९ (१०२)

त्व त्या नं इन्द्र देव चित्रा—मिदमापो न पीपयुः परिजमन् ।
 यया शूर प्रत्यस्मभ्यु यसि तमनमूर्जं न विश्वघ्न क्षरं ध्यै
 अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्—ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।
 सुपेशस वाजमा मरा नः प्रातर्मक्षु धियावर्मुर्जगम्यात्

८

९ [५] (७३०)

(६४)

१५ नोधा गौतमः । मरुतः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

वृष्णे शर्षाय सुमंसाय वेधसे नोर्धं सुवृक्तिं प्र मरा मरुद्गधं ।
 अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिर समंशे विदथेष्वामुव

१

ते जंशिरे विव क्रुप्यासं उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।
 पावकासः शुचयः सूर्या इव सत्वानो न दुप्सिनो घोरेवंपसः ।

२

पुषानो रुद्रा अजरा अम्रोग्धनो ववक्षुरधिगाव पर्वता इव ।
 इहा चिद् विश्वा भुवंनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति विव्यानि मज्जना

३

वित्रैराञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षंसु रुक्मो अधि येतिरे शुमे ।
 असेवेषा नि मिषुक्षुक्रुष्टयं साक जंशिरे स्वधया विवो नरं

४

इशानकृतो धुनयो रिशार्दसो वातान् विद्युतस्ताविषीभिरकत ।
 बुहन्पूधर्विव्यानि धूर्तयो भूमिं पिन्वन्ति पर्यसा परिज्रयः

५ [६]

पिन्वन्त्यपो मरुतं सुदानवः पयो घृतवधं विदथेष्वामुव ।
 अस्य न मिहे वि नयन्ति वाजिन—मुत्सं बुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्

६

महिषासो मापिनेदिच्चभ्रानवो गिरयो न स्वतंसो रघुप्यधं ।
 मृगा इव हस्तिनः स्वादथा वना यदारुणीपु तविपीरपुग्ध्वम्

७

सिंहा इव नानदति प्रचेतस पिशा इव सुपिशो विश्ववेदसः ।
 क्षपो जिन्वन्तः पृपंतीमिक्रुष्टिभि समित सुधाघ्न शवसाहिमन्यव

८

रोदसी आ वदता गणाश्रियो नृषांच शूरा शवसाहिमन्यव ।
 आ वन्पुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तंस्यो मरुतो रथेषु व

९

विश्ववेदसो रपिमि समोकस समिंश्लासस्तविषीभिर्विरिदिनं ।
 अस्तारं ह्युं वधिरे गर्भस्त्यो—रनन्तशृष्णा वृषंस्वादयो नरं

१० [७] (७४०)

श्रित्पयवेभिः पृथिविः पञ्चोद्भूत उन्निर्जल आपुष्पाङ्गं च परितान् ।	
मन्वा अवाप्तः स्फुटतो ब्रुवन्तुतो ब्रुवन्तो मन्वा अजंहरदद	११
पूर्व पादुदं इतिर्न विर्षेवि ब्रुवन्तुं इवता गृणीयन्ति ।	
एतन्तुं त्वत्तं वाक्यं गुण—कृतीपितुं इवन्तं तत्रत प्रिये	१२
व मू न म्मः सकेता जनीं जतिं तृष्यी चं उनी मंकी पयवर्त ।	
जर्षिर्वाजं मजे वना इति—एतुपुत्रं इनुमा संति कुप्यति	१३
उर्ष्वं मदातः पूष्ट इदं पुनस्तं सुप्यं इवर्षेसु वसत ।	
एतन्तुंमुक्यं विवर्षेति तोके पुष्येसु तनयं इति हिमाः	१४
मू श्रिं मंको वीवर्षेता—कृतीवाजं विवर्षेतां वस ।	
इतिर्वा इतिर्न इनुवांसे इतन्तुं विवर्षेतां गम्वा	१५ [८] (७५)

(१५)

[अजरोऽनुकथं व ११ म १५-११]

१ वपदः पदम् । अतिः विष्वा विदः ।

पुष्वा न तापुं, गुणा वतम् इतो इनुमं, मजे वर्यमात्र	१
मनोसु वीर्यः, प्रीरुं एत—सुपं त्वा सीनुं, विष्ये पर्यवः	२
इतस्य देवा अनुं इता पु—सुकर परिशिर्वीं सुवं	३
वर्षेनीमावं पुष्वा सुशिर्वि—मृतसु वीना, मजे सुमंम	४
इतिर्न पुष्वा, इतिर्न पुष्वी इतिर्न सुपु, सोती न इनु	५
आतो वाजुव, त्वगीपुः विनुं सोनु, व ई वपजे	६
आतिः तितुं इतो इतो इ एत—विष्वा एता, वर्यवति	७
एवं वर्यवतो वना एवस्या—वृषिं वति एतं वृषिमाः	८
वर्षेनुपु, इतो व सीनुं इता वेरिजे, विवर्षेतां सु	९
इतो न देवा इतयंजातः इतुं विष्वा विवर्षेतां	१ [९] (७५)

(१६)

१ वपदः पदम् । अतिः विष्वा विदः ।

वर्षे विना वरो व तं—मनुं इनुमे निषी व सुः	१
तन्वा न इतिर्वना विवर्षि वती न इनु सुशिर्विवावं	२
इतां सोनुती व इतो वो व इतो वेत वर्यव	३ (७५)

ऋषिर्न स्तुम्वा, विश्व प्रशस्तो वाजी न प्रीतो, वयो दधाति ॥२॥	४
दुरोकशोचि, क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावर विश्वस्मै	५
चित्रो यदभ्राद्, ध्रुतो न विश्व रथो न रुक्मी, त्वेष. समस्तु ॥३॥	६
सेनेव सुष्टामं दधात्य-स्तुर्न विद्युत्, त्वेषप्रतीका	७
यमो ह जातो, यमो जर्नित्व जारः कनीनां, पतिर्जनीनाम् ॥४॥	८
तं वक्ष्रथार्था, वयं वसत्या-स्त न गावो, नक्षन्त इन्द्रम्	९
सिन्धुर्न क्षोक्, प्र नीचीरिन्नो-त्रवन्त गाव स्वर्हृशीके ॥५॥	१०[१०](७६५)

(६९)

१० पराशरः शाफ्त्य । अग्नि । द्विपदा विराद ।

धनेषु जायुर्मतेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं, राजेवाजुर्म	१
क्षेमो न साधु, क्रतुर्न भद्रो भुवत् स्वाधी, हर्ता हन्यवाद् ॥१॥	२
हस्ते दधानो, नृम्णा विश्वा-न्यमे देवान् धाद्, गुहा निपीवन्	३
विदन्तीमत्र, नरो धियधा ह्रुवा यत् तदान, मन्त्रा अशंसन् ॥२॥	४
अजो न क्षां, वाधारं पृथिवीं तस्तम्भ द्यां, मन्त्रमि सत्ये	५
प्रिया प्रदानि, पशवो नि पाहि विश्वायुरग्ने, गुहा गुहं गा ॥३॥	६
य ई चिकेत, गुहा भवन्त-मा य. सुसात्र, धारांमृतस्य	७
वि ये चूतन्युता सर्पन्त आदिद् वसूनि, प्र ववाचास्मै ॥४॥	८
वि यो वीरुत्सु, रोधन्महित्वो-त प्रजा, उत प्रसूष्यन्त	९
चित्तिरपा, कमे विश्वायुः सद्येव धीरा, समार्य चक्रु ॥५॥	१०[११](७७५)

(६८)

१० पराशरः शाफ्त्य । अग्नि । द्विपदा विराद ।

श्रीगन्धर्षं स्याद्, दिवं भुरण्यु स्यात्तुश्चरथमकून् व्युर्णीत्	१
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद् देवो, देवानां महित्वा ॥१॥	२
आदित ते विश्वे, क्रतुं जुषन्त शुष्काद् यद् देव, जीवो जर्निष्ठा	३
मर्जन्त विश्वे, देवत्व नाम उत सर्पन्तो, अमृतमेव ॥२॥	४
ऋतस्य प्रेषां, ऋतस्य धीति-विश्वायुर्विश्वे, अपांसि चक्रु	५
यस्नुम्य वाग्नाद्, यो वा ते शिक्षात् तस्मै चिकित्वात्, रयिं दयस्व ॥३॥	६ (७८१)

वि त्वा नरं, पुरुत्रा संपर्यन् पितुर्न जिवेर्वि वेदो भरन्त ॥ ५ ॥ १०
 सापुनं गृध्नुरस्तेव शूरो यातव भीमस्त्येष समन्तुं ॥ ६ ॥ ११ [१४] (८०६)

(७१)

१० पराशर शाक्य । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

उप प्र जिन्वन्नृशतीरुशन्तु पतिं न नित्यं जनयं सनीळा ।
 स्वसांरु श्यावीमरुषीमजूषुत्रं वित्रमुच्छन्तीमुपसु न गावं १
 वीन्नु चिदं ब्रूह्वा पितरो न उक्थे रद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रयेण ।
 चक्रुर्विवो बृहतो गातुमन्मे अह स्वर्विविदु केतुमुत्रा २
 दधंश्रुत धनयन्नस्य धीति मादिदुर्यो दिधिष्वोऽ विमुत्रा ।
 अतृष्पन्तीरुपसो यन्त्यच्छां वृषाऽन्नम् प्रयमा वर्धयन्ती ३
 मथीव यनीं विमुता मालगिष्वा गृहेगृहे श्येनो जेन्यो भूत् ।
 आदीं राजे न सहीयसे सत्रा सत्रा दूत्यं मृगवाणो विवाय ४
 महे यत् पित्र इ रसं विवे क रवं त्सरत् पृशन्त्यश्चिक्त्विान् ।
 सुजदस्ता भूषता विद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात ५ [१५]
 स्व आ यस्तुम्य दम आ विभाति नमो वा दागादुशतो अनु द्युत् ।
 वर्धा अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासंद राया सरथ य जुनामि ६
 अग्निं विश्वा अग्निं पृक्षं सचन्ते समुद्रं न स्रवतं सत यद्वा ।
 न जामिमिर्वि चिक्त्वि वयो नो विदा देवेषु प्रमति चिक्त्विान् ७
 आ यत्रिषे नूपति तेज आनुद् हृत्वि तेतो निषिक्त धौरभीके ।
 अग्निं शर्धमनवद्य युवान स्वाप्यं जनयन् सूदय्यच्च ८
 मनो न योऽर्ध्वं सद्य एत्ये कं सूत्रा सूरौ वस्व ईशे ।
 राजाना मित्रावरुणा सृपाणी गोषु प्रियममृत रक्षमाणा ९
 माना अग्ने सुरस्या पित्र्याणि प्र माषिष्ठा अग्निं विदुष्कवि मन ।
 नमो न रूपं जंरिमा मिनाति पुरा तस्यां अग्निंस्तेरर्षीणि १० [१६] (८१६)

(७२)

१० पराशर शाक्य । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

नि काश्यां वेधम् शश्वंतस्कु हंस्ते टर्धानो नयां पुनर्गि ।
 अग्निमुवद रपिपतीं गृणीणा सत्रा चक्राणो अमृतांनि विश्वां १ (८१७)

अन्ते इत्थं पतिं वस्तुं न विन्द-विच्छिन्ना विन्ध अकृता अपूर्णा ।

अप्रकृतं पशुभ्यां विदुषा-सुख्युः पुत्रे पशुभे चार्थिः १

विद्वो पश्ये अशुभ्यानि-पशुभिं वृत्तुं शुभं चः सपुत्रोन् ।

मायांनि विदुः इति प्रविशन्-पुत्रेण तुम्हः) मुखात् ३

आ शीर्षी इत्येते वैश्वानरा न इति यत्रि पुत्रिवाच ।

विदुःश्रीं प्रविशति विदित्वा-इति पुत्रे पश्ये तस्मिन्पश्ये ४

संज्ञाना अर्षं मीदमपिदुः पश्येकता मनुष्यं मन्वन् ५

विदित्वांस्तुम्हं इच्छन् स्वः सन्ना सन्नुक्तिवि विदित्वात् ५ [१०]

विः तुत पदं मुखात् वि त्व इत पुत्राविमुक्तिवि विदित्वात् ६

तेषां धर्मो अर्षं मुखात् प्रार्थं स्थातुर्पार्थं च पश्यि ६

विद्वो अथे इत्यर्थे विद्वो अर्षं मुखात् प्रार्थं स्थातुर्पार्थं च पश्यि ७

अन्नुक्तिवि अन्नुक्ते विदित्वा-कर्मन्ना इतो अर्षो इति ७

पशुभ्यां विदुः आ पुत्र इती पुत्रो इतो पुत्रेण अर्षम् ८

विदुः कर्मं तुम्हं इच्छन् पश्ये पुत्रेण मायां मोक्षे विदुः ८

आ वे विन्धं स्वकर्म विदुः इत्युक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ ९

अन्ना अन्नुक्तिः पुत्रिषु वि तस्ये अन्ना पुत्रिषु विदित्वात् ९

अन्नुक्तिः विदुः विदुः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १०

अर्षं कर्मन्ना विदुः अर्षं च मीदमपि अर्षं च मीदमपि १ [१८] (१५)

(५१)

१ अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं । अन्नुक्तिः विदुः

विदुः च विदुः विदुः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १

पुत्रेण अन्नुक्तिः विदुः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १

विदुः च अन्नुक्तिः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १

पुत्रेण अन्नुक्तिः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १

विदुः च अन्नुक्तिः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १

पुत्रेण अन्नुक्तिः अन्नुक्तार्थं अन्नुक्तार्थं गच्छ १

तं त्वा नरो वम आ नित्यमिन्द्र—मग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु । अधि द्युम्न नि दधुर्भूर्यस्मिन् मवा विश्वायुर्धरुणो र्याणाम्	४
वि पृक्षा अग्ने मघवानां अश्रु—वि सुरयो ददता विश्वमायु । सनेम वाजं समिधेष्वर्यो माग वृषेषु श्रवसे दधाना	५ [१९]
ऋतस्य हि धेनवो वावशाना स्मद्रूधी पीपयन्त द्युमक्ता । परावत सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धव समया ससुरादिम्	६
त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा द्विवि श्रवो दधिं यज्ञियांस । नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्ण च वर्णमरुण च स धु ।	७
यान् राये मर्तान्सुपूर्वो अग्ने ते स्याम मघवानो श्रय च । ह्येषु विश्व भुवन सिसक्षया—पप्रिवान् रोदसी अन्तर्गक्षम्	८
अर्षिन्द्रिरो अवतो नृमिर्नृन् वीरैर्वीरान् वनुयामा त्वोता । ईशानार्स, पितृषित्तस्य रायो वि सुरयं शतहिंमा नो अश्रु	९
एता ते अग्र उचथानि वेधो जुष्टानि मन्तू मनसे हृद च । शकेम राय सुधुरो यमं ते ऽधि श्रवां वृवमंक्त दधाना	१० [२०] (८३६)

(७४)

[त्रयोदशोऽनुवाक ॥१३॥ सू० ७४-८४]

० गीतमो गृहगण । अग्नि । गायत्री ।

उपमयन्तो अध्वर मन्त्रं वोचेमाग्रये । आरे अस्मे च शृण्वते	१
य स्नीहितीषु पूर्व्य संजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्ष्व द्वाशुषे गर्यम्	२
उत वृषन्तु जन्तव उवृग्निर्वृत्रहाजनि । धनजयो रणेरण	३
यस्य वृतो असि क्षये धेपि हव्यानि वीतये । वृस्मत कृणोर्ध्वध्वरम्	४
तमित सुहव्यमोद्गिनः सूदेव सहसो यदो । जनां आहुः सुचहियम्	५ [२१]
आ च वहांसि तौ हृह वेधौ उप प्रशस्तये । हव्या सुश्वन्त्र वीतये	६
न योरुपुच्विरश्व्यं शृण्वे रथस्य कच्चन । यदग्ने यासि हृत्यम्	७
त्वोतो वाज्यग्रयो ऽभि पूयंस्मादपर । म द्वाश्वौ अग्ने अस्थात्	८
उत द्युमत सूवीर्यं बृहदग्य विवाससि । वेदेन्यां देव द्वागुषे	९ [२२] (८४५)

(७५)

५ योगसो गृह्यस्य अग्नि विष्णुः ।

पुनर्यं सुवर्षासुम्	वर्षां देवर्षोऽस्मिन्	। इत्या पुनर्यं आग्निं	१
अर्घां ते अग्निं रसुम्	अर्घ्यं वेधनात् सिद्धम्	। शोभेत् अर्घ्यं तालमि	२
कस्मै अग्निर्विर्जन्तुः	स्युः का सुवर्षासुम्	। को ह कस्मिन् अग्निः श्रितः	३
त्वं अग्निर्विर्जन्तुः	अर्घ्यं शिषो भसि सिद्धः	। तन्ना मन्त्रिभ्यु इदं	४
वर्षां सो विधावर्षेणा	पर्वां कृषीं कृतं पूषत	। अग्ने पश्ये त्वं वर्षस्य	५ [२१] (१५)

(१)

५ योगसो गृह्यस्य अग्नि विष्णुः ।

का तु इतिर्विर्जन्तो वर्षापु	पुनर्यग्ने ईर्षेणा का मन्त्रीषा ।	
का वां पुष्टेः पति कर्षी त आतु	केन वा तु मन्त्रेणा इत्येव	१
पार्थस्य इव इत्या मि शिषा	वर्षा सु कृषुता मन्त्रा म ।	
अर्घतां त्वा वैर्षी विष्णुसिन्ध	पर्वां त्वा लीजितमार्षं देवान	२
त्र तु विष्णवे रक्षन्ते अर्घ्यं	मर्षां पुत्रानामग्निमिपावा ।	
अथा वंशु सोऽर्षेणं इतिम्वा	मार्षिष्यर्षेणं चकृता पुनर्यं	३
पुत्रार्थेणा अर्षेणा अर्षिष्येणा	ऽ. च कृष नि च मन्त्रीषु देवैः ।	
वेदिं शोभमानं प्राञ्चं वंशस्य	शेषि वंशस्य अग्निर्षुम्नाम्	४
वशा विष्णुस्य मनुषो इतिर्मि	कृषीं अर्षेणं अर्षिर्मि कृषिः मन् ।	
पुषा इति मन्त्रेण त्वमृषा	वर्षं सुवर्षां कृषां वंशस्य	५ [२४] (१५)

(७७)

वर्षसो गृह्यस्य अग्नि विष्णुः ।

कृषा इतिर्विर्जन्तो अर्षेणं	देवर्षोऽस्मिन् अग्निं शिषी ।	
को मन्त्रीषु वर्षेणं कृषाणा	इत्येव मन्त्रिभ्यु इव कृषोति देवान्	१
वा अर्षेणं ईर्षेणं कृषाणा	इत्या तन् मन्त्रीषु कृषुष्यम् ।	
अग्निर्वंशु वेर्षेणं कृषाणा	स्य वा शोभते मन्त्रेणा पश्यति	२
त इति मन्त्रेण त मन्त्रेण	मन्त्रिणा व मन्त्रिभ्यु इति ।	
त वेर्षेणं मन्त्रेण इतिर्विर्जन्तो	अग्निं कृषीं कृषुष्यति ।	३

स नो नृणा नृतमो रिशादा अग्निगिरंऽर्वसा वेतु धीतिम् ।

तना च ये मघवान् शर्विष्ठा वाजप्रमृता इषयन्त मन्म

४

एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रैर्भिरस्ताष्ट जातवेदा ।

स एषु द्युम्न पीपयत् स वाज स पुष्टि याति जोषमा चिकित्वान्

५ [२५] (८६०)

(७८)

५ गोतमो राहगण । अग्निः । गायत्री ।

अग्नि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे । द्युम्नैरग्नि णोनुम १

तमृ त्वा गोतमो गिरा गयस्कांमो दुवस्पति । द्युम्नैरग्नि णोनुम २

तमृ त्वा वाजसातम मद्भि र्स्वद्ध्रवामह । द्युम्नैरग्नि णोनुम ३

तमृ त्वा वृत्रहन्तम यो दस्यूरवधूनुषे । द्युम्नैरग्नि णोनुम ४

अवोचाम र्हृगणा अग्नय मधुमद् वच । द्युम्नैरग्नि णोनुम ५ [२६] (८६५)

(७९)

१२ गोतमो राहगण । १-३ अग्नि मध्यमोऽग्निवा ४-१२ अग्नि । १-३ त्रिष्टुप्ः

४ ६ उष्णिकः ७-१० गायत्री ।

द्विरण्यकेशो रजसो विमारे ऽहिधुनिवात इव धर्जीमान् ।

शुचिभ्राजा उषसो नवेषु यशस्वतीरपम्युवो न सत्या १

आ ते सुपणा अमिनन्त एवै कृष्णो नोनाव वृषभो यद्वीदम् ।

शिवाभिर्न स्मर्यमानामिरागात् पतन्ति मिह स्तनयन्त्यभ्रा २

पर्दीमृतस्य पर्यसा पिर्याना नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठे ।

अयमा मित्रो वरुण परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ३

अग्ने वाजस्य गोमत् इशान सहसो यहो । अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रव ४

स इधानो वसुष्कवि-ऽग्निरीढेन्यो गिरा । र्वदृम्मभ्यं पुर्वणीक दीविहि ५

क्षपो रजन्नत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषस । स तिरमजम्भ रक्षसो दह प्रति ६ [२७]

अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभमणि । विश्वांसु धीषु वन्द्य ७

आ नो अग्ने रयिं प्रर सत्रासाह वरण्यम् । विश्वांसु पृत्सु दुष्टरम् ८

आ नो अग्ने सुचेतुनां रयिं विश्वायुपोषसम् । माईक धेहि जीवसे ९

(८७५)

य पूनास्त्रिग्यर्थाचिन्ते वाचां गालमाग्रं । अंश्वं मुम्भुपुर्णिः १
 यो मां अग्रेऽप्रिकल्पन्ति बुरे पंथीह तः । अम्माकृदिह बुरे मंभ ११
 सङ्घासो विचर्षन्ति राप्ति र्वाप्ति सचति । इमां गुणीत उरुप्यः १२ [५८] (८००)

(८०)

११ मागणे इहकव इन्द्र ११ इन्द्रः (अप्यर्ष, यजु इन्द्र व) । अर्थः ।

इन्द्रा हि सोम इन्द्रं मुद्रा मुद्रा वरुणम् ।
 अर्थः वज्रिभारजसां पुत्रिभ्या विः शंभु अग्नि-मर्षन्तुं स्वराज्यम् १
 य त्वाम्बुर् बुधा यजु शौचः श्येनामृतः सुतः ।
 येनां वृषं निगन्तवा उरुप्यं वज्रिभ्योऽसौ — अंश्वं स्वराज्यम् २
 शिवासीहि वृष्पुषि य ते वज्री सि र्दले ।
 इन्द्रं मुम्भं हि त सस्ये इमां वृषं यथा अयो अंश्वं स्वराज्यम् ३
 निरिग्नं पुम्भु अवि वृषं अंश्वं निरिग्नं ।
 सुजा मन्वन्तीतर्ष जीवन्त्या इवा अये अंश्वं स्वराज्यम् ४
 इन्द्रो वृषस्य वार्कन्तु सानु वज्रं हि शिवाः ।
 अग्निभ्यश्च विजगत् सस्यं प्राप — अंश्वं स्वराज्यम् ५ [५९]
 अग्नि सानी सि शिवा वज्रं कृतार्थना ।
 अन्वाम इन्द्रो अन्वन्तः सविभ्यो ग्राहविष्णु-अंश्वं स्वराज्यम् ६
 इन्द्र तुम्पुयिर्द्विषो अंश्वं वज्रिन् वीर्ये ।
 पशु त्वं आपिर्न वृषा तनु त्वं आचर्षावर्षी — अंश्वं स्वराज्यम् ७
 वि त वज्राणा अम्बिर-अनुति अम्भुर् अनु ।
 अन्व तं इन्द्र वीर्यं वृषाण्ये वर्यं हि — अंश्वं स्वराज्यम् ८
 अश्वं आचर्षन्त परि धामत विह्वसि ।
 एतिसमन्वनास्यु रिश्वन्ति वज्रोर्धन्त — अंश्वं स्वराज्यम् ९
 इन्द्रो वृषस्य तर्षिन्ति निरिग्नस्यैवा वर्यः ।
 यजु तर्षन्त वीर्यं वृषं अंश्वं अंश्वं — अंश्वं स्वराज्यम् १ [६०]
 इमे हिन्त तं अन्वन्त वर्यं विवर्षां मुद्रि ।
 वरिन् वज्रिभारजसा वृषं अन्वन्ती अर्षी — अंश्वं स्वराज्यम् ११ (८०)

न वेपसा न तन्पते न्द्रं वृत्रो वि वीमयत ।	
अग्र्येन वज्रं आपस सहस्रभृष्टिपयता च्चन्ननु स्वराज्यम्	१२
यद् वृत्र तवं ज्ञाशानि वज्रेण समयोधय' ।	
अहिमिन्द्र जिघांसतो विवि ते वदधे शत्रो ऽचन्ननु स्वराज्यम्	१३
अमिष्टने तं अद्रिवो यत स्था जगच्च रेजते ।	
त्वया षित तव मन्यव इन्द्रं वेविज्यते मिया च्चन्ननु स्वराज्यम्	१४
नहि नु यावधीमसी न्द्र को वीर्यां पर. ।	
तस्मिन्नुष्णमृतं वृत्तं वेवा ओजांसि स दधुर च्चन्ननु स्वराज्यम्	१५
यामथर्वा मनुष्पिता वृध्यद् धियमर्त्तत ।	
तस्मिन् ब्रह्माणि पूर्वधे न्द्र उक्त्वा समग्मता च्चन्ननु स्वराज्यम्	१६ [३१] (८९३)

— ३४६ —

(८१)

पद्योऽप्यायः ॥६॥ व० १-३२]

१ गान्तमो राहुगण । इन्द्रः । पक्ति ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शत्रुस वृत्रहा नृभि ।	
तमिन्नुहत्स्वाजिषु तेमर्मे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत	१
असि हि वीर सेन्यो ऽसि भूरि परावृदि ।	
असि वृत्रस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु	२
यदुदीरित आजयो धुष्णवे धीयते धना ।	
पुश्वा मनुष्पुता हरी क हन क वसी दधो ऽस्मो इन्द्र वसी दध	३
क्त्वा महौ अनुष्वध भीम आ वावृधे शत्रु ।	
भिय ऊष्व उपाकयो नि छिपी हरिवान् वधे हस्तयोर्वज्रमायसम्	४
आ पयो पाथिष्व रजो वदधे राञ्चना विवि ।	
न त्वावा इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यते ऽति विश्व ववक्षिध	५ [१]
यो अयो मर्तमोजनं परावृति त्राशुषे ।	
इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि मजा भूरि ते वसु भक्षीय तत्र राघं	६
मदैमके हि नो वृवि यूथा गवामृजुक्तु ।	
स गृभाय पुरु शतो मयाहस्त्या वसु शिश्रीहि राय आ मर	७ (९००)

य पूनास्तिग्मभौचिषे वाचां योतद्वाग्रथं । मीम्व मुमुक्षुर्गितं १
 यो नो अयेप्रमिवाक्यमिं ह्ये र्नीटि सः । अम्माहुमिह वृषे मीम ११
 सुहृन्मुग्धा विर्बर्षणि राधी र्नासि तथसि । इमां मृषीत जुषस्य १० [५८] (८००)

(८०)

(१ भाग्ये गृह्यस्य एव ११ एव (अथर्व, मनु, श्वेत् ४) । संविदा

हुवा हि मोम इन्वर्षं शुद्धा शुकात् वर्धस्य ।
 कथितं वज्रिज्ज्वरंमो पुत्रिष्या मिः शोता अङ्गि-मर्षुजनुं स्वराज्यं १
 न त्वांमृद् वृषा मनु सोमः इहेमाकुतं सुत ।
 वेनां वृषे निगृह्या उचस्यं वज्रिज्जोमता-मर्षुजनुं स्वराज्यं २
 पेष्टमीधि पूष्पुषि य ते वज्रो नि र्पले ।
 इन्द्रं तुम्यं हि त स्तो इमां वृषं जवां सुपो-मर्षुजनुं स्वराज्यं ३
 निर्दिश्व मुम्या अषि वृषं जंरस्य निर्दिष ।
 सुवा अचर्यतीतर्षं अेषकेवा इमा सुपो-मर्षुजनुं स्वराज्यं ४
 इन्द्रो वृषरतु वार्षनुः तानुं वज्रां वीक्षित ।
 वज्रिज्ज्वरंमि शिशुः ऽऽऽ तमीव ज्ञातु-मर्षुजनुं स्वराज्यं ५ [५९]
 अषि वानी नि विज्ञो वज्रां सुतर्षेण्य ।
 मुमुक्षु इन्द्रो अर्षनुः कथिष्यो गुह्यमिष्य-मर्षुजनुं स्वराज्यं ६
 इन्द्रं गुह्यमिष्यिषी मर्षुं वज्रिन् वीर्षि ।
 मनु तं मुचिर्न वृगं तनु त्वं सुवर्षावर्षी-मर्षुजनुं स्वराज्यं ७
 वि त वज्रातो अम्बिवा-सुप्री मुम्याहुं मनु ।
 इन्द्रं तं इन्द्र वीर्षे शोतांम्ये वरुं शि-मर्षुजनुं स्वराज्यं ८
 सुवर्षं सुचर्येण परि वाम्य विज्ञसि ।
 सुप्रीसुवर्षेण्य-रिशां सु वयोपेत-मर्षुजनुं स्वराज्यं ९
 इन्द्रो वृषरतु तर्षिणी विष्णुमर्षेणा तर्षः ।
 अह्य तर्षरतु वीर्षं वृषं जंरुम्यं अर्षुत-मर्षुजनुं स्वराज्यं १ [६०]
 इमे चिन् तर्षं मुम्यत वरुं विषवां सुदी ।
 वरिष्य वज्रिज्ज्वरंमो वृषं सुवर्षी अर्षी-मर्षुजनुं स्वराज्यं ११ (८००)

न वेपसा न तेन्यते न्वं वृत्रो वि बीमयत ।
 अस्मिन् वज्रं आशसः महर्षमृष्टिपुता — वृत्रनुं स्वगर्ज्यम् १०
 यद् वृत्र तर्षं चाशानि वज्रेण समयोधयः ।
 अहिमिन्द्रं निर्घोसतो विवि ते वदधे शवो ऽवृत्रनुं स्वगर्ज्यम् १३
 अमिद्वे ते अद्रिवो यत स्था जगच्च रजते ।
 त्वदां चित तर्षं मन्यव हन्वं वेविज्यते मिया — वृत्रनुं स्वगर्ज्यम् १४
 नहि नु पादधीमसी न्वं को वीर्यो परः ।
 तस्मिन्मृगामृत वृत्तुं वेवा ओजांसि स दधुर वृत्रनुं स्वगर्ज्यम् १५
 यामर्यवो मनुष्मिता वृध्वहृ धियमद्वेत ।
 तस्मिन् ब्रह्माणि पूर्वधे न्वं उक्था समरमृता — वृत्रनुं स्वगर्ज्यम् १६ [६१] (१०४)

— १०९ —

(८१)

पञ्चाशत्याय । १६४ अ० १-३२]

९ गातमा गृहगण । इन्द्र । पत्नि ।

इन्द्रो मदीय वावृधे शर्वस वृत्रहा नृमि ।
 तस्मिन्मृहत्स्राजिषु — तेमर्म हवामहे स वाजेषु प्र नोऽद्रिपग १
 अति हि वीरं सेन्यो ऽसि मूरिं पगवृवि ।
 असि वृमस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्षामि मन्त्रतं मूरिं तं वसु २
 पयुदीति आजयो धृष्पावे धीयते धना ।
 पुम्ना मनुष्पुता हरि क हन क यमो दधो ऽस्मो इन्द्रं व्रगो वध ३
 कत्वां मूर्हो अनुष्पुध मीम आ वावृधे शर्व ।
 शिष क्रथ उपाकयो नि शिपी हन्वान वधे हस्तं पावत्रं मायमय ४
 आ यमो पापिध रजो वदधे रांसना विवि ।
 न न्वावी इन्द्रं कश्चन न जातो न जनिष्यते ऽति विध्वं ववाक्षिथ ५ [१]
 यो अर्षो मर्तुमोजन पगवृवाति वृशुषे १
 इन्द्रा अस्मर्षं शिक्षतु वि मजा मूरिं ते वसु मक्षीय तन् गर्वम ६
 मर्तुने हि ना वृति — पुथा गवांमृजुक्रतु ।
 स गृमाय पृथ शतो मयाहन्त्या वसु शिद्राहि रूप आ मर ७ (०००)

मन्वस्य तुते लघ्ना इवसे ह्यु राधने ।
 विद्या हि त्वां पूज्यमु—मूय धामान्तमृज्जो ५वां मेऽमिता मव ८
 प्ले तं इन्द्र मस्तजो विन्व बुप्यति वाप्यम् ।
 अन्वहिं क्वो पन्मना—मृपो वेष्टा मदांमुष्टा तेवा नो केवु मा मं ९ [१] (५०२)

(८)

१ भाग्यो रङ्गवच इन्द्रा संवि. १ अन्वो ।

उष्टे तु संसृष्टी गितो मर्षकम् मारुपा इव ।
 बुधा मे सुनुतांशुः क्व आधुर्धपांशु इव बोजा निन्दते ते हीं १
 अक्षुध्नीमिदम् इ—ब विद्या अक्षुधत ।
 कस्तोऽप्य स्वमार्गेषु विद्या मर्षिडया कुनी बोजा निन्दते ते हीं २
 सुतं दक्षं त्वा वृषं मर्षचरं वमिषीमर्षी ।
 म मूनं पूर्ववन्धुना स्तुतो पाञ्चि बभूवो अन्तु पोजा निन्दते ते हीं ३
 म चा तं कुर्वन्तं म्—महि निवृत्ति गोकिर्षम् ।
 वा पात्रं इतिपोजने पूर्वमिन्द्र विवेतसि बोजा निन्दते ते हीं ४
 बुधमेतं अक्षु इक्षिन्व कुम सुधः संनखतो ।
 मेतं ज्ञापयुषं विषां मन्वुना पाद्यमर्षतो बोजा निन्दते ते हीं ५
 बुधमिन्द्र ते म्हायता केसिता इति उप म वाहि बुधिव मर्ममन्धः ।
 उग त्वां सुनातां एषता मयन्विषु बुधम्वान् वद्विन्वन्तु पन्वाम् ६ [१] (५०८)

(९)

१ भाग्यो रङ्गवच इन्द्र । अन्वो ।

अन्वार्धनि अन्वो गोतुं गच्छति सुजाधीर्निम्ब मस्युप्यनोमिदिः ।
 तमिन् पुंजसि वरुता म्भीवन्ता निम्बुमासे पद्यामिना विवेतन १
 आतो म कुषीदपं पति इतिव—म्व परवति विरंतु पञ्चा एव ।
 मर्षिर्वन्तं य मं वन्ति केवुं म्हामिर्षं जोषयमे कुग इव २
 अत्रि इपीरववा बुकध्पे] वषो बुधपूषा विवुना वा संपुर्णः ।
 अर्षवतो म्मे मे सेति पुन्वति इवा शुभिर्बर्जनात्प मुन्वते ३ (५११)

आदङ्गिराः प्रथमं वधिरे वयं इन्द्राग्रयः शम्या ये सुकृत्यया । सर्वे पुणे, समविन्दन्त भोजनं—मश्वावन्त गोमन्तमा पशु नरं	४
यज्ञैरथर्वा प्रथमं पथस्तते तत्, सूर्यो वतुषा त्रेण आर्जनि । आ गा आजकुशानां काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे	५
ब्रह्मिणां पत स्वपत्याय वृज्यते ऽर्को वा श्लोकमाघोषते द्विवि । ग्रावा यत्र वर्धते कारुरुक्थ्यः—स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति	६ [४] (९१४)

(८४)

२० गोनमो गहगण । इन्द्रः । १-६ अनुष्टुप् ७-९ उष्णिक्; १०-१२ पक्ति ।
१३-१५ गायत्री; १६-१८ त्रिष्टुप्, (प्रगायः=) १९ बृहती; २० सतोभृहती ।

अमावि सोमं इन्द्र ते शर्विष्ठ धृष्णवा गंहि । आ त्वां पृणक्त्वित्न्द्रिय रज्जु सूर्यो न रश्मिभिः ।	१
इन्द्रमिन्द्ररीं वहतो ऽप्रतिधृष्टशवसम् । ऋषीणा च स्तूतीरुपं यज्ञं च मानुषाणाम्	२
आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हर्षि । अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावां कृणोतु वग्नुनां	३
इममिन्द्र सुत पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् । शुकर्म्यं त्वाभ्यक्षरन् धारां क्रतस्य सादने	४
इन्द्राय नूनमर्चतो—वधानि च ब्रवीतन । सुता अमत्सुरिन्दर्वो ज्येष्ठं नमस्यता सहं	५ [५]

नक्लिद्धद रथीतरौ हरी यदिन्द्रं यच्छ्रमे ।
नक्लिद्धानुं मज्जना नक्लि स्वर्च आनशे

य एक इद् विदयते वसु मर्तीय वृशुषे ।

ईशानो अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग

क्रदा मर्तमराधस पदा क्षुम्पामिव स्फुरत् ।

क्रदा नं शुभ्रवद गिर इन्द्रो अङ्ग

८ (९२२)

पशुपतिं त्वां ब्रह्म आ कृतार्थं आचिवांसि ।	
तुष्टं त्वं पशुपते इत्यु इन्द्रां सुहृ	१
एतद्वेदीया विष्णो मर्षः पितृनि ग्रीषं ।	
या इन्द्रोप सुपावीं—पुष्पा मर्षंति सोमसु बन्धीरनुं पुराज्यं	१ [६]
ता अंशुप पुसनापुत्र सोमं वीजसि पूषं व ।	
द्विपा इन्द्रोप पुनपो बर्षं द्विजसि तार्यं बन्धीरनुं पुराज्यं	११
ता अंशुप मर्षता सः सपुर्षसि बर्षं स ।	
मामर्षं व क्षिरं पुषसि पूषं विसृते बन्धीरनुं पुराज्यं	१२
इन्द्रां दधीषो अर्षसि—पुषस्यर्षसिपुन । अर्षसं मनुनीर्षं	१३
इच्छन्नर्षसु पश्चिना पश्चिप्यर्षसि । तस्य विदप्यर्षुजावति	१४
ममासु गोर्षस्य तस्य त्वर्षुर्षस्य । इथा पुनर्षसो गृह	१५ [७]
को अथ वृष्टिं पुनि ता कृतस्य शिमीवता आसिनां वृष्ट्यापुन ।	
असभिपुन इत्सवता मशामुन व पंथां भूषामुनपुन न जीवत	१६
व ईवते तुज्ये को विमासु को अंशुं मनुमिन्नुं को अर्षि ।	
कन्नुजासु व इमांशुं गुणे इधि वषत तुज्ये कुं को अर्षाव	१७
वा अर्षिर्षि इविवां वृत्तं वृषा पंजाता अर्षुमिर्षिर्षि ।	
कर्वं वृषा आ वृषासु इत्यु को वीवत वृत्तिर्षिर्षां तुज्यः	१८
त्ववृष व इविषो वृषः इविषु अर्षस्य ।	
न त्वपुष्या अर्षवर्षसि वृत्ति—सु अर्षिभि तु वर्ष	१९
वा तु पशंसि वा तं कृतार्थं वत्त उष्यात् कर्षां पुना इमत् ।	
विषां व न उषसिर्षिर्षिर्षिर्षि वृत्तिं वषंसिप्य आ	२ [८] (१५)

(८) [वसुदेवाऽपुष्य ११३३ ८१-१३]

११ वेदस्य लक्षणं सत्यं । अथर्व ५ । ११ विदुः ।

व व इत्यर्षस्य अर्षसु व अर्षसु वामेन वदस्यं मुनयं मुनूदेव ।	
वर्षसु हि अर्षस्यर्षसि वष अर्षसि वीप विषस्यु पूषं व	१
न उष्यासो वृत्तिर्षावमासत विधि इत्यु अर्षि पश्चिं वर्ष ।	
अर्षस्यो अर्षे अर्षस्य इतिवत्—वर्ष विषा इधि पृथिव्यात्	२ (११)

गोमातरौ यच्छुभयन्ते अञ्जिभिः स्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुद्धमतः ।	
शार्धन्ते विश्वमभिमाम्तिनमप वत्मान्पेयामनु रीयत वृतम्	३
वि ये भ्राजन्ते सुमंवात ऋद्धिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।	
मनोजुषो यन्मरुतो रथेष्व्वा वृषंघातासु पृषतीरयुग्धम्	४
म यद् रथेषु पृषतीरयुग्धम् वाजे अद्भि मरुतो रहयन्त ।	
उतारुपस्य वि च्यन्ति धारा क्षर्भेदोदभिर्द्युन्दन्ति भूमं	५
आ वों घहन्तु सप्तयो रघुप्यदो रघुपत्यान् प्र जिगात वाहुभिः ।	
सीवता ष्हिहुरु व. सदंस्कृत. गादयध्व मरुतो मध्वो अन्धसः	६ [९]
तेऽवधन्तु स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरु चक्रिरे सदं ।	
विष्णुर्यन्द्वाषुद् वृषण मवृच्युत वयो न सीवृन्नधिं वृहिषि म्रिये	७
शूरा इवेद् युषुधयो न जग्मय भवस्यशो न पृतनासु येतिरे ।	
भयन्ते विश्वा भुषना मरुद्भयो राजान इव त्पेसंहशो नरः	८
त्वष्टा यद् वरु सुकृत हिरण्ययं सुहस्रमृष्टि स्वणा अर्धतयत ।	
धृत इन्द्रो नर्यपांसि कर्तये संहन् वृत्र निरपामौहवर्णधम	९
ऊर्ध्वं नुनुमेऽवत त ओजसा ददह्राण चिह्न चिमिदुधिं पर्येतम् ।	
धर्मन्तो क्षाण मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे	१०
जिष्ण नुनुमेऽवत तया विशा सिञ्चन्तुस गोतमाय तृष्णजे ।	
आ गच्छन्तीमर्वसा चित्रमानव. कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभि	११
या वृ शर्मं शशमानाय सन्ति त्रिघातूनि पाशुषं यच्छ्रुतार्धि ।	
अस्मभ्य तानि मरुतो वि यन्त र्विं नो घत वृषण. सुधीरम्	१२ [१०] (९४६)

(८६)

१० गोतमो राष्ट्रगण । मरुतः । गायत्री ।

मरुतो यस्य हि क्षयं पाथा वृवो विमहस' । स सुगोपातमो जन	१
युशैर्वा यज्ञवाहसो विमस्य वा मतीनाम् । मरुत शृणुता हवम्	२
उत वा यस्य खाजिनो ऽनु विप्रमर्तक्षत । स गन्ता गोमंति व्रजे	३
अस्य वीरस्यं वृहिषि सुत सोमो दिधिष्टिषु । उक्थ मदश्च शम्यते	४
अस्य शोषन्त्वा भुवो विश्वा यश्र्वर्षणीरामि । सूरं चित् ससृषीरिषं	५ [११] (९५१)

पूर्वोत्थिर्भिर्वाश्रितम	शुचिर्जर्मदतो वृषम् ।	अशौमिभर्षीनाम	६
सुमग्नः स संवत्सरो	सर्वेण असु कर्षीः ।	वस्तु चर्षामि कर्षी	७
शुभ्रस्यसर्वं वा मनु	श्वेदं च तावत्सवसा ।	विश्वं कार्यस्य केन	८
पूर्वं स्य संवत्सवसा	शुचिर्जर्मदतो वृषम् ।	विश्वं ता विष्टुः स्ये	९
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम् ।	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	१० [११] (१११)

(६०)

१ श्वेतस्यो च्छरणा । वसा । वसती

सर्वेणः सर्वतो विष्टुः श्रुतिम् ।	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम्	१
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम्	२
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम्	३
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम्	४
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम्	५
शुभ्रस्य सुभ्रं तस्यो	वि पानं विष्टुः श्रुतिम्	६ [११] (१११)

(६६)

१ श्वेतस्यो च्छरणा । वसा । विष्टुः १ २ वसन्तस्येति ५ विष्टुः च्छरणा ।

आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	
आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	१
आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	२
आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	३
आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	४
आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	५
आ विष्टुः श्रुतिम्	ज्योतिष्यस्यं पशुमर्षि	६ [११] (१११)

भिये क वो आघ तनुषु वाशीं—मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।
 पुष्मभ्य क मरुत. सुजाता—स्तुविद्युन्नासो धनयन्ते अद्रिम्
 अहानि गृधा. पर्या व आनु—रिमा धियं वाकायां च त्रेवीम् ।
 बह्वं कृणवन्तो गोतमासो अर्के—रूध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबध्वे
 एतत् त्यन्न योजनमचेति सुस्वर्ह्वं यन्मरुतो गोतमो व ।
 पश्यन् हिरण्यचक्षानयोदप्लान् विधावन्तो वराहून्
 एषा स्या वो मरुतोऽनुमूर्त्वा प्रति धोमति वाद्यतो न वाणी
 अस्तोमपद् वृथासा—मनु स्वधा गर्भस्तयोः

३

४

५

६ [१४] (९६८)

(८९)

१० गोतमो राट्टगण । विश्वेदेवा । (१-२, ८-९ वेवाः, १० अदितिः) । जगती;
 ६ विराट्-स्थाना, ८-१० त्रिष्टुप् ।

आ नो मद्राः कर्तवो यन्तु विश्वतो ऽवंधासो अपरीतास उद्भिर्द ।
 वेवा नो यथा सगृमिद् वृधे अस—न्नप्रायवो रक्षितारो विवेदिषे
 वेवानां मद्रा सुमतिर्कजूयता वेवानां रातिरमि नो नि र्वन्ताम् ।
 वेवानां सुस्पमुप सेदिमा वृच वेवा न आयु प्र तिरन्तु जीवसे
 तान् पूर्वया निविदा हूमहे वृच भगं मित्रमर्दितिं दक्षमसिधम् ।
 अपमण वरुण सोममश्विना सरस्वती न सुभगा मयस्करत्
 तन्नो वातो मयोभु वातु मेवज तन्माता पृथिवी तत् पिता द्यौः ।
 तद् प्रावाण सोमसुतो मयोभुव—स्तदश्विना शृणुत धिष्ण्या पुषम
 तमोशान् जगत्स्तुष्युष्यति धियजिन्वमवसे हूमहे वृचम् ।
 पूषा नो यथा वेदसामसद् वृधे रक्षिता पायुरद्वध स्यस्तये

१

२

३

४

५ [१५]

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवा स्वस्ति न पूषा विश्ववेदा ।

स्वस्ति नस्तादृषो अरिष्टनोमि स्वस्ति नो बृहस्पतिदधानु

पृरदंश्वा मरुतं पृभिमातर शुभपावानो विदधेपु जग्मय ।

अग्निजिह्वा मनवः सूर्यक्षसो विश्वे नो वेवा अवसा गमत्रिह

मद्र कर्णोमि शृणुयाम देवा मद्र पदयेमाक्षमिर्पजत्रा ।

मिर्पेरेः स्नुषुवामस्तनुमि—व्यंशम वेवर्हित यदापुं

६

७

८

(१००)

पूर्वीर्दिशि ईराग्निम्	सुपद्भिर्मघता वृषह	। अर्धोमिधर्वीणीवाम	६
मुनस्य स शंपञ्चो	मदता अस्य मारुतैः	। वस्तु पर्वीणि पर्विष	७
सुसुम्नानर्ष वा जग	श्वेदुम्ब सपराशत	। विदा काशंस्य वेदेन	८
वृषे तज सोपराशत	आविष्कृतं मदिष्वजा	। विष्कृता विपुला रक्ष	९
गृह्यता गृह्यते तस्ये	वि वांतु चिन्वन्नुच्चिकम्	। ओमिष्कृता वपुःशक्ति	१० [१९] (१५५)

(८९)

१ अथर्वो रक्षतका । मदन । जतवी

वर्षेऽस्य वर्षेऽस्यो दिग्दिशो	अर्धेऽस्य अर्धेऽस्यो वपुःशक्ति	।	
मुनेनवासा मुनेनासा	अग्निमिधर्वीणि के विपुला ईद मूर्ध्नि		१
मुनस्य वृषिष्ये वृषि	वर्ष इव मदनः केन मित पथा ।		
कार्त्तनि काशा उरं वा श्वेत्वा	वृत्तुलता मर्षुर्ध्वीवर्षि		२
वैश्वानर्यु विपुलं रेवते	मुनिर्मिषु पञ्च वृत्तं श्रुते ।		
मे ह्रीऽस्ये मुनेषो कार्त्तवदः	वृषं श्वेत्नि संवत्स्य पूर्णः		३
न वि मृत्युं वृषेऽस्य वृषा गृह्यते	। एषा ईराग्निमिधर्वीणिः ।		
अग्निं मृषं संवत्स्येऽस्ये	। एषा विष्कृता मूर्ध्नि वृषा गृह्यः		४
विष्कृता मृषं वा वृषमि	कार्त्तव विष्कृता मूर्ध्नि वृषा गृह्यः ।		
वृषिष्ये वृषा गृह्यते	। एषा मूर्ध्नि वृषा गृह्यः ।		५
विष्कृते वं मूर्ध्नि वं मूर्ध्नि	। न मूर्ध्नि वं मूर्ध्नि वृषा गृह्यः ।		
वे वृषिष्ये वृषिष्ये अर्धेऽस्य	। विष्कृता मूर्ध्नि वृषा गृह्यः ।		६ [१९] (१५५)

(९०)

१ अथर्वो रक्षतका । मदन । जतवी

आ विपुलं वृषं वृषं	वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये ।		
आ वृषिष्ये वृषं वृषं	वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये ।		१
वे वृषिष्ये वृषं वृषं	वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये ।		
वृषिष्ये वृषं वृषं	वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये वृषिष्ये ।		२ (११)

श्रिये क वो आध तनुषु वाशीं—भेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।	
पुष्मस्य क मरुतः सुजाता—स्तुविद्युन्नासो धनयन्ते अद्रिम	३
अहानि गृधाः पर्या व आगुं—रिमा धियं वार्कायां च देवीम् ।	
बह्वं कृण्वन्तो गोतमासो अर्के—रूर्ध्वं ननुद्र उत्सधिं पिबन्धये	४
एतत् त्यन्न योजनमचेति सस्वर्हृ यन्मरुतो गोतमो व ।	
पश्यन् हिरण्यचक्रानयोदध्रान् विधावन्तो वराहून्	५
पुषा स्या वो मरुतोऽनुमर्त्री प्रति द्योमति वाघतो न वाणीं	
अस्तोमयद् वृथासा मनुं स्वधा गर्मस्त्योः	६ [१४] (९६८)

(८९)

१० गोतमो राहूगण । विश्वेदेवाः (१-२, ८-९, वेवाः, १० भवितिः) । जगती;
६ विराट्-स्थाना, ८-१० त्रिष्टुप् ।

आ नो भद्रा कर्तवो यन्तु विश्वतो सर्वधासो अपरीतास उन्निदं ।	
वेषा नो यथा सदृमिद् वृधे अस—भ्रमापुवो रक्षितारो विदेविदे	१
वेषानां भद्रा सुमतिर्जजूयता वेषानां रातिरभि नो नि वर्तताम् ।	
वेषाना स्वरूपमुप सेदिमा वप वेषा न आयु प्र तिरन्तु जीवसे	२
तान् पूर्वया निविषा हूमहे वप भगं मित्रमवितिं वक्षमश्रिधम् ।	
अर्यमणं वरुणा सोममश्विना सरस्वती न सुभगा मयस्करत्	३
तन्नो वारो मयोभु वानु भेषज तन्माता पृथिवी तत् पिता द्यौः ।	
तद् द्यावाण सोमसुतो मयोभुव—स्तदश्विना शृणुत धिष्यया युधम्	४
तमीशान् जगतस्तुष्युपस्पतिं धियजिन्धमवसे हूमहे वपम् ।	
पुषा नो यथा वेर्वसामसद् वृधे रक्षिता पायुरदन्धः स्वस्तये	५ [१५]

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवा स्वस्ति न पूषा विश्ववेदाः ।	
स्वस्ति नस्ताक्षर्यो अरिष्टनेमि स्वस्ति नो बृहस्पतिर्वधातु	६
पृषवश्वा मरुत पृश्निमातर शुभयावानो विदधेषु जग्मय ।	
अग्निजिह्वा मनवः सुरचक्षसो विश्वे नो वेषा अवसा गमन्निह	७
भद्र कर्णोमि शृणुयाम देवा भद्र पश्येमाक्षमिर्यजत्रा ।	
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवास्तनूमि—व्यशेम वेवहित यदायुः	८

हृत्पुत्रो ह्यसौ कर्मि देवः । वर्या नरपुत्रः सुतः सुतः ।
 पुत्रासौ वर्यः सिक्रो मर्त्यः । वा वा सुपुत्रः सिरिपुत्रासुतः ।
 अरिपुत्रोऽरिपुत्रः सिरिपुत्रः । अरिपुत्रः सिरिपुत्रः ।
 सिरिपुत्रः सिरिपुत्रः । अरिपुत्रः सिरिपुत्रः ।

१
 १ [१९] (१०)

(१०)

१ गोलो पञ्चमः । सिरिपुत्रः । गोलो १, ११, १२ ।

सुपुत्रोऽसौ वर्यः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 ते हि वर्यो वर्यः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 ते सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सिरिपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।

[१०]

सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।

१ [१८] (१०)

(११)

११ गोलो पञ्चमः । गोलः । सिरिपुत्रः । १ ११, १२, १३ ।

सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।
 सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः । सुपुत्रः सुपुत्रः ।

४ (११)

त्व सोमसि मर्त्येति स्व राजोत वृद्धा । त्वं मद्रो असि क्रतुः । ५ [१०]

त्व च सोम नो वशो जीवातु न मंगमहे । प्रियन्तोत्रो वनस्पति ६
 त्व सोम महे मग त्व यूने क्रतायते । दक्षं दधामि जीवसे ७
 त्वं न. सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायत । न निप्येत दार्यतु. सर्वा ८
 सोम याम्ने मपोमुर्व ऊतय. सन्ति शूश्रुषु । ताभिर्नाऽधिता भव ९
 इम यज्ञमिद वचो जुजुषाण उपार्गाहि । सोम त्व नो वृधे भव १० [२०]

सोम गीभिर्द्धा वृष वर्धयामा वचोविर्द्ध । सुमृष्टीमो न आ विंश ११
 गृयस्फानो अमीषहा वसुधित पृष्टिवर्धन । सुमित्र सोम नो भव १२
 सोम रारुन्धि नो हृदि गात्रो न यवसिष्वा । मयं इव स्व ओन्वये १३
 यः सोम सन्त्ये तव रारुणं देव मर्त्ये । त दक्षं सचते क्रुवि १४
 उरुप्या णा अभिशांते. सोम नि पाह्यहंस । सर्वा सुशेव एधि न १५ [२१]

आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतं सोम वृष्णयम् । भवा वाजस्य संगथे १६
 आप्यायस्व मविन्तम सोम विश्वंभिरशुभिः । भवान सुश्रवस्तम सर्वा वृधे १७
 स ते पर्यासि समु यन्तु वाजा सं वृष्णयान्यभिमातिपाहं ।
 आप्यायमानो अमृताय सोम विवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व १८
 या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम्
 गृयस्फानं प्रतरण सुवीरो ऽवीरहा प्र चरा सोम वुर्यान् १९
 सोमो धेनु सोमो अर्वन्तमाशुं सोमा वीर कर्मण्यं वदाति ।
 सावृन्धं विवृष्यं समेयं पितृभ्रवण यो ददाशदस्मै २० [२२]

अपाह्यं प्रुत्सु पृतनासु परि स्वर्षामप्सा वृजनस्य गोपाम् ।
 मरेयुजां सुक्षितिं सुश्रवसु जयन्तु त्वामनु मदेम सोम २१
 त्वमिमा ओषधी सोम विश्वा स्वमपो अजनयस्व गा ।
 त्वमा तंतन्धोर्वंन्तरिक्षं त्व ज्योतिषा वि तमो ववर्थ २२
 वृषेने नो मनसा देव सोम रापो मार्गं सहसावन्नमि युध्य ।
 मा त्या तंनदीशिषि वीर्यम्यो मयेभ्य प्र चिकित्सा गविष्टी २३ [२३] (१०१०)

(११)

(८ वाक्यो वाक्यः । उपाः १५-१८ जतिवर्षी । १-४ अक्षरी
५-११ विषय ११ १८ इतिहास

पुत्रा तु स्यात् प्रवर्तः केतुर्वर्जित् पूर्ये अर्धे रजसो मनुजं जने ।
 त्रिभुवनानां आनुबानीव पूज्यः तत्रि गाहो र्बर्षीपमि मृतः १
 अर्षात्तत्रय्य मानवो हृष्या स्वापुत्रो जर्षीर्षीर्षो अर्षुत्तत ।
 अर्षात्तत्रय्यो हृष्यानि पूर्यथा वार्षात् अर्षुर्वर्षीगमिषु
 अर्षेति वार्षीपुत्रो न त्रिषिषिः तन्मनेषु वार्षीयैः वार्षुत्तत । २
 इत् वार्षीयैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः विन्धेसु पर्यवशात् सुहृत्तैः
 अत्रि पेशीनि वपुः सुहृत्तैः—येषुनि वरं सुहृत्तैः वर्येहम् । ३
 ज्योतिर्विषयैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः गाहो न हृत्तैः सुहृत्तैः अर्षुत्ततः ४
 अर्षुत्तैः वर्येहम् अर्षुत्तैः वि निरुते वाकी सुहृत्तैः ५
 स्वर्षु न पेशी विषयं सुहृत्तैः विषुत्तैः सुहृत्तैः मनुजं जने ६ [१४]

वादीपुत्रो तर्षुत्तैः सुहृत्तैः—वा सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः ।
 त्रिषु वपुः न स्वर्षुत्तैः विषुत्तैः सुहृत्तैः वा मनुजं जने ७
 वादीपुत्रो तर्षुत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः ।
 सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः । ८
 विन्धेसु सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः । ९
 सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः । १०
 सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः । ११ [१५]

सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः ।
 सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः । १२
 सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः सुहृत्तैः । १३ [१६]

उपस्ताच्चित्रमा मरा—स्मर्य वाजिनीवति । येन तोफ च तर्ग्य च धामहे १३
 उपो अद्येह गोसु—त्यश्वावति विभावरि । रेवदुम्मे व्युच्छ सूनुतावति १४
 युष्या हि याजिनीय—त्वस्वीं अद्यारुणो उषः । अथा नो विश्वा सोमगान्या वंह १५ [२६]
 अश्विना वृतिरस्मवा गोमद वसा हिरण्यवत । अवीग्रथ समनसा नि यच्छतम् १६
 यासिन्था श्लोकुमा विवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः । आ न ऊर्जे वहतमश्विना युगम् १७
 पशु वृष्या मयोमुवा वृसा हिरण्यवर्तनी । उष्वुधो वहन्तु सोमपीतये १८ [२७] (१०२८)

(९३)

१२ गेतमो राहृगण । अग्नीषोमी । १-३ अनुष्टुप् ; ४ ७, १२ त्रिष्टुप् ; ८ जगती त्रिष्टुप्वा
 ९-११ गायत्री ।

अग्नीषोमाधिम् सु मे शृणुत वृषणा हवम् ।
 प्रतिं सुक्तानि हर्यत् भवत वृशुषे मयं १
 अग्नीषोमा यो अद्य वा—मिद वचः सपर्यति ।
 तस्मै धस सुवीर्यं गवां पोष स्वश्वर्यम् २
 अग्नीषोमा य आर्हति यो वा वाशाद्भुविष्कृतिम् ।
 स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्रवत् ३
 अग्नीषोमा चेति तद् वीर्यं वा यदभुष्णीतमवस प्रणिं गा ।
 अर्पातिरत् वृसयस्य शेषो ऽविन्दत् ज्योतिरेकं बहुम्यं ४
 वृषमेतानि विवि रेषुना—न्यग्निश्च सोम सकतू अधत्तम् ।
 वृष सिन्धूरमिशस्तेरघद्या—वृग्नीषोमाधमुञ्चतं गृग्नीतान् ५
 आन्य विवो मातरिश्वा जमारा—मथ्नावन्य परिं श्येनो अत्रे ।
 अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानो—रुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ६ [२८]
 अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीत हर्यत् वृषणा जुषेधाम् ।
 वृशर्माणा स्ववसा हि भूत—सर्धा धस यजमानाय श यो ७
 यो अग्नीषोमा हविषा सप्रयाद् वैश्वीचा मनसा यो घृतेन ।
 तस्यै व्रत रक्षत पातमहेतो विशे जनाय महि शमं यच्छतम् ८
 अग्नीषोमा सर्वेदसा सहृती वनत् गिरं । स वैवत्रा संभूवथुः ९
 अग्नीषोमादनेन वा यो वा घृतेन दाशति । तस्मै दीदयत् बृहत १० (१०२८)

अग्नीषोमाग्निभार्तिं चो ब्रुवं इत्यथ जुजोत्यन्तम् । आ पराजुषं तु तर्षां ११
 अग्नीषोमा विपुतामर्षीतो तु आ प्यापन्तात्पुत्रिणां इत्युत्तरम् ।
 अस्त्ये वृक्षाणि अथर्वान्तु चर्षा इत्युत्तरं चो अथर्वान्तु इतिवर्णनम् १२ [१९] (१०००)

(१५) [अथर्वान्तुत्तरात् ११५४ चो अ११]

[१ इत्यथ अथर्वान्तुत्तरात् अग्निः (अथर्वान्तुत्तरात्) < (अथर्वान्तुत्तरात्) इत्यादि । ११ अथर्वान्तुत्तरं अग्निः, विकल्पव्यतिथिभिरनुपविष्टोपस्थो वा अग्नीः, १५-१९ विकृतम् ।

इवं स्योमुमर्षीणि अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ।
 अथा हि अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः १
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं २
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ३
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ४
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ५ [१२]

अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ।
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ६
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ७
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ८
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ९
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं १०
 अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं अथर्वान्तुत्तरं ११ [१२] (१०००)

अथ स्वनावुत त्रिभ्युः पतत्रिणो ब्रप्ता चत् ते यवसावो व्यस्तिरन् ।	
सुग तत् ते तावकेभ्यो रथेभ्यो ऽग्नें सुरये मा रिषामा वय तव	११
अय मित्रस्य वरुणस्य धार्यसे ऽवयाता मरुता हेळो अद्भुतः ।	
भुळा सु नो भूत्वेषा मन्. पुनरग्नें सुरये मा रिषामा वय तव	१२
पेषो वेवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुधसूनामसि चारुरध्वरे ।	
शर्मन्स्याम तव सप्रथन्तमे ऽग्नें सुरये मा रिषामा वय तव	१३
तत् ते मद्र यत् समिन्द्र स्वे वसे सोमाहुतो जरसे मृच्छयत्तम ।	
वधासि रत्न व्रविण च वृशुषे ऽग्नें सुरये मा रिषामा वय तव	१४
यस्मै त्वं सुद्रविणो वधाशो ऽनागास्त्वमादिते सर्वताता ।	
य मद्रेण शर्यसा चोषयासि प्रजावता राधसा ते स्याम	१५
स त्वमग्ने सौमगत्वस्य विद्वांसस्माकमायु. प्र तिरेह देव ।	
तप्तो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दिति. सिन्धुं प्रयिवी उत द्यौः	१६ [३२] (१०५६)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ अ० १-३२]

(१५)

११ इत्य भाग्निरस । अग्निः, भौवसोऽग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

द्वे विरूपे चरत् स्वर्थं अन्यान्यां वृत्समुप धापयेते ।	
हरिरुन्पस्या मर्षति स्वधाषाञ् द्युक्रो अन्यस्यां दृहशो सुवर्चां	१
वशेम त्वष्टुर्जनयन्त गर्भं मतेन्द्रासो युषतयो विमृशम् ।	
तिग्मानीकं स्वयंशस जनेषु विरोचमान परिं पी नयन्ति	२
श्रीणि जाना परिं भूषन्त्यस्य समुद्र एकं त्रिव्येकमप्सु	
पूर्वामनु प्र विशं पार्थिवाना मृतून् प्रशासद् वि दधावनुष्टु	३
क इम वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातुर्जनयत् स्वधामि ।	
वृक्षीनां गर्भो अपसांमुपस्थां न्महान् कृषिनिश्वरति स्वधावान्	४
आपिष्टयो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्व स्वयंशा उपस्थं ।	
उमे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात् प्रतीची सिंहे प्रति जोषयेते	५ [१]
उमे मदे जोषयेते न मेने गावो न वृश्वा उप तस्थुरेव ।	
स दक्षाणां दक्षपतिर्भूवा अन्ति य दक्षिणतो हविर्भि.	६ (१०६२)

अथर्ववेदिनि तद्विनिर्वाण्डु इमे विधीयन्ते यतो मीमं सुखम् ।
 उपपुत्रात्तत्कर्मणो निमन्त्रा—अथा सुखम्भे वरुणं यद्वालि
 त्वेवं कर्म कृत्वा उच्यते यत् ईश्वरान् तस्मै योमिदुभिः ।
 सुविभुं परं वरुण्यो धीः सा वृक्षतां वरुणिविभुम् ।
 अथ ते यत् पपीनि वृक्षं विरोचंमत्वं वरुणस्य वरुणं ।
 विरोचिष्ये स्वर्गसोदिष्टिन्ना अंशोमिः पापुमि—पुत्रस्याम्
 पन्वन्वोतः कृत्वाते गुरुभूमिं सुखेभुमिभूमिं संवलिं काम् ।
 विष्वा जनानि उच्यन्ते यतो अन्तर्वातुं यदनि वृक्षम् ।
 वृषा वा अथे सुविधा वृक्षानो रेवह पावडु अथे वि माहि ।
 तथे विष्वा वरुणं वरुण्यम्—वर्षिभिः तिस्रुः वृषिषीं वृषा वीः

७
 ८
 ९
 १
 ११[१](१०५)

(९)

१ इत्यन्व इतिरावत् वरुणं, इतिष्वा वरुणं । विष्वा

स सुखम्भे तद्विष्वा जावन्तम् वृषाः वाप्यानि वरुणस्य विष्वा ।
 जावन्तं विष्वां विष्वां च वावन् वृषा अग्निं वारुणं इविष्वायम् ।
 स वृषेभ्य विष्वां वृष्यन्तयो—विष्वा वृषा वरुणस्य वरुणात् ।
 विष्वायै वरुणां वावन्वत् वृषा अग्निं वारुणं इविष्वायम् ।
 तमीयन् वधुमे वरुणात् विष्वा वरुणस्य वरुणात् ।
 वरुणं वृषं वरुणं वृष्यन्तं वृषा अग्निं वारुणं इविष्वायम् ।
 च वरुणस्य वरुणात् विष्वा वरुणं वरुणात् वरुणात् ।
 विष्वा वृष्यन्तं वरुणात् वरुणात् वृषा अग्निं वारुणं इविष्वायम् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् विष्वा वरुणात् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१]

वृषो वृषा वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।
 वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् वरुणात् ।

६
 ७
 ८ (१०५)

एषा नो अग्ने सुमिधा वृधानो रेवत् पावक श्रवसे वि माहि ।
तत्रो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मर्दितिः सिन्धुं पृथिवी उत द्यौः ।

१ [४] (१०७६)

(९७)

८ कृत्स् आङ्गिरसः । अग्निः, शुचिर्ग्निर्या । गायत्री ।

अपं नः शोशुंचवृध—	अग्नें शुशुग्ध्या रुचिम् ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	१
सुक्षेहिषा सुगानुया	वसुया च यजामहे ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	२
प्र यद् मन्विष्ठ एषा	मास्माकासश्च सूर्यः ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	३
प्र यत् ते अग्ने सूर्यो	जायैयहि प्र ते वृयम् ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	४
प्र यदग्नेः राहस्पतो	विश्वतो यन्ति भानव ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	५
त्व हि विश्वतोमुस	विश्वतं परिमूरसि ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	६
द्विषो नो विश्वतोमुसा	—ति नायेष पारय ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	७
स नः सिन्धुमिय नावया	—ति पर्षा स्वस्तये ।	अपं नः शोशुंचवृधम् ।	८ [५] (१०८४)

(९८)

३ कृत्स् आङ्गिरसः । अग्निः, वैश्वानरोऽग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

वैश्वानरस्यं सुमतौ स्याम्	राजा हि क मुषनानामग्निर्भी ।		
इतो ज्ञातो विश्वमिद् वि चष्टे	वैश्वानरो यतते सूर्येण ।		१
पृष्टो द्विषि पृष्टो अग्निः	पृथिष्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश ।		
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः	स नो विवा स रिष पातु नक्तम् ।		२
वैश्वानर तव तव सत्यम्	—सत्यस्मान् रायो मघधान सचन्ताम् ।		
तत्रो मित्रो वरुणो मामहन्ता	—मर्दितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ।		३ [६] (१०८७)

(९९)

१ कप्यपो मारीच । अग्निः, जातषेदा मग्निर्वा । त्रिष्टुप् ।

जातषेदसे सुनयाम सोमं	—मरातीयतो नि वहाति वेधः ।		
स नः पर्ववर्ति वृगाणि विश्वा	नावेय सिन्धुं दुरितात्यग्निः ।		१ [७] (१०८८)

(१००)

११ अथर्वशिवा ब्रह्मन्वाऽन्वपेय-अथर्वेय-अथर्वान्-सुपयथा । इन्द्र । विष्णु ।

त वो वृषा वृषवेति अथर्वेवा इन्द्रे विषा वृषिप्यथं वृषाम् ।
 अग्निमन्त्रेषु इन्द्रो मरुतु अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १
 अथर्वान्वाग् इक्षिप्येव वाग्ने मरुतवे वृषहा मरुतो अस्ति ।
 इन्द्रमन्त्रः सविमिन्द्रि स्वेमिन्द्रि-अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती २
 विषा न वपु देवतो इन्द्रान्वाः पन्थाया यन्ति सतस्यारंभिताः ।
 इन्द्रेवा इन्द्रमिन्द्रि अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ३
 सो अग्निप्रेमिन्द्रि रस्तथो मरु वृषा इन्द्रि अग्निमिन्द्रि वृषा इन्द्र ।
 अग्निमिन्द्रि मरुत्विम्बं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ४
 न मरुत्विम्बं इन्द्रमिन्द्रिम्बं मरुत्वाग् इन्द्रमिन्द्रि अग्निमन्त्रं ।
 अग्निमिन्द्रि मरुत्वाग् इन्द्रं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ५ [८]

त मरुत्वाग् अथर्वान्वाग् इन्द्रं अग्निमिन्द्रिम्बं इन्द्रं इन्द्रम् ।
 अग्निमिन्द्रिम्बं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ६
 मरुत्वाग् (मरुत्वाग् इन्द्रं) तं मरुत्वाग् इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रम् ।
 न विषांस्व इन्द्रमन्त्रेषु इन्द्रं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ७
 मरुत्वाग् इन्द्रं अग्निमिन्द्रि मरुत्वाग् इन्द्रं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ८
 त मरुत्वाग् अग्निमिन्द्रि अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ९
 न इन्द्रमिन्द्रि अग्निमिन्द्रि अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १०
 न इन्द्रमिन्द्रि अग्निमिन्द्रि अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती ११
 न अथर्वान्वाग् इन्द्रमिन्द्रि अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १२ [९]

न अग्निमिन्द्रि अथर्वान्वाग् इन्द्रं अग्निमिन्द्रि अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १३
 अथर्वान्वाग् इन्द्रमन्त्रेषु इन्द्रं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १४
 न अथर्वान्वाग् इन्द्रमन्त्रेषु इन्द्रं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १५
 अग्निमिन्द्रि अथर्वान्वाग् इन्द्रं अथर्वान् वो मरुत्विम्बं कृती १६ (१००)

तस्य वज्रं क्रन्वति स्मत् स्वपां द्विवो न त्वेषो र्वथ् । शिमीवान् ।	
त संचन्ते सनयुस्त धनानि मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती	१३
यस्यार्जस्र शर्वसा मानमूकथं परिमुजद् रोदमी विश्वतः सीम् ।	
स पारिपुत् क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती	१४
न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शर्वसो अन्तमापु ।	
स प्ररिक्त्वा त्वक्षसा क्षमो विवश्च मरुत्वान् नो भवत्विन्द्रं ऊती	१५ [१०]

रोहिच्छयाया सुमदंशुल्लामी द्युक्षा राय क्रज्जाश्वस्य ।	
वृषण्वन्त चिध्रती ध्रुषु रथं मुन्द्रा चिकेत नाहुषीपु विक्षु	१६
एतत् त्यत तं इन्द्र वृष्णा उक्थ वार्षागिरा अमि गृणन्ति राघं ।	
क्रज्जाश्व, प्राष्टिमिरश्चरीषः सहदेवो भयमानं सुगर्धा	१७
वस्युच्छिभ्युश्च पुरुहूत एवै हृत्वा पृथिव्या शर्वो नि बर्हीत् ।	
सनत् क्षेप्त सार्षभिः श्वित्त्वेभिः सन्नत् सूर्यं सनवृष सुवज्रं	१८
विश्वाहेन्द्रो अधिहन्ता ना अस्त्वपरिहृता मनुयाम वाजम् ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दिति सिन्धुं पृथिवी उत द्यौ	१९ [११] (११०७)

(१०१)

११ कुस्त आहिरसः । इन्द्र (१ गर्मसाविण्युपनिषद्) । जगतीः ८-११ त्रिष्टुप् ।

प्र मन्दिने पितुमर्दर्वता वचो यः कृष्णार्गमां निरहं चूजिर्वना ।	
अवम्यवो वृषणा वज्रदक्षिण मरुत्वन्त सस्यार्थं हवामहे	१
यो श्वैस जाहृषाणेन मन्युना यः शम्भर यो अहन् पिपुमध्वतम् ।	
इन्द्रो यः शुष्णामशुषं न्यावृणद् मरुत्वन्त सस्यार्थं हवामहे	२
यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यै महद् यस्य वृते वरुणो यस्य सूर्यं ।	
यस्येन्द्रस्य सिन्धुव, सश्रति मृतं मरुत्वन्त सस्यार्थं हवामहे	३
यो अश्वाना यो गवा गोपतिर्वशी य आरित कर्मणिकर्मणि स्थिर ।	
वीळोश्चिन्दिन्द्रो यो असुन्वतो वधो मरुत्वन्त सस्यार्थं हवामहे	४
यो विश्वंस्य जगतं प्राणतस्पति यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्वत् ।	
इन्द्रो यो दस्यूरधर्गो अघातिरन् मरुत्वन्त सस्यार्थं हवामहे	५ (१११२)

एः ह्येतिह्यो बध् मीवति-र्षो वाच्येतिह्यो पथ त्रिगुणिः ।
इन्त्वं विद्या सुवर्णमि तन्तु-सुवर्णनां सुवर्णार्थ इवावधे

६ [१९]

इत्याप्येति इतिहासं विद्याधो ह्येतिर्षोर्णां तन्तुं पूषु इवर्ष ।
इन्त्वं मन्त्रिणा सुवर्णमि वृत्तं सुवर्णनां सुवर्णार्थ इवावधे

७

एव यं बध्ना-पुत्रे सुवर्णने एव वाच्ये इत्येवं सुवर्णसि ।

८

अनु वा बध्नाधुर्णो इत्येव तन्तुवा इतिह्येतिह्यो सुवर्णार्थ

९

एवमेव तेषां सुवर्णनां सुवर्णार्थ इवावधे ।

१०

अथ त्रिगुणः सन्तुते सुवर्णसि-रसिन्त्वं इत्ये इतिह्ये इत्येवम्

११

सुवर्णस्य इतिह्येति तं इन्त्वं वि-स्यन्तु कित्ते वि सुवर्णस्य वेत्ते ।

११ [१९] (११११)

आ त्वां सुवर्णस्य इतिह्ये इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

सुवर्णस्य इत्ये इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

सुवर्णस्य इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

(१५)

(१५) इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

इत्ये इत्यादि-सि तौ सुवर्णस्य

१ [१५]

(११११)

उत्तं तं शतान्मघहमुच्यु मुप्यन्त उत सहस्राद रिचिचि कृष्टिपु भवः ।

ऊमाय त्वा पिपणां तित्विपे म—हृधां दूध्राणि जिग्रमे पुरद्व
त्रिविष्टिधातुं मतिमान्गोर्जस—स्त्रिषो भूर्मीनृपते प्रीणिं गेवना ।

अतीव विश्व मुप्यन्त ददधिरपा—शशुनिन्द्र अनुषां सनावसि
त्वा कुवेर्युं प्रथम हृदामोः त्व बंमूय पृर्तनातु सामहि ।

सैम नं कारुमुपमन्युमुद्रिषु—मिन्द्रं हृणोतु मस्ये रथं पुर
त्वं जिगेय न धनां करोधिधा—मेष्याजा मंपयन् महत्सुं च ।

त्वामुपमवसि स शिंशीस—स्यधां न इन्द्र हृदनेपु चोदय
विस्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अ—न्दपरिदुता सनुयाम् वार्जम् ।

तन्नो मित्रो वरुणो गामहन्ता—मविति, सिन्धुं पृथिवी उत धी

(१०३)

८ इत्तम भागिरस । इन्द्रः । निष्पु ।

तत्तं इन्द्रिय परम पंतुषे—स्धारयन्त हृदयं पुरेदम् ।

हृमेवमन्यद विष्पुं न्यवर्षस्य समीं पृच्यते समुनर्ष हेतु
स धारयत् पृथिवीं पुनर्षस्य पश्येण हृत्वा निरप ससज ।

अहमहिमामिनव्रीहिणं द्यहन् रथस मृचया शचीमि
स आतुर्ममां मृधधान ओज पुरो विमिन्द्रघ्नचरद् वि वासी ।

विद्वान् वसिन् दस्यवे हेतिमृत्ण—ऽऽर्यं सहो वधया वृत्तामिन्द्र
तद्गृध्रे मानुषेमा पुगानिं कीर्तेन्यं मृचया नाम विभ्रत ।

उपमपन् वस्पुहत्याय यन्त्री यद्धं सनुं श्रयसे नाम वृधे
तवस्पेव परयता मूरिं पुठ श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीषाय ।

स गा अविन्वृत् सो अयिन्द्रदस्वान् त्त्स ओषधी सो अप स वनानि

मूरिकर्मणे वृषमाप वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम् ।
य आहत्यां परिपन्थीव शूरो ऽयंज्वनो विमज्जनेति वेदं

तदिन्द्र मेवं वीर्यं चकथं यत् ससन्त वज्रेणाबोधयोऽहिम् ।
अनुं स्वा पत्नीहंसित वयंश्च विश्वे वृवासो अमवृक्षन् त्वा

शुष्णा पिपु कुयं वृत्रमिन्द्र यदावधीषिं पुर शम्बरस्य ।
तन्नो मित्रो वरुणो गामहन्ता—मविति सिन्धुं पृथिवी उत धी

मो धु वेंवा अदः स्वर्ग-रयं पादि विवस्परि ।			
मा सोम्यस्यं श्मदः शूनें भूम कर्वां घन	वित्त में अस्य रोदसी	३	
एक पृच्छाम्ययम स तद् वृत्तो वि वीचति ।			
कं कृत पूष्यं गत कस्तद् भिमिति नूतनो	वित्त में अस्य रोदसी	४	
अमी ये वेंवाः स्थनं त्रिष्वा रोच्ये विवः ।			
कद् वं कृतं कदन्तु कं मन्वा व आहुति-	वित्त में अस्य रोदसी	५ [२०]	
कद् वं कृतम्यं धर्णासि कद् धरुणस्य चक्षणम् ।			
कर्वेष्णो महस्पथा-तिं क्रामेम वृज्यो	वित्त में अस्य रोदसी	६	
अह सो अस्मि यं पुरा सृते यद्यमि कानि चित् ।			
त मा व्यन्त्याभ्योर्द् वृको न तृष्णर्जं मृगं	वित्त में अस्य रोदसी	७	
स मा तपन्त्यमितं सपत्नीरिव पशवः ।			
मृषो न जिशा व्यदन्ति माध्यं स्तोतारं ते शतक्रतो	वित्त में अस्य रोदसी	८	
अमी ये सप्त रश्मय-स्तर्वा भे नामिरातता ।			
वित्तस्तद् येंदाप्त्य, स जाभित्वायं रेमति	वित्त में अस्य रोदसी	९	
अमी ये पञ्चोक्षणो मध्यं तस्युमहो विवः ।			
वेषवा नु प्रवार्यं सधीचीना नि वावृत्तु-	वित्त में अस्य रोदसी	१० [२१]	
सुपर्णा एत आसते मध्यं आरोधने विव ।			
ते संधन्ति पयो वृकू तरन्त यद्गतीरपो	वित्त में अस्य रोदसी	११	
नव्य तदुष्यं हित देयांस सुप्रयाचनम् ।			
कृतमर्षन्ति सिन्धव सत्य तातान सूर्यो	वित्त में अस्य रोदसी	१२	
अष्टे तव स्यदुष्यं कुवेप्सस्त्याप्यम् ।			
स नं सुतो मनुष्वदा वेषान् यक्षि विदुष्टरो	वित्त में अस्य रोदसी	१३	
सरो होता मनुष्वदा वेषो अर्च्छा विदुष्टर ।			
अग्निहोष्या सुषुपति वेषो वेषेषु मोधिरो	वित्त में अस्य रोदसी	१४	
मत्सो कृणोति वरुणो गात्रापि वृ तमीमहे ।			
स्युर्णोति वृदा मति नष्यी जायतामृत	वित्त में अस्य रोदसी	१५ [२२]	
असौ यं पन्था आवृत्त्यो विवि प्रवार्यं कृत ।			
न स वेंवा अतिक्रमे त मंतसो न पश्यय	वित्त में अस्य रोदसी	१६ (११६२)	

(१०५)

१ अन्व वादित्वात् । इन्द्र । विदुः ।

वेदिंश्च इन्द्र त्रिवर्षं अवाप्ति तस्य नि र्वाहं स्वाम्ने वाप्यं ।
 त्रिमुष्ण्य वर्षोऽनुतावाभ्यान् इन्द्रो वसतेर्षोर्षिपतः प्रथिवे १
 जो त्वे ननु इन्द्रं वृत्तं गू-र्तुं त्रिन् तान् लुघो अर्वावा जयन्वात् ।
 वृत्तार्थोऽनुत्तुं वाप्यं अन्वत् ते नु आ वसन्त लुघितान् वर्षीय २
 अत्र अर्वा मरुतो वेदविद्या अत्र अर्वा मरुतो वैर्मनुष्य ।
 इतिर्वा लघुः कुर्वन्त्य वेदे इते ते स्वर्गा मनुष्य त्रिवर्षाः ३
 वृषोप माद्रिवर्षात्पुषोः य इतिमितिर्वा एति इष्टं ।
 अन्वानी कुर्विणी वीर्यवती वर्षो विष्णुता इतिर्मरुतो ४
 अति पर स्वा मीवाप्यं वस्यो-रेवो माप्या अर्वां वाप्यो गार् ।
 अर्वा इत्य वा मन्ववाप्यं-व्या नो इतिर्व निष्पत्ती र्वा इत् ५ [१८]
 वा न्वं न इन्द्र त्वं नो अन्व-वाप्यं वा मंज जीवन्ति ।
 अन्वानी इन्द्रो वीर्यो नु अर्वात्ते ते लघु इन्द्रिवात् ६
 अर्वा मन्वे पर ते अर्वा अवाप्ति वृषां पौत्रस्य लघुं चर्मात् ।
 वा नो अर्वात्ते पुत्रवृत्तं वेद्या-विन्दु इन्द्रं-इन्द्रो वर्षं अन्वति इति ७
 वा नो वशीरिन्द्र वा र्वा इत् वा नो त्रिवा मोर्वात्की न वेदीः ।
 इन्द्रो वा नो मन्ववाप्यं मिर्वा-व्या नु अर्वा वेत्त इन्द्रं-इन्द्रमि ८
 इतिमिति लोर्वात्ते लघु-इन्द्रं पुत्रवृत्तं विन्वा अर्वात् ।
 इन्द्रोर्वा इन्द्रो वा वृषस्य इतिर्वा नः वृषात् इन्द्रोर्वा ९ [१९] (१०५)

(१०६)

विद्य वाप्यः, इन्द्र वादित्वात् । इन्द्रो देवाः ७८
 १ वचनान्ताः अन्ववृत्तौ १९ विदुः

अन्वर्वा अन्ववृत्तौ वृत्तार्थो वाप्ये विधिः ।
 य वेत्त विष्णुवृत्तः पुत्रं विष्णुमि विदुतो त्रिं मं अन्व र्वाप्यी १
 अर्वात्ते वा न्वं अर्वात्ते वा अर्वा वृत्तं वर्षीय ।
 इन्द्रो वृत्तं वर्षीयः पौत्रवृत्तं वर्षीय इति मं अन्व र्वाप्यी २ (१०६)

भो षु वेवा अदः स्वः ।	— रवं पादि विवस्परिं ।		
मा सोम्यस्यं शमुवः	शूनें भूम कदा चन	वित्त मे अस्य रोदसी	३
यज्ञ पृच्छाम्यवम	स तद् वृतो वि वीचति ।		
कं कृत पूर्वं गत	कस्तद् बिभर्ति नूतनो	वित्त मे अस्य रोदसी	४
अमी ये वेया स्थनं	विष्या रोचने विवः ।		
कद् वं कृत कदनृत	कं प्रत्ता व आहुति-	वित्त मे अस्य रोदसी	५ [२०]
कद् वं कृतस्यं धर्णासि	कद् वरुणस्य चक्षंगम् ।		
कर्दर्यम्यो महस्पथा-	तिं कामेन वृद्ध्यो	वित्त मे अस्य रोदसी	६
अह सो अस्मि यः पुरा	सूते वदामि कानि चित् ।		
त मा ध्वन्याध्वोर्द्	वृको न तृष्णर्जं मृगं	वित्त मे अस्य रोदसी	७
स मा तपन्प्रमितं	सपत्नीरिव पशवः ।		
मूपो न शिश्रा व्यदन्ति माध्यं	स्तोतारं ते शतक्रतो	वित्त मे अस्य रोदसी	८
अमी ये सुप्त रुधमय-	स्तत्रां मे नामिरातता ।		
वितस्तद् वेवाप्त्यं	स गामित्वाय रेमति	वित्त मे अस्य रोदसी	९
अमी ये पञ्चोक्षणो	मध्ये तस्थुर्महो विवः ।		
वेदशा नु प्रवार्यं	समीचीना नि वावृत्तु-	वित्त मे अस्य रोदसी	१० [२१]
सुपर्णा एत आसते	मध्यं आरोधने विवः ।		
ते संधन्ति प्रयो वृक्ष	तरन्तं यज्ञतीरुषो	वित्त मे अस्य रोदसी	११
नष्य तदुक्थ्यं द्वित	वेयास सुप्रवाञ्चनम् ।		
कृतमर्षन्ति सिन्धवः	सत्य तांता न सूर्यो	वित्त मे अस्य रोदसी	१२
अप्ते तव त्यदुक्थ्यं	वेवेप्सन्त्याप्यम ।		
स नं सुतो मनुष्वदा	देवान् यक्षि विदुष्टरो	वित्त मे अस्य रोदसी	१३
सुतो होता मनुष्वदा	वेवो अरुहा विदुष्टर ।		
अग्निर्हृष्या सुप्रवति	वेयो वेवेषु मेधितो	वित्त मे अस्य रोदसी	१४
महां कृणोति वरुणो	गातृषिषु तमीमहे ।		
सूर्णोति हुदा मृतिं	नष्यो जायतामृतं	वित्त मे अस्य रोदसी	१५ [२२]
असो यं पन्थां आकृत्यो	त्रिवि प्रवार्यं कृतः ।		
न स वेवा अतिक्रमे	त मंतासो न पण्यथ	वित्त मे अस्य रोदसी	१६ (११२)

प्रियं वृषेर्माहितो वृषान् इत्यत्र कुलधेः । तर्क्युवाच वृषस्त्विति वृषवर्गोऽप्युवाच त्रिषु त्रैः कुलस्य त्रैकरी १७	
अत्रानो वा त्रयस्य वृषः प्रथा वर्णो वृषसु द्वे । उत्तरेणो विधाप्या तर्क्ये वृषवापुषी त्रिषु त्रैः कुलस्य त्रैकरी १८	
प्रजावृषेण वृषमिन्द्राद्यो अपि ज्ञानं वृषमे कर्षणीयम् । ततो त्रिषो वरुणो वासवश्चा बर्षिति मित्रं वृषिषी कुलधी १९ [१३] (११५)	

(११) [अथर्ववेदः अथर्ववेदः ११५ अ. १०५-११५]

० इत्यत्र आदिशब्दात् त्रिषु त्रैकरी ० मित्रम् ।

इत्थं त्रिषु वरुणवृषिषुवृषे तर्क्युवाच अर्चो बर्षिति इत्याद्ये । एषु न वृषावर्गं वरुणं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् १	
त आदिशब्दात् आ ततो वरुणवर्गमे मृतं त्रैषा वृषावर्गेषु कुलधेः । एषु न वृषावर्गं वरुणं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् २	
अर्चन्तु नः प्रियं वृषवापुषा कुलधेः वृषेणुषि ज्ञानावृषा । एषु न वृषावर्गं वरुणं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् ३	
अथर्ववेदं वृषवेणं वृषावर्गं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् ४	
इत्थं त्रिषु वरुणवृषिषुवृषे तर्क्युवाच अर्चो बर्षिति इत्याद्ये । एषु न वृषावर्गं वरुणं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् ५	
इत्थं वृषान्तं वृषावर्गं वरुणवर्गं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् ६	
वृषेणो वृषावर्गं वरुणं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् ७ [१४] (११५)	

(१००)

१ इत्यत्र आदिशब्दात् त्रिषु त्रैकरी ० मित्रम् ।

प्रजा वृषान्तो वरुणो वृषावर्गं वरुणवर्गं वृषान्तो विन्धन्त्याहो अर्चतो विन्धिर्जनम् १ (११५)	
---	--

अप नो वृषा अक्षसा गमन्त्वङ्गिरसा सामभिः स्तूयमानाः ।	
इन्द्रं इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भि रविद्यैर्नो अर्दितिः शर्म यसत्	२
इन्द्रस्तद् वरुणस्तदग्नि स्तर्वयमा तत् सञ्जिता चनो धात् ।	
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्दितिः सिन्धु पृथिवी उत द्यौ	३ [२५] (११७५)

(१०८)

१३ कुरुस आगिरसः । इन्द्राग्नी । मिष्युष ।

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वा मभि विश्वानि भुवनानि चष्टे ।	
तेषा यात सुरथं तस्थिवासा म्या सोमस्य पिबत सुतस्य	१
यावद्विष भुवनं विश्वम स्पृकृष्यसा वरिमता गभीरम् ।	
तावो अय पातवे सोमो अ स्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम्	२
वृषाद्ये हि सध्यश्चक्राम भद्र संधीचीना वृत्रहणा उत स्थः ।	
ताविन्द्राग्नी सध्यश्चा निषद्या वृष्णा सोमस्य वृषणा वृषेधाम्	३
समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतधुंवा बुहिरु तिस्तिराणा ।	
तेभिः सोमै परिथितेभिरर्वागेन्द्राग्नी सोमनुसार्य यातम्	४
यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्यानि ।	
या वां भुवनानि सरया शिवादि तेभि सोमस्य पिबत सुतस्य	५ [२६]
यदवंव प्रथम द्यौ वृणानोऽहं ज्य सोमो असुरैर्नो विहृष्ये ।	
तां सुत्या भ्रष्टामभ्या हि यात मथा सोमस्य पिबत सुतस्य	६
यविन्द्राग्नी मर्दथ स्वे वृरोणे यद वृहणि राजनि वा यजत्रा ।	
अत् परि वृषणावा हि यात मथा सोमस्य पिबत सुतस्य	७
यविन्द्राग्नी चर्दपु तुवशेषु यद वृहण्यनुषु पूरुषु स्थ ।	
अत् परि वृषणावा हि यात मथा सोमस्य पिबत सुतस्य	८
यदिन्द्राग्नी अक्षमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यां मुत स्थ ।	
अत् परि वृषणावा हि यात मथा सोमस्य पिबत सुतस्य	९
यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्या मध्यमस्यां मद्रमस्यां मुत स्थ ।	
अत् परि वृषणावा हि यात मथा सोमस्य पिबत सुतस्य	१० (११८५)

क्रियः कृपेऽर्चयित्वा केशान् इतल कृतवै ।
 मण्डुवात्तु इत्यस्मिन् कृष्णवर्णदुग्धात्तु चित्तं मे अस्व रोह्यती १७
 अस्वभो मां सुहृत्तु कृष्णः उवाच वर्यां वृहस्पतिं वि ।
 अर्चयित्वा त्रिचाप्या तदेष पूजयामुषी चित्तं मे अस्व रोह्यती १८
 उवाचकृष्णवर्ण उच्यन्तिर्भक्तो अग्नि च्चांम वृष्णे तर्पणीतः ।
 तप्तो त्रिभो वरंभ्यो मातङ्गस्तु अर्चयित्वा त्रिभुं वृष्णिषी कृत वीः १९ [१५] (१७५)

(१९) [चोदकोऽनुवाचः ३१५ प. १०५ (१७५)]

३ इत्यत्र आदिताया विन्ने देवा विन्दन् ।

इत्थं चित्तं वरंभ्यःप्रदत्तुपे मर्षं तु कर्तुं अर्चयित्वा इत्यन्वये ।
 एवं न दुर्गात् वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन १
 न अर्चयित्वा जा अर्हता सुदान्तान्ये नून देवा इत्यन्वये इत्युच्यते ।
 एवं न दुर्गात् वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन २
 अर्चन्तु नः क्रियते सुदान्तस्य कृत देवी देवपुत्रि कर्मावृत्ता ।
 एवं न दुर्गात् वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन ३
 मण्डुवात्तु कृष्णवर्णं सुदान्तं विन्नेऽर्जुनं सुदान्तं विन्नेऽर्जुनं ।
 एवं न दुर्गात् वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन ४
 इत्यन्वये कर्तुमिच्छां कृष्णं इति तं चोर्षय त्वां वृष्णि तर्पणीये ।
 एवं न दुर्गात् वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन ५
 इत्थं कृष्णं वृहस्पतं तर्पणीयं कृष्णे निवाङ्मु अर्चयित्वावृत्तये ।
 एवं न दुर्गात् वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन ६
 कृष्णवर्णं कृष्णवर्णं पत्तु कृष्णवर्णा मां कर्मावृत्तयुष्मत् ।
 तप्तो त्रिभो वरंभ्यो मातङ्गस्तु अर्चयित्वा त्रिभुं वृष्णिषी कृत वीः ७ [१५] (१७५)

(२०)

३ इत्यत्र आदिताया विन्ने देवा विन्दन् ।

उवाच कृष्णवर्ण वरंभ्यः सुदान्तो विन्नेऽस्मात्तो अर्हती विन्नेऽर्जुन
 आ शोभयन्तीं मुनिदेव्यां कृष्णवर्णव्या वीर्योक्तिगार्तव्य १ (१७५)

(११०)

१ कुन्म भाङ्गिरस । ऋमघ । जगती, ५, १ त्रिष्टुप् ।

- तत मे अपस्तुर्षु तापते पुनः स्वादिष्ठा धीतिरुचर्थाय शम्यते ।
 अय संमुद्र इह विश्वदेव्य स्याहाकृतस्य समुं तृष्णुत ऋमघ १
 आमोगय प्र यविच्छन्त ऐतना—पांका प्राञ्चो मम के चिंवापर्य ।
 सौधन्वनासश्रितस्य भुमना—गच्छत सवितुर्वाशुषो गृहम् २
 तत् सयिता वोऽमृतत्वमासुष—वर्गोह्य यच्छ्रुषयन्त ऐतन ।
 त्य चिञ्चमसमसुरस्य मक्षणे—मेक सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ३
 शिष्टी शर्मा तरणित्वेन वाघतो मर्तासु, सन्तो अस्तत्वमानशु ।
 सौधन्वना ऋमघ, सूरचक्षस सवत्सरे समपृच्यन्त धीतिर्मि ४
 क्षेत्रमिव वि मंमुस्तेजनेन एक पात्रमूमवो जेहमानम् ।
 उपस्तुता उपम नार्धमाना अर्मत्पेषु श्रव इच्छमानाः ५ [३०]
- आ मंतीपामन्तर्दिक्षस्य नृभ्यं सुचेव घृत जुहवाम विद्यना ।
 तृणित्वा ये पितुरस्य सद्विचर ऋमवो वाजमरुहन् विवो रजं ६
 ऋमुन इन्द्र, शर्वसा नवीया—नृभुर्वाजिभिर्वह्नाभिर्वसुर्भुवि ।
 पुष्पाकं देवा अवसाहंनि मिषेई ऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ७
 निश्चर्मण ऋमवो गार्मपिशत स वृत्तेनासृजता मातर पुनर ।
 सौधन्वनाम स्वपम्पर्या नरो जिमी युवांना पितराकृणोतन ८
 वाजंभितो वाजंसातावविद्वृष्ट—मुमो इन्द्र वित्रमा वरिषि राधं ।
 तसो मित्रो वरुणो मामहन्ता—मदिति सिन्धुं पृथिवी उत धौ ९ [३१] (१२०-२)

(१११)

५ कुन्स भाङ्गिरस । ऋमघ । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

- १ कुन रथं सुकृतं विद्यनार्यम्—स्नहान इती इन्द्रवाता वृषण्वसु ।
 तानं विद्वन्मामुमवो युवद वप—स्नक्षनं वन्तार्यं मानवं मत्रामुयं १
 आ जे तृणार्पं तसत ऋभुमद्रुप हत्ये श्याय गृह्णजावतीमिषम् ।
 वहा शर्वासु मरवीणा विशा तद्म शर्थाय धामधा म्विन्द्रियम २ (१२००)

परिभ्राटी विधि श्रे वा वृष्टिभ्यां वत् पृष्टिभ्योर्बर्हीभ्युः ।

अतः परी वृष्ट्यावा हि पुन-बद्धा शोभन्व विरते नृगम्ब

११

परिभ्राटी वृष्टिा वृष्टिभ्यु वत् वृष्टिः वृष्ट्यां श्रावणे ।

अतः परी वृष्ट्यावा हि पुन-बद्धा शोभन्व विरते नृगम्ब

१२

पुनभ्राटी पृष्टिवांतां नृगम्ब विभ्राप्यन्तु न वंशं चर्वादि ।

ततो विभो वंशो वावहत्या-वृष्टिः सिन्धुं वृष्टिरी पुन वी-

१३ [२०] (1100)

(१)

< इ-व वंशितवा । श्रावणे । सिन्धु ।

वि इवत्वं वंशं वत् वृष्टि-श्रिभ्राटी पुन पुन वा वृष्ट्याव ।

माया वृष्ट वंशितानि श्रुं न तुं विर्व वावृष्टनींवावृष्ट

१

अवत्वं वी वृष्टिभ्योर्वा वा विभ्राप्यन्तु वा वा वृष्ट्याव ।

अतः शोभन्तु वंशं वृष्ट्या-श्रिभ्राटी श्राव वंशवादि वंशवृ

२

वा शोभ वंशोर्वा विभ्राप्यन्तु वा वृष्ट्याव ।

इवृष्टिभ्यु वं वृष्टिो वृष्टिः वा वृष्टि विरवांवा वृष्ट्यं

३

वृष्ट्याव वृष्टि विरवा वृष्ट्या-श्रिभ्राटी शोभन्तु वृष्टि वृष्टिः ।

वावृष्टिवा वृष्ट्याव वृष्ट्या अ वंशं वृष्ट्या वृष्ट्याव

४

वृष्ट्याव वृष्टि वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव ।

वावृष्ट्या वृष्टि वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव

५ [२६]

व वंशितं वृष्ट्याव वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव ।

व वृष्ट्याव वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव

६

वा वंशं वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव ।

इव वृ ते वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव

७

वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्या वृष्ट्याव ।

ततो विभो वंशो वावहत्या-वृष्टिः सिन्धुं वृष्टिरी पुन वी-

८ [२९] (1100)

(११०)

९ कुत्स भाङ्गिरस । ऋभवः । जगती, '५, ० त्रिष्टुप ।

तत मे अपस्तवुं तापतं पुन स्वादिंठा धीतिरुचथाय शस्यते ।
 अय संमुद्र इह विश्ववेद्य म्याहाङ्कृतस्य समुं तृष्णुत क्रमव १
 आमोगय प्र यक्चिच्छन्त एतना पांका प्राञ्चो मम के चिक्वापय ।
 सौधन्वनासश्चरितास्य भूमना गच्छत सयितुर्वांशुषो गूहम् २
 तत् संयिता वोऽमृतत्वमासुय वगोऽप यच्छृवयन्त ऐतन ।
 त्य चिंखप्रसमसुरस्य भक्षण मेक सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ३
 विद्मि शमीं तरणित्वेन वाघतो मतांसि सन्तो अमृतत्वमानशु । ४
 सौधन्वना क्रमव सुरचक्षस सवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ।
 क्षेत्रमिव वि मंमुस्तेजनेन एक पात्रंमूमघो जेहमानम् ।
 उपस्तुता उपम नार्धमाना अमर्त्येषु श्व इच्छमानाः ५ [३०]

आ मतीषामन्तरिक्षस्य नृभ्य सुचेव घृतं जुह्वाम विद्वना ।
 तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिख क्रमवो वाजमरुहन् द्विवो रज ६
 श्रमृते इन्द्र शर्वसा नवीया नूमूर्वांजैमिर्वंशुमिर्वंशुर्विः ।
 पुष्पार्क देवा अशसाहनि प्रियेई ऽमि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ७
 निश्रमण क्रमवो गार्मपिशत स वृत्सेनांसृजता मातरं पुन ८
 सौधन्वनासः स्वपुस्ययां नरो जिष्ठी युवाना पितराकृणोतन ८
 वाजैभिर्नो वाजसातावविद्वृष्टु मूर्मो इन्द्र चित्रमा वर्षि राथं ।
 तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्विति सिन्धुं पृथिवी उत द्यौ ९ [३१] (१२०५)

(१११)

५ कुत्स भाङ्गिरस । ऋभवः । जगती; ५ त्रिष्टुप ।

तक्षन् रथं सुवृतं विघ्ननापसं-स्तक्षन् हरीं इन्द्रयाहा वृषण्वसू ।
 तक्षन् पितृभ्यामुभयो युवद वय-स्तक्षन् वृत्साय मातरं सत्त्वामूर्वम् १
 आ नो यज्ञाय तक्षत क्रभुमद्वय कृत्ये वृक्षाय सुप्रजावतीमिपम् ।
 यथा क्षयाम सर्वधीरया विशा तन्न शर्षाय धासथा स्विन्द्रियम् २ (१२०७)

आ तंभन प्राप्तिप्रसन्नंभुवत्वा प्राप्ति एवांय प्राप्तिवर्षिणे वप ।
 प्राप्ति नो वैशीं चं म्भेन सिन्धुत्वं प्राप्तिमजांशिं पुनंयत्तु सुसर्षिण् ३
 अतुसप्रविन्दुमा भुव क्रुत्वं अतुत् वाजात् सुसत्तुः कोरंभीतये ।
 पुना सिन्धुत्वंवा सुसप्रविन्दा ते नो हिन्दुत्तु प्राप्तें सिन्धे सिन्धे ४
 अतुत्वंयत्तु तं सिन्धुत्तु प्राप्ति संसर्षिण्वाजो अत्तौ अत्तितु ।
 तत्तौ सिन्धे वरंयो वाजहन्ता—वर्षिणिः सिन्धुः पूषिणी पुन टीः ५ [२९](१२१)

(१११)

२५ अन्वय अन्वयः ((वापवत्तव) वापवत्तवो ((सिन्धीवत्तव) अन्वय
 ((अन्वयवत्तव) अन्वयवो २-२५ अन्वयवो अन्वयवो २५ २५ अन्वय

इति एवांयप्राप्तिं वरंभित्तु अतिं वरं वरं वरं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं अन्वयवत्तु सिन्धुत्वं—स्तामिन्धु वु अन्वयवत्तुवा गंतव् १
 वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं २
 वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ३
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ४
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ५ [२९]

वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ६
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ७
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ८
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ।
 वापिनिं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं वरंभित्तुं ९ (१२१)

यामिर्दिशपलां घनसामेधुयै सुदृखमेदिह आजावजिन्यतम् ।	
यामिर्वशमश्रुय्य श्रेणिमार्यत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१० [३४]
यामिं सुदानु औशिजायं घणितं श्रीर्ध्रयमे मधु कौश्रो अहंरत् ।	
कक्षीर्वन्त स्तोतार यामिगयंत तामिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	११
यामीं रुसा क्षोदसोद्ग पिपिन्वधुं—रुश्व यामी रथमार्यत जिपे ।	
यामिस्त्रिशोकं उखिया उडाजंत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१२
यामिं सूर्यं परिग्राध. पंगुगतिं मन्धानार क्षेत्रंपत्येष्वावंतम् ।	
यामिर्विप्रं प्र भरद्वाजमार्यत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१३
यामिर्महामतिथिग्य कंशोजुव दिवोदास शम्बरुहृत्य आवंतम् ।	
यामिः पूर्वमेवं त्रसदंस्पुमार्यत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१४
यामिर्वेन्न विपिपानसुपस्तुत कलि यामिर्विन्नजानिं द्रवस्यथं ।	
यामिर्व्यंश्वमुत पृथिमावंत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१५ [३५]
यामिनरा शयवे यामिरत्रये यामिं पुरा मनवे गातुमीपथुं ।	
यामिः शारीराजंत स्युमंरदमये ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१६
यामि पठंवा जठरस्य मज्जना—ग्रिनादीदेच्छित दृद्धा अज्मन्ना ।	
यामिः शयीतमवथो महाधन ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१७
यामिरङ्गितो मनसा निग्नयथो ऽग्र गच्छथो विवरे गोअर्णस. ।	
यामिर्भुजु शूरमिषा समावंत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१८
यामिः पत्नीर्विसुदार्यं न्युहयु—रा र्घं वा यामिररुणीरशिक्षतम् ।	
यामिं सुदारं ऊहयुं सुदृष्यु । ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	१९
यामि. शताती मवथो द्वाशुपे भुज्यु यामिरवथो यामिर्गधिगुम् ।	
ओम्पावतीं सुभरांमृतस्तुम् ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	२० [३६]
यामिः कृदानुमसने द्रवस्यथो जवे यामिर्वृत्तो अर्वन्तुमावंतम् ।	
मधुं प्रिय मंरथो यत सुरद्वम्य—स्तामिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	२१
यामिर्नेरं गोपुयुधं नृपाह्य क्षत्रस्य साता तर्नयस्य जिन्वथ ।	
यामी रथां अर्धथो यामिरवत—स्तामिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	२२
यामिः कुत्संमार्जुनेय शंतक्रतू म तुर्वीति प्र चं वृभीतिमावंतम् ।	
यामिर्ध्वंसन्ति पुरुपन्तिमावंत ताभिर्रु पु ऊतिभिरश्विना गंतम्	२३ (१२३३)

अत्रंस्वीयविन्दु वाचंस्वस्मे कृतं नो वृत्ता वृत्ता वनीषाम
 अदृष्टोऽस्ति नि हृदि वा वृषे च नो मस्तु वाचंस्तली
 द्युर्धितुस्ति चरं पानप्रस्वा-मस्तिमित्तिका सीमोगमिः ।
 तमो विमो वरंभो नाम्बन्ना-मस्ति विन्दु-दुस्तिवी अत्र पीठ

१४

१५ [१७] (१११५)

[अहमोऽन्वय ४८४ व १-२९]

(१११)

१ वृत्त मस्तिमत्ता । २ अत्र (वचपरंस्व) पदमेव २-५ वत्ता । विन्दु ।

इदं वेदं ज्योतिषां ज्योतिषां-विन्दु-वृत्ता अत्रमित्तु विन्दु ।

पन्ना वरुता वस्तिगु वृषां पृथा पम्पुवले पोर्विमांस्व १

वर्षात्ता वरंभो वस्तिगु-द्वीगु वृत्ता अत्रंस्वस्वः ।

मन्मन्वस्व अत्रं अत्रुपी पन्ना वरं वत्त अत्रित्तमे २

मन्मन्नी अन्ना मन्मन्वस्व-सन्मन्वस्वार्वा वरतो वृषांस्ति ।

व वेदो व मन्मन्नु सुमिदु वरुतात्ता वरंभन्ना विरंभे ३

मास्वंभे मेवी सुमन्तया-मस्ति विमो वि सुते म अत्र ।

मन्मन्नी पम्पुवु नो पृथो अत्र-वृत्ता अत्रीगुम्वरतास्ति विन्दा ४

मिम्पुवुस्ति वरितवे अत्रो-मन्मन्तोपर्व इदं पृथ वं म्भ ।

वृत्त वरंभन्व अत्रिवा विन्दा वृत्ता अत्रीगुम्वरंमस्ति विन्दा ५ [१]

सुवाचं त्वं वरंभे त्वं म्हीवा इदं वृत्तवस्ति म्भस्ति ।

विन्दात्ता वीतिमास्तिवृत्तं अत्र अत्रीगुम्वरंमस्ति विन्दा ६

पृथा विमो वृत्तिवा वरंभेस्ति म्भस्वन्नी वृत्ति म्भुवरात्ता ।

विभ्रवोस्वन्ना पर्विस्वन्नु वत्तु अत्रो अत्रेह सुमन्ने म्भुवत्त ७

वृत्तवस्तिवस्ति पर्व आत्रांस्व म्भुवत्ता म्भुवस्तिमस्ति ।

पुष्पन्नी वीवम्वीपर्व-मन्मन्ना वृत्त वं वृत्त वृत्तवस्ति ८

उत्रो वृत्ति म्भुवत्त वृत्तं वि वरुत्तवस्ति म्भुवत्त ।

पम्पुवत्ता वृत्तवस्ति अत्रीगु-मन्ना वृत्तेषु वरुते वृत्तवः ९

विन्दुवत्ता वत्त म्भुवत्ता वरंभे वा म्भुवत्तं वृत्तं पुष्पन्ना ।

अत्रु वृत्तः वृत्ते वरुत्तवत्ता वृत्तवस्ति वीवस्वाम्भुवस्ति १ [२] (१११५)

इपुत्रे ये पूर्वतरामर्षयन् व्युच्छन्तीमुपस मर्त्यासः । अस्मामिह नु प्रतिचक्ष्याम् - दो ते रन्ति ये अपरीषु पश्यान्	११
यावद ह्येवा कृत्वा कृतेजाः सुन्नावरीं सुनृतां हुरपन्ती । सुमङ्गलीर्विद्वन्नी वेदवीति - मिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ	१२
शश्वत् पुगेपा व्युवास डेव्य - द्यो अद्येउ व्यावो मयोनी । जयो व्युच्छाङ्कुरो अनु द्यू - नजरामृतां चरति स्वधामिः	
व्युञ्जिर्मिद्विष आतांस्दद्यौ - दपं कृष्णा निर्णिजं देव्याव । प्रबोधपन्त्यरुणेमिग्वै - रोपा याति सुयुजा रथेन	
आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतु कृणुते चेकिताना । इपूर्वाणामुपमा शश्वतीना विभातीना प्रथमोषा व्यम्बैत्	
उदीर्घं जीवो असुनं जागा - ह्य प्रागात् तम जा ज्योतिरेति । आरैक् पन्या पातवे सूर्याया - गन्स यत्र प्रतिगन्त आयुं	१६
म्यमना वाच उडिपति वद्धि - म्त्वानो रेम उघसो विभाती । अथा तद्वृच्छ गृणने मवो - न्यम्मे आपुर्नि दिदीहि प्रजावत्	१७
या गोमतीरिपस सर्ववीरा व्युच्छन्ति द्वाशुषे मर्त्याय । बापोरिष सुनृतांनामुडके ता अश्वडा अश्ववत सोममुत्वां	१८
माता देवानामदितिर्नीरु प्रज्ञस्य केतुर्बृहती दि माहि । प्रशस्तिरुद बहणे नो व्युच्छा नो जनं जनय विम्बवारे	१९
पच्छिन्नममं उपसो वहन्ती - जानापं शशमानायं मुद्रम । तसो मित्रो वरुणो मामहन्ता - मर्दिति सिन्धुं पृथिवी उत द्यौ	२० [४] (१२५५)

(११४)

११ कुत्स आदिगन् । रुद्रः । जाती १०१

इमा रुद्राय त्वसें कषयिनि क्षयहीराय प्र मरामहे मती । पया शममद द्विपदे चतुर्भ्यत्रे विश्वं पुट ग्रामे अस्मिन्ननातुरम	१
मुञ्जा नो रुद्रो नो नयंस्कृधि क्षयहीराय नम्रमा विधेम ते । पच्छ च योश्च मनुंरायेजे पिता तदश्याम तद रुद्र प्रणीतिषु	२ (१२५५)

अथर्वानं न मुनिं ह्येवमुपयां ह्यपुत्रींस्तु तर्हं वद्वं यीयुः ।
 मुन्त्यापमिह विद्यां अस्माकमा बुग—रिहवीणा जुहवानं ये ह्यवि ३
 लुवं वृषं वद्वं पंडितायं वृष्टुं ह्यविश्वंस्तु नि ह्यवावह ।
 अथ अथर्व वद्वं ह्यष्टं अथर्वमु मुनिमिह वृषतुम्या वृषीमिह ४
 विद्या वृषतुम्या वृषीमिह लुवं वृषं तर्हंता नि ह्यवावह ।
 ह्यने विह्वं वृषता वार्षीणि वद्वं वरं वृषीमिहवर्षं पंत ५ [५]

इहं विद्ये वृषतामृषतु वरं मृषापो म्वारीषो वृषातु वरिभव । ६
 गम्वां व मा अथुन वरुमारुंस्तु तर्हं तावतु तर्हंवाप वृष ७
 वा र्वा वद्वामंस्तु वा र्वा अथुं वा तु वरुंस्तु वा र्वा वृषीमिह । ८
 वा र्वा वरुः विद्यं वात वृषतां वा र्वा विद्यामृषतां वद्वं गिरिः ९
 वा वृषावह तर्हं वा र्वा वृषी वा तु गोपु वा वृष अथुं विद्यं । १०
 वृषानु वा र्वा वद्वं वृषता वरुं वृषीमिहवर्षं वृषीमिह तां वृषामिह ११
 तां तु वृषावह पशुणा वृषावहं गम्वां विद्यंवातं वृषतुम्या १२
 वृषा वि मे वृषतुम्या वृषतां वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या १३
 अथ वं वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या मे वृषतुम्या । १४
 वृषा वं तु अथि व वृषि वृषतां व व वृषी वृषी वृषी १५
 अथर्वानु वरं अथर्वानु वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । १६
 वरं विद्यं वरुं वा वृषतुम्या वृषीमिह विद्यं वृषीमिह वृषीमिह १७ [६] (११)

(११)

१ वृषतुम्या वृषतुम्या । वरं विद्यं ।

विद्यं वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । १
 अथर्वानु वरुं वा वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । २
 वृषी वृषीमिह वरुं वा वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । ३
 वृषा वरं वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । ४
 वृषा वरुं वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । ५
 वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या वृषतुम्या । ६

तत् सूर्यस्य देवत्व तन्माहृत्य मध्या कर्तोर्विततु स जंभार । यवेदयुक्त हरिते' सधस्थ्या दाद्वी वासस्तनुते सिमस्मै	४
तन्मिन्नस्य वरुणस्यामिचक्षे सूर्यो रूप कृणुते धोरुपमध्ये । अनन्तमन्यद् रुशवस्य पाजं कृष्णमन्यद्भरितु. स मरन्ति	५
अद्या वेदा उर्विता सूर्यस्य निरहंस पिपूता निरवधात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ता मर्षितिः सिन्धुं पृथिवी उत धी.	६ [७] (१२७२)

(११६) [समग्रशोऽनुवाकः ॥१७॥ सू० ११६-१२०]

२५ कक्षीयात् देघंतमस औशिकः । भथिनौ । त्रिष्टुप् ।

नासत्याम्या वृहिरियं प्र वृद्धे स्तोमां इयम्यभ्रियेषु वातः । यावर्मगाय विन्नदायं जाया सेंनाजुयां न्युहतू रथेन	१
धीलुपत्माभिराशुहेर्माभिवां देवानां वा जूतिभिः शाश्वाना । तद् रासंभो नासत्या सहस्रं माजा यमस्यं प्रधनें जिगाथ	२
तुमो ह भुज्युर्मश्विनोदमेधे रथे न कश्चिन्ममूवां अर्वाहा । तमूहथुनांभिरात्मन्वतीमि रन्तरिक्षमुद्भिरपोदकामि	३
तिन्न क्षपश्चिरहातिप्रजंद्भि नासत्या भुज्युर्मूहथु पतङ्गे । समुद्रस्य धन्वन्नाद्रस्यं पारे त्रिमी रथे' शतपंद्भि' पळंश्वैः	४
अनारम्भणे तदवीरयेथा मनास्थाने अंग्रभणे संमुद्रे । यदंश्विना ऊहथुंभुज्युमस्तं शतारिंशो नावमातस्थिवासंम्	५ [८]
यमंश्विना वृक्षुं श्वेतमश्वं मुघाश्वाय शश्वदित् स्वस्ति । तद् वां वृत्र महिं कीर्तन्वं मूत पैद्वो वाजी सवृमिन्द्वयो अयं	६
युष नरा स्तुवते पञ्चियायं कक्षीवति अरवत् पुरंधिम । कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णां शत कुम्भो अंसिञ्चत सुराया	७
हिमेनाग्निं घृतमवारयेथा पितृमतीमूर्जमस्मा अधत्तम् । ऋषीसे अत्रिमश्विनावनीत् मुन्निन्यथु सर्वगण स्वस्ति	८
परावत नासत्यानुवेथा मुश्वावुषं चक्रथुर्जिह्ववारम् । क्षरन्नापो न पापनाय शये सहस्राय वृष्यति गोतंमन्य	९

मुमुक्षुषो मत्तज्जोत मुनि	शर्तुयात इतिरिक्तु चर्यावत् ।	१ [९]
शरीरं जयित्वा सुखं वा	दिव परितोक्तं सुखिणाम् ।	
तत् वा मत्तु संसृ पानं च	मिद्विज्जालत्तु चर्यावत् ।	११
पर विद्यायां विविधिवार्यम्	सुखं संज्ञितं सुखं सुखं वा ।	
तत् वा मत्तु सुखे इतं सुख	सुखिणोऽप्येति तत्तु सुखि ।	१२
सुखं हृ हृ चर्यावत् सुखो वा	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
अज्ञेयवीर्यतत्तु सुखं वा	सुखे चर्यावत् सुखं वा ।	१३
पुनं तत्तु सुखि चर्यावत्	दिव परितोक्तं सुखिणाम् ।	१४
अज्ञेये सुखं हृ चर्यावत्	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखे सुखि सुखं हृ सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	१५
सुखे हि वेदितुं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखे सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	१५ [१]
सुखे सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखी सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	१६
आ सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	१७
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	१८
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	१९
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	२ [११]
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	२१
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	२२
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	
सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं	सुखं चर्यावत् सुखं वा ।	२३

दश रात्रीरश्विना नप धू--नर्वनद्ध श्रधितमप्ययुन्त ।
 विप्रुत रेममुवनि प्रवृक्त--मुक्तिन्वयुः सोममिय धुवेण २४
 म पा यसांस्पयिनाववोच--गुस्य पतिं. स्या सुगयः सुवीरं ।
 उत पश्यन्नाश्रुवन कृषिमायु--रस्तमिवेज्जरिमाणं जगम्याम २५ [१२] (१२०७)

(११७)

२० कक्षीयान् दैर्घतगम् भौशिजः । अभिनौ । विन्दुए ।

गप्ट सोमस्याश्विना मदाय प्रलो होता दिवात्तने वाय ।
 एहिर्मती रातिर्विप्रिता गी-रिषा यांत नासत्योप वागै १
 यो दामश्विना मर्नसो जर्षीयान् रथ-म्वश्वो विश आजिगाति ।
 येन गच्छथः सुहृतो दुरोण तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम् २
 अर्षिं नरावर्हसुः पाञ्चजन्य-मृषीसाध्विं मुञ्चथो गुणेनं ।
 भिनन्ता दम्पोरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोषयन्ता ३
 अश्व न गृह्णमदिवना वुरेये-क्रीषिं नरा वृषणा रेममुप्यु ।
 स त रिणीथो विप्रुत वसोमि-नं वां जूर्यन्ति पूष्यां कृतानि ४
 सुपुष्पांसं न निक्षेतेरुपस्थे सूर्यं न दक्षा तमसि क्षियन्तम् ।
 शुभे रुक्म न दर्शत निखांत-मुदुपथुरश्विना पन्दनाय ५ [१६]

तद् वां नरा शस्यं पञ्चियेणं कक्षीषता नासत्या परिज्मन् ।
 शफावश्वस्य वाजिनो जनाय शत कुम्भो अंसिञ्चत मधूनाम् ६
 युष नरा स्तुषते कृष्णिपायं विष्णाप्वं दक्ष्युर्षिश्वाकाय ।
 घोषायै चित् पिहृषये दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम् ७
 युष श्यावाय रुशतीमवत् मह-क्षोणस्याश्विना कण्वाय ।
 प्रवाच्यु तद् वृषणा कृत वा यज्ञार्पिवाय श्वे अश्वयधत्तम् ८
 पुरु यपोस्यश्विना वर्षाना नि पेदव अहथुराशुमश्वम् ।
 स्रष्टसा वाजिनमर्षतीत-महिहर्नं भवस्युं तरुत्रम् ९
 एतानि या श्वस्या सुवानू यत्नाङ्गुय सवन् रोवंस्योः ।
 यद् वां पञ्जासो अश्विना हर्षन्ते यातमिषा च विदुषे च वार्जम् १० [१४] (१३०७)

सूक्तोर्मिनायिना गृह्यन्ता वासु विवाच मुखा रक्षता ।	
अमस्तु इच्छन्वा वासुधाना सं विरपत्नी मातन्वारीजीमय	११
कुह पत्नी मृदुति काण्वस्तु विरो मजता वृक्ता मृदुला ।	
विश्ववसेव कुक्षं निवर्त्तन्—सूतपुत्रिस्त्रये अश्विनार्धन्	१२
पुत्रं च्यवाभमस्मिन्ना जवंत्सं पुत्रसुवर्गं चक्षन् सुवीमिः ।	
पुत्रो रथं वृष्टिता सुसंस्पृहं सुव सिवा मासत्पावृणीत	१३
पुत्रं तुपाव सुसंस्त्रिषं पुनर्कुन्पावमयं वृवात्पा ।	
पुत्रं सुवसुमर्षीतो निः संतुहात् विमिक्तसुसुवैवेस्त्रिषै	१४
अजोइविश्विना गीमयो इं शेव्यं तमुदमंशुविश्विग्वाम् ।	
निवर्त्तन्सु सुपुत्रा रथेन मयमंजता वृपया स्तुति	१५ [१५]
अजोइविश्विना वीमिषा वा—मापनो यत् सुमिक्तुजतं सुवस्व ।	
वि उपुवा पचधु साम्बर्दे—जुमि सिन्वावो जइत सिवेव	१६
शनं वेवान् वृक्थं मय्युतं तसुः पनीतुमस्मिन् सिवा ।	
मासी जुवाभं अश्विनान्वात्सु ज्योतिरावार्पं चक्षुर्विबर्धं	१७
सुननुन्वात्सु मय्युत्तुत् ता वृडीमस्मिन्ना वृपया जेति ।	
प्राग् कुमीनं हव चक्षुत्सु इन्द्राभ्योः सुतमेवै च वेवान्	१८
सुवी वागुनिर्दिशना मयौभू—सुतं ज्ञानं विष्वक्तु सं रिबीच ।	
अवां वृवाभिविदुत्तु पुर्वि—रागं प्यतं ती वृपयावर्धेनि	१९
अवेत्तुं दया सुवीं विवर्त्तन्—मस्मिन्तं सुवर्धं अश्विना गाम ।	
पुत्रं मवीमिद्विदुत्तुवार्पं प्रापो सुव्वन्तु पुवस्त्रिक्तुवो वार्धम्	२ [१९]
वत्सु सुवैवास्मिन्ना वपुनो—वं वृवन्तु सुवपाव दवा ।	
सुमि वपुं वकुरेणु वर्वन्ता—द ज्योतिवक्तुपुगावोव	२१
आकुन्पावार्पिना वृडीवै उभ्यं सिन्वा वीरवत्तय ।	
इ हो मपु व वीचहस्तुपन सुव्वं वव इवावस्त्रिक्तुवै वाम्	२२
सुवां ववी मृदुनिवा चंवे सु विरात्सु विरो अश्विना वार्धे वे ।	
अस्मि रथि मय्युत्तु वृवन्तं—अपुत्तुवार्धं सुवै रावाभम्	२३
विश्ववसेवमस्मिन्ना रथेवा पुत्रं मया वधिसुवा जंक्षतम् ।	
विरो ह इपावमस्मिन्ना विवर्त्तन्—मृदुवीवर्धं पाप्यं मृदान्	२४ [१९]

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पृथ्याण्याययोऽवोचन ।
 वक्ष्यं कृण्वन्तो वृषणा युवन्त्यां सूवीरासो विवद्यमा वक्षेम

२५ [१७] (१३२२)

(११८)

११ कक्षीवान् दैर्घतमस भौगिजः । भश्विनौ । द्विष्टुप ।

- आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमूळीक. स्ववाँ यात्वर्वाङ् ।
 यो मर्त्यस्य मर्नसो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा वार्तरहाः १
- त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवता यातमवाङ् ।
 पिन्वत् गा जिन्वत्तमर्धतो नो वर्धयत्तमश्विना वीरमस्मे २
- युवर्धामना सुवृता रथेन वस्त्राविमं शृणुत श्लोकमद्वैः ।
 किमुद्गं वा प्रत्यर्चति गमिष्ठा—ह्रुविप्रासो अश्विना पुराजाः ३
- आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गा ।
 ये अप्तुरो विध्वासो न गृध्रा अमि प्रयो नासत्या वर्हन्ति ४
- आ वां रथं युवतिस्तिष्ठद्वं जुह्वी नरा दुहिता सूर्यस्य ।
 परिं वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरूपा अभीके ५ [१८]
- उक् वन्दनमैरत वृसनामि—रुद्रेभ वक्ष्वा वृषणा शर्षीभिः ।
 निष्टौघ्य पारयथः समुद्रात् पुनश्च्यवान् चक्रथ्रुपुवानम् ६
- युवमञ्जयेऽर्वनीताय त्त—मूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।
 युव कण्वायापिरिताय चक्षुः प्रत्यधत्त सुहृति जुजुषाणा ७
- युव धेनु शयथे नाधिताया—पिन्वत्तमश्विना पूर्ध्वार्य ।
 अमुञ्चत् वर्तिक्रामर्हसो नि प्रति जह्वं विष्पलाया अधत्तम् ८
- युव श्येत पेक्ष्व इन्द्रजुत—महिहनमश्विनावत्तमर्धम् ।
 जोह्वत्रमर्षो अभिमूर्तिमुग्र सहस्रसां वृषण वीङ्गद्वम् ९
- ता वां नरा स्वर्धसे सुजाता हवामहे अश्विना नार्धमाना ।
 आ न उप वर्सुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम् १०
- आ श्येनस्य जर्धसा नूतनिना—स्मे यात नासत्या सुजोषा ।
 ह्वे हि वामश्विना रातर्हव्यः शश्वत्तमार्पा उपसो ध्युष्टौ ११ [१९] (१३३३)

(११२)

१. अक्षय्यात् वैश्वानरस्य शोचिः । अक्षय्यात् । अक्षय्यात् ।

- आ ह्यं एवं बुद्ध्यात् मंत्रोन्मुखं शीतान्वं बुद्धिर्षं शीतलं हुवे ।
- एवमित्यु बुद्धिर्षं क्लृप्तं सुशुद्धिर्षं अक्षय्यात्सुमि अक्षय्यात्
- १
- ऊर्षां शीतिः शतंस्तु शतंस्तु — अक्षय्यात् अक्षय्यात्सुमि अक्षय्यात् ।
- एवमित्यु बुद्धिर्षं अक्षय्यात् आ शीतान्वं शीतलं हुवे ।
- २
- तं अक्षय्यात् पञ्चान्वं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ३
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ४
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- आ शी अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ५ [२]
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ६
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ७
- अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ८
- अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- ९
- पुण्यं अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् अक्षय्यात् ।
- १ [२१] (११२)

(११०)

१. अक्षय्यात् वैश्वानरस्य शोचिः । अक्षय्यात् (११ बुद्ध्यात्सुमि) । २. अक्षय्यात् ।
 ३. अक्षय्यात् । ४. अक्षय्यात् । ५. अक्षय्यात् । ६. अक्षय्यात् । ७. अक्षय्यात् । ८. अक्षय्यात् ।
 ९. अक्षय्यात् । १०. अक्षय्यात् । ११. अक्षय्यात् ।

का अक्षय्यात्सुमि अक्षय्यात् आ शीतान्वं शीतलं हुवे । अक्षय्यात्सुमि अक्षय्यात् (११२)

विद्वांसोऽविद् दुरः पृच्छे - दर्विद्वानित्यापरो अचेताः । नू चिन्तु मते अद्वी २
 ता विद्वांसो हवामहे वा ता नो विद्वांसो मन्म वोचेतमद्य । प्राचद द्यमानो युवाकुं । ३
 वि पृच्छामि पाक्वाः न वेवान् धर्षदूतस्याद्भुतस्य दसा । पात च सहस्रो युव च रभ्यसो न ४
 प या घोपे भृगवाणे न शोमे यया वाचा यजति पञ्जियो वाम । प्रैपयुर्न विद्वान् ५ [२२]

श्रुत गायत्र तर्कवानस्या - ह चिद्धि रिरेभाश्विना धाम । आक्षी शुभस्पती दन् ६
 युव ह्यास्तं महो रन् युव वा यन्निरततसतम् । ता नो वसू सुगोपा स्यात पात नो वृकादघायोः ७
 मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे नो माकुत्रां नो गृहेभ्यो घेनवो गु । स्तनाभुजो अशिंश्वी ८
 कुहीपन् मित्रधितये युवाकुं राये च नो मिमीत धार्जवत्यै । ह्ये च नो मिमीत धेनुमन्यै ९
 अश्विनोरसन रथ - मनश्च वाजिनीवतो । तेनाह भूरि चाकन १०
 अय संमह मा तनू ह्याते जनां अनु । सोमपेथं सुखो रथः ११
 अध स्वप्स्यु निर्दिदे ऽभुञ्जतश्च रेघतः । उभा ता वस्त्रि नश्यत १२ [२३] (१३५५)

(१२१) [अष्टादशोऽनुनाकः ॥१८॥ सू० १२१-१२६]

१५ कक्षीवान् दैर्घतमस औशिशः । हन्द्रो विश्वे देवा धा । विशुप् ।

कविस्था नूः पात्रं देवयता अषद् गिरो अङ्गिरसा तुरण्यन् ।
 प यवानुद्दिश आ हर्म्यस्यो - रु क्रंसते अध्वरे यजत्रः १
 स्तम्भीन्द्र थां स धरुणं प्रुषाय - हभुर्वाजाय द्रविणं नरो गो ।
 अनु स्वजां महिषश्चक्षत वा मेनामश्वस्य परि मातर गो २
 नक्षत्रधमरुणी. पुर्व्यं राद्र तुरो विशामङ्गिरसामनु द्युन् ।
 तक्षद् वञ्चं नियुत तस्तम्भद् थां चतुप्पवे नयाय द्विपादं ३
 अस्य मधे स्वयी वा क्रताया - पीवृतमुच्चियाणामनीकम् ।
 यद्धं प्रसर्गे त्रिककुम्भिवर्त - दप द्रुहो मानुषस्य दुरो व ४
 तुभ्यं पयो यत् पितरावनीता राधं सुरेतस्तुरणे भुरण्यु ।
 गृचि यत् ते रेक्ण आर्यजन्त सवर्धुवायाः पर्य उच्चियाया ५ [२४]

अध प्र जज्ञे तुरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरं ।
 हन्दुर्पमिराष्ट स्वेदुह्वये सुवेण सिञ्चञ्चरणाभि धाम ६
 स्विध्मा यद् वनधितिरपस्यात् सूरौ अध्वरे परि रोधना गो ।
 यद्धं प्रमासि कृत्व्यां अनु द्य - ननीधिशे पश्विये तुराय ७

आ धों रुषण्पुमांदिजा हृषये घोषेषु शसुमजुनस्य नशे । प्र षं पुण्ये वृदन् आ अर्च्छा योरेप वसुनातिमुद्रे	५ [१]
धुत में मित्रावरुणा हवेसो - त धृत मटेने विश्वनं मीम । धोतुं न श्रोतुरानि, सुधोतुं मुधेऽत्रा सिन्धुराद्रि	६
रूपे मा वां यरुण मित्र गति - र्धवां शतां वृक्षयामेषु पत्रे । धुतरथे मियरथे वधाना मय पुष्टि निरुन्धानामो अगमन	७
अस्य रूपे महिमघस्य राध सचां ननेम नहुप सुयीरां । जनो य प्रभेभ्यों धाजिनीया - नस्वावतो रुधिनो मह्यं सुगि	८
जनो यो मित्रावरुणायमिधु - गुपो न वां सुनोत्येवणयामुक । मय स वक्षु हवेषु नि धंत आय पत्रा होत्रांमिर्कृतावां	९
स धधतो नहुपो वसुजुत शर्धंस्तरो नृग गृतध्रवां । विचुंहरातिपाति साहसृत्वा विश्वांसु पृत्सु सद्रुनिच्छूरं	१० [२]
अध गमन्ता नहुपो हयं सुरे श्रोतां राजानो अमृतस्य मन्द्रा । नमोजुवो यन्निरयस्य राध प्रशान्तये महिना रथवते	११
एत शर्धं धाम यस्य सुरे - रित्पवीचन दशतयस्य नशे । धुमानि येषु वसुतांती गान् विश्वे सन्वन्तु प्रभुयेषु वाजम्	१२
मन्द्रामते दशतयस्य धासे - द्विधंत पञ्च विधंतो यन्त्यजां । किमिदाम्ब इष्टरंमिरेत ईशानासुस्तरुप ऋजंते नृन्	१३
हिरण्यकणं मणिग्रीवमर्ण - स्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु वेषा । अयो गिरं मय आ जग्मुषीरो - सास्त्रांकन्तुभयेष्वस्मे	१४
चत्वारो मा मशशारंस्य शिश्व - खयो राज्ञ आयवसस्य जिष्णो । रयो वा मित्रावरुणा वृधोप्ला - स्पृमंगमस्ति सुरो नाद्यौत	१५ [३] (१३८)

(१२३)

१३ कर्त्तव्यान् दैर्घतमस औशिजा । उपाः । त्रिपुप ।

पुप रयो वक्षिणाया अयोज्यै - नं वेवासो अमृतांसो अस्यु ।

कृष्णाकुडंस्थाकुर्याइ विहाया - श्रिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय

१ (१३८६)

पूर्वा विभ्रंस्त्याह सुर्वनाशोऽपि जयंती वाजं वृत्ती सनुती ।
 उवा श्वंस्वह पुत्रिः पुंनर्मु-तेषा जगन् वसुमा पृथ्वीती
 पृथुध मारं विमजोऽपि वृत्तु उर्वो देवि श्वंस्वहा सुजाते ।
 देवो म्ये जवं सविता वृत्ता अनामसो वोचति वृत्तीप
 वृत्तुवृत्तुवृत्ता पुन्यवृत्ता विवेदिषि मधि नामा वृत्ता १
 तिवात्सली धोतुना श्वंस्वहा-वर्ममपुमिह मंजु वृत्ताम
 यर्मस्व स्वता बर्षास्व जामि-बर्षं सुवृते वधुहा वरंस्व
 पुत्रा न वृत्ता यो अवरवं शुजा जयंति ते वृत्तिवाद्य रयं

१
 २
 ४
 ५ [४]

वृत्तीनां वृत्ता उर पुंनर्वा-वृत्तुवृत्ता सुसुवात्तासो जस्यु ।
 वृत्ता वृत्ति वसुतावृत्ता-विष्वक्स्वन्वृत्तसो विमता-
 वृत्तुवृत्तुवृत्ता-वृत्ती विवृत्ते जहृती नं वृत्ते ।
 पुत्रिभिनोस्वयो जस्यु वृत्तु-वृत्तीवृत्ताः श्वोवृत्ता रयं
 वृत्तीवृत्ता वृत्तीवृत्ता श्वो वृत्ती वृत्तुवृत्ता वरंस्व धाम् ।
 जस्युवृत्तावृत्ता वृत्तु-वृत्तीवृत्ता वृत्तु परि वृत्ति वृत्ताः
 जस्युवृत्ताः मयुवृत्ता नाम वृत्ता वृत्तावृत्तावृत्ता वृत्तीवृत्ता ।
 वृत्तस्य पोत्रा न विमति वाजा-वृत्तुवृत्तावृत्तावृत्ता वृत्ती
 वृत्तुवृत्ता वृत्तावृत्ता परि देवि वृत्तुवृत्तावृत्तावृत्ता ।
 वृत्तुवृत्तावृत्ता वृत्तिः वृत्ता-वृत्तावृत्तावृत्ता वृत्तुवृत्ता विमता

६
 ७
 ८
 ९
 १ [५]

वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता पोत्रा-वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्ते वय ।
 उवा वृत्तुवृत्ता वृत्तु वृत्तु व तन् ते जस्यु वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता
 अनामसो विमति वृत्तावृत्ता वृत्तावृत्ता वृत्तावृत्ता वृत्तावृत्ता ।
 एतं वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु वृत्तु
 वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता
 उर्वो म्ये जवं वृत्ता वृत्ता-वृत्ता वृत्ता वृत्ता वृत्ता वृत्ता

११
 १२
 १३ [६] (१५)

(१५)

१३ अथर्ववेदः वैदिकान्तःश्लोकाः । उवा । विवृत्

वृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता वृत्तुवृत्ता ।
 उर्वो म्ये जवं सविता वृत्ता-वृत्ता वृत्ता वृत्ता वृत्ता वृत्ता

१ (१५)

अमिनती वैश्यानि यतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि ।	
इयुर्षाणामुपमा शश्वतीना मायतीना प्रथमोपा व्यष्टौत्	२
एषा द्वियो दुहिता प्रत्यदशि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ।	
कृतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीय न दिशो मिनानि	३
उपो अदशि शुन्ध्युवो न वक्षो नोधा ईवाविरक्त प्रियार्णि ।	
अद्यसन्न संसतो मोधयन्ती शश्वत्तमागात् पुनर्युर्षाणाम	४
पूर्वे अर्धे रजसो अप्त्यस्य गवा जनित्र्यकृत प्र केतुम् ।	
व्यु प्रथते वितर वरीय ओभा पूणन्ती पित्रोरुपस्था	५ [७]
एवेवेषा पुरुतमा हृशे क नाजामि न परि कृणक्ति जामिम् ।	
अरेपसा तन्वाडे शाशदाना नार्भादीपते न महो विभाती	६
अद्भातेष पुस एति प्रतीची गतारगिव सनये धनानाम् ।	
जायेष पत्य उशती सुवासा उषा हृशेव नि रिणीति अप्स	७
स्वसा स्वश्रे ज्यायस्यै योनिमारै गपैत्यस्या प्रतिचक्षेध ।	
व्युच्छन्ती रुशिमिः सूर्यस्या ज्यज्जे समनगा इव वा	८
आसां पूर्वासांमहसु स्वसृणा मपरा पूर्वामभ्येति पश्चात् ।	
ताः प्रत्नवध्र्यसीनूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासं ।	९
प्र बोधयोपः प्रणतो मद्यो न्यगुध्यमाना पुणयः ससन्तु ।	
रेवदुच्छ मद्ययज्ञयो मद्योनि रेवत् स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती	१० [८]
अवेपमभ्वेद् युधतिः पुरस्ताद् युक्ते गवामरुणानामनीकम् ।	
वि नूनमुच्छ्रावसति प्र केतु गृहगृहमुप तिष्ठते अग्नि	११
उत् ते वयश्चिद् वसतरेपन्तन् नरश्च ये पितृभाजो व्युष्टौ ।	
अमा सते वहसि भूरि वाम मुपो वेधि वाशुषे मर्त्याय	१२
अस्तोद्ध स्तोम्या महर्षणा मे ऽवीधृधभवमुशतीरुषास ।	
पुष्माकं वेवीरवसा सनेम सहस्रिणी च शतिनिं च वार्जम्	१३ [९] (१४११)

(१२५)

७ कक्षीयान् वैर्यतमस भौशिजोः । स्वमयस्य वानस्तुतिः । त्रिष्टुप्, ४-५ अगती ।

प्राता रत्नं प्रातरित्वा वधाति त चिकित्वात् प्रतित्वा नि धसे ।
तेन प्रजां वधयमान् आयू श्रपस्पोषेण सचते सुवीर

उपोष मे परां मृश मा मे दृग्नाणि मन्यथाः ।
सर्वाहर्मास्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका

७ [११] (१४२५)

(१२७) [पकोनविंशोऽनुयाक ॥१९॥ सू० १२७-१३३]

१? पुरुच्छेपो देवोदासिः । अग्नि । अत्यष्टि, ६ अतिभृतिः ।

अग्नि होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सुनु सहसो जातवेदसु विमं न जातवेदसम् ।

य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।

भृतस्य विधाटिमनु वटि शोचिषा ऽऽजुह्वानस्य सर्पिषं । १

यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विमं मन्मभिर्विभेभिः शुक्रं मन्मभिः ।

परिजमानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् ।

शोचिष्केश वृषणं यमिमा विशः प्रार्वन्तु जूतये विशं । २

स हि पुरु चिदोर्जसा विरुक्मता दीद्यान्तो भवति ह्रहतारं परशुर्न द्रुहंतारं ।

वील्ल चिद यस्य समृती श्रुवद् वनेव यत् स्थिरम् ।

निष्पहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ३

दृह्ना चिदस्मा अनु दुर्पथां विदे तेजिगामिररणिमिद्रीष्ट्यवसे ऽग्रये द्राष्ट्यवसे ।

प्र यः पुरुणि गार्हते तक्षद् वनेव शोचिषा ।

स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्वोर्जसा नि स्थिराणि चिदोर्जसा ४

तमस्य पृक्षसुपरासु धीमहि नक्त यः सुदर्शंतरो दिवांतरा द्वाप्रायुषे दिवांतरात् ।

आदस्यायुर्ग्रमणवद् वील्ल शर्म न सुनवे ।

भक्तमर्मक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्रयो व्यन्तो अजराः ५ [१२]

स हि शर्षो न मार्कत तुविष्वणि रमस्वतीपूर्वरास्त्रिष्टनिरातेनास्त्रिष्टानि ।

आर्दद्भुव्यान्याद्दि-युजस्य केतुर्हणा ।

अध स्मास्य हर्षतो हर्षीवतो विश्वे जुपन्तु पन्थां नरं शुभे न पन्थाम् ६

क्षिता यदीं क्रीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्तु भृगवो ममन्तो द्वाशा भृगव ।

अग्निरीशो वसुन्ना शुचिर्यो धारिणायाम् ।

पिपां अपिधीर्वनिपीट मेधिर आ वनिपीट मेधिर ।

७ (१४३२)

विश्वंसां त्वं विश्वां परीं इवाग्नेः सर्वासां धम्नां देवेति मुनेः प्रापयिष्यासि मुनेः ।
अतिष्ठिं मानुषाणां प्रिणुं वरुणांशुषा ।

अग्नीं च विश्वं अकृतांशु जा कथां इवा देवेणा वरुः ८
अग्नेः सर्वासां अर्धन्तमः शुष्मिर्नमो जापये देवतांतरे प्रिणुं देवतांतरे ।
शुष्मिर्नमो हि ते मदां शुष्मिर्नमो जुत इणुः ।
अथं स्मा ते परीं वरुण्यजः शुष्मिर्नमो अर्धन्त ९

म बों मुनेः सर्वासां सर्वास्तः उपरुषिं पशुने ग्राहये सतां वमृत्प्रयं ।
अति परीं इविष्वाण् विश्वांशु स्यात्तु जोमुषि ।
अथं देमी न जंतां अणुष्यं नृषिर्हितं अणुष्यत् १

स गो मरिषिं इर्धन्तः आ गुरां दें देवेतिः अर्धन्तः सुपेत्तुं अथे प्रया सुपेत्तुं ।
अर्धं सविह वरुणांशुं अर्धन्तं मुने अग्ने ।
अर्धं सौम्यां मवचन् लुषीर्तुं मर्षीकृषी म सर्वां ११ [११] [११]

(११८)

८ वरुण्यजो देवोपाधिः अग्निः । अर्धन्तः ।

अथं अणुष्यं मनुष्यां परीं अग्निः इणुः अर्धं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं १

तं वंतांशुष्यं वातवचन् अणुष्यं प्रया अर्धन्तः इविष्वाण् देवतांशु अणुष्यं ।
तं मं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
तं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं २

अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ३

तं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ।
अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं अणुष्यं ४ (११९)

क्रत्वा यदस्य तर्विपीपु पुञ्चते ऽग्रंश्वेण मुरुता न भोज्ये—पिराय न भोज्या ।
 स हि ष्मा दानमिन्वाति बन्तना च नृजमना ।
 स नस्त्रासते दुरितादभिद्भुतः शसांनुपादभिद्भुतः ५ [१४]

विश्वो विहांपा अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्वथ—च्छ्रवस्यया न शिश्वथ ।
 विश्वस्मा इदंपुधयते देवत्रा हव्यमोहिषे ।
 विश्वस्मा इत् सुकृते वारमृण्वत्यग्निर्द्वारा व्युण्वति ६

स मानुषे वृजने शतमो हितोऽं ऽग्नियंज्ञेषु जेन्यो न विशपति प्रियो यज्ञेषु विशपति ।
 स हव्या मानुषाणा मिळा कृतानि पत्यते ।
 स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्ते—महो वृवस्य धूर्ते ७

अग्नि होतारमीळते वसुधिति प्रिय चेतिष्ठमरति न्येरिरे हव्यवाह न्येरिरे ।
 विश्वार्यु विश्ववदस होतार यजत कृविम् ।
 त्रेवासां ण्वमवसे वसूपवां गीर्भां ण्व वसूपव ८ [१५] (१४४४)
 (१२९)

११ पद्यच्छेपो वैधोदासिः । इन्द्रः, ६ इन्दुः । अत्याष्टि । ८-९ अतिशकार्या, ११ षष्टि ।

यं त्वं रथमिन्द्र भेधसांतये ऽपाका सन्तमिपिर प्रणयांसि पानवद्य नर्यासि ।
 सद्यश्चित्तमामिष्टये करो वशंश्च वाजिनम् ।
 सास्मार्कमनवद्य तुतुजान वेधसा—मिमा वाचं न वेधसाम् १
 स श्रुधि यं स्मा पृतनासु कासु चिद् वृक्षाव्यं इन्द्र मरुद्वृतये नृमि—रसि प्रतूतये नृभि ।
 यः शूरे स्वर्गं सनिता यो विप्रैर्वाज तर्ता ।

तर्मीशानासं इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्य न वाजिनम् २
 वृस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वच क चिद् यावीररुं शूर मत्यं परिवृणासि मत्यम् ।
 इन्द्रोत तुम्य तद् द्विवे तद् रुद्राय स्वयंशसे ।

मित्रार्यं वोच वरुणाय सप्रथं सुमृच्छीकार्यं सप्रथं ३
 अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखाय विश्वार्युं प्रासह युज वाजेषु प्रासह युजम् ।
 अस्माक वल्लोतये ऽवां पुत्सुपु कासु चित ।

नहि त्वा शनुः स्तरते स्तृणोपि य विश्व शशुं स्तृणोपि यम् ४
 नि पू नमार्तिमितिं कर्यस्य चित तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभि—रुग्नाभिरुग्रोतिभि ।
 नेधि णो यथा पुरा—ऽनेना शूर मन्यसे ।

विश्वानि पूरोरपं पधि वद्वि—रासा वद्विनो अचष्ट ५ [१६] (१४४९)

प तद् धीवेतु मन्मथापेन्स्त्री इत्यो म व इत्युत्तर मन्नु रेज्जति एतेषा मन्नु रेज्जति ।
स्वयं ता अस्मदा त्रिदा कुभेज्जत इत्युत्तर ।

अथ धन्वेतुपदाधोऽस्तु मथं द्युवर्तिव धन्वेत् ६

कुभेत्तु तद्भोत्रंवा कित्तरवा कुभेत्तु इति धपितः कुवीरै इवधं कर्त्ता कुवीरैः ।
दुर्मन्थानं दुर्मन्थुमि-रेसुवा वृषीमाहि ।

वा कृत्वाभिधिर्दं द्युवर्त्तुमिधि-पंजं द्युवर्त्तुमिधिः ७

कथं वो अन्धे स्वर्धशीमिदुकी परिदुर्भं इत्यो दुर्मन्थिं द्दुर्भं इत्युत्तर ।
स्वयं ता रिदुवधै क मं इत्येवे अन्धे ।

इत्येवेमुद्य कथति श्रिता वृषिनि कथति ८

त्वं न इत्यु प्रया परीधवा इति प्रथं अन्धेत्तां पुरो वंइत्युत्तर ।
मथंवा न इत्युत्तर वा स्वर्धमाताऽन्धेत्ता ।

प्रथि नं इत्युत्तरमिधिः स्वर्धं पन्थाभिधिः ९

अथ न इत्यु प्रया कथंवा-धं विदं ता अन्धेत्ता कथंवात्ते अन्धे विधं कथति ।
आदिहं वातुपतिता एतं कं विदंवात्ते ।

अन्धेत्तात्ते विधिः कं विदंवात्ते विधिः कथं विदंवात्ते १

प्रथि नं इत्यु सुद्य विधा अन्धेत्ता कथंवा इत्युत्तरं अन्धेत्ता कथं इत्युत्तर ।
इत्या प्रयात्तं प्रथं-प्रया विधंवात्ते ।

अन्धेत्ता इति कथं अन्धेत्ता वीर्यंवा वती एतेषां एतु वीर्यंवा वती १ [१०] [१००]

(१०)

१ वदन्तेकं वैकेयविः इत्या । कथंवा । १ विदुः ।

एतुं वातुत्तं न पन्थी कथंवात्तं विधंवात्ते कथंवात्ते-एतुं एतेषु कथंवात्ते ।
कथंवात्ते ता इव परंवात्ता इत्युत्तर ।

पुत्रात्तो म प्रिदां वाजंवात्ते मथंवात्ते वाजंवात्ते १

विद्या वीर्यंवात्ते इत्युत्तरमिधिः कोर्त्तं विधंवात्ते न कथंवात्ते-एतुंवात्ते म कथंवात्ते ।
मथंवा इत्युत्तरं ते इत्युत्तरंवात्ते ।

वात्ता इति कथंवात्ते इत्युत्तरं न इत्युत्तरं-मथंवात्ते इत्युत्तरं १ (१००)

अविन्दद् विवो निहितं गृहं निधिं वेन गर्भं परिर्वीतगर्भं—न्यनन्ते अन्तरर्भनि ।

भुज वृत्री गर्वामिव सिपासुन्नङ्गिरस्तम ।

अपावृणोदिष इन्द्रं परीवृता द्वार इणुं परीवृता ३

गृहहाणो वज्रमिन्द्रो गर्भस्यो क्षत्र्येय त्रिगमसनाय स श्यं—दहिहत्याय स श्यत् ।

सविध्यान ओजसा शवांभिरिन्द्र मज्जना ।

तदेव वृक्ष वनिन्नो नि वृश्वासि परश्वेव नि वृश्वासि ४

त्व वृषां नद्य इन्द्र सतये ऽच्छां समुद्रमसृजो रथीं इव वाजयतो रथीं इव ।

इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम् ।

धेनूरिव मनवे विश्वदेहसो जनाय विश्वदेहस ५ [१८]

इमां ते वाचं वसूयन्तं आयवो रथ न धीर स्वपां अतक्षिपुं सुत्राय त्वामतक्षिपुं ।

शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम् ।

अत्यमिव शर्वसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ६

मिनत पुरो नवतिभिन्त्र पूखे दिवोदासाय महिं वाशुपे नृतो वज्रेण वाशुपे नृतो ।

अतिथिग्याय शर्भर गिरुग्यो अवाभरत् ।

महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ७

इन्द्रः समस्तु यजमानमार्यं पावुद् विश्वेषु इतमूतिराजिषु स्वर्माङ्घ्रिष्वजिषु ।

मनवे शासवृक्षान् त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।

वृक्षान् विश्वं ततृपाणमोषति न्यर्शसानमोषति ८

स्ररञ्चक प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचंमरुणो मुपायती—ज्ञान आ मुपायति ।

उशाना यत् पराधतो ऽजगञ्चतये कवे ।

सुज्ञानि विश्वा मनूषेव तुर्वणि—रहा विश्वेव तुर्वणि ९

स नो नव्येभिर्वृषकर्मञ्चकथैः पुरां धर्त प्रायुभिं पाहि शुग्ने ।

विषोवासेमिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः १० [१९] (१४६५)

(१३१)

७ परुच्छेपो वैयोदासिः । इन्द्रः । अत्यधिः ।

इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनमन्ते—न्द्राय मही पृथिवी वरीमभि—र्युञ्जसांता वरीमभि ।

इन्द्र विश्वे सुजोवसो वृषासो दधिरे पुरः ।

इन्द्राय विश्वा सर्वानानि मानुषा इतानि सन्तु मानुषा १ (१४६६)

य तद् बंधितुं मन्त्रायेत्येते इत्यो न य इत्यन्तु मन्त्र रेजति एतेषा मन्त्र रेजति ।
स्वयं सो अस्मन्ना सिद्धो वधैरेत इत्यतिथिः ।

अथ अन्वयपरिच्छेदोऽन्वयः—अथ दृष्टमित्येव चेतः ६

इत्येव तद्व्योत्रपा विनयवा इत्येव इति ऐतिया सुवीर्ये इत्येव अर्थ सुवीर्ये ।
इत्येव्यानि प्रामाण्येति ऐतिया सुवीर्येति ।

आ इत्यादिभिर्भूय दृष्टमित्येति—पर्ययं दृष्टमित्येतिः ७

एतं वो अस्मे स्वर्गयेमिदुती ऐतियुयं इत्यर्थं इत्येव्यानि इत्येव्यानि ।
स्वयं वा रिपुबन्धु वा न ज्ञेये इति ।

इत्येवमुच्यते इति मृता जूषिर्न ब्रह्मति ८

अं न इत्यु प्रया पर्ययता प्राप्तिं पुषी अन्वित्यां पूरे चर्चस्वयं ।
चर्चस्वयं नः पश्यन् अ चर्चस्वास्तुत्येव आ ।

प्राप्तिं न इत्युपपत्तिसिद्धिः—सर्वं पश्यमित्येतिः ९

अं न इत्यु प्रया चर्चस्वो—यं चित् त्वा मन्त्रिया चर्चस्वयं अये चित्तं मन्त्रे ।
ओरिन्व चर्चस्वयं एतं च चित्तमन्त्रे ।

अन्वयपरिच्छेदोऽन्वयः—अन्वयपरिच्छेदोऽन्वयः १०

प्राप्तिं न इत्यु दृष्टा चित्तो अन्वयः समुच्चि इत्येव्यानि इत्येव अर्थ इत्येव्यानि ।
इत्या प्रत्ययं प्रत्ययं इत्या चित्तं मन्त्रे ।

अथा इति आ जज्ञिता जीर्णम् चर्चो एतेष्वर्थं त्वा जीर्णम् चर्चो ११ [१०] [१०५]

(१००)

१ चर्चस्वो इत्येव्येति अर्थः । अन्वयः । २ चित्तम् ।

एतं इत्युच्यते न पश्यन्तो मन्त्राणां चित्तमन्त्रे चर्चस्वो—एतं चर्चस्वो चर्चस्वः ।
इत्याम्ये वा चर्चस्वो चर्चस्वः इत्येव ।

पुष्पस्वो न चित्तं चर्चस्वो—येषां चर्चस्वो चर्चस्वो १

चित्तं चर्चस्वो इत्युच्यते—चित्तं चर्चस्वो न चर्चस्वो—चित्तं चर्चस्वो न चर्चस्वः ।
मन्त्राव इत्येव्यानि त इत्येव्यानि चर्चस्वः ।

आ त्वा चर्चस्वो इत्येव्यानि न इत्येव्यानि चर्चस्वो इत्येव्यानि २ (१०५)

- अविन्दद् विवो निहितं गुहां निधिं वेनं गर्भं परिवीतमश्मन्त्यनन्ते अन्तरश्मनि ।
 व्रज वज्री गवामिव सिपासुन्नङ्गिरस्तमः ।
 अपावृणोविष इन्द्रः परीवृता द्वार इषु परीवृता ३
 ग्राहहाणो वज्रमिन्द्रो गर्भस्त्यो क्षदेव तिग्ममसनाय स श्यं दहिहत्याय स श्यं ।
 सविष्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मृज्मना ।
 तदेव वृक्षं वनिनो नि वृश्वासि परश्वेव नि वृश्वासि ४
 त्व वृथा नद्य इन्द्र सतीवे ऽच्छा समुद्रमसृजो रथौ इव वाजपुतो रथौ इव ।
 इत ऊतीर्युञ्जत समानमर्थमक्षितम् ।
 धेनुरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहस ५ [१८]
- इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीर स्वपां अतक्षिपु सुम्नाय त्वामतक्षिपु ।
 शुग्मन्तो जेन्यं यथा धाजेषु विप वाजिनम् ।
 अत्यमिव शर्वसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ६
 मिनत् पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महिं वाशुपे नृतो वज्रेण वाशुपे नृतो ।
 अतिषिग्वाय शम्बर गिरिगो अवाभरत् ।
 महो धनानि दर्यमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ७
 इन्द्रः सुमत्सु यजमानमार्यं प्रावद् विश्वेषु शतमूर्तिराजिषु स्वर्मीङ्घ्रिष्व्राजिषु ।
 मनसे शासवप्रतान् त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।
 वक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ८
 सरश्चक्र प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचंमरुणो मुषायती शान आ मुषायति ।
 उशाना यत् पशवतो ऽजगच्छूतये कवे ।
 सुज्ञानि विश्वा मनुषेव तुर्षणि रहा विश्वेव तुर्षणिः ९
 स नो नव्येमिर्षुषकर्मक्षुक्ष्यै पुरां वर्तः प्रायुभिः पाहि शुग्मे ।
 विषोदासेमिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौ १० [१९] (१४६५)

(१३१)

७ पठच्छेपो वैचोदासिः । इन्द्र । अत्यष्टिः ।

इन्द्राय हि द्यौरष्टुरो अनमन्ते न्दाय मही पृथिवी वरीमभि र्युम्नसांता वरीमभि ।

इन्द्र विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुर ।

इन्द्राय विश्वा सर्वानानि मानुषा शतानि सन्तु मानुषा

१

(१४६६)

य तद् वापिपुं यन्वापेयन्ते इत्यो म य इत्युत्तरं यन्तु रेवन्ति एतौवा यन्तु रेवन्ति ।
स्वर्षं यो अस्वया सिधो बुधैरेत बुधैरिति ।

अर्षं यकेवृषसोऽप्युत्तरं अर्षं बुधैर्मिष कवेत् ६

कुनेन तद्वाअर्षा पितृन्वर्षा कुनेन एपि ऐषिषः कुषीषै एष्वं कर्त्ता कुषीषैम् ।
कुर्षन्वर्षेन सुम्बन्वृत्ति ऐषिषा बुधैरिति ।

आ त्वापतिरिष्यै बुधैरिति पर्वत्रं बुधैरिति ७

कर्षा यो अस्वये स्वर्षसोमिषुत्ती पर्वितुर्षं इत्यो बुधैरिति इतिम् बुधैरितिम् ।
स्वर्षं आ रिषुषयै पा नं उयेने अर्षे ।
इत्येनेमुत्तरं कर्षति श्रिता बुधैर्न कर्षति ८

त्वं न इन्द्र इवा पर्वित्वा प्राधि पुषी अनेइत्ता पुषे वाइत्तकत्ता ।
अर्षं क्व नः पृथक् आ तर्षंस्वस्त्युत्त आ ।

प्राधि यो बुधैरिति बुधैरिति कर्षा पृथक्पर्वित्तिः ९

अं नं इन्द्र इवा तर्षंस्वोऽर्षं विरु त्वा मर्षिता इत्युत्तरं अर्षं विरु मर्षिते ।
ओर्मिषु अर्षंस्वित्ता एषं कं विरुस्वये ।

अप्यनुत्तरं विरुषि कं विरुषितो विरुषितं विरुषिषः १

प्राधि नं इन्द्र इवा विरुषा अप्युत्ता अर्षमिषु बुधैरिति बुधैः तन् बुधैरितिम् ।
इत्या अप्युत्तरं अर्षं बुधैः अर्षंस्वित्ता मर्षिते ।
अथा वि आ मर्षिता जीर्षंस्व वयो एतौत्तरं त्वा जीर्षंस्व वया १ [१०] १००

(१००)

१ वरुषेने रीषेयवि एवा । कर्षति । १ विरु ।

एवं बुधैरिति नः पृथक् इत्युत्तरं अर्षंस्वित्ता अर्षंस्वित्ता एषं कं विरुस्वये ।
इत्या अर्षंस्वित्ता एषं कं विरुस्वये ।

पुत्रसो न विरुषा वार्षंस्वित्ता मर्षितं वार्षंस्वित्ता १

विष्णु मर्षंस्वित्ता बुधैरिति कर्षिता विष्णुमर्षंस्वित्ता न कर्षंस्वित्ता अर्षंस्वित्ता न कर्षंस्वित्ता ।
मर्षंस्वित्ता इत्युत्तरं त बुधैरिति अर्षंस्वित्ता ।

आ त्वा कर्षंस्वित्ता इत्युत्तरं अर्षंस्वित्ता मर्षंस्वित्ता बुधैः २ (१००)

अर्विन्द्व वृचो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्म—न्यनन्ते अन्तरश्मनि ।

वृज वृजी गर्वामिव सिपासन्नङ्गिरस्तमः ।

अर्पावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषु. परीवृता ३

ब्राह्मणो वज्रमिन्द्रो गर्भस्त्यो' क्षत्रेव तिग्ममसनाय स इयं—दहिहत्वाय स इयत् ।

सविव्यान ओर्जसा शवोभिरिन्द्र मज्जना ।

तद्येव वृक्ष वनिनो नि वृश्वासि परश्वेव नि वृश्वासि ४

त्व घृषा नृथ इन्द्र सतुवे ऽच्छा समुद्रमसृजो रथो इव वाजयतो रथो इव ।

इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम् ।

धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ५ [१८]

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीर' स्वपा अतक्षिपु' सुन्नाय त्वार्मतक्षिपु' ।

शुग्मन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम् ।

अत्यमिव शर्वसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ६

मिनत् पुरो नवतिमिन्द्र पुरवे दिवोदासाय महिं ब्राशुपे नृतो वज्रेण ब्राशुपे नृतो ।

अतिथिगवाय शम्बर गिरेरुयो अवाभरत् ।

महो धनानि दर्यमान ओर्जसा विश्वा धनान्योर्जसा ७

इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद् विश्वेषु शतमूर्तिराजिषु स्वर्मीङ्घ्रिष्व्राजिषु ।

मनवे शासद्वसुतान् त्वचं कृष्णामरन्धयत् ।

वृक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ८

सुरश्चक्र प्र वृहज्जात ओर्जसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायती—ज्ञान आ मुषायति ।

उशाना यत् पराषतो ऽजंगन्नृतये कवे ।

सुत्तानि विश्वा मनुषेव तुर्वणि—रहा विश्वेव तुर्वणि' ९

स नो नव्येभिर्वृषकर्मचुक्थै' पुरां वर्त' प्रापुभि' पाहि शग्ने ।

विश्वोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृषीथा अहोभिरिव द्यौ १० [१९] (१४६५)

(१३१)

७ परुच्छेपो देवोदासिः । इन्द्र । अत्यष्टिः ।

इन्द्राय हि द्यौरक्षुरो अनन्तते—न्द्राय मही पृथिवी वरीमभि—द्युन्नसाता वरीमभि. ।

इन्द्र विश्वे सजोषसो कृवासो दधिरे पुर ।

इन्द्राय विश्वा सर्वनानि मानुषा यतानि सन्तु मानुषा १

(१४६६)

विश्वं हि त्वा सविते नुद्धते समामन्तुं पूर्ववदपुः पूजह स्तः इन्द्रिपुः इन्द्र ।
 तं न्या वानुं न पूर्वविं दुरस्यं पुरि पीयहि ।
 इन्द्रं न पूर्वविभुतर्बन आपुः सामंमिस्मिन्नुपुः १

वि न्यां इतमे मिपुमा अंनुस्यथं दुरस्यं नाना मयंस्य इन्द्रिपुः सवित इन्द्र इन्द्रिपुः ।
 पद् गुण्यन्ता इा न्या स्वर्गंतां नुद्धते ।
 आभिप्यदिन्द्र इन्द्रो मन्नामुं वरमिन्द्र इन्द्रामुं २

इन्द्रं अस्व वीर्यं पूजः पुरो वरिण्यं सार्वीपुचरितः इासहानो अवादिः ।
 सानुत्तमिन्द्र मनुं मन्नुं इत्तस्यते ।
 इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ४

आदिर् मे अस्व वीर्यं वरिण्यं मनुं इन्द्रिपुः पुरविण्यं इन्द्रिपुः पुरविण्यं ।
 इन्द्रं इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।
 मे अन्वामन्तं इन्द्रं सन्वितं मनुस्यतः इन्द्रिपुः ५

इन्द्रो मे अस्या इवतो इन्द्र इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं ।
 वरिण्यं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं ।
 आ मे अस्व देवतो मन्विपुः मन्विपुः इन्द्रिपुः ६

त्वं तमिन्द्र इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।
 इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।
 इन्द्रं न इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ७ [१] (१०१५०)

(१२)

१ वरचक्रेणै देवोपाधिः । इन्द्रः १ (१ मन्वन्तं) इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।

इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं इन्द्रं ।
 मेदिन्द्रं इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।
 इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः १

इन्द्रं मे अस्व वरचक्रं इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।
 इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः ।
 इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः २

इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः इन्द्रिपुः २ (१०१५०)

- तत् तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वन् यस्मिन् यज्ञे वारमकृण्वत् क्षयं मृतस्य वारं सि क्षयम् ।
 वि तद् वीचैरधं द्विताऽन्तः पश्यन्ति रश्मिभिः ।
 स घां विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिन्द्रो गवेषणः ३
 नू इत्या तं पूर्वथा च प्रवाच्य यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरपं व्रजमिन्द्र शिक्षन्नपं व्रजम् ।
 ऐम्यः समान्या दिशाऽस्मभ्यं जेषि योत्सिं च ।
 सुन्वद्भ्यो रन्धया क चिद्वसत हृणायन्तीं चिद्वसतम् ४
 स यजनान् क्रतुमिः शूर ईक्षयद्भने हिते तरुपन्त श्वस्यव प्र यक्षन्त श्वस्यवः ।
 तस्मा आयुः प्रजावदिद् बाधे अर्चन्त्योर्जसा ।
 इन्द्र ओक्थं विधिपन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ५
 युव तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो न पृतन्यादप ततमिन्द्रत वज्रेण ततमिन्द्रतम् ।
 दूरे उतार्य च्छन्सद् गहनं यदिर्नक्षत् ।
 अस्माक शत्रून् परि शूर विश्वतो दुर्मा दर्षीष्ट विश्वतः ६ [२१] (१४७८)

(१३३)

७ परुच्छेपो देवोवासिः । इन्द्रः । १ त्रिष्टुप्, २-४ अनुष्टुप्, ५ गायत्री, ६ धृति, ७ अटि ।

- उभे पुनामि रोवसी ऋतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः ।
 अमिब्लग्य यत्र हता अमित्रा वैलस्थान परि वृह्णा अशौरन् १
 अमिब्लग्यां चिदद्रिव. शीपां यानुमतीनाम् ।
 छिन्धि बंदूरिणां पदा महावंदूरिणा पदा २
 अवासां मघवञ्जहि शधो यानुमतीनाम् ।
 वैलस्थानके अर्मुके महावैलस्थे अर्मुके ३
 पासां तिस्रः पञ्चाशतोऽमिब्लङ्गैरुपावपः ।
 तद् सु ते मनापति त्रकत् सु ते मनापति ४
 पिशङ्गं भृष्टिमभ्रुणं पिशार्चिमिन्द्र स मृणं ।
 सर्षं रक्षो नि बर्हय ५
 अयमंह इन्द्र वाहहि भुधी न शशोउ हि द्यौं क्षा न मीपां अद्रिवो घृणात्र मीपां अद्रिव ।
 शुप्मिन्तशो हि शुप्मिभिर्बधेरुधेभिरीयसे ।
 अपूरुपन्नो अपतीत शूर सत्वमि अिसतेः शूर सत्वमिः ६ (१४८४)

कुम्भसि वि कुम्भस्य सप्त परीणतः कुम्भान्तं वि प्वा पञ्चपद द्विषो बुवात्तान्तं द्विषे ।
 कुम्भान्त इव सिवात्तानि कुम्भान् कुम्भान्तः ।
 कुम्भान्तायेनां वसन्त्यामुर्षि उवि वसन्त्यामुर्ष्य

७ [२२] (१७८)

(१७) [विद्योत्पद्यमानम् १७-१८]

१ पञ्चपदेना ईशोवादि । कणु । कण्वदि । १ अदि ।

आ त्वा वृषां वारहृष्या अग्नि वशी वाप्यो वरुन्निवृह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्वपीतये ।
 ऊर्ष्यं ते अर्तुं कृत्वा कर्त्तव्यं च यजुषी ।
 त्रिपुष्पं च खेप यदि इवाते वापां युवास्यं इवात्तं ?
 मर्षन्तु त्वा वृन्निनां वापुर्षिर्षु अन्तरं हृष्यात्तं सुकृता अग्निर्षु सोमिः हृष्या अग्निर्षु ।
 पदं हृष्या इरप्ये वृषं कर्त्तव्यं कृतये ।

श्रीश्रीश्रीना त्रिपुष्पं इवाते विषु उषं कुष्प ई विषे १
 वापुर्षिर्षु वरुन्निना वापुर्षिर्षु वापु रये अग्निप भुरि वापुर्षि वरुन्निना भुरि वापुर्षि ।
 व वापुर्ष्या पूर्वेषि आर मा संकृतीमिद ।

प कर्त्तव्यं रोषमी वसन्त्यामुर्षु कर्त्तव्यं वसन्त्यामुर्षु १
 कुम्भान्तान्तं हृष्यं च यजुषी अत्रा वरुन्निना वरुन्निना इति इति विषा कर्त्तव्यं इति ।
 कुम्भं अन्तु अन्तुं वा विष्वा कर्त्तव्यं वरुन्निना ।

अनेनये कुम्भान्तं कुम्भान्तो विष वा कुम्भान्तः ४
 कुम्भं सुकृता सुकृतात्तु कुम्भान्तं कुम्भान्तं इत्यन्तं कुम्भान्तं कुम्भान्तं ।
 त्वं त्वापी वरुन्निना मर्षन्ति वरुन्निना ।

त्वं विष्वात्तु वरुन्निना पदं वरुन्निना अन्तुं पदं वरुन्निना ५
 त्वं वा वापुर्ष्यात्तु वरुन्निना सोमस्य वरुन्निना कुम्भान्तं कुम्भान्तं ।
 कुम्भो विष्वात्तु वरुन्निना विष्वा वरुन्निना ।
 विष्वा इव तं कुम्भान्तं इव अग्निर्षु वरुन्निना अग्निर्षु ६ [२३] (१७९)

(१७)

१ पञ्चपदेना ईशोवादि । १ १ कणु ७-८ वरुन्निना । कण्वदि ७-८ अदि ।

श्रीश्रीश्री वरुन्निना ये पादो कुम्भान्तं कुम्भान्तं त्रिपुष्पं त्रिपुष्पं वरुन्निना वरुन्निना ।
 कुम्भं वि पूर्वपीतये बुवा बुवात्तान्तं वेदिनि ।
 प तं कुम्भान्तं मर्षन्तु अग्निर्षु कर्त्तव्यं कर्त्तव्यं वरुन्निना । १ (७७९)

तुभ्याय सोमं परिपूतो अर्द्रिभिः स्पर्हा वसानं परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति ।
तत्राय भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते ।

वर्ह वायो नियुतो याह्यस्मयु—जुषाणो याह्यस्मयु २

आ नो नियुद्रिः श्रुतिर्नीभिरध्वर संहसिणीभिरर्ष याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।

तत्राय भाग ऋत्विय सरश्मि सूर्ये सचा ।

अध्वयुभिर्भरमाणा अयसत् वायो शुक्रा अयसत् ३

आ वा रथो नियुत्वान् वक्षदवसे ऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये ।

पिवत् मध्वो अन्धसः पूर्वपेषु हि वा हितम् ।

वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ४

आ वां धियो ववृत्पुरध्वरो उपे—ममिन्दुं मर्मजन्त वाजिन—माशुमत्य न वाजिनम् ।

तेषां पिबतमस्मयु आ नो गन्तमिहोत्या ।

इन्द्रवायू सुतानामर्द्रिभिर्युव मदाय वाजदा युवम् ५ [२४]

इमे वा सोमा अप्स्वा सुता इहा—ध्वयुभिर्भरमाणा अयसत् वायो शुक्रा अयसत् ।

पते वासुम्यंसृक्षत त्रिरः पवित्रमाशवः ।

पुत्रायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया ६

अति वायो ससुतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वर्दति तत्र गच्छत गृहमिन्द्रश्च गच्छतम् ।

वि सूनुता वृष्टेशे रीर्यते घृत—मा पूर्णया नियुता याथो अध्वर—मिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ७

अत्राह तद् वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवो ऽस्मे ते संनु जायव ।

साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वायु उर्ष दस्यन्ति धेनवो नार्ष दस्यन्ति धेनवः ८

इमे ये ते सु वायो बाह्वोऽसो ऽन्तर्नदी ते पतर्यन्त्युक्षणो महि धार्यन्त उक्षण ।

धन्वश्चिद्र वे अनाशवो जीराश्चिद्रगिरौकसः ।

सूर्यस्वेव इरमयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तव ९ [२५] (१५००)

(१३६)

७ पठच्छेपो देवोवांसिः । १-५ मित्रायरुणौ, ६-७ लिङ्गोक्ताः । अत्यष्टि, ७ त्रिष्टुप् ।

प्र सु ज्येष्ठ निचिराम्यां बृहन्नमो हव्य मतिं भरता मृळ्यद्भ्या स्वादिष्ठ मृळ्यद्भ्याम् ।

ता सुभ्राजा घृतासुती यज्ञेयं उर्षस्तुता ।

अथैनो क्षत्र न कुतश्चनाधुषे देवत्व न चिद्राधुषे

१ (१५०१)

अर्वांसि गृह्यपुरवे वरीपत्नी पथ्यां कुवस्तु तर्कपस्त इतिमिति—अमुर्मन्सव इतिमिति ।
दुष्टं विवस्वतु इत्येत—अर्वांसो वर्यसस्य च ।

अथ्यं इत्यतो वृहस्पत्यर्वां वर्यं उरुस्तुर्वं वृहस्प वर्यः १
ज्योतिष्पत्नीमर्वांसिं वायुवर्वांसिं स्वर्वांसिं तर्कते विविदिषि जागृवांसिं विविदिषि ।
ज्योतिष्पत्तु इत्यतो आश्रित्वा अर्वांसि ।

विवस्वतुर्वांसिं वायुवर्वांसिं उरुं वा वायुवर्वांसिः २
अथ विवस्वतु वर्यसस्य इत्यतो सोमं मूकतुपत्येव्यार्वांसो वृषो वृषेव्यार्वांसः ।
इं वृषार्वांसो वृषेव्यं चिन्वं अथ तुमोर्वांसः ।

इथो एव्यमा अरयो परीम्यं चर्वांसि वर्यसस्य ४
पो विवस्वतु वर्यसस्यार्वांसिं उरुं वांसिं तं परिं पत्ये वर्यसो वृषार्वांसं वृषेव्यं ।
तर्कपत्तुमिति एत—तुपत्येव्यं इत्यतो ।

उरुवर्वांसिं वर्यसोः परीम्यं इति उरुं ज्योतिष्पत्तुमिति इत्यतो ५
अथ्यं विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
इत्यतो विदि वृषे एव्यं वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

[विवस्वतुव्यं १२ वर्यं १-२] (११०)
१ वर्यसस्ये वैवस्वतुः । विवस्वतुः । अथर्ववेदः ।

मनुष्या वर्यसस्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
आ एव्यं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

इव वीं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
इव आ वायुवर्वांसिः सोमं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

उत वर्यसस्यं वृषे वायु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
मृते विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

वै वीं वर्यं न वायुवर्वांसिः सोमं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
अथर्ववेदः वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।
अथ वीं विवस्वतु वर्यसस्यं मीम्यं तुम्यं वर्यसस्यं मीम्यं ।

७ [११] (११०)
१ [१] (११०)

(१३८)

४ परुच्छेपो वैषोदासिः । पूषा । अत्यष्टि ।

प्रमं पूष्णास्तुविजातरस्यं शस्यते महित्वमस्य त्वसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते ।

अर्चामि मुन्नयन्नह - मन्त्यूति मयोभुवम् ।

विश्वस्य यो मनं आयुयुवे मसो देव आयुयुवे मसः १

प्र हि त्वां पूषन्नजिर न यामनि स्तोमेभिः कृण्व क्रणवो यथा मृध उट्टो न पीपरो मृधं ।

हुवे यत् त्वां मयोभुवं देव सख्याय मत्यं ।

अस्माकंमाङ्गुषान् द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि २

यस्यं ते पूषन् त्सख्ये विपन्यवः कृत्वा चित् सन्तोऽवंसा बुभुञ्जिर इति कृत्वा बुभुञ्जिरे ।

तामनुं त्वां नवीयसीं नियुतं राय ईमहे ।

अहेळमान उरुशसु सरिं भव वाजेवाजे सरिं भव ३

अस्या ऊ पु णु उपं सातये भुवो ऽहेळमानो रविषां अजाश्व श्रवस्यतामंजाश्व ।

ओ षु त्वां ववृतीमहि स्तोमेभिर्वस्म साधुमिः ।

नहि त्वां पूषन्नतिमन्यं आयुणे न तं सख्यमपह्वे ४ [२] (१५१४)

(१३९)

११ परुच्छेपो वैषोदासिः । १ विश्वे देवाः, २ मित्रावरुणौ, ३-५ अश्विनौ ६ इन्द्रः ७ अग्निः ८ मरुत

९ इन्द्राग्नी, १० बृहस्पतिः, ११ विश्वे देवाः । अत्यष्टि, ५ मृहती, ११ त्रिष्टुप् ।

अस्तु भौपेद्र पुरो अग्निं धिया वंध आ नु तच्छधीं दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायु वृणीमहे ।

पन्धं क्राणा विवस्वति नामां सदायि नव्यसी ।

अधु म स न उपं यन्तु धीतयो देवां अच्छा न धीतयं १

पन्ध त्वन्मिवावरुणावृताद् - ध्याकृदाधे अनृत स्वैनं मन्युता वक्षस्य स्वैनं मन्युना ।

पुवोरित्याधि सध - स्वर्पश्याम हिरण्ययम् ।

धीमिश्चन मनसा स्वैमिर्क्षमि. सोमस्य स्वैमिर्क्षमि २

पुवा स्तोमेभिर्विपन्तो अश्विना ऽऽश्रावयन्त इव श्लोकंमायवो पुवा हृष्याग्नाऽयव ।

पुवोर्विभ्रा अग्नि भिय. पृक्षंश्च विश्ववेदसा ।

पुषायन्ते वां प्रवयो हिरण्यये रथे दसा हिरण्यये ३ (१५१७)

(१३८)

४ परुच्छेपो दैवोदासिः । पूषा । अत्यष्टि ।

अप्रं पुष्पास्तुविजातस्यं शस्यते महित्वमस्य त्वसो न तन्वते स्तोत्रमस्य न तन्वते ।

अचीमि सुम्नुयन्नह - मन्त्यूति मयोभुवम् ।

विश्वस्य यो मनं आयुयुवे मसो वेव आयुयुवे मसः ?

प्र हि त्वां पूषन्नजिर न यामनि स्तोमेभिः कृण्व कृणवो यथा मृध उष्टो न पीपरो मृधः ।

ह्रुवे यत् त्वां मयोभुव वेव सख्याय मर्त्यः ।

अस्माकंमाङ्गयान् युञ्जिनस्कृधि वाजेषु युञ्जिनस्कृधि २

यस्य ते पूषन् त्सख्ये विपन्यव क्त्वां चित् सन्तोऽवसा बुभुञ्जिर इति क्त्वां बुमुञ्जिरे ।

तामनुं त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे ।

अहेळमान उरुशंसु सर्गी मव वाजेवाजे सर्गी मव ३

अस्या ऊ पु ण उर्पं सातयें भुवो ऽहेळमानो ररिवो अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व ।

ओ पु त्वां ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः ।

नहि त्वां पूषन्नतिमन्यं आयुणे न तं सख्यमपह्नुवे ४ [२] (१५१४)

(१३९)

११ परुच्छेपो दैवोदासिः । १ विश्वे देवाः, २ मित्रावरुणौ, ३-५ अश्विनौ ६ इन्द्रः ७ अग्निः, ८ मरुतः,

९ इन्द्राग्नी, १० बृहस्पतिः, ११ विश्वे देवाः । अत्यष्टिः, ५ पृहती, ११ त्रिष्टुप् ।

अस्तु भौपदं पुरो अग्निं धिया वंध आ नु तच्छधीं त्रिव्यं वृणीमह इन्द्रायू वृणीमहे ।

यद्धं क्राणा विवस्वति नाभां सदायि नव्यसी ।

अध प्र सू न उर्पं यन्तु धीतयो देवां अच्छा न धीतयं ?

यद्धं त्यन्मिघ्रावरुणावृताद् - ध्यावृदाथे अनृतं स्व्येनं मन्पुना वक्षस्य स्व्येनं मन्पुना ।

पुवोरित्याधि सद्य - स्वपश्याम हिरण्ययम् ।

धीमिश्चन मनसा स्वैभिरक्षमिः सोमस्य स्वैभिरक्षमिः २

पुषा स्तोमेभिर्द्वेष्यन्तो अश्विना ऽऽश्रावयन्त इष श्लोकंमायवो पुषा हृव्याभ्याइयवः ।

पुवोरिश्वा अधि भियः पृक्षंश्च विश्ववेदसा ।

प्रषायन्तो वां प्रवयो हिरण्यये रथे दसा हिरण्यये ३ (१५१७)

अथर्वि इमा अमुं गन्धमृण्वद्यो पुत्रोते वं एतदुजो विविदि-व्यधुम्यो विविदि ।

अथर्वि इं स्वामं कुन्धुते त्वं इमा इतुन्धुव ।

पुत्रेषु वन्तावन्नुसार्त्तया एवो अर्त्तया शासता एवः ४

अथर्विर्भन्तः अथर्विन्नु विद्या नर्त्त इत्यस्यस्य ।

मा वां सुविद्यं वसुन् कर्वां पुना स्मद् पुनिः कर्वां पुन ५ [१]

पुत्रंभिन्ना वृत्रपाजासु इन्धुव इवे कुन्धु अविपुतात अरिन्नु सुम्यं पुताव अरिन्तः ।

ते त्वं मन्धनु कुन्धुते मुहे विमानु एवसे ।

गिरिर्विभिराणु एतवेमानु आ गंधि एमुन्धुको नु वा गंधि ६

ओ वृ वां अणे सुवृष्टि त्वयीच्छितो इवेन्धुवं वयसि प्रक्षिबेन्धु एवन्धु प्रक्षिबेन्धुः ।

यन्धु स्वाम्यविपोम्यो अेनुं वेणु अर्धन ।

वि त्वां वेणु अर्धवा कुन्धी सवो एव वा वेणु वे सव ७

यो वृ वां अस्म्युभि तात्रि पेंस्या वन्तं सुवन् वृष्ठासि नोत जासिन्नु उस्मद् पुणत व्यसिन्नु ।

एव वंविशुव प्रुमेवृष्टि वन्धु बोवृष्ठावैर्येव ।

अस्मान्नु कर्मन्धु एव वृष्ठी विवृता एव वृष्ठी ८

वृष्ठी इ वं न उतुं पुर्वे म्यंविणु विपवन्धु वन्धु अस्मिन्नुविन्नु स्ते न पुर्वे म्यंविणुः ।

तेवां वेवन्धुवैर्ये-उस्मान्नु तेषु म्भ्रव ।

तेवां पुन्धु म्भ्रा वं वि विरिन्धुमी आ वं वि शिण ९

इतं एवम् वन्धु वन्धु वानु कुन्धुवतिवैजति वेन पुसमिः पुन्धुवैर्येवृष्ठी ।

अमुन्धु वृत्तवैर्ये वृत्तव्येवृष्ठी वन्धु ।

अथर्ववृष्ठीवैर्ये वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी १०

वे इवन्तो विवैर्येवृष्ठी एव इविव्येवृष्ठीवृष्ठी एव ।

अमुन्धुवैर्ये वृष्ठीवैर्येवृष्ठी एव ते इवन्तो वृष्ठीवैर्ये वृष्ठीवैर्ये ११ [४] (११५)

(१५) [अथर्ववेद १०२ अ १२ १]

११ इवेवृष्ठी वृष्ठीवृष्ठी । अस्मि । अतौ १ विवृष्ठी, ११ ११ विवृष्ठी ।

वेवृष्ठी विवृष्ठीवृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी ।

वृष्ठीवृष्ठी वृष्ठीवृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी वृष्ठी १२ (११५)

- अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते सवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः ।
 अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्यन्येन वनिनो मृट वारुणः २
- कृष्णपुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरंते अभि मातरा शिशुम् ।
 प्राचाजिह्व ध्वसयन्त तृपुच्युतमा साच्य कुपय वर्धन पितुः ३
- मुमुक्षोर्दे मनवे मानवस्यते रघुद्ववं कृष्णसीतास ऊ जुवं ।
 असमना अजिरासो रघुघ्नयो वार्तजूता उर्ष युज्यन्त आशवः ४
- आदेस्य ते ध्वसयन्तो वृधेरते कृष्णामन्व महि वर्षः करिक्रतः ।
 यत् सी महीभवति प्राभि ममृश दमिश्वसन् त्सुनयन्नेति नानवत् ५ [५]
- भूषन् न योऽधि वृष्टेषु नम्रति वृषेव पत्नीरभ्येति रोरेवत् ।
 आजायमानस्तुन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गभि ६
- स संस्तिरो विष्टिरः स गृभायति ज्ञानज्ञेव जानतीर्नित्य आ शये ।
 पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति वेद्यं मन्यव वर्षः पित्रोः कृण्वते सचा ७
- तमघ्रवः केशिनी स हि रोमिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मृष्टी प्रायवे पुनः ।
 तासां जरां प्रमुञ्चन्तेति नानदु वसुं परं जनयञ्जीवमस्तुतम् ८
- अधीवासं परि मातू रिहन्नहं तुविशेभिः सत्वभिर्याति वि प्रयं ।
 वयो वर्धत पृथ्वे रोरेद्वत् सदाऽनु श्येनीं सचते वर्तनीरहं ९
- अस्माकंमग्ने मघर्वत्स दीद्वि ह्यधु श्वसीवान् वृषभो दमूना ।
 अवास्या शिशुमतीरदीदे र्दमेव युत्स परिजभुराणः १० [६]
- इदमग्ने सुधित दुर्धितावधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रयो अस्तु ते ।
 यत् ते शुक तन्योर्दे रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ११
- रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पृथ्वीं रास्यग्ने ।
 अस्माकं श्रीरो उत नो मघोनो जनोश्च या पारयाच्छर्म या च १२
- अमी नो अग्न उक्थमिज्जुगुर्या यात्राक्षामा सिन्धवश्च स्वर्गताः ।
 गव्य यद्यं यन्तो दीर्घाहे ष वरंमरुण्यो वरन्त १३ [७] (१५३८)
- (१४१)
- १३ दीर्घतमा औचथ्य । अग्निः । जगती, १२-१३ विश्वसु ।
- वल्कित्या तद् वपुषे धायि दर्शत केवस्य भर्गुं सहस्रो यतो जनिं ।
 यद्दीमृष ह्वरते सार्धते मति कृतस्य धेना अनयन्त सुसुतं १ (१५३९)

सुतो बर्षुः सिग्वात् निपु आ संवे द्वितीयुष्य शुभसिंघानु आशुपु ।
सुतीर्यमस्व सुयस्यं शोहते वशोवमति ज्वरन्तु पोष्यन्तु

२

निर्वर्षी बुधाम्मद्विबस्तु बर्षिह ईशानान् सन्ताना कर्तुं सुर्यं ।
पुत्रीमर्तुं इतिशो मन्वं आशुवे मुक्ता कर्त्ता मन्तरिभर्त्ता मन्त्रापरि

३

य स्य सिग्वा परावासीन्ते ए-वा पुसुर्ध्वं वीर्यशो वंत्तुं रोषति ।
सुभा पर्वस्य अनुष्टुं बक्षिन्ते आशिह पर्विन्ते जमन्व बुधा सुधि

४

आशिन्नुपुपर्विन्नुह पास्वा सुधि-र्षीस्यमन् उर्विपा वि वंशुये ।
अनु वय शूशो अर्षह्य सन्तानुशो नि कर्त्तुंस्त्रीस्यंरन्तु वासो

५ [८]

आशिन्नुशोरीं बुधो विविंविनु मर्ममिव पपुत्राम्बं कच्छते ।
बुधन् पर कर्त्ता मुग्गा पुष्युतो अशुं ईशं द्विष्यन्ता वेति वापते

६

वि अस्वार् पञ्चये कर्त्तपोदिजं ह्यते न वक्ष्यं जुराणा अर्थाह्वयः ।
तस्य पञ्चमे बुधस्यं कृष्णवैश्या सुर्विन्नुशो एत आ कर्त्तव्यः

७

एशो न पुनः शिर्कमिः कृतो ध्यन्तुंमिःपुवेविरीकते ।
कार्यस्य मे कृष्णस्यो इति शूशुः ह्यस्येव लेपयामीन्ते कर्त्तः

८

त्वष्टा इन्ते वरंशो वृत्तन्तो सिन्धु स्याम्ये वरंशुं बुधाम्बं ।
अर शीन्नु कर्त्तव्य सिन्धुर्वा सिन्धु-पुण्ड्र मेमि पंतिशूशोवषा

९

ज्वरयो कर्त्तव्यमन्वं सुशुने एषं पविह वृत्तयिन्निन्धि ।
ते त्या नु कर्त्तं त्वष्टा पुन्यं कर्त्तं मन्तुं न कुरे वदिरज वीमधि

१०

सुप्ये एषि न स्वर्गं वरुन्तुं मन्तुं वरुं न पंशुवाति वरुन्तिन् ।
एशोसिन्धु वो पंति ज्वरंती ज्वये वृत्ताना कर्त्तव्यं आ वं सुशुः

११

बुध नः सुधाम्ना वीरान्तो इतो मुग्गः मुग्गवपुन्यवत्तया ।
अ नं वेपुष्येवैतन्तेपुः अशिर्वावं सुधिवं वरुन्ते ज्वरं

१२

अशुर्तन्नुधिः सिमीवद्विष्टैः सशान्वाच स्यात् वशान् ।
अमी उ वे सुधाम्ना कर्त्तं उ विहं न वरा अति विरुन्तुः

१३ [९] (१५०)

(१४२)

१३ दीर्घतमा औचष्यः । (आप्रोस्वक) = १ इष्म समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात् ३ नराशसः ४ इळ ।
 ५ बर्हिः, ६ वेधीः द्वारः, ७ उपासानका ८ वैव्यो होतारौ प्रचेतसौ, ९ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळा-
 मारत्या, १० त्वद्या, ११ घनस्पतिः, १२ स्वाहाकृतयः, १३ इन्द्रः । अनुष्टुप् ।

समिद्धो अम्न आ बर्ह वेवाँ अद्य यतसृचे । तन्तुं तनुष्व पुष्यं सुतसोमाय व्राशुपे १
 घृतवन्तमुपं मासि मधुमन्त तनूनपात् । यज्ञं विप्रस्य मावत. शशमानस्यं व्राशुपे. २
 शुचिः पावको अद्भुतो मध्वां यज्ञ मिमिक्षति । नराशसस्त्रिरा विवो वेवो वेवेषुं यज्ञियः ३
 ईळितो अम्न आ वृहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् । इयं हि त्वां मतिर्ममाच्छां सुजिह्व वृष्यते ४
 स्तृणानासो यतसृचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे । वृक्षे वेवव्यचस्तममिन्द्राय शर्मं सुप्रथः ५
 वि श्रयन्तामृतावृषः प्रये वेवेभ्यो महीः । पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो वेवीरसुश्वतः ६ [१०]
 आ मन्दमाने उपकि नक्तोषासां सुपेशसा । यद्भी क्रतस्यं मातरा सीदता बर्हिरा सुमत् ७
 मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा वैव्यां कवी । यज्ञ नो यक्षतामिम सिधमद्य विविस्पुशाम् ८
 शुचिर्वेवेष्वर्पिता होत्रां मरुत्सु भारती । इळा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियां ९
 तत्रस्तुपीमगद्भुत पुरु वारं पुरु त्वना । त्वया पोषाय विष्यंतु राये नामां नो अस्मयुः १०
 अवसुजस्रुप त्वना वेवान् यक्षि घनस्पते । अग्निर्हन्त्या सुषुदति वेवो वेवेषु मेधिरः ११
 पूषण्वते मरुत्वते विश्वेदेवाय वायवे । स्वाहां गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन १२
 स्वाहाकृतान्या गृह्युप हव्यानि धीतये । इन्द्रा गंदि शुधी हव त्वां हवन्ते अध्वरे १३ [११]
 (१५६४)

(१४३)

८ दीर्घतमा औचष्यः । अग्नि । जगती, ८ त्रिष्टुप् ।

प्र तव्यंसीं नव्यंसीं धीतिममये वाचो मतिं सहस्रं सूनवे भरे ।
 अपा नपाद् यो वसुभिः सह प्रियो होतां पृथिव्या न्यसीदहृत्वियः १
 स जायमानः परमे व्योम न्याविरुग्रिरभवन्मातरिभ्वने ।
 अस्य क्त्वां समिधानस्यं मज्मना प्र धावां गोचि पृथिवी अरोचयत् २
 अस्य त्वेषा अजरा अस्य मानवः सुसदृशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः ।
 मात्वक्षसो अत्यकुर्न सिन्धवो ऽग्ने रेजन्ते असंसन्तो अजरां ३ (१५६७)

पदेति मुक्तो विभवेत्सु वामां वृष्टिभ्या मुक्तस्य मुग्धना ।
 अतिं तं गीर्षिर्द्विष्टि स्व आ वृत्तं प एवो वक्तो वरक्तो न एवति ४
 न वो वर्यं मुक्ताविष स्वनं सेनेव सूटा सिध्वा वृष्टादतिः ।
 अग्निर्जम्भेतिस्त्रिभिरिति भवेति घोषो न शब्दो न वस्तु न्युञ्जते ५
 कुविद्यां अग्निदुर्बलं वीरसुहृत् कर्तुं कुरुविद् कर्तुमिति काम्यशब्दः ।
 शोभा कुम्भिवर्तुगणतः स्यात्वे भियुः सुविभोर्भुक्तं तमुपा विद्या मुने ६
 वृत्तार्थिकं व वृत्तस्य पूर्वम्—अग्निं सिद्धं न संमिधुन कञ्जते ।
 इत्यांनो अग्नौ विद्यथं इति—अग्न्यर्जुनस्युं नो वरुते विद्यथ ७
 अर्धवृत्तस्युपपत्तिर्यो विद्यमिर्तः प्रादुमिं वाहि सुमैः ।
 अर्धवेदिसिद्धिभिरिति उर्ध्विभक्तिं परि पाक्षि शो जाः ८

[११] (१००)

(१००)

७ शोभना जीवन्वा । अग्निः । अगती ।

एति न होता वृत्तस्य सावृत्ता—र्धां दृष्टान् सुविषितां विषय ।
 अग्निं दृष्टं कञ्जते इति उक्तं च अर्धं धर्मं कर्तुं इति १
 अग्नीवृत्तस्य बोद्धव्यं अग्न्युक्तं बोधीं वृत्तस्य इति परिज्ञाताः ।
 अग्न्युपपत्ते विद्युतो वदन्त—दत्तं कृत्वा अर्धं पादिसिद्धि २
 दुर्बलं अर्धं तद्विद् वरुः कर्तुमर्थं विद्युत्तत्त विद्याः ।
 आग्नीं मग्नीं न इत्युः वदन्तः बोद्धुं इत्यर्थं कर्मपक्षे सार्वविः ३
 पक्षे हा धर्मवत्ता कर्तुमर्थः स्यात् न बोधीं विद्युता कर्मवत्ता ।
 विद्या न मर्धे पक्षिणो वृत्तं अग्निं पुनः वरुणतो वासुधा पुनः ४
 तर्धे विद्यन्ति वीरशु वस्तु विद्यो वृत्तं मर्धे अग्नये इत्यर्थः ।
 धनोर्ध्वे प्रवत्त आ स कर्म—अग्निवर्जित्त्वं कर्मापित ५
 त्वं दृष्टे विद्युत्स्य एवेति त्वं व्यपिचस्य पशुपा हेतु त्वय्यं ।
 इति न पुनः कृत्वा अग्निविद्यां विद्युत्तत्त वरुणी वृत्तिगोचारे ६
 अर्धं वृत्तस्य पक्षिं वृत्तं तद् वरुणो अग्ने स्वर्गो वदन्तः सुर्वो ।
 यो विद्युतः कर्तुमर्थं इत्यर्थो उक्ताः वरुणी विद्युती हेतु कर्तः ७

[११] (१००)

(१४५)

५ दीर्घतमा औचध्य । अग्निः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

त पृच्छता स जंगामा स वेदु स चिकित्वा ईयते सा न्वीयते ।	
तस्मिन् त्सन्ति प्रशिपुस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवस' शुष्मिणस्पति	१
तमित् पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् ।	
न मृष्यते प्रथम नार्पं वचो ऽस्य क्त्वा सचते अप्रहपित	२
तमिद् गच्छन्ति जुह्वंस्तमर्वती-विश्वान्येक' शृणवद् वचांसि मे ।	
पुरुषस्तर्तुरिर्यज्ञसाधनो ऽच्छिद्रोति' शिशुरादत्त सं रभ'	३
उपस्थायं चरति यत् समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभि ।	
अभि श्वान्त मृशते नान्ये मुदे यदी गच्छन्त्युशतीरपिष्टितम्	४
स ईं मृगो अप्यो वनर्गु-रुप त्वच्युपमस्या नि धायि ।	
व्यववीद् वयुना मर्त्येभ्यो ऽग्निर्विद्वो क्रतुचिद्धि सत्य	५ [१४](१५८४)

(१४६)

५ दीर्घतमा औचध्यः । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

त्रिमूर्धानं सुतरश्मि गृणीषे ऽनूनमग्नि पित्रोरुपस्थे ।	
निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा द्विवो रोत्रुनापप्रिवारसम्	१
उक्षा महो आमि ववक्ष एने अजरस्तस्थवितऊतिऊष्व' ।	
उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्युधो अरुपासो अस्य	२
समान वृत्समभि सुचरन्ती विष्वग्धेनू वि चरत सुमेके' ।	
अनपवृज्यां अध्वनो मिमाने विश्वान् केतो अर्धि महो दधाने	३
धीरासः पद् कुवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्मम् ।	
सिपांसन्त' पर्यपश्यन्त सिन्धु-माविरिभ्यो अभवत् सूर्यो नृन्	४
द्रिद्वक्षेण्य परि काठांसु जेन्य ईळ्येन्यो महो अर्भोय जीवसे ।	
पुरुत्रा यदभवत् सुहृभ्यो गर्भेभ्यो म्रचवा विश्वदर्शत	५ [१५](१५८९)

(१४७)

५ दीर्घतमा औचध्य । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

कथा ते अग्ने शुचयन्त आयो-दङ्गाश्वार्जैभिराशुषाणा ।	
उभे यत् तोके तनये दर्शाना ऋतस्य सामन् रुणयन्त देवा	१ (१५९०)

प्रां मे अस्य बर्षतो बक्षि मंदिअस्य बर्षतोस्य स्वधावः ।

विंति स्त्री अनु स्तो गुणति वृत्तारिते तुर्षे कन्वे अये ९

। पुरवतो मन्त्रोषे तं अये पर्वतो अनुं वृत्तिमारेसम् ।

एतु तान् स्तुतानां विन्वर्षु विन्वर्षु इव द्विपतो माई वेमुः ३

ते शो अये बर्षिषो अत्रानु—एतानां मूर्षरंति वृषेर्ष ।

एतां पुनः पुनरस्तु वा अन्तु अनु कृषीव तुर्षे इतुषीः ४

एतु पुनः कर्षव बक्षिान् अतो अतो मूर्षरंति वृषेर्ष ।

मार्तः पक्षि सत्यमान् एतन्तु—मो मर्षिषो वृत्तिपर्व चापीः ५ [१९] (१५४)

(१४८)

५ दीर्घता नीचता । अति । विष्णु ।

मन्त्रे पक्षि विद्ये मन्त्रेस्य हेमां विद्यान्तु विन्वर्षवः ।

नि वं वृत्तुन्वर्षास्तु विद्यु स्वर्षु विषं वपुषे विमार्षव १

वृत्तुन्वर्षव इवमन्तु कन्ता—मिर्वर्षेत्तं मनु तन्व चकन् ।

पुनन्तु विन्वर्षवस्तु बर्षो—पंस्तुति मन्त्रावस्य वृषोः २

मिर्वं विद्यु वं कक्षी जपुषे मन्त्रंतिमिर्विषि वृत्तिपर्वः ।

म इव मन्त्रं तुमर्षव इवा—बर्षातो म मन्त्रे वपुषाः ३

पुनर्षि वृत्तो नि विन्वर्षि मन्त्रे—एव तेषु वन् अ विमार्ष ।

अवर्षव वपुषे अनु वपुषि वृषेर्षि—एतुर्ष कर्षिन्वर्षास्तु वृषु ४

प वं विन्वो म विन्वर्षवो मन्त्रे मन्त्रे वेत्ता इववर्षि ।

मन्त्रा अन्वरा म इववर्षिणा विन्वर्षव इ वेताए अन्वरा ५ [१७] (१५४)

(१४९)

५ दीर्घता नीचता । अति । विष्णु ।

एता व वृष पक्षे पक्षि—इति इतस्तु वपुषा वृष वा ।

एतु मन्त्रवर्षापो विवर्षिन् १

स वा वृषं मन्त्रं म वेत्तुः कर्षादिपदि वृषिपर्ववर्षः ।

म वं मन्त्रावः विन्वित वेत्तौ २ (१५)

आ यः पुर नार्मिणीमदीदि दत्यं कविर्नभ्नयोऽत्रे नावा ।

सूरो न रुरुकाञ्छतात्मा

३

अभि द्विजन्मा त्री रञ्चनानि विश्वा रजासि शुशुचानो अस्थाय ।

होता यजिष्ठो अपां सधस्थे

४

अय स होता यो द्विजन्मा विश्वा वृधे वार्याणि श्रवस्या ।

मता यो अस्मै सुतुको वृदाश

५ [१८] (१६०४)

(१५०)

३ दीर्घतमा अचध्य । अग्नि । उष्णिष् ।

पुरु त्वा वृश्वान् वेषि ऽरिद्ये तव स्विदा । तोदस्थेव शरण आ महस्य

१

व्यनिनस्य धनिनं प्रहोषे चिदररुप । कृदा चन प्रजिगतो अदेवयो

२

स चन्द्रो विप्र यत्यो महो व्राधन्तमो द्विवि । प्रप्रेत् ते अग्ने वनुषं स्याम

३ [१९] (१६०७)

(१५१)

९ दीर्घतमा अचध्य । १ मित्रः, २-९ मित्रायरुणौ । जगती ।

मित्रं न य शिम्या गोषु गृह्यव स्वाधयो विदथे अप्सु जीर्जनन् ।

अरेजिता रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रिय यज्ञत जनुषामव ।

१

यश्च त्यद् वां पुरुमीळ्हस्य सोमिनं प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुव ।

अथ क्रतुं विदत गातुमर्चत उत श्रुत वृषणा पस्त्वावत

२

आ वां भूषन् क्षितयो जन्म रोदस्यो प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे ।

यदीमृताय भरथो यव्वंते प्र होन्व्या शिम्या वीथो अध्वरम्

३

प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घेषथो ब्रूहत् ।

युवं द्विवो वृहतो दक्षमामुव गा न धुर्युषं युञ्जाथे अप

४

गृही अत्रं महिना वारमृषवथो ऽरेणवस्तुज आ सघ्नं घेनवः ।

स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निघ्रुषं उपसस्तकृवीरिष

५ [२०]

आ वामुताय केशिनीरनुषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथ ।

अव त्मना सुजत पिन्वत धियो युव विप्रस्य मन्मनामिरज्यथ

६

यो वां युज्ञे शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसाधन ।

उपाह त गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरं सुसतिं गन्तमस्सु

७ (१६१४)

पीपाय धेनुरद्वितिश्रुताय जनाय मित्रावरुणा हविर्वे । हिनोति यद् वाँ धिवर्धे सपर्यन् त्स रातद्वयो मानुषो न होतां	३
उत वाँ शिक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः । उतो नोँ अस्य पूर्व्यः पतिर्वन् वीत पात पर्यस उन्नियाया	४ [२३](१६२७)

(१५४)

६ दीर्घतमा औचध्यः । विष्णुः । विष्टुप् ।

विष्णोर्नु कं वीर्याणि म वोंच य पार्थिवानि विममे रजांसि । यो अस्कंभायदुत्तर स्रधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगाय	१
म तद् विष्णुः स्तवते वीर्वेण मृगो न भीम. कुंचरो गिरिद्या । यस्योरुपुं त्रिषु विक्रमणे ष्वधिक्षियन्ति भुव्नानि विश्वां	२
म विष्णवे शूपमेतु मन्मं गिरिक्षितं उरुगायाय वृष्णोँ । य इद् वीर्यं प्रयतं स्रधस्थ-मेकोँ विममे त्रिमिरित् पदेर्मिं.	३
यस्य व्री पूर्णा मधुना पदा-न्यक्षीयमाणा स्वधया मदान्ति । य उँ त्रिधातुं पृथिवीमुत द्या-मेकोँ वाधारु भुव्नानि विश्वां	४
तदस्य मियमभि पाथोँ अस्यां नरो यत्र वेधयवो मदान्ति । उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोँ पदे परंमे मध्व उत्सं	५
ता वा वास्तान्युदमसि गमंध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासं । अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णां परम पदमव भाति भूरिं	६ [२४](१६३३)

(१५५)

६ दीर्घतमा औचध्यः । विष्णुः, १-३ इन्द्राविष्णु । जगती ।

म वः पान्तमन्धंसो धियायते मह्ये शूराय विष्णवे चाचंत । या सानुनि पर्यतानामदाभ्या महस्तस्थनुरर्वतेव साधुनां	१
त्येपन्नित्या सुमरणं शिमीवतो-रिन्द्राविष्णु सुतपा वामुरुष्यति । या मत्प्राय प्रतिधीयमानामित कूशानोरस्तुरमनामुंरुष्यथं	२
ता इँ वर्धन्ति मह्यस्य पंस्य नि मातरां नयति रेतसे मुजे । वर्धाति पृथोऽपरं परं पितु-नर्मं तृतीयमर्धि रोचने दिव	३ (१६३६)

वसुधैव कुटुम्बकम् । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 वा पापिवासि विमिश्रीत् विगर्भाम् । इह कर्मिणोऽवसुपात्रं सुवर्षं । ४
 हे इहंस्तु कर्मण स्वर्गतां । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 वृद्धिर्ब्रह्मस्य पश्चिण्णं । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । ५
 पुनर्मिः सुकं संभृतिं नु । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 वृद्धिर्ब्रह्मस्य पश्चिण्णं । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । ६ [१२५] (११८)

(१२५)

५ शीर्षका नीचप्याः । विष्णुः । जगदी ।

अथर्व वेदो न श्रेष्ठं कृताह्वितं । विष्णुं तपुः पृथग् । अथर्ववेदः ।
 अथर्व वेदो विष्णोः विष्णुः । अथर्ववेदः । अथर्ववेदः । १
 वा पुण्यां वेदेषु कर्षीपत्तं । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 वा अथर्ववेदस्य मन्त्रो वा । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । २
 तनुं पालात् पूर्वं अथर्वं विद् । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 आथर्वं अथर्ववेदो वा । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । ३
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । ४
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । ५ [१२६] (११८)

(१२६) [अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य १२६ अ० १७-१८]

५ शीर्षका नीचप्याः । अथर्ववेदः । अथर्ववेदः ५-६ विष्णुः ।

अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । १
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य ।
 अथर्ववेदस्य पञ्चा अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । अथर्ववेदस्य । २ [१२७] (११८)

अर्षाद् विचक्रो मधुवाह्नो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यानु सुदुतः ।	
विश्वन्धुरो मधवा विश्वसौभगः श न आ वक्षद् द्विपदे चतुष्पदे	३
अ न अर्जे वहतमश्विना युव मधुमत्या न कशया मिमिक्षतम् ।	४
प्रायुस्तारिष्ट नी र्पांसि मूक्षत सेधंत द्वेषो भवंत सचामुवां	५
युव ह गर्भं जगतीषु धत्यो युव विश्वेषु भुर्वनेष्वन्त ।	५
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीराश्विनाविरयेयाम	५
युव ह स्थो मिपजा मेपजेमि रथो ह स्थो रथ्याइ राथ्येमि ।	६
अथो ह क्षत्रमधि धत्य उत्रा यो वा हविष्मान् मनसा वृवाशं	६ [२७] (१६५०)

[तृतीयोऽध्याय ॥३॥ व० १-२६]

(१५८)

६ दीर्घतमा औचध्य । अश्विनौ । त्रिष्टुप्, ६ अनुष्टुप् ।

वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता वृशस्यते नो वृषणावमिष्टौ ।	
वशा ह यद् रेष्णं औचध्यो वा प्र यत् सत्राथे अकंवामिक्तौ	१
को वां दाशत् सुमतये चिदस्ये वसू यद् धेये नमसा पदे गो ।	२
जिगृतमस्मे रेवतीः पुरंधी कामप्रेणव मनसा चरन्ता	२
युक्तो ह यद् वां तौड्यार्यं प्रेरु वि मध्ये अर्णसो धारि पञ्च ।	३
उपं वामर्षः शरण गमेय शरो नाज्मं पतयंजिरेवै ।	३
उपस्तुतिरौचध्यमुंरुष्ये न्मा माम्निमे पंतत्रिणी वि कुंगधाम् ।	४
मा मामेधो वशंतयश्चितो धाक् प्र यद् वां बद्धस्मनि स्वावति क्षाम्	४
न मां गरन् नद्यों मानृतमा वृसा यवीं सुसंमुग्धमवाधुं ।	५
शिरो यदस्य वैतनो वितक्षंत स्वय वृस उरो असावपिं ग्ध	५
दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान् वृशमे युगे ।	
अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारंधि ।	६ [१] (१६५६)

(१५९)

५ दीर्घतमा औचध्यः । धावापृथिवी । जगती ।

प्र धावां यज्ञे पृथिवी कृतावृधां मही स्तुपे विवथेषु प्रचेतसा ।

त्रेधेमिये देवपुत्रे सुवसंसे तथा धिया वार्याणि प्रमूर्षत

१

(१६५७)

उत मन्वे त्रिभुवन्तो मनां कुतुमंष्टि स्वतंभुवन्तुर्वीर्यभिः ।
 तुर्धत्त त्रिभुव्ं पूर्यं चक्रुः—इव पुत्राणां अशुतं वीर्यभिः २
 तं तुन्तु स्वयंकां कुर्वन्तां सुवी अंशुमतिपं पुर्वकिंशव ।
 त्र्यभुवन्ं तुर्धं अर्धतश्च धर्मिणि पुत्रस्यं पाथाः पुत्रस्यंशवदिनः ३
 तं सुयिनां मन्दिरे तुपर्वन्तो प्राप्तीं चपानीं मिथुना तर्वाकता ।
 कर्षन्मन्तं तन्मुना तन्मन्ते विमि संमुदे अन्ताः कुवपंः सुमितिपं ४
 तद् पाथं अद्य संतिमुर्विषं वुपं वेवस्यं मनुव मंजाद्ये ।
 अस्वस्यं धाम्नापुषिषी कुषेनुन्यं इवि र्तुं वनुमन्तं इत्युषिन्त्य ५ [२] (१११)

(११०)

५ दीर्घतया लीचयत् । धाम्नापुषिषी । जपती ।

तं वि धाम्नापुषिषी त्रिभुवन्तुषु च कुतावतीं रज्ज्वै चारयत्कवी ।
 तुन्मन्तीं विष्वं अन्तरीचये वेवो वेवी चर्मन्तां चरुं सुर्विः १
 उदुम्पर्वन्तां सुविनीं अतुष्यतां त्रिनां मुना च पुर्वंमपि स्वतः ।
 तुह्येये वुन्मन्तीं न रोर्वी त्रिभु पय सींमि कुर्विणांशव २
 च वीः पुत्रः त्रिभुः पुषिर्भवत् कुपतिं पीयो सुर्वनामि त्र्यप्यां ।
 वेतुं च पुर्विं वुधं सुर्वेवं त्रिभुवन्तं सुर्वं चर्वा अस्व कुस्त ३
 अयं वेवानांशुपत्तांशुपत्तांशु चो अन्तमु रोर्वी त्रिभुवन्तुषु ।
 वि चो मुने रज्ज्वी सुव्युष्यां अरुतिः स्वयन्मितिः इनांशुषे ४
 ते तां तुनाये रंश्वितीं अदि कर्तं अन्तं धाम्नापुषिषी चतस्ये वुह्य ।
 वेनुमि कुर्वीपुतत्तर्वां त्रिभुवन्तं पुत्राण्युवेये अस्मे वरिष्वात् ५ [३] (१११)

(१११)

१४ दीर्घतया लीचयत् । अरुतिः । जपती १४ विन्दुः ।

त्रिभु वेदुः विं रविंकां तु आन्तंमुन् विर्वीपौ तुर्वं चरुं कृषिम् ।
 न त्रिभुवन्तं वुत्तं च रंश्विपुष्ये अं अन्तंशुव इव मुतिर्मुनिव १
 एवं वुत्तं अन्तं कुजातु तद् वीं वेवा अंशुवन् तद् च आन्तंमन् ।
 दीर्घतया वपुषा रंश्विपुष्यं तुर्वं वेर्वींश्विपुषी वरिष्वात् २ (१११)

- अग्निं वृत प्रति यदब्रवीतना - स्व. कर्त्वा रथं उतेह कर्त्वा ।
 धेनुः कर्त्वा युवशा कर्त्वा द्वा तानि भ्रातरनुं च. कृत्वयेमसि ३
- बकुषासं क्रमवस्तवंपृच्छत केवमुद् यः स्य वृतो न आर्जगन् ।
 यथावास्वयंमसाश्चतुरः कृता - नादित त्वष्टा प्रास्यन्तन्यानिजे ४
- हनामैतौ इति त्वष्टा यदब्रवी - चमस ये वेवपानमर्निन्दियु ।
 अन्या नामानि कृण्वते सुते सर्वा अन्यैरेतान् कन्याः नामभिः स्परत् । ५ [४]
- इन्द्रो हरीं युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिविश्वरूपामुपाजत ।
 क्रमुर्विभ्वा वाजो वृवा अंगच्छत् स्वर्षसो यजियं भागर्मेतन ६
- निश्वर्मणो गामरिणीत धीतिभि - यां जरन्ता युवशा ताकृणोतन ।
 सौर्यन्वना अश्वदश्वर्मतक्षत युक्त्वा रथमुपं वृवा अयातन ७
- इवर्षुवक पिबतेत्यब्रवीतने - द वा घा पिबता मुञ्चनेर्जनम् ।
 सौर्यन्वना यद्वि तन्नेव हर्यथ तृतीये घा सर्वने माड्याधै ८
- आपो मूर्यिष्ठा इत्येको अबवी - वृशिभूर्यिष्ठ इत्यन्यो अबवीत् ।
 वधर्यन्ती बहुभ्यः प्रको अबवी - हुता वदन्तश्चमसां अपिशात ९
- शोणामेकं उवुकं गामवाजति मासमेकं, पिशति सुनयाभृतम् ।
 आ लिभुच, शकृदेको अपाभरत् किं स्वित् पुत्रेभ्यं पितरा उपावतु. १० [५]
- उद्वत्स्वस्मा अकृणोतना तृणं निवत्स्वप स्वंपुस्ययां नः ।
 अगोहस्य यदसंस्तना गृहे तवद्येदमृभवो नानुं गच्छथ ११
- समील्य यद् भुवना पर्यसंपत् कं स्वित् तात्या पितरां व आसतु. ।
 अशंपत् यः कुरखं घ आद्वे य प्राब्रवीत् प्रो तस्मां अबवीतन १२
- सुपुषासं क्रमवस्तवंपृच्छता - गोह्य क इद नो अबूवधत् ।
 श्वानं वस्तो बोधयितारमबवीत् सवत्सुर इदमद्या न्यस्यत १३
- विषा यान्ति मरुतो भूम्याऽग्नि - रथ वातो अन्तरिक्षेण याति ।
 अद्रिर्पाति वरुणा समुद्रे - पुष्पां इच्छन्तं शवसो नपातः १४ [६] (१६८०)

(११२)

११ दीर्घतम्य मीशतम्य । अथवा । अिपुए ३ ३ अन्वो ।

मा मां सिद्धा बर्षया अर्धुवापु—रिन्त्स् अमुक्य मुक्युं परि कव्व ।
 एव कुमिनां कुकजातस्य तर्वां प्रकृषवातो सिद्धं क्षीपीति १
 पक्षिर्षिन्ना रक्षस्तां वाकुतस्य प्रति पुंमीत्यं मुक्यता मर्षति ।
 सुपांशुया केम्पह् सिम्बकस्य इन्द्राशुक्लाः सिपवर्षति एव २
 पुत्र पयसः पुत्र अन्वो कुमिनां पुष्ये माया भीषे सिपवर्ष्य ।
 अत्रिमिपुं वर पुंशुवापुमर्षिन्ना ल्पेर्षे मीशपुष्यावं सिपवति ३
 वन्त्सिप्यपुतसो वैशुपासुं सिर्वाशुः पर्वसुं मर्षति ।
 अर्वा पुष्यः कष्यो माण पति बुद्धं कुषेप्ये वलिनेइवस्तमः ४
 इन्द्रोपुपुष्येवा अग्रिस्त्रिभो मंवाणाम इव संस्ता सुर्विः ।
 तर्वां पुष्ये सुर्वेस्त्रिभु सिर्वंय मुक्यता आ पुंजध्व ५ [७]

पुष्यस्वा इव व पुंजध्व—रुपसुं व अन्वुपासु तर्षति ।
 वे अर्षेति पर्वे मीमर्—मकुपे वेर्षात्रिमिर्गुर्षिं इवत् ६
 उप पागां कुमर्षेऽवाशि कर्वां कुषात्रुपासा उप इतिपुंः ।
 अन्वुं विना कर्षयो मर्षति कुषात्रीं पुषे वैशुवा मुक्यपुर् ७
 एव कुमिनां वावं मुंसमुमर्षेते व इतिवर्षां एवम् एवमुर्षत् ।
 एव वा वाप्य वमुंवास्त्रेई पुं लुं लुं एव ते अर्षि कुषेप्येसु ८
 एवम् एव कुषिषो मर्षिषासु एव मा एवी एवर्षेती सिपवती ।
 एव्वास्तंवा इतिपुर्वस्तमे सुं लुं लुं एव ते अर्षि कुषेप्येसु ९
 एवम् एवकुर्वेवापुवाशि व अन्वसं कुषिषं पुष्यो अति ।
 मुक्यता लपुंमितां कुष्यन्तु—त मेव कुषावावी एवम् १ [८]
 एव तु गार्वाकुमिनां पुष्यवर्षया—इति इत्तं सिर्वेत्वापुष्यावंति ।
 एव तर् मुक्यता विंजुता मुंजुं कुषेप्येत्वापुष्येप्यो एवम् ११
 व कुमिनें पतिपवर्षति पुष्यं व इतिपुं सुमिर्षिर्षि ।
 व अर्षेते वाइतिवम्पुष्यावं पुष्ये वेर्षेत्वापुष्येप्ये इवम् १२ (१११)

- पत्नीक्षणं मास्पचन्त्या उखाया या पात्राणि पूष्ण आसेचनानि ।
 ऊष्मण्याधिधानां चरुणा-मृद्धा, सूना. परिं भूषन्त्यश्वम् १३
- निकर्मण निपदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमर्धत ।
 यच्च प्रपौ यच्च घ्रासिं जघास सर्वा ता ते अपिं देवेष्वस्तु १४
- मा त्वामिर्धनयीद् धूमगन्धि-मीखा भ्राजन्त्यमि विंक्तु जाघ्रिः ।
 इष्ट धीतममिगूर्तं वर्षकृतं त देवासः प्रतिं गृम्भान्त्यश्वम् १५ [९]
- यवश्वांसु वासं उपस्तूण-न्त्यधीयास या हिरण्यान्यस्मै ।
 सदानमर्वन्त पङ्क्तिंश प्रिया देवेष्वा यामयन्ति । १६
- यत् तं सादे महसा शुकृतस्य पाष्ययीं वा कशया वा तुतोर्द ।
 सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि १७
- चतुर्धिशद् घ्राजिनो देवबन्धो-र्धङ्गीरश्वस्य स्वर्धिति. समेति ।
 अच्छिन्ना गात्रां वयुनां कृणोत परुष्पररनुघुष्या वि शंसत १८
- एकस्त्वदुरश्वस्या विशस्ता द्वा युन्तारां भवतस्तथं क्रतु ।
 या ते गात्राणामृतथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ १९
- मा त्वां तपत् प्रिय आत्मापियन्त मा स्वर्धितिस्तन्वः आ तिष्ठिपत् ते ।
 मा ते गुध्नुरविशस्तातिहायं छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः २०
- न वा उं एतन्त्रियसे न रिण्यसि देवा इदेपि पृथिभिः सुगेभिः ।
 ह्रीं ते युखा प्रपती अमूता-मुपांस्थाद् वाजी धुरि रासभस्य २१
- मुगर्ष्यं नो वाजी स्वर्ष्यं पुसः पुत्रां उत विश्वापुषं रथिम् ।
 अनागास्त्व नो अर्धितिः कृणोतु क्षत्र नो अश्वो वनता हविष्मान् २२ [१०] (१७०२)

(१६३)

१३ वीर्यतमा औचर्यः । अश्वः । त्रिष्टुप् ।

यवकान्वः प्रथमं जायमानं उद्यन् त्समुद्रावुत वा पुरीषात् ।
 रयेनभ्यं पुक्षा हरिणस्य बाहू उंपस्तुत्य महिं जातं ते अर्धन् १ (१७०३)

(१६४)

५२ दीर्घतमा औचभ्यः । १-४१ विश्वे देवाः, ४२ आद्यर्धेर्चस्य वाक्, द्वितीयस्य आपः; ४३ आद्यर्धेर्चस्य शफधूमः, द्वितीयस्य सोमः; ४४ केशिनः (अग्निः सूर्यो वायुश्चः) ४५ वाकः ४६-४७ सूर्यः, ४८ सयत्सरफालघफमः, ४९ सरस्वती, ५० साध्याः; ५१ सूर्यः; पर्जन्याग्नयो वाः ५२ सरस्वान्, सूर्यो वा । निन्दुप्; १२, १५, २३, २९, ३६, ४१ जगती; ४२ प्रस्तारपक्तिः; ५१ अनुष्टुप् ।

- अस्य वामस्य पलितस्य होतु - स्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्रः ।
 तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्या - त्रापश्य विश्वर्षिं सप्तपुत्रम् १
- सप्त पुत्रान्नि रथमेकंचक्रु - मेको अश्वो बहति सप्तनामा ।
 त्रिनामिं चक्रमजरमन्वर्ष यत्रेमा विश्वा मुषनार्धिं तस्थुः २
- इम रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्र सप्त बहन्त्यश्वः ।
 सप्त स्वसारो अग्नि स नवन्ते यत्र गवा निहिता सप्त नाम ३
- को वृदर्शं प्रथमं जायमान - मस्थन्वन्तु यवन्स्था विमर्ति ।
 भूम्या असुरसृगात्मा कं स्थित को विद्वांसमुपं गात् प्रदुमेतत् ४
- पार्कः पृच्छामि मनसाविजानन् कुवानामिना निहिता प्वानिं ।
 वृत्से वृष्कयेऽधिं सप्त तन्तून् वि तन्निरि क्रुवय ओतवा उं ५ [१४]
- अचिकित्वाश्चिकितुर्पश्चिद्वं कृवीन् पृच्छामि विश्वे न विद्वान् ।
 वि यस्तस्तम् पळिमा रजां - स्यजस्यं रूपे किमर्षिं स्थियेकम् ६
- इह ब्रवीतु य ईमद्भ वेदा - स्य वामस्य निहितं पद् वः ।
 शीर्ष्वाः क्षीरं वृद्धते गावो अस्य वृषिं वसाना उवुक पदापुः ७
- माता पितरमृत आ वंभाज धीत्यग्रे मन्त्रा स हि जग्मे ।
 सा श्रीमत्सुर्गमरसा निर्विद्धा नमस्वन्त इवुंपत्राकर्मिषु ८
- पुक्ता मातासीद् धुरि वक्षिणाया अतिद्वद् गर्भो वृजनीष्वन्तः ।
 अर्भमेद् वृत्तो अनु गामंपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ९
- त्रिसो मातृक्षीन् पितृन् विश्वदेकं ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव गलापयन्ति ।
 मन्त्रपन्ते द्विवो अमुष्यं पृष्ठे विश्वविद् वापुमविश्वमिन्वाम १० [१५]
- शार्दशार नृदि तजराप्य वषतिं चक्र परि द्यामुतस्यं ।
 जा पुषा अग्ने मियुनासो अत्रं सप्त शतानि विश्वतिश्रं तस्यु ११ (१७२६)

उप ह्वये सुवर्धा धेनुमेता सुहस्तो गोधुगुत दोहवेनाम ।	
श्रेष्ठं सब संविता साविपन्नो ऽभीन्द्रो घर्मस्तदु पु प्र वोंचम्	२६
द्विद्वेष्वती वसुपत्नी वसूना वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।	
बुहामश्विन्या पर्यो अघ्नयेय सा वर्धता महते सौरमगाय	२७
गौरमीमेवतु वत्स मियन्तं मूर्धानं द्विद्वृणोन्मातवा उं ।	
सृक्काणं घर्ममभि वावशाना मिमांति मायु पर्यते पर्योमिः	२८
अप स विद्वि येन गौरमीवृता मिमांति मायु ध्वसनावधिं श्रिता ।	
सा चित्तिमिर्मिं हि चकार मर्त्यं विद्युद् भवन्ती प्रति व्रिमिहैहत	२९
अनच्छ्रये तुरगातु जीव-मेजद् धुव मध्य आ पुस्त्यानाम् ।	
जीवो मृतस्य चरति स्वधामि-रमर्त्यो मर्त्याना सयोनिः	३० [१९]
अपश्य गोपामनिपद्यमान-मा च परां च पृथिमिश्वरन्तम् ।	
स संभीचीः स विपूचीर्वसान आ वरीवर्ति सुवनेष्वन्तः	३१
य ई चकार न सो अस्य वेवु य ई वृवर्शं द्विरुगिन्नु तस्मात् ।	
स मातुर्योना परिवीतो अन्त-वंदुप्रजा निःकृतिमा विवेश	३२
द्यौर्म पिता जनिता नाभिरस्र वन्धुर्म माता पृथिवी महीयम् ।	
उत्तानयोश्चस्योऽयोनिरुन्त-रत्रां पिता दुहितुर्गन्माधात	३३
पृच्छामिं त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र सुवनेस्य नाभिः ।	
पृच्छामिं त्वा वृष्णो अश्वंस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं द्योमं	३४
इप वेद्विः परो अन्तं पृथिव्या अप यज्ञो सुवनेस्य नाभिं ।	
अयं सोमो वृष्णो अश्वंस्य रेतो ब्रह्मण्य वाचः परमं द्योमं	३५ [२०]
सुमार्धगुर्भा भुवनेस्य रेतो विष्णोःस्तिवन्ति भ्रुविशा विधर्मणि ।	
ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि मयन्ति विश्वतं	३६
न वि जानामि यद्विद्वमस्मिं निषयः सनस्रो मनसा चरामि ।	
युवा भागान् प्रथमजा क्रुतस्या-विद् वाचो अश्रुषे भागमस्या	३७
अयाद् माजैते स्वधयां गृभीता ऽमर्त्यो मर्त्याना सयोनि ।	
ता शश्वन्ता विपश्चितां विपन्ता न्योन्य विस्फुनं नि विष्णुन्यम्	३८
अथो अरुरे परमे द्योमन् वस्मिन् युवा अधि विश्वे निप्रेतु ।	
अथो वेवु द्विभुवा क्रतिप्यते य इत तद् द्विदुस्त इमे मर्मांतते	३९

सुप्रसन्नान् भर्तृवती वि सुपा अथो सुवं भर्तृवता स्वाम ।

अग्निं सुवंमाप्ये विप्रसनी विं सुप्रसन्नान्भुक्त्याचरन्ती

४ [२१]

सोपिर्मिवाव तस्मिन्नाग्निं उवा-त्येवंप्यी प्रियुपी त्वा चतुर्प्यी ।

अथाप्येनी चरन्प्यी वसुध्वी सुप्रसन्नान्तरा पयुमे चोमन्व

४१

वत्सवंः उवावा अग्निं वि क्षेपन्ति तेन जीवन्ति इतिप्रसन्नान्तरा ।

ततः शतप्रसन्तं तद् विप्रसन्नं प्रीति

४२

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा विप्रसन्नं पुर सुप्रसन्नेव ।

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४३

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४४

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४५

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४६ [१९]

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४७

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४८

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

४९

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

५

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

५१

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा सुप्रसन्नं सुप्रसन्नं सुप्रसन्नान्तरा

५२ [२१] (१०५०)

(१५) १, २, ४, ६, ८, १०-१२ इन्द्र । ३, ५, ७, ९ मरुतः । १३-१५ जगत्स्यो
मैत्रावरुणि । मरुत्वातिन्द्र । त्रिष्टुप ।

- कपां शुभा सर्वयसु. मनींजा. समान्या मरुतः म मिमिक्षुः ।
कपां मती कुत एतांस एते ऽचन्ति शुष्म वृषणो वसूया १
कस्य ब्रह्माणि जुजुष्युर्वांन को अध्वरे मरुत आ ववत ।
श्येनो इव धजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम २
कुतस्त्वमिन्द्र माहिंन सन्नेको यासि सत्यते कि त इत्था ।
सं वृच्छसे समराणां शुभानै वीचिन्तन्नो हरिषो यत् ते अस्मे ३
ब्रह्माणि मे मतयः श सुतासु. शुष्म इयति प्रमृती मे अद्रिं ।
आ शासते प्रति हर्षन्पुत्र्ये मा हरीं वहतस्ता नो जच्छं ४
अतो व्यमन्तमभिर्युजाना स्वक्षत्रेभिस्तन्वुं शुष्ममाना. ।
महोमिरेतो उप युजमहे त्विन्द्रं स्वधामनु हि नो बभूथं ५ [२४]

- क १ स्या वीं मरुत स्वधासीद् यन्नामेकं समर्धत्ताहिहृत्वे ।
अहं ह्युग्रस्तत्रिपस्तुविष्मान् विश्वस्य शत्रोरनम वप्रस्ने ६
मूरिं चक्रथ युज्येमिरस्मे समानोर्भित्पुत्रं पौर्येभि ।
मूरिणि हि कृणवामा शक्तिं न्द्र क्रत्वा मरुतो यद् वशाम ७
वधो वृत्र मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तत्रिपो वभूवान् ।
अहमेता मनवै विश्वश्चन्द्रा सुगा अपश्र्वकर वज्रवाहु ८
अनुत्तमा ते मद्यवन्नक्तिनुं न त्वावीं अन्ति वेवता विदान् ।
न जापमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणुहि प्रवृद्ध ९
एकस्य चिन्ने त्रिन्वुस्त्वोजो या नु दंपुष्वान् कृणधं मनीषा ।
अह ह्युग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् १० [२५]

- अमेन्द्रन्ना मरुत स्तोमो अत्र यन्मे नर भुत्य ब्रह्मं चक्र ।
इन्द्रोऽय वृष्णो सुमंत्राय मद्य सग्ये सखायस्तन्वे तनुर्भि ११
एवेवेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यं भव एषो दर्धानाः ।
सुचक्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे हृदयाथा च नूनम् १२
को न्वत्रं मरुतो मामहे व प्र यातन् नस्तीरच्छा सखाय ।
मन्त्रानि चित्रा अपिवातपन्त एषा भूत नवेदा म ज्ञतानाम् १३ (१७८०)

आ वर इतिस्वाह इत्येते न प्राण-इत्याहुको अम्बस्व इति ।
 ओ तु वरं अन्ता विदुवन्धो-मा अन्तां वि जतिता वं अन्त
 पुत्र इः सतोर्धे मन्त इयं मी-अन्तुर्वस्व अम्बस्व इत्येः ।
 एत पान्तीह त्वं वयं विद्यानेवं वृद्धं वीणांभुम्

१४

१५ [२६] (१०००)

[अथर्ववेदः २०० २-१२]

(१११)

११ अथर्ववेदे वैश्वदेविके मन्त्रा अन्तो १४-१५ विदुः ।

तसु वेषाम एतत्तसु अम्बे पूर्वं अन्तुं वृद्धं अन्तुं ।
 पुत्रेण अम्बं अन्तुवन्धो पुत्रेण सन्तुवन्धो अन्तुं ।
 अन्तुं न अन्तुं ननु अन्तुं वदु अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।

१

२

३

४

५ [१]

पूर्वं न अन्ता अन्तः अन्तुम् अन्तुम् अन्तुम् ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।
 अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं ।

६

७

८

९

१ [२] (१०००)

महान्तो महा विम्वोर्द्धं विमृतयो वृरोहज्ञो ये विन्वा इंधं स्तुभिः । मन्दाः संजिह्वा. स्वरितार आसमि. समिंश्ला इन्धं मरुतः परिधुमः	११
तद् यः मुजाता मरुतो महित्वन वीर्यं वों वृत्रमर्दितेरिव क्षतम् । इन्धंस्त्रन त्यजसा वि ह्युणाति त-ज्जनायु यस्मै सुकृते अराध्वम्	१२
तद् धों जामित्व मरुतः परं युगे पुरु यच्छसंममृतासु आवत । अया धिया मनवे बुद्धिमाव्या साकं नरो वृसनेरा चिंकित्रिरे	१३
येन वीर्यं मरुतः शुशवांम युष्माकेनू परीणसा तुरासः । आ यत् ततनन् वृजने जनांस एभियंजेभिस्तवमीर्दिमश्याम्	१४
एष वः स्तोमो मरुत इय गी-मीन्वार्यस्य मान्यस्य कारोः । एषा यासीष्ट तन्वे धया विद्यामेघ वृजन जीरवानुम्	१५ [३] (१७०७)

(१६७)

११ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । १ इन्द्रः, २-११ मरुत । शिष्टुप, (१० पुरस्ताज्ज्योतिः) ।

सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्तमा । सहस्र राषो मावृयधै सहस्रिण उष नो यन्तु वाजाः	१
आ नोऽर्वोभिर्मरुतो यान्त्वच्छ ज्येष्ठेभिर्वा बृहद् विधेः सुमायाः । अथ यवेपा निपुतः परमाः संमुद्रस्य चिद् धनयन्त पारे	२
मिम्यक्ष येषु सुर्धिता घृताञ्ची हिरण्यनिर्णिगुपरा न क्रुतिः । गुहा चरन्ती मनुषो न योपा समावती विदृष्येव स वाक्	३
परा शुभ्रा अयासो यव्या साधारण्येव मरुतो मिमिशु । न रोवृसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त वृधं सख्याय वेवा	४
जेषुद् यवीमसुर्या सुचधै विधितस्तुका रोवृसी नृमणाः । आ सूर्यवं विधतो रथं गात्र त्वेषप्रतीका नमसो नेत्या	५ [४]
आस्वापयन्त युवति युवानः शुभे निर्मिश्रा विदृष्येषु पञ्जाम् । अर्को यद् वों मरुतो हृषिमान् गार्ध्व ग्राथ सुतसोमो दुवस्यन्	६
म त विवन्मि यक्म्यो य एषा मरुतो मणिमा स्रत्यो अस्ति । सया पर्दी वृषमणा अह्यु स्थिरा चिज्जनीर्धते सुभागाः	७ (१८०४)

प्राप्तिं सिद्धार्थं प्रकृत्या - बर्षत ईश्वर्यम् अर्पयताम् ।
 आ च्यवन्ते अर्चुता भुवार्थि वापुष ईश्वर्ये इति वाट
 हृषी तु यं मन्त्रो अस्तुस्ये अराधो विप्रश्चरन्तो अर्चयन्तु ।
 ते भूयन्ता सर्वथा ह्यनुवातो ऽर्चो न द्वेषो ह्युता परी ह्य
 बुध्नुयन्तर्वापु योषां इयं चो बोधिमहि स्मरुर्षे ।
 इयं पुप कर्षी च जो अनु पूरु तर्षं कमुसा नुराम्नु च्यात्
 पुप इः स्तोत्रो मन्त्र इयं गी - मीन्वार्यस्य अम्पस्यं ह्युटे ।
 एषा वंसीह ह्यर्षे इयां सिधालेपे इन्नी जीस्यन्तुम्

८
 ९
 १
 ११ [१] (१८०)

(११८)

१ कालिका देवता । मन्त्रा । इत्यौ ८-१ विष्णु ।

पुत्रार्थं वा समुना तुंगुर्षि - विंशतिं चो देव्या अं इति च्ये ।
 आ जोऽर्चो चं तुङ्गितापु ऐर्ष्यो - इति कल्पामर्षे ह्युचिर्षि
 इवात्तो न वै सुजाय स्वर्षेवमु इतुं स्वर्षिमाकंनु भूतं ।
 इत्यधिपार्थो अयं मोर्षं आवा मन्त्रो कर्षाणि माक्यं
 तामर्षो न वे मुतास्तुर्षांघं इत्यु प्रीतातो भुवतो वास्ते ।
 ऐश्वर्यं तु इमिपीच एते इत्येत्तु इति च्यं इति च्यं तं इति
 अनु स्वर्षुच्य इति आ इयां यतु - तर्षुः कर्षया योसु तर्षा ।
 अनेकं तु विज्ञाता अंनुप्यतु - इत्यर्षाणि चिन्तुको इत्यर्षव्यः
 को जोऽन्तर्षव्य इति विज्ञातो स्वर्षि तस्या इत्यर्षं इति ह्यो ।
 अनुप्यतु इत्यं न चार्षि पुनर्षि अर्षात्तु ईत्यं

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१]

हं इति च्युप तर्षो मुह्यन्तं इत्यर्षे मन्त्रो पक्षिणात्तुप ।
 परच्युवर्षे विपुर्षु मर्षिने इत्यर्ष्यं एतथ त्वेवर्षुर्षव्य
 मुर्षिने चोऽर्षवर्षी स्वर्षेती त्वुत विर्षाका मन्त्रः विरिष्यती ।
 मुहा वा मुर्षिः पूंत्तो न इत्यर्ष्यं इत्युर्षी अनुर्षुत्तु अर्षती
 इति इत्यर्ष्यं इत्यर्षः इत्यर्षो इत्यर्षिणां इत्यर्षुर्षयन्ति ।
 अर्षं इत्यर्ष्यं इत्युर्षः इत्यर्षी इत्यर्षुर्षयन्ति

६
 ७
 ८ (१८१)

- असृत् पृश्निर्महते रणांय त्वेषमयासां मरुतामनीकम् ।
 ते संप्सरासोऽजनयन्ताम्बु - मादित् स्वधामिपिरा पर्यपश्यन् ९
 एष वः स्तोमो मरुत इय गी - मीन्द्रार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
 एषा यासीष्ट तन्वे वया विद्यामेष वृजनं जीरदानुम् १० [७] (१८१८)

(१६९)

८ भगस्त्यो मैत्रावरुणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, २ चतुष्पदा विराद् ।

- महश्चित् त्वमिन्द्र यत् एतान् महश्चिदसि त्यजसो वरुता ।
 स नो वेधो मरुतां चिकित्वान् त्सुन्ना वंनुष्व तत्र हि प्रेष्ठा १
 अपुञ्चन्त इन्द्र विश्वकृष्टी - विव्रानासो निष्पिधो मर्त्यत्रा ।
 मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीच्छस्य म्रधनस्य सातौ २
 अम्पूक् सा त इन्द्र अटिरस्मे सनेभ्यभ्वं मरुतो जूनन्ति ।
 अमिश्चिद्धि प्मातसे शुरुका - नापो न द्वीप वर्यति प्रयांसि ३
 त्व तू न इन्द्र त रयि वृ ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम् ।
 म्नुतश्च यास्ते चकनन्त वायो स्तन्न न मध्वं पीपयन्त वार्जः ४
 त्वे रायं इन्द्र तोशतमा प्रणेतारु कस्य चिद्वतायोः ।
 ते पु णो मरुतो मृळयन्तु ये स्मां पुरा गातृयन्तीव वृवाः ५ [८]
 प्रति प्र याहीन्द्र मीच्छुषो तून् मह पार्थिवे सवने यतस्व ।
 अध यवेषा पृथुवुभास एतां - स्तीर्थे नार्यं पौस्यानि त्रस्युः ६
 प्रति घोराणामेतांनामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपच्छि ।
 ये मर्त्यं पृतनापयन्तमूर्धै - र्कणावान्न न प्रतयन्त सर्ग ७
 त्व मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्त्या रदां मरुद्भिः शुरुधो गोअंश्रा ।
 स्तवानेमि स्तवसे देव वृधै - विद्यामेष वृजनं जीरदानुम् ८ [९] (१८२६)

(१७०)

(५) १, ३ व इन्द्रः ८ भगस्त्यो वाः) २, ५ भगस्त्यो मैत्रावरुणः । इन्द्रः । १ वृत्तौ २-४ मनुष्पु, १ त्रिष्टुप् ।

- न नृत्तमास्ति नो श्व कस्तद वेव यदद्भुतम् ।
 अन्यस्यं चित्तममि मंचुरण्यं - नुतार्थात् वि नश्यति १ (१८२७)

(१७३)

१३ अगस्त्यो मैघावकणिः । इन्द्रः । भिष्णुप्, ५ यित्तादस्थाना, विपमपवा वा ।

- गायत् सामं नमन्पु यथा वे - रर्चासु तद् वावृधान स्वर्वत् ।
 गावो धेनवो वर्हिष्यवृद्धा आ यत् सप्रानं दिव्यं विवासान् १
 अर्चव वृषा वृषमिः स्वेवृष्यै - सुगो नाश्रो अति यज्जुगुर्पात् ।
 मंन्वुयुर्मनां गूर्तं होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः २
 नक्षत्रोता परि सप्तं सिता यन् मरुद् गर्भमा शरवः पृथिव्याः ।
 ऋनुषम्बो नर्यमानो वृवद् गो - रुन्तर्द्रुतो न रोवसी चरुद् वाक् ३
 ता कर्मापतरास्तै प्र च्यौद्यानि देवयन्तो मरन्ते ।
 जुजोपविन्द्रो वृत्सर्षचा नासत्येव सुग्न्यो रथेठाः ४
 तसुं हृदीन्द्र यो ह सत्वा यः शूरो मयवा यो रथेठाः ।
 प्रतीचश्चिद् योर्षीयान् वृपण्वान् वचद्वुषश्चित्तमसो विष्टन्ता ५ [१३]
- प्र यद्वित्या मंदिना नृभ्यो अ - स्त्यर रोवसी कृष्येउं नासै ।
 सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूसा मतिं स्वधावो ओषशमिव धाम् ६
 समत्सु त्या शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परितंसयधै ।
 सजोषस इन्द्रं मर्वे क्षोणीः सूरिं विद् ये अनुमवन्ति वाजैः ७
 एवा हि ते शं सर्वना समुद्र आपो यत् तं आसु मवन्ति कुर्वाः ।
 विम्वा ते अनु जोष्पा भुव गोः सूरिंश्चिद् यदि धिषा वेपि जनान् ८
 असासु यथा सुषस्वार्य एन स्वमिष्टयो नरा न शंसैः ।
 असुव यथा न इन्द्रो वन्वन्तेवा - स्तुरो न कर्म नर्यमान वृक्या ९
 विष्पर्षसो नरां न शंसै - रुत्साकासुविन्द्रो वज्रहस्तः ।
 मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः १० [१४]
- यज्ञो हि ध्मेन्द्र कश्चिद्वृन्ध - श्वृष्टुराणश्चिन्मनसा परियन् ।
 तीर्थे नाच्छां तातृषाणमोको वीर्षो न सिधमा कृणोत्वध्वां ११
 मो घू णं इन्द्रात्रं पुत्सु वृष्टै - रस्ति हि ध्मां ते शुम्भिनव्याः ।
 मुहश्चिद् यस्य मीळ्मुयो यव्या हुविष्मंतो मरुतो वन्ति गीः १२
 एष सतोमं इन्द्र तुम्पमस्मे एतेनं गालु हरियो विवो नः ।
 आ नो ववृत्याः सुषिताय देव विध्यासेप वृजनं जीरवांनुष १३ [१५] (१८५३)

(१७७)

१ मन्वन्तयो वैश्वानर्यस्य स्यात् । विष्णुः ।

- त्वं राजन्सु बं चं वृषा पृथु मूर्त्तुः प्रार्थन्तु त्वमुम्भान् ।
त्वं सप्तसिन्धुवर्षा मुखावर्षा—सर्वे तुल्यो वर्षावामः स्यादसुः १
- स्यो विषं इन्द्र मूढवाचः तुत च्च पुा हाडे मार्वीर्षि ।
प्रज्येदुजे अमनुष्यान् वृषे वृषं पुंशुमुत्ताव रणीः २
- अत्रा वृषे इन्द्र वारण्यी—र्षां च पेरिः पुण्ड्रत मूढम् ।
एसां अग्निमुत्तुं तूर्ववाचं विहो न वृडे जर्षन्ति बर्षाः ३
- शेकुत मु त इन्द्र वसिष्ठ वान्ती वहास्तये पर्विवस्य मुहा ।
सुजवर्षास्य च्च वृषा या—सिद्धवर्षी वृषता मूढ वान्ताम् ४
- वह कुर्वन्ति च्च वसिष्ठवन्तु त्वमुम्भु प्रजा वारण्यार्था ।
प मूर्धवर्षां वृषतामुभीडे अवि सृषां पासिष्ठु वरवर्षाः ५ [१६]

- अजन्तो इन्द्र विवेके—जोवर्षावृषो हरिस्तु अर्षावृष ।
न च पर्ववर्षावृषो वान्तायो—स्यवां वृषां वरवर्षाणां अर्षेवस्य ६
- एष्य कुर्वन्ति वान्तावृषी वं वृषावोपुर्वीषी कः ।
वर्षेय विहो मुक्ता वरुचिन्ता मि वृषेभि वृषवाचं वृषि चैत् ७
- अस्य तप तं इन्द्र मन्वन्त आसु वृषा नमोऽर्षिवत्पप पूर्षीः
मिन्द्र पुत्रे न विहो अर्षी—वृषन्तु वरुवर्षेवस्य वृषोः ८
- त्वं वृषिरेन्द्र वृषिमर्षी—वृषोपुः वृषि न वरवर्षी ।
न च वरुवर्षमर्षि वृष पर्वे वृषां वृषेभं पृषु स्वदि ९
- त्वमुम्भान् वरुवर्षेय विष्णुर्व स्या अमूढवर्षी वृषं वृषता ।
त प्रो विष्णुर्व सृषां वरुवर्षेय विष्णुवृषे वृषी वृषावृषम् १ [१७] (१८७)

(१७७)

१ मन्वन्तयो वैश्वानर्यस्य स्यात् । १ एषवर्षावृषी वृषोः २ न मनुष्यः ३ विष्णुः
अस्यपत्न्यादि ते वृषः पार्वस्वैव इतिवो मनुषो मर्ष ।
वृषां ते वृषन्त इन्तु—वृषी वरुवृषतावर्षः १
आ मर्षो वन्दु मन्वन्तो वना वृषो वरुवर्षः । अर्षावृषी वरु वरुवर्षिः वरुवर्षावृषावृषीः २

त्व हि शूरः सनिता चोद्यो मनुषो रथम् । सहावान् दस्युमथत - मोष । पात्रु न शोचिषां ३
 मृषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान् ओजसा । वह शुष्णाप वध कुत्स वातस्याश्वैः ४
 शुष्मिन्तमो हि ते मदेां युञ्जित्तम उत क्रतुः । वृत्रज्ञा वरिधोविदां मसीठा अश्वसातम् ५
 यथा पूर्वम्यो जरितुर्म्य इन्द्र मयं इवापो न तृष्यते वृमूर्थ ।
 तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेप वृजनं जीरदानुम्

६ [१८] (१८६९)

(१७६)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्र । अलुप्तुप, ६ त्रिष्टुप् ।

मत्तिं नो वस्यं इष्टय इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश ।

ऋषापमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि

१

तास्मिन्ना वैशया गिरो य एकं अर्पणीनाम् ।

अनुं स्वधा यमुप्यते यव न चकृषुद् वृषां

२

यस्य विश्वानि हस्तंयो. पञ्च क्षितीना वसुं ।

स्पाशयस्व यो अस्माधु - ग्विव्येवाशानिर्जहि

३

असुन्वन्तं समं जहि वृणाश यो न ते मयः ।

अस्मभ्यमस्य वेदं वृद्धि सुरिश्चिकोहते

४

आषो यस्यं द्विचर्हसो ऽर्केषु सानुपगसन्त ।

आजाविन्द्रस्येन्द्रो प्राषो वाजेषु वाजिनम्

५

यथा पूर्वम्यो जरितुर्म्य इन्द्र मयं इवापो न तृष्यते वृमूर्थ ।

तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेप वृजनं जीरदानुम्

६ [१९] (१८७५)

(१७७)

५ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

आ चर्षणिमा वृषभो जनाना राजां कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।

स्तुतः श्वस्यन्नवसोर्षं मद्रि - ग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाक्

१

ये ते वृषणो वृषभासं इन्द्र मल्लपुजो वृषरथासो अत्या ।

तौ आ तिष्ठ तेमिरा याह्यर्वाक् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमं

२

आ तिष्ठ रथ वृषण वृषां ते सुत. सोम. परिषिक्त्वा मधूनि ।

युक्त्वा वृषभ्या वृषभ क्षितीनां हरिम्या याहि प्रवतोर्षं मद्रिक्

३

(१८७८)

अथं यत्रो वैश्वानरं अथं विवेचं इत्यं यथावत्प्रयत्नं करोत् ।
 पत्नीं उच्यते तु संकटं च बन्धि विद्यां विद्यां वि मुञ्जा इति इह
 आं सुदृष्टं इन्द्रं यथावत्—सुयं यथावत् विद्यां यथावत् विद्यां ।
 विद्यां यथावत् यथावत् यथावत् विद्यां यथावत् यथावत्

४
 ५ [१] (१८००)

(१८८)

५ अथोक्तो वैश्वानरः । इन्द्रा । विदुः ।

यन्तु स्यात् तं इन्द्रं यथावत् विद्यां यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१] (१८००)

(१८९)

(१) १ अथोक्तः २-४ अथोक्तो वैश्वानरः ५-९ अथोक्तो वैश्वानरः यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।

पूर्वोक्तं यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।
 यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् यथावत् ।

१
 २
 ३
 ४ (१८८५)

इम नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुपं भुवे ।

यत् सीमार्गश्चकुमा तत् सु मृळ्लुतु पुलुकामो हि मर्त्यः ५

अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः मृजामपत्य बलमिच्छमानः ।

उमौ वर्णावृषिरुग्रः पुंपोप सत्या वृधेष्याशियो जगाम ६ [२२](१८९१)

(१८०) [चतुर्विंशोऽनुवाकः ॥२४॥ सू० १८०-१९१]

१० अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

युवो रजांसि सुयमांसो अश्वा रथो यद् वा पर्यणीसि वीर्यत ।

हिरण्यया वा पवयः मृषायन् मध्वः पिबन्ता उपसः सचेथे १

युवमत्यस्याव नक्षथो यद् विपरमनो नर्यस्य प्रयज्यो ।

स्वसा यद् वा विश्वगूर्ती मराति वाजायेहे मधुपात्रिपे चं २

युव पर्य उन्निर्यायामधत्त पृक्तमाप्रायामव पूर्व्य गोः ।

अन्तर्यद् वनिनो वापृतप्सु हारो न शुचिर्यजते द्विष्मान् ३

युव हं धर्मं मधुमन्तमद्रये ऽपो न क्षोर्वोऽवृणीतमेपे ।

तद् वां नरावश्विना पश्वंश्छेदी रथ्येव च्छप्ता प्रति यन्ति मध्वं ४

आ वां नानायं ववृतीय वद्या गोरोहेण तौऽपो न जिर्मिः ।

अपः क्षोणी संचते माहिना वा जूर्णा वामक्षुरंहंसो यजन्ना ५ [२३]

नि यद् युवेथे नियुतः सुवान् उपं स्वधामिं सृजथ पुरंधिम ।

मेपद् वेपद् वातो न सुरि-रा महे देवे सुप्रतो न वाजम् ६

व्य चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान् ।

अर्धा चिद्धि प्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि प्मा वृषणावन्तिदेवम् ७

युवा चिद्धि प्माश्विनावनु शून् विवदस्य प्रस्रवणस्य सातो ।

अगस्त्यो नरां नृषु प्रशंस्तु काराधुनीव चितपत् सहर्षे ८

म यद् धर्षेथे महिना रथस्य म स्पन्त्रा याथो मनुपो न होता ।

धत्त सुरिभ्यं उत वा स्वश्व्य नासत्या रथिपाचं स्पाम ९

त वा रथं वृषमद्या भुपेम् स्तोमैरश्विना सुवितापु नव्यम् ।

अरिन्देमिं परि धामिपान विद्यामेप पूजनं जीरवानुम् १० [२४](१९०१)

अथ पत्रो देव्या अथ सिवेर् इति शार्ङ्गपुष्पमिषु शोभे ।
 पत्नीर् अथिषु तु शंङ्ग म चक्षुः शिवा सिवस्य चि मुञ्जा इति इव ४
 ना सुज्ञेन इन्द्र पशुपतौ—सुत शार्ङ्गमि शुम्भरस्य श्रावः ।
 सिध्यात्त वसतोत्सर्वा गृह्णन्त्ये सिध्यात्सेव दूमर्ष जीवामुव ५ [१०] (१८८)

(१०८)

५ अथकाले वैद्यवचनित । इन्द्र । सिधुव ।

पशु स्या त इन्द्र सुविपश्चि चर्षा सुमुखं पत्नीसुम्भं कुती ।
 आ सु कार्वा सुशर्ङ्गस्य सु—शिवस्य ते अथवा पर्वतं श्राव्ये १
 म श्रा पजेन्नु वा वंशजो वा तु स्वर्गात् सुम्भस्य पोषी ।
 कार्वाभिरसि सुशर्ङ्गा असेनुर् चर्षा इन्द्रः सुशवा चर्षव २
 वेत्ता इतिरिन्द्रः सुनु वा वेत्ता इति चर्षमात्मस्य श्रावो ।
 चर्षा इति सुशर्ङ्गं अशुभं उच्यन्ता मित्रे पतिं तु श्रुत्वा सुत ३
 पुत्रा इतिरिन्द्रः सुम्भस्य चर्षास्य पत्ने सुमि सिधिवेदे पूर ।
 सुम्भं इवः चर्षास्ये शिवाचि इन्द्रस्यैव चर्षास्यस्य चर्षाः ४
 त्वना सुवं शंभुसिन्धु इन्द्र—सुमि चर्षव यज्ञो चर्षवचनम् ।
 त्वं श्राव त्वन्ते नो वृषे सू—शिवात्सेव दूमर्ष जीवामुव ५ [११] (१८९)

(१ १)

(१) १ २ अथकाले वैद्यवचनित १-४ अथकालेचिन्ते अथवाटी एति सिधुव ५ चर्षाः ।

पूर्वपुत्रं शार्ङ्गः कथञ्चन्य श्रेय चर्षास्यस्यो सुशर्ङ्गः ।
 सिध्यात्ति चिर्षं अथिषु श्रुत्वा—अनु तु पत्नीसुम्भो जन्मनुः १
 च सिधि पूर्वं अशुभस्य आर्षं शार्ङ्गं वृषेभिरकथयुर्षुमि ।
 ते शिवासुशर्ङ्गास्यः श्रुत्वा सु पत्नीसुम्भेभिरगम्युः २
 न इवां श्रुत्वं चर्षमि देव्य सिध्या इव सुम्भे सुम्भंभवत् ।
 अशुभेवर्षं श्रुत्वापि—अथ सुम्भवां सिधुवस्यचर्षव ३
 सुम्भं च श्रुत्वा चान् आर्षं—सिध आर्षाते सुशुभं सुम्भेभिर ।
 श्रेयसंश्रुत्वा सुम्भं चि शिवात्ति श्रेयवर्षेण चर्षमि सुशर्ङ्गात् ४ (१८९)

किमत्रं वृक्षा कृणुधुः किमांसाद्ये जनी य रुश्चिदहविर्महीयते ।

३

अतिं श्रमिष्ट जुगतं एणेरसु ज्योतिर्विप्राय कृणुत वचस्वयं

४

जम्भयंतममितो रायंतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना ।

वाचंवाच जवितु रुदिनीं कृत - मुभा शसं नामत्यावत मम

पुषमेत चक्रयुः सिन्धुपु प्लव - मात्मन्वन्तं पक्षिणं तौद्रयाय कम् ।

५ [२७]

येन देवत्रा मनसा निरुद्धथुं सुपप्तनी पंतयु क्षोदंसो मह

अवबिद्ध तौद्रयमप्स्वन्त - रंनारम्भणे तमांसि प्रविन्दम् ।

६

चतस्रो नावो जठलम्य जुष्टा उक्श्विभ्यामिपिता पारयन्ति

कः सिंद वृक्षो निष्ठितो मध्ये अणंसो य तौद्रयो नाधित पर्ययस्वजत् ।

७

पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथु श्रोमंताय कम्

तष् वा नरा नासत्यावनुं प्याद यद् वा मानास उचथुमवोचन् ।

८ [२८] (१२८)

अस्मावृद्य सर्वस' सोम्यादा विद्यामेप वृजन जीरदानुम

(१८३)

६ अगस्त्यो मैत्रावरुणि । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

त पुंस्त्राया मनसो यो जर्षीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यश्चिचक्र' ।

१

येनोपयाथ सुकृतो दुरोण त्रिधातुना पतथो विनं पूर्णं

२

सुवृद् रथो वर्तते यज्ञमि क्षा यत् तिष्ठथ क्रतुमन्तानुं पृक्षे ।

३

वपुर्वपुण्या संचतामिय गी - विवो दुहित्रोपसा सचेथे

आ तिष्ठत सुवृत् यो रथो वा - मनुं व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।

येन नरा नासत्येपयधै वर्तियाथस्तनयाय त्मने च

मा वा वृको मा वृकारा वृधर्षी - न्मा परिं वर्कमुत मातिं धक्तम् ।

अय वां मागो निहित इय गी - वंशधिमे वां निधयो मर्धनाम्

युवा गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रि - वंसा हवतेऽवसे हविष्मान् ।

विश न विष्टासुंयुषेध यन्ता मे हवं नासत्योपं यातम्

अतारिष्म तमसस्पादम्य प्रति वा स्तोमो अश्विनावधायि ।

पह यात पथिभिर्वैषयानै - विद्यामेप वृजनं जीरदानुम

६ [२९] (१९२४)

(१८१)

१. अगस्त्यो वैश्वदेवसि । अग्निवै । विदुः ।

कस्य वेदाङ्गिणं रक्षिता - संशुपन्तु कस्यकिञ्चिदो अग्राम् ।
 अथ वां पुत्रो अङ्गुल पलांति कस्यकिञ्चि अर्धितारा जन्मनाम् ।
 आ ज्ञानमन्त्रः सुखं वा एतस्य वातंरुद्रो निव्यक्तो अन्वः ।
 सतोमृशो वृष्ये वीर्यवृद्ध एव सुपत्न्यां जन्वितां वदन्तु ।
 आ इं एषोऽजस्रिं कुलधन् तूपर्यन्तुः सुखितारं यस्याः ।
 वृष्य एवागन्तु यमसो जर्षिता - योपूर्वी पञ्जसो विष्णुः वा ।
 श्रेयं अता वदन्वधीत - मोक्षं तन्वाहं मामग्निः रथैः ।
 सिष्णुर्विष्णुः सुमन्त्रस्य सुनि - सिंघो अन्वः सुमार्गः पुत्र संशे ।
 व र्ध निवेकं कस्युशे कश्चि अतु सिंहाङ्कः उन्वयसि गन्तुः ।
 इति अन्वस्यं प्रियसन्तु वार्ध - अंधा रजोस्पन्दिना वि वार्धि ।

२ वां सुपत्न्यं सुपत्ने व सिष्णुः पूर्वीरिषंधासि वयं वृष्यम् ।
 कस्युन्वस्यं प्रियस्यं वार्ध - विसृतीकृष्यां कदां तु आसुं ।
 अतस्मिं वां रथसिंघा वेकता पी - कुंशे अन्धितारा श्रेया इरन्ती ।
 उपसंतुतास्यं वार्धनां पसुवपानंरुद्रवृत्तं इव मे ।
 उत एवा इं वसन्तो वसन्तो वी - विष्णुर्विष्णुः ससि विष्णुः सुः ।
 वृषां कं श्रेयो वृष्या वीर्यवृद्ध सन् वृष्टे मनुषो वृष्टस्यन् ।
 वृषां वृष्यांविष्णुः वृषि - उक्लिपुषं व अंशे इतिष्णुः ।
 वृषे एव र्ध वसिष्णुः वृष्यानां सिष्णुः वृष्यं प्रियसन्तुः ।

(१ ९)

अगस्त्यो वैश्वदेवसि । अग्निवै । अन्वो ३, ८ विदुः ।

अधुनिं वृष्यस्य वृ मुंश्या एषो वृष्यन्तु सन्वः अग्निवै ।
 सिंघंविष्णुः विष्णुः सिंघाङ्कंरुद्र निव्यं नरायं सुष्टो भुविंशत ।
 इमंरुद्रा इ विष्णुः रुद्रवका वृषा इतिंशः एष्यं रथसिंघः ।
 वृषी र्ध वृष्टे मधु अर्धिं सन् वृष्यांरुद्रं वार्धो अन्धितारा ।

किमत्रं दद्या कृणुयुः किमांसाथे जनो य कश्चिद्दहंविर्महीयते । अतिं श्रामिष्ट जुरतं पुणेरसु ज्योतिर्विप्रांय कृणुत वचम्वये	३
जम्भयंतमामितो रायंतः शुनो हत मृधो विदधुस्तान्यश्विना । वाचंवाच जरितू श्विनीं कृत - मुभा शसं नामत्यावतु मम	४
पुषमेत चक्रयुः सिन्धुपु प्लव - मात्मन्वन्तं पक्षिणं तौदयाय कम् । येन देव्या मनसा निरुहथु सुपप्तनी पंतयु क्षोदंसो मृत	५ [२७]

अर्विद्ध तौदयमस्वन्त - रनारम्भुणं तमांसि प्रथिञ्चम् । चतस्रो नावो जठलस्य जृष्टा उक्त्विभ्यामिपिता पारयन्ति	६
कः स्विद वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो य तौदयो नाधितः पर्यपस्वजत । पर्णा मृगस्य पतरौरिवारभ उदश्विना ऊहथु श्रोमंताय कम्	७
तद् वा नरा नासत्यावन्तु प्याद यद् वा मानांस उचथमवोचन् । अस्मावृध सर्वस सोम्यावा विद्यामेप वृजनं जीरदानुम्	८ [२८] (१९१८)

(१८३)

६ जगस्यो मैत्रावरुणि । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

त युंक्षाथा मनसो यो जर्षीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यश्चिञ्चक । येनोपयाथः सुकृतो बुरोण त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णे	१
सुवृद् रथो वतते यन्नभि क्षा यत् तिष्ठथ क्रतुमन्तानुं पृक्षे । वपुषंपुण्या संचतामिय गी - विवो बुहिन्नोषसां सचेथे	२
आ तिष्ठत सुवृत् यो रथो वा - मनुं व्रतानि वतते हविष्मान् । येन नरा नासत्येप्रयध्वं धृतिर्याथस्तनयाय तमने च	३
मा वा वृको मा वृकारा वृधयीं - न्मा परि वर्कमुत मातिं धक्तम् । अय वां भागो निहित इय गी - वृध्याधिमे वां निधयो मधुनाम्	४
पुषा गोतमं पुरुमीब्धो अत्रि - वृक्षा हवतेऽवसे हविष्मान् । विश न विष्टामृजुषेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम्	५
अतारिष्म तमसस्पारमन्व्य प्रति वा स्तोमो अश्विनावधायि । पह यात पथिभिर्दधयानि - विद्यामेप वृजनं जीरदानुम्	६ [२९] (१९२४)

१ अथस्यो वैशाल्यनि । मण्डिनी । विष्णुः ।

१ वासुदेव तावन्तुं हृषिकेशो-पञ्चमपात्रुवलि वरिष्ठकुर्यः ।
 पार्वत्या कुर्वे त्रिभुवनात्रुवो विवो वपाया सुहास्यराव १
 पश्ये कुरु पुत्रवजा माहृषेणा-मुत् प्रवीक्षितकुर्य्यं वर्यता ।
 मुत् मे वप्योकिमिर्मनीया-मेव्यं जगु निर्वेकारा पु वर्यः २
 मेवे प्रवसिपुहृत्तं वुवा म्यसस्य वर्युं वर्यवर्वा ।
 प्यमर्ते वं वर्युवा वर्युवा पुना वर्युं वर्यवस्य मुंटे ३
 मुस्य वा वी माषी वर्यिरेस्य स्तोमी विनोतं वर्यस्य वर्युः ।
 वर्यु वर्य वी वर्यस्य वर्युम् वर्युवरीय वर्युवसे वर्युभि ४
 व वं स्तोमी अथिव्यववारी वर्युं वर्युवरीय वर्युभि ।
 वर्यु वर्युवरीय वर्युवसे वर्युभि वर्युं वर्युवरीय वर्युभि ५
 वर्यु वर्युवरीय वर्युवसे वर्युभि वर्युं वर्युवरीय वर्युभि ६ [१] (१५०)

११ अथस्यो वैशाल्यनि । वाचस्पतिनी । विष्णुः ।

१ वासुदेव तावन्तुं हृषिकेशो-पञ्चमपात्रुवलि वरिष्ठकुर्यः ।
 पार्वत्या कुर्वे त्रिभुवनात्रुवो विवो वपाया सुहास्यराव १
 पश्ये कुरु पुत्रवजा माहृषेणा-मुत् प्रवीक्षितकुर्य्यं वर्यता ।
 मुत् मे वप्योकिमिर्मनीया-मेव्यं जगु निर्वेकारा पु वर्यः २
 मेवे प्रवसिपुहृत्तं वुवा म्यसस्य वर्युं वर्यवर्वा ।
 प्यमर्ते वं वर्युवा वर्युवा पुना वर्युं वर्यवस्य मुंटे ३
 मुस्य वा वी माषी वर्यिरेस्य स्तोमी विनोतं वर्यस्य वर्युः ।
 वर्यु वर्य वी वर्यस्य वर्युम् वर्युवरीय वर्युवसे वर्युभि ४
 व वं स्तोमी अथिव्यववारी वर्युं वर्युवरीय वर्युभि ।
 वर्यु वर्युवरीय वर्युवसे वर्युभि वर्युं वर्युवरीय वर्युभि ५
 वर्यु वर्युवरीय वर्युवसे वर्युभि वर्युं वर्युवरीय वर्युभि ६ [१] (१५०)

उर्वी सद्यनी वृष्टती ऋतेन	द्वये देवानामवसा जनित्री ।	
वृषाते ये अमृतं सुप्रतीकि	द्यावा रक्षत पृथिवी नो अम्वात्	६
उर्वी पृथ्वी पङ्कले धुरेअन्ते	उपं द्युवे नमसा यज्ञे अम्भिन् ।	
वृषाते ये सुमर्गे सुमर्तुती	द्यावा रक्षत पृथिवी नो अम्वात्	७
वेषान् वा पराङ्गमा कच्चिदागं	त्साय धा सदमिज्जास्पर्ति वा ।	
इय धीर्मुषा अवयानमेधा	द्यावा रक्षत पृथिवी नो अम्वात्	८
उमा शसा नयां मार्गविटा	मृभे मामूती अवसा सचेताम् ।	
सूरिं चिकुर्यः सुवास्ताराये	पा मदन्त इपथेम देवाः	९
ऋत विवे तदवोच पृथिव्या	अभिभ्रावायं प्रथम सुसेधाः ।	
प्रातामवद्याद् वृषितावृभीके	पिता माता च रक्षतामवोभि	१०
इव थावापृथिवी सत्यमंस्तु	पितमार्तर्यविहोपंद्बुवे वाग् ।	
मृत देवानामवसे अघोभि	र्विद्याश्रेप वृजनं जीरवानुम्	११ [३] (१४१)

(१८५)

११ अगस्त्यो मेभ्रावरुणिः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

आ नु इळाभिर्विदथे सुशस्ति	विश्वानरं सविता देव यंतु ।	
अपि यथां पुवानो मत्संथा नो	विश्व जगदमिपित्वे मनीषा	१
आ नो विश्व आस्कां गमन्तु देवा	मित्रो अर्यमा वरुणं जजोषां ।	
मुवन् यथां नो विश्वे वृषासः	करन्तसुपाहां विश्वुर न शर्वः	२
मेढं धो अतिथिं गृणीषे	ऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः सजोषां ।	
असद् यथां नो वरुणः सुकीर्ति	रिपंश्च पर्यदरिगूर्तं सूरि ।	३
उपं वृ प्पे नमसा जिगीषो	यासानक्तां सुदुधेव धेनु ।	
समाने अहंन् धिनिमानो अर्क	विपुरुषे पर्यसि सस्मिन्नूधन्	४
उत नोऽर्हिर्बुध्न्योऽं मयस्कृ	शिशु न पिप्युर्पीव वेति सिन्धुं ।	
येन नपातमपा जुनाम	मनोजुवो वृषणो य वहन्ति	५ [४]

उत नं इ त्वटा गन्त्वच्छा स्मत् सूरिभिरमिपित्वे सजोषां ।

आ वृत्रहेन्द्रभर्षणिमा स्तुविदंभो नरा न इह गम्या

६

(१९४७)

कुठ मं ई कुतपोऽन्वयोऽन्वः सिन्धु न मत्स्यस्तर्कं विहित ।
 तन्नी मितो यमंभो न यन्नीः ह्युभिरमं नृपं संस्रत ७
 पुन मं ई कुतपोऽन्वयोऽन्वः स्मर ऐवली चर्मनस्य सप्तम् ।
 पूर्वस्यन्वयोऽन्वयो म एवां सितावन्तो निरुज्जो न वेवाः ८
 म नु क्वेषां यन्निना विहिते म नुखते प्रजुजस्ते ह्युज्जि ।
 अजु क्वेषां सुविद्रे न ह्यु - विजुजोरेणं नृपायन्तु सेनाः ९
 यो अन्विनायन्ते ह्युज्जुं न नृप्यं स्वतस्तो वि तर्ति ।
 अन्वयो विजुजोर्वानं वासुधा अन्व्यां नृपायं क्वलीव वेवान् १
 इवं वा क्वं अन्वे षीवितिर्यन्वा अन्विष्यन्ती नु सन्वी न मृपाः ।
 मि य क्वेषु क्वते क्वजु - विद्यसेवं नृप्यं प्रीत्यन्वम् ११ [५] (१५५)

(१८०)

११ अथर्ववेद विद्यावचनिक । अर्थः । १ क्वजुजुज्जुवर्णं यन्निना १ ५-७, ११ क्वजुजुजु ११ इत्यन्ती वा १ २. ८ १ क्वजुजु ।

सिन्धु नु स्तोत्रं नृपो नृप्यं तर्तिरीय । क्वर्षं विना न्वयंन्य नृपं विवर्षन्वयं १
 स्वर्गा मितो यमं पिता नृपं त्वां क्वुज्जो अन्वयकं यन्निना यं ९
 उयं यः निजवा वरं सिन्धु सिन्धुवर्षिभुविदिः नृपोमुं विजुजुः सार्वां नृपोऽन्वो अन्वयः २
 तनु त्वे मितो एता एतां स्पन्तु विवर्षिता । विवि यतां ह्य विजुः ४
 तनु त्वे मितो क्वर्ष - सार्वं स्वयिद्वि ते पिता । य स्वान्वायन्ते रसानां वृत्तिरीवा इवेतो ५ [६]
 त्वे मितो नृपानां नृप्यं न्वयं विजुः । अन्वयि वारं क्वेजुः त्वान्निम्वं नृपयरी ६
 क्वुजु मितो अजगन् विजुः क्वर्षितान्त्वम् । अन्वां विजुः यमो विजुः ७ [अन्वयं क्वयः ७
 नृपायानां वीर्यां पर्विजुवर्षिभुविदिः । वातापि वीजु इह मं ८
 क्व मं क्वेजु वारं विजु वारं विजु अजगन्व्येः । वातापि वीजु इह मं ९
 क्वान्त्व अन्वये नृप्यं वीर्यं नृप्यं अन्वयिः । वातापि वीजु इह मं १
 नं त्वं नृपं विजु वारं विजु - यन्वां नृप्यं नृप्यं ।
 नृप्यं नृप्यं क्वान्वा - नृप्यं नृप्यं त्वा क्वान्वा

११ [७] (१५६)

(१८८)

११ अगस्त्यो मैत्रायणः । आग्नीसूक्त= [१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, १ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ वेवीर्द्धारः, ६ उपासानका, ७ दैव्यौ होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिल्लो वेध्यः सरस्वतीळामारत्याः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पति, ११ स्वाहाकृतयः] । गायत्री ।

समिद्धो अद्य राजसि	वेवो वेवैः सहस्रजित्	। वृतो वृष्या कविर्वह	१
तनूनपात्त यते	मध्वा यज्ञः समज्यते	। दधत् सहास्त्रिणीरिपः	२
आजुर्द्धानो न ईढ्यो	वेवौ आ वक्षि यज्ञियान्	। अग्नें सहस्रसा अंसि	३
प्राचीनं बर्हिरोजसा	सहस्रवीरमस्तुणन्	। यत्रादित्या विराजंथ	४
विराट् सप्राङ्मिन्वीः प्रभ्वी	वर्द्धीश्च भूर्यसीश्च याः	। दुरो घृतान्यक्षरन्	५ [८]

सुधमे हि सुपेशसा	ऽधि भ्रिया विराजतः	। उषासावेह सीवताम्	६
प्रथमा हि सुवाचसा	होतासु दैव्या कवी	। यज्ञ नो यक्षतामिमम्	७
भारतीळे सरस्वति	या वः सर्वा उपब्रुवे	। ता नश्चोदयत भ्रिये	८
त्वया रूपाणि हि प्रमुः	पशन् विश्वान् त्समानजे	। तेषां नः स्फातिमा यज	९
उप त्मन्या वनस्पते	पाथो वेवैर्म्यः सृज	। अग्निर्ह्वयानि सिष्वदत्	१०
पुरोगा अग्निर्विधानां	गायत्रेण समज्यते	। स्वाहाकृतीषु रोचते	११ [९] (१९७४)

(१८९)

८ अगस्त्यो मैत्रायणः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्ने नयं सुपर्था राये अस्मान्	विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।	
युयोध्यं स्मज्जुर्द्धानेनो	भूर्यिष्ठा ते नमज्जक्ति विधेम	१
अग्ने त्व पारया नव्यो अस्मान्	त्स्यस्तिमिरतिं बुर्गाणि विश्वा ।	
पूर्ध्वं पूष्वी बहूला न उर्वी	मवां तोकाय तनयाय श योः	२
अग्ने त्वमस्मद् युयोध्यमीषा	अनग्नित्रा अभ्यमन्त कूटीः ।	
पुनरुस्मभ्यं सुविताय देव	क्षा विश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र	३
प्राहि नो अग्ने पायुमिरजत्रै	रुत प्रिये सर्वन् आ शुशुकान् ।	
मा ते मय जरितारं यषिठ	नूनं विवृन्मापुंरं सहस्वः	४
मा नो अग्नेऽव सृजो अघार्या	ऽविष्यवे रिपवे दुच्छुनाये ।	
मा वृत्वते वशते मादते नो	मा रीपते सहसाधन् परा दाः	५ [१०] (१९७५)

त न ही कुतपोऽर्धबोद्या	सिद्धिं न गत्वस्त्वर्थं विद्वन्ति ।	
नीं शिरो जनने म पर्वीः	ह्युमिहमे नृपं वसन्त	७
त न ही कुपतां वृद्धवैश्याः	स्वर् देवतीं धर्मन्तः धनम् ।	
वन्वन्तातोऽजनपी न रपां	दिसावतो निवृत्तौ न वेषा	८
तु पर्वेधं वक्षिणा विक्षिणे	न पुंशो नृपुत्रस्य संवृष्टिः ।	
वृद्ध पर्वेधं कुक्षिणे न सन्तु-	विश्वसर्विभं वृष्टान्तु वेनाः	९
तो अश्विमुत्सृज्ये ह्यनुत्सं	न पुत्रसं स्वर्गसो हि वृष्टिः ।	
तुवो विष्णुधर्मं वसुधा	अष्टां तुष्टाव वसुतीव वेषान्	१
वर्षं क्व रौ कुजे दीर्घितिर्यथा	अग्निधर्मो नु संदी न नृपाः ।	
नि वा वेषेण पतते वसुधु-	विद्यमानं वृद्धं जीवन्त्य	११ [५] (११५)

(100)

११ अथर्ववेदो वैद्यव्ययः । अथर्वः १ वसुधुधर्मं धर्मिणः १ ५-७ ११ वसुधुधर्मं ११ वसुधुधर्मं १ १ ८-१ अथर्वः ।

सिद्धं नु सौंभं वृष्टो वृद्धसं तर्षिणीय	। पर्वं शिरो धर्मन्तः वृद्धं विपर्ववृद्धं	१
स्वर्गं शिरो मर्षं शिरो वृद्धं त्वां वसुधुः	अस्वाधर्मिणः मर्षं	२
वर्षं वाः शिष्टाव चर शिष्टा शिष्टाधर्मिणः	वृद्धो वृद्धिः शिष्टाः वृद्धां वृष्टो धर्मः	३
तु त्वे शिरो रत्ना रत्नास्यु निर्वृताः	। शिष्टि वार्ता इव शिष्टाः	४
तु त्वे शिष्टो वृद्धा वर्षं स्वर्गिणु ते शिष्टो	। न स्वर्गान्ते रत्नां वृष्टिधर्मं वृष्टो ५ [६]	५
त्वे शिष्टो वृद्धां वृष्टान्तं वृष्टं शिष्टाय	। वृष्टान्ते वृष्टं वृष्टान्ते वृष्टान्तं वृष्टान्तं	६
वृष्टो शिष्टो अर्षान्ते शिष्टान्ते पर्वान्ते	। अर्षान्ते वृष्टो मर्षो शिष्टो ७ [८] अर्षान्ते वृष्टो	७
वृष्टान्तो वृष्टान्तं पर्वान्ते शिष्टान्ते	। वृष्टान्ते वृष्टं वृष्टं	८
वृष्टं तं वृष्टो वृष्टान्तो वृष्टान्तं	। वृष्टान्ते वृष्टं वृष्टं	९
वृष्टान्तं वृष्टान्तं वृष्टान्तं वृष्टान्तं	। वृष्टान्ते वृष्टं वृष्टं	१

११ [७] (११५)

(१८८)

११ अगस्त्यो मैत्रायणः । आप्रीसृक् = [१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, १ तनूनपात्, ३ इळः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्धारः, ६ उपासानका, ७ वैव्यौ होतारी प्रचेतसौ, ८ तिस्रो वैव्यः सरस्यतीळाभारत्याः, ९ त्वष्टा, १० वनस्पति, ११ स्वाहाकृतयाः] । गायत्री ।

समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित् । वृतो हृव्या कविर्वह १
तनूनपाहत यते मध्वा यज्ञः समंज्यते । वधंत सहस्रिणीरिपः २
आजुह्वानो न ईह्यो देवाँ आ बक्षि यज्ञियान् । अग्नें सहस्रसा अंसि ३
भाचीर्न बर्हिरोजसा सहस्रवीरमस्तृणान् । यत्रादित्या विराजंथ ४
विराद् सग्राक्विन्वीः प्रभ्वी-र्वह्वीश्च भूर्यसीश्च याः । वुरो घृतान्यक्षरन् ५ [८]

सुहृक्मे हि सुपेशसा ऽधि भ्रिया विराजंतः । उपासावेह सीदताम् ६
प्रथमा हि सुवाचसा होतारा देव्या कृवी । यज्ञ नो यक्षतामिमम् ७
मारुतीळे सरस्वति या वः सर्वाँ उपवृवे । ता नश्चोषयत भ्रिये ८
त्वर्वा रूपाणि हि प्रमुः पशून् विश्वान् त्समानजे । तेषां नः स्फातिमा यज ९
उप त्मन्यां वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज । अग्निर्हृव्यानि सिष्वदत् १०
पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समंज्यते । स्वाहाकृतीषु रोचते ११ [९] (१९७४)

(१८९)

८ अगस्त्यो मैत्रायणः । अग्निः । विश्वम् ।

अग्ने नयं सुपथां राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युपोध्यस्मज्जुहुराणामेनो भूरिष्ठा ते नमउक्तिं विधेम १
अग्ने त्व पारया नव्यो अस्मान् त्व्यस्तिमिरतिं वुर्गाणि विश्वा ।
पूर्ध्वं पृथ्वी पंहूला न उर्वी मवां तोकाय तनयाय श योः २
अग्ने त्वमस्मद् युपोध्यमीषा अनग्नित्रा अम्यमन्त कृटीः ।
पुनरस्मभ्यं सुवितार्य देव क्षा विश्वेभिरभूतेभिर्यजत्र ३
पाहि नो अग्ने पापुमिरजंशै-रुत भ्रिये सवन्त आ शृशकान् ।
मा तं मय जंरितारं यविष्ठ नून विपृन्मापरं सहस्वः ४
मा नो अग्नेऽर्वं सृजो अघाया ऽविष्यवे रिपवे दृच्छुनाये ।
मा वृत्वते वशते मादते नो मा रिपते सहसाषुन् परा दाः ५ [१०] (१९७५)

वि तु त्वावीं कतजात पंतह गृहानो अग्ने गृह्येई चकंपय ।
 विभ्वाह रिशिवोक्त वं निस्सिस्वो—भिभ्रुतामति वि ईव विप्यह
 त्वं तौ अंग जुमपान् वि विज्ञान् वेविं प्रसिन्वे मनुषो वनज ।
 अग्निस्त्रिभे मन्वि शास्पा मू—मंजुजिन्व प्रशिभिर्नाजः
 अर्थावाम सिवर्कनम्पञ्चिद् नानस्य सनु संज्ञाने अग्नी ।
 उपं हृहप्रमुर्विमिं समेव विघात्रेवं वृजनं जीवर्कनुय

५
 ७
 ८ [११] (१५५)

(१९)

< अथपयो वीवाचदधि । वृहस्पति । विष्णु ।

अनर्वां वृषमं अन्वर्षिहं वृहस्पतिं चर्षपा मर्षसुर्वे ।
 ग्रासान्वः सुवचो वस्यं वेवा आसुन्वन्ति नर्षवानस्य मर्षा
 तनुषिष्ठा वपु वाचं वचन्ते वृषो म वो ईवमुतामर्षिं ।
 वृहस्पती व वृहो वरुणि विभ्वामर्ष्य सकृते मंजुजिन्वा
 उपंस्तुतिं नर्षस उपंति तु श्वेचं वंत्त सस्त्रिणु म वृह ।
 अस्प वत्वाङ्गपोई यो अस्ति मून्ने म मीयो अंतससुसुर्विष्यान्
 अस्प श्वेचं विधीयति वृत्तिव्या—मयो व वंत्तह वसुमृह विषेताः ।
 वृषाणां म वेवो वरुणि वेवा वृहस्पतीर्षिवादीं अग्नि पून्
 ये त्वा इवोस्त्रिकं वरुणमयाः प्राया मृहसुंयदीर्षन्ति वृषाः ।
 म वृहोई मनु वपसि वृषं वृहस्पते चर्षन् इव विर्वावय
 सुविदुं सुवर्षो म पन्वा वृत्तिपन्तुः परिधीतो म सिव ।
 अन्वर्षाणां अग्नि ये चरुति नो असीहता अयोवृषमर्षो अस्तु
 तं यं स्रुमोअन्वचो व पन्नि ससुई व वृषतो रोर्षवत्तः ।
 त विज्ञो जुमवी श्वे अन्त—वृहस्पतिस्ततु आपेवप्र वृषं
 पुवा मृहसुंयिज्ञातसुर्विष्यान् वृहस्पतिं वृषमो पापि वेवा ।
 स मं स्रुतो वीरवह पातु वीरवह विघात्रेवं वृजनं जीवर्कनुय

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१२]
 ६
 ७
 ८ [१३] (१५५)

(१९१)

१६ अगस्त्यो मैत्रावरुणिः । अप्तृणसूर्याः । (विपप्रोपनिषद्) । अनुष्टुप् । ६०-१२ मद्रापत्तिः । १३ महानृहती ।

- कङ्कतो न कङ्कतो ऽथो सतीनकङ्कतः ।
 द्वाविति प्लुपी इति न्युहटां अलिप्सत १
- अहटान् हन्त्याय - त्यथो हन्ति परायती ।
 अथो अवप्नती ह - त्यथो पिनष्टि पिपती २
- शरास कुशरासो वृर्मासः शैर्या उत ।
 शैशा अहटां चैरिणाः सर्वे साक न्यलिप्सत ३
- नि गावो गोष्ठे असदुन् नि मृगासो अविक्षत ।
 नि केतवो जनाना न्युहटां अलिप्सत ४
- पुत उ त्वे प्रत्यहभन् प्रवोप तस्करा इव ।
 अहंष्टा विश्वहृष्टाः प्रतिनुद्धा अभूतन ५ [१४]
- द्यौर्वः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातारिर्दिति स्वसा ।
 अहंष्टा विश्वहृष्टा - स्तिष्ठतेलर्यता सु कम् ६
- ये अस्या ये अङ्ग्याः सुचीका ये प्रकङ्कताः ।
 अहंष्टा कि चनेह वः सर्वे साक नि जस्यत ७
- उत् पुरस्तात् सूर्यं एति विश्वहृष्टो अहृष्टा ।
 अहृष्टान् त्सवींश्चामयन् त्सवींश्च यातुधान्यः ८
- उदपसवसौ सूर्यं पुरु विश्वानि जूर्धन् ।
 आवित्यः पर्वतेभ्यो विश्वहृष्टो अहृष्टा ९
- सूर्यं विपमा संजामि इति सुरावतो गुहे ।
 सो चिन्नु न मरति नो वय मरामाऽऽरे अस्य योजन हरिष्ठा मधुं त्वा मधुला चकार १० [१५]
- इयत्तिका शकुन्तिका सुका जंघास ते विपम् ।
 सो चिन्नु न मरति नो वय मरामाऽऽरे अस्य योजन हरिष्ठा मधुं त्वा मधुला चकार ११ (२००१)

मिः सुव विष्णुतिष्ठन्वा विरस्य पुष्यमन्वत् ।	
सावित्र्यु म र्वाग्निं मो शुभं मंगमाऽऽजे बंस्य	पौर्णमि हृदिम मधुं त्वा मधुस्य र्वाग्नि ११
मन्वन्तं र्वाग्नीयां विरस्य रोतुंभीवाम् ।	
वर्वासावमधुं ममाऽऽजे बंस्य पौर्णमि हृदिम मधुं	त्वा मधुस्य र्वाग्नि १२
मिः सुव र्वाग्नीः सुत स्वर्वापि आगुतः ।	
तास्ते सिवं मि र्वाग्निं उगुं कुम्भिनीरिष	१४
हृत्पुत्रः कुपुम्भुव - सुकं मित्रुवस्वन्तः ।	
वर्वां सिवं म र्वाग्नीं परंभीरुं सुवतः	१५
कुपुम्भुवस्वन्तः र्वाग्नीं सिवं र्वाग्नीयः ।	
वृद्धिबस्वन्तः सिवं - मन्वन्तं वृद्धिब ते सिवम्	१६ [१६] (१००५)

॥ इति अथर्ववेदं अथर्वकं अथर्वम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीयं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुयाक ॥१॥ सू० १-११]

११ गृत्समद (आद्विरसः शौनदोभः पथाव्) भार्गवः शौनकः । अग्निः । जगती ।

- त्वमग्ने शुभिस्त्वमांशुशुक्षणि - स्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ।
 त्व वनेभ्यस्त्वमोर्षधीभ्य - स्त्वं नृणा नृपते जायसे गुचिः १
- त्वमग्ने होत्र तर्ष पोत्रमृत्विय तवं नेष्ट्र त्वमग्निहंतायत ।
 तर्ष प्रशास्त्रं त्वमध्यरीयासि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमै २
- त्वमग्ने इन्द्रो बृषभः सुतामसि त्व विष्णुरुरुगायो नमस्यः ।
 त्वं ब्रह्मा रंषिविद् ब्रह्मणस्पते त्व विधर्त. सचसे पुंरन्ध्या ३
- त्वमग्ने राजा वरुणो धृतव्रत - स्त्व मित्रो मवसि वृष्म ईड्यः ।
 त्वमर्षमा सत्यतिर्यस्य सभुज त्वमशो विदथे देव भाज्युः ४
- त्वमग्ने त्वष्टा विधुते सुवीर्य तषु भावो मित्रमहः सजात्यम् ।
 त्वमांशुहेमा ररिषे स्वदण्यं त्व नरा शर्धो आसि पुरुवसुः ५ [१७]
- त्वमग्ने शुभ्रो असुरो महो विष - स्त्वं शर्धो मार्कत पूक्ष ईंशिषे ।
 त्व वातरुणोर्यासि शंगय - स्त्वं पूषा विधुतः पांसि नु रमना ६
- त्वमग्ने द्रविणोदा अरुकृते त्वं देवः सविता रत्नधा असि ।
 त्व भगो नृपते वस्वं ईंशिषे त्वं पायुर्वेमे यस्तेऽर्विधत् ७
- त्वमग्ने वम आ विष्पतिं विशा - स्त्या राजान सुषिद्वंमृञ्जते ।
 त्वं विम्बानि स्वनीक पत्यसे त्व सहस्राणि शता वृश प्रति ८
- त्वमग्ने पितरंमिष्टिभिर्नर - स्त्वां भ्रात्राय शम्यां तनूरुर्षम् ।
 त्व पुत्रो मवसि यस्तेऽर्विधत् त्व ससां सुशोवः पास्युधृषः ९

त्वमग्नं प्रभुपुत्रो बभूवसु- त्वं वि स्यस्वसुं इति वृत्ते त्वं विविधुं पतिं पुत्रवृत्तार्थिः	१० [१८]
त्वमग्ने अविनिर्देव वृत्तुः त्वमिदं वृत्तवृत्तं इति त्वं वृत्तवृत्तं वृत्तुः सारस्वती	११
त्वमग्ने वृत्तुः उग्रं वृत्तुः- त्वं वृत्तुः सारस्वती वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	१२
त्वमग्नं अविनिर्देव वृत्तुः त्वं वृत्तुः सारस्वती वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	१३
त्वमग्ने वृत्तुः उग्रं वृत्तुः- त्वं वृत्तुः सारस्वती वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	१४
त्वमग्ने वृत्तुः उग्रं वृत्तुः- त्वं वृत्तुः सारस्वती वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	१५
त्वमग्ने वृत्तुः उग्रं वृत्तुः- त्वं वृत्तुः सारस्वती वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	१६ [१९] (१)

(१)

११ पृथग् (अविनिर्देव वृत्तुः) वृत्तुः वृत्तुः । अग्निः । अग्नी ।

वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः- त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	१
त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः- त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	२
त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः- त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	३
त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः- त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	४
त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः- त्वमिदं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः	५ [२] (१)

स नो रेवत् समिधानं स्वस्तये सवत्स्वान् रयिमस्मानु दीदिहि ।	
आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये	६
वा नो अग्ने वृहतो दाः सङ्घ्रिणो वुरो न वाज श्रुत्या अपा वृधि ।	
प्राची थावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि स्वर्णं शुक्रमुपसो वि दिद्युतुः	७
स इधान उपसो राम्या अनु स्वर्णं दीदेवरूपेण मानुना ।	
होत्राभिरग्निर्मनुष. स्वध्वरो राजा विशामतिथिश्वाकरायवे	८
एवा नो अग्ने अमृतेषु पूर्व्य धीष्पीपाय बृहद् दिविषु मानुषा ।	
दुर्हाना धेनुर्वृजनेषु कारवे त्मनां शतिर्न पुरुर्षमिषिणि	९
वयमग्ने अवेता वा सुवीर्य ब्रह्मणा वा चितयेमा जनां अति ।	
अस्माकं शुभ्रमधि पथ्वं कृष्टिषु च्वा स्वर्णं गुंशुचीत दुष्टरम्	१०
स नो घोधि सहस्य प्रशस्यो यस्मिन् त्सुजाता इषयन्त सूरयः ।	
यमग्ने यज्ञमुपयन्ति घाजिनो नित्यं तोके दीविवासु स्वे दमे	११
उभयांसो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूरयश्च शर्मणि ।	
वस्वो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूर्यसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः	१२
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसु मग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः ।	
अस्माश्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद् ववेम विदथे सुवीराः	१३ [२१] (२९)

(३)

११ गृत्समय (आह्निरसः शौनदोषः पश्वाद्) मार्गधः शौनकः । आमीसूक्त = [१ इध्म समिद्धोऽग्निवां,
१ मराशसः, १ इळाः, ४ घर्दिः, ५ देवीर्द्वारः, ६ उपासानका, ७ वैभ्यो होतारो
प्रवेतसौ, ८ तिम्रो देव्यः सरस्वतीळाभारस्यः, ९ त्यष्टा,
१० धनस्पतिः, ११ स्वाहाछतयः] । त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

समिद्धो अग्निर्निर्हितः पृथिव्यां प्रत्यद् विश्वानि भुवनान्यस्थात् ।	
होता पावकः प्रदिवः सुमेधा देवो देवान् यंजत्वग्निर्हन्	१
नराशसः प्रति धामान्यञ्जन् तिष्ठो विव. प्रति महा स्वर्चि ।	
घृतप्रुषा मर्नसा हृव्यमुन्दन् मुर्धन् यज्ञस्य सर्मनक्तु देवान्	२
इदितो अग्ने मर्नसा नो अर्हन् देवान् यक्षि मानुषात् पूर्वो अत् ।	
स आ वह मरुता शार्धो अच्युत - मिन्द्रं नरो बहिषद् यजध्वम्	३

(३२)

देव वृद्धिर्विधानं सुधीरं स्त्रीर्षं तुमे सुमत्ं वेद्युत्साम् ।
 पूतेऽग्रं बलया धीमतेषां विन्दे देवा मासिष्य बुद्धिर्वासाः ४
 वि ब्रह्मतामूर्तिषा ब्रह्मवासा इतरे देवीः सुवासुषा प्रवेष्टिभिः ।
 अथस्त्रीर्षि ब्रह्मवासासुर्व्यं बर्षे पुत्रान्म बुभुक्षं सुधीरम् ५ [११]
 प्राप्स्यन्वाशि कुमरं न वृद्धिते बुभुक्षन्वच्छं बुभुक्षं वृद्धिते ।
 फन्तुं ततं सुवर्षन्ती सन्तीषी बुभुक्षन् वेष्टः सुभुक्षे परस्वती ६
 देव्या होतांष प्रथम्य सिद्धये अतु ब्रह्मता ब्रह्मता सुभुक्षं ।
 बुभुक्षन् यन्वत्सामुषा सर्वततो नमो वृद्धिष्य अग्नि सप्तं विद् ७
 ब्रह्मस्ती प्रावर्षन्ती विषं न इच्छं देवी मासिषी विन्वर्षती ।
 सिद्धये देवीः सुवर्षा बुद्धिषि-वर्षिष्यं फन्तु सतुवं विवर्षं ८
 विवर्षन्व्यं सुमते ब्रह्मवासाः सुधी प्रीते जायते देववासाः ।
 सुमं तस्य वि म्भु नार्मिष्यते अर्षा बुभुक्षामन्वन्तु वर्यं ९
 अथस्त्रीर्षिष्यन्वन्तु स्वा-वृद्धिर्षिः सुवर्षासि न प्रीतिः ।
 विद्वा सर्वं नमन्तु ब्रह्मन् देवेषु देव्यः सन्तिरेषं इत्यम् १०
 भूतं विमिषे बुभुक्षन् वेष्टि-वृष्टि सिद्धये पुत्रान्वन्तु वासं ।
 अनुपुष्या यं प्रावर्षन्तु स्वावाङ्मो बुभुक्षं वसि इत्यम् ११ [११] (५५)

(५)

१ अथर्ववेदविधानः । अग्निः । विन्दुः ।

तुमे वां सुपोम्यं सुवृष्टिं विवृष्टामुमिषिर्षिं सुवृष्टाम् ।
 विवृष्टं वां विवृष्टाम्ना ब्रह्म देव अग्निं वर्यं अतस्वर्षाम् १
 इमे विवृष्टा अतं ब्रह्मवेष्टं विवृष्टाम् सुवृष्टाम् विवृष्टाम् ।
 पुत्र विवृष्टाम् सुवृष्टाम् सुमं देववासासुर्विषिर्षिर्षाम् २
 अग्निं बुभुक्षन्ते मासुर्वीषु विद्वा विषं वां श्रेण्यतो न विवृष्टम् ।
 न देवपुत्रातीक्ष्ण्यं अथ बुभुक्षन्तो यो वासन्ते इत्यम् ३
 अथ बुभुक्षन् स्ववर्षं पुष्टिः संवेष्टितस्य विवृष्टाम् सुवृष्टैः ।
 वि यो वसि बुभुक्षन्तीषु विद्वा-वृष्टो न तस्यो देववीष्टि वासं ४ (५५)

आ यन्मे अश्वं वनव् पनन्तो—शिरभ्यो नामिमीत वर्णम् । स चित्रेण चिकिते रसुं मासा जुजुवीं यो मुहुरा युवा भूत	५ [२४]
आ यो वनां तातृषाणो न भाति वार्णं पृथा रथ्येवं स्वानीत् । कृष्णाध्वा तपू रण्वश्रिकेत दौरिव स्मर्यमानो नभोभिः स यो व्यस्थावृभि दक्षकुर्वी पशुर्नैति स्वयुरगोपाः ।	६
अग्निः शोचिष्मो अतसान्युष्णन् कृष्णव्यथिरस्वदयन्न भूमं नू ते पूर्वस्यावसो अर्पीतौ तुतीये विदथे मन्मं शसि । अस्मे अग्ने सयद्वीरं वृहन्तं क्षुमन्त वाजं स्वपत्य रयि दा त्वया यथा गृत्समदासो अग्ने गुहां वन्वन्त उपरौ अभि प्युः । सुवीरांसो अभिमातिषाह स्मत् सूरिभ्यो गृणते तद् वयो धाः	७ ८ ९ [२५] (४९)

(८)

८ सोमाहुतिर्भागव । अग्निः । अनुषुप ।

होताजनिष्ट चेतनः पिता पितृभ्यं ऊतये । पुयक्ष्त्रेण्य वसुं शकेमं वाजिनो यमम् आ यस्मिन् त्सत रुद्रमयं—स्तता यज्ञस्यं नेतर्णि । मनुष्वद् वैष्यमष्टम पोता विश्वं तदिन्वति वृधुन्वे वा यदीमनु वोचद् बह्मणि वेरु तत । परि विश्वानि काव्यां नेमिश्चक्रमिवाभवत् साक हि शुचिना शुचिः प्रशास्ता क्रतुनाजनि । विद्वो अंस्य धृता ध्रुवा ध्रुवा इधानु रोहते ता अंस्य वर्णमापुवो नेदुः सचन्त धेनवः । कुवित् तिसृभ्य आ वर स्वसारो या इद युयुः यदीं मातुरुप स्वसा घृत भरन्त्यस्थित । तासामध्यपुरागती यवां वृष्टीवं मोदते स्वः स्वाय धार्यसे कृणुतामृत्विगृत्विजम् । स्तोभं यज्ञ चादरं वनेमां ररिमा वयम् यथा विद्वो अरु करद् विश्वेभ्यो यज्ञतेभ्यं । अयमग्ने त्वे अपि य यज्ञ चंकुमा वयम्	१ ३ ४ ५ ६ ७ ८ [२६] (५०)
--	---

(१)

८ सोम्याहुतिर्वाक्ये । अग्निः । पात्वात् ।

इमां वें अग्रे सुविषं—सिमात्सुसर्वं वनेः	। इमां उ पु सुषी गिरिः	१
अथा तं अग्रे विपुत्रो—जो मसुवर्षमिदि	। पुत्र्य सुकनं सुजला	२
तं त्वां श्रीर्मिर्मिर्वंसं इविपुत्रुं वविजोसः	। सुसुपेवं सपुर्ववं	३
त वापि सुर्मिचया कर्तुंजे कर्तुंमन्	। पुत्रोप्युंस्मरं हेवांसि	४
अ यो वृषिं विवस्वति त अ वाजंमसुर्वाजं	। न वाः सुर्मिभीरिषः	५
ईदंमपत्सुस्ये पर्वितं दूत मं त्रिप	। वर्मिहं हेमरा गंभि	६
अन्तर्हीष इंपते विद्वान् अन्तोमवां वने	। दूतो जन्वेयु मिश्वः	७
त विद्वो मा च विपयो वरिं विदित्वा आनुवद् । आ वात्सिन् तत्तिसि वरिं		८ [१७] (१५)

(७)

९ सोम्याहुतिर्वाक्ये । अग्निः । पात्वात् ।

अथं पवित्रं आस्ता—अं सुमन्तया मर	। वरिं पुत्रघृहं प्रविश	१
वा सो अरंतिपिहात वेवसु मर्षेव च	। वरिं वरुं दूतं सुिः	२
विन्वां अत त्वां वरं वारं कर्तुंवा इव	। अरिं वादेमहि विषं	३
शुभिः पवत्रु वन्दो अं पुत्रं वि रेंवसे	। त्वं पुनेसिपुंवा	४
त्वं जे अति भातया—अं वृषामिपुस्ये	। अवापेविमिपुंवा	५
दुंभः सुर्विपुमिः इको हेमा वरेंवपः	। अरंत्सुवो अन्तुः	६ [१८] (१६)

(८)

१ इत्यन्त (अग्निः वाः वीर्यं वा वधत्) वाक्ये वाक्ये । अग्निः । पात्वात् । वात्सुत् ।

वात्सुपवित्रं नु एधात येवं सुमेवपं सुवि	। प्रसस्तंमस्य मुक्तिवृत्तः	१
वा मृत्तीवा वंमुसुवे ज्नुवो उरुपुंरि	। वावर्षीहं आहुता	२
व वं सिपा इमुन्वा इरोचरंति वसुस्ये	। पस्यं वृत्तं न वीर्ये	३
आ वा व्वांर्षं सुमुसा विन्वे विमन्पुर्वितं	। अक्षुना अजीरुमि	४
अग्निं नु व्वांर्षं—सुमिपुव्यामि वापु	। विन्वा अग्निं विषं इव	५

अग्निं नु व्वांर्षं—सुमिपुव्यामि वापु । अरिं वरुः वावेमसु—मि व्वांर्षं इत्यन्तः १ [१९]

[पद्योऽध्याय ॥६॥ व० १-३२]

(९)

६ गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनक । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

नि होतां होतृषवने विदानं - स्वेपो दीद्विषां अंसदत् सुवक्षं ।	
अर्धधमत्प्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रभर शुचिजिह्वो अग्नि	१
त्व दूतस्त्वमुं नः परस्पा - स्त्व वस्य आ वृषभ प्रणेता ।	
अग्नें लोकस्यं नस्तनें तनूना - मप्रयुच्छन् वीद्यद् बोधि गोपा	२
विधेम ते परमे जन्मन्नये विधेम स्तोमैरवरे सधस्ये ।	
यस्माद् योनेरुवारिथा यजे त प्र त्वे हवीषि जुहुरे समिद्धे	३
अग्ने यजस्व हविषा यजीया - ङ्छुष्टी वेष्णामभि गृणीहि राधं ।	
त्व ह्यसि रयिपतीं रयीणा त्व शुक्रस्य वचंसो मनोतां	४
उमयं ते न क्षीयते वसदयं विवेदिवे जायमानस्य दस्म ।	
कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्यं रायं	५
सैनानीकेन सुविद्वो अस्मे यदां वेवां आर्यजिष्ठ. स्वस्ति ।	
अर्धधो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद दिदीहि	६ [१] (८३)

(१०)

६ गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनक । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

जोह्वो अग्नि प्रथमः पितेवे - ळस्पवे मनुषा यत् समिद्ध ।	
भिय वसानो अमृतो विचेता ममृजेन्यं श्रवस्यं स वाजी	१
भूया अग्निश्चित्रमानुर्हवं मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेता ।	
रपावा रथं वहतो रोहिता वी - तारुपाह चक्रे विभृत्र	२
उत्तानायामजनयन् त्स्त्रुतं भुवङ्गमिं पुरुपेशांसु गर्भं ।	
शिरिणाया चिवुकुना महोभि - रपरीवृतो वसति प्रचेता	३
जिघम्योभि हविषा घृतेनं प्रतिक्षियन्त भुवनानि विश्वा ।	
पृथु तिरश्चा वयंसा ब्रुहन्तं व्यचिष्टमग्नें रभस दशानं	४
आ विश्वतं प्रत्यञ्चं जिघम्यं - रुक्षसा मनसा तज्जुयित ।	
मयेभी स्पृहपद्वर्णो अग्नि - नाग्निमुशे तन्वाद् जभुंराण	५ (८८)

[षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ व० १-३२]

(९)

६ गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनक । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- नि होतां होतृषवने विदानं - स्त्वेषो दीविषाँ अंसदत् सुवक्षं ।
 अदग्धवतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रभरः शुचिजिह्वो अग्नि १
- त्व दूतस्त्वमुं नः परस्या - स्त्व वस्य आ वृषभ प्रणेता ।
 अग्नें तोकस्यं नस्तनें तनुना - मप्रयुच्छन् वीद्यंद् बोधि गोपाः २
- विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सुधस्ये ।
 यस्माद् योनेरुवारिषा यजे त प्र त्वे हवीषिं जुहुरे समिन्द्रे ३
- अग्ने यजस्व हविषा यजीया - ऋष्टी वृष्णामभि गृणीहि राधं ।
 त्व ह्यसिं रयिपतीं रयीणा त्व शुक्रस्य वचंसो मनोतां ४
- उभयं ते न क्षीयते वसुव्यं विवेदिवे जायमानस्य दस्म ।
 कृषि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृषि पतिं स्वपत्यस्यं रायः ५
- सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यदा वेवाँ आरयजिष्ठः स्वस्ति ।
 अदग्धो गोपा उत नं परस्या अग्नें द्युमवुत रेवद् दिदीहि ६ [१] (८३)

(१०)

६ गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनक । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

- जोह्वत्रो अग्निः प्रथमः पितेवे - ऋस्पदे मनुषा यत् समिन्द्र ।
 थिय वसानो अमृतो विचेता ममृजेन्यं श्रवस्य । स वाजी १
- श्रूया अग्निश्चित्रमनुर्हृषं मे विश्वाभिर्गीभिर्मृतो विचेता ।
 शपावा रथं बहतो रोहिता वो - तारुपाह चक्रे विभृत्र २
- उत्तानायामजनयन् त्स्पृत भुववृग्निः पुरुपेशासु गर्म ।
 शिरिणाया चिकुक्नुना महोभि - रपरीवृतो वसति प्रचेताः ३
- जिघर्ष्यग्निं हविषां घृतेनं प्रतिक्षियन्त मुयंनानि विश्वा ।
 पृथु तिरश्चा वयंसा ब्रूहन्तं व्यचिष्टमर्धे रभस दशान ४
- आ विश्वतं प्रत्यञ्चं जिघर्ष्य - रक्षसा मनसा तज्जुषेत ।
 मर्षशीं स्पृह्यद्वर्णो अग्नि - नाभिमुशे तन्वाडे जर्मुराणः ५ (८८)

(६)

८ अन्त्याहुतिर्वाक्यः । अन्वितः । वाच्यः ।

इयं त्रं अग्रे तुमिषं—सिधामुपुच्यते	। इमा इ पु तुंभी गिटे	१
अया तं अग्रे विबुधो—र्त्तं सपुत्रार्थसिधे	। पुत्र्य सुचर्त्तं सुजात	२
तं त्वं श्रीर्त्तिसिधेः—इतिहासुं प्रविजोष	। सुपुर्वं कपुर्वं	३
अ वाचि सुविमुच्यते कर्त्तुं वासुवाच्य	। पुषोष्युं स्मरुं द्वेषसि	४
अ नो वृत्तिं विवस्यति इ नो वाच्यकर्त्तुं वाच्यम्	। त मं सपुत्रिर्त्तिसिधेः	५
इत्यन्त्याहुतिसिधेः—परित कृत नो सिधे	। वृत्तिं द्वेषसि	६
अन्त्याहुतिं इत्यन्त्या—विद्वान् अन्त्याहुतिसिधे	। इतो अन्त्याहुतिसिधेः	७
त सिधेः अ वाच्यसिधेः—वृत्तिं विवस्यति आ वाच्यसिधेः तस्मिन् वृत्तिं	८ [१७] (५)	

(७)

९ अन्त्याहुतिर्वाक्यः । अन्वितः । वाच्यः ।

वर्त्तं पठितं मारता—अं पुत्रकृता मरं	। वृत्तं पुत्रकृता पुत्रिय	१
अ नो अर्त्तविरिहता—वृत्तस्य अर्त्तस्य च	। वृत्तिं तस्मात् पुत्र कृताः	२
विद्वान् उत त्वयां वृत्तं—वाचं उद्वृत्तं इव	। अन्त्या हुतिसिधेः	३
सुविं पावतु कर्त्तुं अं वृत्तं वि र्त्तते	। तं वृत्तिसिधेः	४
तं नो अन्त्या मारता—अं वृत्तसिधेः	। अन्त्याहुतिसिधेः	५
वृत्तं वृत्तिसिधेः—वृत्तं द्वेषसि कर्त्तुं	। वृत्तिसिधेः अन्त्याहुतिसिधेः	६ [१८] (६)

(८)

१० अन्त्याहुतिर्वाक्यः । अन्वितः । वाच्यः । अन्त्याहुतिः । अन्त्याहुतिः । अन्त्याहुतिः ।

अन्त्याहुतिं इ एतां—वेत्ते अन्त्याहुतिसिधेः	। अन्त्याहुतिसिधेः अन्त्याहुतिसिधेः	१
अः सुतीवो वृत्तस्य—अन्त्याहुतिसिधेः	। अन्त्याहुतिसिधेः अन्त्याहुतिसिधेः	२
अ च विद्यते अन्त्याहुतिसिधेः—अन्त्याहुतिसिधेः	। अन्त्याहुतिसिधेः अन्त्याहुतिसिधेः	३
अ वाः अन्त्याहुतिसिधेः—अन्त्याहुतिसिधेः	। अन्त्याहुतिसिधेः अन्त्याहुतिसिधेः	४
अन्त्याहुतिसिधेः—अन्त्याहुतिसिधेः	। अन्त्याहुतिसिधेः अन्त्याहुतिसिधेः	५

अन्त्याहुतिसिधेः—अन्त्याहुतिसिधेः । अन्त्याहुतिसिधेः—अन्त्याहुतिसिधेः । अन्त्याहुतिसिधेः—अन्त्याहुतिसिधेः [१९]

त्वे इन्द्राप्यमूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः ।	
अवस्पवो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्तं रायो दावनें स्याम	१२
स्याम ते तं इन्द्र ये तं ऊती अवस्पव ऊर्जे वर्धयन्तः ।	
शुष्मिन्तम य चाकनाम देवा -ऽस्मे रधि रासि वीरवंतम्	१३
रासि क्षय रासि मित्रमस्मे रासि शर्धं इन्द्र मारुत नः ।	
स्रजोपस्रो ये च मन्दसाना. प्र वायवः पान्त्यग्रणीतिम्	१४
व्यन्त्विक्षु येषु मन्दसान -स्तृपत् सोमं पाहि ब्रह्मदिन्द्र ।	
अस्मान् त्स्व पृत्स्वा तरुत्रा -ऽवर्धयो द्या बृहद्भिरर्केः	१५ [५]
बृहन्त इक्षु ये तं तरुत्रो -कथेमिवा सुध्रमाविवांसान् ।	
स्तृणानासो बृहिः पस्त्यावत् त्वोता इदिन्द्र वाजमगमन्	१६
उग्रेष्विक्षु शूर मन्दसान -त्रिकं तुकेषु पाहि सोममिन्द्र ।	
प्रयोधुवच्छुभुषु प्रीणानो याहि हरिभ्या सुतस्य पीतिम्	१७
धिष्या शर्वः शूर येन वृत्र -मवामिन्द्र वानुमौर्णवाभम् ।	
अपावृणोज्योतिरायाय नि संव्यतः सावि वस्युरिन्द्र	१८
सनेम ये तं ऊतिमिस्तरन्तो विश्वाः स्पृध आर्येण वस्युन् ।	
अस्मभ्य तत् त्वाङ्गं विश्वरूप -मरन्धयः साख्यस्य त्रितायं	१९
अस्य सुधानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यर्षुषं वावृधानो अस्तः ।	
अवर्तयत् सूर्यो न चक्र मिनद् बलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान्	२०
भून् सा ते प्रति वरं जग्ने बृह्नीयदिन्द्र वक्षिणा मुषोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो माति धग्मर्गो नो बृहद वदेम विदये सुवीराः	२१ [६] (११०)

(१२)

[द्वितीयोऽनुषाकः ॥२॥ सू० १२-२१]

१५ गृत्समद (आदितारसः शौनहोत्रः पद्माद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

यो जात एव प्रथमो मनस्वान् वेयो देवान् क्रतुना पर्यभूषत् ।	
यस्य शुष्माद् रोदसी अभ्यसेतां नृम्णास्यं मद्वा स जनास इन्द्रं	१
यः प्रथिवीं व्यथमानामहहृद् यः पर्वतान् प्रकुपितां अरम्णात् ।	
यो अन्तरिक्ष विममे वरीयो यो यामस्तंभ्यात् स जनास इन्द्रं	२ (११३)

श्रेयसं मानं तद्विद्वानो बरंशु त्वानुवाचो ममुषश्च ब्रह्म ।
अनुननुषि उवाच वसुधा बभूवुर्ब्रह्मणा जगद्ब्रह्मि

६ [२] (२)

(११)

११ पृथक्त्वं (अथर्ववेदः) होमश्रेयसं ब्रह्मणः (अथर्ववेदः) होमशः । इन्द्रः । विष्णुः । ११ विष्णुः

पुत्री हवामिन्व म्भ रिचवपु स्वायं ते वृक्षे बसुधाय ।
इमा हि त्वानुवाचौ बर्षयन्ति बभूवुः सिध्वंशु न इत्यंता
पुत्रो मृगयिन्व वा अरिन्वः परिष्किन्व अग्निना सूर पुत्री ।
अग्नेर्वि चिद् वृक्षं बर्षयन्तु - बर्षयिन्वसुदेवर्षिभूषणः
अग्नेर्विष्णुः सूरु देवुं ब्रह्मणः तस्योर्गोविन्व इन्द्रिदेवुं च ।
तुम्हेभ्यो पातुं बभूवुः न ब्रह्मर्षे सिध्वो न सुधाः
सुधं तु ते सुधं बर्षयन्तु सुधं बर्षे ब्रह्मोर्षयन्तु ।
सुधस्त्वग्निन्व धनुषान्ते अग्ने इत्यग्निभ्यः इत्येव सदाः
पुत्री हिं उवाच बभूवुः - पौत्रं मृगयिन् विष्णवः
उवाच अपो ध्यं तस्मिन्बभूवुः - बभूवुर्ब्रह्मणः सूरु श्रीर्षि

१

२

३

४

५ [३]

सदा तु तं इन्द्रं पुत्रं उवाच - सदा सवसु सूर्यं वृषाभि ।
सदा बर्षे ब्रह्मोर्षयन्तु सदा ह्यी दर्वस्य कुतु
ह्यी तु तं इन्द्रं ब्रह्मणः सदा सूरु सूरुदेवस्यार्धं ।
वि बभूवुः मृगयिन्व - अग्नेः पर्विष्णुः इत्यग्नेः
नि पर्वेत् ब्रह्मणः सूरु सूरुदेवस्यार्धं बभूवुः ।
सूरु सूरुदेवस्यार्धं इत्यग्नेः पर्विष्णुः इत्यग्नेः
इत्योर्ब्रह्मं विष्णुः सूरुदेवस्यार्धं बभूवुः ।
अग्नेः पर्वेत् विष्णुः सूरुदेवस्यार्धं बभूवुः ।
नि मृगयिन्व बभूवुः सूरुदेवस्यार्धं बभूवुः ।

६

७

८

९

१ [४]

विष्णुः सूरुदेवस्यार्धं बभूवुः सूरुदेवस्यार्धं बभूवुः ।
पुत्रो मृगयिन्व - अग्नेः पर्विष्णुः इत्यग्नेः

११ (१००)

ते इन्द्राप्यमूम विप्रा धियं वनेम ऋतया सपन्तः ।	
अवस्पर्षो धीमहि प्रशस्तिं सद्यस्तं रायो वावनें स्याम	१२
स्याम ते तं इन्द्र ये तं ऊती अवस्पर्ष ऊर्जे धर्षयन्त* ।	
शुभ्रिन्तां य चाकनाम वेवा-ऽस्मे रयिं रासिं वीरवंन्तम्	१३
रासिं क्षय रासिं मित्रमस्मे रासिं शर्धं इन्द्र मार्कत नः ।	
सजोर्षसो ये च मन्वसानाः प्र वायवंः प्रान्त्यग्रणीतिम्	१४
व्यन्तिवन्तु येषु मन्वसान-स्तूपत् सोमं पाहि द्वयदिन्द्र ।	
अस्मान् त्वु पुत्स्वा तरुत्रा-ऽवर्धयो द्या बृहद्भिर्रै	१५ [५]
इहन्त इन्द्र ये तं तरुत्रो-कथेभिर्वा सुन्नमाविवांसान् ।	
स्तृणानासो बर्हिः पुस्त्यावत् त्वाता इदिन्द्र वाजमग्मन्	१६
उग्रेष्विन्द्र शूर मन्वसान-स्त्रिकवृकेषु पाहि सोममिन्द्र ।	
प्रयोधुवच्छ्रयुषु प्रीणानो याहि हरिभ्यां सुतस्यं प्रीतिम्	१७
धिष्या शर्षः शूर येन वृत्र-स्रवामिन्द्र वानुमौर्णवामम ।	
अपावृणोर्ज्योतिरायानि नि संव्यत. सावि वस्युरिन्द्र	१८
सनेम ये तं ऊतिमिस्तरन्तो विश्वा. स्पृध आर्येण वस्युन् ।	
अस्मभ्यं तत् त्वाष्ट्र विश्वरूप-मरन्धयः साहयस्यं त्रितायं	१९
अस्य सुधानस्यं मन्दिनस्त्रितस्य न्यवुदं वावृधानो अस्तः ।	
अवर्तयत् सूर्यो न चक्र मिनद् वलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान्	२०
तूनं सा ते प्रति वरं जस्त्रिं वैवीयदिन्द्र दक्षिणा मघोर्नी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो मातिं धग्मर्गो नो बृहव वदेम विदथे सुवीराः	२१ [६] (११०)

(१२)

[द्वितीयोऽनुवाक ॥२॥ सू० १२-२२]

१५ गृत्समद् (आस्त्रिरसः शौनहोत्र पश्चाद्) भागवः शौनकः । इद् । त्रिष्टुप् ।

यो ज्ञात एव प्रथमो मनस्वान् देवो वेवान् कर्तुना पर्यमूपत् ।	
यस्य शुष्माद् रोदसी अभ्यंसेतां नृम्णास्यं मृत्ता स जनास इन्द्र*	१
यं पृथिवीं व्यर्थमानामहहृद् यं पर्वतान् प्रकुपितो अरम्णात् ।	
यो अन्तरिक्ष विममे वरीयो यो द्यामस्तन्नात् स जनास इन्द्र*	२ (११२)

पो इवाग्निमरिचान् शुभ्र सिन्धुन् पो मा इवाग्निवृषवा इत्यम् ।	
पो अरमन्धेत्सुत्सुग्निं अजानं सुंक्व सुक्वसु स अंमसु इन्द्रः	३
बन्धेमा चित्रा प्यर्धेना कृताति पो दासुं वर्धुवर्धुं गृहाकः ।	
श्वानिषु वो किन्निषीं सुसमावर्धुः कृताति स अंमसु इन्द्रः	४
वं स्मां पृष्यन्ति कुह धतिं शुर-मुतेमावर्धुषि अस्तिस्वियेनय ।	
धो अयः कृषिर्धिव इवा मिनप्ति नर्धमे पशु स अंमसु इन्द्रः	५ [७]
पो इन्द्रस्य वीक्षिता प- कृतासु पो अयस्यो नार्धवामस्य कृति ।	
पुक्कघातस्यो योऽस्तिशु नृक्षिभः सुतसोमस्य स अंमसु इन्द्रः	६
बन्धान्वातः प्रक्षिति पशु माशो पशु मासु पशु चित्रे रधातः ।	
पः धृषं प इवर्ध अजान् पो अयं देवा स अंमसु इन्द्रः	७
वं कर्धवी संकुली विह्वपति येऽन्वर् अमर्धा अयिवाः ।	
सुसुमं विह रधंवातसिवांशु नार्ध इमेते स अंमसु इन्द्रः	८
पस्तुभ अतो विवर्धने ज्वरतो वं इवर्धमान् अयते इर्धने ।	
पो चिन्वस्य मन्निमर्धं वृशुषु पो अंमसुत्सुत् स अंमसु इन्द्रः	९
व- सन्धेते मयोतो इवांसु-नर्धववात्सुअधर्वा अचान ।	
प- धमि अन्वर्धति कृष्णा पो इत्योर्ध्वेना स अंमसु इन्द्रः	१ [८]
वः इन्द्रो रधेतेषु क्षिपन्तं चन्वातिस्वं सुतसुअर्धविक्र ।	
ओऽनुचवानं धो अर्धि अचान दानु सचानं स अंमसु इन्द्रः	११
वः सुवर्धेनइवममनुषिष्या-सुवर्धुंअर सन्धि सुत सिन्धुन् ।	
पो रीक्षिमाम्पुतुइ बर्धवाहु-धमिजोर्ध्वं स अंमसु इन्द्रः	१२
घातं चिद्वी पृषिषी मंति सुष्वाचिद्वसु रधेता मफले ।	
वः सोऽनुष मिषियो बर्धवाहु-धो बर्धवसुः स अंमसु इन्द्रः	१३
वः सुवन्तुमवति प- वर्धन्तं प- संमन्तं वः इरिजनुमकृषी ।	
पशु अशु वर्धनं चन्वु बोतो पशुवे रधु स अंमसु इन्द्रः	१४
वः मुकुते पचने इव भा विह वातं रधेति स चिद्वसि सुताः ।	
वर्धं न इन्द्र सिन्धुं विवर्धः कृषिर्धवी विवर्धक वीम	१५ [९] (१५)

(१३)

१३ शृत्तमद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) मार्गवः शौनक । इद्र । जगती; १३ त्रिष्टुप ।

ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परिं मधू जात आर्विशद् यासु वर्धते ।	
तदाहना अभवत् पिप्युषी पयो — उशोः पीयूषं प्रथम तद्वृक्ष्यम्	१
सधीमा रन्ति परि विभ्रतीः पयो विश्वप्स्य्याय प्र भरन्त भोजनम् ।	
समानो अध्वा प्रवतामनुष्यवे यस्ताकृणोः प्रथम सास्युक्थ्यं	२
अन्वेको ववति यद् द्वाति तद् रूपा मिनन्तवपा एकं ईयते ।	
विश्वा एकस्य विनुवस्तिक्षते यस्ताकृणोः प्रथम सास्युक्थ्यं	३
प्रजाम्यः पुष्टिं विमजन्त आसते रयिमिव पृष्ठ प्रभवन्तमायते ।	
असिन्वन् वष्ट्रेः पितुरसि भोजनं यस्ताकृणोः प्रथम सास्युक्थ्यः	४
अथाकृणोः पृथिवीं सहशं विवे यो धौतीनामहिहन्नारिणक् पथः ।	
त त्वा स्तोमैमिरुवमिर्न धाजिनं देव देवा अजतन् त्सास्युक्थ्यं	५ [१०]
यो भोजनं च दयसे च वर्धनं — मार्वावा शुष्क मधुमद बुदोहिथ ।	
स शेषधिं नि दधिषे विवस्वति विश्वस्वैकं ईशिषे सास्युक्थ्यः	६
यः पुष्पिर्णाश्च प्रस्वश्च धर्मणा ऽधि दाने व्युवनीरधारयः ।	
यश्चासंशा अजनो विद्युतो विव उरुखुवौ अमितः सास्युक्थ्यं.	७
यो नाम्नेर सुद्वंसु निहन्तवे पृक्षायं च वासवेशाय चावहः ।	
ऊर्जर्यन्त्या अपरिविष्टमास्यं — मुतैवाद्य पुरुकूत् सास्युक्थ्यं	८
शत वा यस्य दशं साकमाद्य एकस्य श्रुष्टौ यद्द्वं चोदमाविथ ।	
अरञ्जी वस्यून त्समुनब्धुभीतये सुप्राव्यो अभव सास्युक्थ्यं.	९
विश्वेदन् रोधना अस्य पौंस्यं वदुरस्मै दधिरे कृत्ववे धनम् ।	
पळस्तभ्रा विष्टिरः पञ्चं सहशः परि प्रो अभवः सास्युक्थ्यं.	१० [११]
सुप्रवाचन तवं वीर धीर्यं यदेकेन क्रतुना विन्दसे वसु ।	
जातूधिरस्य प्र वय. सहस्यतो या चकथं सेन्द्र विश्वास्त्युक्थ्यं	११
अरमयुः सरपसस्तराय क तुर्वीतये च वृष्याय च सुतिम् ।	
नीचा सन्तमुर्दनयः परावृज प्राग्ध श्रोण अवयन् त्सास्युक्थ्यं.	१२
अस्मभ्य तद् वंसो वृनाय राधं समर्थयस्व वृहु तै वसुर्व्यम् ।	
इन्द्र यच्चित्र अंवस्या अनु धून वृहद् वदेम विवथे सुषीरा	१३ [१२] (१३८)

(१०)

११ इत्यन्वयः (अन्वितः) शैव्यायाः पञ्चमः) अर्थः । अन्वितः । अन्वितः । अन्वितः ।

- अध्वर्युः मन्त्रेणापि सोमं - ताम्रमेभिः सिद्धता मन्त्रमन्त्रः ।
 कुम्भी वि श्रुतः सर्वमस्य प्रीतिं पुद्गेत इत्ये तद्विदुष बन्धि १
- अध्वर्युः सो अये बन्धिर्वाहं कुम्भं उवाचासन्धेव कुम्भम् ।
 तस्मा पुनं मेत तद्वाहाहं पुष इन्द्रो अहंति प्रीतिमस्य २
- अध्वर्युः सो इमीकं उवाच सो गा पूवात्पुष वि पुतं वः ।
 तस्मा पुनकुम्भादि न वत् - मिन्द्रं सोमिरेणुं कुम्भं बन्धिः ३
- अध्वर्युः व इमीकं उवाच कुम्भं पुक्वार्तं न्यति वं श्रावन् ।
 वा अर्धुम्भं उवाच बन्धि तस्मिन् बोधस्य मूधे विमेत ४
- अध्वर्युः व स्वर्गं उवाच वः कुम्भं कुम्भं सो बन्धिः ।
 वः विनुं न्युम्भिं सो बन्धिर्वाहं तस्मा इत्याप्यन्धसो उवाच ५
- अध्वर्युः व इतं सम्यक्तं पुतं विमेवात्मनेव पूर्वाः ।
 वा कुम्भिः इत्यन्वितं कुम्भं - पुषर्कपुष अर्थः सोमस्ये ६ [११]
- अध्वर्युः व इतमा कुम्भं सुम्भं उवाचोऽवर्णजकुम्भात् ।
 कुम्भं उवाचोऽवर्णजकुम्भात् श्रुतात् स्यात्कुम्भं मेतात् ताम्रमेभिः ७
- अध्वर्युः कुम्भः कामध्याये कुम्भी बन्धे न्यस्य तद्विन्दे ।
 ताम्रमित्पुतं मेत कुम्भे - न्यात् ताम्रं बन्धे उवाच ८
- अध्वर्युः कुम्भं कुम्भिः कुम्भिः वने निरुं वत् उर्ध्वपथम् ।
 नृवाये इत्यन्वितं बन्धि इन्द्रो अहंति बन्धिं पुद्गेत ९
- अध्वर्युः पशुवापुर्वं सो कामध्याये पुष्पता भोजनमिन्द्रं ।
 वेदुदमस्य निरुं न कुम्भं दिवन्तं मूधं पशुमिन्द्रं १०
- अध्वर्युः सो विष्णुस्य वत्सु वः पश्चिमं अध्वर्युः ताम्रं ।
 तद्वरं न कुम्भं वदने - नृ ताम्रमित्पुतं वा असु ११
- अध्वर्युः तव बन्धि कुम्भं उवाच ताम्रं ताम्रं पशु तं वत्सुवत् ।
 इन्द्रं बन्धिः कुम्भं अन्वितं पुषं वदं विदं मूधं १२ [१०]

(१५)

१० गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्र पञ्चाद्) भार्गव शौनकः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

प्र घा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वाचम् ।	?
त्रिकेवुकेश्वपिचत सुतस्यास्य मवे अहिमिन्द्रो जघान	?
अयंशे धामस्तभापद ब्रुहन्त्मा गेवसी अपृणद्वन्तरिक्षम् ।	
स धारयत् पृथिवीं पप्रथच्च सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	२
सश्रेषु प्राचो वि मिमाय मानिर्वज्रेण खान्यतृणश्रवीनाम् ।	
बुधासृजत् पृथिविर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	३
स प्रबोद्धन् परिगत्या वृभीतिर्विश्वमघागायुधमिन्द्रे अग्नौ ।	
सं गोमिरश्वैरसृजद् रथेभिः सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	४
स ईं महीं धुनिमतोररम्णात् सो अस्तातृनपारयत् स्वस्ति ।	
त उत्तार्य श्विममि प्र तस्यु सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	५ [१५]
सोवञ्च सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान् उपस स पिपेष ।	
अजयसो ज्विनीभिर्विद्युश्चन् त्सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	६
स विद्रो अंपगोह कनीनामाविर्मषुद्धतिष्ठत् पराधृक् ।	
पतिं शोणः स्थाद् व्यर्जनगचष्ट सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	७
मिनद् बलमङ्गिनोमिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृहितान्यैरत् ।	
रिणग्रोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	८
स्वर्भेनाभ्युप्या चुर्मुरिं धुनिं च जघन्थ वस्यु प्र वृभीतिमावः ।	
रुमी चिदत्र विविद्रे हिरण्यं सोमस्य ता मवृ इन्द्रश्वकार	९
नून सा ते प्रति वरं जरित्रे बुद्धीयविन्द्र वक्षिणा मघोनीं ।	
शिक्षा स्तोतृभ्यो मातिं धग्भर्गो नो ब्रुहद् ववेम विवथे सुवीरां	१० [१६] (१६०)

(१६)

१ गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पञ्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । जगतीः । १ त्रिष्टुप् ।

प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमग्नाथिव समिधाने हविर्भरे ।	
इन्द्रमजुयं जरयन्तमुक्षितं सनाद् युवानमर्षसे हवामहे	१
यस्मादिन्द्राद् ब्रुहतः किं चनेमूते विश्वान्यस्मिन् त्समुताधि वीर्यीं ।	
जठरे सोमं तन्वीडे सहो महो हस्ते वज्र भरति शीर्षणि क्रतुम्	२ (१६२)

म क्रोधीर्वा पतिर्वा त इन्द्रियं न कर्तुमे पतिरिन्द्रियं त एव ।	
न ते बहवर्षभोति कश्चन पशुपतिं फलति पार्जना पुत्र	१
विश्वे इन्दि पशुतां वृष्यते कर्तुं मरुति वृषुमापु वसति ।	४
वृषां वसत्य इन्दि पशुपतिः पितृभ्यः शोचं वृषमेव श्रुतानां	४
वृष्यः शोचं पशुते मय्यं कूर्मि-वृषुमाप्राप वृषुमापु पार्थिव ।	
वृष्यपशुं वृषुमलो अर्षो वृषुं शोचं वृषुमाव वृष्यति	५ [१७]
वृषां ते वज्रं द्रव्यं ते वृषा एषा वृष्यता इति वृषुमावचापुषा ।	
वृष्यो मय्यं वृषुम त्वमीक्षित इन्द्र शर्मस्य वृषुमस्य वृष्युषि	६
म तं ननु म समि वृषुसुवृं मय्यं पति कर्तुमु शशुर्वि ।	
वृषिमां अस्य वरुषो विरोषितु-मिन्द्रकुलं न वरुषाः सिचाम्बो	७
पुत्र तृष्ठापाशुवा कर्तुस्य मे पुत्रुर्न पुत्रं वरुषस्य विपुर्वी ।	
श्रुतुं तं वृषतिभिः कलकतो वं पशुमिभं वृषुमो मतीवधि	८
मूर्धं वा तं पति वरं वृषिमे वृषिपतिं वृषिणा वृषुमो ।	
विष्ठां शोचुष्ये मय्यं वृषुमनां मे वृषुं वरं वृषुं वृषुर्वी	९ [१७] (११५)

(१०)

१. वृषुमव (वृषुपशुः शोचुष्यः पशुमा) वरुषं वरुषः । एषा । अमरीः ८ ९ विष्ठा ।

तदस्ते मय्यं वृषुमवर्षं वृषुम वरुषं वृषुमोषीति ।	
विष्ठा पशु मीषा वरुषा पशुतां कुरु शोचं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं	१
व वृषुं वी वं पशुमापु वरुषं शोचो विष्ठां मय्यं वृषुमवर्षं ।	
वृषो वी वृषुं वृषुं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं	२
अवर्षुमवर्षं वृषुं वृषुं वृषुं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं ।	
वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं	३
अपु वी विष्ठा वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं ।	
अवर्षुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं	४
व वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं	
अवर्षुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं वृषुमवर्षं	५ [१९] (१००)

सास्त्रा अरं बाहुभ्यां य पिताकृणोद् विश्वस्मादा जनुषो देवसस्परि ।	
येनां पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्वै वज्रेण हृत्यवृणक् तुविध्वणिः	६
अमाज्जरीव पित्रोः सचा सती समानादा सर्वसस्त्वामिये भगम् ।	
कृधि प्रकितमुपं मास्या भर वृद्धि भाग तन्वोऽं येन मामहः	७
भोज त्वामिन्द्र वय हुवेम वृदिद्वमिन्द्रापांसि वाजान् ।	
अविर्द्विन्द्र चित्रयां न ऊती कृधि वृषान्निन्द्र वस्यसो नः	८
नून सा ते प्रति वरं जरित्रे वृहीयद्विन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो मातिं धग्भगो नो बृहद् वदेम विदधे सुवीरां	९ [२०] (१७८)

(१८)

१ गृत्समद् (आङ्गिरस शौनहोत्र पश्चाद्) भार्गवः शौनकः । इन्द्रः । विश्विप् ।

प्राता रथो नवो योजि सस्नि—श्वतुर्पुगच्छिकुशः सत्तरश्मिः ।	
वशारित्रो मनुष्यं स्वर्पाः स इष्टिभिर्मतिमी रथो भूत्	१
सास्त्रा अरं प्रथम स द्वितीयं मुतो तृतीयं मनुषः स होता ।	
अन्यस्या गर्गमन्य ऊं जनन्त सो अन्येभिः सचते जैन्यो वृषां	२
ही नु क रथ इन्द्रस्य योज माये सूक्तेन वचसा नवेन ।	
मो पु त्वामत्र ब्रह्मो हि विश्वा नि रीरमन् यजमानासो अन्ये	३
आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र या ह्या चतुर्भिरा पृद्धिर्व्यमानः ।	
आह्राभिर्वृशभिः सोमपेयं मय सुत सुमस्व मा मृधस्कः	४
आ विश्रत्या त्रिंशतां याह्यर्वा ह्य चत्वारिंशता हरिभिर्वृजानः ।	
आ पञ्चाशतां सुरथेभिरिन्द्रा ऽऽ पृष्ट्या संप्रतत्या सोमपेयम्	५ [२१]
आशीत्या नवत्या याह्यर्वा इडा शतेन हरिभिरुह्यमानः ।	
अप हि ते शूनहोत्रेषु सोम इन्द्रं त्वाया परिपिक्तो भवाय	६
मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरीं धुरि धिष्वा रथस्य ।	
पुरुत्रा हि विहृष्यो ब्रह्मथा स्मिञ्छूः सर्वने मादयस्व	७
न म इन्द्रेण सक्य वि योष वृस्मन्धमस्य दक्षिणा वृहीत ।	
उप ज्येष्ठे वरुधे गर्भस्तो प्रायेभाये जिगीषांसं स्याम	८
नून सा ते प्रति वरं जरित्रे वृहीयद्विन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो मातिं धग्भगो नो बृहद् वदेम विदधे सुवीरां	९ [२२] (१८७)

स नो युवेन्द्रो ज़ोहृत्रः सखा शिषो नरामस्तु पाता ।	
यः शंसन्तं यः शशमानमृती पचन्त च स्तुवन्तं च प्रणेपत	३
तमु स्तुय इन्द्र त गृणीषे यस्मिन् पुरा वावृधुः शाशुदुश्व ।	
स वस्यः कामं पीपरदियानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्यायो	४
सो अङ्गिरसामुचथा जुजुष्वान् ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गानुमिष्यन् ।	
पुष्पाध्वपसः सूर्येण स्तवान् अस्य चिच्छिभ्रधत्त पुर्व्याणि	५ [२५]
स ह भुत इन्द्रो नाम वेय ऊर्ध्वो भुवन्मनुषे वृस्मतमः ।	
अथ प्रियमर्शसानस्य साहाञ्जिरो भरद् वासस्य स्वधावान्	६
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः पुरंवुरो दासीरैर्यद् वि ।	
अर्जनयन् मनवि क्षामपश्रं सत्रा शसं यजमानस्य तूतोव	७
नस्यं तवस्यमनु वायि सत्रेन्द्राय वेवेभिरणसातो ।	
प्रति पर्वस्य वज्रं बाह्वोर्धुर्हृत्वी वस्युन् पुर आयसीनि तारीव	८
नून सा ते प्रति वरं जरित्रे वृहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।	
शिक्षां स्तोतृभ्यो मार्ति धग्भगो नो ब्रह्मद वंदेम विदथे सुवीरा	९ [२६] (२०५)

(२१)

१ गृत्समय (आङ्गिरसः शौमहोषः पद्याद्) भार्गव शौनकः । इन्द्रः । जगती । ६ भिष्णुप् ।

विश्वजिते धनजिते स्वर्जिते सत्राजिते वृजिते उर्वराजिते ।	
अश्वजिते गोजिते अजिते भरेन्द्राय सोमं यजुताय हर्षतम्	१
अमिमुर्बेऽमिमुद्गाय वन्वते ऽपाच्छाय सहमानाय वेधसे ।	
तृविग्रये वष्ये वृष्टीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत	२
सत्रासाहो जनभक्षो जनसह इत्यवतो युध्मो अनु जोषमुक्षित ।	
वृत्तवयः सहुरिर्द्विक्वारित इन्द्रस्य वोच प्र कृतानि वीयां	३
अनानुदो वृषभो वोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्य ।	
रधषोदः शर्षनो वीळितस्सुधु रिन्द्रः स्रयज्ञ उपस स्वर्जनत्	४
यशेन गानुमपुरो विवित्रिरे धियो हिनवाना उशियो मनीषिणः ।	
अमिस्वरा निपवा गा अवस्यष इन्द्रे हिनवाना व्रथिणान्वाशत	५

इन्द्र मेधांति इर्विद्यामि वेदि विधिं इक्षस्य तुमकुत्वमुत्पये ।
पार्थ रवीन्द्रमरिचिं तनुमा स्वाधानं श्रावः सुविदुत्वमद्वाय

१ [१७] (११०)

(११)

१ सूत्रम् (व्याख्यानः) शौनदीया पञ्चाह (अर्थः) शौनका । इन्द्रा ।
१ अदि १ १ अतिराकटी । ४ अदि ४ अतिराकटी वा ।

विद्वेषुकेषु मन्त्रितो पर्वोसिं त्रिविमुष्णं स्तुप्य सांजमपिपुर् विष्णुंन्य सुनं वचावंधम् ।
१ इ मयापु मञ्जि कर्तुं कर्मिषु म्नाम्बुं केनं सध्वर् बुवा रेवं तुत्त्वमिर्धं तुत्त्व इन्दुः १
अत्र स्थिरीजो अन्वोर्जना किर्षिं पुषामंशु हा रोर्वीधी अपुषवस्य अम्भना प वांमुषे ।
अर्धप्रान्तं उठेत्ते मेधेरिष्यतु कैर्न सध्वर् बुवो बुवं तुत्त्वमिर्धं तुत्त्व इन्दुः २
शाकं ज्ञाना कर्तुना शाकमांजता वचसिध शाकं बुन्दो क्रियेः सत्तुविद्वेषो विचरंधिः ।
वाता रावः स्तुपते काम्पुं वतु कैर्न सध्वर् बुवो बुवं तुत्त्वमिर्धं तुत्त्व इन्दुः ३
तनु रवधर्षं ज्ञोऽप्य इन्द्र पशुमं पुष्यं विधिं बुवाप्यं कृतम् ।
वध बुवस्य कर्षता परिष्ठा मर्तुं सिनक्षुपः ।
मुत्त्व विचरंधुम्भर्षुजोर्जता विद्वाम्भै म्नाम्बुर्षुविद्विर्धम्

४ [१८] (११०)

(११) [शौनदीयाऽनुष्णका ३१० ३० ११-११]

११ सूत्रम् (व्याख्यानः) शौनदीया पञ्चाह (अर्थः) शौनका । इन्द्रमतिः १ ५ १ ११ १०, ११
अन्वोर्जना । अन्ती, १५, १६ विष्णुर् ।

पुष्कन्तां त्वा तुमपेतिं इवाम्यं कुर्विं कर्षीनाम्बुपुषमं वस्तवम् ।
वनेषु पार्थ म्नाम्बुं म्नाम्बुस्यु भा वां तुम्भसुतिमिं हीतुं कापंनम् १
बुवाप्यितं न अनुर्यं वचंमस्तो बुवस्यते पुत्रिर्षं म्नाम्बुमः ।
जुषा इव सुषो ज्वातिषा मुद्वा विचरंधुमिर्धंमिता म्नाम्बुमः २
आ विवाप्यो पतिरापुषतममि ३ ज्वातिषाम्बुं र्धंमिताम्बुं म्नाम्बुं ।
इन्द्रप्यत म्नाम्बुमिर्धुमम्बुं र्धंमिर्धं म्नाम्बुमिर्धं सुर्विर्धम् ३
सुम्भुतिभिर्नपलिं वाप्ये म्नां पस्तुम्बुं सन्नाम्बुं तम्योर् अन्वोर्जना ।
सुम्भुतिपुस्तपमा म्नाम्बुमिर्धुं बुवस्यत म्नां त्वा नं म्नाम्बुमः ४
न तम्योर् म इतिं कुर्वतपुषा म्नाम्बुमप्यतिमिर्धुं इवामिर्धं ।
विष्ठा इर्विष्ठा इवामिर्धुं वि वाप्ये पं म्नाम्बुमप्यति म्नाम्बुमप्ये ५ [१०] (११०)

त्व नो गोपाः पथिकृद् विचक्षणस्तव व्रतार्थं मतिभिर्जरामहे ।	
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो वृधे स्वा त मर्मर्तु दृच्छुना हरस्वती	६
उत वा यो नो मर्चयादनागसो ऽगतीवा मर्तं सानुको वृकं ।	
बृहस्पते अप त वर्तिया पथः सुग नो अस्यै क्वेवर्तितये कृधि	७
ज्ञातारं त्वा तनूनां हवामहे ऽवस्पतरधिवृक्ताग्मस्मयुम् ।	
बृहस्पते वेनियो नि वर्ह्य मा कुरेवा उत्तरं सुभ्रमुन्नशन्	८
त्वया वय सुवृधां ब्रह्मणस्पते स्पार्हां वसुं मनुष्या वदीमहि ।	
या नो कुरे तुळितो या अरार्तयो ऽभि सन्ति जम्भया ता अनप्रसः	९
त्वया वयमुत्तम र्थीमहे वयो बृहस्पते परिण्णा सखिना युजा ।	
मा नो दुःशसो अभिक्विप्सुरीशत प्र सुशसा मतिभिस्तारिपीमहि	१० [३०]
अनानुवो वृषभो जग्मिराहव निष्टप्ता शत्रु पृतनासु सासहिः ।	
असि सत्यं कृणया ब्रह्मणस्पत उयस्यं चिद् वमिता र्धीवृहर्षिणः	११
अदेवेन मनसा यो रिप्ययति शासामुग्रो मन्यमानो जिघांमति ।	
बृहस्पते मा प्रणक् तस्य नो वधो नि कर्म मनु्यु कुरेवस्य शर्धेत	१२
मरेपु हृष्यो नमसोपसद्यो गन्ता वाजेपु सनिता धनंधनम् ।	
विश्वा इवुर्यो अभिक्विप्स्वोऽ मृधो बृहस्पतिर्वि ववर्हां रथो इव	१३
तेजिष्ठया तपनी रक्षसस्तप ये त्वा निदे र्दधिरे हृष्टवीर्यम् ।	
आविस्तत कृष्व यदसंत त उक्थ्यं बृहस्पते वि परिारपो अदय	१४
बृहस्पते अति यकुर्यो अर्हां इ युमद् विभाति क्रतुमज्जनेषु ।	
यद् वीवयच्छर्वस क्रतप्रजात तवस्मासु द्रविण धेहि चित्रम्	१५ [३१]
मा नं स्तेनेभ्यो ये अभि बृहस्पदे निरामिणो रिपवोऽन्नेषु जागृधुः ।	
आ क्रेवानामोर्हते वि वयो हृदि बृहस्पते न परं सात्रो विदुः	१६
विश्वेभ्यो हि त्वा भुवनेभ्यस्पति त्वष्टार्जुनत माम्नंसास्र कुवि ।	
स कृणचिह्रणया ब्रह्मणस्पति ब्रह्मो हन्ता मह क्रतस्य धतारि	१७
तव म्रिये र्व्यजिहीत पवतो गर्वा गोत्रमुदसृजो यदन्निर ।	
इन्नेण युजा तमसा परीवृत बृहस्पते निरपार्मीजो अपणवम्	१८
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य पुन्ता मुक्तम्यं बोधि तनप च जिन्व ।	
यिभ्व तद् भद्र यद्वन्ति देवा बृहद् यद्वेम विदुषं सुवीरतः	१९ [३२] (२३५)

उताशिष्टा अनु शृण्वन्ति वद्वयः सभेयो विप्रो भरते मती धना ।	
वीरुद्वेषा अनु वशं ऋणमावृदिः स ह वाजी समिधे ब्रह्मणस्पतिः	१३
ब्रह्मणस्पतेरभवद् यथावश सत्यो मनुयुर्महि कर्मा करिष्यत ।	
यो मा उवाजत् स विवे वि चाभजन् महीव रीतिः शर्वसासरत् पृथक्	१४
ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहा रायः स्याम रथ्योऽे वयस्वतः ।	
वीरेषु वीरौ उप पृष्टि नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा येयि मे हवम्	१५
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य युन्ता सूक्तस्य बोधि तनय च जिन्व ।	
विश्वं तद् मद्र यववन्ति वेवा बृहद् वदेम विदथे सुवीरा ।	१६ [३] (१५०)

(२५)

५ गुत्समद् (आस्त्रिगरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनक । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

इन्धानो अग्निं वनवद् वनुष्यतः कुतब्रह्मा श्शुवद् रातहव्य इत् ।	
जातेन जातमग्निं स प्र संसृते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिं	१
वीरेर्मिर्वीरान् वनवद् वनुष्यतो गोभीं रयिं पप्रथ्व् पोषति त्मना ।	
तोकं च तस्य तनय च वधते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिं	२
सिन्धुर्न क्षेपुः शिमीवो ऋघायतो वृषेव वधोरमि वष्टयोजसा ।	
अग्नेरिव प्रासंतिनाह वर्तये ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिं	३
तस्मा अर्पन्ति विष्या असश्चतः स सत्वभिः प्रथमो गोषु गच्छति ।	
अनिमृष्टतविषिर्हन्त्योजसा यय युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिं	४
तस्मा हद् विश्वे धुनयन्त सिन्धवो ऽच्छिद्रा शर्म वधिरे पुच्छणि ।	
वृषानां सुमे सुमगः स वधते ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिं	५ [४] (१५५)

(२६)

४ गुत्समद् (आस्त्रिगरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनक । ब्रह्मणस्पतिः । जगती ।

ऋजुरिच्छसो वनवद् वनुष्यतो वैषयन्निवदेवयन्तमभ्यसत् ।	
सुभावीरिद् वनवत् पुत्सु वुष्टर यज्वेदयज्योर्धि भजाति भोजनम्	१
यजस्य वीर प्र विद्धि मनायतो मद्रं मनं कृणुष्व वृद्धतुर्ये ।	
हविष्कृणुष्व सुमगो यथासंसि ब्रह्मणस्पतेरव आ वृणीमहे	२ (२५७)

स इत्यनेन त विद्या त जन्मसु त पुत्रिर्वाच्यं मरुतं धना रुचिम् ।
 वृषाणां प प्रितरमाचिवांस्तति कृष्णमना इचिवा कर्षणमुप्यतिम् ।
 यो अस्मै इत्यैवृतवन्निरर्षिभुत प तं प्राचा मयसि कर्षणमुप्यतिम् ।
 उदभ्यन्तीमहो रक्षती विद्योः उदोविद्युम्मा उदुचक्रितरुतः

३

४ [५] ल

(१०)

१० इत्येव नान्यमयो. इत्यमदो वा । मानिकः । विद्युत् ।

इमा गिरं आभित्येभ्यो वृतस्तः सुनात् राजस्यो जुहा उदोमि ।
 इत्यातुं विद्या अर्पमा मने न पुचिवातो कर्षणा वृष्टो अर्षं
 इमं स्तोत्रं कर्षणयो व अद्य विद्या अर्पमा कर्षणो युक्तम् ।
 आभित्येभ्यः शुचंशु चारुणा अर्षुजिना अन्नवृषा अर्षिः
 त आभित्येभ्यः उरुषे मदीय अर्षुधातो विष्कन्तो सुर्वस्म ।
 अन्तं पंशक्ति वृक्षिगतं प्राचु स्त्री राजस्य परमा विद्यमि
 भूतपत्त आभित्येभ्यो अन्तं स्या देवा विष्कन्तु मुक्तस्य श्रेयाः ।
 वृषिर्वाचिषु रक्षमाणा असुर्व-मूताधनुःशरपयमा कुप्याति
 विद्यावाचिषु अर्षता यो अस्य कर्षणं भुव जा विष्कन्तोः ।
 इत्यार्षं विद्यावृषणा पर्वीती परि न्वर्षं वृष्टिर्वाति वृष्णम्

१

२

३

४

५ [६]

सुना वि वा अर्षन् मित्र पत्न्या अन्नुद्युष कर्षणं प्राचुरारिम् ।
 तनाचित्या अर्षिं बोधता नो कर्षणता नो इत्यदिदन्तु इर्षं
 विष्कन्तु नो अर्षिन्नी राजस्युषा अग्नि देवास्पर्षुवा मुगमिः ।
 इत्यदिदन्तु कर्षणस्य इर्षो-पं स्यात् पुत्रवीगु अर्षिः
 विद्या भूमिर्धारयन् अर्षिता पून वीर्षि इव विषयं अन्तरेणम् ।
 इत्यदिदन्तु अर्षिं वा मर्षिन् कर्षणं कर्षणं मित्र चार्षं
 श्री उरुजा विद्या चारुणा विरुचयुः शुचंशु चारुणाः ।
 अर्षणं अर्षिः अर्षिः उदभ्यन्तो अन्तं मदीय
 तं विष्कन्तं कर्षणं प्राचु प चं इवा अर्षुत् वे उ मर्षः ।
 इत्येव नान्यं इत्येव विष्कन्तं कर्षणमापुति वृषिर्वाति पूरि

६

७

८

९

१ [७] ल

न वक्षिणा वि चिकित्ते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्वा । प्राक्या चिद् वसवो धीर्यो चिद् युष्मानीतो अमयं ज्योतिरश्याम्	११
यो राजन् यत् क्रतुनिभ्यो वृवाश य वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः । स रेवान् याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः	१२
शुचिरुपः सुयवसा अर्द्धघ्न उर्ष क्षेति वृद्धव्याः सुवीरः । नक्तिष्ठं घ्नन्त्यन्तितो न वृवाश् य आवित्यानां भवति प्रणीतो	१३
अविति मित्र वरुणोत मृळ यद् वो वय चंकूमा कञ्चिद्वाम् । उर्वश्याममयं ज्योतिरिन्द्र मा नो वृषां अभि नशन्तमिस्रा	१४
उमे अस्मै पीपयतः समीची विवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन् । उमा क्षयावाजयन् याति पूत्सु भावधीं भवतः साधू अस्मै	१५
पा वो माया अमिदुहे यजन्ना पाशा आदित्या रिषवे विचृताः । अश्वीवृ तौ अति येषु रथेना रिंटा उरावा शर्मन् त्स्याम	१६
माह मुषो नो वरुण प्रियस्य मूरिवाह आ चिद् शूनमापेः । मा रापो राजन् त्सुयमावर्ष रथां बृहद् ववेम विदथे सुवीराः	१७ [८] (१७६)

(२८)

११ कुर्मो गात्सर्मदो, गृत्समदो वा । वरुणः (१० तु स्वप्रनाशिनी ।) । प्रिष्टुप ।

इवं कुवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्वभ्यस्तु मुह्या । अति यो मन्त्रो यजघाय वेवः सुकीर्तिं मिक्षे वरुणस्य भूरः	१
तव हुते सुमगासः स्याम स्वाध्वो वरुण तुष्टुवांसः । उपायन उषसां गोमतीना म्रगयो न जरमाणा अनु यून्	२
तव स्याम पुरुवीरस्य शर्मै च्चुरुशासस्य वरुण प्रणेतः । पुष्यं नः पुत्रा अदितेरदग्धा अभि क्षमध्व युज्याय देवा	३
प्र सीमादित्यो असृजद् विधृतां क्रतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति । न भ्राभ्यन्ति न वि मुचन्त्येते वयो न पप्टू रघुया परिज्मन्	४
वि मच्छ्रयाय रक्षानामिवान् क्रुध्याम ते वरुण खामृतस्य । ना तन्नुश्लेष्टि वयतो धिर्यं मे मा मात्रां शार्यपसं पुर क्रतोः	५ [९] (२८१)

अपो तु म्यंस वदन् विपुं मर सङ्गच्छावोऽपुं वा नृधाव ।

इमेव अस्तात् वि कुंगुण्येद्ये नृदि त्वगुरे त्रिजिह्वस्त्रयेसें

वा नो कुवेर्धवत्तु ये तं इवा-वेमः कृष्णान्तमुर प्रीणमि ।

म्य ग्वातिव वस्तुधावि गम्तु वि वृ नृधो क्षिपथ्ये प्रीणो म

नर्म पुप तं वदन्तान नृम-मुतापरे तुविजान्त वदाम ।

त्वे वि वृ पति न त्रिजा-न्वर्धवुतानि वृद्धम तुतापि

परं वृष्य वृषीरु वरुण्यसि वाई पंजङ्गवृद्धेन प्रोच्य ।

अन्वृष्य इषु वृषवीरुधनु आ नो वृष्वान् वदन्तु तातुं स्वाधि

ध वं पञ्च पुत्रो वृ सत्तां वा स्वर्ध नृधे श्रीरे वृष्यमाई ।

स्तेने वा पा विपति ओ वृधो वा त्वं तस्मात् वदन् वृष्यस्वान्

वाई नृधोता वदन् विपत्वं नृषिकृत् आ विपुं धर्मगुणे ।

वा गुधो पञ्च लुक्तापर्व स्या इव वदेन विपत्वं नृषीरः

(११)

० वृधो वदन् वरुण्यसि वदन्तु वा । विपत्वेका । विपु ।

वृष्यमाई म्यंस इति वा अरे मर वं न वृष्यविवापः ।

वृष्यो वा वरुण्यसि वृषा मुरपं त्रिजो ज्वरि वृषे वा

वृषं वदन्तु वरुण्यसि वृषे वरुण्यसि वरुण्यसि ।

अभिपुताप अमि वृ वरुण्य-मुधा वं नो मृष्यतापुं वं

विपुं वृ वं वृष्यमाईरु विं तानं वदन्तु म्यंस ।

वृषं ना विवावदन्तु वं वृष्यमाईरु वदन्तु इवाव

इवे वं वा वृष्यमाईरु वं ते वृष्य माईरु वदन्तु म्यंस ।

वा नो वं वा म्यंस वदन्तु म्यंस वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस

व वृष्य माईरु वदन्तु म्यंस वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस ।

अरे वदन्तु अरे वदन्तु वं वा म्यंस वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस

वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस ।

वा वं वा वं वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस वृष्यमाईरु वदन्तु म्यंस

वा गुधो पञ्च लुक्तापर्व स्या इव वदेन विपत्वं नृषीरः

१
७
८
९
१०
११ [१] १०१

७ [११] १०१

(३०)

११ शृत्नमद्य (भाष्टिगरसः शौनहोषः पश्चाद्) भार्गव शौनफ । इन्द्र , ६ इन्द्रासोमौ, (पूयाऽर्धर्चस्य)
सरस्वती, ९ वृद्धस्पतिः, ११ मरुतः । त्रिष्टुप्; ११ जगती ।

- श्रुतं वेवायं कृण्वते सवित्र इन्द्रायाहिमे न रमन्त आपा ।
अर्हृत्प्रात्यङ्करपां कियत्या प्रथमः सर्गं आसाम् १
- यो वृत्राय सिन्धुमत्रार्मरिष्यत् प्र त जर्नित्री विदुषं उवाच ।
पथो र्वन्तीरनु जोषमस्मै द्विवेदिवे धुनयो युन्त्यथम् २
- ऊर्ध्वो ह्यस्थावध्यन्तरिक्षे ऽथा वृत्राय प्र वृध जंमार ।
मिहं वसान् उप हीमधुवोत् त्रिगमार्युधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः ३
- बृहस्पते तपुपात्रेव विध्य वृकद्वरसो असुरस्य वीरान् ।
यथा जघन्य धृषता पुरा चि—वेवा जहि शत्रुमस्माकमिन्द्र ४
- अथ क्षिप द्विवो अश्मानमुच्चा येन शर्तुं मन्वसानो निजुर्वाः ।
तोक्तस्य सातो तनयस्य भूरै—रस्मौ अर्धं कृणुतादिन्द्र गोनाम् ५ [१२]
- प्र हि जर्तुं वृहयो य वनुथो रधस्य स्थो यजमानस्य चोदो ।
इन्द्रासोमा युवमस्मौ अविष्ट—मस्मिन् भयस्थं कृणुतमु लोकम् ६
- न मा तमन्न श्रमन्नोत तन्व—न्न वोचाम मा सुनोतेति सोमम् ।
यो मे पुणाद् यो ववृद् यो निवोधाद् यो मा सुन्वन्तमुप गोमिरायत् ७
- सरस्वति त्वमस्मौ अविद्धि मरुत्वती धृपती जेषि शत्रून् ।
त्य चिच्छर्धन्त तविषीयमाण—मिन्द्रो हन्ति वृषमं शण्डिकानाम् ८
- यो नः सनुत्य उत वा जिघत्सु—रमिख्याय त तिगितेन विध्य ।
बृहस्पत आयुधैर्जेषि शत्रून् वृहे रीपन्त परिं धेहि राजन् ९
- अस्माकैमिः सत्वमिः शूर शूरै—र्वीर्यां कृधि यानि ते कर्त्वीनि ।
ज्योग्मूवन्ननुधूपितासो हृत्वी तेषामा भरा नो वरूनि १०
- तं वः शर्तुं मारुत सुम्नयुर्गोरो—पं वृवे नमसा द्वेष्यं जनम् ।
यथा रथि सर्ववीरं नशामहा अपत्यसाञ्च भुत्वं द्विवेदिवे ११ [१३] (१०५)

यास्तं राके सुमतपः सुपेशसो यामिददासि वृशुपे वमूनि ।

तारिर्नो अद्य सुमना उपार्गाहि सहस्रपोप सुभगे रगणा ५

सिनीवालि पृथुदुके या वेवानामसि स्वसा ।

जुपस्व हव्यमाहुत प्रजा देवि विदिद्धि न. ६

या सुवाहुः स्वद्वरि. सुपूमा वद्वसूवरी ।

तस्यै विशपत्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ७

या गुह्नूर्या सिनीवाली या राका या सरस्वती ।

इन्द्राणीमह्व ऊतयं वरुणानी स्वस्तयं ८ [१५] (३२०)

(३३)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० १२-४३]

१५ गृत्समद (आङ्गिरस शौनहोत्रः पद्द्याद्) भार्गव शौनक । रुद्र । त्रिष्टुप् ।

आ ते पितमेरुता सुन्नमेतु मा नः सूर्यस्य सहशो युयोथा ।

अभि नो वीरो अर्वाति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजामिं. १

त्वावृत्तेमी रुद्र शतमेमिः शत हिमा अशीय भेषजेमि ।

व्युत्समद् द्वेषो वितर व्यहो व्यर्मीवाश्वातयस्वा विपूंची. २

भेषो जातस्य रुद्र श्रियासि तवस्तमस्तवसा वज्रवाहो ।

पर्ये ण. पारमर्हसः स्वस्ति विश्वा अर्मीती रपसो युयोधि ३

मा त्वा रुद्र चुक्रुधामा नमोमिर्मा दुद्वृती वृषम मा सहृती ।

उन्नो वीरो अपय भेषजेमिर्भिपक्तम त्वा भिषजां गृणोमि ४

हवीमभिर्हवते यो हविमि रव स्तोमेमी रुद्र विपीय ।

ऋद्वरः सुहवो मा नो अस्यै बभ्रु सुशिपो रीरधन्मनायै ५ [१६]

उन्मा ममन्द वृषमो मरुत्वान् त्वक्षीयसा वर्षसा नाधमानम् ।

घृणीव च्छायामरपा अशीयाऽऽ विवासेय रुद्रस्य सुन्नम ६

कृ स्य ते रुद्र मृळयाकु ह्वस्तो यो अस्ति भेषजो जलाय ।

अपमता रपसो वैव्यस्याभी नु मा वृषम चक्षमीथा. ७

प्र बभ्रवे वृषभाय श्वितीचे महो मही सुद्वृतिर्मर्यामि ।

नमस्या कल्मलीकिन नमोमि गृणीमसि त्वेय रुद्रस्य नाम ८ (३२८)

स्त्रिभिरङ्गैः पुण्ड्रकं जुषो	पुष्पं कुक्षेभिः विपिसे द्विःशकेः ।	
ईसान्द्रपुस्तं मुकुमस्तु शो	न वा उ पोष्य इन्द्रार्द्रगुणैः	१
अङ्गैः विभक्तिं वाषेकान्ति	बन्धा—द्वैत्र द्विष्ये वंजने द्विष्यकंम्य ।	
अङ्गैः विभक्तिं विभक्त्याम्	न वा आजीया वा त्वरति	१ [१७]
एतदि पुनं मूर्त्तयं पुष्यं	मुने न श्रीमन्पुष्पगुणैः ।	
कृष्यं जतिषं कश्च स्तर्कान्ते	उपं तं अस्मिन्नि वंजन्तु कनाः	११
कुञ्जापर्मितं द्विभुं कर्कशात्	वर्ति तत्राप्येव वदोपवर्त्तम् ।	
सुरैर्द्विभुतां कर्कशां गृणीष	स्तुतस्वर्भं मंत्रजा वंस्तुपने	१२
पा वा मेनुजा मंजुः सुधीति	वा कर्कशा पुष्यो वा वंजयेतु ।	
पाति मनुकुञ्जिता द्विभा त्र	स्ता इषे पु पोष्य इन्द्रस्वर् कलि	१३
कौं चो द्वे द्वे इन्द्रस्वर् इन्द्राः	पां त्वेवस्वर् इन्द्रमिन्द्रैः मंत्र ।	
अथ स्त्रियुप मुकुमंजुष्यमुपु	वीर्द्धमोषापु तर्ककथ कृष	१४
उप वंजो पुष्यं वैकितानु	वर्वा द्वे न इन्द्रोपे न इति ।	
इन्द्रानुपुर्वा पोष्य वंजि	इन्द्र वंजि इन्द्रं सुधीर्	१५ [१६] १७

(१०)

११ मुकुमन् (अद्विपरका धीमदोष वत्पार) मन्त्रवा धीमन्ता मन्त्र कर्कशा १५ विभक्त ।

वातस्य त्रुफ्तं पुण्ड्रकं जुषो	पुष्पं कुक्षेभिः विपिसे द्विःशकेः ।	
अङ्गैः विभक्तिं वाषेकान्ति	बन्धा—द्वैत्र द्विष्ये वंजने द्विष्यकंम्य ।	१
अङ्गैः विभक्तिं विभक्त्याम्	न वा आजीया वा त्वरति	
एतदि पुनं मूर्त्तयं पुष्यं	मुने न श्रीमन्पुष्पगुणैः ।	१
कृष्यं जतिषं कश्च स्तर्कान्ते	उपं तं अस्मिन्नि वंजन्तु कनाः	११
कुञ्जापर्मितं द्विभुं कर्कशात्	वर्ति तत्राप्येव वदोपवर्त्तम् ।	
सुरैर्द्विभुतां कर्कशां गृणीष	स्तुतस्वर्भं मंत्रजा वंस्तुपने	१२
पा वा मेनुजा मंजुः सुधीति	वा कर्कशा पुष्यो वा वंजयेतु ।	
पाति मनुकुञ्जिता द्विभा त्र	स्ता इषे पु पोष्य इन्द्रस्वर् कलि	१३
कौं चो द्वे द्वे इन्द्रस्वर् इन्द्राः	पां त्वेवस्वर् इन्द्रमिन्द्रैः मंत्र ।	
अथ स्त्रियुप मुकुमंजुष्यमुपु	वीर्द्धमोषापु तर्ककथ कृष	१४
उप वंजो पुष्यं वैकितानु	वर्वा द्वे न इन्द्रोपे न इति ।	
इन्द्रानुपुर्वा पोष्य वंजि	इन्द्र वंजि इन्द्रं सुधीर्	१५ [१६] १७

आ नो ब्रह्माणि मरुत. समन्यवो नुरा न शस. सर्वनानि गन्तन । अश्वामिव पिप्यत धेनुमूर्धनि कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम	६
त ना वात मरुतो वाजिनं रथं आपानं ब्रह्म चितयद् विवेविवे । इधं स्तोतृभ्यो वृजनंपु कारवे स्नि मेधामरिष्ट दुष्ट सहः	७
यद् युजते मरुतो रुक्मवक्षसो ऽश्वान् रथेषु मग आ सुवानवः । धेनुर्न शिश्वे स्वसरिषु पिन्वते जनाय रातहविषे महीमिषम्	८
यो नो मरुतो वृकताति मर्त्या रिपुर्वधे वसधो रक्षता रिप । वर्तयत तर्षुषा चुक्रियामि तमव रुद्रा अशसो हन्तना वधं	९
चित्र तद् वो मरुतो याम चेकिते पृश्न्या यदुधरप्यापयो दुहु । यद् वा निवे नवमानस्य रुद्रिया स्त्रित जराय जुरतामवाभ्या	१० [२०]
तान् वो महो मरुत एवयात्रो विष्णोरिषस्य प्रभुथे हवामहे । हिरण्यवर्णान् ककुहान् यतसुचो ब्रह्मण्यन्तः शस्यं राधं देमहे	११
ते वशग्वाः प्रथमा यज्ञमूर्धिर ते नो हिन्यन्तूपसो व्युष्टिषु । उषा न रामीरकुणैरघोरुते महो ज्योतिषा शुचता गोअर्णसा	१२
ते क्षोणीभिरकुणोभिर्नास्त्रिमी रुद्रा अतस्य सर्वनिषु वावुधु । निमेषमाना अत्येन पाजसा सुदचन्द्र वर्षी दधिरे सुपेशसम	१३
तौ इयानो महि वरूधमतय उप घेकेना नर्मसा गृणीमसि । चितो न यान् पञ्च होतृनमिष्टय आववर्तव्वराश्चक्रियावसे	१४
यया रुध पारयधात्यहो यया निवे मुञ्चथ वन्तितारम् । अर्वाची सा मरुतो या व ऊतिरो पु वाभेव सुमतिर्जिगातु	१५ [२१] (३५०)

(३५)

१५ गृत्समद (आह्निरस शोमहोत्र पदवाद्) भार्गव शौनकाः । अपानपान् । त्रिषुप ।

उपेमसृक्षि वाजयुर्वचस्यां चनो वधीत नाद्यो गिरो मे । अपां नपावाशुहेमा कुवित स सुपेशसस्करति जोर्षिषुष्टि	१
इम स्वस्त्रे हृद आ सुतष्ट मन्त्रं वोचेम कुविर्वसु वेदत् । अपां नपावसुर्वस्य मत्ता विश्वान्ययो मुर्वना जजान	२

सप्तम्या पत्न्युपं पत्न्युप्याः संस्तुतमूर्धं नृपाः पूजन्ति । तम् वृषिं ह्यवधो इति क्विर्वातं नृपं नपान्ति परं तत्पुत्रात्	३
तमस्रंगं वृषतडो पुषानं अर्कम्यमानां परं पुन्यवापः । त शुकं प्रिं शिषवानी रेकमुत्से वृषत्वात्प्रिप्यो वृषतिविगिगुम्बु	४
अस्ते त्रिधा अस्त्युप्यात् नारीं—वृषात् वृषीर्षिषिपुम्ब्रह्मम् । इतां वृषात् हि मंजुर्षे अम्बु स प्रीवूर्षं वपति पूरुंमूर्धम्	५ [१९]
अन्वस्याह उरिन्त्रास्य तु र्वं—वृषो विषः अंपुषं पाहि वृषिन् । आम्यत्तुं पूरुं पुरो अंपमूर्धं नपान्तो वि नंशुघ्रमूर्धानि	६
स आ वृषं मूर्धुत्तं पत्नं वृषुः स्वधां पीयाव नृम्ब्रह्मन्ति । सा अर्धं नर्यवृषवृष्वस्वाम्—वृषवृषाव विद्यते वि मन्ति	७
यो अम्बुवा वृषिन्त्रा वैश्वेन वृषाद्यजेत्र उरिषा त्रिनासि । वृषा इवृष्या मूर्धनाम्यस्तु स जावसे वृषवंध्य पुषामिं	८
अर्धं नपुषा इमस्यामृष्यं त्रिघानमृष्यं त्रिपृष्टी वृषावाः । तस्य ज्येष्ठं मृषिमानं वृषन्ती—वृषवृषायाः परं पन्ति वृषीः	९
वृषिण्यवृष्यं स वृषिण्यवृष्यं—गुणं नपुष्यं सवृ वृषिण्यवृष्यं । वृषिण्यवृष्यं परं पान्तिवृष्यां वृषिण्यवृष्यं वृष्यमृष्यं	१ [१९]
तदुस्वानीकमुत वासु मान्यं—प्रीष्यं वपति नपुंष्यम् । पन्तिवृष्यं वृषतवृषं मन्तिवृष्या वृषिण्यवृष्यं पूतमृष्यं	११
अस्मी वृषानामृष्यां वृष्यं वृषीर्षिषिन् नमंशु वृषिर्षिः । धं तान् वृषिन्त्रा वृषिषात्प्रि वृषिन्त्रा—वृषमृष्यैः परं वन्तु वृषिः	१२
त इ वृषांजनपुत्र तान् वृषीं स इ शिर्षुर्षपन्ति नं रिद्विषि । सा अर्धं नपुष्यंमिम्ब्रह्मन्त्रां अम्ब्रह्मन्त्रां वृष्यां विरेव	१३
अम्ब्रह्मन्त्रं वृषं वंशं मंषिपुषां—मंषुम्ब्रह्मन्त्रां वृषिपुषां वृष्यं । अम्ब्रह्मन्त्रं वृषतमृष्यं वृषीर्षिः स्ववृष्यं परं वृषन्ति वृषीः	१४
अपोमव्यं वृषिर्षिः मन्त्रावा—पान्तिन् वृषवंध्यं मृष्यं वृष्यं । वृष्यं तव वृषं वपन्ति वृषा वृषव वंशं वृषिर्षं वृषीर्षं	१५ [१५] (१५)

(३६)

६ गृत्समव (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनक । ऋतुदेयताः- १ इन्द्रो मधुश्च, २ मरुतो माधवश्च, ३ त्वष्टा शुक्रश्च, ४ अग्निः शुचिश्च, ५ इन्द्रो नभश्च ६ नित्रावरुणौ नभस्यश्च । जगती ।

- दुर्म्यं हिन्यानो वसिष्ठ गा अपो ऽधुक्षन् त्सीमविमिराद्रिमिनरः ।
 पिबेन्नु स्वाहा प्रहृत वर्षदूतं होत्रावा सोमं प्रथमो य ईक्षिषे ?
- यज्ञैः संमिश्रलाः पृषतीभिर्ऋष्टिमि र्यामञ्जुभ्रासो अञ्जिषु प्रिया उत ।
 आसया बृहिस्रैरतस्य सूनवः पोत्रावा सोमं पिबता दिवो नरः २
- अमेव नः सुहवा आ हि गन्तन् नि बृहिक्षि सवतना रणितन ।
 अपा मन्स्व जुजुषाणो अन्धस स्त्वष्टृवेभिर्जनिमिः सुमद्वेण ३
- आ वक्षि केवौ इह विप्र यक्षि चो शन् होताने वक्वा योनिषु त्रिषु ।
 प्रति वीहि प्रस्थित सोम्यं मधु पिचाग्नीधात् तव भागस्यं तृष्णुहि ४
- एष स्य ते तन्वो नृम्यावर्धनः सह ओजः प्रविधिं ब्राह्मोर्हितः ।
 दुर्म्यं सुतो मधवन् तुम्यमामृत स्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत् पिब ५
- जुपेथा यज्ञ बोधत हवस्य मे ससो होता निविदः पुष्या अन्तु ।
 अच्छा राजाना नमं पत्यावृतं प्रशास्त्रावा पिबत सोम्यं मधुं ६ [२५] (३७१)

[मष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ व० १-२७]

(३७)

६ गृत्समव (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनक । ऋतुदेयताः- १-४ द्रविणोवा ऋतवश्च, ५ अग्निवो ऋतवश्च, ६ अग्निः ऋतुश्च । जगती ।

- मन्स्व होत्रावन् जोषमन्धसो ऽध्वर्यवः स पूर्णां वष्ट्यासिचंम् ।
 तस्मा एतं भरत तदृशो वृदिर्होत्रात् सोमं द्रविणोवुः पिबं ऋतुभिं ?
- एषु पूर्वमधुषे तमिदं भुवि सेवु हव्यो वृदिर्यो नाम पत्यते ।
 अध्वर्युभिं प्रस्थित सोम्यं मधुं पोत्रात् सोमं द्रविणोवुः पिबं ऋतुभिः २
- मेघन्तु ते वष्ट्यो येमिरीपसे ऽरिपण्यन् वीळयस्वा वनस्पते ।
 आप्याय धृष्णो अग्निगूर्या त्वं नेद्रात् सोमं द्रविणोवुः पिबं ऋतुभिं ३
- अपास्त्रोत्रावृत पोत्रावमन्तो त नेद्रावजुपत् प्रयो हितम् ।
 तुरीयं पात्रममृक्तममर्त्यं द्रविणोवाः पिबतु द्राविणोवुसं ४ (३७५)

अर्वाञ्जलुच पुर्वं नृवाहं पुं एवं बुध्यापामिह वां सिम्बेचंम्य ।
 पूहं ह्यीति मधुना हि च पुत-रुपा सोमं विभं वाग्मिनीवधु
 भेत्स्येति नृमिभुं गत्स्यार्हं ज्येति क्त्वा मस्यं जौषिं सुवृत्तिय ।
 विन्धेतिविन्धेतिं कुनुना वधा कुव कुसन देवो उंङ्कलः पाषपा ह्यवि-

५
 ६ [१] (१००)

(१८)

११ वाचम्य (अक्षिरुवा क्रीनहोत्र एवात्) मयं च द्यौरकः। अक्षिरः। विदुः।

वदु म्य देवः संज्ञिता नृवाचं शम्भुपुत्रं तपोषु वदिराम्यात् ।
 नूनं बुधेभ्यो वि हि वान्ति एत-वचामंमह वृत्तिहेतुं स्तुसौ
 विन्धंस्तु हि बुधवं देव ऊर्ध्वः य वाहवां पूषुपांति वितीति ।
 आर्षेभ्यस्य कुत आ विन्धुना अर्षं विह वान्तं एते परिजम्
 आशुमिदिबुधान् वि नृवाचानि नून-वर्षेभ्यःस्यमं विदेतेः ।
 उदाभुवं विन्धंषीं अक्षिन्वा-मनु कुत संज्ञितुर्वेषावागं
 पुनः समंभुह विनंतं वकंमि मृत्वा कर्त्तुर्वेषावकनु धीरैः ।
 उव संहापांस्यात् क्युर्त्तुर्वेषो-रंतिः सक्षिय देव आर्षेत्
 मानौषीति ह्युं विन्धवापु-र्वि विन्धे ममुचः होषो अहोः ।
 ज्वरं मृता नृमर्षं प्रागमात्रा-वर्षंभु वेतंविदिति सक्षिवा

१
 २
 ३
 ४
 ५ [२]

नृवाचं वान्ति विदितं विन्धु-विन्धंषीं वाचमंरताम्यमंर ।
 मन्तौ अत्र विदुंते द्विन्वाणा-स्तु कुत संज्ञितुर्वेषेव
 त्वयं कितमप्यंन्यु मृगं चम्बान्ता नृपावनां वि तंस्तु ।
 वनांति विन्धु मक्षिन्वु तामिं कुत नृवत्वं अक्षिन्विन्विति
 वावाधुं) वरंजो बोक्षिन्वु-ममिदितिं विदितिं वपुंरत्वा ।
 विन्धं वरुंरुवा वरुवा प्रमुमंर स्पष्टो ज्वरंमि सक्षिय एवावः
 म पम्बुवा वरंजा म विन्ध कुतमंरुवा म विन्विति उदाः ।
 मत्तंरपुम्विदं स्पृष्टिं देव बुधं संज्ञितानुं ववाधिः
 मनु विधं वाचमंता पुंषि मपुंरुवा प्रास्पतिंरौ अन्वः ।
 उव वाचमं संपुच रीणां विच देवमं वक्षिन्वु र्वाव

६
 ७
 ८
 ९
 १ (१८०)

अस्मभ्यं तद् विवो अद्भ्यः पृथिव्या—स्त्वया कृत्त काम्य राघ आ गात् ।

शं यत् स्तोतृभ्यं आपये भवा—त्युरुशंसाय सवितर्जत्रिजे

११ [३] (३८८)

(३०)

८ गृत्समद (भास्त्रिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौमकः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

ग्रावाणेषु तद्विद्वथं जरेथे गृध्रेषु वृक्षं निधिमन्तमच्छं ।

ब्रह्माणेषु विद्वथं उक्थशासां वृतेषु हृष्या जन्यां पुरुत्रा

१

प्रातर्पावाणा रथ्येषु वीरा ऽजेवं यमा वरमा संचेथे ।

मेने इव तन्वाऽं शुर्मममाने वर्षतीव क्रतुविवा जनेषु

२

शृङ्गेव न प्रथमा गन्तमर्षाक् छुफाविद्व जर्मुराणा तरोमि ।

स्रुवाकेषु प्रति वस्तोरुष्ठा ऽर्षाञ्चा यात रथ्येषु शक्रा

३

नावेवं नः पारयत युगेषु नभ्येषु न उपधीवं प्रधीवं ।

श्वानेषु नो अरिपण्या तनुनां स्वृगलिषु विस्रसं पातमस्मान्

४

वातेवाजुर्या नयेवं रीति—रक्षी इव चक्षुषा यातमर्षाक् ।

हस्ताविषु तन्वेऽं शंमधिष्ठा पावेवं नो नयत वस्यो अच्छं

५ [४]

ओठाविषु मध्वाध्वे वर्धन्ता स्तनाविषु पिप्यत जीवसें नः ।

नासेवं नस्तन्वो रक्षितारा कर्णाविषु सुश्रुतां भूतमस्मे

६

हस्तेषु शक्तिममि संवृवी नः क्षामेवं न समजतं रजांसि ।

इमा गिरो अश्विना युष्मयन्तीः क्षणोत्रेणिव स्वर्धितिं सं शिशीतम्

७

पुतानि वामश्विना वर्धेनानि वस्र स्तोमं गृत्समुवासो अकन् ।

तानि नरा जुजुषाणोर्प यात बुध्व् वर्धेम विद्वथे सुधीतां

८ [५] (३९६)

(४०)

६ गृत्समद (भास्त्रिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौमकः । सोमापूरणां
६ (अन्वयार्थस्य) अश्विति । त्रिष्टुप् ।

सोमापूरणां जनना रयीणां जनना विवो जनना पृथिव्याः ।

जातो विश्वस्य भुवन्स्य गोपो वेवा अकृण्वन्नमृतस्य नामिम

१

इमो वेवो जायमानो जुपन्ते—मो तमोसि गृहतामजुधा ।

आभ्यामिन्द्रं पुत्रवामास्वन्त सोमापुपभ्यां जनशुश्रियांसु

२

(३९८)

साम्राज्यवत् राजसो विद्यार्षं कृतवर्णं एतद्विन्द्यानिधयम् । त्रिपुष्टं मनसा कुम्भवर्णं तं विन्द्यो कुम्भसु पर्वतसियम्	३
विन्द्यांश्च सर्वं पुत्र पुत्रा प्रीतिप्यसुप्तो अप्युत्तमिदि । तत्रमाम्बं पुत्रवार् पुत्रं प्रपश्येत् वि पर्वतां शर्मिस्तु	४
विन्द्यांश्च पुत्रमा कुम्भसु विन्द्यांश्चो जमिचर्याव वृत्ति । साम्राज्यवत्पर्वतं विन्दं मे कुम्भसु विन्द्याः पूर्णमा जपेव	५
विन्दं पूवा विन्दु विन्द्यांश्चो पुत्रं कोमे एतिपर्वतं वृत्तम् । जपेत् पुत्रवर्तिविन्द्यां वृद्धं वीर्यं विन्दं कुम्भसु	६ [१] (३००)

(४१)

११ कुम्भसु (अद्विष्टा कोमेदोः पञ्चत्) जपेत् कोमेदः । १-२ अक्षुः ३ अक्षुः ४-५ विन्द्यांश्चो
 * १ अक्षुः १०-११ अक्षुः १२ १३ विन्दे देव १४-१८ अक्षुः, १९-२१ अक्षुः
 इति जपे वा (११ एतद्विन्द्यांश्च अक्षुः) । अक्षुः ११-१० अक्षुः, १८ इति ।

राजो वे मे अक्षुःश्चो एतद्विन्द्यांश्चो मदि । त्रिपुष्टं तत्राक्षुःश्चो	१
त्रिपुष्टं रापुष्टं म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो । मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो	२
मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो । अ पर्वतं विन्दं म्भुःश्चो	३
अपं वी विन्द्यांश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो । मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो	४
राजो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो । मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो	५ [७]
मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो । मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो	६
मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो म्भुःश्चो । मन्त्रांश्च सुप्तो म्भुःश्चो म्भुःश्चो	७ (३०१)

न यत् परा नान्तर आकृष्येदं वृषण्वसू ।

८

दुःशसो मर्त्या रिपु ।

ता न आ वोच्छ्वमश्विना रयि पिशङ्गस्तद्वशम ।

९

धिष्ण्या वरिवोविदम्

दन्द्रो अङ्ग महद् भय—मुभी पदप चुच्यवत ।

१० [८]

स हि स्थिरो विचर्षणि

दन्द्रश्च मुळपाति नो न नः पश्वाकृष नशत ।

११

मुद्र मवाति नः पुरः

दन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वाभ्यो अभय करत ।

१२

जेता शङ्गुन् विचर्षणिः

विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम ।

१३

एदं वहिर्नि पीदत

तीव्रो वो मधुमो अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः ।

१४

एतं पिबत काम्यम्

दन्द्रज्येष्ठा मरुतृणा देवास पूररातयः ।

१५ [९]

विश्वे मम भुता हवम

अश्वितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।

१६

अप्रहास्ता इव स्मसि प्रशस्तिमन्व नस्कृधि

त्वे विश्वा सरस्वति श्रितार्थुषि वेज्याम् ।

१७

शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजा वैवि विविङ्कि न

इमा ब्रह्म सरस्वति जुपस्व वाजिनीवति ।

१८

या ते मन्म गुत्समदा ऋतावरि प्रिया वेजेषु जुह्वति

पेता युज्ञस्य शंभुवा युवामिवा वृणीमहे ।

१९

अग्निं च हृष्यवाहनम्

द्यावा न. पृथिवी इमं सिधमद्य विविस्पृशाम् ।

२०

यज्ञं वेजेषु यच्छताम्

आ धामुपस्यममुहा देवा सीवन्तु यज्ञियाः ।

२१ [१०] (४२३)

इहाद्य सोमपीतये

अथ तृतीयं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१२]

२३ गाथिनो विश्वामित्र । अग्निः । शिष्टुप् ।

सोमस्य मा त्वसु वक्ष्ये वद्विं चकथं विदथे यजधै । वेवाँ अच्छा वीर्यं युञ्जे अग्निं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व	१
पाञ्चै यज्ञं चक्रुः वर्धता गीः समिन्द्रिग्निं नमसा दुवस्यन् । विबः शशासुर्विदथा कवीना गृत्साय चित् तवसें गातुमीपु ।	२
मयो वधे मेधिरं पूतर्वक्षो विवः सुबन्धुर्जनुपा पृथिव्या । अविन्दन्नु दशतमप्स्वन्तर्वेवासो अग्निमपसि स्वसृणाम्	३
अवर्धयन् त्सुमगं सुप्त यद्वी श्वेत जज्ञानमरुष मद्वित्वा । शिशु न जातमभ्यारुरश्वा वेवासो अग्निं जनिमन् वपुष्यन्	४
शुक्रेमिरद्वै रज आततन्वान् क्रतुं पुनान् कविभिः पवित्रैः । शोचिर्वसान् पर्यापुरपा श्रियो मिमीते बृहतीरनुना	५ [१३]
ववाजा सीमनवतीरवंधा विवो यद्वीरवसाना अनग्नाः । सना अत्र युवतयः सयोनी रेक गर्भे दधिरं सुप्त वाणी	६
स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य योनौ स्रवथे मधुनाम् । अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही वृस्मस्य मातरा समीची	७
भ्रम्राणः सूनो सहसो व्यष्टीद् वर्धानं शुक्रा रमसा वपूपि । श्रोतन्ति धारा मधुनो घृतस्य घृषा यत्र वावृधे काव्येन	८
पितृन्निवृधुर्जनुपा विधेव व्यस्य धारा असुजद् वि धेनां गुहा चरन्त सखिभिः द्विभिर्द्विषो यद्वीभिर्न गुहां धमूव	९

प्रियव्रतु गर्भं जलितुर्ध्वं वधे	पूर्वविद्यं भवपुत्रं धीमन्वाः ।	
दुष्पं सुपत्नीं शुभं सत्संभू	उमं संसि मनुष्येर्हं नि पाहि	१० [१४]
उपी सुधीं अतिशुभे संतुषां	ऽऽयां अग्निं वृक्षतः सं हि पूर्वी ।	
कृतस्य पोषावहापुत्रं दमूना	जासीनामुग्निदुष्यसि स्वर्गुष्यम्	११
अद्ये व जुष्टिः संश्रिये सुधीर्ता	विदुषेणं कृते मासंजीका ।	
उदुमिषु जनिता यो जयन्ता	ऽयं वसुं नृणां प्रहा अग्निः	१२
अपि ययै हस्तमोर्षीनां	वनां जयन्तं तुमन्तु विदुष्यम् ।	
दुवासीरिभुजसंज्ञा सं हि अग्नुः	यनिष्ठं अग्नें तुषयै दुवस्वम्	१३
दुवन्त इह मातुषां मासंजीक	अग्निं संघतं प्रियुषो न मुक्तः ।	
गुणं वृद्धं सपत्तिं स्व अन्त	ऽखरं कुरुं अमृतं दुर्गमाः	१४
ईदं व त्वा पर्यायो दुविष्टि	ऽपि सत्सिद्धं सुवृत्तिं विदुष्यम् ।	
दुविरसो मिवीक्षी सं अग्नि	यज्ञं व तां दुर्वेष्टिरीयोः	१५ [१५]
उपुष्टेयपुस्तं तुल्युग्नि	ऽग्ने विन्वाति वसुषु इवामाः ।	
सुतेसां वरुणां तुल्यमावा	अग्निं प्याव पूतानुपूरुषवान्	१६
भा दुवायोवमभट केतुरी	कृत्वा विन्वाति वासवानि प्रियात् ।	
पत्तिं सपत्तिं अघातयो दमूना	अनु दुवान् रैक्षिरो वान्ति सार्धम् ।	१७
नि दुष्टिणे अमृतो अर्पिता	राज्यं सद्यत् विन्वाति वासवम् ।	
पुतर्नीक वरुणां वरुणी	दुग्निर्विन्वाति वासवानि प्रियात्	१८
आ यो वहि तुल्येभिः सिद्धेभि	ऽग्नात् अग्निं विदुष्यमिः वृत्तम् ।	
अस्ये दुषिं संकुलं संसेवयं	सुवर्षं अग्नें प्रससं कृषी न	१९
पुता तं अग्ने अग्निं वा वान्ति	व पूषां पृ कृतानि योषम् ।	
अद्यन्ति दुष्ते सत्संघं कृतेवा	अग्नेऽग्नेऽग्ने विदुष्ये पुतर्नेवा	२०
अग्नेऽग्नेऽग्ने विदुष्ये पुतर्नेवा	विन्वाति वासवानि अग्नेः ।	
तत्सं वृषं सुतुदी अग्निवसु	ऽग्ने अग्ने लीकन्ते स्वान्	२१
इयं पुत्रं संवहापुत्रं सं मे	दुवन्तं वहि तुल्यो ररावम् ।	
व रीतिं इत्युत्तरीरिषो यो	ऽग्ने मग्निं इत्युत्तं वजस	२२
इत्यग्ने पुत्रुर्वं तुमि नोः	संभुष्यं इवामावा सत् ।	
स्यात्सं वृत्तसत्संघे प्रियात्	ऽग्ने तां तं तुल्यिभूतुते	२३ [१६] (११)

(२)

१५ गाथिनो विध्वामिभ्रः । वैश्वानरोऽग्नि । अगती ।

- वैश्वानर्य धिपणांमृतावृधे घृत न पूतमृग्यं जनामसि ।
 द्विता होतारं मनुपश्च वाघतो धिया रथ न कुलिशः समृण्वति १
- स रोचयज्जनुषा रोदसी उभे स मात्रोरभवत् पुत्र ईद्वयः ।
 हृष्यवाळमिरजरश्चनोहितो वृळमो विशामतिरिधिर्भावंसु २
- ऋत्या वक्षस्य तरुषो विधमणि वृवासो अग्नि जनयन्त चित्तिभिः ।
 रुचान मानुना ज्योतिषा म्हा मत्य न वाजं सनिष्यन्तुषं मुवे ३
- आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो वरेण्य वृणीमहे अह्वयं वाजमृग्मिभ्यम् ।
 राति मृगूणामुशिजं कविकंतु मग्नि राजन्त विव्येनं शोचिषा ४
- अग्नि सुन्नार्यं वधिरे पुरो जना वाजभयसमिह वृक्तवर्हिषः ।
 एतध्वचः सुरुचं विश्ववेद्य रुद्र यज्ञाना सार्धादिष्टिमपसाम् ५ [१७]
- पार्यकशोचे तव हि क्षयं परि होतयंज्ञेषु वृक्तवर्हिषो नरः ।
 अग्रे बुवं हृच्छमानास आप्य मुपासते व्रविण धेहि तेभ्यः ६
- आ रोदसी अपृणवा स्वर्मह ज्जात यदेनमपसो अधारयन् ।
 सो अध्वराय परि णीयते कवि रत्यो न वाजसातये चनोहित ७
- नमस्यत हृष्यवाति स्वध्वरं हुष्यस्यत दम्यं जातवेदसम् ।
 रथीर्कृतस्य बृहतो विचर्षणि रग्निर्वैवानामभवत् पुरोहित ८
- तिभ्रो यद्वस्यं समिधः परिजमनो ऽग्नेरपुनक्षुशिजो अमृत्यव ।
 तासामेकामवधुर्मर्त्ये मुज मु लोकसु द्वे उर्यं जामिमीयतु ९
- विशां कविं विश्रपतिं मानुषीरिषु सं सीमकृण्वन् त्ववर्धिति न तेजसे ।
 स उद्वतो निवतो याति वेविधत् स गर्भेषु भुवनेषु वीधरत् १० [१८]
- स जिन्यते अदरेषु प्रजजिद्वान् धृषां चित्रेषु नानवृक्ष सिहः ।
 वैश्वानरः पृथुपाजा अमर्त्यो वसु रत्ना वर्यमानो वि वाशुपे ११
- वैश्वानरः प्रनथा नाक्रमारुहद् विषस्पृष्टं मन्वमान. सुमन्मभि ।
 स पूर्ववज्जनयन्तन्त्रे धनं समानमज्म पर्येति जागृवि १२
- धृतावानं यज्ञिय विप्रमुक्थ्यतु मा य वृधे मातरिश्वा क्विवि क्षयम् ।
 त चित्रयामं त्रिकेतामीमन्ने सङ्गीतिमग्निं सुधिताय नव्यसे १३ (१६)

सुविं न वाचमिदित्तिं स्वर्गसं क्रुतुं विवा पंचमस्यसुतुं सुर्वम् ।
 अग्निं सुर्वानं विदो अर्चयिष्यन्तु तस्मिन्नु नमसा वाजिनं सुवत् ।
 कुत्रं होतारं सुविद्वानपाशितं सुतसमुदस्यं विभार्वरं विम् ।
 एषु न विभं वदुषाव वरुतं मर्तुं हितं तदुमिद् एव ईशं

१४

१५ [१९] (४)

(३)

११ वरुदित्यो विभार्वरिणः । वैश्वानरोऽग्निः । अग्नी ।

वैश्वानरोऽपं पुषुप्यजसे विदो एवां विचन्त वृकप्यं गतवि ।
 अग्निं विं वृषीं सुवतां सुवस्यत्पञ्च वर्योनि सुवता न सुवस्यत्
 अमतांतां पर्वतीं वृष्य ईष्यते इत्या निर्वन्ता मनुषः पुराहितः ।
 कर्षं वृन्तुं परं सुवतीं सुविं—वृषेमिदुप्रिर्विहितो विपार्वरुः
 केतुं पञ्चार्कं विवर्षस्य ताभं विपार्वतो अग्निं मंडपन्तु विविदिः ।
 अर्षन्ति पवित्राग्निं संवृत्तानि—स्तमिन्सुवतांति तस्मैतु मा वधि
 जिता वृकालाम्मुप विपुयितां विवार्कमुमिर्विदुं न वाप्यतम् ।
 मा विविह्ण रोषंतीं मूर्तिवपता वृकप्रिया मन्वते धार्यमि—वृषिः
 पुत्रस्यमि पुत्रांशं इरिमतं वैश्वानुर्येप्युर्वं स्वर्गिन्व ।
 विवार्कं सुविं वरिषीविपुतं सुर्वं वृषासं इव सुविर्वं वृ

१

२

३

४

५ [१९]

अग्निं विविदिर्मुषय अग्निं—स्तम्युनो वृहं वृकप्यसं विवा ।
 इषीपुतरींशो वाचमिदित्तिं—अग्निं वृषुं न अमिहसिवातम् ।
 अद्ये वरुद एवपुत्र वापुं—मृग्यं विन्वस्य वरुदं विविदि नः ।
 वरुदं विन्व वृकालं जापुव अग्निं वृकालाम्मिं सुवार्कं विपार्व
 विवर्षति वृकालाम्मिं नः—एवां पुतारं वृकालाम्मिं न वाप्यतम् ।
 अम्युपतां वेतमं अतर्षयत्तं न इरिन्ति वरुदं मृतिमिदुं वि
 विवार्कं वृषः सुवतां परं विवती—उमिर्विदुं वरुदं वृकालं ।
 तस्यं वृतामिं मृतिवृषिं वृष—सुर्वं मृष्यं इव वा सुवर्षिदि
 वैश्वानरं तस्य वासुत्या वदुं वेतिं स्वर्गिदुर्वो विवर्षय ।
 अत वापुंशो मुर्वतांति रोषंतीं अद्ये वा विन्व पतिमूर्तिं तस्यं
 वैश्वानुर्यं वृकालाम्मो वृष—इरिन्ति वरुदं वृकालं वृषिः ।
 अया जितां वृकालं—विवार्कं विपुयितां वृषितां

६

७

८

९

१०

११ [१९] (४)

(४)

११ गाथिनो विश्वामित्र । आमीसूक्त [= १ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इळ, ४ पर्हिः, ५ वेवीर्होरः, ६ उपासानका, ७ वैन्वी होतारौ प्रचेतसौ, ८ तिस्रो देव्य सारस्वतीळाभारत्यः, ९ त्यष्टा, १० घनस्पति, ११ स्वाहाकृतयः] । त्रिष्टुप् ।

- समित्समित सुमना बोध्यस्मे धुचाशुचा सुमति रांसि वस्वः ।
 आ वैव वेवान् यजर्थाय वक्षि सखा सर्खीन् त्सुमना यक्ष्यमे १
- य वेवासस्त्रिरहंज्ञायजन्ते विवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः ।
 सेम यज्ञ मधुमन्तं कृधी नस्तनूनपाद् घृतयोनिं विधन्तम् २
- प्र वीधितिर्विष्ववारा जिगति होतारमिळः प्रथम यजध्वै ।
 अच्छा नमोमिर्वृषभ वुन्ध्वै स वेवान् यक्षविधितो यजीयान् ३
- ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे अकायूर्ध्वो शोचीषि प्रस्थिता रजांसि ।
 त्रिवो वा नामा न्यसावि होता स्तुणीमहिं वेवव्यचा वि ब्रहिं ४
- सप्त होत्राणि मनसा वृणाना इवन्तो विश्व प्रति यन्नूतेन ।
 नृपेशसो विदधेयु प्र जाता अमीडम यज्ञ वि चरन्त पूर्वाः ५ [२२]
- आ भन्दमाने उषसा उपकि उत स्मयिते तन्वाइ विरुषे ।
 यथा नो मित्रो वरुणो जुजोष विन्द्रो मरुत्वो उत वा महोभि ६
- वैव्या होतारा प्रथमा न्युक्ते सप्त पूक्षास स्वधया मदन्ति ।
 ऋत शसन्त ऋतमित् त आहु रनु ऋत घतुपा वीध्याना ७
- आ भारती भारतीभिः सजोषा इळां वैवैमनुष्येभिरग्नि ।
 सारस्वती सारस्वतेभिर्वाक् तिस्रो वेवीर्हिहिरेद संदन्तु ८
- तन्नस्तुरीषमधं पोषयित्नु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्पंस्व ।
 यतो वीरः कर्मण्यं सुदक्षो युक्तयावा जायते वेवकाम ९
- यनस्पतेऽव सजोष वेवा नग्निर्हविः शमिता सुदयाति ।
 सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा वेवाना जनिमानि वेदं १०
- आ पाहाग्रे समिधानो अवा विन्द्रेण वेवे सरथं तुरेभिः ।
 शहिं आस्तामविति सुपुत्रा म्वाहा वेवा अमृता मादयन्ताम् ११ [२३] (६०)

(५)

११ अथर्ववेद विद्यामिवा । अथर्ववेद । विष्णुः ।

अनुमिदुत्तम्येवेतिनाम् । अथर्वे विदं पृथीं कंभीनाम् ।
 पुपुपायं वेदवद्विः सतिन्दो । अ इत्या तर्कता वरिण्यः । १
 मेमुदिर्वावृते सोमेमि—श्रीमिः स्तानुपा ननुस्व वृष्येः ।
 पूर्वीर्वावृते सुवर्णम्युजः । स इत्ये अथीवृत्ता विष्णे
 अर्वावृत्तम्युजो विष्णुः । अं गमो विष्णु इत्येत्त वाचन् ।
 आ इत्येत्तो र्वावृत्तः सार्वस्या—इत्येत्त विष्णे इत्यां क्रीनाय २
 विष्णे अथर्वेवृत्ति पर वरिण्यो विष्णे इत्या वरवो अथर्वेवृत्त ।
 विष्णे अथर्वेवृत्तिरे इत्येत्त विष्णे सिन्धुनाम्न पर्वताय ४
 पर्वति विष्णे इत्येत्त अथर्वे वृत्ते इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त ।
 पति अथर्वे इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त ५ [१५]

अनुमिदुत्तम्येवेतिनाम् । अथर्वे विदं पृथीं कंभीनाम् ।
 पुपुपायं वेदवद्विः सतिन्दो । अ इत्या तर्कता वरिण्यः । ६
 आ योमिदुत्तम्येवेतिनाम् । पुपुपायं वेदवद्विः सतिन्दो ।
 इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त । ७
 इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त । ८
 इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त । ९
 इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त । १०
 इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त इत्येत्त । ११ [१५] (१०)

(६)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र कारवो मनुना वृच्यमाना	देवद्वीचीं नयत देवयन्तं ।	
वृक्षिणावाद् वाजिनी प्राचयेति	हविर्भरन्त्यग्रये घृताचीं	१
आ रोवसी अपृणा जार्यमान	उत प्र रिकथा अध नु प्रयज्यो ।	
विवक्षिवग्ने महिना पृथिव्या	वृच्यन्ता ते वद्वयः सप्तजिह्वा	२
द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासो	नि होतार सादयन्ते दमाय ।	
यवी विशो मानुपीर्देवयन्तीः	प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिं	३
महान् त्पथस्थे ध्रुव आ निर्पत्तो	ऽन्तर्यावा माहिनि हर्यमाण ।	
आत्के सपती अजरे अमृक्ते	सद्युधे उरुगायस्य धेनू	४
मता ते अग्ने महतो महानि	तव क्रत्वा रोवसी आ तंतन्ध ।	
त्व दूतो अमवो जार्यमान	स्व नेता वृषम चर्पणीनाम्	५ [२६]
ऋतस्य वा केशिना योग्यामि	र्धृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व ।	
अथा वंह देवान् देव विश्वान्	त्वध्वरा कृणुहि जातवेद	६
विवशिव्वा ते रुचयन्त रोका	उपो विभातीरनु भासि पूर्वी ।	
अपो यवम् उशध्वनेषु	होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवा	७
उरो वा ये अन्तरिक्षे मवन्ति	दिवो वा ये रोचने सन्ति देवा ।	
ऊमा वा ये सुहवांसो यजत्रा	आयेमिरे रथ्यो अग्ने अर्श्वा	८
पेभिद्ये सुरथं याह्यर्वाद्	नानारथ वा विभवो ह्यर्श्वा ।	
पनीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवा	ननुष्वधमा वंह मादयस्व ।	९
स होता यस्य रोवसी चिवुर्वी	यज्ञयज्ञममि वृधे गृणीत ।	
पार्ची अध्वरेव तस्थतुः सुमेके	ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये	१०
इळामग्ने पुरुवंसं सनि गोः	शश्वत्तमं हवमानाय साध ।	
स्यान्नः सनुस्तनयो विजावा	ऽग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे	११ [२७] (८२)

[रति द्वितीयोऽष्टकः ॥ २ ॥]

॥ अथ तृतीयोऽष्टकः ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ व० १-३४ ॥]

(७)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्र य आरुः श्रितिपृष्ठस्य धासे	रा मातरा विविशु. सप्त वाणीः ।	
परिक्षिता पितरा स चरिते	प्र संव्रति वीधेमार्युः प्रयक्षे	१ (८३)

त्रिदशसो जेनसो ब्रह्मणो अन्वयं बुधीण तंस्त्री यदुत्तरं बहोमीः ।
 कुलस्यं त्वा बर्हसि हेमपसन्तं पर्येकां चरति बर्हनिं गी ९
 आ सीमरोहत् सुपन्ना मन्वन्तीः परित्तिष्ठित्वान् रंतिविह रंपीज्यम् ।
 व बर्होदुखे अतुसस्यं कुले—स्ता अंबासक्य पुद्बर्होदीकः ३
 मर्हिं त्वाद्बुधंरंमरीत्जुर्दं संयुपयानं बुधतां बध्मि ।
 न्वहंभिर्विपुलाणः कुबन्तु पर्यायिणु रंरंती आ विविध ४
 प्रामन्ति ब्रह्मणं अकुबन्तु केव—मुत कुबन्तु ब्रह्मणे रचमि ।
 त्रिदशस्यः कुबन्तो रोचंवात्ता इह्यं देव्यं मन्वा मर्हिंता पी ५ [१]

उतो त्रिदशस्यं बुधितानु बार्हं मद्वा मुद्बुधार्थमनकल कुबन् ।
 उता इ वत्त पी बर्होदुको—स्तु स्वं बार्हं जद्विर्हक्यं ६
 अण्डुर्पुमिः पुबार्मिः तुत विर्यः त्रिपं रंभन्ते निर्विहं पुं व ।
 मन्वा मन्वपुस्तर्हो अत्रुपां देवा देवानाम्नु हि मुता गुः ७
 देव्या हेतोरा वत्तुया म्बुखे तुव पुबार्हः सुवर्पा भवन्ति ।
 कुतं संसंत कुतमिन् त अण्डु—रुं मुतं बंत्तुपा वीप्याणः ८
 बुधार्थं मुद्बु अण्डांय पूर्वी—बुधं विप्रार्थं पुस्मथो सुपानाः ।
 देवं इत्युत्तरंरंदिष्ठित्वान् उता देवान् रोचंती पद्द बर्हि ९
 पुस्मन्वजो इविणः कुबार्हं मुद्बुत्तवं उवस्यं देवहंनुः ।
 उता विद्वय मर्हिंता बुधित्या कुतं विपुतः तं मुद्दे बर्हस्य १
 इत्यंमणे पुद्बर्हं मुनि गाः संश्वपुर्हं इत्यंवात्ताप काच ।
 स्वार्थं कुतुमन्वयो विजया अ इ ता तं मुद्बुधित्कृतस्य ११ [२] (५)

(८)

११ मर्हिंतो विजयादिः वृत् १-१ वृत्त, ८ विन्दो देव वत् ११ मन्वया विन्दु १, ७ मन्वया

अत्रमिन् त्वार्थंयुरे हेतुबन्तु कन्वप्ये यदुत्ता इत्येन ।
 पदुधंमिन्तु इतिहेइ रंताव वत् वा धर्पा कुतुन्वा उवस्यं १
 धर्मिन्तु धर्मंयावः पुन्नाइ बर्हं कन्वतो अर्जं बुधीरम् ।
 अणे अन्वद्वर्हिं बार्हवात्त उव्युपस्य भवने सीमंश्व २ (१५)

उच्छ्रयस्व वनस्पते वध्मन् पृथिव्या अर्धि ।	
सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहमे	३
युवा सुवासाः परिवीत आगात् स तु श्रेयान् भयति जायमानः ।	
त धीरांसः कुवय उन्नयन्ति स्वाध्यां मनसा देवयन्तं	४
जातो जायते सुदिनत्वे अद्वा समर्यं आ विवथे वर्धमानः ।	
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देव्या विप्र उर्दियति वाचम्	५ [३]
यान् वो नरो देवयन्तो निमिम्यु—वर्नस्पते स्वर्धितिवा ततक्ष ।	
ते देवासः स्वरवस्तस्थिवासः प्रजाववृस्मे दिधिपन्तु रत्नम्	६
ये वृष्णासो अधि क्षमि निमितासो यतशुचः ।	
ते नो व्यन्तु वार्यं देवत्रा क्षेत्रसाधसः	७
आवित्या रुद्रा वसंव. सुनीधा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम् ।	
सुजोपसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्य केतुम्	८
इसा इव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसाना स्वरवो न आगु ।	
उन्नीयमाना कृषिभिः पुरस्ताद् देवा देवानामपि यन्ति पार्थ	९
शृङ्गाणीवेच्छुङ्गिणां स बृहथे च्पाठवन्तु स्वरव. पृथिव्याम् ।	१०
वायद्भिर्वा विह्वे श्रोपमाणा अस्मो अवन्तु पृतनाज्येषु	
वर्नस्पते शतबल्गो वि रोह सहस्रबल्गा वि वृष रुहेम ।	११ [४] (१०४)
य त्वामय स्वर्धितिस्तेजमानः प्रणिनाय महते सौभगाय	

(९)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । बृहती, ९ अिष्टुप ।

सखायस्त्वा वधृमहे देव मतांस ऊतये ।	
अपा नपात सुमगं सुदीविति सुप्रवृर्तिमनेहसम्	१
कार्यमानो धना त्व यन्मातुरजंगलप. ।	
न तत् ते अग्ने प्रसृषे निवर्तन् यद वरे सश्रिहार्मव	२
अति तूटं बंधक्षिथा—थैव सुमना आसि ।	
प्रमान्ये यन्ति पर्यन्य आसते येषां सख्ये असि श्रित	३
इयिवांसुमति सिधुः शश्वतीरति सध्वतं ।	
अन्वीमधिन्दन् निचिरासो अद्बृहो ऽप्सु सिद्धमिव श्रितम्	४ (१०८)

सुसुवांतमित्तु सन्ना प्रसिद्धिस्था सिपेद्धित् ।
 देवं वयन्मातुरिस्थां पापवर्तो कुबम्पो मस्ति परी ५ [५]
 तं त्वा मर्ता अगुन्वत्त बुवेण्या इन्ववाइन ।
 विश्वान् वद् पुञ्जीं अस्तिपासिं मातुत्त तत्तु कर्वा वविप्य ६
 वद् मुद्दं त्वं वृत्सुत्त पाकाय विप्यवपति ।
 त्वां वर्यन्ने पुसवं नुमास्ति धर्मिन्ववपिस्तिरे ७
 भा कुंहेत्ता स्वभुरं स्त्रीं पानुवसामिचिवा ।
 आहं इतमस्तिं पुकमीह्वं सुदी वृषं वर्यत ८
 भीषिं मुता भी मुहसांणुयिं विस्ववं वृषा न्वं वासवप्यं ।
 भीसं वृत्तेस्तुप्यं वृद्धिंरस्ता जाविन्वोतां न्वं वप्यन्त ९ [६] (११७)

(१)

१ वापिन्ने विश्वामिवा । मस्ति । वविप्य ।

स्वामन्ने मन्नीविवा सुवाजं वर्यन्निप्यं । वृषं मर्तसि इन्वत्ते वर्यन्ने १
 त्वां पुजेष्पुत्तिवत्त—म्यो होतांण्यिस्ते । गोपा कुतस्वं वीविधिं स्वे वर्यं २
 स पा यस्ते वर्यसि मविवां उतवन्व । सो अन्ने वत्ते सुदीपुं व पुंयत्ति ३
 स कुंहेत्तास्वा—अग्निं वृषिस्ति मंमत्त । अज्ञान्मः तुत वृषुंमिर्विप्यति ४
 म वृषं वृषं वत्तु अन्वं मत्ता वृहत्त । विपं ज्येष्ठींति विपति म वृषं ५ [७]

अग्निं वर्यन्नु नो गितो पत्तो जायत वृकवर्धः । मुहे वावांणु इविन्वय वर्यन्ने ६
 अहं यमिंश्च वर्यन्ने वृषान् वृषपते पंज । होमं मुन्नी वि पंतुस्वपि विवा ७
 स मं पावक वीविधिं वृकवृत्ते सुवीर्यं । मर्दां सोतुन्नी वर्यन्नेः सुसव ८
 तं त्वा विवा विपुन्वत्ता जागुसांस्तुः इमिन्वते । इन्ववप्यन्तं वृषोवृषं ९ [८] (११८)

(११)

१ वापिन्ने विश्वामिवा । मस्ति । वप्यन्ने ।

अग्निं वर्यन्नां पुराद्धिता उप्पारसु विचरंथि । स वद् वृकवन्ववत् १
 स इहं वृकवन्ववत्तु अग्निं वृकवन्ववत्तुः । अग्निं विपिं पा वृकवन्ववत् २
 अग्निं विपिं पा न वंमति कुंहेत्तस्वं वृषं । ज्येष्ठीं इहं व वृषं ३
 अग्निं वृन्नु वर्यन्नु वर्यन्ना उतवन्ववत्तुः । वर्यं वृषा अहं वत्त ४ (११९)

अर्वाभ्यः पुरएता विशामग्निर्मानुषीणाम् ।	तूर्णीं रथः सव्वा नवः ।	५ [९]
साह्वान विश्वा अमियुजः कर्तुर्ववानाममृक्तः ।	अग्निस्तुविश्रवस्तमः ।	६
अभि प्रयांसि वारुसा वृश्वो अंश्रोति मर्यं ।	क्षयं पावकशोचिपः ।	७
परि विश्वानि सुधिताः ऽग्नेरश्याम मन्मभिः ।	विप्रांसो ज्ञातवेदसः ।	८
अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिपामहे ।	त्वे वेवासु एरिरे ।	९ [१०] (१३१)

(१२)

९ गाथिनो विश्वामित्र । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीभिर्नम्रो वरेण्यम् ।	अस्य पात धियेपिता ।	१
इन्द्राग्नी, जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतन ।	अया पातमिम सुतम् ।	२
इन्द्रमग्निं केविच्छवा यज्ञस्य जूत्या वृणे ।	ता सोमस्येह तृम्पताम् ।	३
तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानापरनाजिता ।	इन्द्राग्नी वाजसातमा ।	४
प्र वामर्चन्त्युत्थिनो नीथाविदो जरितारः ।	इन्द्राग्नी इप आ वृणे ।	५ [११]
इन्द्राग्नी नवति पुरो वासपत्नीरधुनुतम् ।	सकमेकेन कर्मणा ।	६
इन्द्राग्नी आपसस्पर्युप प्र यन्ति धीतर्यः ।	ऋतस्य पथ्याडे अनु ।	७
इन्द्राग्नी तषिपाणिं वा सधस्थानि प्रयांसि च ।	युवोरप्सुर्यं हितम् ।	८
इन्द्राग्नी रोचना क्रिवः परि वाजेषु मूपथः ।	तद् वा चेति प्र वीर्यम् ।	९ [१२] (१४०)

(१३)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ११-१९]

७ श्रवमो वैश्वामित्रः । भग्नि । भनुष्टप ।

प्र वो वेवायाग्रये बर्हिष्ठमर्चास्मे ।		
गमद् वेवेमिरा स नो यजिष्ठो बर्हिरा सवत् ।		१
ऋताया यस्य रोदसी वक्ष सचन्त ऊतयं ।		
इविष्मन्नुस्तमीळ्से त सन्निभ्यन्तोऽर्वसे ।		२
स यन्ता विप्र एवां स यज्ञानामथा हि पः ।		
अग्निं त वो बुवस्यत् दाता यो धनिता मधम् ।		३
स नः शर्माणि धीतये ऽग्निर्यच्छतु शतमा ।		
यतो नः प्रुष्यावद् वनु क्रिवि क्षितिभ्यो अप्स्वा ।		४

(१४४)

पुत्रिषां सुमनुष्यैः वरुणैर्मिरस्व प्रीतिभिः ।

अथर्वणा अग्निर्विष्णो इतोर् विरप्यं विनाम्

इत मो अथर्वणिव इवप्येभु देवदूतमः ।

इं नः प्रीषा मुषदुषो ओं तद्भस्वसार्तमः

मू नो रास्व तद्भस्वस्य गोवर्णस्य पुत्रिभू वसु ।

पुनर्दं प्रीषीर्षु वरिषुमनुषसितम्

५

६

७ [१३] (१०)

(१४)

७ अथर्वो वैरप्यमिभः । अग्निः । विष्णुः ।

आ इतोर् सुतो विरप्यंस्वस्यस्य सुतो पन्थां कुवित्तुः स द्वेषः ।

विष्णुर्भू स्वस्तस्युषो अग्निः गोविर्ष्वस्य पुत्रिषां पत्न्या अथर्व

अथर्वि तु ममंरुषिं सुवसु कर्तापुष्पुस्यं वंती अइस्व ।

प्रीतिं आ वंशि विष्णो मि वंशितु मरुतु आ इतिवर्णस्यं वज्रम

इवर्णं त पुषतां शानपंती अग्रे वारंस्व पुष्वाग्निरप्यं ।

वत् सीवृषमिं पुषीं इविर्षिं रा पुष्पुर्षिं तस्वपुष्पिणे

मिषवत्तु गुण्यं वरंषाः अइस्वो ओ विन्वं सुकर्ता सुधर्मंषु ।

पथ्योविषां अइस्वस्युष तिडां अग्निं प्रीतीः पुषपुर्षु तप्यं मू

वुषं तं अथ प्रीषा दि वारं—कुतान्वर्षणा ममंरुषतप्यं ।

वशिष्ठान् मन्ता वशिं वृषा—मर्षकता मन्तंशु विषां अग्रे

त्वद्वि पुंष अइतो मि पुषीं—वृषस्यु पमस्युतप्यो मि वारंः ।

त्वं इति अइस्विर्षे रविं तां अग्रेवेणु वरंषा सुवर्णमग्रे

सुष्वं इम वशिष्ठान् वानीना वृष मर्षिकां अथर्वे अथर्वं ।

त्वं विन्वत्स्व मूर्धन्यं वासि तप्यं तप्यं अइत स्वदुइ

१

२

३

४

५

६

७ [१४] (१०)

(१५)

७ अथर्व वरुणोवा । अग्निः । विष्णुः ।

वि वारंषा वृषुना शोसुषातो वारंष्य प्रिषा रक्षता अर्षीषाः ।

मूर्धन्ये इमः मर्षमि रवा—इमोर्षु वृषवस्यु मर्षीषी

१

(१५)

त्व नो अस्या उपसो व्युष्टौ	त्व सूर उर्विते बोधि गोपा ।	
जन्मेव नित्य तर्नय जुपस्व	स्तोम मे अग्ने तन्वा सुजात	२
त्व नृचक्षा वृषमानु पूर्वीः	कृष्णास्वग्ने अरुषो वि माहि ।	
वसो नेषि च पयि चात्यह	कृधी नो राय उशिजो यविष्ठ	३
अपाळ्हो अग्ने वृषभो विदीहि	पुरो विश्वा सौमगा सजिगीवान् ।	
यज्ञस्य नेता प्रथमस्य पायो	जर्तवेवो बृहत्. सुप्रणीति	४
अच्छिद्वा शर्म जरित पुरुणि	वेवा अच्छा दीर्घान सुमेधा ।	
रथो न सखिरभि वक्षि वाज	मग्ने त्व रोदसी न. सुमेके	५
प्र पीपय वृषभ जिन्व वाज	नग्ने त्व रोदसी न सुदोवे ।	
वेवेभिर्वेव सुरचा रुचानो	मा नो मर्तस्य दुर्मति परि ठात्	६
इळामग्ने पुरुदसं सनि गोः	शश्वत्तम ह्वमानाय साध ।	
स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावा	ऽग्ने सा ते सुमतिभूत्वस्मे	७ [१५] (१६१)

(१६)

६ कात्य उत्कीला । अग्निः । प्रगाथः (= १, ३, ५ बृहती; २, ४, ६ सतोचदती) ।

अयमग्निः सुवीर्यस्येश मह. सौमगम्य ।		
राय ईशे स्वपत्यस्य गोमत्	ईशे वृत्रहथानाम्	१
इम नरो मरुत. सश्वता वृध	यस्मिन् राय शेषुधास ।	
अमि ये सन्ति पुतनासु वृष्यो	विश्वाहा शत्रुमावृध	२
स त्व नो राय शिशीहि	मीक्षो अग्ने सुवीर्यस्य ।	
तुर्विद्युम्न वर्षिष्ठस्य प्रजावतो	ऽनमीवस्य शुष्मिण	३
चक्रियो विश्वा भुवनामि सासहि	श्रक्तिर्विष्वा बुव ।	
आ वेवेषु यतत् आ सुवीर्य	आ शसं उत नृणाम्	४
मा नो अग्नेऽर्मतये	मावीरताये रीरध ।	
मागोतयि सहसस्पुत्र मा निवे	ऽप द्वेषास्या कृधि	५
शग्धि वार्जस्य सुभग प्रजावतो	ऽग्ने बृहतो अध्वरे ।	
सं राया भूर्यसा सृज मयोमुना	तुर्विद्युम्न यशस्वता	६ [१६] (१६७)

(१०)

५ कपो वैश्वानिवा । अथिवा । विष्णुः ।

सुमिष्यम्वः पप्रमानु धनुं समुच्छ्रित्मिज्जपो विष्वावाः ।	
सोषिष्यस्यो कृतनिर्मिद्ध पानुषः सुप्रज्ञो अग्निर्पुंजपांश्च वेदाम् ।	१
ववापंयो ह्येभ्यो वृषिभ्या पयां विबो जालवेकपिञ्जिभ्यम् ।	
पुषानेन ह्यविषां वशि वेदाम् मंजुष्यं पुत्रं च तिरिमनुष्यं ।	२
श्रीवपावृषिं तव जालवेक-सिन्धु आजानीन्द्रवसंसे अग्रे ।	
तानिर्बुबान्नामवो पशि जिह्वा-वपां मनु परीमानाम् इ यो-	३
अग्निं ह्यग्निं सुहृदं नृजम्तां वनुस्वानुस्वेह्यं जालवेदः ।	
त्वां ह्युतमपुतिं ह्यनुवाहं वेवा अङ्गवहङ्गवत्सु नाभिम् ।	४
पस्वभ्योऽग्रे कूर्वां म्हे परीचन् प्रियां च वपां सुवपां च ह्यनुः ।	
तस्यानु वरुं च वजा विञ्जिन्वो ऽर्धा ना पा अघुरं वेकवीली ।	५ [१७] (१०१)

(१८)

५ कपो वैश्वानिवा । अथिवा । विष्णुः ।

मवां को अग्रे सुमना वपंती ह्यवेवु कर्कं विनारं तापुः ।	
पुष्टुज्ञे वि जिहपो जमनां पतिं पत्नीचर्मिह्यावपतीः ।	१
तद्यो ष्येति अन्तरीं अमिजान् तद्यु वंस्तमरं वपुः परंस्व ।	
तपां वसो विदितान्यो अविज्ञान् वि तं सिद्धतामजरां अपातः ।	२
ह्यवेमान्म ह्यच्छमनो वृतेन अग्नेवि ह्यम्यं तंते वधरं व ।	
वापरीते वदन्ता वन्माम ह्यम्यं विषं ह्यनुतपांश्च वेदीम् ।	३
वपुषेविषां ह्यवपुषु सुतो ह्यह वपां ससन्नामेतुं वेदि ।	
वेदस्ये जिष्वाग्निषु तं यो-वैश्वान्ना तं तुम्बं ह्यि ह्यनः ।	४
कृषिं यो सुवन्निर्वातां च वेकंये पवसि पव सन्निहः ।	
सोऽग्निंये सुमगांश्च वेदम् सुय वराणां इषिने वरुषि ।	५ [१८] (१०२)

(१९)

५ कपो वैश्वानिवा । अथिवा । विष्णुः ।

अग्निं ह्येवां च कुनि विवेतु गुरुं अग्निं विष्वाविपुवन्तुः ।	
व मां वसन् वेकान्तां वरीचन् गुणे वजाप कपो वृषमि ।	१ (१०३)

- प्र ते अग्ने हविष्मतीमियुर्म्यच्छां सुद्युम्ना रातिनीं घृताचीम् ।
 प्रवृक्षिणिव् वेवतातिमुराणः स रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् २
- स तेर्जायसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षो ।
 अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुदुतयश्च वस्व । ३
- मूर्शीणि हि त्वे वधिरे अनीका ऽग्ने वेवस्य यज्यवो जनांस ।
 स आ वह वेवतातिं यविष्ठ शर्धो यदृद्य दिव्य यजांसि ४
- यत् त्वा होतांरभनजन् मियेधे निषादयन्तो यजथाय वेवा ।
 स त्व नो अग्नेऽवितेह बोध्यधि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु ५ [१९] (१८२)

(२०)

५ गायत्री कौशिक । अग्निः । १ यिद्वे देवा । विष्टुषु ।

- अग्निमुपसंमश्विना वधिका व्युष्टिषु हवते वह्निरुक्थे ।
 सुज्योतिपो न शृण्वन्तु देवाः सज्योपसो अध्वर वावशाना १
- अग्ने त्री ते वार्जिना त्री पृथस्था तिस्रस्ते जिह्वा क्रतजात पूर्वी ।
 तिस्र उं ते तन्वो वेववातास्ताभिर्नः पाहि गितो अप्रयुच्छन् २
- अग्ने मूर्शीणि तव जातवेगो देव स्वधावोऽमृतस्य नाम ।
 यार्ध माया मायिना विश्वमिन्दु त्वे पूर्वी संद्रुधु पृष्टवन्धो ३
- अग्निर्नेता मगं इव क्षितीना देवीनां वेव अंतुषा क्रतावा ।
 स वृष्टहा सनयो विश्ववेवा परं विश्वाति इतिता गृणन्तम् ४
- वृषिकामग्निमुपसं च वेवीं बृहस्पतिं सवितारं च कुंपम् ।
 अश्विना मित्रावरुणा मगं च वसून् रुद्रां आङ्गित्यां इह भूष ५ [२०] (१८३)

(२१)

५ गायत्री कौशिक । अग्निः । १ विष्टुषु २-३ ननुष्टु ४ विष्टुषु ५ यथापूर्वम् ।

- इम नो एतन्मृतेषु धेहीमा हव्या जातयेदो गुपस्य ।
 स्तोत्रानामग्ने मेवसो पुतस्य होत भारानि प्रभूतो निपथ १
- पुतरन्ता पावक ते स्तोत्रा भ्योतन्ति भईत ।
 स्वर्षमन् वेववीतये भईत ना धेति याम् ० (१८९)

तुभ्यं स्तोत्राका वृत्तप्रचुतो	अग्रे विप्रांश्च सन्त्य ।	
अधिः सेतुः समिप्यसे	ब्रह्मसर्वं प्राप्तिता मय	३
तुभ्यं श्रोतव्यप्रियां हृषीकः	स्तोत्रासां अग्रे मेदंसा वृत्तसर्व ।	
ब्रह्मिन्सतो वृत्त्या मनुनामा	हृत्वा जुषस्य मेविर	४
ओजिष्ठं ते मण्डुतो मेतु उरुतुं	व तं वुपं ईशम्ये ।	
व्यसंति ते वदो स्तोत्र्य अर्चिं त्वुचि	पति तान् वृत्ता विधि	५ [११] (११)

(११)

१ वाच्यं वीरिका । अधिः ३ पुरीषा मन्वया । विन्दुः ४ ब्रह्मण्डल ।

अपे को अग्निर्ब्रह्मिन् त्वोमुचिम्ब्रं	सुतं वृषे वृद्धं वारुणानः ।	
ब्रह्मिन् वामनस्ये न इति	समुदान् तन्न तत्पते जलकः	१
अग्रे वरं तं त्विषि वषीं	वृष्टिभ्यां प्यापेधीपुनस्या पंजत्र ।	
पेदुन्तारिभ्रुर्ब्रह्मन्	त्वेषः स मनुर्ब्रह्मो वृषसः	२
अग्रे वृषां अर्जुनच्छां त्रिभास्य	च्छां वृषीं वृषिणे विष्णुः पे ।	
वा रंभुमे पुरस्तात्	वृषसु वारुणावस्तादुपनिष्ठंभु आर्षः	३
पुरीष्यंषो अग्रवं	वामनस्यः सुजोषसः ।	
जुषस्यं पञ्चमूहां	अग्नीषा इषां वृषीः	४
इष्टंमने पञ्चदशं	सुमिं गोः संश्वसुमं इषंमाम्य वारु ।	
स्यात्तः सुनुस्तवंबो विजाथा	अग्रे वा तं वृत्तसिद्धिस्तुस्ये	५ [१२] (१२)

(१२)

१ वृषभवा वृषभवाय आरती । अधिः विन्दुः ३ अग्नेवृद्धी ।

विष्णुः सुवित् वा सुवस्ये	वृषां वृषिर्ब्रह्मसर्वं वजेत्य ।	
जुषंस्तुमिजुजो वजेत्य	अग्रे वृषे अमूर्तं अग्रवेषः	१
अग्निच्छिद्यं मारता	वृषस्ये वृषस्ये वृषस्ये ।	
अग्रे वि प्येप वृत्तामि	वृषां नां त्रैता मन्व्यावृत्तु वृत्त	२
वृत्त विषं पृथ्वीं वीरुनीवतुन	त्वुजसं वृत्तुं विषय ।	
अग्निं त्वुधि वैवृत्तं वैवृत्तु	वा अग्निनामर्षं वृषी	३

(१००)

ने त्वां वृषे वर आ पृथिव्या इळायास्पदे सुदिनत्वे अह्वाम् ।

एषद्वन्त्यां मानुष आपयाया सरस्वत्यां रेवदग्ने विदीहि ४

इळामग्ने पुरुवंसें सुनिं गोः शश्वत्तम हवमानाय साध ।

स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावा ऽग्ने सा ते सुमतिभूत्वस्मे ५ [२३] (२०२)

(२४)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्निः । गायत्रीः । १ अनुष्टुप् ।

अग्ने सहस्र्व पृतना अमिमातीरपांस्य । दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसे १

अग्रं इळा समिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः । जुपस्व सू नो अध्वरम् २

अग्नें व्युत्तेन जागृषे सहस्रः सूनवाहुत । एद बर्हिं संवो मम ३

अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्वेवेभिर्महया गिरं । यज्ञेषु य उ चायव ४

अग्ने वा द्वागृषे रथिं वीरवन्त परीणसम् । जिशीहि न सूनुमत ५ [२४]
(२०७)

(२५)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । अग्नि , ४ अग्नीन्द्रौ । विराट् ।

अग्ने विषः सूनुरसि प्रचेतास्तना पृथिव्या उत विश्वर्षेदा ।

ऋषण्वेषो इह यजा विकित्वः १

अग्निः संनोति वीपीणि विद्वान् त्सनोति वाजममुतांय भूषन् ।

स नो वेवो एह वहा पुरुक्षो २

अग्निर्वावापृथिवी विश्वजन्ते आ भाति वेवी अमृते अमूर ।

क्षयन् वाजैः पुरुश्चन्द्रो नमोमि । ३

अह इन्द्रश्च द्वागृषो दुरोणे सुतावतो यज्ञमिहोप यातम् ।

अमर्धन्ता सोमपेयाय देवा ४

अग्नें अपां समिध्यसे दुरोणे नित्यं सूनो सहसो जातवेद ।

सुधस्थानि मह्यमान ऊती ५ [२५] (२१२)

पुत्रपात्रा अमर्त्यो	घृतनिर्णिक स्वाहुतः	।	अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाद	५ [२८]
त सचाधो यतसुच	इत्या धिया यज्ञवन्तः	।	आ चक्रुरग्निभूतयं	६
होता क्रेवो अमर्त्यः	पुरस्तादिति मायया	।	विद्वानि प्रचोदयन्	७
वाजी वाजेषु धीयते	ऽध्वरेषु प्र णीयते	।	विप्रो यज्ञस्य सार्धन'	८
धिया चक्रे वरेण्यो	भूताना गर्भमा वधे	।	दक्षस्य पितर तना	९
नि त्वा वधे वरेण्य	दक्षस्येळा सहस्कृत	।	अग्ने सुवीतिमुशिजम्	१० [२९]
अग्निं यन्नुरमन्तुर'	भूतस्य योगे वनुष'	।	विप्रा वाजैः समिन्धते	११
ऊर्जो नपातमध्वरे	वीक्ष्वांसमुप द्यविं	।	अग्निमीळे कविकृतुम्	१२
ईळ्यो नमस्यं	स्तिरस्तमांसि वर्शतः	।	समग्निरिन्धते वृषा	१३
वृषो अग्निः समिन्धते	ऽश्वो न देववाहन.	।	त हविष्मन्त ईळते	१४
वृषण त्वा वृषन् वृषण.	समिधीमहि	।	अग्ने दीर्यत बृहत	१५ [३०] (२३६)

(२८)

१ गायिनो विश्वामित्र । अग्निः । १-२, ६ गायत्री, ३ उष्णिक् ४ त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

अग्ने जुषस्व नो हविः	पुरोळाशं जातवेद'	।	प्रातःसावे धियावसो	१
पुरोळा अग्नि पञ्चत	स्तुभ्यं वा घ्रा परिष्कृत'	।	त जुषस्व यविष्ण्य	२
अग्ने वीहि पुरोळाश	माहुत त्तिरोअह्नयम् । सहस सूनुरस्यध्वरे हित'			३
माध्वेविने सवने जातवेद'	पुरोळाशमिह कवे जुषस्व ।			
अग्ने यद्वस्य तव माग्धेय	न प्र मिनन्ति विद्वथेषु धीरा			४
अग्ने तृतीये सवने हि कानिष'	पुरोळाशं सहस. सूनवाहुतम् ।			
अयां क्रेवेष्वध्वरं विपन्वया	धा रत्नवन्तमसृतेषु जागृविम्			५
अग्ने वृधान आहुतिं	पुरोळाशं जातवेद	।	जुषस्व त्तिरोअह्नयम्	६ [३१] (२४२)

(२९)

१६ गायिनो विश्वामित्र । अग्निः, ५ ऋत्विजो वा । त्रिष्टुप्;

१, ४ १०, १२ अनुष्टुप्; ६, ११, १४, १५ जगती ।

अस्तीवमधिमन्थन्—मस्ति प्रजननं कृतम् ।

पुतां विशपत्नीमा मरा—ग्निं मन्थाम पूर्वधा

अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भं इव सुधितो गर्भिणीषु ।

विषोर्वेष ईळ्यो जागृवद्भि—हविष्मन्निर्मनुष्योभिरग्निं

२ (२४४)

उपान्वयान्मन्त्रं मया विहित्वान् लुप्या बर्हिन्तु वृषभं जगत् ।	
अथवन्मन्त्रे बर्हिषस्य पात्र इर्ष्यावासुषो वृषुर्ष्यदग्निश्च	१
इर्ष्यावासवा वरे वृषं बार्मा पुष्टिन्वा जर्षि ।	
जालक्यो मि रीन्तु—इष्टं इत्यापु बोधयि	४
मन्त्रता नः कुम्भिर्वापन्तं बर्धतद्यमुर्गं सुपर्णीकम् ।	
वृद्धस्यं हेतुं पंचमं पुगन्ती—वृष्टिं मये जनयता सुसेवां	५ [११]
वही मन्त्रन्ति प्राणानिर्वि रौंजने ऽन्धो न प्राण्यंरुषो वन्वा ।	
विभो न बार्माह्विजोरमिभुः पर्वी वृषस्यसर्जन्तुस्य इष्टं	६
प्राप्तो कुम्भी पंचतु बर्हिद्यालो कुर्वी विरः कविह्रस्तः सुवामुः ।	
पं वृषान् ईर्ष्यं विष्टुविर्षं इम्यवाह्यर्षपुराधुरेणु	७
वीरं इमः स्व रं कृष्कं विहित्वान् तात्त्वां वृद्धं सुष्टुतस्य बोधै ।	
वृषुर्षीर्षुवान् इविषां वज्रा—स्वयं वृद्धं बर्जयन्ते बर्षं धाः	८
कुम्भोत्तं पूषं वृषयं लज्जायो ऽर्ष्यन्ता इतस्य वाजमन्त्रं ।	
अवमुमिः पूतजायम् सुवीतो देवं वृषान्तो अर्ष्यन्ता वन्तून्	९
अर्षं तु वामिर्षुविषुषां धर्ता कुप्तो अर्षयथाः ।	
ते प्राणकंठ आ व्रीदा—धां वो बर्षन्तु निरे	१ [१२]
तदूबर्षंरुप्यते बर्षं जगत्पुो न्युर्ष्यंथं मन्त्रि न्द विनापते ।	
मन्त्रविष्वा वरविगीत मुगति कर्तासु धर्षो जमवृद्ध वरिमिषि	११
सुनिर्मन्त्रा विर्मन्त्रिः सुनिष्क निर्विः कुष्टिः ।	
अर्षे स्वानुप हंषु वृषान् ईवन्तो वं	१२
जर्षीजमहृमुर्गं कर्षीधे ऽग्नेकन्त्रं त्रपि वृष्टुर्जमम् ।	
वृत्त स्वर्षापो कुष्टं मन्त्रिषीः पुर्ष्यं प्राणमुमि वं रंघन्ते	१३
व कृतहोता वज्रवायुपेता मन्त्रुत्पत्ये वदसांरुर्षमि ।	
व मि विवमि सुर्षां विविष्टि कर्षुर्षस्व अर्षुर्षावकां	१४
असिहृत्पुषो मन्त्रानिष वृषा पंचजना बर्षान्तो विष्टुमिह विष्टु ।	
पुष्टुवृष्टं वृष्टं कुष्टिधन्त परित् पंचमस्तो वं कुष्टि वरिषिरे	१५
वृष्टं त्वं वपुमि वृष्टे कुम्भिकं होतमिष्टिन्वाऽगुष्ठीकम् ।	
वृषवर्षा वृषकुतामन्त्रिः वज्रान्त्र विष्टो वं वरि लोमम्	१६ [१४] १७

२२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इच्छन्ति त्वा सोम्यासुः सस्ताय* सुन्वन्ति सोम दधति प्रयांसि ।

तिरिक्षन्ते अमिशांस्तिं जनान्ना-मिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकृतः

न ते दूरे परमा चिद् रजास्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम् ।

स्थिरापु वृष्णे सर्वना कृतेमा युक्ता ग्रावाणं समिधाने अग्नौ

इन्द्रः मुशिपो मघवा तरुत्रो महामातस्तुविकूर्मिकर्षावान् ।

यदुग्रो धा वाधितो मर्त्येषु कर्त्तुं त्या ते वृषभ वीर्याणि

त्व हि ध्मा च्यावपन्नच्युता न्येको वृत्रा चरसि जिघ्रमान ।

तव धावापृथिवी पर्वतासो ऽनुं मताय निमितेव तस्थुः

उतामये पुरुहूत श्रवोमिरेको दृळ्हमवदो वृत्रहा सन् ।

इमे चिदिन्द्र रोदसी अपारे यत संग्रभ्णा मघवन् काशिरित् ते

प्र सू ते इन्द्र प्रवता हरिभ्या प्र ते वज्रं प्रमुणजेतु शत्रून् ।

जहि प्रीतीचो अनूचः पराचो विश्वं सत्य कृणुहि विष्टमस्तु

पस्मे धायुर्वधा मर्त्याया मक्त चिद् भजते गेह्यं स ।

मद्रा ते इन्द्र सुमतिर्घुताचीं सहस्रदाना पुरुहूत गातिं ।

सहदानुं पुरुहूत क्षियन्त महस्तमिन्द्र स पिणक् कुणारुम् ।

अभि वृत्र वर्धमान् पियारु मपादमिन्द्र तवसां जघन्थ

नि साम्नामिपिरामिन्द्र भूमिं महीमंपारा सवने ससत्य ।

अस्तंन्नाद् द्या वृषभो अन्तरिक्षं मर्षन्वापुस्त्वयेह प्रसूता

अलानुणो वल इन्द्र वृजो गो पुरा हन्तोर्भयमानो व्यार ।

सुगान् पथो अंकुणोस्त्रिरजे गा प्रावन् वाणीः पुरुहूत धमन्ती

एको द्वे वसुमती समीची इन्द्र आ पमो पृथिवीमुत ध्याम् ।

उतान्तरिक्षावुमि न समीक इवो रथी सपुजं शूर वाजान्

विशं सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा विवेदिषे हर्यश्वप्रसूता ।

स यदान् लब्ध्वन् आदिदश्वैर्विमोचन कृणुते तत् त्वस्य

विद्वक्षन्त उपसो यामन्नक्तोर्विवस्वत्या महिं चित्रमनीकम् ।

विश्वे जानन्ति महिना यदागा दिन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि

१

२

३

४

५ [१]

६

७

८

९

१० [२]

११

१२

१३

वह्निं ज्वालिनिर्वहन्तं कस्यर्थांश्चाप्युक्तं चरन्ति चिद्विती मी ।	
विश्वं स्वाप्तुं धर्मतन्मृदिवांस्तुं धनं श्रीमिन्ना अर्धशतं मार्जनात्	१४
इन्द्र इदं पात्रशुभा अंशुवन् प्रज्ञार्थं सिद्धं गृह्यत इतिभ्यः ।	
धूर्त्वावर्षां वृत्ता मन्थीका निवृत्तियां रिपुको इत्यर्थात्	१५ [३]
वं पोषः शृण्वेऽशुभैरिषिभिर्युद्धी र्वन्नुसति तर्पिताम् ।	
धुमेतुवस्ताव किं कजा तर्पेत् अहि रक्षां मन्वन् र्गर्धरस्य	१६
धरं कुंष्ट एतः लक्ष्मणमिन्द्र धुम्भा मन्थं प्रवर्षे शृणीहि ।	
आ धीयेत. लक्ष्मणं चकारं बहुविधिं तपुधिं इतिर्भवत्	१७
स्तुत्वात् कुन्तिर्मिथ प्रवेत्तुः तं मन्वृहीरिषं आश्रुतिं पूर्वीः ।	
प्रापो कुन्तारीं कृष्णं स्यात्तुःऽस्ते अस्तु मर्ष इन्द्र मुनावान्	१८
आ नो मा धयेन्मिन्द्र धुमन्तं नि तं श्रेयसास्वं धीमहि शोके ।	
अर्धं इव चक्रे कर्णो अस्ते तमा युंय वसुषो वसुनाह	१९
इवं कर्णं मन्वृत्ता मन्तिरथिः इन्द्रावर्षा रायेका प्रवर्षत् ।	
स्तुपंशां कुन्तिस्तुम्बं विभ्रा इन्द्रांश्च पाहः कुन्तिवर्षा अहन्	२०
आ मं शोभा र्शहि गोप्यो ना लक्ष्मणम्बं मुनयो वन्तु वाजा ।	
त्रिष्यो अहि वृषम लक्ष्मण्योऽस्मन्तं तु मन्वन् शोधि श्रेयः	२१
धुम्बं इतिव मुचवांस्तुमिन्वः अस्मिन् प्रये वृत्तं चार्जसाती ।	
धुम्बन्तं मुच्यते त्रिमन्तु अर्धं वृत्तामि मुक्तिं चर्वात्तम्	२२ [४] (१००)

(११)

११ इति च वेदीपथि, यथिथी विद्यामिथो वा इत् । विदुः ।

साहस्रं वदितुं शिष्टं सर्वं गार् शिष्टो अस्मन्तु दीचिर्षिं वसुर्वन् ।	
श्रिया धर्मं इतिन्तुं सर्वं नृणां तं श्राम्बेन मनसा इत्यने	१
व आश्रये वात्सा सिन्धुवसिन्धु अहन्तु ममीं वदितुं शिष्टं सर्वम् ।	
वर्षो अहन्तं पुनर्वन्त वदितुं श्राम्बे अहन्तं श्राम्बेऽहन्तं श्राम्बम्	२
अग्निर्वेदे श्राम्बे वेदेऽहन्तं श्राम्बेऽहन्तं श्राम्बम् अहन्तं श्राम्बम्	
अहन्तं श्राम्बं अहन्तं श्राम्बं श्राम्बं श्राम्बं श्राम्बम् अहन्तं श्राम्बम्	३ (१०१)

अमि जैत्रीरसचन्त स्पृधान महि ज्योतिस्तमसो निर्जानन् । त जानतीः प्रत्युदायन्नुपास पतिर्गवामभवदेक इन्द्र	४
वीळी सतीरमि धीरा अतुन्दन् प्राचाहिन्वन् मनसा सप्त विमा । विश्वामविन्दन् पृथ्यामृतस्य प्रजानन्निता नमसा विवेश	५ [५]
विदद् यदी सरमा रुग्णमद्रे महि पाथः पूर्ये सुधर्यक । अथ नयत् सुपद्यक्षराणा मच्छा रव प्रथमा जानती गात	६
अर्गच्छवु विप्रतमः सस्त्रीय न्नसूदयत् सुकृते गर्भमाद्रि । ससान मयो युवभिर्मसुस्य न्नथामवदङ्गिरा सद्यो अर्चन्	७
सतःसतः प्रतिमानं पुरोभू विश्वा वेवु जनिमा हन्ति शुष्णाम् । प्र णो विवः पंववीर्गव्युरर्चन् त्सखा सखीरमुश्चान्निरेवद्यात्	८
नि गव्यता मनसा सेदुरकैः कृण्वानासो अमृतत्वार्य गातुम् । इव चिच्छु सर्वन् भूर्येषां येन मासाँ असिपासश्रुतेन	९
संपश्यमाना अमदन्नामि स्व पर्यः प्रत्नस्य रेतसो दुवाना । वि रोदसी अतपद् घोष एषां जाते निःशामदधुर्गोपु वीरान्	१० [६]
स जातेभिर्वृत्रहा सेदु हव्यै रुदुमिया असृजविन्द्रो अकै । उरुच्यस्मै घृतषुद मरन्ती मधु स्वाद्व बुदुहे जेन्या गौ	११
पित्रे विचक्रुः सर्वन् समस्मै महि त्विर्षामत सुकृतो वि ि ख्यन् । विष्कभ्रन्तः स्कभ्रमनना जनित्री आसीना ऊ रंस वि मिन्वन्	१२
मही यवि धिपणा जिश्रथे धात् सद्योवृधं विश्वो रोदस्यो । गितो यस्मिन्नवद्याः समीची विश्वा इन्द्राय तविपीरनुत्ता	१३
महा ते सुख्यं वंश्मि शक्ती रा वृत्रघ्ने नियुतो यन्ति पूर्वाः । महिं स्तोत्रमव आगन्म सुरे रस्माक सु मंघवन् बोधि गोपा ।	१४
महि क्षेत्रं पुरु श्चन्द्रं विखिद्वा नावित सखिभ्यश्चरथ समैरत । इन्धो नृभिरजनुद् कीद्यानः साक सूर्यमुपसं गातुमग्निम्	१५ [७]
अपश्चिपेप विश्वो इ दमूना प्र सधीचीरसृजद् विश्वश्चन्द्रा । मध्यः पुनानाः कृविमिः पवित्रे द्युमिहिन्वन्त्यक्तुमिधनुञ्जी	१६
अनु कृष्णे वसुधिती जिह्वते उमे सूर्यस्य महना यजत्रे । परि यत् ते महिमानं वुजधये सखाय इन्द्र काम्यां कजिप्या	१७

परीर्षवः कुशङ्गन् तनुनातां शिपं विश्वार्जुनमा ब्रह्मोपाः ।
 आ भ्यं गच्छि कुशयेभिः शिष्यभिर्ब्रह्मन् मुक्षिभिर्ब्रह्मिभिः सगन्धन्
 कर्मोत्तरस्वप्रयत्ना तपुर्षन् नर्षं कृष्णासि कर्मते पुत्राणाम् ।
 ह्यसि वि पाञ्चि कृष्ण अर्षीः स्वधं मो मयवन् त्सातव धाः
 मिहः पातुष्यः प्रता अमुषन् त्स्वसि मे शिष्ये पारमांसात् ।
 इन्द्र त्वं रेषिप वंशि ना शिषो मुखमंशु कृष्णुहि मोजिता नः
 अर्षिह कृष्ण गोपक्षिणं मुनः कृष्णो अर्षीर्ब्रह्ममिर्गण ।
 व त्पुत्र्यां शिष्याणाम् कृष्ण इत्यत्र विश्वा अङ्गुष्ठावपु स्वाः
 कृष्णं कृष्ण मुखमंशुमिन्त्रं कृष्णम् मनु कृष्णं बार्जुनासी ।
 कृष्णमन्त्रमुपकृतव्यं मुनस्तु कर्मं कृष्णावि शिषितां बर्जुनाय

१८
 १९
 २
 २१
 २२ [८] (१००)

(११)

२० कश्चिन्म विश्वामिवा । इन्द्र विश्वर ।

इन्द्र बोधं बोधले विविधं वाप्यंशिनं कर्तुं चाहु पत् तं ।
 त्रुष्णसि शिषं कश्चिन्मजीसिन् विश्वाम्ना इषी इह मांशुस्व
 गवर्षेभिर्मुष्चिनांशिन् मुक्कं शिषा धर्मं शिषा तु कर्षव ।
 त्रुष्णकृष्णा मांशुतना मुष्चिनं कृष्णोत्तां कृष्णोत्ता कृष्णव
 वे तु कृष्णं वे तर्षिन्मिन्त्रं कर्षित इन्द्र मुखतंशु आंशं ।
 मांशुर्षिन्त्रे कर्षने कश्चिन्म शिषां कृष्णोत्तां कर्षवः सुक्षिप
 त इन्द्रांशु कर्षुम्भं शिषिन् इन्द्रांशु कर्षो मुक्कतो व आंशं ।
 येभिर्ब्रह्मस्वसिषो शिषिनां मुष्चिनां मन्त्रवानपु कर्म
 त्रुष्णमिन्त्रं कर्षनं पुत्राणां शिषु कर्षुं कर्षति शिषिभिः ।
 व मा कर्षुस्व इत्येव कृष्णः तंशुपुमिन्त्रो अर्षी शिषाभि
 त्रुष्णो कर्षुं कर्षुं अर्षुषो कर्षो इन्द्र मांशुः कर्षुवाजी ।
 शर्षांशुमिन्त्रं कर्षनं कृष्णं कर्षिन्त्रं परि कृष्णोत्तांशु
 पञ्चत्र इन्द्रांशु कर्षुमिन्त्रं कर्षुमन्त्रं कर्षुमन्त्रं पुत्राणाम् ।
 कर्षुं शिषि मुष्चिनांशुमिन्त्रं म कर्षुली कर्षुमन्त्रं कर्षुमन्त्रं

१
 २
 ३
 ४
 ५ [९]
 ६
 ७ (१०१)

इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुषिणं प्रतानि देवा न भिन्नात् विन्दे ।	
शुभार यः पृथिवीं धामतेमा जजान सूर्यमुपसं सुदंताः	८
अद्रोघ सत्य तव तन्महित्वं सुद्यो यज्जातो अर्पितो ह सोमम् ।	९
न धारं इन्द्र तवसस्त ओजो नाहा न मासाः शरवीं वरन्त	
त्व सुद्यो अर्पितो जात इन्द्र मदाय सोमं परमे व्योमन् ।	१० [१०]
यन्तु धावापृथिवी आविदेशी रथामवः पुण्यः कारुधायाः	
अहृन्नर्हि परिशयानमणी ओजापमानं तुविजात् तव्यान् ।	११
न ते महित्वमनु भूवध द्यौर्व्युन्यया स्फुर्याडे क्षामयस्याः	
यज्ञो हि तं इन्द्र वधेनो भूवुत म्रियः सुतसोमो म्रियेधः ।	१२
यज्ञेन यज्ञमव यज्ञियः सन् यज्ञस्ते पञ्चमहिवृत्यं आवत्	
यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वागेनं सुधाय नव्यसे ववृत्याम् ।	१३
यः स्तोमैर्भिर्वापुधे पुर्व्येमिरीं मध्यमेभिरुत नूतनेभिः	
त्रिवेषु यन्मा धिपणा जजान स्तवै पुरा पार्षादिन्द्रमहः ।	१४
अंशो यत्र पीपस्व यथा नो नाधेषु यान्तंमुभयै हृषन्ते	
आपुर्णो अस्प कुलशः स्वाहा सेक्तव्यं कोशं सिसिचि विवध्यै ।	१५
सर्मु म्रिया आयपृञ्चन् मदाय प्रदक्षिणिवृमि सोमासु इन्द्रम्	
न त्वा गमीरः पुरुहूत सिन्धु नद्वियः परि घन्तो वरन्त ।	१६
इत्या सखिन्य इपितो यद्विन्द्राऽऽबुळ्ळ चिक्कजो गवर्गुर्वध्र	
शूनं हुवेम मघवान्मिन्द्रं मुस्मिन् मरे नूतमं वार्जसातो ।	१७ [११] (३१९)
शूण्वन्तंमुग्रमृतये समस्तु घ्नन्तं वृत्राणि संजित धर्नानाश्र	

(३३)

११ गाथितो विन्वामियाः ४, ६, ८, १० नद्यः कृषिका । नद्यः ४, ८, १० विन्वामिनः ; ६, ७ इन्द्रः । त्रिच्छुप, १३ अहृच्छुप ।

प्र पर्वतानामुहाती उपस्था वधे इषु विधिते हासमाने ।	
गावेषु शूसे मातरां रिहाणे विपादशुभ्रवी पर्यसा जवेते	?
इन्द्रेधिते प्रसुवं मिक्षमाणे अच्छां समुद्रं रथ्येव याथः ।	
समारणे ऊर्मिभिः पिन्यमाने अन्या वामन्यामप्येति शुभे	२ (३२१)

अथवा सिम्बुं अनुतं बामघानुं विपासामुर्वीं सुभगां बमन्त्र ।
 सुसम्बिब सुमारां संगिहो संभानं पात्रिम्नुं सुचरन्ती
 पुना कुपं परंता सिम्बं बान्ता अनु पानिं सुचरन्तीं चरन्तीः ।
 न कीरि मसुचः समंताकः किंपुर्वीं नुपां जाहवीति
 एवंच मे बरंल सुम्बापु कर्तव्यीरुपं मुकुत्तियैः ।
 व सिम्भुमप्यां वृष्टी मंत्रीया इवसुपुं कुम्बिबस्वं सुम्भुः

३
 ४
 ५ [१२]

इन्द्रां सुस्मीं अंभुं बरंवा—र्यां इन्द्रं वृषं पतिविं नृवीनांय ।
 इन्द्रां अकत बकिता सुपावि—स्तरुवं कुपं मसुचे पाव नृवीं
 कुपाप्यं इन्द्रां वीवीं त—किम्बं सु कतं पद्विं विवृमत् ।
 वि बरंज पतिवरीं जज्ञाना—ऽऽपुभापेऽप्यं सत्रिप्लमना
 पुतर् बर्षां जरिमुपां वि मुम्भु जा पर ते बोपुनुपं च कुम्पनिं ।
 पुनपेत्तुं कारो मतिं नो सुवरु म्भु नु नि कः पुकपुवा मरंजे
 ओ पु स्वंताः काप्ये सुपात सुपी बां इपापनंता रथं ।
 नि वृ मंमभुं मरंता सुपात अंबोऽप्याः सिम्भुः प्रोत्पदिः
 आ तं कारो सुम्बापु बर्षां वि पुपापं इपापनंता रथं ।
 नि ते मरी पीम्पुन्नु योत्रा अविब कुम्पां इन्द्रां वि ते

६
 ७
 ८
 ९
 १ [१३]

सुम्भु त्वां मरता सुतरं पु—गुम्भु बामं इरित इन्द्रां वृत् ।
 अत्रां सुवं मसुचं समंताक आ बो कुचे सुमति कुम्बिबं मम्भु
 अत्रां विपुर्मता सुम्भुः स—मंमभु विधं सुमति मुवीनांय ।
 व सिम्बाअसिबकंतीः सुपात आ सुस्म्याः पुजुषं पुत वीमंय
 उर् बं कुम्भिः सुम्पां इ—मंमभु बोकां वि मुम्भुत् ।
 बाहुंभुनी एमंसा ऽप्यी सुम्भुमरंताय

११
 १२
 १३ [१४] (१४)

(१४)

११ मयिभो सिम्बाविवा । इन्द्र । विपुत् ।

इन्द्रां पुम्बिदां विरु इतरं सुर्वीं सिम्भु वं सुर्वं मन्त्रो वि इन्द्रं ।
 म्भुं नुतपुम्पां बाहुंभुनो नृवीं इन्द्रां आपुं सु र्पेर्वीं इमे
 सुम्भुस्वं ते तसिबसु म पुति—मिर्वीं बावं सुमतां सुर्वं ।
 इन्द्रं सिन्धीममं सि बाहुंभुनां विवां वीवीनां सुर्वीं बावं

१
 २ (१४)

इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद् वर्णणीतिः । अहन् ध्वंसमुशध्रुवने ज्वाविधेना अकृणोद् राम्याणाम्	३
इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्मिः पृतना अमिष्टिः । प्रारोचयन्मनवे केतुमद्ना मविन्दुज्ज्योतिर्वृहते रणाय	४
इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद् वर्धानो नर्यां पुरुणि । अचेतपद् धियं हुमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम्	५ [१५]
महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरुणि । वृजनेन वृजिनान् त्व पिपेप मायामिर्दस्यूरमिर्मूत्योजाः	६
युधेन्द्रो मद्गा वरिवश्वकार द्वेवेभ्यः सत्पतिश्वर्षणिप्राः । खिवस्वतः सदाने अस्य तानि विप्रा जुक्थेमिः कुवयो गृणन्ति	७
सत्रासाह वरेण्य सद्भोवा संसवांसं स्वरपश्वं द्वेवीः । ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमा मिन्द्रं मवृन्त्यनु धीरणासः	८
ससानात्वीं जुत सूर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुमोजसुं गाम् । हिरण्यपर्यमुत भोगं ससान हृत्वी दुस्युन् प्रार्यं वर्णमावत्	९
इन्द्र ओषधीरसनोवहानि धनस्पतीरसनोवन्तारिक्षम् । विमेव वलं नुनुदे विघाचो ऽथाभवद् दमिताभिक्रतूनाम्	१०
शून हुवेम मघवान्मिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतमं वार्जसाती । गृण्वन्तंमुग्रमृतये समत्सु भ्रन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम्	११ [१६] (३४३)

(३५)

११ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना याहि वायुनं नियुतो नो अच्छे । पित्रास्यनरो अमिर्दो अस्मे इन्द्र स्वाहा ररिमा ते मदाय	१
उपाजिरा पुरुहृताय सप्ती हरी रथस्य ध्रुवां युनजिम । इवद् यथा समृतं विश्वतश्चिदुपेमं यज्ञमा बहात् इन्द्रम्	२
उपो नपस्व वृषणा तपुष्यो तेमधु त्व वृषम स्वधाव । प्रसेतामश्वा वि मुचेह शोणा विवेदिवे सहशीरद्धि धाना-	३
बर्हणा ते बद्धयुजां युनजिम हरी तस्वाया सधमाद् आशू । स्थिरं रथं सुस्मिन्नाधितिर्धन् प्रजानन् द्विद्वौ उपं याहि सोमम्	४

मा ते इति पूर्वस्य वीतपूर्वा नि रीत्यन् परम्यानाता अन्वे । अन्वावादि सन्धतो उप ते अं नृतेति कृष्यवात् सार्धैः	५ [१७]
तत्रापं सान्त्वयैद्वावाद् इन्वपुत्रं सुकन्तं अस्व पाहि । अस्मिन् एते उर्विष्या विवर्षा इतिष्वेवं उक्तं इन्वुमिन्त्र स्त्रीष्वं तं वृद्धिः सुत इन्वु बोमः कृता भुजा अरवि ते इरिम्प्या ।	६
तदांशते पुत्रुवाकापु पुष्पं सुकन्ते तुम्पं एता इवीरि इमे मयः पर्वेत्तास्तुम्पुमादुः सर्मिन्त्र नोमिन्त्रुंमन्तमन्त्र ।	७
तस्यान्वयां सुकन्तं क्वप्य पाहि वज्रान्त्र विद्वान् पुष्पाई अनु स्वा पी आमंभो सुकन्तं इन्वु लोत्रे ये स्वामपंभुंममंभन् सुकन्तं ।	८
तेमिदितं सुत्रोवां वावज्ञान्त्रोई एता विव विद्वान् सोमंमिन्त्र इन्वु विव स्वकवां विव सुतस्यां—एतेषीं पाहि विद्वपां पयव ।	९
अन्वपर्वेभुं वपंतं कङ्क इत्यां—ओतुंवां पुई इरिषीं सुवस्व भुनं इविम सुमवांसुमिन्त्रं—अस्मिन् नो सुकन्तं वाजंमयो ।	१०
सुकन्तंमुपकृतापं सुकन्तुं सुकन्तं सुकन्तं सुकन्तं धमानंमय	११ [१८] (१७)

(१५)

११ कविके विव्याविवा, १ ओर कविके । इन्द्रा । विव ।

इमन्नु पु वपुंति सुतर्षे सुः सन्धंघा—अनुमिन्त्रिवांमयः । पुनेस्ती वाहुते वरुमिन्त्रि—वः कर्ममिन्त्रिः सुकृती सुव	१
इम्यापु बोमाः इमिन्त्रे विवांम अन्वपर्विन्त्रुंमंमं विवांमः । अन्वपर्वेभुं वपंतं कङ्क इत्यां—ओतुंवां पुई इरिषीं सुवस्व	२
विवा वरुंस्व त्वं वा सुतात्त इन्वु बोमांमः मन्त्रा सुमे । वद्यपिः पुष्पं इन्वु बोमीं सुवा पाहि कन्तां अद्या कर्मपय	३
सुहो कर्मभो सुकन्तं विवपुं—वः कर्म कपते सुकन्तः । पाई विव्यापु पुषिरी सुमे पव बोमांमो इरिन्त्रुमंमंम	४
अन्वो सुपो वाहुते वीरुंय सुवाचिके सुतय कार्थेन । इमो वमीं वाहुतुं अंस्व मन्त्रः ५ वांमने इरिन्त्रु अस्व पूर्षि	५ [१९] (१७)

प्र यत् सिन्धवः प्रसव यथायन्नापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः ।
अतश्चिदिन्द्रः सर्वसो वरीयान् यकीं सोमं पूणति ब्रुधो अंशुः ६

समुद्रेण सिन्धवो यार्दमाना इन्द्राय सोमं सुपुतं भरन्तः ।
अंशुं ब्रुहन्ति हस्तिनो भरिञ्चैर्मध्वः पुनन्ति धारया पवित्रैः ७

ब्रुवा इव कुक्षयः सोमधाना समीं विव्याचु सर्वना पुक्कणि ।
अद्या यविन्द्रः प्रथमा व्याशं ब्रुत्र जघन्वाँ अंबृणीत सोमम् ८

आ तू भरं माकिरेतत् परिं छाद् विद्या हि त्वा वसुपतिं वसूनाम् ।
इन्द्र यत् ते माहिं न वृत्रमस्त्यस्मभ्य तन्द्वैर्यश्व प्र यन्धि ९

अस्मे प्र यन्धि मघवन्नृजीपिन्निन्द्रं रायो विश्ववारस्य भूरेः ।
अस्मे शत शरवो जीवसे धा अस्मे वीराञ्छश्वत इन्द्र शिमिन् १०

शुन हृषेग मघवानिन्द्रं मस्मिन् भरे नृतम वाजसातौ ।
शुण्वन्तंमुग्रभूतये समत्सु प्रन्तं वृत्राणि संजित धर्नानाम् ११ [२०] (३६५)

(३७)

११ गायिनो विषयामित्रः । इन्द्रः । गायत्री, ११ अनुष्टुप् ।

वात्रेहत्याय शर्वसे पृतनापाहाय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि १
अर्वाचीन सु ते मनं जत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्रं कृण्वन्तु वाघतः २
नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीभिरीमहे । इन्द्राभिमातिपाह्ये ३
पुरुहूतस्य धामाभिः शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्षणीधृतं ४
इन्द्रं वृत्राय हन्तवि पुरुहूतमुर्षं ब्रुवे । मरेषु वाजसातये ५ [२१]

वाजेषु सासहिर्मव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्रं वृत्राय हन्तवि ६
युरेषु पृतनाज्ये पृतसुतुषु शर्व सु च । इन्द्र साक्ष्याभिमातिपु ७

शुम्निन्तम न ऊतये युग्निं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो ८
इन्द्रिपाणि शतक्रतो या ते जनेषु पृथ्वसुं । इन्द्र तानि तू आ वृणे ९

जगंनिन्त भयो ब्रुहद् युग्मं वधिष्व दुष्टरम् । उत ते शुष्मं तिरामसि १०
जवायतो नू आ गृह्यो शक्र परादतः ।

उ लोको पस्तं अद्रिष इन्नेह तत् आ गंहि

११ [२२] (३७६)

(३८)

१ अथापतिर्विष्णोर्वा, अथापतिर्वाप्यो वा, अथुत्वापि वा वापिनो विष्णोर्वा वा । इन्द्र । विष्णु ।

अपि तर्षव दौषया कवीषा—मस्यो म श्रायी सुभ्रुो विह्वन्त ।
 अपि विष्वाप्ति मर्षुत्तुर् परापि कुर्वीरिष्ठापि इहर्षे सुभ्रुवाः १
 इत्येव पुंषु जर्षिणा कवीनां मन्त्रेभ्यः सुह्वरैस्तस्मात् घाय ।
 इत्येव ते सुभ्रुोर्षु कर्षिमाणा कर्षवाणा अथु मु कर्षिणि रमन् २
 नि श्रीषिरस्य सुभ्रुा कर्षान्त प्रुत सुभ्रापु रोर्षती सयंकार् ।
 सै वाप्यर्षिर्षिरे पेमुकुरी अमर्षिणी कर्षति वापसे प्रु ३
 आनिर्षन्त एषि विष्वं अमृषु—दिभ्रुो कर्षान्मरपति स्वर्षधिः ।
 अह्वर कर्षुष्ण अर्षुस्व मम्य—ऽऽ विष्कर्वणे अमृषानि तस्वी ४
 जर्षुत् सुर्वे सुभ्रुये ज्वाचा—पिना अस्व सुकवा कर्षति पूर्षी ।
 विष्वा नपाता विष्वास्व श्रीमिः श्रावं रंवाया इक्षिवां क्वाये ५ [१३]

वीर्षिं राजम्य विष्पे प्रुकृति एषि विष्वांनि मुषुः कर्षसे
 कर्षवत्सुअ कर्षवा जमुन्वान् इते मन्त्रुर्वी कर्षि वापुर्षेभ्यम् ६
 तविष्वास्व सुभ्रुास्व कुनो—ए मर्षमिर्षिणि कर्षन्तु रोद ।
 अमर्षवत्सुर्वी कर्षान्तु नि सुभ्रुोर्षो कर्षि सुभ्रुास्वित् ७
 तविष्वास्व कर्षिभ्रुास्वित् विष्वास्वित् सुभ्रुास्वित् ८
 वा सुभ्रुोर्षी र्षीर्षी विष्वास्वित् अर्षिन् रोषु जर्षिवापि कवे ९
 सुर्वे सुभ्रुास्व वापयो सुभ्रुो एह कर्षी स्फुटिः कर्षि वा स्यात्सम् ।
 पोष्यविष्वास्व तस्वुतो विष्वास्व विष्वे परकर्मि सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् १०
 सुर्वे सुभ्रुास्व सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् १ [१४] (३८)

(११)

[अथर्ववेदसुक्ता अं ३, ४ १५-१६]

१ वापिनो विष्णोर्वा । इन्द्र । विष्णु ।

सर्वं सुभ्रुास्व आ सुभ्रुास्व अथु एषि स्तोत्राद्या विष्वाणि ।
 वा सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् सुभ्रुास्वित् १ (३८)

विवाशिक्षदा पूर्वा जायमाना	वि जागृविर्धिदथे श्रम्यमाना ।	
मदा वखाण्यर्जुना वसाना	सेयमस्मे संनजा पिड्या धी.	२
यमा चिदन्न यमसूरसूत	जिह्वाया अग्रं पतवा ह्यस्थात् ।	
वपूपि जाता मिथुना संचेते	तमोहन्ता तपुषो बुध एता	३
नकिरेषां निन्विता मर्त्येषु	य अस्माकं पितरो गोषु योधाः ।	
इन्द्र एषां दृहिता मार्हिनावा	नुद् गोत्राणि समृजे वृसनावान्	४
सखा ह यत्र सखिभिर्नवग्वै	रमिन्वा सत्वमिर्गा अनुगमन् ।	
सत्य तदिन्द्रो वृशभिर्दशंग्वैः	सूर्यं विवेद् तमसि क्षियन्तम्	५ [२५]
इन्द्रो मधु समृतमुस्त्रियाया	पृद्ध विवेद शफवन्नमे गोः ।	
गुहां हित गुह्यं गूळहमप्सु	हस्ते वधे वक्षिणे वक्षिणावान्	६
ज्योतिर्वृणीत तमसो विज्ञान	शूरे स्याम दुरितावृमीके ।	
इमा गिरः सोमपाः सोमवृद्ध	जुषस्वेन्द्र पुरुतमस्य कारो.	७
ज्योतिर्यज्ञाय रोदसी अनु	ध्या वृरे स्याम दुरितस्य भूरः ।	
सूरिं चिन्धि तुजतो मर्त्यस्य	सुपारासो वसवो बर्हणावत्	८
शुनं ह्रुवेम मघवानमिन्द्र	मस्मिन् मरे नृतमं धाजसातो ।	
शुण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु	घ्नन्तं वृत्राणि संजित धर्नानाम्	९ [२६] (३१५)

[तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ अ० १-३१ ॥]

(४०)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रं त्वा वृषम व्रय	सुते सोमं हवामहे	। स पाहि मध्वो अन्धसः	१
इन्द्रं क्रतुविदं सुतं	सोमं हर्यं पुरुद्भत	। पिवा वृषस्व तातृपिम्	२
इन्द्रं प्र णो धितावानं	यज्ञं विश्वेभिर्कुवेभिः	। तिर स्तवान विशपते	३
इन्द्रं सोमाः सुता इमे	तव प्र यन्ति सत्पते	। क्षर्यं चन्द्रास इन्द्रवः	४
वृधिष्वा जठरे सुतं	सोममिन्द्र वरेण्यम्	। तव द्युक्षास इन्द्रवः	५ [१]
गिर्विणः पाहि नः सुत	मधोर्धाराभिरज्यसे	। इन्द्र त्वादातमिद् यज्ञ.	६
अभि द्युमानि धुनिन्	इन्द्रं सचन्ते अक्षिता	। पीत्वी सोमस्य प्रावृधे	७
अर्वावतो न आ गीहे	परावतश्च वृत्रहन्	। इमा जुषस्व नो गिरः	८
यवन्तरा परावतं	मर्वावतं च ह्रुयसे	। इन्द्रेह तत् आ गीहि	९ [२] (४०४)

(४१)

१ वाचिको विद्यामिव । इन्द्र । वाचपी ।

जा तू वं इन्द्र उवाच गृध्राणः सोमं पीतये	। हरिण्यं पादाद्विदः	१
सुतो होता न कुम्भिर्यं सिस्तिरुर्वर्षितं मुवद्	। अपुंमन् प्रानर्षका	२
इत्या वक्ष्यं मह्यवाहः क्षिपन्तु वा कुङ्किं धीम्	। वीदि वूरं पुण्ड्यासंय	३
पुण्ड्वि कर्मिणु न पुपु स्तोमेषु वृष्यन्	। उरुभेर्षिण्य विरंष	४
अतर्वा सोमपुत्रो विस्मिन् स्तत्रं तस्वर्तिम्	। इम्यं कुलं न मुज्जते	५ [३]
न वंशस्तु इत्यंशो पश्ये तुवां मुने	। न स्तोतारं विदि वंश	६
पुत्रमिन्द्र त्वाण्यो इविष्यन्तो जगम्ये	। पुत्र त्वमंस्तुपुषिषो	७
वारं अस्मद् वि कुमुनो हरिणिकुवाक् वाहि	। इन्द्रं स्ववाचो मन्त्रेण	८
अर्षाञ्च त्वा सुतो रणे वृत्तमिन्द्र कुशिता	। कृतस्त्वं उर्विप्रात्वं	९ [४] (४१)

(४२)

१ वाचिको विद्यामिव । इन्द्र । वाचपी ।

उपं मः सुतया वाहि सोममिन्द्र नवाशिरम्	। हरिण्यं वरते वारमुप-	१
तर्मिन्द्र मनुवा मंवि वरिञ्चां वारमिदं सुतम्	। कुविष्यंस्व तुज्जते	२
इन्द्रमिन्द्रा गिरो मया चरमं मुस्तिता इन्द्र	। आकृते सोमवीर्ये	३
इन्द्रं सोमंस्व प्रीतये स्तोमिन्द्रि इवाग्नी	। पुत्रयेमिदं कुविश्राम्यं	४
इन्द्र सोमः सुत इवे मन् इविष्य इत्यजतो	। कुतरे वाचिकीवरो	५ [५]
विद्या वि त्वां वरंमुचं वरंतेषु वपुं वंये	। अर्वा ते सुवर्षमिदं	६
इन्द्रमिन्द्र नवाशिरं पयसिरे व मः मिव	। आगन्तु वरमिदं सुतम्	७
तुम्पेर्विन्द्र स्व ओषधेः सोमं चोवादि प्रीतये	। पुत्र पाण्डु ते इमि	८
त्वां सुतस्व प्रीतये पुत्रमिन्द्र इवाग्नी	। कुशिकाशीं अनुस्वरां	९ [६] (४२)

(४३)

८ वाचिको विद्यामिव । इन्द्र । विष्णु ।

वा वंशवाह्यं वपुषोऽप्यं स्तोत्रेणुं प्रीतये सोमपेप्यं ।		
विद्या अर्षाणां वि कुषोर्षं उर्वि-सवाग्निं इन्द्रवाद्यं इवमे		१ (४३)

आ याहि पूर्वराति चर्पणीरौ	अयं आशिष उष नो हरिभ्याम् ।	२
इमा हि त्वा मृतयः स्तोमंतष्टा	इन्द्र हवन्ते मुख्य जुषाणाः	
आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा	इन्द्रं देव हरिभिर्पाष्टि तूर्यम् ।	३
अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि	घृतप्रयाः सधमावु मधूनाम्	
आ च त्वाग्नेता वुषणा वहतौ	हरीं सखाया सुधुरा स्वह्ना ।	४
धानाद्यदिन्द्रः सर्वेन जुषाणः	सखा सख्युः शृणवद् वन्दनाति	
कुविन्मा गोपां करसे जनस्य	कुविद् राजान मधवज्जुजीचिद् ।	५
कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य	कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः	
आ त्वा बुधन्तो हरयो युजाना	अर्वाग्निन्द्र सधमाधो वहन्तु ।	६
प ये क्षिता विव ऋअन्त्याताः	सुसंघृष्टासो नृषमस्यं मुराः	
इन्द्र पितृ वृषधूतस्य वृष्णा	आ य ते श्येन उज्ञते जभारं ।	७
यस्य मदे च्यावर्यसि प्र कुष्टी	र्यस्य मवे अप गोत्रा वृधयं	
शुनं हुषिम मघवान्मिन्द्रं	मस्विन् भरे नृतमं वाजसातौ ।	८ [७] (४३०)
शृण्वन्तं युग्ममृतयं सयस्तु	घ्नन्तं वृत्राणि सजितं धनानाम्	

(४४)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । पृढती ।

अयं ते अस्तु हर्यतः सोम आ हरिभिः सुतः ।	१
जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ शु द्या तिष्ठ हरित रथम्	
हर्यन्नृपसंमर्षयः सूर्यं हर्यन्नरोचयः ।	२
विद्वोश्चिक्त्वान् हर्यंश्च वर्षस इन्द्र विश्वा अमि भिषः	
यामिन्द्रो हरिघायसं पुषिधीं हरिवर्षसम् ।	३
अधारयन्नृषितोर्मूरि मोर्जनं ययोरुन्तर्हरिश्चरत्	
अज्ञानो हरितो वृषा विश्वमा भाति रोचनम् ।	४
हर्यंश्चो हरितं धत्त आपुष मा वज्रं बाहोहरिभ्य	
इन्द्रो हर्यन्तमर्जुन वज्रं शुक्रैरमीधृतम् ।	
अपाशुणोन्नरिभिरभिभिः सुत मुद् गा हरिभिराजत	५ [८] (४३५)

(४९)

१ अथर्विणा विष्णवमिवा । इन्द्रा । वृद्धती ।

आ सुमैरिणु इतिमि—शुंति सुपुरोऽमिः ।
 आ त्या के विमि बंशुर्नि न प्राशिमो अति फलवत् तौ इति १
 इन्द्रतापो बंसकुजः पूषं वृषो अयामुजः ।
 स्वाहा रघंस्तु इपीरमिस्तु इन्द्रो इन्द्रा विंदाकुज २
 सुम्भीरो पशुवीरिणु कर्तु पुष्पसि गा इव ।
 न तुणोप्य पवसं पुनरो पथा इव इन्द्रस्य इवापला ३
 आ उस्तुर्न इति सुपं—शुं न बंमिजामुत ।
 इमं पुके कतंशुहीवं इन्द्रो—न्वं सुपरेवं कर्तु ४
 एतुर्निन्द्र एतुर्द्विस्ति स्वहिंसिः स्वबंसस्ताप ।
 स वांशुवान् ओजंका पुबहुत मर्षा न सुबवंस्तपः ५ [१] (अ)

(५०)

१ अथर्विणे विष्णवमिवा । इन्द्रा । विष्णुः ।

पुष्पस्य ते सुमसं सुपजं इन्द्रस्तु पूषः स्थाविरस्तु वृषोः ।
 कर्तुर्पतो वृत्रिभो वीर्यवी—न्वं सुपसं मद्रो सुममि १
 सुवो अति मद्रि पुष्पसमि—वैतुस्तुं इन्द्रायापो सुप्यन् २
 एको विष्णस्तु सुबंसु एता स प्रोबधं न सुपयां सु जन्मन् ३
 न मावामी रिरिपि रोचंयस्तुः न वृषमिर्लिप्यो अर्पतिः ।
 न सुमस्यं विव इन्द्रः इतिव्याय मेरोऽंशुके सुमपरिष्याइतीवी ४
 उव गंतीरं क्तुवाम्युंभं विष्णवंवहकतुं यंसीक्य ।
 इन्द्रो सोमसः इतिर्वि सुपयोः कर्तुं न सुपन् वा विसन्ति ५
 नं सोमकिन्द्र इतिवीध्या गमं न सुता विष्णुवस्त्यावा ।
 न नं विन्वन्ति तनुं ते वृजन्व—न्वर्षो वृपुत क्तुवा वं ५ [१] (अ)

(४७)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- मरुत्वो इन्द्र वृषभो रणाय पिवा सोममनुष्वध मदाय । १
 आ सिञ्चस्व जठरे मध्वं ऊर्मिं त्व राजासि प्रविचः सुतानाम्
 सुजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् । २
 जहि शत्रूरप मृधो नुसुस्वाऽधामय कृणुहि विश्वतो नः
 उत ऋतुमिर्कतुपाः पाहि सोममिन्द्रं देवेभिः सखिभिः सुत न । ३
 यो आर्मजो मरुतो ये त्वाऽन्वहेन् वृत्रमवधुस्तुभ्यमोज ।
 ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्धन् ये शम्भुरे हरिवो ये गविटौ । ४
 ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिवेन्द्र सोम सगणो मरुद्भिः
 मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमर्कवारिं विद्य शासमिन्द्रम् । ५ [११] (४५०)
 विश्वासाहमवसे नूर्तनायोऽग्र संहोदाग्रिह त हुवेम

(४८)

५ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

- सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रमर्तुमावदन्धसः सुतस्य । १
 साधोः पिब प्रतिकाम यथा ते रसाशिरः प्रथम सोम्यस्य
 यज्यायथास्तवर्हरस्य कामेऽशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम् । २
 तै ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्वम आसिञ्चदग्ने
 उपस्थाय मातरमन्नमैह तिग्ममपश्यवृभि सोममूधः । ३
 प्रयावर्षन्नचरद् गृत्सो अन्यान महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः
 उग्रस्तुपापल्लभिमृत्योजा यथावृश तन्वं चक्र एषः । ४
 त्वष्टारिन्द्रो जनुपाभिभूयाऽऽमुष्या सोममपिबन्वचमृषु
 शुनं हुवेम मघवान्मिन्द्रं मस्मिन् भरे नूर्तम वाजसातो । ५ [१२] (४५५)
 शुण्वन्तंमृषमृतये समत्सु इन्तं वृत्राणि सजित धनानाम्

(४९)

५ पदविभो विच्छन्निव । इन्द्र । विष्णु ।

इत्तां उद्गमिन्तुं वसिन्तुं विष्णा आ कृत्वापः सीतुपाः वामुत्तम्यन् ।

१ पं तुत्तुं विचये विच्छन्तुं कृत्वा कृत्वाप्यां उन्तमस्त कृत्वाः

२ पं तु मङ्गिः पूर्वतस्तु स्वपत्नीं श्रिता तपती कृतं इतिव्यम् ।

३ इतरेण वार्षिणीं हं कृतेः पृथुत्वाप्यं जमिन्नाप्यापुर्दत्तौ

४ सुवत्स्यं पूतुं तपस्विनीर्षीं प्यानुष्ठीं पर्वतीं वेद्वन्तम्यन् ।

५ मग्ने म कृते इत्यौ वसिन्तां श्रितुं वार्षं सुवत्सं वसोवा

६ कृतं विषो रजस्यसूत्रं कृत्वा प्यो न वापुर्वन्तुमिच्छिपुत्तम्यन् ।

७ कृत्यं कृता जज्ञिता कृतेषु विचरन्तां मानं श्रितवन्तु वार्षं

८ कृतं इतिव्यं सुवत्सं विच्छन्तुं मस्मिन् मग्ने कृतं वार्षं कृता ।

९ कृत्वाप्यां उद्गमन्तुं वसिन्तुं इन्द्रं कृत्वापि संमिन्तुं वार्षं कृतम् ।

५ [११] (४९)

(५०)

५ पदविभो विच्छन्निव । इन्द्र । विष्णु ।

इन्द्रः स्वाहां विष्णुं वसुं वीर्यं आमन्तुं कृतं कृतमो सुवत्स्यं ।

१ वीर्यवत्स्यः कृतमग्नेमिच्छिपुत्तम्यन् इच्छिपुत्तम्यः वार्षं सुवत्स्यं

२ आ तं कृतं सुवत्स्यं सुवत्स्यं वसोत्तुं इतिव्यं कृतिवत्स्यं ।

३ इह तां विष्णुं वसुं कृतिव्यं विष्णुं कृतं सुवत्स्यं वार्षं

४ वार्षं विच्छन्तुं इतिव्यं सुवत्स्यं कृतं कृतिवत्स्यं वार्षं सुवत्स्यं ।

५ सुवत्स्यः वार्षं पृथिवीं वीर्यं विच्छन्तुं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं ।

६ इन्द्रं कृतं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं ।

७ सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं ।

८ सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं ।

९ सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं सुवत्स्यं ।

५ [१५] (५०)

(११)

१२ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-३ जगती, १०-१२ गायत्री ।

चर्यणीधृतं मघवानुक्थ्य ॥—मिन्द्र गिरो बृहतीरभ्यनूपत ।	
वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभि रमर्त्य जरमाण विवेद्वे	१
गतकृतमर्णवं शाकिनं नरं गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः ।	२
वाजसनिं पुर्मिव हृषिमपुतुं धामसाचममिपाचं स्वर्विदम्	२
आकरे वसोर्जिता पनस्यते ऽनेहसु । स्तुम इन्द्रो दुवस्यति ।	
विवस्वतः सर्वेन आ हि पिमिये संज्ञासाहमभिमातिहर्नं स्तुहि	३
नुणामु त्वा नृतमं गीर्गिरुक्थे रमि प्र वीरमचंता सुवाधं ।	
स सहसे पुरुमायो जिहीति नगो अस्य प्रदिव एक ईशे	४
पूर्वोरस्य निष्यिष्यो मर्त्येषु पुरु वसूनि पृथिवी विमर्ति ।	
इन्द्राय चाव ओषधीरुतापो रथि रक्षन्ति जीरयो वनानि	५ [१५]
तुभ्य ब्रह्माणि गिरं इन्द्र तुभ्यं सूत्रा वधिरे हरिवो जुषस्व ।	
बोभ्याऽपिरवसो नूतनस्य ससे वसो जरितृभ्यो वयो धा	६
इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोम यथा शार्यति अपिवः सुतस्य ।	
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासान्ति कुवयः सुयज्ञाः	७
स धौवज्ञान इह पाहि सोमं गरुन्निरिन्द्र सस्मिभिः सुतं नः ।	
जात यत् त्वा परि देवा अगूयन् महे मराय पुरुहूत विश्वे	८
अपुर्वे मरुत आपिरेयो ऽमन्वृञ्चिन्द्रमनु दार्तिवारा ।	
तेभिः साक पिबतु वृत्रखावः सुतं सोमं वाशुषः स्वे सुधस्थे	९
इवं ह्यन्वोजसा सुतं रावानां पते । पित्रा त्वस्य गिवणः	१०
यस्ते अनु स्वधामस्तत् कुते नि यच्छ तन्वम् । स त्वा ममनु सोम्यम्	११
प्र ते अश्नोतु कुक्षयोः प्रेन्नु ब्रह्मणा शिरं । प्र बाहू शूर राधसे	१२ [१६] (४००)

(५२)

८ गाथिनो विश्वामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १-४ गायत्री, ६ जगती ।

धानावन्त करुभिर्ण—मपुषवन्तमुषियनम् । इन्द्रं प्रातजुषस्व नः	१
पुरोवाशं पचत्यं जुषस्त्रेन्द्रा गुरस्य च । तुभ्यं हृष्यानि सिधते	२ (४७९)

पुत्रोऽसौ व श्रु पत्नीं श्रुत्वापि गिरिधरः । ब्रह्मपुत्रिं पोषयाम्
 पुत्रोऽसौ सप्तपुत्रं पालयाम्बे कुरुत्व नः । इन्द्र कर्णार्थं तं पुत्रम्
 वाच्यं दिवस्यु सर्वतस्व ज्ञानाः पुत्रोऽसौ संमिष्टं कुरुते चार्थम् ।
 व पत् सौवा वंशिता सुपत्नीं ब्रह्मपुत्राम् उषं गृह्णीष्वि

१
 ४
 ५ [१७]

पुत्रीयं ज्ञानाः सर्वे पुत्रद्वयं पुत्रोऽसौ बाहुतं मामहस्य नः ।
 ब्रह्मपुत्रम् वाच्यं कर्णं त्वा कुरु परं स्वाम् उषं सिद्धिं प्रीतिभिः
 पुत्रकर्मैः ते ब्रह्मा कर्णम् हरिके इर्विवाच ज्ञानाः ।
 ब्रह्मपुत्रं सर्पको मुकन्तिः सोमं पिब ब्रह्महं पारं विद्वाम्
 यतिं ज्ञाना मंलं पुत्रकर्मैः पुत्रोऽसौ प्रीत्यंवाप मुवात् ।
 विवेचिं प्रहसंतिन्द्र पुत्रं सर्वं तु त्वा सोमुपेपां ब्रह्मो

१
 ७
 ८ [१८] (१००)

(११)

१४ यत्किंच विज्यामिह । इन्द्रः । इन्द्रावर्षेण । १५ ११ वाक् (वाच्यं) । १७-१८ पृथङ्गो
 ११-१४ कथितानि । विष्णुः । १५ जपती । ११ जपती
 ११ १ १ ब्रह्मपुत्रः । १८ वृत्ती ।

इन्द्रोऽप्यस्य ब्रह्मा रथं श्रुत्वापि मा बहूतं पुत्रीयां ।
 प्रीतं ब्रह्मपुत्रं पुत्रं त्वा सर्वं वा गृह्णीष्विन्द्रा कर्णता
 सिद्धं तु तं ब्रह्मन् मा परं ज्ञानं सोमस्तु तु त्वा सुवृत्तस्य पत्नि ।
 सिद्धं पुत्रं सिद्धं वा मे तु इन्द्र स्वार्थिपया सिधं सर्वथा
 इन्द्रोऽप्यस्य रथं मे गृह्णीष्विन्द्रां वाच्यं ब्रह्मपुत्रं पुत्रं ।
 परं ब्रह्मपुत्रं मा त्वं ज्ञानं उषं व ब्रह्मपुत्रं मा त्वं ज्ञानं
 उपेक्ष्यं मपुत्रं त्वेनु पात्रिं सदिह त्वां पुत्रं हरिं वदन्तु ।
 पुत्रं कुरु वं ब्रह्मपुत्रं सोमं सुमिष्टं कुरुते चार्थम्
 परं यद्वि ब्रह्मपुत्रं वं प्रीतिं च भवतु मुवर्षं मे अर्थम् ।
 पञ्च त्वस्य ब्रह्मणे सिद्धं विद्वानं विद्वानं श्रुत्वा उषं तस्व

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१९]

अपुत्रः सोमुपेपां विद्वं व यद्वि ब्रह्मपुत्रं मा त्वं ज्ञानं गृह्णी तं ।
 वदन्तु त्वस्य ब्रह्मणे सिद्धं विद्वानं विद्वानं श्रुत्वा कर्णं चार्थम्

६ (१२०)

- इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा निवस्युत्रासो असुरस्य वीराः ।
 विश्वामित्राय वर्दतो मघानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुं ७
- रूपरूप मघवा बोमवीति मायाः कृण्वानस्तन्वुं परि स्वाम् ।
 त्रियद् विवः परि मुहूर्तमागात् स्वैर्मन्त्रैरनृतुपा क्रतावां ८
- महौ ऋषिर्दिवजा कुवजूतो ऽस्तभ्नात् सिन्धुमर्णव नृचक्षां ।
 विश्वामित्रो यदर्वहत सुदास मरिषयापत कुशिकेमिरिन्द्रं ९
- हसा इव कृणुध श्लोकमद्रिभिर्मर्दन्तो गीभिरेध्वरे सुते सचां ।
 वेवेभिर्विप्रा ऋपयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकां सोम्य मधुं १० [२०]
- उप मेत कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासं ।
 राजा वृत्र जङ्घनत् प्रागपागुवृग्थां यजाते वर आ पृथिव्या ११
- य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमतुष्टवम् ।
 विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेव भारत जनम् १२
- विश्वामित्रा अरासत् ब्रह्मेन्द्राय वृजिणे । करदित्रं सुरार्धसं १३
- कि ते कृण्वन्ति कीर्कटेषु गावो नाशिरं दुद्रे न तपन्ति घर्मम् ।
 आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन् रन्धया न १४
- ससर्परीरमतिं वार्धमाना ब्रह्मन्मिमाय जमर्धमिदता ।
 आ सूर्यस्य दुहिता ततान श्रवो वेवेष्वमृतमजुर्यम् १५ [२१]
- ससर्परीरमरत् तूर्यमेभ्यो ऽधि श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु ।
 सा पक्ष्याई नद्यमायुर्वधाना यां मे पलस्तिजमवुग्रयो वृदुः १६
- स्थितौ गावीं भवतां वीळुरक्षो मेपा वि वर्हि मा युग वि शारि ।
 वन्दः पातुत्ये वर्दतां शरीति ररिष्टनेमे अमि नः सचस्व १७
- बलं धेहि तनूपुं नो बलमिन्वानल्लसुं नः ।
 बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्व हि बलवा असिं १८
- अमि व्ययस्व खविरस्य सारमोजो धेहि स्पन्वने शिशर्पायाम् ।
 अक्षं वीळो वीळित वीळयस्व मा यामावुस्माद्वं जीहिपो नः १९
- अयमस्मान् वनस्पतिर्मा च हा मा च रीरिपत् ।
 स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनान् २० [२२] (५०५)

सना पुराणमर्धेभ्यारा नमहः पितुर्जानितुर्जामि तन्नः ।	
वेवासो यत्र पनितार एवैरुरो पथि व्युति तस्थुरन्तः	९
इम स्तोमं रोवसी प्र र्धवी म्युद्वरा शृणवन्नग्निजिह्वाः ।	
मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्वासः कवयः पमथानाः	१० [२५]
हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्व खिरा विधो विदये पत्यमानः ।	
वेवेषु च सवितः श्लोकमग्ने रावृस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम्	११
सुकव सुपाणिः स्वर्वा अतावा वेवस्त्वष्टावसि तानि नो धात ।	
पृषण्वन्त क्रमवो मादयध्य मूर्ध्वर्धावाणो अध्वरमताट	१२
विद्युद्व्या मरुत क्रष्टिमन्तो विवो मयी अतजाता अयासः ।	
सरस्वती शृणवन् प्रक्षियासो धाता रयि सहवीर तुरासः	१३
विष्णु स्तोमासः पुरुवृस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि गम् ।	
उरुकमः ककुहो यस्य पूर्वा न भर्धन्ति युवतयो जनित्रीः	१४
इन्द्रो विश्वैर्विद्विः पत्यमान उमे आ पयो रोवसी महित्वा ।	
पुंसुरो वृत्रहा धृष्युषेणः संगुभ्या न आ मरा भूरि पश्व	१५ [२६]
नासत्या मे पितरा बन्धुपुच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम ।	
युवं हि स्थो रयिदो नो रयीणां वृत्रं रक्षेथे अकवैरर्धग्धा	१६
महत तद् वः कवयश्चारु नाम यद्ध वेवा भवथ विश्व इन्द्रे ।	
सत् क्रमुमिः पुरुद्वत मियेमि रिमां धियं सातये तक्षता न	१७
अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासो ऽर्धग्धानि वरुणस्य द्रतानि ।	
युपोत नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान् नः पशुगो अस्तु गातुः	१८
वेवानो वृतः पुरुध प्रसुतो ऽनांगान् नो वोचतु सुर्वताता ।	
शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्वृन्तरिक्षम्	१९
शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवर्क्षेमास इळया मदन्त ।	
आदित्यैर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म मन्व	२०
सवा सुगः पितृगो अस्तु पन्था मध्वा वेवा ओषधीः सं पिपुक्त ।	
भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद् रायो अश्यां सर्वं पुरुक्षोः	२१
स्वदस्व ह्वया समिधो विदी ह्यस्मभ्युक् स मिमीहि भवांसि ।	
विश्वै अग्ने पुत्सु ताशेषि शत्रु नष्टा विश्वा सुमना वीद्विषी नः	२२ [२७] (५३२)

(११)

११ अथपतिर्वैश्वानरीयाः पञ्चदशोप्यो वा । विहरे देव्यः विह्वर ।

उपडा पूर्णं अथ परं मनु—उग्रह नि जंजं अग्ररं पुने नोः ।	१
उता इषामग्रुपु नु प्रपूर्ये उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	२
म नु नो अर्धं उग्रुपुन देवा मा पूर्वे अये प्रितः पशुग्रः ।	३
प्राणयोः सधर्मोः केतुभूता उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	४
वि मे पुत्रवा प्येपमि कस्युः सम्बन्धा बीधे पूर्वाभिः ।	५ [२७]
सर्मिन्दे आमनुतामिह केन्द्र उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	६
सुतानो राजा विदुता पुत्रवा सये सुवातु वपुंति कस्युः ।	७
अन्या कुलं मरुति केरि सुप्र उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	८
काम्पित्ये पूरुत्पयेरा अमृक्य सुधो अतातु लक्ष्मीपुनः ।	९
अनाधीनी सुपुने अमरीता उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	१० [२८]
उपुः परपुत्रपु नु विज्ञात अलंभुमर्धपि कुल पयः ।	११
विह्वरपु ता र्धक्यस्व सुधर्मि उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	१२
प्रिभ्रता होतर् विह्वरपु सुवा—कस्युः वरुति केरि सुवा ।	१३
व र्धवापि रणपुचाचा अस्ते उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	१४
धूरुयेषु बुधुतौ अमृक्यस्व क्लीषीर्न सुधो विधुतापुः ।	१५
अमृतर्धुतिर्धपि विविधु वा उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	१६
मि केरि पतिवा हूत आ सुमृतर्धुतिर्धपि रोपुनेम ।	१७
वपुंति विह्वरुमि नो मि केरि उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	१८
विष्णुर्धुपुः पंथं वरुति पार्थः प्रिवा वामरुपुता वरानमः ।	१९ [२९]
अप्रिवा विष्वा सुर्धमि वेव उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	२०
वामं वारुते प्रमृता वपुंति तवारुग्रह पथे कुप्यमृक्यः ।	२१
ववापी नु वरुधी नु लवारी उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	२२
सुता नु पार्थ इरुता र्धं प्रेनु वरुधिं प्रपुपति क्लीषी ।	२३
कुमरपु त तवतीये अमृ—उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	२४
अमृक्यवा कलं विष्पी विज्ञात कर्वा मृवा मि केरि प्रेनुकरी ।	२५
कुमरपु वा पर्वतापिभुनेम उग्रह देवानामनुत्पयेकेन्द्र	२६ (२७)

पथा वस्ते पुरुषा वपुं च्युर्ध्वा तस्यो ज्यवि रेरिहाणा ।	१४
कृतस्य सद्य वि चरामि विद्वान् महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१५ [३०]
एवे ह्ये निहिते वृस्मे अन्तस्तयोरन्यद् गुह्यमाविन्यत् ।	
समीचीना पृथ्याई सा विपूची महद् देवानामसुरत्वमेकम्	
आ धेनवो धुनयन्तामशिन्धीः सबर्ध्वाः शश्या अप्रदुग्धाः ।	१६
नन्यान्वया युवतयो भवन्ती महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१७
यनुन्यासु वृषभो रोदधीति सो अन्यस्मिन् युधे नि वधाति रेतः ।	१८
स हि क्षपावान् त्स भगः स राजा महद् देवानामसुरत्वमेकम्	१९
धीरस्य नु स्वदव्यं जनासुः प्र नु वोचाम खिदुरस्य देवा ।	२०
बोद्धा पुक्ताः पञ्चपञ्चा वदन्ति महद् देवानामसुरत्वमेकम्	२१
देवस्त्वर्षा सधिता विश्वरूपः पुपोर्ष प्रजाः पुरुधा जजान ।	२२ [३१] (५५३)
इमा च विश्वा भुवनान्दस्य महद् देवानामसुरत्वमेकम्	
मही समिरञ्चुम्वा समीची उमे ते अस्य वसुना न्यूटे ।	
शुण्वे धीरो विन्दमानो वदन्ति महद् देवानामसुरत्वमेकम्	
इमां च नः पृथिवी विश्वर्धाया उर्ष क्षेति हितर्मिञ्चो न राजा ।	
पुरःसर्वः शर्मसदो न वीरा महद् देवानामसुरत्वमेकम्	
निष्पिर्ध्वरीस्तु ओषधीरुतापो रयिं त इन्द्र पृथिवी विमर्ति ।	
सत्तायस्ते वाममाजः स्याम महद् देवानामसुरत्वमेकम्	

[वसुषोऽध्यायः ४४॥ सू० १-२५]

(५६)

८ प्रजापतिर्वैश्वामित्रः, प्रजापतिर्याज्यो वा । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप ।

न ता भिनन्ति मायिनो न धीरा घृता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि ।	१
न रोवसी अद्भुतां देव्यामि नं पर्वता निनभं तस्थिवांसः	
एद् मार्शो एको अचरन् विम त्युतं वर्यिष्टमुप गात्र आगुः ।	२
त्रिभो महीरुपरास्तस्युरत्या गुहा द्वे निहिते वर्येकां	(५५५)

त्रिप्राप्तस्यो कुम्भो विन्ध्यकम् प्रत इन्द्रा पुंशुच इन्द्रायां ।
 इन्द्रायाः फलस्यो यार्जिनात्तम् तत्र त्रिप्राप्त कुम्भस्य सन्ध्यादिनाम् १
 कुम्भिकं आत्तं धनुर्वीरयो न्यादित्वात्तयांश्चै वात्तु यत्तं ।
 यार्जिनात्तया अस्मत्त कुम्भोः पुंशुच मर्मन्तीः एतं कौमुदत्त ४
 श्री पुत्रक्या विन्ध्यवधिः कंभीना कुम्भ त्रिप्राप्त विन्ध्ये कुम्भम् ।
 कुम्भादीनां विन्ध्यवधिः अस्या विप विन्ध्ये विन्ध्ये फलनाम् ५
 विप विन्ध्ये कौमुदत्तयांश्चै विन्ध्ये विन्ध्ये मा कुम्भ विन्ध्ये अहम् ।
 विन्ध्यम् एत आ कुम्भ कस्तुति मत्तं अस्मत्तयांश्चै कुम्भे वाः ६
 विप विन्ध्ये कौमुदत्तयांश्चै एतयांश्चै विन्ध्यवधिना कुम्भम् ।
 यार्जिनात्तया एतयांश्चै विन्ध्ये एतयांश्चै विन्ध्ये कुम्भम् ७
 विन्ध्यम् एतयांश्चै एतयांश्चै अहम् एतयांश्चै एतयांश्चै ८
 कुम्भायांश्चै विप कुम्भमात्त विप विन्ध्ये विन्ध्ये एतयांश्चै ८ [१] ११०

(५०)

१ कन्दोदे विन्ध्यविम । विन्ध्ये देवत । विन्ध्य ।

म मे विन्ध्यो विन्ध्यवधिना कुम्भे कौमुदत्तयांश्चै ।
 कुम्भवधिना वा कुम्भे मूर्ति प्राप्ते विन्ध्यवधिः पत्रितारो अस्मत्त १
 इन्द्रा कुम्भ कुम्भ कुम्भयांश्चै विन्ध्ये म कुम्भः कौमुदत्तयांश्चै २
 विन्ध्ये पत्रितारो अस्मत्त कुम्भः म कुम्भे कौमुदत्तयांश्चै ३
 वा कुम्भयांश्चै कुम्भे कुम्भवधिना कुम्भे पत्रितारो अस्मत्तयांश्चै ४
 अस्मत्तयांश्चै कुम्भे कुम्भवधिना कुम्भे पत्रितारो अस्मत्तयांश्चै ५
 अस्मत्तयांश्चै कुम्भे कुम्भवधिना कुम्भे पत्रितारो अस्मत्तयांश्चै ६
 इन्द्रा एतं कुम्भे मूर्तिप्राप्त कुम्भे कौमुदत्तयांश्चै ७
 वा मे विन्ध्ये कुम्भवधिना कुम्भे अहम् कुम्भे कुम्भे एतयांश्चै ८
 कुम्भे विन्ध्ये अहम् कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे ९
 वा मे अहम् कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे १०
 कुम्भवधिना पत्रितारो अहम् कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे कुम्भे

१ [१] (५०)

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रद्वस्य काम्यं दुहाना ऽन्तः पुत्रश्वरति क्षक्षिणायाः । आ द्योतनिं बहति शुभ्रयामो पसः स्तोमो अश्विनां वजीगः	१
सुयुग्ं बहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा मवन्ति पितरेव मेधाः । जरेथामस्मद् वि पुणेमेनीषां युवोरवश्वकूमा यातमवाक्	२
सुपुग्निरश्वैः सुवृता रथेन दस्माविम शृणुतं श्लोकमद्वैः । किमद्गं वां प्रत्यर्वति गमिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गत कच्चिदेवै र्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । प्रमा हि वां गोरुजीका मधूनि प्र मित्रासो न वृदुरुधो अग्ने	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजा स्याद्गपो वां मघवाना जनेषु । पह यातं पथिभिर्विवयानै र्दवाविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [१]

पुराणमोकः सुख्यं शिव वां युवोर्नरा ब्रविण जह्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सुख्या शिवाति मध्वा मघेम सह नू समानाः	६
अश्विना वायुना युव सुवक्षा नियुद्धिश्च सुजोषसा युवाना । नासत्या तिरोअद्भचं जुपाणा सोमं पिबतमग्निधा सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रीयुर्गीभिर्धेतमाना असंधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकृः सोमस्तं पातमा गत दुरोणे । रथो ह वां भूरि धर्षः करिक्रव सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७१)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कुटीरनिमिषामि चंटे मित्रार्यं हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्यं शिक्षति धृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्नोत्यन्तितो न वृरात	२ (५७८)

स्त्रियात्स्वो ब्रुवन्ते सिन्धुकेषु	कृत इन्द्रा पुंशुष पुत्राद्यम् ।	
इन्द्रात्स्वोः पर्यन्ते यार्जिमासन्	स्त रैत्रिण ब्रुवन्तः दाम्पतीन्वाय	३
अभीकं ब्राह्मं पशुवीर्यो	प्यादित्यन्त्रम्ये चानु वाम ।	
आपंभिद्विष्मा अरमन्त द्वेषीः	पृथग् वर्जनीः परिं वीमनुकन्	४
वी पुत्रस्य सिन्धुशक्तिः कंवीना	युत किमुता सिन्धुषु सुवाम् ।	
कुर्यात्पैरिष्यासिद्धो जप्या	क्षिप त्रिषो सिन्धुषु पर्यवान्वा	५
क्षिप त्रिषः सन्धिरांशंभि	त्रिषेक्षिन् अयं हुतं त्रिन्त्रं अहः ।	
स्त्रियाम् हुव आ हुंवा वसुलि	मयं ब्राह्मणिके सुतये चत	६
क्षिप त्रिषः संक्षिप्य सौचवीति	एजन्व सिन्धुवर्षण सुपाथी ।	
आपंभिद्वस्तु रोषंवी चिदुर्वी	षं मिमन्त सन्धितुः सुवार्	७
मिदंशुया हुवकां रोषुयति	मयो एजन्वसुवस्य वीरः ।	
कृतावाम इतिच हुवमासु	क्षिप त्रिषो सिन्धुषु कन्तु हुवाः	८ [१] ११०

(५०)

१ यदित्ये विन्ध्यविषा । मिन्धे देवाः । त्रिदुर ।

य मे त्रिभिर्वा अमिकम्पनीयं	त्रेत्तु वरंती वसुतामयोपाम् ।	
सुपासिष्व पा हुंशुषे भूरिं सुषे	रिन्धुस्तदुक्तिः परित्यापे अस्वाः	१
इन्द्रः सु पुत्र वुरण्य सुवस्यं	त्रिषो न शीताः संशुषं हुंशुषे ।	
विन्धे परस्य सुवयन्त देवाः	य रोषं वसवाः सुववर्षाम्	२
वा सुवरो वृष्णं इच्छन्ति शुक्तिं	ननुस्यतीरन्तो नयंयमिन् ।	
अच्छां पुत्रं कुम्भं दाम्पत्यान्वा	सुववर्षन्ति विच्छन्तं वसुवि	३
अच्छां विवक्षिन् एवंवी मुयेके	दाम्प्यं युजन्तो अंशुरे वंतीषा ।	
इमा वं ते वसुषु भूरिषाच	कृष्णं वसन्ति वसुता वसुषः	४
या मे त्रिधा वसुवती सुसेवा	अयं देवेपुष्पतं उजुषी ।	
तदेह विन्धो अर्षंते परंशु	मा सावप प्रापदां प्रा वसुवि	५
या मे अशे परितम्येषु वाच	वंधमती वीरपंशु देव विधा ।	
सुवस्यन्तं परंति अशवेरो	वतो एष्वं सुवकिं सिन्धुवर्षाम्	६ [२] ११०

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिपुप् ।

धेनुः प्रजस्य काम्यं दुहाना	ऽन्तः पुत्रश्चरति वृक्षिणायाः ।	
आ द्यौतनिं वहति शुभ्रयामो	पसुः स्तोमो अश्विनां वजीगः	१
सुयुग्ं वहन्ति प्रति वामूतेनो	ध्वा भवन्ति पितरेषु मेधाः ।	
जरेथाम्रस्मद् वि पणेर्मतीषां	युवोरवक्षकुमा यातमर्वाक्	२
सुयुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन	वस्राविम शृणुतं श्लोकमद्रेः ।	
किमद्ग वां प्रत्यवर्तिं गर्भिष्ठा	ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्थेथामा गतं कच्चिदेवै	र्दश्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।	
भ्रमा हि वां गोक्ष्मजीका मधूनि	प्र मित्रासो न वृवुरुधो अत्रे	४
तिरः पुरू चिदश्विना रजां	स्याद्गपो वां मघवान्ना जनेषु ।	
एह यातं पथिभिर्विवयानै	र्दश्राविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोक्षः सख्य शिव वा'	युवोर्नरा द्रविण जद्वाव्याम् ।	
पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि	मध्वा मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युव सुवक्षा	नियुद्धिश्च सजोपसा युवाना ।	
नासत्या तिरोअद्ग्य जुषाणा	सोमं पिबतमग्निधा सुवानू	७
अश्विना परिं वामिषः पुरूची	रीयुर्गीर्भिर्यतमाना असृधाः ।	
रथो ह वामृतजा अद्रिजृतः	परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः	सोमस्तं पातुमा गतं वुरोणे ।	
रथो ह वां भूरि वर्षः करिक्र	सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिपुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो	मित्रो दाधार पृथिवीमुत धाम् ।	
मित्रः कुक्षिरनिमिषामि चष्टे	मित्राय हृदयं धृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो' अस्तु प्रयस्वान्	यस्तं आदित्यं शिक्षति धृतेन ।	
न हन्पते न जीयते त्वोतो	नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वृरात्	२ (५७८)

त्रिपुत्रस्यो वृद्धो त्रिचक्रं ३३ श्रुवा पुत्रं कथावन् ।
 अस्तीत्यं पत्न्ये मारिवात्तम् ३४ तेषां वृद्धां सम्बन्धितम् ३
 अमीकं अमलं पृथ्वीसो ३५ पितृत्वान्महं वाङ् मयं ।
 आर्यसिद्ध्या अशक्तं वृष्टीः ३६ पुत्रं तस्मिन् परि वीर्युक्तम् ४
 श्री उपस्थां विन्धुशक्तिः कवीना ३७ नृत्तं विन्धुता त्रिपथे सुश्रुत् ।
 अतावतीपर्यन्तस्तिष्ठो अस्या ३८ शिरः श्रियो त्रिपथे पर्यन्तम् ५
 शिरः श्रिवा बन्धुवांश्विनि ३९ विवेकिं वा सुतं श्रियो अर्थः ।
 त्रिपथं श्रुप वा सुश्रु कर्तुं ४० यत्तं वातापिन्धो सुश्रुपे वा ६
 शिरः श्रिवा संश्रिता लोचनीति ४१ एतानां त्रिवाचकना सुश्रुती ।
 आर्यसिद्धस्तु ऐश्वरी श्रियो ४२ तं त्रिपथं तस्मिन् सुश्रुपं ७
 त्रिचक्रं वृद्धां रोषुन्मति ४३ अर्थं एतन्मयसुत्सव श्रियः ।
 अतावन्तं इतिप वृद्धमति ४४ शिरः श्रियो त्रिपथं अन्तु वृष्टः ८ [१] (११०)

(७)

१ कश्चिन्ने विन्धुश्रियः । श्रियो देवः । श्रियुत् ।

य तं विन्धुश्रियं अविद्वन्मतीतं ४५ वरुणीं वरुणमनोयाम् ।
 तस्मिन्निह वा सुश्रुहे भूतिं सुते ४६ त्रिपुत्रस्युत्तमि पतिवार्थं अस्याः १
 इन्द्रं सु पुत्रं वरुणा सुश्रुणा ४७ श्रियो य प्रीताः संश्रुपं सुश्रुहे ।
 त्रिपुत्रे अस्यां उपसन्त वृष्टः ४८ य सोऽयं वरुणः सुश्रुवन्वाम् २
 वा प्राणस्ये सुश्रुत् इत्यस्ति सुश्रुतिं ४९ तस्मिन्मतीतं अन्ते पर्यन्तम् ।
 अस्यां पुत्रं त्रिपुत्रं अशक्तम् ५० सुश्रुवन्मति विन्धुत् वृष्टि ३
 अस्यां विद्वन्मति ऐश्वरी सुश्रुते ५१ तस्मिन् सुश्रुवन्मति अश्रुते मन्त्रिणा ।
 इमा यं ते मन्त्रिः सुश्रुवन्मति ५२ सुश्रुवन्मति सुश्रुता वरुणाः ४
 य तं त्रिवा मन्त्रुमती सुश्रुवा ५३ अर्थं सुश्रुवन्मति सुश्रुती ।
 तेषुहे विन्धुं अश्रुते वरुणा ५४ वा श्रियो प्राणस्यं वा सुश्रुति ५
 य तं अश्रु पर्यन्तस्ये वा ५५ तस्मिन्मति सुश्रुवन्मति इव श्रिया ।
 तस्मिन्मति पर्यन्तं अश्रुते ५६ अश्रुत् एतं सुश्रुतिं त्रिचक्रं वाम् ६ [२] (११०)

(५८)

१ गायिनो विश्वामित्रः । अश्विनी । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रब्रस्य काम्यं दुर्हान्ना ऽन्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः । आ द्योतुनिं ब्रह्मति शुभ्रयामो—पसु स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुग् ब्रह्मन्ति प्रति वामुतेनो—ध्वा भवन्ति पितरेषु मेधाः । जरेथामुस्मद् वि पुणेर्मनीषां युवोरवश्वकुमा यातमर्वाक्	२
सुपुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन दस्त्राग्रिम शृणुत श्लोकमर्द्रैः । किमुद्ग वा प्रत्यवर्ति गमिष्ठा ऽऽह्वविधासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गत कच्चिदेवै—र्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोक्षजीका मधूनि प्र मित्रासो न वुवुरुक्षो अग्रै	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजा—स्याद्गपो वा मघवाना जनेषु । एह यातं पृथिभिर्वेदयान्ने—दस्त्राग्रिमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सुरस्य शिव वा' युवोर्नरा ब्रविण जद्वाव्याम् । पुनः कृष्णानाः सरया शिवानि मर्धा मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युष सुवक्षा नियुद्धिष्व सजोपसा युवाना । नासत्या तिरोअह्वयं जुषाणा सोमं पिबतमग्निधा सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची—रीपुर्यामिर्वितमाना असृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गत दुरोणे । रथो ह वां मूरि वर्षः करिक्त सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गायिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, १-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुषाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कुटीरनिमिषामि चष्टे मित्रार्यं हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो' अस्तु प्रयस्त्वान् यस्तं आदित्य शिक्षति वृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न दूरात्	२ (५७८)

(५८)

९ गायिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रवस्य काम्यं बुहाना ऽन्तः पुत्रश्चरति वृक्षिणायाः । आ चोत्तनिं वंहति शुभ्रयामो पसः स्तोमो अश्विनां वजीगः	१
सुपुग् वंहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा मवन्ति पितरेषु मेधाः । जरेथामुस्मद् वि पुणेर्मनीपां युवोरवश्चकुमा यातमर्वाक्	२
सुपुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन वस्राशिम शृणुत श्लोकमद्रैः । किग्द्वा वां प्रत्यर्वाति गमिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोक्ष्मजीका मधून्ति प्र मित्रासो न ववुरुक्षो अग्नें	४
तिरः पूरु चिदश्विना रजां स्याद्गपो वां मघवाना जनेषु । पह यातं पृथिभिर्वेवयानैर्दधाविमे वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणामोकैः सख्य शिव वां युवोर्नरा द्रविण जद्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू संमाना	६
अश्विना थायुना युवं सुवक्षा नियुञ्जिष्व सजोर्पसा युवाना । नासत्या तिरोऽद्भ्यं जुषाणा सोमं पियतमसिधां सुदानू	७
अश्विना परि वामिपः पूरुची रीयुर्गीर्मिर्यतमाना असृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं वुरोणे । रथो ह वां मूरि धर्षः करिक्रव सुतावतो निष्कृतमार्गमिधः	९ [४] (५७६)

(५९)

९ गायिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति बुषाणो मित्रो वार्धार पृथिवीयुत धाम् । मित्रः कृषीरनिमिषामि चटे मित्राय हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आवित्य शिक्षति धृतेन । न हन्यते न जीयते त्वातो नैनमंहो अश्रोत्यन्तितो न वुराव	२ (५७८)

विप्रास्यो वृषभो विप्रास्य	पुत्र इन्द्रो वृषभ इन्द्रो वृषभः ।	
इन्द्रो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	१
अमीकं आतां पृथिवीं	पृथिवीं पृथिवीं पृथिवीं पृथिवीं ।	
आपविशस्या अरयन्त वृषीः	वृषीः वृषीः वृषीः वृषीः ।	४
मी वृषस्यां विप्रास्यः	विप्रास्यः विप्रास्यः विप्रास्यः विप्रास्यः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	५
विप्रास्यः वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
विप्रास्यः वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	६
विप्रास्यः वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
विप्रास्यः वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	७
विप्रास्यः वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
विप्रास्यः वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	८ [१] ११०

(५०)

१ वृषभो विप्रास्यः । विप्रास्यः वृषभः । विप्रास्यः ।

प मे विप्रास्यो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	१
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	२
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	३
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	४
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	५
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभः ।	६ [२] ११०

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । विष्टुप् ।

धेनुः प्रवस्य काम्यं दुहान्ता	ऽन्तः पुत्रश्वरति वृक्षिणायाः ।	
आ द्योतनि बहति शुभ्रयांशो	षसः स्तोमो अश्विनां वजीगः	१
सुपुग् बहन्ति प्रति वामूतेनो	ध्वा भवन्ति पितरैव मेधाः ।	
जरेधामस्मद् वि पणेर्मनीषां	युवोरवश्वकुमा यातमवाक्	२
सुयुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन	वस्राविम गृणुतं श्लोकमद्रेः ।	
किमुद्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा	ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजा.	३
आ मन्येथामा गत कच्चिदेवै	र्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।	
इमा हि वां गोक्रंजीका मधूनि	प्र मित्रासो न वृवुरुशो अग्ने	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां	स्याद्गपो वां मघवाना जनेषु ।	
पह यातं पथिभिर्विवयानै	र्वस्राविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुषाणमोकः सख्य शिव वां	युवोर्नरा व्रविणं जह्नाव्याम् ।	
पुनः कृष्णानाः सख्या शिवानि	मध्वा मदेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युवं सुवक्षा	नियुद्धिश्च सुजोषसा युवाना ।	
नासत्या तिरोअङ्घ्र्यं जुषाणा	सोमं पिबतमस्रिधा सुवान्	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची	रीयुर्गामिष्यतमाना अस्रिधाः ।	
रथो ह वामृतजा अद्रिजृतः	परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकूः	सोमस्तं पातमा गत वुरोणे ।	
रथो ह वां मूरि वर्षः करिक्रतु	सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति वृषाणो	मित्रो दाधार पृथिवीसुत द्याम् ।	
मित्रः कुटीरनिमिषामि चष्टे	मित्रार्यं हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान्	यस्तं आदित्य शिक्षति धृतेन ।	
न हृन्पते न जीयते त्वोतो	नैनमद्वौ अश्रोत्वान्तितो न वृरात्	२ (५७८)

विष्णुसन्तो वृषभे सिन्धुस्य	सुत इन्द्रो वा पुंशुष प्रजापतिम् ।	
अप्युषीषा पर्युषे मारिजिह्वाम्	तत्र ऐतौषा वृषभः सम्भतीनाम्	१
सुधीषं आस्यं वृषीलो	प्यासित्वासास्येह्ये वाशु धाम् ।	
आपंभित्वा अप्यन्त वृषीः	पृथक् वर्जनीः परि वीजुक्तम्	४
वी दुषस्या सिन्धुस्यः कवीषा	सुत विज्याया विदधन्तु सुभम् ।	
सुतास्यैर्यौषधैस्तिस्रो अस्या	विषा विषे विषे पर्यमासा	५
विषा विषा वंशित्वासीनि	विषेविष आ सुतं विष्यो अहः ।	
विषास्यं त्रय आ सुता वसुति	मगं वातार्थिन्ने सुतये वाः	६
विषा विषाः संविता सोमवीक्षि	राजाना विषावर्जना सुप्राप्ती ।	
आपंभित्सु ऐवसी विदुषी	धौ भिषन्त सविदुः सुवार्प	७
विषंशुमा इष्यसां रोपुमसि	अपौं राजन्वजुत्सव वीराः ।	
सुतास्यं इतिषा इक्ष्मन्त	विषा विषो विषे सन्तु वृषा	८ [१] (११०)

(५०)

१ कश्चिन्ने विन्धयिषा । विन्धे वेधः । विदुः ।

म मे विषिष्यो वंशित्वासीनि	केतुं वसुतीं वसुतामपोषाम् ।	
सुपमिषुष पा सुतुहे मूर्ति प्राणे	सिन्धुस्युषिः पृथिवारो वस्यः	१
इन्द्रः सु पूषा वृषभ्य सुप्राप्ता	विषो न शीताः संसुपे इन्द्रो ।	
विन्धे पर्यन्त उषरन्त वृषाः	म वीज्यं वसुषा सुसुवर्षवाः	२
पा सुमसो वृष्यं इष्यन्ति सुवि	वसुस्यन्तींमोषो वर्जयन्ति ।	
अप्यां पुषं केन्वो वासुस्यन्त	सुसुवर्षन्ति विष्यो वसुषि	३
अप्यां विषविषु ऐवसी सुमेहे	वायो पृथुस्यो जंशुने वंशिता ।	
इम्य वं मे वसुति मूर्तिषाण	सुष्यं वंशन्ति वसुषा वसुष्यः	४
वा मे विष्णु मसुमती सुमेधा	अहो वृषेवृष्यतं उषुषी ।	
तयेह विन्धो अर्षहे परंशु	मा वाद्वेह सुवर्षा वा वसुनि	५
पा मे अये परंशुषेव वाप	संशुमती वृषिर्षह देव विषा ।	
वासुस्यन्तु वर्जति अशवेवो	वसुषे एषं सुसुति विन्धवर्षवाः	६ [२] (११०)

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अभिनो । धिष्टुप् ।

धेनुः प्रलस्य काम्यं दुहाना ऽन्तः पुत्रश्ररति वक्षिणायाः ।
 आ द्योतनि बंहति शुभ्रयामो पसः स्तोमो अश्विनावजीगः १
 सुपुग् बंहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वां भवन्ति पितरेव मेधाः ।
 जरेथामस्मद् वि षणेर्मनीषा युवोरवश्चकुमा यातमर्वाक् २
 सुपुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन वस्राधिम गृणुत श्लोकमद्रेः ।
 किगङ्ग षां प्रत्यर्वति गर्मिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ३
 आ मन्येथामा गत कच्चिदेवै र्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।
 शुगा हि वां गोश्रज्जीका मधूनि प्र मित्रासो न वृवुरुस्रो अग्ने ४
 तिरः पूरु चिदश्विना रजा स्याद्भूपो वा मघवाना जनेषु ।
 एह यातं पृथिभिर्विद्ययानै र्वस्राविमै वां निधयो मधूनाम् ५ [३]

पूराणमोकः सख्य शिव वां युवोर्नरा द्रविण जह्नाव्याम् ।
 पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू संमानाः ६
 अश्विना वायुना युव सुदक्षा नियुङ्क्षिश्च सुजोर्पसा युवाना ।
 नासत्या तिम्रोअङ्ग्यं जुषाणा सोमं पिबतमग्निधा सुवानू ७
 अश्विना परि वामिषः पूरुची रीपुर्गीर्मिषतमाना अमृधाः ।
 रथो ह वामृतजा अद्रिञ्चुतः परि द्यावापृथिवी याति स्रद्यः ८
 अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गत वुरोणे ।
 रथो ह षां भूति वर्षः करिक्रत् सुतावती निष्कृतमार्गमिष्ठः ९ [४] (५७३)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । मिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रूषाणो मित्रो वाधार पृथिवीमुत द्याम् ।
 मित्रः कुटीरनिमिषामि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत १
 प्र स मित्र मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्रति घृतेन ।
 न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्रोत्वान्तितो न वृरात् २ (५७८)

त्रिपुत्रस्यो सुभ्रुवो त्रिभ्रुवः ।	एत इत्युवा पुंशुश्च इत्युवात् ।	
अप्युक्त्वाः परंपते वाङ्मिवात् ।	एत ऐतिहा सुभ्रुवा इत्युक्त्वात् ।	३
अमीकं आत्तां पृथ्वीरवो—	प्राप्तिरप्युक्त्वात् ।	
आपदभिरस्मा अजन्त इवीः ।	पृथुम् अर्जुनीः परि वीमनुजान् ।	४
धी पुत्रस्यां त्रिभ्रुजिः कंवीवा—	भुज किमुत्त त्रिभ्रुवुः सुभ्रुवः ।	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	५
त्रिभ्रुः स्रुक्त्वात्—	त्रिभ्रुः स्रुक्त्वात्—	
त्रिभ्रुः स्रुक्त्वात्—	त्रिभ्रुः स्रुक्त्वात्—	६
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	७
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	८ [१] (११०)

(५०)

१ अत्रिये त्रिभ्रुजिः । त्रिभ्रुः देवः । त्रिभ्रुः ।

अ मे त्रिभ्रुजिः अत्रिये त्रिभ्रुजिः ।	अ मे त्रिभ्रुजिः अत्रिये त्रिभ्रुजिः ।	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	१
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	२
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	३
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	४
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	५
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	
अप्युक्त्वात्—	अप्युक्त्वात्—	६ [२] (११०)

(५८)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रज्ञस्य काम्यं दुहान्ना	ऽन्तः पुत्रश्चरति वक्षिणायाः ।	
आ द्योतनि बहति शुभ्रयामो	पसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुग् बहन्ति प्रति वामूतेनो	ध्वो मवन्ति पितरेषु मेधाः ।	
जरेधामस्मद् वि पणेर्मनीषां	युवोरवश्चकुमा यातमवाक्	२
सुपुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन	दक्षायिम शृणुत श्लोकमद्वैः ।	
किगुङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा	ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गत कच्चिदेवै	र्विश्च जनासो अश्विना हवन्ते ।	
इमा हि वां गोक्रंजीका मधूनि	प्र मित्रासो न वृवुरुधो अग्रै	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजा	स्याद्गपो वा मघवान्ना जनेषु ।	
पह यातं पथिभिर्वेवयानै	र्वस्त्राविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सख्यं शिवं वा'	युवोर्नरा व्रविण जह्नाव्याम् ।	
पुनः कृष्णानाः सख्या शिवानि	मध्या मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युव सुवक्षा	नियुद्धिश्च सजोपसा युवाना ।	
नासत्या तिरोअद्भ्यं जुपाणा	सोमं पिबतमसिधा सुदानू	७
अश्विना परि वामिपः पुरुची	रीपुर्गीर्मिर्यतमाना अमृधाः ।	
रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः	परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः	सोमस्तं पातमा गत वुरोणे ।	
रथो ह वां मूरि वर्षः करिकत	सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

९ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति बुवाणो	मित्रो दाधार पृथिवीमुत धाम ।	
मित्रः कृटीरनिमिषामि चष्टे	मित्राय हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्र मतो अस्तु प्रयस्वान्	यस्त आदित्य शिर्क्षति वृतेन ।	
न हन्यते न जीयते त्वोतो	नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वृरात	२ (५७८)

(५८)

९ गायिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः पुत्रस्य काम्यं बुहान्ना ऽन्तः पुत्रश्चरति वक्षिणायाः । आ योतनि बहति क्षुभ्रपांशो-पसुः स्तोमो अश्विनावजीगः सुपुग् बहन्ति प्रति वामूतेनो-र्ध्वा भवन्ति पितरेषु मेधाः । जरैथाम्बस्मद् वि पणोर्मन्त्रीपां युवोरवश्चक्रुमा यातमवाक् सुपुग्मिश्चैः सुवृता रथेन दस्त्राविम शृणुतं श्लोकमद्रैः । किगङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा ऽऽह्वृदिपासो अश्विना पुराजाः आ मन्येथामा गत कच्चिदेवै-र्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोक्ष्मजीका मधूति प्र मित्रासो न वृषुरुक्षो अग्रे तिरः पुरू चिदश्विना रजां-स्याद्वापो वां मघवान् जनेषु । पह यातं पृथिभिर्वेवयान्ने-दंघ्राविमै वां निधयो मधूनाम्	१ २ ३ ४ ५ [३]
--	---------------------------

पुराणामोकः सुख्य शिव वां युवोर्नरा व्रविण जह्नाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सुख्या शिवाति मध्वा मवेम सह नू संमानाः अश्विना यायुना युवं सुवक्षा नियुन्निश्च सजोपसा युवाना । नासत्या तिरोअह्वयं जुपाणा सोमं पिबतमग्निधा सुवान् अश्विना परि वामिषः पुरूची-रीपुर्गीर्मियतमान्ना असृधाः । रथो ह वामूतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गत वुरोणे । रथो ह वां मूरि वर्षः करिकत् सुतावतो निष्कृतमार्गामिष्ठः	६ ७ ८ ९ [४] (५७६)
---	----------------------------

(५९)

९ गायिनो विश्वामित्र । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो मित्रो वांधार पृथिवीभुत द्याम् । मित्रः कुटीरनिमिषामि चंटे मित्रार्य हृष्यं घृतर्धञ्जुहोत प्र स मित्र मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आवित्य शिक्षति भूतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्नोत्यन्तितो न वूरात्	१ २ (५७८)
---	-----------------

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः पुत्रस्य काम्यं दुहाना ऽन्तः पुत्रश्चरति वृक्षिणायाः । आ द्योतनिं वहति शुभ्रयामो पसुः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुयुग्ं वहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वां भवन्ति पितरेषु मेधाः । जरेथामस्मद् वि षणेर्मनीषां युवोरवश्वकुमा यातमर्वाक्	२
सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दस्रायिम शृणुत श्लोकमद्वैः । किमद्ग वां प्रत्यर्षति गमिष्ठा ऽऽह्वर्षिषासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिद्वेधे विंश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । इमा हि वां गोक्कजीका मधून्ति प्र मित्रासो न द्रुवुक्षो अग्ने	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां स्याद्गयो वां मघवाना जनेषु । एह यातं पथिभिर्वेदियानै र्दसाविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणामोकैः सख्यं शिवं वा युवोर्नरा द्रविणे जह्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मर्धा मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युवं सुवक्षा नियुद्धिश्च सजोपसा युवाना । नासत्या तिरौर्द्वचं जुपाणा सोमं पिबतमग्निधां सुदानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रीपुर्गाभिर्मर्यतमाना असृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिञ्जतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं दुरोणे । रथो ह वां भूरि वर्षः करिक्रत सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो मित्रो वार्धार पृथिवीसुत द्याम् । मित्रः कुटीरनिमिषामि चष्टे मित्राय हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्र मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आवित्य शिक्षति धृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न दूरात्	२ (५७८)

त्रिपुत्रस्यै वृषभे त्रिभक्तयं कुत ध्रुवा पुंशुष त्रयावात् ।
 मृत्प्रीतिः परस्मै माङ्गिरसान् त एतिहा वृषभे चम्बरीनाम् ३
 मृगीकं आसं मृगीरीये—प्यादित्पानम्यहं वात्त मयं ।
 आपदिवस्वा अपमत्त देवीः पूषम् बर्जमूर्तिः परी वीमकुञ्ज ४
 श्री वृषभस्यं त्रिभक्तयिः कंबीन्व—पुत्र त्रिपुत्रस्य त्रिपेयं तुषात् ।
 कुतारप्रिपरंभ्यास्तुभो अप्या—क्षिरा त्रिषो त्रिभक्ते परममनाः ५
 क्षिरा त्रिषः संक्षिर्वावीनि त्रिभक्तिं अयं तुंशु वित्तो मयः ।
 त्रिषात्तुं शय आ तुंशु वपुंति मयं आतादिपये तुतयं वाः ६
 क्षिरा त्रिषः संक्षिता संक्षीति राजांता त्रिषावर्षेष्य तुपुष्यी ।
 आपदिवस्व देवीं वी त्रिभक्तिं एतं त्रिभक्त त्रिभक्ताः तुषाव ७
 त्रिभक्तुमा वृषभतां देवपुत्रसि त्रयो एतन्पुत्रस्य वीर्यः ।
 कुतारान् इतिहा वृषभान्—क्षिरा त्रिषो त्रिभक्ते वपु देवः ८ [१] (११०)

(५०)

१ मयिने त्रिभक्तिना । त्रिभक्ते देवः । त्रिभुत् ।

म तं त्रिभक्तिं संक्षिभक्तयिं कुत वरणीं पशुनावापेयाम् ।
 तुषादिह वा वृषभे मूर्तिं कुते—रिभक्तयुक्तिः वृत्तिपर्यो अस्याः १
 इत्यः सु पूषा वृषभा वृषभस्यं त्रिषो व प्रीत्या संक्षुर्वं वृषभे ।
 त्रिभक्ते परस्मै त्रिभक्तयं देवः व वीर्यं वपुषा वृषभारणाम् २
 वा पुत्रस्यो वृषभं वृषभसि त्रिभक्तिं संक्षुर्वनीयाम्ते वर्यवसिन् ।
 वृषभं वृषं कुत वीर्यं वपुषात्तु वृषभस्यं त्रिभक्तिं वपुंति ३
 अप्या त्रिभक्तिं देवीं वृषभे इत्येते वृषभे कुतान्ते संक्षुर्वे वृषभे ।
 इत्यं वं ते वपुंति वृषभस्य वृषभं संक्षुर्वं वृषभे वपुषात् ४
 वा तं त्रिभक्ता मयुंशु वृषभे अयं वृषभे वृषभं वपुषी ।
 वपुषे वृषभे अयं वृषभे वपुषात्तु वृषभे वपुषात्तु वपुषी ५
 वा तं अयं वपुषे वपुषे वपुषात्तु वृषभे वपुषे वृषभे ।
 वपुषे वपुषे वपुषे वपुषे वपुषे वपुषे वपुषे वपुषे ६ [१] (११०)

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अभ्यिनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रवस्य काम्यं वुहाना ऽन्तः पुत्रश्वरति वार्क्षिणायाः । आ द्योतन्ति बंहति शुभ्रपांशो पराः स्तोमो अश्विनां वजीगः	१
सुपुत्रं बंहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा मं वन्ति पितरेषु मेधाः । जरेथाम्स्मद् वि पुणेर्मन्नीषा युवोरवश्वकृमा यातमर्वाक्	२
सुपुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन दस्त्रायिम शृणुतं श्लोकमद्रेः । किमुद्ग वां प्रत्यर्वति गमिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवै विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । भ्रमा हि वां गोक्त्रजीका मधूनि प्र मित्रासो न वृदुरुस्रो अग्रे	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजा स्याद्गपो वां मघवाना जनेषु । एह पातं पथिभिर्देववान्ने र्वस्त्राविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुष्यणमोक्तः सख्य शिव वा युवोर्नरा व्रविण जद्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युव सुदक्षा नियुञ्जिष्व सजोपसा युवाना । नासत्या तिरोअद्भ्यं जुषाणा सोमं पिबतमसिधा सुदानु	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रीपुर्गीर्मिष्यतमाना असृधाः । रथो ह धामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्य	८
अश्विना मधुपुतमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं बुरोणे । रथो ह वां भूरि वपुः करिक्रत् सुतावतो निष्कृतमार्गमिधः	९ [४] (५७९)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ६-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति वृषाणो मित्रो वाधार पृथिवीमुत धाम् । मित्रः कृष्टीरनिमिषामि चंटे मित्राय हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति भ्रतेन । न हृन्पते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्नोत्यन्तितो न वृरात्	२ (५७८)

विष्णुस्यो वृषभो विष्णुस्य	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	१
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	४
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	५
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	६
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	७
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	८ [१] (११०)

(५०)

१ वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो । वृषभो वृषभो । वृषभो ।

वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	१
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	२
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	३
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	४
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	५
वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो	वृषभो वृषभो वृषभो वृषभो ।	६ [२] (११०)

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रब्रस्य काम्यं बुहाना	ऽन्तः पुत्रश्चरति वक्षिणायाः ।	
आ द्योतनिं ब्रह्मति शुभ्रयामो	षसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुग् ब्रह्मन्ति प्रति वामूतेनो	ध्वा भवन्ति पितरेव मेधाः ।	
जरेथामस्मद् वि पणेमेनीषां	युवोरवश्चकुमा यातमर्वाक्	२
सुपुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन	वस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्वैः ।	
किगङ्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा	ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवै	र्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।	
इमा हि वां गोऋजीका मधूनि	प्र मित्रासो न वृषुरुधो अग्रे	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां	स्याङ्गपो वां मघवाना जनेषु ।	
पह यातं पृथिभिर्वैवयानै	र्ववाविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सख्यं शिवं वां	युवोर्नरा द्रविण जह्वाण्याम् ।	
पुनः कृष्णानाः सख्या शिवानि	मध्वा मधेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुनां युवं सुवक्षा	नियुन्दिश्च सजोपसा युवाना ।	
नासत्या तिरोऽर्हर्च जुपाणा	सोमं पिबतमग्निधां सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची	रीयुर्गीर्मिर्यतमाना असुधाः ।	
रथो ह वामृतजा अदिजुतः	परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः	सोमस्तं पातमा गतं वुरोणे ।	
रथो ह वां भूरि वर्षः करिक्रव	सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, ३-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति बुवाणो	मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् ।	
मित्रः कुटीरनिमिषामि चष्टे	मित्रार्यं हृष्य घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान्	यस्त आदित्यं शिक्षति वृतेन ।	
न हन्यते न जीयते त्वोतो	नेनमहो अश्रोत्यन्तितो न वृरात्	२ (५७८)

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अभिनौ । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रत्रस्य काम्य दुहाना ऽन्तः पुत्रश्वरति वार्क्षिणायाः । आ द्योतन्ति वहति शुभ्रयांशोपसः स्तोमो अश्विनावजीगः सुपुग् वहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा मवन्ति पितरेषु मेधाः । जरेधामस्मद् वि षणेर्मनीषा युवोरवश्वकुमा यातमवाक् सुपुग्मिश्वैः सुवृता रथेन दत्तायिम शृणुत श्लोकमद्वैः । किगद्ग वां प्रत्यर्वति गर्मिष्ठा ऽऽहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः आ मन्येयामा गत कच्चिदेवै विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । ब्रमा हि वां गोक्ज्जीका मधूति प्र मित्रासो न वृरुत्सो अग्ने तिरः पूरु चिदश्विना रजा स्याद्गपो वां मघवाना जनेषु । पह यातं पथिभिर्विव्याने दसादिमै वां निधयो मधूनाम्	१ २ ३ ४ ५ [१]
---	-----------------------------

पुराणमोकः सख्य शिवं वा युवोर्नरा द्रविण जद्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवाति मध्वा मदेम सह नू संमानाः अश्विना वायुना युव सुवक्षा नियुञ्जिश्च सजोर्पसा युवाना । नास्तत्या तिरोअङ्गच जुषाणा सोमं पिवतमस्रिधा सुवान् अश्विना परि वामिषः पूरुची रीयुर्गीर्मिर्धतमाना अमृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजृतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गत वुरोणे । रथो ह वां मूरि वर्षः करिक्रत् सुतावतो निष्कृतमार्गमिधः	६ ७ ८ ९ [४] (५७६)
---	--------------------------------

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्. १-१ गाथत्री ।

मित्रो जनान् यातयति बुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कुटीरनिमिषामि चंटे मित्रार्यं हृद्यं घृतवज्जुहोत प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति ध्रतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वुरात्	१ २ (५७८)
---	----------------

विष्णुस्यो वृषभे विष्णुस्य	शुभ इवुषा पुंशुच शुभाश्वम् ।	
अग्नीषोः कश्यपे वाङ्मिषान्	सह ऐशिया वृषभः सम्भतीनाम्	३
अग्नीषोः आस्यं पृथ्वीरशो	ध्वान्निस्वयन्मया वाङ्माम् ।	
आर्यभिरसा अरमन्त देवीः	पृथुषु वर्जनीः परि वीशुशुश्वम्	४
श्री वृषभस्य सिन्धुवृषिः कश्यपा	मृग विष्णुसा विष्णुषु शुभाश्वम् ।	
शुभाश्वीर्योर्वेद्यस्तिभो अस्या	शिरा विषो विष्णुषु कश्यपान्ता	५
विषा विष्णुः संकिर्वापीषि	विष्णुषु अ मृग विष्णुः अश्वः ।	
शुभाश्वं शुभ आ मृग वृषि	मम आश्विषये शुभाश्वं वाः	६
शिरा विष्णुः संकिर्वा पीषि	राजान्ता विष्णुषु कश्यपान्ता	
आर्यभिरस्य ऐशिया विष्णुषु	एवं विष्णुः सविष्णुः शुभाश्वं	७
विष्णुषु शुभाश्वं ऐशिया	शिरा विष्णुषु कश्यपान्ता	
शुभाश्वान् इशिया शुभाश्वान्	शिरा विष्णुषु कश्यपान्ता	८ [१] (११०)

(५०)

१ वाङ्मिषो विष्णुस्य । विष्णु देवः । विष्णुः ।

म मे विष्णुषु अविष्णुषु	पुंशु वरुणी वरुणाश्वोषाम् ।	
शुभाश्विषु वा इश्वे मृगि	अश्वे विष्णुस्य विष्णुः पञ्चिताश्वं अस्याः	१
अश्वः सु पूषा शुभेना शुभस्य	विष्णुः न श्रियाः संशुभं इश्वे ।	
विष्णुः पृथ्वी कश्यपान्ता	शिरा विष्णुषु कश्यपान्ता	२
पा आश्वो वृषभं इश्वे मृगि	मृगस्य वरुणीश्वो वरुणाश्वम् ।	
अश्वान् पुंशु वरुणाश्वान्	शुभाश्वान्ता विष्णुषु वरुणि	३
अश्वान् विष्णुषु ऐशिया	कश्यपान्ता विष्णुषु कश्यपान्ता	
इमा उ ते मृगि मृगिषु	कश्यपान्ता मृगिषु कश्यपान्ता	४
पा मे विष्णुः मृगिषु	अश्वं विष्णुषु कश्यपान्ता	
तपेह विष्णुः अश्वे कश्यपान्ता	शिरा विष्णुषु कश्यपान्ता	५
वा मे अश्वे पृथ्वीषु	कश्यपान्ता विष्णुषु कश्यपान्ता	
वाङ्मिषान् मृगिषु	कश्यपान्ता विष्णुषु कश्यपान्ता	६ [१] (११०)

(५८)

१ गायिनो विश्वामित्रः । अश्विनो । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रत्नस्य काम्यं दुहाना ऽन्तः पुत्रश्चरति वक्षिणायाः । आ द्योतुनि वहति शुभ्रयामो पसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुग् वहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा भवन्ति पितरेषु मेधाः । जैरथामस्मद् वि पणोर्मनीषां युवोरवश्वकूमा यातमर्वाक्	२
सुयुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन दस्रायिमं शृणुतं श्लोकमद्रेः । किग्दद् वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा ऽऽहुर्विषासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिद्वेषे धिश्च जनासो अश्विना हवन्ते । भ्रमा हि वां गोकंजीका मधूनि प्र मित्रासो न वृवुरुश्रो अग्रै	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां स्याद्गपो वा मघवाना जनेषु । एह यातं पृथिभिर्द्वयाने र्दवाविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सरूप शिव वां युवोर्नरा द्रविण जद्वाव्याम् । पुनः कृष्णानाः सरूया शिवानि मध्वा मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युष सुवक्षा नियुद्धिश्च सजोपसा युवाना । नासत्या तिरोऽद्वचं जुषाणा सोमं पिबतमस्त्रिधा सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रीयुर्गीर्भिर्पतमाना असृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिज्रूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं वुरोणे । रथो ह वां मूरि वर्यः करिक्त् सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गायिनो विश्वामित्रः । मिथः । त्रिष्टुप्, ३-९ गायत्री ।

मिथो जनान् यातयति ब्रुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कुधीरनिमिषामि चंटे मित्रार्यं हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आवित्य शिक्वति धृतेन । न हन्यते न जीयते त्वातो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वृरात्	२ (५७८)

सिद्धस्यो बुधस्ये सिद्धस्ये ज्ञत बुधस्ये पुंशुष पुत्रावान् ।	
बुधस्ये संशुषे मासिनस्ये त्व ऐशेष बुधस्ये सम्यक्प्रियात् ३	३
अपीकं आहतं पशुपीरयोप्यभिरवातांशुषे चापु मासं ।	
आपभिवस्य अजस्य बुधः पूषन् बर्कस्यैः परिं बीजपुञ्जन् ४	४
धी बुधस्यां सिन्धुपुञ्जिः कंवीगम्युत विजाला सिन्धुषेणु सुभम् ।	
कुलावृष्टिर्षोषसिद्धो अप्याभिरा सिन्धुषे सिन्धुषे पर्यमानः ५	५
भिरा सिन्धुषे संविशुषांशुषि सिन्धुषि आ सुंशुषे जिनो जाहः ।	
सिन्धुषे सुप आ सुंशुषे वसुति मयं अतार्पिपये सुतवें धाः ६	६
भिरा सिन्धुषे संशुषे सोशुषेति धर्माना सिन्धुषेण्य सुपापी ।	
आपभिवस्य रोशुषे सिन्धुषे जौ भिसस्य तद्विदुः सुधर्ष ७	७
सिन्धुषे सुधर्षां देपुनसि अर्षां एतन्पुनस्य धीराः ।	
कुलावोह इति सुधर्षांशुषेभिरा सिन्धुषे सिन्धुषे वन्तु बुधः ८ [१] ११०	८ [१] ११०

(५०)

१ अथिन्धुषे सिन्धुषेण्य । सिन्धुषे देवः । सिन्धुषे ।

प तं सिन्धुषे संविशुषांशुषे सुंशुषे वसुति पशुपामस्येपात् ।	
सुधर्षसिद्धे पा सुंशुषे सुंशुषे सुंशुषे सिन्धुषे सुंशुषे सुंशुषे सुंशुषे १	१
इन्द्रः सु सुधा सुधर्षा सुधर्षां सिन्धुषे व धीराः संशुषे सुंशुषे ।	
सिन्धुषे पर्यस्य सुधर्षस्य बुधः प रोशुषे वस्य सुधर्षस्यपात् २	२
पा प्रागप्रो सुधर्ष इत्यसिं सुधर्षे पशुस्यस्यैर्षोषे वस्यसिन्धुषे ।	
अप्यां पुंशुषे सुधर्षां अतन्पुनस्य सुधर्षस्ये सिन्धुषे वसुति ३	३
अप्यां सिन्धुषे रोशुषे सुधर्षे अतन्पुनस्ये अतन्पुनस्ये मंशुषा ।	
इत्त वं तै मस्ये सुंशुषे सुंशुषे सुंशुषे सुंशुषे सुंशुषे सुंशुषे ४	४
पा तं सिन्धुषे सुधर्षा सुधर्षा अतं सुधर्षस्य वसुषी ।	
तद्वे सिन्धुषे सुधर्षे सुधर्षांसा सुधर्षा सुधर्षां सुधर्षां ५	५
पा तं अतं सुधर्षस्ये सुधर्षा सुधर्षा सुधर्षा सुधर्षा सुधर्षा ६ [२] ११०	६ [२] ११०

(५८)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । अश्विनी । त्रिष्टुप् ।

धेनुः प्रब्रस्य काम्यं दुहान्ता ऽन्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः । आ द्यौतुति बहति शुभ्रयाम्रोषसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुग् बहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा मवन्ति पितरेषु मेधाः । जरेथामस्मद् वि षणेर्मनीषां युवोरयश्चकुमा यातमर्वाक्	२
सुपुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दत्तायिम शृणुतं श्लोकमद्रेः । किगृह्ण वीं प्रत्यर्वति गर्मिष्ठा ऽऽहृर्विप्रोसो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कच्चिवेषै र्विश्वे जनासो अश्विना ह्वन्ते । इमा हि वीं गोर्कजीका मधूनि प्र मित्रासो न वृषुरुचो अग्ने	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां स्यान्नयो वीं मघवाना जनेषु । पह यातं पथिभिर्वैवयानै र्वस्राविमै वीं निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सख्यं शिर्वं वा युवोर्नरा द्रविण जृह्णाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवाति मध्या मदेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युष सुवक्षा नियुद्धिश्च सजोर्पसा युवाना । नास्तत्या तिरोअह्वचं जुषाणा सोमं पिबतमग्निधा सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रीयुर्गीभिर्पितमाना असूधाः । रथो ह वामूतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं वुरोणे । रथो ह वीं मूरि वर्षः करिक्रत् सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गाथिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, १-१ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ध्रुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम् । मित्रः कुष्टीरनिमिषामि चंटे मित्राय हृदय घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतेषु अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षति धृतेन । न हन्त्येते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वुरात्	२ (५७८)

त्रिभुवनस्यो बुधमे त्रिभुवनं उव बुधुय बुधुय सुवारान् ।
 इन्द्रोऽथ पश्येत् माहिमात्मन् त्व ऐशोषा बुधुयः इन्द्रोऽतीवाम् १
 असीत् आहं पृथ्वीरथोऽप्यशित्वानामिह चापु माव ।
 आरंभित्वा अरमन्त देवीः पूषन् वर्जन्तीः परि भीमवृत्तान् ४
 भी बुधस्यां त्रिभुवनधिः कंभीन्नु सुत भित्तता त्रिभुवु सुवद् ।
 कुतात्परिपरंकास्तिस्रो अप्याऽधिरा त्रिभो त्रिभो परंमानाः ५
 त्रिभु त्रिभु त्रिभुवांशुभिः त्रिभुभिः आ सुतु त्रिभुं वाहः ।
 त्रिभुर्तुं प्रव आ सुवा वसुति मयं वातारिष्ये सुतये वः ६
 त्रिभु त्रिभु संश्रिता वांशुवीति राजांसा त्रिभुवर्कणा सुप्राची ।
 आरंभित्वा ऐशोषी त्रिभुवीं ध्वं विदमन्त इन्द्रिता सुवार ७
 त्रिभुवुत्त इन्द्रतां रोषुमाति वरो राजन्त्यसुरान् वीराः ।
 कुतामान इधिरा इन्द्रमास्त त्रिभु त्रिभो त्रिभे तन्तु देवाः ८ [१] ११७

(५०)

१ त्रिभुवे त्रिभुवोऽपि । त्रिभु देवः । त्रिभु ।

प मे त्रिभुवो वसुधुवन्तीसं त्रेतुं चरन्ती वसुधुवन्तीसं १
 सुतारिषु पा इन्द्रो मूर्ति प्राणे त्रिभुवन्तुः पशितापे अस्वाः १
 इन्द्रः सु पूषा सुवसां सुवसां त्रिभो व वीताः संतपे इन्द्रो ।
 त्रिभु पश्येत् सुवसां देवाः प वीत्तं वसुधुवन्तीसं २
 पा त्रामपो वसुधु इन्द्रमिति त्रिभुं वसुधुवन्तीसं पश्येत् ३
 अथवा पुं त्रेतुं वसुधुवन्तीसं सुवसां त्रिभु वसुधुवन्तीसं ३
 अथवा त्रिभुवो ऐशोषी सुवसां वसुधुवन्तीसं सुवसां वसुधुवन्तीसं ४
 इन्द्र वं ते वसुधु मूर्तिप्राण सुवसां वसुधुवन्तीसं वसुधुवन्तीसं ४
 पा मे त्रिभुवो वसुधुवन्तीसं सुवसां वसुधुवन्तीसं वसुधुवन्तीसं ५
 त्रेतुं त्रिभुवो वसुधुवन्तीसं सुवसां वसुधुवन्तीसं वसुधुवन्तीसं ५
 पा मे त्रेतुं वसुधुवन्तीसं सुवसां वसुधुवन्तीसं वसुधुवन्तीसं ६
 त्रिभुवन्तीसं वसुधुवन्तीसं सुवसां वसुधुवन्तीसं वसुधुवन्तीसं ६ [१] (५०)

(५८)

१ गायिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । विष्णुः ।

धेनुः पुत्रस्य काम्यं दुहाना ऽन्तः पुत्रध्वरति वार्क्षिणायाः । आ द्योतन्ति वहति शुभ्रपांशोपसः स्तोमो अश्विनावजीगः	१
सुपुत्रं वहन्ति प्रति वामूतेनो ध्वा मवन्ति पितरेषु मेधाः । जरेथाम्स्मद् वि पुणेर्मन्नीषां युवोरवश्वकृमा यातमवाक्	२
सुपुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दस्रायिम शृणुतं श्लोकमद्रेः । किमुद्ग वां प्रत्यवर्ति गमिष्ठा ऽऽहुर्विपासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येद्यामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । भ्रमा हि वां गोक्कजीका मधूनि प्र मित्रासो न ववुरुसो अग्रे	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां स्याद्गपो वा मघवाना जनेषु । पह यातं पथिभिर्वैवयाने रसाविमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सख्य शिव वां युवोर्नरा व्रविण जद्वाव्याम् । पुनः कृण्वानाः सख्या शिवाति मध्वा मदेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युव सुवक्षा नियुञ्जिश्च सजोर्पसा युवाना । नासत्या तिरोर्द्वय जुष्टाणा सोमं पिबतमधिधां सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रियुर्गीर्मिर्यतमाना अमृधाः । रथो ह वामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं कुरोणे । रथो ह वां भूरि सर्पः करिक्रत् सुतावतो निष्कृतमार्गामिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गायिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिष्टुप्, १-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति वृवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत धाम् । मित्रः कुटीरनिमिषामि चंटे मित्रार्यं हृदयं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आवित्य शिक्षति धृतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वूरात्	२ (५७८)

त्रिपात्रस्यो कृतमो सिन्धुकेप	सुत श्रुवा पुत्रव इवावात् ।	
श्रुतीकः पंक्तो बर्हिगाम्	रत ऐषिवा सुतमा इन्धुकीनाम्	३
अपीकं आस्तां पदुवीरयो	प्राप्तित्पानमद्ये वात् न्यम ।	
आप्येभ्यस्मा अस्मत्त देवीः	पुत्रगु बर्हिनीः परि वीर्युजन्	४
वी बुबस्थां सिन्धुश्रुतिः कंवीना	युत किम्पुना सिन्धुपेयु सुत्रम् ।	
अतावपिपारंभ्यासिद्धो अन्त्या	शिर विवो सिन्धुपे पर्यमात्तः	५
शिर विवः कंकिरुर्वाप्येति	निर्दिष्टि जा सुत विन्तो अयः ।	
त्रिवात्तुं प्राव वा सुंश बर्हिनि	मयं आताविषये सुतये वा	६
शिर विवः कंकिरु लोववीति	एतन्म त्रिवावरंवा सुतुपी ।	
आप्येभ्यस्त्व ऐवंसी विदुषी	एवं मिसन्त उचितः सुवाप	७
किन्धुमा सुतकां ऐवजाति	अथो एतस्त्वसुरत्स वीरः ।	
अतस्त्वं इति एवमात्त	शिर विवो सिन्धुपे तन्पु देवः	८ [१] ११०

(५०)

६ वाप्येभ्यो सिन्धुकीक । सिन्धु देवः । विदुषु ।

३ वें विद्विहो अकिन्धुमीवा	सुतं बर्हिनीं बर्हिनामयोवाय ।	
सुतविषय वा सुंशे मूरि प्राये	एवस्तुश्रुतिः पंक्तिवारे अस्याः	१
इत्ता सु पूवा सुवंक सुवस्त	विद्ये न प्रीताः कंताव सुंशे ।	
विन्धे बर्हिवा सुवर्णत देवः	३ वीर्यं कता सुवर्णवाय	२
वा आन्ध्रे सुवंक इन्धुमि सुकिं	मंशुस्वतींमन्ध्रे मर्मिस्वित् ।	
अन्ध्रं पुवं केन्धो एवजात्या	सुवर्णमि विद्वो बर्हिनि	३
अन्ध्रां सिन्धुपे ऐवंसी सुवन्धे	मन्धो पुजाये अन्ध्रे कंतीवा ।	
इत्ता एं हे मन्धि मूरिवाप	अन्धो मन्धित सुंशे एवजा	४
वा तें सिन्धु बर्हिनी सुदेवा	अद्यं विन्धुस्वतं उदुपी ।	
तदेव विन्धो अर्धे बर्हिना	जा कंशप सुवर्णां अ मूर्हि	५
वा तें अन्धे पर्यवस्तेषु वाप	अन्धमन्दी सुवर्णं देव सिन्धु ।	
एतस्त्वमन्ध्रं मर्मिना वास्तुको	वन्धो एवत् सुंशे सिन्धुर्णवाय	६ [२] ११०

(५८)

१ गायिनो विश्वामित्रः । अश्विनौ । त्रिपुप् ।

धेनुः भ्रतस्य काम्यं दुहाना ऽन्तः पुत्रश्चरति वक्षिणापाः ।	
आ द्योतनिं बहति शुभ्रपांमो—पसु' स्तोमो अश्विनां वजीगः	१
सुपुग् वंहन्ति प्रति वामृतेनो—र्ध्वा भवन्ति पितरेषु मेधाः ।	
जरथामस्मद् वि पुणेर्मेनीपा युवोरखंश्चकुमा यातमर्वाक्	२
सुपुग्मिरश्वैः सुवृता रथेन वस्रायिम शृणुत श्लोकमद्वैः ।	
किग्ना वं प्रत्यर्वात् गमिष्ठा ऽऽहुर्विपासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गत कञ्चिदेषे—र्ध्वे जनासो अश्विना हवन्ते ।	
इमा हि वां गोकञ्जीका मधूति प्र मित्रासो न ववुरुक्षो अग्रै	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजां—स्याद्गयो वा मघवाना जनेषु ।	
एह यातं पथिभिर्देवयानै—र्दवाविमै वा निधयो मधूनाम	५ [३]

पुराणामोकः सख्य शिवं वा' युवोर्नेरा द्रविण जग्नाव्याम् ।	
पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू संमानाः	६
अश्विना द्यापुना युष सुवक्षा नियुद्धिष्व सजोपसा युवाना ।	
नासत्या तिरोअह्वं जुपाणा सोमं पियतमस्त्रिधा सुदानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची—रीपुर्गीर्मिर्यतमाना असृधाः ।	
रथो ह वामृतजा अद्रिजुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुचमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं वुरोणे ।	
रथो ह वां भूरि वपुः करिक्रव सुतावतो निष्कृतमार्गमिष्ठः	९ [४] (५७९)

(५९)

१ गायिनो विश्वामित्रः । मित्रः । त्रिपुप्, ३-१ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति वृषाणो मित्रो वाधार पृथिवीभुत द्याम् ।	
मित्रः कुटीरनिमिषामि चष्टे मित्राय हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतीं अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आवित्य निक्षति घृतेन ।	
न हन्त्यते न जीयते त्वातो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वुरात्	२ (५७)

त्रिपुत्रस्यो बृहमो त्रिभक्तय इव श्रुथा पुत्रव इत्यारान् ।
 अस्तीकः पर्युतौ मारिवात्तान् त्त ऐतिहा बृहम्य कन्वतीनाम् १
 अमीकं आतां पृथीरवो—प्यवित्वात्मन्मये वात्तु माव ।
 आप्तमिदृश्या अरमन्त वेदीः पूवम् अर्जुनीः परिं वीमपुत्रान् ४
 वी वृचस्यां सिन्धुप्रधिः कंवीना—पुत्र मिस्तुतय त्रिवेषु तुत्रान् ।
 अतावद्विर्वावत्सिद्धो अप्यु—विप विषो त्रिवेषे पर्यमायाः ५
 विप विषा त्रिविर्वापिनि विविर्चित्त व्य हुत्त मिर्तुं अहः ।
 त्रिवर्तुं पुत्र आ सुवा वसुति मयं वाताविषजे तुत्रवै वाः ६
 विप विषा त्रिविवा त्रिविदी एजन्त त्रिवावरवच्य तुत्रापी ।
 आप्तमिदृश्या ऐवती विदुवीं एव मिस्तुत वदितुः सुवार्च ७
 विवंपुत्रा इत्यत्रां ऐवनासि अर्वा एतन्वत्तुंरस्य वीपः ।
 अतावाव इतिप इत्यत्रां—विप विषो त्रिवेषे तन्तु वेवाः ८ [१] ११०

(५०)

१ एतन्मिने विन्वतीका । विन्वे वेवाः । विदुर् ।

प मे विद्विर्वा वविष्मन्तीनां वेत्तुं वरणी वपुत्रामप्येधाम् ।
 तुत्रमिदृश पा हुंयुवे मूर्ति वाते—रिन्वात्तुतिः पत्रितारो अस्याः १
 इन्द्रः तु पूषा वृषभा इत्यत्रां विषो न प्रीता संशुव हुंयुवे ।
 विन्वे पर्यस्या इत्यत्रां वेवाः व बोधं वत्तवा तुत्रवरवात् २
 पा अत्रयो वृष्य इत्यत्रां वृषिं मंत्रस्वर्गीनांते पर्यवसिन् ।
 अप्यां पुषं वेवनां वावत्तुन्त तुत्रवरन्ति विद्वन्तु वसुषि ३
 अप्यां विवसिपु ऐवती सुवेत्ते वाव्वो पुत्रान्ते अन्तुरे कंवीना ।
 इमा वं ते अर्वा मूर्तिवाप इत्यत्रां वदन्ति इत्यत्र पर्यवाः ४
 वा तं त्रिवा मर्तुपती तुत्रेवा अर्वा इत्येवृष्यतं वदुषी ।
 तेषुह विन्वो अर्वाते पर्यवा—म त्रिवप अत्रपां अ मर्तुषि ५
 पा तं अत्रे पर्यवस्येषु वाप—वदन्ती प्रीत्यं देव त्रिवा ।
 एतन्वत्तुं पर्यति वातवेत्ता वत्तो एवम् तुत्रां त्रिन्वर्जनाम् ६ [१] ११०

(५८)

१ गायिनो विश्वामित्रः । अभिनौ । विष्णुः ।

धेनुः प्रजस्य काम्यं दुर्हाना ऽन्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः । आ द्योतनिं बहति शुभ्रयाग्रेषसः स्तोमो अश्विनाषजीगः	१
सुपुगू बहन्ति प्रति वामुतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरैषु मेधाः । जरेथामुस्मद् वि एणेर्मनीषां युवोरवश्वकुमा यातमवाक्	२
सुपुगिरश्वैः सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः । किगङ्ग वां प्रत्यर्षति गमिष्ठा ऽऽह्वुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः	३
आ मन्येथामा गतं कन्चिद्वैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते । श्रमा हि वां गोक्कजीका मधूनि प्र मित्रासो न वदुरुषो अग्रे	४
तिरः पुरु चिदश्विना रजा स्याद्गपो वां मघवाना जनेषु । एह यातं पृथिभिर्विषयानैर्दवादिमै वां निधयो मधूनाम्	५ [३]

पुराणमोकः सख्य शिव वां युवोर्नरा द्रविण जह्वाव्याम् । पुनः कृष्णवानाः सख्या शिवानि मध्वा मवेम सह नू संमानाः	६
अश्विना वायुना युष सुवक्षा नियुञ्जिश्च सजोषसा युवाना । नासत्वा तिरोर्द्वयं जुषाणा सोमं पिबतमग्निर्धा सुवानू	७
अश्विना परि वामिषः पुरुची रीयुर्गीर्मिष्यतमाना असुधाः । रथो ह वामुतजा अद्रिञ्जुतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः	८
अश्विना मधुपुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं बुरोणे । रथो ह वां मूरि वर्षः करिक्कत् सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः	९ [४] (५७६)

(५९)

१ गायिनो विश्वामित्रः । मित्रः । विष्णुः ३-९ गायत्री ।

मित्रो जनान् यातयति ब्रुवाणो मित्रो वांधार पृथिवीमुत धाम् । मित्रः कृषीरनिमिषामि चंटे मित्रार्यं हृष्यं घृतवज्जुहोत	१
प्र स मित्रं मतो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं आवित्य शिक्वति धृतेन । न हन्यते न जीयते त्वातो नैनमहो अश्रोत्यन्तितो न वृरात्	२ (५७८)

असमीयान् इत्येवा अर्चन्ते । त्रिभुवो वरिमुद्युत्तुः ।
 अत्रित्पत्वं इतमुपस्त्रिपत्वं । इषं त्रिभुवत्तु सुतो स्वां १
 इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो । इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो ।
 तत्त्वं इषं सुतो सुतो सुतो । इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो । ४
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते ।
 तत्त्वं इषं सुतो सुतो सुतो । इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो । ५ [५]

त्रिभुवत्तु सुतो सुतो सुतो । इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो । ६
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । ७
 त्रिभुवत्तु सुतो सुतो सुतो । इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो । ८
 त्रिभुवत्तु सुतो सुतो सुतो । इषं त्रिभुवत्तु सुतो सुतो । ९ [६] (५५)

(१०)

७ अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते ।

इदं हो अर्चो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते ।
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । १
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । २
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । ३
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । ४
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । ५
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । ६
 अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । अर्चो अर्चिभ्यो अर्चन्ते । ७ [७] (५५)

(११)

७ गायिनो विश्वामित्रः । उपाः । त्रिष्टुप् ।

उपो वाजेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुपस्व गृणतो मघोनि ।	
पुण्णी वैवि युवतिः पुरधि-रनु इत चरसि विश्ववारे	१
उपो वैव्यमर्त्या वि माहि चन्द्ररथा सुनुता इरयन्ती ।	
आ त्वा वहन्तु सुयमांसो अश्वा हिरण्यवर्णा पृथुपाजसो ये	२
उपः प्रतीची भुवनानि विश्वो-र्धा तिष्ठस्यमृतस्य केतु' ।	
समानमर्थं चरणीयमाना चक्रामिव नव्यस्या ववृत्स्व	३
अय स्यूमेव चिन्वती गघो-न्युपा याति स्वसरस्य पत्नी ।	
स्व-जंनन्ती सुभगा सुवसा आन्ताद् विवः पंपथ आ पृथिव्याः	४
अच्छा वो वैवीमुपसं विमतीं प्र यो भरध्व नमसा सुवृक्तिम् ।	
ऊर्ध्वं मधुधा विवि पाजो अश्रेत् प्र रोचना रुरुचे रण्वसंहक्	५
ऋताधरी विवो अर्कैरवो-ध्या रेवती रोदसी चित्रमस्यात् ।	
आयतीमग्न उपसं विमतीं वामयेषि द्रविणं भिक्षमाणः ।	६
ऋतस्यं पुष्ट उपसामिषुण्यन् वृषां गृही रोदसी आ विवेश ।	
गृही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेवं मानुं वि वधि पुरुत्रा	७ [८] (५११)

(१२)

१८ गायिनो विश्वामित्रा, १९-२८ अमवसिषां । १-३ इन्द्रावरुणौ, ४-६ नृहस्पतिः, ७-९ पूषा,
१०-१२ सविता, १३-१५ सोमः, १६-१८ मित्रावरुणौ । गायत्री, १-३ त्रिष्टुप् ।

इमा उं यां भूमयो मन्यमाना युवावते न तुज्यां अभूवन् ।	
फर्त्पविन्द्रावरुणा यशो वां येन स्मा सिन्नं मरयुः सखिम्यः	१
अयमं वां पुरुतमो रयीय-ञ्छ्वस्रममवसे जोहवीति ।	
सजोषोविन्द्रावरुणा मरुद्धि-र्षिवा पृथिव्या गृणुतं हर्षं मे	२
अस्मे तर्विन्द्रावरुणा वसु ष्या वृस्मे रयिमरुतः सर्वधीरः ।	
अस्मान् वरुञ्जीः शरणैरेव-न्वस्मान् होत्रा मारती वक्षिणामिः	३ (५०९)

अपुत्रीयात् इत्येव सर्वतो विवर्तिता वरिष्ठता प्रविष्ट्या ।
 अपुत्रीयात् इत्येव सर्वतो विवर्तिता वरिष्ठता प्रविष्ट्या । ३
 अथ सिद्धो मनुस्वो सुसेतो धर्म सुमुखो अन्वयित वेद्यः ।
 वस्यं वृषं सुमुखी प्रविष्ट्या—अथ सुसेतो मनुस्वो स्वाम् ४
 सुहो आश्रित्यो बर्षोपश्रया बलपञ्चने गृहते सुरोः ।
 वस्यं पुत्र्यं फल्येवाम् सुहो—सुहो सिद्धात् इति सुसेतो ५ [५]

सिद्धस्य सर्वजीवतो अथ वेद्यस्य लक्षणम् । पुत्रं सिद्धस्य लक्षणम् ६
 सुहो यो वरिष्ठः सिद्धो सुमुखं सुधर्माः । सुमि फल्येवः प्रविष्ट्या ७
 सिद्धस्य वर्यं ऐति जया सुधर्मिस्तवते । त वेद्यन् सिद्धस्य विमर्श ८
 सिद्धो इत्येवाम् जयाप सुधर्मिस्तवते । इत् इत्येता जया ९ [५] (१५०)

(१०)

० कालिको विवर्तिता । कालिका, ५-० इत्येव लक्षणम् । अपुत्री ।

इत्येव वेद्यं सर्वतो वरिष्ठता नर सुसिद्धा जन्तुमि तन्नि वेद्यम् ।
 पविर्तापति मन्त्रिस्तवपुत्रः सीकल्या सुधर्मं मानवस्तु १
 यतिः सतीमिद्युत्तुर्वा वरिष्ठता यथा सिद्धा वारिष्ठता यमिः ।
 येन ही मन्त्रा सिद्धस्तु तेन वेद्यस्य मन्त्रः लक्षणम् २
 इत्येव सुधर्मस्य मन्त्रः मन्त्रोर्वाही सुधर्मा वरिष्ठता ।
 सुधर्मस्य मन्त्रः मन्त्रोर्वाही सुधर्मस्य मन्त्रः लक्षणम् ३
 इत्येव यद्यत् सुधर्मं सुते यथा मन्त्रो वरिष्ठता यद्यत् सुधर्मः ।
 न तं वरिष्ठं सुधर्मं यद्यत् सीकल्या मन्त्रो वरिष्ठता यद्यत् ४
 इत्येव सुधर्मस्य मन्त्रः सुधर्मस्य मन्त्रः लक्षणम् ।
 विवेकिने मन्त्रेव सुधर्मस्य मन्त्रः सीकल्या मन्त्रः लक्षणम् ५
 इत्येव सुधर्मस्य मन्त्रः सुधर्मस्य मन्त्रः लक्षणम् ।
 इत्येव सुधर्मस्य मन्त्रः सुधर्मस्य मन्त्रः लक्षणम् । ६
 इत्येव सुधर्मस्य मन्त्रः सुधर्मस्य मन्त्रः लक्षणम् । ७ [७] (१११)

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

[प्रथमोऽनुषाङ्गः ॥१॥ सू० १-१०]

(१)

१० यामवेयो गौतमः । भासि, १-५ भगीपरुणौ वा । पिश्रुपु, १ भट्टिः, २ अतिजगती, ३ घृतिः ।

त्वां ह्यग्निं सवृमितं संमन्यषो वृवातो वृवमर्शति न्येरिर इति कृत्वा न्येरिरे ।

अमर्त्यं यजतु मर्त्येष्व्वा वृवमावेध जनतु प्रचेतसं विश्वमावेध जनतु प्रचेतसम् १

स भ्रातरं वरुणमग्न आ धवृत्स्य वृवाँ अच्छा सुयती यज्ञवदनसं ज्येष्ठं यज्ञवदनसम् ।

अतावानमादित्य चर्षणीधृत राजानं चर्षणीधृतम् २

सस्ये सखायमभ्या धवृत्स्यागु न वृक्ष रथेव रत्नास्मभ्यं वस्य रथा ।

अग्नें सुळीकं वरुणे सचां विदो मरुत्सु विश्वभानुषु ।

तोकार्यं तुजे ऋशुचान् शं कृष्य स्मभ्यं वस्य श कृधि ३

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् वृवस्य हेळोऽव यासितीषाः ।

यजिष्ठो धक्षितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्युत्स्यत ४

स त्वं नो अग्नेऽवमो मंबोती नेर्विष्ठो अस्या उपसो व्युष्टौ ।

अव यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि सुळीकं सुष्टवो न एधि ५ [१२]

अस्य भ्रष्टा सुमगस्य संव्य वृवस्यं चिन्नर्तमा गत्येषु ।

शुचिं घृतं न त्तमघ्न्यायाः स्पार्हा वृवस्यं मुहनेव धेनो ६

धिरस्य ता परमा सन्ति सत्वा स्पार्हा वृवस्यं जनिमान्युरोः ।

अनन्ते अन्तः परिधीत् आगा च्छुचिः शुश्रो अर्यो रोरेचानः ७

स वृतो विश्वेवृमि वष्टि सप्रा होता हिरण्यरथो रंजुजिह्वः ।

शेधिवश्वो वपुष्यो विमाद्या सदां रणवः पितृमर्तीयं संसत ८

स चेतप्रन्मनुषो यज्ञवन्धुः प्र तं मृद्या रंजनयां नयन्ति ।

स क्षेत्स्यस्य दुर्पासु सार्धन् वृधो मर्तस्य सधन्तिवमाप ९

द्वारस्थे नुरस्व मो हृष्यति विश्वदेव्य	। एतु खावि द्वाभुषे	४
द्वारिर्मुर्धेर्द्वारस्थति मधुरेण मरुस्यत	। अतुम्भोजे जा बके	५ [९]
द्वुभं बर्षन्निं विगर्भं प्रयदांगय	। द्वुस्पति बरुधय ।	६
द्वे तं द्वुमाकुषे सुदुर्तिष्ठि मन्वसी	। अस्वान्निस्तुर्भ सस्वते	७
तां पुंसु विं बर्षं वातुस्वीमना विपय	। द्वुदुर्तिष्ठि पौषमय	८
पो विश्वामि विपस्पति सुवन्ना सं प्र पयति ।	। अ यं पूवस्त्रिता सुवय	९
अर संविदुर्विपं यगो वृषरपं धीवदि	। विद्यो पो नं प्रवीयवांर	१० [१]
वृषस्वं वसिष्ठुर्वं वातुक्कः पुरण्या	। यमस्य शुनिर्वाग्धे	११
वृषं मटं वसिवां विमां कुक्कुं सुदुर्दिभिः	। अतुस्पतिं विनेत्रिणः	१२
घोर्धे जिगयति गतुविह वृषान्वावेति मिधुवह ।	। अतस्य बोनिनाकर्वह	१३
घोर्धो अस्वार्धं द्विपुं चतुप्यवे च पुस्व	। अजसीया इर्षस्वर	१४
अस्वान्वावुर्गुपं हृमिर्गतीः लहंमना	। सोमः अहस्वमात्तंर	१५
आ वां विवावप्या सुतीर्षमूतिपुदतय	। यध्या रज्जिं सुक्नु	१६
अदरतां बभोवुवां मद्वा इररव एवय	। द्वारिवाभिः सुविमता	१७
गुनाया अमर्दिना पोस्वपुतस्वं वीरय	। पुतं घोर्धं कुवावुवा	१८ [११] ११७

॥ इति श्रुतीं बभूव तयाप्य ॥

—३३५—

पैठ-शंकर
 द्वितीय-संस्कृत-संस्कृत-संस्कृत १९१५
 द्वितीय-संस्कृत-संस्कृत १९१५
 द्वितीय-संस्कृत-संस्कृत १९१५

अथ चतुर्थं मण्डलम् ।

[प्रथमोऽनुपादः ॥१॥ सू० १-१०]

(१)

१० यामवेपो गौतमः । अग्निः, १-५ अग्नीधरुणौ वा । भिष्णुप्, १ मष्टिः, २ अतिजगती, ३ धृति ।

त्वां ह्यग्निं सवृमितं संमन्यधो वृवासो वृधमरतिं न्येरिर इति क्रत्वा न्येरिरि ।

अमर्त्यं यजतु मर्त्येष्व्वा वृधमर्देव जनतु प्रचेतसु विश्वमर्देवं जनतु प्रचेतसम् १

स भ्रातरं वरुणमग्र आ धधुत्स्य वृवाँ अच्छां सुयती यज्ञवदनसं ज्येष्ठं यज्ञवदनसम् ।

ऋतावानमादित्य चर्षणीधृतं राजानं चर्षणीधृतम् २

सखे सखायमभ्या धवृत्स्त्रागु न चक्रं रथ्येव रंत्नात्मभ्यं वस्म रहा ।

अग्नें सुळीकं वरुणे सपां विदो मरुत्तुं विश्वभानुषु ।

तोकार्यं तुजे शृशुचानु शं कृष्यस्यभ्यं दस्सु श कृषि ३

त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् वृधस्य हेळोऽपं यासिसीषाः ।

पर्षिष्ठो धक्षितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्वत ४

स त्वं नो अग्नेऽवमो मंबोती नेषिष्ठो अस्या उपसो व्युष्टी ।

अव यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि सुळीकं सुष्टवो न एधि ५ [१२]

अस्य धेहां सुमर्गस्य संह्य वृधस्य चित्रतगा मर्त्येषु ।

शुधिं धृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा वृधस्य महनेध धेनो ६

धिरस्य ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा वृधस्य जनिमानुशोः ।

अनन्ते अन्तः परिधीत आगा अह्विचिः शुक्रो अर्यो रोळपानः ७

स वृत्तो विश्वेवृमि वष्टि सप्ता होता हिरण्यरथो रंष्टिजिह्वः ।

रोहिर्ध्वो वपुष्यो विमाया सवां रणवः पितृमतीध संसत् ८

स चेतयन्मनुषो यज्ञवन्धुः प्र तं मद्या रंज्ञानया नयन्ति ।

स क्षेत्यस्य दुर्वासु साधन् वृधो मर्तस्य सधनित्वमाप ९

स तु मां अग्रिर्वियतु प्रज्ञान-प्रभया त्वं देवमर्षं कुरु पर्यस्य ।
 विषा पद् विन्व अहंशं नर्कं कुरु चोपिप्पिता जंझिता कृत्यमुंस्व १० [१२]

स जायत प्रथमः पुस्त्यांशु सुदो बुध् एतसो अस्व वादी ।
 अपराहंशेषां गृहमाशा अन्ता ११
 प शर्ष अतं पपुर्षं विपुर्षी कृतस्य पान्यं बुध्मस्यं नृदि ।
 श्याहं बुधां वपुष्यं विभावां सुत विवाताऽजनपन्तु बुध्मं १२
 अन्मन्मन्मन्मं सितां क्मुष्यां अमि व संकुंठमांशुप्राप्या ।
 अन्मन्मन्मन्मं सुदुवां वमे अन्त-कुरुवा अंजन्मन्मन्मं हुवाप्या १३
 ते मर्षजत सुवातो अष्टि तद्वेषाम्बे अमितो वि वाषन् ।
 पुनपन्मन्मन्मन्मं अमि क्कार्मर्षन् सिक्नु ज्योर्निमन्मन्मन्मं श्रीमिः १४
 ते गंभ्रता कर्षसा हुवन्मन्मं या वैमन्मं एति वन्मन्मन्मं ।
 हुवन्मं नपु वषन्ता वैषन्मं सुजं मार्मन्मन्मन्मन्मं वि वंशु १५ [१४]

वे मन्मन्मन्मन्मं मावं पुनो-किं सुत सुदु पंशुवापिं विक्नु ।
 तज्यांशुवीरुष्यन्मन्मं वा श्राविर्मुक्कपुष्पीर्षन्मन्मं गोः १६
 मेहन्त तसो हुविंशु वैषन्मं धी-वद् देव्या वृषध्वं आनुर्षं ।
 मा सुपीं हुवासिंशुवर्षो अन्तु कर्षेपु हुविप्या व पार्षन् १७
 आदिव पुष्या सुवपुष्या वषन्मन्मन्मन्मं आदिव त्वं शारवन्तु सुमन्मन्मं ।
 विन्वे विन्व्यांशु हुवांशु देवा मिर्षं विवे वंशुज सुपुष्यन्मन्मं १८
 अष्यां वीषेव सुसुपुष्यन्मन्मन्मं होतारं विन्वमन्मन्मं पकिंमन्मं ।
 सुपुष्यो अन्तुपुष्य मन्मन्मन्मं म पूतं वीविक्कन्मन्मन्मं १९
 विन्वेपुष्यन्मन्मन्मन्मन्मं विन्वेपुष्यन्मन्मन्मन्मन्मं सुवाप्या ।
 अग्रिर्विवाप्यान्मन्मं जातुपुष्यन्मं सुंशुपुष्यो वंशु श्रावन्मन्मं २ [१५] (१)

(२)

१० बगवन्मन्मन्मन्मं गीतमा । मन्मन्मं । विक्नु

वो कर्षेपुष्यं सुवातां देवो देवेषुपुष्यं विपुष्यं ।
 होतारं पकिंमन्मं सुदुवां सुपुष्यं सुवीरुष्यं सुवपुष्यं १ (१५)

- इह त्व सूनो सहसो नो अद्य जातो जातो उमर्यो अन्तरग्ने ।
 वृत ईपसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान् वृषणः शुक्रांश्च २
 अत्या वृधस्नु रोहिता घृतस्नु ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा ।
 अन्तरीपसे अरुषा युजानो युष्माश्च देवान् विष्टा आ च मतीन् ३
 अर्यमण वरुणं मित्रमेषा मिन्त्राविष्णुं मरुतो अश्विनोत ।
 स्वश्वो अग्ने सुरथः सुराधा एवु वह सुहृविषे जनाय ४
 गोमो अग्नेऽधिमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सवमिदप्रमृष्य* ।
 इळावो एषो असुर प्रजावान् वीर्यो रयिः पृथुबुधः सभावान् ५ [१६]
- यस्त इधम जमरत् सिष्विवानो मुधानं वा ततपते त्वाया ।
 भुवस्तस्य स्वतवोः प्रायुर्ग्रे विश्वस्मात् सीमघायत उरुष्य ६
 यस्ते मरावन्नियते चिदन्नं निशिपन्मन्द्रमतिथिमुदीरत् ।
 आ वैषयूरिनर्धते दुरोगे तस्मिन् रयिर्ध्रुवो अस्तु दास्वान् ७
 यस्त्वा दोषा य उपसिं प्रशंसात् प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान् ।
 अश्वो न स्वे वम आ हेम्यावान् तमंहसः पीपरो वृश्वान्सम् ८
 यस्तुभ्यमग्ने अमृताय दाशद् जुवस्त्वे कृणवते यतर्तुक् ।
 न स राया शशमानो वि योप—ज्ञैनुमहः परि वरदघायोः ९
 यस्य त्वमग्ने अध्वर जुजोषो देवो मर्तस्य सुधित रराणः ।
 प्रीतेवसन्धोत्रा सा यविष्ठा—ऽसाम यस्य विधतो वृधासः १० [१७]
- चित्तिमरिषिं चिनवद् वि विद्वान् पृष्ठेव वीता वृजिना च मतीन् ।
 राये च नः स्वपत्यायं देव वितीं च रास्वादितिमुरुष्य ११
 क्विं शशासुः कृवयोऽवंधा निधारयन्तो दुर्यास्वापोः ।
 अतस्त्वं दृश्यो अग्न प्तान् पङ्क्तिः पंश्येरुद्धतो अर्य एवैः १२
 त्वमग्ने वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यंविठ ।
 रदं भर शशमानायं घृष्वे पृथु इन्द्रमवसे चर्पणिप्राः १३
 अधा ह यद् व्रयमग्ने त्वाया पङ्क्तिर्हस्तेमिश्वकृमा तनूमिः ।
 रथ न क्रन्तो अपसा भुरिजो—ऋतं येमुः सुधयं आशुपाणा* १४
 अधा मातरुपसं सप्त विप्रा जायेमाहि प्रथमा वेधसो नृन् ।
 विवस्पुत्रा अङ्गिरसो मधेमा—ऽर्द्री रुजेम धनिर्न शुचन्तः १५ [१८] (३५)

स तु मां अग्रिमेषु मन्त्रान्-अप्या त्वं वृषभर्षिं पर्यस्य । त्रिधा च्च विभं ब्रह्मन् अर्हन्तुन् धीपित्तं जज्ञिषा त्रयपुंसन्	१ [१९]
त जांचत मयुमः प्रस्तातु ब्रह्मे वृषभ रजतो अस्य पार्षी । अपार्षीर्षीं गृह्णन्त्या अग्रा ऽऽपोवृषानो वृषभस्य वीर्ये	११
य इवर्षं भार्यं मयुर्वं विपुर्वीं कुतस्तु बोना वृषभस्य मीर्ये । स्यादौ वृषा वपुर्वीं त्रिमयर्षं त्रय त्रिपाताऽऽन्यपन्त वृष्यं	१२
अप्याकुर्वथं प्रितरं मनुष्यां अग्निं च संकुर्वन्तर्माहाप्राणा । अस्मन्मजाः सुवृषां वृषे अस्त-चक्रुवा आजगुवथं वृषान्म	१३
ते संकुर्वन्त ब्रह्मवाहो जज्ञे तर्षवाम्बुधे अग्निरो वि धांचन् । पुष्यकन्वाधो अग्निं आरारंभन् विपुस्तु ज्योर्निधकृष्णं वीरिभिः	१४
ते संसुता मन्ता ब्रह्मबुधे ग्य पंशुर्वं पतिं वन्तुमर्षिन् । ब्रह्मं तपो वचंस्तु विभ्येन त्र्यं पोर्यमवमुक्तिरो वि धंनुः	१५ [१४]
ते संस्रत मयुर्वं भार्यं पुन्ये-च्छिः त्रुव सुपुः पंशुमर्षिं विन्दन् । तज्यांशुपुर्वंनुत्तु न्य आविर्भुवपुर्वीर्षुमस्तु नोः	१६
मैतुव तसो वृषिं पेषत धी-चन् वृष्या वृषभो अतुर्वी । आ वृषीं वृषतस्त्रिमयर्षीं अतुर्वीं वृषिन्म त्र पचंन्	१७
आदित्य उमा कुवृषाना न्वेत्त-आदित्यं त्वं धारयन्तु वृमंभय । विन्दे विन्वांसु वृषींसु वृषा विभं त्रिये वंरुव त्रयवन्तु	१८
अप्यं बोधेव ब्रह्मवन्तुर्वीं होतां विन्वमन्तुं वरिष्ठम् । सुपुर्वीं अतुर्वं मत्या-अप्यो य पूर्णं परिविन्दन्तुः	१९
विन्वंशुमर्षिर्षिर्षुर्वीं विन्वंशुमर्षिर्षिर्षुर्वीं वाप्यम् । अग्निर्वृषान्मन्त्रं आतुवन्तु संसुर्वीं वीं संसु आतुवेधः	२ [१५] (१)

(२)

१. वान्मेधो नोऽस्तु । अग्निः । विन्दुः ।

पी मन्त्रेऽस्तुतां अतुर्वीं वृषीं वृषेभ्योऽग्निर्विद्यधि । होस्तु वरिष्ठं अग्रा सुपुर्वीं वृषीं वृषिर्षुर्वीं वृषवर्षीं	१ (१०)
--	--------

इह त्व सुनो सहसो नो अद्य जातो जातो उभयो अन्तरग्ने ।	
वृत् ईपसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान् घृषणः शुक्राश्च	२
अत्या वृधस्नु रोहिता घृतस्नु ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा ।	
अन्तरीयसे अरुपा युजानो युष्माश्च वेवान् विश आ च मतीन्	३
अर्यमण वरुणं मित्रमेपा मिन्द्राविष्णू मरुतो अश्विनोत ।	
स्वश्वो अग्ने सुरथः सुराधा एदु वह सुहविषे जनाय	४
गोमो अग्नेऽधिमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सवुमिदंप्रमृष्यः ।	
इळावो एपो असुर प्रजावान् वीधो रयि पृथुवुधः सुभावान्	५ [१६]
यस्त इधम जभरत सिष्विवानो मुधानं वा ततपते त्वाया ।	
मुवस्तस्य स्वतवाः प्रायुरग्ने विश्वस्मात् सीमघायत उरुष्य	६
यस्ते मरावन्नियते चिदन्नं निशिपन्मन्द्रमतिधिसुदीरत ।	
आ देवयुरिनधते दुरोगे तस्मिन् रयिधुवो अस्तु दास्वान्	७
यस्त्वा व्रोपा य उपसि प्रशांसात् प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान् ।	
अश्वो न स्वे वम आ हेम्यावान् तमहंसः पीपरो वाश्वसंम	८
यस्तुभ्यमग्ने अमृताय दासाद् दुवस्त्वे कृणवते यतसुक् ।	
न स राया शशमानो वि योषु जैनमहः परि वरदघायोः	९
यस्य त्वमग्ने अध्वर जुजोषो वेवो मर्तस्य सुधित रराणः ।	
प्रीतेदसन्नोत्रा सा यविष्ठाऽसाम् यस्य विधतो वृधातः	१० [१७]
चित्तिमधित्तिं चिनधद् वि विद्वान् पृष्ठेव वीता वृजिना च मतीन् ।	
राये च नः स्वपत्यायं देव वितिं च रास्वादितिमुरुष्य	११
कृविं शशासुः क्वयोऽवग्धा निधारयन्तो दुर्यास्वायोः ।	
अतस्त्वं वृश्यो अग्न एतान् पङ्क्तिः पश्येरद्धतो अर्य एवै.	१२
त्वमग्ने वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यविष्ठा ।	
रत्नं भर शशमानायं घृष्टे पृथु इचन्द्रमवसे चर्षणिप्राः	१३
अधा ह यद् वयमग्ने त्वाया पङ्क्तिर्हस्तेमिश्रकृमा तनूभिः ।	
रथं न क्रन्तो अर्पसा मुरिजो कृतं येमु सुधय आशुषाणाः	१४
अधा मातरुपसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेधतो नृन् ।	
विवस्पुत्रा अङ्गिरसो भवेमाऽद्विं रुजेम घनिर्न शुचन्तः	१५ [१८] (३५)

अत्रा पर्या मः प्रित्तु पराचः कुवाचो अत्र कुतमाभुत्वात् ।
 सुवीर्यं पुत्र कीर्तिरिति सुक्यस्सत्तुः क्षम्यं सिद्धन्ता अत्रुवीर्यं क्व १९
 सुक्यर्थाः सुक्यार्थं वेत्तुमन्यो अत्रो म वेत्ता जनिता क्षमन्ता ।
 सुक्यमर्थे अर्थि बंधुवन्ता इन्द्रा-गुरौ गर्भं पतिवर्कम्यो अगमन् १७
 आ सुपेर्षं क्षुमति पुत्रो अर्कवद् वेत्तात्तु परजसिमन्तुपुत्र ।
 यतानि चिदुर्वर्षीरकृमन् सुपे चिदुर्वं उपरत्स्यापो १८
 अर्कनी ते स्वपत्तो असूम कुतमं ब्रह्मपुत्रार्था विज्ञात्री ।
 अर्कनक्षत्रिं कुंवा धरं कर्मा वेत्तात्तु मर्मुन्तात्तु चर्मु १९
 कुवा ते अत्र सुक्यार्थानि वेत्तो अत्राप्यत्र कुवते वा कुवस्व ।
 उपर्येवस्व कुमुदि कर्कशो मो कुहो प्रायः कुंवात्तु व वन्धि २० [१९] (७०)

(३)

१९ काम्येपो वीर्यमा । अर्थि, १ वत् । विद्वत् ।

आ शो एवाममधुरस्वं कुंवा होतां प्रत्यक्तुं एवंपयोः ।
 अर्थि पुत्र संस्रिजोपुचिष्वा-शिरंगपक्युमर्कं कुमुध्वम् ३
 कुर्वं चोर्विधायक्यं चं कुर्वं तं प्रायेतु कर्षं उक्तुमि सुवाच्यः ।
 अर्कान्तेन परिधीतो नि वीरि-वा उं ते स्वपत्तु मर्मुनीः २
 आमुक्तुते अर्कधितासु कर्षं सुक्यमर्थे कुमुद्विचार्थं वेत्तः ।
 वेत्तार्थं कुम्बिसुसुताप संतु धार्येत्तु होता मकुमुद्व पत्रिजे ३
 त्वं चिद्धः क्षम्यां काये कुत्स्या कुतस्वं चोक्तुमन्वित् स्वाचीः ।
 कुम्वा तं कुम्ब्या बंधुमन्वित् कुम्वा मंभन्ति सुक्या गूढे तं ४
 कुम्वा इ त्वं कर्षं कुम्वा त्वमर्थि कुम्वा म्रिधे प्यंति कश्च काम्यः ।
 कुम्वा शिवात्तु कुम्ब्यात्तु कुम्ब्यात्तु अत्र कर्षं कुम्ब्यात्तु ५ [१९]
 क्व विष्वात्तु कुम्ब्यात्तु अर्कं क्व कर्षं कुम्ब्यात्तु पर्यन्ते कुम्ब्यात्तु ।
 पर्यन्ते कर्षं कुम्ब्यात्तु से क्व कर्षं कुम्ब्यात्तु कुम्ब्यात्तु ६
 कुम्वा अत्रे कुम्ब्यात्तु कुम्ब्यात्तु क्व कुम्ब्यात्तु कुम्ब्यात्तु इतिर्वं ।
 क्व विष्वात्तु क्व कुम्ब्यात्तु कुम्ब्यात्तु क्व कर्षं कुम्ब्यात्तु कुम्ब्यात्तु ७ (२०)

क्रुधा शर्धाय मरुतामृताय क्रुधा सुरे वृहते पृच्छन्मानः । प्रति ब्रुवोऽर्दितये तुराय सार्धा विवो जातवेदश्चिकित्वान्	८
ऋतेन ऋत निर्यतमीळ आ गो—रामा सच्चा मधुमत् प्रकमग्ने । कृष्णा सती रुशता धासिनैषा जामर्येण पर्यसा पीपाय	९
ऋतेन हि म्मा वृषमश्विवृक्तः पुमो अग्निः पर्यसा पृष्ठयेन । अस्पन्दमानो अचरद् वयोधा वृषा शुक दुवृष्टे पृश्निरूधः	१० [२१]
ऋतेनाग्निं व्यसन् मिदन्तः समङ्गिनसो नवन्तु गोभिः । शुन नरः परि पवन्नुपास गाविः स्वरभवज्जाते अग्ने	११
ऋतेन वेवीरमुता अमृक्ता अणोमिरापो मधुमद्भिरग्ने । धाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सवमित् सधितवे दधन्युः	१२
मा कस्य युक्षं सवृमिन्दुरो गा मा वेशस्य प्रमिन्तो मापेः । मा भ्रातुरग्ने अनृजोऽर्कणं वे—र्मा सख्युर्वक्षं रिपोर्मुजेम	१३
रक्षां गो अग्ने तव रक्षणेमी रारक्षाणः सुमस प्रीणान् । प्रति प्फुर वि रंज वीङ्गहो जहि रक्षो माहि चिद् वावुधानम्	१४
एभिर्भव सुमना अग्ने अर्के रिमान् त्पृश मन्मभिः शूर वाजान् । उत वद्भाण्यद्भिरो जुषस्व सं ते श्वास्तिर्वैवाता जरेत	१५
पता विश्वा विवृषे तुभ्यं वेधो नीथान्यग्ने निण्या वचांसि । निवर्चना कृवये काव्या न्यदांसिपं मतिभिर्विप्रं उक्थैः	१६ [२२] (५६)

(४)

१५ धामवेयो गौतमः । रक्षोहाऽग्निः । विष्टुप् ।

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामर्षो इभेन । तृष्वीमनु प्रसितिं वृणानो ऽस्तांसि विष्यं रक्षसस्तपिष्ठैः	१
तव भ्रमास आशुया पतन्त्यन्तु स्पृश धृपता शोशुचानः । तपूष्यग्ने जुद्धा पतङ्गा नसंवितो वि सृज विष्वंगुल्काः	२
प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पापुर्विशो अस्या अदग्धः । यो नो दूरे अघशीतो यो अन्त्यग्ने गाकिष्टे व्यधिरा दग्धपीत्	३

(५९)

उद्वि तिनु वस्या तनुमुत्तु न्युमिधीं आरतात् निम्मेते ।
 से से अरतिं उमिदान पुके मीचा तं बंधस्तुतं न सुम्बं
 ऊर्ध्वो मंय पतिं त्रिप्यारुस्म—वृषिर्णुमुत्तु द्वैप्यान्पये ।
 अर्ब स्थिप तंतुहि पानुनूर्ना अमिम्यजति य सुंजीशि सधूर्न

४
 ५ [१३]

अ तं जाम्पति सुत्रति बंधितु य ईकी बर्धने गानुमिरेत् ।
 विम्बान्बस्वी सुदिग्यमि गुपी दृजाम्बुर्धो वि दुर्प सुमि धीर्न
 ऐद्वि असु सुमण्टे सुदानु—बंस्त्रा निर्यन इविद्यु य उरुधेः ।
 विधीवति स्व आर्पुवि इरोमे विम्बेर्बस्वी सुदिता वातविधि
 अर्धमि ते सुत्रति बौम्बुर्धं अ तं सुवातां जउरुत्रिधं नीः ।
 स्वम्बास्त्रा सुर्पा यर्जपेसा—उत्से सुभावि धरपेणु धूर
 इव त्या मूर्धा बंधितु अन् दोषांस्तर्हिभुिर्धंनुम्बु धूर ।
 इमिर्भन्तास्त्रा सुम्बस्तः कण्वेसा—उमि सुज्ञा तंस्थिर्वाती जयनाम्
 परत्वा स्वम्बाः सुदिउरुधे अत्र उउरुत्रि वसुम्बा रथं ।
 तत्वं ज्ञाया मंयति वस्य जज्ञा परत् आशिष्यर्धंनुत्तु सुर्जेस्व

६
 ७
 ८
 ९
 १ [१४]

सुज्ञो बंधमि कण्वुज्ञा बर्धमि—उत्तर्धं त्रिुर्धंनुम्बुर्धिपाप ।
 अं वां अस्व बर्धमिभिधिदिनु हेतर्बन्धितु सुज्ञो सुम्बः
 अस्वर्धजपुत्तर्धं सुरीता अतन्त्राद्येऽनुत्तु अर्धमिदाः ।
 ते सुपदी सुम्बंजो त्रिपद्या—ये त्वं वा अम्बुत्तु
 वि पुत्रधो मम्मेर्धं तं अद्वि परपन्तो सुम्बं इतिउरुधंम्बु ।
 उरुत्तु वान् तनुज्ञतां त्रिम्बेर्धु विप्येन्ता इव त्रिप्यो बर्धं देनु
 त्वर्धं सुर्बं बंधुम्बु—स्त्रोत्तु अतु बर्धंस्त्राद्यनु वायान् ।
 सुम्बा र्धतां सुर्धं स्त्रोत्तु अतु सुम्बुत्तु इत्युत्तुत्तुपाय
 अक तं अद्वि सुमिर्धं विधेत्तु यति स्तोर्धं सुस्वर्धं मृमाच ।
 सुम्बुत्तुर्धो उत्तर्धः पुत्रां—प्यात्तु इवी तिरो विबन्धो अदुत्तुत्तु

११
 १२
 १३
 १४
 १५ [१५] (०१)

[पञ्चमोऽध्यायः ॥५॥ व० १-२६]

(५)

१५ धामदेवो गौतमः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

वैश्वानरायं मीळ्हुपे सजोषाः कृथा दाशेमाग्रये बृहद् भाः । अनूनेन बृहता वृक्षथेनोप स्तमायदुपमिन्न रोधं ।	१
मा निन्वत् य इमां मह्यं रातिं वृचो वृदौ मर्त्याय स्वधावान् । पाकाय गृत्सो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृतमो यद्वो अग्निः	२
सामं द्विवर्हा महिं तिग्ममृष्टिः सहस्ररेता वृषमस्तुर्विष्मान् । पवं न गोरपगूळ्ह विषिद्धा नग्निर्मह्यं प्रेढुं वोचन्मनीषाम्	३
प्र तां अग्निर्वभसत् तिग्मजम्भस्तर्पिष्ठेन शोचिया य सुराधाः । प्र ये मिनन्ति वरुणस्य धामं प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि	४
अघ्नारो न योषणो व्यन्तः पतिरिषो न जनयो वुरेधा । पापासुः सन्तो अन्नता असत्या इव पदमजनता गभीरम्	५ [१]
इव मे अग्ने कियते पावकाऽग्निन्ते गुरु भार न मग्मं । बृहद् वधाय धूपता गम्भीर यद्व पृठं प्रयसा सप्तधातु	६
तमिन्धेद्वैव संमना संमानमभि क्रत्वा पुनती धीतिरंशयाः । ससस्य चर्मदधि चारु पृथे रथे रूप आरुपित जवारु	७
प्रवाच्य वचंसः किं मे अस्य गुहां हितमुषं निगिम् वदन्ति । यदुमिर्पाणामप वारिख मन् पाति प्रियं रूपो अग्रं पद येः	८
इदम् त्यन्महिं महामनीकु यदुमिया सचत पूष्यं गोः । भ्रतस्यं पदे अधि वीद्यान् गुहां रघुप्यद् रघुपद् विवेद	९
अधं धृतानः पित्रोः सचासाऽमनुत् गुह्यं चारु पृथे । मातृप्यदे परमे अन्ति पद गो वृष्णाः शोचिप् प्रयतस्य जिद्धा	१० [२]
भ्रतं वेचि नमसा पूच्छयमानस्तप्राशसा जातवेदो यमीदग । त्यन्स्य क्षयति यत्न विध्वं विधि यत्न दर्विष्ण पत् पुंशियाम	११
किं तो अस्य द्रविष्णं कन्तु रत्नं पि नो योचो जातवेदधिक्षित्वान् । गुहाभ्यन परमं यज्ञो अस्य रेकुं ५१ न निम्नाना जगन्म	१२ (८१)

ये ह त्वे ते सहमाना अपारं—स्वेपासो अग्ने अर्चयध्वरन्ति ।
 श्येनासो न बुवसनासो अयं तुविष्णुणसो मारुत न शर्धः
 अकारि ब्रह्म समिधान् तुभ्यु शंसांत्युक्थ यजति द्यूं धाः ।
 होतांसामि मनुषो नि पेंदु—नमस्पन्त उशिञ्ज. शसमायोः

१०

११ [५] (९७)

(७)

११ पामवेवो गौतमः । नमिः । त्रिष्टुप्, १ जगती, २-६ अनुष्टुप् ।

अपमिष्ट प्रथमो धापि धातुमि—हता यजिष्ठो अध्वरेष्वाक्यः ।
 यमप्रवानो भृगवो विरुच्यु—र्धनेषु चित्र विश्व विशेर्विशे

१

अग्ने कृदा त आनुपग् मुवद् युवस्य चेतनम् ।

अधा हि त्वा जगृध्विरे मतींसो विक्ष्वीवर्षम्

२

ऋतावान् विचेतसु पश्यन्तो धार्मिषु स्तुभिः ।

विश्वंपामध्वराणां वृस्कृतां दमेदमे

३

आशु वृत विवस्वतो विश्वा यध्वर्षणीरुभि ।

आ जंसुः केतुमापवो भृगवाण विशेर्विशे

४

तमीं होतांरमानुपक् चिकित्वासु नि पेंदिरे ।

रण्व पावकशोचिषु यजिष्ठं सप्त धाममिः

५

[६]

त शश्वंतीषु गातुषु धन आ वीतमभितम् ।

चित्र सन्त गुणां हित सुवेदं कूचियुर्धिनम्

६

सुसस्य यद् विपुता सस्मिद्धर्धं श्रुतस्य धामन् रणयन्त पुवाः ।

महां अग्निनेमसा रातह्वयो धेरध्वराय सवृमिहृतावां

७

धेरध्वरस्य वृत्वानि धिष्वा—नुमे अन्ता रोवसी सचिकित्वान् ।

वृत ईयसे प्रदिव उराणो विवुधरो क्रिय आरोधनानि

८

फूष्णा तु एस रुशंतः पुरो मा—ध्वरिष्ययुर्चिर्वपुंपामिदेकम् ।

यदमंवीता धधते हृ गर्भं सद्यधिज्जातो भवसीर्षु वृतः

९

सद्यो जातस्य बह्वंशानमोजो यवस्य वातो अनुवार्ति शोचिः ।

वृणक्ति तिग्मामंतसेषु जिह्वां स्थिरा विदसां वपते वि जग्मैः

१०

(१०७)

एभिर्नो अर्केर्मवा नो अर्वाद् स्वर्णं ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमन्ना अनीकैः ३
 आभिष्टे अथ गीर्भिर्गुणन्तो ऽग्ने वाशेम । प्र ते विवो न स्तनयन्ति शुष्माः ४
 तव स्वादिष्ठा ऽग्ने संहृदि रिदा चिदह्न इदा चिद्वृक्तोः । श्रिये रुक्मो न रोचत उपाके ५
 धृतं न पूत तनूरिपाः शुचि हिरण्यम् । तत् ते रुक्मो न रोचत स्वधावः ६
 कुतं चिद्धिष्मा सनेमि द्वेषो ऽग्रं इनोपि मर्तात् । इत्था यजमानाहताव ७
 शिवा नः सख्या सन्तु भ्रात्रा ऽग्ने देवेषु युष्मे । सा नो नामिः सवने सस्मिन्नुर्धन् ८ [१०] (१३६)

(११)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥२॥ सू० ११-१२]

६ धामदेवो गौतमः । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य ।
 वशद् वृशे वृहशे नक्तया चिदरक्षित इश आ रूपे अन्नम् १
 वि पाह्यग्ने गृणते मनीषां स वेपसा तुविजातु स्तवान् ।
 विश्वेभिर्यद वावनः शुक्र देवैस्तन्नो रास्व सुमहो भूरि मन्म २
 त्वव्ये काव्या त्वन्मनीषास्त्ववुक्था जायन्ते राध्यानि ।
 त्ववेति व्रविणं वीरपेशा इत्थाधिपे वाशुपे मर्त्याय ३
 त्वद् बाजी वाजंभरो विहाया अभिष्टिक्कृजायते सत्यशुष्म ४
 त्वद् रयिर्वैवजूतो मयोमुस्त्वदाशुर्वजूवाँ अग्ने अर्वा ५
 त्वामग्ने प्रथम देवयन्तो देव मर्ता असुत मन्त्रजिह्वम् ।
 द्वेषोपुतमा विवासन्ति धीमिर्दमूनस गृहपतिमभूरम् ५
 आरे अस्मदमंतिमारे अहं आरे विश्वां वुर्मति यन्निरपासिं ।
 शोपा शिवः संहसः सूनो अग्ने य देव आ चित सचसे स्वस्ति ६ [११] (१३८)

(१२)

६ धामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

यस्त्वामग्ने इनपति यतसुक् त्रिस्ते अन्नं कृणवत् सस्मिन्नहन् १
 स सु शुभैरभ्यस्तु प्रसक्षत् तव कर्त्वा जातवेदश्चिकित्वान् २
 इष्म यस्ते जभरच्छभमाणो महो अग्ने अनीकमा संपुष्यन् ।
 स इधानः प्रति शोपाशुपास पुष्यन् रयिं संचते प्रहामिन्नान् २ (१४०)

एमिनो अर्के—मवा नो अर्वाद् स्वर्णं ज्योतिः । अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः ३
 आमिष्टे अद्य गीर्मिर्गृणन्तो ऽग्ने दाशेम । प्र ते विवो न स्तनयन्ति शुष्माः ४
 तव स्वाविष्ठा ऽग्ने सहृदि—रिदा चिदह्म इवा चिक्वुक्तोः । श्रिये रुक्मो न रोचत उपाके ५
 धृतं न पूत तनूररिपा' शुचि हिरण्यम् । तव ते रुक्मो न रोचत स्वधावः ६
 कृतं चिद्धिष्मा सनेमि द्वेषो ऽग्र इनोपि मतीत् । इत्था यजमानाहताव' ७
 शिवा नः सख्या सन्तु धात्रा ऽग्ने देवेषु युष्मे । सा नो नामिः सवने सस्मिन्नूर्ध्वं ८ [१०] (१३२)

(११)

[द्वितीयोऽनुवाक ॥२॥ सू० ११-१२]

६ धामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

मद्र ते अग्ने सहसिन्ननीक—मुपाक आ रोचते सूर्यस्य ।
 रुशद् वृशे वृद्वशे नक्तया चि—दर्क्षित इश आ रूपे अन्नम् १
 वि पाह्यग्ने गृणते मनीषां खं वेपसा तुविजात स्तवान् ।
 विश्वेभिर्भ्यद् धावनः शुक्र देवै—स्तन्नो रास्व सुमहो मूरि मर्म २
 त्वष्ट्रे काव्या त्वन्मनीषा—स्त्ववुक्था जायन्ते राध्यानि ।
 त्वेवेति द्रविणं धीरपेशा इत्थाधिधे व्राशुषे मत्याय ३
 त्वद् धाजी वाजंभरो विहाया अभिट्टिकृज्जायते सत्यशुष्म' ४
 त्वद् रयिर्वैवजूतो मयोमु—स्त्ववाशुर्जूजूवाँ अग्ने अर्वा ५
 त्वामग्ने प्रथमं वैधयन्तो देव मती अमृत मन्द्रजिह्वम् ।
 द्वेषोपुतमा विवासन्ति धीमि—र्वमूनस गृहर्पतिममूरम् ५
 आरे अस्मदर्मतिमारे अहं आरे विश्वाँ वुर्मति यन्निपासिं ।
 व्रोषा शिवः सहसः सूनो अग्ने यं देव आ चित सचसे स्वस्ति ६ [११] (१३८)

(१२)

६ धामदेवो गौतमः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

पस्त्वामग्ने इनघते यतमुक् त्रिस्ते अन्नं कृणवत सस्मिन्नहंन् १
 स सु शुन्नैरभ्यस्तु प्रसक्षत तव कर्त्वा जातवेदश्चिकित्वान् १
 इध्म यस्ते जमरच्छभ्रमाणो महो अग्ने अनीकुमा संपर्पन् ।
 स इधानः प्रति व्रोषामुपात पुर्पन् रयिं संचते प्रशामित्रान् २ (१४०)

अभिर्दिशि कृत्वाः इतिर्वसु—अभिर्दिशिस्व एतदस्य शुभः ।
 वशांति र्वा विपुलं पर्वित्तो ध्यान्नुपकल्पत्वाप स्वपावन् ३
 पश्चिन्निर्दिशे पुत्रपुत्रा पश्चिन्निर्दिशे—अभिर्दिशिभ्यश्च कश्चिद्विशारदः ।
 कृषी चर्तुस्तीं अभिर्दिश्यांस्तान् स्वेनाधि विजया विप्लवयो ४
 महाभिर्दिशे पर्वित्तो अमीकं कृत्वाह देवान्यमुत कर्त्तव्याय ।
 मा ते वशांपुः स्रुमिह रिशाम् वध्यं त्रीन्वापु तर्नपापु र्दं योः ५
 पवां ह एव बंसवो गौरिं चित् प्रवि त्रियममुञ्जता पजगाः ।
 पुत्रो चर्तुस्ममुञ्जता ज्येष्ठः म तांयो वरुं न आर्तुः ६ [१२] (१४४)

(११)

५ शब्देभ्यो वीर्या । वशिः (शिशोःशब्देभ्य इति वक्) । निष्कार ।

अपुत्रिकुवशांस्तान्कल्पन् विमर्शानां सुकनां एतदेवम् ।
 पुत्रमभिव्या सुकनां इत्येव—कुव सुर्वो ज्योतिषा देव पति १
 कृत्वां सन्तु वक्षिता देवो अत्रिः कृत्वां वक्षिष्यन् वशिषो न शर्त्ता ।
 अन्तु कृतं कर्त्तव्यं वसिन्निर्दिशो एव सुर्वे विज्यापिष्वरिति २
 वं प्रीत्यङ्गुणान् तमधि विपुर्षं कृत्वांश्चो अर्त्तवस्तन्ता अर्त्तम् ।
 तं सुर्वे इतिः कुव सुर्वः एतन्नि विप्लवन् अर्त्ततो वक्षन्ति ३
 वक्षिषिर्विप्लवन्त्यति तन्तु—अपुत्रपुत्रवर्तितां देव वसन् ।
 वक्षिष्यतो इत्यत्र सुर्वस्तु कर्त्तव्यापुस्तयो अन्त्यर्त्तः ४
 अर्त्तापो अर्त्तवन्तः कुपावन्त्यङ्गुणान् एतन्नि व ।
 वशां पाति स्तुक्ता यो वक्ष्यं विवः स्रुम्या स्रुम्यः जति कर्त्तव्य ५ [१२] (१४४)

(१२)

५ शब्देभ्यो वीर्या । वशिः (शिशोःशब्देभ्य इति वक्) । निष्कार ।

अपुत्रिकुवशो अर्त्तवन्तु अर्त्तवन्तु देवो ऐर्त्तवन्ता कर्त्तव्यः ।
 आ वाक्योच्यते एते—न सुकल्पं यो पश्यन्त्यं १
 कृत्वां देवो वक्षिता देवो अत्रिः—अपुत्रिर्विप्लवन्ती सुकलाव कृत्वाव ।
 वापु चर्त्तापुत्रिणी अन्त्यर्त्तं वि सुर्वे प्रविजिष्येतिशब्दात् २ (१५१)

आवहन्त्यरुणीज्योतिषागां न्मही चित्रा रश्मिभिश्चेकिताना ।	
प्रबोधयन्ती सुविताय वेव्युः । पा ईयते सुयुजा रथेन	३
आ वा वहिष्ठा इह ते वंहन्तु रथा अश्वास उपसो व्युष्टौ ।	
इमे हि वा मधुपेयाय सोमा अस्मिन् यज्ञे वृषणा मादयेथाम्	४
अनायतो अर्निबद्धः क्रथाय न्यङ्कुत्तानोऽव पद्यते न ।	
करा याति स्वधया को वंदशं विवः स्कम्भः समृतः पाति नार्कम्	५ [१४] (१५४)

(१५)

१० वामदेवो गौतमः । अग्निः, ७-८ सोमकः साहदेव्यः, ९-१० अश्विनौ । गायत्री ।

अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सन् परि णीयते । देवो देवेषु यज्ञियः	१
परि त्रिविष्टपध्वर यात्यग्नी रथीरिव । आ देवेषु प्रयो वर्धत	२
परि वाजपतिः क्वि रग्निर्हव्यान्यंक्रमीत । वधुद् रत्नानि वाशुषे	३
अयं यः सृक्षये पुरो दैववाते समिध्यते । द्युमाँ अमिन्नदमनः	४
अस्यं घा क्षीर इवतो ऽग्नेरीशीत मर्त्यः । तिग्मजम्भस्य मीळ्वहुषः	५ [१५]
तमर्षन्तं न सानसि मरुप न विवः शिशुम् । मर्मुज्यन्ते विवेदिवे	६
बोधधन्मा हरिर्म्यां कुमारः साहदेव्यः । अच्छा न हृत उदरम्	७
उत त्या यजता हरीं कुमारात् साहदेव्यात् । प्रयता सद्य आ वदे	८
पुष वा देवावश्विना कुमारः साहदेव्यः । वीर्घायुरस्तु सोमकः	९
तं युवं देवावश्विना कुमार साहदेव्यम् । वीर्घायुषं कृणोतन	१० [१६] (१६४)

(१६)

११ वामदेवो गौतम । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ सत्वो यातु मघवाँ क्रजीपी द्रवन्त्वस्य हरय उप नः ।	
तस्मा इदन्धः सुपुमा सुवर्क्ष मिहाभिपित्व करते गृणानः	१
अव स्य शूराध्वनो जान्ते ऽस्मिन् नो अद्य सर्वेन मन्वर्ष्ये ।	
शसात्पुक्थमुशनेव वेधा श्रिक्रितुषे असुर्याय मन्म	२
क्विर्न निण्य विदथानि साधन् वृषा यत् सेकं विपिणानो अर्चात् ।	
विव इत्था जीजनत् सप्त कारु नक्षा विच्चकुर्वपुनां गृणन्तं ।	३ (१६७)

अग्निर्विसे कृताः इतिर्पस्या—अग्निर्वाजस्य एतत्सर्वं तुषा ।
 इतिर्वाजस्य विपुले पर्वितो ध्यानुबद्धत्वाय स्वधावन् ३
 पत्तिवृद्धि तं पुत्रतुजा पत्तिवृद्धि—अग्निर्विसेमिधकृत्वा कत्तिवृद्धाय ।
 कृषी पर्वीस्मी अग्निर्विसेमिधकृत्वा ४
 मुहूर्त्तवृद्धि पर्वितो अग्नीकं कृत्वाह कृत्वात्तं कृत मर्त्यामाय ।
 वा ते सत्वातः कृत्वाहि रितान् पत्तिवृद्धि कृत्वात्तं तर्त्वात्तं इति योः ५
 पत्तिवृद्धि इत्यहं वंत्तो गौर्वी चित् प्रवि कृत्वात्तं कृत्वात्तं वत्तवः ।
 पत्तिवृद्धि कृत्वात्तं कृत्वात्तं म तापंते मत्तं म आत्तं ६ [१२] (१७४)

(११)

५ शब्देः बोधना । अग्निः (अग्निर्विसेमिधकृत्वा इति वत्ते) । विपुलः ।

अग्निर्विसे कृताः इतिर्पस्या—विमात्तं सुकृतं पत्तिवृद्धि ।
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं १
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं २
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं ३
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं ४
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं ५
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं ६ [१३] (१७४)

(१५)

५ शब्देः बोधना । अग्निः (अग्निर्विसेमिधकृत्वा इति वत्ते) । विपुलः ।

अग्निर्विसे कृताः इतिर्पस्या—अग्निर्विसेमिधकृत्वा कृत्वात्तं सुकृतं पत्तिवृद्धि ।
 आ कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं १
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं २
 कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं कृत्वात्तं ३ [१४] (१७४)

सुवोऽविता वामदेवस्य धीनां सुवः सखावृको वाजंसातौ । त्वामनु प्रमतिमा जगन्मो—कुशसो जरित्रे विश्वधं स्याः	१८
पुमिर्नुमिर्निन्द्र त्वायुमिन्द्रा मधवन्निर्मघवन् विश्वं आजौ । घायो न धुमैरमि सन्तो अर्यः क्षपो मवेम शरदश्च पूर्वाः	१९
एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् । नू चिद् यथा नः सरूया वियोप—दसन्न उग्रोऽविता तनूपाः	२०
नू हुत इन्द्र नू गुणान इषं जरित्रे नद्योइ न पीपेः । अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सवासाः	२१ [२०] (१८५)

(१७)

२१ वामदेवो गौतम । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १५ एकपदा विराट् ।

त्वं महो इन्द्र तुम्यं हृ क्षा अनु क्षत्रं महना मन्यत द्यौः । त्व वृषं शर्वसा जघन्यान् त्सुजः सिन्धूरहिना जघसानान्	१
तव त्विषो जनिमन् रेजत द्यौ रेजद् मूर्मिमियसा स्वस्यं मन्योः । क्षषापन्तं सुभ्वः पर्वतासु आर्वन् धन्वानि सरयन्त आपः	२
मिनद् गिरिं शर्वसा वज्रमिष्ण ज्ञाविष्कृण्वानः सहसान ओजः । वर्षाद् वृत्र वज्रेण मन्वसानः सरस्नापो जर्वसा हतवृष्णीः	३
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौ रिन्द्रस्य कर्ता स्वर्पस्तमो भूत् । य ई जजान स्वर्गं सुवज्र—मनपस्युतं सर्वसो न भूमं	४
य एक इरूयावर्पति प्र भूसा राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः । सत्यमेनुमनु विश्वं भवन्ति रातिं देवस्यं गृणतो मघोनः	५ [२१]
सत्रा सोमां अमबस्य विश्वं सत्रा मर्दासो बृहतो मर्दिवाः । सत्राभंषो वसुपतिर्वसुना दत्रे विश्वां अधिया इन्द्र कृष्टीः	६
त्वमर्धं प्रथमं जायमानो ऽमे विश्वां अधिया इन्द्र कृष्टीः । त्व मर्तिं भवतं आशयालं—महिं वज्रेण मघवन् वि वृश्वः	७
सत्राहणं वारुषिं तुभ्रामिन्द्र महामंपार वृषमं सुवज्रम् । हन्ता यो वृत्रं सनितीत वाजं वार्तां मुचानिं मुघवां सुराधाः	८ (१९३)

स्वर्गं च वेदिं तु हस्तीकमुर्वी—मङ्गि ज्योतीं वदन्तुपन्तु वस्ताः ।

४

अन्था तवतीं दुष्टिता विच्छेदे तुम्बेवकातु पुत्रयो अमिदीं

५ [१७]

पुत्रस हन्तो अमितमृती—पुत्रुमे मा वंती रोषधी मङ्गिवा ।

अतीभिद्वस्य मङ्गिवा वि रे—पुमि पा विन्ना मुर्वेन तुमुर्व

विन्धमनि ह्यो वेवींमि विन्ना—नुपो रिरेण सविमिदिमिदिमि ।

६

असमं विव वे विमिदुर्वनामि—नुजं मोर्मस्तपुसिजो वि वंनु

अप्य ह्यं वंमिवांनु पापेन मावेर हे वं वं पुपिदी सवेताः ।

७

वावींसि वपुदिपावैतोः एकीर्यपुत्रवर्षता दूर वृष्ये

अपो कर्षीं पुष्पता र्वी—प्रविष्टेण तुजां पुर्वं मे ।

८

स नां केता वाजुवा र्वीं मूर्तिं कोप्य वज्रमिदोमिर्नुवाणः

अच्छं कुषि मूमन्ने मा अमिदी स्वर्षता मवतुध्वर्यमाम् ।

९

दुष्टिमिस्तविषयो पुष्पतीं नि प्राणाप्रम्येका इत्पुंजं

आ इत्पुमा मर्षा प्रथया मुर्वे हे कुर्वः मुक्ये निवर्षः ।

१ [१८]

स्वे वंती नि र्वंजं वर्येया वि र्वं विविस्तवतुविन्नु वतीं

वासी कुर्वेन तुर्वेवतुस्य—तोरो वारस्य हर्षीपिसांता ।

११

अथ वसुं व मणुं पुपुंनर कुषिपेसुन पावींनु मूर्वा

कुर्वानु मुम्बेनुसुं नि र्वीः वलित्ते वाः कुर्वं तुवर्षा ।

१२

तुया इत्पुन म मुंय कुस्येण व वारपुर्वं पुष्पामुर्वीं ।

मे विन्नु वुर्वं वुर्वुर्वं—वृजिन्ने वैरविगारं एवीः ।

१३

पुष्पाकर वृष्या नि र्वंय तुवसा अन्तं न पुपं जहीमा वि र्वीः

दूर उज्ज्वे तुम्बुं इवांते वि पर हे वेत्पुतसु वपी ।

१४ [१९]

कुपो न हस्ती दर्विधीमुत्तमा तिहो व म्मिज जापुंवाति विव्वं

हन्तुं वाजां वतुपस्तां मरुतुं स्वर्षींमोरे न वर्ये वपुत्तमः ।

१५

अनुस्वके अमरुत्ताह उरुधे—पेष्टो न रण्य तुवसीव पुष्टिः

तमिह न हन्तुं तुवर्षं ह्वेत्त वस्ता प्रकाउ ववीं कुष्विं ।

१६

यो वावते जतिने वर्यं वि—म्सु वातुं मर्येति स्वावर्षावाः

तिन्ना वतुमरासति फांति कर्मिन्निप्यूर कुके जर्ममम् ।

१७

शोप फंजं वृष्टिमंशु—स्वर्षं म्मा मरुत्तां वावि गोप्या

मुवोऽविता वामदेवस्य धीना मुवः सखावृको वाजसातौ ।	
त्वामनु प्रमतिमा जगन्मो रुशसो जरित्रे विश्वर्ध स्याः	१८
पुमिर्नुमिरिन्द्र त्वापुमिद्वा मधवद्भिर्मघवन् विश्वं आजौ ।	
द्यावो न पुनैरमि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरवृक्ष पूर्वीः	१९
एवेदिन्द्राय वृषमाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम् ।	
नू विद यथा नः स्रुष्या वियोपु दसन्न उग्रोऽविता तनुपा	२०
नू हुत इन्द्र नू गुणान इषं जरित्रे नद्योई न पीपिः ।	
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रुध्यः सदासाः	२१ [२०] (१८५)

(१७)

११ वामदेवो गौतम । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, १५ एकपदा विराट् ।

त्वं मह्यं इन्द्र तुम्यं हृ क्षा अनुं क्षत्र महना मन्यत द्यौः ।	
त्वं वृक्षं शवसा जघन्वान् त्सुजः सिन्धूरहिना जग्रसानान्	१
तव त्विपो जनिमन् रेजत द्यौ रेजद् भूमिर्मियसा स्वस्यं म्रन्योः ।	
ऋषापन्तं सुभ्रुः पर्वतासु आर्वन् धन्वानि सरयन्त आपः	२
भिनद् गिरिं शवसा वज्रमिष्ण ज्ञाविष्कृण्वानः सहसान ओजः ।	
वर्षाद् वृक्षं वज्रेण मन्वसानः सरस्वापो जवसा हतवृष्णीः	३
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौ रिन्द्रस्य कृता स्वपस्तमो भूत ।	
य ई जजानं स्वयं सुवज्र मनपश्रुतं सर्वतो न भूमं	४
य एक इच्छ्यावयति प्र भूमा राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।	
सत्यमेतमनु विश्वे मवन्ति शक्तिं देवस्यं गृणतो मघोनः	५ [२१]
सत्रा सोमा अमवन्नस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मर्विषाः ।	
सत्राभवो वसुपतिर्वसूनां द्यौ विश्वा अधिया इन्द्र कृटीः	६
त्वमर्षं प्रथमं जायमानो ऽमे विश्वा अधिया इन्द्र कृटीः ।	
त्व मतिं मुवतं आशयान् महिं वज्रेण मघवन् वि वृक्षः	७
सत्राहणं वाधृषिं तुभ्रमिन्द्र महामपारं वृषम सुवज्रम् ।	
हन्ता यो वृक्षं सनितोत वाजं वातां मुचानिं मुघवां सुराधाः	८

अथं वृत्तमात्रफो कम्पिणी-वं आनिर्भुं अथवां सुपर पकां ।	
अथं चार्थं मरुधि पं सुयोत्सु-स्व त्रिवाकां सुक्ते स्वांन	१
अथं सुंते अथु अरंभुत अ-सुपमुत अ कुंभुते पुवा अथ ।	
अथ अथं कुंभुते सुपुमिन्वो विभं सुथं मंफा पन्मभ्यात्	१० [१९]
कमिन्वो पं अंभुत अं विरंभ्या कर्मत्रिच अथवा वो इ पूर्वाः ।	
प्रभिंमिर्भुंमो अस्य भावे प्रथे विभुच अंभुत अथं	११
विभं विभुमिन्वो अंभुंति अथु विभं विभुंमिन्वो अथं ।	
पो अंभु सुथं सुभुंतिरंभुं अथु अ सुथं सुभुंतिरंभुं	१२
विभं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
विभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	१३
अथं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
वा सुथं इ सुभुंतिरंभुं सुथं सुथं सुथं सुथं सुथं सुथं	१४
अथं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	१५ [१९]
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	१६
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	१७
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	१८
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	१९
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	२०
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	
सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं सुभुंतिरंभुं	२१ [१५] (१०७)

(१८)

१३ पामदेवो गौतमः, १ इन्द्र ४ (उचरार्चर्चस्य), ७ भवितिः ।

१ पामदेवः, १-४ (पूर्णार्चर्चस्य), ८-१३ इन्द्रः, ४ (उचरार्चर्चस्य),

७ पामदेवः । त्रिष्टुप् ।

- अयं पन्या अनुवित्तः पुराणो यतो देवा उवजायन्त विश्वे ।
 अतश्चिदा जनिपीड प्रवृन्दो मा मातरममुया पत्तवे कः १
- नाहमतो निरया दुर्गहेतत् तिरश्चता पार्श्वान्निर्गमाणि ।
 बह्वर्नि मे अकृता कर्त्वानि युधेयं त्वेन स त्वेन पृच्छे २
- प्रापुती मातरमन्वचष्ट न नानु गान्यनु नू गमानि ।
 त्वहुंगुहे अपिब्रत् सोममिन्द्रः शतधुन्यं चम्बोः सुतस्यं ३
- किं स ऋर्धक् कृणवद् य सहस्रं मासो जमारं शरद्वंश पूर्वीः ।
 नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तज्जतिपुत ये जनित्वाः ४
- अवद्यर्भिव मन्यमाना गुहाक-रिन्द्रं माता धीर्येणा नृष्टम् ।
 अथोर्दस्थात् स्वयमत्क वसान आ रोदसी अपृणाज्जायमानः ५ [२५]
- एता अपेन्पललामवन्ती-कृतावरीरिव सुक्रोशमानाः ।
 एता वि पृच्छ किमिदं मनन्ति कमापो अद्रिं परिधिं रुजन्ति ६
- किमु प्विदस्मै निविदो मनन्ते-न्द्रस्यावद्य विधिपन्त आपः ।
 ममेतान् पुत्रो महता वधेन वृत्र जंघन्वां असृजद् वि सिन्धून् ७
- ममञ्चन त्वां युवतिः परास ममञ्चन त्वां कुषवां जगारं ।
 ममञ्चिवापः शिशवि ममृड्यु-ममञ्चिचिन्द्रः सहसोर्दतिष्ठत् ८
- ममञ्चन तं मघवन् व्यसो निविषिध्वौ अप हनू जघानं ।
 अथा निर्विद्ध उत्तरो वमुवा-ञ्छिरो व्रासस्य सं पिणगवधेनं ९
- गृष्टिः संस्रव स्थविंर तवागा-मनाधुष्य वृषभ तुभ्रमिन्द्रम् ।
 अरीच्छ्वं वत्सं चरथाय माता स्वयं गातु तन्वं कुच्छमानम् १०
- उत माता महिपमन्यधेन-वमी त्वां जहति पुत्र देवाः ।
 अथाब्रवीद् वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन् त्ससं विष्णो वितर वि कंमस्य ११ (११७)

(१०)

११ यामवेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ न इन्द्रो बुरादा न आसा - वंभिष्टिकृद्वसे यासदुग्रः ।	
ओजिष्ठिभिर्नुपतिर्वज्रबाहुः सगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून	१
आ न इन्द्रो हरिर्मियात्वच्छा - ऽर्वाचीनोऽवसे राधसे च ।	
तिष्ठाति वज्री मघवां विरप्शी - म यज्ञमनु नो वाजंसातो	२
इम यज्ञ त्वमस्माकमिन्द्र पुरो वधत् सनिष्यसि क्रतुं नः ।	
श्वघ्नीवं वाजिन् त्सनये धनाना त्वया वयमर्य आर्जि जयेम	३
उशान्तु पु णः सुमना उपाके सोमस्य नु सुधृतस्य स्वधायः ।	
पा इन्द्र प्रार्तिभृतस्य मध्व समन्धसा ममदः पृष्ठयेन	४
वि यो ररुषा कर्षिभिर्नैवेभि - र्वृक्षो न पक्व सृण्यो न जेता ।	
ययो न योषामभि मन्यमानो ऽच्छा विवकिम पुरुहूतमिन्द्रम	५ [३]

गिरिर्न यः स्वतवाँ क्रुष्व इन्द्रः सनादेव सहसे जात उग्रः ।	
आवर्ता वज्रं स्थाविर न मीम उद्रेव कोशं वसुना न्युष्टम्	६
न यस्य वतां जनुषा न्वस्ति न राधस आमरीता मघस्य ।	
उहावुषाणस्तविषीव उग्रा - ऽस्मभ्यं वद्वि पुरुहूत रायः	७
ईक्षे रायः क्षर्यस्य चर्यणीना - मुत भ्रजमपवर्तासि गोनाम् ।	
शिक्षानरः संमितेषु महावान् वस्वो राशिर्मभिनेतासि मूरिन्	८
कया तच्छृण्वे शच्या शर्षिष्ठो यया कृणोति मुहु का चिंहृष्वः ।	
पुरु वाशुषे विचयिष्ठो अहो ऽथा वधाति द्रविण जरित्रे	९
मा नो मर्धिरा भरा वुद्धि तन्नः प्र वाशुषे दातवे मूरि यत् ते ।	
नव्यं कृष्णे शास्ते अस्मिन् तं उक्थे प्र बंवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः	१०
नू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽं न पीपिः ।	
अकारि ते हरिखो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रुध्वं सवृासाः	११ [४] (१४२)

(११)

११ यामवेवो गौतमः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ यात्विन्द्रोऽवस उषं न इह स्तुतः सध्मावस्तु शूरः ।	
वावुधानस्तविषीर्यस्य पूर्वी - र्थीर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात्	१ (१४२)

विश्व्वा रोधांसि भवतश्च पूर्वी-र्षीर्गुण्वाज्जनिमन् रजत क्षाः । आ मात्रा भरति शुष्या गो-र्नुवत् परिजमन् नोनुवन्त धाता । ता तू तं इन्द्र महतो महानि विश्वेष्वित् सवनेषु प्रवाच्यां । यच्छ्रूर धृष्यो धृषता वधृष्वा-नहि वक्षेण शत्रुसाविधिषीः	४ ५ [७]
ता तू ते सत्या हुविनुम्य विश्व्वा प्र घेनवं. सिद्धते वृष्या ऊर्ध्वः । अधा ह त्वद् वृषमणो भियाना प्र सिन्धवो जवसा चकमन्त अत्राहं ते हरिवस्ता उं देवी-स्वोभिस्त्रिन्द्र स्तवन्त स्वसारः । पत् सीमनु प्र मुचो वद्वघाना वीर्धामनु प्रसितिं स्पन्नुयर्ध्वै- पिपीळे अश्रमयो न सिन्धु-रा त्वा शर्मी शशमानस्यं शक्तिः । अस्मभ्यं शुशुचानस्यं यम्या आशुर्न रुदिम तुव्योजंसु गोः अस्मे वर्षिषा कृणुहि ज्येष्ठां नृम्यानि सूत्रा संहुरे सहांसि । अस्मभ्यं वृत्रा सुहनानि रन्धि जहि वर्धर्वनुषो मर्त्यस्य अस्माकमित् सु शृणुहि त्वमिन्द्रा-ऽस्मभ्यं चित्राँ उपं माहि वाजान । अस्मभ्य विश्वा इपणः पुरंधी-रुस्माक सु मघवन् बोधि गोदाः तू द्रुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योर्द्रे न पीपेः । अकारि ते हरिषा वृण नव्यं धिया स्याम रुध्वं. सवासाः	६ ७ ८ ९ १० ११ [८] (२६३)

(२३)

११ यामधेपो गौतमः । इन्द्रा, ८-१० शत वा । त्रिष्टुप् ।

कथा महामवृधत् कस्य होतुं-र्षज्ञ जुषाणो अमि सोममूर्धः । पिर्षुगानो जुषयाणो अन्वो ववक्ष ऋष्यः शृञ्जते धनाय फो अस्य क्षीरः संधुमादमाप समानंश सुमतिमि को अस्य । कवस्य चित्रं चिकित्ते कद्रुती वृधे भुवच्छशमानस्य यज्योः कथा शृणोति ह्ययमानमिन्द्रः कथा शृण्वन्नर्वसामस्य वेद । फा अस्य पूर्वीरुपमातयो ह कथेनमातु. पपुंरिं जरित्रे कथा सुबाधं. शशमानो अस्य नशांभि द्रविणं वीध्यानः । धेवो मुवन्नवेदा म ऋताना नमो जगृष्वो अमि यज्जुजोपत् कथा कवस्या उपसो व्युष्टौ धेवो मर्तस्य सख्य जुजोष । कथा कवस्य सख्यं सखिम्यो ये अस्मिन् कामं सुपुजं ततद्ये	१ २ ३ ४ ५ [९] (२६८)
--	---------------------------------

विद्यमर्षांश्च कुरुते बर्हिष्यः	कुरुते तु तं ज्ञानं च ब्रह्मणः ।	
सिद्धे सुहृदो वर्तुस्तु तर्पणः	स्वर्गं चिन्तयन्ति वा मोद	६
तुं विर्वाचन् पुराणमस्मिन्नां	तेतिष्ठे सिद्ध्या तुवते अनीच ।	
अथ चिन्तयेत् कुरुते न ज्ञाने	दूरे अज्ञानं तुवतो कथाये	७
अतस्तु वि सुवचनं बर्हिषि पूर्वा-	श्रुतस्य भीतिर्भूतिगर्हि हसि ।	
अतस्तु मन्त्रेभ्यो बर्हिषि तंभुं	कर्ष्यं तुवाम्य तुवर्ष्यन् ज्ञानोः	८
अतस्तु सुहृदा तुवर्ष्यन्ति बर्हिषि	तुवर्ष्यन्ति तुवाम्य तुवते कर्ष्यन्ति ।	
अतस्तु वीर्यकिन्तवन्तु पूर्वा	अतस्तु मन्त्रं अतस्तु विविदुः	९
अतस्तु वैश्वानरं अतस्तु मन्त्रेभ्यो	-तस्तु सुहृत्सुतुया तं तुवाम्य ।	
अतस्तु पूर्वा कर्ष्यन्ते नर्ष्यन्ति	अतस्तु तंभुं तंभुं कर्ष्यन्ति	१
तु तुव इत्थं तु तुवाम्य	इत्थं अतस्तु तुवाम्य तुवाम्य ।	
अतस्तु ते इत्थं तुवाम्य	विद्यमर्षांश्च कुरुते कुरुते	११ [१]

(१४)

११ कव्येभ्यो योवत् । अथ । विदुः १ कव्येभ्यः ।

या तुवतिः सर्वतः सुहृत्सुतुया	-मन्त्रेभ्यो वा कर्ष्यन्ति ।	
तुवतिर्षीरे मन्त्रे कर्ष्यन्ति	अ तंभुं कर्ष्यन्ति वा योवत्	१
अ तुवाम्य इत्थं अ इत्थं	अ तंभुं इत्थं कर्ष्यन्ति ।	
अ पासुषा तुवाम्य मन्त्रेभ्यो	अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति वा	२
तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	
सिद्धे कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	३
अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	
अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	४
अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	
अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	५ [११]
अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	
अ तंभुं कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति	कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति कर्ष्यन्ति ।	६ (२०)

य इन्द्राय सुनवत् सोममद्य पचात् पत्कीरुत मुञ्जाति धानाः ।	
मतिं मनापोरुचथानि ह्येन तस्मिन् वधद् वृषणं शुष्ममिन्द्रः	७
यदा संमये व्यचेहघाषा वीर्यं यदाजिमन्यस्यवृष्यः ।	
आर्चिकनुद् वृषणं पत्न्यच्छा दुरोण आ निशित सोमसुद्धिः	८
मूर्पसा युस्नमंचरत् कनीयो ऽविक्कीतो अकानिप पुनर्यन् ।	
स मूर्पसा कनीयो नारिरेचीद् वीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम्	९
क इम वृशभिर्ममेन्द्रं कीणाति धेनुभिः ।	
यदा वृजाणि जङ्घन् वधेन मे पुनर्वदत्	१०
नू इत् इन्द्र नू गृणान इयं जरित्रे नयोऽे न पीपेः ।	
अकारि ते हरिषो ब्राह्म नवयं धिया स्याम रधयं सदासाः	११ [१२] (२८५)

(२५)

८ वामदेवो गौतमः । इन्द्रः । पिप्पु ।

को अद्य नयीं वेषकांम उशान्निन्द्रस्य सख्य जुजोष ।	
को वा महेऽवसे पायीय समिन्द्रे अग्री सुतसोम ईष्टे	१
को नानाम वचसा सोम्याय मनायुवीं भवति वस्तं उसाः ।	
क इन्द्रस्य युज्य कः संखित्व को भ्रात्रं वंष्टि कवये क ऊती	२
को वेदानामवीं अद्या वृणीति क आदित्यां अदितिं ज्योतिरीष्टे ।	
कस्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्या ऽशोः पियन्ति मनुसाविवेनम्	३
तस्मां अग्निमारुतः शर्म यस्त ज्योक् पश्यत् सूर्यमुच्चरन्तम् ।	
य इन्द्राय सुनद्यामेत्याह नरे नरीय नृतमाय नृणाम्	४
न त जिनन्ति बहवो न वृश्ना उर्वेस्था अदितिः शर्म यस्त ।	
प्रियः सुकृत प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुपाथीः प्रियो अस्य सोमी	५ [१३]
सुपाथ्यः प्राशुपालेष धीरः सुध्वेः पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः ।	
नासुध्वेरापिर्न सखा न जासि बुध्वाव्योऽवहन्तेवधाचः	६
न रेयतां पणिनां सख्यमिन्द्रो ऽसुन्वता सुतपाः स गृणीति ।	
आस्य वेदः खिवति हन्ति नृश वि सुध्वये पक्तये केवलो भूत्	७
इन्द्र परेऽधरे मभ्यमास इन्द्र यान्तोऽवसितास इन्द्रम् ।	
इन्द्रं क्षियन्त उत युष्यमाना इन्द्र नरो वाज्रयन्तो हवन्ते	८ [१४] (२९१)

(१६)

० कालेदेवो वीरवामः १-२ इन्द्रो वा । १-२ इन्द्रः, अथवा वा, ३-० इत्येव । विष्णुः ।

अहं मनुमयं वर्यं वा - अहं कुक्षीमं वरिष्ठसि विष्टः ।	
अहं कुक्षमयस्तेरिपं वृष्टे - अहं कुक्षिकुक्ष्ना परपदा वा	१
अहं भूमिभस्मान्वावीक्ष - अहं वृष्टिं वृष्टये वर्यीप ।	
अहं वर्ये अमयं वावृष्टान् - अहं वृष्टान् अनु वर्यं वावृष्ट	२
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	३
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	४
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	५
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	६
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	७ [१५] (१००)

(१७)

० कालेदेवो वीरवामः । इत्येव, १ इन्द्रो वा । विष्णुः, २ कालेदेवः ।

अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	१
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	२
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	३
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	४
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	
अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान् - अहं वृष्टं वर्यं वावृष्टान्	५ (१००)

अर्घं श्वेत कूलशु गोभिर्रक्तमापिप्यान मघर्वा शुक्रमन्धः ।

अध्वर्युमिः प्रपत मघ्यो अगुमिन्द्रो मर्वाप्य प्रति धृत् पिबन्धै शूरो मर्वायु प्रति धृत् पिबन्धै ५

[१६] (३०५)

(२८)

५ यामवेयो गौतमः । इन्द्रः, इन्द्रासोमो वा । त्रिष्टुप् ।

त्वा युजा तय तत् सोम सस्य इन्द्रो अपो मनये सुसुतस्क्रः ।	
अहृन्नष्टिमरिणात् सप्त सिन्धुनपावृणोवर्षिहितेषु खानि	१
त्वा युजा नि विक्रुत् सूर्यस्येन्द्रश्चक्र सहस्रा सद्य इन्दो ।	
अधि प्पुना वृहता वर्तमान महो ब्रह्मो अर्ष विश्वायु धायि	२
अग्निन्द्रो अर्षहृक्मिरीन्द्रो पूरा वर्युन् मध्यविनावृमीके ।	
वृगे वृषोणे कत्वा न याता पूरु सहस्रा शर्वा नि बर्हीत्	३
विश्वस्मात् सीमधर्मो इन्द्र वर्युन् विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः ।	
अबाधेथाममृणत नि शत्रु नविन्देथामर्षचिति वधत्रैः	४
एवा सत्य मघवाना युव त दिन्द्रश्च सोमोर्वमश्य गोः ।	
आर्षेत्तमर्षिहितान्यश्ना रिच्युः क्षाश्रित ततृषाना	५ [१७] (३१०)

(२९)

५ यामवेयो गौतम । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

आ नः स्तुत उप वाजेमिच्छती इन्द्रं याहि हरिभिर्मन्वसानः ।	
तिरिचिबुर्यः सर्वना पुरुण्याङ्गुयेभिर्गृणानः सत्यराधाः	१
आ हि प्मा यानि नर्यश्चिक्त्वान् ह्यमानः सोतुमिरुप यज्ञम् ।	
स्वध्वो यो अर्षीरुर्मन्यमानः सुष्वाणेभिर्मवति स हं धीरैः	२
भावयेवस्य कर्णा वाजयध्वे जुष्टामनु प्र विशां मन्वयध्वै ।	
उद्वावृषाणो राघसे तुविष्मान् करञ्ज इन्द्रः सुतीर्थाभयं च	३
अच्छा यो गन्ता नार्घमानमृती इत्था विप्र हवमानं गृणन्तम् ।	
उप त्मनि वधानो धुर्याङ्गुन् त्सहस्राणि ज्ञतानि वज्रबाहुः	४
त्वोतासो मघवन्निन्द्र विर्षा वृय ते स्याम सुरयो गृणन्तः ।	
मेजानासो ब्रह्मदिवस्य राय आंकाप्यस्य व्रावने पुरुक्षोः	५ [१८] (३१५)

(३१)

१५ यामदेवो गोतमः । इन्द्रः । गायत्री, ३ पादनिष्ठम् ।

कया नश्चिन्न आ मुव पृती सदापृधः सखां ।	कया शचिष्ठया वृता	१
कस्त्वा सत्यो मदानां महिष्ठो मत्सदन्धसः ।	दृब्धा चिंवारुजे वसुं	२
अमी पु णः सर्सीना मविता जंरितूणाम् ।	ज्ञत मवास्पृतिभिं	३
अमी न आ ववृत्स्व चक्र न वृत्तमर्धतः ।	नियुद्धिंश्वर्षणीनाम्	४
प्रयता हि कर्तूना मा हां पदेव गच्छंसि ।	अमंक्षि सूर्ये सचां	५ [२४]

स यत् तं इन्द्र मन्यवु स चक्राणिं दधन्विरे ।	अध त्वे अध सूर्ये	६
उत स्मा हि त्वाम्राहुरि न्मघवान शचीपते ।	दातारमविदीधयुम्	७
उत स्मां सद्य इत् परिं शशमानायं सुन्वते ।	पुरू चिन्महसे वसुं	८
नहि ध्मां ते ज्ञत च न राधो वरन्त आमुरं ।	न च्यौत्तानिं करिष्यत.	९
अस्मां अयन्तु ते ज्ञत मस्मान् त्सहस्रमूतयं ।	अस्मान् विश्वां अभिष्टयः	१० [२५]

अस्मां इहा वृणीष्व स्रहयायं स्वस्तये ।	महो राये विविरमते	११
अस्मां अविद्धि विन्वहे न्द्रं राया परीणसा ।	अस्मान् विश्वांभिरूतिभिः	१२
अस्मभ्य तां अपां वृधि प्रजां अस्तेष गोमंतः ।	नवांभिरिन्द्रोतिभिः	१३
अस्माकं धृष्णुया रथो धुमां इन्द्रानंपच्युतः ।	गव्युरंश्वयुरीपते	१४
अस्माकंभ्रुतम कृधि धवो वृषेपुं सूर्यं ।	वर्षिषु धामिन्वोपरिं	१५ [२६] (३५४)

(३२)

२४ यामदेवो गोतमः । इन्द्रः, २३-२४ इन्द्राश्वो । गायत्री ।

आ तू नं इन्द्र पृथह अस्माकंमर्धमा गहि ।	महान् महीभिरूतिभिं	१
भूमिंखिद् घालि त्रुत्तुंजि रा चिन्न चिन्निणीष्वा ।	चिन्न कृणोष्युतये	२
पृथेभिरिषुच्छशीयांसु हंसि वाधन्तमोर्जसा ।	सखिंभिर्ये त्वे सचां	३
धृपयिन्व त्वे सचां वय त्वामि नोनुमः ।	अस्मांअस्मां इदुव्व	४
स नश्चिन्नाभिरक्षिपो ऽनप्रधामिंरूतिभिं ।	अनांधृष्टामिरा गहि	५ [२७]

भूपात्रो पु त्याधतः ससाय इन्द्र गोमंतः ।	युजो वाजाय धृष्वये	६
त्व ह्येक्षुं हंशिषु इन्द्र धार्जस्य गोमंतं ।	स नो यन्धि मत्रीमिषं	७

(३६१)

न त्वा वाम्ने भ्रम्यन्तु	पहृ क्षिवाति स्तुतो मुपय ।	स्तानुम्प इन्द्र गिर्बन्धः	८
अभि त्वा मोतोम प्रिप	अनुपु म इवर्न ।	इन्द्र वाजानु पुव्वि	९
व तं वाच्यम वीर्वाके	पा बन्द्याम आर्धजः ।	पुतो वार्तीरुमिर्ब	१० [१८]
ता तं मृगन्ति कुबन्ता	पानि कुचर्षु परिष्यं ।	मुतेपिन्द्र गिर्बन्धः	११
अधीपुपन्तु गार्तत्रा	इन्द्र त्वे लामवाहस	पेर्षु वा श्रीरुह परतः	१२
परिपुष्टि धान्यामधी	न्द्र साधरानुत्तव ।	तं त्वं वुपं ह्यधम्ये	१३
अर्धधीम बंसा मन्त्रा	एने सु कुस्वानर्षसः ।	सोर्बानामिन्द्र सोमपाः	१४
अस्ताव त्वा मन्त्रिना	मा जोर्ब इन्द्र पप्यन्तु ।	अर्धाम्य बर्तपा हृति	१५
श्रोम्यर्ष व जो वतो	ओषपति गिर्बन्ध वा ।	वृषुपरिषु पारवाम्य	१६ [१९]
अवर्षु प्यर्तीना	कुचन्ताकिर्धमीव्य	। सुतं सोमंस्व म्पुर्षः	१७
अवर्षा ते कुवा वुपं	मन्त्र्या प्यविपामसि	। अस्तुवा पार्ष एतु ते	१८
एतं ते कुचर्षान्तु	क्षिरेण्यवामधीमहि	। सुपिष अन्ति वृष्यन्	१९
मूर्तिषा मूर्ति वशि श्रे	वा वृषं मूर्षा मं	। मुपि वेर्षिन्द्र क्षिवाति	२०
मुपिषा वशि वृतः	पुंश्रुव मूर् वृष्यन्	। आ मां वयस्तु पार्षति	२१
व तं वृषु विचक्षन्तु	धंशानि गेवणे मपय ।	वाभ्यां वा मनु क्षिवायः	२२
अनीलधर्ष विवृषे	मर्षं ह्युपे अर्धुके	। वृषु वामेणु श्रेभेते	२३
वर्षं व वृषपुपाम्ये	ऽनुमनुमपाम्ये	। वृषु वामेणुविर्षा	२४ [१] (१०८)

११ वापेहा वीरवा । वक्ता । विवृष ।

व वृषुमर्षो वृषिर्षु	वार्धमिष्य उप्रपिते	मीर्षी कुपुर्षिषे ।	
वे वार्धकृतास्तुपिर्षिषी	पृषि धां कुपो	अवर्षो वमृषुः	१
उप्रपुमर्षवृषुमर्षे	सितुमर्षा	परिषिषी कुपेवा वृषुमर्षिः ।	
वाविर्ष वृषानामुर्षं	मृषुमर्षावृषु	वीर्षया वृषिर्षवृषु मृषुमर्षं	२
पुमर्षं वृषुः प्रिष्य वृषुमर्षा	अन्तु वृषेण	वृषुवा वृषुमर्षा ।	
ते वातो विमर्षी	अमुपिर्षवृषुमर्षे	वृषुमर्षवृषुमर्षे	३
पन् वृषुमर्षवृषुमर्षा	वावर्षवृषु	वन् वृषुमर्षवृषुमर्षे	४
वन् वृषुमर्षवृषुमर्षा	मर्षो अस्तु	वृषिः वृषुमर्षवृषुमर्षावृषु	५ (१०८)

ज्येष्ठ आह चमसा द्वा कुरेति कर्नीयान् त्रीन् कृणवामेत्याह ।
कनिष्ठ आह चतुरंस्कुरेति त्वष्ट ऋमवुस्तत् पनयद् वचो वः

७ [१]

सत्यमृचुरंर एवा हि चक्रु रनु स्वधामुमवो जग्मुरेताम् ।

विभ्राजमानांश्चमसां अहेवा ऽवेनत् त्वष्टा चतुरो बहुश्वान्
द्वावश ध्रुव यदगोह्यस्या ऽऽतिथ्ये रणञ्चुमवः ससन्तः ।

६

सुधेत्रांकृणुन्ननयन्त् सिन्धून् धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निघ्नमापः ।

७

रथ ये चक्रुः सुवृत्तं नरेष्वां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् ।

८

त आ तंक्षन्त्वमवो रयिं नः स्वपंसः स्वपंसः सुहस्तां

अपो ह्येषामजुपन्त देवा अमि कत्वा मनसा वीर्ध्यानाः ।

९

वाजो देवानामभवत् सुकर्म न्वस्य ऋमुक्षा वरुणस्य विश्वां

ये हरी मेधयोक्था मवन्त् इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वाः ।

१०

ते रापस्योप द्रविणान्यस्मे धत्त ऋमवः क्षेमयन्तो न मित्रम्

इवाहः पीतिमुत् वो मवँ धुर्न ऋते ध्रान्तस्य सख्याय देवाः ।

११ [२] (३८९)

ते नूनमुस्मे ऋमवो वसूनि तृतीयं अस्मिन् त्ववने वधात्

(३४)

११ वामेदेवो गीतमः । ऋमवः । त्रिष्टुप् ।

ऋमुर्विभ्या वाज इन्द्रो नो अच्छे म यज्ञ रत्नधेयोर्प यात ।

इवा हि वो धिषणां वैव्यह्ना मघात् पीतिं सं मवां अगमता वः

१

विषानासो जन्मनो वाजरत्ना उत ऋतुमिर्चमवो मादपध्वम् ।

स वो मवा अगमतु सं पुरीधिः सुधीरांस्मस्मे रयिमेरयध्वम्

२

अप वो यज्ञ ऋमवोऽकारि यमा मनुष्यत् प्रदिवो वधिध्वे ।

प्र वोऽच्छां जुषुषाणासो अस्यु रमूत् विश्वे अग्रियोत् वाजाः

३

अमूद्द वो विधते रत्नधेयं मिवा नरो व्राह्मणे मर्त्याय ।

पिपंत वाजा ऋभवो वृदे वो महिं तृतीयं सवन् मवाय

४

आ वाजा यातोर्प न ऋमुक्षा मह्यो नरो द्रविणसो गृणानाः ।

आ वः पीतयोऽमिपित्वे अह्ना मिमा अस्तं नवस्वं इव गमन्

५ [३]

आ नपातः शवसो यातुनोपे म यज्ञ नमसा हूयमानाः ।

सुजोषंसः सुरयो यस्यं च स्थ मर्ध्वः पात रत्नधा इन्द्रयन्तः

६

(३९५)

सुजोषां इन्द्र बर्कभेनु सोर्ष सुजोषां पादि पिर्षभो सुबर्किः ।
 अत्रोपरिर्षोऽनुपरिर्षः सुजोषा ग्वास्पर्षीवी एजुषार्धिः सुजोषं
 सुजोषंश्च आधुत्सिमीदृषधं सुजोषंश्च चामनु फलिमिदि ।
 सुजोषंश्चो वैर्षन्त ब्रिन्ना सुजोषंश्चः सिर्षुमी एजुषेर्षिः
 वे अर्षिन्नु ये सिवपु ब इती सेनुं संगुष्टुंमयो वे अर्ष्या ।
 व अर्षंश्च प चतुषोर्षी ये विन्धो नः स्वपुनपानिं पुष्टुः
 प मोर्षंश्च वाजंश्च सुधीरे इषिं पुष्य बर्षुमन्तं पुष्टुष्टुः ।
 ते अर्षिन् चामयो चम्बुजान् अस्ते धंनु ये च सुमि सुवर्षिं
 मायंश्च म वांजीभुषुमा अर्षिःसन्ता चामयो पुत्रे अर्षिन् ।
 बर्षिर्षु चर्षु च सुबर्कि चं एजंभी एजुषेर्षप देवाः

७
 ८
 ९
 १
 ११ [४] (७००)

(१५)

१. वायवेणे गीदम्य । कम्प । सिन्धुः ।

इजोषं पात सक्थो मज्जुः स्रीर्षंश्च चामयो वाषं मृत ।
 अर्षिन् वि पुः अर्षी एजुषेनुं गनुनिन्धुमनुं चो चर्षांश्च
 चार्षांश्चुषुषादिश्च एजुषेनुं चमूय सोर्षंश्च सुर्षास्य प्रीतिः ।
 सुष्टुपपु च स्वपुन्यर्षं चै पर्वं सिष्टुश्च चंनुचं चंनुचं
 चर्षुप्येता चनुचं चंनुचं चनुं वि सिमेरेर्षंश्च ।
 अर्षंश्च वावा अर्षुर्षु एषीं सुवे देवासांश्चमः सुवपुः
 सिष्टुर्षं सिष्टुश्च पुन अर्षं चं चामर्षेन पुष्टुर्षं सिष्टुश्च ।
 अर्षां सुनुचं चर्षुं चार्षं पुन चंनुचो चनुः चोऽर्षंश्च
 चर्षुर्षांश्च सिष्टु पुषांश्च सन्वांश्च चनुचं चंनुचंश्च ।
 सच्यु इषी चनुचंश्च चनुचंश्च चनुचंश्च चनुचंश्च
 चो नः सुवेर्षंश्च सिष्टु अर्षी सुर्षं चंनुचः चर्षुं चर्षुं ।
 तर्षिं पुषिर्षुमः चर्षुंश्च वा चंनुचं चनुचो चनुचंश्च
 सुष्टु सुवर्षिचो इर्षंश्च चर्षुंश्च चर्षुं चर्षुं च ।
 चनुचुमि विवस्व चनुचेऽपिः चनुचंश्च इन्द्र चनुचो सुष्टुश्च

१
 २
 ३
 ४
 ५ [५]
 ६
 ७ (७००)

ये देवासो अभवता सुकृत्या श्येना इवेदधिं क्विषि निषेव ।
ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वन्ता अमवतामृतांस. ८

यत् तृतीयं सर्वं रत्नधेयं मङ्गणुध्व स्वपस्या सुहस्ताः ।
तदमवः परिषिक्त व एतत् स मदेभिरीन्द्रियेभिः पित्रध्वम् ९ [६] (४०९)

(३६)

९ वामदेवो गौतम । ऋभव । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

अनुश्वो जातो अनभीशुशुकथ्योऽं रथश्चित्रक्र. परि यतंते रजः ।
महत तद् वो वेद्व्यस्य प्रवाचनं चामुभव पृथिवीं यच्च पुष्यथ १

रथ ये चक्रुः सुवृत्तं सुचेतसो ऽविह्वरन्त मनसस्परि ध्यया ।
तो ऊ न्वस्य सर्वनस्य पीतय आ वो वाजा ऋभवो वेदयामसि २

तद् वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं वेदेषु विम्बो अमवन्माहित्वनम् ।
जिमी यत् सन्ता पितरां सनाजुरा पुनर्युवांना चरथाय तक्षथ ३

एक वि चक्र चमस चतुर्वय निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः ।
अथा वेदेष्वमृतत्वमानश श्रुटी वाजा ऋभवस्तद् व जुक्थ्यम् ४

ऋभुतो रयिः प्रथमभवस्तमो वाजश्रुतासो यमर्जीजनन् नर ।
विम्बतटो विदथेषु प्रवाच्यो य देवासोऽवंधा स विचर्षणि ५ [७]

स वाज्यर्वा स ऋर्षिर्धनुस्यया स शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरं ।
स रायस्पोषं स सुवीर्यं वधे य वाजो विम्बो ऋभवो यमार्षिषु ६

श्रेष्ठं वः पेज्ञो अधि धायि वर्जत स्तोमो वाजा ऋभवस्तं जुजुष्टन ।
धीरांसो हि वा ऋवयो विपश्चित्स्तान् व एना ब्रह्मणा वेदयामसि ७

यूपमस्मभ्यं घियणाभ्यस्परि विद्वांसो विश्वा नर्याणि मोजन्ता ।
युमन्ता वाज वृषशुष्ममुसम मा नो रयिमृभवस्तक्षता वयः ८

इह प्रजामिह रयिं रराणा इह श्वो वीरवत् तक्षता न ।
येन वय चितयेमात्यन्यान् त वाजं चित्रमृभवो वृवा न ९ [८] (४१८)

(१०)

६ अथर्ववेदे वीतया । अथर्ववेदः । विष्णुः ५-६ अनुष्टुप् ।

उर्वो यो वाया अन्तराङ्गुलुः	देवां वृत्तं प्रथिमिर्विजुवायै ।	
वर्षां पुत्रं मनुषो विष्वाङ्गुः	वृत्तिष्ये रंष्या सुप्रियेष्वाङ्गुः	१
ते यो ह्ये मन्त्रे लम्बु पुत्रा	पुत्राङ्गो अथ वृत्तिमिर्विजो वुः ।	
य वा वृताङ्गो हरपन्त पूषाः	अन्ते वसांश्च हर्षकन्त पूषाः	२
अनुष्टुप् वृत्तिमिर्विजो वुः	पुत्रो यो वाया अन्तराङ्गुः वृत्ते यो ।	
पुत्रो मनुष्यपुत्राङ्गु विष्वा	पुत्र्ये वर्षां वृत्तिमिर्विजु सोमं	३
पुत्रो अन्तराङ्गुः विष्वा	विष्वाङ्गुः अन्तराङ्गुः अन्तराङ्गुः	
हर्षकन्तं वृत्ते लम्बुः मनुष्ये	अन्ते वसांश्च हर्षकन्तं मनुष्ये	४
अनुष्टुप् वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्ते वृत्तिमिर्विजु वुः	
हर्षकन्तं वृत्ते लम्बुः मनुष्ये	अन्ते वसांश्च हर्षकन्तं मनुष्ये	५ [९]

वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	
म वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	६
वि वा वाया अन्तराङ्गुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	
अन्तराङ्गुः वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	७
ते यो वाया अन्तराङ्गुः	अन्ते वसांश्च हर्षकन्तं मनुष्ये	
हर्षकन्तं वृत्ते लम्बुः मनुष्ये	अन्ते वसांश्च हर्षकन्तं मनुष्ये	८ [१०] (१०१)

(११)

१ अथर्ववेदे वीतया । अथर्ववेदः । अथर्ववेदः । विष्णुः ।

अन्ते वि वा वाया अन्तराङ्गुः	वा वृत्तिमिर्विजो वुः	
अन्तराङ्गुः वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	१
वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	
वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	२
वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	
वृत्तिमिर्विजो वुः	वृत्तिमिर्विजो वुः	३ (११)

यः स्मारुन्धानो गध्यां समत्सु सजुतरश्चरति गोषु गच्छन् ।
 आविक्रिंजीको विदथा निचिक्यत् तिरो अरति पर्याप आयोः
 उत स्मैन वस्त्रमथि न तापुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भेरंपु ।
 नीचापमान जसुरिं न श्येनं भवश्चाच्छां पशुमच्चं युथम्
 उत स्मांसु प्रथमः सरिष्यन् नि वेंवेति श्रेणिमी रथानाम् ।
 अर्जं कृण्वानो जन्यो न शुम्वां रेणु रेरिहत किरणं दक्वश्वात्
 उत स्य वाजी सहुरिंक्रताया शुभ्रूपमाणस्तन्वां समुर्ये ।
 तुरं यतीपुं तुरपञ्चजिप्यो ऽधि भ्रुवोः किरते रेणुमुञ्जन्
 उत स्मांस्य तन्यतोर्वि चो क्रेयायतो अंमियुजो मयन्ते ।
 यवा सहस्रममि पीमयोधीव् कुर्वतुः स्मा भवति मीम क्रुञ्जन्
 उत स्मांस्य पनयन्ति जनां जुति कृष्टिप्रो अमिमूर्तिमाशोः ।
 उतेनमाहुः समिधे विपन्तः परां दधिक्रा अंसरत् सहस्रैः
 आ दधिकाः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्यं इव ज्योतिषापस्ततान् ।
 सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पुणक्तु मध्वा समिमा वचांसि

४

५ [११]

६

७

८

९

१० [१२] (४३६)

(३९)

१ धामदेवो गौतम । दधिकाः । त्रिष्टुप्, १ अतुष्टुप् ।

आशुं दधिकां तमु नु द्वाम विवस्पृथिव्या उत चर्किराम ।
 उच्छन्तीर्मासुषसः स्रव्य न्वति विश्वानि वुरितानि पर्यन् १
 महस्रं कुर्यवतः क्रतुमा दधिकावणः पुरुवारस्य वृष्णाः । २
 यं पुरुभ्यो वीवृवांस नाग्निं वृदथुमिन्नावरुणा ततुरिम्
 यो अश्वस्य दधिकावणो अकारीत् समिन्द्रे अग्ना उपसो व्युटौ ।
 अनागसु तमर्वितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोषाः ३
 वृधिकावणं इप ऊर्जो महो य दमन्महि मरुतां नाम मद्रम् । ४
 स्वस्तये वरुणं मिथमग्निं हवामह इन्द्र वज्रबाहुम्
 इन्द्रमिवेवुमये वि ह्वयन्त उदीराणा यज्ञमुपमयन्तः । ५
 वृधिकामु सवेन मर्त्याय वृदथुमिन्नावरुणा नो अश्वम्
 वृधिकावणो अकारिष जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
 सुरमि नो मुस्तां करत् प्र ण आरुषि तारिषत् ६ [१३] (४४५)

(४०)

५ कन्देवो वीर्यः । दक्षिणा, ५ शर्वा । कन्दो २ विन्दुः ।

दुष्टिभक्त्यु इव नु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
अप्यनुमेकसु शरीसु इत्यन्तर्दक्षिणवर्षे त्रिभ्योः	१
कन्दा मरिचो मरिचो इत्यन्तु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
सुतो इवो इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	२
इत स्मासु इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	३
इत स्य इत्यानु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
कन्तु इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	४
इतः इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
इतः इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	५ [१४] (११०)

(४१)

११ कन्देवो वीर्यः । दक्षिणा, ५ शर्वा । कन्दो २ विन्दुः ।

इत्या वीर्वा कन्दो इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
वे वीर्वा इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	१
इत्या इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
व इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	२
इत्या इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
पत्नी इत्यानु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	३
इत्या इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
वो न इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	४
इत्या इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
ता न इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	५ [१५]
तोके इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	
इत्या इत्यनु चर्चितसु विन्दु इत्यानुवर्तः इदमनु ।	६ (१११)

युवामिन्द्रधवसे पूर्व्याय परि प्रभृती गवियः स्वापी ।	
वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा महिष्ठा पितरेव शंभू	७
ता वां घियोऽवसे वाजपन्ती राजिं न जग्मुर्युवयूः सुवानू ।	
धिये न गाव उप सोममस्थु रिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः	८
इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अगमस्यु व्रविणमिच्छमानाः ।	
उपेमस्युर्जोदार इव वस्वो रष्वीरिव भवसो मिक्षमाणाः	९
अश्वस्य त्मना रथस्य पुष्टे नित्यस्य शयः पतयः स्याम ।	
ता वक्राणा ऊतिमिर्नव्यसीमि रस्मन्ना रायो नियुतः सचन्ताम्	१०
आ नो बृहन्ता वृहतीमिरुती इन्द्रं यात वरुण वाजसातौ ।	
पव विथवः पुतनासु प्रकीळान् तस्य वां स्याम सनितारं आजेः	११ [१६](४५८)

(४९)

१० त्रसवस्युः पौरुकुत्स्यः । त्रसवस्युः, ७-१० इन्द्रायरणौ । त्रिष्टुप् ।

मम क्षिता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विभ्वे अमृता यथा नः ।	
कर्तुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वृत्रे	१
अहं राजा वरुणो मह्य ता न्यसुर्योणि प्रथमा धारयन्त ।	
कर्तुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वृत्रे	२
अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वो वीं गम्रीरे रजसी सुमेके ।	
त्वष्टेव विश्वा भुवनानि विद्वान् त्समैरय नोर्वसी धारयं च	३
अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं दिव सर्वं कृतस्य ।	
कृतेन पुत्रो अदितिर्कृताग्रो त त्रिधानु प्रथयद् वि भूमं	४
मां नरः स्वश्वां वाजपन्तो मा वृता समरणे हवन्ते ।	
कृणोम्यारिं मघवाहमिन्द्र इयमि रेणुमभिर्मृत्योजाः	५ [१७]

अह ता विश्वा चकर नकिमा वैश्य सहो वरते अपतीतम् ।
 पन्ना सोमांसो ममपुन्यवुक्थो मे मयेते रजसी अपारे
 विवृष्टे विश्वा भुवनानि तस्य ता प्र बवीषि वरुणाय वेधः ।
 त्व वृत्राणि शृण्विषे जघन्वान् त्व वृतां अरिणा इन्द्र सिन्धून्

भ्रम्याद्भयम् सितस्त आशम् । तत्र कर्मो हीहि दुष्कर्मि ।
 न आशंस्त प्रदर्शयन्त्या इति न सुखान्तरिकम् ८
 पुत्रपुत्रादी वि सुम्भारं सुखेभिर्विज्ञानवत्या फलोभिः ।
 मया एतानं प्रदर्शयन्त्या सुखम् कल्पयन्ति ९
 प्राप सुखं कर्मवाचो म्मेव इत्येवं पुत्रा वदन्ति मरुट ।
 नो हेतुर्विज्ञानवत्या सुखं मां सिन्ध्यायं वदुर्भवत्कुलतीम् १ [१८] १५०

(७१)

• पुत्रोन्मत्तवदोप्यो वीरोप्यो । कर्मिणे । विदुः ।

न तं कल्प कर्मो दुष्कर्मिणां । सुखार्थं पुत्रः संतुष्टो जुगोते ।
 कल्पेयं पुत्रीनुहतेषु मेदी इति संशय सुखी सुख्याम् १
 को लुब्धसि कर्म म्भारमिणे पुत्रार्थं कर्मः संभवेत् ।
 एते कर्मोन्मत्तवत्याम् । न सुखेन दुष्कर्मिणां २
 मया हि मया म्भारं ईदो पृ-मिन्वो न सुखे वीजसम्भावाय ।
 म्भारं धारणा म्भारं सुखम् कर्म कर्मिणां म्भारं कर्मिणां ३
 का र्थं सुखेयमिः कर्मं न म्भारिणा म्भारो सुखार्थम् ।
 को र्थं सुखेयम् म्भारं सुखी कर्मोन्मत्तवत्या म्भारं सुखी ४
 सुखं र्थं सुखे म्भारं सुखे म्भारं सुखे म्भारं सुखे म्भारं ५
 म्भारं म्भारं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं ६
 सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं ७
 सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं ८
 सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं ९
 सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं १० [१९] (७०१)

(७२)

पुत्रोन्मत्तवदोप्यो वीरोप्यो । कर्मिणे । विदुः ।

न सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं सुखं १ (७०१)

युष भ्रियमश्विना वेवता ता दिदो नपाता वनथः शर्चीभिः ।	
पुषोर्वपुरमि पुक्षः सचन्ते परहन्ति यत्र ककुहासो रथे दाम्	२
सो वामघा करते रातहृष्य ऊतये वा सुतपेयाय वाईः ।	
इतस्य वा वनुपे पुर्वोर नमो येमानो अश्विना वयवर्त	३
हिरण्ययेन पुरुभू रथेने म यज्ञं नासत्योप यातम् ।	
पिषाथ इन्मधुनः सोम्यस्य वधयो रत्न विधते जनाय	४
आ नो यात विवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन ।	
मा वामन्ये नि यमन् वेष्यन्तु स यद् वृदे नामि पूर्वा वाम्	५
नू नो रथिं पुरुवीरं ब्रह्मन् वृक्षा मिमाथामुमयेष्वस्ते ।	
नरो यद् वामश्विना स्तोममावन् त्स्वधस्तुतिमाजगीव्हासो अगमन्	६
इहेष्ट यद् वा समुना पंपुक्षे सेयमस्ते सुमतिर्वाजरत्वा ।	
उरुष्यतं जरितारं युव हं मितः कामो नासत्या युवत्रिक्	७ [२०] (४८१)

(४५)

७ वामदेवो गौतम । अश्विनो । अगती, ७ त्रिष्टुप् ।

एष स्य मानुरुदियति युज्यते रथः परिजमा विवो अस्य सानवि ।	
पुक्षासो अस्मिन् मिथुना अधि व्रयो हर्तिस्तुरीयो मधुनो वि रंशते	१
उद् वा पुक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उपसो व्युष्टिषु ।	
अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृत् स्वर्णं शुक्र तन्वन्त आ रजः	२
मध्यः पिषतं मधुपेमिरासमि रूत प्रिय मधुने युञ्जाथा रथम् ।	
आ वर्तनि मधुना जिन्वथस्पृथो हर्ति वहेथे मधुमन्तमश्विना	३
हसासो ये वा मधुमन्तो अग्निधो हिरण्यपर्णा उरुव उवर्धः ।	
उवृमृतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृको मध्वो न मक्षः सर्वानानि गच्छथ ।	४
स्पृधरासो मधुमन्तो अग्नयं उन्ना जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना ।	
यस्मिन्कहस्तस्तराणि विषक्षणः सोमं सुपाव मधुमन्तमद्रिमिः	५
आकेनिपासो अहमिर्विध्वतः स्वर्णं शुक्र तन्वन्त आ रजं ।	
सूरश्चिब्रव्श्वानं युयुजान ईपते विश्वो अनु स्वधया वेतथस्पृथ ।	६
म वामबोषमश्विना धियुधा रथं स्वश्वो अजरो यो अस्ति ।	
येन सद्यः परि रजांसि याथो हविष्मन्त तराणि भोजमच्छ	७ [२१] (४८१)

(११) [काम्येदाशुक्लका १५५ सू० ११-५८]

४ काम्येदेो यौकसा । इन्द्राणु १ कणु । कणुसी ।

अथं सिद्धं यदुक्तं पूर्वं कथो विविचिनु ।	अं वि पूर्णंय कथि	१
सुमेवा मे सुमिचिचि-विदुषो इन्द्राणपथि ।	वाधो कृतसं तुम्हाणु	२
आ वीं सुहृत् इत्य इन्द्राणु सुमि यत् ।	कथंनु सोमंपीतये	३
एवं विरेपयन्तु-किन्नेवाणु स्वभुणु ।	अ वि स्वाधो विविचुसुसु	४
एवं पुणुकरांय इन्द्राणुसुसु यन्हाणु ।	इन्द्राणु इहा कंय	५
इन्द्राणु अथं सुहृत्-सं सुमेवः सुमेवः ।	विचिं सुहृत्सं गृहे	६
इह सुवाकंयत्तु सु-किन्नेवाणु विमेवः ।	इह सुं सोमंपीतये	७ [१२] (११)

(१२)

४ काम्येदेो यौकसा । इन्द्राणु १ कणु । कणुसु ।

वाधां सुहृदे अंयानि ते यन्ते वाहं विविचिनु ।		
आ यद्वि सोमंपीतये सुहृत्सं कं विदुषंय		१
इन्द्राण वापयेत्तु सोमंयं विविचिष्य ।		
पुवां वि कथीयंये विदुषाणे न सुहृत्सु		२
वापुकिन्नेय कृपिणां सुहृत्सं यन्हाणु ।		
विदुषंय न सुहृत्सु अ यदंनु सोमंपीतये		३
य सुं यन्ति सुहृत्सु विदुषं सुहृत्सं यत् ।		
अये ता पंयामुक्ते-इन्द्राणु नि यंयन्हाणु		४ [१३] (१००)

(१३)

५ काम्येदेो यौकसा । कणु । कणुसु ।

विदि होहा अर्थेहा विदो न एवां अर्थः ।		
वापुसा सुहृत्सु एवम सुहृत्सु सुहृत्सु		१
विदुषाणो अर्थेसी-विदुषो इन्द्राणपथि ।		
वापुसा सुहृत्सु एवम सुहृत्सु सुहृत्सु		२ (१०१)

अनुं कृष्णे वसुंषिती	येमातें विश्वेपेशसा ।	
पापुवा चन्द्रेण रथेन	याहि सुतस्य पीतर्ये	३
वहन्तु त्वा मनोयुजो	युक्तासो नवतिर्नव ।	
पापुवा चन्द्रेण रथेन	याहि सुतस्य पीतर्ये	४
पापो शतं हरीणा	युवस्य पोष्याणाम् ।	
उत यां ते सहस्रिणो	रथ आ यांतु पाजसा	५ [२४] (५०५)

(४९)

६ यामवेयो गौतमः । इन्द्रावृहस्पती । गायत्री ।

इय वामास्ये हविः	प्रियमिन्द्रावृहस्पती ।	उक्थ मर्वश्च शस्यते	१
अय या परि विच्यते	सोमं इन्द्रावृहस्पती ।	चारुमर्वाय पीतर्ये	२
आ नं इन्द्रावृहस्पती	गृह्मिन्द्रश्च गच्छतम् ।	सोमपा सोमपीतये	३
अस्मे इन्द्रावृहस्पती	रुपि धंत शतग्विनम् ।	अश्वावन्त सहस्रिणाम्	४
इन्द्रावृहस्पती वय	सुते गीमिर्हिं वामहे ।	अस्य सोमस्य पीतर्ये	५
सोममिन्द्रावृहस्पती	पिबंत वृशुषो गृहे ।	मावर्षेया तर्वाकसा	६ [२५] (५११)

(५०)

११ यामवेयो गौतमः । वृहस्पतिः, १०-११ इन्द्रावृहस्पती । त्रिपुप्, १० जगती ।

यस्तस्तम् सहसा	वि ज्मो अन्तान्	वृहस्पतिं त्रिपुष्पस्थो रथेण ।	
त प्रदासु ऋषयो	वीर्ष्यानाः	पुरो विर्मा वधिरे मन्द्रजिह्वम्	१
धुनेतयः सुप्रकेत	मर्वन्तो	वृहस्पते अभि ये नस्ततुषे ।	
पृपन्त सुप्रमर्वधमुर्व	वृहस्पते	रक्षतादस्य योनिम्	२
वृहस्पते या परमा	परावय	त आ तं ऋतस्पृशो नि धेनुः ।	
तुभ्यं स्वाता अयता	अद्विषुग्धा	मध्वः श्रोतन्त्यमिती विरुशाम्	३
वृहस्पतिः प्रथम	जायमानो	प्रहो ज्योतिष परमे व्योमन् ।	
सुसास्यस्तुषिजातो	रथेण	वि सुतरं विमरधमत् तर्मांसि	४
स सुद्रुभा स ऋष्यता	गुणेन	वल रुरोज फलिग रथेण ।	
वृहस्पतिरुधियां	हव्यसूयः	कर्निकवृद् वावशातीरुवाजत्	५ [२६] (५१६)

पुत्रा विभे सिन्धुर्वापु पुत्र्यां बुद्धिर्विभेमु मन्त्रेवा इतिभिः ।	
दुर्वाप्ये सुपुत्रा क्षीरान्तो दुर्बं स्यात्तु फलपे रपीवाम्	६
न इव पत्रा प्रतिजम्पति सिन्धुः सुध्वंभ तस्यापुमि क्षीरिण ।	
दुर्वाप्ये वः सुध्वंभ सिन्धुर्वा वस्तुपति कर्ते पूर्वमाज्य	७
त इव केंद्रि सुध्वंभ जोषति स्वे तस्या इज्यं सिन्धुवे सिन्धुर्वासीय ।	
तस्यै विधेः सुध्वंभेवा मन्त्रेण वस्तिन्त्र इत्या एजंति पूर्वं एधि	८
अर्धंभितो जवति वं कर्मांति प्रतिजम्पाम्पुत्र वा इजंभ्य ।	
अत्रस्वने वो वरिदः कुशोर्ति इत्यन्ते एता तर्कमिति देवाः	९
इन्द्रांश्च जोर्षं पिबं इवस्वने अस्मिन् एते मन्त्रान्ना इवस्वन्तु ।	
वा वा विद्वन्निष्कर्षंवा स्वावुषो एते एधि तर्कंभितुं वि वंछाम्	१
दुर्वाप्य इन्द्र वरिदं पुः कश्चा वा वा सुध्वतिर्भित्तुस्वे ।	
अस्मिन् विधेः विद्वन् पुरीषी—जंउत्तमर्षो अत्रुत्तमर्षीः	११ [१७] ५१७

२३०१५—

[अष्टमोऽध्यायः ३८३ व १-२६] (११)
 ११ कान्हेदे वीतना । वक् । सिन्धुर् ।

इत्यु त्वा पुंसर्त्तं पुत्राया—कर्मोक्षीतमन्त्रे सुध्वंभंवाप्यत्वा ।	
दुर्बं भित्ते बुद्धिर्त्तं सिन्धुर्वा—कर्त्तुं कुंभवदुर्वाजी जनाप	१
वस्तुंभ विभा पुत्रकः पुत्रजा—सिन्धुवा इंतु स्वर्णोऽजनेतुं	
नू कुजस्य तर्कंभे इत्ये—कर्मरिपुत्रदुर्वाकं वस्तुवत्	२
दुध्वंभोर्त्तुव विंशतत श्रेयम् एंशोभेकंशुवर्षो सुधीर्षी ।	
अस्मिन्ने कुलाः पुत्रकः क्तु—मन्त्रु—अत्रुत्तमर्षो विद्वंभे	३
कुशिर व देवीः कुलतो मर्षो पु वान्ये वदुध्वंभुवको जे सुध ।	
केता कर्मन्ते अस्मिन्ने इजंभे सुध्वंभं रेप्री देवतु	४
दुर्बं इ देवीकंशुदुग्धिरार्थैः परिश्रव मुर्कमिति सुधः ।	
अत्रुवर्कनीवक्त्रः सुध्वंभं विवाक्यंभ्यपुत्रायां वीवम्	५ [१]
वर्षं सिन्धुर्वाकं अत्रुव पुत्राजी वर्षं सिन्धुर्वाकं सिन्धुर्वाकं सुध्वम् ।	
मूर्त्तं वस्तुवत् अत्रुवर्कमिति न वि इजंभे सुध्वंभोर्त्तुवैः	६ (१७)

ता घा ता मद्रा उपसः पुरासु रमिष्टिद्युम्ना ऋतजातसत्याः ।	
यास्वीजानः शशमान उक्थैः स्तुवञ्छसन् द्रविण सद्य आप	७
ता आ चरन्ति समना पुरस्तात् समानतः समना पप्रथानाः ।	
ऋतस्य देवीः सर्वसो बुधाना गवा न सर्गा उपसो जरन्ते	८
ता इन्धेदेव समना समानी रमीतवर्णा उपसंश्वरन्ति ।	
गूहन्तीरन्ध्रमसित रुशद्भिः शुक्रास्तनुभिः शुर्वयो रुचानाः	९
रुपिं दिवो दुहितरो विम्रातीः प्रजावन्त यच्छतास्मासु देवीः ।	
स्योनावा वः प्रतिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतपः स्याम	१०
तद् वो दिवो दुहितरो विम्राती रूपं ब्रुव उपसो यज्ञकेतुः ।	
वय स्याम यशसो जनेषु तद् द्यौश्च घृतां पृथिवी च देवी	११ [२] (५३३)

(५२)

७ धामदेवो गौतमः । उपाः । गायत्री ।

प्रति प्या सुनरी जनी व्युच्छन्ती परि स्वसुः ।	
द्विवो अंशुर्दि दुहिता	१
अश्वेव चित्रार्कपी माता गवामृतावरी ।	
सर्षामूवृश्विनोरुपाः	२
उत सर्षास्यश्विनोरुत माता गवामसि ।	
उतोषो वस्व ईशिपे	३
यावयहेपसं त्वा चिकित्वित् संनुतापरि ।	
प्रति स्तोमैरमुत्समहि	४
प्रति मद्रा अहक्षत गवां सर्गा न रश्मयः ।	
ओषा अंप्रा उरु जयः	५
आपप्रुषी विमावति व्यावृज्योतिष्ठा तमः ।	
उषो अनु स्वधामव	६
आ द्यां तनोपि रश्मिर्मिरान्तरिक्षमुरु मियम् ।	
उषः शुक्लेर्ण शोचिषा	७ [३] (५४०)

इन्द्रज्येष्ठान् बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः क्षयो एभ्यः सुवासि पुस्त्यावतः ।

यथायथा पतयन्तो वियेमिर एवैव तस्थुः सवितः सुवार्यं ते ५

ये ते त्रिरहन् त्सवितः सुवासो विवेद्विधे सौभंगमासुवन्ति ।

इन्द्रो द्यावापृथिवी सिन्धुरग्निं रावित्यैर्नो अदितिः शर्मं यसत ६ [५] (५१३)

(५५)

१० धामवेवो गौतम । विश्वे देवाः । ऋग्वेदः ८-१० गायत्री ।

को वञ्जाता वसवः को वरुता द्यावाभूमौ अदिते त्रासांथां नः ।

सर्हीयसो वरुण मित्र मतात् को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवा १

प्र ये धामानि पूर्वाण्यर्चान् वि यदुच्छान् वियोतारो अमूराः ।

विधातारो वि ते वधुर्जम्बा ऋतधीतयो रुचन्त वृष्मा २

प्र पुस्त्या उमर्दिति सिन्धुर्मर्कैः स्वस्तिर्मौळे सख्यायं त्रुवीम ।

उमे यथा नो अहनी निपात उपासानक्तां करतामर्दब्धे ३

व्ययमा वरुणश्चेति पन्थां मिपस्पतिः सुवित गातुमग्निः ।

इन्द्राविष्णु नृवदु पु स्तवाना शर्मं नो यन्तममवद् वरुथम ४

आ पर्वतस्य मरुतामवासि देवस्य त्रातुरग्नि भगस्य ।

पात् पतिर्जन्त्यावर्हसो नो मित्रो मित्रियादुत न उरुप्येत ५ [६]

नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येमिरिटैः ।

समुद्र न सचरणे सतिष्यवो धर्मस्वरसो नद्योर्द अर्प वन् ६

देवैर्नो देव्यादितिर्नि पातु देवञ्जाता त्रायतामप्रयुच्छन् ।

नहि मित्रस्य वरुणस्य धासि मर्हामसि प्रमिय सान्वग्ने ७

अग्निरीशे वसव्यस्याऽग्निर्महः सौभंगस्य ।

तान्यस्मभ्यं रासते ८

उपो मघोन्या वह्न सूनुते वायी पुरु ।

अस्मभ्यं वाजिनीवति ९

तत् सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्धमा ।

इन्द्रो नो राधुसा गमत् १० [७] (५६३)

(११)

४ शब्दकोशो बौधका । व्याख्यानिकी । विष्णु ५-४ व्याख्ये ।

सुधी धार्यापुत्रिणी इव ज्येष्ठे	कुशा यंत्रात् सुचरंनिद्रुर्धे ।	
एव ही वरिष्ठे कुशी विस्त्रिन्वन्	कुचसुधोष्ठा यंत्रप्रानेन्द्रिर्धे	१
कुशी कुशेर्भर्षजुते वज्रि	रमिन्नी तस्मात्समाये ।	
कुशावपी अङ्गुलं कुशपुत्रे	कुचस्य नेत्री सुचरंनिद्रुर्धे	२
४ इव स्पृश सुचनेवात्	४ इमे धार्यापुत्रिणी अगर्भ ।	
कुशी वंशुरि रज्ज्वी सुनेके	अनुते धीरा कश्चा कर्षेण	३
सु ऐमधी कुशजिज्ञो वरुष्टे	प्रीतिवित्तिवपंभी कुशोवर्ध ।	
कुशुची किये कजुते मि पंती	पिपा स्याज्जुष्टे लुकाद्या	४
५ न्नी यन्नि यन्नी अमु	पेक्षुति यण्ये ।	
कुशी उतु यमंस्वये		५
सुशाने कृष्णं सिधः	स्वेन कर्सेण राजधा ।	
कुशाये सुबाहुतम्		६
सुधी सिधस्य बावपु	स्तर्णी पिपेयी कुशय ।	
परि कुं मि कंयु		७ [C] (१००)

(१०)

८ शब्दकोशो बौधका । १ १ वेकली ५ ४ कुम्भ ५, ८ कुचसुधोष्ठा १-४ वरिष्ठ ।
 वज्रपुत्र ५ कुच वरिष्ठ १ ४ ८ विष्णु ।

कुशेर्भर्षजुते वज्रि	रमिन्नी तस्मात्समाये ।	
कुशावपी अङ्गुलं कुशपुत्रे	कुचस्य नेत्री सुचरंनिद्रुर्धे	१
४ इव स्पृश सुचनेवात्	४ इमे धार्यापुत्रिणी अगर्भ ।	
कुशी वंशुरि रज्ज्वी सुनेके	अनुते धीरा कश्चा कर्षेण	२
सु ऐमधी कुशजिज्ञो वरुष्टे	प्रीतिवित्तिवपंभी कुशोवर्ध ।	
कुशुची किये कजुते मि पंती	पिपा स्याज्जुष्टे लुकाद्या	३
५ न्नी यन्नि यन्नी अमु	पेक्षुति यण्ये ।	
कुशी उतु यमंस्वये		४
सुशाने कृष्णं सिधः	स्वेन कर्सेण राजधा ।	
कुशाये सुबाहुतम्		५
सुधी सिधस्य बावपु	स्तर्णी पिपेयी कुशय ।	
परि कुं मि कंयु		६ (१००)

शुनासीराविमा वाचं जुपेयां यद् विवि चक्रथुः पर्यः । तेनेमामुप सिञ्चतम्	५
अर्वाचीं सुभगे मव्र सीति वन्दामहे त्वा । यथा नः सुभगाससि यथा नः सुफलाससि	६
इन्द्रः सीता नि गृह्णातु तां पूषानु यच्छतु । सा नः पर्यस्वती कुहा मुत्तरामुत्तरा समां	७
शूनं नः फाला वि कृपन्तु भूमिं शून क्रीनाशा अभि यन्तु वाहे । शून पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शूनमस्मानु धत्तम्	८ [९] (५७८)

(५८)

११ वामदेवो गौतमः । अग्निः, सूर्यो वाऽऽपो वा गावो वा घृतस्तुतिर्वा । अिन्द्रपु, ११ जगती ।

समुद्रावृर्मिविधुमो उदारं कृपाशुना सममृतत्वमानद् । घृतस्य नाम गुह्य यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः	१
वपं नाम प्र ववामा घृतस्याऽस्मिन् यजे धारयामा नमोभिः । उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद गौर एतत्	२
उत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पावु द्वे शीर्षे सत हस्तासो अस्य । त्रिधा पृद्धो वृषमो रौरवीति महो देवो मर्त्यो आ विवेश	३
त्रिधा द्वितं पृषिमिगुह्यमानं गर्वि देवासो घृतमन्वाविन्दन् । इन्द्र एक सूर्य एकं जजान वेनादेकं स्वधया निर्दतक्षु ।	४
एता अर्षन्ति हृद्यात् समुद्राच्छतमजा रिपुणा नावचक्षे । घृतस्य धारा अग्नि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाय	५ [१०]
सम्यक् संवन्ति सरितो न धेना अन्तर्द्विवा मनसा पूषमानाः । एते अर्षन्त्युर्मयो घृतस्य यूगा इव क्षिपणोरीयमाणाः	६
सिन्धोरिध प्राध्वने शूघनासो वार्तप्रमियः पतयन्ति यद्वाः । घृतस्य धारा अरुपो न ब्राजी काष्ठा सिन्धुमिभिः पिन्वमानः	७ (५८५)

अग्निं प्रचक्षते समिधु पावतः कस्तुरावपुः स्वर्पवानासो अग्निम् ।

वृतस्व पावतः अग्निर्वा नक्षन्तु ता भुजाभ्यो हर्षति अक्षरैवः

८

कुर्यात् इव कस्तुरेणुद्यत् अक्षरैश्चान्ना अग्निं चर्चसीति ।

बहु सोमः सुप्ते चर्च वृद्धो वृतस्व पावतः अग्निं तत्र पंचमे

९

अक्षरैर्वत् सुकृतिं मर्षमाग्निं सुस्मान् सुजा हर्षिवाग्निं च ।

इत्तं पुञ्जं चर्चम वृद्धतां वा वृतस्व पावतः मर्षुम्वर पचन्ते

१

आर्चन्तु वै विश्वं सुर्षसुर्षिभिः प्रितः सुतः संभुजे हृद्यः स्यत्पुंभिः ।

अजस्रैर्विद्विः कृत्विषे प आर्भुः सार्धैरपाम् बहुमन्तं न कृमिन्

११ [११] (५८)

॥ शर्वे चतुर्षु मन्वतं तपाम् ॥

अथर्ववेद

पुस्तकालय संख्या १०५९

वृत्तसंख्या १५९

वर्ष १९५९

अथ पञ्चमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-२४]

१२ शुधगविष्टिरावाभ्रेयो । अग्नि । पिप्पु । -

अर्चोऽभ्यग्निः समिधा जनानां	प्रति धेनुमिवायतीमुपासम् ।	
यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः	प्र मानवं सिषते नाकमच्छ	१
अवोधि होता यजथाय देवा	नृध्वो अग्नि सुमनाः प्रातरस्थात् ।	
समिन्द्रस्य रुद्रदग्निं पाजो	महान् देवस्तमसो निरमोचि	२
यदीं गणस्य रक्षनामजीग	शुचिरङ्के शुचिभिर्गोभिरग्निः ।	
आद् वक्षिणा युज्यते वाजय	न्त्युत्तानामूर्ध्वो अधयज्जुह्वमि	३
अग्निमच्छा देवयतां मनासि	चक्षुपीव सूर्ये स चरन्ति ।	
यदीं सुवति लुपसा विरूपे	श्वेतो वाजी जायते अग्ने अह्वाम्	४
जनिष्ट हि जेन्यो अग्ने अह्वाम्	हितो हितेष्वरूपो वनेषु ।	
वमेवमे सप्त रत्ना वर्धानो	ऽग्निर्होता नि रसावा यजीयान्	५
अग्निर्होता न्यसीवृद् यजीया	नुपस्थे मातुः सुरभा उ लोके ।	
युवां क्विः पुरुनिःऽ ऋतावा	धतां कृटीनामृत मध्यं इन्द्र	६ [१२]
प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु साधु	मग्निं होतारमीळते नमोभिः ।	
आ यस्ततान् रोवसी ऋतेन	नित्यं मृजन्ति वाजिनं धृतेन	७
माजाल्यो मृज्यते स्वे वमूना	कविप्रशस्तो अतिथि शिवो नः ।	
सहस्रशृङ्गो वृषभस्तवोजा	विश्वो अग्ने सहसा प्रास्यन्वान्	८
प्र सुद्यो अग्ने अत्येष्यन्वा	न्नाविर्यस्मै चारुतमो वमूर्थ ।	
इन्द्रेण्यो वपुष्यो विमावा	मियो विशामतिथिर्मानुषीणाम्	९
तुभ्यं मरन्ति क्षितयो यविष्ठ	ब्रह्मिणे अन्तिन् ओत वृरात् ।	
आ मन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिन्द्र	ब्रह्म ते अग्ने महि शर्म भद्रम्	१०

अभि प्रवक्तुं सम्मिषु योषाः कस्तुभ्यः स्वर्भान्नाहो अग्निम् ।

भूतस्य धारणं भूमिर्वा तस्मिन् ता जुष्टुष्वे इति अस्तर्षणम्

८

कु-र्म इव बहुभुक्तेषां च अस्तर्षणान्ना अग्निं चर्षयसीति ।

यत्र घोषः सुष्ठो यत्र बुद्धो भूतस्य धारणं अग्निं तत्र पर्वणे

९

अस्तर्षितं सुष्ठुतिं गर्भ्यं अग्निं अस्वानुं मुद्रा इति धामि वत् ।

इत्वं बुद्धं नपत्तं देवतां यो भूतस्य धारणं बहुभुक्तेषु पर्वणे

१

वाक्चरं तु विदुः सुर्वं अग्निं चित्तं अग्निः संवृद्धे हृष्टुः अग्निं चित्तुः ।

अपत्यमग्निं चित्तुः च अग्निं चित्तुः अग्निं चित्तुः अग्निं चित्तुः

११ [११] (५९)

॥ इति अस्तर्षणं चर्षणं समाप्तम् ॥

संस्कृत-शब्द-कोश

एतत्संस्कृतशब्दकोशस्य १०५१

अस्तर्षणं चर्षणं ५८९

अस्तर्षणं चर्षणं ११५१

एतं ते स्तोमं तुविजात विप्रो रथ न धीरः स्वर्पा अतक्षम् ।

यवीक्ष्मि प्रति त्वं देव हर्षाः स्वर्वतीरप एना जयेम

११

तुषिधीवो वृषभो वावृधानो ऽश्रुञ्चर्यः समजाति वेदः ।

इतीममग्निमृतां अवोचन् बृहिस्मते मनवे शर्मं यस्-
द्बृहिस्मते मनवे शर्मं यस्त १२ [१५] (२४)

(३)

११ वसुसुत आशेयः । अग्निः, ३ मरुद्बृहिस्मत् । त्रिष्टुप्, १ विराट्

त्वमग्ने बरुणो जायसे यत् त्वं मित्रो भवसि यत् समिन्द्रः ।

त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवा स्वमिन्द्रो वाशुपे मर्त्याय

१

त्वमर्षमा भवसि यत् कनीनां नाम स्वधावन् गुह्यं विभार्षि ।

अठान्ति मित्र सुर्धितं न गोमि र्यद् दंपती समनसा कृणोषि

२

तव भ्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत् ते जनिम् चारं चित्रम् ।

पद् यद् विष्णोःरुपम निधापि तेनं पासि गुह्यं नाम गोनाम्

३

तव भ्रिया सुहृशो देय युवा. पुरु वधाना अमृतं सपन्त ।

होतारक्षार्णि मनुषो नि पेटु वंशस्यन्त उशिजः शसंभ्रायोः

४

न त्वद्भोता पूर्वी अग्ने यर्जायान् न काव्यैः पुरो अस्ति स्वधावः ।

विशश्च यस्या अतिथिर्मवांसि स यज्ञेन धनघट् देय मर्तान्

५

ययमग्ने वनुयाम् त्वोता वसुयवो हविषा सुधर्मशानाः ।

वृष संमर्षे दिवधेप्यज्ञां वयं राया सहसस्पुत्र मर्तान्

६ [१६]

यो न आगो अभ्येनो भग्न-त्पधीवृधमघशंसे दधात ।

अग्नी चिंकित्वो अमिन्नास्तिमेता मग्ने यो नो मर्चयति ह्वयेन

७

त्वाग्रत्या व्युषिं देव पूर्वे कृतं कृण्वाना अयजन्त ह्वयैः ।

संस्थे यक्त्वा ह्वयसे रयीणा देवो मर्तव्यमिति ध्यमानः

८

अव स्पृधि पितरु योषिं विद्वान् पुत्रो यस्ते सहसः सून ऊहे ।

कृवा चिंकित्वो अमि चंक्षसे नो ऽग्नें ऊदो अंतचिद यांतयासे

९

भूरि नाम यन्वमानो दधाति पिता वंसो याक्वि तज्जोपयासे ।

कुविद् देवस्य सहसा चक्षानः सुभ्रमग्निर्वनते वावृधानः

१०

(३४)

त्वन्नुक्तं संज्ञितं वदितुं विस्वात्म्यां ह्युत्तमिं परिं ।
 सान्ना अहं वदन् प्रियं जगत्सोऽङ्गात्कंता वृत्तिना संभूयन् ११
 इमे यजमानस्तद्विषयं भूयन् वसन्ते वा तद्विधायां अवापि ।
 नाम्नपत्रमिगमिर्हास्यते नो न पितृभिः वापुत्रान्य परं वदन् १२ [१७] (१०)

(४)

११ वसुधैव कुटुम्बकम् । अग्निः । मित्रम् ।

त्वाग्नेः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः ।
 त्वन्ना वार्त्तं वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । १
 इत्युक्तं वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः ।
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । २
 त्वन्ना वार्त्तं वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः ।
 त्वन्ना वार्त्तं वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ३
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ४
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ५ [१८]

वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः ।
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ६
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ७
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ८
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । ९
 वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः वसुधैः । १०

यस्यै त्व सुकृते जातयेद् उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम् ।
अश्विन स पुत्रिणं वीरवन्त गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति

११ [१९] (४७)

(५)

११ वसुधुत आत्रेयः । आग्नीसूक्तः = (१ इष्मं समिक्षोऽग्निर्था २ नराशसाः, ३ इच्छ , ४ वर्हि , ५ देवीर्धारः
६ उपासानका, ७ देव्यौ होतारौ प्रवेतसौ, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळाभारत्य ,
९ त्वष्टा, १० वनस्पतिः, ११ स्वाहाकृतयः) । गायत्री ।

सुसंमिन्द्राय शोचिषे	घृत तीम जुहोतन	।	अग्रये जातवेदसे	१
नराशसः सुपुवतीम	यज्ञमदाभ्यः	।	कविर्हि मधुहस्त्यः	२
इक्षितो अग्र आ वृहे	न्द्र चित्रमिह प्रियम्	।	सुखै रथेभिरुतये	३
ऊर्णमद्रा वि प्रथस्वा	ऽभ्युकां अनूपत	।	भवां न शुभ्र सातये	४
देवीर्धारो वि श्रयध्वं	सुप्रायणा नं ऊतये	।	प्रप्रं यज्ञ पूर्णीतन	५ [२०]

सुपतीके षयोवृधा	यह्वी कृतस्य मातरा	।	वृषोपासुपासमीमहे	६
वातस्य पत्नम्रीळिता	देव्या होतारा मनुषः	।	इम नो यज्ञमा गंतम्	७
इच्छा सरस्वती मही	तिस्रो देवीर्मयोमुवं.	।	वर्हिः सीदन्त्वसिधं	८
शिषस्त्वष्टरिहा गंहि	षिम्. पोषं उत त्मनां	।	यज्ञेयज्ञे न उर्वध	९
यज्ञ वेत्थ वनस्पते	वृवाना गुह्या नामानि	।	तत्रं हव्यानि गामय	१०
स्वाहाग्नये वरुणाय	स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यं.	।	स्वाहां देवेभ्यो हविः	११ [२१] (५८)

(६)

१० वसुधुत आत्रेयः । आग्निः । पशुक्तिः ।

अग्निं त मन्ये यो वसु रस्तु य यन्ति धेनवं ।
अस्तमर्वन्त आशवो ऽस्तु नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर १
सो अग्निर्यो वसुर्गुणे स यमायन्ति धेनवं ।
समर्वन्तो रघुव्रतः स सुजातासः सुरय इषं स्तोतृभ्य आ भर २
अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः ।
अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर ३
आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् ।
यज्ञ स्य पर्नीयसी समिक् वीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर ४

(६२)

स्वतन्त्रं जंष्टितारं वसिष्ठं विन्वांम्यो वृष्टिवातिं पविं ।
 सोम्य जंष्टितारं वृष्टिं जंष्टितारं वृष्टिना जंष्टितारं
 इत्ये चाम्यंतस्तुष्टिगम्युक्तं वसिष्ठे वा तद्विद्वान्मं भवति ।
 मय्युपजमिष्टिमिस्तंफवे नो व विपते वामुपान्त्य पत्तं इत्तं

११
१२ [१७] (१७)

(४)

११ वसुधैव कुटुम्बकम् । अग्निः । विदुषः ।

स्वाधी कर्तुंशी वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 तस्या वासं वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 इत्युक्तं वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 मूर्धाङ्गुल्या वसिष्ठं विदी-
 त्तिमां कुर्वि विरप्यं वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 नि होतारं विन्वांम्यो वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 पुत्रवत्सु इत्यंया सुवैवा कर्मात्मे इतिव्यभिः सुवैव ।
 पुत्रवत्सु वा सुवैव जस्तवेव वा वं वुधैव इतिव्यभिः पवि
 मुष्टे वसुधैव अतिविद्विष्य इत्तं वं प्रकृत्यं पवि विद्वान् ।
 विन्वां अगे अतिवृजो विद्वान् वसुधैव कुटुम्बकम्

१
२
३
४
५ [१८]

वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 विन्वांम्यो वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।
 वसुधैव कुटुम्बकम् ।

६
७
८
९
१०
११

स हि ष्मा घन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः ।

हिरिस्मभुः शुचिवृत्तं मुरनिमृष्टतविषिः ७

शुचिः षु यस्मां अत्रिवत् प्र स्वर्धितिवृत्तं रीयते ।

सुभूरसूत माता क्राणा यवानशे भगम् ८

आ यस्ते सर्पिरासुते ऽग्ने श्मस्ति घायसे ।

पेषुं सुभूमुत भव आ चित्तं मर्त्येषु घाः ९

इति चिन्मन्युमघिज्जस्त्वावातमां पशु वृदे ।

आक्से अपृणतो ऽत्रिः सासद्वाद् वस्यू निषः सासद्वाच्चून् १० [२५] (७८)

(८)

७ इय आत्रेय । अग्निः । अगती ।

त्वामग्ने कृतायवः समीधिरे प्रबं प्रत्नासं ऊतये सहस्रकृत ।

पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधांपल वन्नंसं गृहर्षतिं वरेण्यम् १

त्वामग्ने अतिथिं पुष्यं विशः शोचिष्केशं गृहर्षतिं नि वेदिरे ।

बृहत्केतुं पुरुरूपं घनस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं जग्द्विषम् २

त्वामग्ने मानुषीरीळ्हे विशो होत्राविवु विविचिं ररुघातंमम् ।

गृहा सन्तं सुमग विश्वदर्शत तुविष्णुणसं सुयजं घृतभिर्यम् ३

त्वामग्ने धर्षतिं विश्वधा वय गीर्मिर्गुण्यन्तो नमसोपं सेदिम ।

स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिनो देवो मर्तस्य यशसां सुवीतिभिः ४

त्वामग्ने पुरुरूपो विशोर्विहो वयो वधासि प्रत्नां पुरुदुत ।

पुरुण्यन्ना सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विषाणस्य नाधुषं ५

त्वामग्ने समिधानं यविलष देवा वृत चक्रिरे हव्यवाहनम् ।

उरुध्रयंस घृतयोनिमाहुत त्वेषं चक्षुर्वधिरे चोवुयन्मति ६

त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतैः सुभ्यायवः सुधामिधा समीधिरे ।

स वावृषान ओषधीभिरुक्षितोऽग्निं जयसि पार्थिव्रा वि तितसे ७ [२६] (८५)

स हि ष्मा धन्वाकिंतुं वाता न दात्या प्रशुः ।
 हिरिश्मभुः शुचिं च्छुमुरनिंमृदतविषिः
 शुषिः ष्म यस्मां अत्रिवत् प्र स्वर्धितीव रीयते ।
 सुभूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम्
 आ यस्ते सर्पिरासुते ऽग्ने श्मस्ति धार्यसे ।
 ऐषुं युभ्रमुत भव आ चित्तं मर्त्येषु धाः
 इति चिन्मन्युमघिज्जस्त्वादांतमां प्रशु वंदे ।
 आक्षे अपुणतो ऽग्निः सासद्याद् दस्यूनिषः सांसद्याच्चृन्

७

८

९

१० [२५] (७८)

(८)

७ इप आत्रेयः । अग्निः । जगती ।

त्वामग्ने क्रतायवः समीधिरे भुवं प्रजासं ऊतये सहस्रकृत ।
 पुरुश्चन्द्रं यंजत विश्वधांपसु दन्नंस गृहर्पतिं वरेण्यम्
 त्वामग्ने अतिथिं पूर्वं विशः शोचिष्केश गृहर्पतिं नि वेदिरे ।
 बृहत्केतुं पुरु रूपं धनस्पतं सुशर्माणं स्वर्षस जरद्विषम्
 त्वामग्ने मानुंषीरीळ्त्रे विशो होत्राविवु विविचिं रत्नधातमम् ।
 गुहा सन्तं सुमग विश्वदर्शत तुविष्णुणसं सुयजं घृतभिर्यम्
 त्वामग्ने घर्णसिं विश्वधां वयं गीर्मिर्गृण्यन्तो नमतोपं सेविम ।
 स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिनो देवो मर्तस्य यशसां सुवीतिभिः
 त्वामग्ने पुरु रूपों विशोविंशे वयों दधासि भुज्यां पुरुदुत ।
 पुरुष्पयज्ञा सहसा वि राजसि त्विधिः सा ते तित्विषाणस्य नाधुषं
 त्वामग्ने समिधानं यविष्ठप देवा वृत चक्रिरे द्रव्यवाहनम् ।
 उरुच्यसं घृतयोनिमाहुंत त्वेषं चक्षुर्वधिरे चोवृयन्मति
 त्वामग्ने प्रदिव आहुंत घृतैः सुम्नायवः सुषमिधा समीधिरे ।
 स वावृषान ओषधीभिरुक्षितो ऽग्निं ज्वर्यासि पार्थिवा वि तिष्ठसे

१

२

३

४

५

६

७ [२६] (८५)

तव त्वे अग्ने अर्चयो भ्राजन्तो यन्ति धृष्णुया ।	
परिजमानो न विद्युतः स्वानो रथो न वाज्युः	५
नू नो अग्न ऊतये सवाधंसश्च रातये ।	
अस्माकांसश्च सुरयो विश्वा आशांस्तरिपणिं	६
त्व नो अग्ने अग्निरः स्तुतः स्तवान् आ भर ।	
होतृभिश्चासह रथिं स्तोतृभ्यः स्तवसे च न उतैधिं पृतसु नो वृधे	७ [२] (१९)

(११)

६ सुतभर आग्नेयः । आग्निः । जगती ।

जनस्य गोपा अंजनिह जागृधि रग्निः सुदक्षः सुविताय नव्यसे ।	
घृतमंतीको बृहता विविस्मृशां घृमद् वि मांति भरतेभ्यः शुचिं	१
यज्ञस्यं केतु मंथम पुरोहितं मग्निं नरं ब्रिपधुस्थे सर्मीधरे ।	
इन्द्रेण देवेः सुरस्य स बृहिधिं सीवृन्नि होतां यजथाय सुकतुः	२
असंमृष्टो जायसे मानोः शुचिं मन्द्रः कविरुर्वतिष्ठो विविस्वतः ।	
घृतेनं त्वावर्धयन्नम आहुत धूमस्तं केतुरंभवद् विवि धितः	३
अग्निर्नो यज्ञमुपं वेतु साधुया अग्निं नरो वि अरन्ते गृहेगृहे ।	
अग्निर्वृतो अंमवद्भ्यवाहनेो अग्निं घृणाना वृणते कविकंतुम्	४
तुभ्येवमग्ने मधुमत्तम् वच स्तुभ्यं मनीषा इयमस्तु शं हृदे ।	
त्वा गिरः सिन्धुमिषावनीर्महीरा पृणान्ति शवसा वर्धयन्ति च	५
त्वामग्ने अङ्गिरसो गुहां हित मन्वाविन्वृच्छिभिद्याणं वनेवने ।	
स जायसे मधुपमानः सहो यहत त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः	६ [३] (१०५)

(१२)

६ सुतभर आग्नेयः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राग्नेये बृहते यज्ञियाय ऋतस्य वृष्णे असुराय मन्म ।	
घृत न यज्ञ आस्येदे सुपुतं गिरं मेरे वृषभार्यं प्रतीचीम्	१
ऋतं चिकित्वा ऋतमिच्चिकिद्भ्यु तस्य धारा अतुं तुन्धि पूर्वीः ।	
नाह यातु सहसा न ह्येनं ऋत संपाम्यरूपस्य वृष्णाः	२ (१८७)

(१५)

[द्वितीयोऽनुपाकः ॥२॥ सू० १५-३२]

१ धरुण आङ्गिरसः । गग्निः । विश्वसुप् ।

प्र वेधसें कृचये वेद्याय गिरं मरे युशसें पूव्याय ।	
धृतर्पसत्तो अर्गुरः सुशेवो रायो धृता धरुणो वस्वो अग्नि	१
कृतेन कृत धरुणं धारयन्त युशस्यं शाके परसें श्योमन् ।	
शिवो धर्मन् धरुणे सेवुषो नृत्ततैरजातो अभि ये ननक्षुः	२
अंहोषुर्वस्तुन्वस्तन्वते वि धया मग्न वृष्टं पूव्याय ।	
स सवतो नर्वजातस्तुतुर्यात तिर न कृच्छ्रमामित् परिं प्लु	३
मातेषु यद् मरसे पप्रधानो जर्नजन धारये चक्षसे च ।	
चवोवयो जस्से यद् वधानः परि त्मना शिषुरूपो जिगासि	४
वाजो नु ते शर्वसस्यात्वन्तं सुक दोच धरुणं देव रावः ।	
पुं न तापुर्गुहा दधानो महो राये चित्तपन्नत्रिमस्य ।	५ [७] (१२८)

(१६)

५ गृतरात्रेयः । गग्निः । अनुष्टुप्, ५ पङ्क्तिः ।

वृहव् वषो हि मानवे उर्वा येवायाग्रये ।	
य मित्र न प्रशस्तिमिर्मतीसो वधिरे पुर	१
स हि शुभिर्जनानां होता वक्षस्य वाहोः ।	
वि हृष्यमग्निर्गनुषं गमगो न वारंमृणवति	२
अस्य स्तोमे मघोनं सुस्ये वृद्धशोचिप ।	
विश्वो यस्मिन् तुषिष्वणि समये शुष्ममावृधुः	३
अथा द्यम एषां सुवीर्यस्य महना ।	
तमिद् युद्धं न रोदसी परि श्वो वमूवतुः	४
नू न एहि वार्यं मग्ने गृणान आ मर ।	
ये वप्ये ये च सुरयः स्वस्ति धाम्ने सजो तैधिं प्लुत्सु नो वृधे	५ [८] (१३३)

वर्षा मे अथ अथर्ववेदेऽथ	सुतो मर्या अथर्ववेदेऽथ	
वेदे मे अथर्ववेदेऽथ	वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	३
वे ते अथर्ववेदेऽथ	वे अथर्ववेदेऽथ	
वे अथर्ववेदेऽथ	वे अथर्ववेदेऽथ	४
वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	
वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	५
वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	
वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	वर्षा वर्षा अथर्ववेदेऽथ	६ [४] (११०)

(११)

१ अथर्ववेदेऽथ । अथर्ववेदेऽथ । अथर्ववेदेऽथ ।

अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	१
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	२
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	३
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	४
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	५
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	६ [५] (१११)

(१२)

१ अथर्ववेदेऽथ । अथर्ववेदेऽथ । अथर्ववेदेऽथ ।

अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	१
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	२
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	३
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	४
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	५
अथर्ववेदेऽथ	अथर्ववेदेऽथ	६ [६] (११२)

(१५)

[द्वितीयोऽनुयाक ॥२॥ ख० १५-३२]

५ धरज भान्निरसा । गतिः । विशुद्धम् ।

प्र वेधसे क्वचये वेद्याय गिरं भरे यशसे पूर्यार्यं ।	
घृतमसत्तो असुरः सुशेवो रायो घर्ता धरुणो वस्वो अग्नि	१
ऋतेन ऋत धरुणं वारयन्त यत्तम्पं ज्ञाके परमे धोमन् ।	
त्रियो धर्मेन धरुणे सेधुपो नृणां शतैरजातौ अभि ये ननुधुः	२
अहोयुर्वस्तन्वस्तन्वते वि ययां महद् दृढं पूर्यार्यं ।	
स सवतो नर्वजातस्तुतुर्यात् सिंहं न कुन्दमभितः परि प्लुः	३
मातेव यद् भरसे पमथानो जर्नजन् धार्यसे चक्षरी च ।	
यथोवयो जरसे यद् वर्धानः परि त्मना विपुरुषो जिगासि	४
चाजो नु ते शर्वसस्यात्वन्तं मुरु दोर्धं धरुणं देव रायः ।	
पृष्टं न तापुर्गृहा वर्धानो महो राये वितयन्नत्रिमस्पः	५ [७] (१२८)

(१६)

५ पूररात्रेयः । शक्तिः । अनुशुद्धम्, ५ पक्ति ।

बृहद् वयो हि भानवे ऽर्चीं वेवायाग्रये ।	
यं मित्रं न प्रशस्तिमिर्मतींसी दधिरं पुर ।	१
स हि शुमिर्जनानां होता दक्षस्य ब्राह्मोः ।	
वि ह्ययमग्निरानुषं गमगो न वारंमृण्वति	२
अस्य स्तोमं मृषोनं सख्ये बुद्धशोचिपः ।	
विश्वा यस्मिन् तुषिष्वणि समये शुष्मातावुधुः	३
अथा ह्यम एषा सुधीर्यस्य महन्त ।	
तमिद् यद्दं न रोवसी परि श्रवो वमूचतुः	४
नू न एहि वार्यं मये गृणान आ मरं ।	
ये वर्यं ये च सूर्यः स्वस्ति धामहे सञ्चो तेधिं पूत्सु नो वुधे	५ [८] (१३३)

(१०)

५ सूक्तवेदा । अथिा । अथुपुत्र, ५ पंक्तिः ।

आ पुत्रैर्वै मर्त्यं हृत्वा तन्वीतकृतं । अग्निं कृते स्वर्ग्ये पुरुषैर्द्विजावसि	१
अस्य द्वि स्वर्पशस्तार आसा विधर्मन् मर्मसि । तं नाकं प्रियमाचिपं मुन्त्रं पुरे मन्त्रिषया	२
अस्य वाचा उं अचिन्ता प आपुक्तं तुजा प्रिय । द्विषो न पस्तु जेता बृहस्प्योर्षम्युर्षवः	३
अस्य कन्वा विषंतसो ब्रूमस्तु बतु एष वा । अथा विन्वांषु ह्य्यो अग्निर्विष्ट म संस्वते	४
तु उ इन्द्रि वार्य—श्रुता वचस्त सूरवः । ऊर्ध्वो नयानुभिर्बहि प्रवि इन्द्रि स्तुतारं इन्द्रिं प्रुतु मां वृषे	५ [५] (११०)

(११)

५ द्विषो ब्रूमस्तु वाचोवा । अथिा । अथुपुत्र, ५ पंक्तिः ।

प्राक्तुमिः पुंक्षिपो विष्म सज्जेताग्निभिः । विन्वांसि वो अमर्त्यो हृत्वा कर्त्तुं रवर्षति	१
द्विषारं बृकवर्षते स्वस्तु कर्त्तुं प्रुत्तुं । इन्द्रं तं वच आपुक्तं प्योता विंत् ते अमर्त्य	२
तं वा धीर्वापुंक्षेचिर्षं प्रिय हृषे मुकोर्मां । अग्निष्यो वेष्टुं एषो र्व्यस्वसुतुष्ठीवते	३
विष्म वा वेनु वीचिन्ति—प्रुत्तुं कन्वा यमिन्ति ये । स्तीर्षो वृर्षिः स्वर्ग्ये कर्त्तुं इन्द्रिं इन्द्रिं परि	४
ये न पस्तुमर्त्यं बृहृ—रन्वांशं प्रुत्तुं । पुम्बो नग्निं यो ब्रुवत इन्द्रिं मुकोर्मां मुपर्षतुं कृताम्	५ [१] (१११)

(१९)

१ धिप्ररात्रयः । अग्निः । गायत्री, ३-४ अनुष्टुप्, ५ गिराक्षरः ।

अस्येषुस्था' म जायन्ते	प्र वधेषुमिदिकेत । उपस्यं गातुर्वं चेट	१
जुहुरे वि धितयन्तो	अग्निमिध नृम्य पांति । आ हुव्या पुरं विधिगुः	२
आ श्वधूपस्यं जन्तवां	द्युमन् वर्षन्त कृष्टयः ।	
निष्कधीषो वृहदुस्य	एना मप्या न वाजपु'	३
मिध शुग्ध न काम्य	मजामि जाप्योः सवा ।	
प्रमा न पाजजहरो	उर्वंशु. शश्वतो दमः	४
फ्रीटन् नो रसु	आ भुवः स भर्मना ययुना धेर्विदान. ।	
ता अस्य सन् धूपजो न	लिग्माः सुसंशिता वृक्षषो वक्षणेस्था'	५ [११] (१८८)

(२०)

४ प्रयस्यन्त भायया । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पक्तिः ।

परमं पाजसातम्	त्व चिन् मन्यसे रुपिम् ।	
तं नो गीभिः भ्रुवाप्यं	द्वेयत्रा पनपा युजम्	१
ये अग्नि नेरयन्ति ते	वृद्धा उग्रस्य शर्षस' ।	
अप द्वेषो अप द्वरो	अन्यवतस्य सधारे	२
होतर त्वा वृणीमहे	अग्ने ददास्य सार्धनम् ।	
यज्ञेषु पूष्यं गिरा	प्रयस्वन्तो हवामहे	३
इत्था यथा त ऊतये	सहसायन् विवेदिवे ।	
राय अतायं सुकतो	गोभिः प्याम सधुमादो वीरैः स्याम सधुमादं.	४ [१२] (१५२)

(२१)

४ सप्त मात्रेयः । अग्निः । अनुष्टुप्, ४ पक्तिः ।

मनुष्वत् त्वा नि धीमहि	मनुष्वत् समिधीमहि । अग्ने मनुष्ववन्निरो	वेवान् देवयते यज १
त्व हि मानुषे जने	अग्ने सुधीत इधयसे । सुचस्त्वा यन्त्यानुपक्	सुजातं सर्पिरासुते २
त्वां विश्वे सजोपसो	वेवासो वृतमकत । सपर्यन्तस्त्वा कवे	यज्ञेषु देवमीळते ३
देव वो देवयज्यया	अग्निमीळीत मर्त्यः ।	
समिद्ध' शुक्र वीदिव्यु	तस्य योनिमासंव' ससस्य योनिमासंव'	४ [१३] (१५६)

(१७)

५ वृत्तपदैका । अन्वितः । अणुपदु, ५ संख्या ।

आ पुत्रेति मर्त्ये इत्या तप्पोत्तकृतं ।	
अग्निं कृते स्वर्गुरे पुत्रमिद्विज्ञातंति	१
अस्य वि स्वर्गस्तार आत्मा विचर्तुं न ममसि ।	
ते नार्क विचक्षांतिपं मुमूर्षं पुत्रं कर्तुं वर्यं	२
अस्य वाचा वं अर्चिता व आपुंक तुम सिप ।	
त्रिषो म पस्य रेजसा वृष्योर्चस्युर्चवः	३
अस्य कस्या विचर्तुो वृत्तस्तु वतु एव आ ।	
मया विचक्षां इत्यो अग्निं ह्य म संस्थते	४
वृत्त इति वर्यं—अस्य संवत्त वृत्तः ।	
अर्चो तपकुमिद्विपे प्राप्ति अग्निं वृत्तार्चं वृत्तेति वृत्तं वं वृत्ते	५ [९] (१७)

(१८)

५ विता वृत्तपदैका अन्वितः । अणुपदु, ५ संख्या ।

आत्तुपिः पुत्रविषो विचः कर्तुमिद्वि ।	
विचक्षांति यो अर्चयौ इत्या मर्त्ये स्वर्गति	१
त्रितापं मुक्तवास्तु स्वस्तु कर्तुं स्वर्गो ।	
इमं स वंत्त आत्तुवत् स्तोत्रा विंत्त ते अर्चयौ	२
ते वौ वृत्तार्चितांतिपं सिप ह्यं वृत्तार्चयः ।	
अग्निं वेत्त एवो स्वर्गवात्तुपि	३
विचक्षांति यो अर्चयौ इत्या मर्त्ये स्वर्गति	
स्तोत्रां विंत्त ते अर्चयौ	४
ये वं पञ्चासत्तं वृत्त—अर्चयौ वृत्तार्चयः ।	
वृत्तार्चयौ इति अर्चयौ वृत्तार्चयः वृत्तार्चयः वृत्तार्चयः	५ [१] (१८)

स नो धीती वरिष्ठया श्रेष्ठया च सुमत्या ।	
अग्ने रायो दिवीहि न सुवृक्तिभिर्वरेण्य	३
अग्निर्देवेषु राजत्यग्निर्मतेष्वग्निशान् ।	
अग्निर्नो हव्यवाहनो अग्निं धीमि संपर्यत	४
अग्निस्तुविभवंस्तम तुविभं ह्यग्राणमुत्तमम् ।	
अतूर्तं भावयत्यति पुत्रं ददाति व्राशुपे	५ [१७]
अग्निर्ददाति सत्यति सासाह यो युधा नृभिः ।	
अग्निरत्यं रघुष्यवु जेतारमपराजितम्	६
यद् वारिष्ठ तवृग्रये बृहद्वचं विभावसो ।	
महिषीव त्वद् रुपिस्त्वद् वाजा उर्वारते	७
तवं द्युमन्तो अर्चयो गार्वेवोच्यते बृहत् ।	
उतो ते तन्यतुर्यथा स्वानो अंतं त्मनां विव	८
एवो अग्निं वंसुयव सहस्रान ववन्दिम ।	
स नो विश्वा अति द्विष पर्यभ्रावेवं सुकतुं ।	९ [१८] (१७७)

(२६)

१ यस्यय आश्रेया । अग्निः १ विश्वे देवाः । गायत्री ।

अग्ने पाचक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया । आ देवान् वञ्चि यक्षि च	१
त त्वां घृतस्रवीमहे चित्रमानो स्वर्हशान् । देवां आ घीतये वह	२
वीतिहोत्र त्वा कवे द्युमन्त समिधीमहि । अग्ने बृहन्तमध्वरे	३
अग्ने विश्वेभिरा गच्छि देवेभिर्हव्यवातये । होतार त्वा वृणीमहे	४
यजमानाय सुन्वत आग्ने सुवीर्ये वह । देवैरा संन्नि वर्हिषि	५ [१९]
समिधानः संहस्रजि-वग्ने धर्माणि पुष्यसि । देवानां द्रुत उक्थ्यं	६
न्याग्निं जातवेदस होत्रवाह यधिष्वम । उधाता देवमृत्विजम्	७
प्र यज्ञ पत्वाजुव-गच्छा वृध्व्यन्वस्तम । स्तृणीत वर्हिरासवे	८
पद् भ्रष्टो अश्विना मित्रं सीवन्तु वरुण । देवासा सर्वया जिज्ञा	९ [२०] (१८१)

(१०)

१ विष्णुसम्पन्नः, सैवजुसम्पन्नः, मत्तोऽसम्पन्नः पञ्चमः (अर्धिमं एति वेचित्) । अर्धिमं १ इत्यादी । विष्णुः ५-६ अनुसुवर ।

अर्धसम्पन्ना सत्यसिर्मण्डे मे	गत्वा वेतिष्ठो असुपे कुचोर्धः ।	
विष्णुप्यो अर्धे वृद्धसिं प्रुष्टे	विष्णान्तु अर्धसम्पन्नमिच्छत	१
यो र्धं कृता र्धं विष्णुसिं प्रु गोत्रं	हृत्तं च पूष्य सुवृत्तु इति ।	
विष्णान्तु सुवृत्ती वानुसुम्ने	ऽप्ये पञ्च अर्धसम्पन्नस्य	२
पुष्य र्धं अर्धे सुवृत्तिं र्धसुम्ने	गर्भित्वाप मनुमं कृत्वाः सुवृत्तुः ।	
पो मे मित्तुकिन्नातस्य पूर्वी	कुलोत्सुमि अर्धस्यो गृह्यति	३
यो मु इति कुचोऽ	सम्पन्नस्य सुवृत्तं ।	
वर्धुष्य इति अर्धे	वर्धुष्यस्य सुवृत्तासुते	४
पस्य र्धं एकस्य कृतं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं ।	
अर्धसम्पन्नस्य इति	सोमं इति अर्धसिद्ध	५
इत्यादी इत्यादी	स्येति सुवृत्तं ।	
इति वार्षा इति	विधि सुवृत्तस्य	६ [११] (११)

(१०)

१ विष्णुसम्पन्नः । अर्धिमं । २, ३ विष्णुः २ अर्धिमं, ४ अनुसुवर, ५-६ गार्धमि ।

अर्धिमं सुवृत्तिं सुवृत्तिं सुवृत्तिं	सुवृत्तस्य सुवृत्तिं वि मिति ।	
पुष्टि वार्धं सुवृत्तं सुवृत्तिं	सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	१
सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तिं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	
विष्णुः च सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	२
अर्धे सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	
सं सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	३
अर्धिमं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	
सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	४
अर्धिमं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	
जा सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	५
जा सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	सुवृत्तस्य सुवृत्तं सुवृत्तं सुवृत्तं	६ [१२] (१२)

(२९)

१५ गौरियोतिः शाक्यः । इन्द्रः, १. (प्रथमपाठस्य) उदाना या । त्रिष्टुप् ।

अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतदक्ष्या स्वमेपा मृषि रन्द्रासि धीरं	१
अनु यदी मरुतो मन्दसान मार्चन्निन्द्रं पपिवास सुतस्य ।	
आवत् वज्रमभि यदहिं ह ह्यपो यद्दीरसुजत् सत्वा उ	२
उत् वंहाणो मरुतो मे अम्येन्द्रः सोमस्य सुपुतस्य पेयाः ।	
तद्धि हव्य मनुषे गा अविन्कु दहन्नहिं पपिवा इन्द्रो अस्य	३
आद् रोवसी वितर वि ष्कमायत् सविन्यानश्चिद् भियसें मृग कः ।	
जिर्गतिमिन्द्रो अपजगुराणः प्रति श्वसन्तमव दानव हन्	४
अध क्रत्वा मघवन् तुभ्यं देवा अनु विश्वं अवदुः सोमपेयम् ।	
यत् सूर्यस्य हरितः पतन्ती पुरः सतीरुपरा एतंशे कः	५ [२३]
नव यवस्य नवतिं च भोगान् त्साक वज्रेण मघवा विवृश्वत् ।	
अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सधस्ये त्रैष्टुभेन वचसा बाधत् धाम्	६
सखा सख्ये अपचत् तूर्यमाग्नि रस्य क्रत्वा महिषा त्री शतानि ।	
त्री साकमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुत पिबद् वृत्रहत्याय सोमम्	७
त्री यच्छता महिषाणामघो माञ्ची सरांसि मघवा सोम्यापाः ।	
कारं न विश्वे अह्वन्त देवा मरुमिन्द्राय यदाहिं जुघानं	८
उदाना यत् संहस्ये उरयात् गृहमिन्द्र जूजुवानेमिरश्वैः ।	
वन्द्यानो अत्र सरथं ययाथ कुत्सेन देवेरवनोहं शुष्णाम्	९
प्रान्यच्चक्रमवृहः सूर्यस्य कुत्सायान्यद् वरिवो यातवेऽकः ।	
अनासो दस्यूरमृणो वधेन नि दुर्योण आवृणद् मृध्रवाचः	१० [२४]
स्तोमासस्त्वा गौरिवीतेरवर्धन्नरन्धयो वैदधिनाय पिपुम् ।	
आ त्वामृजिष्वा स्रुष्यायं चक्रे पचन् पक्तीरपिबः सोममस्य	११
नर्गवासः सुतसोमास इन्द्र दशगवासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।	
गव्यं चिवुर्वमपिधानवन्तं तं चित्ररः शशमाना अप वन्	१२
कथो नु ते परि चराणि विद्वान् वीर्यां मघवन् या चक्रथं ।	
या चो नु नव्या कृणवः शविष्ठ प्रेतु ता ते विवथेषु ब्रवाम	१३

(२९)

१५ गौरिवीतिः शास्त्र्यः । इन्द्र , ९. (प्रथमपादस्य) उशाना वा । विष्टुप ।

अर्चयंमा मनुषो वृवताता त्री रोचना द्विव्या धारयन्त ।	
अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतवक्ष्णास्त्वमेपाभृपरिन्द्रासि धीरः	१
अनु यदीं मरुतो मन्दसान मार्चन्निन्द्रं पपिवांसं सुतस्य ।	
आवत् वच्रमभि यदहिं ह ज्ञपो यहीरसुजत् सर्तवा उ	२
उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुपुतस्य पेयाः ।	
तद्धि हव्य मनुषे गा अविन्वदहन्नहिं पपिवां इन्द्रो अस्य	३
आद् रोदसी वितर वि ष्कमायत् संविद्यानश्चिद् भियसें मृग कः ।	
जिर्गतिमिन्द्रो अपजर्गुराणः प्रति श्वसन्तमव दानव हन्	४
अघ क्रत्वा मघवन् तुभ्य वेवा अनु विश्वे अददुः सोमपेयम् ।	
यत् सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपर्ण एतशे कः	५ [२३]
नव यदस्य नवतिं च भोगान् त्साक वज्रेण मघवां विवृश्वत् ।	
अर्चन्तीन्द्रं मरुतः सधस्थे त्रैष्टुभेन वचसा वाधत् द्याम्	६
सखा सख्ये अपचत् तूर्यमाग्निरस्य क्रत्वा महिषा त्री शतानि ।	
त्री साकमिन्द्रो मनुषः सरांसि सुत पिचद् वृत्रहत्याय सोमम्	७
त्री यच्छता महिषाणामघो मास्त्री सरांसि मघवां सोम्यापाः ।	
कारं न विश्वे अह्वन्त वेवा मरमिन्द्राय यवहिं जघान	८
उशाना यत् संहस्यैडेरयात् गृहमिन्द्र जूजुवानेमिरश्वैः ।	
वन्द्यानो अन्न सरथं ययाथ कुत्सेन वेवैरवनोर्ह शुष्णाम्	९
प्रान्यञ्चक्रमवृद्धः सूर्यस्य कुत्सापान्यद् वरिवो यातवेऽकः ।	
अनासो दस्यूरमृणो वधेन नि दुर्षाणि आवृणद् मधुघवांचः	१० [२४]
स्तोमांसस्खा गौरिवीतेरवर्धन्नरन्धयो वैदथिनाय पिपुम् ।	
आ त्वामृजिश्वां सख्याय चक्रे पचन् पक्तीरपिबु. सोममस्य	११
नवग्वासः सुतसोमास इन्द्रं वशग्वासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।	
गर्भं चिबुर्वर्मपिधानवन्तं त चिन्नरं शशमाना अप वन्	१२
कथो नु ते परिं चराणि विद्वान् वीर्यां मघवन् या च्चकथं ।	
या त्रौ नु नव्या कृणवः शविष्ट प्रेवु ता ते विदथेपु ब्रवाम	१३

पुत्रा विन्द्यां बह्वृषा इन्द्रं सुयं पतितां ऊरुतां क्षीरिणम् ।
 पा विमु वीरिणं कृपयां बभ्रुवान् म तं वृतां तविन्द्या अस्ति तस्यां १४
 इन्द्रं बर्षां क्रिपयांया वृषस्तु पा तं हरिणु मस्तु अर्ष्याम् ।
 बर्षाव मुदा सुहृता वसुधु र्यु न भीतः स्वर्णं अकल्पम् १५ [१५] (११०)

(१)

१५ वसुधवका इन्द्रा १५-१५ बर्षावकम्प्री । विन्दुः ।

अथर्ववेद श्रौत का अथर्ववेदिकां सुकलप्रमीपमानं हरिण्याम् ।
 पो वृषा वृषी सुकलामलिच्छन् तद्वृषी गमतां पुत्रकृतं ऊली १
 अर्षावर्षा प्रवर्षस्य सुयं-वृषं निवृत्तान्वापलिच्छन् ।
 बभ्रुवृषमन्वीं वृष तै मं अश्रु-रिणं नरां वृषुपाना अरीम २
 म नु वृषं मुते वा तं वृषापी-न्वु अर्षां वारिं नो वृषायाः ।
 बभ्रुवृषिवाञ्चुवर्षय विद्वान् बभ्रुवृषं सुवरा सवैरिणः ३
 स्थिरं मन्ववृषे जल इन्द्रं वृषीवृषां वृषयु सुवर्तधियः ।
 अस्मानि विच्छर्षवा विदुता वि विवा मन्ववृषीवृषिवायाय ४
 पृषो फल त्वं पृषुम आश्रमिच्छः पृषवन्ति मुत्ये मातु विधेः ।
 अतरेवृषिवात्रामपस्त वृषा विन्द्यां मुपा अत्रपद् वृषासर्वी ५ [१६]
 सुयवृषे सुकलः सुवरा अर्षेयवृषे सुयवृषवर्षा ।
 अर्षिमेवृषानस्य आश्रवर्षां म आश्रमिच्छपिनं उमृदित्रः ६
 वि वृ वृषां वृषा वृषमिच्छन् वृषां मवृषन् त्वं वृषान् ।
 मया वृषावस्य वृषुषेः शिरो व-वर्षां वृषे मन्वे मृशुलिच्छन् ७
 पुत्रं वि मातृहृषा अर्षिदिन्द्रं शिरं वृषस्तु वृषुवर्षावपन् ।
 अस्मानि चित स्वर्षी वृषेयान् म वृषिपंथं वृषेस्ती सुयवृषा ८
 विवा वि वृषा आयुधानि वृषे वि मा वृषवृषा अस्तु मन्वा ।
 सुयवृषवर्षानुम अस्तु वेले मन्वोपु वृष वृषये वृषुमिच्छः ९
 वमश्रु मावोऽमितोऽनवन्ते इन्द्रं वृषीविपुता पृषावन् ।
 न ता इन्द्रां अश्रुवस्य आश्रि-पृषी वीमन्ता सुकला अर्षेयवृ १ [१७]
 पृषी मन्वा वृषुपुता अर्षेयु-वृषावृषी वृषम सवृषीनु ।
 पृषीवृष वृषी इन्द्रां वसुधु वृषवर्षावपुषिवायाय ११ (१११)

भ्रमिव रुशमा अग्ने अकृन्	गवां चत्वारि वर्ततः सहस्रा ।	
ऋणञ्चयस्य प्रयता मवानि	प्रत्यग्रभीष्म नृत्तमस्य नृणाम्	१२
सुपेशसि माव सृजन्त्यस्त	गवां सहस्रं रुशमासो अग्ने ।	
तीमा इन्द्रमममन्दुः सुतासो	ऽक्तोव्युष्टौ परितक्मयायाः	१३
औच्छ्रत् सा राज्ञी परितक्मया	याँ ऋणञ्चये राजनि रुशमानाम् ।	
अत्यो न वाजी रघुरज्यमानो	बभ्रुश्चत्वार्यसनत् सहस्रा	१४
चतुःसहस्रं गव्यस्य पृश्व	प्रत्यग्रभीष्म रुशमेष्वग्ने ।	
धर्मश्चित्त तप्तः प्रयुजे य आसीं	दयस्मयस्तम्बावाम विपाः	१५ [२८][२२८]

(३१)

१३ मयस्युरात्रेया । इन्द्रः, ८ दतीयपावस्य कुत्सो वा, चतुर्थपावस्य उशाना वा, ९ इन्द्राकुत्सौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रो रथाय प्रवर्तं कृणोति	यमध्यस्थान्मघवां वाजयन्तम् ।	
युधेव पृश्वो व्युनोति गोपा	अरिष्टो याति प्रथमः सिपांसन्	१
आ प्र ब्रव हरिषो मा वि वेनः	पिशङ्गराते अभि नः सचस्व ।	
नहि त्वविन्दु वस्यो अन्यवस्त्य	मेनोश्चिज्जनिवतश्चकथ	२
उद्यत् सहस्रं सहस्रं आजनिष्ट	वेविष्ट इन्द्रं इन्द्रियाणि विश्वा ।	
प्राचोवपत् सुवृधा ववे अन्त	र्वि ज्योतिषा सववृत्वत् तमोऽवः	३
अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन्	त्वष्टा वञ्चं पुरुहूत द्युमन्तम् ।	
ब्रह्माण इन्द्रं महर्षन्तो अर्के	रवर्षघ्नहृये हन्त्वा उ	४
वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चा	निन्दु गावाणो अर्दिति सजोपाः ।	
अनश्वासो ये पवयोऽरुधा	इन्द्रेपिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्	५ [२९]

प्र ते पूर्वाणि करणानि योचं	प्र नूतना मघवन् या चकथं ।	
शक्तीवो यद् विमरा रोदसी उमे	जयंज्ञपो मन्वि दानुचित्रा	६
तविष्टु ते करणं दस्म विम्रा	ऽर्हि यद् इन्द्रो ज्ञो अत्रार्थिमीथाः ।	
शुष्णस्य चित् परि माया अगृभ्याः	प्रपित्व यज्ञप दस्यूरसेधः	७
त्वमपो यवे त्वर्षज्ञाया	ऽरमयः सुवृधाः पार इन्द्र ।	
उग्रमयातमवहो ह कुत्सं	स ह यद् वामुशनारन्त वेवाः	८

इन्द्राङ्गुत्या बर्षाणां एतेनाऽऽ शुभस्य अग्निं कर्षे चक्षुः ।
 निः संसिद्धो बर्षाणो निः शुभस्थानं शुभोर्षां ह्या बर्षाणामासि
 बर्षास्य पुस्तान् लघुपुस्तैर्विशुद्धान् कुम्भिकीपुत्रो अजयप्रभुस्तुः ।
 विन्धे ते अर्धं मुस्तुं सत्वाय इन्द्र बर्षाणि तर्षिरीजवर्षं

१
 १ [१०]

एतद्विश्व एतं परिशम्पायुं पूर्वं कद्रुपरीं जूनुषांकरं ।
 मरुत्पुस्तकमेतं स रिचाति पुरो बर्षं सनिष्पत्तिं कर्तुं न
 आशं जय अग्निबर्षे जगामेन्द्रा सत्वायं सुतलोमसिष्पत्तुः ।
 कद्रुं धावतु वेदिं शिपते कर्षं श्रीप्यंशुर्विशुद्धं ।
 ये शुभर्षन्त शुभर्षन्ता मू ते मीं जगत्तु ये ते जय आरं ।
 शुभन्धि पर्षुंस्तु तेतुं वेद्योऽत्रा ज्येष्ठु वेतुं ते स्वानं

११
 ११
 ११ [११] (१०)

(११)

११ कद्रुपरीका इन्द्रा। विष्णुः।

अर्षुंशुभमर्षुंशुं नि कासि बर्षांशुंशुं बर्षाणामां अरम्भा ।
 शुभर्षांशुंशुं कर्षे नि पशुः कद्रुः वि चायु अर्षं इतुषं इन्द्र
 लघुपुस्तैः कुम्भिकीपुत्रो अर्षुः अजयः कर्षास्य बजिन् ।
 अर्षिं विशुद्धं मर्षुं सत्वायं कद्रुपरीं इन्द्र तर्षिरीजवर्षाः
 त्वर्षं विष्णुः कर्षे निर्गुणस्तु बर्षांशुंशुं तर्षिरीजवर्षाः ।
 ए पशु इन्द्रसिर्षांशुंशुं अर्षांशुंशुं अर्षांशुंशुं त्वर्षांशुं
 त्वं विद्विषं सत्वायं मर्षांशुं शिपो जगामे शुभर्षं त्वोग्रम् ।
 शुभर्षमर्षां शतवस्तु मर्षुं बर्षांशुंशुं नि जयस्तु शुभर्षम्
 त्वं विद्विषुः कद्रुपुत्रिर्षांशुंशुं अर्षांशुंशुं शिपुर्विषुंशुं मर्षं ।
 बर्षं शुभर्षं मर्षुंशुं मर्षुंशुं पुष्टांशुंशुं तर्षिः इन्द्रे पशुः
 त्वं विद्विषुः कद्रुपुत्रं मर्षांशुं मर्षुंशुं बर्षांशुंशुं शतवस्तु
 तं विष्णुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः कद्रुः

१
 २
 ३
 ४
 ५
 ६ [१२]

उह परिशुं कद्रुं शतवस्तु बर्षांशुंशुं कद्रुं अर्षांशुंशुं ।
 कर्षुं बर्षांशुं मर्षुंशुं कद्रुः कर्षांशुंशुं अर्षांशुंशुं बर्षांशुंशुं

७ (१०)

त्य चिदणं मधुप शर्यान् मसिन्व वत्र मत्वावदुग्मः ।	
अपावमत्र मद्गता वधेन नि कुर्याण आवृणक् मधुर्वाचम्	८
को अस्य शुष्म तविषीं वरात् एको धनां भरते अप्रतीतः ।	
इमे चिदस्य द्रव्यसो नु वेवी इन्द्रस्यौजसो म्रियसा जिहाते	९
न्यस्मे वेवी स्वधितिर्जिहीत इन्द्राय गातुरुज्ञातीर्ष येमे ।	
सं पदोर्जो पुवते विश्वमामिर्नु स्वधात्रे क्षितयो नमन्त	१०
एकं नु त्वा सत्पति पार्श्वजन्यं ज्ञात शृणोमि पशस जनेषु ।	
त मे जगुन्न आशसो नविष्ठ व्रोपा वस्तोर्हवमानास इन्द्रम्	११
एवा हि त्वासंतुथा यातपन्त मघा विरेभ्यो ददत शृणोमि ।	
कि ते ब्रह्मणो गृहते सर्वापो ये त्वाया निवृधुः काममिन्द्र	१२ [३३] (५३)

— ११७६ —

[द्वितीयोऽध्यायः ॥११॥ व० १-२८]

(३३)

[तृतीयोऽनुयाक ॥३॥ सू० ३३-४८]

१० प्राजापत्यः सवरणः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

महिं महे तवसे वीध्ये नृनिन्द्रयित्था तवसे अर्तव्यान् ।	
यो अस्मे सुमतिं वार्जसातो स्तुतो जने समर्थश्चिकेत	१
स त्व न इन्द्र धियसानो अर्के हरीणां वृपन् योक्त्रमभ्रेः ।	
या इत्था मघवन्ननु जीष वदो अमि प्रार्यः संक्षि जनान्	२
न ते त इन्द्राभ्यस्महृष्वाऽयुस्तासो अब्रह्मता यदसन् ।	
तिष्ठा रथमधि त वज्रहस्ताऽऽ रुश्मि देव यमसे स्वश्वः	३
पुरु यत् त इन्द्र सन्त्युक्था गवे चक्रुर्धोर्वरासु युध्यन् ।	
ततक्षे सूर्याय चिदोकांसि स्वे वृषा समत्सु वासस्य नाम चित्	४
वय ते त इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः ।	
आस्माश्रंगम्यादहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रमूयेषु चारुः	५ [१]
पपूक्षेर्षमिन्द्र त्वे ह्योर्जो नृम्णानि च नूतमानो अमर्तः ।	
स न एनीं वसवानो रुधिं वा प्रार्यः स्तुपि तुविमघस्य दानम्	६
एवा न इन्द्रोतिर्मिख प्राहि गृणतः शूर कारुन् ।	
उत त्वेषु ददतो वार्जसातो पिप्रीहि मध्वः सूर्यतस्य चारोः	७

ज्ञत स्व मां पीकृत्स्वस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा ।
 ष्वस्वस्व मा इत्त स्येताडो अस्व रैरिभ्रिजस्तु क्तुभिर्भु संभे
 ज्ञत स्व मां मास्तुतास्वस्व साया क्तुताववातो विवर्षस्व गुती ।
 मूर्त्तुभा मे ष्वस्वस्वसा क्तुताव आनुक्तुर्षो वृत्ति माप्ये
 ज्ञत स्व मां अन्वस्वस्व तुष्टा स्रस्वस्वस्व तुष्टो पतान्तः ।
 महा गुण सुवस्वस्वस्व क्तुताव वाताव पर्वता अपि स्मृत

८
 ९
 १ [१] (१११)

(१०)

१ अथर्ववेदः । अ० ३ । अ० १ । अ० १ ।

अजातस्रस्वस्वस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा ।
 मुनेतानु पर्वतु क्तुताववातो विवर्षस्व गुती ।
 भा प मोर्ध्व ज्ञत स्व मां मास्तुतास्वस्व साया क्तुताववातो विवर्षस्व गुती ।
 पर्वी इगुण सुवस्वस्वस्व क्तुताव वाताव पर्वता अपि स्मृत
 वा अन्वस्वस्व तुष्टा स्रस्वस्वस्व तुष्टो पतान्तः ।
 अथाप क्तुताववातो विवर्षस्व गुती स्रस्वस्वस्व तुष्टो पतान्तः ।
 यन्वावर्षीय पितरं पर्वतु क्तुताव वाताव पर्वता अपि स्मृत ।
 उर्ध्वस्वस्व पर्वता पतंकुपो न विवर्षस्वस्वस्व तुष्टो पतान्तः ।
 म पुत्रभिर्भुस्रस्वस्वस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा ।
 विवर्षस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१]

विवर्षस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा ।
 इत्ता विवर्षस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा ।
 क्तुताववातो विवर्षस्व गुती स्रस्वस्वस्व तुष्टो पतान्तः ।
 गुण सुवस्वस्वस्व क्तुताव वाताव पर्वता अपि स्मृत ।
 न अजातस्रस्वस्वस्व मूर्त्तुः स्रस्वस्वोर्ध्विभ्रिजो रणभा ।
 वृत्ति माप्ये क्तुताव आनुक्तुर्षो वृत्ति माप्ये
 क्तुताववातो विवर्षस्व गुती स्रस्वस्वस्व तुष्टो पतान्तः ।
 महा गुण सुवस्वस्वस्व क्तुताव वाताव पर्वता अपि स्मृत

६
 ७
 ८
 ९ [४] (१००)

यस्ते साधिमोऽर्वसु
 अस्मभ्यं चर्षणीसह
 यदिन्द्र ते चतस्रो
 यद् वा पञ्च
 आ तेऽवो वरेण्य
 वृषजूतिर्हि जंजिष
 वृषा ह्यसि राधसे
 स्वर्क्षत्र ते धूपन्मन
 त्व तमिन्द्र
 सर्ववथा शतक्रतो

त्वामिद् वृत्रहन्तम्
 उग्रं पूर्वापुं पुण्यं हवन्ते
 अस्माकमिन्द्र दुष्टरं
 धनेधने
 विद्वि

पञ्चति

स आ
 धन्वचरो
 आ ते हव
 अनु त्वा
 चक्र न
 रथादधि

एव यत्कं चरित्वा तं हृदि—र्षीं वाचं कुरुमांस्तुत्याम् ।
 यं कुरुमेवं यत्कुरुं संर्षिं प्रुवाः यं हृदिमिहृदित्तो या वि कंदा
 कुरां त्या कुरुवं यत्कुरुं यौ—कुरां कुरुवंदां यत्कुरुं हृदिम्याम् ।
 तं अं कुरां कुरुवंदां सुमित्तुं कुरुवंदां कुरां यत्कुरुं योर्ं वाः
 यो यत्कुरुं कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुं कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।

४

५

६ [७] (१०९)

(१०)

१ योमेऽभिः । एताः । विदुः ।

यं कुरुवंदां यत्कुरुं कुरुवंदां—कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 यत्कुरुं कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।

१

२

३

४

५ [८] (११०)

(११)

१ योमेऽभिः । एताः । कुरुवंदां ।

कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।
 कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां कुरुवंदां ।

१

२

३

(१११)

उतो नो अस्प कस्य चिद् ददांस्य तव वृत्रहन् ।

अस्मभ्यं नृम्यामा मंरा अस्मभ्यं नृमणस्यसे

नू तं आमिरमिद्विमि स्तवु शर्मच्छतकतो ।

इन्द्र स्यामं सुगोपाः शूर स्यामं सुगोपाः

४

५ [९] (३९६)

(३९)

५ भौनोऽत्रि । इन्द्र । ननुष्टुप्, ५ पञ्क्ति ।

यदिन्द्र चित्र मेहना ऽस्ति त्वादातमद्विवः ।

राघस्तघ्नो विवद्वस उमयाहस्त्या भर

यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्रं द्युक्ष तदा भर ।

विद्याम तस्य ते वयमर्कूपारस्य वावने

यत् ते त्रित्तु मराध्य मनो अस्ति श्रुतं इहत् ।

तेन हव्वा चिद्वत्रिष आ वाजं कृषिं सातयं

महिंवे वो मघोना राजानं चरणीनाम् ।

इन्द्रमुप प्रदास्तये पूर्वीमिजुंजुपे गिरः

अस्ना इत् काव्य वचं उक्थमिन्द्राय शस्यम् ।

तस्मा उ मस्रवाहसे गिरां वर्धन्त्यत्रयो गिरः शुम्भन्त्यत्रयः

१

२

३

४

५ [१०] (३०२)

(४०)

१ भौनोऽत्रिः । इन्द्रः, ५ सूर्यः, ६-२ अत्रिः । १-३ उष्णिक्
५, ९ ननुष्टुप्; ४, ६-८ त्रिष्टुप्,

आ याहाद्विमिः सुतं सोमं सोमपते पिब । वृषान्निन्द्र वृषमिद्वृत्रहन्तम्

वृषा ग्रावा वृषा मत्रो वृषा सोमो अय सुतः । वृषान्निन्द्र वृषमिद्वृत्रहन्तम्

वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिञ्चित्रामिरुतिमिः । वृषान्निन्द्र वृषमिद्वृत्रहन्तम्

१

२

४

५ [११] (३०६)

ऋजीपी वज्री वृषमस्तुरावाद् दुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा ।

पुक्त्वा हरिन्त्यामुप यासवुर्वाङ् माध्वंदिने सर्वेन मत्सदिन्द्रः

यत् त्वा सूर्यं स्वर्मानु स्तमत्ताविध्ववासुरः ।

अक्षेत्रिद्व यथा मृगयो सुव्रनान्यदीधयुः

स्वर्गमात्रं बहिष्कृत्या अथो विद्या वर्तमाना अर्थात् ।
 मन्त्रं च तद्व्याख्यानं तुर्यं च ब्रह्मण्यन्विताः ।
 वा मन्त्रिनं तद् वर्तमानं इत्युक्तं तद्विद्या नि वर्तते ।
 तं विद्या अस्ति तद्व्याख्यानं एतौ वेदात्तं ब्रह्मण्यन्विताः ।
 मन्त्रिनं ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 अग्निः स्वर्गस्य विधिः ब्रह्मण्यन्विताः स्वर्गमात्रं माया अर्थात् ।
 वेदे तुर्यं स्वर्गमात्रं तद्व्याख्यानं इति ।
 अथर्वस्तमन्त्रिनं ब्रह्मण्यन्विताः अर्थात् ।

१ [१२] (११)

(११)

१ मीमांसिकाः । विद्या ब्रह्मण्यन्विता । त्रिपुर ११-१० अथर्ववेदः, १ अथर्ववेदः ।

यो नु वा मित्रावप्यात्तान् विद्यो वा ब्रह्मण्यन्विताः ।
 अथर्वं वा तद्व्याख्यानं वा यथाज्ञे वा पशुषो न वाजान् ।
 ते वा विद्यो ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 मन्त्रिनं वेदं ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 वा वा वेदाभिरा ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 अथ वा विद्यो ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 न तद्व्याख्यानं विद्यो ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 पूजा मन्त्रः पशुषो विद्यो ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 न वा एते ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 सुतेन पशुषो विद्यो ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 न वा ब्रह्मण्यन्विताः तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 इत्युक्तं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।
 तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं तद्व्याख्यानं इति तद्व्याख्यानं ।

५ [१३]

६

७

८

९ (११)

वृष्णो अस्तोषि भूम्यस्य गर्भं त्रितो नपांतमुपां सुवृक्ति ।
गुणीति अग्निरेतरी न शूषैः शोचिष्केशो नि रिंगाति वनां १० [१४]

कृथा महे रुद्रियाय ब्रवाम कद् राये चिक्रितुषे भगाय ।
आप ओर्षधीरुत नोऽवन्तु द्यौर्धनां गिरयो वृक्षकेशा ११

शूणोतु न ऊर्जा पतिगिरिः स नमस्तरीयो इपिरि. परिजमा ।
शूण्वन्त्वापः पुरो न शुभ्राः परि स्रुचो बबृहान्पास्यात्रे १२

विवा विष्णु महान्तो ये व एवा ब्रवाम दस्मा वार्ये वधाना ।
वयश्चन सुम्बु आव यन्ति क्षुमा मर्तमनुयत वधुर्भे १३

आ वैज्यानि पार्थिवानि जन्माऽपश्चाच्छा सुमखाय वोचम् ।
वर्धन्ता द्यावो गिरश्चन्द्राग्रो उवा वर्धन्ताममिषांता अर्णां १४

पुत्रेपदे मे जरिमा नि धायि वरुत्री वा शक्रा या प्रायुमिश्च ।
सिषंक्तु माता मही रसा नः स्मत् सुरिभिर्कजुहस्तं कजुवर्नि. १५ [१५]

कृथा दांशेम नमसा सुवानू—नेवया मरुतो अच्छोक्तौ प्रभ्रवसो मरुतो अच्छोक्तौ ।
मा नोऽहिर्वृष्ण्यो रिषे धा—वृस्माकं भूवुपमातिवनि. १६

इति विष्णु प्रजायै पशुमत्यै देवासो वनते मर्त्यो व आ देवासो वनते मर्त्यो वः ।
अत्रा शिवां तन्वो धासिमस्या जरा चिन्मे निर्कतिर्जगसीत १७

तां वो देवाः सुमतिमूर्जर्यन्ती—मिषंमश्याम वसवः शसा गोः ।
सा नः सुवानुर्मुळ्यन्ती कुवी प्रति द्रवन्ती सुवितार्य गम्या. १८

अमि न इळां यूथस्य माता स्मन्नदीभिर्बुर्वशी वा गृणातु ।
उर्वशी वा बृहद्विवा गृणाना—ऽभ्युण्वाना प्रभूथस्यायोः १९

सिषंक्तु न ऊर्जुव्यस्य पुटेः २० [१६] (३३०)

(४२)

१८ मौमोऽपि । विश्वं देवाः, ११ रुद्र । त्रिष्टुप्, १७ एरुपदा विराट् ।

प्र शातांसा वरुण वीर्धितो गो—मिन्ने मगमर्दिति नूनमश्या ।
पुष्योनि पञ्चहोता गृणोत्व—तूर्तपन्था असुरो मयोमु १

प्रति मे स्तोममर्दितिर्जगम्यात् सूनु न माता हृद्यं सुशेवंम् ।
द्वर्षं प्रिय देवाहितं यदस्त्य—ह मित्रे वरुणे यन्मयोमु २ (३३२)

उदीरय कुवित्तं कृत्विन्—सुवर्षेणसुभि मर्धा वृतेन ।	
त श्रे कर्त्तुमि वरुता क्रिगामि सुम्यामि देवः कस्त्रिय सुवादि	३
समिन्व शो कर्त्तव्य वेत्ति गेभिः सं नृपिर्भिर्दिरिपुः सं कृत्सि ।	४
सं वरुणा देवर्षिर्भुं पवसि सं देवानां सुवस्य वृद्धिर्वाग्यम्	
देवो मर्गः कस्त्रिय एवो अंसु इन्द्रां वृषस्य सुमिष्ठो कर्त्तव्यम् ।	
अमुसा वार्यं उत वा पुर्वि—रर्भन्तु यो अमुतात्सप्तपुतं	५ [१७]
मुवर्त्तते अर्भतीतस्य त्रिष्यो—रजुर्पुतः म वंशय्या वृत्तमि ।	
म ते पुर्वे मवन् नारुणतो म वीर्वीं सुवन्तः कश्चन्यव्यं	६
उपं सुवि मयुं रजुषेत्तं वृषस्यै तस्त्रितं कर्त्तव्यम् ।	
प संसते सुवृते संमन्विः पुत्रवसुतामामोर्वाग्यम्	७
तवोमिष्टिः सव्यमसु अरिष्टा वृषस्ये कर्त्तव्यम् सुवीर्यं ।	
प अंशुवा उत सु तन्मि श्रेवा वे वंशुवाः सुमयाष्टेषु पावं	८
सिन्वर्षां कृत्वि सिप्येवां प सुवृते अर्जुमन्तो न वृष्ये ।	
अर्षेयान् मनुरे कश्चन्यम् वंशुद्विः सुर्विं पावकस्य	
प ओद्वेत्तं पुत्रतां देवर्षिता—वकुपेस्त्रितं वंशुते मि पात ।	
यो वृ शर्मि कश्चन्यमसु विन्वां वृष्यवां कर्त्तव्यं वरते सिप्यिवाः	१० [१८]
तनुं वृष्टि वः सिन्वु सुवन्त्या यो विन्वसु कर्त्तव्यं मेतुजस्यं ।	
वसवां श्रे धींमनुवावं वृषं मर्षोमिर्द्विभर्तुं वृषस्य	११
वृन्ततो सुपतो वे सुवृष्या वृष्यः पर्विर्ष्यो विन्वुवाः ।	
सर्व्यधी वृष्टिद्योत एवा वंशुपमर्षिर्विवाःपनु सुध्या	१२
म नु श्रे सुवृष्यावं श्रेवां गिरं मरे नर्ष्यंतीं जावैकवाः ।	
प अंशुवा वृष्टिर्ष्येयानां सुवा विन्वतो अर्जुमोर्षिं मं	१३
म सुवृषिं सुवर्षेणं वृष्यं—सिध्मवर्षिं मरिजुमर्ष्या ।	
यो अंशुमो वंशुष्यो वंशुं म सिप्युता गेर्ष्यो वृष्यवाः	१४
एवा स्तेना कर्त्तुं कर्त्तुं अर्ष्यां वृष्यं वृष्टिर्ष्योर्ष्येयवाः ।	
कर्त्तुं एवे वंशुते न सुवस्यु—पं सुवृषि वृष्योर्ष्यो सुवर्षः	१५
वैवः स्तोमः पुष्टिर्ष्योर्ष्योर्ष्यो वृष्यस्यर्ष्योर्ष्यो एवे अर्ष्याः ।	
देवर्षेणं वृष्येणं सुवृष्यं मा वां सुवा वृष्टिर्ष्यो वृष्टिर्ष्यो वंशु	१६ (अ)

उरौ देवा अनिगृधे स्याम	१७
समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुपर्णीती गमेम ।	
आ नो रयि वंहतमोत कीरा—ना विश्वांन्यमृता सोमंगानि	१८ [१०] (३४८)
(४३)	
१७ भामोऽत्रि । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १६ एकपदा विराट् ।	
आ धेनव पर्यसा तूपर्यथा अमर्धन्तीरुप नो यन्तु मध्वा ।	
महो राये वृंहतीः सप्त विप्रो मयोभुवो जरिता जोहवीति	१
आ सुदती नमसा वर्तपद्ये द्यावा वाजाय पृथिवी अमृधे ।	
पिता माता मधुवचाः सुहस्ता भरेभरे नो युशसावविष्टाम्	२
अध्वर्यवश्चकृवासो मधुनि प्र षायवे भरतु चारुं शुक्रम् ।	
हेतैव न प्रथम पांशस्य देव मध्वो ररिमा ते मदाय	३
दश क्षिपो युञ्जते ब्राह्म अद्विं सोमस्य या शमितारां सुहस्ता ।	
मध्वो रसं सुगभस्तिगिंशिष्ठा चनिश्चदद् दुदुहे शुक्रमशु	४
असावि ते जुजुषाणाय सोमं कत्वे दक्षाय वृहते मदाय ।	
हृषी रथे सुधुरा योगे अर्वा—गिन्द्रं प्रिया कृणुहि ह्ययमानं	५ [२०]
आ नो महीमरमति सजोषा ग्रा देवीं नमसा रातहंव्याम् ।	
मधोर्मदाय वृहतीमृतज्ञा—माग्रे वह पृथिभिर्देवयानं	६
अञ्जन्ति य प्रथयन्तो न विप्रा वृषावन्तु नाग्निना तपन्त ।	
पितुर्न पुत्र उपसि मेष्टु आ घुर्मो अग्निमृतयन्त्रसादि	७
अच्छां मही वृंहती शंतमा गी—कृतो न गन्धुश्विनां ह्रुवधै ।	
मयोभुवा सरथा यांतमवा—गन्त निधिं धुर्माणिर्न नाभिम्	८
प्र तव्यसो नमउक्तिं तुरस्या—ऽह पुष्य उत वायोरंदिक्षि ।	
या राधसा चोदितारा मतीना या वाजस्य द्रविणोदा उत तमन्	९
आ नार्मभिर्मरुतो षक्षि विश्वा—ना रूपेभिर्जातवेदो हुवान ।	
यज्ञ गिरो जरितु सुदुतिं च विश्वं गन्त मरुतो विश्वं ऊती	१० [२१]
आ नो द्विवो वृंहत पर्वतावा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम् ।	
हवै देवी जुजुषाणा घृताचीं शग्मा नो वाचमुशती शृणोतु	११ (३५९)

ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतुनं ऋषिस्वर चरति यासु जामं ते । याहश्मिन् धायि तर्गपस्यया विवुद् य उ स्वय वहते सो अरं करत्	८
समुद्रमांसामव तस्थे अग्निमा न रिष्यति सर्वं न यस्मिन्नायता । अत्रा न हार्धि कषणस्य रेजते यत्रा मतिर्विद्यते पूतचन्धनी	९
स हि क्षत्रस्य मनसस्य चित्तिमि रेवावृदस्य यजतस्य सधेः । अवत्तारस्य स्पृणवाम रण्वमिः शर्धित्वं वाजं विरुषा चिदर्थ्यम्	१० [२४]
श्येन आंसामादितिः कृक्षोडे मयो विश्ववारस्य यजतस्य मायिनः । समन्यमन्यमर्थयन्त्येतेपे विदुर्विषाणं परिपानमन्ति ते	११
सदापृणो यजतो धि द्विषो वधीद् बालुवृक्तः थृतधित तयो वः सचां । उमा स वरा प्रत्येति मारिं च यदीं गुण भजते सुप्रयावमि	१२
सुतमरो यजमानस्य सत्पति र्धिश्वांसामूधः स धियामुदञ्चनः । मरंद् धेनु रसंवच्छिभिये पयो ऽनुनुवाणो अध्येति न स्यपन्	१३
यो जागारु तमृचं कामयन्ते यो जागारु तमु सामानि यन्ति । यो जागारु तमय सोमं आह तवाहमस्मि सुख्ये न्योकाः	१४
अग्निर्जागारु तमृचं कामयन्ते ऽग्निर्जागारु तमु सामानि यन्ति । अग्निर्जागारु तमय सोमं आह तवाहमस्मि सुख्ये न्योकाः	१५ [२५](३८०)

(४५)

[चतुर्थोऽनुषाकः ॥४॥ सू० ४५-५६]

११ सदापृष जायेय । विश्वे देवा । त्रिष्टुप्, ९ पुरस्ताज्ज्योतिः ।

विवा विवो विष्यन्नप्रिमुक्यै रायत्या उपसो अर्चिनो गूः । अपावृत वजिनीरुत् स्वर्गाद् वि कुरो मानुपीर्वेव आवः	१
वि सूर्यो अमतिं न भियं सादो वाद् गवां माता जानती गात्र । धन्वर्णसो नृद्युः सादोअर्णा स्थुणंश्च सुर्मिता द्रहत द्यौः	२
अस्मा उक्याय पर्वतस्य गर्भो गृहीनां जनुपे पुर्याय । धि पर्वतो जिहीत् साधत् द्यौ साविचासन्तो दसयन्त पूजं	३
सुक्तेमिवा वचोभिर्वेवगुष्टे रिन्वा न्वुग्नी अवसे हुवध्वे । उप्थेमिर्हि प्मा कृवयं सुयज्ञा आविचासन्तो मरुतो वर्जन्ति	४ (३८०)

अथ वेदं नृपं मीतं पर्वं ब्रह्मन्	ब्रह्मस्यैति अग्निं वासुदेवम् ।	
आवर्षाति ब्रह्म जा ईद्विषांस्तुं	द्विरुपवर्षव्यं पदुषं इति	१९
आ चर्षुषिर्ब्रह्मविभो रतंशो	विभेभिरुग्नवोर्ममिर्ब्रह्मया ।	
ए वसानु ओषधीर्ब्रह्म	शिवानुपद्मने ब्रह्मो वसोधाः	२३
एतन्मूषे पंगे मूक आपो	विष्णुस्वो तस्यिपस्यं अगन् ।	
पुंभ्युं वसंसा गुण्यंभ्याः	शिर्षां मृजलप्रापशो व ज्ञासे	२४
दृष्ट्वा वपो ब्रह्मे तुभ्यंमये	विश्वानुपं मिपुनाहं इवन्त ।	
ब्रह्मेदेवं सुहृदं तुतु ब्रह्म	वा वा मृता पूषिषी ब्रह्मंती पात	२५
ब्रह्मे देवा अग्निप्राये स्वाभ		२६
सतुभ्यिगोरवन्तु मूठनेन	मपुमुवां सुवर्षीष्टी गमेव ।	
जा नो रवि ब्रह्ममेत वीरा	जा विभ्रांम्यमृता वीरंयानि	१० [१९] १५०

(४४)

१५ वासुदेवोऽथवाप (१ इन्द्र-अथवा-वसुदेव-वसुदेव-वाग्नि-वसुदेवः ११ विष्णुदेव-वसुदेव-वाग्नि-वसुदेवः १२ अथवादेव इन्द्र वसुदेव-वसुदेव-वाग्नि-वसुदेव-वसुदेवः १३ वसुदेवः) । विभे देवाः अगती १०-१५ विष्णुः

ते भुज्यां पूर्व्यां सिन्धुसेमयां	उपेकृतंति वार्कियं स्वर्गिर्देव ।	
अग्नीर्भिनं ब्रह्मं देवेषु गिरा	ऽऽमुं वर्षन्मृग्यु पातु वरिषे	१
विभे सुहृदीवर्षस्व पद स्व	द्विरुपवर्षान्तः ब्रह्ममांशुप्रोमते ।	
पुत्रोपा अग्निं न वर्याव इवती	पुषं आयाभिर्भुजं जातु नार्यं वे	२
वत्यं इति संवते वषत्तु वातु	वा-ऽरिहगानुः व देवां वसुदेवति ।	
प्रवर्षिषे अमुं इर्षिर्भुजा	सिसु-मंशुपे पुत्राभरं विष्णुं विस्र	३
व वं पुते सुवृत्रो पारंशुवसे	नीर्षीमृषीं ब्रह्मं वसुदेव्यं ।	
सुवर्षुमिः सर्वभूतेभ्युमीर्षुमिः	किन्निर्भामि मृग्ये मुंवापति	४
प्रवर्षिपुस्तकंमिः सुत्रोभ्रमं	वप्राधिर्न विचर्ममोसु सुवर्षकः ।	
आवर्षाकेभ्युमुगाप सोमज्ञे	वर्षंशु प्यीरगि अयो वंशुरे	५ [१९]
वसुदेव वसुदेव तस्यगुण्यो	तं आयाप्यां वरिषे विष्णुस्वया ।	
अग्नीवसुदेव्यं वसुदेव्यं	वसुदेव सुवीरवर्षव्युं लवः	६
वसुदेव्यं वसुदेव्यं वा अग्निं स्वर्षं	वसुदेव्यं वसुदेव्यं वसुदेव्यं वसुदेव्यं ।	
वसुदेव्यं वसुदेव्यं वसुदेव्यं	वसुदेव्यं वसुदेव्यं वसुदेव्यं वसुदेव्यं ।	७ (१००)

ज्यायांसंभ्रस्य यतुर्नस्य केतुर्न	ऋषिस्वरं चरन्ति यासु नाम ते ।	
याहश्मिन् धायि तमपस्वर्पा विवृद्	य उ स्वय वहते सो अरं करत	८
समुद्रमासाप्रव तस्ये अग्निमा	न शिष्यति सर्वंन यस्मिन्नायता ।	
अज्ञा न ह्यार्धिं कवणस्य रेजते	यत्रां मतिर्विद्यते पूतबन्धनी	९
स हि क्षत्रस्य मनसस्य चित्तिभि	रेवावस्य यजतस्य सधेः ।	
अवत्सारस्य स्पृणवाम रण्वभिः	शर्धिं वाजं विवृषा विवर्धम	१० [२४]
श्येन आसांमर्दितिः कृक्ष्योडे मयौ	यिष्वचारस्य यजतस्यं ग्रायिनः ।	
समन्यमन्यमर्थयन्त्येते विवृषिषाणं	परिषान्मन्ति ते	११
सृष्टाणो यजतो वि द्विषो वधीद्	बाहुवृक्तं धृतपितृ तयो वुः सधा ।	
उमा स वरा प्रत्येति भाति च	यर्षीं गुण मजते सुप्रयावभिः	१२
सुतमरो यजमानस्य सत्पति	विश्वामुधुः स प्रियासुवृद्धनः ।	
मरद् धेनु रसवच्छिभिये पयो	ऽनुसुवाणो अध्येति न स्वपन्	१३
यो जागारु तमृचः काशयन्ते	यो जागारु तमु सामानि यन्ति ।	
यो जागारु तमय सोमं आहृ	तवाहमस्मि सुख्ये न्योकाः	१४
अग्निर्जागारु तमृचः काशयन्ते	ऽग्निर्जागारु तमु सामानि यन्ति ।	
अग्निर्जागारु तमय सोमं आहृ	तवाहमस्मि सुख्ये न्योकाः	१५ [२५] १८०

(४५)

[चतुर्थोऽनुवाकः ॥४॥ सू० ४५-५६]

११ सवापृण जाप्रेम । विश्वे देवा । त्रिषुप्, १ पुरस्ताज्ज्योति ।

विवा द्विवो विष्यन्नद्रिमुक्यै	रायत्या उपसो अर्चिनो गुः ।	
अपावृत भ्रजिनीरुत स्वर्गाद्	वि वुरो मानुषीर्वेय आव.	१
वि सूर्यो अमति न थियं सावो	वीद् गवां मता जानती गां ।	
धन्वणंसो नद्यः । स्वावोअर्णाः	स्युणेषु सुमिता दहत धोः	२
अस्मा उक्त्याप पर्वतस्य गर्भो	महीनां जनुषे पुर्व्याय ।	
वि पर्वतो जिहीत साधत यो	राविवांसन्तो वक्षयन्त भूमं	३
सुक्तेमिवां पचोभिर्वेवजुष्टे	रिन्ना न्वः ग्री अवसे हुवधै ।	
उपधेमिर्हि प्मा ऊवयं नुयज्ञा	आविषांसन्तो मरुतो यजन्ति	४

एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ १ ॥	
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ २ ॥	५ [२१]
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ३ ॥	६
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ४ ॥	७
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ५ ॥	८
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ६ ॥	९
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ७ ॥	१०
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ८ ॥	११ [२५] १७

(११)

८ यथा चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ९-८ यथा चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ १०-९ यथा चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥

एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ १ ॥	
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ २ ॥	१
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ३ ॥	२
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ४ ॥	३
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ५ ॥	४
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ६ ॥	५
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ७ ॥	६
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ८ ॥	७
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ९ ॥	८
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ १० ॥	९
एते चोद्यन्ते तु योऽपि यथा ॥ ११ ॥	१०

उत त्वे न पर्वतास सुशस्तयं सुद्वीतयो नृत्रांस्त्रामणे भुम्न ।	
मगो विभक्ता श्वसावसा गमं—दुरुच्यचा अदिति श्रोतु मे हर्वम्	६
देवाना पत्नीरुशतीरवन्तु न प्रावन्तु नस्तुजये वाजंसातये ।	
या पार्थिवासो या अपामपि जते ता नो देवी, सुहवा शर्म यच्छत	७
उत ग्रा द्यन्तु देवपत्नी—रिन्वाण्यश्राप्यश्विनी राट् ।	
आ रोवसी वरुणानी शृणोतु न्यन्तु देवीर्यं ऋतुर्जनीनाम	८ [२८] (२९०)

[तृतीशोऽध्याय ॥३॥ व० १-११]

(४७)

७ प्रतिरथ आग्नेय । विश्वे देवा । त्रिष्टुप् ।

प्रयुञ्जती विष एति बुवाणा मही माता दुहितुर्गोधयन्ती ।	
आविवांसन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सद्ने जोहुवाना	८
अजिरासस्तदपु ईयमाना आतभ्यिवासो अमृतस्य नार्भिम ।	
अनन्तासं उरवो विश्वत सी परि द्यावापृथिवी यन्ति पन्थां	९
उक्षा समुद्रो अरुप सुपर्ण पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश ।	
मध्ये दिवो निर्हितं पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसम्पात्यन्तीं	१०
उत्वारं ईं विभ्रति क्षेमयन्तो दश गर्भं चरसे धापयन्ते ।	
त्रिधातव परमा अस्य गावो विवश्वरन्ति परि सद्यो अन्तान	११
इद वपुर्निवचनं जनास—श्वरन्ति यन्नद्यस्तस्थुरापं ।	
द्वे यवीं चिभृतो मातुरन्ये इहेहे जाते यम्यादु सवेन्धु	१२
वि तन्वते पिये अस्मा अपांसि वल्गा पुत्राय मातरो वयन्ति ।	
उपप्रक्षे वृषणो मोदमाना निवस्पथा बुध्वो यन्त्यच्छं	१३
तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने श योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम् ।	
अशीमहिं गाधमुत प्रतिष्ठा नमो विवे बृहते सादनाय	१४ [१] (४०६)

(४८)

५ प्रतिमानुराग्नेय । विश्वे देवाः । जगती ।

कदु प्रियाय धाम्ने मनामहे स्वक्षंत्राय स्वयंशसे महे वयम् ।	
आग्नेयस्य रजसो यदन्न आ अपो वृणाना वित्नोति मायिनीं	१
ता अन्नत वयुनं वीरवक्षण समान्या वृतया विश्वमा रजं ।	
अपो अपाञ्जीरपरा अपेजते य पूर्वाभिस्तिरते देवयुर्जनं	२ (४०८)

उत त्वे न परंताम सुश्रुतय सुश्रुतयो न प्रोच्यमानो भुवन् ।
 मगो निभक्ता शश्रुमाधुमा गंम—दुरुज्यञ्चा अटिति श्रोतु मे त्वंम ६
 देवाना पर्वांरुश्रुतीरवन्तु न पापन्तु नन्तुजये राजमातये ।
 याः पाथियासो या अपामपि जते ता नो देवी सुश्रु शर्म यच्छत ७
 उत मा ध्यन्तु देवपत्नी—रिन्द्राण्यर्वाश्राप्यभ्विनी गट ।
 आ रोवंसी परुणानी शृणोतु स्यन्तु देवीर्य ऋतुजर्नानाम ८ [२८] (३६०)

[गृतीयोऽप्याय ३३० व० १ ३७] (४७)
 ७ प्रतिरथ जात्रेय । विश्वे देवा । त्रिष्टुप् ।

प्रपुञ्जती त्रिष तंति वृषाणा मही माता बुद्धितुर्वोर्धयन्ती ।
 आविवांसन्ती युवतिर्मन्त्रीषा पितृभ्य आ सर्वने जोहुमाना ८
 अजिरासस्तदंश इयंमाना आतस्थिवासो अमृतस्य नाभिर्म ।
 अनन्तास उरवो विश्वतं सी परि छावांपृथिवी यन्ति पन्थां ९
 उक्षा संमुद्रो अरुप सुपर्ण पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश ।
 मध्ये दिवो निहित पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसम्पात्यन्ती ३
 चत्वारं ई विभ्रति क्षेमपन्तो दश गर्भं उरसे धापयन्ते ।
 त्रिधातव. परमा अस्य गावो त्रिवश्वरन्ति परि सुद्यो अन्तान ४
 इद षर्षुर्निवचन जनास—श्वरन्ति यन्नयंस्तस्थुरार्य ।
 द्वे पर्वी विभ्रतो मातुरन्ये इहेहं जाते यम्याद्दे सचन्धू ७
 वि तन्वते धियो अस्मा अपांसि वखां पुत्रार्य मातरो वयन्ति ।
 उपपक्षे वृषणो मोर्दमाना त्रिवस्पथा वृध्वो युन्त्यच्छं ६
 तद्वस्तु मित्रावरुणा तदग्ने श योरस्मभ्यंमिदमस्तु शस्तम् ।
 अशीमहिं गाधमुत प्रतिष्ठा नमो त्रिवे बृहते सार्वनाय ७ [१] (४०६)

(४८)

५ प्रतिमानुरात्रेय । विश्वे देवाः । जगती ।

कदुं प्रियाय धाम्ने मनामहे स्वक्षंजाय स्वर्षशसे मुहे वुयम् ।
 आमेन्यस्य रजसो यदुभ्र आ अपो वृणाना वितनोति मायिनीं १
 ता अन्नत षपुनं वीरवक्षण समान्या घृतया विश्वमा रजं ।
 अपो अपांवीरर्षरा अपेजते य पूर्वाभिस्तिरते देवयुर्जन २ (४०८)

मा घ्राणमिच्छन्तमिच्छन्तुः—	कर्मिणो बहूना विद्यन्ति सुप्रियि ।	
सुतं शु बस्यं सुचन्द्रं तस्य इमे	कर्मिणो बहूना विद्यन्ति सुप्रियि ।	१
वामस्य रिप्तिं पुरुहोरिषु बस्य—	मीकमस्य मुने अस्तु बर्षिणः ।	
इत्या बर्षिं किमुमन्तमिषु बस्यं	एतं बर्षाणि मरुद्वतये सिने	४
६ इच्छन्तु कर्तुं पृथिव्यं कच्छन्ते	वापु कर्षन्ते कर्षन्तो कर्षन्तारिषु ।	
न तस्य विद्यं पुरुहोरिषु कर्षन्ते	कर्मिणो बहूना विद्यन्ति सुप्रियि ।	५ [१] ११०

(११)

१ मतिमय आनेयः, (एतच्छब्दः) । सिन्धु देवः । विष्णुः ।

दूरे वा अद्य संक्षितामेते	मर्षं तु रक्षं विमर्षन्तुः ।	
आ वा अद्य पुरुहोरिषु कर्षन्ते	विष्णोर्वि विष्णुमिषु कर्मिणोः ।	१
वर्षं सुप्रियं मर्षा विष्णुः—	एतेषु वा रक्षं विमर्षन्तुः ।	२
अपुत्रासा इषं वा रक्षन्ति	पुत्रा अस्तु अविष्णुमिषु अद्यः ।	
इतो विष्णुमिषु सिने अग्नि—	एतेषु अद्य पुरुहोरिषु कर्षन्ते ।	३
तद्यं अत्र वा रक्षिता कर्षन्ते	एतं सिन्धुं कर्षन्ते अस्तु मरुः ।	
उप परं कर्षं अत्र कर्षन्ते	इतो अद्यः स्वास्तु कर्षन्तो कर्षन्तः ।	४
न वे कर्षन्तु इत्या नतो दु—	रक्षं कर्षन्ते कर्षन्तः ।	
अपुत्रासा इषं वा रक्षन्ति	विष्णुमिषु कर्षन्तः ।	५ [१] ११०

(१२)

१ कर्षन्तः कर्षन्तः । सिन्धु देवः । मरुद्वत् ५ कर्षन्तः ।

विष्णुं कर्षन्तं अस्तु—	मर्षं विष्णुं कर्षन्तः ।	
विष्णुं कर्षन्तं अस्तु—	मर्षं विष्णुं कर्षन्तः ।	१
न वे कर्षन्तं अस्तु—	मर्षं विष्णुं कर्षन्तः ।	
न वे कर्षन्तं अस्तु—	मर्षं विष्णुं कर्षन्तः ।	२
अतो नु आ नु—	मर्षं विष्णुं कर्षन्तः ।	
अतो नु आ नु—	मर्षं विष्णुं कर्षन्तः ।	३ [१] ११०

यश्च वाहिरभिर्हितो द्रुवद्रुव द्रोण्यं पशुः ।
 नृगणां धीरपुस्त्यो ऽर्णा धीरंश्च सनिता ४
 एष ते देव नेता स्थस्पतिः श रुयिः ।
 श राये श स्वस्तय इषःस्तुतो मनामहे देवस्तुतो मनामहे ५ [४] (४२१)

(५१)

१० स्वस्त्यायेया । विश्वे देवाः ४, ६-७ इन्द्रपायू, ५ रायुः । १-४ गायत्री
 ५-१० उष्णिक्, ११-१३ जगती त्रिष्टुप्, १४-१९ अनुष्टुप् ।

अग्ने सुतस्य पीतये विश्वेऽहोभिरा गंहि । देवोभिर्हृव्यदातये १
 ऋतधीतय आ गंतु मत्पधर्माणो अध्वरम् । अग्नेः पिबत निह्वया २
 विभ्रैर्विप्र सन्त्य प्रातुर्यावभिरा गंहि । देवेभिः सोमपीतये ३
 अय सोमश्चमु सुतो ऽग्ने परि पिच्यते । म्रिय इन्द्राय प्रायवे ४
 वायवा याहि वीतये जुषाणो हृव्यदातये । पिनां सुतस्यान्वसो अमि प्रयः ५ [५]

इन्द्रश्च वायवेणा सुतानां पीतिर्मह्यः । ताक्षुषिथामरेपसावमि प्रयं ६
 सुता इन्द्राय प्रायवे सोमांसो वध्यांशिरः । निन्न न यन्ति सिन्धवोऽमि प्रयः ७
 सजूर्विश्वेभिर्देवेभि रन्विन्यामुपसां सजुः । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ८
 सजूर्मित्रावरुणाभ्यां सजुः सोमेन विष्णुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण ९
 सजूर्वावित्वैर्वह्मिः सजुरिन्त्रेण वायुना । आ याह्यग्ने अत्रिवत् सुते रण १० [६]

स्वस्ति नो मिमीतामृथिना भगं । स्वस्ति देवदितिरनुवर्णं ।
 स्वस्ति पुषा असुरो वधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुनां ११
 स्वस्तये धायुमुप ववामहे सोमं स्वस्ति मुर्वनस्प यस्पतिं ।
 बृहस्पति सर्वगण स्वस्तये स्वस्तये आवृत्यासो भवन्तु नः १२
 विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वान्तरो वसुरग्निः स्वस्तये ।
 देवा अवन्त्युमवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः प्रात्वहंस । १३
 स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति ।
 स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि १४
 स्वस्ति पन्थ्यामजुं चरेत् सूर्याचन्द्रमसायिव ।
 पुनर्वदुताम्रता जानता रं गमेमहि १५ [७] (४३६)

(५१)

१० इत्यात्म्यं वाचयति । अथवा । अथुद्दृष्टं १ । १० इत्युक्तिः

य इवावाच्यं पूज्युया	ऽर्थो मुच्यन्ति चर्कमिः ।	
ये भद्रापरमं तु यथं	बभूवु मर्तानि पुत्रिषाः	१
त हि स्थिरस्य इत्यन्तः	सर्तापु सन्ति पूज्युया ।	
त वासुधा भूषणित्वा	सम्पनां फन्ति सन्तः	२
त सन्द्रामा नोक्ष्या	ऽर्तिं पञ्चमन्ति इरीः ।	
सुष्णान्नाया अथं	विदि कुमा च मम्मह	३
मुक्त्युं वो इधीमहि	स्तोत्रं पुत्रं च पूज्युया ।	
विद्ये ये वासुधा पुया	फन्ति अर्थे विषः	४
अर्हीणो ये सुदान्ना	मय अर्तामिसावधः ।	
य इत्थं पुत्रिर्भयो	विषा अर्थां मुच्यन्ते	५ [८]

आ कुर्वेत् पुत्रा नरं सुप्ता कुर्वीरं सुसत ।

अन्वेत्तौ अर्धं सिद्धुतौ सुप्तो जगत्सीरिषः सुसुतं तन्ना विषः

य वासुधन्तु फन्ति	य इत्थं नरं सुसत आ ।	
कुर्वतं वा कुर्वीरं	सुप्तये वा सुप्तो विषः	७
इत्थं मार्तुमुच्यते	सुप्तये वा सुप्तो विषः	
पुत्रं स्य ते सुप्ते नरः	य इत्थं सुप्तं तन्ना	८
पुत्रं स्य ते पञ्चमन्ति	सुप्तां वपत सुप्तयेः ।	
पुत्रं पुम्वा रथान्तु	मर्तुं विन्दुमन्वा जेता	९
आर्यन्तो विर्यन्तो	जन्तस्वन्ना अर्तुवधाः ।	
पुत्रं विन्दुतं नार्तामि	पुत्रं विन्दुतं अर्तुत	१ [९]

अथा नरो व्हेत्ते ऽथा सिद्धुतं अर्तुत ।

अथा परार्थान् इति विषा इत्यादि वर्या

सुप्तं सुप्तः सुप्तं सुप्तं सुप्ता सुप्ता सुप्ता

त वै वै विषं हाप्यु अर्थां वासुधं इति विषं

य सुप्ता सुप्तिर्विदुतः सुप्तः सन्ति सुप्तः ।

तन्ति मार्तुतं पुत्रं सुप्तस्या रथान् विष

अच्छे ऋषे मरुत गुण वाना मित्र न योषणा ।	
विबो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीमिर्गिषण्यत	११
नू मन्वान एषा देवाँ अच्छा न वृक्षणा ।	
वाना संचेत सूरिमि र्यामश्रुतेभिरश्रिमि	१५
प्र ये मे बन्ध्वेषे गा वोचन्त सूरयः पृथि वोचन्त मातरभ ।	
अधा पितरमिष्मिण रुद्र वोचन्त शिकसः	१६
सप्त मे सप्त शाकिन् एकमेका शता ददुः ।	
यमुनायामधि श्रुत मुद् राधो गव्यं मृजे नि राधो अश्व्यं मृजे	१७ [१०] (४१३)

(५३)

१६ इयावाभ्व आत्रेय । मरुतः । १, ५, १०-११ ११ ककुप २ वृहती, ३ अनुष्टुप् ४ पुरउणिक्, ६-७, ९, १३-१४, १६ सतोवृहती ८, ९ गायत्री ।

को देवु जानमेषा को वा पुरा सुज्ञेष्वास मरुतांम् ।	
यद् युयुजे किलास्य	१
ऐतान् रथेषु तस्थुषः कः शुश्राव कथा ययु ।	
कस्मै ससुः सुदासे अन्वापय इळाभिर्वृष्टयः सह	२
ते म आहुर्य आययु रूप द्युमिर्धिमिर्दे ।	
नरो मया अरेपस इमान् पश्यन्ति प्लुहि	३
ये अत्रिषु ये वाशीषु स्वभानव स्रक्षु रुक्मेषु स्वाविषु ।	
श्राया रथेषु धन्वसु	४
युष्माकं स्मा रथौ अनु मुदे दधे मरुतो जीरदानव ।	
वृष्टी द्यावो यतीरिव	५ [११]

आ य नर सुदानवो वृडाशुषे विव कोशमचुच्यवु ।

वि पर्जन्यं सृजन्ति रोक्सी अनु धन्वना यन्ति वृष्टयं

तनुवाना सिन्धवः क्षोदसा रज प्र संसुर्धेनवो यथा ।

स्युन्ना अश्वो इवा ध्वनो विमोचने वि यद् वर्तन्त एन्यं

आ यात मरुतो विव आन्तरिक्षाद्मादृत ।

माव स्थान परावत

८

(४६१)

<p>मा र्वा इत्तर्नितामा कुम्भु कुम्भु—वां का सिन्धुभिः पितृभ्यः । मा कुः परिं प्यत् इत्युः पुत्रीभिः—स्ये इत्त कुम्भस्य क तं कुः इत्तुं र्वायानं लेखं पुत्रं वाकेतुं मय्यंकीम्यत् । अन्नु य पंक्ति कुम्भं</p>	<p>१ १० [१९]</p>
<p>अर्वात्तर्भे व पत्तां अर्वात्तर्भे मुर्वात्तर्भे वृत्तस्तिभिः । अतुं अर्वात्तर्भे प्रीतिभिः</p>	<p>११</p>
<p>अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे</p>	<p>१२</p>
<p>वेत्तं त्रीकापु तर्नकापु अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे तर्नकापु अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे ।</p>	<p>१३ १४ १५</p>
<p>अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे ।</p>	<p>१६ [१९] (१११)</p>

(५०)

११ अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे ११ अर्वात्तर्भे ।

<p>अ र्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे । अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे अर्वात्तर्भे ।</p>	<p>१ २ ३ ४</p>
--	---

(५१)

तद् वीर्यं वो मरुतो महित्वेन वीर्यं तंतात् सूर्यो न योजनम् । एता न यामि अर्गुभीतशोचिषो ऽनश्वदां यक्षययातना गिरिश्च	५ [१४]
अभ्राञ्जि शार्धो मरुतो यदर्णस मोषथा वृक्षं कपनेव वेधसः । अर्धं स्मा नो अरमति सजोपसु ऽश्वसुरिव यन्तमनु नेयथा सुगम् न स जीयते मरुतो न हृन्वते न क्षेपति न व्यथते न रिप्यति । नास्य राय उष दस्यान्ति नोतय ऋषिं वा य राजानं वा सुषुदथ नियुत्वन्तो ग्रामाजितो यथा नरो ऽर्यमणो न मरुतः कवन्धिनः । पिन्धन्त्युत्सु यद्विनासो अस्वरन् व्युन्दन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धेसा प्रवत्वतीर्यं पृथिवी मरुद्भयः प्रवत्वती द्यौर्भवति प्रयज्यः । प्रवत्वतीः पृथ्या अन्तरिक्ष्याः प्रवत्वन्तः पर्वता ज्जीरदानवः यन्मरुतः समरसः स्वर्णरः सूर्य उर्ध्वे मर्धथा दिवो नरः । न वोऽश्वाः श्वथयन्ताह सिद्धतः सद्यो अस्याध्वनः पारमश्वथ	६ ७ ८ ९ १० [१५]
अंसेषु व ऋदयः पत्सु खादयो वक्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुभः । अग्निभ्राजसो विद्युतो गर्भस्त्यो शिप्राः शीर्षेसु पितता हिरण्ययीः त नाकमूर्यो अर्गुभीतशोचिषु रुशत् पिप्पलं मरुतो पि धनुष्य । समच्यन्त वृजनातित्विपन्त यत् स्वरन्ति घोष धिततसृतायवः युष्मावत्तस्य मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्योऽं वर्यस्थतः । न यो युच्छति तिग्योऽं यथा विषोऽं ऽस्मे ररन्त मरुतः सहस्रिणाम् । युय र्षिं मरुतः स्पार्हवीर युयसृषिमवथ सामविप्रम् । युयमर्वन्त भरताय वाजं युय धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम् तद् वो यामि द्रविण सद्यजतयो येना स्वर्णं ततानाम् नूरुधि । इष सुभे मरुतो हर्यता वचो यस्य तरैरा तरसा शत हिमाः	११ १२ १३ १४ १५ [१६] (४८४)

(५५)

१० इयावाश्व आश्रेयः । मरुतः । जगती, १० त्रिष्टुप् ।

प्रयज्यघो मरुतो भ्राजहृदयो बृहद् वयो वधिरे रुक्मवक्षस* । ईयन्ते अश्वैः सुयमैभिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत स्वय वधिध्वे तविषीं यथा विद् बृहन्महान्त उर्विया वि राजय । इतान्तरिक्षं ममिरे व्योजसा शुभं यातामनु रथा अवृत्सत	१ २
--	--------

- साकं ज्ञानात् शुभंः साहजुक्तिताः सिद्धिं सिद्धां मूर्तं वाङ्मयुतं ।
 विगच्छिन्तु-सूर्यस्यैव स्वस्य शुभं प्रज्ञानम् एषां अकृतम् ३
- आभूयैव वा अन्तः सङ्गित्त्वं विदुःसम्भवं ह्यवस्येव कर्तव्यम् ।
 ज्ञानं अस्मिं भङ्गत्वे संघटनं शुभं प्रज्ञानम् एषां अकृतम् ४
- उद्गीरवधा अन्तः समुद्रता एवै वृद्धिं संवधधा पुष्टिभिः ।
 न वा वधा उपै इत्यस्ति प्रेम्णु शुभं ज्ञानाम् एषां अकृतम् ५ [१७]
- वदन्त्यां शुभं पूर्वतीरपुण्यं विदुष्यपुण्यं पत्न्यां अर्जुन्यम् ।
 विदुषु इत स्युषां अन्तो स्वस्य शुभं प्रज्ञानम् एषां अकृतम् ६
- न पत्नी न मुषां वन्त शु वदन्तिष्वं अन्तो नपुण्येषु तत् ।
 ज्ञानं धार्यादुक्तिषी पोषता वृत्ति शुभं प्रज्ञानम् एषां अकृतम् ७
- वत पुत्र्यै मन्तो वपुषु मूर्तं वदन्तं वतश्च पत्न्यै सुस्वतं ।
 विश्वस्यु तन्वं मवधा नवदस्य शुभं प्रज्ञानम् एषां अकृतम् ८
- मूळं नो अन्तो वा वदित्वा-उस्मन्तुं इवै कृतं वि फलं ।
 अवि स्यादन्तं सुक्यस्यं मातु शुभं प्रज्ञानम् एषां अकृतम् ९
- पुपुत्रस्यन् संधा वस्यो अप्ता निरुक्तिम्यां अन्तो गूळान्ताः ।
 जुवर्षं स्य ह्यवर्षानि वज्जा उपै स्यान्तु ज्ञानं रक्षितान् १ [१८] (जग)

(५१)

१ एवावाह्य वाक्ये । अन्तो । इत्यन्ते । २ अन्तुवर्षे ।

- अन्ते अर्धन्तुमा गुणं सिद्धं शुभं विरचित्ति ।
 विदुषं ज्ञानं अकृतम् ह्ये विदुषिह पञ्चमवि १
- पथां विदुष्यसि ह्ये तद्विषं जम्पुसर्षः ।
 प ते नर्विद्धे ह्येवज्जगसुत तान् संवं मीमर्षेवका २
- मीमर्ष्यन्तीव पुष्टिषी पत्नीया मर्षन्तेत्यस्यम् ।
 अन्तो न वा अन्तो विर्विर्षी अन्तं ह्ये मीमर्ष मीमर्षुः ३
- वि वे विदुष्यान्तं ह्ये वदन्तं न वृष्टं ।
 अन्तानि विदुष्यै पत्नीं विदुषं व पत्न्यवन्ति वाक्ये ४ (११८)

उत् तिष्ठ नूनमेपा स्तोमै समुक्षितानाम् ।	
मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गवा सर्गमिव ह्वये	५ [१९]
युङ्गध्व ह्यरुपी रथे युङ्गध्व रथेषु रोहिते ।	
युङ्गध्व हरी अजिरा धुरि वोळ्हेवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हेवे	६
उत् स्य वाज्यरूपस्तुविध्वणि—रिह स्म धायि दर्शतः ।	
मा वो यामेषु मरुतश्चिर करत प्र त रथेषु चादत	७
रथ नु मारुत वय श्रवस्युमा हुवामहे ।	
आ यस्मिन् तस्यौ सुरणानि विभ्रती सचा मरुत्सु रोदसी	८
त वः शर्धं रथेशुभं त्वेष पनस्युमा हुवे ।	
यस्मिन् त्सुजाता सुमगा महीयते सचा मरुत्सु मीळ्हुपी	९ [२०] (५०३)

(५७)

[पञ्चमोऽनुवाक ॥ ॥ सू० ५७-७२]

८ श्याषाश्व आश्रेय । मरुतः । जगती, ७-८ विष्टुप् ।

आ रुद्रास इन्द्रवन्तः सजोपसो हिरण्यरथा सुवितार्य गन्तन ।	
इय वो अस्मत् प्रति हर्यते मति—स्तुष्णजे न विष उत्सा उवून्यवे	१
वाशीमन्त ऋष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान् इयुमन्तो निषङ्किणः ।	
स्वर्वाः स्थ सुरथाः पृथिमातरः स्वायुधा मरुतो याथना शुभम्	२
धुनुथ द्यां पर्वतान् वृशुषे वसु नि वो वना जिहते यामनो मिया ।	
क्रोपरथ पृथिवी पृथिमातरः शुभे यदृशाः पृथतीरयुग्ध्वम्	३
वार्तस्विपो मरुतो वर्षनिर्णिजो यमा इव सुसंहशः सुपेशंस ।	
पिशङ्गाश्वा अरुणाश्वा अरेपस प्रत्वक्षसो महिना द्यौरिवोरव	४
पुरुद्वप्ता अञ्जिमन्त सुदानव स्त्वेपसंहशो अनवभ्राधसः ।	
सुजातासो जनुपा रुक्मवक्षसो विवो अकी अमृत नाम मेजिने	५ [२१]
ऋष्टयो वो मरुतो असयोरधि सह ओजो बाह्वोर्वो बल हितम् ।	
नृम्णा शीपस्वायुधा रथेषु क्षो विश्वा व श्रीरधि तनूपु पिपिशे	६
गोमदश्वावद् रथवत् सुवीरं चन्द्रवद् राधो मरुतो वदा न ।	
प्रशस्ति न कृणुत रुद्रियासो मक्षीय वोऽवसो दैव्यस्य	७
हये नरो मरुतो मूढता नृ—स्तुवीमयासो अमृता कर्तज्ञाः ।	
सत्यश्रुत कर्षयो युवानो वृहद्विरयो बृहदुक्षमाणा	८ [२२] (५११)

(५८)

८ स्वभावान्न भाविका । नकवा । विष्णुर् ।

तुभ्यं पुनः तद्विधीयन्तमेतं	स्तुभे पुनः मार्कतुं नर्पयन्तिनाम् ।	
प आम्बन्धुः कर्कशः बह्वन्तः	दुयोस्ति अकृतस्व स्तुतयः	१
तेन पुनः क्वचिन्तुं चादिहस्तुं	पुरिमन्तुं श्रापितुं शक्तिवारम् ।	
अथोद्भवो वे अमिषा बहिरवा	कर्कस्व विप तुषिपारंशुं नृन्	२
आ यं पन्तुस्तुप्रसन्नो ह्यप	दुहिं ये विन्धे मुखतां कुपन्ति ।	
अथ पो अमिर्मिषाः ह्यमिषा	पतं पुंवाभं कवपो पुवाभा	३
पुनः एवांशुमिषैः कर्कशः	विष्णुर्दे जंतपया कवजाः ।	
पुन्यमिति सुविद्या सुहृत्कृति	पुन्यर कर्कशो यकतः सुधीः	४
अथ इत्येवार्कान् भावित	अथ जावन्ती अकंशु मयायिः ।	
पुनः पुनः कंशुमन्तो एमिषाः	स्वर्णा मुत्वा सुमन्तः सं मिमिषुः	५
एव मार्कतुं पुनःसिद्धिरथै	सिद्धिपुत्रिर्मिषाः एवमिः ।	
शोचन्तु आयां रिजुते वसु	एवमिषाः सुपुत्राः कंशुः वी-	६
अथैव पार्यन्तः सुविधी विविता	अथैव यमं स्वमिषाः वुः ।	
एताम् इत्यन्तः सुधीःपुत्रे	अथैव अथैव सुविधयः	७
दुभे नो मार्कतो सुमन्तं नृ	स्तुतयिषाः अमुंशुः कवजाः ।	
कर्कशः कर्कशो पुवांशु	इत्येवमिषाः सुहृत्कृतिनाम्	८ [११] (५८)

(५९)

९ स्वभावान्न भाविका । नकवा । अगती ८ विष्णुर् ।

न कः स्वभावान्न भाविका	नकवा । अगती ८ विष्णुर् ।	
पुनः पुनः कर्कशः कर्कशः	अथैव विधे य सुविधया सुतं यी ।	
अथैव अथैव कर्कशः आ एवो	अथैव सुतं कर्कशः अथैवः	१
अथैव अथैव सुविधयः	वीर्यं पुनः कर्कशः अथैवः ।	
इत्येवमिषा वे अथैव अथैव	अथैव अथैव अथैव अथैव	२
अथैव अथैव अथैव अथैव	अथैव अथैव अथैव अथैव	
अथैव अथैव अथैव अथैव	अथैव अथैव अथैव अथैव	३

को वो महान्ति महतामुर्वश्वत् कस्काव्या मरुत् को ह पौस्या ।	
युय ह मूर्मि किरण न रंजथ प्र यद् मरध्वे सुवितार्य वावने	४
अश्वा इवेदरुपास. सर्वन्धव शूरा इव प्रयुधु. प्रोत युयुधुः ।	
मर्या इव सूवृधो वावृधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति वृष्टिभिः	५
ते अज्येष्ठा अकनिष्ठास उद्भिदो ऽमध्यमासो महसा वि वावृधुः ।	
सुजातासो जनुपा पृथिमातरो द्विवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन	६
वयो न ये श्रेणीः पत्नुरोजसा ऽन्तान् द्विवो बृहूतः सानुन्स्परी ।	
अश्वास एषामुभये यथा विद् प्र पर्वतस्य नमनूर्चुच्यक्षु	७
मिमात्तु द्यौरवितिर्धितये न स दानुचित्रा उपसो यतन्ताम ।	
आनुच्यवुर्विव्य कोशमेत ऋधे रुद्रस्य मरुतो गृणानाः	८ [२४] (५२७)

(६०)

८ इयावाश्व आश्रेय । मरुतोऽभामरुतौ वा । त्रिष्टुप्; ७-८ जगती ।

ईळे अग्निं स्ववंस नमोभि—रिह प्रसक्तो वि चयत् कृत नः ।	
रथैरिषु प्र मरे वाज्रपद्भिः प्रवक्षिणिन्मरुता स्तोममृध्याम	१
आ ये तस्थु पृपतीषु भुतासु सुत्सेषु रुद्रा मरुतो रथेषु ।	
वना चिदुग्रा जिहते नि वो मिया पृथिवी चिद् रेजते पर्वतश्चित्	२
पर्वतश्चिन्महिं बुद्धो विमाय द्विवश्चित् सानुं रेजत स्वने व ।	
यत् क्रीळ्य मरुत ऋष्टिमन्त आप इव सध्वञ्चो धवध्वे	३
वरा इवेद् रैधतासो हिरण्यै—रुमि स्वधामिस्तन्वः पिपिशे ।	
श्रिये श्रेयांसस्तवसो रथेषु सत्रा महासि चकिरे तनूषु	४
अज्येष्ठासो अकनिष्ठास एते स भ्रातरो वावृधु. सौमगाय ।	
युवा पिता स्वर्पा रुद्र एषां सुदुघा पृथिः सुदिना मरुच्य	५
यकुत्तमे मरुतो मध्यमे वा यद् वावमे सुमगासो द्विवि ष ।	
अतो नो रुद्रा उत वा न्वःस्या—ऽग्नें वित्ताद्भविषो यद् यजाम	६
अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो द्विवो वहध्व उत्तरावाधि ष्णुमि ।	
ते मन्वसाना धुनयो रिशादसो वाम धत्त यजमानाय सुन्वते	७
अग्ने मरुद्भिः शुमर्यद्भिर्ऋकमि सोम पिव मन्वसानो गणश्रिभि ।	
पावकेभिर्विश्वमिन्वेमिरायुमि—र्वश्वानर प्रविवां केतुनां सजुः	८ [२५] (५३५)

(११)

११ अथर्ववेदः अथर्ववेदः ११ ११ ११ अथर्ववेदः ५-८ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १
पुष्पवेदः १ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १
१ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १ अथर्ववेदः १

वे त्वं मरः श्रेष्ठतया प पक्षेपक आयुष । पामस्याः पाण्डुरः १
व्याधोऽस्याः व्याधोऽभीक्ष्णः कुर्वं क्षक कुधा वप । पुत्रे सदां बुधोर्बन्धः २
उपसुं चोर्ष पशो वि सुकथासि नरां पशुः । पुत्रकृषे न जर्षपः ३
परं बीजस फलम् मर्षासो मर्षाजानप । अश्लितप्रे पचासथ ४
सतुम साभर्ष पशु-मुत पर्व्यं सुतावर्षम् । स्वाभाव्यस्तुताव वा शोर्षितपांश्वर्षम् ५ [११]

उत त्वा श्री शार्ङ्गिपसी पुष्पा मंशुति बर्षसी । अक्षबाह्याभर्षः ६
वि वा जाम्बालि जर्षति वि नृपर्षन् वि कुमिनम् । कुषुभा कुषुको मन् ७
उत वा नन्वा मरुता पुष्पा इति कुषे पुषि । इ वैविप इत कुषः ८
उत अथर्व पुषतिमिमुन्नुषी पतिं स्वाभाव्यं बर्षिम् ।
वि रोहिता पुष्पुष्पिष्यपं पैम्पु-विर्षाय वीर्षपसम् ९
यो न वेतुनां कुते वैर्षात्रिर्षया स्वता । तुला इव कुषनां १ [१२]

य इ वैर्षान् जाम्बालि विर्षया मर्षिरे वपु । अत्रु भर्षसि वृषिरे ११
परं विषासि रोर्षसी विभाजन्तु रोष्या । विषि नृष्य इषोपरि १२
पुष्पा त वासता कुष-स्तुवर्षाया मन्थः । मूर्षावावर्षसिपुन- १३
यो वपु मन्थया वपु मन्थि मूर्षा- । अतजता अरोषः १४
पुषं मन्थि विषम्यव- मन्थारं इष्या विषा । वातांशु पामर्षसिपु १५ [१८]

त शो वपुति वाम्बा पुष्पुष्पुन्ना रिषावतः । आ पंक्षिपातो वपुतन १६
पत्तं नृ वनामंशुम् वाम्बापु परं वष । गिरां इति श्रीरिषि १७
उत वे वाचमर्षिर्षि मन्थति र्षर्षिर्षी । न वाको अर्ष वनि म १८
पव क्षति र्षर्षिनि-मुपशा गोर्षतीर्षु । पंक्षिपुर्षाधिना १९ [१९] (१७)

(११)

अथर्ववेदः अथर्ववेदः (पुष्प ।

अतर्षं अतर्षादिभिः पुष्प वा मन्थय वधे विमुष्यन्मन्थान् ।
इति अता मन्थ मन्थुन्मन्थुर्षे पुष्पासो भन्तं वपुपामपवपय १ (१११)

तत् सु वा मित्रावरुणा महित्व मीमां तस्थुषीरहंभिर्बुद्धे । विश्वां पिन्वथ स्वसंरस्य धेना अनु वामेकः प्रविरा वषत	२
अधारयत पृथिवीमुत द्या मित्रंराजाना वरुणा महोभिः । वर्धयंतमोषधी पिन्वत गा अव बुष्टि सृजत जीरदानू	३
आ वामश्वांस सुपुजो वहन्तु यतरंमप उपं यन्वर्वाक् । घृतस्य निर्णिगन्तु वर्तते वा मुण सिन्धवं प्रदिवि क्षरन्ति	४
अनु ध्रुताममति वर्धकुर्वी बर्हिर्वि यजुषा रक्षमाणा । नमस्वन्ता धृतदक्षाधि गते मित्रासांथे वरुणेळांस्वन्त	५ [३०]
अक्रविहस्ता सुकृते परस्या यं त्रासांथे वरुणेळांस्वन्त । राजाना क्षत्रमर्हणीयमाना सहस्रस्थूण विभृथ सह द्वौ	६
हिरण्यनिर्णिगयो अस्य स्थूणा वि भ्राजते विव्यं श्वार्जनीव । भदे क्षेत्रे निर्मिता तिल्विले वा सुनेम मध्वो अधिगत्यस्य	७
हिरण्यरूपमुषसो व्युष्टा वयं स्थूणमुदिता सूर्यस्य । आ रोहथो वरुण मित्रं गतं मत्तश्चक्षथे अदितिं दितिं च	८
यत् वहिष्ठ नातिविधे सुदानू अच्छिद्द शर्म भुवनस्य गोपा । तेन नो मित्रावरुणावविष्ट सिषांसन्तो जिगीवासं स्पाम	९ [३१] (५६३)

[चतुर्थोऽध्याय ॥४॥ व० १-३६]

(६३)

७ अर्चनाना आयेय । मित्रावरुणौ । जगती ।

ऋतस्य गोपावधिं तिठथो रथ सत्यधर्माणा परमे व्योमनि । यमत्र मित्रावरुणावथो युव तस्मै वृष्टिमेधुमत् पिन्वते विव	१
सुम्राजावस्य भुवनस्य राजयो मित्रावरुणा विदयं स्वर्हशा । वृष्टिं वां गयो अमृतत्वमीमहे द्यावांपृथिवी यि चरन्ति तन्नयव	२
सुम्राजां उया वृषमा द्विपस्पतीं पृथिव्या मित्रावरुणा विचंपणी । त्रिवोभंरुषैरुप तिठथो रथ द्या वरंपथो अमृरन्व मापया	३
माया वा मित्रावरुणा द्विवि भ्रिता सूर्यां ज्योतिश्चरति चित्रमायुधम् । तमुध्रेण वृन्त्या गृहथो विवि पर्जन्य इप्सा मधुनन्त इरते	४ (५६७)

एवं पुत्रो मे मरुतः सुमे सुखं	एते न मित्रावदन्ता पवित्रिभु ।	
एवंहि विद्या वि चरन्ति तुम्हर्षा	त्रिभुः संज्ञाना परंसा न उक्षतम्	५
वापुं सु मित्रावदन्तावितोषती	पुरन्दर्यश्रिष्टं वंश्रि विर्वीमरीम् ।	
अन्ना वंश्रुत कुन्तः सु सुपत्ता	एवं वंश्रुतकुन्तामोपन्नाम्	६
वर्मन्वा मित्रावदन्ता विपदिता	वृता एतेषु अमुंस्तप आपयं ।	
अन्तेन विन्तं मुन्तं वि रंश्रुः	सूर्यमा वंश्रो द्वि वि चिन्तं रंश्रु	७ [१] (१००)

(१०)

वर्षावप्य आयेवः मित्रावदन्तो । अत्रुत्तु ७ पदस्थः ।

वर्षां वो उरिर्वांस—मृषा मित्रं हवाम्ये	। परं मुनेषं शुद्धो—संभ्रवाणा र्वांसाम्	१
ता शुद्धां सुवेत्तुः न रंश्रुतमस्मा वंश्रि	। सेतं वि उर्वं वा विन्वातु क्षमसु जोगुषि	२
पञ्चनसुर्वा गरीं मित्रवर्षं वापां पुषा	। अस्वं विवदसु स्रुंश्रुव—द्विभ्रवस्य वदिते	३
कुशाभ्यां मित्रावदन्तो—पुत्रं रंश्रुमृषा	। वन्तु क्षये मुषोर्ना स्तोमृषां च सूरुषि	४
आ गं मित्र सुमिति—वर्षावप्य सुषस्तु जा	। एते क्षये मुषान्तं सर्वांश्रुं च वृषां	५
पुत्रं नो वेतुं वदन्त श्रुतं वृषां विपुषः	। वृषां नो वार्जतातये पुत्रं पुत्रे सुषां	६
वृषावप्यं न वन्तुता वृषांश्रुं वदन्तुः ।		
मुत्रं वीश्रं न इति—ग प्रुर्वीश्रं मयु	मिर्वावप्यं वंश्रान्तम्	७ [२] (१००)

(११)

१ एतद्वप्य आयेवः मित्रावदन्ती । अत्रुत्तु ६ पदस्थः ।

यस्यिकेत स मुन्तु—वैश्रवा घ रंश्रुतु नः	। वंश्रुते वरुषं वृद्धो सिधो वा वन्ते मिटं	१
ता हि धेत्तवर्षा गार्जन्वा वीश्रुंश्रुतवा	। ता स्रुती वान्तुर्वा वृषावप्यं वंश्रुते	२
ता वंश्रुमिपुत्रोऽवृषि वृषां उरं मुने सर्वा ।	स्वर्वाः सु वेत्तुः वादीं अमि व वृषां	३
विद्या अंश्रुविपुषस्तु क्षयां वृषु वंश्रुते ।	मिन्वसु द्वि वृषुः सुमतिरसि विवृतः	४
वृषं मित्रावदन्ति र्वायं वृषावप्यतये ।	अन्तेवृषावप्योर्वाः वृषा वंश्रुतेवदः	५
वृषं विवृते जनु परंश्रुः स च वपयः ।		
वा वृषान् परि वंश्रुं वो अन्तुवृषुर्वीश्रं	श्रेणीये न उक्षयतम्	६ [३] (१०१)

(६६)

६ रातहृद्य आत्रेय । मिश्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

आ चिकितान सुकृतं देवो मर्तं रिशादसा । वरुणाय ऋतपेशसे वर्धित प्रयसे महे १
 ता हि क्षत्रमधिद्वृत सम्यगसुर्यर्षमाशति । अधं वतेव मानुष स्वर्णं धायि वृशतम् २
 ता वामेये रथानां मुषीं गव्यूतिमेषाम् । रातहृद्व्यस्य सुष्टुति वृधुक् स्तोमैर्मनामहे ३
 अधा हि काव्यो युवं वृक्षस्य पुभिरेन्दुता । नि केतुना जनानां विकेथे पूतक्षसा ४
 तद्वृतं पृथिवि बृहच्छ्रवण ऋषीणाम् । जयसानावरं पृथ्वति क्षरन्ति याममि ५
 आ यद् वामीयचक्षसा मित्रं वयं च सुरयं । व्यच्छिष्टे बहुपाय्ये यतैमहि स्वराज्ये ६ [४] (५८९)

(६७)

५ यजत आत्रेयः । मिश्रावरुणौ । अनुष्टुप् ।

बद्धित्था देव निष्कृतमार्दित्या यजत बृहत् । वरुण मित्रार्थमन् वर्षिष्ठे क्षत्रमाशाथे १
 आ यद् योनिं हिरण्ययं वरुण मित्रं सर्वथ । धृतरां चर्षणीनां युन्तं सुम्न रिशादसा २
 विश्वे हि विश्वेदेवसो वरुणो मित्रो अर्यमा । द्यता एवेवं सश्विरे पान्ति मत्स्ये रिष ३
 ते हि सत्या ऋतस्पृशं ऋताधानो जनैजने । सुनीथासं सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ४
 को नु वा मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् । तद् सु वामेयते मतिरत्रिभ्य एपते मति ५ [५] (५९४)

(६८)

५ यजत आत्रेय । मिश्रावरुणौ । गायत्री ।

प्र वो मित्राय गायत वरुणाय विषा गिरा । महिंक्षत्रावृतं बृहत् १
 सध्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता २
 ता नः शक्त पार्थिवस्य महो रायो विव्यस्यं । महिं वां क्षत्र देवेषु ३
 ऋतमृतं सपन्तेऽपि वक्षमाशाते । अद्बुहां देवो वर्धते ४
 वृष्टिद्यावा रीत्यपिः पस्पती दानुमत्या । बृहन्तं गर्तमाशाते ५ [६] (५९९)

(६९)

४ उरुचभिरात्रेय । मिश्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

त्री रेषना वरुण त्रींशुत चून त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।
 यावृष्टानामातिं क्षत्रियस्याऽनु व्रत रक्षमाणायजुर्वम् १ (६००)

इमं न्यद वपुषि वपुश्चक्रं रथस्य येमथु । पपन्या नाहुषा युगा मद्वा रजांसि क्षीयथ ३
 तषु पु वामिना कृत विश्वा यद वामनु टवे । नानां जातावरेपसा समस्मे वन्धुमेयथु ४
 आ यद वां सूर्या रथं तिष्ठद रघुव्यदु सदा । परि वामरुषा त्रयो वृणा वरन्त आतपं ५ [११]

युवोरत्रिंशिकेतति नरां मुधेन चेतसा । धर्मं यद वामरेपसु नासत्यान्ना भूरण्यति ६
 उयो वां क्रकुहो युधि । जृण्वे यामेषु सतनिः । यद वा दसोभिराश्विनाऽत्रिर्नराववर्तति ७
 मध्वं ऊ पु मधुयुवा रुद्रा मियंक्ति पिप्युषी । यत संमुद्राति पयंथ पक्वा पृक्षो भरन्त वाम ८
 सत्यमिद वा उं अश्विना युवामाहर्मयोमुवा । ता यामेन यामहूर्तमा यामन्ना मृद्व्यर्त्तमा ९
 उमा ब्रह्माणि वर्धनाऽश्विभ्यां सन्तु शर्तमा । या तक्षाम रथो इवाऽवोचाम बृहन्नम १० [१२]

(३२३)

(७४)

१० वांम आश्रय । अश्विनौ । अनुष्टुप्, ८ निवृत् ।

कूर्शो देवावाश्विनाऽद्या त्रिवो मनावसु । तच्छ्रुवथो वपण्वसु अत्रिर्वामा विवासति १
 कुह त्या कुह नु श्रुता विवि देवा नासन्त्या । कश्मिन्ना यंतथो जने को वा नदीना सचा २
 क याथः क हं गच्छथ कयच्छा युक्षाथे रथम । कस्य ब्रह्माणि रण्यथो वप वांमुश्मसीटये ३
 पौर चिन्द्रयुवुपुत पौर पौराय जिन्वथ । यदी गभीततातये सिंहमिव द्रुहस्पते ४
 प्र च्यवानाज्जुजुरुषो वविमत्कं न मृश्रय । पुवा यदी कृथ पुनरा कार्ममृण्वे वध्वं ५ [१३]

अस्ति हि वामिह स्तोता म्मसिं शं सहशिं श्रिये । नू श्रुत म आ गत भवाभिवांजिनीवसु ६
 को वांस्य पूरुणा मा वने मत्यानाम । को विषो विप्रवाहसा का युज्ञैर्वाजिनीवसु ७
 आ वां रथो रथाना येथो यात्वश्विना । पूरु चिदस्मयुस्तिर अद्भिपो मत्येष्वा ८
 शमू पु वां मधुयुवाऽम्माकमन्तु चकृति । अर्वाचीना विचेतसा विभिं श्येनेवं क्षीयतम ९
 अश्विना यज्ञे कर्हिं विच्छुश्रुयातमिम हवम । वस्वीरु पु वा भुजं पूञ्चन्ति सु वा पृचं १० [१४]

(३२३)

(७५)

९ अयस्युराश्रय । अश्विनो । पङ्क्ति ।

प्रति म्रियतसु रथु वृषण वसुवाहनम ।
 स्तोता वामश्विनावृषि स्तोमं प्रति भूपति माध्वी मर्म श्रुत हवम ?
 अत्यापातमश्विना तिरो विश्वा अह सर्ता ।
 दद्या हिरण्यवर्तनी सुपुंन्ना सिन्धुवाहसा माध्वी मर्म श्रुत हवम २ (३२५)

- आ मां एवास्मि विभक्त्या—बन्धिन्तु वरपुत्रं पुत्रम् ।
 कदा दिग्पथ्यामी अमुष्या वरिजिनीवद् माप्सी ममं भुतं हर्षम् १
 कुम्भी वां वृषणम् एषे वाप्सीष्याद्विता ।
 उत वां वृषणो मृगः पुस्तं कृणोति वापुषो माप्सी ममं भुतं हर्षम् ४
 कुषेधिःममसा इष्वर्षं विरा इष्वत्तमुता ।
 विप्रिभन्वर्षानवधिना नि वर्यो भर्ष्यास्मिन् माप्सी ममं भुतं हर्षम् ५ [१५]
- आ वां वरा वस्तुतो—भर्षाः पुषित्पर्वम् ।
 वर्या वर्यम् वीतवं मृह मुष्मिरेवन्धिन्तु माप्सी ममं भुतं हर्षम् ६
 अर्थिभ्याम्पुषं पंथ्यत् नार्येषु वा वि वन्तम् ।
 प्रिरेभिर्षुपा परि वरिपौतमवाम्ना माप्सी ममं भुतं हर्षम् ७
 अस्मिन् पुषे अर्षाम्वा जहिषारं सुभस्यती ।
 अत्रसुर्षन्धिना कुषं गृह्यन्तुवर्षं मृपयो माप्सी ममं भुतं हर्षम् ८
 अर्षुषा वर्येषु—राधिरेवाप्सुषिर्षः ।
 अर्षोति वां वृषणम् एषो वर्यतमंयो माप्सी ममं भुतं हर्षम् ९ [१६] (१५)

(७)

५ वीजोपधिः क्विणी विष्णुः ।

- आ वर्यपुषिभक्त्याम्वीकु—सुह विर्याम् देवता वाचां अस्तु ।
 सुर्षम्भं नृमं रंथीह पारं पीषिर्षांस्मधिना वर्यवर्षं १
 न र्षेष्वां प मिमीती वरिषा इमिं नूनमुषिष्योर्षस्तोह ।
 विर्षाविषिष्येऽनुतागंविषा मर्यवर्षं वृहते षंमंविषा २
 उता वर्यं संसुवे प्रभर्या वर्यर्षिन् वरिषा वर्येष्व ।
 विषा वर्यवर्षा षंर्येषु मेवासी पीषिष्यिष्यत तंतात ३
 इव वि वां प्रविषि क्वानुमोर्ष इमे गृहा अर्थिभुर्षं इषोष्य ।
 आ मं विषो वृहता पर्वितादा इष्यो पंथुमिषुमूर्षं क्वंषा ४
 वर्यन्धिनेर्षसु इमिन वर्योमृषां सुपर्वीती क्वेष ।
 आ मां इधि वर्यवर्षा वीरा वा विर्याम्वन्धा वीर्यागधि ५ [१७] (१७)

(७७)

५ मौमोऽग्निः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्व	पुरा गृध्रावररुपः पिवातः ।	
प्रातर्हि यज्ञमश्विना वृधाते	प्र शंसन्ति क्ववयः पूर्वभाजः	१
प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोतु	न सायमस्ति देवया अजुष्टम् ।	
उतान्यो अस्मद् यजते वि चावः	पूर्वःपूर्वो यजमानो वर्नीयान्	२
हिरण्यत्वद्गर्धुवर्णो घृतस्तुः	पृष्ठो बहुन्ना रथो वर्तते वाम् ।	
मनोजघा अश्विना वार्तरह्वा	येनातियाथो दुर्दितानि विश्वा	३
यो भूर्यिष्ठ नासत्याभ्या खिवेपु	चर्निष्ठ पित्वो ररते विभागे ।	
स लोकर्मस्य पीपरच्छमीमि	रनुर्ध्वमासः सनुमित तुतुयात्	४
समश्विनोरवसा नूतनेन	मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।	
आ नो र्यि वहतमोत वीरा	ना विश्वान्यमृता सौमगानि	५ [१८] (६५२)

(७८)

१ सप्तधाधराभ्रेयः । अश्विनौ (५-९ गर्भस्त्राविष्युपनिषद्) ।

अनुष्टुप्, १-३ उष्णिक्, ४ त्रिष्टुप् ।

अश्विनावेह गच्छतु	नासत्या मा वि धेनतम् । हसाविच पततमा सुताँ उप	१
अश्विना हरिणाविध	गौराश्विवानु यवसम् । हसाविच पततमा सुताँ उप	२
अश्विना वाजिनीवसू	जुपेथा यज्ञमिष्टये । हसाविच पततमा सुताँ उप	३

अत्रिर्यद् वामवरोहन्नुवीस मजेहवीश्वार्थमानेषु योपा ।

इयेनस्य चिज्जवसा नूतनेना ऽऽगच्छतमश्विना शतमेन ४ [१९]

वि जिहीष्व धनस्पते	योनिः सूर्यन्त्या इव । श्रुत मे अश्विना हर्वं सप्तवधि च मुञ्चतम् ५
भीताय नार्थमानाय	ऋपि सप्तवधये । मायाभिरश्विना युव वृक्ष सं च वि चाचथ ६
यथा वातः पुष्करिणीं	समिद्धयति सर्वतः । एवा ते गर्भ एजतु निरैतु दर्शमास्यः ७
यथा वातो यथा धन	यथा समुद्र एजति । एवा त्व दर्शमास्य सहावेधि जुरायुणा ८
वश मासाञ्छशयानः	कुमारो अर्धि मातरि । निरैतु जीवो अक्षतो जीवो जीवन्त्या अर्धि ९

(७९)

१ धमसवा मायेवा । उवा । वल्लि ।

सुहं नो अघ बाणुपो वा सुवे किरिमिती ।	
वपां चित्ते भवोपय सुपध्वसि वाप्ये सुजति अर्थासुनुते	१
वा सुंजीधे सींयुवे एवीय्थो वुद्धितर्किक ।	
मा धुंयुधु सहीवसि सुपध्वसि वाप्ये सुजति अर्थासुनुते	२
आ न अघासुसुधु धुंयुधु वुद्धितर्किक ।	
वो एवीय्थः एहीवसि सुपध्वसि वाप्ये सुजति अर्थासुनुते	३
अपि ये त्वां विभावहि स्तोत्रैर्गुणमि वहाय ।	
सुधिमंवाति सुधिणो धार्मिकता सुजति अर्थासुनुते	४
यदिपुद्धि तं गुणा इवे सुधयसि सुधयसि ।	
वरं विह वरंवो वधु—वर्धतो रापो अर्हापं सुजति अर्थासुनुते	५ [११]
वेधुं वा धीरुव वधु उवा वधोनि सुधिणु ।	
वे नो राद्धोपयहांवा सुधयसि अराद्ध सुजति अर्थासुनुते	६
तभ्यां धुधं वुद्ध वधु उवा मधुमया वध ।	
वे नो राधायसुध्यां गुणा मर्मात सुधय सुजति अर्थासुनुते	७
उत नो मधुमयसि आ वधु वुद्धितर्किक ।	
सुधं सुधेव वधिविधिः सुधैः स्तोत्रैश्चिचिचि सुजति अर्थासुनुते	८
धुंयुधु वुद्धितर्किको मा विरं तंनुया अय ।	
नेत् त्वं सुधे वधां विधुं तपासि सुधे सुधिय सुजति अर्थासुनुते	९
एतावद् वेधुंयुधं सुधे सु धार्तुंयहीति ।	
वा स्तोत्रुवां विभावधु—वधुमी न सुधयसि सुजति अर्थासुनुते	१ [१२] (१ १)

(८०)

१ धमसवा मायेवा उवा विधु

धुतधामनं वुद्धीमुतेन सुतावतीमकुणधु विराणीय	
वुद्धीमुधुं स्वगुवाहीमी पति विराता सुधिविजंरलो	१
पुवा अर्धं वुधुता धावधंभी सुगान पुवा वुधुधुमी सुधुधुं ।	
वुधुधुता वुधुनी विधुधुधु—वा उवाविधुधुधुधु अर्हाय	२ (१०१)

एषा गोमिररुणेभिर्युजाना	ऽस्त्रेधन्ती रयिमप्रापु चके ।	
पृथो खन्ती सुधितायं देवी	पुरुष्टुता विश्वधारा वि भांति	३
एषा व्येनी भवति द्विवर्हा	आविष्कृण्वाना तन्व पुरस्तात् ।	
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु	प्रजानतीषु न विशो मिनानि	४
एषा शुभा न तन्धो विद्वानो	ध्वेवं स्नाती हृशये नो अस्थात् ।	
अप द्वेषो वाधमाना तमांस्यु	पा द्विवो वुद्धिता ज्योतिपागात्	५
एषा प्रतीची वुद्धिता द्विवो नृन्	योषेव भद्रा नि रिणीते अप्स ।	
व्युष्वर्धती वृशुपे यार्पाणि	पुनर्ज्योतिर्बुधतिः पूर्वधांक	६ [२३] (६७७)

(८१)

५ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । जगती ।

युञ्जते मनं उत युञ्जते धियो	विभ्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चित् ।	
वि होत्रां दधे वयुनाविदेक	इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुति	१
विश्वां रूपाणि प्रति मुञ्चते कुवि.	प्रासांवीद् भद्र द्विपदे चतुष्पदे ।	
वि नाकंमस्यत् सविता वरेण्यो	ऽनु प्रयाणंमुपसो वि राजति	२
यस्य प्रयाणमन्वन्य इद् ययु	र्देवा देवस्य महिमानमोजसा ।	
य. पार्थिवानि विममे स एतंशो	रजांसि देव संविता महित्वना	३
उत यांसि सवितस्त्रीणि रोचनो	त सूर्यस्य रश्मिभिः समुच्यसि ।	
उत रात्रीमुमपतः परीयस	उत मित्रो भवमि देव धर्मेभि	४
उतेशिषे प्रसवस्य त्वमेक	इदुत पूषा भवसि देव यामभि ।	
उतेव विश्व भुवंत वि राजसि	इयावाश्वस्ते सवित स्तोममानशे	५ [२४] (६८२)

(८२)

९ इयावाश्च आत्रेयः । सविता । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

तत् संवितुर्वृणीमहे	वय देवस्य भोजनम् । श्रेष्ठ सर्वधातमं तु भगस्य धीमहि ?	
अस्य हि स्वयंशस्त	सवितु कच्चन प्रियम् । न मिनन्ति स्वराज्यम्	२
स हि खानि वृशुपे	सुवातिं सविता भग । त भ्राग चित्रमीमहे	३
अथा नो देव सवित.	प्रजावंत सावी सौभगम् । परां तु ध्वम्यं सुव	४
विश्वानि देव सवित	वृरितानि परां सुव । यद् भद्र तन्न आ सुव	५ [२५]
अनांगशो अदितये	देवस्य सवितु सवे । विश्वां वामानि धीमहि	६ (६८८)

या त्रिभुवन्सं कल्पन्ति	सुकैनुष्या कुंजीमहे	। सुसपदं च सत्रिभारं च	७
य इमे जुमे अर्धमी	पुर पसपयंकुष्पन्	। स्वाधीर्बुधः ब्रह्मिवा	८
य इमा विन्वा अन्वा	न्वाशुभपति म्नेचन	। य च भुवति स्रिया	९ [१६] (११७)

(८१)

१ मीमांसिका । रकंवा । विष्णु, १-४ उपलौ । १ बहूपुर ।

अप्यां य इ सुवर्षं श्रीमिष्टाभिः	सुधि पुर्जन्तु मज्जता विवाह ।	
कर्मिभ्यश्च सुयो जीर्यान्	रेतौ इपुस्योर्बधीनु मर्मि	१
वि कुसान् इन्पुत इति रक्षता	विन्वं विद्यापु मुर्कं सुहर्षाचार ।	
कृतानां ग इते कुष्पांका	यत् पुर्जन्तुः सुमपुत्र इति कुम्भतः	२
पृथिवी कम्पुपांवी अमिस्त्रिप	हाविर्भुताश्च कुम्भे कुम्भोर्ध्वं जय ।	
इत्यत्र सिद्धिर्भवत् सन्पुत	अर्धेते यत् पुर्जन्तुः कुम्भे कुम्भोर्ध्वं मर्तः	३
य वाता यमिति पुत्रवन्ति	विष्णु अर्धेर्ध्वमिति विष्णु मर्तः ।	
इत्य विन्वंसु मुकंवाच जाक्ते	यत् पुर्जन्तुः पुत्रिणी रेतुतावति	४
पारवं कुते पुत्रिणी मर्मिष्टि	यत्वं कुते सुपवज्जमुर्तिरि ।	
यत्वं इत जीर्षीर्ध्वमर्कपुः	यत्वं पुर्जन्तु मर्दि कर्तं पण्ड	५ [१७]

विवा नां वृद्धि रंक्षता एतीर्षं	य विष्णु कुम्भो अर्धेर्ध्वं वातः ।	
अर्धेर्ध्वतेर्ध्वं सन्पुत्रिमुनेषु	यत् विष्णुअर्धेर्ध्वं पितृ मर्तः	६
सुमि रंक्षं सन्पुत्र गर्भमा वा	अर्धेर्ध्वता परी र्शिता एवेव ।	
इति सु कर्तुं विहितं मर्तं	सुमा मर्तन्पुत्रो निपुत्रः	७
अर्धेर्ध्वता कोशुर्ध्वता नि विष्णु	सन्पुत्रो मर्तन्पुत्रो पुरस्तात् ।	
कुतेषु घातापुत्रिणी मर्दि	सुमपुत्रं मर्तन्पुत्रो मर्तः	८
यत् पुर्जन्तु कर्मिभ्यश्च	सन्पुत्र इति कुम्भतः ।	
पृथिवी विन्वं म्नेचते	यत् विं च पुत्रिभ्यामर्धि	९
अर्धेर्ध्वमर्तुं सु गुमापा	अर्धेर्ध्वमर्तन्पुत्रो मर्तः ।	
अजीमन् जीर्षीर्ध्वमर्तन्पु	कन्तु कुमान्वांश्विदो मर्दिवा	१ [१८] (१०१)

(८२)

१ मीमांसिका । सुविष्टी । बहूपुर ।

यत् विष्णु कर्मिभ्यश्च	सिद्धिं विवति सुविष्टि । य वा सुमि कर्मिभ्यश्च	सुमा त्रिभोर्ध्वं कर्मिभिः ?
------------------------	--	------------------------------

स्तोमसस्त्या विचारिणि पतिं होमन्त्यङ्गुभिः । य वा पात्रं न हरेणन्तं प्रथमस्यंरपजुनि २
 इच्छा चित्तं वा वनस्पतीन् क्षमया प्रपुष्यन्तिता । यत्ते अथस्यं विद्युतां विद्या वपन्ति पृथक्. ३
 [२९] (५०)

(८५)

८ भोमोऽग्निः । वयवः । पिच्छम् ।

य स्रज्जनें नृहर्षंवां गर्भारं ब्रह्मं विष्य परुणाय प्रुतायं ।
 वि यो जपानं शमितेव चमी—पुम्भिरं पृथिवीं सूर्याय १
 वनेषु व्युन्तरिक्षे ततान् वाजमर्षेत्सु परं उथियांमु ।
 हन्तु क्रतु परुणो अप्सवर्षिणि विवि सुयंमद्रुपान् सोममर्षी २
 नीचीर्नपारं परुणाः कर्षन्धुं प्र संसर्जुं रोर्षसी अन्तरिक्षम् ।
 तेन विश्वस्य भुयंनस्य राज्ञा यद्य न पृष्टिर्ष्युनसि मुमं ३
 उनसि भूमिं पृथिवीमृत यां युवा दुग्धं परुणो वस्त्वावित् ।
 समधेर्ण वसत्त पर्वतास—स्तपिर्ष्यपन्तं भययन्त श्रीरा ४
 इमाम् प्यासुरस्यं भृतस्यं महीं मायां परुणस्य प्र वीचम् ।
 मानंनिव तस्विर्वो अन्तरिक्षे वि यो मुमे पृथिवीं सूर्येण ५ [३०]
 इमाम् नु कुवितंमस्य मायां महीं त्रैवस्य नक्रिरा वृधर्ष ।
 एक यदुद्रा न पूणन्त्येनीं—रासिञ्चन्तीरुवर्नय. समुद्रम् ६
 अर्ष्यं परुण मित्र्यं वा सखायं वा सवृमिद् भ्रातरं वा ।
 वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत् सीमार्गश्चकृमा शिश्रथस्तत् ७
 कितपासो यद् रिस्त्रिपुनं वीवि यद् वां वा सत्यमृत यन्न विद्य ।
 सर्वा ता वि प्यं शिथिरेवं देवा—ऽधां ते स्याम वरुण प्रियासं ८ [३१] (७१२)

(८६)

६ भोमोऽग्निः । इन्द्राग्नी । भद्रुच्छुः । ६ विरादपूर्वा ।

इन्द्राग्नी यमवथ उभा वाजेषु मत्पंम् । इच्छा चित्तं स प्र भेदति द्युम्ना वाणीरिव चित्तः १
 या पृतनासु वृष्टु या वाजेषु भ्रवाप्या । या पत्रं चर्षणीरुभी—न्द्राग्नी ता हवामहे २
 तयोर्दिदमवच्छर्व—स्तिग्मा विद्युन्मुघोनो । प्रति दुष्णा गभंस्त्यो—र्गावा वृत्रघ्न एषते ३
 ता वामेये रथाना—मिन्द्राग्नी हवामहे । पतीं नुरस्य राधसो विद्वासा गिर्वणस्तमा ४
 ता वृधन्तावनु चून् मतीयं देवाषुवर्मा । अर्हन्ता चित्तं पुरो कृधे—ऽशं वृवावर्षते ५ (७१०)

अथ षष्ठं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाक ॥१॥ सू० १-२५]

१३ वाहस्पत्यो भरद्वाज । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

त्व ह्यग्ने प्रथमो मनोता	ऽस्या धियो अर्भवो दस्म होता ।	
त्व सी वृषन्नकृणोद्विष्टरीतु	सहो विश्वस्मै सहसे सहध्वै	१
अधा होता न्यसीदो यजीया	निळस्पद इषयन्नीड्य सन् ।	
त त्वा नरः प्रथम देवयन्तो	महो राये चितयन्तो अनु गमन्	२
ब्रुतेव यन्त ब्रुभिर्वसव्यैः	स्वे रुयि जागृवासो अनु गमन् ।	
रुशन्तमग्निं दर्शत ब्रुहन्तं	वृषावन्त विश्वहा दीद्विवासम्	३
पुद देवस्य नमसा व्यन्त	श्रवस्यवु श्रवं आपन्नमृक्तम् ।	
नामानि चिद् दधिरे यजियानि	भद्रायां ते रणयन्त सहंष्टौ	४
त्वा वर्धन्ति क्षितयं पृथिव्या	त्वा रायं उभयांसो जनानाम् ।	
त्व ज्ञाता तरणे चेत्यो भू	पिता माता सद्मिन्मानुषाणाम्	५ [३५]
सपयेषु स प्रियो विश्वत्रि	होता मन्द्रो नि पंसादा यजीयान् ।	
त त्वा वय दस आ दीद्विवास	मुषं जुवाधो नमसा सदेम	६
त त्वा वय सुध्वोऽ नध्यमग्ने	सुध्नायव ईमहे देवयन्त ।	
त्व विशो अनयो दीद्यानो	विदो अग्ने बृहता रोचनेन	७
विशा कृषि विश्रुतिं शश्वतीना	नितोशन वृषभ र्षिणीनाम् ।	
पेतीषणिमिषयन्त पावुक	राजन्तमग्नि यजतं रयीणाम्	८
सो अग्र ईजे शशमे च मर्तो	यस्तु आनद्र समिधा हव्यदातिम् ।	
य आहुतिं परि वेद्म नमोभि	र्विश्वेत् स वामा दधते त्वोतं	९
अस्मा उं ते महिं महे विधेम	नमोभिरग्ने समिधोत ह्वयै ।	
वेदी सुनो सहसो गीभिर्हृकथै	रा तं भद्रायां सुमतौ यतेम	१०

आ पस्तलानु परंसी त्वि मुद्रा यथासिद्धं यदुत्पत्तिसंज्ञकं ।

बुद्धिर्बुद्धिः स्वार्थेऽपिमुद्रा इव बुद्धिर्बुद्धिः सिद्धिर्बुद्धिः ११

नृणां बन्धा बन्धुभिर्बन्धुभिः सूरिं शोच्यते तर्थात् प्रकृतं ।

सूरिं शोच्यते बन्धुभिर्बन्धुभिः अस्मि मुद्रा सीत्तुमुद्रासि तन्तु १२

पुत्रान्पुत्रे पुत्र्या त्वात्वा बन्धुनि राजन् इत्यां ते अस्मात् ।

पुत्रसि हि ते पुत्र्यात् बन्धुनि राजन् इत्यां ते १३ [१५] (११)

[पञ्चमोऽध्यायः १५ अ. १-५]

(१)

११ बर्धनस्यो जन्तवः । अस्मि । सिद्धिः, ११ अक्षरी ।

त्वं हि बर्धनस्य जन्तो अस्मि सिद्धो न परस्मि । त्वं सिद्धसि जन्तो बर्धा पुष्टि न पुष्टसि १

त्वा हि स्य बर्धनस्य बुद्धिर्बुद्धिर्बुद्धिः । त्वां बुद्धी पौष्टकस्ये संतुष्टिर्बुद्धिर्बुद्धिः २

सुगोत्रस्य सिद्धो जन्तुः पुत्रस्ये अस्मिन्स्ये । पन्तु स्य बन्धुनी जन्तुः सुगोत्रस्ये अस्मिन्स्ये ३

बन्धु पत्ने बुद्धसि सिद्धा अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये बन्धुनी सिद्धो सिद्धो अस्मिन्स्ये ४

सुभिन्ना पत्ता अस्मिन्स्ये सिद्धिर्बुद्धिः अस्मिन्स्ये । पुत्रस्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ५ [१]

सुगोत्रस्ये बुद्ध अस्मिन्स्ये सिद्धिः अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । सुगोत्रस्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ६

अस्मिन्स्ये सिद्धिर्बुद्धिः अस्मिन्स्ये सिद्धिः अस्मिन्स्ये । पुत्रस्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ७

अस्मिन्स्ये सिद्धिर्बुद्धिः अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ८

त्वं त्वा सिद्धिर्बुद्धिः अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ९

सिद्धिर्बुद्धिः अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये १०

अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ११

सिद्धिर्बुद्धिः अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये १२

[१] (११)

(२)

बर्धनस्यो जन्तवः । अस्मि । सिद्धिः ।

अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये १

अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये २

अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ३

अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये । अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये अस्मिन्स्ये ४

(११)

सूरो न यस्य हृशतिरेपा मीमा यवेति शूचतस्त आ धीः ।	
हेषस्वतः शुरुधो नापमुक्तोः कुर्वा चिद् रुण्यो वसतिर्विजेजाः	३
तिग्मं चिवेम मष्टि वर्षी अस्य मसक्खो न यमसान आसा ।	
विजेहमानः परष्टुर्न जिह्वां वृचिर्न द्रावयति वारु धक्षत्	४
स इवस्तेषु प्रति धावसिभ्यञ्छिशीति तेजोऽयसो न धाराम् ।	
वित्रध्रजतिररतिर्यो अक्तो वेर्न वृषद्वा रघुपत्मर्जहाः	५ [३]
स ई रेभो न प्रति वस्त उत्राः शोचिषां रारपीति मित्रमहाः ।	
नक्त य ईमरुषो यो विवा नृ नमर्त्यो अरुषो यो विवा नृन्	६
द्विवो न यस्य विधतो नवीनोद् वृषां रुक्ष ओषधीषु नूनोत् ।	
घृणा न यो धर्जसा पत्मना यन्ना रोषसी वसुना द सुपलीं	७
धायोमिर्वा यो युज्येभिरर्के विद्युन्न वृविद्योत् स्वमिः शुष्मैः ।	
शार्धो वा यो मरुतां ततक्ष ऋमुर्न त्वेषो रमसानो अद्योत्	८ [४] (३२)

(४)

८ बार्हस्पत्यो मरुताः । अग्निः । विश्वेभ्यः ।

यथा होतर्मनुषो वेषताता यजेभिः सूरो सहसो यजासि ।	
एवा नो अद्य संमना संमाना नुशन्नम उशतो यक्षि वेवान्	१
स नो विभावां उक्षणिर्न वस्तो रग्निर्वन्वारु वेद्यभ्वनो धात् ।	
विश्वायुर्यो अमृतो मर्त्येषु पृमुद् भुवर्तिधिजांतवेदाः	२
द्यावो न यस्य पुनयुन्यभ्य भासीसि वस्ते सूर्यां न शुक्रः ।	
वि य इनोत्यजरः पावको ऽशंस्य चिच्छिन्नथत् पुम्याणि	३
वृथा हि सुनो अस्पृशसद्वां चके अग्निर्जनुषाज्माध्रम् ।	
स त्व न ऊर्जसन् ऊर्जे धा राजेव जेरवृके क्षेप्यन्तः	४
नितिक्ति यो वारणमहमति वायुर्न राष्ट्रत्येत्यक्तून् ।	
तुर्याम यस्त आदिशामराती रत्यो न हतु पततः परिह्वत्	५ [५]
आ सूर्यो न मानुमद्भिरर्के रमे ततन्ध रोवसी वि भासा ।	
वित्रो नयत् परि तर्मास्पृक्तः शोचिषा पत्मज्ञेशिजो न वीर्यन्	६

त्वां वि कुम्भकर्मकर्मणां वि कुम्भे कर्मि नुः शोष्यते ।
 इन्धं न त्वा कर्मण्य देवतां शान्तुं इत्यन्ति उर्ध्वत्वा कर्मणः ७
 नू शोः अग्नेः सुवेदिः स्तुतिः वेदिं प्रुवा प्रुधिभिः एर्ध्वेऽहो ।
 अ नृत्तिर्वा गृह्णते एभि सुचं कर्मण इत्यर्ध्वः सुधीः ८ [६] (३०)

(५)

७ अर्ध्वरथो यत्प्राजाः कर्मि । विष्टुः ।

भूते यः सुतं कर्मो सुवात् कर्मावधायं सुविधिर्धर्मिणः ।
 व इत्यन्ति कर्मिणां कर्मण्य इत्यर्ध्वरथो कुम्भारो अहुव १
 ते कर्तुमि कुम्भीक होत कर्मण्य वपुर्ध्वरि कुम्भीकः ।
 कर्मण्य विन्ता कुम्भाति यस्मिन् तं धीर्मन्त्रमि वृत्ति कर्मणे २
 तं सिद्ध इति यः धीन् आहु कर्मण्य उर्ध्वरथो वार्ध्वरथः ।
 अर्ध इत्येभि विष्टो विष्टितो अर्ध्वरथोऽहो कर्तुमि ३
 यो नुः कर्तुमो अतिवर्धये यो अर्धरथे विष्टोऽहो कर्तुमन् ।
 अर्धरथेऽतिवर्धितस्तु सौ कर्मण्य तस्मिन् तर्त्वा कर्मण्यन् ४
 यत्तं कुम्भं सुविष्टु व कुम्भे कुम्भीकः सुयो कर्मो कर्मण्य ।
 व अर्ध्वरथो कर्मण्य प्रुवा सुवेत्त कर्मण्य वि मयि ५
 व त्वा कुम्भीकः सुवर्धये सुयो वारत्त कर्मण्य अर्ध्वरथः ।
 वपुर्ध्वरथो सुविष्टो कर्मण्य अर्ध्वरथो अतिवर्धये कर्मण्य ६
 अर्धरथं व कर्मण्य तस्मिन् अर्धरथं सुविष्टोऽहो कर्मण्य ।
 अर्धरथं वार्ध्वरथो अर्धरथो अर्धरथं सुवर्धयेऽहो ७ [७] (३०)

(६)

अर्ध्वरथो यत्प्राजाः कर्मि । विष्टुः ।

व कर्मण्य कर्मोः सुवर्धये सुयो अर्धरथं अर्धरथः ।
 सुवर्धये कुम्भारो कर्मण्य सुविष्टो होतः सुवर्धये विष्टो १
 व विष्टोऽहो सुवर्धये सुवर्धये सुवर्धये सुवर्धये सुवर्धये ।
 व कर्मण्य सुवर्धये सुवर्धये सुवर्धये सुवर्धये सुवर्धये २ (३१)

वि ते विष्णुवातंजूतासो अग्ने भामांस. शुचे शुचंयश्चरन्ति । गुविद्भ्रक्ष्णासो विद्या नवर्गवा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः	३
ये ते शुक्रास शुचंयः शुचिष्म. क्षा वपन्ति विषितासो अश्वाः । अधं भ्रमस्तं उर्विया वि मांति यातयमानो अधि सानु पुत्रैः	४
अधं जिह्वा पांपतीति प्र वृष्णो गोषुपुधो नाशानिः सृजाना । शूरस्येषु प्रसितिः क्षातिरग्ने दुर्धनुर्भीमो वयते वनानि	५
आ मानुना पार्थिवानि ज्रयांसि महस्तोवस्यं धृषता तंतन्य । स नांध्रस्वार्यं म्रया सहोभिः स्पृघो वनुष्यन् वनुषो नि जूर्ध	६
स विश्वं चित्रं चितयन्तमस्मे विश्वंक्षत्र चित्रतम वयोधाम् । चन्द्रं रधि पुंरुवीरं ब्रह्मन् चन्द्रं चन्द्रार्भिर्गुणते पुंस्व	७ [८] (५४)

(७)

७ बार्हस्पत्यो भयद्वाजः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप्, ६-७ जगती ।

मूर्धानं विवो अंरतिं पुंघिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् । क्षुधिं स्रजाजमतिधिं जनानां मासभ्ना पात्र जनयन्त देवाः	१
नार्भं यज्ञाना सर्वंन रयीणा महामाहावमभि स नवन्त । वैश्वानर रथ्यमध्वराणां यज्ञस्यं केतु जनयन्त देवाः	२
त्वद् विभो जायते वाज्यंश्चे त्वद् वीरासो अमिमातिबाहं । वैश्वानर त्वमस्माहं धेहि वसूनि राजन् त्स्पृहयाय्याणि	३
त्वा विश्वे अमृतं जायमानं शिशुं न देवा अग्नि स नवन्ते । तव क्रतुमिरसूतत्वमायन् वैश्वानर यत् पित्रोरदीदे	४
वैश्वानर तव तानि व्रतानि महान्यंश्चे नक्षिरा वंधर्ष । यज्जार्यमानः पित्रोरुपस्थे ऽर्विन्दः केतुं वयुनेष्वह्नाम्	५
वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि विवो अमृतस्य केतुना । तस्येद्दु विश्वा भुवनाधि मूर्धानं वया इव रुरुहु सप्त विसुह्वः	६
धि यो रजास्यमिमीत सुक्रतुं वैश्वानरो वि विवो रेंचना कवि । परि यो विश्वा मुर्वनानि पप्रथे ऽवंध्यो गोपा अमृतस्य रक्षिता	७ [९] (६१)

त्वं हि सुप्रसन्नमर्षमर्षोऽसि—सिद्धये वर्धि सुः कोप्यसि ।
 इन्द्रं न तस्य हर्षसा सुखां प्राप्सुं ह्यवन्ति पर्वन्तु पूर्वसाः ७
 नू नो अयोऽनुदेहिः सुखि वेधिं प्रायः पृथिति पर्वोदः ।
 ता सूरिभ्यो ब्रूते पंक्तिं ब्रुवं नरेभ्यः सुप्रसन्नमर्षा सुवीर्यं ८ [९] (१०)

(५)

७ शर्वरूपो अथर्वः । नमिः । विष्णुः ।

इमे वः सुप्तं त्वंस्ते सुप्रसन्नमर्षोऽसि सुप्रसन्नमर्षः ।
 व इन्द्रोऽसि इन्द्रोऽसि नरेभ्यः सुप्रसन्नमर्षोऽसि सुप्रसन्नमर्षः १
 ते सप्तमि सुप्रसन्नमर्षो इन्द्रो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ।
 इन्द्रोऽसि सुप्रसन्नमर्षो इन्द्रो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः २
 त्वं हि सुप्रसन्नमर्षो इन्द्रो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ।
 अत इत्येति विष्णो विष्णो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ३
 वो सुः सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ।
 सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ४
 वसतं सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ।
 त सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ५
 व तां सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ।
 सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः सुप्रसन्नमर्षः ६
 सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः सुप्रसन्नमर्षः ७ [७] (१०)

(६)

शर्वरूपो अथर्वः । नमिः । विष्णुः ।

व सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः ।
 सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः सुप्रसन्नमर्षः १
 व सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः सुप्रसन्नमर्षः ।
 व सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षो सुप्रसन्नमर्षः सुप्रसन्नमर्षः २ (११)

वि ते विष्णुर्वातंजुतासो अग्ने भामांस. शुचे शुष्यंश्चरन्ति ।	
तुषिष्ठक्षासो विष्वा नर्वग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः	३
ये ते शुक्रासः शुष्यः शुचिष्म. क्षां वपन्ति विषितासो अश्वानः ।	
अधं भ्रमस्तं उर्विया वि माति यातयमानो अधि सानु पुशेः	४
अधं जिह्वा पांपतीति प्र वृष्णो गोषुपुष्टो नाशनिः सृजाना ।	
शूरस्येष प्रसितिः क्षातिरग्ने कुर्वतुर्मीमो वयते वनानि	५
आ मानुना पार्थिवानि ज्रयोसि महस्तोवस्य धृषता तंतन्ध ।	
स नांश्वार्य भ्रया सहोमिः स्पृधो वनुष्पन् वनुषो नि जुर्व	६
स चिन्न चिन्न चितयन्तमस्मे चिन्नक्षत्र चिन्नतम वयोधाम् ।	
चन्द्र रथि पुंरुवीरं बृहन्त चन्द्र चन्द्रामिर्गृणते पुंवस्व	७ [८] (५४)

(७)

७ बार्हस्पत्यो भरद्वाज । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप्, ६-७ जगती ।

मूर्धानं विवो अंरतिं पुंधिष्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम् ।	
कृषिं सभ्राजमर्तिधिं जनाना मासन्ना पात्र जनयन्त देवाः	१
नार्भि यज्ञाना सर्वेन रयीणा महामाहावमभि स नवन्त ।	
वैश्वानर रथ्यमध्वराणां यज्ञस्यं केतु जनयन्त देवाः	२
त्वद् विभो जायते ब्राज्यंष्टे त्वद् वीरासो अमिमातिबाहः ।	
वैश्वानर त्वमस्मासुं चेहि वसूनि राजन् त्स्पृहयाप्याणि	३
त्वा विश्वे अमृत जायमान् शिशु न देवा अमि सं नवन्ते ।	
तव क्रतुमिरमृतत्वमायन् वैश्वानर यत् पित्रोरर्ध्वे	४
वैश्वानर तव तानि मतानि महान्यस्ते नक्रिरा वधर्ष ।	
यज्जार्यमानः पित्रोरुपस्थे ऽर्विन्दः केतुं वयुनेष्वद्वाम्	५
वैश्वानरस्य विर्मितानि चक्षसा सानूनि विवो अमृतस्य केतुनां ।	
तस्येवु विश्वा भुवनार्धि मूर्धानि वया इव रुरुहु सप्त विद्युह	६
वि यो रजास्यमिमीत सुक्रतु वैश्वानरो वि विवो रंशुना कुविः ।	
परि यो विश्वा भुवनानि पमुथे ऽवंधो गोपा अमृतस्य रक्षिता	७ [९] (६१)

ध्रुवं ज्योतिर्निर्दिष्टं दृशये क मनो अर्थिष्ठ पतयत्स्युन्त ।	
ध्रिष्वे वैषाः समनसः सकेता एकं क्रतुममि वि यन्ति त्राधु	५
धि मे कणा पतयतो वि चक्षुर्वीष्ट्व ज्योतिर्द्वेष आहितं यत् ।	
वि मे मनध्वरति दूरजाधीः कि स्थिद् यक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये	६
ध्रिष्वे वैषा अनमस्यन् मियाणा स्वामेष्टे तमसि तस्थिवांसम् ।	
धैर्यान्तरोऽधततये नो ऽमर्त्योऽधततये न ।	७ [११] (५५)

(१०)

७ षार्षस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । विष्ट्वः, ७ शिपश् विष्ट ।

पुरो वो मन्द्रं विड्य सुधृक्ति प्रपति युजे अग्निमध्वरे दधिध्वम् ।	
पुर उक्थेभिः स हि नो विमार्वा स्वध्वरा ऋरति जातवेदा.	१
तमुं यमः पुर्वणीक होत रमे अग्निभिर्मनुष हधानः ।	
स्तोत्र यमस्मै ममतेष शुष घृत न शूचिं मतयः पवन्ते	२
पीपाय स धर्षसा मर्त्येषु यो अमये वृवाश विप्र उक्थेः ।	
त्रिन्नाभिस्तगुतिभिश्चित्रशोचिर्ध्वजस्य साता गोमतेो वधाति	३
आ यः प्रभो जायमान उर्वी कुरेदृशा भासा कुण्णाध्वा ।	
अर्धं वृत्तु चित् तम् ऊर्म्यायास्तिरः शोचिर्पा वृहशे पावकः	४
नू नेशिचत्रं पुरुवाजाभिस्तुती अग्नें रयि मध्वन्मथ्व धेहि ।	
ये राधसा श्रवसा चात्यन्यान् त्सुवीर्योभिश्चामि सन्ति जनान्	५
इम युक्तं चनो धा अम उदान् य त आसानो जुहुते ह्विष्मान् ।	
मरुद्वाजेषु वधिषे सुवृक्ति मवीर्वाजेस्य गध्वस्य सातौ	६
वि द्वेषासीनुहि वर्धयेल्ला मदमं शतहिंमाः सुवीराः	७ [१२] (८९)

(११)

६ षार्षस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । विष्ट्वः ।

यजस्व होतरिपितो यजीया नष्टे बाधो मरुता न प्रयुक्ति ।	
आ नो मित्रावरुणा नासत्या चार्वा होत्राप पृथिवी वधृत्याः	१ (८९)

(१३)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । विष्टुः ।

त्वत् विश्वां सुमग्न सौभगा न्यग्ने वि यन्ति वृनिनो न व्याः ।	
भ्रुवी रयिर्वाजो वृत्रघ्नो विषो वृष्टिरीडपो रीतिरपाम्	१
त्वं मग्नो न आ हि रक्षिषे परिजमेव क्षयसि वृस्मर्षाः ।	
अग्ने मित्रो न वृद्धत ऋतस्या ऽसि क्षुत्वा वामस्यं वेष्ट भूरंः	२
स सत्यतिः शवसा हन्ति वृत्रमग्ने विप्रो वि प्रणेर्मति वाजम् ।	
यं त्व प्रचेत ऋतजात शया सजोषा नप्रापां द्विनोषिं	३
यस्तें सुनो सहसो गीर्मिन्वच्यै र्यज्ञैर्मतो निशिति वेद्यानद्र ।	
विश्व स वेष्ट प्रति वारमग्ने धत्ते धान्यं पत्यति वसुध्व्यः	४
ता नुम्स आ सौभवता सुवीरा ऽग्नें सुनो सहसः पुष्यसे धाः ।	
कृणोषि यच्छवसा मूरि पश्वो वयो वृकायारये जसुरये	५
षष्ठा सुनो सहसो नो विहाया अग्नें तोक तनय वाजि नो वाः ।	
विश्वाभिर्गीर्भिरभि पुतिर्मश्या मवेम शतहिमाः सुवीराः	६ [१५] (१००)

(१४)

६ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । मनुष्टुः, ६ शकरी ।

अग्ना यो मर्त्यो वृषो धियं जुजोष धीतिर्मिः । मस्रु ५ प्र पुर्व्य इयं वुरितावसे	१
अग्निरिन्द्रि प्रचेता अग्निर्वैध्वस्तम् ऋषिः । अग्निं होतारमीळ्ते यज्ञेषु मनुषो विशाः	२
नाना ह्यग्नेऽवसे स्पर्धन्ते रायो अर्यः । तूर्धन्तो वस्युमापवो व्रतैः सीर्क्षन्तो अत्रतम्	३
अग्निरुप्सामृतीषहं वीर वंवाति सत्यतिम् । यस्य व्रसन्ति शवसः सचक्षि शश्रवो भिया	४
अग्निर्हि विघ्नानां निवो वेवो मर्तमुरुष्याति । सहावा यस्यावृतो रयिर्वाजेष्ववृत.	५
अच्छां नो मित्रमहो देव वेवान्ग्ने वोषः सुमति रोर्वस्योः ।	
वीहि स्वस्ति सुक्षिति विषो वृन् विषो अहांसि वुरिता तरेम् ता तरेम् तवावसा तरेम्	६

[१६] (१०६)

अग्निर्होता गृहपति स राजा विश्वा वेदु जनिमा जातवेवा ।	
वृवानामृत यो मर्त्याना यजिष्ठः स प्र यजतामृतावा	१३
अग्ने यद्दृष्ट विज्ञो अध्वरस्य होतः पावकशोत्रे वेद्व हि यज्वा ।	
ज्ञता यजासि महिना वि यद् भू-हृव्या बंह यविष्ठ या ते अद्य	१४
अभि प्रयांसि सुर्धितानि हि ख्यो नि त्वा दधीत रोवसी यजध्वे ।	
अवा नो मघवन् वाजसाता वग्ने विश्वानि दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम	१५ [१९]
अग्ने विश्वेभिः स्वनीक वृवै-रूणावन्त प्रथमः सीदु योनिम् ।	
क्रुलायिनं द्रुतवन्त सवित्रे यज्ञ नय यजमानाय साधु	१६
डुममु त्यमथर्षय वृमि मन्यन्ति वेधसः ।	
यमङ्कयन्तनानय द्रमूर श्याव्याभ्यः	१७
जनिष्या वृचधीतये सुर्धताता स्वस्तये ।	
आ वृवान् वक्ष्यमृतो ऋतावुषो यज्ञ वृवेषु पिस्पृशः	१८
त्रयसु त्वा गृहपते जनाना मग्ने अकर्म समिधा बृहन्तम् ।	
अस्थुरि नो गार्हपत्यानि सन्तु त्रिमेन नस्तेजसा स शिक्षाधि	१९ [२०] (१२५)

(१६)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १६-२३]

४८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । अग्निः । गायत्री, १, ६ वर्धमाना,
२७, ४७-४८ अनुष्टुप्, ४६ त्रिष्टुप् ।

त्वमग्ने यज्ञाना होता विश्वेपा हितः	। वृवैभिर्मानुषे जने	१
स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वामिषजा मरुः	। आ वृवान् वक्षि यक्षि च	२
वेत्या हि वैधो अध्वन पथश्च वृवाञ्जसा	। अग्ने यज्ञेषु सुकतो	३
त्वामीळि अध द्विता मरुतो वाजिमि शुनम्	। ऊजे यज्ञेषु यज्ञिषम्	४
त्वस्मिमा वार्या पुरु दिवोदासाय सुन्वते	। भरद्वाजाय वृाशुषे	५ [२१]

त्वं दूतो अमर्त्य आ ब्रह्मा देव्य जनम्	। शृण्वन् विप्रस्य सुमुत्तिम्	६
त्वामग्ने स्वाप्योर्ध्वे मर्तासो वृचधीतये	। यज्ञेषु वृवर्माळते	७
तप प्र यक्षि सृष्टश मृत कर्तु सुदानधः	। विश्वे सुयन्त कामिनः	८
व्य होरा मनुर्हितो वह्निरासा विदुधरः	। अग्ने यक्षि विवो विशः	९

(१३४)

अथ मा पांदि कुल्यं	मुक्तयो ह्यवर्तते	। मि शेतां वसि कुर्विं	१० [२२]
तं त्वां मुनिर्जिपद्भिः	वृतेनं बर्षाद्यति	। वृष्यांवा पवित्र	११
त नो पूषु कुपयन्तु	वर्षां देव विवाहति	। वृष्ये लुपीय	१२
त्वाम्यो पुष्कप्रवृष्य	वर्षां निरन्वपत	। वृष्यो विन्वव वावतां	१३
तनुं त्वा वृष्यद्विः	पुन द्वि जयर्षिः	। वृष्येनं पुर्वुय	१४
तनुं त्वा प्राणो वृषा	तन्धि इप्सुहन्तम्	। वृष्येनं वर्ये	१५ [२३]
एषु वु वरांति त	अं ह्येतेतु गिः	। वृष्येनं वर्ये	१६
पञ्च कं व ते मने	वर्षां इपुन वर्ये	। त्वा वर्ये वृष्ये	१७
मुनिं तं पूर्वमस्ति	मुक्तेमन्तं वतो	। वृष्ये वर्ये वर्ये	१८
वर्षांवापि मांते	वृष्ये वृष्येनं	। वृष्ये वर्ये वर्ये	१९
त द्वि विन्वापि पांदि	वृषि वर्येव्यद्विपुना	। वृष्ये वर्ये वर्ये	२० [२४]
त जेवुवर्षीवृषा	अं वृष्येनं वर्ये	। वृष्ये वर्ये वर्ये	२१
व र्षः वर्ये वर्ये	स्तोर्षे वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२२
त द्वि पो वर्ये वर्ये	वृष्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२३
ता वर्ये वर्ये	वृष्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२४
वर्ये तं वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२५ [२५]
वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२६
ते तं वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२७
अपि वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२८
वृषीं वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	२९
वर्षे नो वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३० [२६]
वो वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३१
वर्षे तं वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३२
वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३३
वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३४
वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३५ [२७]
वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३६
वर्ये वर्ये वर्ये	वर्ये वर्ये वर्ये	। वर्ये वर्ये वर्ये	३७ [२८]

उप॑ च्छायामिव घृणे॑ रगन्म॑ शर्म॑ ते वयम् । अग्ने॑ हिरण्यसह॑शः	३८
य उग्र॑ इव शर्य॑हा तिग्मशृङ्गो॑ न वस॑गः । अग्ने॑ पुरो॑ रुरोजि॑थ	३९
आ य हस्ते॑ न स्वादि॑न् शिशुं॑ जा॒तं न वि॑भ्रति । विशा॑मग्निं॑ स्वध्व॑र	४० [२८]
प्र वे॒ष वे॒षवी॑तये॒ भर॑ता वसु॑वित्त॑मम् । आ॒ स्वे यो॒नौ नि॑ पौ॒वतु॑	४१
आ जा॒त जा॒तवे॑दसि॒ प्रिय॑ शि॒शीता॑तिथि॒म् । स्यो॑न आ॒ गृह॑पति॒म्	४२
अग्ने॑ यु॒क्ष्वा हि॒ ये तवा॑ऽश्वासो॒ देव॑ सा॒धवः॑ । अर॑ वह॑न्ति॒ मन्य॑वे	४३
अच्छा॑ नो या॒ह्या व॑हाऽमि॒ प्रया॑सि॒ वीत॑ये । आ॒ देवान्॑ त्तो॒मपी॑तये	४४
उद॑ग्ने॒ भारत॑ द्युम॒ दर्ज॑न्नेण॒ वदि॑द्युत॒त् । शो॒चा वि॑ भा॒ह्यजर॑	४५ [२९]

वीती यो देव मतो॑ दु॒खस्ये॑ वृ॒ग्निमी॑ळीताध्व॑रे ह॒विष्मा॑न् ।

हो॒ता॒र स॒त्यय॑ज॒ रोद॑स्यो॒ रुत्तान॑ह॒स्तो न॑मसा वि॒वासे॒त् ४६

आ ते॑ अग्र॒ क्रुचा॑ ह॒विर्हृ॒वा त॑ष्ट॒ भ॒राम॑सि । ते ते॑ म॒वन्तु॑क्षणं॒ ऋ॒षभा॑सो॒ वृशा॑ उ॒त् ४७

अग्निं॑ दे॒वासो॑ अ॒ग्रिय॑मि॒न्धते॑ वृ॒त्रह॑न्त॒मम् । ये॒ना व॑सू॒न्याभृ॑ता॒ तू॒ळ्हा र॑क्षो॑सि॒ वाजि॑ना॒ ४८ [३०]

(१७३)

[पद्योऽध्यायः ४६॥ व० १-२५]

(१७)

१५ वाहे॑स्पत्यो भ॒ग॒व्राज॑ । इन्द्रः । त्रि॒ष्टुप्, १५ द्वि॒पदा॑ त्रि॒ष्टुप् ।

पि॒त्रा सो॑म॒ममि॑ यमु॒ग्र तदे॑ ऊ॒र्वं ग॒ग्य म॑हिं गृ॒णान॑ इन्द्र ।

वि॒ यो धृ॑ष्णो॒ वर्धि॑षो॒ वज्र॑हस्त॒ विश्वा॑ वृ॒त्रम॑मि॒त्रिया॑ श॒वो॑भिः १

स इ॑ पा॒हि य॑ क्र॒जीपी॑ तरु॒त्रो यः॑ शि॒प्रवान्॑ वृ॒षभो॑ यो॒ मंती॑नाम् ।

यो गो॑त्र॒भिद् व॑ज्र॒मृद् यो॑ ह॒रि॒ष्ठा स॑ इन्द्र॒ चित्रो॑ अ॒मि तृ॑न्धि॒ वाजा॑न् २

ए॒वा पा॑हि॒ प्र॒तथा॑ मन्व॒त्तु॒ त्वा श्रु॑धि॒ ब्रह्म॑ वा॒वृध॑स्वो॒त गी॑भिं ।

आ॒वि॒ सूर्य॑ कृ॒णु॒हि पी॑पि॒हीषो॑ ज॒हि शत्रू॑र॒मि गा॑ इन्द्र॒ तृन्धि॑ ३

ते॒ त्वा न॑वो॒ बृ॒हदि॑न्द्र॒ स्वधा॑व॒ इमे॑ पी॒ता उ॑क्षयन्त॒ द्युम॑न्त॒म् ।

म॒हाम॑नू॒न त॑थसं॒ वि॒भूतिं॑ मत्स॒रासो॑ ज॒ह्वप॑न्त॒ प्रसा॑हम् ४

ये॒भिः सूर्य॑मु॒पसं॑ मन्व॒सानो॑ ऽवा॒सयो॑ऽप॒ हृ॒ळ्हा॒नि द॑व॒त् ।

म॒हाम॑ग्निं॒ परि॑ गा॒ इन्द्र॑ सन्तं॒ नृ॒था अ॑च्यु॒त् स॒र्वस॑स्प॒रि स्वा॑त् ५ [१]

त॒व क्र॑त्या॒ त॒व त॑द् वृ॒सना॑मि॒ रामा॑सु॒ प॒क्वं श॑च्या॒ नि वी॑धः ।

औ॒र्गादि॑र॒ उ॒न्निया॑भ्यो॒ वि हृ॒ळ्हो दू॒र्वाद् गा॑ अ॒सृ॒जो अ॑न्निर॒स्वान् ६

(१७९)

तन्नः प्रजं सख्यमेस्तु पुष्पे इत्या वदद्विर्बलमङ्गिन्तोमिः ।	
हर्षच्युतच्युद् वस्त्रेपर्यन्त मृणो पुरो वि दुरो अस्य विश्वाः	५ [४]
म हि धीमिर्हव्यो अस्त्युग्र ईशान् कृन्महति वृञ्चतुर्यं ।	
त तोकसाता तनये स वृञ्ची वितन्तसाप्यो अभवत समत्सु	६
स मज्जन्ता जनिम मानुपाणा ममर्त्येन नाश्नाति प्र संखं ।	
स द्युन्नेन स शयसोत राया स वीर्येण नृत्तम समोकाः	७
स यो न मुहे न मिधु जनो भूत् सुमन्नुनामा चुम्बिर धुनिं च ।	
वृणक् पिप्रु शम्बर शुष्णगिन्द्रः पुरा च्योदायं शयथाय नू चिंत	८
उवावता त्वक्षसा पन्यसा च वृञ्चहत्याय रथमिन्द्र तिष्ठ ।	
धिष्व वञ्च हस्त आ दक्षिणञ्चा ऽमि प्र मन्द पुरुदय मायाः	९
अग्निं शुष्क वनमिन्द्र हेती रक्षो नि धक्षयशनिं भीमा ।	
गम्भीरयं ऋष्वया यो रुरोजा ध्वानयद् वुरिता वृम्भयञ्च	१० [५]
आ सहस्रं पृथिर्मिन्द्र राया तुविद्युन्न तुविवाजेभिरवाङ्क ।	
याहि सूनो सहस्रो यस्य नू चि ववेव ईशे पुरुहूत योतोः	११
प्र तुविद्युन्नस्य स्थविरस्य घृष्टे विवो रंष्टो महिमा पृथिव्या ।	
नास्य शत्रुर्न प्रतिमाननस्ति न प्रतिष्ठिः पुरुमायस्य सह्योः	१२
प्र तत् ते अद्या फरण कृत भूत् कुत्स यवायुमितिधिग्वमस्त्रे ।	
पुरु सहस्रा नि शिशा अमि क्षा मुत् तूर्वयाण धृपता निनेध	१३
अनु त्वाहिंस्ते अधं देव वेवा मवृन् विश्वे क्वित्तम कञ्चीनाम् ।	
करो यञ्च वरिवो वाधितायं विवे जनाय तन्वे गृणान्	१४
अनु धावापृथिवी तत् त ओजो ऽमर्त्या जिह्वत इन्द्र वेवा ।	
कृष्या कृत्नो अकृत यत् ते अस्त्यु कथ नवीयो जनयस्व यज्ञैः	१५ [६] (२०३)

(१९)

१३ धार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

महाँ इन्द्रो नुववा चर्षणिषा उत द्विबर्ही अग्निः सहोभिः ।	
अस्मद्यग्वावृधे वीर्यायो रु पृथुः सुकृत कर्तृभिर्भूत्	१
इन्द्रेषेच धिषणां स्नातये धाद् बृहन्तमृष्वमजरं युवानम् ।	
अपां न क्षपसा शूश्रुवासं सद्यश्चिद् यो वात्रये अस्मि	२ (२०५)

पुत्रं कुत्रां बहुत्र नमस्ती अन्तर्गतं न विनीहि भवति ।	
पुत्रेषु पुत्रः पशुया वनूया अन्तर्गतं इन्नाम्ना वंशुत्प्राये	१
तं तु इन्द्रं पुनिरमस्य आके—रिह मनं वांशुपन्त्रं हवेव ।	
पथं विर पूर्वं जित्तारं आनु—रत्तया अनडुया अरिधः	४
पुनरता पशुयः सोमं पुत्रः अ वि शानस्य वनूयः पुत्रस्तः ।	
त जित्तारे पुष्पाके रावां अस्मिन् ससुह न विन्तसे पार्श्वभावाः	५ [७]
राकिं तु आ मरं द्या इत्य भोर्जित्तुमायां अविभूतं पुत्रम् ।	
विन्तं पुत्रा वृष्णा मन्तुपाप्य—तुमन्तं वा इरिवा आनुपथ्यं	६
पस्ते मरः पूतसुवाध्वं तु इन्द्रं तं तु आ मरं द्यामुवांरत्तम् ।	
वनं तुवास्तु तनपस्य सुती मीतीमर्षिं विधीयंतस्तथायः	७
आ वा म् इन्द्रं सुप्यमिन्द्रं पशुसूतं द्यामुवांरत्तं तुवस्यम् ।	
वेत्तं वंशं तु पुनरन्तु साहून् तयोर्मिपिधनं आमीर्यमिन्	८
आ ते सुप्यं तुम पशु पुत्र्य—कोत्रुपार्श्वपदा पुरसार्धं ।	
आ विन्तं अमि तनं पुर्वा—भिन्तं पुत्रं स्वर्षदेस्यस्ये	९
पुत्रं तं इन्द्रं सुप्यमिन्द्रं वंशीमर्षिं शुकं योमिपिधः ।	
इन्द्रे वि वसं पुनरस्य पञ्चन वा एते वरिं स्पूरं वृहन्तं	१
तुवस्यं तुमं वंशुपान—यवंवारिं विप्यं साधविन्द्रम् ।	
विप्रास्तमन्तं वी सुन्वापो—यं संपादयिह तं हवेव	११
पथं वज्रिन् वरिं विन्तं यंशान—वेभ्यो तुमं सन्वा वेपसिन् ।	
अथा वि त्वां वृत्तिन्तं सुन्वापो इवांशे तन्त्रे योप्यन्तु	१२
ववं तं पुमिः पुंशुवतं तुवस्यः सन्वाप्योवर्षं इत्यस्यम् ।	
अन्तं वृत्तान्पुमपानि मूर शुकं मीनं वृत्तं त्वेताः	१३ [८] (१२७)

(१)

११ पादपत्तयो पशुयाः । सदा विन्तु, ७ विन्तु

पौत्रं व इन्नामि सुन्वाप्यं—सास्यौ पुमिः वंशं तुमं वनूयं ।
 तं मः सुवर्षमन्तुर्वाकां इन्द्रि वंशो वस्यो वृत्तान्तरं १ (१२७)

विषो न तुम्हमन्विन्द्र सुधा ऽसुर्यं कुवेमिधापि विश्वम् । अहिं यद् वृग्रमपो वसिवास हन्नीपिन् विष्णुना सञ्चानः तुर्वसोर्जीयान् तवसस्तवीयान् कृतत्रह्येन्द्रो वृद्धमेहाः । राजामवन्मधुनः सोम्यस्य विश्वासां यत् पुरां वृत्नुमावत् शतेरपद्रन् पणपं इन्द्राञ्च वशोणये कवयेऽर्कसाती । वधेः शुष्पास्याक्षुपस्य प्रायाः पित्वो नारिरीचीत् किं चन प्र महो तुहो अर्प विश्वायुं धापि वज्रस्य यत् पतने पावि शुष्पाः । उरु प सरथं सारथये क-रिन्द्रः कृत्साय सूर्यस्य साती	२ ३ ४ ५ [९.]
प्र श्येनो न मंत्रिरसुशुर्मस्त्रे शिरो व्रासस्य नमुचेर्मधायन् । प्रावृक्षमीं साप्यं ससिन्तं पूणश्याया समिषा स स्वस्ति वि पिशोरहिमायस्य हृच्छाः पुरो वञ्जिञ्छर्वसा न वर्वः । सुवामन् तद् रेकपो अममृष्य-मृजिश्चने व्राध व्राशुपे वा स वेतसु वशमायं वशोणिं तृत्तजिमिन्द्रः स्वमिदिसुस्रः । आ तुग्र शश्वदिम द्योतनाय मातुनं सीमुपं सृजा इयध्वे स ईं स्पृधो वनते अप्रतीतो विश्वद् वज्रं वृद्धहृणं गर्भस्ती । तिहृद्वरी अध्यस्तेव गते वचोयुजा वहत इन्द्रंमृष्वम् सनेम तेऽर्बसा नव्यं इन्द्र प्र पुरवः स्तवन्त एमा यज्ञैः सप्त यत् पुरः शर्म शारकीर्वे-न्द्रेन वासीः पुरुकृत्साय शिक्षन् त्व वृध इन्द्र पूष्यो मू-र्वरिवस्यञ्जुशने काव्याय । परा नर्ववास्त्वमनुदेयं महे पित्रे वदाथ स्व नपातम् त्व धुनिरिन्द्र धुनिमती-क्रेणोरुपः सीरा न स्रवन्तीः । प्र यत् संमुद्रमतिं शूर पथि पारयां तुर्वश यधुं स्वस्ति तव ह त्पदिन्द्र विश्वमाजौ सस्तो धुनीचुमुरी या ह सिष्वप । व्रीवयवित् तुष्यं सोमैभिः सुन्वन् वृमीतिरिधममृतिः पृक्थ्युर्कैः	६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ [१०] (२२९)

(२१)

१९ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः १, ११ विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

इमा उं त्वा पुरुतमस्य कारो-हृष्यं वीरु हृष्यां हवन्ते ।

किचो रथेठामजुं नवीयो रुषिर्विर्मृतिरीयते वञ्छ्या

१ (२१०)

मनुं सृष्ट इत्यं पा विदोऽन्ता गिर्वाहसे श्रीमिपुंङ्गुद्वय ।
 पस्य विद्यमानं ब्रह्म पूर्णम्याः पुंङ्गुपारस्यं गिरिष मन्त्रिष्वय १
 स इत् तमर्थाऽपुनं संसृष्टार मूर्धन्यं वपुर्नववचकार ।
 इत्यं तु मतो अपूर्तस्य धाम—पेक्षन्ता न विनमि स्वधावः २
 पत्ता प्रकाशं स कुर्वं स्विदिन्द्रः कम्प जनीं वासिं कानुं विष्ट ।
 कस्तं प्रका मर्तुं स वंशं वा अकं इत्यं कम्प स इत्यं ४
 इत् विं तु वरिष्यत् पुत्राः प्रजासं आमुः पुंङ्गुव्यं वत्स्येव ।
 प वंशमार्त्तं पुत्र मूर्तनास प्रजापुत्रस्यं पुंङ्गुव्यं बोधि ५ [११]
 तं पुष्पन्ताऽर्वापसुः परीणि प्रका तं इन्द्र मृत्पानुं वेमुः ।
 अचीमधि वीर अद्यमाद्ये यान्तेव विद्यं ताव त्वां ब्रह्मन्त्रं ६
 अग्निं त्वा यार्त्तं वक्ष्ये वि तंस्तु मर्त्तं जज्ञान्ताग्निं तत्तं तु मितं ।
 तत्तं प्रकाशं पुंङ्गुव्यं वक्ष्ये वक्ष्ये वृष्ण्ये अपु त्वा पुंङ्गुव्यं ७
 स तु भूर्वाग्निं वृत्तस्य अद्यमाद्ये वीर वक्ष्येवचकार ।
 तं प्रजापतिं परिनि विदुः, वाक्चरं वपुर्नव वक्ष्ये ८
 मोक्षे वक्ष्यं विद्यमिन्द्रं मुक्तं वृष्णावसं नो अद्य ।
 प वृष्ण्यं विन्मूर्त्तमिं पूर्वे विं वक्ष्येवचकारोऽग्निं परीष्येव ९
 इत्तं त्वा पुंङ्गुव्यं वपुर्नवो जग्निपदं अर्थावन्मूर्त्तं ।
 मूर्त्तं इत्यं पुंङ्गुव्यं वृष्ण्यं न त्वाग्नीं अर्थावन्मूर्त्तं त्वर्त्तं १०
 मृ मृ जा वापुर्नव पाधिं विद्यात् विन्मूर्त्तमिं वृष्ण्यं वक्ष्ये वक्ष्ये ११
 प जग्निविद्यां वपुर्नव आमुर्त्तं मनुं वृष्ण्यं वक्ष्ये वक्ष्ये १२
 स तं वक्ष्ये पुंङ्गुव्यं वपुर्नव वृष्ण्यं वक्ष्ये वक्ष्ये १३
 व अर्थावन्मूर्त्तं वृष्ण्यं वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये १४ [१२] एव

(११)

११ वक्ष्येवचकारोऽग्निं परीष्येव

प वृष्ण्यं वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये १
 स वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये २
 तत्तं त्वा पूर्वं विद्यात् वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये ३
 वृष्ण्यं वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये ४

तर्मीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नुवतः पुरुक्षोः ।	
यो अस्कृधोयुरजः स्वर्वान् तमा मर हरिवो मावृष्यै	३
तप्तो वि षोचो यदि ते पुरा चि—ज्जरितार आनशुः सुभ्रमिन्द्र ।	
कस्ते मागः किं वयो बुध खिद्रः पुरुहूत पुरुवसोऽसुरभः	४
त पृच्छन्ती वज्रहस्त रथेष्ठा—मिन्द्रं वेपी वक्वरी यस्य नू गीः ।	
तुविग्राम तुविकुर्मि रमोवा गातुमिषि नक्षते तुभ्रमच्छ	५ [१३]
अया ह त्वं मायया वावृघानं मनोजुवां स्वतवः पथंतेन ।	
अच्युता चिद् वीछिता स्वोजो रुजो वि हृळ्हा धृपता विरप्शिन्	६
त षो धिया नव्यस्या शविष्ठ प्रत्रं प्रल्लवत परितस्यधै ।	
स नो वक्षदनिमानः सुवह्ये—न्द्रो विश्वान्यतिं वुर्गहाणि	७
आ जनाय वृहणे पार्थिवानि विज्यानि वीपयोऽन्तरिक्षा ।	
तपा वृपन् विश्वतः शोचिषा तान् ब्रह्मद्विषे शोचष क्षामपश्रं	८
भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा पार्थिवस्य जगंतस्त्वेषसहफ ।	
धिष्व वज्र वक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य वयसे वि मायाः	९
आ स्यतमिन्द्र णः स्वस्ति शत्रुतृपीय बृहतीमसृधाम् ।	
यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन् सुतुका नाहुषाणि	१०
स नो नियुजिः पुरुहूत वेधो विश्ववाराभिरा गहि प्रयज्यो ।	
न या अवैवो यरंते न वेध आमिर्योहि तूयमा मंत्रश्रद्विक्	११ [१४](१५२)

(२३)

१० नार्दस्पत्यो मरुत्ताजाः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

सुत इत् त्व निमिष्ठ इन्द्र सोमे स्तोमे ब्रह्मणि शस्पमान उक्थे ।	
यद् वा युक्ताभ्यां मघवन हरिम्या धिभ्रद् वज्रं ब्राह्मोर्निन्द्र यार्ति	१
यद् वा विवि पार्यं सुधिमिन्द्र वृत्रहत्येऽवसि शूरसाती ।	
यद् वा वक्षस्य विम्युपो अविभ्यु—वरन्धयु. शधंत इन्द्र वस्यून	२
पातां सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं प्रणेनीरुग्रो जरितारमूती ।	
कर्ता वीराय सुष्वय उ लोक दाता वसु स्तूयते कीरये चित	३

वि त्वदापो न पर्वतस्य पूष्ठा द्रुक्थेमिरिन्द्रानयन्त युज्ञेः ।	
तं त्वाभिः सुहुतिभिर्वाजयन्त आजि न जग्मुर्गिर्वाहो अश्वाः	६
न यं जरन्ति शरवो न मासा न द्याव इन्द्रमवकृशयन्ति ।	
वृद्धस्य चिद् वर्धतामस्य तनूः स्तोमैभिरुक्थैश्च शस्यमाना	७
न वीळ्वे नमते न स्थिराय न शर्धते वस्यजूताय स्तवान् ।	
अज्ञा इन्द्रस्य गिरयश्चिह्रुष्वा गम्भीरे चिद् भवति गाधमस्मै	८
गम्भीरेण न उरुणामत्रिन् प्रेषो यन्धि सुतपावन् वाजान् ।	
स्था ऊ पु ऊर्ध्व ऊती अरिपण्य न्नक्तोव्युष्टौ परितक्म्यायाम्	९
सचस्व नापमवसे अभीक इतो वा तमिन्द्र पाहि रिपः ।	
अमा चैत्रमरण्ये पाहि रिपो मदेम शतहिमाः सुवीराः	१० [१८] (२७२)

(२५)

१ बाह्वस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

या तं ऊतिरवमा या परमा या मध्यमेन्द्र शुष्मिन्नास्ति ।	
तामिहू पु वृत्रहृत्येऽवीनं एमिश्च वाजेर्महान् न उग्र	१
आभिः स्पृधो मिथतीररिपण्य न्नमित्रस्य व्यथया मनुयमिन्द्र ।	
आमिर्विश्वा अमियुजो विषूची रार्थाय विशोऽव तारीर्वासीः	२
इन्द्रं जामयं उत येऽजामयो ऽर्वाचीनासो वनुषो युयुजे ।	
त्वमेपां विथुरा शर्वासि जहि वृष्ण्यानि कृणुही पराचः	३
शूरो वा शूरं वनते शरीरैस्तनुरुचा तरुषि यत् कृण्वेतै ।	
तोके वा गोपु तनये यवृप्सु वि क्रन्दसी उर्वरासु बधैते	४
नहि त्वा शूरो न तुरो न धुष्पु न त्वा योधो मन्यमानो युयोध ।	
इन्द्र नकिंष्ट्वा प्रत्यस्त्येषां विश्वा जातान्यभ्यसि तानि	५ [१९]

स पत्यत उमयोनृम्णमयो यवीं वेधसं समिथे ह्वन्ते ।	
वृत्रे वा महो नूवति क्षयं वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्सैते	६
अथ स्मा ते चर्षणयो यवेजा निन्द्रं ज्ञातोत मवा वरुता ।	
अस्माकासो ये नृत्तमासो अयं इन्द्रं सुरयो वधिरे पुरो नः	७
अनु ते वापि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्ये ।	
अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृपहो	८ (१८०)

यत्तद्वान्ति कर्त्तव्यं हरिभ्यां बुद्धिर्बलं प्रथि तोर्षं बुद्धिर्गर्वा ।
 कर्त्तुं शक्तिं ननु सर्वेषां श्रेया इवै नृणां सतोर्षवाहा
 अस्मिं बुधं पदं श्रुत्वा तद् विविक्तं इन्द्राय ये वः मुक्तिं कल्पयन् ।
 सुते तोर्षं ननुमस्ति संसर्गुण्ये—मन्त्रां मन्त्रं बर्षिषं बर्षास्तै

४
 ५ [१५]

मन्त्रास्ति वि चक्रे बर्षिषास्ति तावत् न इन्द्र मुक्तिर्भविष्यत् ।
 सुते तोर्षं सुत्पुत्रं संसर्गुण्ये चन्द्रां किन्वास्तु कर्त्तव्यमि बुधैः
 स तं बोधिं पुत्रोऽयं सत्तुः किन्वा तु तोर्षं श्रेयासीदिति ।
 पदं बुद्धिर्बलं यत्तस्य ब्रह्मो—वै बुद्धिं त्वास्तु उं श्रुत्वा
 व संसर्गुण्ये इन्द्रो बोधुस्तु म त्वां बुद्धास्तं इन्द्रे अस्मन्तु ।
 मेरे इन्द्रास्तः पुत्रोऽयं सुत्तु आ त्वेयं श्रेयास्तं इन्द्र कम्पाः
 तं वः कर्त्तव्यं तं पथां सुत्तु चाम्भिरिणीं बुध्या श्रेयासिभ्यः ।
 बुद्धिर्बलं अस्मिं श्रेयासि म श्रुत्वास्ति श्रेयासि बुध्यासि
 पुत्रोऽयं सुत्तु अस्मिं श्रेयासि सुत्तु श्रेयासि बुध्यासि
 अस्मिं पथां श्रेयासि सुत्तु श्रेयासि बुध्यासि

६
 ७
 ८
 ९
 १ [१६]

(१४) [१६]

१. कर्त्तव्ये मन्त्राः । इन्द्र । विदुः ।

यत्तद्वान्ति कर्त्तव्यं हरिभ्यां बुद्धिर्बलं प्रथि तोर्षं बुद्धिर्गर्वा ।
 कर्त्तुं शक्तिं ननु सर्वेषां श्रेया इवै नृणां सतोर्षवाहा
 अस्मिं बुधं पदं श्रुत्वा तद् विविक्तं इन्द्राय ये वः मुक्तिं कल्पयन् ।
 सुते तोर्षं ननुमस्ति संसर्गुण्ये—मन्त्रां मन्त्रं बर्षिषं बर्षास्तै
 मन्त्रास्ति वि चक्रे बर्षिषास्ति तावत् न इन्द्र मुक्तिर्भविष्यत् ।
 सुते तोर्षं सुत्पुत्रं संसर्गुण्ये चन्द्रां किन्वास्तु कर्त्तव्यमि बुधैः
 स तं बोधिं पुत्रोऽयं सत्तुः किन्वा तु तोर्षं श्रेयासीदिति ।
 पदं बुद्धिर्बलं यत्तस्य ब्रह्मो—वै बुद्धिं त्वास्तु उं श्रुत्वा
 व संसर्गुण्ये इन्द्रो बोधुस्तु म त्वां बुद्धास्तं इन्द्रे अस्मन्तु ।
 मेरे इन्द्रास्तः पुत्रोऽयं सुत्तु आ त्वेयं श्रेयास्तं इन्द्र कम्पाः
 तं वः कर्त्तव्यं तं पथां सुत्तु चाम्भिरिणीं बुध्या श्रेयासिभ्यः ।
 बुद्धिर्बलं अस्मिं श्रेयासि म श्रुत्वास्ति श्रेयासि बुध्यासि
 पुत्रोऽयं सुत्तु अस्मिं श्रेयासि सुत्तु श्रेयासि बुध्यासि
 अस्मिं पथां श्रेयासि सुत्तु श्रेयासि बुध्यासि

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१७]

वि त्ववापो न पर्वतस्य पुष्ठा	द्वक्थेमिर्निन्नानयन्त युज्ञेः ।	
तं त्वाभिः सृष्टुतिभिर्वाजयन्त	आजि न जग्मुर्गिर्वाहो अश्वाः	६
न य जरन्ति शरवो न मासा	न द्याव इन्द्रमवकर्शयन्ति ।	
वृद्धस्य चिद् वर्धतामस्य तनूः	स्तोमेभिर्द्वक्थेश्च शस्यमाना	७
न वीळ्वे नमते न स्थिराय	न शर्धते वस्पुजूताय स्त्वान् ।	
अञ्जा इन्द्रस्य गिर्यश्चिह्रप्वा	गम्भीरे चिद् भवति गाधर्मस्मै	८
गम्भीरेण न उरुणामञ्जिन्	प्रेपो यन्धि सुतपावन् वाजान् ।	
स्था ऊ पु ऊर्ध्व ऊती अरिपण्य	न्नक्तोर्व्युप्सौ परितक्मपायाम्	९
सचंस्व नायमवसे अभीक	इतो वा तमिन्द्र पाहि रिपः ।	
अमा चैनमरण्ये पाहि रिपो	मदेम शतहिमाः सुवीराः	१० [१८] (२७२)

(२५)

१ शार्दूल्यो मरुद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

या तं ऊतिरवमा या परमा	या मध्यमेन्द्र शुष्मिन्नास्ति ।	
तामिर्दु पु वृत्रहृत्वेऽवीर्न	एभिश्च वाजैर्महान् न उग्र	१
आभिः स्पृधो मिथतीररिपण्य	ह्यमित्रस्य व्यथया मनुयुर्मिन्द्र ।	
आभिर्विश्वा अमियुजो विधूची	रायान् विशोऽव तारीर्वासीः	२
इन्द्रं जामय उत येऽजामयो	ऽर्वाचीनासो वनुषो युयुजे ।	
त्वमेपां विधुरा शर्वासि	जहि वृष्ण्यानि कृणुही पराचः	३
शूरो वा शूरं वनते शरीरे	स्तनुरुचा तरुणि यत् कृण्वैते ।	
तोके वा गोपु तनधि यवुष्ट	वि कन्वसी उर्वरासु बर्धते	४
नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णु	न त्वा योधो मन्यमानो युयोध ।	
इन्द्र नकिंहा प्रत्यस्त्येषा	विश्वा जातान्यभ्यसि तानि	५ [१९]

स पत्यत उभयौर्नुम्गमयो	र्यदी वेधसं समिधे हवन्ते ।	
बुधे वा महो नृवति क्षयं वा	व्यचंस्वन्ता यदि वितन्तसैते	६
अर्ध स्मा ते चर्षणयो यदेजा	निन्द्रं ज्ञातोत मवा वरुता ।	
अस्माकासो ये नृतमासो अर्य	इन्द्रं सुरयो वधिरे पुरो नः	७
अनु ते वायि मह इन्द्रियाय	सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्वे ।	
अनु क्षत्रमनु स्रष्टो यज्ञे	न्द वेवेमिरनु ते नृपहो	८ (१८०)

कुवा इव सुवृक्षः सर्वस्य सुम—स्विकल्पं पशुभिः विमुक्तीर्जेषीः ।
 विप्रास्तु वस्त्रोपवृत्ता गृह्यन्तां प्रपञ्चांवा कुल तं हन्तुं सुमय

१ [१०] (४८)

(११)

८ वार्दस्वज्ये कच्छाज्यः । इन्द्रः । विदुः ।

पुषी न हन्तुं ह्यर्वागमि त्वा सुहो धार्यस्य ज्ञाती वाङ्मुमुक्षाः ।
 तं नर विद्वेऽर्षन्तु कूर्वासाता इमं भोज्या वायुं अर्कं वा
 त्वं कुमी हन्ते वाग्निविषो सुहो धार्यस्य गर्भस्य ज्ञाती ।
 त्वं वृद्धेभिन्नु सस्येति कर्कशं त्वं वधि तुष्टिदा नोतु पुष्पं
 तं कुर्वि चोन्वोऽर्कसाती त्वं कुम्वातु सुर्वं प्रासुर्वं वरुं ।
 तं किरिं अमर्मन्तुः पराङ्—असिखिन्वापु संस्वं कश्चिन्व
 त्वं त्वं न मीपि श्रेवकुम्वा—अश्रे पुष्पंत्वं कुमं वसंशुय ।
 त्वं सुर्वं वेतुक्ते कर्वाङ्क्त्वं त्वं तुर्वि मुम्वातुभिन्नु तुलोः
 त्वं तनुकधमिन्नु कुर्वन्तं कुः न वन्तुता सुवर्वा सुतु कर्वि ।
 कर्षं विरिवांशुं समर्षं इन्द्र वाती विरिवांशुं विज्वाविमुक्ती

१
 २
 ३
 ४
 ५ [११]

त्वं कुन्वाविर्कन्वाज्यः कोर्वी—पुंजीवति पुर्वीभिन्नु विन्वापु ।
 त्वं तुर्वि विरिवांशुं वद्वस्वन्तु तुर्वि कुव्वा कम्पा कर्वाङ्क्त्वं
 कुर्वं कुन वर तुर्विभिन्नुवन्तां तनु ज्वावं हन्तुं सुवर्वावर्कः ।
 कम्पा वर सस्येने कर्वाविर् वीप—विज्वावेतु वद्वंवा सविष
 कुर्वं तं अस्वाविन्नु कुव्वाङ्क्ती कर्वावंध स्पान वक्षिन् वेप्यं ।
 वार्दस्वनिः कश्चुपीरंशुं वेप्यं कुवे कुवावां कुमते कर्वावन्तु

६
 ७
 ८ [११] (५८)

(१२)

८ वार्दस्वज्ये कच्छाज्यः । इन्द्रः, ८ मन्वाज्यी वापवाज्य (वरुं) । विदुः ।

किरंस्तु वने किमंस्व वीता—विन्वाः किमंस्व कुवने वंवार ।
 त्वं कु वे विरिन्नु विं ते अंस्व पुप विविधे विन्नु कूर्वाज्यः
 कर्वास्तु वने कर्वांस्व वीता—विन्वाः कर्वांस्व कुवने वंवार ।
 त्वं कु वे विरिन्नु वर ते अंस्व पुप विविधे वन्नु कूर्वाज्यः

१
 २ (११)

नहि नु ते महिमानः समस्य न मघवन् मघद्वत्त्वस्य विश्व ।
 न राधसोराधसो नूतनस्ये न्नु नकिर्षद्वश इन्द्रिय ते ३
 एतत् त्यत् त इन्द्रियमचेति येनावधीर्वरशिखस्य शेषः ।
 वज्रस्य यत् ते निहतस्य शुष्मात् स्वनाच्चिदिन्द्र परमो वृदार ४
 वधीविन्द्रो वरशिखस्य शेषो ऽभ्यावर्तिने चायमानाय शिक्षन् ।
 वृचीवतो यद्वरियूपीयाया हन् पूर्वं अर्धे भियसापरो वत ५ [२३]

त्रिंशच्छतं वर्मिणं इन्द्र साक यव्यावत्यां पुरुहूत श्रवस्या ।
 वृचीवन्तः शखि पत्यमानाः पात्रां भिन्दुना न्यथान्यायन् ६
 यस्य गावावरुपा सूर्यवस्यु अन्तरू पु चरतो रेरिहाणा ।
 स सृञ्जपाय तुर्बडा परावाद् वृचीवतो वैवधाताय शिक्षन् ७
 ह्यो अग्ने रथिनो विंशतिं गा वधूमतो मघवा मह्यं सम्राट् ।
 अभ्यावर्ति चायमानो वधाति वृणाशेषं वक्षिणा पार्थवानाम् ८ [२४] (२९७)

(२८)

८ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । गावः २, ८ इन्द्रो गावो वा । शिष्टप्, २-४ अगती, ८ अनुष्टुप् ।

आ गावो अगमन्नुत मद्रमक्रन् त्सीदन्तु गोप्ते रणयन्त्वस्मे ।
 प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्यु रिन्द्राप पूर्वीरुपसो दुहाना । १
 इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्षत्युपेद् वधाति न स्व मुपायति ।
 मूर्योमूर्यो रथिमिर्वस्य वर्धयन्नर्मिन्ने खिल्ये नि वधाति वैवयुम् २
 न ता नशन्ति न वधाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा वर्धयति ।
 वैवोश्च यामिर्यजते वधाति च ज्योगित् तामिः सचते गोपतिः सह ३
 न ता अर्धो रेणुककाटो अश्रुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अमि ।
 उरुगायममयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ४
 गावो भगो भाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः सोमस्य प्रथमस्य मक्षः ।
 इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीद्वृदा मनसा चिदिन्द्रम् ५
 यूयं गावो मेवयथा क्रुश चि वभीर चित् क्रुणुथा सुप्रतीकम् ।
 मद्रं गृहं क्रुणुथ भद्रवाचो बृहद् वो वयं उच्यते समासु ६

पुनः पुनः स्तुतुः सर्वज्ञः सुय-सिद्धम् पश्यन् विदुषीर्येव ।
 विद्यासु बस्तोषसा नृकर्मो मुखाया इत तं इन्द्रः पुनः

१ [१०] (५०)

(११)

८ सर्वज्ञको अत्राया । इन्द्रः । विदुः ।

पुनः न इन्द्र इक्ष्वाकुसि त्वा इन्द्रो धर्मस्य प्राप्तिं वाङ्मनसा ।
 तं न च विदोऽर्जुनः सूक्ष्माता पुनं नोऽपुः वासुं धर्मं वा
 न्नां प्राप्तिं इत्येव धर्मिणो इन्द्रो वाचस्पत नभस्व प्राप्ति ।
 त्वां पुनोऽर्जुनः अर्जुनः इक्ष्वाकुः त्वां चरे तुष्टिः नोऽपुः पुनः
 नं पुनः नोऽर्जुनः प्राप्तिं तं पुनः प्राप्तिं पुनः नोऽपुः
 तं नोऽपुः अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं नोऽपुः अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं नोऽपुः अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं नोऽपुः अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं नोऽपुः अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं

१
 २
 ३
 ४
 ५ [११]

तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं
 तं पुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं अर्जुनः प्राप्तिं

६
 ७
 ८ [१२] (५०)

(१०)

८ सर्वज्ञको अत्राया । इन्द्रः । अर्जुनः । अर्जुनः । विदुः ।

विदुषीर्येव नो विदुषीर्येव प्राप्तिं विदुषीर्येव प्राप्तिं
 त्वां नो विदुषीर्येव प्राप्तिं विदुषीर्येव प्राप्तिं
 त्वां नो विदुषीर्येव प्राप्तिं विदुषीर्येव प्राप्तिं
 त्वां नो विदुषीर्येव प्राप्तिं विदुषीर्येव प्राप्तिं

१
 २ (१०)

सत्यमित् तन्न त्वावो अन्यो अस्तीन्द्र वेवो न मर्त्यो ज्यावान् ।
 अहङ्गर्हि परिशयानमर्णो ऽवोसृजो अपो अच्छा समुद्रम् ४
 त्वमपो वि दुरो विपूचीरिन्द्र हृव्वर्मरुजः पर्वतस्य ।
 राजामवो जर्गतक्षर्यणीनां साक सूर्ये जनयन् द्यामुपासम् ५ [२] (३१६)

(३१)

५ सुदोत्रो भारद्वाज । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ४ शकरी ।

अमुरेको रयिपते रयीणा मा हस्तयोरधिया इन्द्र कृष्टी ।
 वि तोके अप्सु तनये च सूर्ये ऽवोचन्त चर्पणयो विवाचः १
 त्वद् म्रियेन्द्र पार्थिवानि विश्वा ऽच्युता चिच्छावयन्ते रजासि ।
 द्यावाक्षामा पर्वतासो वनानि विश्वं हृव्व्ह मयते अजमन्ना ते २
 त्व कुत्सेनामि शुष्णमिन्द्रा ऽशुषं युध्य कुर्यं गविंष्टी ।
 वशं प्रपित्वे अध सूर्यस्य मुपायश्चक्रमविवे रपासि ३
 त्वं श्रतान्यव शम्बरस्य पुरो जघन्याप्रतीनि वस्पोः ।
 अशिक्षो यत्र शच्यां शचीवो दिवोवासाय सुन्वते सुतके मरुद्वाजाय गृणते वसूनि ४
 स संत्यसत्वन् महते रपाय रथमा तिष्ठ तुविनृम्ण मीमम् ।
 याहि प्रपथिक्षवसोर्प मद्रिक् प्र च श्रुत श्रावय चर्पणिभ्यः ५ [३] (३२१)

(३२)

५ सुदोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय ।
 बिरदिने ब्रिजिणे शतमानि वचांस्यासा स्थविराय तक्षम् १
 स मातरा सूर्येणा कवीना मवासयद् रुजयर्दि गृणानः ।
 स्वाधीमिर्ककमिर्वावज्ञान उदुस्त्रियाणामसृजज्ञिदानम् २
 स वार्हिमिर्ककमिर्गोपु शश्वन् मितज्ञमिः पुरुकृत्वा जिगाय ।
 पुरः पुरोहा सस्त्रिमिः सस्त्रीयन् हृव्व्हा करोज कुविमिः कुविः सन् ३
 स नीव्यामिर्जितारमच्छा महो वाजेमिर्हन्दिश्च शुष्मैः ।
 पुरुवीरामिर्दृपम क्षितीना मा गिर्वणः सूविताय प्र पथि ४ (३२५)

प्रजावर्तिः सुवर्षसं विस्मर्ती । सुखा अयः सुवपुषे विवर्त्सीः ।
 मा वः स्तोत्र ईक्ष्णु मावर्षसुः । परि वी हेरी वृहस्पं वृष्याः
 उदेवसुपर्वीवामु नोवृषं वृष्यताम् ।
 उवं वपुमस्य स्या सुवर्षेण तवं वीर्ये

७

८ [१५] (१५)

[अथर्ववेदः । अ. ४. ब. १. व. १५]

(११)

१ वार्षस्येव वपुषा । एतः । विष्णुः ।

इन्द्रं वा वरुः सुवर्षापं वेपु-सुदे पन्तं सुवतर्षं वपुषाम् ।
 सुदे वि वृता वरुंइसो अस्ति । सुहासुं वृष्यमवति पजप्यम् ।
 अय पस्मिन् इसो मयी मिमिक्षु-ए एवं वितृष्यपे एषेयः ।
 मा इत्यक्ते मनेस्योः स्वरु-ए-एवमन्वतो वृष्यो वृष्यताम् ।
 विदे ते पशुः सुव आ विमिक्षु-वृष्युर्वी सर्वा इतिवावान् ।
 वरुंइ अरुं सुपिये इस वं स्वर्षं वृष्यवितृषो वंमूष
 ए सोम आर्षिस्तस्यः सुदे सुव पस्मिन् प्रसिता वृष्यते सन्ति वृष्यम् ।
 इन्द्रं वरुं सुवर्षो वपुषाम् । सुवर्षा मनेस्यो वृष्यवतस्यम् ।
 म ते वपुः सर्वाद्यो वपुषस्व वि तु वरुंवे वेवृषी वपुष्य ।
 आ एव वृषि वृष्यते वृष्यताम् । वृष्येवामु मनीर्जमाव वृषी
 उदेवितृषो सुव वृष्यो वंस्व-ती अर्नुवी विरिषिष्य सन्तः ।
 एव वि वृषो वरुंमावोः । पुक वं वृष्य इन्द्रि वि वरुंइ

१

२

३

४

५

६ [१] (११०)

(१०)

१ वार्षस्येव वपुषा । एतः । विष्णुः ।

सुव इव वंमूषे वीर्ये । सर्वा वपुषे वंमूषे वरुंवि ।
 व विरिषे विव इन्द्रं वृषिष्यम् । अर्षमिर्वस्य वति वेवृषी वृषे
 अर्वा मन्प वृष्यवपुर्वस्य पार्ति वृष्याः वपुषि पस्मिन्ति ।
 विरिषिषे सुये वरुंमये सुव वि वपुषाम्पुषिष्य वृष्यवृषी
 अथा विव विव वरुं वृषीम् । वरुंमये वरुंमये मृष्यमिष्य ।
 वि वरुंमा अयुवृषो व वंमू-स्यवर्षं वृष्यमिष्य वृष्यतो वरुंवि

१

२

३ (११०)

सत्यमित तन्न त्वावीं अ॒न्यो अ॒स्ती॒न्द्र वे॒वो न म॒त्यां ज्या॒या॒न् ।

अ॒ह॒न्नहिं॑ परि॒शयान्म॒र्षो॑ ऽवा॒सृ॒जो अ॒पो अ॒च्छा॑ समु॒द्रम् ४

त्वम॒पो वि दुरो॑ वि॒पू॒ची॒रिन्द्र॑ ह॒व्हर्म॑रु॒जः पर्व॑तस्य ।

राजा॑मवो जग॑तश्च॒र्षणी॑नां सा॒क सूर्ये॑ ज॒नय॑न् द्यामु॒पास॑म् ५ [२] (३१६)

(३१)

५ सुहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप्, ४ शकरी ।

अ॒मू॒रेको॑ रयि॒पते॑ र॒यीणा॑मा ह॒स्तयो॑रधि॒था इन्द्र॑ कृ॒ष्टीः ।

वि तो॒के अ॒प्सु तन॑यि च॒ सूर॑े ऽवा॒चन्त॑ च॒र्षण॑यो वि॒वाच॑ १

त्वद् मि॒येन्द्र॑ पा॒थि॒वानि॑ विश्वा ऽच्यु॒ता चि॒च्छ्या॒वय॑न्ते रजा॑सि ।

द्यावा॑क्षामा॒ पर्व॑तासो वना॑नि वि॒श्वं ह॒व्हर्भ॑यते अ॒जमु॒न्ना ते॑ २

त्व कु॒त्से॒नामि॑ शु॒ष्णामि॒न्द्रा ऽशु॑पं यु॒धय॑ कु॒र्यव॑ गावि॒ष्टी ।

द॒शं प्र॑पि॒त्वे अध॑ सूर्य॑स्य मु॒पाय॑श्च॒क्रमा॑वि॒धे रपा॑सि ३

त्व श॒तान्य॑वु श॒म्भ॑रस्य॒ पुरो॑ जघ॒न्थाप्र॑ती॒नि द॒स्योः ।

अ॒दि॒क्षो यत्र॑ श॒च्या श॒चीवो॑ दि॒वो॒दासा॑य सु॒न्वते॑ सु॒त॒क्रे म॒रु॒दा॒जाय॑ गृ॒णते॑ व॒सूनि॑ ४

स सं॒त्यस॑त्वन् मह॑ते रणा॒य रथ॑मा ति॒ष्ठ नु॒वि॒नृ॒म्य मी॑मम् ।

या॒हि प्र॑प॒थि॒न्नव॑सो॒प म॒द्रिक् प्र॑ च॒ श्रुत॑ श्रावय च॒र्षणि॑भ्यः ५ [३] (३२१)

(३२)

५ सुहोत्रो भारद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अ॒पूर्य॑यां पु॒रुत॑मा॒न्यस्मै॑ म॒हे वी॒राय॑ तवसे॒ तुराय॑ ।

वि॒रि॒दि॒ने वृ॒द्धि॒णे श॑त॒मानि॑ व॒चो॑स्था॒सा स्थ॑र्वि॒राय॑ तक्षम् १

स म्रा॒तरा॑ सूर्ये॒णा क॒वीना॑मवा॒सय॑द् रु॒जव॑द्रि॒ गृ॒णानः॑ ।

स्वा॒धीमि॒क्रं॒कमि॑र्वाव॒शान॑ उ॒दु॒स्रिया॑णामसृ॒जन्नि॑दान॒म् २

स व॒द्वि॒भिर्क॑क॒भिर्गो॑षु श॒श्वन् मित॑ज्ञा॒भिः पु॒रु॒कृ॒त्वा जि॑गाय ।

पु॒रः पु॒रोहा॑ स॒खि॒भिः स॒खी॑यन् ह॒व्ह्वा र॑रोज॒ कृ॒वि॒भिः कृ॒वि॑ सन् ३

स नी॒व्याभि॑र्ज॒रितार॑म॒च्छा॑ म॒हो वा॑जे॒भिर्म॑ह॒ज्जि॑श्च॒ शु॒र्मैः ।

पु॒रु॒वीरा॑भिर्वृ॒षम॑ क्षि॒तीना॑मा॒ गि॑र्व॒णः सु॒वि॒ताय॑ प्र॒ पा॒हि ४

(३२५)

अथर्ववेदं प्रथमं तस्यो मासं—पुत्र इन्द्रो इतिमुत्तमस्तुताम् ।
इत्या वृजाना अर्धंअनुवर्षं निषेधेवि विविधुत्तमपुष्पम्

५ [५] (११०)

(११)

१ इन्द्रोवो व्यच्छाया । इत्या । विदुः ।

अथर्ववेदं इन्द्रं तं तु यं तु यत्वं पुत्रं स्वमिन्द्रोत्तमं ।
तोर्वेत्तुं यं वसुतु स्वम्यो वृद्धं तुत्तुं त्रावर्षंमिन्द्रं
त्वं इन्द्रंमत्तुं विधासु इन्द्रो अर्धंअनुवर्षं इतरापी ।
त्वं विधिमिन्द्रं पुत्रोत्तमं स्वम्यो इन्द्रं तस्मिन् वासुतुयं
त्वं तौ इन्द्रोत्तमं अर्धंअनुवर्षं इतरा वृद्धं वृद्धं वृद्धं ।
वृद्धंमत्तुं सुधिमिन्द्रं—पुत्रं वृद्धं वृद्धं वृद्धं
तत्वं यं इन्द्रोत्तमंमिन्द्रं इन्द्रं विधिमिन्द्रं वृद्धं वृद्धं ।
स्वम्यो वृद्धंमत्तुं इत्या वृद्धंमत्तुं वृद्धं वृद्धं
वृद्धं यं इन्द्रोत्तमं वृद्धं वृद्धं वृद्धं वृद्धं वृद्धं ।
इत्या वृद्धंमत्तुं अर्धंअनुवर्षं इन्द्रं विधि मत्तुं वृद्धं वृद्धंमत्तुं

१
२
३
४
५ [५] (११०)

(११)

१ इन्द्रोवो व्यच्छाया । इत्या । विदुः ।

अथर्ववेदं प्रथमं तस्यो मासं—पुत्र इन्द्रो इतिमुत्तमस्तुताम् ।
इत्या वृजाना अर्धंअनुवर्षं निषेधेवि विविधुत्तमपुष्पम्
तोर्वेत्तुं यं वसुतु स्वम्यो वृद्धं तुत्तुं त्रावर्षंमिन्द्रं
त्वं इन्द्रंमत्तुं विधासु इन्द्रो अर्धंअनुवर्षं इतरापी ।
त्वं विधिमिन्द्रं पुत्रोत्तमं स्वम्यो इन्द्रं तस्मिन् वासुतुयं
त्वं तौ इन्द्रोत्तमं अर्धंअनुवर्षं इतरा वृद्धं वृद्धं वृद्धं ।
वृद्धंमत्तुं सुधिमिन्द्रं—पुत्रं वृद्धं वृद्धं वृद्धं
तत्वं यं इन्द्रोत्तमंमिन्द्रं इन्द्रं विधिमिन्द्रं वृद्धं वृद्धं ।
स्वम्यो वृद्धंमत्तुं इत्या वृद्धंमत्तुं वृद्धं वृद्धं
वृद्धं यं इन्द्रोत्तमं वृद्धं वृद्धं वृद्धं वृद्धं वृद्धं ।
इत्या वृद्धंमत्तुं अर्धंअनुवर्षं इन्द्रं विधि मत्तुं वृद्धं वृद्धंमत्तुं

१
२
३
४
५ [५] (११०)

(३५)

५ नरो भारद्वाज । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

कुवा भुवन् रथक्षयाणि वाह्यं	कुवा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं वाः ।	
कुवा स्तोमं वासयोऽस्य राया	कुवा धिर्यः करसि वाजर्त्नाः	१
कहिं स्वित् तविन्द्र यन्नृमिन्नु	धिरैर्वारान् नीळर्यासे जयाजीन् ।	
त्रिधातु गा अधि जयासि गोष्विन्द्रं	द्युम्न स्वर्वद् धेह्यस्मे	२
कहिं स्वित् तविन्द्र यज्जरित्रे	विश्वप्सु वाह्यं कृणवन् शविष्ट ।	
कुवा धियो न नियुतो युवासे	कुवा गोमर्धा हव्नानि गच्छाः	३
स गोमर्धा जरित्रे अश्वंश्चन्द्रा	वाजर्भवसो अधि धेहि पृक्षः ।	
पीपिहीपः सुवृषामिन्द्र धेनुं	भ्रष्टाजिषु सुरुचो रुरुच्याः	४
तमा नून वृजनमन्यथा चिच्छूरो	यच्छक वि दुरो गृणीपि ।	
मा निररं शुक्रवुर्धस्य धेनो	राङ्गिरसान् बहणा विप्र जिन्व	५ [७] (३४१)

(३६)

५ नरो भारद्वाजः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

सत्रा मदासस्तव विश्वजन्याः	सत्रा रायोऽध ये पार्थिवासः ।	
सत्रा वाजानाममवो विभक्ता	यद् वेवेषु धारयथा असुर्यम्	१
अनु प्र येजे जन ओजो अस्य	सत्रा दधिरे अनु धीर्यीय ।	
स्युमगृभे दुधयेऽर्वते च कर्तुं	वृहन्त्यपि वृत्रहत्ये	२
त सधीचीरुतयो वृष्ण्यानि	पौस्यानि नियुतः सदचुरिन्द्रम् ।	
समुद्रं सिन्धव उक्थग्ध्या	उरुदयर्चस गिरु आ विशन्ति	३
स रायस्वामुर्ष सृजा गृणानः	पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वर्स्व ।	
पतिर्वमुथासमो जनाना मेको	विश्वस्य मुर्वनस्य राजा	४
स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयु	र्थीनि भूमाभि रायो अर्यः ।	
असो यथा नुः शर्वसा चक्रानो	युगेयुगे वर्षसा चेकितानः	५ [८] (३४२)

(३७)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

अर्वाग्रथं विश्ववार त उग्रेन्द्रं	युक्तासो हरयो वहन्तु ।	
कीरिश्चिच्छि त्वा हवते स्वर्वा	नृधीमहि सधुमावस्ते अध	१ (३४७)

अयं द्योतयद्वृक्षतो व्युक्तून् द्रुषा वस्तोः शरव इन्दुरिन्द्र ।	
इमं केतुमदधुर्नू चिद्वद्वा शुचिजन्मन उषसंश्चकार	३
अयं रोचयद्वरुचो रुचानोऽइं ऽयं वांसयद व्युत्तेन पूर्वीः ।	
अयमीयत ऋतयुग्मिरश्वैः स्वर्विवा नार्मिना चर्षणिप्रा ।	४
नू गृणानो गृणते प्रतत्र राजन्निष पिन्व वसुदेयाय पूर्वीः ।	
अप ओषंधीरविषा घनांनि गा अर्वतो नूनूचसें रिरीहि	५ [११] (३६१)

(४०)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाज । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

इन्द्र पित्र तुभ्यं सुतो मवायाऽद्वं म्य हरी वि मुंचा सखाया ।	
उत प्र गांय गृण आ निषद्याऽथां यज्ञाय गृणते वयो धाः	१
अस्यं पित्र यस्यं जज्ञान इन्द्र मवाय कृत्वे अपिंबो विरग्निन् ।	
तमुं ते गावो नर आपो अद्वि रिन्दु समह्यन् पीतये समस्मै ।	२
समिन्द्रे अग्नौ सुत इन्द्र सोम आ त्वां वहन्तु हरयो वहिष्ठा ।	
त्वायता मनसा जोहवीमीन्द्रा याहि सुवितार्य महे नं	३
आ याहि शश्वदुशता यंयथेन्द्रं महा मनसा सोमपेयम् ।	
उप ब्रह्माणि शृणव इमा नो ऽथां ते यज्ञस्तन्वेदं वयो धात्	४
यर्विन्द्र विवि पार्यं यहधृग्यद् वा स्वे सवन्त पत्र वासिं ।	
अतो नो यज्ञमवसे निपुत्वान त्सजोषां पाहि गिर्वणो मरुद्भिः	५ [१२] (३६६)

(४१)

५ बार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

अहेळमान उरप याहि यज्ञ तुभ्यं पवन्त इन्दवः सुतासं ।	
गावो न वञ्चिन् त्स्वमोको अच्छेन्द्रा गीहि प्रथमो यज्ञियांनाम्	१
या तं काकृत् सुकृता या वरिष्ठा यया शश्वत् पिबसि मध्वं ऊर्मिम् ।	
तयां पाहि प्र तं अभ्वर्युरस्थात् स ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गन्धुः	२
एष द्वप्सो वृषमो विश्वरूप इन्द्राय वृष्णो समकारि सोमं ।	
एत पिब हरिव. स्थातरुग्र यस्येतिषि प्रविषि यस्ते अन्नम्	३

(३६९)

सुतः सोमो अर्धुमादिभ्यः कर्त्वा—अर्धुं वेदांश्चिद्विज्ञाने कर्त्वाप ।

पुनं त्रीणिर्दुं उर्ध्वं वाग्निं पुनं तेन विन्वास्तर्हिपुत्रा पुनस्त

हर्त्वावति त्वेनं बह्वर्त्वा—अर्धं ते सोमंस्तुभेभ्यं मयापि ।

सर्त्वावतो अर्धवर्त्वा सुतेषु मास्तौ अर्धं पुनंवास्तु न विदुः

(४२)

४ सर्त्वावतो मयावका । इन्द्रः । अर्धुपुत्रः ४ ह्यर्वा ।

अर्धवर्त्वा विद्विष्ये विन्वादि विदुषे मर । अर्धुमावु जम्बुवे अर्धमावुबले अर्धं

पुनं पुनोर्धुं सोमंमिः अर्धुपुनोर्धुं । अर्धुमिर्धुं—विन्वा—विन्वां सुतेपुनोर्धुमिः

वर्त्वा सुतेपुनोर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुपुनं । वेना विन्वस्तु वेपिरो पुनस्तु अर्धुमिः

अर्धुमर्त्वा अर्धुपुनो अर्धुवो न मया सुतम् । अर्धुमिः संवस्तु वेप्यस्तु अर्धुमिः अर्धुमिः

(४३)

४ सर्त्वावतो मयावका । इन्द्रः । अर्धुमिः ।

वस्तु अर्धुमर्त्वा अर्धुं विद्विष्ये अर्धुमर्त्वा । अर्धं न सोमं इन्द्र ते सुतः विद्वं १

वस्तु सोमंमिः अर्धुं मयावकां अर्धुमिः । अर्धं न सोमं इन्द्र ते सुतः विद्वं २

वस्तु न अर्धुमर्त्वा अर्धुं अर्धुमिः । अर्धं न सोमं इन्द्र ते सुतः विद्वं ३

वस्तु अर्धुमर्त्वा अर्धुमिः । अर्धं न सोमं इन्द्र ते सुतः विद्वं ४ [१५] (१०५)

(४४)

[अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद ।]

४ अर्धुमर्त्वा । इन्द्रः । अर्धुमिः । १-२ अर्धुपुत्रः ४-२ (८ वा) विद्वं ।

सो अर्धुमिः अर्धुमिः सो अर्धुमिः अर्धुमिः ।

सोमः सुतः न इन्द्र ते अर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुमिः ।

अर्धुमिः सुतः न इन्द्र ते अर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुमिः ।

सोमः सुतः न इन्द्र ते अर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुमिः ।

सोमः सुतः न इन्द्र ते अर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुमिः ।

अर्धुमिः सुतः न इन्द्र ते अर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुमिः ।

अर्धुमिः सुतः न इन्द्र ते अर्धुमिः अर्धुमिः अर्धुमिः ।

(४५)

[अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद ।]

यं वृष्यन्तीद् गिरः पतिं तुरस्य राधंसः । तमिष्वस्य रोदसी देवी शुष्मं स्पर्यतः	५ [१६]
तद् वं उक्थस्यं वर्हणेन्द्रायोपस्तृणीषणि । विषो न यस्योतयो वि यद् रोहन्ति सक्षितः	६
अर्विवृद् वक्षं मित्रो नवीयान् पयानो देवेभ्यो वस्यो अचैत् । ससवान् स्तौलाभिर्धौतराभिरुरुष्या पायुरमवत् सखिन्व्यं । ऋतस्यं पथि वेधा अंपायि श्रिये मनांसि देवासो अकन् । वर्धानो नाम महो वचोमिर्वपुर्हृशये वेन्यो ज्यावः । द्युमत्तमं वक्षं धेह्यस्मे सेधा जनानां पूर्वैररातीः । वर्षीयो वयः कृणुहि शर्धीमिर्धनस्य सातावस्मौ अधिङ्गि	७ ८ ९
इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वय वृत्रे हरिवो मा वि वेनः । नकिरापिर्वहशे मर्त्यत्रा किमद्गं रभ्रचोदेन त्वाहुः	१० [१७]
मा जस्वनि वृषभ नो ररीद्या मा ते रेवतः सस्ये रिवाम । पूर्वीष्टं इन्द्र निष्पिधो जनैषु जह्यसुंस्वीन् प्र वृहापुणतः । उवृध्राणीव स्तनयन्नियतीन्द्रो राधास्पश्व्यानि गव्यां । त्वमसि प्रविषः कारुधाया मा त्वावामान् आ वमन् मघोनं । अभ्यर्षो वीर प्र महे सुतानां मिन्द्राय भर स ह्यस्य राजा । यः पूर्यामिरुत नूतनाभिर्गीर्भिर्वावृधे गृणतामृषीणाम् । अस्य मवे पुरु वपौंसि विद्वा निन्द्रो वृत्राण्यमृती जघान । तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मे सोमं वीरायं श्रियिणे पिबन्ध्वे । पातां सुतमिन्द्रो अस्तु सोम हन्ता वृत्र वज्रेण मन्वसानः । गन्तां यज्ञं परावतश्चिदच्छा वसुर्धीनामधिता कारुधायाः	११ १२ १३ १४ १५ [१८]
इदं त्यत् पात्रमिन्द्रपानमिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि । मत्सद् यथा सोमनसार्यं देव व्युंस्मद् द्वेषो पुयवद् व्यहः । पना मन्वानो जहि शूर शत्रुं आमिमजामि मघवन्नमिशान् । अमिषेणो अम्यार्देवेर्विशानान् पराच इन्द्र प्र मृणा जह्नी च । आसु म्पां णो मघवन्निन्द्र पूत्स्वोस्मभ्य महि वरिव सुग कं । अपां तोकस्य तनयस्य जेष इन्द्रं सूरीन् कृणुहि स्मां नो अर्धम्	१६ १७ १८

धीमिरर्षेन्द्रिर्वतो वाजो इन्द्र अवाप्यान्	। त्वया जेष्म हित धनम्	१२
अमूरु वीर गिर्वणो मह्यो इन्द्र धने हिते	। मरे वितन्तसार्यम्.	१३
या त ऊतिरमिन्नहन् मसृजवस्तुमासति	। तया नो हिनुही रथम्	१४
स रथेन रथीर्तमो ऽस्माकेनाभिपुर्वना	। जेषि जिष्णो हित धनम्	१५ [२३]
य एक इत् तमुं ष्णुहि कृष्णीना विचर्षणि.	। पतिर्जज्ञे वृषकतुः	१६
यो गृणतामिदासिंथा ऽऽपिच्छती शिवः सखां	। स त्व न इन्द्र मृळय	१७
धिष्व वज्रं गमस्त्यो रक्षोहत्याय वज्रिवः	। सासहीष्ठा अमि स्पृघः	१८
प्रजं रयीणां युजं सखायं कीरिचोर्दनम्	। ब्रह्मवाहस्तम हुवे	१९
स हि विश्वानि पार्थिवाँ एको वसुनि पत्यते	। गिर्वणस्तमो अर्धिगुः	२० [२४]
स नो नियुद्धिरा पृण काम वाजेभिरश्विभिः.	। गोमन्दिर्गोपते धुषत्	२१
तद् वो गाव सुते सचा पुरुहृताय सत्वने	। श यद् गवे न शाकिने	२२
न घ्रा वसुनि रयमते वानं वाजस्य गोमंतः	। यत् सीमूप भवद् गिरः	२३
कुवित्संस्य प्र हि व्रज गोमन्त वस्युहा गमंत	। शचीमिरर्ष नो वरत्	२४
इमा उं त्वा शतकतो ऽमि प्र गोनुवुर्गिरः	। इन्द्रं वत्स न सातरः	२५ [२५]
वृणाशं सख्य तव गौरसि वीर गव्यते	। अश्वे अश्वायते मंव	२६
स मन्वस्वा ह्यन्धेसो राघसे तन्वां महे	। न स्तोतारं निदे करः	२७
इमा उं त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः	। वत्स गावो न धेनवः	२८
पुरुतमं पुरुणां स्तोतृणां विवाचि	। वाजेभिर्वाजयताम्	२९
अस्माकमिन्द्र मृतु ते स्तोमो वाहिष्तो अन्तमः।	अस्मान् राये महे हिनु	३०
अधि बुधुः पणीना वधिष्ठे मूर्धन्नस्थात्	। उरुः कक्षो न गाङ्ग्यः	३१
यस्य वायोर्विव ब्रवद् भद्रा रातिः संहृषिणी	। सुद्यो वानाय मंहति	३२
तत् सु नो विश्वे अर्य आ सदां गृणन्ति कारवः।	बुधु संहृषवातम सूरिं संहृषसातमम्	३३ [२६] (४३६)

(४६)

१४ शयुषोऽस्यत्यः । इन्द्रः । प्रगाथः (=विषयमा ब्रूही, समा सतोब्रूही)

त्वामिन्द्रि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।

त्वां बुध्रेष्विन्द्र सत्यति नरु—स्त्वां काष्ठास्वर्षतः

?

(४३७)

(४७)

३१ गगो भारद्वाजः । इन्द्रः, १-५ सोमः, १० देव-भूमि-बृहस्पतीन्द्रा, २२-२५ सार्ख्यः प्रस्तोक
(वानस्तुतिः), २६-२८ रघुः, २९-३० उडुभिः, ३१ उडुभीन्द्रो । त्रिष्टुप्, १९ गृहती, २३ अनुष्टुप्,
२४ गायत्री, २५ द्विपदा त्रिष्टुप्, २७ जगती ।

वावुष्किलाय मधुमौ उताय	तीवः किलाय रसवौ उतायम् ।	
उतो न्वस्य पपिवांसमिन्द्रं	न कश्चन सहत आह्वेषु	१
अय स्वावुरिह मार्षष्ठ आसु	यस्येन्द्रो वृत्रहत्ये ममाद ।	
पुरुणि यश्च्योत्ना शम्बरस्य	वि नषति नर्व च वेद्योऽ हन्	२
अय मे पीत उदियति वाच	मयं मनीषामुशतीमजीग ।	
अय पडुवीरिमिमीत धीरो	न याम्यो भुवनं कच्चनारे	३
अय स यो वरिमाणं पृथिव्या	वृष्माणं विवो अकृणोवृय सः	
अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु	सोमो दाधारोर्वन्तरिक्षम्	४
अयं विवच्चित्रहशीकमर्णः	शुकसंघनामुपसामनीके ।	
अय महान् महेता स्कम्भने	नोद् धामस्तत्राद् वृषमो मरुत्वान्	५ [३०]
धूपत् पिब कलशे सोममिन्द्र	वृत्रहा शूर समरे वसुनाम् ।	
मार्ष्यदिने सर्वन् आ वृषस्व	रयिस्थानो रयिमस्मासु धेहि	६
इन्द्र प्र णः पुरएतेर्व पश्य	प्र नो नय प्रतरं वस्यो अच्छ ।	
मवा सुषारो अतिपारयो नो	मवा सुनीतिरुत वामनीतिः	७
उरु नो लोकमनु नेषि विद्वान्	त्सर्वज्ज्योतिरमयं स्वस्ति ।	
ऋध्वा ते इन्द्र स्थविरस्य वाह्व	उप स्थेयाम शरणा बृहन्ता	८
वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा	वर्हिष्ठयोः शतावृष्वर्षयोरा ।	
इपुमा वक्षीषां वर्षिष्ठा	मा नस्तारीन्मघघ्नू रायो अयः	९
इन्द्रं मूळ मधं जीवातुमिच्छ	चोदय धियमयसो न धाराम् ।	
यत् किं चाह त्वापुरिद् वदामि	तज्जुपस्व कृधि मां वेवर्धन्तम्	१० [३१]
जातारमिन्द्रमधितारमिन्द्र	हवेहवे सुहृष शूरमिन्द्रम् ।	
ह्वयामि शक्रं पुष्कृतमिन्द्रं	स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः	११
इन्द्रः सुत्रामा स्वर्षा अवोमिः	सुमूळीको मवतु विश्ववेवाः ।	
बाधतां द्वेषो अमय कृणोतु	सुवीर्यस्य पतयः स्याम	१२ (४९२)

इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीक मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नामिः ।	
सेमां नो हृष्यवतिं जुषाणो देवं रथं प्रति कृष्या गुमाय	२८
उपं श्वासय पृथिवीमुत धां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत् ।	
स वुन्दुषे मज्जरिन्द्रेण देवे कुरात् दवीयो अपं सेधु शत्रून्	२९
आ कन्वय बलमोजो न आ धा निः प्निहि वुरिता बार्धमान ।	
अपं प्रोथ वुन्दुमे वुच्छुनां हत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळ्यस्व	३०
आभूरेज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमष् वुन्दुमिषीववीति ।	
समश्वपणांश्चरन्ति नो नरो ऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु	३१ [३५] (४८१)

[अष्टमोऽध्याय ॥८॥ व० १-३२]

(४८)

२२ शयुर्पाषंस्यः (वृणपाणिः) । १-१० अग्निः, ११-१५, २०-२१ मरुत (१३-१५ लिङ्गोक्ता वा), १६-१९ पूष, २२ द्यापाभूमी वा पृथिव्या । प्रगाथाः= (१, ३ वृहती; २, ४ सतोपृहती; ५ वृहती, ६ महासतोपृहती; ७ महापृहती, ८ महासतोपृहती, ९ वृहती, १० सतोपृहती; ११ ककुप्, १२ सतोपृहती), १३ पुरउष्णिक्, १४ वृहती, १५ अतिजगती, १६ ककुप्, १७ सतोपृहती, १८ पुरउष्णिक्, १९-२० वृहती, २१ महापृहती यवमध्या, २२ अनुष्टुप् ।

यज्ञार्थज्ञा वो अग्रये गिरागिरा च वक्षसे । प्रपं वयममृतं जातवेदस प्रिय मित्र न शंसिषम् १

ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मयुर्वाशेम हृष्यवतये ।

मुषद् वाजेष्वविता मुषद् बुध उत ज्ञाता तनुनाम्

२

वृषा ह्यग्नि अजरो महान् विमास्यर्षिषां ।

अजसेण शोचिषा शोशुचच्छुचे सुयीतिमिं सु वीद्विहि

३

महो देवान् यजसि यक्ष्यानुपक् तव कत्वोत वसनां ।

अर्वाचः सीं कृणुष्यसेर्वसि रास्य वाजोत वंसव

४

यमापो अद्रयो वना गर्भमृतस्य पिपति ।

सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानंवि

५ [१]

आ यं पपौ मानुना रोदसी उमे धूमेन धावते विवि ।

तिरस्तमो वदश ऊर्म्यास्वा श्यावास्वरूपो वृषा श्यावा अरूपो वृषा ६

चूहन्निरे अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषां ।

मरुज्जि समिधानो यविष्ठय रेवन्न शुक्र वीद्विहि शुमत् पावक वीद्विहि ७

विश्वासां गृह्णतिविशामसि त्वमग्ने मानुषीणाम् ।

शत पुर्मिथविष्ठ पाह्यहमः समेन्द्रारं शत हिमां स्तोतृभ्यो ये च वक्षति ८

(४८१)

इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीक, मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नामैः ।	
सेमां नो हृष्यवातिं जुषाणो देवं रथं प्रतिं कृष्या गुमाय	२८
उपं श्वासय पृथिवीमृतं द्यां पुरुत्रा तं मनुतां विष्टितं जगत् ।	
स कुन्नुभे सुभूरिन्द्रेण कुवै—दुराद् वर्दीयो अपं सेधु शर्वुन्	२९
आ कन्वय बलमोजो न आ धा निः प्दनिहि वुरिता वार्धमानः ।	
अपं प्रोथ कुन्नुभे कुच्छुनां इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळ्यस्व	३०
आभूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद् कुन्नुमिधीवदीति ।	
समश्वपणांश्चरन्ति नो नरो ऽस्माकमिन्द्र इथिनो जयन्तु	३१ [३५] (४६१)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ व० १-३१]

(४८)

११ शयुर्वाँस्सत्याः (वृणवाणिः) । १-१० अग्निः, ११-१५, २०-२१ मरुत (१३-१५ लिङ्गोक्तावा), १६-१९ पूष, २१ धामान्मर्षा वा पृमिवां । प्रगाथाः= (१, ३ पृहती; २, ४ सतोपृहती; ५ पृहती, ६ महासतोपृहती; ७ महापृहती, ८ महासतोपृहती, ९ पृहती, १० सतोपृहती; ११ ककुप्, १२ सतोपृहती), १३ पुरजष्णिक्, १४ पृहती, १५ अतिजगती, १६ ककुप्, १७ सतोपृहती, १८ पुरजष्णिक्, १९-२० पृहती, २१ महापृहती ययमभ्या, २२ अनुषुप् ।

यज्ञार्पज्ञा वो अग्रये गिरागिरा च वर्क्षसे । प्रपं वयममूर्तं जातवैवस प्रिय मित्र न शंसिपम् १

ऊर्जां नपातं स द्विनायमंस्मयु—वीशेम हृष्यवातये ।

मुसुद वाजेश्वविता मुषद् वृध उत ज्ञाता तनुनाम् २

धृषा एभि अजरो महान् विमास्यर्षिपां ।

अर्जन्नेण शोचिषा शोशुचच्छुचे सुयीतिभिः सु वीद्विहि ३

महो वेवान् यर्जसि यक्ष्यानुषक् तव कत्वोत वुसनां ।

अर्वाचः सीं कृणुम्येऽयसि रास्व वाजोत वैस्व ४

यमापो अद्रयो वना गर्भमृतस्य पिप्रति ।

सहसा यो मथितो जायंते नृभिः पृथिव्या अधि सानंवि ५ [१]

आ यः प्रमो मानुना रोवसी उमे धुमेन धायते द्विवि ।

तिरस्तमो वृहश ऊर्म्यांस्वा श्यावास्वरूपो वृषा श्यावा अरूपो वृषा ६

बृहद्विरमो अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषां ।

मृदाजि समिधानो यंविष्य रेवन्नं, शुक्र वीद्विहि द्युमत पावक वीद्विहि ७

विश्वार्सां गृहपतिविशामसि त्वमग्ने मानुषीणाम् ।

शत पुमिरेविष्ठ पाह्यहंसः समेन्द्रारं शत हिमां स्तोतृभ्यो ये च वर्वति ८

(४८१)

त्वं नरिषु च कुल्या बभूवो यथासि चोदय ।
 अस्व गुणस्तस्मै सुधीरधि सिद्धा गात्रं तुभे नु मः १
 पविं ह्यङ्कं तत्रैव पुंश्रिह्यमर्ष्यैर्यत्पुत्रमिः ।
 अये इत्यंति दिव्यां पुयोधि मा अर्वाति ह्यरीधि च १ [१]
 अत संवापः सक्तुंषीं वेनुर्मज्जन्तुसु मर्ष्यसा बभोः । सुजन्तुमर्ष्यस्तुराम ११
 या इधीषु मारुतासु स्वर्मान्ते बभोःपुंशु बुद्धत । या मुंश्रीके मुकर्ता तुताया वा मुंश्रिंशुपयती १२
 अरुद्रात्रापार्थं बुद्धत द्विता । अत्रैवं विन्वकास्तमिर्षिं च विन्वमाजस्तम १३
 तं बु इन्वै न सुक्तुं बर्ष्यमिष आदिनेय । अरुंयन्तु न मुन्वै सुपमोर्जसुं विन्वुं न श्नुं अदिने १४
 त्वेवं सप्तो म मार्षते तुविष्यन्त्यर्ष्युर्षां पुत्रं स पथां भुता ।
 सै मरुता कारिष्यर्ष्यमिष्यु औ अविर्भुक्त्वा बर्ष्यं कण्ठं तुर्वीं शो बर्षु कण्ठ १५
 वा मां पुत्रस्यं इव कश्चिं नु तं अपि कुर्वी जापूये । अथा अर्षो मरुतका १६ [१]

मा काङ्क्षन्वीदुश्चं बृहते वनस्पति मर्षांश्रिषिं वि नीर्यहा ।
 अयेत सुये अहं पुत्रा पुन शीषा आश्रयते वेः १७
 हतेति तेषु अर्ष्यस्तु सुकर्म । अर्षिंश्रुत्सु इन्वन्तुः सुपूर्वस्य इन्वन्तः १८
 पुत्रो वि मर्ष्यैरधि सुतो वेवेकृत सिध । अमि कर्षः पुत्रं पुंश्रुत्सु अस्तव मर्षां सुवं बर्षां पुत्र १९
 श्रामी श्रामस्यं कुतश्च पर्वीतिरस्तु सुतता । वेवस्यं वा अर्षतो मर्ष्यस्य वे अर्षस्यं वपुजका २
 सुधरिषुश्च बस्यं बर्षुमि पति धां वेवो मैति सुर्वी ।
 त्वेवं शानो इधिरे शान्यं पुत्रिर्षं मुकर्तो बुद्धतं सती ज्येथं बुद्धतं सथां २१
 सुहन्तु धीरजायत अहन्तु धूमिजायत । पुस्व्यां बुर्षं सुहन्तु पत्रस्तमुन्वे मर्षुं अक्ते २२ [१]

(११)

(१०१)

११ कश्चिन्वा मरुतायां विन्वे वेका विदुर् ११ एकटी ।

सुवे जर्षं सुतं नर्ष्यसीमि गृभिर्मिद्रिवात्तंष्या सुन्नुकर्ता ।
 त था मंक्षन्तु त इव सुंयन्तु सुक्ष्मातो बर्ष्यो सिधो अमिः १
 तिसोमिद्रु ईर्ष्ययन्ते पर्वीतिरस्तुपुंश्रिं पुंश्रयोः ।
 श्रिधः मिश्रुं धर्षका सुहन्तुं पुत्रस्यं बुद्धतं सुवं बर्ष्ये २
 अहवस्यं इक्षितं विधेये सुमिर्गन्वा विद्रिसे सुवं सुन्वा ।
 सिधस्तुर्षं विधरंतीं पनुवे मर्ष्यं बुर्षं नैस्त सुप्यमि ३ (१०१)

प्र जायुमच्छां वृहती गनीषा ब्रह्मद्रपि विश्ववार रथ्याम् ।
 स्युतर्यामा नियुत पत्यमानः कविः कविर्मियक्षसि प्रयज्यो ४
 स मे वपुश्छक्ष्यकुश्विनोर्यो रथो विरुक्मान् मनसा युजानः ।
 येन नरा नासत्येप्रयधैर् वार्तयान्थस्तनयापु त्मने च ५ [५]

पर्जन्ययाता वृषभा पृथिव्या पुरीपाणि जिन्वत्तगप्यानि ।
 सत्पद्भुतः कवयो यस्य गीर्भिर्जंगतः स्थातजंगदा हृणुध्वम् । ६
 पार्वीरवी कुन्यां चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात ।
 ग्रामिरच्छिद्र शरणा सजोपां वृषधर्षे गृणते शर्म यस्त ७
 पृथस्पयः परंपति वचस्या कागेन कृतो अभ्यानल्लकम् ।
 स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धिर्यधिय सीपधाति प्र पूपा ८
 प्रथमभार्जं यज्ञसं वयोधां सुपाणि वेव सुगमस्तिभुम्भ्वम् ।
 होता यक्षद् यजत प्रस्त्याना मग्निस्त्वष्टार सुहव विभावा ९
 मुर्वनस्य पितरं गीर्भिरामी रुद्रं दिवा बर्षया रुद्रमक्तौ ।
 ब्रह्मन्तमृष्वमजरं सुपुत्रमृधग्वुवेम क्विनेपितासः १० [६]

आ युवानः कवयो यज्ञियासो मरुतो गन्त गृणतो वरस्याम् ।
 अचित्र चिद्धि जिन्वथा वृधन्त इत्या नक्षन्तो नरो अङ्गिरस्वत् ११
 प्र धीराय प्र तवसे तुरायाऽजा युथेव पशुरक्षिरस्तम् ।
 स पिंस्पुशति तन्विं श्रुतस्य स्तृमिर्न नाकं वचनस्य विपं १२
 यो रजांसि विममे पार्थिवानि त्रिश्चिद् विष्णुर्मनेव वाधितायं ।
 तस्य ते शर्मन्नुपवृद्यमाने राया मदिम तन्वाऽं तनां च १३
 तन्नोऽहिर्बुध्नयो अन्द्रिर्केस्तत् पर्वतस्तत् सविता चनो धात ।
 तवोपधीमिरभि रंतिपाचो भगः पुरंधिर्जिन्वतु प्र राये १४
 नू नो उथिं रथ्यं चर्षणिषा पुरुवीरं मह क्रतस्य गोपाम् ।
 क्षयं वाताजरं येन जनान् त्स्पृधो अवेवीरमि च क्रमाम विश आवेवीरभ्यः श्रवांम १५ [७] (५१८)

(५०)

[पञ्चमोऽनुयाक ॥५॥ सू० ५०-६१]

१५ श्रविभ्या भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

ब्रुवे वो व्रेयीमधितिं नमोभिर्मूळीकाप वरुण मित्रमग्निम् ।
 अग्निदासर्मदशर्षणं सुशेव त्रातृन् वेवान् त्सविताऽ भगं च

१ (५१९)

सुजोर्ध्वः हर्षं हर्षयित्वा मनाग्रुस्त्वे हर्षयो वीहि देवान् । त्रिभ्यन्तो व संतुष्टायोः सुखाः स्वर्भन्तो वज्रता अग्निशिखाः	१
ज्व घावापृथिवी सुमनुष इव पंक्ती राएने तुपुष्टे । सुवर्भन्तो वरिणो पर्यां त्ने ज्स्ते सवाप विवने अनेहः	२
आ नैं सुवर्त्सं सुवर्त्सं मन्ता सुधा सुतालो वसुतोऽर्षुष्यः । स्त्रीभर्त्सं म्भृति वां प्रितातां वाचे सुभ्यो अह्वात्र देवान्	४
सिम्पसु देवुं देवुषीं तु देवीं सिर्षकि पूषा अम्भर्षुपम्बा । सुवा हर्षं मन्तो पन्त्रं वाच मुनां रेभन्ते अज्वलि पृथिकि	५ [८]
अग्नि त्वं वीरे विर्विभद्युर्षेः नृणां मह्यं जपित्स्विन । पपुनिह्रुवुर्षं तु स्वर्वालो पसुव वाजुं हर्षं मुह्ये गुवांसः	६
सोमवन्तं पथं वानुषीप्युर्षुं धत्तं शोकापु तनेवापु र्षं पेटः । सुवर्षि प्या सिवर्त्सं सुवर्षमा विभ्वंस्व स्वासुर्वांस्तो ज्यनीधीः	७
अथ नैं देवा संविता वार्यमाजो विरंष्यपामिर्षुपुष्टे जगम्भार । पा हर्षयो ज्वभ्यो न मतीकं स्युति वाचुते वापीभि	८
पुत्र त्वं सुंयं ह्यहो नो जघ्या देवीं सुस्त्रिह्येभ्यो वंभूषा । स्वहृदं हे सपुनिह्रुवो त्वं स्वासुष्टेऽर्षुषा सुषीरं	
पुत्र त्वा मे ह्यस्य संम्भारं मर्कंया प्रीमिर्षुसुह्रु विव । अग्निं व सुह्रुवर्भन्तोऽसुह्रुलं प्रीते नप इतिः सुमीकं	१ [९]
मे नैं प्राचो सुभ्यो वार्यंयता सुतां मृत सुधनं पूषतोः । सुसुवन्तां सिम्बा पार्थिवता मोरंता अर्षां सुभतां व देवाः	११
तं मेऽं ह्यः संवर्त्सती सुभोर्षा मीन्वुर्ष्यंस्तो विष्णुर्षुष्यु वाहुः । सुभुसा वाजो र्श्वं विभ्रता पुर्वंभ्यवातां विष्णुमिर्वं नः	१२
सुत त्वं देवा संविता मर्षं सु ज्यं मर्षंयत्तु वानु पर्थि । स्वर्षां देवेस्त्रिभ्योऽग्निः सुभोः पौर्षिर्भ्योः प्रीषिषी वंभुष्टे	१३
ज्व मोर्षिर्षुषुष्टं सुवर्त्सुज पर्वंयत्तु प्रीषिषी वंभुष्टः । विभ्वं सुवा संभानुर्षां सुभानः सुता मन्ता वविभ्रुस्य अंरुनु	१४
सुवा मर्षंतां वनु वर्यं प्रीमिर्षुः सुभोऽथ अम्भर्षुः सुर्वैः । हा सुतासु वसुतोऽर्षुष्य विभ्वं सुतासां मृता वर्यता	१५ [१०००]

(५१)

१६ ऋजिभ्या भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उद् त्वञ्क्षुर्महिं मित्रयोरौ	एति प्रिय वरुणयोरदग्धम् ।	
ऋतस्य शुचिं वृशतमनीक	रुक्मो न दिव उदिता व्यधौत्	१
वेद् यस्त्रीणि विदधान्येषां	द्रेवाना जन्म सनुतरा च विप्रः ।	
ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्य	ऋमि चष्टे सूरौ अय एवान्	२
स्तुप उ वो मह ऋतस्य गोषा	नर्दिति मित्र वरुण सुजातान् ।	
अयमणा मगमदग्धधीती	नच्छा वोचे सधन्यः पावकान्	३
रिशार्दसः सत्पर्तीरवन्धान्	महो राज्ञं सुवसनस्य व्रातृन् ।	
यूनः सुक्षत्रान् क्षर्यतो दिवो नृ	नादित्यान् याम्यदिति बुवोयु	४
योर्देषितः पृथिवि मातरधु	गग्ने भ्रातर्वसवो मूळतां नः ।	
विश्व आदित्या अदिते सजोषा	अस्मभ्य शर्मं बभ्रुल वि यन्त	५ [११]
मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा	अघायते रीरधता यजत्राः ।	
पूर्य हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां	युप वक्षस्य वचसो बभूव	६
मा व एनो अन्यकृत भुजेम	मा तत् कर्म वसवो यच्चयथ्ये ।	
विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः	स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिपीष्ट	७
नम इवुग्र नम आ विवासे	नमो दाधार पृथिवीमुत याम् ।	
नमो देवेभ्यो नम ईश एषां	कृत चिदेनो नमसा विवासे	८
ऋतस्य वो रथ्यः पूतवक्षा	नृतस्य पस्त्यसवो अदग्धान् ।	
तां आ नमोमिरुरुचक्षसो नून्	विश्वान्व आ नमि महो यजत्रा	९
ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ न	स्तिरो विश्वानि वुरिता नयन्ति ।	
सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्नि	ऋतधीतयो वक्मराजसत्या	१० [१२]
ते न इन्द्रः पृथिवी क्षामं वर्धन्	पूषा भगो अदितिः पञ्च जनाः ।	
सुशर्मोणः स्वर्वस. सुनीथा	भर्वन्तु न सुत्रात्रासं सुगोषाः	११
नू सप्रानं विष्य नशि क्षेपा	मारुद्वाजः सुयति यति होता ।	
आसातेमिष्यजमानो मियेषै	र्द्वेधानां जन्म वसुयुर्ववन्द	१२
अप त्वं वृजिनं रिपुं	स्तेजमग्ने कुरार्थम् । वृषिष्टमस्य सत्पते कूर्धा सुगम्	१३ (५४६)

पुण्योऽपि च त्वं हसन्ति ननाग्रास्व चंमदा वीहि देवात्र ।
 पुत्रन्मार्तो प चंतुसापं सुखाः स्वर्भक्तो पञ्चम अग्निशिखा १
 इत चावापृथिवी शुभमृष सुखं रांसी साणं तुपुत्रे ।
 शुभस्वस्तो वरिणो यथा नो त्स्वे क्षवाव दिव्यो अनेह २
 आ नो सुखं सुखा मन्मसा सुधा कृताशु वतुषाऽपृष्याः ।
 कृमिर्देव मरुति यं क्रियास्य सुधे सुक्तो अहमि सुधान् ४
 सिम्पसु देवुं रोतुही नु वृषी सिर्बकि पूष अम्यर्षयजा ।
 सुत्वा इव मक्तो यन्तं प्राप सुवां देवन्तु अज्यसि वरिदि ५ [८]

अग्नि त्वं वीरि निर्बन्धुर्बन्धुं ब्रह्मण्य जित्बन्धन ।
 कृमिर्बन्धुर्बन्धुं सु स्वर्भक्तो रातुव वातौ यं सुहो मुञ्जन्त १
 ओम्बन्धनयो मन्वृषीर्बन्धुं धनं तावत्तु तर्वात्तु हो योः ।
 वृषं हि ध्या सिर्वा कृपुर्बन्धुं सिर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं वरिषीः ७
 आ मेवं देवा वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो ८
 यो वरिणो वरिणो न वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो ८
 इत त्वं सुधे वरिणो यो सुधा देवो अस्मिर्बन्धुं वरिणो ९
 स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं ९
 इत त्वं दे वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो १ [९]

ते यं पुषो वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो १
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं ११
 ते मेवं वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो वरिणो ११
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १२
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १२
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १३
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १४
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १५
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १६
 इत स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं स्वस्तुर्बन्धुं १७ [१] [१०]

(५१)

१६ ऋजिभ्या भारद्वाजः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, १३-१५ उष्णिक्, १६ अनुष्टुप् ।

उदु त्यश्चक्षुर्महि मित्रयोरौ एति प्रिय वरुणयोरदग्धम् ।	
ऋतस्य शुचिं दर्शतमनीक रुक्मो न द्विष उर्दिता व्यच्यौत	१
वेदु यस्त्रीणि विदधान्येषां देवानां जन्म सन्नतरा च विप्रः ।	
ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्मि चंष्टे सूरौ अर्य एवान्	२
स्तुप उं वो मह ऋतस्य गोपा नर्विति मित्र वरुण सुजातान् ।	
अर्यमण मग्मदग्धधीती नच्छा वोचे सध्न्यः पावकान्	३
रिशार्दसः सत्पर्तीरदग्धान् महो राज्ञः सुवसनस्य व्रातून् ।	
पुनः सुक्षत्रान् क्षर्यतो द्विवो नृ नोदित्यान् याम्यर्दितिं बुधोषु	४
यौऽष्पितः पृथिवि मातरधु गग्ने भ्रातर्वसवो मूळता नः ।	
विश्व आदित्या अदिते सुजोषा अस्मभ्य शर्म वहुलं वि र्यन्त	५ [११]
मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्रा ।	
पुयं हि ष्ठा रुथ्यो नस्तनूनां पुय वक्षस्य वचसो वसूव	६
मा व एनो अन्यकृत भुजेम मा तत् कर्म वसवो यच्चर्यध्वे ।	
विश्वस्य हि क्षर्यथ विश्वदेवा स्वय रिपुस्तन्वं रीरिपीष्ट	७
नम इवुग्र नम आ विघासे नमो दाधार पृथिवीसुत द्याम् ।	
नमो वृचेभ्यो नम ईश एषा कृत चिवेनो नमसा विघासे	८
ऋतस्य वो रुथ्यः पूतर्क्षान् नूतस्य पस्त्यसद्वो अदग्धान् ।	
तौ आ नमोमिरुरुचक्षसो नून् विश्वान्य आ नमे महो यजत्रा	९
ते हि धेष्टवर्षसुस्त उं न स्तिरो विश्वानि वुरिता नयन्ति ।	
सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्नि ऋतधीतयो वधमराजसत्या	१० [१२]
ते न इन्द्रः पृथिवी क्षाम वर्धन् पूषा भगो अर्विति पञ्च जनाः ।	
सुशर्मोणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु न सुत्रात्रासः सुगोपाः	११
नू सुप्रानं विष्य नशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता ।	
आसानेमिर्यजमानो मियेधे देवानां जन्म वसुपूर्ववन्द	१२
अप त्वं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने वुरार्ध्यम् । वृविष्टमस्य सत्पते कूर्धा सुगम्	१३

ये के च ज्मा महिनो अहिमाया विवो जंजिरे अपां सधस्थे ।	
ते अस्मभ्यमिपये विश्वमायुः क्षप उघ्रा वरिवस्यन्तु वृषाः	१५
अग्नीपर्जन्यावर्वतं धियं मे ऽस्मिन् हवे सुहवा सुधृति नः ।	
इळांमन्यो जनयद् गर्भमन्यः प्रजावतीरिय आ धंसमस्मे	१६
स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अद्रौ सुक्तेन महा नमसा विवासे ।	
अस्मिन् नो अद्य विदथे यजत्रा विश्वे देवा हविषि मादयध्वम्	१७ [१६] (५६६)

(५३)

१० वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री, ८ अलुङ्कृत् ।

व्यम् त्वा पथस्पते रथं न वार्जसातये । धिये पूषन्नयुज्महि	१
अभि नो नयं वसु वीर प्रयतवक्षिणम् । क्षामं गृहर्षति नय	२
अर्विस्तन् चिवाघृणे पूषन् वानाय चोदय । पणेशिचद् वि ब्रूवा मनः	३
वि पथो वार्जसातये चिनुहि विमृधो जाहि । सार्धन्तामुय नो धियः	४
परि तुन्धि पणीना मारुषा हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय	५ [१७]
वि पूषन्नारया तुद् पणेशिच्छ हृदि प्रियम् । अथेमस्मभ्यं रन्धय	६
आ रिख किकिरा कृणु पणीनां हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय	७
यां पूषन् ब्रह्मचोदनी मारुं विमर्ष्याघृणे । तयां समस्य हृदयं मा रिख किकिरा कृणु ८	
या ते अष्टा गोओपशा ऽऽघृणे पद्मसाधनी । तस्यास्ते सुहमीमहे	९
उत नो गोपणिं धियं मध्वसां वाज्रसामुत । नृवत कृणुहि वीतये	१० [१८] (५७६)

(५४)

१० वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । गायत्री ।

स पूषन् विदुषां नय यो अञ्जसानुशासति । य एवेदमिति ब्रवत्	१
समु पूष्णा गमेमहि यो गुह्यं अमिशासति । इम एवेति च ब्रवत्	२
पूष्णाश्चकं न रिष्यति न कोशोऽव पथते । नो अंस्य व्यथते एविः	३
यो अस्मै हविषाविधुं न त पूषापि मृष्यते । प्रथमो विन्दते वसु	४
पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्थतः । पूषा वाजं सनोतु नः	५ [१९]
पूषन्नो म गा इहि यर्जमानस्य सुन्वतः । अस्माकं स्तुवतामुत	६

मन्त्रिर्निर्गुणमन्त्रिं रिपु-मन्त्रिं च क्षीति केचि । अघोरिद्यसिपि मन्त्रि	७
गुणमन्त्रं पूषन् बुध-मिर्गुणमन्त्रेवद्यम् । ईशानं गुण ईश्वरे	८
पूषन् तत्र ह्ये वृषं न रिष्येत् कर्मा पुन । सप्ततारस्त इव स्पर्शि	९
परि पूष कुर्यात्-वृषीं वपत्तु दक्षिणम् । पुनर्गो मुपजायन्तु	१ [१०] (५८)

(५९)

१ शर्वरूपो यजमानः । दृष्य । पञ्चमी ।

पष्टि वा विष्णुषो मन्त्र-सार्धे स चंचारी । उषीर्भूतास्यं गो मय	१
उषीर्भूतं कर्पूरिन्-वीरान्ति राचरो मुहः । गुण-मन्त्रापवीम्ये	२
गुणे चार्यसाधुषु कर्षो मुक्षिर्यान्व । धीर्योषीक्यु कर्षा	३
पूषन् चतुर्वाण्य-मुप स्तोत्राय मुक्षिष्येव । स्वसुर्ये पुन गुण्ये	४
मन्त्रिर्निर्गुणमन्त्रं स्वस्त्यां चतुर्वाण्यु यः । आनेत्र्यसु सप्तौ मय	५
आजायते पूषन् तत्रे निष्कृम्यात्ते जमुषिपंश्च । कुंभं क्वन्तु विधतः	६ [११] (५९)

(६०)

१ शर्वरूपो यजमानः । दृष्य । षष्ठी । १ अष्टम्युत् ।

य पंचमूर्तिर्विहासि कर्तुम्यापिर्नि पूषन्मय । न तेन देव आदिषे	१
उत आ च उषीर्भूतः सकृन् कर्तुमिर्गुणा । इन्द्रां वृषाभिं निम्ने	२
उतम्य पंचुषे गति कुंभं चक्रे विष्णुवर्चम् । धीर्यवह उषीर्भूत	३
पञ्च त्वां पुष्पुन्तु मन्त्रं दत्त मन्त्रुयः । तय तु गो मयं स्तपय	४
इतं च मे गुणैर्वजं स्यात्तत्र तीवरो गुणम् । अतस्य पूषद्यसि वृतः	५
आ तं स्तुतिमीयह आनेत्र्यमुपयवह्वह । अद्य च मुर्धनान्ते श्वर्धं मुर्धनाय च	६ [१२] (५९)

(६०)

१ शर्वरूपो यजमानः । अष्टम्युत् । षष्ठी ।

इन्द्रा मु पूषन्मयं बुधं सुषसायं स्रुतार्थे । ह्येत्तु वार्जहातय	१
कायंमुप्य उष्यत्तद्वृत्त पातये पुम्याः मुनय । कुम्भममुप्य ईष्यसि	२
अज्य अण्यस्तु वरुणो इति अण्यस्तु सैर्गुता । ताम्यं वृषाभिं निम्ने	३
वदिभ्यो अर्जपुरे रिती मुक्षीरुषो कुर्वन्तयाः । तत्र पूषार्थवृत्त कर्षा	४ (६०)

तां पूष्णः सुमतिं वय वृक्षस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चा रंमामहे ५
उत् पूषणं युवामहे ऽमीशूरिषु साराधि । मया इन्द्र स्वस्तये ६ [२३] (६०८)

(५८)

४ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । पूषा । त्रिष्टुप्, २ जगती ।

शुक ते अन्यद् यजत ते अन्यद् विपुरुषे अहनी द्यौरिवासि ।
विश्वे हि माया अर्वासि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु १
अजाश्वं पशुषा वाजपस्त्यो धियजिन्वो भुवने विश्वे अर्पितः
अह्नौ पूषा शिथिरामुद्धरीवृजत सचक्षाणो भुवना देव ईयते २
यास्तं पूषन्नावो अन्त संमुद्रे हिरण्यपीरन्तरिक्षे चरन्ति ।
तामिर्यासि कृत्या सूर्यस्य कामेन कृत श्रव इच्छमान ३
पूषा सुवन्दुर्दिव आ पृथिव्या इळस्पतिर्मघवा इस्मवर्चा ।
य देवासो अददुः सूर्याये कामेन कृत तवस स्वश्र्वम् - ४ [२४] (६०८)

(५९)

१० वार्हस्पत्यो भरद्वाज । इन्द्राग्नी । रुहती, ७-१० अनुष्टुप् ।

प्र नु वोचा सुतेषु वा वीर्यांश्च यानि चक्रथुं ।
हतासो वां पितरो देवशात्रव इन्द्राग्नी जीवथो पुवम् १
वळिख्या महिमा या मिन्द्राग्नी पतिष्ठ आ ।
समानो वां जनिता भारतरा पुष यमाविहेहेमातरा २
ओकिवासां सुते सचां अश्वे सती इवादाने ।
इन्द्रा न्वग्नी अर्वासेह वज्रिणां वय देवा हवामहे ३
य इन्द्राग्नी सुतेषु वा स्तवत् तेष्वृतावृषा ।
जोषवाक वदत पन्नहोपिणा न देवा भुसयश्चन ४
इन्द्राग्नी को अस्य वा देवो मर्तोश्चिकेतति ।
विपूषो अश्वान् युयुजान ईयत् एकं समान आ रथे ५ [२५]

इन्द्राग्नी अपाद्विय पूर्वागात् पृथ्वीभ्य । द्विती शिरो जिह्वया वावकुच्चरत् त्रिशत् पदा न्यक्रमीत् ६
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते नरो धन्वानि ब्राह्मो । मा नो अस्मिन् महाधने परा वक्तुं गविष्टिपु

इन्द्राग्नी तपेन्नि म्ना—उवा अर्षो अरंतापः । अपु हेतोस्या कुंठे कुमुते सप्रांसिर्षि ८
 इन्द्राग्नी पुषोरग्नि कर्तुं द्विष्वाग्नि पाथिषा । आ न इह म वंच्छतं पुषिं विष्वाकुषोरत्तव ९
 इन्द्राग्नी उरुवधाम्ना स्तोत्रोर्भिर्द्विष्वाग्निता । विष्वाग्निर्द्विष्वाग्निता गत—मुस्य स्तोत्रस्य प्रीत्यै १
 [१९] (१५५)

(१)

१९ अर्षोस्त्वयो भवताम्ना । इन्द्राग्नी । अरंतापः । १ । ११ विष्वाग्नि । उरुवधाम्ना । १९ अर्षोस्त्वयो ।

अर्षं वृषभमुता संवोति वाजु—विष्वा बी अग्नी कर्तुं च सुपर्यंत ।
 इन्द्राग्नी कर्तुं सुपर्यंत भूतेः—स्वस्त्या अर्षं वा वाजुसम्ता १
 तप वीं विष्वाग्नि मा इन्द्र कुम्—मुस्य स्वस्त्या अर्षं कुम्भः ।
 विष्वा स्वस्त्या इन्द्र विष्वा अयो गत अग्नि पुष्ये विष्वाग्नि २
 वा इन्द्राग्नी कर्तुं इन्द्राग्नी कर्तुं—विष्वा पुषं नयोमिष्य अर्षं ।
 पुषं वाकोमिष्य विष्वाग्नि—अर्षं अस्व संस्तुत्तुमेरिः ३
 तप इन्द्र वयोमिष्य पुषे विष्वा पुष कृतम् । इन्द्राग्नी न मवतः ४
 प्रमा विष्वाग्नि मुषं इन्द्राग्नी इषाम्ना । ता न इष्यत इषसे ५ [१७]

इन्द्रो वृषावधायं इन्द्रो वासांश्चि कर्तुंती । इन्द्रो विष्वा अपु विषं ६
 इन्द्राग्नी कर्तुं विष्वाग्नि अग्नि स्तोत्रं अर्षत । विषं सोमुषा कृतम् ७
 वा वा अग्नि पुष्युहो विष्वाग्नि वासुधं नप । इन्द्राग्नी ताग्नि वंताम् ८
 तपिष्य वंच्छतं कुरो—पुषं स्वस्तं कृतम् । इन्द्राग्नी सोमं पीतये ९
 तमीं विष्वाग्नि वी अर्षिषा कर्तुं विष्वाग्नि पतिष्वाग्नि । कृष्ण कृष्णोर्षि विष्वाग्नि १ [१८]

व इन्द्र अग्निवास्तवि सुवमिर्ष्यस्तु मर्षी । धृष्णं कृतं अर्षः ११
 ता नो वाजं कर्तुं विष्वाग्नि आद्यत् विष्वाग्नि १२
 अग्ना वाग्निवाग्नी अर्षुवधाम्ना इन्द्राग्नि अर्षः इन्द्राग्नि वधायं ।
 अग्ना कर्तुं अर्षिषा—अग्ना वाजं स्व तातर्षं तुषे वाय १३
 आ नो मर्षं विष्वाग्नि—वस्तुमिष्य कर्तुं वधायं ।
 तर्षाग्नी वीं वी कर्तुं अर्षिषा—इन्द्राग्नी ता इन्द्राग्नि १४
 इन्द्राग्नी कर्तुं इन्द्राग्नि वधायं स्वस्त्या । वीं इन्द्राग्नि वीं विष्वाग्नि अर्षं १५
 [१९] (११०)

(६१)

१४ बाह्यस्यत्यो भरद्वाज । सरस्वती । गायत्री, १-३, १३ जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

इयमं वदाद् भ्रमसमृण्व्युत	दिवोदास वध्यश्वायं वृशुषे ।	
या शम्बन्तमाचखादाविस	पणिं ता ते वृत्राणि तत्रिया सरस्वती	१
इय ह्युष्मेभिर्विसखा इवारुजत्	सानुं गिरीणा तविपेभिर्हृमिभिं ।	
पारावतभीमवसे सुवृक्ताभिः	सरस्वतीमा दिवासेम धीतिभिं	२
सरस्वति वेवनिवो नि बर्हय	प्रजा विश्वस्य वृसंयम्य मायिन ।	
उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो	विषमेभ्यो अस्रवो वाजिनीवति	३
प्र णो वृषी सरस्वती	वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामविज्यवतु	४
यस्त्वा वैषि सरस्वत्युपवृते	धने हिते । इन्द्र न वृत्रतूषे	५ [३०]
त्वं वैषि सरस्वत्येषा	वाजेषु वाजिनि । रदां पूषेवं न सनिम्	६
उत स्या नः सरस्वती	घोरा हिरण्यवर्तनि । वृत्रघ्नी वंष्टि सुष्टुतिम्	७
यस्यां अनन्तो अद्भुत	स्त्रेपश्वरिष्णुरर्णव । अमश्वरति रोक्षवत्	८
सा नो विश्वा अति द्विष	स्वसूरन्या क्रुतावरी । अतन्नहेष सूषे	९
उत नः प्रिया प्रियासुं	सप्तस्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्या भूत्	१० [३१]
आपमूषी पार्थिवा	न्युरु रजो अन्तारिक्षम् । सरस्वती निदस्पांतु	११
त्रिपधस्था सप्तधांतु	पञ्च जाता वर्धयन्ती । वाजेवाजे हृष्या भूत्	१२
प्र या महिष्वा महिनासु	चेकिते द्युन्नेभिर्न्या अपसां प्रपस्तमा ।	
रथं इव बृहती धिम्बने	कृतो पस्तुर्या चिकितुषा सरस्वती	१३
सरस्वत्यमि नो नेपि वस्यो	मापं स्फुरीः पर्यसा मा न आ धक् ।	
जुपस्वं नः सख्या वेह्यां च	मा त्वत् क्षेत्राण्यरणानि गन्म	१४ [३२] (६७७)

॥ इति चतुर्थोऽष्टकः ॥ ३ ॥

॥ अथ पञ्चमोऽष्टकः ॥ ५ ॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ प० १-२७]

(६२)

[षष्ठोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ६२-७५]

११ बाह्यस्यत्यो भरद्वाजः । भग्धिनौ । त्रिष्टुप् ।

स्तुपे नरां विवो अस्य प्रसन्ता
 ऽश्विनां हृषे जरमाणो अर्कं । | |

या सद्य उन्ना व्युषि ज्मो अन्तान्
 युर्युषत्, पर्युख वरासि | १ |

ता यजमा शुचिभिश्चक्रमाणा
 रथस्य भानुं करुचू रजोभि । | |

पुख वरास्यमिता मिमाना
 ऽपो धन्त्रान्यति याथो अजान् | २ |

(६७९)

वा इ त्यह कृतिर्बन्धुसुतो—त्या विर्ष ऊहयुः सत्यस्यैः ।	
कर्वायेविरिषिः कुबन्धु पृषी कर्बिर्बन्धुसो कर्बन्धु	३
ता कर्बन्धो जर्बानसु कर्बन्धो—र्ष भूयो कुबन्धुसोः ।	
सुप्तं वृद्धमिच्छते बर्बन्धा होवा कस्य क्वो अङ्गपुर्बन्धा	४
वा कस्य कुप्ता कुबन्धुस्येवम्वा क्वय कर्बन्धा क्वता विवासे ।	
वा कर्बन्धो सुप्तो कर्बन्धुस्य बन्धुसुप्तोः विवर्षती	५ [१]
ता सुप्तु विविष्यः कर्बन्धा कर्बन्धुसुप्तु रजर्षिः ।	
कृतेषु विविष्येति कर्बन्धा कर्बन्धुसुप्तोः निवृत्तस्य	६
वि सुप्तु रजर्षि कर्बन्धा सुप्तं इत् बन्धुस्य विविष्यः ।	
कुबन्धुस्य कर्बन्धुस्ये विविष्यन्ता—वि वि कर्बन्धा सुप्तु रजर्षि सुप्तु	७
पह रजर्षी कर्बन्धो अरि सुप्ता होये कर्बन्धुसुप्तु कर्बन्धुस्य ।	
कर्बन्धुस्य कर्बन्धो कर्बन्धा सुप्तुसुप्तु कर्बन्धुस्ये रजर्षि	८
व इ रजर्षी कर्बन्धा विविष्य रजर्षो विविष्ये कर्बन्धुसुप्तुस्य ।	
गुप्तीषव कर्बन्धो कर्बन्धुस्य होवा वि कर्बन्धा कर्बन्धा	९
कर्बन्धुसुप्तुस्य कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुसुप्तुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	
कर्बन्धुस्ये कर्बन्धा कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	१०
आ रजर्षि सुप्तु कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	
इत्यस्य वि कर्बन्धो वि कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	११ [१] (१५)

(११)

११ वाक्यस्यो अर्थः । कर्बन्धुस्ये विविष्य, १ विविष्य, ११ कर्बन्धुस्ये विविष्य

क] त्या कस्य कुबन्धुस्ये कृते न कर्बन्धोऽविबन्धुस्येवम् ।	
आ क्वो अर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	१
अर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	
परी इ त्यह कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये न क्व पृषी कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	२
अर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	
कुबन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये कर्बन्धुस्ये	३ (११)

ऊर्ध्वो वामग्निरध्वरेष्वस्थात् प्र रातिरेति जूर्णिनी घृताची ।	
प्र होता गुर्तमना उराणो ऽयुक्त यो नासत्या हवीमन्	४
अधि क्षिये दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ पुरुमुजा शतोतिम् ।	
प्र मायामिर्मायिना मृतमत्र नरा नृत्त जनिमन् यज्ञियांनाम्	५ [३]
युव श्रीभिर्दृशतामिशामिः शुभे पुष्टिमूह्युः सुर्यायां ।	
प्र वा वयो वपुषेऽनुं पप्तन् नक्षद् वाणी सुदृता धिष्ण्या वाम्	६
आ वा वयोऽश्वासो बर्हिषा अग्नि प्रयो नासत्या बहन्तु ।	
प्र वा रथो मनोजबा असर्जीषः पूक्ष इषिधो अनुं पूर्वीः	७
पुरु हि वा पुरुमुजा वृष्ण धेनु न इषं पिन्वत्तमसंक्राम् ।	
स्तुतश्च वा माध्वी सुद्युतिश्च रसाश्च ये वामनुं रातिमगमन्	८
उत मं क्रुत्रे पुरंयस्य रथ्वी सुमीळ्हे शतं पेरुके चं पक्वा ।	
शाण्डो दांद्धिरग्निः स्मर्हिटीन् दश वशासो अमिषाचं क्रुष्वान्	९
स वा शता नासत्या सहस्रा ऽश्वानां पुरुपन्थां गिरे दात् ।	
भरद्वाजाय वीर नू गिरे वा ह्यता रक्षांसि पुरुवससा स्युः	१०
आ वा सुप्ते वरिमन्सुरिमिं ध्याम्	११ [४] (६६९)

(६४)

६ भार्गस्यत्यो भरद्वाज । उपाः । त्रिष्टुप् ।

उदुं क्षिय उषसो रोचमाना अस्थुरपां नोर्मयो रुशन्तः ।	
कुणोति विश्वा सुपथा सुगा न्यमूदु वस्वी दक्षिणा मघोर्नी	१
मदा ददक्ष उषिया वि मा स्फुत् तं शोचिर्मानवो धामपत्नम् ।	
आविर्वक्षः कृणुषे शुभमानो पो देवि रोचमाना महोभि	२
वहन्ति सीमरुणासो रुशन्तो गार्धः सुभगासुर्विया प्रधानाम् ।	
अपेजते शूरो अस्तेषु शत्रून् बार्धति तमो अजिरो न बोळ्हा	३
सुगोत तं सुपथा पयंते श्ववाते अपस्तरसि स्वमानो ।	
सा न आ वह पृथुयामन्नृष्वे रयिं दिवो दुहितरिष्यध्वं	४
सा वह योक्षमिरवातो पो वर वहसि जोपमनुं ।	
त्वं दिवो दुहितर्या ह देवी पूर्वहृतो मरुता वशता मूः	५ (६७४)

एतं तु बर्षेभिर वसुधैरेवमुत्तु नरेभ्यु ये विदुमानो मुनीः ।
अमा इते बर्षसि सूरिं वाम-कुर्वा वैपि वृत्तुते अर्षापि

६ [५] (७०९)

(६९)

१ बर्षेभ्यो मन्त्राणां । वषा । विष्णुः ।

पुत्रा एव मीं हृदिता विद्योः सः क्षितीकुचपत्नी वामुदीरजीवः ।
वा मुमुक्षु बर्षता पुम्पा स्वर्षापि क्षिरसर्मसिबुधुत्तु
वि तत्र पंपुरवत्तुपुत्रिभ्यो विषं मन्त्रपुत्रं मुम्प्रायाः ।
अर्षं पुत्रस्य वृत्तो बर्षेभ्यो विं ता बर्षेभ्यु तनु ऊर्षेभ्यः
पयो वामुभिसुम्प्रां बर्षेभ्यो विं वामुत्तु वषता मर्षीय ।
अर्षेभ्यो विं वषता मर्षेभ्यो विं वामुत्तु वषता मर्षीय ।
इहा विं वा विष्णुते एतुमर्षी-वा वृषाव वामुत्तु वषताः ।
इहा विषंयु जति पनुक्या वि पनु माकी वषता पुष विं
इहा विं तं वषो अक्षितानो भोज्या मन्त्रावर्षेभ्यो वृत्तुति ।
अर्षेभ्यो विमिमुम्प्रां वषता वृत्तुता वृत्तुता मर्षेभ्यो वृत्तुति ।
वृत्तुता विं वि हृदिता वामुभ्यो मन्त्रावर्षे विष्णुते मर्षाणि ।
वृत्तुता विं वृत्तुते विष्णु-वामुभ्यो वैपि वषता वषता

१
२
३
४
५
६ [६] (७१०)

(७१)

११ बर्षेभ्यो मन्त्राणां । वषा । विष्णुः ।

वामुत्तु वषेभ्यो विष्णु-वामुभ्यो वषता वषता वषता ।
वामुभ्यो वषेभ्यो वषता वषता वषता वषता वषता ।
ये अर्षो म मन्त्रेभ्यो विष्णु-वामुभ्यो वषता वषता ।
अर्षेभ्यो विष्णु-वामुभ्यो वषता वषता वषता वषता ।
वषता ये वषता वषता वषता वषता वषता वषता ।
विं वि वषता वषता वषता वषता वषता वषता ।
व प वषता वषता वषता वषता वषता वषता ।
विं वि वषता वषता वषता वषता वषता वषता ।

१
२
३
४
५
६ [७] (७११)

मधु न वेपुं वाहमे पित्र्या आ नाम भुष्यु मार्कतु कथानाः । न वे स्त्रीना अयासां मुक्ता नू धिनं तुवानुरथं यामनुषान्	५ [७]
त इनुषा. शर्जसा भुष्युथंगा तुभे पुनन्तु वेपुंमी गुमन्तं । अथ स्त्रीषु वेपुंमी स्वशांवि रायंयामु तस्थो न तोकः	६
अनेनो थां मरुतो यानां अन्व-तुम्बश्चिर यमप्रवरधी. । अनुरसां अनमीशु रंजन्तु धि वेपुंमी पृथ्यां याति सार्धन्	७
नास्यं कृता न तंहुता न्यस्ति मरुतो यमवधु यानंसाती । तोके वा गोषु तनेषु यमुन्मु स वृजे इतां पार्थु अशु था.	८
य विप्रमर्कं गृणन्ते नृराष्ट्रं मार्कतापु स्वायंन मरुथम् । ये सहांसि सहासा सहेन्तु रजित अग्ने गृधिधी सुगन्ध-	९
त्विधीमन्तो अभ्यस्म्येव त्रियुत्त नृपुत्रपरमो अग्रांते नाग्रे. । अचरंयो धुनंषो न धीग धारंजन्मानो मुक्ता जपृथ्या.	१०
त वृषन्ते मार्कतु ब्राजंक्षष्टि हृत्रस्यं सुनुं हवसा विवासे । त्रियुः शार्थीयु शुचंयो मनीषा गिरस्यो नार्थ उमा अस्पृधन्	११ [८] (१९१)

(६७)

११ शार्दस्यस्यो मरुत्वाजः । मिनायदणो । त्रिष्टुप् ।

विश्वेषां वा मुतां ज्येष्ठतमा ग्रीमिभिर्वावरुणा धावुधर्ष्यं । सं या रुमेरं यमनुर्यमिन्ता आ जनां असंमा वागुभिः स्ये.	१
इय मद् धां प्र स्तुणीति मनीषोपं प्रिया नमसा वार्हृस्त्तं । यन्त नो मित्रावरुणावधुंते हृद्विपद् धा यरुथ्यं सुदान्	२
आ यातं मित्रावरुणा मुशस्तपुपं प्रिया नमसा हृयमाना । सं यावन्तःस्थो अपसेषु जनां अन्वृधीयुतश्चिद् यतथो महित्वा	३
अश्वा न या वाजिनां पूतवन्धू कृता यद् गर्भमवितिर्मरुथ्ये । प्र या महि महान्ता जार्यमाना घोरा मतीय रिपथे नि वीधः	४
विश्वे यद् वां महन्ता मन्दमानाः क्षत्र वेपासो अवधुः सजोपां । पति यद् मुयो रोदसी चिदुर्वा सन्ति स्वशो अर्द्धधासो अमूरा	५ [९]
ता हि क्षत्र धारयेथि अनु धून् हृद्विथे सानुमुपमाविव धोः । हृच्छो नक्षत्र उत विश्वदेवो मृग्मिमातान् धां धासिनायोः	६

(१९८)

ता त्रियं विधि उत्तरं पूजया	आ वा सप्र सप्ततयं पूजयति ।	
न मुच्यते पुस्तकस्योक्तं	वि वा पथं विप्रमिष्यति मन्त्रे	७
ता त्रिहवा सप्तमे संज्ञेया	आ पद् वा त्रयो अंशुविक्रमे मू ।	
तद् वा मन्त्रिणं वृताद्यावस्तु	पुरं वृत्तुते वि चंपिचमर्षः	८
व पद् वा मित्रावधवा स्युर्धम्	त्रिवा चामं वृषकिम त्रिमिति ।	
न व वृषात्त ओक्ता न मर्षा	अर्षवत्तयो अप्यो न पुत्राः	९
वि पद् वा चं त्रिप्यालो मन्त्रे	ईसंमि के विंशिकिरो मन्त्राय ।	
अद् वा वचान् स्रवात्पुष्पा	नकिंवेमिर्षयो वक्रिवा	१
अवोष्टिवा वा वृद्धिर्वा अमिष्टी	युवोर्मिवावदजावत्कपोषु ।	
अनु पद् वाचं स्फुरानृत्विं	वृत्तुं वद् त्वा वृत्तं पुनर्वा	११ [१] (००)

(१८)

११ अर्षवत्तयो मन्त्राय । इन्द्रावधवा । विप्रु, १-६ अथवा ।

मुच्ये वा पुत्र उच्यते मन्त्रेणा	मनुष्यं वृत्तवर्षितो पन्थी ।	
आ व इन्द्रावधवाविधि स्रवा	उद्दे वृत्तवर्षं मू अंशुविक्रमे	१
ता वि वेत्तं वृत्तवर्षा तुवा	मूर्त्तुं वृत्तुता ता वि मूत्तम् ।	
अवोक्तं मन्त्रिणं वृत्तुवृत्तं	वृत्तं वृत्तुता तर्षंया	२
ता गुणीधि मन्त्रेणैधिः मूषिः	वृत्तेमिर्षिवावर्षेण वृत्तुम् ।	
वृत्तुवृत्तं वृत्तं इति वृत्तं	वृत्तुवृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तु विधि	३
अस्य वृत्तवर्षं वृत्तुवृत्तं	विधिं वृत्तवर्षां नृप स्वर्गुर्षः ।	
वेत्तं इन्द्रावधवा मन्त्रिणा	धीर्षं वृत्तुविधिं वृत्तुवृत्तं	४
तद् वा मन्त्रुः स्वर्षं वृत्तवर्षेणा	पो वं वदत्त वृत्तुमि मन् ।	
इवा स वृत्तवृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं	वृत्तं वृत्तु वि वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं	५ [११]
यं वृत्तं वृत्तवृत्तवर्षं वेत्ता	वृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं ।	
अस्य व इन्द्रावधवाविधिं वृत्तु	वृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं ।	६
वृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तवर्षाः	वृत्तुवृत्तं इन्द्रावधवा वृत्तुवृत्तं ।	
वेत्ता वृत्तुवृत्तं वृत्तवृत्तं	वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं वृत्तुवृत्तं ।	७ (०१)

नू न इन्द्रायरुणा गृणाना पूरु रपि सौभ्रवसाय देवा ।	
इत्या गृणन्तो गृह्निरस्य शर्था ऽपो न ताया इरिता तरिम	८
प्र सप्रार्जे वृहते मन्म नु प्रियमर्चं देवापु वरुणाय सप्रथः ।	
अय य उर्वी मंदिना महिब्रतः कृत्वा विभात्यजरो न श्रोचिपा	९
इन्द्रावरुणा सुतपाविम सूत सोमं पिबत मद्यं धृतप्रता ।	
युवो रथो अध्वर देवर्वातये प्रति स्वसंमुप याति पीतये	१०
इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णाः सोमस्य वृष्णा वृषियाम् ।	
इष धामन्धः परिपिक्तग्रन्थे आतद्यास्मिन् वृर्हिपि मादयेथाम्	११ [१२] (७१४)

(६९)

८ याहस्पत्यो भरद्वाज । इन्द्रायिष्णु । प्रिष्णु ।

स वा कर्मणा समिया हिंनोमीन्द्राविष्णु अपसस्वारो अस्य ।	
जुपेथां यज्ञ द्रविण च धत्तमरिष्टेन पृथिमिः पारयन्ता	१
या विश्वासां जनितारां मतीनामिन्द्राविष्णु कुलशां सोमधानां ।	
प्र वा गिरः शस्यमाना अवन्तु प्र स्तोमांसो गीयमानासो अर्कैः	२
इन्द्राविष्णु मवपती मदानामा सोमं यात द्रविणो वधाना ।	
सं वामञ्जन्तुवक्तुमिर्मतीनां स स्तोमांसः शस्यमानास उक्थैः	३
आ वामश्वांसो अभिमातिपाद् इन्द्राविष्णु सधमादो वहन्तु ।	
जुपेथां विश्वा हवना मतीनामुप ब्रह्माणि शृणुत गिरो मे	४
इन्द्राविष्णु तत् पनुयाप्य वा सोमस्य मद्यं उरु चक्रमाथे ।	
अकृणुतमन्तरिक्ष बरीयो अप्रथत जीवसे नो रजांसि	५
इन्द्राविष्णु हविषा वावृधाना ऽग्राद्धाना नमसा रातहव्या ।	
युतासुती द्रविण धत्तमुस्मे संमुद्रः स्थः कुलशां सोमधानः	६
इन्द्राविष्णु पिबतं मध्वो अस्य सोमस्य वसा जुठरं पृणोथाम् ।	
आ वामन्धांसि मदिराप्यंग्मभूप ब्रह्माणि शृणुतं हव मे	७
जुमा जिग्यधुनं परां जयेथे न परां जिग्ये कतरश्चनैनेः ।	
इन्द्रश्च विष्णो यवपस्पृधेथां त्रेधा सुसहं वि तदैरयेथाम्	८ [१३] (७२१)

उभू अयाँ उपवक्तेव वाह्र	हिरण्यया सविता सुप्रतीका ।	
द्विवो रोहास्यरुहत् पृथिव्या	अरीरमत पतयत् कच्चिदम्बम्	५
वाममद्य सवितर्वाममु श्वो	द्विवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः ।	
वामस्य हि क्षयस्य देव भूर	रया धिया वामभाजः स्याम	६ [१५] (७३४)

(७२)

५ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । इन्द्रासोमौ । त्रिष्टुप् ।

इन्द्रासोमा महि तद् वा महित्व	युष महानि प्रथमानि चक्रथुः ।	
युष सूर्ये विविदथुयुवं स्व	विश्वा तमोस्यहते निदध्व	१
इन्द्रासोमा वासयथ उपास	मुत् सूर्ये नयथो ज्योतिषा सह ।	
उप द्यां स्कम्भथुः स्कम्भनेना	प्रथत पृथिवीं मातर वि	२
इन्द्रासोमावाहिस्रुपः परिष्ठां	वृथो वृषमनु वा द्यौरमन्यत ।	
प्राणीस्यैरयत नदीना	मा समुद्राणि पप्रथुः पुरुषिण	३
इन्द्रासोमा एकमामास्वन्त	नि गवामिद् दधधुर्वक्षणासु ।	
जगुमथुरनपिनद्धमासु	रुशच्चित्रासु जगतीष्वन्त.	४
इन्द्रासोमा युवमद्ग तरुत्र	मपत्यसाचं श्रुत्यं रराथे ।	
युष शुष्म नये वर्षणिभ्यः	स विव्यथुः पृतनापाहंमुधा	५ [१६] (७३५)

(७३)

३ वार्हस्पत्यो भरद्वाजः । श्रुदस्पति । त्रिष्टुप् ।

यो अद्विमित् प्रथमजा कृतावा	बृहस्पतिराङ्घ्रिसो हविष्मान् ।	
द्विबर्हज्मा प्राघर्मसत् पिता न	आ रोदसी वृषभो रौरवीति	१
जनाय चिद् य इवंत उ लोक	बृहस्पतिर्विवर्हती चुकार ।	
मन् वृत्राणि वि पुरो दर्वरीति	जयञ्छत्रैरमिजान् पुत्सु साहन्	२
बृहस्पति समजयद् वसूनि	महो ब्रजान् गोमते देव एपः ।	
अपः सिपासन् त्वव रप्रतीतो	बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमर्के	३ [१७] (७३६)

(७०)

१ पर्यस्यन्ते वयसाः । वाचानुमिषी । वसती ।

वृक्षकीं मुक्कमाम्मिभिन्नो	वीं पूष्णी यंमुक्षं सुपेसंसा ।	
घावांपृथिवी बर्धन्सु धर्मेषु	विश्वमिदं जुगो मूरितस्य	१
असंभन्ती मूरिघोरे पर्यसती	वृत्तं हुंवाते तुङ्गते मुर्धिमो ।	
एवंन्ती जुस्य मुर्धन्स्य रोक्षी	अस्ये रोः शिवातुं कथमुर्वित्य	२
यो वांसुते कर्मन्स्य रोक्षी	अतीं वृक्षसं विरले व वांशति ।	
व वृक्षामिज्यंते धर्मजस्यरी	जुषोः शिस्त्य विपुंक्ष्यसि सवंस्य	३
वृक्षेण घावांपृथिवी अमीभृदि	वृक्षमिवां वृक्षवृषां वृक्षानृषां ।	
जुर्वी पूष्णी इर्मूर्धो पुरेविति	ते इव विप्यं इन्ने तुङ्गसिन्ध्वं	४
मर्षुं नो घावांपृथिवी मिमिक्षतां	मज्जुमुत्तं वज्जुते मर्षुंभते ।	
इवनि पुत्रं इविषं व वृक्षता	वष्टिं न्यो वांसुस्ये तुषीर्वि	५
अतीं नो धीर्धं वृक्षिवी बं विन्वतां	विता वृता विन्वविवां वृक्षसंसा ।	
श्रीतप्ये रोक्षी विन्वसंमनुष	तुनि वांसं प्रियुस्ये धर्मिन्वस्य	६ [१४] (७०)

(७१)

१ पर्यस्यन्ते वयसाः । वसती । वसती, व-१ विन्वु ।

उनु एव वृक्षः वसिता वीरुणययां	वृक्षं अर्धस्य सवंसाव तुङ्गवृः ।	
वृक्षेण प्राची जामि हुंम्पुठं मुक्षो	पुवां तुङ्गते रवंतो विर्वर्धनि	१
वृक्षस्यं वपं लसितुः धर्मिभृदि	येते स्वस्य वसुंनम वृक्षसं ।	
यो विश्वस्य प्रियतुं वधमनुष्यो	शिवेभनि मनुषे वासि मुर्धन्	२
अर्धन्धेयि धमिता अज्जुभिर्हं	शिर्वमिन्वध परी पक्षि नो मर्धन् ।	
शिवन्वमिद्धः तुष्टितपु मप्यति	एतु मर्धन्ते अचसंसा इव	३
उनु एव वृक्षः वसिता वृक्षता	शिवन्वस्यमि पतिवृषवस्यस्य ।	
मपयन्वर्धन्ती अज्जुभिर्हं	जा वृक्षसं वसती मूरिं वृक्षस्य	४ (७१)

ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्र जिभृतामुपस्थ ।
 अप शत्रून् विभ्यता सविक्राने आर्त्ता इमे विष्फुरन्ती अमित्रान् ४
 बुद्धीनां पिता बुधुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य ।
 इपुधिः सद्भाः पृतनाश्च सर्वाः पूष्टे निरन्दो जयति प्रभूतः ५ [१९]

रथे तिष्ठन् नयति याजिनः पुरो यद्यत्र कामयते सुपाराधि ।
 अमीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ६

तीमान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयो ऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्त ।
 अवकामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रून्पेष्ययन्तः ७

रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रापुष्टं निर्हितमस्य वरं ।
 तत्रा रथमुप शगमं सदैम विश्वाहा वृषं सुमनस्यमानाः ८

स्वावुषंसयः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेभितः शक्तीयन्तो गभीराः ।
 चित्रसैना इषुबला अमृधाः सतोर्वीरा उरवो यातसाहाः ९

बाह्वङ्गासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा ।
 पूया नः पातु वुरितार्हतावुषो रक्षा मार्किर्ना अवशंस ईशत १० [२०]

सुपर्णं वस्ते भृगो अस्या वन्तो गोमिः संनद्धा पतति प्रसूता ।
 यत्रा नरः स च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन् ११

ऋजीति परि वृद्धि नो ऽश्मा मवतु नस्तनुः ।
 सोमो अधि द्रवीतु नो ऽदिति शर्म यच्छतु १२

आ अङ्गन्ति सान्वेषा जघनो उर्य जिघ्रते ।
 अश्वाजनि प्रचेतसो ऽश्वान् त्समत्सु चोदय १३

अर्हितव भोगेः पर्येति बाहु ज्यायां हेति परिघार्धमान ।
 हस्तद्रो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुर्मांस परि पातु विश्वतः १४

आलाक्ता या रुक्षशीर्ष्यथो यस्या अयो मुत्सम् ।
 इषं पर्जन्यरेतस इष्यं वेण्ये पुहन्नम १५ [२१] (७६१)

ते आचरन्ती समनेव योषां मातेषु पुत्र विभृतामुपस्थे ।
 अप शत्रून् विभ्यता सविवाने आनीं इमे विष्फुरन्तीं अमित्रान् ४
 ब्रुवीनां पिता बभुरम्य पुत्रश्चिथ्या कृणोति समनावृगत्यं ।
 इपुधिः सङ्गाः पृतनाश्च सर्वाः पुष्टे निरन्दो जयति प्रभूतः ५ [१९]

रथे तिष्ठन् नयति षाजिनं, पुरो यद्ययत्र कामयते सुपारथिः ।
 अमीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः ६
 तीवान् घोषान् कृण्वते वृषपाणयो ऽश्वा रथेमि, सह वाजयन्तः ।
 अवकामन्तः प्रवेरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रून्पव्यन्तः ७
 रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रापुषं निहितमस्य वर्मं ।
 तत्रा रथमुपं शग्मं संवेम विश्वाहा वृषं सुमनस्यमानाः ८
 स्वावृषंसदः पितरो वयोधा कृच्छ्रेभितः शक्तीवन्तो गभीराः ।
 विप्रसेना इषुबला अयुधाः सतोयीरा उरवो यातसाहाः ९
 भार्गवासाः पितरः सोम्यासः शिवे नो धार्यापुथिवी अनेहसा ।
 पूया नः पातु वुरिताहतावृधो रक्षा मार्किनो अधशांस ईशत १० [२०]

सुपूर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोमिः संनद्धा पतति प्रसूता ।
 यत्रा नरः स च वि च व्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्मं यंसन् ११
 ऋजीति परि वृद्धि नो ऽश्मा मवतु नस्तनूः ।
 सोमो अधिं ब्रवीतु नो ऽदितिः शर्मं यच्छतु १२
 आ जहन्ति सान्वेषा ज्वल्लो उषं जिघ्रते ।
 अश्वजनि प्रचेतसो ऽश्वान् त्समत्सु चोदय १३
 अहिंरिष म्रोगैः पर्येति बाहु ज्यायां हेतिं परिवाधमानः ।
 हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान् पुमान् पुमांस परि पातु विश्वतः १४
 आलाक्ता या रुक्षीष्पर्यथो यस्या अयो मुखम् ।
 इयं पर्जन्यरितस इयं वेग्ये बृहन्नमः १५ [२१] (७६१)

(७७)

४ बर्हस्पतये अष्टाशु । सोम्यवशी । विष्णुर् ।

- सोम्यवशा ज्ञात्वेयमनुर्वे । ४ बर्हस्पतयोऽंशमनुबन्तु ।
 बर्हस्पते शुभं यज्ञा बर्हन्तु । सं न सं मूर्त्तं विष्णुं सं चतुर्व्यपे । १
- सोम्यवशा वि बृहन्तं विष्णुं श्री-कर्षिणु वा श्रे बर्हस्पतिवर्ष ।
 आने बर्हस्पती विर्षेति बर्ह-पुस्ते मृदा श्रीभिक्षुवर्षि बन्तु । २
- सोम्यवशा बृहस्पतयान्पुस्ते विभ्यां तन्तुं मेनुवर्षि बचत् ।
 बर्ह स्पते मृदात्तं पक्षे जशिं तन्तुं पुनं बृहस्पतेर्मा अस्वत् । ३
- श्रिमयापुत्री श्रिमयेदी बृहस्पती सोम्यवशाविह तु बृहन्तं नः ।
 न पौ मृदात्तं बर्हस्पतस्य पारसं । सोम्यापुत्री नः सुभ्यस्पर्माज । ४ [१८] (७७)

(७८)

११ अनुबन्तुःशुभः । (बर्हस्पतिवर्ष) १ बर्ह २ मृदा ३ ज्य ४ बर्हशी ५ बृहस्पि, ६ (बर्हस्पि)
 बर्हस्पि, ७ (अष्टाशु) एतन्वा, अस्वत्, ८ एवा ९ एवयोवा, १० अस्वत्-विह-सोम-वर्ष-
 बृहस्पि-बृहस्पि ११-११ १५-१६ इत्यत्र, १३ अश्वत्, १४ इत्यत्र,
 १ बृहस्पि-बर्ह-अस्वत्-वर्ष-वर्ष, १८ बर्ह-सोम-वर्ष-
 १९ बर्हस्पि । विष्णु, ६, १ अश्वत्, १२, १३, १५, १६ ११
 अनुबन्तु, १० बर्हस्पि ।

- प्रीमूर्त्तयेव भवति बर्हस्पि एव पूर्वी बर्हिं मुमयंमुपसर्ध ।
 बर्हस्पिवा मुर्त्ता जपु त्वं स त्वा बर्हिषा बर्हिषा विष्णुं । १
- बर्हन्तु ग्य बर्हन्तुर्नि जरेत्तु बर्हन्तु तीमाः मुमदा जरेत्त ।
 बन्तुः श्रम्यरपञ्चामं हृष्येति बर्हन्तु बर्हन्तं प्रविर्ता जरेत्त । २
- मुमयंमुर्हिषा वंसीगन्ति बर्हं विहं बर्हार्धं परिवर्हन्तुम् ।
 बर्हन्तं विष्णुं विष्णुवर्षि बन्तु-एवा इव भवन्ते श्रम्यरंमदी । ३ (७८)

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१० सू० १-१७]

२५ मैत्रायणवर्णिकसिद्धः । अग्निः । विराट्, १९-२५ त्रिकुप् ।

अग्निं नरो वीधिंतिमिरुरण्यो—हस्तं च्युती जनयन्त प्रशस्तम् । वृद्धेदं गृहपतिमथर्युम् १
 तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन् त्वप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् । वृक्षाभ्यो यो वम आसु नित्यः २
 प्रेद्धो अग्ने वीधिहि पुरो नो ऽजस्रया सुम्यीं यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उर्प यन्ति वाजाः ३
 प ते अग्रयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यत्रा नरः समासते सृजाताः ४
 वा नो अग्ने धिया रयिं सुवीरं स्वपत्य सहस्य प्रशस्तम् । न यं यात्रा तरति यातुमावात् ५ [२३]

उप यमेति युवतिः सुवक्षं वृषा वस्तोर्ह्विष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसुयुः ६
 विश्वा अग्नेऽपं वृहाराती—र्येभिस्तपोभिरवहो जरुषम् । प्र निस्वुरं चातयस्वामीधाम् ७
 आ यस्तं अग्र इधते अनीकं वसिष्ठं शुक्र वीधिधः पायक । उतो न एभिः स्तवधैरिह स्याः ८
 वि ये ते अग्ने मेजिरे अनीकं मता नरः पिड्यासः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः ९
 इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अवेधीरमि संन्तु मायाः । ये मे धियं पुनयन्त प्रशस्ताम् १० [२४]

मा शूने अग्ने नि पवाम नृणां माशेषसोऽधीरता परि त्वा । प्रजावतीषु कुर्यासु कुर्यं ११
 यमग्नी नित्यमुपयार्ति युञ्जे प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः । स्वर्जन्मना शेषसा वावृषानम् १२
 प्राहि नो अग्ने रक्षसो अजुञ्वात् प्राहि धूर्तेररुपो अघ्रायोः । त्वा युजा पुतनायैरुमि ष्याम् १३
 सेवृग्निर्ग्रीर्यंस्त्वन्वान् यत्र वाजी तनयो वीळुपाणिः । सहस्रपाथा अक्षरां समेति १४
 सेवृग्निर्यो वनुष्यतो निपार्ति ससेन्द्वारमहंस उरुष्यात् । सृजातासुः परि चरन्ति वीराः १५ [२५]

अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिविन्दे ह्विष्मान् । परि यमेत्यध्वरेषु होता १६
 त्वे अग्र आहवनानि मूरी—शानासु आ जुहुयाम् नित्या । उभा कृण्वन्तो वहतू म्रियेधे १७
 इमो अग्ने धीततमानि ह्वया ऽजघो वक्षि वेवतात्तिमच्छ । प्रति न इं सुरमीणि ध्यन्तु १८
 मा नो अग्नेऽधीरते परा वा कुर्यासुसेऽर्मतये मा नो अस्यै ।
 मा नः क्षुधे मा रक्षसं क्रतायो मा नो वसे मा वन आ जुहुषाः १९ (१९)

ज्वरं नृणां सर्पं च । सर्पं च मर्त्यं च ।	
यथाविद्यमानं न परं च । मर्त्यं च पुनरिच्छितः ।	१९
सर्वं पुनः पुनरिच्छितं । पुनरिच्छितं च ।	
तथा नो मर्त्यं च । पुनरिच्छितं च ।	२०
मर्त्यं च । पुनरिच्छितं च ।	
पुनरिच्छितं च । पुनरिच्छितं च ।	२१
ये नः स्यो मर्त्यं । स्यो मर्त्यं च ।	
देवास्तं सर्वं पुनरिच्छितं । मर्त्यं च ।	२२ [२२] (१५)

॥ इति १०० वचनं समाप्तम् ॥

संस्कृत-संस्कृत

संस्कृत-संस्कृत-संस्कृत ११५

संस्कृत-संस्कृत ११५

संस्कृत-संस्कृत ११५

अथ सप्तमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाक ॥१॥ सू० १-१७]

१५ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । अग्निः । विर्यद, १९-२५ त्रिदुषु ।

अग्निं नरो वीधिंतिमिरुण्यो—हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम् । वृरेहशं गृहपतिमथर्युम् १
 तमग्निमस्ते वसवो न्युण्वन् त्सुप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित् । वृक्षाप्यो यो वम आसु नित्यः २
 प्रेद्धो अग्ने वीधिहि पुरो नो ऽजस्रया सुम्यां यविष्ठ । त्वां शश्वन्तु उर्प यन्ति वाजाः ३
 प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरांसः शोशुचन्त द्युमन्तः । यत्रा नरः समासति सृजाताः ४
 वा नो अग्ने धिया रथि सुवीरं स्वपत्य सहस्य प्रशस्तम् । न यं यात्रा तरति यातुमावाञ् ५ [२३]

उप यमेति युवतिः सुवक्षं क्रोधा वस्तोर्हृविष्मती घृताची । उप स्वैनमरमतिर्वसुयुः ६
 विश्वा अग्नेऽर्पं वृहारानी—येमिस्तपोभिरवहो जरुष्यम् । प्र निस्वरं चातयस्वामीषाम् ७
 आ यस्तं अग्न इधते अनीकं वसिष्ठं शुक्र वीधिंवः पायंक । उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ८
 वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मतां नरः पित्र्यांसः पुरुत्रा । उतो न एभिः सुमना इह स्याः ९
 इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अवेवीरमि संन्तु मायाः । ये मे धियं पनयन्त प्रशस्ताम् १० [२४]

मा हूने अग्ने नि पदाम नृणां माशेषसोऽवीरता परिं त्वा । प्रजावतीषु वुर्योसु वुर्यं ११
 यमग्नी नित्यमुपयार्ति युजं प्रजावन्त स्वपत्यं क्षयं नः । स्वर्जन्मना शेषसा वावृषानम् १२
 पाहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्वात् पाहि धूर्तररूपो अघ्रायोः । त्वा युजा पूतनार्यैरुमि प्याम् १३
 सेवृग्निरग्नीरव्यस्त्वन्वान् यत्र वाजी तनयो वीळुपाणिः । सहस्रपाथा अक्षरां सुमेति १४
 सेवृग्निषो वनुष्यतो निपाति समेद्धारमंहस उरुष्यात् । सृजातासः परिं चरन्ति वीराः १५ [२५]

अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिविन्चे हविष्मान् । परि यमेत्वध्वरेषु होता १६
 त्वे अग्न आहवनानि मूरी—शानासु आ जुहुयाम् नित्या । उमा कृण्वन्तो वहतू मियेधे १७
 इमो अग्ने धीततमानि हृष्या ऽजस्रो वक्षि वृवतातिमच्छं । प्रति न इं सुरमीणि व्यन्तु १८

मा नो अग्नेऽवीरिंति परां वा वुर्षांससेऽर्मतये मा नो अस्यै ।

मा नः क्षुधे मा रक्षसं क्रतावो मा नो वमे मा वन आ जुहुयाः

१९ (१९)

विप्रां यज्ञेषु मानुषेषु कात्	मन्यं वा जातवदसा यजन्धे ।	
ऊर्ध्वं नो अध्वर कृत हवेषु	ता वृषेषु वनथो वायाणि	७
आ भारती भारतीभिः सजोषा	इडां वृषेमनुष्येभिःश्रिः ।	
सरस्वती सारस्यतेभिर्वाक	तिग्रो वृषीर्विहिरेद संदनु	८
तन्नस्तुरीणमधं पोषयित्नु	देवं त्वष्टरिं रंणः स्यस्य ।	
यतो धीरः कर्मण्य सुदक्षो	युक्तग्रात्रा जायते वृषकांमः	९
वनस्पतेऽयं सजोषं वृवा	नग्निहवि शमिता मृदयाति ।	
मेदु होता सत्यतरो यजाति	यथा वृवान्ना जनिमान्नि वद	१०
आ याहाग्ने समिधानो अवा	डिन्त्रेण वृवेः सस्य तुरेभिः ।	
बर्हिर्न आस्तामदिति सुपुत्रा	स्वाहा वृवा अमृता मादयन्ताम	११ [२] (३६)

(१)

१० मघावग्निर्वसिष्ठ । अग्नि । त्रिष्टुप् ।

अग्नि वो वृवमग्निभिः सजोषा	यजिष्ठ दूतमध्वरे कृणुध्वम ।	
यो मर्त्येषु निर्धुर्विर्कृतात्रा	तपुर्मूर्धा घृतान्न पावक	१
प्रोध्ववध्वो न यवसेऽविष्यन्	यदा मह सवरणाद व्यस्थात् ।	
आवस्य वाता अनु वाति शोचि	रधं स्म ते व्रजन कृष्णमास्ति	२
उद् यस्य ते नवजातस्य वृष्णो	ऽग्रे चरन्त्यजरा इधाना ।	
अच्छा चामरूपो धूम एति	स दूतो अंशु ईयसे हि वृवान्	३
षि यस्य ते पृथिव्यां पाजो	अभ्रंत् तृषु यदन्नां समवृक्त जम्भं ।	
सेनेव सृष्टा प्रसितिष्ठ एति	यव न दंस्म जुहा विवेक्षि	४
तमिद् वृषोपा तमुपसि यविष्ठ	मग्निमत्य न मजंयन्त नरः ।	
निशिशाना अतिथिमस्य योनां	वृवायं शोचिराहुतस्य वृष्ण	५ [३]

सुसहकृ ते स्वनीकृ प्रतीकृ वि यद् रुक्मो न रोचंस उपाके ।

द्विवो न ते तन्यतुरेति शुष्मश्चित्रो न सूर प्रति चक्षि मानुम्

यथा वः स्वाहाग्नये वाशोम परीळाभिर्धुतवद्विश्च हव्यै ।

तेभिर्नो अग्रे अमितैर्महोभिः शत पुर्भिरायसीभिर्नि पाहि

या वा ते सन्ति ब्राह्मणे अर्क्यन्तु मितं वा वामिर्नृवीर्यस्युष्यः ।
 द्यविर्नः स्यात् ब्रह्मा नि पंक्तिं एतत् सुपिच्छीत्सुखीत्येवः
 निर्यत् पूरेषु स्वयंलिः सुविर्गात् स्वर्गं कृत्वा तुभ्यां रोचंमयः ।
 आ वो तुभ्यांसेस्यो जर्ज्वत् हेतुवर्ज्यत् सुखं पन्तुः
 पुता न्मं अद्ये वीर्यया विप्रीह्यन्ति कर्तुं सुखीसं करोम ।
 विन्वा स्तोत्रुभ्यो गृह्यते च कन्तु बृवं पंत सुखिभिः स्वर्गं नः

८
 ९
 १ [४] १७

(४)

१ वैश्वदेवविर्बन्धिष्यः । अथि । विदुर् ।

प वं भुकार्यं भुजर्बं मरुत्वं इष्यं मुतिं प्राम्भवे सुखंय ।
 यो वैश्वान्तिं वाग्नुवा अनुन्तुन्त्वाविश्वानि लिच्छन्तु निर्यति
 न मुखां अग्निस्तर्क्यन्मिदस्तु कष्टे पर्वन्तो अर्जन्तिव क्रुता ।
 सं यो वयं कुर्वते सुखिन्तुन् सुर्नि विद्वान् सन्मिर्बि तुष्य
 अनुव हेवस्यं तुंशद्यमीन्ति ये मर्त्याः इत्येत्तं वंनुजे ।
 मि यो गृम् वीर्येवीयुषोचं इत्येत्तं मुनिगुपयं सुखीष
 अवं सुविर्कन्तिव पर्वेता मर्त्युनिगुप्यो मि वाधि ।
 स मा तो अर्बं सुखं ब्रह्मः स्यात् त्वे सुमर्त्या स्वान
 आ यो पोर्तिं हेवर्कृतं त्रुताम् कन्तु इत्युनिगुप्यो अर्तापि ।
 तयार्थवीश्व वन्मिर्बन्तु गार्त्तुं भूमिभ्य लिच्छवांसं विजर्ति

१
 २
 ३
 ४
 ५ [५]

इति इत्युनिगुप्यो मुनेषां गृप्य सुखीषस्य इतोः ।
 मा त्वां वृवं सइताकस्तुवित्वा वात्तं पुः पंतिं क्वात्तु वाग्नुव
 एतिवन्तु इत्येवस्य रेवलो मित्येव पुवः पंतं स्वान ।
 न शेषां अने अम्पयंश्वन्त्पर्वतानस्य मा पुथो वि इत्त
 सुधि प्रमापतर्कः मुनेषो अयोर्बन्तुं कर्तुं कन्तुवा चं ।
 अर्बं विद्वान् पुत्रियं च पुष्या ५५ मं सुखं सुखीषोऽयं कर्तुः
 स्वर्गं वन्तुता मि पंक्तिं तन्तुं नः ब्रह्मन्तुवन्तुवात् ।
 सं म्वां प्वस्मन्कन्तुं पापं चं सुविः सुखीषात्तं कन्तुमी

६
 ७
 ८
 ९ (५)

पुत्रा नो जगत्त सीमंता विमुक्तिश्चि कर्तुं युषवतस यतम ।
 विश्वा न्नानुस्वा गृह्णत च नन्दः पूर्वे पात मुक्तिमि नर्वा नः १० [६] (१०)

१,

• अथवा विषयसिद्धः । अथवा तद्विधिः । त्रिपुर ।

प्राग्र्यं तवर्गं मत्स्यु गिरं विषा जंतायं वृष्टिभ्या ।
 यो विश्वंशान्मुतांनामुपस्य वैश्वानरा वायुष आगुरद्विः १
 पूष्टो विवि धाप्युभिः पृथिव्यां वेता मिनूनां युष्मं म्निपातान ।
 म मानुषीमि पिशा वि नाति वैश्वानरो वायुष्मो यम २
 अर मिषा मिशो प्रापुस्तानिती म्मुना जंतीर्मानानि ।
 वैश्वानर पुष्ये शोशुवात्र पुश पृथि इत्युज्ज्वि ३
 तर्ष द्विधानु पृथिवी जत यो वैश्वानर पुतयेषे सातन ।
 त्व मामा रोर्मी म तन्व्या अर्नचण शापिषा शोशुवानः ४
 स्वामो हस्तिो वापशाना गिरं मपन्त पुनेषा पुतायो ।
 पतिं हृष्टीनां रुष्यं र्ग्याणां वैश्वानरमुपना क्तुमद्वाम ५ [७]

त्वे असुरैर्षु वसवो न्युण्णुन कर्तुं हि ते निप्रमदा युपन्त ।
 त्व दम्पूरोरुसो अग्र आज तुम ज्योतिर्जनयुप्राप्याय ६
 म तार्यमानः परमे व्योमन् वायुन पापु. पारिं पासि सुय ।
 त्व मुषंता जुनर्षुभि कु र्पत्याप जातयेदा दशम्यन् ७
 तामि अस्मे इपमेरेपम्बु वैश्वानर शुमतीं जातयेद ।
 यया रापुः पिन्वासि विश्ववार पुधु श्रयो वृशेषे मत्याय ८
 त नो अग्रे मघर्षयः पुहुहु रयि नि वाजु श्रुत्यं युषस्य ।
 वैश्वानर महिं न. शर्म पच्छ रुद्रेभिर्मष्टे वनुमि सजोपा. ९ [८] (१५)

(३)

७ अथवा तद्विधिः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिपुर ।

प्र सुम्राजो असुरस्य प्रशस्ति पुस कृष्टीनामनुमाद्यस्य ।
 इन्द्रस्येव प्र तवसांस्कृतानि वन्दे वृक वन्दमानो पियकिम १ (१६)

कृषिं कृत्वा प्राणिं मानुषं हिंसन्ति तं प्रज्ये पदस्येः ।	
पुनरुत्सव्यं गीर्षिणं विद्यामे ऽथेर्षुत्ताने पूष्यां महानि	२
स्वकृत्तुन मुष्मिनां मृगबाणः पुष्पोरुत्तुनीं अंबपीं अंबुवान् ।	
मम तान् इन्धुं गीर्षिणां पुर्वेभ्यश्चात्परीं अवंभून्	३
या अंबापीतुं तमसि मर्षन्तीः प्राचींश्चकार मृतेमः क्षपीभिः ।	
तपीमांशुं वप्यां अग्निं गृप्तिष्व ऽनान्तं वृषपंशं पूतम्भून्	४
या वृष्ट्या अनेमपह वधधिपो अंबपंशोऽस्वतंश्चकार ।	
म त्रिकथ्या नृशुवा युवा अग्निं विंशंश्चक्र वद्विद्वत् तदग्निः	५
पश्य इमंश्चु किञ्च जनांश्च पर्वन्तस्युं सुपुति भिरंजायाः ।	
ईश्वानरा वरमा रोषंस्यां राग्निं संमाइ पिबोइपस्यन्	६
आ वृषा र्शे वृशवाः वरुनि ईश्वानर उरिणा सुवस्य ।	
आ तंमृदावर्षपुष्प पंस्यां साग्निं वि विव आ पुंषिष्याः	७ [१] (१)

(*)

• ईश्वानरपरिवर्षिष्य वन्ति । विद्वत्

व वां वृषं विषं महत्तानमुग्निं मधुं न शुक्तिं वि वि मयोमिः ।	
मवां मो वृते अंबारस्यं विद्वान् मन्वां वृषेभुं विविदि विद्याः	१
आ पंश्यामे पुष्प्याः अनु स्य मन्त्रो वृषानो वृषवे वृषावः ।	
आ स्यन् गृष्मिर्नृषेभुं वृषिष्या अम्भसिर्विन्धुमृगवृषवनांनि	२
प्राचीनां वक्रः सुक्तिं वि वृक्तिः पीपीति अग्निरीश्वितो न इष्टां ।	
आ मृतरां विम्वरि वृषावो पती पवित्र वज्रिणे वृषेभः	३
मृषो अंभुरे विं विं जंशु मातृवातो विषंततो व पंशय ।	
त्रिसप्तवाधि विस्पतीं वृषेभुः अग्निं मृषो वरुं ववा वृषावां	४
अतां वि वृते वद्विं राजमुष्वा अग्निं मृषा मृषवे विद्वतां ।	
घोमुं वं वृषिषी वावृषतो आ वं होमुं वरुं वि विम्वरांश्च	५
पुते वृषेभुर्विस्पदाग्निं मन्वां वे वां नृशुं अरंशम् ।	
व वे विष्मिन्तुमन् वीषंश्या आ वं वे सुस्व इीर्षवपुतस्यं	६ (२)

अथैव प्रुषि वृष्यं मा रिक्त्वा वृषी अथर्वं वाङ्मयात् प्रुषेत् ।
 अरिक्त्वा प्रुषतो अथिक्त्वाये पथिं वृष्यं रंभुवेधोषु विन्वात्
 त्वाग्निं वृषिक्त्वाये पथिक्त्वाये अथर्वं इत् पथिं एव प्रुषिष्य ।
 प्रुषीया अथर्वेणो अत्स वृष्यं पथं सुसिद्धिं अथो वा

५
 ६ [१२] (१०)

(१)

५ वैश्वदेवपथिर्वशिष्वा । अथि । विन्दुर् ।

प्रुषे न प्राण प्रुषु पथ्ये अथेव वृषिक्त्वात् वीङ्मयेत्प्रुषयत् ।
 प्रुषा इति सुविता अंति प्राणा विधां विन्वान रंभुवेधोषु
 एवैव वसतेन्द्रवज्रमणेचि वृषं रंभुवान् प्रुषितो न अथ्यं ।
 अग्निर्वन्वायि वृष अथ वि विद्वात् इत्स वृषो रंभुवात्स पथिन्वा
 अथ्यत्स वित्स मृत्यो वृषवन्वात् प्रुषिं वन्ति वृषिन् विन्वात्स ।
 वृषिन्वात् प्रुषिन्वात् एवैव इत्सवन्वात्स वृषिन्वात्स
 इत्सो वो अथे पथिं प्रुषेत्स वृषं प्रुषेत्सि पथं वृषवन्वात् ।
 अग्निर्वेत्सिपथिं विन्वात्स वृषवन्वात्स वृषवन्वात्स विन्वात्स
 अथं इत्सवन्वात्स पथिन्वात्स अग्निं विन्वात्स इत्सो अथ्येत्स ।
 अ वि अथर्वी अथर्वं एवैव अथर्वो इत्सो प्रुषयत्स वृषवन्वात्

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१३] (१०)

(११)

५ वैश्वदेवपथिर्वशिष्वा । अथि । विन्दुर् ।

अथैव अत्सवन्वात्स प्रुषेत्सो न प्रुषे अत्सवन्वात्स अथर्वे ।
 अथ विन्वात्स अत्सवन्वात्स वृषिन्वात्स इत्सो अत्सवन्वात्स वृषिन्वात्स
 अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स
 पथं वृषिन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स
 विन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स
 अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स
 अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स
 अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स अत्सवन्वात्स

१
 २
 ३
 ४ (१०)

आग्नें वह हविरद्याय वेवा—निन्द्रज्येष्ठास इह माव्यन्ताम् ।
इमं यज्ञ विवि वेषेपु धेहि ययं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

५ [१४] (१०२)

(१२)

१ मैत्रावरुणिर्यसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अग्नेन्म महा नमसा यविष्ठ यो व्रीदाय समिन्द्रः स्वे वुरोणे ।

षिन्नमानु रोदसी अन्तरुर्वी स्याद्भुत विश्वतः प्रत्यञ्चम् १

स महा विश्वा वुरितानि साह्या नग्निः पृथे वम आ जातवेदाः ।

स नो रक्षिपद् वुरितावेद्या वुस्मान् गृणत उत नो मघोनः २

त्व वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः ।

त्वे वरुं सुपणनानि सन्तु ययं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः ३ [१५] (१०५)

(१३)

१ मैत्रावरुणिर्यसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राग्ये विश्वशुचं धियुधे ऽसुरघ्ने मन्म धीतिं भरध्वम् ।

भरे हविर्न हृदिपि प्रीणानो वैश्वानुराय यतये मतीनाम् १

त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपुणा जार्यमानः ।

त्व वेयो अमिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा २

जातो यक्षि मुर्वना व्यरुपः पृष्टन् न गोपा इर्यः परिज्मा ।

वैश्वानर ब्रह्मणे विन्व गातुं ययं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः ३ [१६] (१०८)

(१४)

१ मैत्रावरुणिर्यसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ पृथ्वी ।

समिधा जातवेदसे वेवायं वेवहृतिभिः ।

हविर्मिः शुक्रशोचिषे नमस्विर्नो वयं दाशोमाग्रये १

वय ते अग्ने समिधा विधेम वय दाशोम सुष्टुती यज्ञञ्च ।

वय घृतेनाध्वरस्य होत वय देव हविषा मद्रशोचे २

आ नो वेवेमिरुप वेवहृति मग्ने याहि वर्षहृति जुषाणः ।

तुभ्यं वेवाय दाशतः स्याम ययं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः ३ [१७] (१११)

आग्नें वह हविरद्याय वेवा निन्द्रज्येष्ठास इह मादयन्ताम् ।
इमं यज्ञ द्विवि वेवेपु धेहि यूय पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

५ [१४] (१०२)

(१२)

३ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप् ।

अगन्म महा नमसा यविष्ठु यो व्रीदाय समिद्धः स्वे वुरोणे ।
चिन्नमानु रोवसी अन्तरुर्षा स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम्
स महा विश्वा कुरितानि साह्या नग्निः पृथ्वे वम आ जातवेदाः ।
स नो रक्षिषद् कुरितादवद्या वुस्मान् गृणत उत नो मुधोनः
त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः ।
त्वे वसुं सुपणनानि सन्तु यूय पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

१

२

३ [१५] (१०५)

(१३)

३ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । वैश्वानरोऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

प्राग्र्ये विश्वशुचं धियधे ऽसुरधे मन्म धीतिं मरध्वम् ।
मरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम्
त्वमग्ने शोषिषा शोशुचान् आ रोवसी अपुणा जायमानः ।
त्वं वेवो अमिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा
जातो यक्ष्ये मुर्वना व्यरुष्यः पशून् न गोपा इर्यः परिज्मा ।
वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूय पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

१

२

३ [१६] (१०८)

(१४)

३ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । अग्निः । त्रिष्टुप्, १ वृहती ।

समिधा जातवेदसे वेवाय वेवहृतिभिः ।
हविर्मिः शुक्रशोचिषे नमस्थिनो वय दाशेमाग्र्ये
वय ते अग्ने समिधा विधेम वय दाशेम सुष्टुती र्यजत्र ।
वयं घृतेनाध्वरस्य होत वयं देव हविषा मद्रशोचे
आ नो वेवेमिरुषं वेवहृति मग्ने याहि वर्यहृति जुपाणः ।
तुभ्यं वेवाय दाशतः स्याम् यूयं पात स्वस्तिभिः सर्वा नः

१

२

३ [१७] (१११)

(१५)

१५ वैश्वदेवविश्वविष्णो । यथा । यथा ।

पुनस्तथैव श्रीकृष्णं आसन्नं पुनस्त इतिः ।	ये मे वेद्विष्णुमार्जव	१
यः कर्त्तुं शक्यते विवस्वत इत्येते ।	शुचिर्भूयस्त्रिभुवा	२
स नो वेदो अमर्त्य—श्रीं र्भन्तु विष्णोः ।	पुनस्तस्मान् पुनस्तथा	३
ननु तु स्तामन्तुपं विवः स्वोत्पत्तौ योजयत् ।	वसन्तः कुर्विह कुमार्जि यः	४
स्वर्गा पस्य विधां ह्येते रविर्भूततो यथा ।	अथ यद्वस्तु सोऽर्थतः	५ [१८]
शेखं केतुं वन्द्युति—तुम्बिर्भूत मे गिरं ।	वन्दित्ये ह्यनुवर्त्तनः	६
मि त्वां मय विस्वते दृक्कर्त्तुं देव पीयहि ।	शुचीरमाय आहुत	७
सर्वं पुनर्भवं दीदिहि स्वाम्पुनस्तथा उपयत् ।	शुचीतुस्त्वर्त्तुस्तु	८
उत्वं त्वा ज्ञानधे मतो विवर्त्तते वन्ति धीतिभिः ।	अपस्तम्ब सङ्गतिर्धी	९
अस्मी र्धर्माणि तपति नृणाञ्च विष्णोः ।	दुर्धित एतन्व इवर्त्त	१ [१९]
त मे तानुस्या मे—सर्वतः सङ्गते पद्मे ।	मर्मन्व इतु वार्यम्	११
त्वर्त्तन्व श्रीतुह वदो देवर्त्तं यक्षिता ममः ।	विर्विभ्य इन्दी वार्यम्	१२
अहो र्धर्मां प्रो अर्धमाः यतीं य देव र्धर्मा ।	तद्विदितुमर्त्तं यत्	१३
अथ नृदी तु आशुस्व—नापुण्यो सुर्वितये ।	पुर्वेषा इतुभुक्तिः	१४
त्वं मे पुनर्भवंतो दोषांस्तपसापुतः ।	विष्णु वार्त्तन्वाम्	१५ [२] ११०

(१६)

१६ वैश्वदेवविश्वविष्णो । यथा । यथा (अविष्णु वृद्धी, अमा यतीवृद्धी) ।

पुनस्त मे अस्मि मर्मतो—जो पपानुमा इति ।		
विपं वेद्विष्णुमार्जि स्वधुर्त्तुं विवर्त्तन्व इतुभुक्तिः ।		१
त पांजने अहमा विवर्त्तन्वाम् ।	अ इत्येते स्वर्त्तुता ।	
शुचिर्त्तुं पुनः नृणां वदन्तं देव र्धर्मा यथा ।		२
उत्वं स्व सोऽर्धर्मा—शुचिर्त्तुं स्व श्रीकृष्णो ।		
उत्वं नृणां अहमा र्धर्मा विवर्त्तन्वाम् ।	अहमिर्त्तुं यती वरं	३
तं त्वां पुनं इत्येते पुनस्तमं देवो आ श्रीतये यत् ।		
विष्णो वृत्ते सङ्गते मर्मतोऽन्तु एतत् पत्तं यती ।		४ (१०)

त्वमग्ने गृह्यपतिस्त्व होता नो अक्षुरे ।	
त्व पीता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेपि च जायम्	५
क्षुधि रत्नं यजमानाय मुक्ततो त्व हि रत्नधा असि ।	
आ नं क्रुते शिशीहि विश्वंमृत्विजं सुशसो यश्च दक्षते	६ [२१]
त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः ।	
पन्तारो ये मघवानो जनाना मूर्वान् कर्षन्त गोनाम्	७
येषामिळा घृतहस्ता बुरोण आ अपि प्राता निपीदति ।	
तौघ्रायस्व सहस्य ब्रह्मो त्रिवो यच्छा नः शर्म वीर्यश्रुत	८
स मन्त्रया च जिह्वया बक्षिरासा विदुष्टरः ।	
अग्नें रुपि मघवन्धो न आ बह ह्यप्यदाति च स्रव्य	९
ये राधासि द्रुत्यश्रया मघा कामेन भवसो मृहः ।	
तौ अहस पिपृहि पतुमिद्द शतं पुर्मिर्यविष्ठ्य	१०
त्रेषो यो व्रचिणोवाः पूर्णा विवष्टशसिचम् ।	
उद वा सिञ्चध्वमुषं वा पृणध्व माविद् यो त्रेव ओहते	११
त होतारमध्वरस्य प्रचेतस वक्षि त्रेया अकृण्वत ।	
वधाति रव विधते सुवीर्यं मग्निर्जनाय वाणुषे	१२ [२२] (१३८)

(१७)

७ मेघाधरुणिवसिष्ठः । मग्निः । द्विपदा त्रिष्टुप् ।

अग्ने भवं सुषमिषा समिद्ध उत बर्हिर्ब्रह्मिया वि स्तृणीताम्		१
उत द्वार उशतीर्षि भयन्ता मृत त्रेषां उशत आ वृहह	॥१॥	२
अग्नें धीहि ह्रविषा यक्षि त्रेषान् त्वध्वरा कृणुहि जातयेवः		३
स्वध्वरा करति जातयेवा यक्षद् त्रेषां अमृतान् पिप्रयश्च	॥२॥	४
वंस्व विश्वा वार्याणि प्रचेत सत्या मवन्त्वाशिषो नो अद्य		५
त्वामु ते वृधिरे ह्येषवाहं त्रेधासो अग्न ऊर्ज आ नर्षातम्	॥३॥	६
ते ते त्रेषाय दाशतं स्वाम मह्यो नो रत्ना वि वृष इषानः	॥४॥	७ [२३] (१४५)

- वि सुद्यो विश्वा हृदितान्येषां मिन्द्रः पुरः सहसा सप्त र्वेः ।
 प्यानवस्य तृत्सवे गयं माग्जेष्मं पूरुं विदधे मृधवाचम् १३
- नि गृष्यवोऽनवो द्रुह्यवश्च पृष्टिः श्रुता सुपुपुः पद् सहस्रा ।
 पृष्टिर्वीरासो अधि पद् दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्यां कृतानि १४
- इन्द्रेणैते तृत्सवो देविपाणा आपो न सुप्या अधवन्त नीचीः ।
 बुमित्रासैः प्रकलविन्मिमाना जहृर्धिश्वानि भोजना सुदासै १५ [२६]
- अधे वीरस्यं शृतपामनिन्द्र परा शर्धन्त नुनुदे अमि क्षाम् ।
 इन्द्रो मन्यु मंन्युम्यो मिमाय भेजे पथो वर्तनि पत्यमानः १६
- आध्रेण चित् तद्वेकं चकार सिद्धं चित् पेतवेना जघान ।
 अव स्रक्तीर्विश्वावृक्षदिन्द्र प्रायच्छद् विश्वा भोजना सुदासै १७
- शश्वन्तो हि शत्रवो रारधुष्टे भेदस्यं चिच्छर्धतो विन्दु रन्धिम् ।
 मतो एनः स्तुवतो यः कृणोति त्रिगम तस्मिन् नि जहि वज्रमिन्द्र १८
- आवदिन्द्रं यमुना तृत्सवश्च प्रात्रं भेद सर्वताता मुपायत् ।
 अजासश्च शिग्रवो यक्षवश्च वलि शीर्षाणि जभुरश्वानि १९
- न त इन्द्र सुमतयो न रायं सचक्षे पूर्वा उपसो न नृदा ।
 देवक चिन्मान्यमान जघन्थाऽव त्मना बृहतः शम्भर भेत् २० [२७]
- म ये गृहादममदुस्त्वाया पराशरः श्रुतयानुर्वसिष्ठः ।
 न ते भोजस्यं सस्य मृपन्ताऽधा सुरिभ्यः सुविना व्युच्छान् २१
- द्वे नपुर्वैवधतः श्रुते गोर्धा रथा वधूमन्ता सुदासः ।
 अर्हन्नग्रे पैजवनस्य दान् होतेव सध्र पर्यमि रेमन् २२
- उत्वारो मा पैजवनस्य दानाः स्मर्हिष्टयः कृशनिनो निरेके ।
 ऊञ्जासो मा पृथिविष्ठाः सुदासस्तोक तोकाय भवसे वहन्ति २३
- यस्य भवो रोर्वसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णीशीर्ष्णी विषभाजा विमुक्ता ।
 सुतेदिन्द्र न स्रवतो गृणान्ति नि युध्यामधिर्मशिशावृभीके २४
- इमं नरो मरुतः सञ्जतानु द्विवोदासु न पितरं सुदासः ।
 अविष्टनां पैजवनस्य केतं दृणाशं क्षत्रमजरं कुवोयु २५ [२८](१७०)

(१८)

[अथर्ववेद, अथर्वसंहिता, अथर्वब्राह्मण]

१९ वैश्वदेवस्यैवैश्वदेवः । एतः ११-१९ इत्या वैश्वदेवः । विदुः ।

- १ त्वे ह परं सितंमिह इन्द्रं विन्वां सुभा जयित्वाग्रे जयन्तम् ।
त्वे गवतः सुवृषाण्ये इन्द्रा—स्वर्गं वष्टं देवकुले वर्तितः
- २ परंभु द्वि जमिभिः सेत्येवा—ऽनु घृमित्ति सिद्धुःकृतिः इन्द्र ।
प्रिया गिरं वचन्तु योमिरन्वै—पवापुतः किंसीद्वि उपे अस्मन्
- ३ इन्द्रं चं न्य परपुत्रावन्तो वाचं कुत्रा गिरं वेदपत्नीर्षं स्युः ।
सुवांशीं ते पुष्यं राव प्तु स्वानं वै सुमुवांश्चिन्व सर्मन्
- ४ वेत्तुं न त्वां सुवसेत्तु इन्द्रा—ऽनु वद्यांभि सद्यते वर्तितः ।
त्वामिन्वे योपंतिं विन्व आस ३३ न इन्द्रं सुवसेत्तु सुवप्यं
- ५ पञ्चोद्वि चिद पञ्चाम्य सुवसु इन्द्रां सुवाम्यंश्चोय सुवप ।
सर्वेभ्यो सिन्धुमुवपंस्तु मयः सप्तं विन्वुवाञ्चइन्द्रावसीद्विः
- ६ पुत्रेभ्य इव सुवन्तो पशुपती इ उपे मत्स्यन्तो विरिञ्चिा जर्षिब ।
वृषि चंङ्कुर्यन्तो इन्द्राञ्चु इन्द्रा सवापमपुव विन्वोः
- ७ आ पुत्रवाद्यो मत्स्यन्तां मनुता अतिन्वन्तो विन्वुभिः शिवातः ।
आ सोऽन्वव सपुया जर्षिब कुन्वा सुवुम्यो जजगन् वुषा वृ
- ८ सुवप्योर्त्तं अदिशि श्रेवसेभ्यो अश्वतो नि जंमूने परंप्यसि ।
अश्वर्षिभ्य इ पुषिर्षी परंमयाः पुष्युविर्षिइन्द्रावर्षमः
- ९ इन्द्रां न सुवर्षं परंप्यी—ऽनुसुनेर्षिभिः जंमव ।
सुवसु इन्द्राः सुवर्षीं अविद्या—स्वन्ववुम्यन्ति वर्षिवाप
- १० इन्द्रांश्चो न परंमयांरांय पवाकृतमि सिन्धे शिवातः ।
पुषिगपुः पुषिर्षिभिःशिवः वृषि चंङ्कुर्यन्तो रत्तपव
- ११ परं नु चो विदुति चं पपुस्य वैङ्कुर्योर्त्तान् रत्ता न्वसतः ।
सुम्यो न इन्द्रान् नि शिंशानि वृषिः सुपु सर्मिइन्द्राविर्षं ववाव
- १२ वाचं सुवं कुर्वं वृवृत्तप्य—पुं इन्द्रं नि वृवृत्तवर्षावः ।
वृवृत्तव्यं वाचं सुवर्षावं सुवर्षं सुवप्यो वै जंमपुसुं त्व

[दृतीयोऽध्यायः ॥३॥ अ० १-३०]

(१०)

१० मैत्रावरुणिवसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

उग्रो जज्ञे वीर्यीय स्वधावाञ्चक्रिरपो नर्यो यत् करिष्यन् ।
जग्मिर्धुवा नृपवदन्नमवोमिस्त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित् । १
हन्ता वृत्रमिन्द्रः शूश्रुवानः प्रावीञ्चु वीरो जरितारंमृती ।
कर्ता सुवासे अह वा उ लोकं वाता वसु मुहुरा वाशुपे भूत् २
युध्मो अनर्वा खञ्जकृत् समद्वा शूरः सत्रापाद् जनुपेमर्षाव्हः ।
व्यास इन्द्रः पृतना. स्वोज्ञा अधा विश्वं शत्रूयन्तं जघान ३
उमे विधिन्नु रोर्दसी महित्वा ऽऽ पंग्राथ तविपीभिस्तुविष्मः ।
नि घञ्जिन्धो हरिवान् मिमिक्षन् त्ममन्धसा मवेधु वा उवोच ४
वृषा जजान वृषण रणाय तमु चिन्वारी नर्यं ससृष ।
प्र यः सेनानीरथ नृभ्यो अस्तीनः सत्वा गुषेयणः स धुष्णुः ५ [१]

नू पित स द्वेषते जनो न रेधन् मनो यो अस्य घोराधिव्यासात् ।
यज्ञैर्य इन्द्रे वधति दुर्वासि क्षयत् स राय ऋतुपा ऋतेजाः ६
यविन्नु पूर्वो अपराय शिक्षन्नयज्ज्याघान् कर्नीयसो द्वेष्याम् ।
अगुत् इत् पर्यासीत् दूरमा चिञ्चु चिञ्च्यं मरा शयि नः ७
यसा इन्द्र प्रियो जनो वृषांशुपसञ्जिरेके अद्रिषः सखा ते ।
धुर्यं ते अस्यां सुमती चर्मिष्ठाः स्याम वरुथे अग्रतो नृपीती ८
एष स्तोमो अपिहृयुद् वृषा त उत स्तामुर्मधवन्नकपिष्ठ ।
शुषस्कामो जरितारं तु आगन् त्वमद्ग शंङ्ग वसु आ शंको नः ९
त न इन्द्र त्वर्यताया ह्ये धास्मना च ये मघवानो जुनन्ति ।
वस्वी धु ते जरित्रे अस्तु शक्तिर्युय पात स्वस्तिमिः सर्षा नः १० [२] (१११)

(११)

१० मैत्रावरुणिवसिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असावि द्वेष गोऋजीकमन्धो न्वस्मिन्नन्द्रो जनुरेभुवोच ।
वोषामसि त्वा हर्यम्ब यज्ञैर्वोधा नः स्तोममन्धसो मवेधु १
प्र यन्ति यज्ञं विपर्यन्ति ब्रह्मिः सोममायो विदधे वृध्रवाचः ।
न्यु द्वियन्ते यज्ञसो गृभादा दूरउपध्वो वृषणो मृपावः २ (११३)

(११)

११ वैद्यवर्षीर्षतिष्ठा । लम्बा । विदुः ।

कस्मिन्मूर्ध्वेने कुमुले व प्रीम	एवंः कुम्भीक्यावर्षी व विष्वाः ।	
वा सम्भृती कर्णसुष्टौ परस्य	कमुन्वाग्नि सुम्भितपत्र वेदः	१
नं इ त्वर्षिन्नु कुलंवापुः	सुसुम्भयवस्तुम्यं समुर्वे ।	
एतं वन्वृत्तं कुपुंत्वं म्यस्तु	वर्षेवव वानुष्टेपत्रु सिस्त्रं	२
नं कुम्भो वृता प्रीत्यान्तं	एतो विन्वाग्निःकुम्भिनि सुसुम्भं ।	
व वैर्षकुम्भि कुम्भस्तुम्भः	वेर्षवाता सुसुम्भेनु सुम्भ	३
नं मूर्ध्वेनेने वेर्षवेष्टी	सूर्षिनि वृता इर्षव इति ।	
नं नि वस्तु सुर्वीं कुम्भि	वाऽऽवर्षयो कुम्भिते सुसुम्भं	४
नं वृत्तवर्षि वस्तुम्भ एति	एतु पर कुपे मनुति वं सुम्भः ।	
विर्षवेने कस्तुवर्षिनि	एवं वृत्तं मूर्ध्वेनेनेने	५ [१९]
कम्भा वा तं इन्नु मीर्षवनि	एतवर्षव वामुर्व सुसुम्भं ।	
कुम्भं ते वृत्ती कुम्भय कुम्भि	एन्नु वृत्तानि सुसुम्भं वावर्ष	६
वा तं सुम्भो वृत्तवर्षे परिस्य	वृत्तवर्षं सुम्भ इतिः एतु ।	
वर्षेन वेऽऽवेष्टिर्षवेष्टी	एतं विष्वाग्नि सुम्भे सुम्भ	७
विष्वाग्नि इत तं वववर्षिष्ठी	वर्षे म्येव कुम्भे वृत्तवर्षः ।	
नि सुम्भं नि वृत्ती विष्वा	वृत्तवर्षिष्ठी इतिः एतु	८
वृत्तवर्षिष्ठी तं वववर्षिष्ठी	वर्षे वेऽऽवेष्टिर्षवेष्टी सुम्भं	
वे ते इर्षवेष्टि सुम्भेनेने	वृत्तवर्षं सुम्भेनेने सुम्भं	९
कुम्भे वेऽवेष्टी सुम्भं सुम्भं	वृत्तवर्षं सुम्भेनेने सुम्भं	
वेर्षवेष्टि सुम्भेनेने सुम्भे	वृत्तवर्षं सुम्भेनेने सुम्भं	१०
वृ इन्नु वृत्तवर्षवाम सुम्भ	वृत्तवर्षवामं सुम्भेनेने	
वर्षे वेऽवेष्टी सुम्भेनेने सुम्भे	वृत्तवर्षं सुम्भेनेने सुम्भं	११ [१९] १८०

[वृत्तीयोऽप्याय । अ० १-३०]

(१०)

१० मैत्रावरुणिर्यासिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

उग्रो जज्ञे वीर्याय स्वधायाञ्चक्रिरयो नर्यो यत् करिष्यन् ।	
जग्मिर्धुवां नृपवृत्तमवोभिस्त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित् ।	१
हन्ता बृधमिन्द्रः शूशुवानः प्रावीशु वीरो जरितारंमृती ।	
जतीं सुदासे अह वा उं लोकं वाता वसु मुहुरा वाशुषे मृत	२
युष्मो अनर्वा खंजकृत समद्रा शूरः सत्रापाद् जनुपेमर्षाच्छः ।	
व्यास इन्द्रः पृतना. स्वोजा अधा विश्वं शत्रुपन्तं जघान	३
उमे विधिन्नु रोवसी महित्वा ऽऽ पंपाथ तविपीभिस्तुविष्मः ।	
नि धञ्जिमिन्नु हरिवान् मिमिक्षन् त्समन्धसा मवेपु वा उवोच	४
धृपां जजान धृपणं रणां च तमुं चिन्नारी नर्यं ससूष ।	
प्र यः संनानीरध नृभ्यो अस्तीनः सत्यां गुवेर्यणः स धुष्युः	५ [१]

नृ पित स धेपते जनो न रेपन् मनो यो अस्य घोरसाविर्थासात् ।

यज्ञैर्य इन्द्रे वर्धते दुर्वासि क्षयत् स राय क्रतुपा शक्तेजाः

यदिन्द्र पूर्वो अपराय शिक्षास्यज्ज्यापान् कनीयसो धृष्णाम् ।

अमृत इव पर्षासीत् पूरमा चिन्न पित्र्यं मरा रुधि नः

यस्त इन्द्र प्रियो जनो वृषाशपसन्निकेके अत्रिषः सखां ते ।

धृवं ते अस्यां सुमती चनिष्ठा. स्याम परक्षे अहंतो नृपीती

एव स्तोमो अचिक्रवृद् वृषां त उत स्तामुर्यधवत्तक्रपिष्ठ ।

शुषस्कारो जरितारं त आगन् त्वमद्ग शंहु वस्य आ शंको नः

स न इन्द्र त्वर्यताया इपे धास्मनां च ये अघवानो जुनन्ति ।

वस्ती पु ते जग्ने अस्तु शक्तिर्युय पात स्वस्तिमिः सदां नः

१० [२] (१११)

(११)

१० मैत्रावरुणिर्यासिष्ठः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

असाधि देवं गोर्कजीकमन्धो न्यस्मिन्नन्द्रो जनुपेगुवोच ।

वोर्धामसि त्वा ह्यर्यम्ब यज्ञैर्वीधां नः स्तोममन्धसो मवेपु

प्र यन्ति यज्ञं विपर्यन्ति यधिः सोमसाधो विदधे ब्रधवाघः ।

न्यं क्षिपन्ते यज्ञसो गृभावा हूरजपञ्चो वृषणो नृपाचः

(११२)

अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	१
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	२
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	३
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	४
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	५ [३]
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	६
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	७
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	८
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	९
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	१० [४] (१००)

(११)

१ अथर्ववेद अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद ।

अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	१
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	२
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	३
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	४
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	५
अथर्ववेद अथर्ववेद अथर्ववेद	६ [५] (१००)

भूरि हि ते सर्वना मानुषिषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् ।	
मारे अस्मन्मघवृशुयोक् कः	६
तुभ्येदिमा सर्वना शूर विश्वा तुभ्य ब्रह्माणि वधना कृणोमि ।	
त्व नृभिर्हृष्यो विश्वधासि	७
नू विष्णु ते मन्यमानस्य वृस्मो—दक्षुवन्ति महिमानमुग्र ।	
न वीर्यमिन्द्र ते न राधः	८
ये च पूर्वं ऋषयो ये च नूतना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्रां ।	
अस्मे ते सन्तु सख्या ज्ञिवानि यूय पात स्वस्तिमि, सर्वा नः	९ [६] (२१०)

(१३)

६ मैत्रावरुणिर्यसिष्ठ । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

उतु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्ये—न्द्रं समर्यं महया वसिष्ठ ।	
आ यो विश्वानि शक्सा ततानो—पश्रोता म इवंतो वचांसि	१
अयामि घोषं इन्द्र कुवजामि—रिरज्यन्त यच्छ्रुधो विवाचि ।	
नहि स्वमार्युश्चिकित्ते जनेषु तानीदहास्यति पर्यस्मान्	२
युजे रथं गवेषण हरिभ्या—मूप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थु ।	
वि वाधिष्ट स्प रोवसी महित्वे—न्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान्	३
आपश्चित् पिप्युः स्तर्योई न गाधो नक्षत्रत जरितारस्त इन्द्र ।	
याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्व हि धीमिर्दयसे वि वाजान्	४
ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविराधंस जरित्रे ।	
एको देवत्रा दयसे हि मतीं—नस्मिञ्छूर सर्वने मादयस्व	५
एवेदिन्द्र वृषण वज्रचाहु वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः ।	
स न स्तुतो वीरवद् धातु गोमद् यूय पात स्वस्तिमिः सर्वा नः	६ [७] (२१६)

(२४)

६ मैत्रावरुणिर्यसिष्ठ । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

योनिष्ट इन्द्र सर्वने अकारि तमा नृमिः पुरुहूत प्र याहि ।	
असो यथा नोऽविता वृषे च वृषो वसूनि ममर्वश्च सोमैः	१ (२१७)

मूर्ध्नि ते वरं हन्तुः सुवर्षीः सुतः सोमः परिभिक्षा नभुनि ।
 विरुन्धवेभ्य मध्ये सुवृक्षि-शिवमिन्तु जोह्वंसी मन्त्रिणा ९
 आ नो विरु आ प्रुसिन्धय श्रेजीवि-शिवं सुर्वैः सांजुदेपाव वाहि ।
 वर्धन्तु त्वा हर्षो सुर्वेभ्य-याङ्गुवमच्छां सुवर्षं न्वाव १०
 आ नो विन्ध्वमिन्धुमिभिः सुजापु ब्रह्मं मुष्णन्ते हर्षन्व वाहि ।
 वरीभूज्वर स्वर्षिभिः सुसिन्धु-उत्से वृषव सुर्वैः सुवन्मिन्ध ४
 पुव लोमेयं सुव उदापु वाहं भुविभूवन्तो न प्रावर्षन्धवयि ।
 हर्षं न्वावसुर्वै इहे वर्यसं विर्वीशु धामर्षि सुः धोर्वत वा ५
 पुवा न हन्तु वार्यस्व पूर्वि प्र तं मुही सुमति वंशिराज ।
 हर्षं विन्ध सुवर्षन्धः सुवीर्यं सुर्वं परत सुसिन्धुभिः सदां वा ६ [६] (१११)

(११)

१ विष्णुवर्षिर्षिद्धा । ११२ । विष्णु ।

आ तं सुव हंशोत्पुसु वर्धन्धुवो क्व प्रावर्षन्तु सदाः ।
 परावि विरुद्धर्षिस्व वृष्णो-मं ते मयं विन्धुमन्त्रिभि वाशि १
 नि दुर्षं हन्तु अधिष्ठाभिर्ध-भुभि दे सु मयीको सुवर्षि ।
 आर तं वर्यं सुवृक्षि विन्धुमन्त्रि-रा नो मर सुवर्षे वसुंवाव २
 सुर्वं न विविष्णुवर्षं सुवर्षं सुवर्षं सदां सुव प्रातिरन्तु ।
 उवि वर्यं सुवृक्षि मर्विष्णु-उत्से सुवृक्षि चै व यधि ३
 न्वावन्तो हीगृ क्वपु अस्मि न्वावन्ताऽवितुः सूरं मुनी ।
 विन्धुवृक्षेनि तविर्वीव वृष्टौ धोकेः सुवृष्य इतिशो व वर्यं ४
 कुर्वन्तं पुन हर्षन्वाव हव-मिन्धु सदां सुवर्षन्तुविष्णुनाः ।
 सुवा वृक्षि सुवर्षां सूर वृक्षि सुर्वं तर्षन्धः सनुपासु वार्यं ५
 पुवा न हन्तु वार्यस्व पूर्वि प्र तं मुही सुमति वंशिराज ।
 हर्षं विन्ध सुवर्षन्धः सुवीर्यं सुर्वं परत सुसिन्धुभिः सदां वा ६ [९] (११२)

(२६)

५ मंत्रायतनविषयसिद्धः । इन्द्रः । अिष्टुत् ।

न सोम इन्द्रमसुतो ममाद् नार्धद्राणो मधवानि सुतासः । तस्मा उक्थं जनये यज्जुजापि मधवर्वाय. शृणुवद् यथा न.	१
उक्थपउक्थे सोम इन्द्रं मगाद् नीधेनीधि मधवानि सुतास । यदी सुबाधः पितरु न पुत्रा समानदीक्षा अयसे हवन्ते	२
उकार ता कृणवन्नूनमन्या यानि नुयन्ति वेधसः सुतेषु । जनीरिष पतिरेकं समानो नि मासुले पूर इन्द्र मु सया.	३
पुवा तमादुठत शृणु इन्द्र एको विमुक्ता तरणिर्मवानाम् । मिथस्तुर ऊतयो यय्य पूर्वा रस्मे मद्राणि तन्नत मियाणि	४
एवा वसिष्ठ इन्द्रमसुतये नून कृष्ठीनां वृषम सुते गृणाति । सहस्रिण उप नो माहि वाजान् युप पात स्वस्तिभिः मदा नः	५ [१०] (२३३)

(२७)

५ मंत्रायतनविषयसिद्धः । इन्द्रः । अिष्टुत् ।

इन्द्र नरो नेमधिता हवन्ते यत् पायां युनजति पियुस्ता । शरो नृपाता शक्तराश्वदान आ गोर्गति वजे मजा त्व नः	१
य इन्द्र शृणो मधवन् ते अस्ति शिक्षा सक्षिंम्य पुरुहूत नृम्यः त्व दि हुक्का मधवन् विचेता अपा वृधि परिवृत न राध	२
इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीना यधि क्षमि विपुंरूप यदस्ति । ततो वधाति व्राशुपे पशुनि चोवृद् राध उपस्तुतश्चिद्ववांश्च	३
नू पित इन्द्रो मधया सहृती वानो वाज नि यमते न ऊती । अनूना यस्य वक्षिणा पीपाय वाम नृम्यो अभिर्वीता सक्षिंम्य	४
नू धेन्न शये वरियस्तुधी न आ ते मनो ववृत्याम मपार्य । मोमुवश्वावद् रथवृद् व्यन्तो युप पात स्वस्तिभिः सदा नः	५ [११] (२३८)

(१८)

५ वैश्वानरपरिचरिणः । एतदा । विष्णुः ।

अथां च इन्द्रस्य पाद्वि विद्या—उर्वाण्यसौ हरेण बभूवुः पुस्ताः । विन्धं विन्धि त्वां विह्वलन्तु कर्षी अस्त्वत्पुमिष्णुंमुदि विन्धमिन्ध	१
हर्षं त इन्द्र मद्रिमा स्वानुह् क्त्वा पत् पप्रसिं सवन्निधुर्वीण्यम् । आ पद् बर्षं वृषिणि हस्तं उग्रं श्राट् सन् कर्षां जमिष्णु अर्वाण्यम्	२
तनु मर्षीतीण्यु ओम्बुवात्रान् त्वं कर्षुन् न रोर्वीणी विन्धेव । मुद्गे श्रवात्र सवन्ति हि उद्गे अर्षुर्नि विन्धुं त्नुमिषिण्यम्	३
पुमिर्नि इन्द्रार्धमिर्षसस्य इर्षिण्यसो वि विन्धित्वा पक्वन्ते । मद्रि पक्वन्तु अर्णतज्जमेना अर्षं श्रिता कर्षण्यं सुपी नं एतत्	४
शोचयेदिन्द्रं उपचानमेनं मुद्गे पुपो पर्वतो पद् कर्षण्यं यो अर्षेता अर्षाहृष्टीमर्षिण्यो वृषं पर्वतं स्फुरितमिः कर्षं नः	५ [१९] (१९)

(१९)

५ वैश्वानरपरिचरिणः । एतदा । विष्णुः ।

अर्षं सार्धं इन्द्रं तुम्बं तुम्बु आ तु न पाद्वि हरिपुष्पवर्षाः । पिशा त्वं स्व तुम्बुवस्तु श्रो—र्षेणं मुचामि मपकविष्णुः	१
मर्षेन् वीरु अर्षाहृष्टीं जुलाण्यं अर्षाणीम् हर्षिषिर्षां वि तुम्बम् । अन्मिधुं पु कर्षेनि मत्सुसवो—पु कर्षांनि मुण्यन् इवा नी	२
का तं अस्त्वर्षाहृष्टीः तुम्बैः कुवा तुम्बं तं मक्वन्तु द्वासां । विन्धं मुवीरा तंवनं त्वापा एषां न इन्द्रं मृण्यो हरेण्य	३
जुता प्रा वे पुष्प्याः हर्षेण्यं वेत्तां पुर्वीण्यमर्षुलोर्षीण्यम् । अप्राहं त्वां मक्वन्तुओषधीसि त्वं न इन्द्रासि कर्षेतिः विन्धेव	४
शोचयेदिन्द्रं उपचानमेनं मुद्गे पुपो पर्वता पद् कर्षण्यं । यो अर्षेता अर्षाहृष्टीमर्षिण्यो वृषं पर्वतं स्फुरितमिः कर्षं नः	५ [१९] (१९)

(३०)

५ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठ । इन्द्रः । विन्दुप् ।

आ नो वेष शर्वसा याहि शुष्मिन् भवा वृष इन्द्र रायो अस्य ।	
महे नृम्णाय नृपते सुवञ्च महि क्षत्राय पस्याय शूर	१
हवन्त उ त्वा हव्य विषाचि तनूप् शूराः सूर्यस्य सातो ।	
त्व विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्व वृत्राणि रन्धया सुहन्तु ।	२
अहा यविन्द्र सुविना व्युच्छान् दधो यत् केतुमुपम समत्सु ।	
न्यग्निः सीवुवसूरो न होता हुषानो अत्र सुमर्गाय वेवान्	३
वृष ते त इन्द्र ये च देव स्तवन्त शूर ददतो मघानि ।	
यच्छा सूरिभ्य उपम वरुधं स्वामुवो जरणामश्रवन्त	४
वोचेमेविन्द्र मघवानमेन महो रायो राधसो यद् ददन्न ।	
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविन्दो यूयं पात स्वस्तिमि सदा ।	५ [१४] (२५३)

(३१)

१२ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठ । इन्द्र । गायत्री, १०-१२ विराट् ।

प्र च इन्द्राय मार्दन् हर्षश्वाय गायत । सत्वाय सोमपात्रे	१
शसेदुक्थ सुदानव उत द्युक्ष यथा नरं । चक्रुमा सत्यराधसे	२
त्व न इन्द्र वाजयुस्त्व गव्युः शतक्रतो । त्व हिरण्ययुर्वसो	३
वृषमिन्द्र त्वायवो ऽभि प्र णोनुमो वृषन् । विन्दी त्वस्य नो वसो	४
मा नो निदे च वक्तव्ये ऽयो रन्धीररावणे । त्वे अपि क्रतुर्मम	५
त्व वर्मासि सप्रथं पुरोयोधश्च वृत्रहन् । त्वया प्रति ब्रुवे युजा	६ [१५]
महो उतासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सहं । मन्नाते इन्द्र रोवसी	७
त त्वा मरुत्वती परि मुवद् धाणी स्यावरी । नक्षमाणा सह द्युभि	८
ऊर्ध्वासुस्त्वान्विन्दवो भुवन् वृस्ममुप दधि । स ते नमन्त कूष्टय	९
प्र वो महे महिवृधे मरध्व प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम् ।	
विशः पूर्वीः प्र चरा चर्यणिषा	१० (२६३)

अनुभवश्चि सुखिनि सुखित्त-विश्रान्तु अहं जगत्सु विद्यते ।

वस्तु सुखसि न विवन्ति धीरः

११

इत्थं वासीत्युत्तम-मुनेषु सुखा एवमेव वदन्ति इदं धीः ।

इत्येवाव कांसु सम्राटिन्

१२ [१६] (१५)

(११)

१० (१ १५) शिवस्यसिद्धिद्वयः, ११ सुखसंवेदनं सुखिनिविद्यते वा (अत्यन्तमेव सुखे),

११-१० सुखिनिविद्यते वा (अत्यन्तमेव सुखे) । इत्या । अन्वयः- (सुखी
करोतुहती), १ विद्या विद्य ।

ये तु त्वां प्राचतंसुग-ऽऽरे अस्वसि वीरवन् ।

आपचरेष्विदं सपुत्राई नु आ वंशी-ह न्ना ससुपं सुखि

१

इमे वि तं मन्त्राहृतं कृते यथा वशी न मनु जाहते ।

इन्ने कामे जह्तिगारो वसुपुत्रो एते न क्वस्य वंशुः

२

एवस्वस्यो वज्रहस्तं सुखिनिं पुत्रो न त्तिगै इवे

इम इन्द्राप सुखिने कामसि सुखासिप ।

तौ आ मदीय वज्रहस्त पीतपु हरिन्वी सुप्रोक्त आ

४

अनुपपुत्रकं ईच्छे यदंता तू विधी वशिपुत्र निः ।

सुपुत्रिह वः सुहसामि सुता व-अस्मिन्निर्वाणुया विम्वर

५ [१७]

ह श्रीप जयतिन्कुतु इन्वीन सुसुते सुधिः ।

वस्तं मन्त्रिप सर्वकामि सुख्यन् सुखोत्थेपु सुवसि

६

मनु वदंमे वचनं सुबोद्धु एव सुवर्जासि वसंत ।

वि त्वाहीतसु वेदं मनेत्र-इह सुवामो मगु नर्वय

७

सुवीतां सासुपुत्रो अस्मिन्निर्वाण सुखिनिं ।

वर्षाया पुत्रीरसि सुसुखमित् सुखधियं पुंसुते वदः

८

यः शंसत सासिने वसंता सुवे सुसुखं सुव आसुखं ।

अस्मिन्निर्वाणसि केसि पुर्वसि न सुवाहः कसुखं

९

वर्षः सुवाता एव वसंतु न वीरवन् ।

इन्ने वन्वासिवा वस्तं सुवसो मनुना व मेवसि सुवे

१ [१८] (१५)

- गमद् वाजं वाजयन्निन्द्र मर्त्यो यस्य त्वमयिता मुर्वः ।
 अस्नाकं बोध्ययिता रथानां—मस्माक शूर नृणाम् ११
 उदिश्वस्य रिच्यते—ऽशो धनं न जिग्युषं ।
 य इन्द्रो हरिश्चान् न वमन्ति त रिषो यक्षं वधाति सोमिर्नि १२
 मन्त्रमस्वयं सुधितं सुपेशेत् वधात यज्ञियेष्व ।
 पूर्वींश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्ध्रे कर्मणा मुर्वत् १३
 कस्तमिन्द्र त्वायंसु—मा मर्त्यो वधयति ।
 भ्रुवा इत् ते मघवन् पार्यं विवि वाजी वाजं सिपासति १४
 मघोनः स्म वृद्धहृत्पेषु चोक्ष्य ये वरुति प्रिया वसु ।
 तप्य प्रणीती हयंश्च सुरिभिर्विश्वा तरेम वृतिता १५ [१९]
- तवेदिन्द्रायाम वसु त्व पुष्पासि मध्यमम् ।
 लुत्रा विश्वस्य परमन्त्यं रात्रि नकिञ्च नोपु पुण्यते १६
 त्व विश्वस्य धनुदा असि प्रतो य इ मयन्त्याजयं ।
 तपाय विश्वः पुरुहूत पार्थिवो ऽवस्युर्नाम भिक्षते १७
 यद्विन्द्रु यार्वतस्त्व—मेतापं गृहणीशीय ।
 स्तोतारमिद् विधिधेय रवावसो न पापत्तार्यं रासीय १८
 शिक्षेयमिन्द्रहृयते विधिधेये राय आ कुलचिद्विदे ।
 त्राहि त्वदुन्यन्मववन् न आप्य वस्यो अस्ति पिता चन १९
 तरणिरित् सिपासति वाजं पुरध्या युजा ।
 आ व इन्द्रं पुरुहूत नमे गिरा नेमि तप्येव सुष्टम् २० [२०]
- न कुप्सुती मर्त्यो विन्वते वसु न चेषन्त रुपिर्नेशात् ।
 सुशक्तिरिन्मघवन् तुभ्य मावते वेष्ण यत् पार्यं विवि २१
 अमि त्वा शूर नोनुमो ऽदुग्धा इव पेनयं ।
 ईशानमस्य जगतः स्वर्हंशमीशानगिन्द्र तस्थुषं २२
 न त्वाचो अन्यो विव्यो न पार्थिवो न जातो न जन्तिष्यते ।
 अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तंस्त्वा हवामहे २३
 अमी पतस्तवा मरेन्द्र ज्यायः कनीयसः ।
 पुष्वसुहि मघवन् त्तनावसि मरेमरे च हृष्यः २४ (९८९)

एवं पुनस्तु मन्त्रव्यवहारान् लुप्तान् आ वदं कृषि ।

अस्माकं चोत्पत्तित्वा मन्त्राणां मन्त्रं वृषः सर्वान्तरम् ।

१५

इन्द्रं कर्तुं नु आ मरं पिता पुत्रेभ्यः पत्न्या ।

विभक्तं चो अस्मिन् पुंश्चतस्र पत्न्यनि ज्ञेया ज्योतिरिहोमिदि ।

१६

मा नु अङ्गानां वृष्णानां वृष्णोऽङ्गं मन्त्रिणां चो अर्चं कर्तुः ।

एवमर्चं वृषं पुनतां सान्ध्यादिभ्यः अतिं ह्यर ताम्भ्यः ।

१७ [११] (११)

(११)

१० (१-१) वैश्वानरस्यैवैविक्रमः, १०-११ वदितवृषाः । १-१ वदितवृषा लोको व
१०-११ वदितः । विष्णुः ।

वित्तवर्धं मा वदितवृषां चो अतिं वि प्रोक्तुः ।

वृषिर्षन् वृषो परं वृषिं चो वृषं न च वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

१

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

२

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

३

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

४

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

५ [१२]

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

६

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

७

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

८

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

वृषावर्षित्वा वृषो वृषो वृषावर्षित्वा वदितवृषः ।

९

(१०५)

विद्युतो ज्योतिः परि सजिहान मित्रावरुणा यदपरयता त्वा । तत् ते जन्मोत्तिकं वसिष्ठाऽगस्त्यो यत् त्वा विश आजमार	१० [२३]
उतासि मैत्रावरुणो वसिष्ठो वश्यां ब्राह्मन् मनसोऽपि जातः । इप्स स्कन्धं वरुणा देव्येन विश्वे वृषाः पुष्करे त्वावदन्त स प्रकेत उमयस्य प्राक्षिह्वान् त्सहस्रवान उत वा सर्वाः । यमेन तत परिधिं वसिष्य शंभुरसः परि जज्ञे वसिष्ठः सत्रे ह जाताविपिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिपिचतुः समानम् । ततो ह मान् उर्वियाय मध्यात् ततो जातमृषिमाहूर्वसिष्ठम् उक्थमृतं साममृतं विमर्ति ग्राषाण विभ्रत् प्र वक्रात्ययै । उपेनमाध्व सुमनस्यमाना आ वो गच्छाति प्रतृवो वसिष्ठः	११ १२ १३ १४ [२४] (३०६)

(३४)

[तृतीयोऽनुयायः ॥३॥ सू० ३४-५५]

१५ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । विश्वे देवाः, १६ अग्निः, १७ अतिर्बुध्न्यः । विपदा विराट्, १२-२५ त्रिष्टुप् ।

प्र शुक्लेतु वृषी रंजीया अस्मात् सुतष्टो रथो न घाजी	१
विदुः पृथिव्या विदो जनित्रं शृण्वन्त्यापो अध क्षरन्तीः	२
आपंश्विदस्मै पिन्वन्त पृथ्वी वृत्रेषु शूरा मसन्त उग्राः	३
आ धूर्ध्वस्मै वधाताश्या निन्द्रो न वृजी हिरण्यवान्	४
अभि प्र स्याताहेव यज्ञ यातेव पत्सन् त्मनां हिनोत	५
त्मनां समर्त्सु हिनोत यज्ञ वधात केतु जनाय वीरम्	६
उर्वस्य शुष्माद् मानुनातं विमर्ति भार पृथिवी न भूम	७
ह्वयोमि देवो अयातुरग्ने साधञ्चतेन धियं वधामि	८
अभि वो वृवीं धियं वधिध्वं प्र वो वेवत्रा वार्चं कृणुध्वम्	९
आ चष्ट आसा पार्थो नदीनां वरुण उग्रः सहस्रचक्षाः	१० [२५]

राजा गुप्त्रानां पेशो नदीनां मनुत्तमस्मै क्षत्र विश्वायु	११
अविष्टो अस्मान् विश्वास्तु विक्ष्व-सुं कृणोत शसं निन्तिस्तोः	१२
न्येतु विद्युद् द्विपामशेवा युपोत् विश्वग्रपस्तनूनाम्	१३
अवीक्षो अभिर्हव्यान्नमोभिः प्रेष्टो अस्मा अघायि स्तोमं	१४
सजुद्वेचोभिर्पां नपात् सखायं कृध्व शिवो नो अस्तु	१५

अज्ञानमुक्तेरपि गुणनि बुद्धे मुक्तिं राजानु वीर्यं	१६
या बोधैर्बुद्ध्या वि वि श्राम्ना बुद्धो जस्य विद्वत्तापाः	१७
अत न पनु ननु क्वां बु व श्रये वंनु सर्वतो अर्धं	१८
तर्कनि शत्रु स्वार्थं सुमा अज्ञातमाज्ञो ज्ञेयैरिषयः	१९
आ पन्नः पत्न्यैरमुस्त्वप्यु लप्यां सुपानिर्वाणं श्रीणः	२ [२६]
वतिं नुः स्तोत्रं तप्यां कुणेत स्यात्सुमे अत्यंतिसिंशुः	२१
तय वा एवम् एतिसात्रो वसुन्व्य ऐर्षी वक्ष्यामी कृषीत् ।	
कंकीरिणि सुसण्ये नो असु तप्यां सुल्लो वि वंशु एतः	२२
तल्ले एतु पर्यास्तस्य आपुस्तव एतिसुत ओरंपीकृत धीः ।	
वनुस्पर्तिनिः सुपिनी मुनोषं बुद्धे ऐर्षी परी एवतो नः	२३
अनु तनुसी ऐर्षी विद्वत्सुत्तुं सुद्धो कंकेत इत्यस्य ।	
अनु विभं मुनो पे सुल्लता एतः स्वां बुद्धं विपथै	२४
तसु इद्धो कंको विनो अमि एतु ओरंपीर्षिनिर्वा युक्त ।	
कंकेत तप्यां मुकतांनुपस्यं पूयं वात सुसिनि सदा नः	२५ [२७] ११०

(२)

१५ वैश्वदेवविर्षिः । निम्ने देवा । विमृत् ।

अं नं इन्द्रायी मंशुजर्षिः अं नु इन्द्रावर्ष्य गुणवप्य ।	
समिन्वादीयां सुवितापु नं पोः अं नु इन्द्रांनुकस्य वाजंशरी	१
अं नो पशु सतु नुः रंशं असु अं नु पुंशि सतु सनु एतः ।	
अं नः सुतस्यं सुवर्षसु अंनुः अं नो अर्द्धमा पुंशुज्ये असु	२
अं नं श्रुत सतु बुर्ष्यं अं असु अं नं उद्धुषी मंशु सुपारिः ।	
अं ऐर्षी कुली अं नो अविः अं नं देवतां मुहर्षि सनु	३
अं नं अग्निर्वीरिणीको असु अं नं विद्वत्पर्यानुभित्तु इय ।	
अं नं सुज्जां सुज्जाति सनु अं नं इतिरो अमि वंनु वातः	४
अं नो ध्याव्यापिरी पूरंशुती सनुत्तर्षिं इत्यं नो असु ।	
अं नु आरंपीर्षिनिर्वा मन्नु अं नो राजनुस्वतिरनु विज्जु	५ [२८] ११०

शं न इन्द्रो वृद्धिर्भुवो अस्तु	शर्मदित्येर्विर्दणः तुषारतः ।	
शं नो रुद्रो रुद्रेक्षिर्गलायः	शं इस्वव्या शर्मिस्त्रि शृणोतु	६
शं न सोमो भवतु ब्रह्म शं नः	श नो प्राचाणः शशु सन्तु वृजाः ।	
श नः स्वर्षणां शितयो भवन्तु	शं नः पुस्वर्षुः शर्मस्तु वेदिः	७
श नः सूर्य उरुचक्षा उरैतु	श न प्रतसः प्रदिशो भान्तु ।	
शं नः पर्वता भुवयो भवन्तु	शं नः सिन्धयः शशु सन्त्यापः	८
श नो अदितिर्भवतु प्रतोमि.	शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्षाः ।	
शं नो विष्णुः शशु पूषा नो अस्तु	श नो भविन्न शर्मस्तु श्रुयुः	९
श नो देवः संपिता वार्यगाणः	श नो भवन्तुपसो विभ्रातीः ।	
शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्युः	श नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शशुः	१० [२९]
शं नो देवा विश्वेदेवा भवन्तु	श शरस्वती सह शीभिरस्तु ।	
शर्ममिपात्रः शशु रातिपात्रः	शं नो विव्याः पार्थिवाः श नो अर्ष्या	११
शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु	श नो अर्थन्तु शशु सन्तु गावः ।	
शं न ऊर्ध्वः सुकृतः सुहस्ताः	श नो भवन्तु पितरो हवेषु	१२
शं नो अज एकपाद् देवो अस्तु	श नोऽहिर्बुध्न्युः शं संभुधः ।	
शं नो अपा नपात्र मेरुस्तु	शं नः पृथिर्भवतु देवर्गोषा	१३
आदित्या रुद्रा सस्रवो जुषन्ते	व ब्रह्म क्रियमाणे नवीष ।	
गुणवन्तु नो विव्याः पार्थिवास्तौ	गोर्जाता उत ये यज्ञियांसः	१४
ये देवानां यज्ञियां यज्ञियानां	गन्धैर्जन्वा अमृतां ज्ञाज्ञाः ।	
ते नो रासन्तामुरुगायस्य	वृष पात स्वस्तिमि. सदां न.	१५ [३०] (३४६)

[अनुषोऽध्यायः ॥४॥ प० १-३०]

(३६)

१. मैत्रावरुणिवर्षिस्तः । विश्वे देवाः । त्रिपुत्र ।

प्र ब्रह्मैतु सर्वनाहृतस्य	वि पृथिविर्भू ससृजे सूर्यो गा ।	
वि सानुना पृथिवी संस उर्वी	पुत्रु प्रतीकृत्येधे अग्नि.	१
इषां वां मित्रावरुणा सुसृक्ति	मिधु न कृण्वे असुसु नवीष. ।	
उनो धाम्न्यः पृथ्वीर्ब्रह्मणे	जनं च मित्रो यतति ब्रुवाणः	२
आ वार्तस्य धर्जतो रन्त इत्या	अपीपयन्त धेनवो न सुदां ।	
अहो विषः सर्वने जापयानो	अधिष्ठत्पृषुपथः सस्मिन्नूधन्	३

शिव व पुत्रा पुनःकृद्धी त इन्म विष्य सुरधां सुर प्राण ।	
न वो क्नुं विविक्तो सिन्वात्वा सुकृतुंमर्त्यं कृतपाम	४
परन्ते अस्व सुकृतं वर्यम म्मुत्सिस्तः स्व कृतस्य बार्कम् ।	
वि पूसां वाचते वृष्टिः सार्वाज इव ममो वृदास्य वैष्यम्	५ [१]
आ पर त्राकं प्रकृतो वाचसुनाः कर्त्स्नी सुतथी सिन्कुंमप्य ।	
वाः कृन्वन्त सुतुवाः सुत्राय अमि स्वेन परंस्तु पीन्वाजाः	६
कृत त्ये मी कृतो मन्वताम्य विवै श्रेकं वं कृत्विनांस्तु ।	
म्य नः परि कृतस्यैव वृत्तमपरीवृत्तं पुन्यं ते वृषि वः	७
प्र वो मुह्यिन्वति कृत्युत्वं व पूर्यं विपुत्वं ५ वृत्तम् ।	
मर्ग विषांस्तितारं ना कृत्याः क्राती वार्ते एतिवात्तं पुर्विन्	८
अप्युत्वं वो मरुतः अश्रेकं पुत्रात्वा विपुत्वं विविक्तपामवोमिः ।	
कृत वृत्तं पुनते वार्ते पुर्वं वं परं सुसिद्धिः कर्ता वः	९ [२] (११)

(१०)

< दीर्घवर्णवर्णविष्णु । विष्णे देवा । विष्णु ।

आ वा वार्तिन्वो वृद्ध सुवर्षी रथां वर्या कृतस्यो मर्त्यम् ।	
अमि विष्णुः कर्त्तुं शीतैर्भिः सुसिद्धा कृत्यैः पुनप्यम्	१
वृषं वृत्तं सुवर्षस्य वर्या सुवर्षी कृतस्यो मर्त्यम् ।	
तं पुन्यं स्वचक्ष्मन्तः विवर्षं वि श्रे पावति सुसिद्धिर्बन्धम्	२
अवर्षिष्य द्वि वं वर्या वृत्तं पुन्ये कर्त्तुं कर्त्तुं विष्णुः ।	
पुत्रा तं पूर्यं कर्त्तुं वर्याम् । न कृत्या मि वर्यते कृत्या	३
स्वकिन्व स्ववर्ष्य कृत्या वर्यते न सुवृत्तस्यैवृत्तम् ।	
वृषं वृत्तं वृत्तं स्वस्य कृत्या कृत्या हरिषी वर्यिष्यः	४
कर्त्तुं वर्यते कृत्या वर्यते विष्णु पासिर्विष्ये वर्यन्व प्रीतिः ।	
कृत्या वृत्तं वृत्तं वर्यते कृत्या वर्यते वर्यते वर्यते	५ [३]
कृत्या वर्यते वर्यते वर्यते वर्यते वर्यते वर्यते वर्यते ।	
अर्था कृत्या विष्णु वर्यते कृत्या वर्यते कृत्या वर्यते कृत्या	६ (१५)

अमि य वेवी निर्रतिश्रिवीशे नक्षन्त इन्द्रं शरवः सुपृक्षः ।

उप त्रिबन्धुर्जरवृष्टिमेत्यस्ववेश यं कृणवन्त मतांः

७

आ नो राधांसि सवितः स्तवध्या आ रायो यन्तु पर्वतस्य रातौ ।

सदा नो विव्यः पायुः सिषक्तु यूयं पात स्वस्तिमिः सदा नः

८ [४] (३६३)

(३८)

८ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । १-६ सविता, ६ उत्तरार्धस्य भगो वा, ७-८ वाजिनः। त्रिष्टुप् ।

उदु प्य वेवः सविता ययाम हिरण्यर्याममतिं यामशिभेत ।

नूनं भगो ह्वयो मानुषेभिर्वि यो रत्नां पुरुवसुर्वधाति

१

उदु तिष्ठ सवितः श्रुध्यस्य हिरण्यपाणे प्रमृतावृतस्यं ।

व्युर्वीं पृथ्वीममतिं सृजान आ नृभ्यो मर्तमोजन सुवानः

२

अपि धृतः सविता वेवो अस्तु यमा चिद् विश्वे वसवो गृणन्ति ।

स नः स्तोमान् नमस्पर्श्वनो धाद् विश्वेभिं पातु पायुमिर्नि सूरिन्

३

अमि यं वेव्यदितिर्गुणार्तिं सव वेवस्यं सवितुर्गुणाणा ।

अमि सन्नजो वरुणो गृणन्त्यमि मित्रासो अर्यमा सजोपाः

४

अमि ये मिथो वनुपः सर्पन्ते रातिं विवो रातिषाचः पृथिव्या ।

अहिर्बुध्न्यं उत नं शृणोतु वरुण्येकधेनुमिनिं पातु

५

अनु तन्नो जास्पतिर्मसीष्ट रत्नं वेवस्यं सवितुरिषान् ।

भगमृगोऽवसे जोहवीति भगमनुगो अर्धं याति रत्नम्

६

शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु वेवताता मितद्रवः स्वकाः ।

जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षसि सनेभ्यस्मद् युपवन्नर्मीवा

७

वाजेयाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विमा अमृता ऋतज्ञा ।

अस्य मध्वः पित्रत मादर्यध्व तृता यात पृथिभिर्देवयानैः

८ [५] (३७१)

(३९)

७ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । विश्वे देवा । त्रिष्टुप् ।

अर्धो अमि सुमार्ति वसवो अभेत प्रतीची जुर्णिर्वृवातातिमेति ।

भेजाते अर्त्री रथेवष पन्थां मृतं होता न इषितो यजाति

१

प्र वावृजे सुप्रया वृहिरिषा मा विश्पतींषु वीरिंटे इवाते ।

विशाम्रक्तोरुपसं, पूर्वहृतौ वायु, पूषा स्वस्तये नियुत्वान्

२

(३७३)

(८१)

७ मैत्रावरुणिर्दक्षिण । १ अग्नी त्रिवावरुणाभिव्रमगपूषध्यापश्यतिसोमदग्नाः, १-३ भगः, ७ अगस्तः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं देवाग्ँ	प्रातर्मित्रावरुणां प्रातरुन्विना ।	
प्रातरर्षगं पूषणं दार्शण्यमर्षिं	प्रातः सोमं मृतं कृष्टं तुषिमं	१
प्रातरग्निं मर्गमृष्टं तुषिमं	पूषं पूत्रमर्षिर्षो विधुतां ।	
प्राथमिन्द्रं य मन्थमानस्तुरग्निं	राजां चिद् य मगं भूक्षीत्याहं	२
मगं प्रणेत्तुमं सत्यराधो	मग्नेर्मां वियमुर्ववा ददताः ।	
मगं प्र णो जगत् गोमिरस्त्रे	मगं प्र नृभिर्नुपन्तं स्यात्	३
उत्तेत्वाग्ँ मर्गयन्तं स्यात्तो	त प्रपित्व उता मध्ये जाह्नाम् ।	
उत्तोर्दिता मपद्वन् त्स्वरस्य	पूषं द्वेषानां सुमती स्यात्	४
मगं पूषं भर्गवो अस्तु देवा	स्तेन पूषं भर्गयन्तः स्यात् ।	
त त्वां मगं सर्वं इज्जां देवीति	न नो मगं पुरएता भेद	५
सर्षध्वराद्योवसो नमन्त	वृथितार्षयं शुचये पृषार्यं ।	
अर्षात्पीनं यंसुदितु मगं नो	रथक्षिवाश्वं प्राजित् आ यंस्तु	६
अश्वोपत्नीगोमतीने उपातो	क्षीरर्षतीः सर्वमुच्छन्तु यज्ञाः ।	
पूत एतानां चिन्वन्तं प्रयीता	पूषं पातं स्यन्तिभिः सदां नः	७ [८] (११२)

(४२)

६ मैत्रावरुणिर्दक्षिण । विन्ने देवाः । त्रिष्टुप् ।

प्र यज्ञाणो अतिरसो गदान्त	प्र संन्युनुर्नृगन्धस्य देतु ।	
प्र धेन्व उदुमुतो जपन्त	युज्वाताश्वीं अप्युरस्य पेशं	१
सुमसो अक्षे सर्गविशो जपन्त	युक्ता सुते हरितो शेर्षिता ।	
ये ह्य सप्तज्ञप्ता धीरपातो	तुषे देवातां जर्कितानि ह्यवा	२
सर्तु यो युरं मंहयन् नो वि	प्र होतां मुन्धो रिरिष उपात् ।	
वर्गस्व सु पुंरपीन देवा	रवा श्रुशियां तुरपीती कृत्वा	३
एता क्षीरस्य रेवतो हुरीणे	स्योन्नीरतिविष्टुर्विदेत ।	
सुर्वीतो अग्निः सुर्वीतो वयं जा	त द्विः दाशि मदीं रतं	४

इमे नां अथ अधुना सुवस्व सुवस्वित्वम् प्रसवो हृषी नः ।
 आ नक्षत्रं कुर्वीः संस्वामुवासां सन्तं सिन्धुवर्षेणा पशुह
 पुत्राणि संश्रुयन् । बहिष्यो सुवस्वामि सिन्धुवर्षेण स्वोत् ।
 इवै रविं पश्यद् बार्हस्पत्ये पूर्वं यंतं सुस्तिमिः प्रदां नः

५
 ६ [१] (१५६)

(४१)

५ वैश्वदेवर्षिर्बलिष्ठः । विभः देवः । विदुर् ।

य वां कुशेभुं वेनुवन्तां अर्धुम् धाम्नु मर्माणिः पृथिवी इवर्षी ।
 ऐशो ब्रह्माण्यसंवाप्तिं विष्णु विष्वाभियन्तिं क्रमिन्ने न स्यादाः
 न पशु पशुं हन्तां न वपि रक्षप्यन्नुं समन्तो कृपायी ।
 स्तुयीतं कुर्वीर्युवासां प्राभून्नां सोषीविं वेनुवर्षेणः
 अथ पुत्राणां न मासुं विवृताः सार्यां वेदासो कुर्वीः ब्रह्म ।
 अथ सिन्धुवर्षी विष्णुवर्षेणः सन्ते या मां सुवर्षेण सुवर्षेणः
 ते बहिष्यन्तु योऽस्य बर्षेणः सुवर्षेणः पापीः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।
 ज्येष्ठे ये अथ मरु आ वत्सन्त्यां या संस्तु बर्षेणो वृष्टिं य
 पुत्रा मां अथ सिन्धुवर्षेणः सन्तं पूर्वं संश्रुताप्रासादाः ।
 एषा बुधा संश्रुताप्रासादाः अरिष्यन्तु पूर्वं यंतं सुस्तिमिः प्रदां नः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१०] (१५७)

(४२)

ब्रह्मदेवर्षिर्बलिष्ठः । विष्णुः । १ विष्णुवर्षेणः सन्ते या मां सुवर्षेणः सुवर्षेणः पापीः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।
 विदुर् । १ सन्ती ।

कुर्वीतं वां पशुमनुभ्योवर्षं नमिं सविन्नुं मर्मावर्षं हृषे ।
 इन्नुं विष्णुं पूर्यन्ते बर्षेणः सन्ति मर्मावर्षं धाम्नुवर्षिणी अथ सन्ते
 कुर्वीतानु मर्षा सोषेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।
 इन्नुं वेणी कुर्वीविं सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः
 कुर्वीतानु मर्षा सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।
 सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।
 सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।
 सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः सुवर्षेणः ।

१
 २
 ३
 ४ (१५८)

आ नो वृधिकाः पृथ्यामनक्त्वुतस्य पन्थ्यामन्वेतषा उं ।
शृणोतु नो वैव्य शधीं अग्नि शृण्वन्तु विश्वे महिषा अमूराः

५ [११] (४०८)

(४५)

४ मैत्रावरुणिवंसिष्ठ । सयिता । विष्टुप् ।

आ वेवो यानु सयिता सुरदोः ऽन्तरिक्षमा वर्हमानो अश्वं ।

हस्ते वर्धानो नयां पुरुणि निवेशयञ्च प्रसुवञ्च भूमं १

उर्वस्य बाहु शिथिरा वृहन्ता हिरण्यया त्रिवो अन्तो अनष्टाम् ।

नून सो अस्य महिमा पतिष्ट सूरश्चिदस्मा अनु दावपस्याम् २

स धा नो वेवः सयिता सहावा ऽऽ साविपद् वसुपतिर्वसूनि ।

विभ्रपमाणो अमतिंमुरुची मर्तभोजनमधं रासते न ३

इमा गिरं सवितार सुजिह्व पुणंगमस्तिमीळते सुपाणिम् ।

चित्रं वयो बृहद्वस्मे वधातु यूय पांत स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१२] (४१२)

(४६)

४ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । रुद्र । जगती, ४ त्रिष्टुप् ।

इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरं क्षिपेपवे वेवायं स्वधात्रे ।

अपाब्धाय सहमानाय वेधसे तिम्यायुधाय भरता शृणोतु न १

स हि क्षयेण क्षम्यस्य जन्मेन साम्राज्येन विव्यस्य चेतति ।

अवन्नवन्तीरुपं नो वुरश्वराः ऽनमीवो रुद्र जासु नो भव २

रा ते त्रिद्युद्वंसृष्टा विवस्परि क्षमया चरति परि सा वृणक्तु न ।

इहसं ते स्वपिवात भेषजा मा नस्तोकेषु तनयेषु रीरिष ३

मा नो वधी रुद्र मा परा वृ मा ते भूम प्रसितौ हीळितस्यं ।

आ नो मज बर्हिषि जीवशसे यूय पांत स्वस्तिभिः सदा नः ४ [१३] (४१६)

(४७)

४ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । आपः । त्रिष्टुप् ।

आपो य वः प्रथम वैव्यन्त इन्द्रपानंमुर्मिमहृण्वतेळ ।

ते वो वृय शूर्चिमरिमय घृतप्रुष मधुमन्त वनेम १

(४१७)

तमुर्मिमांसा मधुमधने चो ऽप्यं मर्षवत्त्वाद्भुजेर्मा ।
 चक्षुर्मिन्द्रो बर्षमिन्द्रियसि तर्षवत्त्वाद् वेदवत्त्वात् चो भुय १
 धृतपरिचयः स्वधत्तु मर्षवत्त्वात्—बुर्षीर्बुर्षवत्त्वात्परि पक्षि पादः ।
 ता इत्यर्थे न विमन्ति क्तासि सिग्भुम्बो ह्यस्यं धृतवत्त्वाद्भुजात् ३
 वाः सुर्षी इतिमर्षवत्त्वात् पान्थु इत्या अर्षवत्त्वात् भुजुर्मिम् ।
 तं सिग्भुम्बु बर्षिवा घातना मो कृषं परं स्वस्तिभिः इवां मः ४ [१४] (४५०)

(४८)

४ वैश्वदेवविश्वेदिन्द्रः । अथवा, ४ विश्वे इवा वा । विष्णुः ।

अमुष्णयो वाया मधुमधने—मुस्मे अये मपवान् मधुमधने ।
 आ चोर्षाः इत्यस्ये म पाता विष्णो एते बर्षी बर्षयन्तु १
 अमुष्णमुष्णयोर्षि वा स्वासु विष्वा विष्णुभिः इवांसा इत्यसि ।
 पातो अर्षा अर्षतु इत्यस्य—विष्णो इवा तर्षयेत् इत्यस्य २
 ते विष्णु पूर्णाग्नि इति क्तासि विष्वा अर्षं उंप्रजाति इत्यस्य ।
 इन्द्रो विष्वा क्तासु वाया अर्षः इत्यसि इत्यस्य कृषयत्त्वात् वि मधुमधने ३
 मू इत्यस्यो बर्षिवा इत्यस्य वा भूत मु विश्वे इत्यस्य मुवावाः ।
 तमग्ने इत्यस्यो इत्यस्य पूर्वं परं स्वस्तिभिः इवां मः ४ [१५]

(४९)

४ वैश्वदेवविश्वेदिन्द्रः । अथवा, विष्णुः ।

अनइत्यस्यो सस्तिष्णु मधुमधने पुनात्सा पुनपरिनिमित्ताना ।
 इन्द्रा वा बर्षी बुर्षवत्त्वात् ता आर्षं बुर्षीर्बुर्षवत्त्वात् तर्षवत्त्वात् १
 वा आर्षो इत्यस्य पुन इत्यस्य अस्तिष्णो इत्यस्य वा इत्यस्य इत्यस्य ।
 मधुमधने वा इत्यस्य पादका इत्यस्य तातो बुर्षीर्बुर्षवत्त्वात् २
 वाया इत्यस्य इत्यस्य वा इत्यस्य इत्यस्य इत्यस्य इत्यस्य ।
 अथवा इत्यस्य वा इत्यस्य इत्यस्य इत्यस्य इत्यस्य इत्यस्य । ३

४ [१६]

(५९)

१ वैश्वानरसर्षिर्दक्षिणः । वायव्यपुच्छिटी । विष्णुः ।

४ धावां पुष्टैः हृत्विधी नमोभिः सुवाचं हृष्टे कृष्णी पयत्रि ।	
ते त्रिभिः पूर्वे कृष्णे पयसः पुरो अग्नी रश्मिरे देवपुत्रे	१
४ पूर्वमे सितप्र कर्णवीभिः—सृष्टिर्वि हंसुषुं तद्वि कृतसर्व ।	
आ नो धावतुष्वित्री क्षिप्रं अमेन वासुं मर्षिं वा बकेषुम्	२
कृष्टे द्वि र्वां पशुषेपांसि तस्मिन् पुष्यवि धावापुच्छिरी सुवासे ।	
अस्य र्भसुं कृष्णसर्षिषोषु वृषं पतं सुस्तिभिः त्वां नः	३ [१] (अ०)

(५७)

१ वैश्वानरसर्षिर्दक्षिणः । वायव्यपुच्छिटी । विष्णुः ।

४ धावां पुष्टैः हृत्विधी नमोभिः सुवाचं हृष्टे कृष्णी पयत्रि ।	
ते त्रिभिः पूर्वे कृष्णे पयसः पुरो अग्नी रश्मिरे देवपुत्रे	१
४ पूर्वमे सितप्र कर्णवीभिः—सृष्टिर्वि हंसुषुं तद्वि कृतसर्व ।	
आ नो धावतुष्वित्री क्षिप्रं अमेन वासुं मर्षिं वा बकेषुम्	२
कृष्टे द्वि र्वां पशुषेपांसि तस्मिन् पुष्यवि धावापुच्छिरी सुवासे ।	
अस्य र्भसुं कृष्णसर्षिषोषु वृषं पतं सुस्तिभिः त्वां नः	३ [११] (अ०)

(५८)

वैश्वानरसर्षिर्दक्षिणः वायव्यपुच्छिटी, १-८ अ० (१ ८ अथर्ववेदोक्तं अथर्ववेदम्) ।

१ अथर्वी, १-७ अथर्ववेदम्, ५-८ अथर्ववेदम् ।

अग्नीषोः धावतोष्यो विष्यं कृष्णसर्षितम् । प्रकां सुसेवं पयि नः	१
४ धावतुं धारयेत् कृतं विंशतुं वच्छदि ।	
४ धावतुं धारयेत् कृतं विंशतुं वच्छदि ।	२
४ धावतुं धारयेत् कृतं विंशतुं वच्छदि ।	
४ धावतुं धारयेत् कृतं विंशतुं वच्छदि ।	३
४ धावतुं धारयेत् कृतं विंशतुं वच्छदि ।	
४ धावतुं धारयेत् कृतं विंशतुं वच्छदि ।	४ (अ०)

सस्तु माता सस्तु पिता सस्तु श्वा सस्तु विश्वपतिः ।	
ससन्तु सर्वे ज्ञातयः सस्त्वयमभितो जन'	५
य आस्ते यश्च चरति यश्च पश्यति नो जनः ।	
तेषां स हृन्मो अक्षाणि यथेद हृम्यं तथा	६
सहस्रंशृङ्गो वृषभो यः संमुद्रातुदाचरत् ।	
तेनां सहस्येना वय नि जनान् त्वापयामसि	७
प्रोष्टेज्ञया वहेज्ञया नारीर्यास्तल्पशीवरीः	
स्त्रियो याः पुण्यगन्धास्ता सर्वा स्वापयामसि	८ [२२] (४५२)

(५६)

[चतुर्थाऽनुषाफः ॥४॥ सू० ५६-७०]

२५ मैत्रावरुणिवंसिष्ट । मरुत । त्रिष्टुप्, १-११ छिपदा विराद् ।

क इं न्यक्त्वा नर. सर्नीळा रुद्रस्य मर्या अघा स्वश्वा'	१
नकिर्होपां जनुषि वेवृ ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम्	॥१॥ २
अभि स्वपूरिर्मिथो वपन्त वातस्वनसः श्येना अस्पृधन्	३
एतानि धीरो निण्या चिकेत पृश्निर्यदूधो मही जमार	॥२॥ ४
सा विद्र सुवीरां मरुद्भिस्तु सनात् सहन्ती पुण्यन्ती नृमणम्	५
याम येष्ठाः शुभा शोमिष्ठाः श्रिया समिष्टला ओजोभिरुग्रा'	॥३॥ ६
उग्र व ओजः स्थिरा शवास्यधा मरुद्भिर्गणस्तुविष्मान्	७
शुभ्रो व' शुष्म' कुष्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धुष्णो	॥४॥ ८
सर्नेभ्यस्मद् युपोतं विद्यु मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ्ग	९
प्रिया वो नाम हुवे तुराणा मा यत् तृपन्मरुतो वावजाना	॥५॥ १० [२३]
स्वायुधासं इष्मिणाः सुनिष्का उत स्वय तन्वः शुभ्रमाना'	॥६॥ ११
शुचीं वो हन्या मरुत शुचीना शुचिं हिनोम्यध्वर शुचिन्म्य ।	
ऋतेन सत्यमृतसाप आय ऊष्टुचिजन्मान. शुचय पावका	१२
अंसेष्वा मरुत सादयो वो वक्ष.सु रुक्मा उपशिभियाणा ।	
वि विशुतो न वृष्टिमी रुचाना अनु स्वधामायुर्धिर्यच्छमाना	१३
प्र बुध्या व ईरते महांसि प्र नामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम् ।	
सहस्रिय दम्यं प्रागक्षेत गृहमेधीय मरुतो जुषध्वम्	१४

वर्षि मृतस्य वरुतो अग्नीयेत्या विरय शुक्तिर्हृदिम् । अथ गुणं सुधीयेष्व एतु त्रिं पञ्चम्य ज्ञापयगंवा	१५ [१४]
अथर्वात्ता न वे मुक्तुः स्वर्वा उरुतो न मुपक्ष्णु मयीः । वे इत्येव्या शिष्टेभ्यो न मुक्ता अस्ताक्षे न पञ्चीक्षिन् पञ्चेवा	१६
मुक्तस्मत्ता नो मुक्ता मुक्तुः वरिप्यन्तो रोर्वसी मुवेड । जारे गोप्य दूरा प्रयो वं मसु मुयेभिरुस्मे वसवो ममप्य	१७
आ शो हेता जोदधीति मुक्तः मुनाभीं गुति मंक्तो गृह्णान् । प ईक्तो वृत्तो अर्ति गोप्यः श्वे अर्पायी इत्ये व इत्येः	१८
इत्ये गुरं मुक्तं एमचक्षुभे त्पुः वरुत्त व्य नंक्ति । इत्ये मर्षं मनुप्यो नि पति मूरु देवा अरंभप वपति	१९
इत्ये रथं किमुहतां मुपति मुर्षिं त्रिं पञ्चा पसंवे मुपत् । अथ वापथं मुत्तलमयीति पृथ विभं तनपं शोडमुस्ये	२ [२५]
म्य वं शुभाम्भ्यो विरंणु म्य पुमाश् वृष्य रथ्या विमाये । आ वः म्पुर्षे मंक्तन्व वतुम्येर्षी मुज्जलं वृष्ये शो अर्ति	२१
वै वदमंल मुमुक्तिर्कर्मन्तु मूरं प्रधीषोरपीपु विभु । अथ र्वा वा वरुतो वरिपात आया रें मूः पूर्वास्तुपी	२२
मूरिं वक्त मरुतः विभ्यांण्यस्यासि गा री म्पुम्वर्तं पूरा विभु । मुक्तिर्कर्मन्तु पूर्वाण्यु वावर्षा मुक्तिर्गिणं तर्किता वाजुमर्षी	२३
अस्ये वीरो मंक्ता मुपक्ष्णु ज्यमंत्तुं यो अतुरे विवृता । अथ येनं मुक्तिर्कर्मन्तु एव एम्योर्ध्वे अमि वः स्पाम	२४
तत्तु इत्ये वरंभो विरो अर्तिरानु ओर्वधीदुनितां मुक्ता । इत्ये र्वायाम मुक्तार्मुपक्ष्णं पूयं पंथ स्तुतिभिः शर्वा नः	२५ [२६] (३०५)

(५०)

वैश्वदेव्ये इति । वरुता । विधुत्

मथ्यं शो न्यमु वरुतं वरुत्तः व वृक्षेण वरुतं मयति । व वैश्वदेव्ये वरुतं विवृतां विवृतां मयति	१ (३०५)
---	---------

निचेतारो हि मरुतो गृणन्तं प्रणेतारो वर्जमानस्य मर्त्या । अस्माकं मद्य विदयेषु त्रिंशत्तारो वीतरये सद्य पिप्रियाणा ।	२
नेतापवृन्धे मरुतो यथेमे प्राजन्ते कुबमेरापुधेस्तनूभिः । आ रोदंती विश्वपिशाः पिशाना संगानमरुच्यंशते शुभे कम्	२
रुधक् सा वो मरुतो दिव्यंस्तु यद् व आगः पुरुपता कराम । मा वस्तास्यागपि दूमा वान्ना अस्मे वो अस्तु सुगतिध्वनिष्ठा	४
दुते चिद्वं मरुतो रणन्ताऽनवद्यासु शुचंयः पाप्रकाः । प्र षोऽवत सुगतिरिर्वज्रज्ञाः प्र वार्जेभिस्तिरत पुष्यसे नः	५
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामगिर्नरो वृषीषि । वृषां नो अमृतस्य प्रजायं जिगृत रायः स्रुवतां मृधानि	६
आ स्तुतासो मरुतो विश्वं उती अच्छां स्रुरीन् त्सर्वताता जिगात । वे नृस्तननां ज्ञातिनो वृष्यंनि युय पात स्वस्तिभिः सर्वां नः	७ [२७] (४८४)

(५८)

३ मैत्रावरुणिवंशिष्ठः । मरुतः । पित्र्युष ।

प्र सांकुसुक्षे अर्चता गृणाय वो वैव्यस्य धाम्नास्तुविष्मान् । उत द्रोदन्ति रोदंती भद्रित्वा नर्क्षन्ते नाकुं निर्धंतेखञ्जात्	१
जन्नुधिक् वो मरुतस्तेजोषा शीमासस्तुतिमन्यवोऽप्यास । प्र ये महोभिरोजस्रोत शन्ति विष्पो ओ यार्जन् भयते स्वर्तक्	२
बृहद् वर्षो मघर्चनो वधात् जुजोषजिन्यरुतः सुषुतिं नः । गतो नाध्वा वि तिराति जन्तु प्र णां स्प्राहाभिः उतिभिस्तिरेत	३
युष्मोतो विषो मरुतः शत्रुषी युष्मोतो अर्वा सहुरिः सहृषी । युष्मोतः सुघ्राकृत ईन्ति वृत्र प्र तद् वो अस्तु धृतयो नृष्णत्	४
तौ आ रुद्रस्य श्रीळ्बुधो विवासे कुविद्यसन्ते मरुतः युर्ननः । यत् सस्वतां जिहीक्षिरे यदाचिर्य तयेन ईमहे तुराणाम्	५
प्र सा वाचि सुषुतिर्नोनां मिद सुक्त मरुतो जुषन्त । आराञ्चिद् द्वेषो वृषणो युयोत यूयं पात स्वस्तिभिः सर्वां नः	६ [२८] (४९०)

(५१)

११ वैश्वदेवविश्विष्वा । १ ११ मरुताः ११ वज्रः (कुतुबिष्वापत्नी वज्रः) ।

श्रावणः = विश्वाना वज्रटी कर्मा कर्मावृद्धी) ७-८ विष्णु १-११ वायवी, ११ अतुष्टर

वैश्वदेव इन्द्रिणुं वेदोत्तरे वं तु मरुतः ।	
तस्मां अश्वे वरुणुं विश्वोत्तरेण मरुतः। इमी वज्रवत्	१
कुतुबिष्वा वेदा अतुष्टरिणि विष्व इन्द्रान्तरेति विष्वः ।	
व स इवै शिरो वि सुवीरिणो यो नो वरुणुं इन्द्रोति	२
मृदि वंशरुवं पुत्र वशिष्ठः परिमंते ।	
अस्वाकमुच मरुतः सुते वज्रः किन्वं रिक्त कुम्बिः	३
मृदि वं कुतिः कृतवानु मरुति वस्तु जरांश्च मरुः ।	
अभि वु जरांश्च सुमुतिर्मरुतींस्ती तूवं पात विपीवः	४
ओ वु सुभिरावहा वासमान्वासीति सुतवै ।	
इवा वीं इवा मरुतां तुरे वि कुं ओ म्वाण्वर्ष गमथ	५
आ वं नो वृकिः कर्कटाक्षिण वं वा स्पृष्टांति वरुणे वरुं ।	
अश्वेकलो वरुतः सुम्ये वसौ स्वाश्वे वाववाधौ	६ [११]
तुस्वक्षिणि तुम्बां सुम्येवास्तु आ इन्द्रता मीतं पुत्र अयवत् ।	
विश्वं कर्षीं अमिरां नु नि वं नु नो व तुषवा इवने मरुता	७
ये ना वरुतो अग्नि सुवीणां शिखिचरिणि वरुणे विश्वोत्तरे ।	
इन्द्रः पास्तु वरुि न सुवीणुं तकिंस्तु इन्द्रेवा इन्द्रता वरु	८
संतपया इव इषि मरुतुगमनुमुष्य । कुम्बाश्रुती रिस्तवः	९
सुभेधनु आ गंत वरुणां वारं मृतम् । कुम्बाश्रुती सुवन्वः	१
इवेवं वा स्पृष्टवतुः कर्षणः सुपीववा । वृष्टं मरुतु आ इषि	११
इवमवडे वज्रमइ सुगमिं व पुष्टिचरिणम् ।	
अर्वाकमिषु कर्षवा म्कृपायुमीशु वायुतां	१२ [१] (५१)

→ १२-

[वज्रवत्पत्नी ११ व ११]

(५०)

११ वैश्वदेवविश्विष्वा । १ ११ मरुताः १-१० विश्वोत्तरेण । विष्णुः ।

वज्रवत् पुत्र ववाश्रुतांशु अयवत् विश्वेषु वरुणाव तुषवम् ।	
वृषं वृषवादिं स्यात् तर्षं विश्वाहां अर्षवन् वृषवता	१ (५१)

एष स्य मित्रावरुणा नृचक्षा	उभे उदेति सूर्यो अभि जमन् ।	
विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च गोपा	ऋगु मर्तेषु वृजिना च पर्यन्	२
अयुक्त सप्त हरितः सधस्याद्	या इं वहन्ति सूर्ये घृताचीः ।	
धार्मानि मित्रावरुणा युवाकुः	सं यो यूथेव जनिमानि चष्टे	३
उद् वां पूक्षासो मधुमन्तो अस्थु	रा सूर्यो अरुहच्छुक्रमर्षीः ।	
यस्मां आवित्या अध्वनो र्वन्ति	मित्रो अर्यमा वरुणः सजोपा ।	४
इमे चेतारो अनृतस्य भूरे	मित्रो अर्यमा वरुणो हि सन्ति ।	
इम ऊत्तस्य वावृधुर्होणे	शग्मासं पुत्रा अदितेरवृधाः	५
इमे मित्रो वरुणो वृळमासो	ऽचेतसं चिञ्चितयन्ति वक्षैः ।	
अपि क्रतुं सुचेतसं घतन्त	स्तिरश्चिदहः सुपथा नयन्ति	६ [१]

इमे द्विवो अर्निमिषा पृथिव्या	श्चिकित्वासो अचेतसं नयन्ति ।	
प्रभाजे चिञ्चयो गाधमस्ति	पार नो अस्य विम्पितस्य पर्यन्	७
यद् गोपावददिति शमं मद्र	मित्रो यच्छन्ति वरुणं सुदासे ।	
तस्मिन्ना लोक तनय वधाना	मा कर्म देवहेळन तुरासः	८
अव वेदि होत्रामिर्यजत	रिपुः काश्चिद् वरुणधृतं सः ।	
परि द्वेषोमिर्यमा वृणक्तु	रु सुदासे वृषणा उ लोकम्	९
सस्वश्चिद्धि सभृतिस्त्वेप्येपा	मपीच्येन सहसा सहन्ते ।	
पुष्मद् भिया वृषणो रेजमाना	वक्षस्य चिन्महिना मुळता न	१०
यो ब्रह्मणे सुमतिमायजति	वाजस्य सातौ परमस्य राय ।	
सीक्षन्त मन्युं मघवानो अर्य	उरु क्षयाय चक्रिरे सुधातुं	११
इय देव पुरोहितियुवभ्यां	यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि ।	
विश्वानि दुर्गा पिपृत तिरो नो	यूय पात स्वस्तिमि सदा नः	१२ [२] (५१४)

(६१)

७ मित्रावरुणिवंसिष्ठः । मित्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

उद् वा चक्षुर्यरुण सुप्रतीक	द्वेदयेरिति सूर्यस्ततन्वान् ।	
अभि यो विश्वा भुवनाति चष्टे	स मन्यु मर्त्येष्वा चिकेत	१ (५१५)

यं तुं व विद्यावद्व्यापुताया विधि कर्मानि वीरुंमुर्विर्वाति ।
 एतु कर्माणि सुकनु अर्वाणु आ एत कर्मा न कर्तव्यं पूर्ये १
 योरोमिवावद्व्यापु वृत्तिभ्याः य विव कर्मान् वृत्तः कुंसायु ।
 एपता वृत्ताये ओरधीनु विवृ—पर्युता अविमिर्तुं एतंमाया ३
 तैता सिद्धसु वर्यन्सु वायु ह्युप्यो रोर्षसी क्वाये मर्कित्वा ।
 अयन् माया अर्वाणमासुवीयाः य वृत्तमस्या कुर्यन् तिपते ४
 अर्मुता विद्या कृत्वाविद्या वा न कर्तुं विद्यं वृद्धे य कुर्यात् ।
 ह्ये कर्तव्ये अर्मुता कर्माणां न वीं सिद्धाण्युचितं अयुक्त ५
 एतुं वां वृत्तं यद्वृत्तं कर्माणि—वि वीं विद्यावद्व्यापु कुर्यादः ।
 य तुं कर्मान्कुर्यात्ते मर्वाणि कृत्वापि कर्तुं उनुपविद्यानि ६
 इयं वं व पुरोर्विस्तिर्गुर्व्यां वृद्धेर्नु विद्यावद्व्यापुकारि
 विद्यांनि वृत्तां विदुं विदो नो कुर्यं पात स्वस्तिभिः एतां नः ७ [१] (५२१)

(११)

१ विद्यावद्विर्वादि । १ १ वृत्तं ७-१ विद्यावद्व्यापु । विदुः ।

एतं वृत्तं वृद्धुर्विर्वादि कुरु विद्या जनिनु मायुंवायुम् ।
 सुय विद्या वृद्धे रोर्षयन्तु कर्मा कृत्वा सुकृतं कुंमिर्मुत् १
 स वृत्तं मति पुरो मु उह गा एभिः स्वार्थमिहासुर्विर्वा ।
 य मं सिद्धाणु वर्यथाय वायो अर्वाणो अर्धुम्ये सुद्वर्ष य २
 वि कं सुद्वर्ष सुद्वर्षा ए—कृत्वावर्तुं वर्यथा सिद्धो अष्टिः ।
 एष्यन्तु वृत्ता वर्यन् नो अर्वा—य कुरु कर्तुं पुराणु स्वार्थानः ३
 एतांमुक्ती अर्धित्त वासीधो नो वे वीं उदुः सुद्वर्षमाम कर्त्तुः ।
 मा इदं मूत्र वर्यन्सु वायो—वां सिद्धसु विपरीतसु वृत्ताम् ४
 य इद्वर्षा विमृतं उचितं मु आ ता मर्पूतिमुकृतं कुर्येत् ।
 वा नो अर्ध अर्धयत् वृत्तमा पुनं मं विद्यावद्व्यापु ह्येता ५
 मु सिद्धा वर्यथा अर्धुता उ—मर्धनं मायानु वरिपो वदनु ।
 सु—नो विद्यां सुपधाति वनु कुर्यं पात स्वस्तिभिः कर्तुं नः ६ [४] (५२७)

(६३)

६ मैत्रावरुणिवंसिष्ठः । १-४ सूर्यः, ५ सूर्य-मित्रावरुणाः, ६ मित्रावरुणो अर्थमा च । त्रिष्टुप् ।

उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम् । चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्य देवश्चर्मैव यः समविन्दुक् तमासि	१
उद्वेति प्रसवीता जनानां महान् केतुरणवः सूर्यस्य । समान चक्र पर्याविवृत्सन् यदेतशो वहति धूपं युक्तः	२
विभ्राजमान उपसामुपस्थाद् रेमैरुदेत्यनुमद्यमान । एष मे देवः सविता चच्छन्दु यः समान न प्रमिनाति धाम	३
दिवो रुक्म उरुचक्षा उद्वेति दुरेअर्थस्तरणिभ्राजमानः । नून जनाः सूर्येण प्रसृता अयन्नर्थानि कुणवन्नपासि	४
यत्रा चक्रमृता गातुमस्मै श्येनो न वीयन्नन्वेति पार्थ । प्रति वां सूर उद्वेति विधेम् नमोभिर्मित्रावरुणोत हव्यैः	५
नू मित्रो वरुणो अर्थमा नू स्मनें तोकाय वरिवो दधन्तु । सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सर्वा न	६ [५] (५३३)

(६४)

५ मैत्रावरुणिवंसिष्ठ । मित्रावरुणो । त्रिष्टुप् ।

दिवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वा घृतस्य निणिजो वदीरन् । हव्यं नो मित्रो अर्थमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुपन्त	१
आ राजाना मह क्रतस्य गोषा सिन्धुपती क्षत्रिया यातमर्वाक् । इळा नो मित्रावरुणोत बुष्टि मध्वं दिव ईन्वत जीरदानू	२
मित्रस्तश्चो वरुणो देवो अर्थं प्र सार्धिष्ठेभिः पृथिभिर्नयन्तु । ब्रह्म यथा न आदुरिः सुदास इषा मधिम सह देवगोषा	३
यो वां गतं मनसा तक्ष्वित-मुध्वां धीतिं कृणवध्व धारयञ्च । उक्षेर्था मित्रावरुणा घृतेन ता राजाना सुक्षितीस्तर्पयेथाम्	४
एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्य सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि । अविष्टं धियो जिगृतं पुरंधी-र्युयं पात स्वस्तिभिः सर्वा न	५ [६] (५३८)

(१५)

५ वैश्वानरवर्षिर्षिः । विष्णवप्यै । विष्णुः ।

यतिं शुं वर उदिति नृसै	विंशं ह्रिं कर्षं पूरुंक्षय ।	
वपारुर्षां बर्षिं ज्येष्ठं	विश्वंस्प यामैरुपितां मिश्रु	१
ता हि वैश्वानरुत्तु तातुर्षां	ता षं ह्रिः कर्षुर्षंक्षीः ।	
अस्वार्षि मिश्रवचना वृषे शुं	घर्षां शु पत्रं प्रियुत्तुर्षां ५	२
ता मुनिपुत्रावर्षास्तु केरुं	ह्रुत्पेर्षुं प्रियु मयोष ।	
ह्रुत्पेर्षुं मिश्रवचना प्रया धां	नृपे ५ नृषा वृषिवा कर्ष	३
आ नो मिश्रवचना ह्रुत्पेर्षुं	वृषेर्षुं मिश्रुत्तुविश्वंभिः ।	
यतिं शुक्लु वाम जर्षां	पृथीतुमुषो मिश्रवस्तु वारं	४
प्रप शोर्षां वरष मिश्रु नृषुं	घर्षंः सुषो ५ शुपर्वंश्यामि ।	
अश्विं विषां मिश्रुं पृथीं	पृथं पंत सुषिः कर्षां न	५ [७] (५४)

(१६)

११ वैश्वानरवर्षिर्षिः । विष्णवप्यै । ३-११ आरिष्यन्, १४-१९ कर्षः ।
 पार्ष्णी १०-१५ अगाष्ठा = (लक्ष वृहती, विष्णव वयोवृहती,)
 १६ नृत्त कर्षिषः ।

वृ मिश्रुत्तुर्षांक्षीः	स्तोयं ५ पशु कर्षः ।	वर्षस्वाम् तुविज्जुत्तुर्षोः	१
पा शुत्तुर्षां वृषाः	सुषुत्तु कर्षपिता	अनुर्षां वरषेक्ष	२
ता षं मिश्रु तंनृषु कर्षं	परिगुष्याय ।	विंशं शुपर्वं विषां	३
वृषुत्तु नृ उदिति	अर्षां मिश्रु वरषुं	कुषार्षिं वृषिवा मयः	४
नृषाधीर्षु लक्षु	वृ नृ पार्षन् त्पुषानका ।	वे शो अर्षंश्रीविमि	५ [८]

जुत नृपुत्रा	अर्षिः	वर्षांश्याय नृत्तु वे	।	नृषो पयंश्व ईसत	६
यतिं शुं नृ उदिति	विंशं	मृषीं वरषं	।	अर्षंश्वं प्रिष्वानरम्	७
नृषा वृषुत्तुपया मुति	प्रिष्वानरुत्तु	वर्षं	।	वृषं विषां श्रेष्ठतं	८
ते नृषां वर वरषु	ते मिश्रु नृषिः	नृषु	।	वृषं स्वंश्व वीश्वि	९

वृषुत्तु नृषांश्वी प्रिष्वानरुत्तु वरषं ।
 अर्षिं ५ पंश्विषांश्वी प्रिष्वानरुत्तु प्रिष्वानरुत्तु परिगुष्यामि १ [९] (५५)

वि ये वृधुः शरवु मासुमावहै—र्यज्ञमक्तुं चाहचैम् ।	
अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत	११
तद् वो अद्य मनामहे सूक्तेः सूर उर्विते ।	
यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा युयमृतस्य रथयः	१२
ऋतावान ऋतजाता ऋतावृधो घोरासो अनृतद्विपः ।	
तेषां वः सुधे सुच्छर्विष्टमे नरः स्याम ये च सुरयः	१३
उद् त्वद् वर्शति वपुर्विव एति प्रतिहरे ।	
यदीमाशुर्वहति वृच एतज्ञो विश्वस्मै चक्षसे अरम्	१४
शीष्णाःशीष्णां जर्गतस्तस्थुपस्पतिं सुमया विश्वमा रजः ।	
सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति हरितो रथे	१५ [१०]
तच्चक्षुर्विवहित शुकमुचरत् । पश्येम शरव् शत जीवेम शरवः शतम्	१६
कार्येभिरवृन्त्याः SS यात वरुण द्युभ्रत । मित्रश्च सोमपीतये	१७
द्विवो धामेभिरुण मित्रश्चा यातमुद्गृह्णा । पिबन्त सोममातुञ्जी	१८
आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुतिं नरा । पात सोममृतावृधा	१९ [११] (५६२)

(६७)

१० मैत्रावरुणिवसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

पतिं वा रथ नृपती जरधै हविष्मता मनसा यज्ञियेन ।	
यो वा वृतो न धिष्ण्यावर्जीग रच्छां सुनुर्न पितरां विवक्मि	१
अशोच्यग्निः समिधानो अस्मे उपो अहधन् तमसश्चिदन्ताः ।	
अचेति केतुरुषसः पुरस्ताच्छिष्ये द्विवो दुहितुर्जायमानः	२
अमि वां नूनमश्विना सुहोता स्तोमै सिपक्ति नासत्या विवृक्कान् ।	
पूर्वामियातं पृष्याभिरवाक् स्वर्विवा वसुमता रथेन	३
अवोवां नूनमश्विना युवाकुं ह्वे यद् वां सुते माध्वी वसुयुः ।	
आ वां वहन्तु स्थाविरासो अश्वाः पिवाथो अस्मे सुपुता मधुनि	४
प्राचींस्तु देवाश्विना धियं मे ऽमृधां सातये कृत वसुयुम् ।	
श्विना अविष्ट वास आ पुरधीस्ता नः शक्त शचीपती शचीमि.	५ [१२] (५६७)

(१५)

१ वैश्वानरविर्दक्षिणः । विष्णवन्मते । विष्णुर् ।

पतिं वा ह्य उदिति लुक्ते—सिधं ह्युषे बर्धने पूजयन्मत् ।	
बर्धास्तुपर्णुमर्षितं ज्येष्ठं विष्णवस्तु बार्ध्वाभितं विष्णुमु	१
त्वा हि वैश्वानरमुत्तं तत्तुपयं ता मेः सिद्धीः बर्धास्तुर्धन्मती ।	
अस्यामे विष्वावक्या बर्धे सुं धार्यं तु बर्धं श्रियुत्तद्वाहं च	२
ता सूरिपात्रामृतास्तु सेतुं श्रुत्वांशुं त्रिपुत्रे बर्धनीप ।	
अतस्त्वं विष्वावक्य्य पुषा वा—मुष्ये न ज्ञावा बुद्धिता तरेम	३
आ में विष्वावक्या ह्यवर्धुषि पूतिर्गर्भानिमुस्तुमिर्धामिः ।	
पतिं अमत्तु बर्धा जर्धाव पूतीरगुहो मुष्पस्तु बार्धः	४
पुप सतायां बर्धन् विष्णु मुष्पं धार्यं मुष्टो न मुष्पेऽवामि ।	
अश्विनं विषां विष्णुं पुरंधी—बुधं पांशुं स्फुत्तिमिः कर्वा वा	५ [७] (५४)

(१६)

११ वैश्वानरविर्दक्षिणः विष्णवन्मते. १-११ क्वरिणात्, १३-१६ तुर्धं ।
 वाचसी १०-१५ अथवाक = (कवा वृहती. विष्वा क्वारकणी.)
 ११ पुट कश्चिद् ।

प विष्वावर्धेऽपयोः स्ताम्यं न पनु धुष्यं । नर्मस्वान् लुबिज्जलपयोः	१
पा पुत्रयन्त बृधा मुस्तु कर्षस्तिष । अमुषीषु बर्धेऽव्य	२
ता मेः सिद्धिं तनुपा बर्धन् जरितुष्याम् । सिधं श्रावयते विषं	३
बनुद्य नृ उदिते ज्ञांष्य सिधं बर्धुष्य । लुवाति क्विप्रम धर्मः	४
मुत्तुर्धाम् न शशु इ नु पार्धं लुहन्मत् । प श्रु भर्धंश्रिपिर्जति	५ [८]
उत्त स्वागत्तु अर्धि—वर्धन्मत् क्तापु वे । मुहो धर्मान ईसत	६
धर्ति सुं वा उदित सिधं गुंवीषु बर्धन्मत् । अयंयथं त्रिसार्त्तम्	७
गुपा विष्णुपुषा मुति—विष्णवृक्षापु इत्येते । इषं विषं मुषवर्धतव	८
त धर्धं इव बर्धन् न सिधं मुत्तिमिः मुह । इषुं स्वंध धीमदि	
वदन् नृवधमो प्रविष्टिवा शेत्तुधे ।	
जीवि व बर्धुतिर्धामि धीतिमि—दिष्वांति वांशुमिधि.	१ [९] (५५)

वृकाय विज्जसमानाय शक्तमुत श्रुत शयवे द्रुपमाना ।
 यावद्द्रव्यामपिन्वतमपो न स्तुर्यं चिच्छक्त्यंश्विना शचीमिः
 एष स्प कारुर्जरते सुक्तैर्ये बुधान उपसां सुमन्मा ।
 इया त वर्धवृध्न्या पर्योमि-र्युय पात स्वस्तिमिः सदा न

८

९ [१५] (५८३)

(६९)

८ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वा रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वृषभियात्त्वश्वैः ।
 घृतवर्तनिः पविर्मी रुचान इयां वोच्छा नृपतिर्वाजिनीवान्
 स पप्रथानो अभि पञ्च मूर्मा त्रिवन्धुरो मनसा यातु युक्तः ।
 विशो येन गच्छथो वेवयन्तीः कुत्रा चिद् याममश्विना वधाना
 स्वश्वां यशसा यातमर्वाग् वसां निधिं मधुमन्त पिबाथः ।
 वि वां रथो वध्वाड यावमानो ऽन्तान् द्विवो बांधते वर्तनिभ्याम्
 युवोः भिय परि योषावृणीत शूरो ब्रुहिता परितक्म्यायाम् ।
 यद् वेवयन्तवर्धथः शचीमिः परि घ्नसमोमना वा वयो गात्
 यो ह स्य वां रथिरा वस्त उसा रथो युजानः परियाति वर्तिः ।
 तेन नः शं योरुषसो व्युष्टौ न्यश्विना वहतं यज्ञे अस्मिन्
 नरा गौरव विद्युतं तृपाणा ऽस्मार्कमद्य सव्नोर्प यातम् ।
 पूरुत्रा हि वां मतिमिर्हवन्ते मा वामन्ये नि यमन् वेवयन्तः
 युव मुज्युमर्धविद्ध समुद्र उर्वृहथुरर्णसो अस्त्रिधानैः ।
 पतत्रिमिरश्मैरव्यथिमि-वृसनाभिरश्विना पारयन्ता
 नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्ट वर्तिरश्विनाविरावत् ।
 धर्त रत्नानि जरत च सूरिन् युयं पात स्वस्तिमिः सदा न

१

२

३

४

५

६

७

८ [१६] (५८९)

(७०)

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ विश्ववाराश्विना गत नः प्र तत् स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।
 अश्वो न वाजी श्रुनपृष्ठो अस्था-दा यत् सेवथुर्धुवसे न योनिम्

१

(५९०)

अग्निं प्रीणन्विष्णुं न आतु	अनासद् ऐतो अङ्गं चो अस्तु ।	
आ वां त्रिष्वे तन्त्रि ह्युवावाव	सुजांस्ते देवर्षीणि ममेव	६
पुत्र स्व वां पूर्वकलेषु कल्पे	त्रिभिर्द्विषो वांष्पी एतो अस्ते ।	
व्यांमसु वमुवा पांतमुवा	मुक्तां ह्यं यानुषितु सिद्ध	७
पर्कस्त्रिं वोगं सुत्वा वमाये	परिं वां सुत अक्तो रषो वाय ।	
न वांस्त्रिं सुम्भो देवर्षीणा	वे वां पूर्व कल्पेणो वृष्टि	८
अनुमतां अर्कंज्जो वि सुतं	वे पुवा वंस्त्रेयं मुनिभि ।	
न ये वन्दुं सुक्तांमिस्त्रिणो	रम्पां पूजन्तो वास्यं अवाभि	९
सू त्रे ह्यमा वृष्टं अवा	पात्तिं वरिण्यन्वाविण्य ।	
पुत्रं व्रांति जतं च वृषिन्	वृषं पांत सुक्तिभिः स्यां नः	१ [१३] (१००)

(१८)

१ वैश्वानरिर्ब्रह्मा । अग्निर्वा । विष्णुः ८-१ विष्णुः ।

आ सुंश्च पात्रयन्विना स्वम्ना	मिणं वृषा जुमुवाव्य जुवायोः ।	
ह्यवाभिं पु यतिमुता श्रीं नः		१
न सुक्तांमिस्त्रिणो वरां वरं	वृष्टिं वीतपं वे ।	
त्रिषो अयो वंनयानि सुवं नः		२
प सुं एषो मर्कंमवा इवर्षि	त्रिषो रजोस्पन्विना कुलीभिः ।	
अस्वर्णं वपांवाद् वसुन्ः		३
अवं इ वरं वां देव्या पु अग्निं	ह्यर्षीं विरक्ति सोमसुद् वुवम्वाय ।	
आ सुम्नु विषं वृष्टीं वृषेः		४
विषं इ वरं वां योर्वं वृष्टि	न्यत्रिं वृष्टिं वरं पुवोत्तर ।	
वो वंस्त्रेयं वरं विष्णुं		५ [१४]
सुत एव वां जुष्टे अग्निना सु	व्यवन्वाय सुवीर्यं इतिर्वं ।	
अग्निं पद् वरं इतंमि पुत्र्य		६
सुत एवं सुग्नुयन्विना वरांपो	वर्षं अग्निं वात्त सुम् ।	
मिणं पंरंमवा चो पुत्र्यः		७ (१०१)

वृकाय चिज्जसमानाय शक्तमुत श्रुत शयवे ह्ययमाना ।
 यावद्दयामर्पिन्वतमपो न स्तयै चिच्छक्त्यश्विना शचीभिः
 एष स्य कारुर्जरते सूक्तैर्ये बुधान उपसां सुमन्मा ।
 इषा त वर्धदध्या पर्यामि र्युय पात स्वस्तिभिः सदा नः

८

९ [१५] (५८३)

(६९)

८ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ वा रथो रोदसी बद्धधानो हिरण्ययो वृषमियांत्वश्वैः ।
 घृतवर्तनिः प्रविर्मी रुचान इषां बोद्धा नृपतिर्वाजिनीवान्
 स पप्रथानो अमि पञ्च भूर्मा त्रिवन्धुरो मनसा यातु युक्तः ।
 विशो येन गच्छथो देवयन्तीः कुत्रा चिद् यामर्मश्विना दधाना
 स्वश्वा यशसा यातमर्वाग् दध्रा लिधिं मधुमन्तं पिबाथः ।
 वि वां रथो बध्वाद्वा यावमानो ऽन्तान् विवो बाधते वर्तनिभ्याम्
 युवोः भियं परि योषावृणीत मूरो दुहिता परितकम्यायाम् ।
 यद् देवयन्तमवथः शचीभिः परि ब्रसमोमना वा वयो गात्
 यो ह स्य वां रथिरा वस्त उन्ना रथो युजानः परियाति वर्तिः ।
 तेन नः श योरुपसो व्युष्टौ न्वश्विना वहतं यज्ञे अस्मिन्
 नरा गौरिर्ब विद्युतं नृपाणा ऽस्माकमद्य सवन्नोर्ष यातम् ।
 पुरुत्रा हि वां मतिमिर्हवन्ते मा वामन्ये नि र्यमन् देवयन्तः
 पुष मुज्युमवाविन्द्र समुद्र उर्वृहथुरणसो अस्त्रिधानैः ।
 पतत्रिमिरश्मैरव्यथिभिर्वसनाभिरश्विना पारयन्ता
 नू मे हवमा गृणुत युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत् ।
 धृत् रत्नानि जरत च सूरिन् युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः

१

२

३

४

५

६

७

८

[१६] (५८९)

(७०)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ विश्ववाराश्विना गत न प्र तत् स्थानमवाचि वां पृथिव्याम् ।
 अश्वो न वाजी श्रानपृष्ठो अस्थादा यत् सेदयुर्ध्रुवन्ते न योनिम्

१

(५९०)

सिर्वांसि वा वां सुमनिमज्जिप्य	ज्यांसि कुर्वं मनुष्य इत्येके ।	
वो वां समुद्रान् लुण्ठिः पिप्र्ये	तं वा सिद्धं मनुष्यां बुज्याम्	२
वाञ्चि स्थान्दन्पथिना बुधाथं	विषो पञ्चीप्यार्षीणु सिद्ध ।	
नि पंशतस्व मूर्धसि वृमुमे	पुं जम्बां वृासुते वार्ज्या	३
वृत्तिपं वेला ओषधीप्यन्तु	वह योग्या अधर्षिणी कर्षीप्यम् ।	
पुष्यसि रस्य वर्षी म्वरुस्ते	अनु पूर्षीणि वरुष्यपुंगुगानि	४
सुमुधांशं विरुषिना पुष्यपु	मि ब्रह्मर्षि वसासे कर्षीप्याम् ।	
पक्षि म पातुं वर्या जन्तुसु	उन्मे वाजसु सुमनिमज्जिप्य	५
वा वां वृद्धो नांशुवा इविप्यन्	कूटवर्ष्या सज्जोर्षी मर्षीणि ।	
उपु व पातुं वरुमा वसिष्ठ	सिवा ब्रह्मर्ष्युष्यन्ते पुष्यम्प्यम्	६
इवं मंतीषा इपर्वीप्यन्तु मी	रिषीं सुवृक्षिं वृषवा जुषेपाय ।	
इय ब्रह्मर्षि पुष्यपूर्वायम्	पूर्वं पात स्वस्तिभिः सर्षं नः	७ [१७] (५१७)

(५२)

[अथर्ववेदसुक्ता अ० ५ म० ५ व० १]

१ मीमांसकविर्षिदा । मरिचिक । विपुत्र ।

अप स्वसुहृत्तो मरिचिभि	सिप्यसि कुप्यीरुवापु पन्थार्य ।	
जम्बाज्या गोर्षवा वां वृषे	सिवा वरुं वरुंजस्य वृषेज्य	१
वृषाधर्षं वृासुते मर्षीषु	रथं वृामर्षिप्यन्तु वार्ज्या ।	
वृषुत्तस्यमर्षिप्यमर्षीषु	सिवा नरुं माप्री कर्षीषं नः	२
मा वृं रथंजस्यसुं मर्षीषु	सुम्प्यसुते वृषो वरुपन्तु ।	
सुर्षवमसिक्तावृमिपुरसि	पथिप्यन्तु वरुंजस्य वृषेप्यम्	३
ये वां रथीं मर्षीषु अस्ति	शोष्या विष्यन्तुते वरुंजीं वृषवर्ष्यम् ।	
आ न पुन मर्षुत्पोषं वात	मृषि पद वां विष्यन्तुते विष्यसि	४
वृषं प्यवर्षं वृषांजस्यसुं	नि वृषं वृषपुष्यमर्ष्यम् ।	
मिषुत्तस्यमर्षः स्पर्षुमसि	नि वृषं विषिरे वरुंजस्यः	५
इवं मंतीषा इपर्वीप्यन्तु मी	रिषीं सुवृक्षिं वृषवा वृषवाय ।	
इय ब्रह्मर्षि पुष्यपूर्वायम्	पूर्वं पात स्वस्तिभिः सर्षं नः	६ [१७] (५१७)

(७२)

५ मैत्रावरुणिवसिष्ठ । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

आ गोमता नासत्या रथेना—ऽश्वावता पुरुश्चन्द्रेण यातम् । अमि वां विश्वां नियुतं सचन्ते स्पर्हयां श्रिया तन्वां शुभाना	१
आ नो वेधेमिरुप यातमर्वाक् सजोर्षसा नासत्या रथेन । युषोर्हि नः स्रुया पित्र्याणि समानो बन्धुरुत तस्य वित्तम्	२
उदु स्तोमासो अश्विनोरबुध—ऽमि ब्रह्माण्युपसंश्च वेवीः । आषिवांसन् रोर्वसी धिष्येमे अच्छा विप्रो नासत्या विवक्ति	३
वि चेदुच्छन्त्यश्विना जुपासु प्र वा ब्रह्माणि कारवो भरन्ते । ऊर्ध्वं भानु संविता वेवो अश्वेद् बृहदुग्रयं समिधा जरन्ते	४
आ पश्वातांजासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुर्वक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूय पांत स्वास्तिभिः सर्वा नः	५ [१९] (३०७)

(७३)

५ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । अश्विनौ । त्रिष्टुप् ।

अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो वर्धाना । पुरुवसां पुरुतमां पुराजा ऽमर्त्यां हवते अश्विना गीः	१
न्यु म्रियो मनुष्यः साङ्गि होता नासत्या यो यजते वन्दते च । अश्रीत मध्वो अश्विना उपाक आ वा वोचे विदथेषु प्रयस्वान	२
अहेम यज्ञ पथामुराणा इमां सुवुक्तिं वृषणा जुपेथाम् । श्रुष्टीवेव प्रेषितो वामवोधि प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठ	३
उप त्या वर्ही गमतो विशं नो रक्षोहणा समृता वीन्द्रपाणी । समन्धीस्यगमत मत्सुराणि मा नो मर्धिष्टमा गतं शिवेन	४
आ पश्वातांजासत्या पुरस्ता—दाश्विना यातमधरादुर्वक्तात् । आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूय पांत स्वास्तिभिः सर्वा नः	५ [२०] (६१२)

(७७)

१ वैश्वदेवविश्वदेव । अग्निदेव । अग्निदेव (विश्वदेव इत्येव, अग्निदेव इत्येव) ।

इमा ये वा विविधव प्रजा हुंक्ते अग्निना ।	
अत्र वाञ्छोऽग्ने सखीसु विश्विभुं वि गच्छांथ १	१
सुवं विश्वं वृषपुर्मोक्षं ननु चोयेषां सुदुर्लभते ।	
अर्वाण्यु धर्मज्ञा नि वंछन्ति विरतं तोम्यं यतुं २	२
या पशुमुपं मूक्तं यच्छेदं विरतमग्निना ।	
दुर्धं परा वृषथा जेन्वाकसु मा नो वक्षिभूया गतम् ३	३
अग्निंशो वे शुमुपं वासुधो सुवं सुवं वीर्यं विरतः ।	
सुधुमुधिराणु हपमिच्छिन्वा ५ वी वातमस्तु ४	४
यथा इ क्तो अग्निना वृष्टः अन्त नुरथे ।	
या वंस्तो मुक्त्वाग्ने सुवं पञ्च-सुधुमुधिराणु मांस्तथा ५	५
७ वे सुधुमुधिराणु वृष्टः इव सुधुमुधिराणु वृष्टः ।	
अन रक्ते सखी सुधुमुधिरा सुधुमुधिरा सुधुमुधिरा ६ [५१] (१५०)	६ [५१] (१५०)

(७८)

८ वैश्वदेवविश्वदेव । अग्निदेव । विदुः ।

धुवा अग्ने विविधव प्रजा हुंक्ते अग्निना सुधुमुधिराणु मांस्तथा १	१
अग्निंशो वे शुमुपं वासुधो सुवं सुवं वीर्यं विरतः ।	
सुधुमुधिराणु हपमिच्छिन्वा ५ वी वातमस्तु ४	४
यथा इ क्तो अग्निना वृष्टः अन्त नुरथे ।	
या वंस्तो मुक्त्वाग्ने सुवं पञ्च-सुधुमुधिराणु मांस्तथा ५	५
७ वे सुधुमुधिराणु वृष्टः इव सुधुमुधिराणु वृष्टः ।	
अन रक्ते सखी सुधुमुधिरा सुधुमुधिरा सुधुमुधिरा ६ [५१] (१५०)	६ [५१] (१५०)

प्रति धृतानामरूपासो अश्वाश्चित्रा अहश्चक्षुषसं वहन्तः ।	
गार्ति शुभ्रा विश्वपिशा रथेन वर्धाति रत्नं विधत्ते जनाय	६
सत्या सत्येभिर्महती महद्भिर्वृवी देवेभिर्यजता यजत्रैः ।	
रुजद् वृळ्हानि दवंवुधियाणा प्रति गावं उषसं वावशन्त	७
नू नो गोमद् वीरवद् धेहि रत्नमुपो अश्वावत् पुरुभोजो अस्मे ।	
मा नो बर्हिः प्रुरुपतां निदे कर्षुय पात स्वस्तिभिः सदां नः	८ [२२] (६२६)

(७६)

७ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । उपस । त्रिष्टुप् ।

उबु ज्योतिरुत्तं विश्वजन्य विश्वानरः सविता देवो अभ्रत् ।	
क्त्वा देवानामजनिष्ट चक्षुःराधिरकुर्मुवंन् विश्वमुपाः	१
प्र मे पन्थां देवयानां अहश्चक्षुर्मर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः ।	
अमूद् केतुरुपसः पुरस्तात् प्रतीच्यागादधि हृष्येन्व	२
तानीवहानि बह्वलान्यासन् या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य ।	
यतः परिं जार इंधाचरन्त्युपो वृहक्षे न पुनर्यतीवं	३
त इद् देवानां सधमाद् आसन्नतावानः कषयः पूर्वांसः ।	
गुळ्हं ज्योतिः पितरो अन्वधिन्दन् त्सत्यमन्वा अजनयन्नुषासम्	४
समान ऊर्वे अधि संगतासुः स जानते न यतन्ते मिथस्ते ।	
ते देवानां न मिनन्ति वृता न्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमाना	५
प्रति त्वा स्तोमैरीळ्हे वसिष्ठा उषवुंधः सुमगे तुष्टुवांसः ।	
गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छोपः सुजाते प्रथमा जरस्व	६
एषा नेत्री राधसः सूनुतानामुपा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठेः ।	
वीर्धुत्तं रयिमस्मे वर्धाना युप पात स्वस्तिभिः सदां नः	७ [२३] (६३३)

(७७)

६ मैत्रायरुणिवसिष्ठः । उपसः । त्रिष्टुप् ।

उपो रुद्रे युञ्जतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्ती चराथिं ।	
अमूक्मिः समिधे मानुषाणा मरुज्योतिर्बाधमाना तर्मांसि	१ (६३४)

विभ्रं प्रीतिं कृत्वा उद्वेगान् कृत्वा कानां विभ्रंतीं कृत्वा	
द्विरेणपवर्णं कृत्वा विभ्रंतीं कृत्वा	२
देवतां चरुः सुमना चरुंती श्वेतं नर्पती कृत्वा	
उद्य चरुंतीं इतिप्रतिर्व्यवसाय विभ्रंतीं कृत्वा	३
अन्तिवाक कृते अन्तिव्युत्थे—वीं कृत्वा	
प्रभव ह्ये वा मंग्र वरुंति चोत्प पदां कृत्वा	४
अस्ते केपेर्विभ्रंतीं कृत्वा—वा इति प्रतिस्तीं नु जातुः ।	
इवं च नो चरुंतीं कृत्वा	५
वां त्वां विभो कृत्वा	
तामातुं वा इति कृत्वा कृत्वा	६ [१४] (११४)

(४८)

विभ्रंतीं कृत्वा । अन्ति । विभ्रं ।

वतिं कृत्वाः कृत्वा अन्ति—कृत्वा अस्या अन्ति	
उदां अन्तिं कृत्वा कृत्वा	१
वतिं वीप्रतिर्वेले समिन्तुः प्रति विभ्रंतीं कृत्वा	
उद्य चरुंतीं कृत्वा कृत्वा	२
प्रता नु कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा	
अन्तिव्युत्थं कृत्वा कृत्वा	३
अन्ति विभो कृत्वा कृत्वा	
आन्तिव्युत्थं कृत्वा कृत्वा	४
वतिं कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा	
विभ्रंतीं कृत्वा कृत्वा	५ [१५] (११५)

(४९)

विभ्रंतीं कृत्वा । अन्ति । विभ्रं ।

कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा	
कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा	१ (११५)

व्यञ्जते विवो अन्तैष्वक्तुन् विशो न युक्ता उषसो यतन्ते ।	
स ते गावस्तम आ वर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति सवितेर्व ब्राह्म	२
अर्भुदुषा इन्द्रतमा मघो न्यर्जीजनत् सुविताय श्रवांसि ।	
वि विवो वेधी वृहिता दधा त्यङ्गिरस्तमा सुकृते वसूनि	३
तावदुषो राधो अस्मभ्यं रास्व यावत् स्तोतुभ्यो अरदो गुणाना ।	
यां त्वा जजुर्वृषभस्या र्वेण वि हृच्छस्य दुरो अद्वैरीणोः	४
वेववेधं राधसे चोव्यन्त्य स्मद्यक् सुनृता ईरयन्ती ।	
व्युच्छन्ती नः सनये धियो धा यूय पात स्वस्तिमि सदा न	५ [२६] (६४२)

(८०)

३ मैत्रावरुणिवसिष्ठ । उषस । त्रिष्टुप् ।

प्रति स्तोमेभिरुपस वसिष्ठा गीमिधिप्रांस प्रथमा अबुधन् ।	
विवर्तयन्ती रजसी समन्ते आविष्कृण्वती भुवनानि विश्वा	१
एषा स्या नद्यमापुर्दधाना गूह्यी तमो ज्योतिषोषा अबोधि ।	
अग्ने एति युवतिरद्वेयाणा प्राचिकितत् सूर्यं यज्ञमग्निम्	२
अश्वावतीर्गोर्मतीर्न उपासो वीरवती सर्वमुच्छन्तु भद्रा ।	
घृत दुहांना विश्वत् प्रपीता यूय पात स्वस्तिमि सदा न	३ [२७] (६५२)

[अथ षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ घ० १-२५]

(८१)

६ मैत्रावरुणिवसिष्ठः । उषस । प्रगाथ = (विषमा वृहती, सत्रा सनोवृहती) ।

प्रत्यु अदश्यायत्यु च्छन्ती वृहिता विव ।	
अपो महि व्ययति चक्षसे तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी	१
उदुस्रिया सृजते सूर्यं सचो उद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् ।	
तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च म भक्तेन गमेमहि	२
प्रति त्वा वृहितार्दिव उपो जीरा अमुत्समहि ।	
या वहांसि पुरु स्पार्ह वनन्वति रत्न न दाशुषे मयं	३
उच्छन्ती या कृणोषि महना महि प्रस्ये देवि स्वर्द्धेके ।	
तस्यास्ते रत्नभाज ईमहे वय स्याम मातुर्न सूनर्व	४ (६५६)

तद्विपुत्रं पशु आ मुणे—ओ पशु ईर्ष्यपुत्रं च ।

अथ तं विभो बुद्धितर्कानुमात्रं तत्र संस्य भुज्यामी

५

महः कुरिष्ये अमुलं बभूवुषं वागीं अस्मन्पु श्रीमत्तः ।

ओमुद्रिषी मुचोतः सुमुदंवापु—या संच्छस्य विभः

६ [१] (१५८)

(८९)

१. वैश्वानरनिर्भविष्यः । एतन्नवम्यो । अथपी ।

इन्द्रावहजा पुत्रयंमुदायं मे विभो वतापु मक्षि इमं वच्छस्य ।

श्रीर्षयंभज्जुमति वेो वंजुप्यति इव वरेसु पूर्णानु सुव

१

शुभ्राभूत्तः स्वराभूत्तः संच्छते वा सुभ्राभूत्तः इन्द्रावहजा मुहानु ।

विभं वृषातः एते प्यामति तं कुमांवा वृषु तं वरं वृषु

२

अमुदां वात्पंननुमोअसा सुपैरिप्यं विवि मुभुय ।

इन्द्रावहजा मयं अस्य सुविभं इविभतनुपिः विभं विभं

३

पुषाविह पुसु पूर्णानु वरंवेो सुयं वेयंस्व मसुवे विवशंभः ।

इन्द्रावह वसं उमवेस्व कुसु इन्द्रावहजा सुववा इवाम्ये

४

इन्द्रावहजा वद्विवाविं पुसु—विभो आताति मुचंनस्व मुजम्यं ।

वेमेज विभो वरंवं सुपुस्वति सुवत्रिपुषः सुर्मन्म इपते

५ [१]

ओ सुस्वतु वरंभसु नु विव ओयो विवाते मुवमंस्व अर स्वय ।

अथमिभूत्तः सुवपंननुमतिह इधेभिपुम्भः व वृषोति सुवघ

६

न वरंवेो व इपिपि मर्ष—मिन्द्रावहजा न वपुः कुतमुन ।

वरं वेपु मच्छंथा वीषो संपुन म तं मरंस्व मरते पयिपुषिः

७

अर्षांस्तं वरंवेपुषु मरं सुपुन इव वरिं मे सुमरंथा ।

वृषोर्षिं सुवपुन वा वरंवं माह्विभमिन्द्रावहजा वि वच्छस्य

८

अम्बावंमिन्द्रावहजा मरंमः पुषेपुषा मरतं कृप्योमया ।

वव कुं इवंत उमये अर्षं स्पृषि नरंन्नाहस्य तमंरस्य माविनु

९

अस्व इमो वरंजा विषा मरुंवा सुव वच्छन्नु वक्षि इमं सुयर्षः

अनुवं ग्यापिपिर्षतुपुषा वरंस्व मरंवं वरिपुषीमयवे

१ [३] १५९

(८३)

१० मेशावरुणिवीसिष्टः । इन्द्रावरुणौ । जगती ।

युवां नरा पश्यमानासु आप्यं प्राचा गुव्यन्तः पृथुपर्शवो ययुः ।	
दासां च वृत्रा हतमार्याणि च सुदासमिन्द्रावरुणावर्सावतम्	१
यत्रा नरः समर्यन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं च न प्रियम् ।	
यत्रा भर्यन्ते सुर्वना स्वर्हंशस्तत्रा न इन्द्रावरुणार्धि वोचतम्	२
स भूम्या अन्तां ध्वसिरा अहभते इन्द्रावरुणा द्विवि घोष आरुहत् ।	
अस्थुर्जनानामुप मामरांतयो ऽर्वागर्वसा हवनश्रुता गंतम्	३
इन्द्रावरुणा वृधनाभिरप्रति भेद वन्वन्ता प्र सुदासमावतम् ।	
ब्रह्माण्येषां शृणुत हवीमनि सत्या तृत्सूनामभवत् पुरोहिति	४
इन्द्रावरुणावभ्या तंपन्ति प्राधान्यर्या वनुषामरांतयः ।	
युवं हि वस्व उभर्यस्य राजथो ऽधं स्मा नोऽवत् पार्यं द्विवि	५ [४]

युवां हवन्त उभर्यास आजिष्विन्द्रं च वस्यो वरुणं च सातये ।	
यत्र राजभिर्वृशमिनिर्वाधितं प्र सुदासमावर्तं तृत्सूमिः सह	६
वशं राजानं समिता अर्यज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः ।	
सत्या नृणामश्रसवामुपस्तुतिर्वैवा एषामभवन् देवहृतिषु	७
वृशराज्ञे परियत्ताय विश्वतं सुदासं इन्द्रावरुणावशिक्षतम् ।	
श्वित्यश्रो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीर्बन्तो असपन्त तृत्सवः	८
वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्रते व्रतान्यन्यो अभि रक्षते सदा ।	
हवीमहे वां वृषणा सुवृक्तिभि रस्मे इन्द्रावरुणा शर्मं यच्छतम्	९
अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा युध्न यच्छन्तु महि शर्मं सप्रथः ।	
अवधं ज्योतिरादितिक्रंतावृषो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे	१० [५] (६७८)

(८४)

५ मेशावरुणिवीसिष्टः । इन्द्रावरुणौ । त्रिष्टुप् ।

आ वां राजानावध्वरे वधृत्यां हव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः ।	
प्र वां घृतावीं ब्राह्मोर्वधाना परि त्मना विषुंरूपा जिगाति	१ (६७९)

पृच्छे तदेनो वरुण विद्वक्षुषो एभि चिकितुषो विपृच्छम् । समानमिन्मे कवयश्चिदावुरय ह तुभ्य वरुणो हृणीति	३
किमार्ग आस वरुण ज्येष्ठ यत् स्तोतार जिघांससि सखायम् । प्र तन्मे वोचो वृळम स्वधावो ऽव त्वालेना नमसा तुर इयाम्	४
अव वृग्धानि पित्र्या सृजा नो ऽव या वय चक्रुमा तनूभिः । अव राजन् पशुवृष न तायु सृजा वत्स न वाम्नो वासिष्ठम्	५
न स स्वो वक्षो वरुण धृतिः सा सुरा मन्युर्विभीदको अचित्ति । अस्ति ज्यायान् कर्नीयस उपारे स्वप्रश्नवदन्तम्य प्रयोता	६
अरं व्रासो न मीळ्ळुषे कराण्यह देवाय भूर्णयेऽनांगाः । अचेतयवृचितो देवो अर्यो गृत्स राये कवितरो जुनाति	७
अयं सु तुभ्य वरुण स्वधावो हृदि स्तोम उपश्चितश्चिदस्तु । इं नः क्षेमे शमु योगे नो अस्तु यूय पात स्वस्तिभिः सदा नः	८ [८] (६९६)

(८७)

७ मैत्रायणवसिष्ठ । वरुणः । त्रिष्टुप् ।

रदत् पथो वरुणः सूर्योय प्राणांसि समुद्रिया नदीनाम् । सर्गो न सुप्तो अर्धतीर्कतायश्चकार महीरवनीरहभ्यः	१
आत्मा ते वातो रज आ नवीनोत् पशुर्न मूर्णिर्यवसे ससवान् । अन्तर्मही बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम वरुण मियाणि	२
परि स्पशो वरुणस्य स्मदिष्टा तुमे पश्यन्ति रोदसी सुमेके । ऋतावान् कवयो यज्ञर्धराः प्रचेतसो य इपर्यन्त मन्म	३
उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सुत नामाद्र्या विमर्ति । विद्वान् पदस्य गुह्या न वोचद् युगाय विप्र उपराय शिक्षन्	४
तिस्रो धावो निहिता अन्तरस्मिन् तिस्रो भूमोरुपराः पार्श्वधाना । गृत्सो राजा वरुणश्चक्र एतं विवि प्रेङ्ख हिरण्ययं शुभे कम्	५
अव सिन्धु वरुणो द्यौरिव स्थाद् वृप्सो न श्वेतो मृगस्तुर्विप्मान् । गम्भीरशीतो रजसो विमानः सूपारक्षत्रः सुतो अस्य राजा	६

(१०)

[पञ्चोऽनुवाकः ॥ ६ ॥ सू० १०-१०४]

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वायुः, ५-७ इन्द्रवायु । त्रिष्टुप् ।

प्र वीरया शुच्यो वद्विरे वा—मध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासं । वह वायो नियुतो ग्राह्यच्छा पिवा सुतस्यान्धसो मवाय ईशानाप्य प्रहृतिं यस्त आनद शुचिं सोम शुचिपास्तुम्य वायो ।	१
कुणोपि त मर्त्येषु प्रशस्त जातोजातो जायते वाज्यस्य राये नु यं जज्ञद रोदसीमे राये वेवी धिपणा धाति वेवम् ।	२
अथ वायु नियुतं सश्वत स्वा उत श्वेत वसुधितिं निरेके उच्छन्नपसः सुविना अरिप्रा उरु ज्योतिर्विविदुर्वीर्ध्यानाः ।	३
गव्यं चिद्वर्षमृशिजो वि वद्वु—स्तेपामनु प्रदिवं सयुरापं ते सत्येन मनसा वीर्ध्यानाः स्वेन युक्तासु क्रतुना वहन्ति ।	४
इन्द्रवायु वीरवाह रथं वा—मीशानयोऽभि पृक्षं सचन्ते ईशानासो ये वधते स्वर्णो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यै ।	५
इन्द्रवायु सूरयो विश्वमायु—रवद्विर्वीरे पृतनासु सव्युः अर्वन्तो न शर्वसो मिक्षमाणा इन्द्रवायु सुप्तुतिमिवांसिष्ठाः ।	६
वाजयन्तः स्ववसे हुवेम यूय पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [१२] (७२०)

(११)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १, ३ वायु । २, ४-७ इन्द्रवायु । त्रिष्टुप् ।

कृविद्वृङ्ग नमसा ये वृधासः पुरा वेवा अनावद्यासु आसन् । ते वायवे मनधे वाधिताया—स्वासपन्नपसु सूर्येण	१
उशन्ता वृता न वमाय गोपा मासश्च पाथः शरदश्च पूर्वाः । इन्द्रवायु सुप्तुतिर्वामिपाना मर्हिकमीष्टे सुवित च नव्यम्	२
पीवोअज्ञो रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुतामिश्नी । ते वायवे समनसो वि तस्यु—र्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः	३
यावत् तरस्तन्वोऽ यावदोजो यावन्नरश्चक्षसा तीव्याना । शुचि सोम शुचिपा पातमस्मे इन्द्रवायु सर्वत वरिरेदम्	४ (७२६)

ये नृज्योति वस्तुर्व विद्वान्मं वृषं स्वानु बन्धे जगताः ।
अनुं जगत्प्रतिबन्धितो वृषं पतं स्वस्तिभिः कर्ता मः

७ [९] (७०)

(८८)

७ वैश्वदेविकविष्णुः । वरुणः, (७ कल्पियेवती) । विदुः ।

य नृज्योति बन्धेवाप वेपथी मुनिं वक्षिष्य मुज्युषे मरुत् ।
य वैश्वान्तं कर्ति पञ्चमं तुष्टमानुं कृष्यं नृज्यं
अज्ञां त्वंत्वं तुष्टसं जगन्मन्—मुष्टोर्षीके बन्धेत्स वेपथि ।
स्वर्ष्वर्ष्वर्ष्वर्ष्विष्य तु ष्मन्तो अमि तु कर्षुं सवे निधीवात्
जा वत् तुष्टानु बन्धेत्स मन्ते न पत् संभ्रुवीरर्षव बन्धेत् ।
जति वदुषं स्वस्तिभर्षु न वेष्टु वैश्वान्तो मुष्टे कम्
वर्षिष्यं हृ बन्धो मुष्ट्यास्तु—हृषिं वदनु स्वस्तु कर्षिषि ।
स्त्रोषां विरः तुष्टिष्ये जहां पशु टारंस्तुष्टानु पशुवातः
कृत्वा त्वनिं पी तुष्टा वस्तुष्टु कर्षांके वस्तुष्टं पुर विं ।
कृष्टानुं मार्गं कृष्य स्ववातः तुष्टव्यं जगता नृषं तं
य आदिनिष्यं वदप विषं क्त्वा त्वायागतिं कृष्टानु कर्षांते ।
य्य तु पन्स्वस्तो वस्तिन् मुष्टेय सुन्धि च्चा विरः स्वस्तु वै बन्धेत्स
भुवातुं त्वात् विष्टिर्षुं विष्टानां प्युं स्वत् पशुं कर्षो मुष्टेवत् ।
जवां कृष्टानां जतिस्तुपस्याह वृषं पतं स्वस्तिभिः कर्ता मः

१
२
३
४
५
६
७ [१] (७१)

(८९)

५ वैश्वदेविकविष्णुः । वरुणः । वरुणो ५ कल्पी ।

यो तु बन्धेत् नृज्यं नृषं संभ्रुवै बन्धेत् । नृज्यं तुष्टानु नृज्यं
पदेनि वस्तुष्टिष्यं हृषिं भुवातो जतिष्यः । नृज्यं तुष्टानु नृज्यं
हृषिं वदनु कृष्टानां मुनिं जगता मुष्टे । नृज्यं तुष्टानु नृज्यं
अनुं वत् वस्तिभर्षुं तुष्टानुविष्टानुविष्टानुं । नृज्यं तुष्टानु नृज्यं
पत् विं कृषं बन्धेत् वेष्टु जतं अविष्टां वस्तुष्टां कर्षांते ।
जतिष्ठी वत् तत् वत् पुराविष्य ना मुष्टानुवेरतो देव वीरिष्य

१
२
३
४
५ [११] (७२)

(९०)

[पञ्चोऽनुवाकः ॥६॥ सू० ९०-१०४]

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । वायुः, ५-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

प्र वीर्या शुचयो वद्विरे वा मध्वर्युमिर्मधुमन्तः सुतासं ।	
वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिषा सुतस्यान्धसो मदाय	१
ईशानाय प्रहृतिं यस्त आनद् शुचि सोम शुचिपास्तुभ्यं वायो ।	
कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्त जातोजातो जायते वाज्यस्य	२
राये नु यं जज्ञतु रोवसीमे राये वृवी धिपणां धाति वेषम् ।	
अथ वायु नियुतं सश्वत् स्वा उत श्वेत वसुधितिं निरेके	३
उच्छन्नपसः सुदिना अरिषा उरु ज्योतिर्विब्रिवुर्वीध्यानाः ।	
गव्यं चिबुर्वमुशिजो वि ब्रुवुस्तेषामनु प्रविषं ससुरापं	४
ते सत्येन मनसा वीध्यानाः स्वेन युक्तासः क्रतुना वहन्ति ।	
इन्द्रवायू वीरवाह रथं वा मीशानयोरमि पृक्षः सचन्ते	५
ईशानासो ये दधते स्वर्णो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यैः ।	
इन्द्रवायू सूरयो विश्वमायु रवीन्द्रिर्वीरैः पृतनासु सव्युः	६
अर्वन्तो न श्रवसो मिक्षमाणा इन्द्रवायू सुष्टुतिमिर्वासिष्ठा ।	
वाजयन्तः स्ववसे हुवेम यूयं पात स्वस्तिमिः सर्दा नः	७ [१२] (७२०)

(९१)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । १, ३ वायु । २, ४-७ इन्द्रवायू । त्रिष्टुप् ।

कृषिवृद्ध नमसा ये वृधासः पुरा देवा अनवद्यास आसन् ।	
ते वायवे मनधि बाधितायाऽवासयन्नपसं सूर्येण	१
उशन्ता वृता न दमाय गोपा मासश्वं पायः शरदश्च पूर्वी ।	
इन्द्रवायू सुष्टुतिर्वांमियाना मोर्द्धिकर्मीष्टे सुवित उ नव्यम्	२
पीवोअन्नो रपिवृधं सुमेधाः श्वेतः सिपक्ति नियुतामभिधीः ।	
ते वायवे समनसो वि तस्युर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः	३
पावत् तरस्तन्नोऽं पावदोजो यावन्नरश्चक्षसा पीन्यानाः ।	
शुचि सोमं शुचिपा पातमरुमे इन्द्रवायू सदेत बहिरिदम्	४ (७२६)

त्रिभुवना त्रिकुणः स्यादर्थीयः । इन्द्रावापु सुतर्षे वातसुर्वाह ।
 एवं वि वा वसुधै मधुो अग्र-वर्षे पीशाज्य वि कुमुदतत्रुष्ये ५
 पा वा मृतं त्रिपुत्रा वाः सुहस्र-मिन्द्रावपु त्रिभुवर्वागाः प्रवन्ते ।
 आदिपरार्थं सुविद्वान्भिर्वाहः प्रथं परं प्रतिभूतस्य वर्षः ६
 अर्धन्तो न वर्षन्ता मिश्रमाज्य इन्द्रावापु सुपुत्रिभिर्बलिष्यः ।
 वातवन्तः स्वर्षति ह्येषेभ पूयं परं स्वस्तिभिः कर्त्वा वा ७ [११] (५१५)

(११)

५ वैश्वदेववैर्बलिष्यः । वातु, १ ४ इन्द्रवन् । विभुव ।

आ वाप्ये भूव सुविभु उर्षे मः सुहस्रं ते त्रिकुणं विभुवरा ।
 उर्षे ते अग्रो वर्षमपासि पर्वं देव इतिषं पूंषेपर १
 य ताता जीरो अग्रोर्षेस्त्वस्य सोममिन्द्राव वाप्ये विर्वपे ।
 य पश् वा वर्षा अग्निषं मर्-मपयुपर्षो वैश्वन्तः कर्षीभिः २
 य वासिपरार्थं वाग्धैसुजप्या त्रिपुत्रिर्वावलिष्यं ह्येषे ।
 मि मां वधि सुयोर्षे पुंषस्य नि कीरं कन्वुमर्षं तु राधैः ३
 वे वाप्यं इन्द्रमाकंतासु आर्षवाप्ये त्रियोर्षमाधे उर्षे ।
 इन्द्रा वृषाग्निं सुविभिं प्यम वातुर्वातां पुवा सुमिर्वाग्धै ४
 आ पं त्रिपुत्रिं सुविभिंविश्वानं संवृभिर्बलिष्यं पाधि वृषम् ।
 वावा सुविभु तस्येभे माववच वृयं परं स्वस्तिभिः कर्त्वा वा ५ [१४] (५१६)

(११)

< वैश्वदेववैर्बलिष्यः । इन्द्रावा । विभुव ।

सुविं सु सोमं नवमासुषे-वाप्ये वृषाग्निं सुविभुव जुषेवाग्धै ।
 पुमा धि वां सुहस्रा ओर्षेवीसि ता वर्षं सुध उंशुते वेप्यं १
 ता वातुकी संववाता वि मृतं वातुर्वाता संवन्त वृषुपर्षा ।
 अर्धन्तो प्राधो वर्षसस्य मृतः वृहं वाग्धैस्व स्वस्तिरस्य वृषेभे २
 उर्षं ह पश् विष्यं वृषिन्तो सु-विभिर्बलिष्यं स्वस्तिष्यवाग्धै ।
 अर्धन्ता न वाग्धै वृषेवाग्धै इन्द्रावाप्ये ओर्षेवाग्धो वासो ३ (५१६)

गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमान् ईद्रे रथि यशस पूर्वभार्जम् ।	
इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प्र नो नव्येभिस्तिरत वृष्णैः	४
सं यन्मही मिथ्यती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते ।	
अदेवयु विदथे देवयुभिः सत्रा हृत सोमसुता जनेन	५ [१५]
इमाम् पु सोमंस्तिस्रुषं न एन्द्राग्नी सौमनसायं यातम् ।	
नू चिद्वि परिमन्नाथे अस्माना वा शश्वद्विर्ववृतीय वाजैः	६
सो अग्न एना नमसा समिन्द्रो ऽच्छा मित्रं वरुणमिन्द्रं वोचेः ।	
यत् सीमागंश्चक्रुमा तत् सु मृच्छ तर्व्यमादितिः शिश्रथन्तु	७
एता अग्न आशुषाणास इष्टीर्युवोः सत्राम्यश्याम् वाजान् ।	
मेन्द्रो नो विष्णुर्मरुतः परि रथन् युय पात स्वस्तिभिः सदा न	८ [१६] (७४२)

(०४)

१२ मेत्रावरुणिवसिष्ठ । इन्द्राग्नी । गायत्री, १२ अनुष्टुप् ।

इय वामस्य मन्मेन इन्द्राग्नी पुष्यस्तुतिः	। अभाद् वृष्टिरिवाजनि	१
शृणुत जरितुर्हव मिन्द्राग्नी वर्जत गिरः	। ईशाना पिप्यत धियं.	२
मा पापत्वार्यं नो नरेन्द्राग्नी मामिशस्तये	। मा नो रीरधत निदे	३
इन्द्रे अग्रा नमो बृहत् सुवृक्तिमेरयामहे	। धिया धेना अवस्यव.	४
ता हि शश्वन्त ईळत इत्या विमास ऊतये	। सत्राधो वाजसातये	५
ता यां गीर्भिर्विप्ययवः प्रयस्वन्तो हवामहे	। मेधसाता सनिप्यव	६ [१७]
इन्द्राग्नी अवसा गतं मस्मभ्यं चर्षणीसहा	। मा नो वुःशस ईशत	७
मा कस्य नो अररुपो धूर्तिः प्रणुद्वत्यस्य	। इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम्	८
गोमृद्विरण्यवद् वसु यद् वामश्वोवदीमहे	। इन्द्राग्नी तद् वनिमहि	९
यत् सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवु	। सतीवन्ता सपर्यव	१०
उक्थेमिर्वृत्रहन्तमा या मन्वाना चिदा गिरा	। आङ्गुपैराविवांसत	११
ताषिद् बुशस मत्यं दुर्विद्वांस रक्षास्विनम्	। आमोग हन्मना हतमुवधि हन्मना हतम् १२	

[१८] (७५४)

त्रिपुञ्जना त्रिपुण्ड्रं स्पृश्यासीत् इन्द्रं चापु नृत्वं बालनृपं ह ।
 इवै त्रिं शो पशुं मधुं अशुं चर्षं मीधुना वि मुमुक्षुस्तमुषं १
 वा वी इतं त्रिपुण्ड्रं वाः सुहृत्तमिन्द्रं चापु त्रिपुण्ड्रं तर्षन्ते ।
 भूमिपंतं नृविद्वान्भिरुषं ह पुतं नंग परितमुतस्तु मधुं २
 अशुं म वा वंशु मिशं वा वा इन्द्रं चापु मुमुक्षुतिमिषं तेषाम् ।
 वात्सल्यः स्वर्षसं वृषं पृषं पंतं स्तुतिमिं हर्षं नः ३

१
 २
 ३ [१३] (७५२)

(११)

१ वैश्वदेवविरचितः । वा. पु. १ ३ इन्द्रं चापु । विभु. १ ।

अथ वापो भूप शुचिणा उपं नः सुहृदं ते त्रिपुण्ड्रं विभवात् ।
 उपं नु अशुं मधुं चर्षन्ति चर्षं देव इन्द्रिषं पूंशुपेणं १
 प शोतं प्रीतो अशुं तेषां सुहृत्तमिन्द्रं चापु त्रिपुण्ड्रं तर्षन्ते ।
 म वृ हं मधुं अशुं चर्षं मयश्चर्षं चर्षन्ति अशुं चर्षन्ति २
 म वाशिर्षं तं वाशुं तेषां त्रिपुण्ड्रं तर्षन्ति चर्षन्ति ३
 मि वा इति मुमांशं वृषं मि वीरं वृषं चर्षं नु उपं ४
 ये वाचं इन्द्रं चर्षन्ति अशुं चर्षं त्रिपुण्ड्रं तर्षन्ति ५
 इन्द्रं वृषं चर्षं मुमुक्षुं चर्षं वात्सल्यं पुषं मुमुक्षुं चर्षन्ति ६
 आ वा त्रिपुण्ड्रं त्रिपुण्ड्रं चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति ७
 वापो अशुं चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति ८

१
 २
 ३
 ४
 ५
 ६ [१४] (७५३)

(१२)

८ वैश्वदेवविरचितः । वा. पु. १ । विभु. १ ।

शुचिं नु शोतं चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति ।
 उमा वि वा सुहृत्तमिन्द्रं चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति १
 वा वात्सल्यं चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति २
 चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति ३
 चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति ४
 चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति चर्षन्ति ५

१
 २
 ३
 ४
 ५ (७५४)

गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमानं ईद्रे रथि यशसं पूर्वभाजम् ।	
इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प्र नो नव्येमिस्तिरतं वृष्णैः	४
स यन्मही मिथती स्पर्धमाने तनुरुचा शूरसाता यतैत ।	
अवैवयुं विदथे देवयुभिः सत्रा हत सोमसुता जनेन	५ [१५]
इमामु पु सोमसुत्तिमुप न एन्द्राग्नी सोमनुसायं यातम् ।	
नू चिद्वि परिमन्नाथे अस्माना वा शश्वद्विर्ववृतीय वाजैः	६
सो अग्र एना नमसा समिन्द्रो ऽच्छा मित्रं वरुणमिन्द्र वोचे ।	
यत् सीमार्गश्चक्रुमा तत् सु मृळ् तद्व्यमावितिः शिश्रथन्तु	७
एता अग्र आशुषाणास इष्ठीर्युधोः सचाम्भश्याम् वाजान् ।	
मेन्द्रो नो विष्णुर्मरुतः परि रथ्यन् यूय पात स्वस्तिभिः सदा नः	८ [१६] (७४२)

(९४)

१२ मैत्रावरुणिर्धसिष्ठ । इन्द्राग्नी । गायत्री, १२ मनुष्य ।

इय वामस्य मन्मन् इन्द्राग्नी पुर्वस्तुतिः	। अश्राद् वृष्टिर्वाजानि	१
शृणुत जपितुर्हव मिन्द्राग्नी वनन्त गिरः	। ईशाना पिप्यत धियं.	२
मा पापत्वार्य नो नरेन्द्राग्नी मामिशस्तये	। मा नो रीरधत निदे	३
इन्द्रे अग्रा नमो बृहत् सुवृक्तिमेरयामहे	। धिया धेना अवस्यव.	४
ता हि शश्वन्त ईळन्त इत्था विपास ऊतये	। सुवाधो वाजसातये	५
ता वां गीर्भिर्विपुन्यव प्रयस्वन्तो हवामहे	। मेधसाता सनिष्यव.	६ [१७]
इन्द्राग्नी अवसा गन्त मस्मभ्यं चर्षणीसहा	। मा नो दुःशस ईशत	७
मा कस्य नो अररुपो धूर्तिः प्रणद्धत्यस्य	। इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम्	८
गोमृद्विरण्यवद् वसु यद् वामश्वोवृदीर्महे	। इन्द्राग्नी तद् वनिमहि	९
यत् सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवु	। सतीवन्ता सपर्यव.	१०
उक्थेमिर्वृत्रहन्तमा या मन्वाना चिदा गिरा	। आद्रूपेराविवांसतः	११
ताषिद् दुःशस मत्यं दुर्विदास रक्षास्विनम्	। आमोग हर्मना हत मुवृधि हर्मना हतम्	१२

[१८] (७५४)

(९७)

१० मैत्रायणवर्षसिद्धः । १ इन्द्र, २, ४-८ रुद्रस्पति ; ३, ९ इन्द्रात्मणस्पति,
१० इन्द्रानृहस्पती । त्रिष्टुप् ।

यज्ञे विवो नृपदने पृथिव्या नरो यत्र देवयज्ञो मर्दन्ति ।
इन्द्राय यत्र सर्वानानि सुन्वे गमन्मर्दाय प्रथम वर्यश्च १
आ देव्यां वृणीमहेऽर्वांसि बृहस्पतिर्नो मह आ संस्वायः ।
यथा भवेम मीळ्हुषे अनागा यो नो वृता परावत' पितेव २
तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः सुशेवं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषि ।
इन्द्र श्लोको महि देव्यः सिपक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ३
स आ नो योनिं सद्यु प्रेष्टो बृहस्पतिर्विश्ववारो यो अस्ति ।
कामो रायः सुवीर्यस्य त व्रात् पर्यज्ञो अतिं सुश्रतो अरिष्टान् ४
तमा नो अर्कममृताय जुष्टमिमे धासुरमृतासः पुराजाः ।
शुचिकन्द यजत पुस्त्याना बृहस्पतिमनुवाणं हुवेम ५ [२१]

त श्रमासो अरुपासो अश्वा बृहस्पतिं सहवाहो वहन्ति ।
सहश्चिद् यस्य नीलवत् सुधस्थ नमो न रूपमरूप वसाना ६
स हि शुचिः शतपत्रः स शुन्ध्यु हिरण्यवाशीरिषिर स्वपां ।
बृहस्पतिः स स्वाविश क्रुध्वः पुरु सस्त्रिभ्य आसुति करिष्ठः ७
वेनी देवस्य रोषसी जनिञ्जी बृहस्पतिं वावृधतुर्महित्वा ।
वृक्षाप्याय दक्षता संस्वायः करद् ब्रह्मणे सुतरां सुगाथा ८
इय वां ब्रह्मणस्पते सुवृक्तिर्ब्रह्मेन्द्राय वृजिणे अकारि ।
अविष्टं धियो जिगृत पुरंधी जंजुस्तमयो वनुषामरातीः ९
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो विव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य ।
धत् रयिं स्तुवते कीरये चिद् युयं पात स्वस्तिभिः सदा नः १० [२२] (७७६)

(९८)

७ मैत्रायणवर्षसिद्धः । इन्द्रः, ७ इन्द्रानृहस्पती । त्रिष्टुप् ।

अर्ध्वर्यवोऽरुण कुग्धमर्शु जुहोतन वृषमार्य क्षितीनाम् ।
गौराद् वेदीयो अब्पानमिन्द्रो विश्वाहेद् याति सुतसोममिच्छन् १ (७७७)

पद् इतिव उमिति चारुर्ध्वं त्रिभेद्विषि प्रीतिमिदंम्य वसि ।
 उत इवस्य वनेसा मुवाय्व उरुसर्गिन्नु वसिधतान् पाणि सावान् १
 उज्जानं सोमं स्वयं पपाप व तं मुता वसिधमन्मुवाय ।
 फन्त्वं प्वात्पोर्वं नृपरिहं पुषा देवेभ्यां वरिबभयवधै २
 पद् शोषवां यत्नो मर्षममान् त्सास्यं तान् शङ्खतिः शास्त्रमजान् ।
 पद् सु वृत्तिर्भूतं इन्द्राग्निपुत्रा—स्तं त्वयुजिं शीघ्रवृद्धं यवेम ४
 मेम्यंस्व बोधं प्रथम्य कृताग्निं य मूर्तना मुष्यु पा कुकारं ।
 प्रवेदवेदीरसद्विष्यं मुषा अर्चामनुर् वेकेतुः साम्यं अस्व ५
 तनुं विश्वमुमितः पञ्चम्यं पद् पदवन्ती चरुंसा सुपंस्व ।
 मर्षमग्निं गोपंतिरेकं इन्द्र मग्नीमहिं ते पकंस्तु वसवः ६
 कुर्वन्ते युवमिर्म्यं वसवीं त्रिभुवस्वसाधे उत पाथिंस्व ।
 उतं वसि नृपुते वीर्यं विद् पूषं पंतं स्तुतिभिः कर्वा वः ७ [१३] (५८)

(११)

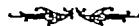
७ वीर्यवसिर्वसिद्धा । विष्णुः ४ १ एन्द्राग्निम् । विष्णुः ।

पुरो भावपा तुन्वां वृषान् न तं वसिधमन्मन्नुवति ।
 उमे तं विष्णु रजंशी वृषिभ्यां विष्णवं इव त्वं पृममर्षं सिन्धे १
 न तं विष्णु जायमान्ना न उतो देवं मङ्गिहः पुरुकर्त्तव्यः ।
 उवंसन्ना माकेमुषं वृहन्तं श्रापयं पाथीं कुकुर्मं वृषिभ्या २
 इरोधनीं धनुमग्नीं वि मूर्तं नृपुत्रसिन्धिं वमुषं वृत्तम्या ।
 प्वंसन्ना पवन्ती विष्णुस्तं श्रापयं वृत्तिवीर्यमितां मुपूतंः ३
 उदं वडावं चक्रपुषं त्वाहं उवसन्ना सुपंनुवात्तंमुमित् ।
 शास्त्रंय विद् वृत्तिमर्षं मुषा उरुधुर्वंय पूषाज्यंयु ४
 इन्द्राविष्णु इन्द्रिताम मन्वरेस्तु ननु पुरं ननुमि चं धविष्यम् ।
 शानं वसिधं उदयं च त्वाहं इषा अंगुपमन्वरेस्तु वीर्यं ५
 इवं मग्नीयां वृहन्तीं वृहन्तीं वृहन्तीं वृहन्तीं वृहन्तीं ६
 रे वां स्तामं विष्णुं विष्णो विन्वन्मुमितं वज्रंविन्नु ६
 वसं न विष्णुवा आ कुंभाग्निं त्मं युवस्व विविषिष्य इष्यम् ।
 वसंनु न्य नृपुत्रां विरं मे पूषं पंतं स्तुतिभिः कर्वा वः ७ [१४] (५९)

(१००)

७ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठः । विष्णुः । त्रिष्टुप् ।

नू मर्तो द्यते सनिष्यन् यो विष्णोव उरुगायाय दार्शत ।	
प्र यः सत्राच्चा मनसा यजात एतावन्त नर्यमाधिवासात्	१
त्व विष्णो सुमति विश्वजन्त्या मर्पयुतामेवयावो मति दाः	
पचो यथा नः सुवितस्य भूरे रश्वावतः पुरुश्चन्द्रस्य रायः	२
त्रिवेवः पृथिवीमेप एता वि चक्रमे शतर्चस महित्वा ।	
प्र विष्णुरस्तु त्वसस्तवीयान् त्वेषं ह्यस्य स्थविरस्य नाम	३
वि चक्रमे पृथिवीमेप एता क्षेत्राय विष्णुर्मनुषे दशस्यन् ।	
ध्रुवासो अस्य कीरयो जनास उरुक्षिति सुजनिमा चकार	४
प्र तत् ते अद्य शिपिविष्ट नामा ऽर्यः शंसामि वयुनानि विद्वान् ।	
त त्वा गृणामि त्वसमर्तव्यान् क्षयन्तमस्य रजसः पराके	५
किमित्ते विष्णो परिचक्ष्य भूत् प्र यद् ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि ।	
मा वर्षो अस्मवर्ष गृह एतद् यद्वन्यरूपः समिधे ब्रूमूथं	६
वर्षद्र ते विष्णवांस आ कृणोमि तन्मे जुपस्व शिपिविष्ट हव्यम ।	
वधन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूय पात स्वस्तिभिः सदा नः	७ [२५] (७९७)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७५ घ० १-१३]

(१०१)

९ मैत्रावरुणिर्वसिष्ठ (वृष्टिकामः), कुमार आग्नेयो वा । पर्जन्य । त्रिष्टुप् ।

तिष्ठो वाचुः प्र ववृ ज्योतिरग्रा या एतद् बुहे मधुवोचमूर्धः ।	
स वृत्स कृण्वन् गर्भमोर्षधीना सद्यो जातो वृषमो रोस्वीति	१
यो वर्धन ओर्षधीना यो अपा यो विश्वस्य जगतो वेव ईशे ।	
स त्रिधातु शरण शर्म यसत् त्रिवर्तु ज्योतिः स्वभिष्ट्यस्मे	२
स्तरीरं त्वद् भवति सूत उ त्वद् यथावृश तन्वं चक्र एषः ।	
पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः	३
यस्मिन् विश्वानि भुवर्नानि तस्थु स्तिष्ठो धावस्त्रेधा सुसुरार्षः ।	
त्रय कोशास उपसेचनासो मध्वः श्रोतन्त्यमितो विरृप्शाम्	४
इवं वर्चः पर्जन्याय स्वरार्जे हृदो अस्त्वन्तरं तज्जुजोपत् ।	
मयोमवो वृष्टयः सन्वस्मे सुपिप्पला ओर्षधीर्वेवगोपाः	५

(१०४)

२५ मैत्रावरुणिर्यसिष्ठ । (राक्षोम) इन्द्रामोमो, ८, १६, १९-२२ इन्द्रः, ९, १२-२३ सोमः ;
१०, १४ अग्निः, ११ देवाः, १७ प्रावाणाः, १८ मरुतः, २३ (पुर्याधस्थ) वासिष्ठाशी , (उक्तराधस्थ)
पृथिन्यन्तरिक्षे । शिष्टेषु, १-६, १८, २१, २३ जगती; ७ जगती शिष्टेषु, २५ अनुष्टुप् ।

इन्द्रासोमा तर्पतं रक्षं जुजत न्यर्पयत वृषणा तमोवुधं ।	
परां शृणीतमचितो न्योपत हत नुदेधां नि शिशीतमत्रिणं	१
इन्द्रासोमा समघशासमग्यं घ तर्पुयस्तु चररंभिवो इव ।	
ब्रह्मद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवाय किमीदिने	२
इन्द्रासोमा बुष्कृतो वृचे अन्त रनारम्भणे तर्मासि प्र विध्यतम् ।	
यथा नातः पुनरेकंश्चनोवयत् तद् वामस्तु सहसे मन्पुमच्छवः	३
इन्द्रासोमा वर्तयत विवो वुधं स पृथिव्या अघशासाय तर्हणम् ।	
उत् तक्षत स्वयं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधान निजुवंध	४
इन्द्रासोमा वर्तयत विवस्पर्षं मितमेभिर्पुवमश्महन्मभिः ।	
तर्पुर्वधेभिरजेरभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यत यन्तु निस्वरम्	५ [५]

इन्द्रासोमा परिं वां भूतु विश्वतं इय मतिः क्रक्षयाश्वेव व्राजिनां ।	
यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधये मा ब्रह्माणि नृपतीव जिन्वतम्	६
पतिं स्परेथां तुजयन्दिरेवे हत वृहो रक्षसो भङ्गरावतः ।	
इन्द्रासोमा बुष्कृते मा सुगं भूद् यो नः कदा चिदभिदासति वृहा	७
यो मा पाकेन मनसा चरन्त ममिचण्डे अनृतेभिर्वचोमि ।	
आर्ष इव काशिना सगृमीता असंज्ञरुःवासत इन्द्र वृक्ता	८
ये पाकशांसं विहरन्त एवे र्ये वा भद्र वृपयन्ति स्वधामिः ।	
अहये वा तान् प्रवर्वातु सोम आ वा वधातु निर्र्कतेरुपस्थे	९
यो नो रस विप्सति पित्वो अग्ने यो अश्वाना यो गवा यस्तनूनाम् ।	
रिपुः स्तेनः स्तेयकृद् वृध्रमेतु नि प हीयतां तन्वाडं तनां च	१० [६]

परः सो अस्तु तन्वाडं तनां च तिस्रं पृथिवीरुधो अस्तु विश्वां ।	
पतिं शुष्वतु यशां अस्य देवा यो नो दिवा विप्सति यश्च नक्तम्	११
सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सञ्चासञ्च वचंसी पस्पृधाते ।	
तयोयंत सुत्य रतरहजीयं स्तदित सोमोऽपति हन्यासंत	१२

न वा उ सामां वृत्तिर्न हिमोति न ह्यभिर्यं निभुषा धार्यन्तम् । हन्ति पशु इन्पातुश्च बर्हन्त-मुभाभिर्वाभ्यु पसिंती द्रपते	१३
परिं ब्रह्ममनुत्तरेण जामु मार्षं वा देवो अंप्यूह अग्नि । क्षिप्रस्वर्ग्यं गजवदो ह्यर्षीय द्राघुवाचन्त निर्दुषं लंघन्त्याम्	१४
अथा मुनीषु परिं पातुषता अरिसु बहि वापुंसताप पूर्ववत्स्य । अथा ल क्षीरैर्मुनिभिर्नि पूषा पो मा मार्षं पातुषानत्स्यार्ह	१५ [७]
पा मार्षानुं पातुषान्त्स्यार्ह यो वा रक्षाः सुर्षितुस्वीत्स्यार्ह । दन्वस्ते इन्नु मज्जा कुचन्त विभर्त्स्य अन्वार्त्तुमर्षीष्य	१६
य पा निमोति सुगन्तु मन्तु-र्यं ह्यहा तुम्बु मूर्ध्वगना । बुधा अन्वन्तो अथ सा र्षीष्यु पाचान्पो इन्नु तुक्षन्त उरुष्यो	१७
वि तिष्ठन्तं मरुता विभिर्नु च्छन्तं गुमापतं रक्षन्तं सं पिन्पन्त । क्या वे मूर्षी प्यर्षन्ति तुक्षन्ति-पं वा रिपां बर्षिरे देव अंधरो	१८
य र्षीष विभो अर्यान्तमिन्नु सामसितं मचन्त लं सिंसाधि । पातुषान्त्स्यार्हान्पुर्वका-भूमि र्षीष इत्सन्त पर्थेन	१९
पुन ह्य स्व पंतवन्ति श्रयोत्सु इन्तं विप्यन्ति विप्यवोऽर्षीष्यम् । सिंसीति मृकाः पिपुनिन्पो कुचं मूत्रं सुन्नुर्षीषि पातुषार्हः	२ [८]
दन्दा पातुषान्त्स्यार्ह परासुरो इन्तिर्षीमात्स्यार्हविचंज्जाम् । अमीहि मृकाः पंतुर्षया क्तुं पार्षन्ति विप्यन्त तुल पति तुक्षन्त	२१
अर्षुषकान्तं सुन्नुर्षकान्तं अहि न्वर्षानुमत्त धीर्षकानुम् । सुपुषं पंतुमत्त बुर्षपान्तं इवर्षन्त य मूत्रं र्षीष इन्त	२२
मा भो र्षीष अग्नि नंभ्यातुषार्हता-मर्ष्यन्तु विभुषा वा विंसीक्षिता । पुषिषी मः प्रपिषात परर्षीषो अन्तर्षिं विप्यन्त पंतुषज्जाम्	२३
इन्तं अहि पुनांत पातुषार्ह-कुल विर्षं सुपन्ना शार्षीषाम् । विप्रीषासो ह्यपिषा क्कन्तु मा ते इन्तं लुप्यन्तुर्षान्तम्	२४
परिं चन्तु वि बुधवे-अंध मीष जागृतम् । र्षीषो बुधर्षस्य-तुक्षन्ति पातुषार्हः १५ [९] (८१)	

॥ इति सप्तमं दण्डकं दशार्हम् ॥ वीर-संख्या
१२११
८१
११०८

अथाष्टमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाक ॥१॥ सू० १-५]

(३४) १-२ प्रगाथो (घोर) काण्वः, ३-२९ मेघातिथि-मेघातिथी काण्वो ३०-३२ प्लायोगि-
रासङ्गाः, ३४ आङ्गिरसी शद्वती ऋषिका । इन्द्र, ३०-३४ आसङ्गाः । १-४ प्रगाथ =
(वियमा वृहती, समा सतोवृहती), ५-३२ वृहती, ३३-३४ त्रिष्टुप् ।

- मा चिक्वन्त्यद् वि शंसत सत्ताप्यो मा रिपण्यत ।
इन्द्रमित स्तोता वृषण सचा सुते मृहुरुक्था च शसत १
- अवक्रक्षिणं वृषभ यथाजुर गां न चर्पणीसहम् ।
विद्वेषणं संवनेनोभयक्र मर्हिष्ठमुभयाविनेम् २
- यच्चिद्धि त्वा जना इमे नाना ह्वन्त ऊतये ।
अस्माक वल्लेदमिन्द्र भूतु ते ऽहा विश्वा च वर्धनम् ३
- वि तर्तूर्यन्ते मघवन् विपश्चितो ऽर्यो विषो जनानाम् ।
उप क्रमस्व पुरुषपुमा भर वाज नेदिष्ठगूतये ४
- महे चन त्वामद्विष, परां शुल्काय देयाम् ।
न सहस्राय नायुताय वञ्चिवो न शतार्यं शतामघ ५ [१०]
- वस्यो इन्द्रासि मे पितु रूत भ्रातुरभुञ्जत ।
माता च मे छव्यथ, समा वंसो वसुत्वनाय राधसे ६
- केयथ केवसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः ।
अर्लयि युध्म खजकृत् पुरदर प्र गायत्रा अंगासिषुः ७
- प्रास्मै गायत्रमर्चत वावातुर्यः पुरवुर ।
यामि क्राण्वस्योपं बर्हिरासव् यासद् वञ्ची भिनत् पुरं, ८
- ये ते सन्ति वृशग्विन श्रतिनो ये संहस्रिण ।
अश्वांसो ये ते वृषणो रघुवृषन्तेभिर्नस्तृपमा गंहि ९

आ त्वं च संकुर्वीषी कृषे गर्भुर्भवत्सह ।	
इन्द्रो जेत्तु मृगशाम्नामिषं कृषवां च कुर्वीष्य	१ [११]
पय इक्ष्वर सुत पर्यसं कृषू वासं च कुर्वीष्या ।	
व्यत कुन्तमांशुद्विपं सुतसंस्तु त्वांश्च मनुर्ववस्तुतय	११
व इत्ये विद्वसिषिषेः पुत्र उद्युम्यं आदृष्व ।	
संपात्त सुर्विं कृषवां पुत्रवत्पु—रिष्यंतीं विद्वंशुं पुमः	१२
वा मृगु विद्वद्यं इत्ये—न्व त्वांश्च इव ।	
कर्त्तुं न संजज्ञितान्यजिषो बुरोवाद्यो जम्भ्यहि	१३
अर्धं—कृषींस्तुतवां अनुयातं च कृषवन् ।	
सुहृत् सु तं मृक्ता मृगु पञ्चजा अनु स्तोत्रं कृषीमहि	१४
पदि प्येत्तं मम कर्त्तुं—कृष्यात्कृषिन्वामिष्यं ।	
सिपु प्रविषं कृषवत्तं आसतो कर्त्तुं तु म्याहृषं	१५ [१२]
आ त्वं च सुवस्तुतिं शुक्लां सकपुत्र गधि ।	
उपंस्तुतिर्जुषोत्तं व त्वांश्च—त्ववां वै वस्मि कृषुमिष	१६
द्योता हि सोऽनुमर्षिषि—धेयं कृषुन्व वांश्च ।	
पुण्या वक्षं च सुवर्षन्व इत्ये निर्दिश्य कृषव्यांश्च	१७
अनु ज्मो अर्धं वा मिषो कृषोत्तं पञ्चमस्यर्षि ।	
अथा वक्षंश्च त्वांश्च सिपु मया इत्ये कृता सुवर्षे तुय	१८
इन्द्रोश्च सु मरिष्यंत्तुं द्योर्वं द्योत्तु वरंश्चय ।	
सुक्क पक्षं पीपुषु विषंश्च विद्य विन्मृगं न संजपुष्य	१९
वा त्वा सामंश्च कर्त्तुं कृषा वापंश्च सिपु ।	
सुर्विं मृगं व कर्त्तुं कृषुत्तं च इत्येत्तं न वांश्चिष्य	२० [१३]
धेयं विषिर्तं कर्त्तुं—सुवर्षुत्तुं कर्त्तुं च ।	
विष्यंश्च त्वांश्च मृगशाम्नां मृगु हि त्वा कर्त्तुं च	२१
धेयंश्चि वापीं पुत्र कृषी मर्त्तुं च कृषुत्तुं ।	
स सुंस्तुते च कृषुते च पक्षे विन्मृगं कर्त्तुं च	२२
कृषुं चान्ति कर्त्तुं विन्मृगं कृषुत्तुं च ।	
कृषुं न वांश्चुत्तं कर्त्तुं—सिपु द्योर्वं विषुव सिपुत्तुं	२३ (११)

आ त्वा सहस्रमा गत युक्ता रथे हिरण्यये ।	
ब्रह्मपुत्रो हरप इन्द्र केशिनो बर्हन्नु सोमपीतये	२४
आ त्वा रथे हिरण्यये हरीं मयूरशेष्या ।	
श्रित्तिपुष्टा बर्हता मध्वो अन्धसो विवक्ष्णस्य पीतये	२५ [१४]
पित्रा त्वस्य गिर्वणः सुतस्य पूर्वपा इव ।	
परिष्कृतस्य रसिन इयमांसुतिश्चासुर्मवाय पत्यते	२६
य एको अस्ति वंसना महौ उग्रो अमि व्रतैः ।	
गमत्र स शिप्री न स योपवा गमश्च न परि वर्जति	२७
त्व पुरं चरिष्णवं बधेः शुष्णास्य सं पिणक् ।	
त्वं मा अनु चरो अर्ध द्विता यविन्नु हव्यो मुवः	२८
मम त्वा सूर उविति मम मध्यविने विवः ।	
मम प्रपित्वे अपिशर्वेरे वंस वा स्तोमांसो अघृत्सत	२९
स्तुहि स्तुहीवृते घां ते मंहिष्ठासो मघोनाम् ।	
निन्विताश्वः प्रपथी परमज्या मघस्य मेघ्यातिथे	३० [१५]
आ यदश्वान् वनन्वतः अन्धयाह रथे रुहम् ।	
उत जामस्य वसुनश्चिकेतति यो अस्ति याद्वं पशुः	३१
य क्रुद्धा मह्यं मामहे सह त्वचा हिरण्यया ।	
एष विश्वान्यभ्यस्तु सौमगा ऽऽ सगस्य स्वनद्रथः	३२
अध प्लायो गिरतिं दासवृन्त्या नासगो अग्ने वृशभिः सहस्रैः ।	
अयोक्षणो वृश मद्य रुशन्तो नृव्या इव सरसो निरतिष्णन्	३३
अन्वस्य स्थूर बर्हशे पुरस्ता वनस्थ ऊरुवरम्बमाणः ।	
शश्वती नार्यमिचक्ष्याह सुमद्रमर्यं भोजनं विमपि	३४ [१६] (३४)

(२)

(४१) १-४० मेघातिथिः काण्वः, आश्विनस्य प्रियमेघश्च, ४१-४२ मेघातिथिः काण्वः ।
इन्द्रः, ४१-४२ विभिन्नुः । गायत्री, २८ अनुष्णुः ।

इवं वंसो सुतमन्धः पित्रा सुपुण्यमुवर्म्	।	अनामयिन् ररिमा ते	१
नुमिधृतः सुतो अश्वैरव्यो वारिः परिपूतः	।	अश्वो न निक्तो नृवीपुं	२
तं ते यवं यथा गोभिः स्वातुर्मकर्म श्रीणन्तः	।	इन्द्रं त्वास्मिन् त्सधुमादे	३

गिरंश्च यास्तं गिरांश्च उरुया च नृभ्यं तानि । सत्रा वर्णिं शयांसि	३० [२२]
पूर्वेनेप नुविर्कूर्मि वाजा ऋको वव्रंशस्तः । सुनाइमृक्ता द्यते	३१
हन्ता वृत्र हस्तिणेनन्त्रः पुत्र पुरुकृतः । महान् महीभिः शर्चीभिः	३२
पस्मिन् विश्वात्रपुण्यं उत च्योत्रा जयासि च । अनु येन्मन्त्री मघान्	३३
पुष एतानि चकारन्तो विश्वा योऽतिं शुण्ये । राजवायां मघोनाम्	३४
प्रमर्ता रथं गृध्वन्तं मघाकाञ्चिद् पमवांति । इनो उमु स हि योज्यां	३५ [२३]
सर्निता विप्रो अवद्भिर्हन्ता वृत्रं नृभिः शूरं । सुयोऽगिता विधन्तम्	३६
यजध्वेन पियमथा इन्द्रं सत्राणां मर्नसा । यो भूत् सोमिः सत्यमर्द्धा	३७
गाधप्रवसु सत्पतिं श्रयस्काम पुरुमानम् । कण्वांसो गात वाजिनम्	३८
य क्रुते चिद् गास्पवेभ्यो वात मत्वा नृभ्यः शर्चीनाम् । ये अस्मिन् कामभन्निपन्	३९
इत्वा धीवन्तमद्रियः क्राण्य मेध्यातिथिम् । मेपो मृतोऽभि पन्नयं	४०
शिक्षां विभिन्दो अस्मै चत्वार्ययुता दवत् । अष्टा परः सहघ्रां	४१
उत मु त्वे पयोनुधां साक्ती रणस्य नृप्यां । जनिव्विनार्यं मामहे	४२ [२४] (७६)

(३)

१४ मेध्यातिथिः काण्यः । इन्द्रः, ११-१४ कौरयाणः पाकस्यामा । प्रगाथ = (विपमा पुदती, समा सतोबृहती), ११ मनुष्टुप्, १२-१३ गायत्री, १४ बृहती ।

पिबां सुतस्यं रुसिनो मत्स्वां न इन्द्र गोमंतः ।	
आपिर्नो वोधि सधुमाद्यो वृधेऽं ऽस्माँ अवन्तु ते धियः	१
मूपामं ते सुमती वाजिनो वृय मा नः स्तरभिमांतये ।	
अस्माञ्चित्राभिर्वतावृभिष्टिभि रा नः सुत्रेषु यामय	२
इमा उं त्वा पुरुवसो गिरो वधन्तु या मर्म ।	
पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितो ऽभि स्तोभैरनूपत	३
अय सहस्रसुर्षिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पपथे ।	
सत्यः सो अस्य महिमा गृणो शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये	४
इन्द्रमिद् वेपतांतय इन्द्रं प्रयत्पध्वरे ।	
इन्द्रं समीके वृनिर्नो हवामह इन्द्र धर्नस्य सातर्ये	५ [२५] (८१)

इन्द्र इव वाजस्य एव	इन्द्रः सुतस्य विन्ध्यतुः । अनुत्तुवान् कर्षीय	४
न पं भुक्ते न दुर्पथी	नं तुवा उदुत्तुवंधय । अनुत्तुवन्ते सुधर्म्य	५ [१७]
गोविर्षीमुन्धे अनुत्तु	मृगे न वा सुगर्भते । अतिरर्षन्ति वेत्तुमि	६
वत्त इन्द्रस्तु स्येमाः	सुतासः सन्तु वेकसं । स्वे शर्ष सुत्तुवत्	७
वत्त कोशासः शोतन्ति	विषभ्रम्भः । सुत्तुवत् । सुत्तुवत् अति गर्भन्	८
सुर्विपति पुत्रसिन्धः	सुर्विपत्तुवत् वाधीति । सुत्तुवत् अति सुत्तुवत्	९
इमं तं इन्द्र वास्ये	प्रीमा सुत्तुवत् । सुत्तुवत् अति सुत्तुवत्	१ [१८]
तां आभिर्गुत्तुवत्	विन्ध्यते सोमं श्रीवीदि । सुत्तुवत् इति त्वां सुत्तुवत्	११
इत्तु पीतासो दुष्कन्ते	सुत्तुवत् न सुत्तुवत् । सुत्तुवत् तुवा जंते	१२
वेदी इव वेतः शोता	स्यत्तुवत् सुत्तुवत् । वेत्तु इति सुत्तुवत्	१३
सुत्तुवत् पुत्र सुत्तुवत्	मार्गसिन्धु विन्ध्य । न सुत्तुवत् सुत्तुवत्	१४
मा नं इन्द्र पीतुवत्	वा सुत्तुवत् पत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	१५ [१९]
वत्तु त्वा सुत्तुवत्	इन्द्र सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	१६
न पं सुत्तुवत्	पं सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	१७
सुत्तुवत् सुत्तुवत्	न सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	१८
ओ वु व पं सुत्तुवत्	वा सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	१९
मा सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२ [२०]
विष्वा इत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२१
आ तु सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२२
सुत्तुवत् सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२३
वा सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२४
सुत्तुवत् सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२५ [२१]
पत्तुवत् सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२६
पत्तुवत् सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२७
सुत्तुवत् सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२८
सुत्तुवत् सुत्तुवत्	सुत्तुवत् सुत्तुवत् । सुत्तुवत् सुत्तुवत् सुत्तुवत्	२९

निरग्रयो रुरुचुर्निरु सूर्यो निः सोमं इन्द्रियो रसः ।

निरन्तरिक्षावधमो महामर्हिं क्रुधे तर्विन्द्रु पौंस्यम्

२० [२८]

य मे वुरिन्द्रो मरुतः पाकस्थामा कौरयाणः ।

विश्वेषां त्मना शोमिष्ठु मुपेध विवि धावमानम्

२१

रोहित मे पाकस्थामा सुधुरं कक्ष्यपाम् ।

अवाद् रायो विचोर्धनम्

२२

यस्मा अन्ये वश प्रति धुर वहन्ति वह्यः ।

अस्तं वयो न तुय्यम्

२३

आत्मा पितुस्तनूवासं ओजोवा अम्यञ्जनम् ।

तुरीयमिद् रोहितस्य पाकस्थामानं भोज घातारमन्नवम्

२४ [२९] (१००)

(४)

२१ वेवातिथिः काण्वः । इन्द्रः १५-१८ पूषा वा, १९-२१ क्रुद्धः । प्रगाथः = (विषमा वृहती, समा सतोषृहती), २१ पुर उष्णिक् ।

यर्विन्द्रु प्रागणगुवृद्ध न्यग्वा हृयसे नृभिः ।

सिमां पुरु नृपूतो अस्यान्वे ऽसिं प्रशार्धं तुर्वदे

१

यद् वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्रं मादर्यसे सचां ।

कण्वासस्त्वा ब्रह्मिभिः स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्या गहि

२

यथा गौरो अपा कृत तृष्यन्नेत्यधेरिणम् ।

आपित्वे नं प्रपित्वे तूपमा गहि कण्वेषु सु सचा पिद्यं

३

मन्वंतु त्वा मघवस्त्रिन्द्रेन्द्वो राधोवर्षाय मुन्वते ।

आमुष्या सोममपिवश्चमू सुत ज्येष्ठ तद् वधिषे सहं ।

४

प्र च्छे सहसा सहो ब्रमञ्जं मनुमोजस्ता ।

विश्वे त इन्द्र घृतनायवो यहो नि वृक्षा इव येमिरे

५ [३०]

सहस्रेणैव सचते यवीयुधा यस्त आनल्लुपस्तुतिम् ।

पुत्र प्रावुर्गं कृणुते सुवीर्यं द्वाश्रोति नमंउक्तिभि

६

मा मेम मा अमिष्मो ग्रस्यं सुख्ये तव ।

सहव ते वृष्णो अमिचक्ष्यं कृत पर्येम तुर्वंश यदुम्

७

(१००)

- इन्द्रो मया देवीं वनस्पतम् इन्द्र सुवीरोचसम् ।
 इन्द्रो ह विष्णु मुनेष्वपि वेदिषु इन्द्र सुप्रियम् इन्द्रम् ६
- अपि मां पूर्वपतिषु इन्द्र सोमैर्निपुण्यः ।
 अग्निर्निपुण्यः सुमन्तः समस्तम् इन्द्र भुङ्क्तेषु सुमन्तः ७
 अत्येभिर्नां वानुषे सुमन्तं इन्द्रो मयं नृतास्तु विष्णुषि ।
 अथा तवस्य वक्षिष्यामस्मिन्वसे ऽयं सुवसि पूर्ववा ८
 तव तां वासि सुवीर्यं तव वाचं पूर्ववितथे ।
 वेना वसिष्णो मृगसे पथे द्विजे वेनु वसंन्वप्यसि ९
 वेनां वानुषुभुङ्गो अग्निपु-सर्विष्णु सुविं तु सतः ।
 सुधाः सो अस्व वक्षिमा न तुंनजे वं सोमीमुच्यते १ [१६]
- अग्निं वं इन्द्र परं तां सुवि वासि सुवीर्यम् ।
 अग्निं वाचां व मयुषं विवांसो अग्निं सोवाप्य पूर्व ११
 अग्नी मां अस्व वानुं प्रीत्यसिषु विषं इन्द्र विवांसतः ।
 अग्निं वेना वसंन्व रपावसें हृष-मिन्द्र वातुः स्वर्णैश्च १२
 वक्ष्यामि मनुषीनां तुते सुवीर्यं वस्यं ।
 सुवी त्वस्य मक्षिष्यामिमिषिषं सर्वभुक्तां वसुधाः १३
 वानुं सुवन्तं वसवन्तं वृषन् वसिः सो विमे ओषते ।
 सुधा इव मववक्षिन्व सुमन्तः वानुं सुवन्तं मय मया १४
 उयु त्वे वानुमन्तम् गिरुः स्तोत्रां व इते ।
 अज्ञानिां वसुधा मक्षिष्यातपो वातुपत्तो रवां इव १५ [१७]
- वक्ष्यामि इव मुनेषु सुवी इषु विष्णुषि प्रीत्यमानसु ।
 इन्द्रो सोमैर्भिर्भुङ्क्तेषु अग्नेः विष्णुषो वातो अस्वरात् १६
 वृषन् वा वि वृषइत्यसु इती इन्द्र प्यावती ।
 अग्निर्निपुण्यः मववन्तं सोमैर्निपुण्यः सुव सुवसिषिष पक्षि १७
 इमे वि तं अग्नेः वानुसुविषा विवांसो मेववक्ष्यते ।
 व त्वं मां मववक्षिन्व गिर्वसो वेना न इन्नुषी इत्यम् १८
 विवांसु इन्नुषीभ्यो वानुं वानुमन्तं अस्वरात् ।
 विवांसुषु सुमन्तम् अग्निम् विः पक्षिभ्यु वा आंन १९ (१७)

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ य० १-३६]

(५)

३९ ब्रह्मातिथिः काण्वः । अश्विनौ, ३७ (उत्तरार्धस्य)-३९ चैत्रः कशु ।
गायत्री, ३७-३८ बुद्धती, ३९ अनुबुप ।

दूराविदेव यत् स-त्यरुणप्सुराशिश्वितत्	। वि भानुं विश्वर्धातनत्	१
नुवद् दृषा मनोयुजा रथेन पृथुपार्जसा	। सचेथे अश्विनोपर्सम्	२
युवाभ्यां वाजिनीवसु प्रति स्तोमां अदक्षत	। वाचं वृतो यथोहिषे	३
पुरुमिया ण ऊतये पुरुमन्द्रा पुरुवसू	। स्तुपे कण्वांसो अश्विना	४
मंहिष्ठा वाजसार्तमे-पर्यन्ता शुभस्पती	। गन्तारा वृशुषो गृहम्	५ [१]
ता सुवेवार्यं वृशुषे सुमेधामवितारिणीम्	। घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्	६
आ नः स्तोममुपं द्रवत् त्रयं श्येनेभिराशुभिः	। यातमश्वेभिरश्विना	७
येभिस्त्रिषः परावतो विवो विश्वानि रोचना	। त्रैरकून् परिदीयथः	८
उत नो गोमतीरिपं उत सातीरंहर्षिदा	। वि पथः सातये सितम्	९
आ नो गोमन्तमश्विना सुवीर सुरथं रयिम्	। वोळ्हमश्वान्वतीरिपः	१० [२]
षावृधाना शुभस्पती दक्षा हिरण्यवर्तनी	। पिवंतं सोम्यं मधु	११
अस्मभ्यं वाजिनीवसु मघवन्व्यश्च सप्रथः	। छर्दियन्तमदाभ्यम्	१२
नि पु ब्रह्म जनाना याविष्टं तूयमा गतम्	। मो ष्वान्यौ उपास्तम्	१३
अस्य पिबतमश्विना युव मवस्य चारुणः	। मध्वो रातस्य धिष्ण्या	१४
अस्मे आ बहव रयिं शतवन्तं सहस्रिणाम्	। पुरुक्षु विश्वर्धायसम्	१५ [३]
पुरुत्रा चिद्धि वां नरा विह्वयन्ते मनीषिणः	। वाघन्द्रिरश्विना गतम्	१६
जनांसो वृक्तवर्हिषो हविष्मन्तो अरकृतः	। युवां हवन्ते अश्विना	१७
अस्माकमद्य धामयं स्तोमो वाहिष्त्रो अन्तमः	। युवाभ्यां भूत्वश्विना	१८
यो ह वा मधुतो हति राहितो रथचर्षणे	। ततः पिबतमश्विना	१९
तेन नो वाजिनीवसु पश्वे लोकाय श गवं	। बहव पीवरीरिपः	२० [४]
उत नो विव्या हषं उत सिन्धूरहर्षिदा	। अप द्वारेव वर्षथः	२१
कदा वां तौद्रयो विधत् समुद्रे जंहितो नरा	। यद् वा रथो विमिष्पतात्	२२
युवं कण्वाय नासत्या अपिरिमाय हर्म्ये	। शश्वद्वृतीर्दशस्यथः	२३
तामिरा यातमृतिमि-नव्यंसीभिः सुशस्तिभिः	। यद् वां वृपपवसू हुवे	२४

सुध्याम्बुं सिद्धार्थं वाचसे शुभा न शुभा अस्व रोचति ।	
मध्या संशुभः आशुभं प्रेक्ष्य सुप्रमेदिं हस्त विभं	८
अग्नीं प्रथी सुंभुय इह येमो हर्षिन्नु त सर्वा ।	
त्याज्यमाना वपेता वपते वरा कुन्तो वति सुभापुर्न	९
आशु न तुर्नभद्रपुण्यमुया गच्छि सिन्धु धेमुं वशीं अमु ।	
त्रिभिर्भमाना वचस्व निरिर्दिशु ओर्किन्ड इविशु तार्हः	१ [११]
अर्षर्षो ह्रावद्या त्वं धेमुमिर्द्धः पिपातति ।	
उर्षं नूनं पुंङ्गुले कुर्षसा ह्यी जा वं जनाय वृहदा	११
स्वर्षं विर व संप्ये शर्मिन्निन्ने पत्रा धेर्भस्व तुम्पति ।	
इर्षं तं अर्षं पुण्यं लर्षुमिन्ने तस्येदि व इशा विभं	१२
धेन्दायाभर्ष्यः आमुमिन्नाप लौतव ।	
अर्षिं भ्रष्टस्याप्रां वि चक्षते धूमन्तो धुर्षर्ष्यारय	१३
अर्षं भ्रष्टं प्राचक्षा कुर्षसा ह्यी इर्ष्युपुण्यं वक्षसा ।	
अर्षाब्धं त्वा अर्षोऽप्यारविशो चक्षन्तु अर्षुनपुर्न	१४
प पुर्षर्षं कुर्षिन्ने पुर्षां व पुर्षुपुण्यं ।	
अ अर्षं विर व पुण्युत ये विपा तुर्षं प्रथे विमोच्य	१५ [१२]
व वः सिद्धिदि मुर्षिर्षेगि व मुर्षं एषं प्रथे विमोच्य ।	
त्वं तर्षं तुर्षेऽपि व मुर्षं पं त्वं विमोचि अर्ष्य	१६
वेर्षिं त्वा पुर्षुपुण्यं वति स्तोत्रं अर्षुवे ।	
न तस्यं पुर्षुपुण्यं वि तर्षं वता सुपे पुत्रावु तार्हं	१७
एता एता कर्षं कर्षिर्षुपुण्यं मिर्षु रेकर्षं अर्ष्यर्षं ।	
अस्माकं पुर्षुपुण्यं विमोचं संपु संविन्ने वार्षावते	१८
स्मूर्षं एषं अर्षां कुर्षुपुण्यं विर्षिर्षुपुण्यं ।	
एषं स्तोत्रं एषं सुमर्षं प्रथिन्ने तुर्षेऽप्यारवि	१९
विमोचिः सुतामिं कुर्षुपुण्यं विमोचिं विमोचिः सुतामिः ।	
कुर्षिं तर्षुपुण्यं विमोचिः विमोचिः सुतामिः	२०
कुर्षुपुण्यं विमोचिः अर्षुपुण्यं ।	
वर्षं अर्षुपुण्यं अर्षुपुण्यं	२१ [१३] १५०

[अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ प० १-३६]

(५)

३९ ब्रह्मातिथि काण्वः । अश्विनौ, ३७ (उत्तरार्धस्य)-३९ चैद्यः कशु ।
गायत्री, ३७-३८ बृहती, ३९ अनुष्टुप् ।

बुराविहेव यत् सु-त्यरुणप्सुराशिश्वितत्	। वि भानु विश्वधातनत्	१
नूवद् दृष्या मनोफुजा रथेन पृथुपाजसा	। सचैथे अश्विनोपसम्	२
युवाभ्यां वाजिनीवसु प्रति स्तोमा अदृक्षत	। वाचं वृत्तो यथोहिषे	३
पुरुप्रिया ण ऊतये पुरुमन्द्रा पुरुवसु	। स्तुपे कण्वासो अश्विना	४
महिष्ठा वाजसातमि पर्यन्ता शुमस्पती	। गन्तारा वाशुपो गृहम्	५ [१]
ता सुविवायं वृशुषे सुमेधामवितारिणीम्	। धृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्	६
आ नः स्तोममुप द्रवत् तूर्यं इयेनोभिराशुभिः	। यातमश्वेमिरश्विना	७
येभिस्त्रिभ्यः परावतो द्विवो विश्वानि रोचना	। त्रौरक्तून् परिदीर्यथः	८
उत नो गोमतीरिषं उत सातीरुहर्विदा	। वि पथः सातये सितम्	९
आ नो गोमन्तमश्विना सुवीरं सुरथं रथिम्	। वोळ्हमशवावतीरिषः	१० [२]
वावृधाना शुमस्पती दक्षा हिरण्यवर्तनी	। पिवंतं सोम्यं मधु	११
अस्मभ्यं वाजिनीवसु मघवञ्चक्षु सप्रथः	। छुर्वियन्तमदाभ्यम्	१२
नि पु ब्रह्म जनाना याविष्टं तूयमा गतम्	। मो प्वर्भ्यां उपारतम्	१३
अस्य पिबतमश्विना युव मर्वस्य चारुणाः	। मध्वो रातस्यं धिष्ण्या	१४
अस्मे आ बहत् रथिं शतवन्तं सहस्रिणाम्	। पुरुक्षु विश्वधायसम्	१५ [३]
पुरुत्रा चिन्द्रि वां नरा विद्वर्यन्ते मनीषिणं	। वाघन्द्रिरश्विना गतम्	१६
जनासो वृक्तवर्हिषो हविष्मन्तो अरकृतं	। युवां हवन्ते अश्विना	१७
अस्मार्कमद्य धामयं स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः	। युवाभ्यां भूत्वश्विना	१८
यो ह वा मधुनो हति राहितो रथचर्षणे	। ततः पिबतमश्विना	१९
तेन नो वाजिनीवसु पश्वे तोकाय श गवे	। बहत्तं पीवरीरिषः	२० [४]
उत नो विद्वया ह्यं उत सिन्धूरुहर्विदा	। अप द्वारेव वर्षथः	२१
कदा वां तौद्रयो विधत् समुद्रे जङ्घितो नरा	। यद् वां रथो विमिष्पतात्	२२
युवं कण्वाय नासत्या अपिरिताय हुर्म्ये	। शश्ववृतीर्विंशस्यथः	२३
तामिरा यातमूतिमि नव्यसीमिः सुगस्तिमिः	। यद् वां वृषण्वसु हुवे	२४

वर्षां विरु कञ्जुमायीं विरुवर्षमुपसृतम् ।	। आर्षिं विरुवर्षमुपसृतम् ।	२५ [५]
पथस्य कञ्जुमे पथे—उभू गोपुगस्यस्य ।	। वध्या वास्यु बोध्याय ।	२६
वृतास्य वा कञ्जुवसु अतां वा भूवं अन्वितम् ।	। सुपन्तः सुवर्षीये ।	२७
एवं विरुपवसुं विरुवर्षाधीमुपसृतम् ।	। आ वि स्याथो विरुवर्षस्य ।	२८
विरुवर्षीं वा एभि—एभि अर्षे विरुवर्षः ।	। उमा उमा विरुवर्षा ।	२९
तेन वा वाग्निनीवसु वृजुवर्षस्य पंथम् ।	। उभयां सुपुत्री वर ।	३ [६]
आ वीथं पञ्चकात् पूर्वोत्पन्तांश्चिन्वा ।	। इतो दासीपत्नी ।	३१
आ मं सुधीरा क्वोमि—रा रावा वरतस्यचिन्वा ।	। पुर्वसन्ता अर्षेया ।	३२
एवं वा सुपितृवसो वर्षा वदन्तु पुर्वीन्तः ।	। अर्षतां स्वानुर वरन्तु ।	३३
एवं सुपन्तुपवसु व इवा वसति उवा ।	। व उवापुमि वांको ।	३४
विरुवर्षस्य रवेन इवस्योपिमिरिर्षः ।	। वीर्वसुवा वरतन्वा ।	३५ [७]
पुवं वृमं जतुवांति स्वर्षयो वा कञ्जुवसु ।	। एव मं वृहस्पि उविर् ।	३६
ता वं अन्वितम् सतीनां विद्यां वरतन्तु ।		
वर्षां विरुवर्षा उवा सुपन्तुपवसु वर्षा उवा उवा गोवां ।		३७
वा वे विरुवर्षस्य उवा उवा उवा वरतन्तु ।		
अवस्यता इवस्योपिमिरिर्षः कृपय—वर्षा सुपितृो वरतः ।		३८
वर्षां विरुवर्षा उवा सुपन्तुपवसु पन्तुमे वरतन्तु पुर्वः ।		
अन्वो वेव सुपितृोपिमिरिर्षः सुपितृोपिमिरिर्षः ।		३९ [८] (११०)

(९)

[विरुवर्षोपिमिरिर्षः अ० ८ ५ ५ व १९]

५८ कञ्जु. कञ्जु. उवा ३९-४८ विरुवर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. । कञ्जु.

उवा इवो व आर्षेया पर्वन्तो वृष्टिर्षो इव ।	। एतेर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	१
उवा सुपितृोपिमिरिर्षः व वरं वरतन्तु कञ्जु. ।	। विरुवर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	२
कञ्जु. इवो वरतन्तु एतेर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	। उवा सुपितृोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	३
कञ्जु. इवो वरतन्तु एतेर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	। उवा सुपितृोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	४
उवा सुपितृोपिमिरिर्षः उवा सुपितृोपिमिरिर्षः ।	। इवोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	५ [९]
वि विरुवर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. इवोपिमिरिर्षः ।	। विरुवर्षोपिमिरिर्षः कञ्जु. ।	६ (११०)

इमा अमि प्र णोनुमो विषामयेषु धीतयः । अग्नेः शोचिर्न त्रिद्युतः	७
गुहा सुतीरुप त्मना प्र यच्छोचन्त धीतयः । कर्णा क्रतस्य धारया	८
प्र तर्मिन्द्र नशीमहि रयिं गोमन्तमश्विनम् । प्र ब्रह्म पूर्वचिंचये	९
अहमिद्धि पितृपरि मेधामृतस्य जुषम । अह सूर्य इवाजनि	१० [१०]
अह प्रदेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः शुम्भमिव वृधे	११
ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुः कर्षयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्य सुष्टुतः	१२
यवस्य मन्पुरध्वनीद् वि वृत्र पर्वशो रुजन् । अप' संमुद्रमैरयत्	१३
नि शुष्णा इन्द्र धर्षसि वज्रं जघन्थ वस्पवि । वृषा द्युम गृण्विषे	१४
न द्याव इन्द्रमोर्जसा नान्तरिक्षाणि वृज्जिणम् । न विव्यचन्त भूमयः	१५ [११]
यस्त इन्द्र गृहीरुपः स्तम्भयमान आशयत । नि त पद्यासु शिक्षय'	१६
य इमे रोवसी गृही संमीची समजग्रभीत । तमोभिरिन्द्र त गुहः	१७
य इन्द्र यतयस्व्या भृगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुय भुधी हवम्	१८
इमास्त इन्द्र पुञ्जयो घृते वृहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्युषी'	१९
या इन्द्र प्रस्वस्व्या ऽऽता गर्भमचक्रिन् । परि धर्मव सूर्यम्	२० [१२]
त्वामिच्छेद्वसस्पते कर्वा उक्थेन वावृधुः । त्वां सुतास इन्द्ववः	२१
तवेदिन्द्र पर्णातिपुत प्रशस्तिरद्विव । यज्ञो वितन्तुसाम्यं	२२
आ न इन्द्र गृहीमिष पुर न वृषिं गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम्	२३
उत त्पशुश्वश्वय यदिन्द्र नाहुपीष्वा । अये विक्षु प्रवीर्यत	२४
अमि व्रज न तन्निषे सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मूळयासि नः	२५ [१३]
यवुद्ग तविषीयस इन्द्र प्रराजसि क्षितीः । महौ अपार ओजसा	२६
त त्वां हविष्मतीर्विश उषं द्रुवत ऊतये । उरुजयसामिन्दुभिः	२७
उपह्वरे गिरीणां संगथे च नदीनाम् । धिया विषो अजायत	२८
अतः समुद्रमुद्धत' श्विक्लित्वौ अवं पश्यति । यतो विपान एजति	२९
आदित प्रत्नस्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । पुरो यद्विध्यते विवा	३० [१४]
कर्णास इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शिविष्ट वृष्यम्	३१
इमां म इन्द्र सुष्टुतिं जुषस्व प्र सु मामव । उत प्र वर्धया मतिम्	३२
उत ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिव । विषा अतक्षम जीयसे	३३
अमि कर्णा अनूपता ऽऽपो न प्रवता यतीः । इन्द्रं वरन्वती मतिः	३४ (१९४)

वर्षा चित्र कण्वस्यवर्षे	त्रिस्वर्षसुपसुतस्य	। आर्षिं सिञ्जायञ्चिन्वा	१५ [५]
पशुना कण्वस्य चन्द्रं	अनु गोपुत्रात्सर्वस्य	। कण्व चान्तु बोधीरस्य	१६
पुतावर्षे च कृष्णस्य	अतां शु सुपां अञ्चिन्वा	। सुपन्तः सुप्रथीञ्चि	१७
एतुं द्विर्षपदस्युं	द्विर्षवापीमुपञ्चिन्वा	। अ हि स्याथां द्विस्वर्षस्य	१८
द्विर्षवरीं शु रमि	रीया अर्थां द्विर्षपदं	। प्रमा प्रका द्विर्षवर्षा	१९
तेन वा वाञ्छिनीक्यु	एगुमन्त्रेप्रिया अंतव	। उमेयां सुपुतीं क्यं	२ [६]
आ वैश्व एगुकात्	पुर्वीगभ्रन्वायञ्चिन्वा	। इतो वाहींर्यस्यां	२१
आ मां युष्टिय	परांश्चि य शुवा परमञ्चिन्वा	। पुर्वमन्वा मातंग्या	२२
पद्म वां सुपिनपर्वता	वर्षां चान्तु पुर्विनः	। अपथां स्वधुरं जनन्	२३
स्ये शुभ्रन्वापयन्तु	प इवा र्शन्त्रे सुह	। म प्रकमुमि वांक्ते	२४
द्विर्षवर्षन्तु रथन्	इक्योयिस्त्रिर्षः	। धीर्षन्तु मातंग्या	२५ [७]
पुषे मृगं रांगुवांशुं	स्वर्षथा वा कृष्णवत्	। ता मः पुष्टञ्चिवा पुषिश्	२६
ता वं अञ्चिन्वा कर्तुन्वां	त्रिघातुं पर्यानाम् ।		
पथां चित्रेषुय्य	कृगुं सुतकुपुतीं	वर्षे सुवत्या वस गोवांश्	२७
पथं शु द्विर्षवर्षेऽगुं	वस एतो अर्षेऽत ।		
अगुगुता इत्येधार्यं	कृष्णवर्षं अर्षुंश्चा अञ्चिन्वा जनः		२८
वर्षेऽगुना पुथा सुह	क्युश्च परमिं सुपुष्टे ।		
अगुवा मंग मृतिगर्हित	परिधारवत्सु जनः		२९ [८] (१०)

१) [द्वितीयाऽनुवाका ११ व १-११]

१० व ११ अन्व १२ ११ १८ द्विर्षिन्त्रिघातंग्य । वाचवी

शुही इगुता व आर्यया	पर्यन्तां सुपिर्षीं इव	। स्तार्थिर्षुमत्सर्वं वापुषं	१
कुजाभवायु निर्वन्	व चर धान्तु वद्वेधः	। विवां सुतरानु वायवा	२
कण्व इन्वं परदन्तु	स्वार्थानुद्वेधु स्वार्थन्तु	। अञ्चि मुंनु आर्षुपम्	३
वस व मन्वद्वे विमो	विम्यं जस्यत् कृष्णवर्षे	। सुमुशार्षुं सिर्षव्य	४
आम १११५ विमिष	पुम वन सुवर्षवत्	। इमुध्वीनु र्श्वी	५ [९]
वि विव वद्वेध दार्थव	वद्वेध जनर्षवता	। सिर्ष विम्य सुपिर्ष्य	६ (११)

इमा अमि प्र णोनुमो	विपामग्रेषु धीतर्यः । अग्रेः शोचिनं विद्युतः	७
गुहां सुतीरुप त्मना	प्र यच्छोचन्त धीतर्यः । कर्णां क्रतस्य धारया	८
प्र तमिन्द्र नशीमहि	रुधिं गोमन्तमश्विनम् । प्र ब्रह्मं पूर्वचिंचये	९
अहमिन्द्रि पितृप्परिं	मेधामृतस्य जगर्भम् । अह सूर्यं इवाजनि	१० [१०]
अह प्रवेत्त मन्मना	गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः शुम्भमिद् वृधे	११
ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवु	र्कर्मयो ये च तुष्टुवुः । ममेद् वर्धस्व सुष्टुत	१२
यदस्य मन्पुरध्वनीव्	वि वृत्र पर्वशो रुजन् । अपः समुद्रमैरयत्	१३
नि शुष्णा इन्द्र धर्णासिं	वज्रं जघन्य दस्यवि । वृषा वृष्यं गृणिवृषे	१४
न द्याव इन्द्रमोजसा	नान्तरिक्षाणि वृजिणाम् । न विव्यचन्त भूमयः	१५ [११]
यस्त इन्द्र महीरुपः	स्तम्भयमान आदायत् । नि त पद्यांसु शिश्रथ	१६
य इर्म रोव्सी मही	समीची समजगमीत् । तमोभिरिन्द्र त गुहः	१७
य इन्द्र यतयस्त्वा	भृगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुंग श्रुधी हव्य	१८
इमास्त इन्द्र पुश्रयो	घृतं वृहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्युषीः	१९
या इन्द्र प्रस्वस्त्वा	ऽऽसा गर्भमर्चकिरन् । परि धर्मेषु सूर्यम्	२० [१२]
त्वामिच्छेवसस्पते	कर्णा उक्थेन वावुधुः । त्वां सुतास इन्दवः	२१
तवेदिन्द्र प्रणीतिपू	त प्रशस्तिरद्विव । यज्ञो वितन्तसाभ्यः	२२
आ न इन्द्र महीमिष	पुर न वर्धि गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम्	२३
उत त्यक्वाश्वभ्यं	यदिन्द्र नाहुषीष्वा । अग्रे विष्टु प्रदीवयत्	२४
अमि भ्रजं न तद्विषे	सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मूळयासि नः	२५ [१३]
यवृद्ध तविषीयस	इन्द्रं प्रराजसि क्षितीः । महौं अपार ओजसा	२६
त त्वां हृषिर्धमतीर्विश	उपं वृषत क्रतये । उरुजयंसाभिन्वुभिः	२७
उपह्वरे गिरीणां	संगथे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत	२८
अर्त. समुद्रमुद्वत	श्रिकित्वां अवं पश्यति । यतो विपान एजति	२९
आदित प्रदस्य रेतसो	ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । प्रो यद्विध्यते विवा	३० [१४]
कर्णास इन्द्र ते मतिं	विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ट वृषण्यम्	३१
इमां म इन्द्र सुष्टुतिं	जुपस्व प्र सु मामव । उत प्र वर्धया मतिम्	३२
उत ब्रह्मण्या वय	तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिव । विपा अतक्षम जीवसे	३३
अमि कर्णा अनुपता	ऽऽपो न प्रथता यतीः । इन्द्र वरन्वती मतिः	३४ (१९७)

इन्द्रं सुवर्धामि वसुधु	वसुधुमिषि विन्देऽथ ।	वसुधुवसुधुवसुधु	१५ [१५]
आ न्यं पारि पुरुषो	इन्द्रियां इन्द्रताम्पाम् ।	इन्द्रमिन्द्र सुतं विन्दे	१६
त्यामिषु वृष्यन्तसु	जन्तुषु वृष्यन्तसु ।	इन्द्रो जन्तुषु वृष्यन्तसु	१७
असु त्या ऐर्यती जुमे	असु न ऐर्यन्तसु ।	असु त्या ऐर्यन्तसु इन्द्रो	१८
मन्वसा सु स्वर्णर	जुमेन्व इन्द्रतामिति ।	मन्वसा विन्देऽसु जुमी	१९
वसुधुम वसु धमि	इन्द्रा इन्द्रतामिति ।	वसुधुम वसुधुमः	४ [१६]
वसिषि पुंसा अस्ये	इन्द्रो वसुधुमः ।	इन्द्रा वसुधुमः वसु	४१
अस्माकं त्वा सुतो जपं	वृत्तपुंसा जुमि मन्वः ।	इन्द्रा वसुधुम इन्द्रः	४२
इन्द्रा सु पुण्यां विन्दुं	मन्वसुतसु विन्दुमीय ।	इन्द्रा वसुधुम वसुधु	४३
इन्द्रमिषि विन्देऽसु	मेरी वसुधुम मन्वः ।	इन्द्रा वसुधुमः	४४
अस्माकं त्वा वसुधुम	विन्देऽसु वसुधुम इन्द्रः ।	इन्द्रो वसुधुमः	४५
इन्द्रमिषि विन्देऽसु	इन्द्रा वसुधुम इन्द्रः ।	इन्द्रा वसुधुमः	४६
मीमि इन्द्रतामिति	इन्द्रा वसुधुम इन्द्रः ।	इन्द्रा वसुधुमः	४७
वसुधुम वसुधुम विन्दुं	इन्द्रा वसुधुम इन्द्रः ।	इन्द्रा वसुधुमः	४८ [१७] (१०८)

(७)

१५ वसुधुमः वसुधुमः । वसुधुमः वसुधुमः ।

य वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	१
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	२
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	३
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	४
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	५ [१८]
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	६
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	७
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	८
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	९
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	१ [१९]
वसुधुमः वसुधुमः	वसुधुमः वसुधुमः ।	वसुधुमः वसुधुमः	११ (११०)

युय हि ष्ठा सुवानवो रुद्रा ऋमुक्षणो वमे	। उत प्रचेतसो मदे	१२
आ नो रियिं मनुच्युतं पुरुक्षुं विश्वधायसम्	। इयतां मरुतो विवः	१३
अधीव यद् गिरिणां यामं शुभ्रा अचिध्वम्	। सुवानैर्मन्दध्व इन्दुभिः	१४
एतावतश्चिदेपां सुहं मिक्षेत मर्त्यः	। अर्वाभ्यस्य मन्मभिः	१५ [२०]
ये ब्रह्मा इव रोवसी धमन्त्यनु वृष्टिभिः	। उत्सं बुहन्तो अक्षितम्	१६
उवु स्वानेमिरीरत् उव् खैरुदु वायुभिः	। उत स्तोमैः पृथिमातरः	१७
येनाव तुर्वशं यदुं येन कण्वं धनस्पृतम्	। राये सु तस्य धीमहि	१८
इमा उ वः सुवानवो घृतं न पिप्युषीरिपः	। वर्षीन् काण्वस्य मन्मभिः	१९
कं नूनं सुवानवो मर्दथा वृक्तवर्हिषः	। ब्रह्मा को वः सपर्यति	२० [२१]
नहि ध्म यद्ध वः पुरा स्तोमेभिर्वृक्तवर्हिषः	। शर्धो ऋतस्य जिन्वथ	२१
समु त्ये महुतीरपः स क्षोणी समु सूर्यम्	। स वज्रं पर्वशो दधुः	२२
वि वृत्रं पर्वशो ययुर्वि पर्वतां अराजिनः	। चक्राणा वृष्णि पौंस्यम्	२३
अनु त्रितस्य युध्वतः शुष्ममावच्युत क्रतुम्	। अन्विन्द्रं वृत्रतुर्ये	२४
विद्युद्वस्ता अमिद्यवः शिपाः शीर्षन् हिरण्ययीः	। शुभ्रा व्यञ्जत ध्रिये	२५ [२२]
उशाना यत् परावतं उक्षणो रन्ध्रमयातन	। धीर्न चक्रद्व भिया	२६
आ नो मन्त्रस्यं व्रावने ऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः	। देवास उर्यं गन्तन	२७
यदेपां पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहितः	। यान्ति शुभ्रा रिणन्नपः	२८
सुषोमे शर्यणावर्त्यार्जीके प्रस्त्यावति	। ययुर्निचक्रया नरं.	२९
कृवा गच्छाथ मरुत इत्या विपुं हर्वमानम्	। मारुतीकिमिर्नाधमानम्	३० [२३]
कद्धं नून कंधमियो यदिन्द्रमर्जहातन	। को वः सखित्व ओहते	३१
सुतो पु णो वज्रेहस्तैः कण्वांसो अग्निं मरुद्भिः	। स्तुपे हिरण्यवाशीभिः	३२
ओ पु वृष्णः प्रयज्युना नवसे सुविताय	। ववृत्यां चित्रवाजान्	३३
गिर्यश्चिन्नि जिहते पशीनासो मन्यमानाः	। पर्वताश्चिन्नि येभिरे	३४
आक्षणावानो वहन्त्यन्तारिक्षेण पततः	। धातारः स्तुवते वयं	३५
अग्निर्हि जानि पूर्व्यश्छन्दो न सूरों अर्चिपां	। ते मानुमिर्वि तस्थिरे	३६ [२४] (२४४)

इन्द्रं नुवधासि वायुः	इन्द्रमित्तु किन्वन्तः ।	अनुवन्तुः प्रथमम्	१५ [१५]
आ वो वाहि पृथ्वी	हविष्यं हविताम्बयम् ।	इन्द्रमित्तु कृतं विव	१६
त्वमित्तु वृद्धन्तः	अर्धको वृद्धन्तः ।	इन्द्रो वानरुतये	१७
अनु त्वा पर्वती त्रमे	अनु व कर्षेत्तम् ।	अनु वृद्धन्तः इन्द्रः	१८
मन्वसा तु स्वर्वर	उत्तेभ्यं शत्रुणां वसि ।	अन्वसा विवस्वतो मुनी	१९
अनुवन्तः इन्द्रः	इन्द्रां वृद्धन्तः ।	इन्द्रां वृद्धन्तः	४ [१६]
अग्निं पुंसोऽप्ये	इन्द्रं वृद्धन्तः ।	इन्द्रं वृद्धन्तः	४१
अस्माकं त्वा मुनी उर्य	वृद्धन्तः ।	इन्द्रं वृद्धन्तः	४२
इन्द्रां तु पुंसो वित्तु	मयोर्वृद्धन्तः ।	इन्द्रां वृद्धन्तः	४३
इन्द्रमित्तु वित्तु	मयोर्वृद्धन्तः ।	इन्द्रं वृद्धन्तः	४४
अर्धको त्वा पुन्युत	वृद्धन्तः ।	इन्द्रां वृद्धन्तः	४५
इन्द्रमित्तु वित्तु	मयोर्वृद्धन्तः ।	इन्द्रां वृद्धन्तः	४६
अर्धको त्वा पुन्युत	वृद्धन्तः ।	इन्द्रां वृद्धन्तः	४७
इन्द्रमित्तु वित्तु	मयोर्वृद्धन्तः ।	इन्द्रां वृद्धन्तः	४८ [१७]

(७)

१५ वृद्धन्तः वायुः । अन्वसा । अन्वसा ।

इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	१
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	२
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	३
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	४
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	५ [१८]
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	६
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	७
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	८
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	९
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	१० [१९]
इन्द्रं वृद्धन्तः	मयोर्वृद्धन्तः ।	वि पर्वतो वानरुतये	११ (१५)

यज्ञोत्तया परावति यद् वा स्यो अध्वर्यवे । अतः सहस्रनिणिज्ञा रथेना यांतमश्विना	१४
यो वा नासत्यावृषिर्गीभिर्धत्तो अर्वावृधत् । तस्मै सहस्रनिणिज्ञा मियं धत्त घृतधृतम्	१५ [२७]
पास्ता ऊर्जे घृतधृतमश्विना यच्छतं युवम् । यो वा मुग्धाय तुष्टर्षद् वसूपाद् दानुनस्पती	१६
आ नो गन्त रिशादसे म स्तोमं पुरुभुजा । कृत नः सुश्रियो नरे मा दातमग्निष्टये	१७
आ वा विश्वामिहृतिभिः प्रिचोमेषा अट्टपत । राजन्तावध्वराणा मश्विना यागंहतिपु	१८
आ नो गन्त मयोभुवा श्विना शुभुवा युवम् । यो वा विपन्सू वीतिभिर्गीभिर्धत्तो अर्वावृधत्	१९
यामिः कण्वं मेधातिथि यामिर्षडा उशीरवम् । यामिर्गार्शयंमावत् तामिर्नाडवत नरा	२० [२८]
यामिर्नरा व्रसर्षस्य मावत् कृत्स्ने धनं । तामिः प्वस्मो अश्विना प्रावत् वाजमातये	२१
प्र षां स्तोमाः सुवृक्तयो गिरो वधन्त्वश्विना पुरुञ्जा वृत्रहन्तमा ता ना भूत पुरुस्पृहा	२२
त्रीणि प्रवान्यश्विनो रावि सान्ति गुहां परः । रुवी क्रतस्य पत्नमि र्वीरुवीविभ्यस्परं	२३ [२९] (२६७)

(९)

११ शशकणः काणवा । अश्विनौ । जडुष्टुप् । १, ४, ६, १४-१५ चृहती २ ३, २०, २१ गावधी
५ ककुप् १० णिष्टुप् । ११ विराद् । ११ जगती ।

आ नूनमश्विना युव वृत्सस्यं गन्तमवसे ।	
पास्मै यच्छतमवृक प्यु च्छर्दि र्युपुत या अरांतय	१
यदुन्तरिक्षे यद् विवि यत् पञ्च मानुषो अतुं । नृग्या तद् धत्तमश्विना	२
ये वां दंसांस्यश्विना विप्रांस परिमागुद्यु । एवेत काण्वस्यं बोधतम्	३

अथ वा सुमं अश्विना पशमन्तु परि विप्यते ।
 अथ सामो मधुमान् वाजिधीरान् केन ब्रह्म विकृतयः ४
 पशुन्तु बह स्तस्ती बर्धर्षीसु पुत्रद्वयं कृतम् ।
 तन् माविन्मथिन्य ५ [३०]

पद्माश्रया मुत्सवपा पद् वा देव विपुत्रयः ।
 अथ वा सुतो मुदिमिन् विन्वते इविन्वन्तु द्वि मण्डलः ६
 आ सुतमुश्विन्वि-ऋषिः स्तार्थं विकृत ब्रामर्षा ।
 आ सोमं मधुवचमं सुर्वं विज्जाद्वर्षन्नि ७
 आ सुतं सुवर्षन्ति रथं तिप्यथो अश्विन्य ।
 आ सुं साम्यं इमे मन् नमो न पुंष्वधीज ८
 पशुघ वा नास्त्यो-रधिपशुपुत्रीमर्षि ।
 पद् वा वाजीविपिन्वन्-केन कृष्णवर्षं वास्तम् ९
 बह वा कक्षीवीं सुत पद् मन्वन्-कक्षिर्बह वा वीर्षन्तम पुत्रम् ।
 वृषी पद् वा कृष्णः प्रादनेपु-केतय अश्विन्य वेतवेचाम् १ [३१]

पान् कर्षिप्या सुत मं पश्या मूतं जंग्रया सुत नंजकृष्य ।
 मुर्तिस्तोकापु तन्वाव वातम् ११
 बदिर्बह मरुथं पुत्रा अश्विना बह वा वापुता मन्वन्तु बर्धावय ।
 पशुपित्थेविर्ब्रह्मसुमिः सुजार्षन्ता बह वा विप्यन्तिवर्षन्तु तिप्यन्त १२
 बभ्रुघाश्विनोवृहं इवंपु वा-वशादये ।
 पद् सुतु सुर्वन् सव-स्तव्मृष्टेअश्विनाः १३
 आ सुतं पातवश्विन्-मा इप्यनि वा श्रिया ।
 इमे बीमांस्तो अर्षिं सुर्वन्ते क्वा-पिने कर्षन्तु सुजर्ष १४
 बर्धाश्रया पशुके अश्विनि अश्वि येपुजम् ।
 तन् सुतं विज्जादार्थं बभेत्तया कर्षिर्षन्तार्थं बप्यन्तम् १५ [३२]

अमुन्तु न कृष्या शाकं प्राचमसुश्विन्वि ।
 व्यावर्षन्ता मुतिं वि मुतिं कर्षिन्व १६
 म वावचोवो अश्विना म वीवि सुतुने बहि ।
 म पशुहातपशुवक म कर्षन्तु कर्षो कृष्ण १७ (५८)

यदुपो यासिं भ्रानुना	स सूर्येण रोचसे ।	
आ हायमश्विनो रथो	वर्तिर्याति नृपाप्यम्	१८
यदापीतासो अश्वो	गावो न बुह ऊर्धमिः ।	
यद् वा वाणीरनूपत्	प्र देव्यन्तो अश्विना	१९
प्र द्युन्नाय प्र शर्वसे	प्र नृपाह्याय शर्मणे । प्र वक्षाय प्रचेतसा	२०
यन्न धीमिरश्विना	पितुर्याना निपीदधः । यद् वा सुत्नेर्मिकथ्या	२१ [३३] (२८८)

(१०)

६ प्रगाथो (घोरः) काण्वः । अश्विनौ । १ वृहती, २ मध्येज्योतिः, ३ अनुष्टुप् (पिण्डमतेन-शकुमती),
४ भास्तरपक्ति, ५-६ प्रगाथ = (५ वृहती, ६ सतोवृहती) ।

यत् स्थो वीर्धप्रसफ्नानि	यद् वादो रोचने विवः ।	
यद् वा समुद्रे अध्याकृते गृहे	ऽत आ यातमश्विना	१
यद् वा यज्ञ मनवे समिक्षु	रेवेत् काण्वस्य बोधतम् ।	
बृहस्पति विश्वान् वेवाँ अह हुव	इन्द्राविष्णू अश्विनावाशुहेपसा	२
त्या न्वश्विना हुवे	सुदससा गुमे कृता ।	
ययोरस्ति प्र णः सख्य	वेवेव्वध्याप्यम्	३
ययोरधि प्र यज्ञा	अंसुरे सन्ति सुरयः ।	
ता यज्ञस्याध्वरस्य	प्रचेतसा स्वधामिर्या पिबतः सोम्य मधु	४
यदुद्याश्विनावपाय	यत् प्राक् स्थो वाजिनीवसू ।	
यद् ब्रह्मव्यनवि तुर्वशे यदौ	हुवे वामथ मा गतम्	५
यदुन्तरिक्षे पतथः पुरुमुजा	यद् वेमे रोर्वसी अनु ।	
यद् वा स्वधामिरधितिष्ठथो रथ	मत् आ यातमश्विना	६ [३४] (२९४)

(११)

१० वत्स काण्वः । अग्निः । गायत्री, १ प्रतिष्ठा, २ वर्धमाना, १० विष्टुप् ।

त्वमग्ने व्रतपा असि	वेव आ मत्येष्वा	। त्वं यज्ञेष्वीदधः	१
त्वमसि प्रशस्यो	विवधेषु सहन्त्य	। अग्ने रधीरध्वराणाम्	२
स त्वमस्मदप द्विपो	युयोधि जातवेव	। अवेधीस्ये अराती	३

अग्निं विरु सन्तुष्यं	पुष्टं करोत्य विपेः	। शोयं वेवि जात्येवः	४
मर्तुं अर्कपस्व ते	मुष्टि पाव्यं मनाम्बे	। विरांस्ते ज्ञातव्यस्तः	५ [१५]
विभुं विभुतोऽर्जते	बुधं मतीव कुतवें	। अग्निं श्रीभिर्द्विषाम्बे	६
या तं कुतो मर्त्या रम्यः	पुमाभिरु सुवस्वांसः।	अग्ने त्वां कामपा विर	७
पुष्टया वि सुवद्वृत्ति	विभुते विन्त्या जनुं पुभुः	। सुमस्तुं त्वा इवामह	८
सुमस्तुभिर्मरुति	वास्तुमस्तं इवामह	। वास्तुं विवर्षवस्तु	९
पयो वि कुवीर्यां वास्तुरेषुं	सुनास्तु वासा मन्वसुं चरिषि ।		
स्यं चरिषि तुभ्यं विवर्षस्तु	—उत्सवस्यं च सीमंमुवा वंजस्त		१ [१६] (१००)

[इति अथर्ववेदः १०५]

[अथ अथर्ववेदः १०६]

[अथर्ववेदः १०७]

(११)

११ अथर्ववेदः । इत्यु । अग्निं च, ११ अथर्ववेदी (विष्णुस्येव) ।

प इन्द्रं सामुपातंशु	मर्कं शविन्दु वेतंसि	। वेत्सु इति म्भुं विभुं तमीमहे	१
येना इक्ष्मंशुमाभिभुं	वेवर्षन्तुं स्वर्षन्तु	। वेनां तनुइवामिभुं तमीमहे	२
येनु मिन्तुं सुवीर्या	रथीं इव मन्वोवर्ष	। मन्वांमूतसु पातंशु तमीमहे	३
इमं स्तार्यमुभिर्ष्वे	पूतं न प्वावर्षिष	। येनु सु सुव ओजस्ता सुवर्षिष	४
इमं पुंषव गिर्षव	समुद्र इव पिन्वत	। इन्दु विन्वाभिभुतिभिर्ष्वे	५ [१]
पा मां बुधः पंपुवतोः	सकित्तुनायं मातुहे	। शिवो न वृष्टि सुवर्षन् सुवर्षिष	६
सुवर्षांश्च वतर्ष	उत वद्व्या गार्गस्था	। वत सुर्वो न चर्षेसी अर्षवप	७
वर्षिं मरुद्व इत्ये	सुवर्षं मरुिषीं अर्ष	। अर्षिरे तं इन्विषं मरुि न वांशुवे	८
इन्वां सुर्वस्य रग्मिभि	न्वीर्षांशुनामोवति	। अग्निर्षव वास्तुभिः न वांशुवे	९
इषं तं कुन्विषावती	प्रीतिंरि मरीचसी	। सुवर्षेतीं पुष्टिया विर्वीत इत	१ [२]
गभी पुत्रस्य वृषुः	कनुं पुनीत आनुवद	। स्तोत्रेतिम्वंश्च वाशुवे विर्वीत इत	११
कुनिर्षिषाव्यं पयसु	इन्वां मार्गस्य प्रीतयं	। वाशी वाधीश्च सुम्बुव विर्वीत इत	१२
वं विरां उवधर्षइस्य	प्रमिस्तुनुतुपयः	। वृत्तं न विन्व आत्ममृतसु प	१३
उत स्वगतं अर्षिः	स्तममिन्वाव जीजम्वा	। वृत्तममृतमृतं वृत्तसु प	१४
अग्निं वाह्यं उतव	उनुक्तु परीतव	। न इव विर्वीता इतीं वृत्तसु प	१५ [३]
वत सामेविन्दु विष्णुं	वद यं च विरु अन्वव	। पद वां सुवस्तु मन्वुं शविन्दुभिः	१६
वद यं मरु पावर्षि	वदुहे अग्नि मन्ववि	। अग्नाइविन मुत म्भु तविन्दुभिः	१७ (१११)

यद् वासिं सुन्वतो वृधो यजमानस्य सत्यते । उक्थे वा यस्य रण्यसि समिन्दुभिः १८	
द्वेर्वेदं वोऽवस इन्द्रमिन्द्र गृणीपणि । अथा यज्ञाय तुर्वणे व्यानशुः १९	
यज्ञेर्मिर्यज्ञवाहसं सोमेभिः सोमपातमम् । होत्रामिरिन्द्रं वावृधुर्व्यानशुः २० [४]	
सहीरस्य प्रणीतयः पूर्वारुत प्रशस्तयः । विश्वा वसूनि वाशुषे व्यानशुः २१	
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे देवासो वधिरे पुरः । इन्द्र वार्णीरनुपता समोजसे २२	
महान्तं मणिना वय स्तोभेमिर्हवनश्रुतम् । अर्कैरभि प्र णोनुमः समोजसे २३	
न यं विविक्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि घृञ्जिणम् । अमाविदस्य तित्विषे समोजसः २४	
यदिन्द्र पृतनाज्ये देवास्त्या वधिरे पुरः । आवित ते हर्यता हरी ववक्षतुः २५ [५]	
यवा वृत्र नवीवृत् शवसा वञ्जिन्नवधीः । आवित ते हर्यता हरी ववक्षतुः २६	
यवा ते विष्युरोजसा त्रीणि पदा विचक्षमे । आवित ते हर्यता हरी ववक्षतुः २७	
यवा मे हर्यता हरी वावृधाते विवेद्वे । आवित ते विश्वा भुर्वनानि येमिरे २८	
यवा ते मार्कतीविशस्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे । आवित ते विश्वा भुर्वनानि येमिरे २९	
यवा सूर्यममु विवि शुक्र ज्योतिरधारयः । आवित ते विश्वा भुर्वनानि येमिरे ३०	
इमां त इन्द्र स्पृष्टुतिं विप्र इयति धीतिभिः । जामिं पदेव पिप्रतीं प्राध्वरे ३१	
यवस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् । नामा यज्ञस्य बोहना प्राध्वरे ३२	
तृवीर्यं स्वशठ्यं सुगव्यमिन्द्र वञ्चि नः । होतेव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ३३ [६] (१३७)	

(१३)

[तृतीयोऽनुवाकः ॥३॥ सू० १३-२०]

३३ नारदः फाण्वः । इन्द्रः । उष्णिह ।

इन्द्रः सुतेषु सोमेषु कर्तुं पुनीत उक्थयम् । विवे वृधस्य दक्षसो महान् हि प' १	
स प्रथये व्योमनि देवान् सवने वृध' । सुपाः सुथर्वस्तमः समप्सुजित् २	
तमहे वाजसातय इन्द्र भराय शुष्मिणाम् । मवां नः सुप्ते अन्तप्रः सखा वृधे ३	
इयं त इन्द्र गिर्वणो रातिः क्षरति सुन्वतः । मन्वानो अस्य वृधिषो वि राजसि ४	
नून तविन्द्र वञ्चि नो यत् त्वा सुन्वन्त ईमहे । रयि नश्चित्रमा मरा स्वर्धिवम् ५ [७]	
स्तोता यत् ते विचर्यणि रतिप्रशार्धयद् गिरं । वया इवानुं रोहते जुषन्त यत् ६	
प्रत्नवज्जनया गिरंः शृणुधी जरितुर्हवम् । मदेमदे ववक्षिथा सुकृत्वने ७	
कीर्त्तन्त्यस्य सुनृता आपो न प्रवतां यतीः । अया प्रिया य उच्यते पतिर्विवः ८	
उतो पतिर्यं उच्यते कृष्तीनामेक इद् वशी । नमोवृधैरवस्युभिः सुते रण ९ (१४६)	

सुवि सुतं विपुमिनुं ह्रीं कस्वं सुमिषिष्वं । मन्तारां वृक्षसुचं गृहं मंत्रस्विन्तः १ [८]	
गुरुजनो मंडिभूते ऽग्नेभिः सुहितानुभिः । आ पांशि पञ्चमसुष्टिः क्षमिषि ४ ११	
इत्वं सविन्द कश्यो एविं पूषन्तुं वारष । कर्षं कुरिष्यो अघूर्तं बहुकुन्तम् १२	
इवं त्वां ह्यु वसिष्ठि इवं सुष्वंकिं विष्य । सुष्याप इन्नु वशिषिभुं आ वंशि १३	
आ तु गंष्टि म तु वंश कश्यं सुतस्य ष्येवंतः । तर्तुं तनुष्य पूषं कर्षां विषि १४	
पञ्चमसुष्टि पञ्चसि पञ्चसि वृक्षान् । पश् वं तनुष्ये अन्वंशोऽपिषिषि १५ [९]	
इत्वं वसन्तु नो गितु इत्वं सुतस्य इत्वं । इत्वं इक्षिष्यंतीषिषां अघपितु १६	
तमिष विषां अन्वस्वः प्रवर्षतीमिषुतिभिः । इत्वं शोषीषवर्षन् वषा इष १७	
विषंशुकेषु वेतंशं वेषमर्षां वृक्षमंशत । तमिषं वंशन्तु नो विषां सुवामुषन् १८	
षांशां कश् ते अनुमन्त प्रवषान्कृतुषां वृषे । सुविः कानुष वंश्ये सो अन्वुः १९	
तमिष वृक्षस्वं वेतसि प्रहं श्येषु वामन्तु । मन्तं पञ्च वि तश् वृक्षुषिषंशतः २ [१]	
पर्विं वं सुष्वन्वषं इत्स्वं प्रवषान्शतः । वेत्त विष्या वशिष्ठिष्ये अघपिषि २१	
कृषा वं इन्नु विषंशतः षांशां मंशसि वंशंशतः । कृषां श्ये मन्ते अन्वेषु कर्षां वषः २२	
अत ते सुष्वंश ह्रीं वृषंशा वशतो रवंशु । अनुवर्षंशं सुमिषंशं पक्षिषि २३	
तमींश्ये वृक्षपूतं प्रहं प्रवामिषुतिभिः । वि वशिषि विषे वंशुषं श्रिया २४	
वर्षंशतु तु वृक्षपूतं वशिष्युषामिषुतिभिः । वृक्षस्वं विषुषीमिषुमर्षं व षा २५ [११]	
इन्नु त्वमिषिषंतीष्या सुतस्यो वंशिषः । सुतारिपर्विं ते विषं मन्तोपुमं २६	
इत् त्वा वंशुषाद्यां पुत्रान्य ष्येवंशितये । इत्वं इन्नु सुतारंशु अमि स्वर २७	
अमि स्वंशु ये त्वं वृक्षः कश्य विषंशु । अतो वृक्षंशुषिषिषो अमि वरः २८	
इत्वा वंशु वंशुषः पर्वं पुषन्तु पश् विषि । नाम्नां प्रवश्य वं वंशुषंशु विषे २९	
अवं वृषिषंशु वंशुषु वशिषि वंशुषंशु । विषिषि वृक्षमंशुषुषिष्यंशु ३ [१२]	
वृषापमिष्य ते रवं अतो ते वृषंश ह्रीं । वृषा त्वं वंशुषो वृषा वरः ३१	
वृषा वृषा वृषा वृषो वृषा वृषो वृषं वृषा । वृषां वृषो वशिषंशु वृषा वरः ३२	
वृषां त्वा वृषंश ह्ये वशिषिषामिषुतिभिः । वृषान्तु वि वशिषुषी वृषा वरः ३३ [१३]	

(१००)

(१०)

१० अथर्ववेदमन्त्रिणीयै वान्धवरी । इन्द्र । वान्धव ।

वशिष्यंशु पञ्च त्वंशीषीषु वस्य पञ्च इत् । सुष्ट्या तु ष्येवंश स्यात् १ (१०)

अथर्व

शिक्षेयमस्मै दिक्षेय	शर्चापते मनीषिणे	। यद्वह गोपतिः स्याम्	२
धेनुष्ट इन्द्र सूनुता	यजमानाय सुन्वते	। गामश्वं पिप्युपीं दुहे	३
न ते वतास्ति राधस	इन्द्रं वेवो न मर्त्यः	। यद् दिक्षांसि स्तुतो मधम्	४
यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्	यद् मूर्ध्नि व्यदंतयत्	। चक्राण ओपशं किवि	५ [१४]
वावुधानस्य ते वयं	विश्वा धनानि जिग्युषः	। ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे	६
व्यन्तरीक्षमतिरन्मवे	सोमस्य रोचना	। इन्द्रो यदमिनद् वलम्	७
उद् गा आजदङ्गिरोभ्य	आदिष्कृण्वन् गुहासृतीः	। अर्वाश्वं नुनुदे वलम्	८
इन्द्रेण रोचना द्विवो	हृच्छानि हृहितानि च	। स्थिराणि न पराणुदे	९
अपामूर्ध्निर्वस्त्रिष्व	स्तोम इन्द्राजिरायते	। वि ते मदा अराजिपुः	१० [१५]
त्व हि स्तोमवर्धन	इन्द्रास्युक्थवर्धनः	। स्तोतृणामुत भद्रकृत्	११
इन्नुमित् केशिना हरी	सोमपेयाय वक्षतः	। उषं यज्ञ सुरार्धसम्	१२
अपां फेनेन नमुचेः	शिर इन्द्रोर्ध्वतयः	। विश्वा यदर्जयः स्पृधः	१३
मायामिच्छत्सिस्तुत	इन्द्र धामारुक्षतः	। अद् वस्त्रैरधुनुथा	१४
अमुन्वामिन्द्र ससवु	विपुर्वी व्यनाशयः	। सोमपा उत्तरो मवन्	१५ [१६] (१८५)

(१५)

१३ गोपुप्तयश्चक्षिकनौ काण्वायनौ । इन्द्रः । उष्णिष् ।

तम्वामि प्र गायत	पुरुहूत पुरुष्टुत	। इन्द्रं ग्रीर्भिस्तविपमा विवासत	१
यस्य त्रिषहसो बृहत्	सहो वाधार रोदसी	। गिरौरजो अपः स्ववृषत्वना	२
स राजसि पुरुष्टुत	एको वृत्राणि जिघ्रसे	। इन्द्र जैत्रा श्वस्यां च यन्तवे	३
तं ते मर्षं गुणीमसि	वृषणं पुत्सु सासहिम्	। उ लोककृत्वमद्रिवो हरिभिर्यम्	४
येन ज्योतीष्यायवे	मन्तवे च विवेदिथ	। मन्वानो अस्य बृहिपो वि राजसि	५ [१७]

तदृषा चित्तं त उक्थिनो	उनु हुवन्ति पूर्वथा	। वृषपत्नीरपो जया विवेदिवे	६
तव त्यदिन्त्रियं बृहत्	तव शुष्ममुत कर्तुम्	। वज्रं शिशालि धिपणा वरेण्यम्	७
तव धोरिन्द्र पौंस्य	पृथिवी वर्धति श्रवः	। त्वामापुः पर्वतासश्च हिन्विरे	८
त्वां विष्णुर्वृहन् क्षयो	मित्रो गृणाति वरुणः	। त्वां शर्षो मदुत्पनु मार्कतम्	९
त्व वृषा जनाना	महिष्ठ इन्द्र जज्ञिये	। सुत्रा विश्वा स्वपत्यानि दधिपे	१० [१८]

सुत्रा त्व पुरुष्टुतै एको वृत्राणि तोशसे । नान्य इन्द्रात् करुणं मूय इन्वति ११

इन्द्र प्रेहि पुरस्त्वं विश्वस्येशान् ओजसा	। वृत्राणि वृत्रहृद्वि	९
द्विर्वस्ते अस्त्वङ्कुशो येना वसुं प्रपृच्छसि	। यजमानाय मुन्वते	१० [२३]
अय त इन्द्र सोमो निपूतो अर्धिं बर्हिषि	। एहीमस्य व्रत्रा पिब	११
शाचिगो शाचिपूजनाऽय रणाय ते सुतः	। आस्वण्डल प्र ह्वयसे	१२
यस्ते शृङ्गवृषो नपात् प्रणपात् कुण्डपाप्यः	। न्यस्मिन् वध आ मनः	१३
वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणाऽसत्रं सोम्यानाम् ।		
वृप्सो भेत्ता पुरां शश्वतीनामिन्द्रो मुनीनां सखा		१४
पूर्वाकुसानुर्यजतो गवेषण एकः सज्ञामि सूर्यसः ।		
मूर्णिमश्वं नयत् तुजा पुरो गृभेन्द्र सोमस्य प्रीतये		१५ [२४] (४२५)

(१८)

१२ इरिभिः । काण्यः । आविरयाः ४, ६, ७, भवितिः । ८ अश्विनोः । ९ अग्निर्ह्यनिताः । उष्णिक् ।

इवं ह नूनमेषां सुन्न भिक्षत मर्त्यः । आवित्यानामपूर्व्यं सर्वीमनि	१
अनवाणो ह्येषा पन्था आवित्यानाम् । अर्वाद्याः सन्ति पायव. सुगेवृधः	२
तत् सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथो यदीमहे	३
वृधेर्मिर्वैष्यविते ऽरिष्टमर्मन्ना गंहि । स्मत् सुरिभिः पुत्रप्रिये सुशर्मभिः	४
ते हि पुत्रासो अदिते विवृद्वेषांसि योतवे । अहोर्श्विकुरुचकयोऽनेहसः	५ [२५]

अर्वितिनो दिवा पशुमर्वितिर्नक्तमर्हयाः । अदितिः पात्वर्हसः सुवावृधा	६
उत स्या नो दिवा मृतिरर्वितिरुत्या गमत् । सा शताति मर्यस्करवृष सिधः	७
उत त्या वैष्या मिपजा श नः करतो अश्विना । युयुयातामितो रपो अप सिधः	८
शमभिरग्निभिः करच्छ नस्तपतु सूर्यः । शं धातो वात्वरुपा अप सिधः	९
अपामीवामप सिधमप सेधत वुर्मतिम् । आवित्यासो युपोतना नो अर्हसः	१० [२६]

युयोता शरुमस्मदौ आवित्यास उतामतिम् । ऋप्रुद्वेषः कृणुत विश्ववेदसः	११
तत् सु नः शर्म यच्छताऽऽर्वित्या यन्मुर्मोचति । एनस्वन्त चिधेनसः सुवानवः	१२
यो नः कश्चिद् रिरिक्षति रक्षस्त्वेन मर्त्यः । स्वैः प एवै रिरिषीष्ट वुर्जनः	१३
समित् तमुधमश्रवद् वुःशंसं मर्त्यं रिपुम् । यो अस्मन्ना वुर्हणावो उप ह्युः	१४
पाकत्रा स्थन देवा ह्वत्सु जानीथ मर्त्यम् । उप ह्यु चाद्वयं च वसवः	१५ [२७]

आ शर्म पर्वतानामोतापां वृणीमहे । द्यावाक्षामारे अस्मद् रपस्कृतम् १६

ते नां प्रोक्त कर्मिणा बुध्मन्तं प्रुय संवदाः । अग्नि विन्दन्ति सुदिश विन्दन् १७
 पुत्रे इतरां त्व तु तो शार्थीषु आर्षुर्जितं । आर्षीषात्त सुव्यतः कुषोर्ज १८
 प्रहो ह्येते वो अन्तः आर्षीषु अग्निं सुव्यतं । पुत्रे इह वो अग्निं व्यसि जज्ञावें १९
 बुध्मं बर्धन्तं सुवदां पुत्रं आर्षीषुभ्यन्तं । शिवाग्नीषो बर्धन्तं सुवदां २०
 अनेभ्यो विवाग्नीषु सुवदां संवदां शीर्ष्यम् । शिवाग्नीषु मयतो क्त घस्यति २१
 पे चिदिशु सुपुंसुषु आर्षीषु अन्तः सति । व तु पु आर्षुर्जितं शिवाग्नि २२ [२८] (७७)

(११)

१७ सोमः । अग्निः । अग्निः, १७-१९ अग्निः । १९-२० अग्निः । २१-२२ अग्निः ।
 १-२९ अग्निः । (अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः) २७ अग्निः ।
 २८ ११ अग्निः = (अग्निः अग्निः, अग्निः अग्निः) । २९ अग्निः
 २९ अग्निः, २९ अग्निः २७ अग्निः ।

तं सुवदां स्वर्धन्तं पुत्राणां सुवदांति संवदन्ति । पुत्राणां सुवदांति १
 विभूतार्थं विव विवार्थं विव अग्निर्जितं सुवदांति ।
 अस्व वेधन्तं सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति २
 अग्निः त्व सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ३
 सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ४
 व सुवदांति व सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ५ [२९]
 तस्वदेवस्यो सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ६
 व सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ७
 सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ८
 सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ९
 सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति १०
 सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति ११ [३०]
 सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति सुवदांति १२ (७८)

विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यद्दो मृक्षतमस्य रातिपु ।

अवोदेवमपरिमर्त्यं कृधि वेसो विविदुषो वचः १२

यो अग्नि हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमाविवासति । गिरा वाजिरशोचिपम १३

सुमिधा यो निशंती वाशदविति धामभिरस्य मर्त्यः ।

विश्वेत स धीभिः सुमगो जना अति द्युन्नैरुद्र इव तारिपत् १४

तदग्ने द्युन्नमा भर यत् सासहत सवने कं चिवुत्रिणाम् । मनु्यु जनस्य द्रव्यं १५ [३१]

येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्थमा येन नासत्या भगः ।

षयं तत् ते शर्वसा गातुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि १६

ते घेदग्ने स्वाध्वोऽ ये त्वा विप्र निवधिरे नूचक्षसम् । विप्रासो देव सुकर्तुम् १७

त इद् वेदिं सुमगं त आहुतिं ते सोतुं चक्रिरे द्विवि ।

त इद् वाजेभिर्जिग्मुर्महद् धनु ये त्वे काम न्येरिरे १८

भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः १९

भद्र मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सु सासहः ।

अर्थ स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमां ते अभिष्टिभिः २० [३२]

ईळे गिरा मनुहितं य वेवा व्रतमराति न्येरिरे । यजिष्ठ हव्युषाहनम् २१

तिग्मजम्भाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्यग्रये ।

यः पिंशते सूनृताभि सुवीर्यं मग्निधृतेमिराहुत २२

यदी धृतेमिराहुतो वाशीमग्निमरंत उच्चार्य च । असुर इव निर्णिजम् २३

यो हव्यान्यैरयता मनुहितो देव आसा सुगन्धिना ।

विधासते वार्याणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यं २४

यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्यामह मित्रमहो अमर्त्यं । सहसः सूतवाहुत २५ [३३]

न त्वा रासीयामिशस्तये वसो न पापत्वार्य सन्त्य ।

न अं स्तोतामतीवा न दुहितः स्यादग्ने न पापया २६

पितुर्न पुत्रं सुमृतो दुरोण आ वेवो एतु प्र णो हविः २७

तवाहममं ऊतिभिर्नैविष्टामिः सचेय जोषमा वसो । सवा देवस्य मर्त्यः २८

तव कृत्वा सनेयं तवे रातिभि रग्ने तव प्रशस्तिभिः ।

त्वामिवाद्भुः प्रमतिं वसो ममाग्ने हर्षस्व वातये २९

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजमर्गभिः । यस्य त्व सस्यमावरः ३० [३४] (५७७)

तर्ब हृष्यो मीरुयन् श्राप सुभियु इत्यर्थः सिष्णुवा वी ।
 त्वं यंतीत्यनुपदानमिति श्रिया क्षुपे वसुंषु एवञ्चि ११
 त्वयर्बन्तु सोमरया इहर्बन्तुत्वं स्वभियिद्वरति । इहान्तं वातर्बन्तुत्वं १२
 वसर्ब मे अयं सुम्ब सुम्बर्ब उरुक्षितो वृषा इव ।
 विप्रो न दृष्टा नि कुषे जगन्तो तर्ब सुम्बात्विं कुर्बपन् १३
 वसर्बियात्वा अहृष्टा पुरं वसुंषु मयीव । सुम्बोत्तं विम्बर्वा इहान्तः १४
 वृषं रंयन्ता कं विम्बर्बणीत्वा अर्बन्तं वासुतो वसु ।
 वृषं वे प्रो वरंषु मित्रापीन्तु त्वयाम्बुतस्यं इष्ये १५
 अर्बन्ते पीवसुत्वा पंश्रावर्त्तं इहर्बन्तुर्बन्तुम् । वरिष्णो वृषेः तस्यतिः १६
 इतं वं प्रविर्बन्तुविष्टं सुम्बत्वा अति सुम्बनि ।
 इहृष्यो वं वंतीत्यं इत्या अयेवा मुंवर वसुर्विपन्तु वरिः १७ [१५] (७८)

(१)

११ वीरुयन् इत्यर्थः । अथवा । अथवा = (विष्णो वसुंषु, अथ वसुंषुत्वा), एत वसुं विष्णु ।

वा गन्ता मा रिकपन्तु अस्यावन्तु वाव रवात्त अस्याव । सिष्णु विष्णुविष्णुत्वा ?
 वृष्णुविष्णुविष्णुत्वा अस्यावन्तु वा वंश्रात्वा सुभियिधिः ।
 इवा वं अद्या गता पुवसुषुषो इहवा सांयतीत्यं १
 वेवा वि इहिवान्तं सुम्बन्तुम् सुम्बात् विष्णुवत्त्वा । विष्णुविष्णुत्वा इहिवान्तं २
 वि इहिवान्ति पारंत्तु विष्णु इहिवान्तो मे सुम्बन्तु वेवृषी ।
 व अस्यावन्तु सुम्बावन्तो अयेवत्त्वा स्वमातवा ४
 अस्यावन्तु विष्णो अस्यावन्तु अस्यावन्तो अस्यावन्तो । सुभियिधिः वेवृषो ५ [१६]
 अथाव वा अस्यावन्तु पारंत्तु वी-विष्णुत्वा अस्यावन्तु ।
 वन्ता वन्तो वेवृषोत्तु इहिवान्तु अस्यावन्तु इहिवान्तः ६
 सुम्बावन्तु विष्णु वन्तो वरिष्णो वेवा अस्यावन्तो सुम्बावन्तः । अस्यावन्तु अस्यावन्तः ७
 वेवृषीवन्तो अस्यावन्तु अस्यावन्तो एते वीरुत्वा इहिवान्तः ।
 वेवृषोत्तुत्वा अस्यावन्तु इहिवान्तं इहिवान्तं सुम्बावन्तो सुम्बावन्तो ८
 वी वी सुम्बावन्तो सुम्बावन्तो अस्यावन्तु अस्यावन्तः । इहिवान्तु सुम्बावन्तो ९ (११)

- वृषणश्वेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना ।
 आ श्येनासो न पक्षिणो वृषा नरो हृदया नो वीतये गत १० [३७]
- समानमरुथेयां वि भ्राजन्ते रुक्मासो अर्धि वातुषु । षड्विद्युतत्पुष्टयः ११
 त उग्रसो वृषेण उग्रबाहवो नकिष्ट्रूपु येतिरे ।
 स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वो ऽनीकिष्वधि भियः १२
- येषामर्णो न सप्रथो नाम त्वेष शश्वतामेकमिद् मुजे । वयो न पित्र्यं सह १३
 तान् वन्दस्व मरुतस्तो उर्यं स्तुहि तेषां हि धुनीनाम् ।
 अराणां न चरमस्तवेयां वाना मद्वा तवेयाम् १४
- सुमगः स वं ऊति प्वास पूवांसु मरुतो व्युष्टिषु । यो वा नूनमुतासति १५ [३८]
- यस्य वा यूर्यं प्रति वाजिनो नर आ हृदया वीतये गथ ।
 अभि प द्युन्नैरुत वाजसातिमि सुप्ता वो धूतयो नशत् १६
- यथा रुद्रस्य सुनवो विवो वशन्त्यसुरस्य वेधसः । युवानस्तथेवसत् १७
 ये चाहन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळ्हृषभरन्ति ये ।
 अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम् १८
- पून ऊ पु नर्विठया वृष्णाः पावको अभि सोमरे गिरा । गाए गा इव चक्रेपत् १९
 साहा ये सन्ति मुहिहेव हव्यो विम्वांसु पूत्सु होतृषु ।
 वृष्णाश्चन्द्रान्न सुभर्वस्तमान् गिरा वन्दस्व मरुतो अहं २० [३९]
- गावश्चिद् घा समन्यवः सजात्येन मरुतः सक्न्धवः । रिहते क्रकुभो मिथः २१
 मर्तेभिद् वो नृतवो रुक्मवक्षस उर्यं भ्रातृत्वमार्यति ।
 अर्धि नो गात मरुतः सप्रा हि वं आपित्कमास्ति निर्धुवि २२
- मरुतो मारुतस्य न आ मेपुजस्य वृहता सुदानवः । यूर्यं संखायः सप्तयः २३
 यामिः सिन्दुमर्धथ यामिस्तूर्वथ यामिर्विशस्यथा किर्विम् ।
 मयो नो भूतोतिभिर्मयोमुवः शिवाभिरसचद्विपः २४
- यत् सिन्धो यवसिक्न्या यत् संमुद्रेषु मरुतः सुवर्हिपः । यत् पर्वतेषु मेपुजम् २५
 विश्व पश्यन्तो बिमृथा तनूष्या तेना नो अर्धि वोचत ।
 क्षमा रपो मरुत आतुरस्य न इष्कती विहृतं पुन २६ [४०] (५१०)

चित्र इव राजा राजका इदंन्यके यके सरस्वतीमनु ।

पर्जन्य इव ततनद्धि वृष्ट्या सहस्रमयुता ददंत

१८ [४] (५२८)

(२२)

१८ सोमरिः काण्यः । अश्विनौ । १-६ प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती), ७ वृहती, ८ अनुष्टुप्, ११ ककुप्, १२ मध्येज्योतिः, प्रगाथः = (९, १३, १५, १७ ककुप्, १०, १४, १६, १८ सतोवृहती) ।

ओ त्यमह्व आ रथ—मद्या दसिष्टमृतये ।

यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी आ सुर्याये तस्थथुः १

पूर्वापुषं सुहवं पुरुस्पृहं मुज्यु वाजेषु पूर्व्यम् ।

सचनार्वन्त सुप्रतिभिं सोमरे विद्वेषसमनेहसम् २

इह त्या पुरुमूर्तमा वृवा नमोभिरश्विना ।

अवाचीना स्वर्वसे करामहे गन्तारा वृागुपो गृहम् ३

युवो रथस्य परिं चक्रमीपत ईर्मान्यद् वामिपण्यति ।

अस्मौ अच्छा सुप्रतिवाँ शुभस्पती आ धेनुरिव धावतु ४

रथो यो वाँ त्रिवन्धुरो हिरण्यामीशुरश्विना ।

परि धावापृथिवी भूर्पति श्रुत—स्तेन नासत्या गंतम् ५ [५]

वृशस्यन्ता मनवे पूर्व्वं त्रिवि यत्र वृकेण कर्पथ ।

ता वामद्य सुप्रतिभिः शुभस्पती अश्विना प्र स्तुवीमहि ६

उपे नो वाजिनीवसू यातमृतस्य पृथिभिः ।

येभिस्तुक्षिं वृषणा ज्ञासदस्यव महे क्षत्राय जिन्वथः ७

अय वामद्विभिं सुत सोमो नरा वृषण्वसू ।

आ यात सोमपीतये पिबंत वृागुपो गृहे ८

आ हि रुहतेमश्विना रथे कोशे हिरण्यये वृषण्वसू । पुत्राया पीवेंरिपिं ९

यामिं पृथमवंधो यामिरधिगु यामिंशु विजोपसम् ।

ताभिर्नो मधु तूर्यमश्विना गंत मिपृज्यत यदातुरम् १० [६]

यदधिगावो अधिगू इवा चिदह्नं अश्विना हवामहे । वय गीभिर्विपन्यव ११

तामिरा यातं वृषणोप मे हवं विश्वप्सुं विश्ववार्यम् ।

इया महिष्ठा पुरुमूर्तमा नरा यामिं क्तिविं धावधुस्तामिरा गंतम् १२

(५४०)

तस्मिन् विद्यमाना वासुधिया बन्धुमनु उर्यं ब्रुवे । ता कु अयोमिदिभ्यो	१३
तासिर् ब्रुवा ता ब्रुपतिं सुमस्पती ता पाम्यं ब्रुवर्कनी ।	
या सो अर्याप रिषेर् वायिनीवसू उर्यं ब्रुवर्कनी क्वतम्	१४
था सुम्यापु सुम्यं प्रता रथेनाभिनो वा सुवर्धी । ब्रुवे प्रिनु सोमरी	१५ [७]
मनेरजवता ब्रुव्या मवधुता मधुगामादिभुतिभिः ।	
आरातासिर् मूलकुसं अर्यसे पूर्वीभिः पुत्रयोवता	१६
था सो अर्यंजवदभिनो ब्रुविपारिषेर् यजुयज्जवा यत । गोमर्ह वृषा विरिषवत्	१७
सुप्रज्वं सुवीर्यं सुपु बार्तु—मनाबुधं प्लासिवा ।	
अग्निष्वा वाग्नापारं वायिनीवसू विन्वा वाग्निं श्रीमहि	१८ [८] (१७)

(११)

१० विन्वायव वैवसा । अग्नि । अग्निर्ह ।

इतिप्रा वि श्रीष्येर् बरंस्व जलवर्द्धम् । ब्रुविपुत्रममृमीताभ्योविभ्व	१
ब्रुवर्कं विन्वावर्कं उरिं विन्वमना प्रिप । प्रता सुप्रि विन्वर्कतो रथानाम्	२
वेपंसाशुप कुमिषं इव पूषर्कं प्रियर्ध । जज्विना वरिर्विन्वतो वरुं	३
उर्यंस्व श्रीविरेस्मात् विनिपुत्रो व्याजंरु । तपुर्मयस्य सुपुर्वा गन्धिषे	४
उरुं रिषे स्वध्या सारवागो वृष्या कृया । अग्निष्वा प्रासा ब्रुवता मधुवर्धिः	५ [९]
अर्यं वाधि नुम्रितियि—इन्वा सुवर्कं आनुवत् । पचां ब्रुतो सुपुर्बं हन्ववर्धया	६
अग्निं वं पूषेर् ब्रुवे इमरं वर्यणीमाम् । मनुवा प्राचा गुंसे तनुं वः सुपे	७
प्रवेप्रिर्जुतकनुं यं कृया सुवर्कं इव । विन्वं य जसे सुविन्वपुत्रवनि	८
अगाचंमसुतावरो प्रवस्य वाचंने प्रिप । उर्यां पने नुम्रुर्नंकेवसुने	९
अप्यं मा अग्निरमर्कं वृवावां पनु नुपतः । होता पो अरिं विन्वा सुसलंका	१ [१]
अग्ने तनुं स्वे अंनुर्—ग्धानातो ब्रुवह मा । अर्यं इव वृषंस्वविशीवतः	११
तत्वं यं इजो पने इवि रंस्व सुवीर्यम् । वाचं मस्तोक्तं अग्निं सुमस्पता	१२
पव वा उं विरर्कं प्रिपः सुर्वीता मनुषो प्रिसि । विन्वेवृमि यति रथीवि सेवति	१३
पुष्येयि वरंस्व भु इत्यर्कंस्व वीर विर्यो । नि अग्निस्तपुंवा गस्तं वृह	१४
य तस्वं आचयां पुन प्रियीरिभ्यो मन्वे । ये अग्रयं ब्रुवार्कं इन्ववर्धिभिः	१५ [११]
वर्धयन्वा वसुविर्—ब्रुवतापुर्कणीवादिः । ब्रुवो गुपे तनुं त्या र्विधीवधि	१६ (११)

उशाना काव्यस्त्वा नि होतारमसादयत् । आयजिं त्वा मनवे जातवेदसम् १७
 विश्वे हि त्वां सजोपंसो वृवासो वृतमकृत । श्रुष्टी देव प्रथमो यज्ञियो भुवः १८
 इम घां वीरो अमृतं वृतं कृष्णवीतं मर्त्यं । पावकं कृष्णवर्तीनिं विहायसम् १९
 त हुवेम यत्सुचः सुभासं शुक्रशोचिपम् । विशामग्निमजर प्रत्नमीढ्यम् २० [१२]

यो अस्मै हव्यदातिमि—राहुतिं मर्तोऽविधत् । मूरि पोषु स धत्ते वीरवृद्ध यशः २१
 प्रथम जातवेदस—मग्निं यज्ञेषु पूव्यम् । प्रति सुगोति नमसा हविष्मती २२
 आमिर्विधेमाग्नये ज्येष्ठाभिव्यंश्ववत् । महिष्ठाभिमर्तिभिः शुक्रशोचिये २३
 नूनमर्षं विहायसे स्तोभेभिः स्थूरयूपवत् । ऋपे वैयश्व दम्यायाग्रयं २४
 अतिथिं मानुषाणां सूनु वनस्पतीनाम् । विप्रा अग्निमवसे प्रत्नमालिते २५ [१३]

महो विश्वां अमि पतोऽं अमि हव्यानि मानुषा । अग्ने नि पत्सि नमसाधिं वृहिषिं २६
 वस्वा नो वार्यां पुरु वस्वं रायः पुरुस्पृहः । सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वत २७
 त्व वरो सुषाम्णे अग्ने जनाय चोदय । सदा वसो रातिं यविष्ठ शश्वति २८
 त्वं हि सुप्रतूरसि त्व नो गोमतीरिपः । महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि २९
 अग्ने त्व यशा अस्या मित्रावरुणा वह । क्रतावाना सम्राजां पूतदक्षसा ३० [१४] (५७६)

(१४)

३० विदधमना वैयश्य । इन्द्रः, २८-३० वरु सौषाम्णिः । उष्णिक्, ३० अनुष्टुप् ।

सखाय आ शिषामहि ब्रह्मेन्द्राय वृजिणे । स्तुप ऊ पु वो नृतमाय धृष्णवे १
 शर्वसा ह्यसिं श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा । मधेमघोनो अतिं शूर दाशसि २
 स नः स्तवान् आ भरं रथिं चित्रश्रवस्तमम् । निरेके चिद् यो हरीखो वसुर्ववि. ३
 आ निरेकमुत प्रियमिन्द्र वार्षिं जनानाम् । ध्रुपता धृष्णो स्तवमान् आ भरं ४
 न ते सव्यं न दक्षिण हस्तं वरन्त आसुरं । न परिबाधो हरिखो गर्विष्टिपु ५ [१५]

आ त्वा गोमिखि व्रजं गीर्मिक्रिणोम्यद्विवः । आ स्मा कामं जरितुरा मनं. पूण ६
 विश्वानि विश्वमनसो धिया नो वृत्रहन्तम् । उग्रं प्रणेतरधि पू वसो गहि ७
 वय ते अस्य वृत्रहन् विद्यामं शूर नव्यसं । वसोः स्पर्हस्यं पुरुहूत राधस ८
 इन्द्र यथा ह्यस्ति ते उपरीतं नृतो शर्व । अमृक्ता राति. पुरुहूत वाशुपे ९
 आ वृषस्व महामहं महो नृतम् राधसे । इच्छहश्रिद् वृह्य मघवन् मघत्तये १० [१६]
 नू अन्यत्रां चिदद्विव—स्त्वन्नो जग्मुराशसं । मघवच्छृग्धि तव तन्नं ऊतिभि. ११ (५८७)

सुहृद्भिः कृतेषु स्व-दुग्धं विद्याति पर्वणे । सुवे सुहावुः सन्धिः च विरिचः १९
सन्धुमिन्द्राणि सिञ्चतु विरिचि सौम्यं मधु । च पर्वणा चावपते सविस्नुय २१
उग्रं हविषं पतिं ससं पूजन्तमन्वयः । सूनं पुंसि सानुतो अन्वयस्य २४
सुहृद्भिः पुत्र पुत्र उग्रो वीजोऽस्तस्य । बर्षीं गुणा वैश्या य सुन्दर्य २५ [१७]
पुत्र बर्षां सुविन्दो सिञ्च बोधस्यै अन्वयः । पुत्रा वि वीरु स्वर्षो सुहावुः २६
इन्द्रं स्थास्यैषिणं बर्षिणे पूजन्सुमिषि । उर्वानसु सन्ताना य सुन्दर्य २७
ते शो वाजन्तो पति-सुम्यंश्चि सन्वयः । अवावुमिपुंशेविशंशुकेभ्य २८
एतो निष्ठां सार्वानु सन्तोऽप्येभ्युः सन्त्र । कुन्दीषीं विन्वा अन्वयस्येभ्य इव २९
जगादभाप सुर्विषं पूजन्तु इस्मिं बर्षः । सुहाव स्वर्षीषो बभुवन्म बोधय २५ [१८]
बस्वामिपति श्रीषां । न राधः पर्वण्ये । ज्योतिर्विन्वन्नुन्वयि उर्विष्या २१
सुहृद्भिः सन्धुमिन्द्राणि सिञ्चतु विरिचि सौम्यं मधु । अर्षो मधु संधवन् वि सुहाव्यं २२
पुत्रा सुन्दर्यं सन्धिः विरिचं सुहाव्यं सन्धु । सुर्विपुंसि सुहाव्यं सुर्विष्याय २३
बोधा वि विरिचिपुंसि बर्षस्य पतिपुंस्यु । संधवन् सुन्दर्यः पतिपुंसि २४
सन्धुमिन्द्राणु आ मधु सन्धु इतिपु सुहाव्ये । द्विधा कुस्तार्य सिञ्चतो नि बोधय २५ [१९]
तमुं त्वा सुन्दर्यीषो मधु इतिपु सुहाव्ये । सत्वंशो विन्वा सुविष्यायि सुहाव्यि २६
न सन्धुमिन्द्राणि सुहाव्यं चो वापतेः सुहाव्यं सुहाव्यं । बर्षावृत्तस्य सुविष्णुम्य पीनयः २७
पर्वणं बरो सुहाव्यं सुविष्णु आर्षो इविष् । सन्धुमिन्द्राणि सुहाव्ये सन्धिपुंसि २८
आ सुहाव्यं सुविष्णु सन्धुमिन्द्राणि सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं २९
एत त्वा सुहाव्यीषाणु सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं ३०

(११)

४ विन्वन्म्य वैश्याय विद्यावर्षोः । १०-११ विरिचो देवाः सन्धिच, २३ सन्धिपुंसि

ता वा विन्वन्म्य सौम्य इव सुहेषु सुहाव्यं । सुहाव्यं पयसे पूजन्सता १
सिञ्चतु मत्वा न सुहाव्यं बर्षो बर्षं सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं २
ता मत्वा विन्वन्म्य सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं ३
सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं ४
सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं ५ [२१]
ये वा सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं । सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं सुहाव्यं ६ (११)

अधि या वृहतो विवोऽं	ऽभि यूथेव पश्यतः ।	ऋतावांना सम्राजा नमसे हिता	७
ऋतावाना नि येषतुः	साम्राज्याय सुकृत	धृतवता क्षत्रिया क्षत्रमाशतुः	८
अक्षणाश्चिद् गातुषितरा	ऽनुल्यणेन चक्षसा	नि चिन्मिपन्ता निचिरा नि चिक्यतुः	९
उत नो वृष्यदिति	रुरुष्यता नासत्या	उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशवसः	१० [२२]
ते नो नावमुरुष्यत	विवा नक्तं सुदानवः	अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि	११
अघ्ति विष्ववि वय	मरिष्यन्तः सुदानवि	श्रुधि स्वयावन् त्स्निधो पूर्वचित्तये	१२
तद् वार्यं वृणीमहे	वरिष्ठं गोपयत्यम्	मित्रो यत् पान्ति वरुणो यदर्यमा	१३
उत नः सिन्धुरपां	तन्मरुतस्तदृश्विना	इन्द्रो विष्णुर्मिद्धांसः सजोषसः	१४
ते हि ध्या वनुषो नरो	ऽभिमाति कयस्य चित्	तिग्म न क्षोदः प्रतिघ्नन्ति भूर्ययः	१५ [२३]
अयमेक इत्या पुरु	रु चष्टे वि विशपतिः	तस्य व्रतान्यनु वश्वरामसि	१६
अनु पूर्वाण्योक्या	साम्राज्यस्य सश्रिम	मित्रस्य व्रता वरुणस्य दीर्घश्रुत्	१७
परि यो रश्मिनां विवो	ऽन्तान् ममे पृथिव्याः	उमे आ पप्रौ रोदसी महित्वा	१८
उदु ष्य शरणे विवो	ज्योतिरयस्त सूर्यः	अग्निं शुकः समिधान आहुतः	१९
वचो वीर्षप्रसन्ननी	शो वाजस्य गोमंतः	ईशो हि पित्वोऽविपस्यं वृावने	२० [२४]
तत् सूर्य रोदसी उमे	व्रोपा वस्तोरुपं व्रुवे	मोजेष्वास्मौ अभ्युच्चरा सदां	२१
ऋभ्रमुक्षण्यायने	रजतं हरपाणे	रथं युक्तमसनाम सुपामणि	२२
ता मे अश्व्यानां	हरीणां नितोशना	उतो नु कृत्व्यानां नृवाहसा	२३
स्मवमीशु कशावन्ता	विप्रा नविष्ठया मती	महो वाजिनाषर्वन्ता सचासनम्	२४ [२५] (६३०)

(२६)

२५ विषमना वैयद्ववः, व्यश्यो वाक्त्रिस्तः । अश्विनौ, २०-२५ वायु । उष्णिक्, १६-१९, २१, २५ गायत्री; २० अनुष्टुप् ।

युवोरु वू रथं व्रुवे	सुधस्तुत्याय सुरिषु	अतूर्तदक्षा वृषणा वृषण्वसू	१
युव वरो सुपाम्यो	महे तने नासत्या	अवोमिर्याथो वृषणा वृषण्वसू	२
ता वामद्य हवामहे	हव्येभिर्वाजिनीषसू	पूर्वीरिप इषयन्तावति क्षपः	३
आषा वाहिष्ठो अश्विना	रथो यातु श्रुतो नरा	उप स्तोमान् नुरस्यं दर्शयः श्रिये	४
जुहुराणा विदश्विना	ऽऽ मन्येथां वृषण्वसू	युव हि रंवा पर्यथो अति द्विपः	५ [२६]
वृक्षा हि विश्वमानुषद्	सक्षूभिः परिदीर्यथः ।	धियजिन्वा मधुवर्णा शुमस्पती	६ (६३६)

उपं वा पालमन्विना शुचा विस्त्रुणां शुभ । अथवांस्य सुवीप्रबन्धश्रुता ७
 आ मे अस्व मनीम्भु—मिन्वासासखा मयम् । शुचा कुशेभिर्शुच सुचमस्तया ८
 उपं वि शुं हर्षाम्भु उम्भुण्णस्यो ज्ञान्शुचम् । सुसुतिभिर्बर्ष विमन्विता मयम् ९
 अम्भिसु मूषे स्तुधि कुवित ते मयतो हर्षम् । मेदीवसः कृत्वासाः पुष्पीकृत १ [१७]

शुच्यन्वसं कृतं नरो—तो यं अस्व वक्ष्यः । सुवांस्यु बर्षण्ये विधी अर्धम् ११
 सुचार्धस्य विष्ण्या सुवासीतस्य भूरिभिः । अर्धशुच्युवशा मर्धं विष्णुत्तम् १२
 यो वा एतेमिच्छते अर्धिका वृत्तिम् । सुपुष्प्यां सुभे यन्नाते अम्भिसां १३
 यो वासुष्ण्यवर्षण्यं विवेतति शुचाप्यम् । वृत्तिर्भिक्षा परि पालयन्तु १४
 अस्मान् सु कुम्भवत् कृतं वृत्तिर्कृप्यम् । विष्णुवर्षं प्रशुच्युवर्षिण १५ [१८]

वर्षिण्ये शुं हर्षांशुं स्तोत्रो हृतो हृवद्यतः । सुचाम्नां सुम्भिक्षिना १६
 मूषे विधे अर्धम् हृवो शु मर्षयो गृहे । सुमिन्म अम्भिसां १७
 उत स्या स्वर्गुवासी वर्षिण्यं वं अवीम्यम् । सिन्धुर्धिरण्यवर्षानि १८
 सन्वृतयां सुधीर्षां अविना श्रेतयं विधा । वर्षे वि हृवद्यतया १
 पुश्या वि त्वं रघुपत्यां पुवसु येव्यं वतो ।
 आद्यं वाजो मर्धं विष्णु—अम्भिसुं सपुत्र्यं विधि २ [१९]

इदं वाक्युतस्यो त्वन्वुर्धमात्सपुत्र्य । अम्भिसां सुधीम्ये २१
 त्वन्वुर्धमात्तरे शुच—वीम्यं शुच ईम्ये । सुतावन्त्ये शुचुं शुचा अम्भिसः २२
 वायो वाधि मिवा विधे वास्ता सु स्वम्भम् । अम्भिसः कृतः पुष्पुवर्षाना रथं २३
 त्वं हि सुपुष्पुवर्षानं सुपुष्पुवर्षम् । अम्भिसुं वाक्युवर्षं कुम्भानां २४
 य त्वं वा विधु मर्षानु वायो मन्वुवो अग्निषा । कृषि वायो अर्धे विधिः २५ [२०]

(१०)

११ अनुवर्षण्यः विष्णु वषाः । अम्भिसः (विष्णुवा सुवतो, अम्भिसः अम्भिसः) ।

अग्निपुत्र्ये पुषेर्धिता अम्भिस्ये वृत्तिर्भुने ।
 शुचा पामि शुचो अम्भिसुवर्षानि शुचो अग्ने वरुणम् १
 अ पुष्पु मति कृषिधी वृत्तस्यो—शुचानु वानुवावर्षीः ।
 विधिं य नो वदसो विष्णुवर्षो अग्निं मूषं वाविशतः २ [२०]

- प्र सू न एत्वध्वरोऽं ऽग्ना वेवेपुं पूर्यः ।
 आवित्येषु प्र वरुणे धृतवते मरुत्सु विश्वमानुषु ३
 विश्वे हि प्मा मनवे विश्ववेदसो सुर्वन् वृधे रिशादसः ।
 अरिंष्टेभिः प्रायुभिर्विश्ववेदसो यन्तां नोऽवृक्क छुदिः ४
 आ नो अद्य समनसो गन्ता विश्वे सजोषसः ।
 ऋचा गिरा मरुतो देव्यदिते सवने पस्त्ये महि ५ [३१]
 अभि प्रिया मरुतो या वो अश्व्या हव्या मित्र प्रयाथन ।
 आ बर्हिरिन्द्रो वरुणस्तुरा नर आवित्यासः सवन् नः ६
 वयं वो वृक्त्तर्हपो हितप्रपस आनुपक् ।
 सुतसोमासो वरुण हवामहे मनुष्वक्विन्द्राग्रयः ७
 आ प्र यातु मरुतो विष्णो अश्विना पूषन् मार्कीनया धिया ।
 इन्द्र आ यातु प्रथमः सनिष्पुमिर्दृषा यो वृत्रहा गूणे ८
 वि नो देवासो अदृहो ऽच्छिद्द शर्म यच्छत ।
 न यद् दुराद् बंसवो नू चिदन्तितो वरुथमावुधर्षति ९
 अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो अस्त्याप्यम् ।
 प्र णः पूर्वस्मै सुवितार्य वोचत मक्षू सुस्त्राय नव्यसे १० [३२]
 इदा हि व उर्पस्तुतिमिदा वामस्य मृक्तये ।
 उर्प वो विश्ववेदसो नमस्युरां असूक्ष्यन्यामिव ११
 उद्गु ज्य वः सविता सुप्रणीतयो ऽस्थावृध्वो वरेण्यः ।
 नि द्विपावृश्रतृष्पावो अर्थिनो ऽविभ्रन् पतयिष्णवः १२
 वेवदेव वोऽवसे वेवदेवमभिष्टये ।
 वेवदेवं वृवेम वाजसातये गुणन्तो वेव्या धिया १३
 वेवासो हि प्मा मनवे समन्यवो विश्वे साक सरातयः ।
 ते नो अद्य ते अपर तुचे तु नो मर्वन्तु वरिवोविदः १४
 प्र वः शसान्यद्वृहः सुस्थ उर्पस्तुतीनाम् ।
 न त धूर्तिर्वरुण मित्र मर्त्य यो वो धामभ्योऽविधत् १५
 प्र स क्षयं तिरते वि महीरियो यो वो वराय दाशति ।
 प्र प्रजामिर्जायते धर्मणस्पर्यरिष्टः सर्व एधते १६ [३३] (६७१)

अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	१७
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	१८
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	१९
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	२०
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	२१
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	२२ [१४] १५०

(१८)

१ अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।

अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	१
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	२
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	३
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	४
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	५ [१५] (१५०)

(१९)

१ अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।

अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	१
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	२
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	३
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	४
अथर्ववेदो ज्ञानः सुरोर्विश्वेभ्यः ।	५

पुथ एकं शीषाय तस्करा यथा	पुथ यत्र निर्धनाय	॥३॥	६
त्रीण्येकं उरुगायो वि चक्रते	पत्रं देवासो मदेन्ति		७
विभिद्रां चरत एकया सु	प्र प्रामेयं यमत	॥४॥	८
मवा द्वा चक्रते उपमा द्वि	सुभ्राजां सर्पितगुती		९
अचन्त एकं मठि सामं मन्वतु	तनु सुपमराचपन	॥५॥	१० [३६] (६९२)

(३०)

४ मनु विरपत । विदये देवा । ६ गायत्री, ७ पुरउष्णिक्, ३ बुद्धा, ८ अनुष्टु ।

नुति यो अन्त्यभेको देवासो न कुमारक	। विश्वे सुतोमहान्त् दत्	१
इति स्तुतासो असथा रिशावसो	ये स्थ त्रयश्च त्रिशर्च । मनोदंश यज्ञिषासः २	
ते नत्राधु तेऽवतु	त उ नो अधि वोचत ।	
मा नं, पुथ, पित्र्यान्मानुवावधि	द्वर नैष्ट परावतं.	३
ये देवास इह म्थन	विश्वे वैश्वानरा सुत ।	
अस्मभ्य शर्म सुप्रथो	गवेऽश्वाय यच्छत	४ [३७] (६९६)

(३१)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० ३१-४०]

८८ मनुर्पयस्यतः । १-४ यश्च यजमानश्च, ५ १३पती, १०-१८ वृषत्याशिप । गायत्री, ९, १४ अनुष्टुप् १० पावनिष्टुप्, ११ १८ पद्यक्ति ।

यो यजाति यजात इत	सुनवंच्य पचाति च । ब्रह्मेदिन्द्रस्य चाकनत्	१
पुरोळाङ्गं यो अस्मे	सोम ररत आशिरम् । पावित त शक्रो अहंसः	२
तस्य धुमो असुव रथो	वेवजूतः स शशुवत् । विश्वा वन्वन्नमित्रिया	३
अस्य प्रजावती गृहे	ऽसश्चन्ती विवेदिवे । इळा धेनुमतीं बृहे	४
या वर्पती समनसा	सुनुत आ च धावतः । देवासो नित्ययाशिरा	५ [३८]
प्रति पाशव्यां इत	सुम्पञ्चां चर्हिरोशाते । न ता वार्जेपु वायत	६
न देवानामार्पि सुतः	सुमतिं न जुगुक्षतः । भवो ब्रह्म विवासत	७
पुत्रिणा ता कुमारिणा	विश्वमापुर्व्यश्रुत । उभा हिरण्यपेशासा	८
वीतिहोत्रा कृतद्वसू	वशस्यन्तासुताणु कम् । समूर्धो रोमश हंतो	९
आ शर्म पर्वताना	वृष्णीमहे नवीनाम् । आ विष्णोः सचाभुव	१० [३९]

पेतुं पुषा रविमंगः स्वस्ति सर्वधातमः । उरुरध्वा स्वस्तये ११ (७०७)
अ० ६३

अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः । अथर्ववेदोत्सवे इति	१२
पद्यां नो विष्णोः अर्घुना बर्हस्पतिर्होतारः । पुत्रस्य पुत्रस्य पत्न्याः	१३
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१४
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१५
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१६
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१७
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१८ [४]

— ११८ —

[अथर्ववेदोत्सवः ४१ व १ ४१]

(४१)

१. अथर्ववेदोत्सवः । एतः । एतः ।

अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	२
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	३
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	४
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	५ [१]
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	६
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	७
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	८
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	९
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१ [२]
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	११
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१२
अथर्ववेदोत्सवो विष्णोः पुत्रस्य अन्वयः ।	१३ (४१)

आयन्तार महि स्थिर	पृतनासु श्रवोजितम्	। भूरेरीशानुभोजसा	१४
नकिरस्य शचीनां	नियन्ता सुनृतानाम्	। नकिर्वक्ता न द्वादिति	१५ [३]
न नूनं ब्रह्मणामृण	प्राशूनामस्ति सुन्वताम्	। न सोमो अप्रता पंपे	१६
पन्य इदुपं गायत	पन्य उक्थानि शसत	। ब्रह्मा कृणोत पन्य इत	१७
पन्य आ वीर्विरच्छता	सहस्रां वाज्यवृत.	। इन्द्रो यो यज्वनो वृध'	१८
वि पू चर स्वधा अनुं	कृप्तीनामन्वाहुव.	। इन्द्रु पिबं सुतानाम्	१९
पिब स्वधैनवाना—युत	यस्तुद्ये सचा	। उतायमिन्द्रु यस्तव	२० [४]
अतीहि मन्युषाविण	सुपुषासंमुपारणे	। इम रात सुत पिब	२१
इहि तिस्रः पशुपत	इहि पञ्च जनां अति	। धेनां इन्द्रावचाकंशत	२२
सूर्यो रश्मि यथा सुजा	ऽऽ त्वां यच्छन्तु मे गिर'	। निम्नमापो न सध्वयक्	२३
अध्वयंषा तु हि विश्व	सोमं वीरायं शिप्रिणे	। मघं सुतस्य पीतये	२४
य उद्रः फलिगं मिन	ऽयंक् सिन्धूरवासृजत	। यो गोषु पक्र धारयत	२५ [५]
अहन् वृत्रसृचीषम	और्णवाभमंहिशुधम्	। हिमेनाविध्यद्वेषम्	२६
प्र व उत्रायं निन्दुरे	ऽपाळ्हाय प्रसाक्षिणे	। वेवत्त ब्रह्म गायत	२७
यो विश्वान्यमि ब्रता	सोमस्य मदे अन्धस.	। इन्द्रो वेवेषु चेतति	२८
इह त्या संधमाद्या	हरी हिरण्यकेश्या	। वोळ्हाममि प्रयो व्रितम्	२९
अर्वाञ्च त्वा पुरुधुत	प्रियमंधस्तुता हरी	। सोमपेयाय वक्षत'	३० [६] (७४४)

(३३)

१९ मेध्यातिथिः काण्व । इन्द्र । वृहती, १६-१८ गायत्री, १९ अनुष्टुप् ।

वयं घं त्वा सुतावन्त	आपो न वृक्तवर्हिष' ।	
पवित्रस्य प्रस्रवणेपु वृत्रहन्	परिं स्तोतारं आसते	१
स्वरन्ति त्वा सुते नरो	वसों निरेक उक्थिन' ।	
कृवा सुत तृषाण ओक	आ गंम इन्द्रं स्वच्चीव वसंग	२
कर्षेमिर्धृष्णावा धुपद्	वाजं वर्षि सहस्रिणाम् ।	
पिशङ्गन् रूपं मघवन्	विचर्वणे मक्षु गोमन्तमीमहे	३
प्राहि गायान्धसो मवु	इन्द्राय मेध्यातिथे ।	
यः संमिश्रलो हयोर्व.	सुते सचा वृत्री रथो हिरण्यव	४ (७४८)

पं सुप्रसव सुप्रसिद्ध इति च सुप्रसुप्तम् ।
 पं सुप्रसव सुप्रसिद्ध इति च सुप्रसुप्तम् । ५ [७]

पा सुप्रसिद्धो वाऽऽर्जुनो यो अस्ति इत्युक्तं चित्तः ।
 विमूर्तपुत्रम्भ्यर्चनः सुप्रसुप्तं कृत्वा श्रीरिषिं प्राप्तिम् ६
 च ईं वद सुते तत्रा विरिम्भं चत् वर्षां वदे ।

अथ पाः पुत्रं विमिन्त्रत्वारंसां कन्वुनः सिम्बन्धः
 इति मृगे न वाऽऽर्जुनः पुत्रुवां प्रथं वदे । ७
 यद्विद्वा नि रंमदा तुय रंम्ये सुवीर्षांस्वयंजंय ८

व सुप्रं सप्तनिपुणः स्थितो रत्वांश्च संसृजतः ।
 पविं शोऽर्जुनं चत् सुप्रसुप्तं मेन्द्रां चोऽप्य रंम्य ९
 सुप्रसिद्धा इत्येवं हि सुप्रसुप्तिर्नैऽऽर्जुनं
 सुप्रं वदं सुप्रसुप्ते पंजलि इति अर्जुनं वदं १ [८]

सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं ।
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं ११
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १२

सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं ।
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १३
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १४

सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं ।
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १५
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १६ [९]

सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं ।
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १७
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १८

सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं ।
 सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं सुप्रसुप्तं १९ [१०]

(३४)

(१८) १ १५ नीपातिथिः काण्व, १६-१८ सवस्त्र वसुयोच्चिपोऽज्ञिरस्स । इन्द्रः ।
अनुष्टुप् १६-१८ गायत्री ।

एन्द्रं याहि हरिंमि-रुप कण्वस्य सुपुतिम् ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१
आ त्वा यावा वदन्निह सोमी घोषेण यच्छतु ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	२
अत्रा वि नेमिरेषा मुरा न धूमते वृकः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	३
आ त्वा कण्वा इहावसे हवन्ते वाजसातये ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	४
दधामि ते सुताना वृष्यो न पूर्वपाप्यम् ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	५ [११]
स्मत्पुराधिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	६
आ नो याहि महेमते सर्वस्रोते शर्तामघ ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	७
आ त्वा होता मनुहितो देवमा वदुदीर्घ्यः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	८
आ त्वा मवृच्युता हरी श्येन पक्षेर्व वक्षतः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	९
आ चाग्र्यं आ परि स्वाहा सोमस्य पितये ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१० [१२]
आ नो यात्युपमु-त्युच्येषु रणवा इह ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	११
सर्वेषां सु नो गहि समृते समृताश्वः ।	
त्रिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो	१२ (७५०)

अथ यांश्चि ब्रह्मिण्यः सन्नुद्रस्याधि विष्टर्यः ।	
त्रिषो अमुष्पु झारुता विषं पुष विवावसा	१२
आ ऋ गम्पुम्पवष्पा सुहर्षा धूर वईहि ।	
त्रिषो अमुष्पु झारुता विषं पुष विवावसा	१४
अथ मेः ब्रह्मसा योः—ऽपुतानि श्रुतानि च ।	
त्रिषो अमुष्पु झारुतो विषं पुष विवावसा	१५
आ यद्विर्वाभ्र वई सुहर्षं वसुपेविष । आर्जिष्पुमस्यं पुष्पुय	१६
प ऋता वारुणतो ऽव्यासं रघुप्यं । धार्ज्यो र्प्या इव	१७
पारंभाम्य पुक्तिं इवर्बकम्प्रासुतु । त्रिन्तु वरंस्तु मधु मा	१८ [१३] ०००

(१५)

१३ इत्यन्वयः आयेकः । ब्रह्मिण्योः । उपरिहाग्न्योः । (विष्टुः), १२ १४ पक्षिणः, १३ अमुष्पुवर्ती ।

अग्निमेवञ्च बर्बयेन विष्टुना ऽऽग्निरी वृत्रैर्बसुभिः सत्रामुषा ।	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	१
विष्टुभिर्ब्रह्मिर्बसुभिर्बसुभिः सत्रामुषा ।	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	२
विष्टुभिर्ब्रह्मिर्बसुभिर्बसुभिः ऽग्निर्बसुभिर्बसुभिः सत्रामुषा ।	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	३
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	४
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	५
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च सार्वं विवतमग्निना	६ [१४]
इति ब्रह्मं पशुं बसेतु सौमं तुतं ब्रह्मिण्यं मच्छया ।	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च त्रिर्बुक्तिर्बसुभिना	७
इत्येव पशुं अघुप्यसि सार्वं तुतं ब्रह्मिण्यं मच्छया ।	
सुयोर्वसा उवता सुर्वेण च त्रिर्बुक्तिर्बसुभिना	८ १००५

श्येनार्थिव पतथो हृष्यदातये सोमं सुत महिषेवाव गच्छथः ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्यातमश्विना	९
पिषंतं च तृष्णुत चा चं गच्छत प्रजां च धत्त द्रविणं च धत्तम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चो—र्जे नो धत्तमश्विना	१०
अपतं च प्र स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्त द्रविणं च धत्तम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चो—र्जे नो धत्तमश्विना	११
हृत च शत्रून् यतंत च मित्रिणः प्रजां च धत्त द्रविणं च धत्तम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चो—र्जे नो धत्तमश्विना	१२ [१५]

मिद्राश्वरुणयन्ता उत धर्मयन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चा—ऽऽदित्वैर्यातमश्विना	१३
अङ्गिरस्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चा—ऽऽदित्वैर्यातमश्विना	१४
ऋमुमन्ता वृषणा वार्जयन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम् ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चा—ऽऽदित्वैर्यातमश्विना	१५
बह्वं जिन्वतमुत जिन्वतं धियो हृतं रक्षांसि सेधंतममीषाः ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना	१६
क्षत्र जिन्वतमुत जिन्वत नृन् हृतं रक्षांसि सेधंतममीषाः ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना	१७
धेनुर्जिन्वतमुत जिन्वतं विशो हृतं रक्षांसि सेधंतममीषाः	
सजोषसा उपसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना	१८ [१६]

अत्रैरिव शृणुत पुष्यस्तुतिं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मंदच्युता ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअङ्गचम्	१९
सर्गा इव सृजतं सुष्टुतीरुषं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मंदच्युता ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअङ्गचम्	२०
रुदमौरिव यच्छतमधुसुरो उपं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मंदच्युता ।	
सजोषसा उपसा सूर्येण चा—ऽश्विना तिरोअङ्गचम्	२१
अर्वाग् रथ नि यच्छत पिषंतं सोम्य मधु ।	
आ यातमश्विना गतं—मवस्पुर्यामह इषि धत्त रत्नानि वाद्यापे	२२

अथर्ववेदो वसिष्ठो ब्रह्मर नरं विष्णुर्ब्रह्मण्य वीर्यं ।
 आ पातमश्विना गतं मधुस्पुर्बासुं वृषे पुंसं रत्नानि वृशसुर् २३
 स्वाहाहोह्यस्व तुम्भं नृपस्यं वेणुवर्धसः ।
 आ पातमश्विना गतं मधुस्पुर्बासुं वृषे पुंसं रत्नानि वृशसुर् २४ [१७] (८५)

(११)

स्वाहास्व भाव्य. इन्द्र शक्यो महावहृष्णि ।

अङ्गितासि सुम्भता वृषतर्षिण्यु पिशु लोत्रं मर्वापु के इतकतो ।
 वं तं मागमधारपुन् विन्धाः सङ्गन्तः पूर्तना उरु उरुः सर्मन्पुत्रिन्मुकसी इन्द्र कश्ये १
 पात्वं स्तुतारं मधु-इन्द्र त्वां पिशु धामं मर्वापु के इतकता ।
 वं तं मागमधारपुन् विन्धाः वेङ्गानः पूर्तना उरु उरुः सर्मन्पुत्रिन्मुकसी इन्द्र कश्ये २
 कुर्वा वृषीं अशुस्या-जन्ता त्वां पिशु तात्रं मर्वापु के इतकता ।
 वं वं मागमधारपुन् विन्धाः सङ्गान्तः पूर्तना उरु उरुः सर्मन्पुत्रिन्मुकसी इन्द्र कश्ये ३
 अङ्गिता विषो जङ्गिता पृथिष्याः पिशु लोत्रं मर्वापु के इतकतो ।
 वं तं मागमधारपुन् विन्धाः सङ्गान्तः पूर्तना उरु उरुः सर्मन्पुत्रिन्मुकसी इन्द्र कश्ये ४
 अङ्गिताम्यान् अङ्गिता गर्भामसि पिशु लोत्रं मर्वापु के इतकतो ।
 वं तं मागमधारपुन् विन्धाः सङ्गान्तः पूर्तना उरु उरुः सर्मन्पुत्रिन्मुकसी इन्द्र कश्ये ५
 आधीष्यं स्ताम्येजषिषो मधुस्पुर्बासुं पिशु लोत्रं मर्वापु के इतकतो ।
 वं वं मागमधारपुन् विन्धाः सङ्गान्तः पूर्तना उरु उरुः सर्मन्पुत्रिन्मुकसी इन्द्र कश्ये ६
 इपुवास्वस्व सुम्भता-स्तस्यां धृषु वचावृषो-रुत्रे कसीषि इन्द्रकता ।
 व सुतर्षुबासिषु स्वमरु इपुवाह्य इन्द्र मर्वापि वृषस्य ७ [१८] (८६)

(१२)

स्वाहास्व भाव्य. इन्द्र । महावहृष्णि । अथर्ववेदी ।

मधुं ब्रह्मं वृशसुर्ब्रह्मविष्य प सुम्भताः सचीपुत्र इन्द्र विन्धाभिकृषिभिः ।
 माध्वेदिनसु सवरेणव वृशसु-इन्द्रपु पिशु सार्धेण वसिष्ठः १
 सुम्भन् उरु पूर्तना अङ्गि वृहः सचीपुत्र इन्द्र विन्धाभिकृषिभिः ।
 माध्वेदिनसु सवरेणव वृशसु-इन्द्रपु रिक्त सार्धेण वसिष्ठः २ (८७)

एकुराल्लस्य भुवनस्य राजसि शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः	३
सस्थावांना यवयसि त्वमेक इच्छचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः	४
क्षेमस्य च प्रयुजंश्च त्वमीशिपे शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः	५
क्षत्राय त्वमर्वासि न त्वमाविथ शचीपत् इन्द्र विश्वाभिरुतिभिः ।	
माध्यंदिनस्य सर्वनस्य वृत्रहन्नेष्ट पित्रा सोमस्य वज्रिवः	६
श्यावाश्वस्य रेमंतस्तथा शृणु यथाशृणो रत्रेः कर्मीणि कृण्वतः ।	
प्र च्चसर्वस्युमाविथ त्वमेक इन्द्रपाहा इन्द्र क्षत्राणि वर्धयन्	७ [१९] (८१९)

(३८)

१० श्यावाश्व आनेयः । इन्द्राग्नी । गायत्री ।

यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	१
तोशासां रथ्यावाना वृत्रहणापरराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	२
इदं वां मविर मध्यर्धुक्षत्राद्रिमिनरः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम्	३
जुषेथां यज्ञमिष्टये सुत सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	४
इमा जुषेथां सर्वना येभिर्हृद्यान्यूहथुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	५
इमां गायत्रवर्तनिं जुषेथां सुपुतिं मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा	६ [२०]
प्रातर्यावमिरा गत वेवेभिर्जेन्यावसू । इन्द्राग्नी सोमपीतये	७
श्यावाश्वस्य सुन्वतो ऽग्नीणां शृणुत हवम । इन्द्राग्नी सोमपीतये	८
एवा घामह ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः । इन्द्राग्नी सोमपीतये	९
आह सरस्वतीवतो रिन्द्राग्न्योरवो वृणे । याम्यां गायत्रमूच्यते	१० [२१] (८२२)

(१९)

१० नाभाकः काण्वः । अग्निः । महापञ्क्तिः ।

अग्निमस्तोष्पृग्मियं मग्निमीळा यज्ञधै ।

अग्निर्वैश्वो अनक्तु न उमे हि विवथे कवि रन्तश्चरति वृत्तुं नर्मन्तामन्यके समे ? (८१०)

- अम्यर्चं नभाक्व दिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।
 ययोर्विश्वमिदं जगं त्रिय योः पृथिवी मत्पुत्रं पथे चिभूतो वसु नभन्तामन्यके संमे ४
- प्र वद्वाणि नभाक्व दिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।
 या सप्तबुधमर्णव जिह्वारंरमपोर्णुत इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके संमे ५
- अपिं वृश्च पुराणवद् व्रततेरिव गुप्पितमोजो वृसस्य दम्भय ।
 वय तवस्य समृत वस्विन्द्रेण वि भजेमहि नभन्तामन्यके संमे ६ [२४]
- यदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वर्यन्ते तना गिरा ।
 अस्माकेभिर्नृभिर्वयं सप्तह्यामं पृतन्यतो वनुयामं यनुष्यतो नभन्तामन्यके संमे ७
- या नु श्वेताववो विव उच्चरात उप युभिः ।
 इन्द्रान्योरनु व्रत मुहाना यन्ति सिन्धवो यान् त्सीं बुन्धादमुञ्चतां नभन्तामन्यके संमे ८
- पूर्वाष्टं इन्द्रोर्पमातयं पूर्वीरुत प्रशस्तयं सूनों हिन्वस्य हरिव ।
 वस्वो वीरस्यापृचो या नु साधन्त नो धियो नभन्तामन्यके संमे ९
- त शिशीता सुवृक्तिभिस्त्वेष सत्वानमुग्मिर्यम् ।
 उतो नु चिद् य ओजसा शुष्णस्याण्डानि भेदति जेषत् स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे १०
- त शिशीता स्वध्वर सत्य सत्वानमुत्त्विर्यम् ।
 उतो नु चिद् य ओहत आण्डा शुष्णस्य भेदत्यजै स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके संमे ११
- एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नधीयो मन्धातृवदङ्गिरस्वर्वाचि ।
 त्रिधातुना शर्मणा पातमस्मान वय स्याम पतयो रयीणाम् १२ [२५] (८५१)

(४१)

१० नामाक् काण्वः । यरुणः । महापङ्क्ति ।

- अस्मा ऊ पु प्रभूतये वरुणाय मरुन्धो ऽर्धी विवृष्टेरभ्य ।
 यो धीता मानुषाणां पृथ्वी गा इव रक्षति नभन्तामन्यके संमे १
- तमू पु संमना गिरा पितृणां च मन्मभि ।
 नभाकस्य प्रशस्तिमि र्यः सिन्धूनामुपोवये सप्तस्वसा स मध्यमो नभन्तामन्यके संमे २
- स क्षपः परिं पस्वजे न्युष्टो मायया दधे स विश्व परिं वृशत ।
 तस्य वेनीरुत व्रत मुवस्तिस्त्रो अवर्धयन् नभन्तामन्यके संमे ३ (८५४)

- पा कुकुमा निवारका पूषिप्यामधि वृद्धम् ।
 त वता पूर्वं पुं तद् बर्धयस्तु सप्तुं स वि श्लेषा हरेषु नर्मन्तामन्पुके वने ४
 पा वता मुर्धयतां व ज्ञायांमिप्यां वेदु म्भानि पुतां ।
 न वता वार्यां पुद कुपं धीरिष पुपति नर्मन्तामन्पुके वने ५ [२९]
- पत्तिन् विन्धन्ति वार्यां पुके वामिरेव प्रित ।
 क्लिं कुती संपरत पुजे गता न त्पुत्रं पुजे मरुतो अपुस्तु नर्मन्तामन्पुके वने ६
 व आस्तम्बं आस्तु विन्धां ज्ञातम्बाम् ।
 पति धार्यां मूर्धयद् बर्धयस्तु पुणे गते विन्धं वेवा म्नुं कुतं नर्मन्तामन्पुके वने ७
 स संमुदा अंशुर्ध्वं स्तुणे धामिष रोहति नि पत्तं पुपुं वि ।
 स माया अर्धिमं प्ता म्नुं ज्ञायांमिप्यां नर्मन्तामन्पुके वने ८
 पत्तं श्लेषा विचक्षुषा प्रिषो मूर्धयिषिः ।
 विवर्धयति पुपुर्ध्वयस्तु वृषं लुः व संपुतामिरेवति नर्मन्तामन्पुके वने ९
 पा श्लेषां अर्धिमिरेव सुके कुम्पौ म्नुं कुता ।
 स धारं पूर्वं म्नि व स्तुम्भं पि रोहती सुजे न धामिरेव नर्मन्तामन्पुके वने १ [२७] (८१)

(४१)

१ नर्मन्तामन्पुके वने । २ वार्यां ३-५ अर्धिमिः । ६ विपुत्र ७-९ म्नुं कुता ।

- अस्तं ज्ञाद् धामिरेव विन्धन्तु अर्धिमिरेव प्रिषिष्यां ।
 आर्धिमिरेव विन्धा मुर्धयति पुताद् विन्धेत् त्ति बर्धयस्तु पुतामि १
 पुता वार्यां वार्यां वृद्धम् नर्मन्तामन्पुके वने २
 व पुद धार्यां विवर्धयति वि वार्यां पुतं म् धामिपुपिषी ज्ञापस्त २
 इमां विपुं विवर्धयस्तु वेदुं कर्तुं कर्तुं वक्तुं वं विवर्धयति ।
 वपति विन्धां वृद्धिना वरेव सुतमीपुमति नार्धं वदेव ३
 अ ज्ञा म्भानिरेव अर्धिमिरेव प्रिषिषिष्यां अपुस्तुः ।
 धार्यां श्लेषां विवर्धयति नर्मन्तामन्पुके वने ४
 पत्तं सुतमीपुमिरेव प्रिषिषिषिष्यो अर्धिमिरेव ।
 नार्धिमिरेव विवर्धयति नर्मन्तामन्पुके वने ५ (८१)

एवा चामह ऊतये यथाहुवन्तु मेधिराः ।
नासंत्था सोमपीतये नर्भन्तामन्युके समे

६ [२८] (८६७)

(८२)

[पद्योऽनुवाकः ॥६॥ सू० ४--४८]

३३ विरूप आङ्गिरस । अग्नि । गायत्री ।

मे विप्रस्य वेधसो ऽग्नेरस्तुतयज्वन	। गिर, स्तोमांस ईरते	१
मस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे	। अग्ने जनामि सुप्नुतिम	२
भारोका इव घेदहं तिग्मा अग्ने तव त्विप'	। वृद्धिर्वनानि बप्सति	३
ईयो धूमकेतयो वार्तजूता उप धर्वि	। यतन्ते वृथंग्रयः	४
इते त्ये वृथंग्रयं इन्द्रासु समदृक्षत	। उपसामिव केतव'	५ [२९]
कृष्णा रजासि पत्सुतः प्रयाणे जातवेदस'	। अग्निर्यद् रोधन्ति क्षमि	६
धासिं कृण्वान ओषधी वंस्पवृग्निर्न वायति	। पुनर्यन् तरुणीरापि	७
जिह्वाभिरह नन्नम वृचिर्पा जञ्जणाभवन्	। अग्निर्यनेपु रोचते	८
अप्स्वग्ने सधिष्टव सौर्यधीरनु रुध्यसे	। गर्भे सञ्जायसे पुन'	९
उदग्ने तव तद् घृता वृची रोचत आहुतम	। निसान जुहोइ मुखे	१० [३०]
उक्षाज्ञाय वृशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे	। स्तोमैर्विधेमाग्रये	११
उत त्वा नमसा वय होतवरेण्यक्रतो	। अग्ने सुमिद्धिरीमहे	१२
उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदस आहुत	। अङ्गिरस्वन्द्ववामहे	१३
त्व ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन् त्सता	। सखा सख्या समिध्यसे	१४
स त्वं विप्राय वृशुषे रयिं वेहि सहस्रिणाम्	। अग्ने धीरवतीमिषम्	१५ [३१]
अग्ने भ्रातृ सहस्कृत रोहिंवृश्व शुचिंवत	। इम स्तोम जुपस्व मे	१६
उत त्वग्नि मम स्तुतो वाभार्य प्रतिहर्यते	। गोष्ठ गाव इवाशत	१७
तुभ्य ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितय पृथक्	। अग्ने कामाय येमिरे	१८
अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरासो विपश्चित'	। अद्यासद्याय हिन्यिरे	१९
त त्वामज्येषु धाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम्	। बद्धि होतारमीळते	२० [३२]
पुरुत्रा हि सहङ्गसि विशो विश्वा अनु प्रभुः	। समत्सु त्वा हवामहे	२१
तमीळिष्व य आहुतो ऽग्निर्विभ्राजते घृते	। इम नः शृणुष्वध्वम्	२२
ते त्वा वय हवामहे शृणवन्तं जातवेदसम्	। अग्ने घ्नन्तमप द्विष	२३

विद्यां पदानुक्तुं	वर्षांश्चुं धर्मजास्त्रिमम् ।	अग्निमीष्टे च उं चकत्	२४
अग्निं सिन्ध्यापुरिषाम्	मयै न क्षामिर्न क्षिमम् ।	सक्तिं न वाञ्छामसि	२५ [१३]
अन् नृणाञ्चक्षुः क्षिप्रो	क्षुप्रं चक्षति सिन्ध्यां	अग्नं क्षिप्रं क्षिप्रिषि	२६
यं स्यात्क्षमाञ्च क्षुप्रो	अनुक्षुप्रं क्षिप्रस्तम् ।	अग्ने स वाचि मे वर्ष-	२७
पर्यगि विविजा अस्पर्-	पुत्र्या वां सहस्रहृत्	तं त्वां प्रीमिर्क्षिप्राम्ये	२८
दुग्धं वेत्ते ते जमा इमे	विन्ध्यां सुक्षित्तुं प्रवृष्व ।	प्राप्तिं क्षिप्रुम्वाचि	२९
वे वेक्ष्ये स्वाप्यो	अग्नं विद्यां नृणाञ्चक्षुः ।	तस्मात् स्यात् क्षुप्रि	३ [१४]
अग्निं सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	क्षुप्रिर्क्षुप्रिर्क्षुप्रिषाम्ये	३१
स त्वमग्निं सिन्ध्यापुरि-	क्षुप्रं त्वां न प्रिमिर्क्षिः ।	क्षुप्रं त्वां न प्रिमिर्क्षिः	३२
तत्तं तं सहस्र इममे	क्षुप्रं नृणाञ्चक्षुः ।	त्वमग्निं वापुं वत्	३३ [१५] (१००)

(३४)

३० विद्यां वापुः । वापुः । वापुः ।

अग्निं सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्निं सुप्र पुंक्षुप्रि	१
अग्ने प्रोषं नृणाञ्चक्षुः	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने प्रोषं नृणाञ्चक्षुः	२
अग्निं सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्निं सुप्र पुंक्षुप्रि	३
अग्ने तं सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने तं सुप्र पुंक्षुप्रि	४
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	५ [१६]
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	६
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	७
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	८
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	९
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	१ [१७]
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	११
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	१२
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	१३
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	१४
अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	क्षुप्रं पञ्चुक्षुप्रिषाम् ।	अग्ने त्वा सुप्र पुंक्षुप्रि	१५ [१८] (१००)

अग्निर्मूर्धा विवः ककुत पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति १६
 उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतीर्ण्यचयः १७
 ईशिपि वार्यस्य हि वृत्रस्याग्ने स्वर्पति । स्तोता स्या तव शर्मणि १८
 त्वामग्ने मनीषिणस्त्वा हिंश्वन्ति चित्तिभिः । त्वा वर्धन्तु नो गिरः १९
 अर्दन्धस्य स्वधार्धतो वृतस्य रेभतः सदा । अग्नेः सख्य वृणीमहे २० [३९]

अग्निः शुचिर्वततम् शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुची रोचत आहुतः २१
 उत त्वा घीतयो मम गिरों वर्धन्तु विश्वहा । अग्ने सख्यस्य बोधि नः २२
 यर्वग्ने स्पामह त्वं त्व वा घा स्या अहम् । स्युष्टे सत्या इहाशिर्षः २३
 वसुर्वसुपतिर्हि कृमस्पग्ने विभावसुः । स्पाम ते सुमतावपि २४
 अग्ने धृतव्रताय ते समुद्रायैव सिन्धव । गिरों वाभ्रास ईरते २५ [४०]

युवान् विश्वपतिं कृवि विश्वाद्यं पुरुवेपंसम् । अग्नि शुम्भामि मनमभिः २६
 यज्ञानां रुध्वे वयं त्रिगमजम्माय वीळ्वे । स्तोमैरिषिमाग्र्ये २७
 अयमग्ने त्वे अपि जरिता मूतु सन्त्य । तस्मै पावक मृळ्य २८
 धीरो ह्यस्पृशसद् विप्रो न जागृविः सदा । अग्ने वीदयसि द्यवि २९
 पुराग्ने वुरितेभ्यः पुरा मृधेभ्यः कवे । प्र ण आयुर्वसो तिर ३० [४१] (९९०)

(४५)

४२ विशोकः काण्व । इन्द्रः १ अग्नीन्द्रो । गायत्री ।

आ घा ये अग्निमिन्धते स्तूणन्ति बहिरानुषक् । येयामिन्द्रो युवा सखा १
 बृहन्निधिम् एषां मूरिं शस्त पृथुः स्वर्कः । येयामिन्द्रो युवा सखा २
 अयुञ्ज इद युधा वृत शूर आर्जति सत्वभिः । येयामिन्द्रो युवा सखा ३
 आ बुन्दं वृत्रहा वदे जातः पृच्छद् वि सातरम् । क उग्रः के ह शृण्वरे ४
 पतिं त्वा शवसी वदद् गिरावप्सो न योधियत् । यस्ते शत्रुत्वमाचुके ५ [४२]

उत त्व मधवञ्छृणु यस्ते वष्टि धवाक्षि तत् । यद् वीळ्यासि वीळु तत् ६
 यवाजिं यात्याजिक्व दिन्द्रः स्वश्वयुर्ष । रथीतमो रथीनाम् ७
 वि पु विश्वा अभियुजो बञ्जिन् विष्वग्यथा बृह । भवा न सुश्रवस्तमः ८
 अस्माकं सु रथं पुर इन्द्रं कृणोतु सातये । न यं धूर्धन्ति धूर्तयः ९
 वृज्याम ते परि द्विपो उरं ते शक्र वावने । गमेमेदिन्द्र गोमतः १० [४३] (९९०)

आ त एता वञ्चोयुजा	हरीं गृभ्यो सुमद्रथा	। यदीं ब्रह्मभ्य इदवः	३९
मिन्धि विश्वा अप द्विष्टः	परि वार्धो जही मृधं	। वसुं स्प्राहँ तदा भर	४०
यष्टीळार्थिन्द्र यत् स्थिरे	यत् पर्शानि पराभृतम्	। वसुं स्प्राहँ तदा भर	४१
यस्य ते विश्वमानुषो	भूरर्कृतस्य जेवति	। वसुं स्प्राहँ तदा भर	४२ [४९.]०७७)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-५४]

(४६)

३३ वशोऽरुष्यः । इन्द्रः ११-१४ कानीतः पृथुध्रवाः २५-२८, ३१ वायु । गायत्री, १ पावनिचूत्
 ५ ककुप्, ७ वृहती, ८ अतुष्टुप्, ९ सतोवृहती, ११-१२ विपरीतोत्तर प्रगाथः = (वृहती, विपरीतः),
 १३ त्रिपदा जगती, १४ वृहती पिपीलिकमभ्या, १५ ककुभ्यकुशिरा, १६ विराट्, १७ जगती,
 १८ उपरिष्टाट् वृहती, १९ वृहती, २० विपमपदा वृहती; २१, २४ पङ्क्तिः; २२ सस्तारपङ्क्तिः
 २५ २८ प्रगाथः = (वृहती, सतोवृहती), ३० द्विपदा विराट्, ३१ उष्णिक्, ३२ पङ्क्ति ।

त्वारतः पुरुवसो	व्यामिन्द्र प्रणेतः	। स्मसिं स्थातर्हरीणाम्	१
त्वां हि सत्यमद्विवो	विभ्र वृातारमिषाम्	। विभ्र वृातार रयीणाम्	२
आ यस्य ते महिमान्	शतमूते शतक्रतो	। ग्रीभिर्गुणन्ति कारव	३
सुनीथो या स मर्त्यो	यं मरुतो यमर्षमा	। मित्रं पान्द्यदुहः	४
वर्धानो गोमध्वध्वत्	सुधीर्षमावित्यजूत एधते ।	सर्वा राया पुरुस्पृहा	५ [१]

तमिन्द्र दानमीमहे शवसानमभीर्वम् । ईशानं राय ईमहे ६

तास्मिन् हि सन्त्युतयो विश्वा अमीरवः सचा ।

तमा धहन्तु सर्मयं पुरुवसु मवाय हरयः सुतम् ७

यस्ते मत्रो वरेण्यो य इन्द्र वृत्रहन्तमः ।

य आश्रुविः स्वर्नुमिर्भयः पृतनासु बुष्टरः ८

यो बुष्टरो विश्ववार भ्रवाप्यो वाजेष्वस्ति तरुता ।

स नः शविष्ट सयना वसो गहि गुमेम गोर्गति ब्रजे ९

गव्यो पु णो यथा पुरा ऽश्वयोत रथ्या । वरिवस्य महामह १० [२]

नहि ते शूर राधसो ऽन्तं विन्दामि सत्रा ।

वृशस्या नो मधवन्नू चिदद्विवो धियो वाजेमिराविथ ११

य ऋष्यः भ्रावयत्सखा विश्वेत् स वेवृ जानिमा पुरुष्टुतः ।

तं विश्वे मानुषा युगेन्द्रं हवन्ते तविषं यतस्रुचः १२

स नो वाजेष्वक्षिता पुरुवसुः पुरःस्थाता । मधवा वृत्रहा मुवत् १३ (१८५)

अग्निं सोऽवीरमन्वन्तो मन्वन्तु गाय स्रियं मुहा विवेकीतव ।	
इन्द्रं नाम धुवर्षं प्राप्तिर्षं वशो वशो	१४
इती रत्नस्तुवर्षं इतिर्वर्षं इतिर्वर्षेभ्यु पुत्रहृत प्राप्तिर्षं । नूनमवर्षं	१५ [३]
विश्वंवायिण्यवर्षं कर्षुनां सत्सुजांतिं विवृत्स्व वपेसाः । कृपुत्सो नूनमवर्षं	१६
भ्यः सु वा अरंभित्ते स्वर्वांश्च श्रियंश्चुवर्षं वरुणवायु वावपि ।	
पुत्रमिर्गीर्षिर्षिर्वर्षमन्तुर्षां मुस्तां निष्कसति मर्षं त्सु मर्षवा प्रिय	१७
ये पुत्रपन्ते अग्नेयि गीर्षिर्षं सुप्रिरेवाम् ।	
पुत्रं मर्षिष्यर्षीनां पुत्रं सुप्रिष्यर्षीनां पाप्सुरे	१८
पुत्रं कुर्मतीनां मिश्रं सप्रिष्य मं । प्रियमुस्वन्ते पुत्रं वीदमन्ते	येषु वीदमन्ते १९
तन्ति मुशंभितुवद् विवृ वेतिष्ठ सुवृत् ।	
पुत्रं सत्सु वदतिं चर्षं सुगुं वचंषु पुष्ये	१ [४]
भा व प्ते प इवर्षं अर्षं पुनोवोवृद् ।	
पथा विद्वसां अस्व्यं वृषुवर्षंति वासुतिं प्रस्य धुम्वावृद्	२१
प्रधिं मुशमन्वन्त्यापुपतन् सुवृन्तं विवृतिं मुता ।	
वसु स्वर्वातीं मुता वसु अर्षवींश्च वसु वरां मुवर्षं	२२
वसं वपाद्य वृवर्षं वीतवापदे आसवः । मुषा प्रेमि नि वाङ्मुः	२३
वापदे वृषुवर्षं वासुतिर्षं सुपर्वं ।	
एवं विवृवर्षं इवृन्वर्षिः वृतिर्षु इतिष्ठमन्तु वरं	२४
आ न्य वाप्य अह वनं प्रधि मुवायु पाजति ।	
वृषं वि तं वृष्यं मुर्षि वृष्यं मुषमिन्वर्षं वृष्यं	२५ [५]
वा अर्षमिर्वर्षे वसं मुषा विः मुश वीतकीवाम् ।	
पुषिः वाप्यिः सप्तमुर्षिः वसव्यं वावर्षं मुशसुताय	२६
पा मं इमं विवृ त्वया मन्वर्षिषुर्षं वृवर्षं ।	
आह अन्तं नर्षं मुशमन्ति मुशसुताय मुशन्तु	२७
उपस्वन्तं वृषिं वा मुषा मुता वापा वृष्यं ।	
अर्षिषु र्षिषु मुर्षिषु वासु वृषिं मु वन	२८ (१००)

अर्धं प्रियमिषिराय पृष्टिं सहस्रासनम् । अश्वोनामिन्न वृष्णाम्	२९
गावो न यूथमुप यन्ति वधय उष मा यन्ति वधयः	३०
अधु यच्चारथे गुणे शतमुष्ट्रौ अर्चिकवत् । अधु श्वित्रेषु विशति शता	३१
शत व्रासे र्वल्लूथे विप्रस्तरक्ष आ वदे ।	
ते ते वायविमे जना मवृन्तीन्द्रगोपा मदन्ति वृधगोपाः	३२
अधु स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्वयम् । अधिरुक्म वि नीयते	३३ [६] (१००५)

(४७)

१८ वित आप्याः । आदित्याः, १४-१८ आदित्योपसः (दुःश्वमघ) । महापङ्क्ति ।

महिं वो महतामवो वरुण मित्रं व्राशुषे ।
यमादित्या अभि वृहो रक्षत्या नेमघ नश वनेहसो व ऊतय' सुऊतयो व ऊतय' १
विवा देवा अघाना मादित्यासो अपाकृतिम् ।
पक्षा वयो यथोपरि व्युस्मे शर्म यच्छता नेहसो व ऊतय सुऊतयो व ऊतय २
व्युस्मे अधि शर्म तत् पक्षा वयो न यन्तन ।
विश्वानि विश्ववेवसो वरुथ्या मनामहे ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतय ३
यस्मा अरांसत् क्षयं जीवानु च प्रचेतस' ।
मनोर्विश्वस्य घेविम आदित्या राय ईशते ऽनेहसो व ऊतयः सुऊतयो व ऊतय' ४
परि णो वृणजन्नघा वृगाणि रथयो यथा ।
स्यामेदिन्द्रस्य शर्म ण्यादित्यानामुतावस्य नेहसो व ऊतय सुऊतयो व ऊतय ५ [७]

परिह्वतेवृना जनो युष्मादत्तस्य वायति ।
वेधा अर्दभ्रमाश वो यमादित्या अहेतना नेहसो व ऊतय' सुऊतयो व ऊतय' ६
न त त्रिम चन त्यजो न व्रांसवृभि त गुरु ।
यस्मा उ शर्म सुप्रथ आदित्यासो अराध्व मनेहसा व ऊतय सुऊतयो व ऊतय ७
युप्ने वेधा अपि णसि युध्वन्त इव वर्मसु ।
युयं मघो न एनसो युयमर्भोरुक्प्यता नेहसो व ऊतय सुऊतयो व ऊतयः ८ (१०१३)

- अपाम् सोमममृतां अभूमागन्म ज्योतिरविं वाम वृथान् ।
 किं नूनमस्मान् कृणवदराति किमु वृतिरमृत मर्त्यस्य ३
- श नो भव हृद आ पीत इन्दो पितव सोम सुतव सुशेव ।
 तरेप सस्य उरुशत धीर प्र ण आयुर्जावसे सोम तारी ४
- इमे मा पीता यशसे उरुप्यवो रथ न गाव समनाह पर्वसु ।
 ते मा रक्षन्तु विव्रत्सश्चरित्रा वृत मा स्वामाद्यवयन्विवन्ववः ५ [११]
- अग्निं न मा प्रथित स विंदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसे न ।
 अथा हि ते मनु आ सोम मन्ये रेवां इव प्र चंग पुष्टिमच्छ ६
- इषिरेण ते मनसा सुतस्य भक्षीमहि पित्र्यस्येव राय ।
 सोम राजन् प्र ण आयुं पि तारि रक्षानीव सूर्यो वासुरारिण ७
- सोमं राजन् मृळया न स्यस्ति तव स्मसि व्रत्यांस्तस्य विद्धि ।
 अलेर्ति दक्ष उत मनुयुरिन्दो मा नो अर्यो अनुक्ताम परा दा ८
- त्यं हि नस्तन्वं सोम गोपा गात्रेगात्रे निपसर्था नृचक्षा ।
 यत् ते वय प्रमिनारम व्रतान्ति स नो मृळ सुयसा वैष वस्य ९
- ऋदुरेण सम्पा सचेय यो मा न रिप्येद्वर्यश्व पीत ।
 अर्ये यः सोमो न्यधाप्यस्मे तस्मा इन्द्र प्रतिरमिन्यायु १० [१२]
- अष त्या अस्युरनिरा अमीया निरत्रसन तमिपीचीरभेषु
 आ सोमो अस्मा अरुहृद् विहाया अगन्म यत्र प्रतिन्त आयुः ११
- यो न इन्दुः पितरो हृत्सु पीतो ऽमर्त्यो मर्त्यो आविवेश ।
 तस्मै सोमाय हृविषा विधेम मृळीके अस्य सुमतौ स्याम १२
- त्य सोम पितुभिं सविब्रानो ऽनु द्यावापृथिवी आ तंतन्थ ।
 तस्मै त इन्दो हृविषा विधेम वय स्याम पतयो रयीणाम् १३
- त्रातारो वेषा अधि धोचता नो मा नो निद्रा ईशत मोत जल्पि
 वय सोमस्य विश्वह मिपास सुवीरासो विवथमा वधेम । १४
- त्व न सोम विश्वतो वयोधा स्व स्वविदा विशा नृचक्षा ।
 त्व न इन्दु क्रुतिभिः सुजोषा पाहि पश्वातावृत वा पुरस्तात् १५ [१३] (१०१८)

अथ वाचस्पतिक्याम् ।

(१) [१]

१ अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद ।

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । १

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । २

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ३

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ४

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ५ [१४]

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ६

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ७

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ८

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । ९

अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । अथर्ववेद । १० [१५] [१६]

(५०) [१]

१० पुष्टिगुः काण्य । इन्द्रः । प्रगाथ = (यिपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

प्र सु श्रुत सुरार्धस मर्वा शक्रमभिष्टये ।

यः सुन्वते स्तुघते काम्यं वसु सहस्रेणेष महति १

शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिपो महीः ।

गिरिर्नि मृज्मा मघवत्सु पिन्वते यदीं सूता अमन्दिपुः २

यदीं सुतास इन्द्वो ऽमि प्रियममन्दिपुः ।

आपो न धायि सर्वेन म आ वसो दुषाड्वोप व्राशुपे ३

अनेहसं वो हर्वमानमूतये मध्वः क्षरन्ति धीतयः ।

आ त्वा वसो हर्वमानास इन्द्वव उप स्तोत्रेषु वधिरे ४

आ नः सोमं स्वध्वर इयानो अत्यो न तोशते ।

य ते स्वदावन् त्ववन्ति गूर्तयः पेरि इन्द्वयसे हवम् ५ [१६]

प्र वीरगुयं विविचि धनस्पृत् विमूर्तिं राधसो महः ।

उद्रीव वज्रिन्नवतो वसुत्वना सर्वा पीपेथ व्राशुपे ६

यन्त्र नून परावति यद् वा पृथिव्यां विवि ।

युजान इन्द्र हरिंमिर्महेमत ऋष्व ऋष्येमिरा महि ७

रथिरासो हरयो ये ते अस्मिध ओजो धातस्य पिप्रति ।

येमिर्नि वस्यु मनुषो निघोषयो येमि स्वः परीयसे ८

एतावतस्ते वसो विद्याम शूर नव्यसः ।

यथा प्राव एतं कृत्वये धने यथा वज्ञ दशमजे ९

यथा कर्षे मघवन् मेधे अध्वरे वीर्धनीथे द्यूनासि ।

यथा गोशरिं असिपासो अद्रिवो मयिं गोत्रं इतिभिर्यम १० [१७] (१०५८)

(५१) [१]

१० भुष्टिगुः काण्य । इन्द्रः । प्रगाथ = (यिपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

यथा मनो सांवरणो सोममिन्द्रापिबः सुतम् ।

नीपातिथो मघवन् मेध्यातिथो पुष्टिगो भुष्टिगो सचा १ (१०५९)

पर्वणाया प्रसङ्गं समस्तान् पर्वणानि त्रिभिर्मुहूर्तैः ।
 उपधायातिपत्तय मन्त्रवृत्तिस्तोत्रो इत्येते कर्तव्ये २
 ए उपवेदिनि लिखन् विविधं प्रतिपादनं ।
 इन्मं तदर्थं वा कर्मत्वा मुच्यन्ति न मानते ३
 कर्म्यं अथैव तुतसीर्वाजवापुः शिवागुमुत्तमे ज्ञे ।
 ए शिवागु विष्णु मुर्वगानि विष्णु वादिर्जनित्वा येन्ये ४
 ये अथ वृता वसुन्ता मिष्टं तं इत्येते मुच्यते ।
 लिखा इत्येव मुमुर्तिं नदीपतीं तुमन्त गोमतिं तुत ५ [१८]
 वसुते त्वं वंद्यो वृत्तान्तु विष्णुः तं तुवस्पोर्वकमुते ।
 तं त्वं तुपे मंत्रकलिम्बु विर्वन्तः मुत्तयन्तो इवाथ्ये ६
 कृसा पुन सुपिरेति केन्द्रं कथयति वृत्तुर्ध्वे ।
 उपवेदिमु मंत्रान् तुप इह ते वान्ने वृत्तवर्षे वृत्तये ७
 ए वो मन्त्रो अन्वयन्तु विर्विं तुये सुर्वं त्रितोर्वर्षं ।
 उपवेदीर्वायं तुपर्वन्तु विष्णुमन्त्रिर्जनित्वा पाथिकः ८
 कस्तुर्ध्वं विष्णु वातीं इत्येते वेत्तपिपा अतिः ।
 त्रिदिदिपुर्वे वदन्ति पतीरति तुम्ये ता अजप्ये रविः ९
 तुत्तवन्तो वदन्तं वृत्तान्तं विर्वातो अन्वयन्तुपुः ।
 अत्तं रविः पंथे वृत्तवर्षे सन्तो ज्ञेये तुत्तुमान्तु इत्येते १० [१९] १०००

(११) [१०]

१ मन्त्रा कथन्ता । इत्ये । अन्वय = (विष्णु इत्येते, कथ्य कर्तावृत्तौ) ।

वत्ता मन्त्रे विर्वन्तु शोभं तुत्तवर्षिकं तुत्तम् ।
 कर्तव्यं त्रिभिः कर्म्यं इत्ये तुत्तवर्षिकं वी मन्त्रवृत्ते तर्था १
 पुर्वे वेत्तं मातृमन्त्रिणीन् वृत्तान् कर्मवर्षिकं ।
 वत्ता शोभं इत्येति इत्येति वेत्तवर्षिकं तुत्तवर्षिकं तुत्तवर्षिकं २
 ए तुत्तवर्षिकं वेत्तवर्षिकं पुर्वे एः शोभं इत्येति ३
 वत्ते विष्णुकीर्तिं पुर्वं विष्णुत्तं इत्येति विष्णुत्तं कर्तव्यः ४ (१०००)

- यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिञ्छतक्रतो ।
तं त्वा वय सुवुषामिव गोबुहो जुष्टमसि श्रवस्यवः ४
- यो नो वृता स नः पिता महो उय ईशानकृत ।
अयोमनुष्यो मघवां पुरुवसुर्गैरश्वस्य प्र वतु नः ५ [२०]
- यस्यै त्व वंसो वृनाय महंसे स रायस्पोषमिन्वति ।
एनुययो वसुपतिं शतक्रतु स्तोमैरिन्द्र हवामहे ६
- कुषा घन प्र युञ्छस्युभे नि पालि जन्मनी ।
तुरीपायित्य ह्यनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं विधि ७
- यस्यै त्वं मघवन्नन्द्र गिर्यणुः शिखो शिक्षसि वाशुपे ।
अस्मालं गिरं उत सुन्दुतिं वंसो कण्ववच्छृणुधी हवम ८
- अस्तावि मन्मं पुन्यं बह्वेन्द्राय वोचत ।
पूर्वाकृतस्यं बृहतीरनुपत स्तोतुर्मघा असृक्षत ९
- समिन्द्रो रायो बृहतीरधुनुत सं क्षोणी समु सूर्यम् ।
सं शुक्रासुः शुच्यः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्विषुः १० [२१] (१००८)

(५१) [५]

८ मेध्यः काण्व । इन्द्रः । प्रगाथ = (विपमा बृहती, समा सतोपृहती) ।

- उपम त्वां मघोनां ज्येष्ठं च वृषमाणाम् ।
पुमिर्वमं मघवन्नन्द्र गोषिवुमीशान राय ईमहे १
- य आपुं कुलमतिथिगमवदयो वावृधानो विवेधिवे ।
तं त्वा वयं हयंश्व शतक्रतु वाजयन्तो हवामहे २
- आ नो विश्वेषां रसु मध्वं सिञ्चन्त्वद्रयः ।
ये परावतिं मुन्विरे जनेष्व्वा ये अर्वावतीन्ववः ३
- विश्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे सन्यन्त्वा वसु ।
शीष्टेषु चित्ते मविरातो अशयो यत्रा सोमस्य तुम्पति ४ [२२]
- इन्द्र नेदीप एविहि मितमेषामिच्छतिभिः ।
आ शीत्सु शतमाभिपुमिष्टिभिः रा स्वापे स्यापिभिः ५

(१०८१)

आश्रितुं सत्यं विन्वाचं वरं विं कृषिं पुत्रास्वाम्यम् ।
 य एव विं सतीं विं तं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं
 यस्तु साश्रितोऽस्ति ते स्वाम्यं यस्तु ते ।
 वरं वाचं विन्वाचं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं
 एवं विं तं इति वाचं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 वाचिं कृषिं तस्मै कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं

९
 ७
 ८ [११] (१०८)

(१४) [१]

८ कृषिं कृषिं कृषिं । इति १-४ विं कृषिं कृषिं । वाचं = (विन्वाचं कृषिं कृषिं कृषिं) ।

पुत्रं तं इत्यं वीरं विं विं विं विं विं कृषिं ।
 ते स्तोमं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 वा सो विं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।

१
 २
 ३
 ४ [१४]

वर्षिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 तं सो वाचिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।
 कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं कृषिं ।

५
 ६
 ७
 ८ [१५] (१०९)

(५५) [७]

५ छत्राः काण्व । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च । गायत्री, ३, ५ अनुष्टुप् ।

मूरीविन्द्रस्य धीर्यं व्यख्यंभ्यायति । राधस्ते दस्यवे वृक	१
शतं श्वेतासं लक्ष्णो विवि तारो न रोचन्ते । मद्वा विधु न तंस्तमुः	२
शतं वेणुञ्छत शुनः शत चर्मीणि म्लातानि ।	
शत मे घल्बजस्तुका अरुपीणां चतुःशतम्	३
सुवेवाः रथं काण्वायना वयोवयो विचरन्तः । अश्वानो न चङ्कमत	४
आदित् सामस्यं चकिरुः श्वानूनस्य महि श्रवः ।	
श्यावीरतिभ्वसन् पथश्वक्षुपा च न सनशे	५ [२६] (१०९९)

(५६) [८]

५ पृषधः काण्वः । इन्द्रः, प्रस्कण्वश्च ५ अग्निमूर्यी । गायत्री, ५ पङ्क्तिः ।

प्रति ते दस्यवे वृक राधो अवुश्यं ह्ययम् । द्यौरनं प्रथिना शर्वः	१
वश मह्यं पौतङ्गत. सहस्रा दस्यवे वृकः । नित्याद्वायो अमहत्	२
शत मे गर्वभानां शतमूर्णीवतीनाम् । शत क्रासो अति स्रजः	३
तञ्जो अपि प्राणीयत पूतक्रताये व्यक्ता । अश्वानामिन्न यूथयाम्	४
अचेत्यग्निश्चिकितु ह्यववाद्र स सुमद्रथः ।	
अग्निः शुक्लेण शोचिषा बृहत् सूरौ अरोचत विवि सूर्यो अरोचत	५ [२७] (११०४)

(५७) [९]

४ मेभ्यः काण्वः । भश्विनो । त्रिष्टुप् ।

पुष वेवा क्रतुना पुढ्येण युक्ता रथेन तविय यजत्रा ।	
आगच्छत नासत्या शचीभि रिव तृतीयं सर्वनं पिवाध	१
पुवां वेवाच्चयं एकावृशासः सत्या सत्यस्यं दहशे पुरस्तात ।	
अस्माकं यज्ञ सर्वन जुषाणा पात सोममश्विना धीर्यशी	२
पनाम्य तदश्विना कृत वा वृषभो द्विवो रजसः पृथिव्या ।	
सहस्रं शसा उत ये गर्धिष्ठौ सर्वा इत तौ उर्य याता पिबन्धे	३ (१२०७)

अथ र्थं प्राप्ते निर्वृत्तो बन्धनेनापि वास्तव्योर्वा वाच्यम् ।
पिबन्तु शोभं बभूवन्तुः ॥ ५८ ॥

४ [५८] (११०)

(५८) [१]

१ मेवम् । वाच्यम् । पिबन्ते वेद्यम्, १ कश्चिद्यो वा । विदुः ।

बन्धुभिर्वा बन्धुना बन्धुर्बन्धुः अर्थात्तत्र पुत्रपुत्रिणं चान्तिम् ।
यो बन्धुर्बन्धुना बन्धुर्बन्धुः पुत्रः आत्मीयः सः पिबति तत्र बन्धुर्बन्धुः पुत्रियः ।
एवं पुत्रपुत्रिण्युवाच अन्तिम् । एतः कृत्वा विदुःपुत्रः बभूवन्तुः ।
एतेषां वाच्यं अन्तिम् विदुःपुत्रः वा इति विदुःपुत्रः अन्तिम् ।
अन्तिम्पुत्रः केतुपुत्रः विदुःपुत्रः कृत्वा एव विदुःपुत्रः अन्तिम् ।
विदुःपुत्रः वाच्यं बन्धुर्बन्धुः अन्तिम् विदुःपुत्रः अन्तिम् ।

५ [५९] (१११)

(५९) [१]

० इत्यर्थः वाच्यम् । एतन्नामन्ते । अन्तिम् ।

इत्यन्तिं वा भक्त्युत्साहं विदुःपुत्रः इत्यन्तिं वाच्यम् ।
पुत्रेणैव इत्यन्तिं पुत्रपुत्रेण एव पुत्रपुत्रः बन्धुर्बन्धुः विदुःपुत्रः ।
विदुःपुत्रः पुत्रपुत्रेणैव विदुःपुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
वा विदुःपुत्रः एतन्नामन्ते पुत्रेणैव अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
वा इति अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।
अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः अन्तिम्पुत्रः ।

६ [६०]

७ [६१] (११२)

॥ इति वाच्यविषयं समाप्तम् ॥

(६०)

[सततोऽनुयाकाः ॥ ७ ॥ सू० १०-११]

१० सर्गः प्रागाथाः । अग्निः । प्रगाथाः = (पिपमा वृद्धती, समा सतोऽनुयाकी) ।

- अथ आ याँश्चामिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।
 आ त्वाग्नें लप्नु प्रयता वृषिर्वाती यजिष्ठं वृद्धिरासर्वं १
 अच्छा हि त्वां सद्दसः सुनो अद्भिरः सूचध्वरन्त्यध्वरे ।
 ऊर्जो नपांत घृतकेशमीमहे ऽग्नि यज्ञेषु पुर्व्यम् २
 अग्नें कुर्विषेधा असि होता पायक यक्ष्यः ।
 मन्त्रो यजिष्ठो अध्वरेष्वीज्यो विप्रेभिः शुद्ध मन्त्रभिः ३
 अद्रोषमा वद्दोशतो यविष्णव्य वृषो अजस्र वीतये ।
 अग्नि प्रयांसि नृधिता वंसो गाहे मन्वस्व धीतिर्मिर्हितः ४
 त्वमित्त्वं समथा अस्यग्नें त्रातर्कृतस्क्रुविः ।
 त्वां विप्रांसः समिधान वीदिव आ विवासन्ति वेधसः ५ [३२]
 शोचां शोचिष्ठ धीद्विहि दिशो ययो रास्व स्तोत्रे मृहो अंसि ।
 देवानां शर्मन् मर्म सन्तु तुरयः शत्रुपाहः स्वग्रयः ६
 यथा चिद् वृद्धमंतुसग्नें सुनूर्वन्ति क्षमि ।
 एषा दंष्ट्र मित्रमहो यो अस्मद्भुग् दुर्मन्मा कश्च वेनति ७
 मा नो मतांय रिपवे रक्षस्विने माघर्शासाय रीरधः ।
 अग्नेधद्विस्तुरणिभिर्पविष्य शिवेभिः पाहि पापुभिः ८
 पाहि नो अग्ने एकया पाह्युत द्वितीर्यया ।
 पाहि गीर्मिस्तिस्त्रिभ्रिच्छजां पते पाहि चतसृभिर्वंसो ९
 पाहि विश्वस्माद्भक्षसो अराव्याः प्र स्म वाजेषु नोऽव ।
 त्वायिन्द्रि नेर्द्विष्टं वेधतातप आपि नक्षामहे वृधे १० [३३]
 आ नो अग्ने वयोवृधं रयिं पावक शंस्यम् ।
 रास्थां च न उपमाते पुरुस्पृष्टं सुनीती स्वयंशस्तरम् ११
 येन वंसां पृतनासु शर्धत स्तरन्तो अयं आविज्ञः ।
 स त्व नो वधुं प्रयसा शचीवसो जिन्वा धियो वसुविधः १२
 शिक्षानो वृषभो यथाग्निः शृद्धे वरिष्वत् ।
 जिन्वा अस्य हनेषो न प्रतिधुषे सुजग्मः सर्वसो यग्ने १३ (११३३)

- पूरो अश्वस्य पूरुक्त्वा गवान्—स्युत्सो देव हिरण्ययः ।
नकिर्हि वानं परिमर्षिषत् त्वे यद्यद्यामि तदा भर ६
- त्व होहि चेरवे विडा मगुं धनुस्तपे ।
उक् बाधुषस्य मघवन् गर्विष्यु उत्रिन्द्राश्वमिष्ये ७
- त्व पूरु सहस्राणि शतानि च यूथा वानाप महमे ।
आ पुरुर चक्रुम विप्रवचस इन्द्र गायन्तोऽवसे ८
- अविप्रो वा यदविधु—द्विषो वेन्द्र ते वचः ।
स प्र ममन्दत् त्वापा शतक्रतो प्राचामन्यो अहंसन ९
- उग्रबाहुर्भद्रकृत्वा पुरुरो यदि मे शुणुषुद्धवम् ।
दसूयवो वसुपति शतक्रतु स्तोमैगिन्द्र हवामहे १० [३७]
- न पापासो मनामहे नारायासो न जल्ववः ।
यद्विद्विन्द्र वृषणे सचां सुते मन्वाय कृणवामहे ११
- उग्र युयुज्म वृर्तनासु सासुहि—मुणकातिमवाश्वम् ।
वेवां भुम चित् सानिता रधीर्तमो वाजिनं यमिदृ नशात् १२
- यते इन्द्र भयामहे ततो नो अभय कृधि ।
मघवञ्छुग्धि तव तन्न ऊतिमि—र्वि द्विषो वि मृधो जहि १३
- त्वं हि राधस्यते राधसो मुह क्षयस्यासि विधत ।
तं त्वा वय मघवन्निन्द्र गिर्वणा सुतार्वन्तो हवामहे १४
- इन्द्र स्पञ्जत वृत्रहा परस्या नो वरेण्य ।
स नो रक्षिष्यन्नम स मध्यम स प्रश्वात् पातु न पुर १५ [३८]
- त्व नः प्रश्वाङ्घ्रिरावृत्तपात् पुर इन्द्र नि पाहि विश्वतः ।
आरे अस्मत् कृणुहि देव्यं मय—सार हेतीरवधीः १६
- अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र त्रास्व परे च नः ।
विश्वं च नो जरितृन् तस्यते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः १७
- प्रभङ्गी शूने मयवा नृषीर्मघं समिश्लो वीर्याय कम् ।
उमा ते चाह वृषणा शतक्रतो नि या वज्र मिमिक्षतुः १८ [३९] (२१५६)

११ अथर्ववेदो योऽथर्ववेदः । इन्द्राः अथर्ववेदाः, ७-१ इत्यादि ।

- यो अस्या उर्वरमुक्तिं बर्षां बज्जुज्यंशति ।
उभयोर्भिन्नासु भार्गवित्त्वा बर्षां बर्षन्ति शोभिना मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् १
- अपुत्रो जर्षन्तो मुसित्त्वाः कृषीरुपासतः ।
पूर्वींश्रिं च बानुत्रे चिन्वां प्राजाप्योर्जसा मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् २
- अहितेन विद्विषता प्रीजांश्रु सिधासनि ।
मुधाभ्यमिन्द्र तत् तर्षं क्षीप्योषि क्षीप्युद्यो मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ३
- आ र्षंशि कृषवांश्च त्र इन्द्र मर्षांसि बर्षन्तः ।
सेमिः सावित्रं प्राकर्म्यं अत्रसिंहं ध्वंस्युते मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ४
- बृहस्पतिंश्च बृहस्पतः कृष्योर्षिभ्य एव त्वम् ।
क्षीमेः बोधोः सपुंसो मन्वांसि ब्रह्मिभ्यस्तो मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ५
- मर्षं चम्बु क्षीप्यो म्भुतो इषु बानुषः ।
मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ६ [४]

- विश्वं त इन्द्र क्षीरं देवा अनु कर्तुं शतः ।
मुद्रा विश्वसु पापंशि पुरम्पुत मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ७
- पूमे तमिन्द्र ते साचं उपुत्रं बुधांश्रवे ।
पदांशि बृहस्पत्योर्जसा साचीपते मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ८
- क्षन्तिव शतुभ्युतः कृषवस्मानुषा पुण्य ।
विश्वं तमिन्द्रभ्यस्त्वमर्षं मुना मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ९
- उग्गुण्योर्जन्तु ते साचं उर त्वाभुव तनु कर्तुम् ।
मृगिस्तु मृगिं वातुषु मर्षं उर तनु इन्द्रस्य मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् १०
- क्षवं च त्वं चं बृहस्पत्यं मर्षं बुग्वाच मुनिभ्यु आ ।
सपुत्रियं चिरविद्यं अर्जुं शी सुरं ब्रह्म मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् ११
- मुन्धविदं च उ तं बुधमिन्द्रं म्भुतानु मर्षुमर्षः ।
इन्द्रो मर्षुमर्षा वक्षं श्रुति म्भुतैर्वि मुन्धुना मुद्रा इन्द्रस्य पुत्रवत् १२ [४] (११५)

(६३)

११ प्रगाथः काण्वः । इन्द्रः, १२ वेधा । गायत्री, १, ४-५, ७ अनुष्टुपः, १२ त्रिष्टुपः ।

स पुष्यो महानां	वेनः क्रतुभिरानजे । यस्य द्वारा मनुष्पिता	वृषेषु धियं आनजे	१
विदो मानं नोत्सवन्	त्सोमपृष्ठासो अद्रयः । उक्थ्या ब्रह्मं च शस्या		२
स विद्वो अङ्गिनोम्य	इन्द्रो गा अंवृणोदप । स्तुपे तदस्य पौंस्यम्		३
स प्रतया कविवृध	इन्द्रो वाकस्यं वक्षणिः । शिवो अर्कस्य होम	न्यस्मन्ना गन्त्ववसे	४
आवु नु ते अनु क्रतु	स्वाहा वरस्य यज्यवः । श्वात्रमर्का अनूपते	न्द्र गोत्रस्य दावने	५
इन्द्रे विश्वानि वीर्या	कृतानि कर्त्वीनि च । यमर्का अध्वर विवृ		६ [४२]

यत् पाञ्चजन्यया विशे	न्द्रे घोषा असृक्षत । अस्तृणाद्ब्रह्मणा विपोऽ	र्यो मानस्य स क्षयं ७
इयमुं ते अनुष्टुति	श्चकूपे तानि पौंस्या । प्रावश्चक्रस्य वर्तनिम्	८
अस्य वृष्णो व्योर्वन	उरु क्रमिष्ट जीवसे । यव न पश्व आ वृधे	९
तदधाना अधस्यवो	युष्मामिर्दक्षपितरः । स्याम मरुत्वतो बुधे	१०
बळुत्विर्पाय धाम्न	ऋकभिः शूर नोनुमः । जेषामिन्द्र त्वर्या युजा	११
अस्मे रुद्रा मेहन्ता	पर्वतासो वृत्रहत्ये भरद्वातौ सुजोपाः ।	
यः शसते स्तुवते धारिं पञ्च	इन्द्रज्येष्ठा अस्माँ अवन्तु वेवा	१२ [४३] (११८०)

(६४)

११ प्रगाथः काण्वः । इन्द्र । गायत्री ।

उत् त्वा मन्वन्तु स्तोमाः	कृणुष्व राधो अद्रिधः । अवं ब्रह्मद्विपो जहि	१
पवा पूर्णोराधसो	नि बाधस्व महोँ अंसि । नहि त्वा कश्चन प्रति	२
त्वमीशिषे सुताना	मिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्व राजा जनानाम्	३
पहि प्रेहि क्षयो वि	भ्याँघोर्षञ्चर्षणीनाम् । ओमे पृणासि रोदसी	४
त्य चित् पर्वतं गिरिं	शतवन्त सहस्रिणाम् । वि स्तोतृभ्योँ रुरोजिध	५
वयमुं त्वा दिवा सुते	वय नक्तं हवामहे । अस्माक काममा पूण	६ [४४]
कँ स्य वृषभो युवां	तुविग्नीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्त संपर्यति	७
कस्य स्थित् सर्वन् वृषां	जुषुष्वोँ अवं गच्छति । इन्द्र क उँ स्थिदा चंके	८
कं ते वृाना असक्षत	वृत्रहन् कं सुवीर्या । उक्थे क उँ स्थिदन्तम्	९ (११८९)

अथर्व वेदं मानुषि जने सोमं पुरुषं ययत् । तस्यसि य इष्य विर्व	१०
अथर्व तं अर्पुणावर्ति सुपोम्यपामधि सिपः । आर्जिर्द्विभं अविर्मातः	११
तस्यैव राधेत इह चार्धं म्यांशु कृन्वे । एहीमिन्नु ब्रह्म विर्व	१२ [४५] (111)

(१५)

१ अथावा अथर्व । इन्द्र । पात्वावी ।

परिभृष्ट पामपुण्ड्रं स्वम्वा वृक्षे नृभिः । आ पांश्चि त्वर्माभुभिः	१
पुष्टं प्रभवेण विभो अल्पसि स्वर्षरि । यदा सनुजे अन्वर्षतः	२
आ त्वां गिर्भिर्मिहामुषं वृषे नामिषु मोजसे । इन्द्र सोमंस्व पीतर्ष	३
आ तं इन्द्र अहिवातुं हर्षयो देव तु माहः । रथं यद्यन्तु विर्वतः	४
इन्द्रं मृषीव तं स्रुवे सुहो अय ईशानुहृष्ट । परि मः सुतं विर्व	५
सुतत्वंस्तस्वा सुर्व पर्यस्वन्तो इवाव्ये । इदं नां वृष्टिस्तर्ष	६ [४६]
परिभृष्टि शम्भुगमसी न्नु वाधोऽपुस्तवम् । तं त्वां सुर्व इवामवे	७
इवं तं त्वां मथ कुसुमविभिर्नरे । जुषाम इन्द्र तव विर्व	८
विर्षी सुर्वो विपुभिता अति म्बुस्रुपुमा गधि । अस्ते वैधि यवां वृष्ट	९
वृषा मे पुर्वीन्नु रायां विरवृषीर्नयम् । मा इवा सुर्वार् विवत्	१०
वृष्टपु पुर्वीन्नु मधि सुभं वृष्टत पूषु । युक्तं विरवृषमा वै	११
त्वांता वृष्टंस्व न वृष्टंस्व नु राधेतः । यवां वृष्टंस्व	१२ [४७] (112)

(१६)

१५ अथि अथर्व । इन्द्र । अथावा (विषय इहती अथा तर्कइहती) १५ अथर्व ।

तर्गमिवां विर्वनु मिर्षी सुवाचं सुतर्ष ।	
वृष्टावन्तः सुतर्षेमि अथुर्व वृषे मर्ष न सुविर्वम्	१
न पे वृषा वरन्तु न म्भिरा सुर्व मर्ष सुविर्वमन्वर्षतः ।	
व आहन्वां शास्त्रान्मर्षं नुवन्त रातां वीष वृष्टवर्षम्	२
व शुक्य मृशो अथुर्व पो वा कीजां विरवृषते ।	
न वृष्टंस्व तज्जुवर्षवृष्टि मिन्वा मर्षंस्व वृष्टवृ	३
निवन्तं विषयं पुर्वतंमृतं वन् विर्वर्षति वृष्टवर्ष ।	
वृष्टी नृभिः इर्वंश्च इत ईरदि न्वा अन्वा वन्त वरन्	४ (113)

यद्वावन्थ पुरुहूत पुरा चिच्छूर नृणाम् ।	
वय तत् ते इन्द्र स भ्रामसि यज्ञमुक्थ तुरं वचः	५ [४८]
सचा सोमेषु पुरुहूत वज्रिवो मदाय द्युक्ष सोमपाः ।	
त्वमिन्द्रि ब्रह्मकृते काम्य वसु देष्टं सुन्वते भुवं	६
वयमेनामिदा ह्यो ऽपीपेमेह वाज्रिणम् ।	
तस्मा उ अद्य संमना सुत भ्रा ऽऽ नून भूषत श्रुते	७
वृकंश्चिदस्य वारुण उरामथि रा वयुनेषु भूषति ।	
सेम न. स्तोमं जुजुषाण आ गृहीन्द्र प्र चित्रया धिया	८
कद्रु न्वं स्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् ।	
केनो नु क श्रोमतेन न शृभुवे जनुष परि वृत्रहा	९
कद्रु महीरधुष्टा अस्य तविषी कद्रु वृत्रो अस्तृतम् ।	
इन्द्रो विश्वान् बेकनादौ अहर्दश उत क्रत्वा पूर्णोरुभि	१० [४९]
वय घा ते अपूर्व्येन्द्र ब्रह्माणि वृत्रहन् ।	
पुरुतमासं पुरुहूत वज्रिवो भूति न प्र भ्रामसि	११
पूर्वाश्चिन्द्रि त्वे तुविकूर्मिन्नाशसो हवन्त इन्द्रोतयः ।	
तिरश्चिद्वयः सवना वंसो गहि शविष्ठ श्रुधि मे हवम्	१२
वय घा ते त्वे इन्द्रिन्द्र विप्र आर्पिं प्ससि ।	
नहि त्वनुन्यः पुरुहूत कश्चन मर्षवन्नस्ति मर्हिता	१३
त्व नो अस्या अमतेरुत क्षुधोऽं ऽभिर्शस्तेरव स्पृधि ।	
त्व न ऊती तव चित्रया धिया शिक्षा शचिष्ठ गातुवित्	१४
सोम इद्वः सुतो अस्तु कर्तयो मा विमीतन ।	
अपेवेष ध्वस्मारयति स्वय घैपो अर्पायति	१५ [५०] (१२१९)

(६७)

११ मत्स्यः नाम्मद, मैत्रावरुणिमान्यः, वहवो वा मत्स्या जालनद्या ।
आदित्याः, १०-१२ अदितिः । गायत्री ।

त्यान् नु क्षत्रियाँ अव आत्रित्यान् याचिपामहे । समुद्रीकौ अमिष्टये	१
मित्रो नो अत्पहति वरुणं पर्यव्यमा । आत्रित्यासो यथा विदुः	२
तेषा हि चित्रमुक्थयं वरुधमस्ति वृशुपे । आत्रित्यानामर्कृते	३

(१२२२)

वह्नि वा मयूनामना बरुणु मिवायैमन् । अनांस्वा वृषीव्ये	४
जिवात् नो अग्नि रंभनाऽऽर्क्षिस्वाद्यः पुत्र इधात् । अर्क्षे स्व इत्यनुत्	५ [५१]
पद्मे आस्तापं मुन्वत बरुणुमसि पञ्चार्क्षिः । तेनां श्रे अर्क्षि बोधत्	६
अग्नि देवा अर्क्षिर्ब्रह्मि रजुमनागच्छ । अर्क्षिषु अर्क्षिभ्यः	७
या इः सेतुं विरुवृषं अहे वृषस्तु सुप्यरि । इन्द्र इन्द्रि वृषो वृषी	८
वा नां मृषा रिपुषां वृत्तिनातांमक्षिष्यत । देवा अग्नि व मृषय	९
जुत त्वादीयेते न ह्यहं वेभ्युपं जुषे । सुमृष्टीकानुमिष्ये	१० [५२]
परि वृषि रंभीर ओ उर्यपुत्र मिवायैमन् । अर्क्षिषुष्येवस्यं श्रे रिषत्	११
अग्नेये न उदकत्त उरुषि वि रंभतीये । कषि त्रेकारं जीवते	१२
ये वृषीमते क्षिणीवाऽऽर्क्षिवाऽऽर्क्षिः । इवा रंभते अर्क्षिः	१३
ते न आसा वृषाणां अर्क्षिपातो अनांभत । रंभं वृषिवायि	१४
अग्ने वु अं इपं इत्तु रंभिष्या अर्पं वृषीतिः । अस्त्वपुत्रंजमुषी	१५ [५३]
अर्क्षिर्ब्रह्मि मुन्वत अर्क्षिष्या अर्क्षिर्ब्रह्मि । पुत्रं वृषं वृषुमर्ष	१६
सर्वं हि रंभेत्तं पत्तिवर्तं विरेमं । देवाः वृषुषं जीवते	१७
तत्तु नो वर्यं सर्वं अर्क्षिष्या वृषुमर्षति । वृषुषुऽऽर्क्षिवायि	१८
वात्सायंमसि तत्तु अर्क्षिपातो अर्क्षिष्यं । वृषुमर्षं वृषा	१९
वा नां इतिर्ब्रह्मि अर्क्षिष्या वृषिष्या सर्वः । पुत्रं वु उरुषो वधीत्	२०
वि वु हेतो वृषिवाऽऽर्क्षिपातो वि रंभिष्य । विषुमि वृषा रंभे	२१ [५४] (१५३)

[५२१] (५८)
 १५ विषयेषु अर्क्षिष्या । इन्द्र १७-१९ अर्क्षिष्यादेवो नावधी, अनुत्पुत्रुषा अर्क्षिष्या
 (अनुत्पुत्रुषा+वायव्यी) १, ७, ९, १ अनुत्पुत्रुषु, १९ वृषुमर्षी

आ त्वा रंभं वृषीवर्षं वृषावर्षं वरुणमग्नि । वृषिर्ब्रह्मिर्ब्रह्मिष्यं मिषु रंभिषु अग्नि १
 वृषिर्ब्रह्मि वृषिर्ब्रह्मि रंभिषि रंभिष्या वरु । आ रंभाप रंभिषुषा २
 वरुषं वे रंभिष्या अग्ने परि रंभिष्यावृषु । इन्द्र वरुं विरुष्यं ३
 रंभिष्यावृषु वरुषि रंभिष्यावृषु रंभिष्यः । रंभिष्यं रंभिष्यावृषु वृषी इति रंभिष्या ४
 अग्निष्ये वृषावृषु रंभिष्यावृषु रंभिष्या । रंभिष्या रंभिष्या ५ [१]
 वृषेवाऽऽर्क्षिष्यावृषु रंभिष्यावृषु वृषावृषयः । रंभिष्या रंभिष्यावृषु ६
 रंभिष्यावृषु रंभिष्यावृषु रंभिष्यावृषु । वा वृषीवर्षं वृषीवर्षं वृषु ७ (१५३)

न यस्य ते शवसान स्रुह्यमानश मर्त्यः । नक्षिः शवासि ते नशत	८
त्वोतासस्त्वा युजा ऽप्सु सूर्ये महन्दनम् । जयेम पुत्सु बज्रिव	९
तं त्वा यज्ञेभिरीमहे त गीर्भिर्गिर्वणस्तम ।	
इन्द्र यथा चिदाविथ वाजेषु पुरुमाप्यम्	१० [२]
यस्य ते स्वातु सस्यं स्वाद्वी प्रणीतिरद्रिवः । यज्ञो विन्तन्तसाप्यः	११
उरु णस्तन्वेडे तन उरु क्षयाय नस्कृधि । उरु णो यन्धि जीधसे	१२
उरुं नृभ्य उरु गव उरु रथाय पन्थाम । व्रुववीति मनामहे	१३
उपे सा इन्द्र क्षाहा नरः सोमस्य हृष्या । तिष्ठन्ति स्वायुजातयः	१४
अज्जाविन्द्योत आ वृषे हरी कर्क्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहित्वा	१५ [३]
सुरापी आतिथिग्वे स्वभीगुराक्षे । आश्वमेधे सुपेशसः	१६
पठवो आतिथिग्वे इन्द्रोते वधूमतः । सर्वा पुतकृतौ सनम्	१७
ऐपुं चेततृपण्व-त्यन्तक्रुञ्चैवर्षपी । स्यमीशुः कशाधती	१८
न युष्मे वाजपन्धवो निनित्सुश्चन मर्त्यः । अवचमधि वीधरत	१९ [४] (१२५९)

(६९)

१८ मियमेध आङ्गिरसः । इन्द्रः, ११ (अर्धस्य) विश्वे देवाः, ११ (उत्तरार्धस्य)- १२ यरुणः ।
मनुष्टुप् २ उष्णिक् ४-६ गायत्री, ११, १६ पङ्क्तिः, १७-१८ पृहती ।

प्रप पच्छिष्णुममिप मन्वर्दीरायेन्वधे । धिया धो मेधसातये पुरध्या विवासति	१
नव ध ओदतीना नव योयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्याना धेनूनामिपुष्यमि	२
ता अस्य सूर्वदोहस सोमं भीणन्ति पृश्रय ।	
जन्मन् वेषानां विश-च्छिष्या रोचने विव	३
अमि प्र गोपतिं गिर-न्वमर्ध यथा विदे । सुनु सत्यस्य सत्यतिम्	४
आ हरयः ससृञ्जिरे ऽरुपीरधि बर्हिषि । यत्रामि सनवामहे	५ [५]
इन्द्राय गाव आशिर ड्रुद्धे वज्रिणे मधु । यत सीमुपहरे विदत	६
उद्यद्भ्रस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वहि ।	
मर्धः पीत्वा संचेवहि त्रि सप्त सप्युं पुदे	७
अर्चत प्रार्चत प्रियमेधासो अर्चत । अर्चन्तु पुत्रका उत पुर न धुष्पवर्चत	८
अव स्वराति गर्गीरो गोधा परि सनिष्णत ।	
पिक्न परि चनिष्कृ-दिन्द्राय ब्रह्मोर्चतम्	९ (१२६८)

आ पत् पत्न्युन्वः सुपुत्रा अनरसकृत् । अउसुरै मृमाणा लोमुभिर्नात्र खये १० [१]

- अप्रादिन्वो अपांशुभिर्बिम्बं बुवा अकस्तल ।
- बर्हण इतिह क्षपत् तमप्यं अम्बन्वत कुलं मुशिन्यरीरिष ११
- मुनेषो अति बरुण वस्यं तं त्त सिम्बः । अमुक्षरंति कुकुर्वं सुर्वं सुप्रिर्दिन १२
- यो अतीर्यंनपत् सुर्वुक्तौ उपं कुशुर्वं । त्रको मेता वविर्पु-रप्या यो अतुंयत् १३
- अतीर्णं मुक्त ओष्ठि इन्दो विन्ना अलि द्विर्दः ।
- मिन्त्र कुनीमं ओषुनं पुष्पमामे प्रो शिरा १४
- अम्बको न कुमाशुको अर्धे तिपुत्रं वत्तं रचयं । अ पंअन्मक्षिं मुनं सिने क्षामे विमुक्तुर्व १५
- आ तु सुमित्यं इप्ये रथं लिप्यं क्षिण्वर्यं ।
- अर्धं धुंनं बर्हवाहि सुवर्षपादकुरुवं स्वस्तिगममन्त्रिद्वयं १६
- ते अस्तिप्या नमुस्वित्र उपं सुपयंमसते ।
- अर्धं विदस्तु सुर्विर्तुं यदेतं अतुतयंति कुशये १७
- अनुं यवस्वीर्यंयः प्रिचयंवाक प्यायः ।
- पुत्रांस्तु धपतिं कुस्तर्धिवो द्वितयंयक आहृत १८ [७] (१००)

(७०)

[महर्षोऽपुत्राया ६०१ १००००]

१० सुपुत्राया अरसकृत् । अत्र १० सुपुत्रे १ १ अम्बन्वत (विद्यया सुपुत्रो अयं अतुंयत्)
 ११ सुर्वुक्तौ १२ अर्धे १३ अम्बन्वत् १४ सुपुत्रिण्ये

- यो यया बर्हवाहिना पाता रथप्रिर्दिपु ।
- विभ्यंतां ततता पूतमातां उच्यते यो वृष्टवा गूय १
- इन्वं तं धूमं मुकश्नुतुअप्ये पस्यं द्वितय विभुर्तरिं ।
- इस्तापु बद्धं वति चावि वस्यतो अये विवे न वृष्टे २
- अस्तिप्यं कर्मप्या तमु-पयुकारं सुसर्षुधम् ।
- इन्वं न पक्षिभ्योर्धुम्बु-वर्षुयं वृष्णवाजकम् ३
- अपयंयुग्यं इतांस्तु वासुधि पस्मिन् अर्धिकपुत्रयः ।
- धं प्रेन्तां आपयमाने अयोन्तु-पयुः क्षायं अयोन्तु ४
- वृष्टवर्धं इन्व ते इन्वं धुतं सुर्वीपुत स्तुः ।
- न त्वां वदित् त्राहं सुर्वी अतु न अतयंयु पार्थी ५ [८] (१००)

आ पंपाय महिना वृष्ण्या वृषुन विश्वा शविष्ठ शर्वसा ।	
अस्माँ अंव मघवन् गोमति व्रजे वद्विञ्चित्राभिर्हृतिभिः	६
न सीमदैव आप्—दिवे दीर्घायो मत्यः ।	
एतग्वा चिद्य एतशा युयोजते हरी इन्द्रां युयोजते	७
त वो महो महाय्य—मिन्द्र वृनाय सक्षणिम् ।	
यो गाधेषु य आरणेषु ह्यो वाजेष्वस्ति ह्य्य	८
उवू पु णो वसो महे मशस्व शूर राधसे ।	
उदू पु महे मघवन् मघत्तय उदिन्द्र श्रवसे महे	९
त्व न इन्द्र ऋतयु—स्त्वानिको नि तृम्पसि ।	
मध्यं वसिष्व तुविनुष्णोर्वा—र्नि व्रास शिश्रथो हर्थः	१० [९]

अन्यव्रतममानुष—मयज्वानमदवयुम् ।

अव स्वः सखा दुधुवीत पर्वत. सुभ्राय वस्यु पर्वतः	११
त्व न इन्द्रासां हस्ते शविष्ठ व्रवने । धानाना न स गृभायास्मयु—र्दिः स गृभायास्मयु' १२	
सखायः क्रतुमिच्छत कथा राधाम शरस्य । उपस्तुति भोज' सूरियो अह्य. १३	
सूरिभिः समह कापिभि—र्बर्हिष्मद्भिः स्तविष्यसे ।	
यद्विद्यमेकमेकमि—च्छरं व्रत्सान् परावर्द.	१४
कर्णगृह्या मघवा शौरवेद्यो वृत्स नस्त्रिभ्य आनयत । अजां सूरिन धातव १५ [१०] (१२९२)	

(७१)

१५ सुधीति—पुरुमीळ्हायाङ्गिरसौ, तयोर्बान्यतरः । अग्निः । गायत्री,
१०-१५ प्रगाथा= (विषमा षड्वती, समा सतोऽद्वती) ।

त्व नो अग्ने महोमि' पाहि विश्वस्या अरतिः । उत द्विपो मर्त्यस्य	१
नुहि मन्युः पौरुषेय इंशे हि वं प्रियजात । त्वमिदसि क्षपावान्	२
स नो विश्वेभिर्वेमि—रुजो नपान्द्रव्रशोचे । रयि वैहि विश्ववारम्	३
न तमग्ने अरातयो मर्ते युवन्त रायः । य त्रापसे वृश्वासम्	४
य त्व विम मेधसाता—वग्ने हिनेोपि धर्नाय । स तवोती गोषु गन्ता	५ [११]
त्वं रयिं पुरुवीर—मग्ने वृशुपे मर्तीय । प्र णो नय वस्यो अच्छ	६
उरुष्या णो मा परा द्वा अघायते जातवेद' । दुराघ्येर्द्ध मर्तीय	७

(१२९२)

गाव उपावतावत मही यज्ञस्य रप्सुदा ।	उभा कर्णा हिरण्यवा ।	१२
आ सुते सिञ्चत श्रिय रोवस्योरभिश्रियम् ।	रसा वधीत वृषमम् ।	१३
ते जानत स्वमोक्यपु स वत्सानो न भ्रातृभिः ।	मिथो नसन्त जामिभिः ।	१४
उप स्रक्केपु वत्सतः कृण्वते ध्रुण विवि ।	इन्द्रे अशा नमः स्वः ।	१५ [१६]
अधुक्षत् पिप्युपीमिपु—मूर्जे सप्तपदीमरि ।	सूरस्य सप्त रश्मिभिः ।	१६
सोमस्य मित्रावरुणो—दिता सूर आ वदे ।	तवातुरस्य भेषजम् ।	१७
उतो न्वस्य यत् प्रद हयंतस्य निधान्यम् ।	परि द्या जिह्वयातनत ।	१८ [१७] (१३०-१)

(७३)

१८ गोपवन आश्रेय सप्तवधिर्या । मश्विनो । गायत्री ।

उर्वीराथामृतायते युक्षाथामश्विना रथम् ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१
निमिषश्चिज्जवीपसा रथेना पातमश्विना ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	२
उप स्तृणीतमत्रये हिमेन धर्ममश्विना ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	३
कुह स्थः कुह जग्मथुः कुह रथेनेव पेतथुः ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	४
पवृथ कर्हि कर्हि चि—च्छुश्रुयातमिम हवम् ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	५ [१८]
अश्विना यामहृतमा नेविष्ठ याम्याप्यम् ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	६
अवन्तमत्रये गृह कृणुत युवमश्विना ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	७
वरेथे अग्निमातपो वदते वृल्वत्रये ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	८
प्र सप्तवधिराशसा धाराग्नेरशापत ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	९
इहा गंत वृषण्वसु शृणुतं म इम हवम् ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१० [१९]
किमिद वां पुराणव—ज्जरंतोरिव शस्यते ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	११
समानं वां सजात्यं समानो वन्धुरश्विना ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१२
यो वा रजास्यश्विना रथो वियाति रोदसी ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१३
आ नो गन्धेमिरश्वैः सहस्रैरुप गच्छतम् ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१४
मा नो गन्धेमिरश्वैः सहस्रेभिराति ख्यतम् ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१५
अरुणप्सुरुपा अमू दकुज्योतिःकृतावरी ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१६
अश्विना सु विचारकश—द्वक्ष परशुमौ इव ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१७
पुरं न धृष्यावा रुज कृष्णया बाधितो विशा ।	अन्ति पञ्चतु वामवः ।	१८ [२०] (१३४)

(७७)

११ पौषक्य वाचकः। अक्षि, ११-१२ अक्षि सुतर्वा। १ ११ अनुनुनुनुनु
प्रत्ययः (अनुनुनु + वाचक्यौ), ११ १२ अनुनुनुनु।

विद्याविहीनो वा अतिरिचि	वाचक्यः पुत्रप्रियम् ।	
आर्यो नो दुर्लभः	सुखे सुखसु सुखमिदम्	१
वं जनासो हृषिकेयना	सिधे न सुखिणस्तुल्यम् । प्रसेकंति वातलिमिः	२
पन्थातं जनाकृतं	सो वेदज्ञानपुत्रम् । हृष्याम्यैरपहिवि	३
आर्यस्य वृद्धकर्मन्	जेयन्तिप्रियवान्भवम् ।	
पस्यं सुतर्वा वृष-	हाम्ना अनीकं पक्षी	४
अमृतं अकर्मन्	सिस्तमर्वादि सुखम् । सुखाकर्मन्मीकम्	५ [११]
सुखाभा वं जना ह्ये	ऽपि हृष्येतिरीक्ये । सुखानातो पुत्रसुखा	६
हृषं ते मर्वासी सुनि-	द्ये अर्थापुस्तका ।	
मन्त्र सुजात सुखतो	ऽन्तु दस्वार्थिणे	७
सा तं अजे संज्ञा	वनिष्ठा अन्तु विद्य । तया वर्षसु सुनुता	८
इयं पुत्रेपुत्रिणीं सु-	दुष्येत्तु वर्षसि वर्ष । वर्षसि सुखसु	९
अन्वमिदं (अथ)	लेखमिदं न तत्परिचय ।	
वस्तु वर्षसि सुखे	पन्थाकर्मन् व सुखम्	१ [१२]
वं त्वं गोपक्यो विद्य	वनिष्ठा अन्तु अहिनः । व पाषण सुखी हृष्य	११
वं त्वा जनातु ईक्ये	सुखाभा वाचक्यतये । त वाचि सुखसु	१२
अहं हृष्यन् सुखे	सुतर्वाणि अनुपुति ।	
सर्वासीष सुखविनी	सुखं सुखां अनुजाय	१३
नां सुखारं सुखसु	परिष्ठाव इतिवर्षः ।	
सुखाता अमि वण	वन्त्र वण न सुखम्	१४
सुखमिदं त्वा मन्त्रि	वन्त्रवर्ष इतिवर्षः ।	
वेर्याण अनुपुतिः	परिष्ठाव इतिवर्षः	१५ [१३] (१५)

(७८)

१६ विद्यवा वाचक्यः अक्षि। वाचक्यी।

सुखा हि वंजुतर्वा	अर्धो अन्तु सुपरिचि । नि ह्येतां सुखां वंजु	१
जुन ना देव सुखी	अप्यां वाचो विदुष्यः । वनिष्ठा वाचो हृषि	२ (११)

त्व ह यद्यविष्ट्य सहसः सुनवाहुत । ऋतावा यज्ञियो मुर्व ३
अयमग्निः सहमिणो वाजस्य शतिनस्पति । मुर्धा कवी रंषीणाम् ४
त नेमिमूर्वो यथा ऽऽ नमस्व सहृतिमि । नेदीयो यज्ञमङ्गिरः ५ [२४]
तस्मै नूनममिद्यवे वाचा विरूप नित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् ६
कमु ध्विदस्य सेनेया ऽग्नेरपाकचक्षसः । पुणिं गोषु स्तरामहे ७
मा नो वृवानां विशः प्रस्नातीरिवोचा । कुश न हासुरदयाः ८
मा नः समस्य दृक्ष्युः पद्विपसो अंहति । ऊर्मिनं नावमा वधीत् ९
नमस्ते अग्न ओजसे गुणन्ति देव कृष्टयः । अमैरमित्रमवय १० [२५]
कुवित सु नो गविष्टये ऽग्नें सुवेधिपो रयिम् । उरुकृदुरु णस्काधि ११
मा नो अस्मिन् महाधने परा वगमारमुद्यथा । सुवर्गं स रयिं जय १२
अन्यमस्मद्भिद्या इयमग्ने सिर्वक्तु दुच्छुना । वधां नो अमवच्छवः १३
यस्याजुषन्नमस्विन् शमीमर्दुमखस्य वा । त धेवुशिशुर्वधावति १४
परस्या अर्धं सुवतो ऽवरो अभ्या तर । यत्राहमस्मि तां अंव १५
विद्महि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावस । अर्धां ते सुन्नमामहे १६ [२६] [२३७४]

(७६)

१० कुरुसुतिः काण्य । इन्द्र । गायत्री ।

इम नु मापिनं हुव इन्द्रमीशानमोजसा । मरुत्वन्त न वृत्रसं १
अयमिन्द्रो मरुत्सखा वि वृत्रस्यामिन्नच्छिरं । वज्रेण शतपर्वणा २
वावृधानो मरुत्सखे न्यो वि वृत्रमैरयत् । सृजन् त्समुद्रिया अप ३
अय ह येन वा इद स्वमरुत्वता जितम् । इन्द्रेण सोमपीतये ४
मरुत्वन्तमृजीपिण मोजस्वन्त विरशिनम् । इन्द्रं गीभिर्हवामहे ५
इन्द्रं प्रवेत् नमर्नना मरुत्वन्त हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये ६ [२७]
मरुत्वो इन्द्र मीदुः पित्रा सोमं शतक्रतो । अस्मिन् युजे पुरुष्टुत ७
गुण्येदिन्द्र मरुत्वते सुता सोमासो अद्रिष । हृदा ह्वयन्त उक्थिनं ८
पिबेदिन्द्र मरुत्सखा सुत सोम दिविष्टियु । वज्र शिशान ओजसा ९
उचिष्टुन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रं अवेपयः । सोममिन्द्र त्वमू सुतम् १०
अनु त्वा रोदसी उमे कक्षमाणमकूपेताम् । इन्द्र यदम्पूहामव ११
वाचमृष्टपादोमह नवसक्तिमृतस्युशम् । इन्द्रात् परं त्वं ममे १२ [२८] [२३८१]

(७०)

११ कुम्भहृतिः चान्क । एता । चान्करी, १०-११ मयात्वा- (वृत्तौ, कवीवृत्तौ) ।

प्रज्ञाना मु सुतर्कन्तु सि पुंशुवितिं तातर्क	। क प्रयाः क ईं वृत्तिरे	१
कवीं शतुस्वमदी-दीर्घ्यामर्कदीमुर्क	। ते पुंशु कन्तु त्रिभुटे	२
समित तान् वृद्धाभिदुव से अरौ हं सेवप	। म्कु-शो वपुहामर्क	३
एकं च वृत्तिवर्षित्वा ताकं वर्यति विंशतं	। इन्द्रः शोमं च कन्कुवा	४
अग्नि गन्तुर्कन्तुव-कुम्भे एतत्वा	। इन्द्रो म्कुवन्तु वृषे	५ [१६]

विपशिप्यन्तिरिन्तु आ शारपंत प्रकम्बुनम्	। इन्द्रो मुम् स्वतन्त्रम्	६
सुवर्गन्तु इन्द्रतर्कं सुवर्गपुंशु एत इ	। वरिन्तु वपुरे मुम्	७
तेन शोतुन्तु आ मं तु इन्द्रो मारिन्तु अर्ये	। कुपो प्रत कन्कुविर	८
पुना श्यीवारीं ते कुता वरिन्तुति वरिन्तु	। इन्द्रा वीह्वारकः	९

किञ्चैत ता विष्णुवर्ग-वृद्धावर्गवेदिः ।

सुतं वरिन्तु इन्द्रिन्तुवर्गपुंशुं कन्कुमिन्तु वपुन्तु		१
वृत्तिं ते वृत्तं कुम्भं वरुः तावन्तु वीरुवर्गः ।		
अग्न तं वृत्त एता सुतं वृत्त कन्कुपे विह्वारकः		११ [१६] ११११

(७१)

१ कुम्भहृतिः चान्क । एता चान्करी १ वृत्तौ ।

पुत्रोवासीं शो अन्कन्तु इन्द्रं प्रकम्बुन मर	। सुता चं वृत्त शोवां	१
आ मीं मर वरुन्तुं मरकम्बुन्तुवर्गन्तु	। वरुं कुवा विरुवर्गः	२
कुत मः कर्तुं शोमना पुत्रं वि वृत्तुवा मर	। तं वि वृत्तिवृत्ते वी	३
कवीं वृत्तिका इन्द्रं ते व वृत्ता व सुता वृत्त	। मन्ववर्गवर्गः तावतः	४
मन्त्रीमिन्द्रो निर्वन्ति न सुतः परिशक्तये	। विन्तु वृत्तेति वरं वि	५ [११]

त कुम्भं मरुन्तु-वर्गन्तु वि विरुवृत्ते	। पुत्र विरुवृत्तौ	६
कन्तु इन्द्रं वृत्तं कुम्भं सुतप्यन्ति विरुतः	। वृत्तं चान्कुवर्गः	७
तं वरुन्ति वरुन्तु विन्तुं च शोतुं शोमना	। सुतप्यन्ति विरुतः	८
व्यमिर्गन्तुवर्गन्तु चान्कं कुम्भं विरुवृत्तु	। व्यमन्तुवृत्तेति	९

वरुन्ति वरुन्तुवर्गन्तु इन्द्रो वरुं पुना वी ।

विन्तुवर्गं वा वरुन्तु वरुन्तुवर्गं वा वृत्तिं वरुन्तु वरुन्तु		१ [११] ११११
--	--	-------------

(७९)

१ कृत्नुर्भांसवः । सोमः । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

अप कृत्नुर्गृभीतो विश्वजिवुद्भिवित् सोमः	। ऋषिविभ्रः काव्येन	१
अभ्यूर्णोति यज्ञम मिपक्ति विश्व यत् तुरम	। प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो भूत् २	२
त्व सोम तनुङ्गद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः	। उरु यन्तासि वरूथम्	३
त्वं चिची तव वक्षेर्विव आ पृथिव्या ऋजीपिन्	। यावीरधम्यं चिद द्वेष	४
अर्थिनो यन्ति चेष्यं गच्छानिद्वुपो रातिम्	। धवृज्युस्तृप्यतः कार्यम्	५ [३३]

विद्यद्यत् पूष्यं नष्टमुवीमृतापुमीरयत्	। प्रेमायुस्तारीवतीर्णम्	६
तुक्षेबो नो मृक्षयाकु रक्षकतुरवातः	। मवां न सोम श हृदे	७
मा नः सोम सं वीविजो मा वि वीमिपथा राजन्	। मा नो हार्दि त्विपा वधी	८
अप यत् स्वे सधस्थे देवानां वुर्मतीरीक्षे ।		
राजन्नप द्विषः सेध मीहो अप सिधं. सेध		९ [३४] (१४१६)

(८०)

१० एकधूर्नोचसः । इन्द्रः । १० देवाः । गायत्री, १० त्रिष्टुप् ।

नद्यन्त्य वळाकर मर्दितारं शतकतो	। त्व न इन्द्र मृळय	१
यो नः शश्वत् पुराविधाऽमृधो वार्जसातये	। स त्व न इन्द्र मृळय	२
किमद्ग रंधचोर्वनः सुन्वानस्यावितेर्वसि	। कुवित् स्विन्द्र णः शकः	३
इन्द्र प्र णो रथमव प्रश्वाच्चित् सन्तमद्रिवः	। पुरस्ताविन मे कृधि	४
इन्तो नु किमांससे प्रथम नो रथं कृधि	। उपम वार्जयु धवः	५ [३५]

अवां नो वाजयुं रथं सुकरं ते किमित् परि	। अस्मान् त्सु जिग्युषस्कृधि	६
इन्द्र हृद्यस्व पूरंसि मद्रा त एति निष्कृतम्	। इय धीर्कुत्थिरावती	७
मा सीमबुद्य आ भांगुर्वी काण्ठा हित धनम्	। अपावृक्ता अरन्नयं.	८
तुरीय नाम यज्ञियं यदा करस्तपुंसमसि	। आवित् पतिर्न ओहसे	९

अवीवृध्नो अमृता अमन्वी षेकशूर्वेवा उत यार्श्व देवीः ।

तस्मा उ राधः कृणुत प्रशस्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात्

१० [३६] (१४२६)

(८१)

[अथवाऽनुपपत्त्या २११ व ८१-११]

१ कुशीरी कान्वा । एतः । कान्वा ।

आ तु नं इन्द्र धूम्रमं विभं धूमं वं गुणाय	। सुकृष्टस्ती वृद्धिभन	१
विद्या वि त्वां तुम्बिकुम्बि तुम्बिकुम्बं तुषीर्बन्	। तुम्बिकुम्बिकुम्बि	२
तुम्बि त्वां वृत्तं वृत्तं व मर्त्तिसि विरत्तन्	। मीम् न म् वं वृत्तन्	३
पत्तो विन्वुं सन्वामे वान्ति वरुः सुवर्त्तन्	। व वरुः वरुः वरुः	४
प मर्त्तिसि मर्त्तिसि मर्त्तिसि मर्त्तिसि	। सुमि वरुः वरुः	५ [१७]
आ मां मनु वृद्धिभेन्वा धमि सुम्बेनु व वृत्त	। इन्द्र आ जो वृद्धिभेन्वा	६
वर्त्त वरुः वरुः वरुः वरुः	। मर्त्तिसि वरुः	७
इन्द्र प वृत्तं तु मर्त्तिसि वरुः वरुः	। सुम्बेनु वरुः	८
सुम्बेनु वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	९ [१८] (१७१)

[अथवाऽनुपपत्त्या २११ व १८]

(८१)

१ कुशीरी कान्वा । एतः । कान्वा ।

आ व इन्द्र पत्तन्वा वृद्धिभेन्वा	। मनुः मनुः मनुः	१
वृद्धिः वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	२
इन्द्र मनुः वरुः वरुः वरुः	। मनुः वरुः वरुः	३
आ वरुः वरुः वरुः वरुः	। सुम्बेनु वरुः	४
सुम्बेनु वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	५ [१]
इन्द्र धुम्बि सु वृद्धिभेन्वा	। वि वृद्धिभेन्वा	६
व इन्द्र वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	७
पो सुम्बेनु वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	८
व नं इन्द्रः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	९ [२] (१७१)

(८१)

१ कुशीरी कान्वा । वरुः वरुः कान्वा ।

वृद्धिभेन्वा वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	१
ते वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	२
अथि म् वरुः वरुः वरुः वरुः	। वरुः वरुः वरुः	३ (१७१)

वाम नो अस्त्वर्यमन्	वाम वरुण शर्म्यम्	। वाम ह्यावृणीमहे	४
वामस्य हि प्रचेतस	ईशानासो रिशादसः	। नेमादित्या अवस्य यत	५ [३]
ष्यमिद्वः सुदानव	क्षियन्तो यान्तो अध्वन्ना	। देवां वृथाय हूमहे	६
अधि न इन्द्रेषां	विष्णो सजात्यानाम्	। इता मरुतो अश्विना	७
प्र प्रातुत्व सुदानवो	ऽर्धं द्विता समान्या	। मातुर्गर्भे भरामहे	८
युयं हि ष्टा सुदानव	इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः	। अर्धा चिद्व उत वृवि	९ [४] (१४५३)

(८४)

९ उदाना काव्यः । अग्नि । गायत्री ।

प्रेष्ठं वो अतिथि	स्तुपे मित्रमिव प्रियम्	। अग्नि रथ न वेद्यम्	१
कृविमिष प्रचेतसं	य वेवासो अर्धं द्विता	। नि मर्त्येष्वानुधुः	२
त्वं यविष्ठ व्राशुपो	नूँः पाहि शृणुधी गिरः	। रक्षा लोकमुत त्मना	३
कर्यां ते अग्ने अद्विर	ऊर्जां नपादुपस्तुतिम्	। वराय देव मन्यवे	४
वाशेम कस्य मनसा	यज्ञस्य सहसो यहो	। कर्तुं वोच इदं नमः	५ [५]
अथा त्व हि नस्करो	विश्वं अस्मभ्यं सुक्षितीः	। वार्जद्रविणसो गिरः	६
कस्य नून परीणसो	धियो जिव्वसि दपते	। गोपाता यस्य ते गिरः	७
तं मर्जयन्त सुकर्तु	पुरोयावानम्राजिर्षु	। स्वेषु क्षयेषु वाजिनम्	८
क्षेति क्षेमैभिः साधुभि	नकिर्यं घ्नन्ति हन्ति यः	। अग्ने सुवीर एधते	९ [६] (१४६२)

(८५)

९ कृष्ण आङ्गिरसः । अश्विनौ । गायत्री ।

आ मे हृषं नासत्या	ऽश्विना गच्छंत युवम्	। मध्वः सोमस्य पीतये	१
इम मे स्तोममश्विने	म मे शृणुतं हवम्	। मध्वः सोमस्य पीतये	२
अप वां कृष्णो अश्विना	हवते वाजिनीवस	। मध्वः सोमस्य पीतये	३
शृणुतं जरितुर्हृषं	कृष्णस्य स्तुवतो नरा	। मध्वः सोमस्य पीतये	४
छर्विर्यन्तमवाभ्य	विप्राय स्तुवते नरा	। मध्वः सोमस्य पीतये	५ [७]
गच्छंतं व्राशुपो गृह	मित्था स्तुवतो अश्विना	। मध्वः सोमस्य पीतये	६
पुत्राथां रासं रथे	वीर्द्धने वृषण्वस	। मध्वः सोमस्य पीतये	७ (१४६९)

त्रिभुजोर्ध्वं त्रिवृत्ता एतेना र्शतमन्दिना । मधुः सार्धस्य प्रीतर्षं ८
 नृ श्रे मिरं नामात्वा उन्दिन्नु मार्शतं पुत्रम् । मधुः सार्धस्य प्रीतर्षं ९ [८] (१४०१)

(८१)

१ उन्दिन्नु अन्दिन्नु, विस्तरणे वा र्शतं । मन्दिनी । मन्दिनी ।

उत्तमा हि बुधा त्रिभुजा मधुःसुतो मा इत्येभ्यु बर्षसा बभूवपुः ।
 ता तु विभ्रंशो इवते तनुकृषे मा श्रे वि र्शतं सुक्या मुयोर्धतम् १
 कृषा मूनं तु विभ्रंशो इवं सार्वपुत्रं विरं इत्युर्धस्येहपये ।
 ता तु विभ्रंशो इवते तनुकृषे मा श्रे वि र्शतं सुक्या मुयोर्धतम् २
 पुत्रं हि प्ना पुत्रमुत्तमंशुं विप्यायै बृहदुर्धस्येहपये ।
 ता तु विभ्रंशो इवते तनुकृषे मा श्रे वि र्शतं सुक्या मुयोर्धतम् ३
 पुत्र त्वं श्रे र्शतमूर्धनीविभं हरे विरं सन्तुमर्शतं इवाम्हे ।
 बभूवु र्शतं विभ्रंशो मन्दिना विभ्रंशो मा श्रे वि र्शतं सुक्या मुयोर्धतम् ४
 उत्तमं बुधा र्शतं र्शतं मन्दिना उत्तमस्य मन्दिना वि र्शतं ।
 उत्तं र्शतं र्शतं विरं पुत्रमुतो मा श्रे वि र्शतं सुक्या मुयोर्धतम् ५ [९] (१४०२)

(८०)

१ उन्दिन्नु अन्दिन्नु, मन्दिना वा बुद्धी, त्रिभुजे अन्दिन्नु वा । मन्दिनी ।
 मन्दिना = (विभ्रंशो इवते, अन्दिन्नु इवते) ।

पृथी तु श्रेमो अन्दिन्नु विभ्रंशो श्रेमो वा मन्दिना ।
 बभूवु सुतस्य त विभ्रंशो श्रेमो पुत्रं श्रेमो विभ्रंशो १
 विभ्रंशो श्रेमो बभूवु मन्दिना ३५ बर्षं श्रेमो श्रेमो ।
 ता मन्दिना मन्दिना श्रेमो मा नि र्शतं श्रेमो श्रेमो २
 मा तु विभ्रंशो मन्दिना विभ्रंशो मन्दिना ।
 ता बर्षं श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो ३
 विभ्रंशो श्रेमो बभूवु मन्दिना ३५ बर्षं श्रेमो श्रेमो ।
 ता बभूवु श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो ४
 मा मूनं र्शतं मन्दिना उन्दिन्नुः पुत्रमुतोः ।
 पुत्रं विभ्रंशो श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो श्रेमो ५ (१४०३)

वयं हि वा हवामहे विपन्यवो विप्रांसो वाजसातये ।

ता वल्गु वृक्षा पुंरुवर्ससा धिया ऽश्विना श्रुष्ट्या गतम्

६ [१०] (१४८२)

(८८)

६ नोधा गौतम । इन्द्रः । प्रगाथ = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती) ।

त वो वृस्ममृतीपह वसोर्मन्वानमन्धसः ।

अमि वृत्स न स्वसरेपु धेनव इन्द्रं गीभिर्निवामहे

१

द्युक्षं सुदानु तविपीभिरावृतं गिरि न पुंरुभोजसम् ।

धुमन्तं वाजं अतिनं सहस्रिणं मक्षु गोर्मन्तमीमहे

२

न त्वा वृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्र वीळ्वं ।

यद्वित्सीसि स्तुवते मावते वसु नक्रिष्ट्वा मिनाति ते

३

योन्द्रासि क्त्वा शर्वसोत वृसना विश्वां जातामि मुज्जना ।

आ त्वायमर्क ऊतये ववर्तति य गोर्तमा अजीजनन्

४

प्र हि रिरिक्ष ओजसा विवो अन्तेभ्यस्परि ।

न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमनु स्वधा ववक्षिथ

५

नक्रिः परिष्टिमघवन् मघस्य ते यद्वाशुपे वृशस्यसि ।

अम्माकं घोधुचथ्रस्य चोवृिता महिष्ठो वाजसातये

६ [११] (१४८८)

(८९)

७ नृमेध-पुरुमेधावाक्स्तिंसां । इन्द्रः । १-४ प्रगाथः = (विपमा वृहती, समा सतोवृहती),

५-६ मनुष्टुप्, ७ वृहती ।

वृहविन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहतमम् ।

येन ज्योतिरजनयन्नृत्तावृधो देवं देवाय जागृवि

१

अपाधमवृभिश्स्तीरशस्तिहा ऽथेन्द्रो द्युहयामवत् ।

देवास्तं इन्द्र सख्याय येमिरे वृहद्भानो मरुद्रण

२

प्र वृ इन्द्राय वृहते मरुतो ब्रह्माचत ।

वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्रवुर्वञ्जण शतपर्वणा

३

अमि प्र मेर धूपता धूपन्मलः श्वश्वित् ते असन्नूहत् ।

अर्पन्त्वापो जर्वसा वि मातरो हनो वृत्र जया स्व

४

(१४९२)

पञ्चापंधा अङ्गुलिं अर्धेभ्यः पुत्रद्वयपात्र ।
 तत्र हृत्पिबीर्यपयत्रुत्सर्वसाम्ना पुत्रं धाम् ५
 तत्र तं पुत्रो अर्धापत्रु तदुक्तं पुत्र इत्युक्तिः ।
 तद्विन्वन्मितिभृत्ति पञ्चापंधं वचनं अन्वयम् ६
 आम्नासुं पुत्रमोत्रु वा सुर्वे रोदुधे विवि ।
 सुर्वे म अन्वयं तपता सुपुत्रिभिर्जुषुं मिर्वन्वके पुत्रम् ७ [१९] (१७९)

(५०)

१ इत्येव-पुत्रोक्तपात्रिण्यौ । इन्द्र । अन्वयः- (विष्णो इत्यौ, अना अतोइत्यौ) ।

आ शो विष्णोः पुत्रं इन्द्रं पुत्रमसुं मुक्तु ।
 तत्र अङ्गुलिं अर्धेभ्यः पुत्रद्वयं पञ्चान्वा अर्धीरमा १
 त्वं पुत्रा अङ्गुलिं पञ्चान्वात्स्यसि पुत्र द्विभ्रातृभ्यम् ।
 त्विपुत्रस्तु पुत्रा पुर्वीभ्यो पुत्रस्तु अर्धो पुत्रः २
 अर्धा त इन्द्र मिर्वन्वा हृत्पिबन्ते अर्धेभ्यःपुत्र ।
 इन्द्र पुर्वेभ्य अर्धेभ्यः पञ्चान्वा वा हे अन्वयसि ३
 त्वं हि पुत्रो मं वदुष्वर्धेभ्यो पुत्रा सुर्वे नृत्सर्वे ।
 त त्वं अर्धेभ्यः वदुष्वर्धेभ्यो पुत्रा सुर्वे अर्धेभ्यः पञ्चान्वा ४
 त्विर्विभ्रं पुत्रा अर्धेभ्यः पुत्रो अर्धेभ्यःपुत्र ।
 त्वं पुत्राभिर्द्विपुत्रोभ्यो इन्द्रं पुत्रं अर्धेभ्यःपुत्र ५
 तत्रुं तत्र पुत्रमसुं अर्धेभ्यः पञ्चान्वा अर्धेभ्यःपुत्र ।
 अर्धेभ्यःपुत्रा अर्धेभ्यः तं इन्द्रं म तं पुत्रा भो अन्वयम् ६ [१९] (१८०)

(५१)

० अथर्वेभ्यः अन्वयः । इन्द्र । अन्वयः- १-२ अर्धेभ्यः ।

पुत्रासुं वारंवापुत्री अर्धेभ्यः पुत्राभिर्द्वय ।
 अर्धेभ्यः अर्धेभ्यःपुत्राभिर्द्वयः अर्धेभ्यः तत्र पुत्रमसुं सुर्वे तत्र १
 अर्धेभ्यः व पञ्चान्वा अर्धेभ्यःपुत्राभिर्द्वयः ।
 इन्द्रं अर्धेभ्यःपुत्राभिर्द्वयः अर्धेभ्यःपुत्राभिर्द्वयः २ (१८०)

आ च॒न त्वा चि॒कित्सा॒मो ऽधि च॒न त्वा ने॒र्मासि ।	
श॒नैरि॒व श॒नकै॒रिवि॒न्द्रयि॒न्द्रो परि॑ भव	३
कु॒विच्छ॒कंत् कु॒वित् कर॑त् कु॒विन्नो॒ वर्य॑स॒स्कर॑त् ।	
कु॒वित् प॑ति॒द्विपो॑ य॒तीरि॒न्द्रेण॑ स॒गमा॑म॒है	४
इ॒मानि॑ त्रीणि॒ विष्ट॑या॒ तानी॑न्द्र॒ वि रो॑हय ।	
शि॒रस्त॑त॒स्योर्वरा॑ मा॒त्रि॒व म॒ उपो॑दे॒रं	५
अ॒सौ च॒ या न॑ उ॒र्वरा॑ वि॒मा त॒न्वु॑ म॒म ।	
अ॒यो॑ त॒तस्य॑ यच्छि॒र॑ सर्वा॒ ता रो॑म॒शा कृ॑धि	६
से रथ॑स्य॒ सेऽन॑स॒ से यु॑गस्य॒ शत॑कतो ।	
अ॒पाला॑भि॒न्द्र त्रि॒ष्पू॒त्यकृ॑णोः॒ सूर्य॑त्वच॒म्	७ [१४] (१५०८)

(९२)

३३ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा आङ्गिरसः । इन्द्रः । गायत्री, १ अनुष्टुप् ।

पान्ता॒मा वो॒ अन्ध॑स॒ इन्द्र॑म॒भि प्र॑ गा॒यत॑ । वि॒श्वासा॑हं श्रु॒तक॑तु॒ महि॑ष्ठ च॒र्पणी॑नाम् ।	
पु॒रुदु॑तं पु॒रुदु॑त॒ गा॒धान्यं॑ स॒नश्नु॑तम् । इन्द्र॒ इति॑ ब॒वीत॑न	२
इन्द्र॒ इन्नो॑ म॒हाना॑ वा॒ता वा॒जा॒ना नु॑तः । म॒हो॑ अ॒मि॒ञ्चा य॑मत्	३
अ॒पा॒तु शि॒ष्यन्ध॑स॒ सु॒वक्ष॑स्य॒ प्रहो॑षिण॒ इन्द्रो॑रि॒न्द्रो यवा॑शिर॑	४
त॒म्वमि॑ प्रा॒चते॑ न्त्वं सो॒मस्य॑ प्री॒तये॑ । त॒वि॒न्द्र्यस्य॑ व॒र्धन॑म्	५ [१५]
अ॒स्य पी॒त्वा म॒वा॒नां वे॒वो वे॒वस्यो॑ज॒सा । वि॒श्वाभि॑ मु॒र्वना॑ भुवत्	६
त्य॒पु वः स॒त्रासा॑हं वि॒श्वा॑सु गी॒र्ष्वार्य॑तम् । आ च्या॑वय॒स्युत॑ये	७
यु॒ध्मं स॒न्तम॑न॒वा॒णं सो॒मपा॑मन॒पच्यु॑तम् । न॒रम॑वा॒र्यक॑तुम्	८
शि॒क्षा ण॑ इन्द्र॒ राय॑ आ॒ पुरु॑ वि॒द्वौ ऋ॑ची॒पम॑ । अ॒वा न॑ पा॒र्ये ध॑ने	९
अ॒तश्चि॑वि॒न्द्र ण॑ उ॒पा ऽऽ या॑हि श्रु॒तवा॑जया । इ॒या स॒हस्र॑वाजया	१० [१६]
अ॒योम॑ धी॒र्वतो॑ धियो॒ ऽवी॑न्द्रि॒ शक्र॑ गो॒दरे॑ । ज॒येम॑ पु॒त्सु व॑ञ्चि॒वः	११
व॒पम॑ त्वा श॒तक॑तो॒ गावो॑ न॒ यव॑से॒ष्वा । उ॒क्थे॑पु॒ रण॑याम॒सि	१२
वि॒श्वा हि॑ म॒र्त्यत्व॑ना॒ ऽनु॑कामा श॒तक॑तो । अ॒गन्म॑ व॒ञ्चि॒न्नाश॑सं ।	१३
त्वे सु॑ पु॒त्र श॒वसो॑ ऽवृ॒ष्टन् का॑र्मका॒तयः॑ । न त्वा॑मि॒न्द्राति॑ रिच्यते	१४
स नो॑ वृ॒षन् त्सा॑नि॒ष्ठया॑ स॒ घो॒रया॑ वृ॒षित्वा॑ । धि॒यावी॑ङ्कि॒ पुरं॑ध्या	१५ [१७] (१५२३)

पस्तं मूनं संतहज्ज-विन्धं सुभित्तमो मर्षः	। तनं मूनं मर्षं मयः	१६
पस्तं विज्जर्षवज्जसां प इन्द्रं कुत्तइन्तम	। व अस्तिवर्तसां मर्षः	१७
विद्या हि वस्तं अविद्य-स्वार्थं सत्यं धामया	। विद्यां तु इत्थं कृषिर्तु	१८
इन्द्रां तु मर्षेन तुते परी प्यमन्तु मा विटे	। अर्कमर्षेणु क्रार्षं	१९
पत्तिन् विन्ध अग्निं विद्यां रश्मिस्तं सतं तुसर्षः	। इत्तं तुत इंचाभ्ये	२ [१८]
विज्जर्षवेपु वेतंतं बुपासां बुद्धमंभत	। तविर्षेणु त्रो गिटे	२१
आ त्वां विज्जन्तिवर्षः समुद्धर्मिं तु तिन्यव	। न त्वाग्निं त्रपिं तिष्पत	२२
विन्धवर्षं मग्निं वा इंधनं अर्षं सामंस्व जामुषे	। प इन्द्रं कुत्तं तु ते	२३
अरं त इन्द्रं कुत्तये सोमं मयतु बुद्धयन्	। अर्षं धामंयु इन्धव	२४
अनुयन्थाप गायन्ति कुत्तं कुत्तं अतुं गत्तं	। अनुयन्तिवस्तु वात्तं	२५
अर्षं हि प्यं सुतेषुं तुः धामंयिन्धुं मूर्षसि	। अरं ते सत्तं कुत्तं	२६ [१९]
पुत्रात्तां विज्जर्ष-स्वर्षं मंभत त्रो मितः	। अरं ममात्तं ते कुत्तं	२७
पुत्रा इत्तं वीर्यु-र्षा मूर्षं इत्तं स्थित	। पुत्रां ते रधुं मर्षः	२८
पुत्रा तुतिस्तुवीमपु विन्धेविर्षापि बुद्धमि-	। अर्षां विज्जन्तुं तु स्वर्षं	२९
यां तु बुद्धमं तन्धु-मूर्षां वाजाम्यं पत्तं	। मत्तर्षां सुत्तं तु योमर्षः	३
या न इन्द्राभ्यां विन्धः सुतेषुं अस्तुप्या वंमन्	। त्वा पुत्रा वीर्यु तत्तं	३१
त्वयेविन्ध पुत्रा वृषं मर्षं कुत्तमग्निं सुत्तं	। त्वात्तं तत्तं तत्तं स्वर्षं	३२
त्वाग्निं त्वात्तं पुत्रो मूर्षमर्षं	। त्वात्तं इन्द्रं कुत्तं	३३ [२] (१५८)

(११)

१७ सुत्तं वात्तं । इन्द्रं ३४ इन्द्र-सामंस्व । पात्तं ।

पुत्रेभ्युमि सुत्तं मर्षं कुत्तं नयोपस्य	। अस्तांयेवि सुत्तं	१
त्वा वो मंभतिं पुत्तं विन्धेवं कुत्तं मग्निं	। अर्षं व बुद्धमं वीर्यं	२
स तु इन्द्रं विन्ध मग्निं इन्द्राभ्यां सुत्तं मग्निं	। पुत्रवर्षेण वेत्तं	३
पुत्तं मग्निं कुत्तं कुत्तं अग्निं सुत्तं	। सुत्तं तन्धुं ते वत्तं	४
पुत्तं वत्तं मग्निं व मग्निं इत्तं मग्निं	। सुत्तं तत्तं कुत्तं तत्तं	५ [२१]
वे स्वेमांसां पुत्तं वे मंभतिं सुत्तं	। सुत्तं इन्द्रं गायन्ति	६
त्वग्निं वाजपामसि सुत्तं कुत्तं इन्धं	। स सुत्तं कुत्तं सुत्तं	७ (१५८)

इन्द्र' स वामने कृत	ओर्जिष्ठः स मदे हित' ।	द्युम्नी श्लोकी म सोम्य'	८
गिरा वज्रो न समृतः	सर्वलो अनपच्युतः ।	ववक्ष ऋष्वो अस्तृतः	९
कुर्वे चिन्नः सुगं कृधि	गृणान इन्द्र गिर्वणः ।	त्व चं मघघ्नन् वशं	१० [२२]
यस्य ते नू चिक्वादिश	न मिनन्ति स्वराज्यम् ।	न वेवो नाधिगुर्जनः	११
अधा ते अप्रतिष्कृत	वेवी शुष्मं सपर्यत' ।	उमे सुगिप्र रोदसी	१२
त्वसेतदधारयः	कृष्णासु रोहिणीषु च ।	परुष्णीषु रुशत पर्यः	१३
वि यवहेरधं त्वियो	विश्वे देवासो अक्रमुः ।	विदन्मृगस्य तौ अमं ।	१४
आर्दु मे निवरो भुव	मृत्रहादिषु पौंस्यम् ।	अजातशत्रुरस्तृत ।	१५ [२३]
भूत वो वृत्रहन्तम्	प्र शर्षे चर्षणीनाम् ।	आ श्षि राधसे महे	१६
अया धिया चं गव्यया	पुरुणामन् पुरुषुदुत ।	यत् सोमसोम आमं व	१७
बोधिन्मना इदस्तु नो	वृत्रहा मूर्यांसुतिः ।	शृणोतु शक्र आशिषम्	१८
कया त्वं न ऊत्या	ऽभि प्र मन्से वृषन् ।	कयां स्तोतृभ्य आ भर	१९
कस्य वृषां सुते सचा	नियुत्वान् वृषभो रणत् ।	वृत्रहा सोमपीतये	२० [२४]
अमी पु णन्व रयिं	मन्वसानं सहस्रिणाम् ।	प्रयन्ता बोधि वाशुपे	२१
पत्नीवन्त' सुता इम	उगन्तो यन्ति वीतर्ये ।	अपा जग्मिनिचुम्पुण ।	२२
इष्टा होत्रा असुक्षते	न्द्रं वृधासो अध्वरे ।	अच्छावभूथमोजसा	२३
इह त्या मधमाद्या	हरी हिरण्यकेश्या ।	बोद्धहामभि प्रयो हितम्	२४
तुभ्य सोमां सुता इमे	स्तीर्णं बर्हिर्विभावसो ।	स्तोतृभ्य इन्द्रमा वह	२५ [२५]
आ ते वक्ष वि रोचना	दधद्रत्ना त्रि वाशुपे ।	स्तोतृभ्य इन्द्रमर्चत	२६
आ ते दधामीन्द्रिय	मुक्था विश्वा शतक्रतो ।	स्तोतृभ्य इन्द्र मृळ्य	२७
भद्रभद्रं नू आ मरे	पमूर्जे शतक्रतो ।	यदिन्द्र मृळ्योसि नः	२८
स नो विश्वान्या भर	सुवितानि शतक्रतो ।	यदिन्द्र मृळ्योसि न'	२९
त्वामिद्वृत्रहन्तम	सुतार्वन्तो हवामहे ।	यदिन्द्र मृळ्योसि न'	३० [२६]
उप नो हरिभिः सुत	ग्राहि मंदाणा पते ।	उप नो हरिभिः सुतम्	३१
दिता यो वृत्रहन्तमो	विद इन्द्र शतक्रतुः ।	उप नो हरिभिः सुतम्	३२
त्व हि वृत्रहन्तेपां	पाता सोमानामसिं ।	उप नो हरिभिः सुतम्	३३
इन्द्र इपे वंदातु न	ऋमुक्षणममृ रयिम् ।	वाजी उंदातु वाजिनम्	३४ [२७] (१५.७५)

(३)

[१०७०-१०७५] (१०७ ५ १३-१०९)

११ विष्णु पूरणो वा वाहिरप्य । पश्चात् । कल्पयेत् ।

शेषेपत्ति मुक्त्या	भद्रास्तुता मुक्त्या	। कुस्तु वही रत्नाम्भ	१
पत्ना वेषा	पत्न्या	। कुस्तु वही रत्नाम्भ	२
तत्र तु श्रे विन्ध अर्ष आ	सर्षा मुपन्ति कुरवः	। मुक्तुः श्रेर्वीतये	३
अस्ति सोमा अर्ष सुतः	विर्षनवत्त मुक्तः	। कुत स्वपत्नी अम्बिता	४
विर्षन्ति सिन्धो अर्षिता	तदा पूतस्तु वर्यचः	। सिन्धुत्तस्तु पार्श्वतः	५
पूतान् श्वस्तु जोषुषौ	इन्धौ कुतस्तु कर्मतः	। श्रुतार्थिन कस्तति	६ [१८]
कर्मन्विन्दन्त मुक्त-सिन्धु	अर्ष इत्तु शिवः	। अर्षन्ति पूतर्षस्त	७
कर्म अर्ष मुक्तान्	इत्तान्मर्षौ वृषे	। अर्षत् व कुस्तुवर्षिताम्	८
आ व विष्णु पार्श्विताम्	पूतर्षन् पञ्चमा सिन्धु	। मुक्तुः श्रेर्वीतये	९
स्वान् तु पूतर्षस्त	विष्णे वा मत्तो वृषे	। अस्तु श्रेर्वत्त वृषित्वे	१०
स्वान् तु व वि पार्श्वी	स्तुमुक्तर्षता वृषे	। अस्तु श्रेर्वत्त वृषित्वे	११
त्वे तु पार्श्वी मुक्ते	गिरिपार्श्वी वृषे वृष	। अस्तु श्रेर्वत्त वृषित्वे	१२ [१९] (१०००)

(१५)

१ सिन्धुवर्षिताम् । इत्तः । मनुष्यः ।

आ स्तु गिरि पार्श्विताम्	अस्तुः मुक्तुः विर्षन्तः ।	
अभि स्तु श्रेर्वीतये	अर्षत् न कुतः	१
आ त्वं शुक्ल अर्षुत्तुः	मुक्तान् इन्धु गिरिपत्तः ।	
विष्णु श्रेर्वीतये	इन्धु विष्णुते ते वृषित्वे ।	२
विष्णु श्रेर्वीतये	अर्षन्तु स्तुत्तुः मुक्तम् ।	
त्वे हि अर्षित्वे	क्री पत्नी सिन्धुवर्षिताम्	३
शुभी इर्षे गिरिपत्तये	इन्धु वत्तवा अर्षित्वे ।	
शुभीवत्तये	गाम्भता शुक्लवर्षिताम्	४
इन्धु श्रेर्वीतये	गिरि मुक्तान्मर्षिताम् ।	
विष्णुवर्षिताम्	विष्णु श्रेर्वीतये	५ [१]
तन्त्वे पत्तये	इन्धुवत्तवा अर्षित्वे ।	
पुत्र वत्तये	विष्णुवत्तवा अर्षित्वे	६ (११५)

एतो न्विन्द्र स्तवाम शुद्ध शुद्धेन साक्षा ।	
शुद्धैरुक्थैर्वावुध्वांसं शुद्ध आशीर्वांन् ममत्तु	७
इन्द्रं शुद्धो न आ गंहि शुद्धः शुद्धामिच्छतिभिः ।	
शुद्धो रयिं नि धारय शुद्धो ममच्छि सोम्यः	८
इन्द्रं शुद्धो हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि वृष्टये ।	
शुद्धो वृत्राणि जिघ्रसे शुद्धो वाजं सियासति	९ [३१] (१५९६)

(९६)

११ तिरस्वीराक्किरसो, घृतानो वा मारुत । इन्द्रः, १४ इन्द्रामरुतः १५ इन्द्रापृहस्पती ।
त्रिष्टुप्, ४ घिराद, ११ पुरस्ताज्ज्योतिः ।

अस्मा उपास आतिरन्तु याम्—मिन्द्राय नक्तमूर्ध्याः सुवाचः ।	
अस्मा आपो मातरः सप्त तंस्थु—नृभ्यस्तराय सिन्धवः सुपाराः	१
अतिविद्धा विधुरेणां चिक्खा त्रिः सप्त सानु सहिता गिरीणाम् ।	
न तद्देवो न मर्त्यस्तुतुर्या—द्यानि प्रवृन्दो वृषमश्चकार	२
इन्द्रस्य वज्रं आयसो निर्मिश्र इन्द्रस्य बाह्वोर्भूमिंष्टुमोजः ।	
शीर्षस्त्रिन्द्रस्य क्रतवो निरेक आसन्नेषन्तु श्रुत्या उपाके	३
मन्ये त्वा यज्ञियं यज्ञियानां मन्ये त्वा च्यवन्नमच्युतानाम् ।	
मन्ये त्वा सत्वनामिन्द्र केतुं मन्ये त्वा वृषभ चर्षणीनाम्	४
आ यद्वज्रं बाह्वोरिन्द्र घन्ते मवच्युतमर्हये हन्तुवा उ ।	
प्र पर्वता अनवन्तु प्र गावः प्र ब्रह्माणो अमिनर्क्षन्तु इन्द्रम्	५ [३२]
तमं ष्टवाम य इमा ज्ञान विश्वां ज्ञातान्यवराण्यस्मात् ।	
इन्द्रेण मित्रं विधिषेम गीर्मि—रुपो नमोमिर्धृषम विशेम	६
वृत्रस्य त्वा श्वसथादीर्षमाण्ण विश्वे वेवा अजह्वुर्ये सखायः ।	
मरुद्गिरिन्द्र सूर्यं ते अस्व—येमा विश्वाः पृतना जयासि	७
त्रिः षष्टिस्त्वा मरुतो वावुधाना उषा इव राशयो यज्ञियासः ।	
उप त्वेमः कृधि नो माग्धेयं शुष्मं त एना हविषा विधेम	८
तिग्ममायुधं मरुतामनीकं कस्त इन्द्र प्रति वज्रं दधर्ष ।	
अनायुधासो अर्हृरा अवेवा—श्चक्रेण तौ अर्ष वप ऋजीयिन्	९
मह उग्राय तवसे सुवृक्ति प्रेरय शिवतमाय पृथ्वः ।	
गिर्षोहसे गिर इन्द्राय पूर्वा—र्धेहि तन्वं कुषिवृद्ग वेदत्	१० [३३] (१६०६)

उत्पत्त्यादिन शिबं मदीयं ह्युज्ज्वलं प्राग्गीर्या उपनिनाम् । वि म्मुंम विद्या कुम्भं पुतापु नुपंतराम्ब कुविपुङ्गु वदं	११
तद्विबिद्धि पय त इग्ना नुजापय न्युदि मुप्युनि ममुसा विद्यात ।	१
उपं मूव जतिगता देवकथः प्रायस्य वार्षं कुविपुङ्गु वेदं	१२
अथं ह्युजा अंमुजतीयतिम्ब—विष्णन्त कुम्भो वृक्षमिः सुदृष्टं । आपय तमिभः सप्यु धर्मन्त—अथ विहिनीन्मथ्यं अथत	१३
ह्युज्ज्वलपयं विपुले चान्त—मुप्युहरे नुजा अंमुजयाः । अथो न कुप्यमंभतम्बिवात्—मिम्बामि य कुप्युत्त पुप्युत्तया	१४
अथं ह्युजा अंमुजया नुपम्ब—वापय कुम्बं तितिविपुजाः । विपुता अंवीराम्बु—वृक्षमिना पुम्बु—सप्तमे	१५ [१४]
त्वं ह् इ रयन सुतम्बो जायमानो ऽमुप्युम्बं अययुः सपुरिम्बु । गुम्बे छाद्यापुपिषी अम्बंविम्बु विपुम्बुपुो मुर्वनम्बो त्वं पाः	१६
त्वं ह् इ त्यवृपतिमुम्बाना वदंभ वतिन् वृपियो यंभय । त्वं सुप्युम्बयात्पिषी वरुष्टु—सर्वं ना इम्बु सप्येर्विम्बुः	१७
त्वं ह् इ त्यवृपम वरुष्टुनिं वृन्तो वृजायां तपिषी वंभूव । त्वं तिम्बुर्वृत्तुज्ज्वलसप्तानान् त्वमुया अंजयो वृत्तवृत्तीः	१८
त मुक्तु रविष्ठा यः मुनेष्व—मुत्तमम्बुवो अहंभ वेवान् । प एव इम्बुर्वयंति कर्ता य वृत्तहा प्रतीवृम्बवाहा	१९
य वृत्तवृम्बं सर्वश्रीकुत वं मुप्युत्ता ह्युर्वं वृवेव । य पविता नुपचां प्राड्यिवृक्ता य वाजस्य अदुस्वंस्य वृत्ता	२०
य वृत्तवृम्बं अमुप्युः सुद्यो यंज्ञानो ह्युर्वा वमुव । कुम्बवृम्बंति नवीं पुम्बि धाम्ना न प्रीयो इम्बुः सर्विम्बुः	२१ [१५] (१९७)

(१०)

१५ रेवा अयवरा । इम्बु वृत्तौ, १७ ११ अतिवृत्तौ, ११-११ वरुष्टुवृत्तौ,
१४ विष्णु, १५ अयवौ ।

य इम्बु मूज आर्यः सर्वं अपुरिम्बु
स्रोतागमिन्वचवदस्य वरुष्टु वे तु त्वे वृत्तवृम्बिद्य १ (१९८)

- यमिन्द्र वधिपे त्वमश्व गा भागमव्ययम् ।
 यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन् त धेहि मा णौ २
- य इन्द्र सस्वर्गतो ऽनुष्वापमदेवेषुः ।
 स्वैः प एवैर्मुमुरुत् पोष्यै रधि संनुतर्धेहि त तत ३
- यच्छक्रासि परावति यद्वर्वावति वृत्रहन् ।
 अतस्त्वा गीर्भिर्द्युर्गावेन्द्र केशिभिः सुताव्वाँ आ विवासति ४
- यद्वासि रोचने दिवः समुद्रस्याधि विष्टपि ।
 यत् पार्थिवे सर्वेने वृत्रहन्तम् यवृन्तरिक्ष आ गहि ५ [३६]
- स नः सोमेषु सोमपा सुतेषु शवसस्पते ।
 मादयस्व राधसा सुनुतावतेन्द्र राया परीणसा ६
- मा न इन्द्र परा वृणाम्भवा नः सध्मार्थः ।
 त्व न ऊती त्वमिन्द्र आप्य मा न इन्द्र परा वृणक् ७
- अस्ये इन्द्र सचा सुते नि षवा पीतये मधु ।
 कुधी जरिञ्चे मघवन्नवो मह्वृस्मे इन्द्र सचा सुते ८
- न त्वा वेवास आशत न मर्त्यासो अद्विषः ।
 विश्वा जातानि शवसाभिभूरसि न त्वा वेवास आशत ९
- विश्वाः पृतना अभिभूतर् नरं सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।
 क्त्वा षरिष्ट वरं आमुरिमुतो ग्रमोजिष्टं नवसं तरस्विनम् १० [३७]
- समी रेमासो अस्वरञ्चिन्द्रं सोमस्य पीतये ।
 स्वर्पतिं यदीं वृधे धृतव्रतो ह्योर्जसा समृतिभिः ११
- नेमिं नमन्ति चक्षसा मेप विप्रा अमिस्वरा ।
 सुवीतयो वो अतृहो ऽपि कर्णे तरस्विनः समृकभिः १२
- तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्र सन्ना दधानमप्रतिष्कृत शवांसि ।
 महिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो षवर्तत्रापे नो विश्वा सुपथा कृणोतु वृञ्जी १३
- त्व पुर इन्द्र चिकिर्वेना ह्योर्जसा शविष्ट शक्र नाज्ञयर्धे ।
 त्वद्विश्वानि भुवनानि वञ्चिन् द्यावां रेजेते पृथिवी च मीपा १४
- तन्मं कृतमिन्द्र शूर चित्र पात्वपो न वञ्चिन् वुरितातिं पधि मूरि ।
 क्त्वा न इन्द्र राय आ वंशस्ये विश्वस्वस्ये स्पृहयाव्यस्य राजन् १५ [३८] (१६३२)

११ इत्येव व्यङ्गिरथा । इन्द्र । अथिवा ७ १०-११ कडुपु १ ११ इत्यथिवा ।

इन्द्रायुषं चामं व्यपत्तु	विवांश्च वृक्षे वृक्षे	।	पुनर्हृतं विपुभितं पुरास्येवं	१
त्वमिन्द्रामिमुंरुंति	त्वं हृषीमरोचकः	।	सिन्धुवंशं सिन्धुधिं मुह्यं अति	२
विद्याउल्लोर्निशा स्वर्गं	—रंगण्ये रोचुर्न विवाः	।	बृवास्तं इन्द्र मुच्यते वैशि	३
पन्त्रं मे वशि सिपं	संक्रान्तिवर्षाद्याः	।	शिरिषं सिन्धुवंस्पृष्टं परिसिंहुः	४
आदि द्वि संस्र सोमया	जुमे वृक्षश्च रोचुंशी	।	इन्द्रासिं मुच्यते वृवाः परिसिंहुः	५
त्वं द्वि सन्धेतीश्या	—मिन्द्रं वृतां वृवावति	।	इन्द्रा वृषोर्भ्योर्भुवः कर्तिसिंहुः	६ [१]

अथा ईमिन्द्र विरिभु	उवं त्वा कामान् मुह्यं संभुम्यई ।	जुमेव कर्तं जुवदि	७
वार्त्वं त्वां मुच्यसि	—बंशमि हुतु वाद्यंदि ।	वृवावर्त्वां चिद्विषो विरिभि	८
पुत्रमि हुं द्विरस्तु	वार्त्वंशे—री एवं जुवपुमे ।	इन्द्रवाद्यां वृषोचुर्न	९
त्वं न इन्द्रा मीं ओजो	मुच्यं संस्रकतो विचरंशे ।	आ कीरं पुंसुवावर्त्वं	१०
त्वं द्वि वं जिना वंशो	त्वं श्रुता संस्रकतो वृमूर्त्विध ।	अथां ते वृषवर्त्वं	११
त्वां वृमिन्द्रं पुत्रहृतं	वाउकन्तु—तुवं मुह्यं सन्धकतो ।	त मे एव वृवीर्त्वं	१२ [१] (१२४)

८ इत्येव व्यङ्गिरथा इन्द्र । इन्द्राया = (सिन्धुया वृषवी अथा कामोचुदती)

आसिद्वा ह्यो वणे	श्रींयन् वृक्षिन् भूर्त्वंप		
व इन्द्रो स्तोत्रंवाद्यसिद्वा	वृषु—उ स्ववृत्वा वंदि		१
अथर्त्वं वृक्षिन्	इतिवृत्तंशे—त्वे आ भूर्त्वंमि वृषवः ।		
तत्त्वं वृवास्तुमुच्यते	वृषोर्भ्यिन्द्र विरिभः		२
वार्त्वंम हुतु वृषं	सिन्धेविर्त्वंस्य मन्ध ।		
वर्त्वंमि जुमे जर्मन्ध	ओचुंशु वृषिं श्रुत्वं व ईरिभि		३
अथर्त्वंमि वृषुवामुर्त्वं	वृषुभि मुवा इन्द्रंस्व वृवावः ।		
तो अंस्तु वार्त्वं विवृत्तो	न रोचुंति कर्त्वं वृवावर्त्वं वृषवर्त्वं		४
त्वमिन्द्रं वृषुंशु—मि	विन्धं वृषि वृषुः ।		
वृषुवामुर्त्वं वंशिता	विन्धुंशुंति त्वं मुह्यं तवमुच्यते		५ (१२४)

अनु ते शुष्मं नुरपन्तमीयतुः क्षोणी शिग्रु न मातरा ।	
विश्वस्ति स्पृधः श्रथयन्त मन्पवे वृत्र यदिन्व तूर्यसि	६
इत ऊती वी अजरं प्रहेतारमग्रहितम् ।	
आशु जेतारं हेतारं रधीतम् मर्तुतं तुष्ट्यावुधम्	७
इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूर्तिं शतक्रतुम् ।	
समानमिन्द्रमवसे हवामहे वर्तवान वसुजुवम्	८ [३] (१६५२)

(१००)

(१२) १-३, ६-१२ नेमो भार्गवः, ४-५ इन्द्र । इन्द्र, ८ सुपर्णा, ९ वज्रो वा, १०-११ वाह ।
त्रिष्टुप्, ६ जगती, ७-९ मनुष्टुप् ।

अयं तं पामि तन्वां पुरस्तां विश्वे वेवा अमि मा यन्ति पश्वात् ।	
एदा मद्य वीधरो भागमिन्द्रां ऽऽदिन्मयां कृणवो वीयाणि	१
वर्धामि ते मधुनो मक्षमये हितस्तें भागं सुतो अस्तु सोमः ।	
असंश्च त्व वक्षिणतः सखा मे ऽधा वृत्राणि जङ्घनाव मूरिं	२
प्र मु स्तोमं भरत वाज्ररन्त इन्द्राय सत्य यदि सत्यमस्ति ।	
नेन्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ई वदर्शं कममि प्दवाम	३
अयमस्मि जरितः पश्य मेह विश्वां जातान्यभ्यास्मि मद्वा ।	
ऊतस्य मा प्रविशो वर्धय न्यावर्षिरो भुवना वर्दरीमि	४
आ यन्मा वेना अरुहसुतस्यै एकमासीन ह्यर्यतस्यै पुष्टे ।	
मनश्चिन्मे ह्व आ प्रत्यवोच वचिक्वृच्छिशुमन्तः सखायः	५
विश्वेत् ता ते सर्वनिषु प्रधाच्या या ष्वकथं मघवन्निन्द्र सुन्वते ।	
पारावत् यत् पुरुसमृतं वस्त्रपावृणो शर्माय ऋषिवन्धवे	६ [४]

प्र नून धावता पृथङ् नेह यो वी अवावरीत् ।	
नि धी वृतस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत्	७
मनोजवा अर्पमान आयत्सीमंतदत् पुरम् ।	
दिवं सुपर्णो गत्वाय सोमं वाज्रिण आभरत्	८
समुद्रे अन्तः शपत उज्रा वज्रो अमीवृत ।	
भरन्त्यस्मै संयतं पुरःप्रस्रवणा बलिम्	९

पद्मान्वर्णस्यविभेद्युत्पत्तिं पट्टीं वृषामर्षं मितुवावर्षं मुग्धा ।
 चरामु ऊर्ध्वं कुण्डे वर्षाति कं स्विकृत्वाः प्लुमं वांगम १०
 वृषीं वाचमज्जपन्त वृषा—स्तं निम्बकंजं प्रसर्ता वदन्ति ।
 सा न्यं मुग्धेत्सुवर्षं वृषामा प्रेम्बामुत्सुम्पुत्सु मुपुत्ति ११
 सवर्षं विम्बो विदुरं वि वंजस्तु धीर्बुद्धिं सुबे वक्रां प विम्बम ।
 इमां वृषं विजवां विदुः—निम्बस्य प्लुमं प्रसुव विम्बुप्या १२ [५] (१११०)

(१ १)

१६ अथर्वविभाषिका । विद्यावर्षात्, ५ विद्यावर्षावधिकारः, ९ अथर्विकारः, ७-८ अथर्विकारः, ९ १ वापुः
 ११ ११ वर्षात्, ११ अथा नृवर्षज वा, १३ अथर्विकारः, १५-१६ वीः । १-२ अथावा =
 (वृषात् कजेवृषात्), ३ अथर्वी, ३ अथर्वेवृषात् ५-११ अथावा = (विद्या वृषात्,
 कज कजेवृषात्) १३-१६ विदुरः ।

चरामिषा व मर्षं इज्जुमं वृषतांतेपे ।
 पो मुनं विद्यावर्षावधिकारं वापुजे इम्बवर्षावये १
 वर्षिष्यन्तवा उदुष्यन्ता मपु राज्यां वीर्षुचुरंवा ।
 सा वापुता न वृषां रवर्षात् सुबं वृषिष्य प्रसिर्षिः २
 म पो वीं विद्यावर्षावधिकारे वृषे वावर्षत् । अथर्वीवृषीं वरंरु ३
 म वः संपुष्ये न पुष्यं वींते न वंजामपु रजते ।
 तस्मात्सो मुप वृषिष्यवर्षात् वापुम्बं न वरुष्यतम् ४
 म विद्याव वापुष्ये वंजुष्यंरुतावसते ।
 कुण्डप्यं वर्षेने कम्पं वर्षे लोभं राजन्तु मरुत ५ [६]
 ते विंविरे अमुषं वेम्पु वस्ये—र्षं पुषं विम्बुषाम् ।
 ते वामाम्पुवृता मर्षीना—वर्षवा अमि वंजये ६
 वा मे वृषासुधंया पुमर्षवति वर्षा ।
 इमा वीं वरुष्या वृषेवर्षा वति वृष्यामि वीतये ७
 प्रुषि वृषावृषात् इमांवे वृषांर्षा वरुषीवन्तु ।
 वापुं वृषां वृषीवर्षां वितं मपु वृषांवा पुमर्षीव ८
 वा न्यं वृषं विदुःवृषं वापुं वापुं वृषावर्षिः ।
 अथर्वः प्रुषिं वृषीं वींतांते ९ (११०१)

वेत्यध्वर्युः पथिमी रजिष्ठैः प्रति ह्यन्यानि वीतये ।

अधा नियुत्व उमर्यस्य नः पिब शुचिं सोमं गवांशिरम् १० [७]

वण्महो असि सूर्य वळादित्य महो असि ।

महस्ते सतो महिमा पनस्यते ऽद्धा देव महो असि ११

वद्र सूर्यं श्रवसा महो असि सत्रा देव महो असि ।

मन्ना देवानामसुर्यं पुरोहितो विभु ज्योतिरवाभ्यम् १२

इय या नीच्यकिणीं रूपा रोहिण्या कृता ।

चित्रैव प्रत्यदर्शयत्युन्तकुंशसु धाहुषु १३

प्रजा ह तिस्रो अत्यापमीपुन्व्युन्वा अकममितो विविधे ।

बृहद्धं तस्थौ मुवनेष्वन्तः पवंमानो हरित आ विवेश १४

माता रुद्राणां दुहिता वसुना स्वसादित्यानाममृतस्य नार्भिः ।

प्र नु वौचं चिकितुषे जनाय मा गामनांगामर्दिति वधिष्ठ १५

वचोविबु वाचमुक्तीरयन्तीं विभ्वाभिर्धीभिरुपतिष्ठमानाम् ।

देवीं देवेभ्यः पर्येयुषीं गा मा मावृक्त मर्त्यो वृध्रचेता १६ [८] (१६८०)

(१०२)

२२ भार्गवः प्रयोगः, अग्निर्वाँस्पत्यः, पावको वा, सद्यसः पुषी शृणपति-यविष्ठी
तयोवाँभ्यतर । अग्नि । गायत्री ।

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव वृशुषे ।

कविर्गृहपतिर्युवा १

स न ईळानया सह देवाँ अग्ने बुवस्पुवा ।

चिकिद्विमानवा बंह २

त्वया ह स्वियुजा वय चोर्विष्ठेन यविष्ठ्य ।

अग्निं ष्मो वाजसातये ३

और्विभृगुवच्छुचि मप्रवानवदा ह्वे ।

अग्निं समुद्रवांससम् ४

ह्वे वातस्वन क्वि पर्जन्यंक्रन्थ सह ।

अग्निं समुद्रवांससम् ५ [९] (१६८५)

आ ज्ञं संक्षिप्तं च मन्त्रस्येव मुनिं बुधे ।	
अग्निं संशुद्धं वासवम्	६
अग्निं वा वृषभं—मधुपानं पुष्टयम् ।	
अप्यस्य मन्त्रे तद्देवता	७
अथ पत्नी न आमुक्त्वा स्वर्ग्यं कृतेषु तदर्थम् ।	
अस्य कस्य चक्षुःश्रवणः	८
अथ किञ्च अग्निं विद्ये अग्निर्विद्युं पश्यते ।	
आ वासुदेवं नो वदत	९
विश्वं वासुदेव स्तुतिं देवतुषां वृक्षपर्वणम् ।	
अग्निं वृक्षेभ्युं वृक्षम्	१ [१]
अग्निं वृक्षपर्वणं चित्तं ज्येष्ठे चो स्तेषु ।	
वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	११
अग्निं न वृक्षपर्वणम् वृक्षपर्वणं विद्युं वृक्षपर्वणम् ।	१२
अग्निं न वृक्षपर्वणम्	१२
अथ त्वा आमुक्त्वा विद्युं देवितुषां वृक्षपर्वणम् ।	
अग्निं वृक्षपर्वणं वासुदेवम्	१३
अथ विद्युं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणं वासुदेवम् ।	
अग्निं विद्युं वृक्षपर्वणं	१४
अथ वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणं अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम् ।	
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	१५ [११]
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम् ।	
आ वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणं	१६
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम् ।	
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	१७
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	१८
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	
अग्निं वृक्षपर्वणं वृक्षपर्वणम्	१९ (१११)

यवैश्चे कानि कानि चि—दा ते दाकृणि बुध्मसि ।	
ता जुषस्य यविण्ड्य	२०
यवस्युपजिह्विका यद्वृधो अतिसर्पति ।	
सर्वं तवस्तु ते घृतम्	२१
अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत् मर्त्यः ।	
अग्निमीधे विवस्वमिः	२२ [१२] (१७०९)

(१०३)

१४ सोभरिः काण्य । अग्निः । १४ भस्मावृतः । युद्धती, ५ पिराश्रूपा, ७, ९, ११, ११ सतोमृहती ।
८, ११ ककुपः । १० हृषीयसी, १४ मनुष्टुप् ।

अर्वाशिं गातुवित्तमो यस्मिन् व्रतान्पावृधुः ।	
उपो पु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षन्त नो गिरः	१
प्र वैवोवासो अग्निर्वैवाँ अच्छा न म्रज्मना ।	
अनुं मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नार्कस्य सानवि	२
यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चकृत्यानि कृण्वत* ।	
सहस्रसां मेधसाताविव तमना ऽग्नि धीमिः संपर्यत	३
प्र य राये निर्नीपसि मर्तो यस्ते वसो दाशत् ।	
स वीरं धत्ते अग्न उक्थशासिन् तमना सहस्रपोषिणम्	४
स हृब्धे चिद्रुमि तृणति व्राजमर्वता स धत्ते अक्षिति श्रवः ।	
त्वे वैवत्रा सदा पुरुवसो विश्वा वामानि धीमहि	५ [१३]
यो विश्वा दर्यते वसु होता मन्द्रो जनानाम् ।	
मधोर्न पात्रां प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यन्वयमये	६
अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुवानवो मर्मूज्यन्ते वैश्वयवः ।	
उभे तोके तनये वस्म विश्पते परिं राधो मघोनाम्	७
प्र मंहिष्ठाय गायत क्रतामै वृहते शुक्रशोचिषे ।	
उपस्तुतासो अग्रये	८
आ वंसते मघवां वीरव्यशः समिन्द्रो घृम्याहुतः ।	
कुविन्नो अस्य सुमतिर्नधीयस्य च्छा वाजैमिरागमत्	९ (१७११)

मण्डलं विद्यायां सुखात्प्राप्तमिच्छियम् ।

अपि रक्षायां परमम्

१ [१४]

अविद्या यो निर्विद्या वेर्विद्या वा स्या युक्तिर्वा बुधमेति ।

बुध्या स्वयं बहुजे मार्गपा विद्या वाञ्छं विद्यामत

११

मा अत्र ह्यधीनामनिधि-वर्तुरपिः पुंरुपभूत एष्य ।

वा सुदाता स्वच्छन्द

१२

ये ते विदुषे जप्यन्तिविमुक्ता अत्र केमिच्छिर्वर्ष ।

कुपिभिन्निन्निन्नामीर्षु कुर्यात् सुखार्थं स्वच्छन्द

१३

अथ वापि सुखार्थं वा कुत्रेपि लोभपीतये ।

लामर्षा उरं ह्यप्युत्तं सुखार्थं स्वच्छन्द

[४][५][१०१४]

॥ इत्यर्थं मन्त्रं समाप्तम् ॥

मंत्र-संख्या

संस्कृत-संस्कृत-संस्कृत

५१००

संस्कृत-संस्कृत (संस्कृत-संस्कृत)

१०११

(संस्कृत-संस्कृत)

संस्कृत-संस्कृत

१०११

अथ नवमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-२४]

१० मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

स्वादिष्ठया मरिष्ठया	पवंस्व सोम धारया	। इन्द्राय पातवे सुतः	१
रक्षोहा विश्वचर्पणि	रुमि योनिमयोहतम्	। द्रुणां सधस्थमासदत्	२
वरिषोधार्तमो मव	मंहिष्ठो वृत्रहन्तमः	। पर्षि राधो मघोनाम्	३
अभ्यर्ष महानां	देवानां वीतिमन्धसा	। अमि वाजमुत श्रवः	४
त्वामच्छां चरामसि	तविदर्थं विवेदिवे	। इन्द्रो त्वे न आशासं	५ [१६]
पुनाति ते परिसृतं	सोम सूर्यस्य बुहिता	। वारेण शश्वत्ता तना	६
तमीमण्वीः समर्य आ	गृणन्ति योर्पणो वश	। स्वसारः पार्षि विवि	७
तमीं हिन्वन्त्यगृवो	धमन्ति बाकुरं वृत्तिम्	। त्रिधातुं वारण मधुं	८
अमीर्धममघ्यां उत	श्रीणन्ति धेनवः शिशुम्	। सोममिन्द्राय पातवे	९
अस्येदिन्द्रो मवेष्वा	विश्वां वृत्राणि जिघ्रते	। शूरो मघा च मंहते	१० [१७] (१०)

(२)

१० मेधातिथिः काण्वः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवंस्व वेधधीरतिं	पुवित्रं सोम रक्षां	। इन्द्रमिन्द्रो वृषा विश	१
आ षण्यस्व महि प्सरो	वृषेन्दो द्युन्नवत्तम	। आ योनिं धर्णसिः सवः	२
अर्धुक्त मियं मधु	धारां सुतस्य वेधसः	। अपो वसिष्ठ सुक्रतुः	३
महान्तं त्वा महीर	न्वापो अर्धन्ति सिन्धवः	। यत्रोर्भिर्वासयिष्यसे	४
समुद्रो अप्सु मांमृजे	विष्टममो धुरुणो विवः	। सोमः पुवित्रं अस्मयुः	५ [१८]
अचिक्रवृद्वृषा हरिं	महान् मित्रो न वर्शतः	। स सूर्येण रोचते	६
गिरस्त इन्वु ओजसा	मर्मृज्यन्ते अपस्युर्वः	। यामिर्मदाय शुम्भसे	७
त त्वा मदाय घृष्य	उ लोककृत्लुमीमहे	। तव प्रशस्तयो महीः	८
अस्मभ्यमिन्द्रविन्द्रयु	र्मध्वः पवस्व धारया	। पर्जन्यो वृष्टिर्मां इव	९
गोषा इन्द्रो नृपा अस्य	श्वसा वाजसा उत	। आत्मा यज्ञस्य पूष्यं	१० [१९] (२०)

(१)

१ आशीर्वादिः श्रुतारोक्त इतिभ्यो वैश्वानरिभ्यो वृकटात् । वक्रायाश्च श्लेषा । कण्ठ्ये ।

एव श्रेया अर्थायः	एवंशीर्वा इतिभ्यो	। श्रुति श्रेयसांश्रुतार्थम्	१
एव श्रेयो श्रिया कृतो	इति श्रुतिं धावति	। एवमात्रो अर्थायः	२
एव श्रेयो विप्रमुनिः	एवंमान कृत्युभिः	। इतिश्रुत्यां च मुन्यो	३
एव विप्रान्ति शर्था	श्रुते पठित्वा कर्त्तव्येभ्यः	। एवमानः श्रियाइति	४
एव श्रेयो रथर्षिः	एवंमानो वसस्पति	। श्रुतिश्रुत्यां च श्रुत्याम्	५ [१]
एव विप्रैरिन्द्रो	एव श्रेयो वि गच्छते	। इन्द्रश्रुत्यां च श्रुत्याम्	६
एव श्रुतिं वि वाचति	श्रुते रथांश्चि धारणा	। एवमात्रा कर्त्तव्यम्	७
एव श्रुतिं श्रुत्यां च	श्रुते रथांश्चि कृतम्	। एवमाना स्वश्रुतः	८
एव श्रेयो अर्थायः	श्रेयो श्रेयसां कृता	। इति प्रविशं अर्थायः	९
एव श्रु भ्य पुंश्रुतो	एवंमानो पुंश्रुतिभिः	। धारणा कर्त्तव्यं श्रुत्या	१ [११] (१०)

(४)

१ श्रुत्यां च श्रुत्यां च । एवमात्रा श्रुत्या । एवमात्रे ।

एव श्रेयो अर्थायः	एवंमानो मङ्गि कर्त्तव्यः	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	१
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	२
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	३
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	४
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	५ [११]
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	६
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	७
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	८
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	९
एव श्रेयो श्रुत्यां च	श्रुत्यां च श्रेयो श्रुत्यां च	। अर्थां श्रुते कर्त्तव्यत्वात्	१ [११] (४)

(५)

११ काश्यपोऽसितो देवलो वा । आग्नीसूक्त= (१ इध्मः समिद्धोऽग्निर्वा, २ तनूनपात्, ३ इच्छः, ४ बर्हिः, ५ देवीर्द्वार, ६ उपासानपता, ७ दैव्यी होतारौ प्रचेतसो, ८ तिस्रो देव्यः सरस्वतीळामारत्या, ९ त्वष्टा, १० वनस्पति, ११ स्वाहाकृतया) । गायत्री, ८-११ अनुष्टुप् ।

समिद्धो विश्वतस्पतिः	पर्वमानो वि राजति । प्रीणन् वृषा कर्निकवृत्	१
तनूनपात् पर्वमानः	शृङ्गे शिशानो अर्धति । अन्तरिक्षेण रारंजत्	२
इच्छेन्यः पर्वमानो	रुपिर्वि राजति द्युमान् । मधोर्धाराभिरोजसा	३
बर्हिः प्राचीनमोजसा	पर्वमानः स्तृणन् हरिः । देवेषु देव ईयते	४
उदार्तिर्जिहते बृहद्	द्वारो देवीर्हिरण्ययीः । पर्वमानेन सुदृता	५ [२४]
सुशिल्पे बृहती मही	पर्वमानो वृषण्यति । नक्तोपासा न दर्शति	६
उमा देवा नृचक्षसा	होतारा दैव्या ह्रुवे । पर्वमान इन्द्रो वृषा	७
भारती पर्वमानस्य	सरस्वतीळा मही ।	
इम नो यज्ञमा गमन्	तिस्रो देवीः सुपेशस	८
त्वष्टारमग्रजां गोपां	पुरोयावानमा ह्रुवे ।	
इन्द्रुन्द्रो वृषा हरिः	पर्वमानः प्रजापतिः	९
वनस्पतिं पर्वमान	मध्वा समेङ्गिध धारया ।	
सहस्रवल्श हरित	भ्राजमानं हिरण्ययम्	१०
विश्वे देवा. स्वाहाकृतिं	पर्वमानस्या गत ।	
वायुर्बृहस्पतिः सूर्यो	ऽग्निन्द्रं सजोषसः	११ [२५] (५१)

(६)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पर्वमानः सोमः । गायत्री ।

मुन्द्रयां सोम धारया	वृषा पवस्व देवयुः । अग्न्यो वारेष्वस्मयुः	१
अभि त्य मद्यं मनु	मिन्दुविन्द्र इति क्षर । अभि वाजिनो अर्धतः	२
अभि त्यं पूष्यं मदं	सुवानो अर्षं पवित्र आ । अभि वाजंमृत श्रवं	३
अनु वृप्तास इन्व्व	आपो न प्रवतासरन् । पुनाना इन्द्रमाशत	४
यमत्यमिव वाजिनं	मृजन्ति योषणो दश । यने कीळन्तमत्यविम	५ [२६]
त गोमिद्वृषण रसा	मदाय देवर्षीतये । सुत भाराय स संज	६

(९)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पचमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रिया विवः क्विर्वयांसि नृप्योर्हितः	। सुवानो याति क्विक्रतु	१
प्रम क्षयाय पन्यसे जनाय जुष्टो अद्वहे	। वीत्यर्षं चनिष्ठया	२
स सुनुमांता शुचिर्जातो जाते अरोचयत्	। महान् मही कृतावृधा	३
स सप्त धीतिभिर्हितो नद्यो अजिन्ववृनुहः	। या एकमक्षिं वावृधुः	४
ता अभि सन्तमस्सृत महे युवानमा दधुः	। इन्दुमिन्दु तव व्रते	५ [३२]

अभि वह्निरमर्त्यः सप्त पश्यति वार्वहि	। क्रिविर्वृवीरतर्पयत्	६
अवा कल्पेषु न पुमस्तमांसि सोम योध्या	। तानि पुनान जह्वन	७
नृ नर्यसे नर्वीयसे सूक्तार्य साधया पथ	। प्रन्नवट्रोचया रुच	८
पर्वमान महि श्रवो गामश्वं रासि वीरवत्	। सना मेधां सना स्व	९ [३३] (८७)

(१०)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पचमान सोम । गायत्री ।

म स्थानासो रथा इवाऽध्वन्तो न श्रवस्वयः	। सोमांसो गुपे अंजुष्ट	१
द्विन्वानासो रथा इव इधन्विर गर्भस्त्यो	। भरांसं कारिणामिध	२
राजानो न पशंस्तिभि सोमांसो गोभिरश्नते	। यज्ञो न सप्त धातृभि	३
परि सुवानाम् इन्द्वो मद्राय उर्हणा गिरा	। सुता अपन्ति धारया	४
आपानासो धिवस्वतो जनन्त उपसो भर्गम्	। सूर्यो अण्व वि तन्वते	५ [३४]

अप द्वारां मर्तानां प्रवा ऋण्यन्ति कारयं	। वृष्णो हरस आपयं	६
समीचीनासं जास्तं हवानां सत्तर्जामयः	। प्रवृमेकैस्प पिपंतः	७
नामा नार्भि नृ आ अं चर्ध्विन सूर्यं सचां	। कुभेरपत्यमा द्वि	८
अभि प्रिया विवस्वद मं च्युभिर्गुता हितम्	। मूर्धं पदपति चदांमा	९ [३५] (९१)

(११)

१ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पचमान सोम । गायत्री ।

उपांथ्ये मापता नृ पर्वमानायै द्वि	। अभि मेधां इ दान	१
अभि ते नृपुत्रा पयोऽध्वनामा अदिषुः	। इषु इमार्यं वेष्पु	२
स न दवस्व अ गोः अ जनाय जनयते	। स गान्त्रोपयोष्य	३

मनुष्यं नु स्वर्गवत्	ऽकुर्वन् विविस्पृष्टं ।	सोमोऽथ ग्राह्यवत्	४
हस्तं प्युतसिर्द्धिभिः	सुतं सोमं पुनीतम् ।	मनुष्यं भासतां मनुष्यं	५ [३६]
मनुष्यं पूर्णं सीमन्तं	बुधेभ्युमिर्बन्धितम् ।	ह्यमुमिर्मां वृषात्तम्	६
अभिर्द्धा विर्वर्द्धिभिः	परंस्व सोमं सं पर्वं ।	वेत्तेभ्योऽनुवाङ्मुञ्चन्	७
इन्द्रोऽप सोमं पालयि	महांश्च परं विष्णुतः ।	अमुभिर्म्यजंस्तुस्पर्शितः	८
एवंवान मुषीर्यै	एदि स्यात् रिरीद्धि नः ।	ह्यमुभिर्द्धांश्च सो पुजा	९ [३७] (१०)

(११)

१ अक्षय्योऽपिडा देवयो वा । वनमत्ता लोकः । गावयो ।

सोमं मनुष्यमिर्द्धाः	सुतां कुतस्तु सप्तने ।	इन्द्रोऽप मनुष्यमत्तां	१
अभि विद्यां अनुकृतु	गावां कुतं न कुतः ।	ह्यनु सोमंस्व कुतर्ब	२
मनुष्यं पुतं हंसि सप्तने	सिन्धुऽकुर्मा विपुमित् ।	सोमो ग्रीषि व्यधि पितः	३
विषां नामां विषसुष्ये	ऽप्यो वाँ महीवते ।	सोमो वः सुवर्द्धाः कुषि	४
पः सोमः कुतः कुतः	अमताः प्रविशु आहितः ।	तद्विभुः परं वत्सजे	५ [३८]
न वाङ्मिन्वोरिष्यसि	सनुष्यस्याधि विष्ठापि ।	मिन्वुन् सोमं मनुष्यमर्ष	६
मिन्वेषताहो वनुस्पर्शितः	वीनामुन्तः संकुर्वन् ।	विष्ठागो वासुधा कुम्भ	७
अभि प्रिया विषसुष्या	सोमं विन्वुमो अर्धसि ।	विर्दस्तु वारंषा कुषि	८
जा पंशवात् धारव	इविं सुहर्षवर्धतम् ।	अस्ते ईन्दा स्वासुर्ष	९ [३९] (११)

१ अक्षय्योऽपिडा देवयो वा । वनमत्ता लोकः । गावयो ।

सोमं पुत्रान्ते अर्धसि	सुहर्षवाप्ये अर्धसि ।	वापारिर्द्धास्व मिन्वुमत्तम्	१
एवंवात्तमवस्यन्ते	विर्वनुमि न गावत ।	सुष्ठाव्यं वेवर्धितये	२
एवंनु वाजंसात्तये	सोमः सुहर्षव्यजतः ।	मत्तान्ता वेवर्धितये	३
कुत नो वाजंसात्तप	एवंस्व सुहारीरिवां ।	सुवर्धित्यां सुवीर्ये	४
ते नः सुहर्षिर्ब इविं	एवंमत्ता सुवीर्यम् ।	सुष्ठाना सुवात्त इवर्द्धा	५ [१]
अस्यां विष्ठाया न वेवृषि	एवंमत्तं वाजंसात्तये ।	वि वाजंमर्द्धासुसतः	६
वाष्वा अर्धमतीवर्द्धो	अभि कुतं न कुतः ।	सुपुम्भिर वाजंस्तयोः	७
सुम्भ इन्द्रोऽप मत्तः	एवंमात्तं अर्धमत्तम् ।	विष्ठा वपु विषो वधि	८
अपुष्ठातां जराभ्यः	परंमत्ता सुवर्द्धाः ।	सोनांकृतम् सीमन्त	९ [२] (११)

(१४)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रासिंश्वदत् कविः	सिन्धोरुर्मावर्धि धितः ।	कार विभ्रत पुरुस्पृहम्	१
गिरा यवी सर्वन्धवः	पञ्च माता अपस्यवः ।	परिष्कृण्वन्ति धर्णसिम	२
आवस्य शुभिणो रसे	विश्वे देवा अमत्सत ।	यवी गोभिर्वसायते	३
निरिणानो वि धावति	जहृच्छर्पाणि तान्वा ।	अत्रा स जिघ्रते युजा	४
नसीमिर्यो विवस्वतः	शुभो न मामृजे युवा ।	गाः कृण्वानो न निर्णिजम्	५ [३]
अति धिती तिरश्वता	गव्या जिगात्यणव्या ।	वृगनुर्मियर्ति यं विदे	६
अभि क्षिपः समग्मत	मर्ज्यन्तीरिपस्पतिम् ।	पृष्ठा गृभ्णात वाजिनः	७
परि विव्यानि मर्षंश्व	विश्वानि सोम पार्थिवा ।	वसूनि याह्यस्मयुः	८ [४] (१३१)

(१५)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष धिया यात्यणव्या	ह्यारो रथेमिराशुभिः ।	गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्	१
एष पुरु धियायते	बृहते देवतातये ।	यत्रासुतास आसते	२
एष हितो वि नीयते	ऽन्तः शुभ्रावता पथा ।	यवी तुअन्ति मूर्णयः	३
एष शृङ्गाणि बोधुव	च्छिशीति यूथयोऽ वृषा ।	नुम्णा वधान ओजसा	४
एष रुक्मिभिरीयते	वाजी शुभ्रेमिरंशुभिः ।	पतिः सिन्धूना मवन्	५
एष वसूनि पिब्युना	परुषा ययिषो अति ।	अव शार्वेषु गच्छति	६
एत मृजन्ति मर्ज्य	सुप द्रोणेष्वायवः ।	प्रचक्राणं महीरिपः	७
एतमु त्य वहा क्षिपो	मृजन्ति सप्त धीतयः ।	स्वायुधं मविन्तमम्	८ [५] (१३९)

(१६)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते सोतार ओण्योऽ	रस मवाय घृष्वये	सर्गो न तक्त्येतशः	१
क्त्वा वक्षस्य रथ्य	सुपो वसानमन्वसा	गोपामन्धेषु सश्विम	२
अनतमप्यु वृष्टरुं	सोमं पवित्र आ सृज	पुनीहीन्द्राय पातवे	३
प्र पुतानस्य चेतसा	सोमः पवित्रे अर्षति	क्त्वा सधस्थमासदत्	४ (१४३)

वृद्धे मु स्वर्तवते ऽनुवाच विप्रिस्वृत् । ताम्वाच सुवर्तवते ४	
इत्तंभुतप्रिप्रिभिः सुतं सोमं पुनीतम् । मन्वावा चंक्ता ननु ५ [११]	
ननुतेवृषं सीवत इद्रेवृमि र्वीवीतन । इन्वृमिन्वृ इवातम् ६	
अमिच्छा विर्वेभिः परस्व सोम इ गव । देवेर्वा अनुवाचान् ७	
इन्वाप सोम परमि मन्वाप परि विन्वते । अमिन्वृमिन्वृत्तः ८	
परंजान सुवीर्यं रवि तामि रिपीभि नः । इन्वृमिन्वृष मो वृजा ९ [१७] (१०)	

(११)

१ अथर्ववेदः सूक्तम् देवता वा । अथर्ववेदः सूक्तम् । अथर्ववेदः

सोमं अनुमिन्वृषा वृजा इत्तपु तामि । इन्वाप मन्वृमिन्वृत्तः १	
अमि विधा अनुवृत्त गवो वृत्तं न अतः । इन्वा सोमं वृत्तं २	
अनुवृत्तं वृत्तं वृत्तं सिन्वापुर्मा विपुवित् । सोमं गीरी चरि विः ३	
विषो वामा विचक्रुवो ऽन्वो वारं म्पिपे । सोमो वं सुवृत्तं वृषि ४	
वः तामः वृत्तं वृत्तं अन्वो वृत्तं भावितः । तामिन्वृः परि वृत्तं ५ [१८]	
व वाचमिन्वृत्तं सवृत्तं विपुवित् । विन्वृत्तं वृत्तं मन्वृमिन्वृत्तं ६	
मिन्वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । विन्वृत्तं वृत्तं वृत्तं ७	
अमि विपु विचक्रुवो वृत्तं वृत्तं वृत्तं । विन्वृत्तं वृत्तं वृत्तं ८	
आ वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ९ [१९] (११)	

—

१ अथर्ववेदः सूक्तम् देवता वा । अथर्ववेदः सूक्तम् । अथर्ववेदः

तामः वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं १	
परंजानमन्वृषो विर्वेभिः वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं २	
परंजान वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ३	
वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ४	
न मः वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ५ [१]	
अत्या वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ६	
वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ७	
वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ८	
अपुवृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं । वृत्तं वृत्तं वृत्तं वृत्तं ९ [२] (११)	

(१४)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

परि प्रासिष्यदत् कृविः	सिन्धोरुमावार्ध भितः ।	कार विभ्रत पुरुस्पृहम्	१
गिरा यवी सर्वन्धवः	पञ्च वाता अपस्यव ।	परिष्कृण्वन्ति धर्णासिम्	२
आर्षस्य शुष्मिणो रसे	विश्वे देवा अमत्सत ।	यवी गोभिर्वसायते	३
निरिणानो वि धावति	जहृच्छयाणि तान्वा ।	अन्ना स जिघ्रते युजा	४
नतीभिर्यो विवस्वतः	शुभ्रो न मामृजे युवा ।	गाः कृण्वानो न निर्णिजम्	५ [३]
अति धिती तिरश्चता	गव्या जिगात्यण्व्या ।	वग्नुर्मियति यं विदे	६
अमि क्षिपुः समग्मत	मूर्जयन्तीरिपस्पतिम् ।	पृष्ठा गृभ्णात वाजिनः	७
परि विव्यानि मर्षुश्व	विश्वानि सोम पार्थिवा ।	वसूनि याह्यस्मयुः	८ [४] (१३१)

(१५)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष धिया यात्यण्व्या	शूरो रथेमिराशुभिः ।	गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्	१
एष पुरु धियायते	बृहते देवतातये ।	यन्नामृतास आसते	२
एष क्षितो वि नीयते	ऽन्तः शुभ्रावता पथा ।	यवी तुञ्जन्ति मूर्णयः	३
एष शूद्राणि दोषुव	च्छिशीति यूथ्योऽं वृषा ।	नुम्णा वधान ओजसा	४
एष रुक्मिर्मिरीयते	वाजी शुभ्रेमिरंशुभिः ।	पतिः सिन्धूना भवन्	५
एष वसूनि पिब्वुना	परुषा ययिषो अति ।	अव शावेषु गच्छति	६
एतं मृजन्ति मर्ज्य	मुप द्रोणेष्वायवः ।	प्रचद्वाण महीरिषः	७
एतमु त्यं वहा क्षिपो	मृजन्ति सप्त धीतयः ।	स्वायुधं मविन्तमम्	८ [५] (१३२)

(१६)

८ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ते सोतार ओण्योऽ	रसं मवाय घृष्वयि ।	सर्गो न तक्त्येतशः	१
क्रत्वा वक्षस्य रथ्य	मपो वसान्मन्धसा ।	गोपामणेषु सश्विम	२
अनतमन्सु बुष्टरं	सोमं पविष्ट आ सूज ।	पुनीहीन्द्राय पातवे	३
प्र पुतानस्य चेतसा	सोमः पवित्रे अर्षति ।	क्रत्वा सधस्यमासवत्	४

(१३३)

व त्वा ममोदितिविषु	इन्द्रु सोमो अमुसत	। ओ मरुष क्रुरिषः	५
पुत्राना क्रुये सुम्बवे	विष्म अर्षिभूमि विषे	। ह्यो व गोभु विष्मति	६
विषो म समु विष्पुषी	धारा तुलसं वेवसः	। वृषां प्रविषे अर्षति	७
त्वं त्वेव विष्पुषि	तदा पुत्रान् आभु	। अम्भो वां वि धर्षति	८ [९] (१०)

(१०)

८ काश्यपोऽपिठो देवको व । पचयता सोम । कचयी ।

व विष्मन्व विष्मन्वो	इमता वृषाणि सुर्वेवः	। सोमं अनुभयमासर्षः	१
अभि सुजानात् इष्वो	इष्वापः पुत्रिर्भविष	। इषुं सोमांसो अह्वरन्	२
अनुर्विर्मन्तुतो मनुः	सोमः प्रविषे अर्षति	। विष्मन् एषांसि देवकुः	३
जा कुलसंभु धामनि	प्रविषे परि विष्पते	। सुम्बेवुंकेषु वधति	४
अग्नि वी धाम रोत्रना	रोत्रन् व धामो विवध	। इष्मन् सुभुं व धर्षन्	५
अभि विषं अनुष्व	सुर्वन् पुत्रस्य क्रुरर्ष	। वृषांसिधर्षति विष्म	६
सुं त्वा क्रुजितुं मरुं	प्रीतिविषां अनुसर्षः	। मृगर्षि देवतातये	७
वृषावसुपुमन् सर	सिवा सुवसुवसवः	। वारुं सुवसं प्रीहर्	८ [७] (११)

(११)

७ काश्यपोऽपिठो देवको व । पचयता सोम । कचयी ।

परि सुजाया विष्पिषा	प्रविषे सोमो अहाः	। मरुं सुर्वेष अंसि	१
त्वं विपुस्ये क्रुविर्भु	व पुत्रमर्षवः	। मरुं सुर्वेषा अंसि	२
तपु विषं सुजावहा	वेवसः प्रीतिवसत	। मरुं सुर्वेष अंसि	३
आ पा विष्पति धारुं	वृषि हस्तपार्शुषे	। मरुं सुर्वेषा अंसि	४
व इवे पारुसी वृषि	धं सुतरुं वाहि	। मरुं सुर्वेषा अंसि	५
प्री पो वेर्वसी वृष	सुषो धर्मप्रिषेति	। मरुं सुर्वेषा अंसि	६
त मृष्मी कुलशेषा	पुत्रान्दे अविह्वर	। मरुं सुर्वेषा अंसि	७ [८] (११)

(११)

७ काश्यपोऽपिठो देवको व । पचयता सोम । कचयी ।

वन् तान् विष्मन्वर्ष	विष्मं पार्षिभुं वरुं	। वरुं पुत्रान् आ मरु	१
वृषे वि ष्वः मर्षिणी	इर्षवः सानु गार्षी	। इजाना विष्पुतु विषः	२ (११)

वृषां पुनान् आयुषु	स्तनयन्नाधि वर्हिषि	। हरिः सन् योनिमासवत्	३
अवावशन्त धीतयो	वृषमभ्याधि रेतसि	। सुनोर्वत्सस्य मातरः	४
कुविद्वृषण्यन्तीभ्यः	पुनानो गर्भमावधत्	। याः शुक्र वृहते पर्यः	५
उप शिक्षापतस्थपो	मियसुमा धेहि शञ्जुषु	। पर्वमान विदा रयिम्	६
नि शत्रोः सोम वृष्ण्य	नि शुष्म नि वयस्तिर ।	द्वे वा सतो अन्ति वा	७ [९] (१६९)

(१०)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ऋर्वैववीतये	ऽन्यो वारोमिरपति	। साह्वान् विश्वां अभि स्पृधः	१
स हि र्मा जरितृभ्य आ	वाज गोमन्तमिन्वति ।	पर्वमानः सहस्रिणम्	२
परि विश्वानि चेतसा	मृशसे पवसे मृती	। स नः सोम श्रवो विद	३
अभ्यपे बृहद्यशो	मृचवभ्यो ध्रुव रयिम्	। इपं स्तोतृभ्य आ मर	४
त्व राजेध सुव्रतो	गिरं सोमा विवेशिथ	। पुनानो वद्वे अद्भुत	५
स वह्निरप्सु वृष्टरो	मृज्यमानो गर्भस्त्योः	। सोमश्चमूपुं सीवति	६
क्रीळ्मस्वो न मंहयुः	पवित्रं सोम गच्छसि	। वधत् स्तोत्रे सुवीर्यम्	७ [१०] (१७३)

(११)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते धावन्तीन्ध्व	सोमा इन्द्राय ध्रुव्यः	। मत्सरासः स्वर्विदः	१
प्रवृषण्वन्तो अभियुजः	सुध्वये वरिवोविदः	। स्वय स्तोत्रे वयस्कृतः	२
वृथा क्रीळन्त इन्ववः	सुधस्थमभ्येकमित	। सिन्धोरुमा व्यक्षरन्	३
एते विश्वानि वार्या	पर्वमानास आशत	। हिता न सतयो रथे	४
आस्मिन् पिशङ्गमिन्ववो	दधाता द्वेनमादिशे	। यो अस्मभ्यमरावा	५
ऋमुने रथ्य नव	दधाता केतमादिशे	। शुक्रा पवध्वमर्णसा	६
एत उ त्वे अवीवशन्	काष्ठां वाजिनो अकृत ।	सत प्रासाविपुर्मतिम्	७ [११] (१८३)

(१२)

७ काश्यपोऽसितो देवलो वा । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एते सोमास आशवो	रथा इव प्र वाजिनः ।	सर्गाः सृष्टा अहेपत	१
एते वाता इधोरव	पर्जन्यस्येव वृष्टयः ।	अग्नेरिव भ्रमा वृथा	२

(१८५)

यत्वा मयोऽपि रिण्वन्तु इन्द्रो सोमां अतुमन्त । अत्रे मयां च कुरिण्वन्तु ५
पुमन्ना कृपे अण्वेषु विन्वा अर्षेण्वि विरः । इतो न मोर्षु सिप्यति ६
विषो न सानुं प्रिन्वुवी चार्त्तं सुतस्वं कुपन्तः । युवां प्रविभं अर्षति ७
त्वं सोमं विप्रुभितुं तर्मा पुमान् आयुतुं । अन्वो वातुं वि चांयति ८ [१] (१०७)

(१०)

८ अथर्ववेदिको देवको वा । वचनानां सोमा । वाचपी ।

यत् सिधन्तु रिण्वन्तो इन्तो वृजाति सूर्येचः । सोमां अतुपान्नासर्त्तः १
अभि सृत्तानाम् इन्वो वृषर्त्तः प्रुप्रिर्षिर्षिच । इन्तुं सोमां चो अक्षरम् २
असुर्षिर्षिर्षुतो मनु सोमः प्रुविभं अर्षति । सिधन् एषां चि देवतु ३
या कुतस्वन्तु वाचति प्रुविभे परि विण्वन्ते । इन्वेषु प्रुविभे वचति ४
अग्निं श्रीं सोमं रोपुमा रोपुन् न अर्षन्ते विरम् । इन्वन् तसुर्वं च चांयच ५
अभि विरां अतुवत् इन्वन् कुतस्वन्तु कुतर्त्तः । इन्वन्तु अर्षति सिधन् ६
तनुं त्वा वाग्निर्त्तुं मर्त्तं प्रुमिर्षिर्षिना अतुस्वन्तः । प्रुमन्ति देवतस्वन्तः ७
अक्षोर्षागुमर्त्तुं इत्त तीराः अथर्वन्तुमर्त्तः । चार्त्तं कुतस्वन्तुं प्रुवर्त्तः ८ [७] (१०८)

(१८)

८ अथर्ववेदिको देवको वा । वचनानां सोमा । वाचपी ।

अग्निं सृत्तानां रिण्वन्तो प्रुविभे सोमां अक्षरः । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति १
त्वं विपुमन्तं प्रुविर्षिर्षिं यत् अतुवन्तः । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति २
तनुं विन्वन्तु मर्त्तुं चो देवकोऽपि रिण्वन्तः । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति ३
आ वा विन्वन्ति वात्तं वाग्निं इत्तं चार्त्तुं चो । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति ४
य इमे रोर्षन्ती इन्दी च मर्त्तुं चो देवति । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति ५
परी चो रोर्षन्ती इमे मर्त्तुं चो अर्षति । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति ६
इ मर्त्तुं चो मर्त्तुं चो पुमान् अर्षति । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति ७ [८] (१११)

(११)

७ अथर्ववेदिको देवको वा । वचनानां सोमा । वाचपी ।

अथ सोमं प्रुविभन्तुं चो विन्वन्तुं चो । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति १
युवं विन्वन्तुं चो इन्वन्तुं चो मर्त्तुं चो । मर्त्तुं मर्त्तुं च अर्षति २ [९] (११२)

स वृषेः शोमन्ते वृषां	कविर्यानावधिं प्रियः	। वृत्रहा देववीतमः	३
विश्वान् रूपाण्याविशान्	पुनानो याति हर्यत	। यत्रामृतासु आसति	४
अरुणो जनयन् गिरः	सोमं पवत आयुषक्	। इन्द्र गच्छन् कविकर्तु	५
आ पवस्व मदिन्तम	पवित्र धारया कवे	। अर्कस्य योनिमासदम	६ [१५] (२१०)

(२६)

६ इध्मवाहो दादंच्युतः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तममृक्षन्त वाजिनमुपस्थे	अदितेरधिं	। विप्रासो अण्व्या धिया	१
त गावो अभ्यन्नूपत	सहस्रधारमक्षितम्	। इन्दु धर्तारमा विव	२
त वेधां मेधयाह्यन्	पर्वमानमधि द्यविं	। धर्णसि भूरिधायसम्	३
तमह्यन् मुरिजोर्धिया	सवसान विवस्वतः	। पतिं वाचो अदाभ्यम्	४
त सानावधिं जामयो	हरिं हिन्वन्त्यद्विभि	। हर्यत भूरिचक्षसम्	५
त त्वां हिन्वन्ति वेधसः	पर्वमान गिरावृधम	। इन्दुविन्द्राय मत्सरम्	६ [१६] (२६६)

(२७)

६ नृमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोम । गायत्री ।

एष कविरभिर्धृत	पवित्रे अधि तोशते	। पुनानो इन्नप स्रिधं	१
एष इन्द्राय वायवे	स्वर्जित परि पिच्यते	। पवित्रे वृक्षसाधन	२
एष नृमिर्वि नीयते	विबो मूर्धा वृषां सुतः	। सोमो वनेषु विश्ववित	३
एष गद्युरचिकवृत्	पर्वमानो हिरण्ययु	। इन्दु सत्राजिदसृत	४
एष सूर्येण हासते	पर्वमानो अधि द्यविं	। पवित्रे मत्सरो मद	५
एष शुष्प्यसिष्यद	वृन्तरिक्षे वृषा हरिं	। पुनान इन्द्ररिन्द्रमा	६ [१७] (२२२)

(२८)

६ प्रियमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

एष वाजी हितो नृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिं	। अग्यो वार वि वावति	१
एष पवित्रे अक्षरन् सोमो वृषेभ्य सुत	। विश्वा धामान्याविशान्	२
एष वृषे शुभायते ऽधि योनावमत्ये	। वृत्रहा देववीतम	३
एष वृषा कर्मिकद दशर्मिर्जामिर्मियत	। अभि द्रोणानि धावति	४ (२२६)

एतं पूजा विपुञ्जितः	सामांस्तु इवप्रदीपः	।	त्रिषु ध्यानमूर्ध्विर्धः	१
एतं नृप्या अमोघः	समूहान्ता न इवचतुः	।	इष्यन्मन्त्र एषो रजः	४
एतं पूजयति रक्षो	विपुञ्जिता ध्यानगुह्य	।	उत्तरवृत्तयं रजः	५
तन्तुं सम्भानमृत्तुम	मनुं परत आसत	।	उत्तेस्तुत्तुवाच्यम्	६
इत्वं तां प्रविभ्यु आ	बन्तु मन्थानि पारतः	।	तुने तन्तुमचिक्रयः	७ [१९] (१९)

(११)

० वाचस्पत्यधिकृतो दक्षका वा । कथयन्तः शोभा । वाचपी ।

सोमां भद्रमृत्तुसुता	मधुर्ध्वस्तु चारणा	।	अग्नि विन्धति धाम्ना	१
अनुं कृत्वा अर्चन्	पुं मरीया अरुतु	।	दुचं जंस्तु सुर्वम्	२
आ पंचमान नो मगु	एषो अर्वास्तुता गर्वम्	।	कश्चि पुत्रार्थमृत्तिरिधे	३
अग्नि सोमांस आरुतः	एवंमे मसुं मर्वम्	।	अग्नि काशं मपुधुर्वम्	४
सामां अर्चति प्रजुसि	र्चान इन्विपं रक्षम्	।	तुर्वीर्यं अग्निहस्तिपः	५
इन्द्राय ताम एवम्	इवेभ्यः प्रभुवाच्यः	।	इन्द्रो वाजं सिचावति	६
अस्य पिन्वा मर्दाना	मिन्द्रां वृत्राप्यनुति	।	प्रपत्वं उचरन्त्यु मु	७ [१३] (११०)

(१२)

० वाचस्पत्यधिकृतो दक्षका वा । कथयन्तः शोभा । वाचपी ।

य सामांसो अधन्विषुः	एवंमानासु इन्द्रवाः	।	वीणात्म्य सुन्द नृजत	१
अग्नि पाचा अधन्विषु	रापो न प्रकर्ता वृती	।	पुनाया इवर्वास्त	२
न पंचमान धम्बमि	सामेन्द्राय पारवि	।	सुमिर्ध्वतो वि वीचने	३
इत्वं तां मृत्तुवत्तु	एवंस्य चर्चजिसई	।	सस्त्रिर्षो अनुवाचः	४
इन्द्रो चर्चजिसि सुतः	प्रविर्षं पृथिवार्षि	।	अनुविन्धस्तु चार्ध	५
एवंस्य वृत्रहन्तकौ	चर्चमिर्ध्वमाच्यः	।	सुर्विः पातुको अर्जुतः	६
सुर्विं पातुव वंष्यते	सोमः सुतस्तु मन्धः	।	इन्द्रावीर्यवर्धतुहा	७ [१४] (१००)

(१३)

[त्रिपुर्वीपुञ्जका ०११ सू ११-१]

१ दक्षकमुच वाचस्पत्यः । कथयन्तः शोभा । वाचपी

एवंस्य ससुताचर्चो	वेचन्धः प्रीवर्षे इरे	।	उचरन्त्यां वाचसु मर्दः	१
एवंमान त्रिषा शिरोर्ध	अग्नि वेत्ति कर्चिकम्पः	।	चर्मण्यं सुतुय्य विंस	२ (१००)

स वेवैः शोभते वृषा	कविर्योनावधिं प्रियः । वृत्रहा देववीतमः	३
विश्वं रूपाण्याविशन्	पुनानो याति हर्यतः । यत्रामृतास आसते	४
अरुपो जनयन् गिरः	सोमं पवत आयुपक् । इन्द्र गच्छेन् कविकृतु	५
आ पवस्व मदिन्तम	पवित्र धारया कवे । अर्कस्य योनिमासदम्	६ [१५] (११०)

(२६)

६ इधमवाहो वार्दच्युतः । पवमानः सोम । गायत्री ।

तममृक्षन्त वाजिनमुपस्थे	अदितेरधिं । विप्रासो अण्व्या धिया	१
त गावो अभ्यनूपत	सहस्रधारमक्षितम् । इन्द्रु धर्तारमा वृष	२
त वेधां मेधयाहचन्	पवमानमधि द्यविं । धर्णसिं भूरिंधायसम्	३
तमह्यन् मुरिजोर्धिया	सवसान विवस्वतः । पतिं वाचो अदाभ्यम्	४
त सानावधिं जामयो	हरिं हिन्वन्त्यद्रिमि । हर्यत मूरिचक्षसम्	५
त त्वा हिन्वन्ति वेधसः	पवमान गिरावृधम् । इन्वुविन्द्राय मत्सग्म	६ [१६] (२१६)

(२७)

६ नृमेध आङ्गिरसः । पवमानः सोम । गायत्री ।

एष कविरमिष्टुत	पवित्रे अधि तोशते । पुनानो घ्नन्नप सिधं	१
एष इन्द्राय वायवे	स्वर्जित परि पिच्यते । पवित्रे वक्षसाधन	२
एष नृमिर्वि नीयते	द्विवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु विश्ववित्	३
एष गव्युरचिकवृत्	पवमानो हिरण्ययु । इन्दु सत्राजिदस्तृत	४
एष सूर्येण हासते	पवमानो अधि द्यविं । पवित्रे मत्सुरो मव	५
एष शुष्यसिष्यद	वृन्तरिक्षे वृषा हरिं । पुनान इन्दुरिन्द्रमा	६ [१७] (२२२)

(२८)

६ प्रियमेध आङ्गिरस । पवमान सोमः । गायत्री ।

एष वाजी हितो नृभिर्विश्वविन्मनसस्पातिं	। अव्यो वार वि धावति	१
एष पवित्रे अक्षरत् सोमो वेवेभ्य सुत	। विश्वा धामान्याविशन्	२
एष वेव शुभापते ऽधि योनावमर्त्य	। वृत्रहा देववीतम	३
एष वृषा कर्निकव द्दशभिर्जांमिभिर्धित	। अभि द्रोणानि धावति	४ (२२६)

पुत्र मूर्धन्यपुत्र	परवान्तो विचरन्निः	। विन्वा पामानि विन्वादि	५
पुत्र मृत्पुत्राभ्युः	कर्मः पुत्रान्तो अर्षि	। वेदादीरवसंतुहा	६ [१८] (१५०)

(११)

१ मृत्पुत्र अर्षिः । पदमन्त कोमः । वाचपी ।

मस्य धारा अक्षान्	वृष्णं मृतस्वीरता	। वृषां अर्जुं पुमूरतः	१
सर्षिं मृत्पुत्रि कृष्ता	मृत्पुत्रः कृष्णं सिरा	। ज्यातिर्यज्ञानमुहयस्य	२
मृत्पुत्रां सोमं तस्मिं त	पुत्रान्तर्षं वृष्णं	। वृषां वृत्तमृत्पुत्रस्य	३
विन्वा वृष्णिं पुत्रपुत्र	परस्व सान्धु धारवा	। इत्त इर्ष्येति मृत्पुत्र	४
पुत्रा मृत्तो अर्षकः	सुताय वंससु कस्यं पित	। त्रिसा एवं मृत्पुत्र	५
पुत्रा पापिर्षं वदि	विष्णं पंरसु धारवा	। पुमन्तुं मृत्पुत्रा मर	६ [१९] (१५०)

(१०)

१ विन्वादिः । पदमन्त कोमः । वाचपी ।

म धारा अस्व मृत्पुत्रो	वृषां प्रवित्रं अक्षरम्	। पुत्रान्तो वार्धमिन्वति	१
हन्वृषिभ्यः कृष्णिं	कृष्णवन्तु कर्मिण्यद	। इपतिं वृत्तमिन्विप्य	२
भा मृ मृत्पुत्रं नृपार्थं	वीर्येनै वृत्तमृत्पुत्र	। वृषं स्व सान्धु धारवा	३
म सोमा अदि धारवा	परवान्तो अतिपुत्र	। अग्नि होमार्थान्वाहस्य	४
अन्तु त्वा मृत्पुत्रं	हर्षिं विन्वादिभिः	। हन्वृषिभ्यो वृत्तं	५
मृत्पुत्रं वृत्तमृत्पुत्रं	सोमविन्वादि वृत्तं	। वार्धं सार्धं वृत्तम्	६ [२०] (१५०)

(११)

१ वृत्तमृत्पुत्रः । पदमन्त कोमः । वाचपी ।

म सोमासः स्वाभ्यं	परवान्तो अक्षरः	। इति कृष्णानि वृत्तम्	१
विष्णुभिः अग्निं	मर्षेणो वृत्तमृत्पुत्रः	। मन्तु वार्धं वृत्तं	२
वृत्तं वृत्ता अग्निवि	सुत्पुत्रमृत्पुत्रि विन्वादि	। वृत्तं वृत्तं तु वृत्तं	३
आ प्योपसु वृत्तं ते	विन्वादि वृत्तं वृत्तम्	। मन्तु वार्धं वृत्तं	४
वृत्तं मर्षेणो वृत्तं पृथु	वृत्तां वृत्तं अक्षरम्	। वृत्तं अग्नि वृत्तं	५
स्वाभ्यं वृत्तं त वृत्तो	वृत्तं वृत्तं वृत्तम्	। हन्वृषि वृत्तं वृत्तं	६ [२१] (१५०)

(३२)

६ इयावाश्व आत्रेयः । पवमान सोमः । गायत्री ।

प्र सोमांसो मवृच्युतः	अर्षसे नो मघोनः	।	सुता विदथे अक्रमुः	१
आर्षीं त्रितस्य योषणो	हरिं हिन्वन्त्यद्रिमिः	।	इन्दुमिन्द्राय प्रीतये	२
आर्षीं हंसो यथा गुण	विश्वस्यावीवशन्मतिम्	।	अत्यो न गोभिरज्यते	३
उभे सोमाव्चाकशन्	मृगो न तक्तो अर्षसि	।	सीदन्तस्य योनिमा	४
अमि गावो अनूपत्	योषां जारमिव प्रियम्	।	अर्गन्नाजिं यथा हितम्	५
अस्मे पेंहि द्युमद्यशो	मघर्वंशश्च मह्यं च	।	सनिं मेधाभुत श्रवं	६ [२२] (२५२)

(३३)

६ त्रित आप्यः । पवमान सोम । गायत्री ।

प्र सोमांसो विपश्चितो	ऽपां न यन्त्युर्मयं	।	वर्नानि महिषा इव	१
अमि द्रोणानि वध्ववः	शुक्ता क्रतस्य धारया	।	वाज्ज गोमन्तमक्षरन्	२
सुता इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुच्यं	।	सोमा अर्षन्ति विष्णवे	३
त्रिस्रो वाच उर्वीरते	गावो मिमान्ति धेनवः	।	हरिरेति कनिक्रवत्	४
अमि अर्षीरनुषत	यद्वीरुक्तस्य मातरः	।	मर्मज्यन्ते विव शिशुम्	५
रायः समुद्रांश्चतुरो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वतः	।	आ पवस्व सहासिणं	६ [२३] (२५८)

(३४)

६ त्रित आप्यः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र सुवानो धारया तने	न्दुर्हिन्वानो अर्षति	।	रुजद्वृच्छा व्योजसा	१
सुत इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुच्यं	।	सोमा अर्षन्ति विष्णवे	२
वृषाण वृषभिर्यत	सुन्वन्ति सोममद्रिमि	।	दुहन्ति शकमना पयं	३
भुवत् त्रितस्य मज्यो	भुवदिन्द्राय मत्सरः	।	स रूपैरज्यते हरिं	४
अमीमृतस्यं विन्दर्षं	दुहते पृथिमातरः	।	चारु प्रियतम हवि	५
समेनमहुता इमा	गिरो अर्षन्ति सस्युतः	।	धेनूर्वांशो अवीवशत्	६ [२४] (२६४)

(३५)

६ प्रभूषसुरास्त्रिगरतः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

आ न. पवस्व धारया	पवमान रपिं पृथुम्	।	यसा ज्योतिर्विदासि नः	१
इन्दो समुद्रमीक्ष्यु	पवस्व विश्वमेजय	।	रायो धर्ता न ओजसा	२

त्वचां कुरित्वं धीरथो	अभि प्यात्र पुनम्भुतः	। क्षरां वा अमि धार्यम्	३
य वात्रमिभूर्तिष्पति	सिचांतन् वात्रता धारिः	। मुता विद्वान् आयुषा	४
तं श्रीमिंसीचमीह्वयं	पुंजान् वातपायसि	। सात्रुं जतम्भु गपतिम्	५
विन्दो बन्धं हने जना	पुत्रवार चक्रञ्जम्भतः	। पुननरपं शुभुर्बन्धाः	६ [११] (७०)

(११)

१ अथुवागुमहिरत । पञ्चमः श्लोकः । वाचपी ।

असंतिं रप्यं वपा	पुबिबं पुम्याः मुतः	। काप्येन् श्रायी ज्वलपीन	१
न बकिः सोम मागुवि-	परंम्ब देवुवीगति	। अमि कासं अथुभुतम्	२
न प्रो ज्वार्ताधि पुम्भुं	परंमानु वि रांचव	। कन्धु वृतां व ना शिनु	३
भुःमयान् अत्रापुभि-भूज्यसोत्रा	गमंम्याः	। परंतु वारं अज्यव	४
स विभ्यां पुाशुने वनु	सोनां कुप्याति पाधिना	। परंतुमान्नाकिवा	५
भा विवम्भुठमंअवु-मंयुवु	नाम रांहमि	। शीरुं अंबलस्पने	६ [१६] (१५)

(१०)

१ अथुवा अहिरत । पञ्चमः श्लोकः । वाचपी ।

न मुतः प्रीतये वृत्रा	सामं पुबिबं अरंति	। विरुन् प्रीतिं वृषुः	१
न पबिबं विचक्रुनो	हरिरंति चर्षुकिः	। अमि पाति कर्मिकर्	२
स श्रायी रांप्रम्य विव	परंमानु वि धारति	। पृथाहा वारमुप्यपं	३
स द्विवास्याधि वारंति	पंवात्र अघेचफन्	। अमिभिं धर्यं मुह	४
स वृंजहा वृवां मुतो	वरिजोविहसंमप	। सोमो वारंविधातन्	५
न देवः क्वचिंकिना	अमि दोषांति धारति	। इनुतिन्त्राप मुंहना	६ [१७] (१६)

(१०)

१ अथुवा अहिरत । पञ्चमः श्लोकः । वाचपी ।

एव उ एव पुत्रा एधो	ऽप्यो वारंभिरवंति	। गच्छन् वानं सद्रुमिभ्यम्	१
पुतं द्वितम्य पोपंवा	हतिं द्विजन्मवर्धिमि-	। इन्धुमिभ्यां प क्रीतव	२
एव त्वं हरितु इमं	कर्म-फलं अत्रुवुर्ब	। पाप्मिर्वांय सुम्भति	३
पुत्र एव धानुवीना	क्रीमान न विभु र्भित्ति	। गच्छन्त्रापे न वृषिर्भम्	४
व एव मत्र एवा	वै चत् विवः शिवा-	। व इनुर्जमाविहन्	५
व एव गा । मुत	हरिस्पति प्यंति	। कन्दुन पांभित्तिमि विपत्र	६ [१८] (६८)

(३९)

६ बृहन्मतिराङ्गिरसः । पवमान सामः । गायत्री ।

आशुरर्षं बृहन्मते	परि प्रियेण धाम्ना	। यत्र वेवा इति त्रवन्	१
परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं	जनाय यातपुत्रिपः	। वृष्टिं त्रिवं परि स्रव	२
सुत एति पवित्र आ	त्विपिं दधान ओजसा	। विचक्षाणो विरोचयन्	३
अय स यो त्रिवस्परि	रघुयामा पवित्र आ	। सिन्धोरुर्मा व्यक्षरत	४
आविवासन् परावतो	अर्थो अर्वावतः सुतः	। इन्द्राय सिच्यते मधुं	५
समीचीना अनूपत	हरिं हिन्वन्त्याद्रिभिः	। योनावृतस्य सीदत	६ [२९] (२९४)

(४०)

६ बृहन्मतिराङ्गिरसः । पवमान सोम । गायत्री ।

पुनानो अक्रमीवृमि	विश्वा मृधो विचर्षणिः	। शुम्भन्ति विषं धीतिभिं	१
आ योनिमरुणो रुह	द्रमदिन्द्र वृषा सुत	। ध्रुवे सर्वसि सीदति	२
नू नो रुयिं महामिन्दो	ऽस्मभ्यं सोम विश्वत	। आ पवस्व सहस्रिणांम्	३
विश्वा सोम पवमान	द्युझानीन्नुवा भर	। विदा. सहस्रिणीरिपः	४
स नः पुनान आ भर	रुयि स्तोत्रे सुवीर्यम्	। जरितुर्वीर्या गिर	५
पुनान इन्नुवा भर	सोम द्विचर्हम रुयिम्	। वृषन्निन्दो न उक्थ्यम्	६ [३०] (३००)

(४१)

६ मेध्यातिथिः काण्व । पवमानः सोमः । गायत्री ।

प्र ये गात्रो न मूर्णीय	स्त्येषा अयासो अक्रमु	। घ्नन्तं कृष्णामप त्वचम्	१
सुवितस्य मनामहे	ऽति सेतुं दुराव्यम्	। साहासो वस्युमव्रतम्	२
शृण्वे वृष्टेरिव स्वन्	पथमानस्य शुष्मिणां	। चरन्ति विद्युतो विवि	३
आ पवस्व महीमिपं	गोर्गदिन्दो हिरण्यवत्	। अश्वावृद्वाजवत् सुत	४
स पवस्व विचर्षण	आ मही रोवसी पूण	। उपा सूर्यो न रुश्मिभिं	५
परि ण शर्मयन्त्या	धारया सोम विश्वत	। सरा रसेव विष्टपम्	६ [३१] (३०६)

(४२)

६ मेध्यातिथिः काण्व । पवमान सोम । गायत्री ।

जनयन् रोचना विवो	जनयन्नृषु सूर्यम्	। वमानो गा अपो हरिं	१
एष मत्नेन मन्मना	ध्रुवो वेवेभ्यस्परि	। धारया पवन्त सुत	२

शत्रुधान्यास कुरुषु परंते धारंसासये । शोभाः सुहृदंयजतः १
 कुम्भः सुभक्तिः परतः प्रविष्टो र्शं विष्णवे । शत्रुत्वे देवीं अंजीजम् ४
 अग्नि विन्ध्यंति धारं अग्नि देवीं कंठानुदं । शोभाः पुत्रानो जर्षन्ति ५
 श्रेयंसा शोभा शीतु-दन्तानुद्वानंशुत् । प्रवसन् कुम्भारिणं ६ [१२] (११)

(११)

१ श्रेयसाविधिः शोभा । दन्तानुद्वानः शोभा । यजन्ती ।

वा अत्यं ह्य कुम्भो योऽग्निर्देव हर्षतः । तं प्रीतिर्वासायजति १
 तं शो विन्ध्यं अतुल्यतो विदुः ह्यग्निमिति कुरुषु । इत्युम्भिरां प्रीतिर्वा २
 पुत्रान् वाति हर्षता शोभा प्रीतिं परिष्कृतः । विरसु मेष्प्यतिदेः ३
 परंयन्ति शोभा प्रवि-कुम्भार्थं शोभा सुधिरंश्च । इत्यां सुहृदंशुत् ४
 इत्युत्तु वा कंठानुद्वानु कुरुषुमिति प्रविष्टु आ । पश्यन्तुर्देव देवतु ५
 परंशु धारंसासये विरसु गृज्जो कुरुषु । शोभा परंशु सुधीर्षु ६ [१२] (१२)

शो विष्णवे १११

॥ अथ शत्रुदोषप्रकाः प्रकाः ॥

[अथशत्रुदोषप्रकाः १११ अ १-४१]

(१२)

१ अथशत्रुदोषप्रकाः । शत्रुदोषः शोभा । यजन्ती ।

प वा इत्यो मुहं कर्त्तुं कुरुषु व विरसुर्षुति । अग्नि देवीं अजासवः १
 मुनी सुयो त्रिपा क्तिः शोभा द्विष्य पशुमिति । विरसु धारंसा क्तिः २
 अर्षं देवेषु जागृषुति कुरुषु वंति यजितु आ । शोभां यजति विरसुर्षुति ३
 वा र्शं परसु वातुतु-कंठानुद्वानंशुत्तु । इतिष्णो वा विरसुर्षुति ४
 वा शो अर्षां शत्रुषु विरसुर्षुत् कंठानुद्वानु । शोभां देवेषु कंठानु ५
 वा र्शं अजा कुरुषुषु कुरुषुर्षुतिविरसुत् । धारंशु वेपि परंशु कुरुषु ६ [१२] (१३)

(१३)

१ अथशत्रुदोषप्रकाः । शत्रुदोषः शोभा । यजन्ती ।

वा र्शंशु अर्षां कं मुष्णो देवेषुर्षुति । इत्युम्भिरां प्रीतिर्वा १
 वा र्शं अर्षां कुरुषुर्षुत्तु-कुरुषुर्षुति शोभा । देवान् कुरुषुर्षुत्तु आ र्शं २
 कुरुषु अर्षां कुरुषु गुरुषुर्षुत्तु अर्षां कुरुषु । वि र्शं र्शुत्तु कुरुषु ३
 अर्षं प्रविष्णोर्षुत्तु शोभा कुरुषुर्षुत्तु । इत्युम्भिरां यजति ४
 कुरुषु अर्षां कुरुषु कुरुषुर्षुत्तु कुरुषुर्षुत्तु । इत्युम्भिरां अर्षां कुरुषु ५
 र्शं परसु धारंसा र्शं प्रीति विरसुर्षुति । इत्यां कुरुषु सुधीर्षु ६ [१२] (१४)

(४६)

६ अयास्य माङ्गिरस । पवमानः सोम । गायत्री ।

असृष्टान् वेववीतये	ऽत्यासः कृत्वया इव	। क्षरन्तः पर्वतावृधः	१
परिष्कृतास इन्द्वो	योषेव पित्र्यावती	। धायु सोमा असृक्षत	२
एते सोमास इन्द्वः	प्रयस्वन्तश्चमू सुताः	। इन्द्रं वर्धन्ति कर्मभिः	३
आ धावता सुहस्त्य.	शुका गृष्णीत मन्थिना।	गोभिः श्रीणीत मत्सरम्	४
स पवस्व धनजय	प्रयन्ता राधसो मह.	। अस्मभ्यं सोम गातुवित्	५
एत मृजन्ति मर्ज्यं	पवमान वश क्षिपः	। इन्द्राय मत्सर मदम्	६ [३] (३३६)

(४७)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

अया सोम. सुकृत्या	महश्चिदुर्भ्यवर्धत	। मन्दान उदृषायते	१
कृतानीदस्य कर्त्वा	चेतन्ते दस्युतर्हणा	। ऋणा च धुष्णुश्चयते	२
आत् सोम इन्द्रियो रसो	वज्रः सहस्रा मुवत् ।	उक्थ यदस्य जायते	३
स्वय कविर्विधतेरि	विप्राय रत्नमिच्छति	। यदी मर्मज्यते धियः	४
सिपासूत् रयीणां	वाजेष्वर्वतामिव	। भरेषु जिग्युषामसि	५ [४] (३४२)

(४८)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोम । गायत्री ।

त त्वा नृम्णानि विभ्रत	सुधस्थेषु महो विवः ।	चारुं सुकृत्ययेमहे	१
सर्वृक्तधृष्णुमुक्थयं	महामहिमत मदम्	। शत पुरो रुरुक्षार्णम्	२
अतस्त्वा रयिममि	राजान सुक्रतो विवः ।	सुपर्णो अव्यथिर्भरत्	३
विश्वस्मा इत् स्वर्हृशे	साधारण रजस्तुरम् ।	गोपामृतस्य विर्भरत्	४
अधा हिन्वान इन्द्रिय	ज्यायो महित्वमानशे ।	अभिष्टिकृद्विचंपणिः	५ [५] (३४६)

(४९)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

पवस्व वृष्टिमा सु नो	ऽपामूर्मिं विवस्परि ।	अयक्ष्मा बृहतीरियः	१
तया पवस्व धारया	यया गाव इहागमन् ।	जन्यास उर्य नो गृहम्	२
घृत पवस्व धारया	यज्ञेषु देववीतम् ।	अस्मभ्यं वृष्टिमा पव	३
स न ऊर्जे व्ययव्ययं	पवित्रं धाव धारया ।	वेवासः शृणवन् हि कम्	४
पवमानो असिष्यवृ	द्रक्षांस्यपजज्ञानत् ।	प्रत्नवद्वोचयन् रुचः	५ [६] (३५२)

(१०)

५ अथर्व्य आहिरथा । एकमात्रा षोडश । वाचवी ।

उग तु सुव्यास ईसो	सिन्धोःकुर्वेति स्रमः ।	ब्राह्मस्य चोदया पुषिम्	१
कुसवे तु उर्वीयो	सिन्धो वाचां मत्सुखः ।	वदन्त एषि सर्मधि	२
अमो वाते परि सिन्धे	इरिं सिन्धुमधिमि ।	एवममो वपुसुर्वम्	३
आ एवस्य मन्दिनम	पुषिन्धि धारका कवे ।	कुर्वन्सु योनिःसुसर्वम्	४
त एवस्य वकिन्तसु	योनिःसुज्ञानो अस्तुमिः ।	इत्युमिन्धाव प्रीतयं	५ [७] (१०)

(११)

५ अथर्व्य आहिरथा । एकमात्रा षोडश । वाचवी ।

अम्यंति अदिमि सुतं	सोमं वसिष्ठ आ मृज ।	पुत्रीमिन्धाव पराधि	१
सिन्धुः प्रीसुर्वमुत्तमं	सोऽमुमिन्धाव इतिथं ।	सुनोऽस्य मर्षुमचमम्	२
मत्सु एव ईसुो अन्धधा	ब्रुवा वपुसुर्वमो	एवमात्मव सुधराः	३
एव हि सोम वसुधेन्	सुनो म्येत्सु सुधेधि	इत्तं सतोऽवारेऽवरे	४
अम्यंति विचक्षणं	पुषिन्धि वारेण सुतः ।	अमि वार्सेऽस्य वरी	५ [८] (११)

(१२)

५ अथर्व्य आहिरथा । एकमात्रा षोडश । वाचवी ।

परि सुसा सुवर्षि	वर्षाहानं सु अम्यंहा ।	सुनानो जैरे पुषिष्ठ आ	१
तर्षं सुवर्षिर्षि	वाते परि सिन्धुः ।	सुवर्षिवापि सुप्र कर्ष	२
बुधनं परसमी	सुवे सुो न वान्धीसुव	इतिथेवधवीसुव	३
मि सुवर्षिर्षि	सुवर्षुह अर्षाऽस्य	यो अस्वी अमिर्षि	४
सुतं न इत्य अतिमिः	सुवर्षं सु सुवर्षिमात्	एवस्य मर्षुवर्षिः	५ [९] (१२)

(१३)

५ अथर्व्य आहिरथा । एकमात्रा षोडश । वाचवी ।

उग तु सुव्यासो अस्यु	एवमं सिन्धुना अदिवः ।	सुवसु पाः पंथिसुध	१
अथा निःसुमिरोरसा	एवसुधे वनं सिन्धे ।	सत्सु अविन्धुवा सुत	२
अस्यं वासति म्युते	एवमात्मव इव्यां ।	सुत वसुधां सुनुवर्षि	३
नं सिन्धुमि म्युत्तुं	इरिं सुवर्षुं सुमिन्धे ।	इत्युमिन्धाव मत्सुव	४ [१] (१३)

(५४)

४ अयत्सारः काश्यप । पवमानः सोम । गायत्री ।

अस्य प्रवामनु युतं शुक्र दुर्वुहे अह्वयः । पर्यः सहस्रसामृषिम्	१
अय सूर्यं द्वयोपहृगुय सरासि धावति । सप्त प्रवत् आ दिवम्	२
अयं विश्वानि तिष्ठति पुनानो मुर्वनोपरि । सोमो वेवो न सूर्यं	३
परि णो वेववीतये वाजो अर्पसि गोमंतः । पुनान इन्दविन्द्रयुः	४ [११] (३७४)

(५५)

४ अयत्सार काश्यप । पवमानः सोम । गायत्री ।

ययैयं नो अन्धसा पुष्पुष्पं परि स्रव । सोम विश्वा च सौमंगा	१
इन्दो यथा तव स्तवो यथा ते ज्ञातमन्धसः । नि बार्हिषिं प्रिये संव	२
उत नो गोविद्विश्ववित् पर्यस्व सोमान्धसा । मक्षतमिभिरहभिः	३
यो जिनाति न जीयते हन्ति शत्रुमभीत्य । स पवस्व सहस्रजित्	४ [१२] (३७८)

(५६)

४ अयत्सार काश्यपः । पवमान सोमः । गायत्री ।

परि सोमं क्रतु बृहन्नाशुः पवित्रे अर्पति । विघ्नन् रक्षांसि वेवयु	१
यत् सोमो वाजमर्पति ज्ञात धारा अपस्युर्व । इन्द्रस्य सख्यमाविशन्	२
अभि त्वा योर्पणो दशं जार न कुर्यान्नपत । मृज्यसे सोम सातये	३
त्वमिन्द्राय विष्पदि स्वागुरिन्दो परि स्रव । नृन् त्तोतृन् प्राह्वहसः	४ [१३] (३८२)

(५७)

४ अयत्सारः काश्यपः । पवमान सोमः । गायत्री ।

प्र ते धारा असध्वतो विवो न यन्ति वृष्टयं । अच्छा वाजे सहस्रिणाम्	१
अभि प्रियाणि काव्या विश्वा चक्षाणो अर्पति । हरिस्तुज्ञान आयुधा	२
स मर्षुजान आयुमि रिमो राजेव सुव्रतः । श्येनो न वस्तु पीदति	३
स नो विश्वा विवो वसूतो पृथिव्या आधि । पुनान इन्द्रवा मर	४ [१४] (३८६)

(५८)

४ अयत्सारः काश्यपः । पवमानः सोमः । गायत्री ।

तरत् स मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसं । तरत् स मन्दी धावति	१
उधा वेवु वर्चना मर्तस्य वेव्यवसः । तरत् स मन्दी धावति	२

(३८८)

एवंपां पुत्रवन्तो—य सुवर्षाणि वृष्ये । तत्र स मुनी धावति १
 आ यपोऽश्विनस्तु त्ना सुवर्षाणि तु वृष्ये । तत्र स मुनी धावति ४ [१५] (११)

(११)

३ अथर्वशां अथर्वणः । पञ्चमः श्लोकः । वाचसी ।

एवंस्व गुग्मिर्द्वयमि—द्विद्वयित् सांभ रण्वजित् । पुत्रानुव्रान्तम् मे १
 एवंस्वाम्नात्सुवा वावाग्नु— एतस्यैर्वधीम्वाः । एवंस्व विवर्षाम् २
 त्वं वांस्व एवंमानो विन्वामि वृत्तिता तर । कुविं वीवृ मि वृत्तिवि ३
 एवंमान स्वकिंनु जाववापोऽम्बो मुहान् । इन्वी विन्वी अमीर्षि ४ [१६] (१२)

(१२)

३ अथर्वशां अथर्वणः । पञ्चमानः श्लोकः । वाचसी । पुत्रवन्ति ।

य गाप्रवर्षं वाप्यत् एवंमानुं विवर्षाणिय । इन्वी सुवर्षाण्यस्तम् १
 तं त्वां सुवर्षाण्यस्तम्—मयां सुवर्षाण्यस्तम् । अग्नि वार्षाण्यविपु २
 अग्नि वाप्यत् एवंमानो अक्षिप्यत् कुठरीं अग्नि धावति । इन्वीसु वाप्यविस्व ३
 इन्वीस्व श्लोम वाप्यत् इ एवंस्व विवर्षाणि । पुत्रानुव्रान्त जा मे ४ [१७] (१३)

(१३)

[एवीपाऽपुत्रवन्तः ३१३ ए० ११-५०]

१ वाचसीपुत्रवन्ति । पञ्चमः श्लोकः । वाचसी ।

तृपा वीली परिं स्यु वषट् इन्वी मन्वेष्वा । अवाहन् ननुदीर्घ १
 पुटं सुघ इधार्षिणि विर्वीशात्तापु सम्भारम् । अपु त्वं तुर्वीं पृथु २
 परिं प्रो अर्धमन्वमि—द्वार्षिन्वी विर्वषवत् । शर्षं इधार्षिणीरिपो ३
 एवंमानरच ते वृषं एविर्षवन्मुत्तः । इतिववा कुपीम्ये ४
 वै तं एविर्षवन्मुत्तः इतिववन्ति धारवा । वेविर्षं श्लोम वृषव ५ [१८]

त नं. पुत्रान् जा मे १
 पुत्रान् त्वं वृत्त शिर्षा वृजति सिन्धुवातरत् २
 इतिववन्ति इधार्षा पुत्र वन्ति एविर्षु जा ३
 त श्लो मयां व इधार्षं वृषं एवसु मन्वमान् ४
 तृपा तं अतममर्षा विवि वृष्या वै ५
 पुत्रा विन्वाऽपुषं जा धृष्टासि वानुवाग्नुम् । विवर्षाण्यो ववाग्नु ११ (१५)

स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय भ्रुञ्च्यः	। वरिवोवित परि स्रव	१२
उपो पु जातमपुत्र गोभिर्भङ्ग परिकृतम्	। इन्दुं वेवा अयासिषु	१३
तमिद्वर्धन्तु नो गिरौ वत्स सशिश्वरीरिव	। य इन्द्रस्य हवृसनिः	१४
अर्षा णः सोम श गवे धृक्षस्व पिप्युपीमिषम्	। वर्धो समुद्रमुक्थ्यम्	१५ [२०]
पर्वमानो अजीजन द्विवक्षित्र न तन्यतुम्	। ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत्	१६
पर्वमानस्य ते रसो मदीं राजन्नबुच्युतः	। वि वारमन्यमर्पति	१७
पर्वमान रसस्तव दक्षो वि राजति द्युमान्	। ज्योतिर्विश्व स्वर्हृशे	१८
यस्ते मदी वरेण्यस्तेना पवस्वान्धसा	। देवावीरघशसहा	१९
जमिष्वृत्रमिञ्चिय सस्निर्वाज द्विवेदिवे	। गोषा उ अश्वसा असि	२० [२१]
संमिश्रो अरुपो भव सूपस्थाभिर्न धेनुमि	। सीदञ्छ्येनो न योनिमा	२१
स पवस्व य आविथेन्द्र वृत्राय हन्तवि	। वविवासं महीरपः	२२
सुधीरासो वय धना जयेम सोम मीद्वः	। पुनानो वर्ध नो गिरं.	२३
त्वोतासस्तवावसा स्पाम वन्वन्त आसुरः	। सोमं व्रतेषु जागृहि	२४
अपघ्नन् पवते मृधो ऽप सोमो अराव्णः	। गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम्	२५ [२२]
महो नो राय आ भरं पर्वमान जही मृधः	। रास्वेन्दो वीरव्यशः	२६
न त्वा शत चन ह्रतो राधो दित्सन्तमा भिनन्	। यत् पुनानो मंखस्यसे	२७
पर्वस्वेन्दो वृषा सुतः कूधी नो यशसो जने	। विश्वा अप द्विषो जहि	२८
अस्य ते सख्ये वय तर्वेन्दो द्युन्न उन्तमे	। सासह्यामं पृतन्यतः	२९
या ते मीमान्यायुधा तिग्मानि सन्ति धूर्धगे	। रक्षां समस्य नो निवः	३० [२३] (४२८)

(६२)

३० जमदग्निभागेवः । पद्यमानः सोम । गायत्री ।

एते असृष्टमिन्द्वस्तिरः पवित्रमाशवः	। विश्वान्यमि सौमगा	१
विघ्नन्तो दुरिता पुरु सुगा तोकार्य वाजिन	। तनां कृण्वन्तो अर्धते	२
कृण्वन्तो वरिवो गवे ऽभ्यर्धन्ति सुष्टुतिम्	। इळांस्रमभ्यं स्यतम्	३
असर्ग्यंशुर्मदाया ऽप्सु दक्षो गिरिषा	। श्येनो न योनिमासवत्	४
शुभ्रमन्धां वेववात ऽप्सु धृतो नृमिः सुत	। स्वर्दन्ति गावः पयोभिः	५ [२४]
आक्रीमश्वं न हेतारो ऽशुमन्नमृताय	। मध्वो रसे सधमत्वे	६ (४३४)

पाशे पापं बहुसुतो	अमुप्रमिन्नु कृतं ।	तामिं कुचिमुमासं	७
सो अर्चन्नाप यौतर्ब	सिप रायंरुपुष्यपा ।	सीकृन् पात्रा वसुष्या	८
त्वमिन्वो परि धनु	स्वार्मिन्ना अर्हिणेभ्य ।	श्रितोविदुतं पदे	९
अर्ब विर्षंरिधिः	परमान्ना व चंठति ।	किन्नुन आर्बं वृहत्	१० [२५]
पुष वृष वृषस्त	परमना अस्तिवा ।	काद्रसूनि वामुष	११
आ एवस्व सस्त्रिर्ब	रविं रमर्भतमुभिर्भ्य ।	पुष्यन्ना पुष्युर्भ्य	१२
पुष स्व परि विष्यते	मर्मुन्पमान्ना जायुभिः ।	अकृन्ना कुचिर्भ्यः	१३
सुहर्मासिः सुहर्मासो	विमलो रजसः कुचि ।	हर्माप एवते वर	१४
सिप अत इव अत	इन्नुरिन्नाप धीषत ।	विर्षोर्ना वसुताविष	१५ [२६]
परमान्ना सुतो नृभिः	सोमो वरंमिवास्व ।	अमुसु सस्त्रेन्नासर्भ्य	१६
तं विकृन्ते विकृन्तुर	रथं पुत्रमिन्नु परवि ।	वर्षीणा सुव श्रीमिदि	१७
तं वंतापो वदुसूत	माधुं वामापु वारवि ।	इरिं विनात वरमिर्भ्य	१८
आहितम् वृत्तं सुतो	विष्ठा अर्षेहमि विष्टे ।	सुतो न मोर्षुं सिप्यदि	१९
आ तं इन्वो वरान्ना व	पदा वृहन्त्यापदाः ।	वृषा वृषेभ्यो मर्षु	२ [२७]
आ न जोर्षं प्रविष्ट आ	सूनन्ना मर्षुमत्तमम् ।	वृषेभ्यो वृषुपुर्षवम्	२१
पुरे शोर्षं अतुष्ट	गृह्णाभ्यः भवति अष्टे ।	अकिन्तस्सु वारपा	२२
अमि रमर्भानि श्रीतर्ष	नृम्णा पुंनानो अर्षेसि ।	सुवृन्ना परि वष	२३
अत नो शोर्षंश्रीरिपो	विष्वा अर्षं वरिष्टम् ।	गृह्णातो अमर्षिना	२४
परस्व सुषो अर्षिः	ताम् विवर्षमिष्टिभिः ।	अमि विष्वासि वारणा	२५ [२८]
त्वं सन्नुविपा अर्षा	श्रीषो वारं इर्यम् ।	परस्व विष्वास्व	२६
हृम्मेमा सुर्षंय वरे	महिष्ठे तांम वरिषे ।	गृह्णंमर्षमिन्नु सिम्बंवा	२७
व र्षे विवा न वृष्यता	वारं वर्यसुभ्यम् ।	अमि सुकामुप्रसिर्भम्	२८
इन्नावेभ्युं पुषित्तो	वसरापु मार्यन्व ।	इन्नायं श्रीमिर्षवत्तम्	२९
परमान्ना कृत्तः कुचिः	शोर्षं प्रविष्टुमासंस्त ।	इर्षं रतोवे सुवीर्यम्	३ [२९] (३५)

(११)

१ विकृषि वरवका वरपान शोका । मत्तपी ।

आ परस्व सस्त्रिर्ब	प्रवि शोर्षं सुवीर्यम् ।	अस्ये मर्षादि वारप	१
इन्नुर्षं व विष्वात्	हर्माप वसुतरिर्भ्यम् ।	अमुष्या मि र्षेसि	२ (३५)

सुत इन्द्राय विष्णवे सोमः कलशे अक्षरत् । मधुमाँ अस्तु वायवे ३
एते असृग्रमाशवो ऽति ह्वरासि वध्रवः । सोमां क्रतस्य धारया ४
इन्द्र वर्धन्तो अप्तुरः कृष्णन्तो विश्वमार्यम् । अपपन्नन्तो अरावण ५ [३०]
सुता अनु स्वमा रजो ऽभ्यर्पन्ति वध्रवः । इन्द्र गच्छन्त इन्दवः ६
अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः । हिन्वानो मानुपीरपः ७
अयुक्त सूर एतश पर्वमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ८
उत त्या हरितो वश सूरौ अयुक्त यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ९
परीतो वायवे सुत गिर इन्द्राय मत्सरम् । अव्यो वारेषु सिञ्चत १० [३१]
पर्वमान विदा रयि—मस्मभ्यं सोम दुष्टरम् । यो वृणाशो वनुष्यता ११
अभ्यर्ष सहस्रिणं रयिं गोमन्तमश्विनम् । अभि वाजसुत श्रव. १२
सोमो वृवो न सूर्यो ऽद्रिभिः पवते सुतः । धानः कलशे रसम् १३
एते धामान्यार्यां शुका क्रतस्य धारया । वाज गोमन्तमक्षरन् १४
सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमासो दध्याशिरः । पवित्रमत्यक्षरन् १५ [३२]
प्र सोम मधुमत्तमो राये अर्ष पवित्र आ । मवो यो देववीतम् १६
तमीं मृजन्त्यायवो हरिं नदीषु वाजिनम् । इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् १७
आ पवस्व हिरण्यव वश्वावत् सोम वीरवत् । वाज गोमन्तमा भर १८
परि वाजे न वाजयु मव्यो वारेषु सिञ्चत । इन्द्राय मधुमत्तमम् १९
कधिं मृजन्ति मर्ष्यं धीभिर्विप्रा अवस्वव । वृषा कनिक्रदपति २० [३३]
वृषण धीमिरप्तुरं सोममृतस्य धारया । मती विप्रा समम्बरन् २१
पवस्व देवायुष गिन्द्रं गच्छतु ते मवः । वायुमा रोह धर्मणा २२
पर्वमान नि तोशसे रयि सोम श्रवाप्यम् । प्रियं समुद्रमा विश २३
अपपन्न पवसे मृधः क्रतुवित् सोम मत्सरः । नुवस्वादेव्यु जनम् २४
पर्वमाना असृक्षत् सोमां शुकास इन्दव । अभि विश्वानि काव्या २५ [३४]
पर्वमानास आशवः शुभ्रा असृग्रमिन्दवः । घ्नन्तो विश्वा अप द्विष २६
पर्वमाना विषस्य र्यन्तरिक्षादसृक्षत । पुथिव्या अधि सानवि २७
पुनानः सोम धारयेन्द्रो विश्वा अप सिधं । जहि रक्षासि सुक्रतो २८
अपपन्न त्तोम रक्षसो ऽभ्यर्ष कनिक्रदत् । द्युमन्त शुष्ममुत्तमम् २९
अस्मे वसूनि धारय सोमं विव्यानि पार्थिव । इन्द्रो विश्वानि वार्या ३० [३५] (४८८)

उतो सहस्रमर्णसु	वाचं सोम मरुस्युवम	। पुनान इन्दुवा मर	२६
पुनान इन्दुवेषा	पुरुहूत जनानाम्	। भियः संसुद्रमा विश	२७
द्विद्युतत्या रुचा	परिप्योमन्त्या कृपा	। सोमां शुक्रा गवांशिर	२८
हिन्वानो हेतृभिर्भित	आ वाजं वाज्यक्रमीत	। सीदन्तो वनुपो यथा	२९
ऋधक् सोम स्वस्तये	सजग्मानो विव. कृविः ।	पर्वस्व सूर्यां हृशे	३० [४?] (११८)

-३०८५-

[द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ अ० १-३३]

(६५)

३० भृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्भार्गवो वा । पवमान सोम । गायत्री ।

हिन्वन्ति सूरमुख्यं	स्वसारो जामयस्पतिम्	। महाभिन्दुं महीयुवं	१
पवमान रुचारुचा	देवो देवेभ्यस्परि	। विश्वा वसून्या विश	२
आ पवमान सृष्टुति	वृष्टिं देवेभ्यो तुवं	। इपे पवस्व सयतंम्	३
वृषा ह्यसि मानुना	द्युमन्तं त्वा हवामहे	। पवमान स्वाध्वं	४
आ पवस्व सुवीर्यं	मन्दमानं स्वायुध	। इहो विन्वुवा गहि	५ [१]
यदग्निः परिपिच्यसे	मूज्यमानो गर्भस्तयोः	। द्रुणां सधस्थंमश्रुपे	६
प्र सोमाय व्यश्वधत्	पवमानाय गायत	। महे सहस्रचक्षसे	७
यस्य वर्णं मधुश्चुत	हरिं हिन्वन्त्यद्रिभि	। इन्दुमिन्द्राय पीतये	८
तस्य ते वाजिनो वय	विश्वा धनानि जिग्युष	। सखित्वमा वृणीमहे	९
वृषां पवस्व धारया	मरुत्वन्ते च मत्सर.	। विश्वा वधानं ओजसा	१० [२]
तं त्वा धर्तारमोण्योऽं	पवमान स्वदृशंम्	। हिन्वे वाजेषु वाजिनम्	११
अथा चित्तो विपानया	हरिं पवस्व धारया	। युज वाजेषु चोदय	१२
आ न इन्दो महीमिष	पवस्व विश्वदर्शत	। अस्मभ्यं सोम गातुवित	१३
आ कुलशां अनूपते	न्वो गाराभिरोजसा	। एन्द्रस्य पीतये विश	१४
यस्य ते मद्य रसं	तीव्र दुहन्त्यद्रिभि.	। स पवस्वाभिमातिहा	१५ [३]
राजा मेधाभिरीयते	पवमानो मनावधि	। अन्तरिक्षेण यातवे	१६
आ न इन्दो शतृग्विनु	गवां पोषु स्वश्यंम	। बहा भगन्तिमूतये	१७
आ न सोम सहो जुवां	रूप न वचसे भर	। सुप्याणो देवर्वीतये	१८
अपां सोम द्युमत्तमो	ऽभि द्रोणानि रोर्वन	। सीदंछ्येनो न योनिमा	१९
अप्सा इन्द्राय वायवे	वरुणाय मरुत्वं	। सोमो अर्पति विष्णवे	२० [४] (१२८)

इहं ताकाचं मु इहं—दुस्मर्त्तं ताम् विभतः ।	जा पंवरस्य सप्रधिर्वाद्य	२१
प सामासः पण्डिति प अर्वावति मुनिवरे ।	पे श्रापः सर्वुप्यवति	२२
प आर्त्तिकेषु कृतंमु व मरुतं पुस्वर्त्तमाय ।	वे श्रा जर्त्तु पुष्कलं	२३
ते मं वृष्टिं विवस्ती पर्वन्तामा मुषीपीय ।	मुष्णम् वृषात् इन्वष	२४
पर्वते ह्यंया इति—सुष्णानां जमर्द्दिनत ।	विष्णुमा मापर्थं लुचि	२५ [५]
प्र मुक्तासां वशानुवां हिष्णानाम् न कर्त्तव्यः ।	धीष्णाम् अप्नु मुंढत	२६
तं त्वां सुतप्यामुवां हिन्दिर वृषतांतेवे ।	स पंवरस्युवां कृचा	२७
आ ते इक्षे मपोमुवं वक्षिमुद्या कृपीयोवे ।	पान्मुवा पुंङ्गुर्वाय	२८
आ मुन्वमा वरषभमा विपया मनीषिणम् ।	पान्मुवा पुंङ्गुर्वाय	२९
आ विपया मुंङ्गुन्मा मुंङ्गो तनुम्वा ।	पान्मुवा पुंङ्गुर्वाय	३ [६] (१०)

(११)

१ श्रापः कृतपण्डितः पण्डितस्य सोमः ११-२१ भाषिः पय्याया । वृषावति, १८ मनुष्यः ।

पर्वस्य विभक्त्यर्थे अमि विभ्रांति वाप्या ।	मन्ना सखिन्नु ईक्ष्वा	१
ताभ्यां विभक्त्यस्य श्रापसि पे पंवरान् धार्यमी ।	मुष्णीषी सौम त्रुस्वर्णः	२
पति धर्माति वामिं त् त्वं मायाधि विभ्रतं ।	पर्ववान् कृष्णिं कवे	३
पर्वस्य जूनवृषिवा अमि विभ्रांति वापी ।	मन्ना सखिन्म्य कृत्तर्ष	४
तर्षं मुक्तासां अर्षया विवस्वन्ते वि तन्वते ।	पविर्षं वासु पावर्षिये	५ [७]
तत्रेमे सुत वि-पंवाः पविर्षं डोम सिधते ।	तुभं वावमि प्रेनव	६
प सांम पात्रि धारंवा सुत इन्वांष मन्नुट ।	इवांत्तो अर्षिंति वाटं	७
समुं त्वा श्रीभिरंश्वरन् विन्कृतीः सुत जामयो ।	विर्षमाय विवस्वता	८
मुन्वनिं त्वा वमपुवो उव्धे जीपवन्ति प्वर्षि ।	रेमो पन्वन्ते वरं	९
पर्वमावम्य ते कवे वाक्त्रिन त्तर्मी अन्वुला ।	वर्षन्तो न वंपुरवयो	१ [८]
अप्या कोर्षा मनुषुत्त—वसुंषु वारं अम्यर्ष ।	अवावहस्त पीतयो	११
अप्यर्षां मनुषुमिन्वुवो ँन्ते रात्रो न वेल्वाः ।	अम्यंघुटस्य बोमिमा	१२
प यं न्यो मुवं रन् आयां अर्षन्ति सिन्वर्ष ।	पन्नेभिर्वाक्त्रिभ्यर्ष	१३
अर्षं ते मुक्ते वव—विर्षन्तुस्वतोप ।	इन्वां सखिन्मुस्वखि	१४
आ पंवरस्य वरिष्यये मुवं सौम तृचर्षि ।	पन्वस्य जुवरे विम	१५ [९] (११)

महौ असि सोम ज्येष्ठ उग्राणामिन्वु ओजिष्ठ	। युध्वा सञ्छश्वजिगेथ १६
य उग्रेभ्यश्चिदोर्जाया च्छुरेभ्यश्चिच्छुरतर	। मुदिदाम्यश्चिन्महीयान् १७
त्व सोम सूर एष स्तोकरस्य साता तनूनाम्	। वृणीमहे सूर्याय वृणीमहे युज्याय १८
अग्न आरुपि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः	। आरे वांधस्व दुच्छुनाम् १९
अग्निर्कपिः पर्वमानः पार्श्वजन्यः पुरोहितः	। तर्मीमहे महागयम् २० [१०]
अग्ने पर्वस्व स्वर्पा अस्मे वचं. सुवीर्यम्	। दधद्वयि मयि पोषम् २१
पर्वमानो अति सिधो ऽन्यर्पति सुष्टुतिम्	। सूर्यो न विश्वदर्शत २२
स मर्मज्ञान आयुभिः प्रयस्वान् प्रयसे हितः	। इन्दुरत्यो विचक्षणः २३
पर्वमान ऋत बृहच्छुक्र ज्योतिरजीजनत्	। कृष्णा तमांसि जङ्घनत् २४
पर्वमानस्य जङ्घतो हरेश्चन्द्रा असृक्षत	। जीरा अजिरशौचिप २५ [११]
पर्वमानो रधीतम्. शूभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः	। हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः २६
पर्वमानो व्यश्रव ब्रुशिमिर्वाजसातम्.	। दधत स्तोत्रे सुवीर्यम् २७
म सुवान इन्दुरक्षा. पवित्रमत्यव्ययम्	। पुनान इन्दुरिन्द्रमा २८
एष सोमो अर्धि त्वचि गवां क्रीळत्याद्रिभिः	। इन्द्र मदाय जोहुवत् २९
यस्य ते द्युन्नवत् पयः पर्वमानाभृत विव	। तेन नो मूळ जीवसे ३० [१२] (५७८)

(६७)

(१-३२) १-३ भरद्वाजो यादस्पत्यः, ४-६ कश्यपो मारीच, ७-९ गोतमो गृहगण १०-१२
 मन्त्रिर्भूमिः, १३-१५ विश्वामित्रो गाथिनः, १६-१८ जमदग्निर्भाग्य, १९-२१ वसिष्ठा
 मैत्रायणः, २२-३२ पवित्र आह्निरसो वा वसिष्ठा वा उभौ वा । पर्वमान सोम,
 १०-१२ पर्वमान पूषा वा, २३-२७ पर्वमानोऽग्नि, २५ पर्वमान सविता वा
 २६ पर्वमानाग्निस्तथितार, २७ विश्वे देवा वा, ३१-३२ पाषाण्यभ्येता । गायत्री,
 १६-१८ नित्यद्विपदा गायत्री ३० पुरोपिणक्, २७, ३१, ३२, अनुष्टुप् ।

त्व सोमांसि धारयु मन्त्र ओजिष्ठो अध्वरे	। पर्वस्व महयद्रयि, १
त्व सुतो नूमावदो दधन्वान् मत्सुरिन्तमः	। इन्द्राय सूरिरन्धसा २
त्व सुप्वाणो अद्रिभि र्भ्यर्ष कर्निकदत्	। द्युमन्त शुष्ममुत्तमम् ३
इन्दुर्हिन्वानो अर्पति तिरो वागण्यव्यया	। हरिर्वाजमचिक्रदत् ४
इन्दो व्यव्यमर्षसि वि श्रवांसि वि सोमगा	। वि वाजान् त्सोम् गोमंत ५ [१३]
आ न इन्दो शतृग्विन रयि गोमन्तमश्विनम्	। भरां सोम सहस्रिणाम् ६
पर्वमानास् इन्द्वस्तिरः पवित्रमाशर्	। इन्द्र यामेभिराशत ७

*

इयं तावार्थं न्य इयं—इत्यर्थं तत्र सिन्धुः	। आ पंचस्य सप्तभिर्वायु	२१
ये सौम्यासं पशुवति ये अर्धवर्षे सुन्दिरे	। व शुद्धा इंसुबाधति	२२
प आर्त्तिकेषु इत्यर्थे प अर्धं प्रसपानाय	। ये वा जन्तु प्रजातुं	२३
ते न्य इत्ये इत्यर्थे पर्वन्तामा मुधीर्य	। शुभाया शुभाय इत्यर्थः	२४
पर्वते इत्यर्थे इति—शुभानां उमर्दिना	। सिन्धुना गोरधिं त्वधि	२५ [५]
व इत्यर्थं वशानुवां विन्धुनामा न सतंवा	। धीमान्वा अप्यु मृतत	२६
तं त्वं तुल्यामुवां विन्दिरे इत्यर्थं तयं	। स पंचसुजायां इया	२७
आ त इत्यं मयामुवं इत्यर्थं वा मुधीर्य	। पान्तुमा पुंसुर्वायु	२८
आ मुन्ध्या वरंवा—मा विद्युमा मन्दिषिष्यम्	। पान्तुमा पुंसुर्वायु	२९
आ रयिमा मुन्ध्या—मा मुन्ध्या तन्वा	। पान्तुमा पुंसुर्वायु	३ [६] (३७)

(११)

३ सतं वचनस्य पंचमान्न शोका ११-२१ अन्विता वचनस्य । पाचयती १८ अन्वुत्तर ।

पर्वस्य विन्धुवर्षेण अमि विन्धाति वाप्यां	। मत्ता सविन्धु इत्यर्थः	१
ताम्यां विन्धुस्य राजसि ये पंचवान् धर्मनी	। मत्तापी सौम इत्यर्थः	२
पति वाप्याति पानि तु त्वं सौमामि सिन्धुः	। पंचमान्न अन्तुमिः कर्ष	३
पर्वस्य अननुधिपो अमि विन्धाति वापी	। मत्ता सविन्धु अन्तुपं	४
तर्ष इत्यर्थं अर्षवां विवस्वते वि तन्वा	। प्रविर्षं सोम वाप्येभि-	५ [७]
तयेमे मृत विन्धुव- प्रविर्षं सोम विद्यत	। मुन्धं वाप्यमि प्रेम्वां	६
प ताव वाप्ये धारंवा मृत इन्वां व मन्तु	। इवांवा अरिंति कर्ष	७
मनु त्वा धीमिरंभवम् विन्धुः मृत आयपं	। विन्धुमाया विवस्वता	८
मृजलिं त्वा इत्यर्थे अर्षे जीववापि प्यधि	। रेमा प्युन्धुमे कर्षे	९
पर्वमानस्य तं कर्षे वाप्यि त्वर्षं अन्वुत्तर	। अर्षेमा न अर्षुवर्षः	१ [८]
अप्यां वाप्यं मनुधुत्—ममृत्तं वाप्यं अन्वुत्तरं	। अर्षावशात् प्रीतयो	११
अप्यां समुद्राधिन्वा अन्तुं गत्वा न इत्यर्थः	। अर्षावशात् पोकिया	१२
प जं गत्वा मने एत आर्षां अर्षमि विन्धुः	। अर्षावशात् विवस्वता	१३
अर्षं ते मुन्ध्या इत्यर्थं विन्धुमाप्युत्तरं	। इत्यर्थं अर्षावशात्	१४
आ पंचस्य सविन्धुव- मुन्धं सोम नचर्षति	। पंचस्य अन्तुं विवा	१५ [९] (११०)

महौं असि सोम ज्येष्ठं उग्राणामिन्नु ओजिष्ठः । युध्वा सञ्छश्वजिगेथ १६	
य उग्रेभ्यश्चिदोर्जीया अध्वरेभ्यश्चिच्छुरतरः । मृतिदाभ्यश्चिन्महीयान् १७	
त्व सोम सूर एष स्तोकरस्य साता तनुनाम् । वृणीमहे सन्व्याय वृणीमहे युज्याय १८	
अग्न आरुंषि पवसु आ सुवोर्जमिषं च नः । आरे बाधस्व कुच्छुनाम् १९	
अग्निर्कपिः पर्वमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् २० [१०]	
अग्ने पर्वस्व स्वपा अस्मे यधः सुवीर्यम् । दधत्त्वयि मायि पोषम् २१	
पर्वमानो अति स्त्रियो ऽभ्यर्षति सुदुतिम् । सूरौ न विश्वदर्शत २२	
स मर्मृजान आयुमि प्रयस्वान् प्रयसे हितः । इन्दुरत्यो विचक्षणः २३	
पर्वमान ऋत ब्रुह च्छुक् ज्योतिरजीजनत् । कृष्णा तमांसि जङ्घनत् २४	
पर्वमानस्य जङ्घतो हरेश्चन्द्रा असृक्षत । जीरा अजिरशोचिप २५ [११]	
पर्वमानो रधीतम् । शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तम २६	
पर्वमानो व्यश्रव इशिमिर्बाजसातमः । दधत् स्तोत्रे सुवीर्यम् २७	
म सुवान इन्दुरक्षाः पवित्रमत्युव्ययम् । पुनान इन्दुरिन्द्रमा २८	
एष सोमो अधि त्वचि गवा क्रीळत्यद्रिभिः । इन्द्र मदाय जोहुवत् २९	
यस्य ते द्युक्षवत् पयः पर्वमानाभृत विव । तेन नो मृळ जीवसे ३० [१२] (५७८)	

(६७)

(१-३२) १-३ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः, ४-६ कश्यपो मारीचः, ७-९ गोतमो गङ्गगणः १०-१२ अत्रिर्षाम, १३-१५ विश्वामित्रो गाथिनः, १६-१८ जमदग्निर्भाग्य, १९-२१ वसिष्ठो मैत्रावरुणिः, २२-३२ पवित्र आङ्गिरसो वा वसिष्ठो वा उभौ वा । पर्वमानः सोम, १०-१२ पर्वमानः पूषा वा, २३-२७ पर्वमानोऽग्नि, २९ पर्वमानः सविता वा, २६ पर्वमानाग्नि सवितार, २७ विश्वे देवा वा, ३१-३२ पावमान्यधेता । गायत्री, १६-१८ नित्यद्विपदा गायत्री, ३० पुरउणिष्, २७, ३१, ३२, अनुष्टुप् ।

त्व सोमांसि धार्युर्मन्त्र ओजिष्ठो अध्वरे । पर्वस्व महयद्रयि १	
त्व सुतो नूमादनो दधन्वान् मत्सरिन्तमः । इन्द्राय सुरिरन्धसा २	
त्व सुष्वाणो अद्रिभि रभ्यर्ष कर्निकदत् । द्युमन्त शुष्ममुत्तमम् ३	
इन्दुर्हिन्वानो अर्षति तिरो वाराण्यव्यया । हरिर्वाजमचिक्रदत् ४	
इन्दो व्यव्यमर्षसि वि श्रवासि वि सीमंगा । वि वाजान् त्सोम गोमत ५ [१३]	
आ न इन्दो शतग्विनं रयि गोमन्तमश्विनम् । भरा सोम सहस्रिणाम् ६	
पर्वमानाम् इन्द्वस्तिर पवित्रमाशर्व । इन्द्र यामेभिराशत ७	

अथर्ववेदो रक्ष	इन्द्रोऽग्निश्चाथ पूर्वाः	। आहुः पंचत आरव	८
द्विषन्ति सुप्रभंशु	पर्याप्तं मनुभुतम्	। अग्नि मित्रा समंश्वर	९
अश्विता मे अजाश्वः	पूर्वा धार्यनिशामसि	। आ मंश्वर कुन्वातु न	१ [१४]
अथ तार्यं कपुकिं	पूर्णं च पंचते यजुं	। आ मंश्वर कुन्वातु न	११
अथ तं आहूये मृतो	पूर्णं च पंचते इधि	। आ मंश्वर कुन्वातु न	१२
आषा उन्मः कंबीन्व	पंचस्य सोम धारया	। अथुं रक्षुवा अग्नि	१३
आ कुलहेतु बावलि	इधुयो कसुं वि गाक्षत	। अग्नि होतु कर्त्तव्यम्	१४
पति च शोच ते गसा	अग्निं कलशं सुतः	। इधुयो न कृतो अर्थति	१५ [१५]

पंचस्य सोम सुप्रभंशु	अग्निश्चाथ कपुक्कतः		१६
असुंघन्तु वेदवर्तिते	वाजुक्कतो रथा इव		१७
तं सुतासां अश्विनोमा	इधुवा वाजुक्कतस्य		१८
पाश्यां तुष्टो अग्निधुतः	अग्निं सोम नष्पति	। इधुं स्ताये सुवीधिं	१९
पुत्र तुष्टो अग्निधुतः	अग्निधुति वाहते	। सुवीधा धार्यन्वर्चम्	२ [१६]
पश्मि पश्चं तुष्टे	अथ द्विषन्ति यासिह	। पंचमानु वि तर्जन्ति	२१
पश्चमानु सो अथ नः	अग्निं सुविधेः विधेः	। पं कुला च पुंनतु नः	२२
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२३
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२४
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२५ [१७]

अग्निधुतं अथ अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२६
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२७
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२८
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	२९
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	३० [१८]
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	३१
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	३२
अथ तं अग्निधुतं	सुविधेः सुविधेः	। अथ तेन सुवीधि नः	३३ [१८] (१)

(३८)

[चतुर्थोऽनुषाङ्गः ॥४॥ सू० ६८-८१]

१० वत्सप्रिर्भाल्मन्तः । पवमान सोमः । जगती १० त्रिष्टुप् ।

प्र वेवमच्छा मधुमन्त इन्वुवो ऽसिष्यदन्त गाव आ न धेनवः ।	
वह्निपदो वचनार्यन्त ऊर्धमिः परिस्रुतमृश्रिया निणिञ्ज धिरे	१
स रोरेववृमि पूर्वा अचिक्रद दुपारुहः श्रधयेन् त्स्वावते हरि ।	
तिरः प्विञ्च परियन्नुरु ज्रयो नि शयाणि दधते वेव आ वरम्	२
यि यो ममे यम्या सयती मद साकृवृधा पर्यसा पिन्वदक्षिता ।	
मही अंपारे रजसी विवेविद दमिवजुन्नक्षित पाज आ वदे	३
स मातरा विचरन् वाजयन्नप प्र मेधिर स्वधया पिन्वते प्वम् ।	
अशुर्वेन पिपिशे यतो नृमि स जामिभिर्नसते रक्षते शिरः	४
स वक्षेण मनसा जायते क्वि क्तस्य गर्भा निहितो यमा परः ।	
यूना ह सन्ता प्रयम वि जज्ञत गुहा हित जनिम् नेममुद्यतम्	५ [१९]
मन्त्रस्य रूप विविदुर्मनीषिण इयेनो यदन्धो अमरत् परावत ।	
त मजयन्त सुश्रुधं नृदीप्या उशन्तमशु परियन्तमृगिग्रयम्	६
त्वां नृजन्ति दश योषण सुत सोम अर्धिमिर्मतिभिर्धृतिभिर्हितम् ।	
अव्यो वारमिहृत वेवहृतिभिर्नृभिर्यतो याजमा दीपि सातये	७
परिप्रयन्तं वृष्य सुपसवु सोमं मनीषा अभ्यनूषत स्तुमः ।	
यो धारया मधुमां ऊर्मिषा विव इयति वाच रयिपाळ्मर्त्य	८
अप विव इयति विश्वमा रज सोम पुनान कुलशेषु सीदति ।	
अट्टिर्गाभिर्मृज्यते अद्रिभि सुत पुनान इन्वुर्वरिवो विदत् प्रियम्	९
एवा न सान परिषिन्पमानो ययो दधच्चित्रतम पवस्व ।	
अद्वेपे द्यावापृथिवी नृविसु देवा धत्त रयिमुस्मे सुवीरम्	१० [२०] (६१०)

(११)

१० द्विरण्यस्वरु भाद्वरसः । पवनाः सोमः । जगती, १-१० त्रिष्टुप् ।

इपुन धन्यन् प्रति धायते मृति प्त्यो न मातुरुयं सुश्रुधंनि ।	
उरुधरिण दुः अग्र आय त्यस्य द्रतप्यपि मांम इयते	१
उपा मृति पून्यते सिच्यते मधु मन्त्राननी चोपते अन्तरात्तानि ।	
पवमान स्तन्नि प्रञ्जुतामैय मधुमान् वृष्य परि वारनपति	२

अथ बभूवुः पंचते परि लुचि पंथीति जतीरदिशुंलं जते ।
 हरिंछत्त पञ्चदः सैवतो मथे नूय्या क्षिसानां यक्षिणे म क्षोमते १
 जसा त्रिमालि मति पन्ति पुम्बा देवस्य कुबीर्यं बन्ति निष्कृतम् ।
 अत्यङ्गीवृत्ते वारंमन्वपु मरुत् न त्रिस्तं पत्रि क्षोम्यं अथत्त ४
 अर्मुक्तेन बर्भन्ता वासंशु ह्री र्मर्त्या निर्विजान्तः परि म्पत् ।
 त्रिबस्वत् बर्भन्तं त्रिर्विजे हृजो पुस्तारं वृम्भार्त्तमुन्मयव्यम् । ५ [११]

एषीम्यद इमयां द्वावत्रिजवां मज्जुपास्तः प्रमुपं साकर्मिणः ।
 तन्तू त्तं परि धर्गीछ आशातो मन्त्रावृते पंचे धामु विं पुन १
 सिन्धोरिष बहुते त्रिज आसरो वृपंथुता मसंतो प्रमुवांसत् ।
 इ नां निवेदं त्रिपुं वतुप्यवु उन्ने वाजः सोम तिष्णन्तु वृष्णवः ७
 आ नः पवस्तु वसुमन्त्रिरन्वपु बन्धोउडांलुधरंमत् सुमीपंम् ।
 वृषं द्वि सोम त्रिगतो म्पु स्थनं त्रिवा मुर्वातुः पस्विता वपुस्त्रुतः ८
 पुतं क्षोत्रुः पर्वमानानु इन्त रथा इतु म वंथु क्षामिमर्षः ।
 मूत्तः पविह्रमति पुन्वप्यं त्रिषी वृत्तिं हृतिं वृष्टिमर्षं ९
 इन्वृषिन्त्रां व वृत्ते पंचस्व सुस्रुतिंको अमत्रुद्यो त्रिसास्यः ।
 मर्ता कुश्राधि गृजते बर्भन्ति देवैधावापुधिषी पावते न १ [११] (१२०)

(७०)

१ इत्युत्तरं गच्छेत् । वसुमन्त्रो नाम अन्वयी । १ त्रिपुम् ।

विर्वि मय प्रेमयां वृजते कुन्वाकाभिरं पूर्वं ध्यामति ।
 कुन्वाकुन्वा मुर्भगामि त्रिर्विजे वाकंवि वृत्ते पञ्चैरर्षभ १
 व मिर्भगयो अर्भतंस्तु वारंथु जुमं धात्रा वारंथु नि स्तंथे ।
 त्रिर्विष्य त्रया त्रिजता परि म्पत् वधिं देवस्तु पर्वन्ता तस्यं त्रिजुः २
 त अंथ वस्तु कुतवाऽपुंत्रुगो वृम्भानो जमुधीं जुमे अन्तु ।
 यविर्नुम्या वं वृषां व पुनत आविहाजते कुन्वा अगुम्पत् ३
 व कुन्वमाना वृम्भभिः कुन्वर्षेति व संवपुमामुं मन्त्रुं पुन लथं ।
 कुतार्त्तं पुनत अर्भतंस्तु वारंथु जुमं वृषता अन्तु वरपुतं विर्मी ४
 व वं वृन्तं इन्विद्यपु धारंत्त अथ कुन्ता गेर्भनी इपते त्रिजः ।
 वृषा गृज्मं व वपुं त्रि वृन्ती गार्धिम्यतः इन्वृत्तं अर्भतं ५ [११] (१२०)

स मातरा न ददंशान उच्चियो नानन्देति मरुतामिव स्वन ।	
जानन्नत प्रथम यत् स्वर्णर प्रशस्तये कर्मवृणीत सुकतु'	६
रुवति भीमो वृषभस्ताविष्यया गृद्धे शिशानो हरिणी विचक्षणः ।	
आ योनि सोमः सुकृत नि पीदति गव्ययी त्वग्भवति निणिगव्ययी	७
शुचि' पुनानस्तन्वमरेपस मव्ये हरिन्यधाविष्ट सानवि ।	
जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे त्रिधातु मधु क्रियते सुकर्मभि	८
पर्वस्व सोम वेववीतये वृषे न्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विश ।	
पुरा नो बाधाहुरिताति पारय क्षेत्रविद्धि दिश आहा विपृच्छते	९
हितो न सतिरभि वाजमर्षे न्द्रस्येन्दो जठरमा पर्वस्व ।	
नावा न सिन्धुमतिं परिं विद्वाञ्छूरो न युध्यन्नत्र नो निद स्प ।	१० [२४] (६४०)

(७१)

९ ध्रुपभो वैश्वामित्र । पवमानः सोमः । जगती, ९ त्रिष्टुप् ।

आ दक्षिणा सृज्यते शुष्म्याऽसवु वेति द्रुहो रक्षसः पाति जागृवि ।	
हरिरोपश कृणुते नभस्पय उपस्तिरे चम्बोऽर्द्धन्न निणिजे	१
प्र कृष्टिद्वेष शूष एति रोरेव दसुर्यं वर्णं नि रिणीते अस्य तम् ।	
जहाति वधि पितुरेति निष्कृत मुपप्रुतं कृणुते निणिज तना	२
अद्रिभि सुत पवते गर्भस्त्यो वृषायते नभसा वेपते मती ।	
स मोदते नसति साधते गिरा नैनिक्ते अप्सु यजते परीमणि	३
परिं द्यक्ष सहस पर्वतावृध मध्वं सिञ्चन्ति हर्म्यस्यं सुक्षणिम् ।	
आ यस्मिन् गावं सुहुताव ऊर्धनि मूर्धञ्छीणन्त्यग्निं वरीमभि	४
समी रथ न मुरिजोरहेयत् दश स्वसारो अदितिरुपस्थ आ ।	
जिगावुर्षं ब्रयति गोरपीच्यं पद यदस्य मतुथा अर्जाजनन्	५ [२५]

श्येनो न योनिं सदनं धिया कृत हिरण्ययमासवं वेव एपति ।	
ए रिणन्ति बर्हिषि मियं गिरा ऽश्वो न वेवो अप्येति यज्ञियं ।	६
परा व्यक्तो अरुपो त्रिव कुविर्धृपा त्रिपृष्ठो अनविष्ट गा आभि ।	
सहस्रणीतिरिति परायती रेभो न पूर्वीरुपसो वि राजति	७
त्वेप रूप कृणुते वर्णो अस्य स यत्राशपत् समृता सेधति सिध' ।	
अप्सा याति स्वधया वैज्य जन स सुष्टृती नसति स गोअग्रया	८

इत्येवं यथा पक्षिषांरक्षी—इति स्थिरीरक्षित् सूर्यस्य ।

शुक्रः सुतुष्यैर्वा चरन्तु इति सांख्ये पति कर्तुमा परपते वा

१. [१३] (११५)

(७१)

१ इतिरन्तु साहित्यः । चरन्तुः कालः । अन्ती ।

इति बुधमन्वद्वयो म पुंस्त्वो ई धेनुमिं कुलशो धामां अग्नये ।

यथाचमीरपतिं क्रिन्तं मृती पुंसपूतस्य धतिं चित् पतिषिकः

साकं वक्षन्ति कुश्वो म्नीवित्र इन्द्रस्य सोमं जग्ने स्यंशुशु ।

परीं मूजन्ति सुगंमज्जपो मः सनीम्यभिर्बुधमिः काम्बुं मर्षुं

अन्वस्यौ ओषधमरक्षिनंगृहं स इषीमिः स्वभूमिः सेति जामिमिः

सुहृतो जग्निपुतो इर्विचिं त्रिभः पतिर्गवीं पुषित् इन्वुंश्विष्यं ।

पुंविशुशु मर्षुषो बह्वशाचनं श्विंविषिपा पंते सोमं इन्द्र ते

मृशाह्वन्वां वाशितो पारंपा सुतां अग्नये चंते सोमं इन्द्र त ।

आसुः कानून् त्यजन्तीरघ्नुने मृती—र्षे इवच्यमनो पक्षेकुश्विति

१

२

३

४

५ [१७]

अंशुं इन्द्रमिं स्रजपंताम्यक्षितं इति कुशपोऽपसां मनीषिर्षः ।

समिं गामां मुतचं पन्ति कुश्वं कुलस्य पासां सन्ति पूनमूर्षो

नाम्यं पृथिव्या कुश्व्यां अशं शिशुः ऽपामूर्षीं सिन्धुंस्तकेऽक्षिताः ।

इन्द्रस्य बभ्रं कुश्वो शिसुषेमु सोमं इन्द्रं पंते वाकं मत्सुः

त इ पंसेस्य पतिं पार्थिभुं रजः स्योषे सिन्धुंभापुंशुत चं कुश्वतो ।

मा शो निर्याम्यनुंशुः स्रजस्युसां रविं विशाङ्गं बकुले रक्षीमधि

आ इ मं इन्द्रां सुतपुंश्वार्यं नृहर्षंशु पमूम्यक्षिरंश्वर ।

उपं मास्य इन्द्रो म्नीरिषो ऽर्षिं स्योमस्यं पक्मान यो महि

६

७

८

१. [१८] (११८)

(१)

१ इतिरन्तु साहित्यः । चरन्तुः कालः । अन्ती ।

बाह्वं इन्द्रस्य बभ्रुः स्रजस्वार—सुतस्य वासां स्रजंशु नार्थकः ।

वीशुं स्र नार्थं अमुरंश्वह अतमं कुश्वस्य पाशो मृशुर्नमपीपत् ।

१

(११९)

सम्यक् सम्यञ्चो महिषा अहेपत् सिन्धोरुर्मावधि वेना अवीविपन् ।	
मधोर्धाराभिर्जनपन्तो अर्कमित् प्रियामिन्द्रस्य तन्वमवीधुधन्	२
पुत्रिवन्तः परि वार्चमासते पितृपां प्रजो अभि रक्षति व्रतम् ।	
महः संमुद् वरुणस्तिरो वधि धीरा इच्छेत्कूर्धरुणेध्वारमम्	३
सहस्रधारेऽपु ते समस्वरन् द्विवो नाके मधुजिह्वा असृश्वतः ।	
अस्य स्पशो न नि मिषन्ति भूर्णयः पदेपदे पाशिनः सन्ति सेतवः	४
पितुर्मातुरध्या ये समस्वरञ्चुचा शोचन्तः सदहन्तो अघ्नतान् ।	
इन्द्रं द्विष्टामर्ष धमन्ति मायया त्वचमसिक्नीं भूर्मनो द्विवस्परिं	५ [२९]
प्रदान्मानावध्या ये समस्वरञ्छ्लोकयन्त्रासो रभसस्य मन्तव ।	
अपानक्षासो वधिरा अहासत क्रतस्य पन्थां न तरन्ति बुष्कृतः	६
सहस्रधारे वितति पवित्र आ वार्चं पुनन्ति कुवयो मनीषिणः ।	
रुद्रास एपामिपिरासो अद्बुहः स्पशः स्वञ्चः सुहशो नूचक्षसः	७
क्रतस्य गोपा न वमाय सुकृतुञ्ची प पवित्रा हृद्यन्तरा वधि ।	
विद्वान् त्स विश्वा भुवनामि पश्यत्यवाजुष्टान् विष्यति कर्ते अघ्नतान्	८
क्रतस्य तन्तुर्विततः पवित्र आ जिह्वाया अग्ने वरुणस्य मायया ।	
धीराश्चित् तत् समिनेक्षन्त आशताऽत्रा कर्तमव पक्वात्पप्रभुः	९ [३०] (३३)

(७४)

१ कक्षीयान् वैश्वतमस । पवमानः सोमः । जगवी, ८ त्रिष्टुप ।

शिशुर्न जातोऽव चक्रवृद्धने स्वर्ध्वंवाज्यरुषः सिषासति ।	
द्विवो रेतसा सचते पयोवृधा तमीमहे सुसती शर्म सप्रयः	१
द्विवो यः स्क्रम्भो धरुणः स्वातत् आपूर्णो अशुः पर्येति विश्वतः ।	
सेमे गृही रोर्वसी यक्षवावृता समीचीने वार्धार समिषः क्वि	२
महि पसर सुकृत सोम्यं मधुर्वी गव्यतिरवितेक्षन्त प्रते ।	१
देशे यो वृष्टेरित उन्मियो वृषाऽपां नेता य इतऊतिक्रमिभ्यः	३
आत्मन्वन्नमो वृष्टते घृत पर्य क्रतस्य नार्भिरमृत वि जायते ।	
समीचीनाः सुदानव प्रीणन्ति त नरो हितमव मेहन्ति पेरवः	४
अरावीवृशुः सचमान ऊर्मिणा देवाभ्यं मनुये पिन्वति त्वचंय ।	
वधन्ति गर्भमवितेरुपस्य आ येन लोक च तनय च धामहे	५ [३१] (६०)

प्राहर्षाद्युज्ज वा अंतुवर्त-स्तुतीर्षं सन्तु स्वसि सुवाक्यैः ।
 चर्तुंते म्यामे निर्विंता अयो विवो इविमिन्तुपुर्तुं पुतुमुक्तं
 श्वेतं कृपं कृष्णो पर शिवाकृतिं शोभं मीर्षीं मर्षुं देवु मूर्धया ।
 विषा समीं प्रचते सेजुमि प्रवह-निवसकर्मभुमर्षं कर्षुविषयं
 अर्षं श्वेते कृष्णो योमिपुक्तं कामुंभ्या श्रुत्कर्मवीर्यं वसुवाम् ।
 आ शिंविने वर्तसा देववर्तः कृष्णीयते कृतप्रियाणु शोनाम्
 अग्निः ताव पशुजानस्व हे एतो अग्ने वां वि पंचवाम वावति ।
 च मृग्यवांतः कुविमिर्मन्दिन्तु स्तुत्स्वेन्द्रां च स्वमाम प्रीतर्षं

६
 ७
 ८
 ९ [११] १७०

(७५)

१ कविर्वाचकः । परमन्तः शोभः । अयो ।

अमि शिवाभिं एते चर्तुंते म्यामि पुत्रो वापि देवु वसि ।
 आ तर्षेण कृष्णो कृष्णपि एं विवर्षणवद्विष्णुवाः
 कृतस्वं विष्णु पंचो मर्षुं विषं पुत्रा परीविषं अस्व अर्षांभ्याः ।
 वचसि पुत्रः शिखेरुपिर्ष्यं । अर्षं कृष्णपुत्रविं ऐश्वरे निवः
 अर्षं पुत्रान्तः कृतमीं अविष्णु-कृष्णैर्विष्णुवां कोष्ठं आ शिखरवर्षं ।
 अमीकृतस्वं कृष्णो अमुपुता-अर्षं विष्णु कृष्णो वि रंजति
 अग्निः सुतो मुनिविष्णुवाग्निः प्रौषपुत्रं ऐश्वरीं कृतानु कुचिः ।
 ऐश्वर्यवर्षां कृतानु वि अर्षति मजोर्षाणु विवर्षणा विविषि
 परं शोभु म चंवा स्वरावे कृष्णः पुत्रानां अमि चंवाप्रविष्यं ।
 वे हे मर्षां आकृतानां विष्णुवा-शेविमिर्ष्यं शोभु वचसि पुत्रम्

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१३] १८७

[सुखीयोऽन्वयः ११४ अ. १-११]

(७६)

१ कविर्वाचकः । परमन्तः शोभः । अयो ।

कृतं विषं पंचो कृष्णो एतो कर्षं देववांतमुवापुं कृष्णः ।
 इतिः कृतानां अग्ने म वावति-कृष्णं पात्राभिं कृष्णो मुष्ण्य
 भूयो म चंवा आर्षुंता मर्षेण्युः स्वं शिवांभ्यं एषितो गांविष्णुः ।
 इन्द्रेण सुवर्षीर्यप्रपुष्णुति-विष्णुविष्णुयो अर्षां कर्षुविषि

१
 २ (१८१)

इन्द्रस्य सोमं पर्वमान ऊर्मिणां तविष्यमाणो जठरेध्वा विंश ।	
प्र णाः पिन्व विद्युदुधेव रोर्वसी धिया न वाजाँ उप मासि शश्वतः	३
विश्वस्य राजा पवते स्वईशं क्रतस्य धीतिमृषिषाळीवशत् ।	
यः सूर्यस्यासिरेण मूज्यते पिता मतीनामसंमष्टकाव्यः	४
वृषेव युथा परि कोशमर्षस्यपासुपस्थे वृषमः कनिकवत् ।	
स इन्द्राय पवसे मत्सरिन्तमो यथा जेषाम सभिधे त्वोतयः	५ [१] (६८६)

(७७)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

एव प्र कोशे मधुमाँ अचिकवृ—दिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टरः ।	
अमीमृतस्य सुदुघा घृतश्रुतो वाभा अर्पन्ति पर्यसिव धेनवः	१
स पूर्व्यः पवते य विवस्परि श्येनो मथायद्विषितस्तिरो रजः ।	
स मध्व आ युवते धेर्विजान इत् कृशानोरस्तुर्मनसाहं विम्युपां	२
ते नः पूर्वास उपरास इन्द्वे महे वाजाय धन्वन्तु गोमते ।	
ईक्षेण्यासो अहोडे न चारवो ब्रह्मत्रह्ये जुजुषुर्हविर्हविः	३
अय नो विद्वान् धनवद्वनुष्यत इन्दुः सत्राचा मनसा पुरुष्टुतः	
इनस्य यः सवने गर्भमावृधे गवांमुरुजमभ्यर्षति म्रजम्	४
चकिर्विवः पवते कृत्वयो रसो महौ अदग्धो वरुणो हुरुग्यते ।	
असाधि मित्रो वृजनेषु यज्ञियो इत्यो न युधे वृषयुः कनिकवत्	५ [२] (६९१)

(७८)

५ कविर्भागवः । पवमानः सोमः । जगती ।

प्र राजा वाचं जनयन्नसिष्यवृषो यसानो अभि गा इयक्षति ।	
गृम्णाति रिपमाविरस्य तान्वा शुद्धो देवानामुप याति निष्कृतम्	१
इन्द्राय सोमं परि पिच्यसे नृभिर्नृचक्षा ऊर्मिः कविरज्यसे वने ।	
पूर्वीर्हि ते सुतय सन्ति यातवे सहस्रमश्वो हरयश्चमूपदं	२
समुद्रिया अप्तरसो मनीषिणामासिना अन्तरभि सोममक्षरन् ।	
ता ई हिन्वन्ति हृष्यस्य सक्षणिं याचन्ते सुम्न पर्वमानमक्षितम्	३ (६९४)

मुनेभिः वाचं एषमिदिराम्बुजिर सुमिदुजित एषम इहाम्बुजिर ।
 व दृषासंभक्षिरे प्रिजते म्बु स्वासिषं इषाम्बुजं यज्ञोमुष्यम्
 पुतामि बोधु परंभयो अस्तुपु सुपारिं सुम्बन् इतिवात्परंति ।
 अग्निं इषाम्बुजिषं इहये पु प उर्वीं मन्तुहिममं व मन्तुपि

४
 ५ [३] ११७

(५१)

१ वसिष्ठोक्तं । पत्न्याः कौतु । अथर्वी ।

अथर्वस्य मो कन्वनिवन्धुः प सुप्रमाद्यो इहविषु इहयः ।
 वि पु अर्षन् म इये अर्षन्थो उर्वीं वंभन्तु वसिष्ठो ज्ञो विषं
 व अं कन्वनिवन्धो म्बुधुता वन्तं वा वेदिसिषो मुनीवधिं ।
 त्रिरो मीसु कर्षं त्रिं वरिषुति पुवं यन्मि त्रिवाधं प्रोवधि
 पुत स्वस्त्य अर्षन्तु अग्निं व अतन्वस्या अर्षन्तु वृत्तो वि व ।
 कन्वन् म इष्या कर्षन्तु तौ अग्नि कर्षं अग्नि एष्यन्त इष्याः
 त्रिषि त्रे माता सुयो व जन्तुवे इतिव्यासं वदन्तु वान्ति विषं ।
 अर्षन्तु वदन्ति एष्यन्ति मन्तुपु म्बु इष्यन्तु इष्यन्ति विषं
 पुवा तं इयो सुम्बु सुपेक्षन्तु तं सुपेक्षन्तु मन्तु मन्तिविषं ।
 विद्विषं वदन्तु वि वरिषु अग्निषो सुयो मन्तु त्रिरो वदः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [४] ११८

(५२)

१ मन्तुर्षन्तुः । पत्न्याः कौतु । अथर्वी ।

अथर्वस्य वाचं एष्ये सुपेक्षन्तु अनेन सुपेक्षन्तु इति विवस्वती ।
 सुपेक्षन्तु सुपेक्षन्तु वि विषुते सुपेक्षन्तु म लक्ष्मणमि विवस्वतु
 व त्वां वदन्ति इष्या अन्वन्तुः उर्वीं वेदिसिष एष्यन्तु सुपेक्षन्तु ।
 अथर्वस्य सुपेक्षन्तु एष्यन्तु इहये वदन्तु इष्या वदः
 एष्यन्तु सुपेक्षन्तु एष्यन्तु अग्निं वदन्तु एष्यन्तु सुपेक्षन्तु ।
 एष्यन्तु व विषुते सुपेक्षन्तु एष्यन्तु इतिव्यासं इतिव्यासं इष्यन्तु इष्यं
 तं त्वां सुपेक्षन्तु मन्तुपु वदः सुपेक्षन्तु इति वदन्तु इति ।
 इतिः बोधु मन्तुपु वदन्ति सुयो विवस्वतु इष्यो वा एष्यन्तु इतिव्यासं
 तं त्वां इतिव्यासं मन्तुपु वदन्ति इतिव्यासं इतिव्यासं इतिव्यासं इतिव्यासं ।
 इष्यो बोधु सुपेक्षन्तु इतिव्यासं इतिव्यासं इतिव्यासं इतिव्यासं इतिव्यासं

१
 २
 ३
 ४
 ५ [५] ११९

(८१)

५ वसुभारद्वाजः । पवमान सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

- प्र सोमस्य पवमानस्योर्म्य इन्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशासः ।
 युष्ठा ययूमीमुर्जाता यशसा गवां वृानाय शूर्मुदमन्दिपुः सुताः १
 अच्छा हि सोमः कलशो असिष्यवृदत्यो न वोच्छा रघुवर्तनिर्वृषा ।
 अथा देवानामुमयस्य जन्मनो विद्वौ अंश्रोत्यमुत इतश्च यत् २
 आ नः सोम पवमानः किरा वस्विन्वो मयं मुघवा राधसो महः ।
 शिक्षा षयोधो वसवि सु चेतुना मा नो गर्यमारे अस्मत् परां सिचः ३
 आ नः पूषा पवमानः सुरातयो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोपसः ।
 इहस्पतिर्मरुतो प्रायुरश्विना त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती ४
 उरो द्यावापृथिवी विश्वमिन्दे अर्यमा देवो अदितिर्विधाता ।
 भगो नृशंस उर्यन्तरिक्षं विश्वे देवाः पवमान जुपन्त ५ [६] (७११)

(८२)

५ वसुभारद्वाज । पवमानः सोमः । जगती ५ त्रिष्टुप् ।

- असावि सोमो अरुषो वृषा हृषी राजेव वृस्मो अभि गा अचिक्रवत् ।
 पुनानो धारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासवम् १
 कृषिर्वेधस्या पर्येधि माहिन्नमत्यो न मृष्टो अभि वाजमर्षसि ।
 अपसेधन् कुरिता सोम मृळय घृतं वसानः परि यासि निर्णिजम् २
 पर्जन्यः पिता मङ्घिपस्यं पुर्णिनो नामा पृथिव्या गिरियु क्षयं वधे ।
 स्वसार आपो अभि गा उतासरन् त्स ग्रावभिर्नसते वीते अश्वरे ३
 जापेय पत्याषधि शैवं महसे पञ्चाया गर्भं शृणुहि ब्रवीमि ते ।
 अन्तर्वाणीषु प्र चंरा सु जीवसे ऽनिन्द्यो वृजने सोम जागृहि ४
 यथा पूर्वम्यः शतसा अमृधः सहस्रसा पर्यया वाजमिन्दो ।
 एधा पवस्व सुखिताय नव्यसे तयं व्रतमन्वारपः सचन्ते ५ [७] (७१६)

(८३)

५ पवित्र आङ्गिरसः । पवमान सोमः । जगती ।

- पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रमुर्गात्राणि पर्येपि विश्वतः ।
 अतसतनुर्न तन्नामो अंशुते शूतास इब्रवन्तस्तत् समाशत १ (७१७)

(८१)

५ वसुभोरघ्राजः । पवमान सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

प्र सोमस्य पवमानस्योर्मयं	द्वन्द्वस्य यन्ति जठरं सुपेशसः ।	
पुञ्जा यथीमुर्जाता वृशसा	गवा वानाय शूरमुदमन्दिषुः सुताः	१
अच्छा हि सोमः कलशाँ	असिष्यवृत्त्यो न वोळ्हा रघुर्वतनिर्वृषा ।	
अथा वृवानामुमयस्य	जन्मनो विद्वौ अश्रोत्यमुत इतश्च यत्	२
आ नः सोम पवमानः	किरा वस्विन्वो भवं मधवा राधसो महः ।	
शिषा वयोधे वसधे सु	वेतुना मा नो गर्यमारे अस्मत् परां सिवः	३
आ नः पूषा पवमानः	सुरातपो मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः ।	
बृहस्पतिर्मरुतो यायुरश्विना	त्वष्टां सविता सुयमा सरस्वती	४
उरो द्यायापृथिवी विश्वमिन्वे	अयमा वेवो अदितिर्धिधाता ।	
मगो नृशंस उर्वन्तरिक्षं	विश्वे देवाः पवमान जुपन्त	५ [६] (७११)

(८२)

५ वसुभोरघ्राजः । पवमानः सोमः । जगती, ५ त्रिष्टुप् ।

असाधि सोमो अरुपो वृषा हरी	राजेंव वृस्मो अमि गा अचिकदत् ।	
पुनानो धारं पर्येत्यवपयं	श्येनो न योनिं घृतवन्तमासवम्	१
कृषिर्वेधस्या पर्येधि	माहितमत्यो न मुष्टो अमि वाजमर्षसि ।	
अपसेधन् घुरिता सोम मृळ्य	घृत वसानं परि यासि निर्णिजम्	२
पर्जन्यः पिता महिषस्य	पर्णिनो नामा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे ।	
स्वसार आपो अमि गा	जुतासरन् त्स यावभिर्नसते वीते अध्वरे	३
जायेव पत्यावधि शेवं	महसे पजाया गर्भं शृणुहि ववीमि ते ।	
अन्तर्याणीषु प्र चरा सु	जीवसे ऽनिन्द्यो घृजनें सोम जागृहि	४
यथा पूर्वैभ्यः शतसा	अमृधः सहस्रसा पर्यया वाजमन्दि ।	
एषा पवस्व सुविताय	नव्यसे तयं व्रतमन्वापः सचन्ते	५ [७] (७११)

(८३)

५ पवित्र आद्विरसः । पवमान सोमः । जगती ।

पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते	प्रभुर्गात्राणि पर्येधि विश्वतः ।	
अतप्ततनूनं तवामो अश्रुते	शृतास इद्वर्षन्तस्तत् समाशत	१ (७१७)

वषांशुभिर्भुं विभंतिं विबसुभ्यो ह्योर्ध्वतो अस्तु तर्मांशु व्यंस्थितम् ।
 अर्धवपस्व एवीरारंशुभ्यो विबसुभ्यो विभंतिं विबसुभ्यो वेरंता २
 अर्धवपस्वभ्यः पूभिर्भुं विबसुभ्यो अस्मा विभंतिं मुर्ध्वानि वासुभ्यः ।
 मापुभिनो भविरि अस्व मापुषां नृष्यभ्यः प्रियां वरुंशु वंशुः ३
 मुन्धुर्भुं ह्येषा प्रवर्धस्य एष्यति पार्तिं वृशानां जनिभ्योभ्यः ।
 नृष्यभ्यो विभंतिं विपपां विवपंतिं वृशानां वरुंशु मुस्यभ्यः ४
 इषिंविभ्यो वधिं वधुं वैभ्यं वधो वसांशुः परिं वासुभ्यः ।
 एष्यं प्रविभंशु वासुभ्यः वृशानां वरुंशु वरुंशु ५ [८] (१००)

(८)

५ वासुभ्यो वरुंशु । वरुंशु वासुभ्यो । अथर्वी ।

परंशु वेसुभ्यो विभंतिं विभंतिं विभंतिं विभंतिं वरुंशु वरुंशु ।
 वृषी ये अथ वरुंशु स्वस्तिभ्यो वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु १
 आ वस्तुभ्यो वरुंशु वरुंशु विभंतिं वरुंशु पतिं वरुंशु ।
 वरुंशु वरुंशु विभंतिं विभंतिं वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु २
 आ वा वीरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ।
 आ विभंतिं वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ३
 एष वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ।
 वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ४
 अमि त्वं वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ।
 वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ५ [९] (१०१)

(९)

११ वेदो वरुंशु । वरुंशु वरुंशु । वरुंशु ११-११ विभंतिं ।

वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ।
 वा वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु १
 अस्मा वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु ।
 अमि वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु वरुंशु २ (१०२)

अर्द्धवद् इन्द्रो पवसे मदिन्तम आत्मेन्द्रस्य भवसि धासिरुत्तमः ।	
अभि स्वरन्ति ब्रह्मो मनीषिणो राजानमस्य भुवनस्य निसते	३
सहस्रणीथः शतधरो अद्भुत इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु ।	
जयन् क्षेत्रमम्यर्षो जयन्नप उरु नो गातु कृणु सोम मीढुः	४
कर्निकवत् कलशे गोमिरज्यसे व्युद्ययै समया वारमर्षसि ।	
मर्मज्यमानो अत्यो न सानसि रिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः	५
स्वादुः पवस्व विव्यायु जन्मने स्वादुरिन्द्राय सुहवीतुनाम्ने ।	
स्वादुर्मित्राय वरुणाय वापवे बृहस्पतये मधुर्मा अर्वाभ्यः	६ [१०]
अत्यं सृजन्ति कलशे वश क्षिपुः प्र विप्राणां मतयो वाच ईरते ।	
पर्वमाना अम्यर्षन्ति सुप्तुति मेन्द्रं विशन्ति मत्रिरास इन्द्रवः	७
पर्वमानो अम्यर्षा सुवीर्यं मुवीं गव्यूतिं महि शर्म सुप्रथं ।	
मार्किर्नो अस्य परिपूतिरिशते न्यो जयेम त्वया धनधनम्	८
अधि धामस्याह्वयमो विचक्षणो ऽरुरुचद्वि विवो रंशुना क्विः ।	
राजा पवित्रमत्येति रोरुवद् विवः पीयूषं दुहते नृचक्षसः	९
विवो नाके मधुजिह्वा असञ्चतो वेना बृहन्त्युक्षणं गिरिष्ठाम् ।	
अप्सु ब्रह्म धावृधान संमृद्र आ सिन्धोरुर्मा मधुमन्त पवित्र आ	१०
नाके सुपर्णमुपपत्तिधांसु गिरो वेनानामकृपन्त पूर्वाः ।	
शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्रत हिरण्ययं शकुन क्षामणि स्थाम्	११
ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्याद् विश्वा रूपा प्रतिचक्षाणो अस्य ।	
मानुः शुक्रेण शोचिषा व्यद्योत् पांरुरुचद्रोदसी मातरा शुचिः	१२ [११] (७१८)

(८९)

[पञ्चमोऽनुवाकः ॥५॥ सू० ८६-९६]

(१-४८) १-२० अकृष्टा मायाः, ११-२० सिकता निवावरी, २१-३० पृथ्वीयोऽजाः, ३१-४० अकृष्टमापाद्य-
क्षयाः, ४१-४५ मौमोऽग्निः, ४६-४८ गृह्णामद् शौनकः । पवमानः सोमः । जगती ।

प्र ते आशवः पवमान धीजघो मदा अर्पन्ति रघुजा इव त्वनां ।

विव्याः सूपर्णा मधुमन्त इन्द्रवो मदिन्तमासु परि कोशमासते

प्र ते मदासी मत्रिरास आशवो ऽसुक्षत रभ्यासो यथा पृथक् ।

धेनुर्न घृत्सं पर्यसाभि वृत्रिणा मिन्त्रमिन्द्रवो मधुमन्त ऊर्मयः

(७४०)

अत्यो य इन्द्रियो अग्नि वाज्यमै स्तुतिरु वासं त्रियो अग्निमत्तम् ।
 पनां पुत्रित्ते अग्नि ताम्नें अग्र्यये सोमो पूजान इन्द्रियाद्यु वासते १
 य त्वा अग्निमीः पवमान प्रीमुद्यं विष्वा अंतुग्राह पक्त्वा परिमिति ।
 पान्नाः संयुः स्पर्शित्तेऽनुसुतु वे त्वां भुजम्भुविवाद्य वेपथो ४
 विष्वा वामानि विष्वाचसु वान्वाः सुमोस्तं कृता परि पति कुतवा ।
 प्पान्नासि पंक्ते सोसु वसिदिः पतिर्निर्वस्य सुकंरप राजसि ५ [११]
 सुसुपुत परंवातस्य पुसुवां सुवस्वं कृताः परि वसि कुतवाः ।
 र्वां प्रविष्टु अग्निं कृप्यो हृष्टिः कृता नि शेनां कुतसेषु वीदति ६
 पुकृत्वं कुतुः पंक्ते स्वप्तरः सोमो वृषालासुर्वं वसि निष्कृतम् ।
 सुदधवाः पति वीसंभरंति वृषां पुत्रिभुम्यपंति रोषस्त ७
 एवां वमुहं मयाई वि पांष्टो अग्र्यमीं संयुो विष्वायु विताः ।
 अग्र्येऽप्युत तावु परंवातो अग्र्यं भाव्यं इन्द्रिया सुवर्जो सुतो त्रिया ८
 त्रियो न तावुं एवमेवापि कृत्वा वीसु वस्वं पुत्रिमीं वु वसिदिः ।
 इत्यंभ सुवर्वं पंक्ते विवेर्षितुत सोमोः पूजानः कुतसेषु वीदति ९
 ग्योर्षिं कुकृत्वं पक्ते वपुं त्रिवं त्रिया वृषामां अग्निमा त्रिपुर्वं १
 वसंति र्वां सुवर्वात्प्रीथ्वीं सुविर्वायो मत्तु इन्द्रियो र्वाः १ [१२]
 अग्निमत्तं कुतवां कुकृत्वंति वसिर्षिः कुतवापि विष्वायुः ।
 इन्द्रिंवास्तु क्वंविनु लीदति वपुंवातोऽग्निदिः सिष्वायुं विष्वा ११
 अग्ने विष्वात्वां परंवातो अंतु-त्वां सुवो अग्निवां गोतुं वप्यति ।
 अतु वाज्यस्य मत्तं व्वापुवं स्वायुद्यः सोमदिः पुक्ते वृषां १२
 कुवं सुतर्षाऽनुसुतो पवां वीतो अग्नें ववात् परंवात कुसिर्वा ।
 तनु कृत्यु रोषंती अग्र्युत वंते कुर्षिं विष्वा वंक्ते सोमं इत्यु ते १३
 इमिं वसामो पनुतो विंति सुतं-वत्तं विष्वा सुविष्वायुः ।
 स्वर्गं कुतुवो ममंतां वंक्तेऽग्निं सुवर्वंस्य त्रियाद्यु विष्वायु १४
 सो अंस्य त्रिवे मग्निं वरुं वक्त्वाति यो अंसु वामं वपुं वंक्ते १
 पुं वरुंस्व पामे वंक्तेऽग्निं पतो विष्वा अग्निं वं वाति सुवर्वा १५ [१४]
 ओ अंवात्प्रीविष्वायुः विष्वा कृता सुवर्नं व विंवाति कुर्षिर्वा ।
 वरुं इव कुतुदिः वंक्तेऽग्निं सोमं कुकृत्वं सुवर्वाद्यु वृषा १६ (१५)

प्र वो धियो मन्त्रयुवो विपन्युवः पनस्युव संवसनेष्वक्रमुः ।
 सोमं मनीषा अस्यनूपत स्तुमो ऽमि धेनवः पयसिमशिभयुः १७
 आ नः सोम सयन्तं पिप्युषीमिपि—मिन्वो पर्वस्व पर्यमानो अस्त्रिधम् ।
 या नो वोहते त्रिरहन्नसंश्रुषी क्षुमद्वाजवन्मधुमत् सुवीर्यम् १८
 वृषा मतीनां पवते विचक्षणः सोमो अह्नः प्रतरीनोपसो विषः ।
 क्राणा सिन्धूनां कलशौ अवीवश—दिन्द्रस्य हाद्यांविशन् मनीषिभिः १९
 मनीषिभिः पवते पूष्यः क्वि—र्तृभिर्धत परि कोशो अचिकदत् ।
 त्रितस्य नाम जनयन् मधुं क्षर—दिन्द्रस्य वायोः सख्याय कर्तवे २० [१५]

अय पुनान उपसो वि रोचय—वृष सिन्धुम्यो अभयदु लोककृत ।
 अय त्रि सप्त कुवुहान आशिर सोमो हृदे पवते चारु मत्तरः २१
 पर्वस्व सोम विष्येषु धामसु सृजान इन्दो कलशे पवित्र आ ।
 सीवृन्दिन्द्रस्य अठरे कर्निकवृ—वृभिर्धतः सूर्यमारोहयो विवि २२
 अद्रिमिः सुतः पवसे पवित्र औ इन्दुविन्द्रस्य अठरेभ्राविशन् ।
 त्वं नूचक्षा अमयो विचक्षण सोमं गोत्रमद्भिरोम्योऽवृणोरप २३
 त्वां सोम पर्वमानं स्वाधयो ऽनु विप्रासो अमवन्नवस्यवः ।
 त्वां सुपर्ण आमरव् दिवस्परि—न्वो विश्वामिर्मतिमि परिष्कृतम् २४
 अन्ये पुनान परि धार ऊर्मिणा हरिं नवन्ते आमि सप्त धेनवः ।
 अपामुपस्थे अध्यायव क्वि—मृतस्य योना महिषा अहेषत २५ [१६]

इन्दुः पुनानो अति गाहते मृधो विश्वानि कृण्वन् त्सुपथानि यज्यवे ।
 गाः कृण्वानो निर्णिजं हृतं क्वि—रत्यो न क्रीळन् परि वारमर्षति २६
 असुश्रतः शतधारा अमिषियो हरिं नवन्तेऽव ता उकुन्युवः ।
 क्षिपो मृजन्ति परि गोमिरावृत तृतीये पुष्टे अधि रोचने विषः २७
 तवेमाः प्रजा विष्यस्य रेतसु—स्व विश्वस्य भुवनस्य राजसि ।
 अथेव विश्वं पवमान ते वशे त्वमिन्दो प्रथमो धाम्ना असि २८
 त्वं संमुद्रो असि विश्ववित् कवे तवेमा पञ्च प्रविशो विधर्मणि ।
 त्वं धां चं पृथिवीं चार्तिं जम्भिये तव ज्योतींषि पवमान सूर्यः २९
 त्वं पवित्रे रजसो विधर्मणि देवेभ्यं सोम पवमान पूषसे ।
 त्पामुशिजः प्रथमा अंगृष्णत् तुभ्येमा विश्वा भुवनानि येमिरे ३० [१७] (७६८)

य एव पुण्यसि धारणम्पुं पुत्रा क्लेशेष्वं चक्षुःशक्तिः ।	
सं प्रीतया वाचस्पत्यं चक्षुःशक्तिः सितुं विदिति मुत्तपुं परीयतम् ॥	३१
त सुर्वेस्य रक्षितः परं चक्षुःशक्तिः तन्तुं तन्तुनक्षिणं परां विदि ।	३२
मन्वेद्युतस्यं पक्षिणो नर्वाचक्षुःशक्तिः पक्षिर्नर्वाचक्षुःशक्तिः सिन्धुतम् ॥	३३
पञ्चा सिन्धुनां ज्योते परीयितुं चक्षुःशक्तिः कर्मिणः ॥	३४
तद्वर्धभातः परं विचक्षुःशक्तिः इतिः पुत्रयो वाचं त्रुवचक्षुःशक्तिः ॥	३५
एवंयान् मन्वेद्युं वि वाचक्षुःशक्तिः पुत्रो न विचो मन्वेद्युं कर्मणा ।	३६
गर्भस्थितपुत्रो मुनिर्वाचक्षुःशक्तिः पुत्रा मुने वाचक्षुःशक्तिः कर्मणा ॥	३७
इत्युच्यते एवमन्वेद्युःशक्तिः इत्येते च कर्मं पुत्रार्थं वीदति ।	३८
इत्यां चक्षुःशक्तिः कर्मः पुत्रो विचो विचक्षुःशक्तिः इत्येते विचक्षुःशक्तिः ॥	३९ [१८]
पुत्र स्वर्गायै अग्नि मुत्तपुः सिन्धुः कर्म चक्षुःशक्तिः ज्योते विचक्षुःशक्तिः ।	
अथं गन्धुर्वं विचक्षुःशक्तिः कर्मं विचक्षुःशक्तिः मुत्तपुःशक्तिः ॥	४०
इत्युच्यते इति मुनिर्वाचक्षुःशक्तिः पुत्रान् इत्येते इतिः कर्मणा ॥	४१
तास्तं कर्मणु मन्वेद्युःशक्तिः पञ्चास्तं इत्येते कर्मणु विचक्षुःशक्तिः ॥	४२
त्वं मुत्तपुःशक्तिः अग्नि सां विचक्षुःशक्तिः एवमन्वेद्युःशक्तिः ता वि वाचक्षुःशक्तिः ॥	४३
च मः एवमन्वेद्युःशक्तिः कर्मणु इत्येते कर्मणु मुत्तपुःशक्तिः ॥	४४
मुत्तपुःशक्तिः एवमन्वेद्युःशक्तिः कर्मणु इत्येते कर्मणु मुत्तपुःशक्तिः ॥	४५
त्वं मुत्तपुःशक्तिः अग्नि सां विचक्षुःशक्तिः तं ता विचक्षुःशक्तिः ॥	४६
इत्युच्यते इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	४७
एवमन्वेद्युःशक्तिः कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	४८ [१९]
त मन्वेद्युःशक्तिः कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	
इत्युच्यते इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	४९
नो अग्नि इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	५०
इति कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	५१
इत्युच्यते इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	५२
इत्युच्यते इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	५३
इत्युच्यते इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	५४
इत्युच्यते इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते कर्मणु इत्येते ॥	५५

अग्नेगो राजाप्स्यस्तविष्यते विमानो अह्ना भुवनेष्वर्पितः । हरिर्धृतस्नुः सुहृशीको अर्णवो ज्योतीरथः पवते राय ओक्यं	४५ [२०]
असंजिं स्कुम्भो विव उद्यतो मवुं परिं त्रिधातुर्भुवनान्यर्पति । अशु रिहन्ति मतयः पनिप्रत गिरा यदि तिर्णिजिमृग्मिणो ययु । प्र ते धारा अत्यण्वानि मेप्यः पुनानस्य स्यतो यन्ति र्हेय । यद्गोभिरिन्दो चुम्बोः समुज्यस आ सुधान. सोम कुलशेषु सीदसि पर्वस्व सोम क्रतुविन्नं उक्थ्यो ऽव्यो वारु परिं धावु मधुं प्रियम् । जहि विश्वान् रक्षसं इन्दो अत्रिणो बृहद्वेम विदथे सुवीरां	४६ ४७ ४८ [२१] (७६)

(८७)

१ उशाना काव्य । पवमानः सोम । त्रिषुप् ।

प्र तु व्रव परि कोशं नि पीवु नृभिः पुनानो अभि वाजमर्ष । अश्वं न त्वां वाजिनं मर्जयन्तो ऽच्छां ब्रह्मीं रशानाभिर्नयन्ति स्वापुधः पवते वेव इन्दुं रशस्तिहा वृजन रक्षमाण । पिता वेवाना जनिता सुदक्षो विष्टम्भो विवो धरुणं पृथिव्या. ऋषिर्विप्रः पुरएता जनानां मुमुधीरं उशाना काव्येन । स चिद्धिवेवु निहितं यवासा मपीच्यु गुह्यं नाम गोनाम् एष स्य ते मधुमां इन्द्र सोमो वृषा वृष्णे परिं पवित्रे अक्षाः । सहस्रसा. शतसा मूरिदावा शश्वत्तम वार्हिरा वाज्यस्थात् एते सोमां अभि गव्या सहस्रां महे वाजायामृतापु श्रवांसि । पवित्रेभिः पवमाना असृग्-ऋष्वस्यत्रो न प्रतनाजो अत्यां	१ २ ३ ४ ५ [२२]
--	----------------------------

परि हि ध्मां पुरुहूतो जनानां विश्वासं द्भोजना पुयमान । अथा मर इयेनमृत प्रयांसि रथिं तुश्रानो अभि वाजमर्ष एष सुवानः परि सोमः पवित्रे सर्गो न सुप्ये अदधावदवी । त्रिमे शिशानो महियो न शूत्रे गा गव्यश्चमि शूरो न सत्वा पपा ययो परमावृन्तरुं कूर्चित् सतीरुर्वे गा विधेद । विवो न विष्टुत् स्तनयन्त्युत्रैः सोमस्य ते पवत इन्द्र धारां उत स्म राशिं परिं यासि गोनां मिन्द्रेण सोम सरथ पुनान । पूर्वीरियो बृहतीर्जीरवानो शिक्षां शचीवस्तव ता उपश्रुत्	६ ७ ८ ९ [२३] (७५)
--	----------------------------

(८८)

८ अथवा अथवा । एवमथा बोधा । विष्णुः ।

अथ लोभं हन्तुं हृत्तं सुप्तं	हृत्तं बल्लो त्वमस्य पाणि ।	
त्वं हृत्तं बल्लोत्तं त्वं बल्लुत्तं	हन्तुं मर्त्यां पुण्यां पुण्यां	१
त इत्यो न मुनिपार्श्वयोनि	मुहः पुण्यं सततं कर्तुंति ।	
अन्तुं विष्णो बल्लुत्तं अन्ता	स्वर्गंता वनं कृत्वा बल्लुत्तं	२
अन्तुं वो विष्णुत्तं हृत्तं बल्लुत्तं	नर्कंयेतु हृत्तं आ संमन्विष्य ।	
विष्णुत्तं हृत्तं बल्लुत्तं हृत्तं त्वत्तं	पूर्वैर् अन्तर्गन्तुं लोभ	३
हृत्तं न वो अन्ता कर्तुंति बल्लुत्तं	हृत्ता वृत्तात्तं बल्लुत्तं बल्लुत्तं	
विष्णो व विष्णुत्तं बल्लुत्तं हृत्ता	विष्णुत्तं बल्लुत्तं बल्लुत्तं	४
अन्तुं वो वत्तं आ बल्लुत्तं	बल्लुत्तं पाण्यं बल्लुत्तं नृत्तं	
अन्तुं न पुण्यां अन्तुं अन्तुं	विष्णुत्तं लोभं लोभं लोभं	५
पूर्वैर् लोभं अन्तुं अन्तुं बल्लुत्तं	विष्णुत्तं क लोभं लोभं अन्तुं	
बल्लुत्तं अन्तुं विष्णुत्तं व नृत्तं	बल्लुत्तं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	६
बल्लुत्तं अन्तुं न अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	
अन्तुं न अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	७
अन्तुं न अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	
अन्तुं न अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	८ [१४] ८०४

(८९)

अथवा अथवा । एवमथा बोधा । विष्णुः ।

या एव बल्लुत्तं पुण्यां विष्णुत्तं	विष्णुत्तं न बल्लुत्तं अन्तुं	
अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	१
अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	
अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	२
अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	
अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	अन्तुं अन्तुं अन्तुं अन्तुं	३

मर्धुपुण्ड्र घोरमयासमश्च रथे युञ्जन्त्युरुच्चक्र क्रुप्वम् । स्वसारं ई जामयो मजयन्ति सनाभयो वाजिनमूर्जयन्ति वतस्र ई घृतबुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुणे निर्यत्ताः । ता इनर्यन्ति नमस्ता पुनानास्ता ई विश्वतः परि पन्ति पूर्षा विष्टम्भो विवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत दितयो हस्ते अस्य । असत् त उक्तो गृणते नियुत्वान् मध्ये अशु, पंधत इन्द्रियाय धन्वन्नवातो अमि वेदवीतिमिन्द्राय सोम वृत्रहा पवस्व । शन्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य रायः सुधीर्यस्य पतय स्याग	४ ५ ६ ७ [२५] (८१०)
---	-----------------------------

(९०)

६ धस्तिष्ठो मैत्रावरुणिः । पवमान सोमः । विष्टुप् ।

प्र हिन्द्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिष्पन्नयासीत् । इन्द्र गच्छन्नायुधा सुशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरुदधानः अमि त्रिपुष्ठ वृषण वयोधा माङ्गुपाणामवावशन्त वाणीः । वना वसानो वरुणो न तिन्धुन् वि रत्नुधा वपन्ते वापीणि शूरग्रामः सधेवीरः सहावा अता पवस्व सनिता धनानि । तिग्मायुधः क्षिपधन्वा समत्स्व पाळह साह्वान् पुतनासु शञ्जन् उरुगव्यूतिरमयानि कृण्वन् त्समीचीने आ पवस्वा पुरंधी । अप, तिपात्सन्नवस स्वर्गां स चिकवो महो अस्मभ्य याजान् मत्सि सोम वरुण मत्सि मित्र मत्सीन्द्रमिन्द्रो पवमान विष्णुम् । मत्सि शर्धो मारुत मत्सि देवान् मत्सि महामिन्द्रमिन्द्रो मवाय एवा राजेव कर्तुमां अमेन विश्वा धनिघ्नहुरिता पवस्व । इन्द्रो सुकताय वचसे वयो धा युयं पात स्वस्तिमि, सदां न [चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ प० १-२८]	१ २ ३ ४ ५ ६ [२६] (८१६)
---	---------------------------------------

(९१)

६ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । विष्टुप् ।

असंजि वक्त्रा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी । वहा स्वसारो अधि सानो अठ्ये ऽजन्ति वधिं सर्वनान्यच्छे धीती जर्नस्य विव्यस्य कव्ये रधिं सुवानो नद्विष्येभिरिन्दुः । प्र यो नृभिरमुतो मर्त्येभिर्मर्मुजानोऽभिभिर्गोभिरिन्द्रिः	१ २ (८१८)
--	--------------

(८८)

८ वचनं कव्यम् । कव्यमाला कोजा । विष्णुर् ।

अयं सोमं हन्तुं तुम्हं सुखं तुम्हं क्वतो त्वमस्य पाद्वि ।
 त्वं ह वं चकूरे त्वं वं कृत हन्तुं मयांशु पुत्र्यांशु सोमम् । १
 य इ एषो न मुदिषात्स्योऽपि अहः पुत्रस्यि क्षात्रये वसूनि ।
 आर्त्ता विभ्यां मयुष्यानि जुता स्वर्वांशु वनं क्रुष्यं न्येवत । २
 प्रापुने पो त्रिपुत्रो ह्यन्ववांशु वासंत्वेऽपु ह्य जा संमन्विष्टः ।
 त्रिपुत्र्यांशु इविशोऽपु ह्यं तन्त्तु पुत्रेवं श्रीमन्वेऽपि सोम । ३
 शत्रो य वा अहः कर्त्तव्यं चकिं ह्यन्ता वृत्तात्तवसि सोम पुर्वित् ।
 ऐशे न वि त्वर्त्तव्यांशुं ह्यन्ता विन्वस्यासि सोम इत्योः । ४
 अग्निं पो वत्त अहः कृत्वांशुः कृत्वा पावसि कृत्वा तुर्वित् ।
 पन्तो य वृत्वांशुः कृत्वा वंशुः विन्वित् वात्त पर्वतान् क्रुष्यि । ५
 एते कोऽपु अहः कृत्वांशुः कृत्वा न कोऽपुः अहः कृत्वांशुः ।
 कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः । ६
 कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः ।
 आत्मे न अहः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः । ७
 पाद्वि तु ते वदन्तस्व कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः ।
 सुविह्वलसि त्रिवो न त्रिवो कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः । ८ [१४] (८८)

(८९)

८ वचनं कव्यम् । कव्यमाला कोजा । विष्णुर् ।

यो एव वदतिः पुत्र्यांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः ।
 सुवर्त्तव्यो अहः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः । १
 पाद्वि त्रिपुत्र्यांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः ।
 अहः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः । २
 त्रिपुत्र्यांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः ।
 अहः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः कृत्वांशुः । ३

मधुपुष्ट घोरमयासमश्च रथे युञ्जन्त्युरुच्चक्र क्रुष्वम् ।	
स्वसारं है जामयो मर्जयन्ति सनामयो वाजिनमूर्जयन्ति	४
पतन्न है घृतबुहः सचन्ते समाने अन्तर्धरुण निरपत्ता ।	
ता ईमर्पन्ति नर्मसा पुनानास्ता ई विश्वतः परि पन्ति पूर्षी	५
विष्टम्भो विवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्ते अस्य ।	
असत् त उत्सो गृणते नियुत्वान् मध्ये अशुः पवत इन्द्रियार्थ	६
धन्वन्नवातो अभि वृववीति मिन्द्राय सोम वृत्रहा पवम्ब ।	
शन्धि महः पुरुश्चन्द्रस्य राय. सुवीर्यस्य पतयः स्याम	७ [२५] (८१०)

(९०)

६ वसिष्ठो मेप्रावरुणिः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

प्र हिन्द्वानो जनिता रोदस्यो रथो न वाजं सनिष्यन्नयासीत् ।	
इन्द्र गच्छन्नायुधा सशिशानो विश्वा वसु हस्तयोरावधानः	१
अभि त्रिपुष्ट वृषण वयोधा माङ्गपाणामवावशन्त वाणीः ।	
वना वसन्तो धरुणो न सिन्धुन् वि रत्नधा वयते वायीणि	२
शूरग्रामः सर्वधीरु सहावा अता पवस्व सनिता धनानि ।	
तिग्मार्युधः क्षिप्रधन्वा सुमत्स्व पाळ्ह साह्वान् पुतनासु शत्रून्	३
उरुगव्युतिरभयानि कृण्वन् त्समीचीने आ पवस्वा पुरंधी ।	
अपः सिपासन्नपसु स्वर्गां. स चिक्रवो महो अस्मभ्यु वाजान्	४
मत्सि सोम वरुण मत्सि मित्र मत्सीन्द्रमिन्द्रो पवमान विष्णुम् ।	
मत्सि शर्षो मारुत् मत्सि वृवान् मत्सि महामिन्द्रमिन्द्रो मर्दाय	५
एवा राजेव क्रतुमां अमेन विश्वा पनिघ्नहुरिता पवस्व ।	
बन्वो सुक्ताय वचसे वयो धा पूय पात स्वस्तिभिः सदा न	६ [२६] (८११)
[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-२८]	(११)

६ कश्यपो मारीचः । पवमानः सोमः । त्रिष्टुप् ।

असंजि वक्ष्वा रथ्ये यथाजौ धिया मनोता प्रथमो मनीषी ।	
वक्ष स्वसारी अधि सानो अव्ये ऽजन्ति वक्षिं सर्वनान्यच्छ	१
वीती जनस्य विव्यस्य क्रव्यै रधि सुवानो नहुष्येभिरिन्द्रुः ।	
प्र यो नृभिरमृतो मर्त्येभिर्ममृजानोऽविमिर्गोभिरिन्द्रिः	२ (८१८)

कृत्वा कृत्वे ऐक्यं कृत्वा सौ ॥ एवंमानो वसन्तीति पञ्च योः ।
 तत्रानुक्तं प्रथितं चोचि ॥ इत्यस्यपि कृत्वे अन्तं वि वासि ॥ ३
 कृत्वा कृत्वा विद्वत्सु लक्ष्मि ॥ पुनः इन्व उच्यते वि वासन् ।
 कृत्वापरिवात् कृत्वा कृत्वा ॥ वे अस्ति कृत्वापुनस्तुप्येवात् ॥ ४
 क संस्तुवन्पि विन्वत् ॥ कृत्वात् कृत्वा कृत्वा ॥ ५
 वे कृत्वापि कृत्वा कृत्वा ॥ सौलो अस्मात् पुनः कृत्वा पुनः ॥ ६
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ अस्मात् कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ७
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ अस्मात् कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ८

(११)

१ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा । विद्वत् ।

परि कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ सौ न कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥
 आपुनः कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ १
 अस्मात् कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ मात् कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ २
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ३
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ४
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ५
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ६
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ७
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ८

(११)

१ कृत्वा कृत्वा । कृत्वा कृत्वा । विद्वत् ।

कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ १
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ २
 कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ कृत्वा कृत्वा कृत्वा कृत्वा ॥ ३

(५०)

उत प्र पिंप्य ऊधुरघ्न्याया इन्दुर्धांसिभिः सचते सुमेधा ।	
मूर्धान गावः पर्यसा चमूष्वमि श्रीणान्ति वसुभिर्नि निक्ते	३
स नो वेवेभिः पवमान रवेन्दो रयिमश्विनं वावशान् ।	
रथिरायतामृशती पुरंधि रस्मद्युगा वावने वसुनाम्	४
नू नो रयिमुष मास्व नूवन्तं पुनानो वाताप्यं विश्वश्रन्वम् ।	
प्र वन्धितुरिन्दो तार्यायुं प्रातर्मक्षु धियावसुर्जगम्यात्	५ [३] (८३३)

(९४)

५ कण्वो घोरः । पवमान सोम । विष्टुप् ।

अधि यवस्मिन् वाजिर्नाव शुभः स्पधन्ते धियुं सूर्ये न विशं ।	
अपो वृणान् पवते कवीयन् वृज न पशुवर्धनाय मन्म	१
हिता न्युष्वन्नमृतस्य धाम स्वदित्रे भुव्नानि प्रथन्त ।	
धियं पिन्वाना स्वसरि न गाव ऋतायन्तीरमि वावश्च इन्दुम्	२
परि यत् कुविः ऋष्या भरते शूरो न रथो भुव्नानि विश्वा ।	
वेवेषु यशो मर्ताय मूपन् दक्षाय रायः पुरुभूपु नव्य	३
श्रिये जात श्रिय आ निरियाय श्रिय वयो जरितृभ्यो दधाति ।	
श्रिय वसाना अमृतत्वमायन् भवन्ति सत्त्वा ममिया मितद्वौ	४
इपमूर्जमभ्युपांश्च गामुरु ज्योतिं कृणुहि मत्सिं वेवान् ।	
विश्वानि हि सुपहा तानि तुम्य पवमान वाधसे सोम शत्रून्	५ [४] (८३८)

(९५)

५ प्रस्कृष्य काण्वः । पवमान सोमः । विष्टुप् ।

कनिक्नान्ति हरिरा सुज्यमान् सीदन् वनस्य जठरं पुनान ।	
नूर्भिर्घन्तः कृणुते निर्णिजु गा अतो मतीजनयत स्वधामिं.	१
हरिः सुजानः पृथपामृतस्ये र्यतिं वाचमरितेषु नावम् ।	
वेवो वेवाना गुह्यानि नामाऽऽविष्कृणोति वृहिपिं प्रवाच	२
अपामिवेवूर्मपुस्तनुराणा प्र मनीषा इरते सोममच्छं ।	
नमभ्यन्तीरुषं च यन्ति स चाऽऽ चं विशन्वृशतीरुशन्तम्	३

(८३९)

तं संज्ञानं संज्ञितं न धर्मा—बुद्धं बुद्धन्बुद्धत्वं विधिप्रायम् ।
 तं वाच्यमानं बुद्धत्वं बुद्धत्वे विज्ञो विज्ञतिं बुद्धत्वं बुद्धम्
 इत्युत्तं वाच्यमानं बुद्धत्वं बुद्धत्वे विज्ञो विज्ञतिं बुद्धत्वं बुद्धम् ।
 इत्युत्तं पत्रं बुद्धत्वं बुद्धत्वे विज्ञो विज्ञतिं बुद्धत्वं बुद्धम्

४

५ [५] (०१)

(२१)

१३ विद्यापतिः अर्थः । नचवानाः कांशः । विष्णुः ।

यं बुद्धानि बुद्धो अत्रु रथानां बुद्धानि बुद्धे अस्तु तेनां ।
 अत्रान् बुद्धानि बुद्धान् लक्षितान् वा तान्ते बुद्धां बुद्धानि एते
 बुद्धानि बुद्धे बुद्धे बुद्धानि बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 अत्र बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे

१

२

३

४

५ [६]

बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे

६

७

८

१ [७]

बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे
 बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे बुद्धे

११

(०२)

यथापवथा मनवे वयोधा अमिन्ना वरिचोविन्द्विष्मान् ।	
एवा पवस्व द्रविणं दधानं इन्द्रे स तिष्ठ जनयार्युधानि	१२
पवस्व सोम मधुमो कृताज्ञः ऽपो वसानो अधि सानो अव्ये ।	
अथ द्रोणानि घृतवान्ति सीद मुदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः	१३
वृष्टिं द्विवः शतधारं पवस्व सहस्रसा वाजपुर्व्वेववीतौ ।	
स सिन्धुभिः कलशे वावज्ञानं समुस्त्रियाभिः प्रतिरन् न आयुं.	१४
एष स्य सोमो मतिभिः पुनानो ऽत्यो न वाजी तृतीदरातीः ।	
पयो न दुग्धमदितेरिपिरि सुर्विव गातु सुयमो न वोळ्हा	१५ [८]
स्वायुधः सोतुभिः पूयमानो ऽभ्यर्षुं गुह्य चारु नाम ।	
अभि वाज सतिरिव श्रवस्या ऽभि वायमामि गा देवं सोम	१६
शिशुं जज्ञान हयंत मृजन्ति शुम्भन्ति वह्निं मरुतो गुणेन ।	
क्विर्गीभिः काव्येना क्वि. सन् त्सोमं एवित्रमत्येति रेभन्	१७
ऋषिमना य ऋषिकृत् स्वर्षा सहस्रणीथ. पवुवीः कवीनाम् ।	
तृतीय धाम महिषं सिर्षासन् त्सोमो विराजमनु राजति ष्टुषु	१८
चमूपच्छयेन शकुनो विमृत्वा गोविन्दुर्द्वेप्स आयुधानि विभ्रत् ।	
अपामूमिं सचमानः समुद्र तुरीय धाम महिषो विवक्ति	१९
मर्यां न शुभ्रस्तन्व मृजानो ऽत्यो न सृत्वा सनये धर्मानाम् ।	
वृषेव युथा परि कोशमर्षन् कनिक्कदृत् परि वारोण्यर्ष ।	२० [९]
पवस्वेन्द्रो पवमानो महोभि. कनिक्कदृत् परि वारोण्यर्ष ।	
क्रीळञ्चम्बोऽंरा विश पूयमान इन्द्रं ते रसो मत्रिरो ममत्सु	२१
प्रास्य धारां ब्रह्मतीरसृष्ट्यं लक्तो गोभि कलशो आ विवेश ।	
साम कृण्वन् त्सांमन्यो विप्रश्चित् कन्दन्नेत्यभि सख्युर्न जामिम	२२
अपन्नन्नेपि पवमान शत्रून् प्रियां न जारो अभिगीत इन्द्रु ।	
सीदन् वनेषु शकुनो न पत्वा सोम पुनान कलशेषु सता	२३
आ ते रुच पवमानस्य सोम योषेव यन्ति सुवृधाः सुधारा ।	
हरिरानीत पुरुवारो अस्व चिक्रदत् कलशे देवयुनाम्	२४ [१०] (८६७)

तं बंधुत्वात् बंधुत्वं न बान्धा—बुधुं बुधुन्पुत्रत्वं गितिप्यम् ।
 बंधुत्वात्तुं मुनयः सचम्ये तिनो विंमतिं बन्धं बन्धुत्वं
 इत्युत् बंधुत्वात्तुं बंधुत्वं पुत्रान् इत्युत् विंमत् मन्त्रिणम् ।
 इत्युत् बंधुत्वात्तुं बंधुत्वं सुवीर्यस्य पत्न्यः स्यात्

४
 ५ [५] (०१)

(१९)

१४ देवोत्पत्तिः कर्त्तव्यः । कर्त्तव्यः कर्त्तव्यः । विष्णुः ।

५ अंगुष्ठीः ह्यो अंगुष्ठी एतानां मुनयश्चि इति अस्य लेखः ।
 अंगुष्ठी कृष्णवर्णमुखात् तद्वर्णस्य आ लोको बन्धा एतद्वर्णं इत्ये
 बंधुत्वं इति इत्युत् बंधुत्वात्तुं बंधुत्वं नयोऽपि ।
 आ विंमतिं एतद्वर्णस्य बन्धा विंमत् पत्न्यः सुवर्णं
 बंधुत्वं इत्युत् कर्त्तव्यः अंगुष्ठी एतानां मुनयश्चि इत्युत्
 कर्त्तव्यः अंगुष्ठी एतानां मुनयश्चि इत्युत् कर्त्तव्यः
 कर्त्तव्यः अंगुष्ठी एतानां मुनयश्चि इत्युत् कर्त्तव्यः
 कर्त्तव्यः अंगुष्ठी एतानां मुनयश्चि इत्युत् कर्त्तव्यः
 कर्त्तव्यः अंगुष्ठी एतानां मुनयश्चि इत्युत् कर्त्तव्यः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [५]

अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः

६
 ७
 ८
 ९
 १ [७]

अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः
 अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः अंगुष्ठी कर्त्तव्यः

११ (२०)

(५०)

[पद्योऽनुप्रासः १११ व. १०-११]

(५०) ? १ वैश्वानरमि संविडा, ४-५ वासिष्ठ इन्द्रवसिडा ७-९ वासिष्ठो वृषभवा
 १०-११ वासिष्ठो अश्विः ११-१५ वासिष्ठ इन्द्रवसु, १६ (८ वासिष्ठो व्याजपत्, १७
 ११ ११ अग्निवडा अग्निः, ११-१४ वासिष्ठः अश्विनू, १५-१७ वासिष्ठो वृषभवा,
 १८ १० वासिष्ठो वसुधा ११-१४ वासिष्ठो व्याजपत्, १५-१८ इन्द्र
 वासिष्ठवा । वसवाम् । अश्विः । विदुः ।

अस्य देवा इन्द्रां पूषाम्नि देवो देवेभिः सम्युक्तु रक्षन् ।
 पूषाः प्रविशन् पर्येति रेमन् । इतिवु वषट् पशुवाम्नि इत्येत् १
 मवा ववां ससुण्णु वषट्पो इन्द्रम् क्विन्निवर्षनासि संसन् ।
 या वंश्वस्य कुम्वाः पूषाम्नि विष्णुषो जागृर्षिर्विष्वसि
 पशुं त्रियो मुञ्चते वाम्नि मय्ये प्रसस्यते वसुधां क्षिणो अस्मि । २
 अग्निं चतु वाम्नां पूषाम्नि चूर्पं पातं स्तुतिभिः स्यां नः
 व गोप्याम्यर्षमि वृषभवा । त्वोर्मे क्षिणोव मन्ते वनां व ।
 वसुधाः पशवो अग्निं वासुमन्तु वा संविदां वृषभवां वसुधां
 इन्द्रवृषिवासासुर्षं वृषभवासु । ससुण्णवरा पशवो मवां व । ४
 मृदिं स्तवामो अतु वातं पुं वृषभवां वृषो वीमंश्व
 ५ [११]

सतोव श्रेये इतिर्वा पुत्राम इन्धं मवां गच्छन्तु वै मरां व ।
 देवैर्वाग्निं सुरां गयो अश्वमं चूर्पं पातं स्तुतिभिः स्यां वः ६
 व वास्यंमुसमेव वृषभवा देवो देवान् वरिष्या विवसित ।
 मर्षिंवा सुषिंश्वः पशुकाः प्रस वंश्वो अग्नेःसि रेमन् ७
 व इवांसंमुपतं ससुण्णवाम्ना मावसं वृषभवा अवासा ।
 आहुष्ये । पशमाम् वरापो वृषभं वृषभं व वंश्वि वृषभम् ८
 त इति वसुधावसं वृषिं वृषा वीमंश्वं विवो व गोमः ।
 पशुवर्षं इन्द्रो वीमंश्वो विवा इतिर्षिंश्वे मवर्षवृषा ९
 इन्द्रवृषिंश्वी पशवो गोम्योवा इन्धे वीमंश्व ससु इन्द्रम् ववां व ।
 इन्धि पशु वाकी पर्येती वरिषा वृषभम् वृषभवां वरां १ [१२]

अतु वरांश्व मवां वृषभवा इतिरे रेमं पशु वरिषुवा ।
 इन्द्रवृषिंश्व वृषभं वृषभो देवो देवसं वसुधो मवां व ११ (५०)

- अक्रान् त्समुद्रः प्रथमे विधर्मञ्जनयन् प्रजा भुवनस्य राजा ।
 वृषां पवित्रे अधि तानो अव्यं ब्रुहत् सोमो वावृधे सुवान इन्दुः ४० [१८]
- महत् तत् सोमो महिषश्चकाराऽपां यद्गर्भोऽवृणीत वेवान् ।
 अर्द्धधाविन्द्रे पर्वमान ओजो ऽर्जनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दु ४१
- मत्सि वायुमिष्टये राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः ।
 मत्सि शर्षो मारुत मत्सि वेवान् मत्सि द्यावापृथिवी येव सोम ४२
- ऋजु पवस्व वृजिनस्य हन्ता ऽपामीना वाधमानो मृधश्च ।
 अमिशीणान् पयः पर्यसाभि गोनामिन्द्रस्य त्वं तव वय सखायः ४३
- मध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्तं वीरं च न आ पवस्वा भगं च ।
 स्ववृस्वेन्द्राय पर्वमान इन्दो र्षिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ४४
- सोमं सुतो धारयात्यो न हित्वा सिन्धुर्न निम्नमभि वाज्यंक्षाः ।
 आ योनिं वन्यमसदत् पुनानः समिन्दुर्गोभिरसरत् समद्भिः ४५ [१९]
- एष स्य ते पवत इन्दु सोमश्चमूषु धीरं उशते तवस्वान् ।
 स्यर्चक्षा रथिरः सत्यशुष्मः कामो न यो देवयतामसर्जि ४६
- एष भुद्रेन वर्यसा पुनानस्तिरो वपींसि दुहितुर्दधानः ।
 वसान् शर्म त्रिवरुथमन्तु होतैव याति समनेपु रेमन् ४७
- नू नूस्त्व रथिरो देव सोम परि स्रव चम्बोः पूयमानः ।
 अप्नु स्वादिष्टो मधुमां क्रतावा वेधो न य सखिता सत्यमन्मा ४८
- अमि वायु वीत्येषा गुणानोऽं ऽमि मित्रावरुणा पूयमानः ।
 अमी नरं धीजर्वन रथेठा ममीन्द्र वृषण वज्रवाहुम् ४९
- अमि वखा सुवसनान्येषां ऽमि धेनुः सुदुवा पूयमानः ।
 अमि चन्द्रा भतवि नो हिरण्या ऽभ्यश्वान् रथिनो देव सोम ५० [२०]
- अमी नो अर्ष क्रिया वसून्मि विम्वा पार्थिवा पूयमानः
 अमि येन इविणमश्रवासा ऽभ्यर्षिय जमदग्निवज्रं ५१
- अया प्रवा पवस्वैना वसूनि मांश्चत्व इन्दो सर्गसि प्र धन्व ।
 इधश्चिवत् वातो न जूते पुरुमेधश्चित् तर्क्ये नरं दात् ५२
- उत न एना पव्या पवस्वा ऽधि श्रुते श्रवाप्यस्य तीर्थे ।
 षन्ति सहस्रा नेगुतो वसूनि इक्ष न एक धूनवृद्रणां ५३

वेदाङ्गानां च परिशिष्टाङ्गानां	अथ सूचीं चकारुः शंभोः ।	
आङ्गान्यथः सुकृतिं चिन्तयन्	हेतायै च विविचयान् संवृतांशः ।	१६
पुत्रा इव बुक्कति पवस्य	शुभे संसु पतति वैश्रवाणः ।	
सुहृत्प्रिये चरति कृताः बन्धुर्	कृषिं सुपुत्रेण ऐश्वर्यं पुत्रान्	१७
अस्यां न बन्धुं कुरुष्विदंशुः	विश्वं न श्रीमो मन्त्रो पर्वीचान् ।	
अर्थाभिर्निः प्रविष्टिर्बि रक्षिष्युः	आ पंथस्य वीमनुषं न हन्ते	१८
सुने चारं वेदार्जना अनुपन्	सुहृत्प्रियः सुवर्षं सुवर्षि ।	
इत्यां सुनिर्बि द्विष आ पंथस्य	पुरपुत्राति मङ्गो पर्वस्य	१९
द्विषा न तयो मङ्गसुहृत्प्रियः	पञ्चा न द्विषे न विनास्ति वीटः ।	
प्रियुर्न पुत्रः कर्तुर्विषयः	आ पंथस्य द्विषे अस्या मर्जीदिय	२ [१६]
प्र नु भग्या मधुक्कतिरपुह्यन्	बाह्यन् चर पूयो सुत्वेप्यवर्षः ।	
पर्वमात्र पर्वन्ते बाह्य येनो	अपुत्रान् सुर्विचयिष्यो सुर्वि	२१
कनिष्कपुत्रु पन्थांशुत्पथं	शुक्ता वि मांस्तुहृत्प्रियु बाधं ।	
न इन्द्राच पवतं असुरबाध	विश्वानां चार्थं सुविमि क्लीनाय	२२
द्विषाः सुपुत्रांशुर्बन्धुः सति सान्	स्मिन्नु बाह्याः कर्षया वेदार्थिनी ।	
पन्थां विना सुकृत्तं चापुत्रात्	अर्थाभिर्निः रक्षयिष्योः प्रियम्	२३
विद्या चार्थं वीरवर्षि च कर्षि	कुलस्यं श्रीमि मङ्गयो क्लीनाय ।	
मन्त्रं चरति भाषति पञ्चार्जनाः	सार्थं चरति सुवर्षं वाचसुतयाः	२४
सातु मन्त्रां वेदार्थं वाचसुतयाः	बाह्यं विना सुर्विचयि पूष्यमन्त्राः ।	
तामं सुतः पूषते अज्यमानः	शेषं सुर्विचयिष्युः तं चरन्ते	२५ [१७]
पुत्रा चोः वीम चरिषिष्यवर्षान्	आ पंथस्य वृषमानः सुकृति ।	
इन्द्रया विना सुकृता रथं	वर्षया चार्थं अत्रा सुर्विचय	२६
आ आदुर्विचयं सुता मर्जीना	शेषं पुत्राना अर्थाभिः सुर्वि ।	
मर्षयति च विष्णुमन्त्रो विष्वाका	अज्यर्वन्तं एषिरावः सुहृत्पतं	२७
न कुमुद इय च न चाना	मं अत्रा रार्थिनी वि च शोचः ।	
विद्या विष्णुस्य विष्णुमन्त्रं सुती	न तु चर्षं सुर्विचयं न च वीरु	२८
न रथिना चरन्तं पूषमानं	चार्थं श्रीर्षी अयि सु र्वावर्षिवाची ।	
पन्तं नु सुर्वि चिर्षः सुकृता	सुर्विचयं सुवि पा अर्थाभिः सुर्वि	२९

- अक्रान् त्समुद्रः प्रथमे विधर्म—क्षनयन् प्रजा भुवनस्य राजा ।
वृषां पवित्रे अधि सानो अग्ये बृहत् सोमो वावृधे सुधान इन्दुः ४० [१८]
- महत् तत् सोमो महिषश्चकारा—ऽपां यदमोऽवृणीत वेवान् ।
अर्धाविन्द्वे पर्वमान ओजो ऽर्जनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ४१
- मत्सि वायुमिष्टये राधसे च मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः ।
मत्सि शशो मारुत मत्सि वेवान् मत्सि द्यावापृथिवी येव सोम ४२
- ऋजु पवस्व वृजिनस्य हन्ता ऽपामीषां बाधमानो मृधश्च ।
अमिश्रीणन् पयः पर्यसाभि गोना—मिन्द्रस्य त्व तव वय सखाय ४३
- मध्वः सूदं पवस्व वस्व उत्सं वीरं च न आ पवस्वा भगं च ।
स्ववृस्वेन्द्राय पर्वमान इन्दो रथिं च न आ पवस्वा समुद्रात् ४४
- सोम सुतो धारयात्यो न हित्वा सिन्धुर्न निम्नसभि वाज्यंक्षाः ।
आ योनिं वन्यमसदत् पुनान. समिन्दुर्गोभिरसरत् समन्द्रिः ४५ [१९]
- एष स्य ते पवत इन्दु सोम—श्चमूपु धीरं उशते तवस्वान् ।
स्वर्चक्षा रथिर सत्यशुम्भ कामो न यो देवयतामसंजि ४६
- एष प्रवेन वयसा पुनान—स्तिरो वर्षीसि दृहितुर्वधानः ।
वसान् शर्म निवरुधमप्सु होतैव याति समनेपु रेमन् ४७
- नू नृत्त्व रथिरो देव सोम परिं स्रव चम्बोः पूयमान ।
अप्सु स्वाविष्टो मधुमो ऋतावा वेवो न यः संविता सत्यमन्मा ४८
- अभि धायु वीत्यपां गृणानो—ऽभि मित्रावरुणा पूयमानः ।
अभी नरं धीजर्वन रथेष्ठा—ममीन्द्र वृषेण वज्रवानुम् ४९
- अभि वक्षा सुवस्रनान्येषां—ऽभि धेनू. सुद्रुवाः पूयमान ।
अभि चन्द्रा भतवे नो हिरण्या ऽभ्यश्वान् रथिनो देव सोम ५० [२०]
- अभी नो अर्प द्विव्या वसू—न्यभि विश्वा पार्थिवा पूयमान
अभि येन ऋविणमश्रवासा—ऽभ्यर्षिय जमवस्रिवत् ५१
- अपा एवा पवस्वैना वसूनि माँश्चत्व इन्द्रो सर्गसि प्र धंन्व ।
ब्रधश्चिदन्न वातो न जूतं पुंरुमेधश्चित् तर्कवे नरं दात् ५२
- उत न एना पवया पवस्वा—ऽधिं ध्रुते श्रवाप्यस्य तीर्थं ।
वृष्टिं सहस्रा नेगुतो यतूनि वृक्ष न परु धूनवद्रणाय ५३

सुतासो मधुमत्तमा । सोमा इन्द्राय मुन्दिन ।
 पवित्रवन्तो अक्षरन् देवान् गच्छन्तु वो मदां ४
 इन्द्ररिन्द्राय पवत् इति देवासो अनुवन् ।
 वाचस्पतिर्मरुस्पते विश्वस्पेशान् ओजसा ५ [१]

सहस्रधारं पवते समुद्रो वाचमीन्द्राय ।
 सोमं पतीं रयीणा ससेन्द्रस्य त्रिवेदिने ६
 अय पूया रयिर्भगुः सोमं पुत्रानो अपति ।
 पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यन्त्यद्रोदसी तुभे ७
 समुं प्रिया अनूपत् गावो मदाय घृष्यय ।
 सोमासः कृण्वते पथ पर्वमानास इन्वव । ८
 य ओजिष्ठुस्तमा भरु पर्वमान भ्रुवाय्यम् ।
 यं पञ्च चर्षणीरभि रयि येन वनामहे ९
 सोमां पवन्त इन्द्रवो ऽस्मभ्यं गातुवित्तमा ।
 मित्रां सुवाना अरिपसं स्वाध्वं स्वाविदं १० [२]

सुश्वाणासो व्यद्विमिश्चितांनु गोरधिं त्वचि ।
 इष्यंस्मभ्यंमभितं समंस्वरन् वसुविदं ११
 एते पूता विपश्चितः सोमासो दभ्याशिरं ।
 सर्पासो न दर्शितासो जिगत्तवो ध्रुवा घृते १२
 प्र सुन्वानस्यान्धसो मतो न वृत तद्दचं ।
 अप श्वानमराधसं हता मुख न भृगवः १३
 आ जामिरत्के अघ्यत भुजे न पुत्र ओण्यो ।
 सरंज्जारो न योषणां वरो न योनिमासदम् १४
 स वीरो वृक्षसाधनो वि यस्तुस्तम्भ रोदसी ।
 हरिः पवित्रे अघ्यत वेधा न योनिमासदम् १५
 अव्यो वारोमि पवते सोमो गव्ये अधि त्वचि ।
 कनिकवृद्ध्या हरि रिन्द्रस्यान्योति निष्कृतम् १६ [३] (२७०)

(१०५)

६ पर्वतनारदौ काण्वौ । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

त वः सखायो मदाय पुनानममि गायत । शिशु न युज्ञैः स्वदयन्त गुर्तिभिः १
 स वल्स इव मातृमि—रिन्द्विहिन्वानो अज्यते । वेजावीमदो मतिमिः परिष्कृतः २
 अय वक्षाय साधनो ऽय शर्धाय वीतये । अय वेवेभ्यो मधुमत्तमः सुतः ३
 गोमन्न इन्द्रो अश्ववत् सुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वर्णमधि गोपुं दीधरम् ४
 स नो हरीणां पत् इन्द्रो वेवप्सरस्तमः । सखेव सख्ये नयो रुचे भव ५
 सनेमि त्वमस्मवाँ अदेव क चिद्वृत्रिणम् । साह्यो इन्द्रो परि बाधो अप ह्ययुम् ६ [८] (१९६)

(१०६)

(१४) १-३, १०-१४ अग्निष्वाक्षुष, ४-६ चक्षुर्मानवः, ७-९ मनुराप्सथः । पवमानः सोमः । उष्णिक् ।

इन्द्रमच्छ सुता इमे वृषण यन्तु हरयः । श्रुष्टी जातास इन्द्रवः स्वर्विवः १
 अय भराय सानसि—रिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतति यथा विवे २
 अस्पेविन्द्रो मवेध्या ग्रामं गृष्णीत सानसिम् । वज्रं च वृषण भरत समप्सुजित ३
 प्र धन्वा सोम जागृवि—रिन्द्रायिन्द्रो परि स्रव । द्युमन्तं शुष्ममा भरा स्वर्विदम् ४
 इन्द्राय वृषण मवुं पवस्व विश्वदर्शतः । सहस्रयामा पथिकृद्विचक्षणः ५ [९]

अस्मभ्यं गातुचित्तमो वेवेभ्यो मधुमत्तमः । सहस्रं याहि पथिमिः कर्निकवत् ६
 पवस्व वेववीतय इन्द्रो धाराभिरोजसा । आ कुलश मधुमान् त्सोम नः सदः ७
 तवं वृप्सा उवृष्टु इन्द्र मदाय वावृधु । त्वा वेवासो अमृताय क पंगुः ८
 आ नः सुतास इन्ववः पुनाना धावता रयिम् । वृष्टिद्यावो रीत्यापः स्वर्विवः ९
 सोमः पुनान ऊर्मिणा ऽव्यो वारु वि धावति । अग्रे वाचः पवमानः कर्निकवत् १० [१०]

धीभिर्हिन्वन्ति वाजिन वने क्रीळन्तमत्यविम् । अमि त्रिपुण्ड मृतयुः समस्वरन् ११
 असर्जि कुलशो अमि मीळ्हे सप्तिर्न वाज्यु । पुनानो वाचं जनयन्नसिष्यवत् १२
 पवते हर्षतो हरि—रति ह्वरांसि रहा । अभ्यपेन् त्स्तोतृभ्यो वीरवृशः १३
 अया पवस्व देवयु—मधोधारा असृक्षत । रेमेन् पवित्र पर्येपि विश्वतः १४ [११] (१०१०)

- आ इयता ननु अहं अथत प्रिय. सुनुतं नम्यः ।
 तर्मा द्विन्यन्त्युपसतो यथा रथं नुर्विष्या गमन्तरा. १३
- अभि सोमात् आचषु पवन्ते मध्य मद्म ।
 समुद्रस्याधिं क्षिप्रपि नतीपिपा मत्सुगमः न्युधिं १४
- तंन समुद्र पथमान ऊर्मिणा रातां वृष ऊत वृहत् ।
 अपन्मिद्वस्य वनेणन्य धर्मणा प्र हिन्यान् ऊत वृहत् १५ [१४]
- वृमिर्पिमाना इयता विचक्षाणा राजा वृष संमुद्रियं १६
- इन्द्राय पवते मत्रु सामो भुजत्वति सुत ।
 सहयंधारा अत्यध्वंमर्षति तर्मा भुजन्त्याध्वं १७
- पुगानभ्रमू जनर्पन् मति ऊपि. सोमो वृषेपु रण्यति ।
 अपो वसानं परि गोमिन्तोर. मीवृन् जनेष्वव्यत १८
- तथाह सोम रारण सून्य इन्द्रो द्विषेदिये ।
 पुत्रिणिं भक्षो नि चरन्ति मातं परिधीं गति तां इहि १९
- उताह नक्तंभुत सोम ते दिवा सून्यार्यं पस ऊधानि ।
 घृणा तपन्तमति नृपं पुर. शंकुना इव पत्तिम २० [१५]
- मृज्यमानं छहस्य समुद्रे धार्वमिन्वासि ।
 रयि पिशाङ्गं बह्वलं पूरुन्पृह पर्वमानाम्भर्षसि २१
- मृजानो वारि पर्वमानो अव्यये वृषार्वं चक्रवो वने ।
 वृवानो सोम पवमान निष्कृत गोमिरञ्जानो अर्षसि २२
- पर्वस्व वाजसातये ऽभि विश्वान्नि काव्या ।
 त्व समुद्र प्रथमो वि धारयो वृषेभ्यं. सोम मत्सुरः २३
- स तू पर्वस्व परि पार्थिव रजो विव्या च सोम धममि ।
 त्वा विप्रांसो मतिभिर्विचक्षण शुभ्र हिन्यन्ति धीतिभिं २४
- पर्वमाना असृक्षत पवित्रमति धारया ।
 मरुत्वन्तो मत्सुरा इन्द्रिया हयां मेधाम्भिमि प्रयोसि च २५
- अपो वसानं परि कोशमर्षती न्दुहिपानः सोतुभिं ।
 जनयञ्चोर्तिमन्दना अवीवशद् गाः कृण्वानो न निर्षिजम् २६ [१६] (१०३६)

(१०८)

(१ ११) १-५ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १ १४ ११ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १-५ अथर्ववेदिके शाकल्यः ।
 १-५ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १ १४ ११ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १-५ अथर्ववेदिके शाकल्यः ।
 १-११ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १ १४ ११ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १-५ अथर्ववेदिके शाकल्यः ।
 ५ १४, अथर्ववेदिके शाकल्यः । १ १४ ११ अथर्ववेदिके शाकल्यः । १-५ अथर्ववेदिके शाकल्यः ।

- परंशु मर्दुमत्तु इन्द्रांश्च तेषाम् अनुचितंशो मर्दुः । मर्दुं पूजयन्तो मर्दुः १
 परस्यै तैः सुविद्यं वृषयो वृषाणाम् इत्ये प्रीता सुविद्यं ।
 इ मृषयन्तो अम्यंशुमीदृशेषु इत्यु म्नां वीर्यसः २
 त्वं इन्द्रांश्च वीर्या परंशुम् अविवादि पूजयन्तः । अमृतत्वात् वृषवः ३
 येन मर्दुवी वृषवः पूजयन्ते येन विपत्त आशिरे ।
 वृषव्यं वृषे अमृतं चारंशु येन वरास्पतुमुः ४
 पुत्रस्य चारंशु वृषो इत्ये वारंशुः पक्षे अविपत्तः । इन्द्रांश्च वृषीपानि ५ [१०]
 व वृषिषा अर्था अमृतस्यैः मिमं अमृतस्यैः ।
 अमि मृदं तंशुने मृषुवस्यै वृषीं वृषुवा वं ६
 वा वीर्यं परं विद्वान् इत्ये व वीर्यमृषुवै रजुमृतं । अमृतमृषुवै ७
 अमृतं चारं वृषो वृषो मृषुवै मृषुवै मृषुवै ८
 अमि मृदं वृषुवस्यै इन्द्रांश्च वृषीं वृषुवै । वि वीर्यं मृषुवै वृषु ९
 वा वंशुवस्यै वृषुवस्यै वृषीं वृषीं वृषीं वृषीं ।
 वृषीं वृषुवै वृषुवस्यै वृषीं वृषीं वृषीं वृषीं १ [१०]
 अमृतं त्वं वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै । वृषुवस्यै वृषुवस्यै ११
 वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै ।
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १२
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १३
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १४
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १५
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १६
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १७
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १८
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै १९
 व वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै वृषुवस्यै २० [११] (१०९)

(१०९)

२२ अग्नयो धिष्ण्या पे-यस्यः । पयमानः साम । धिष्यदा पिराद् ।

परि प्र धुन्वेन्द्राय सोम स्वादुमित्राय पूष्णे भगाय	१
इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः	॥१॥ २
एवामृताय महे क्षयाय स शुक्रो अर्प क्रिय' पीयूषः	३
पवस्व सोम महान् त्समुद्र. पिता देवाना विश्वामि धाम	॥२॥ ४
शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम त्रिषे पृथिव्ये श च प्रजार्थ	५
त्रियो धृतासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन् वाजी पवस्व	॥३॥ ६
पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो महामवीनामनु पूष्यः	७
नृभिर्ममानो जज्ञानः पूतः क्षरद्विश्वानि मन्त्र' स्वर्वित्	॥४॥ ८
इन्दुः पूतानः प्रजामुराणः करद्विश्वानि द्रधिणानि न'	९
पवस्व सोम क्रत्वे वक्षायाम्—ऽश्वो न निक्तो वाजी धनाय	॥५॥ १० [२०]
त ते सोतारो रस मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युज्ञाय	११
शिशुं जज्ञान हरिं मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम्	॥६॥ १२
इन्दुः पविष्ट चारुमदायाम्—ऽपामुपस्थे कृविर्मगाय	१३
विर्मति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान	॥७॥ १४
पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य	१५
प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधार—स्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम्	॥८॥ १६
स वाज्यक्षाः सहस्ररेता अद्भिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः	१७
प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृभिर्ममानो अद्भिः सुत	॥९॥ १८
असर्जि वाजी तिरः पवित्र—मिन्द्राय सोमः सहस्रधार.	१९
अञ्जन्त्येन मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्ण इन्दु मदाय	॥१०॥ २०
देवेभ्यस्त्वा वृथा पाजसि ऽपो वसान हरिं मृजन्ति	२१
इन्दुरिन्द्राय गोक्षते नि तौशते श्रीणञ्जयो रिणञ्जपः	॥११॥ २२ [२१](१०७४)

(११)

११ एतदथवापुष्पा, यद्यत्सु वाक्यस्य । एतदथवा बोधः । ११ विविधिकाया मनुष्ये
४-१ जगद्दत्ती १४-११ विष्णु ।

पुं पु व र्त्तन्तु चार्त्तसात्प परि वृत्तानि सुखिनः ।
शुभम्पुष्पा कल्पया न ईषते १

अनु वि त्वां सुतं वासु मर्त्तमसि सुहृत्तपुष्पात् ।
चार्त्तं अग्नि पेश्यात् न गच्छते २

अग्नित्रयो वि पेश्यात् सुहृत् विद्यते ससन्ता पयः ।
योर्जाया र्त्तमात्तु पुरीष्या ३

अग्निना अमृत कर्त्तुंष्यो सुतस्य चर्त्तुंष्यो वाक्यः ।
सर्त्तुंष्यो वात्तमप्या तर्त्तुंष्यदत् ४

अम्यसि वि चर्त्तता तात्तुंष्योत्तं न कं विच्युत्तुपाम्यसिम्पत् ।
सापोमिनं अर्त्तमात्तु चर्त्तुंष्योत्तः ५

मात्तुं के चित् एतर्त्तमात्तु चर्त्तुंष्योत्तं वसुदधो नृप्या अम्यंभुत्त ।
वात्तं न वृत्तः संक्षिता स्मृत्तुति ६ [१२]

त्वे चर्त्तं वृत्तया सुत्तर्त्तुंष्यो सुहृत् चार्त्तं सुहृत्तुंष्यो विपं वृत्त ।
त त्त्वं तां वीर वृत्तुंष्यो चर्त्तुंष्य ७

नृप्या वृत्तुंष्यो वृत्तुंष्यो वृत्तुंष्यो सुहृत्तुंष्यो अग्निं वृत्तुंष्यत्त ।
इत्यंत्तुमि चार्त्तमात्तु चर्त्तुंष्योत्तः ८

अथ पवित्रं पेश्यात् रोक्षती इत्ता च चित्ता सुत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त ।
वृत्ते न चित्ता सुत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त ९

चोमो वृत्तुंष्यो अम्यपु चो सिद्धुंष्यो वृत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त ।
सुत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त १०

पुत्र पुंत्तुंष्यो मर्त्तुंष्यो सुत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त ।
वात्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त ११

व पेश्यात् चर्त्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त ।
वात्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्योत्तुंष्यत्त १२ [१३] (१०८)

(१११)

३ अनानतः पारुच्छेपि । पयमानः सोम । भव्यः ।

अया रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषासि तगति स्वयुग्मभिः सूर्यो न स्वयुग्मभिः ।

धारां सुतस्य रोचते पुनानो अरुपो हरिं ।

विश्वा यद्रूपा पतिपात्पृक्तभिः समान्यंभिर्ऋकभिः १

त्व त्यत् पण्णिना विद्रो वसु स मातृभिर्मर्जयसि स्व आ दमं ऋतस्य धीतिभिर्दमं ।

परावतो न साम तद् यत्रा रणन्ति धीतयं ।

त्रिधातृभिररुषीभिरव्यो दधे रोचमानो व्यो दधे २

पूर्वामनु प्रविश याति चेकितत् स रुश्मिर्भयतते दशतो रथो वैद्यो वर्जतो रथः ।

अग्मन्नुक्थानि पांस्येन्द्र जैत्राय हर्षयन् ।

वज्रश्च यद्भवथो अनपच्युता समत्स्वनपच्युता

३ [२४] (१०८९)

(११२)

४ शिशुगाहिरसः । पयमानः सोमः । पद्क्तिः ।

नालान वा उ नो धियो वि घ्नानि जनानाम् ।

तक्षां त्रिष्ट रुत मिपग् ब्रह्मा मुन्वन्तमिच्छतीन्द्रायिन्वो परिं स्रव १

जरतीभिरोषधीभिः पुणेभिं शकुनानाम् ।

कामारो अशर्मिर्द्युभिर्हरिण्यवन्तमिच्छतीन्द्रायिन्वो परिं स्रव २

कारुरुह ततो मिपगुपलप्रक्षिणीं नना ।

नानाधियो वसूपवो ऽनु गा इव तस्थिमेन्द्रायिन्वो परिं स्रव ३

अश्वो वोळ्हा सुख रथं हसनामुपमन्त्रिणः ।

शेषो रोमण्वन्तौ भेवौ वारिन्मण्डूकं इच्छतीन्द्रायिन्वो परिं स्रव ४ [२५] (१०९३)

(११३)

११ कश्यपो मारीचः । पयमानः सोमः । पद्क्तिः ।

शर्षणावति सोममिन्द्र पिबतु बृत्रहा ।

बल दधान आत्मनि करिष्यन् धीर्यं मह विन्द्रायिन्वो परिं स्रव १

आ पवस्व दिशां पत आर्जिकात् सोम मीढुः ।

ऋतवाकेन सत्येन भुद्रया तपसा सुत इन्द्रायिन्वो परिं स्रव २

पुर्जन्यवृद्ध महिष त सूर्यस्य इतितामरत् ।

तं गन्धर्वां प्रत्यगृह्णान् त सोमे रसमादधु रिन्द्रायिन्वो परिं स्रव ३

(१०९६)

- पुनर्बर्षभूतापुनः पुनर्बर्षन् तत्त्ववर्षम् ।
 पुनर्बर्षन् ततोऽप्यनु प्राण्य कर्त्तुं परिष्कृत्य इन्द्रविन्दुो परि षव ४
 मन्वन्तर्वास्व इन्द्रः सः संवन्ति संस्रवाः ।
 सः संवन्ति इति सोऽस्ताः पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव ५ [१६]
 पश्चिमा पंचमान इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ।
 वायुः सोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव ६
 पश्चिमा पंचमान इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ।
 वायुः सोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव ७
 पश्चिमा पंचमान इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ।
 वायुः सोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव ८
 पश्चिमा पंचमान इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ।
 वायुः सोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव ९
 पश्चिमा पंचमान इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ।
 वायुः सोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव १०
 पश्चिमा पंचमान इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ।
 वायुः सोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु पुनर्वा इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रविन्दुो परि षव ११ [१०] (११०)
 (११)
 ॥ इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु इन्द्रोऽप्यनु ॥

संस्कृत
 अ. ७. १०. ५. ११
 संस्कृत
 ११८

अथ दशमं मण्डलम् ।

(१)

[प्रथमोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १-१६]

७ त्रित आप्त्याः । अग्निः । विष्टुप ।

अग्नें बृहन्नूपसामूर्ध्वो अस्था—निर्जगन्वान् तमसो ज्योतिपागात् ।

अग्निर्मानुना रुशता स्वद्वा आ जातो विश्वा सद्धान्यपाः १

स जातो गर्भो असि रोदस्यो—स्ये चारुर्धिमृत ओषधीषु ।

चित्रः शिन्नु परि तमोस्यक्तून् प्र मातृभ्यो अघि कर्निकदद्वा २

विष्णुर्तिथा परमस्य विद्वा—स्वातो बृहन्नभि पाति तृतीयम् ।

आसा यदस्य पयो अकृत स्व सचेतसो अभ्यर्चन्त्यत्र ३

अत उ त्वा पितृभूतो जर्नित्री—रज्ञावृधं प्राति चरन्त्यन्नैः ।

ता ईं प्रत्येषि पुनरन्यरूपा असि त्व विक्षु मानुषीषु होता ४

होतार चित्ररथमध्वरस्य यज्ञस्ययज्ञस्य केतु रुशन्तम् ।

प्रत्येषि देवस्यदेवस्य मद्वा श्रिया त्वग्निमतिथिं जनानाम् ५

स तु वस्त्राण्यध पेशनानि वसानो अग्निर्नाभां पृथिव्या ।

अरुपो जातः पद इळायाः पुरोहितो राजन् यक्षीह देवान् ६

आ हि द्यावापृथिवी अग्न उमे सदा पुत्रो न मातरां ततन्थ ।

प्र याद्वाच्छोऽज्ञतो यविष्ठा—ऽथा बह सहस्येह देवान् ७ [२९] (७)

(२)

७ त्रित आप्त्याः । अग्निः । जिष्टुप ।

पिभीहि देवाँ उज्ञतो यविष्ठ विद्वो ऋतूँर्ऋतुपते यजेह ।

ये देव्या ऋत्विजस्तेमिंस्ते त्व होतृणामस्यायंजिष्ठ १

वेधिं होत्रमुत पोत्र जनानां मन्धातासिं द्रविणोदा क्रतावा ।

स्वाहा वय कृणवांमा हवीषि देवो देवान् यंजत्वग्निर्देन् २

आ देवानामपि पन्थांमगन्म यच्छक्रवांस तदनु प्रवोळ्हुम् ।

अग्निर्विद्वान् तस यजात् सेदु होता सो अध्वरान् तस ऋतून् कल्पयाति ३

(१०)

यदा इयं वसिन्नामं कृतानि विदुषां देवा अविदुष्याः ।
 अग्निष्विन्धमा पूषति विद्वान् वेदिर्बुधो अग्निः कृत्स्नपति
 यत् यदुवा मनसा वीमर्षुः न युवस्यं मनुते मर्षाः ।
 अग्निष्विन्धमा अग्निर्विद्वान् अग्निः वेदो अग्निः पूषति
 विन्धमा इत्युवाचमर्षिः विन्धं कुरु अग्निः त्वा अग्निः ।
 स आ वस्यस्व कृत्सीरुः सः स्वाहा इति अग्निर्विद्वान्मर्षाः
 यं त्वा घातापुत्रिषी यं त्वापु—स्तवन्तु यं त्वा तुवन्मिया अग्निः ।
 अग्निः अग्निः विद्वान् विदुषां अग्निः अग्निः अग्निः वि माहि

४
 ५
 ६
 ७ [१] (१०)

(१)

० वित्त वाप्या अग्निः विदुषः ।

इतो अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 विद्विदि माहि माहा वृद्धा अग्निः अग्निः अग्निः
 कृत्स्नं अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।

१
 २
 ३
 ४
 ५
 ६
 ७ [११] (११)

(४)

० वित्त वाप्या अग्निः विदुषः ।

यत् यत् अग्निः यत् यत् अग्निः यत् यत् अग्निः ।
 अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः अग्निः ।

१ (११)

य त्वा जनासो अभि सुचरन्ति गाव उष्णमिव व्रज यविष्ठ ।	
दूतो वेदानामसि मर्त्याना मन्तर्महोश्चरसि रोचनेन	२
शिशु न त्वा जेन्यं वुर्धयन्ती माता विमर्ति सचनस्यमाना ।	
धनोरधि प्रवता यासि ह्यृषिश्चिगीपसे पशुरिवावसुप्तः	३
मूरा अमूर न वृष चिकित्वा महित्वमग्ने त्वमङ्ग वित्से ।	
शयं वृषिश्चरति जिह्वयादन् रेरिह्यते युधति विशपतिः सन्	४
कूचिज्जायते सनयासु नश्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः ।	
अस्नातापो वृषमो न प्र वेति सचेतसो य प्रणयन्त मतीं ।	५
तनूत्यजेव तस्करा वनर्गू रक्षानाभिर्वृशभिर्मभ्यधीताम् ।	
इय ते अग्ने नव्यसी मनीषा युक्त्वा रथ न शूचयन्तिरङ्गं ।	६
बद्धं च ते जातवेदो नर्मश्चेय च गीः सकृमिद्वर्धनी भूत ।	
रक्षां णो अग्ने तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वोऽं अप्रयुच्छन्	७ [३२] (२८)

(५)

७ जित आप्त्य । अग्निः । ऋषिष् ।

एकं समुद्रो धरुणो रयीणा मम्मद्भ्रुवो मूरिजन्मा वि चष्टे ।	
सिपुक्त्यूर्धनिण्योरुपस्थ उत्सस्य मध्ये निहित पदं वे	१
समान नीळ वृषणो वसाना स जग्मिरे महिषा अर्वतीभिः ।	
ऋतस्य पदं क्वयो नि पान्ति गुहा नामानि दधिरे पराणि	२
ऋतायिनीं मायिनीं स दधाते मित्वा शिशुं जज्ञतुर्वर्धयन्ती ।	
विश्वस्य नाभिं चरतो ध्रुवस्य क्वेश्चित् तन्तु मनसा वियन्तं ।	३
ऋतस्य हि वर्तनयु सुजातमिपो वाजाय प्रदिव सचन्ते ।	
अधीवास रोदसी दावसाने घृतैरर्चैर्वावृधाते मधूनाम्	४
सप्त स्वसुररुपीर्वावृशानो विद्वान् मध्व उज्जभारा हृशे कम् ।	
अन्तर्यमे अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन् वृत्रिमविदत् पूषणस्य	५
सप्त मर्यादां क्वयस्ततक्षुस्तामामेकामिवृम्यहुरो गां ।	
आपोर्हं स्कुम्भ उंप्रमस्य नीळे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ	६
असच्च सच्च परमे व्योमन् वृक्षस्य जन्मनादितेरुपस्थे ।	
अग्निर्हं न प्रथमजा ऋतस्य पूर्वं आयुनि वृषमश्रं धेनु	७ [३३] (३५)

[अथर्ववेद १०१ व. १-१८]

(१)

* छिन्न मन्त्रः । अथि । विष्णुः ।

अथ स वसु इन्द्रमर्षामि—रुद्रेरेवति जग्निमामिर्षी ।	
अथेवंमिषो आनुमिर्षमृणं परंपति परिषतो विमत्वा	१
यो आनुमिर्षिमात्वा विमा—स्त्रिमिर्षमिर्षुवाद्यजंषा ।	
आ यो विषां स्रक्त्या सस्त्रियो ऽर्षीषुतो अन्तो न ह्यिषिः	२
इहो यो विमर्ष्या वेदवृत्ति—पीषं विम्वापुंश्रक्तो मृषी ।	
आ परिमन् अन्त इषीन्मृगा—वर्षिन्वधा स्त्रुधति इषिः	३
मृषेमिर्षो सुवायो अर्षे—मृषो अथ्यं एषुपत्वा विमत्ति ।	
अन्तो इमो स मृगा—वृषिन्मृगं संमिन्तो अग्निं विषमि वेदाम्	४
समृषामिर्षं न स्वमान—मृषि मृषिर्षमिर्षिणं कुमुप्यम् ।	
आ यं विषां यो अग्निमिर्षमिर्षि अन्तवृषं मृषं स्रक्त्याम्	५
वं वरिण्ड विम्व्य ह्यमि अन्त—वृते मन्त्रा स्रक्त्या पर्यं ।	
अन्ते अग्निमिर्षवत्तना अर्षीषीना अन्त आ कुमुप्य	६
अथा ह्यि मृगा विषां स्रक्त्ये वृषाम्ने इष्यां मृषुषं ।	
सं तं वेदामो अन्त वेतवृष—वर्षावर्षेण पशुयान् अथ्यः	७ [१] (अ)

( )

* छिन्न मन्त्रः । अथि । विष्णुः ।

स्वसित वा विषो अग्ने इमिष्या विम्वापुर्विषि पुत्रवांष देव ।	
ह्यवन्मि तर्ष इत्य अन्तो—वृष्या यं मृषमिर्षु ह्यिर्षि	१
इवा अग्ने अन्तमृषुम् अन्त येतिरथैमि मृषमिणं रावः ।	
वृषा मे मृषी अन्त मोनुमन्तवृ—वृषो इधानो अग्निमि तुनात्	२
अग्निं वन्ते विम्वामिर्षुपि—मृषि मन्तुं अन्तियं ववाप्यम् ।	
अग्नेमीर्षं इम्व्य वंषं विषि मृषं पंश्रुतं सृषं	३
मिवा अग्ने विषं अन्ते मृषुषी—वं वारिणु इत्य आ विम्वहाय ।	
अन्तमृषं * इम्विर्षं. वृषवृ—मृषिर्षु अग्निमिर्षमं	४ (अ)

द्युमिहितं मित्रमिव प्रयोगं प्रत्नमृत्विजमध्वरस्यं जारम् ।
 बाहुभ्यामग्निमायवोऽजनन्त विक्षु होतारं न्यसावयन्त ५
 स्वयं यजस्व विवि देवं देवान किं ते पाकं कृणवदप्रचेताः ।
 यथार्यजं क्रतुमिर्वेवं देवा नेवा यजस्व तन्वं सुजात ६
 भवां नो अग्नेऽवितोत गोपा भवां वयस्कृतुत नो ज्वयोधाः ।
 रास्वा च नः सुमहो हव्यर्वातिं त्रास्वोत नस्तन्वोऽं अप्रयुच्छन् ७ [२] (४९)

(८)

१ अशिरास्त्वाष्टः । अग्निः, ७-९ इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

प्र केतुना वृद्धता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरवीति ।
 विवक्षिदन्तो उपमां उदानं लृषामुपस्थे महिषो वं वधं १
 मुमोद गभो वृषभं कुकुच्चां नखेमा वत्सः शिमीवं अरावीत ।
 स देवतात्पुद्यतानि कृण्वन् त्वेषु क्षयेषु प्रथमो जिगाति २
 आ यो मूर्धानं पित्रोररं न्यध्वरे दधिरे सूरौ अर्णः ।
 अस्य पत्न्यरुधीरश्वं बुधा क्रतस्य योनौ तन्वो जुपन्त ३
 उपरुषो हि वंसो अग्रमेपि त्व यमयोरभवो विभावा ।
 क्रतार्यं सप्त दधिषे पदानि जनयन् मित्र तन्वेऽं स्वार्थं ४
 मुषश्चर्कुर्महं क्रतस्य गोपा भुवो वरुणो यहुताय वेपि ।
 सुवो अपां नपाजातवेदो भुवो वृतो यस्य हव्य जुजोष ५ [३]

सुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धि सचंसं शिवाभिं ।
 विवि मूर्धानं दधिषे स्वपां जिह्वामग्ने चकृपे हव्यवाहम् ६
 अस्य त्रितः क्रतुना ववे अन्तं रिच्छन् धीतिं पितुरेव परस्य ।
 सचस्यमानं पित्रोरुपस्थे जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति ७
 स पित्र्याण्यायुधानि विद्वा निन्द्रेपित आप्त्यो अग्नयुध्यत् ।
 त्रिशीपाणिं सतरदिमं जघन्वान् त्वाष्टस्यं चित्रिं संसृजे त्रितो गा ८
 भूरीदिन्द्रं उदिनक्षन्तमोजो ज्वाभिनत् सत्पत्तिमन्यमानम् ।
 त्वाष्टस्यं चित्रिं श्वरूपस्य गोनां माचक्राणक्षीणिं शीपां परां वरुं ९ [४] (५८)

(१)

१ विधिपद्यस्यैव, विष्णुर्हीर अमरपीप्यं वा श्रवण । वावर्षी ५ सर्वकल्प पद्यस्यै
२ पश्या वावर्षी < १ मङ्गलुर्

आधु हि प्य मङ्गलुम्पुसा नं कुर्वे इधातव । मुने स्थापु बर्षसे १
 पा वं शिष्यन्ता एतस्तस्य मात्रप्लेह मं । अमुतीपि मृगते २
 तन्मा अरं क्वातु गो पस्यु क्षयापु शिष्यंय । आयां पुनर्बधा व वं ३
 स्रं नां कुर्वीरमिष्यंयु आयां भवन्तु क्षीतयं । इ पोगमि श्रंमन्तु नः ४
 ईसांता वावीष्णुं क्षयेन्तीश्वरन्तीनाम् । अये वांवाभि मेकुयव ५
 अम्भु मु सोम्यां अश्वी-पुनर्किन्वांनि मेपुजा । अग्निं चं शिष्यदीमुयव ६
 आयां पूजित भवन्तु बर्षये तुन्वेहं मं । ज्योह्यं तु इर्वे इसे ७
 इवर्षः प बर्षा वरं चिं चं इतिं नवि । ८
 पूजयमिषुयव इहां शुप इतातुतय ८
 आयां अघाम्बचारिषुं रमन्तु समीगम्बहि । ९
 पयंस्वाम्भु जा गहिं तं मा वं कुंठ वर्यता १०

१ [५] (१०)

(२)

(१) मङ्गलुम्पुसांमपुसां वक्यवाध वैवर्षवती वमी कल्पिता । वमः । मङ्गलुम्पुसां
पुसां वक्यवाध वैवर्षवती वमः कल्पिता । कवी । विष्णुः ११ विष्णुपद्यस्यै ।

अये इति सत्वाचं तुक्या मङ्गलुम्पुसां शिर पुन किन्तुर्वचं जंजुम्बान् ।
 शिष्यंयपेनुमा इधीत कुचा कलि क्षमिं म्पुनं इधीष्यन्ति १
 न तु सतां तुक्यं वंय्येकत कर्षयन्तु वशिष्ठंयु मवाति । २
 अमुम्पुसां अमुर्ष्य कीर शिष्यो पुनर्तं उर्विषा परिं ववन् ३
 इतामिं वा ते अमुतां मृग-वर्षस्व चिन्तुयन्तु कर्षयन्तु । ४
 मि ते क्तो कर्षयिं वाप्युस्म जन्तुः पतिन्तुम्बुमा विविषया ५
 न वन पुरा वंजुमा कर्षं मृग-कृता वर्यन्तो अर्गुते ऐयम् । ६
 मन्तुर्गो अम्बव्यं तु बोधा वा मां नार्मिं पवर्षं अग्निं तपीं ७
 मर्से तु र्शं उल्लिप इर्षती व-वैवर्षव्यां वशिन्ता शिष्यवर्षा । ८
 वशिर्षन्तु व शिष्यमि मृगति वरं मन्तुव पूतिषी इव पीः ९

१ [५] (१०)

को अस्य वेदं प्रथमस्याह्नः क इँ ददर्श क इह प्र वोचत् ।	
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम् कर्तुं त्रय आहनो वीच्या नृन्	६
यमस्य मा यम्यं काम आगन् त्समानि योनीं सहश्रेण्याय ।	
जायेव पत्ये तन्व रिरिच्यां वि चिद्वृहेव रथयेव चक्रा	७
न तिष्ठन्ति न नि मिपन्त्येते क्वेवाना स्पर्श इह ये चरन्ति ।	
अन्येन मदाहनो याहि तूय तेन वि बृह रथयेव चक्रा	८
रात्रीभिरस्मा अहंभिर्वशस्येत् सूर्यस्य चक्षुर्मवुरुन्मिमीयात् ।	
द्विवा पृथिव्या मिथुना सचन्धू यमीर्यमस्य विभृयादजामि	९
आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामय कृणवन्नजामि ।	
उपं ब्रवीहि वृषमार्यं ब्राह्मन्मन्यमिच्छस्व सुभगे पति मत्	१० [७]
किं भ्रातास्यदनाथ भवति किमु स्वसा यन्निर्जातिर्निगच्छात् ।	
कार्ममूता ब्रह्मेतद्रूपामि तन्वा मे तन्वत् स पिंपृग्धि	११
न वा उ ते तन्वा तन्वत् स पंपृच्यां प्रापमानुर्यं स्वसार निगच्छात् ।	
अन्येन मत् प्रमुद कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वष्ट्येतत्	१२
ब्रतो ब्रतासि यम नैष ते मनो हृदय चाविदाम ।	
अन्या किल त्वा क्रक्षयेव युक्त परिं प्वजाते लिबुजेव वृक्षम्	१३
अन्यम् पु त्व यम्यन्य उ त्वां परिं प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ।	
तस्य वा त्वं मन इच्छा स या तवाऽधा कृणुष्व सविवृ सुभद्राम्	१४ [८] (८१)

(११)

९ आङ्गिर्द्विर्धानः । अग्निः । अगती, ७-९ त्रिष्टुप् ।

षुषा वृष्णे वुवुहे दोहसा द्विवः पयांसि युद्धो अदितिरदाभ्यः ।	
विश्व स वेदु वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियो अतुन्	१
रपद्वन्धुर्वीर्यां च योषणा नदस्य नादे परिं पातु मे मनः ।	
इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति	२
सो चिन्नु मद्रा क्षमती यशस्व त्पुषा उवास मनये स्वर्धती ।	
यदीमुशान्तमुशतामनु कर्तुं मग्निं होतार विदधाय जीजनन्	३

अथ त्वं ह्यसं विभवं विचक्षणं विरामविहितं एतेनो अच्युते ।
 वही विस्तं वृणतं वृणममार्थं अर्थिं ह्येतांमथु वीरंजात
 पदातिं पुत्रा पवधेयु पुप्यति ह्यर्थाभिपद्य मनुष्य स्वपुट ।
 विपंस्व ह्य वपुंस्वमान उरुपुंस्व १ वार्जं वृणुवो अंशुद्यति भूर्विधि
 पक्षिरथ प्रितर्तं ज्ञात मा मया मियंस्वति ह्येतां ह्युच ह्यंयति ।
 विपंस्व वार्जिः स्वपुंस्वतं वृणुंस्वति अच्युते वेनेति मृती
 वस्तं मते वृणुति मर्तो वृणुत एतं वृता अति व प वृणुते ।
 ह्यं वृणुते वृणुतानो अच्युते व वृणुते मर्तवान् मृष्टी वृणु
 पयंस्व पुत्रा समिप्रिर्मर्थाति वृषी वृषेणुं पत्रुत्त पंजव ।
 रतां व पक्षिमर्थाति स्वरासे मृणुं नो अह्य वृणुमन्तं वीरुत्त
 वृषी नां मते वृणुते वृणुतं वृणुता एतंमृतांस्व वृणुतुम् ।
 आ वो व वृणुते वृणुते मर्तुं वृणुतं मृष्टी स्वतं

४
 ५ [९]
 ६
 ७
 ८
 ९ [१] (१०)

(११)

१. मर्तुं वृणुते । मर्तुं वृणुते ।

वार्जं वृ वृणुतं वृणुतं अच्युते मर्तुं वृणुतं ।
 वृषो मय्यति वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृषो वृषात् पंथिमुंस्वते वृषो मे वृणुते वृणुतं वृणुतं ।
 मृणुतं वृणुतं मर्तुं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।
 वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं वृणुतं ।

१
 २
 ३
 ४
 ५ [११]
 ६ (११)

यस्मिन् देवा विदथे माद्वयन्ते विवस्वतः सदेने धारयन्ते ।	
सूर्ये ज्योतिरवधुर्मास्यः क्तून् परिं द्योतनिं चरतो अर्जसा	७
यस्मिन् देवा मन्मनि सचरन्त्यपीच्येडं न वयमस्य विद्म ।	
मित्रो नो अत्रादितिरनागान् त्सविता देवो वरुणाय वोचत्	८
भुधी नो अग्ने सदेने सधस्थे युक्त्वा रथममृतस्य द्रवित्नुम् ।	
आ नो वह रोदसी देवपुंत्रे मार्किर्वैवानामपं मूरिह स्या'	९ [१२] (९९)

(१६)

५ आङ्गिरसविधानः, विवस्वानादित्यो वा । द्वाविधाने । त्रिष्टुप्, ५ अगती ।

युजे वा ब्रह्मं पूष्यं नमोमि विं श्लोकं एतु पृथयेव सुरे ।	
शुण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि विन्व्यानि तस्थुः	१
यमे इध यतमाने यदैत प्र वां भरन् मानुषा देवयन्तः ।	
आ सीवत् स्वम्भुं लोकं विदनि स्वासस्थे मंघतमिन्द्वे नः	२
पञ्च पदानि रूपो अन्वरोह चतुष्पदीमन्वेमि व्रतेन ।	
अक्षरेण प्रति मिम एता मृतस्य नामावधि स पुनामि	३
वेयेभ्यः कर्मवृणीत मृत्यु प्जायै कममृत नावृणीत ।	
बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वत् ऋषिं प्रियां यमस्तन्वः प्रारिरेचीत	४
सप्त क्षरन्ति शिश्वि मरुत्वन्ते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवतन्नुतम् ।	
उमे इदस्योभयस्य राजत उमे यतिते उमयस्य पुप्यत'	५ [१३] (१०४)

(१४)

१६ वैवस्यतो यमः । यमः, ६ अङ्गिरःपित्रधर्वभृगुसोमाः, ७-९ लिङ्गोक्तदेवताः, पितरो वा, १०-१२ श्वानी । त्रिष्टुप् १३, १४, १६, मनुष्टुप् १५ बृहती ।

परेयवासं प्रवतो महीरन् बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् ।	
वैवस्वत सगमन् जनानां यम राजानं हविषां दुवस्य	१
यमो नो गातु प्रथमो विवेव नैषा गव्यतिरपमर्तवा उ ।	
यत्रा न. पूर्वे पितरः परेयु रेना जज्ञाना पथ्याडं अनु स्वा'	२
मातली कुवैर्यमो अङ्गिरोमि बृहस्पतिक्रिकमिवावृधानः ।	
यौं देवा वावुधुर्ये च देवान् त्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मंघन्ति	३

(१०७)

इमे बंध वस्तुषा वि सीदा—अङ्गिपेभिः प्रितुमि संकिन्ताम् ।
 म्य त्या मन्वाः कविभ्रुस्ता बंध—स्त्रेना पंथम् इविषा मादपस्य
 अङ्गिपेभिः गंधि बुद्धिपेभि—पंथं वेदुपेहि मादपस्य ।
 विर्यस्वस्तं ह्युं व सिता तु—अरिमन् पुत्रे बुद्धिप्या विपद्यं

४
 ५ [१४]

अङ्गिपता म प्रितये नर्वाणा अर्धवांशो सुगंधं सुम्वासी ।
 तेरां वपं सुमती बुद्धिपाना—मपि म्ये बीजमुते स्वामि
 इति नेहिं प्रियेभिः पुर्वेभि—बन्धा न पुर्वे प्रितये प्येषु ।
 सुमा राजना म्बुपया म्बन्ता पुषं पंथपति बर्धनं व देवप
 सं बंधस्य प्रितुमि सं पुमेभं—प्रापूर्वैर्न एते म्वावन् ।
 विद्यावापुषं पुनरसुमेहि सं गंधस्य तन्वा सुवर्षी
 अर्थं वंति वि बं संप्रतालो—एता पुतं प्रितयं सुमेवबन्धु ।
 अहमिगद्विपुत्रुमिप्येवते सुयो बंधस्यप्रधानंरस्ते
 अति इव सादेयी म्वातीं चतुरसौ सुवर्षं ताप्रमां पुषा ।
 अर्थां प्रितुन् लुप्रियतीं अर्पोहि पुमेन वे बंधुमाहुं म्बन्ति

६
 ७
 ८
 ९
 १ [१५]

पी तु म्वातीं पन् रक्षितारो चतुरसो पंथिपतीं सुवर्षवी ।
 साम्बमिनुं परि वेहि राजन् लुप्रिति चास्या म्बन्तीं वं वेहि
 प्रम्यवाबंमुपुषं बहुमूली इमस्यं हुतो चंता म्नीं अतुं ।
 एतस्मयं ह्यसु सुधीपु पुर्वेवातामनुंमघा म्बन्ध
 इमसु सोमं ह्युत प्रमायं सुहुता इभिः ।
 इमं इ पुत्रो गंध—सुप्रियुतां अरिहता
 प्रमायं वृत्तंमुवि—जुहन्त व चं सिप्यत ।
 व मं देवेप्या पंथइ इरिबंवापुः म जीवतं
 पुषाथु मर्षुवतं राहं इमं सुदेवत ।
 इदं मनु चरिग्य पुत्रिप्याः पुर्वेप्याः पप्रिहृजं
 प्रिबंहुमधि प्यतीं चतुरसिपुमिहृहन् ।
 प्रितुप्यांपुत्रीं प्रम्याति सत्तं ता पुष आदिवा

११
 १२
 १३
 १४
 १५
 १६ [१६] (१७)

(१५)

१४ शङ्खो यामायन । पितरः । त्रिष्टुप्, ११ जगती ।

- उर्वीरतामवर् उत परांस उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
 असु य ईयुरधुका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु १
- इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वांसो य उर्परास ईयुः ।
 ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नून सुवुजनासु विह्व २
- आह पितृन् त्सुविदत्रो अवित्ति नपात च विक्रमणं च विष्णोः ।
 बर्हिषवो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठा ३
- बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चक्रुमा जुपध्वम् ।
 त आ गतावसा शतमेनाऽर्था नः श योररपो वधात ४
- उपहृताः पितरः सोम्यासो बर्हिषेषु निधिषु प्रियेषु ।
 त आ गमन्तु त ब्रह्म ध्रुवन्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ५ [१७]
- आच्या जानु दक्षिणतो निपद्ये म यज्ञमभि गृणीत विश्वे ।
 मा हिंसिद पितरः केन चिन्नो यह आगः पुरुपता करांम ६
- आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयि धत्त वृशुषे मर्त्याय ।
 पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्व म यच्छत त इहोर्जे वधात ७
- ये न पूर्वे पितर सोम्यासोऽनुहिरे सोमपीथ वसिष्ठाः ।
 तेभिर्धमः संररणो हवीष्युः शत्रुशान्तिं प्रतिकाममंतु ८
- ये तातुपूर्वेवत्रा जेहमाना होत्राविवु स्तोमंतत्रासो अर्केः ।
 आग्ने याहि सुविदत्रेभिरर्वाङ् सत्यैः कृद्यैः पितृभिर्धमंसन्धिः ९
- ये सत्यासो हविरदो हविष्णा इन्त्रेण वै स्रथ वधाना ।
 आग्ने याहि सहस्रं देववन्दै परैः पूर्वैः पितृभिर्धमंसन्धिः १० [१८]
- अग्निष्वात्ता पितर एह गच्छतु सर्व सद् सद्दत मुप्रणीतयः ।
 अत्ता हवीषि प्रपतानि बर्हिष्यर्था रयि सर्ववीर वधातन ११
- त्वमग्नं इंद्रितो जातवेदोऽवाञ्जृष्यानि सुरभीणि कुत्वी ।
 प्रादां पितृभ्यः स्वधया ते अक्षत्रान्द्रि त्व देव प्रपता हवीषिं १२
- ये च्रेह पितरो ये च नेह योत्रं विद्म यो उं च न प्रविद्म ।
 त्व वंथ्य यति ते जातवेदः स्वधामिर्धमं सुकृत जुपस्व १३

ये अग्निमुखा ये अर्धमिन्द्रा अर्धं शिवः स्वर्ग्यां नृपकले ।
 तेभिः स्वर्गाद्युनीतिभिरा र्वावापुसं हृन्वं कल्पयस्य

१४ [१९] (१०)

(१९)

[१० एतन्ने वावापुसः । अग्निः । शिवः, ११-१३ नृपकुर ।

मिन्मध्ये वि ह्ये अग्नि सर्वाद्यो मासु त्वर्षं चिद्विद्यो मा सर्पिणः ।

पुत्रा ह्युतं कृन्वां वासवेभ्यो ऽर्धमिन्द्रं च शिवायान् शिवुर्ध्वः १

ह्युतं पुत्रा वरुणे वासवेभ्यो ऽर्धमिन्द्रं परि वृथात् शिवुर्ध्वः ।

पुत्रा नृपकुराद्युनीतिभिरा—मर्षां वृथायां वाग्नीमिवापि २

ह्युतं च ह्युतं च वासवेभ्यो वासवेभ्यो वासवेभ्यो वासवेभ्यो वासवेभ्यो ।

अयो वां गच्छन् वसुं ह्युतं ते शिव—मोर्ध्वीयुं अग्निं शिवुः कर्षिः ३

अयो वाग्नास्तर्षणां वं तं पसु वं तं श्रौचिस्तं वं तं अर्धः ।

पाप्ये शिवस्तर्षणां वासवेभ्यो—साग्निर्ध्वीयुं कृन्वां नृपकुर ४

अर्धं वृत्तं पुनरपि शिवुर्ध्वो वसुं अर्धं वासवेभ्यो स्वर्ग्यां ।

वाग्नीमिवापि उर्ध्वं वेदुः शिवं च वाग्नीमिवापि वासवेभ्यः ५ [१]

परं तं कृन्वाः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः ।

अग्निस्तर्षणां वासवेभ्यो कृन्वां शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः ६

अग्निर्ध्वीयुं परि शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः शंभुः ।

वेदुः त्वं कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ७

अग्निः चतुर्ध्वं वा वि शिवुः शिवो वृथायां नृपकुराद्युनीतिभिरा ।

नृप कर्षणां वासवेभ्यो—साग्निर्ध्वीयुं कृन्वां वासवेभ्यो ८

अग्निस्तर्षणां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ।

श्रौचिस्तं वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ९

यो अग्निः कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ।

वं शंभुः शिवुः शिवुः शिवुः शिवुः शिवुः शिवुः शिवुः १ [११]

यो अग्निः कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ।

वेदुः कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ११

अग्निस्तर्षणां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो ।

अग्निस्तर्षणां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो कृन्वां वासवेभ्यो १२ (११९)

य त्वमग्ने समर्वहस्तमु निर्वापया पुनः ।

क्रियाम्यत्र रोहतु पाकदूर्वा व्यल्कशा

१३

शीर्तिके शीर्तिकावति ह्लादिके ह्लादिकावति ।

मण्डूक्याडे सु स गम इमं स्वर्गि हर्षय

१४ [२२] (१४८)

(१७)

[द्वितीयोऽनुवाकः ॥१॥ सू० १७-२९]

१४ वेवश्रवा यामायनः । १-२ सरण्यूः ३-६ पूषा, ७-९ सरस्वती, १०-१४ आपाः,
११-१३ सोमो वा । त्रिष्टुप्, १३-१४ अनुष्टुप्, १३ पुरस्ताद्भृहती वा ।

त्वष्टा बुद्धिने वहुतु कृणोती तीव विश्व मुर्वन समेति ।

यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विर्वस्वतो ननाश

१

अपागूहृहृमृतां मर्त्येभ्यः कुत्वी सर्वर्णामददुर्विर्वस्वते ।

उताम्विनावमरुद्यत् तवासी कर्जहादु द्वा मिथुना सरण्यू

२

पूषा त्वेतश्च्योवयतु प्र विद्वा ननष्टपशुर्मुर्वनस्य गोपाः ।

स त्वैतेभ्यः परि दक्षत पितृभ्यो ऽग्निर्वैभ्यः सुविकृत्रियेभ्यः

३

आर्युर्विश्वायुः परि पासति त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।

यत्रासति सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा वेवः संविता दधातु

४

पूषेमा आशा अनु वेदु सर्वा सो अस्माँ अमयतमेन नेषत् ।

स्वस्तिवा आवृणिः सर्वेवीरो ऽमपुच्छन् पुर एतु प्रजानन्

५ [२३]

प्रपथे पृथामर्जनिष्ट पूषा प्रपथे त्रिवः प्रपथे पृथिव्याः ।

उमे अमि प्रियतमि सधस्थे आ च परां च चरति प्रजानन्

६

सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे त्वायमानि ।

सरस्वतीं सुकृतो अह्वयन्तु सरस्वती वृशुषे वार्यं दात

७

सरस्वति या सुरथं ययाथ स्वधामिर्वैवि पितृभिर्मर्वन्ती ।

आसद्यास्मिन् बर्हिषि मादयस्वा ऽनमीवा इप आ र्धेह्यस्मे

८

सरस्वतीं यां पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।

सहस्राधमिळो अत्र भाग रायस्पोष यजमानेषु धेहि

९

आपो अस्मान् मातरं शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतप्वं पुनन्तु ।

विश्व हि रिपं प्रवहन्ति देवी रुविर्वाभ्यः शुचिरा पूत एमि

१० [२४] (१५८)

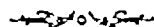
इत्यर्थस्त्वन्व पप्रबो मन् इति च बोद्धव्यं चतुः पूर्णं ।
 क्तान्त्वं योद्धिष्यन्तुं तु चरन्तं इत्येते अनुसम्पन्तुं सक्त होषात् ११
 वस्तु इत्यथ स्वस्वमिति पक्षे अस्तु-बोद्धव्यमिति लिखन्नांश्च कुर्यात्प्रायः ।
 अनुसम्पन्तुं परं वा व प्रविशन्तुं तं तं कुर्वन्ति मन्सा स्वस्वकृतयः १२
 वस्तुं इत्यथ स्वस्वमिति पक्षे अस्तु-तुवन्तु पा पुरा मुखा ।
 अथ हेतोः कृत्यमिति तं तं विजानतु पक्षे १३
 परस्वस्वमिति पक्षे परस्वस्वमिति पक्षे ।
 अथ परस्वस्वमिति पक्षे परस्वस्वमिति पक्षे । १४ [१५] (११)

(१८)

१४ अंशुवृत्ते वाच्यम् । १ व अनुसम्पन्तुं, २ वाच्यं, ३ स्वस्वमिति, ४-१३ विद्वन्मन्, १४ परस्वस्वमिति ।
 विद्वन् ११ स्वस्वमिति, १२ कर्त्तव्यं, १३ अनुसम्पन्तुं ।

परं कृत्यो अनु पठेत् पक्षात् वक्ष्ये स्व इति हेतुपामात् ।
 वस्तुव्ये प्रवृत्ते तं मवीति मा नं कृत्यं विद्विषो मत्त श्रीरन् १
 कृत्यो अन्वोपवन्तो वक्ष्ये शरीरं आर्तुं कृत्यं इत्यात्मा ।
 अनुपारं पामात् प्रवृत्तं वन्तं कृत्याः कृता मन्त पञ्चिषात् २
 इति प्रीया वि कृतेष्वन्वुत्तं अन्वुत्तं कृत्याविति अथ ।
 पाक्षो अस्मिन् कृत्ये वक्ष्ये शरीरं आर्तुं कृत्यं इत्यात्मा ३
 इति अन्वुत्तं पक्षे वक्ष्ये मत्तं तु अन्वुत्तं अन्वुत्तम् ।
 कृत्यं पक्षे कृत्यं कृत्यं अन्वुत्तं कृत्यं पक्षे ४
 पक्षात्कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं ५ [१६]
 आ पक्षे कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं ६
 इति कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं ७
 इति कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं ८
 इति कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं ९
 इति कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं कृत्यं १०

धनुहस्ताङ्गाद्दानो नृतस्याऽऽम्न क्षत्राय उच्यते चलाय । अग्नेय त्वमिह वय सुधीरा विश्वा स्पृधो अमिमातीत्यम	१
उप सप मातर भूमिभूता मुकुव्यचंस पृथिवी सुशेवान् । ऊर्णग्रदा युषतिदक्षिणावत एषा त्वां पातु निःकृतेरुपस्थात	१० [२७]
उच्छ्वश्चम्व पृथिवि मा नि चांधवाः सूपायनास्मै भय सूपयश्नुना । माता पुत्र यथा सिचा ऽभ्येन भूम ऊर्णुहि	११
उच्छ्वश्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु महस्र मित उप हि श्रयन्ताम । ते गृहासो घृतश्रुतो मवन्तु त्रिभवाह्नास्मै शरुणाः सन्त्वव्रं	१२
उत ते स्तभ्रामि पृथिव्या त्वत् पत्नीम लोग निवृधन्मो अह रिपम । एता स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यम सार्दना ते मिनेतु	१३
पृतीचीने मामहनीष्यां पूर्णमिषा वंधुः । पृतीचीं जग्रभा वाचमश्वं रश्नया यया	१४ [२८] (१७६)

[सप्तमोऽध्यायः ॥७॥ प० १-३०]

(१०)

८ मथितो यामायन , भृगुवर्षणिर्षो, भागवदच्यवनी या । आपः गावो वा,
१ उत्तरार्धस्य अर्णोपोमा । अनुष्टुप्, ६ गायत्री ।

नि वर्तध्व मानुं गाताऽऽस्मान् त्सिपस्त रेवतीः । अर्णीपोमा पुनर्वसू अस्मे धारयत रुयिम्	१
पुनरेना नि वर्तय पुनरेना न्या कुरु । इन्द्र एणा नि यच्छत्वशिरेना उपाजंतु	२
पुनरेता नि वर्तन्तामस्मिन् पुष्यन्तु गोपती । इहेवाग्ने नि धारयेह तिष्ठतु या रुयि	३
यज्ञियान् न्ययन सज्ञान यत् परार्यणम् । आवतन निवर्तन यो गोपा अपि त हुवे	४
य उदानइ व्ययन य उदानद्र परार्यणम् । आवर्तन निवर्तनमपि गोपा नि वर्तताम्	५
आ निवर्तु नि वर्तय पुनर्न इन्द्र गा वेहि । जीवार्भिमुनजामहे	६

(१८२)

पारं वा विभक्तं इव कुर्म्यं वृत्तु पर्यमा ।
 प वृत्तं के च पुत्रिणा—सं तुप्या सं वृत्तंभु मः
 आ निवर्तन वार्तु नि विवर्तन वार्तव ।
 भूम्याभतः प्रविश—साम्भं प्ला नि वार्तव

७
 ८ [१] (१०)

(१)

१ ऐन्द्रो विवर्तः अन्तःपत्नो वः वापुषो वृत्तुः । अन्तः वावरीः । वृत्तुः विवर्तः
 (वृत्तुः पत्नो वः) १ अन्तःपत्नः १ विवर्तः १ विवर्तः ।

सुतं शो अतिं वार्तु अन्तः १
 अन्तःपत्निं मुतां पत्निं स्यात् अन्तः वृत्तुः ।
 पम्भं पम्भं त्वं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः

पम्भं वृत्तुः स्यात् वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं १
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ४
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ५
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ६ [१]

अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ७
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ८
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ९

पम्भं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं १ [१] (११)

(११)

१ ऐन्द्रो विवर्तः अन्तःपत्नो वः वापुषो वृत्तुः । अन्तः वावरीः । वृत्तुः विवर्तः

अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं १
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं २
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ३
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ४
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ५
 अन्तः पत्निं वृत्तुः वृत्तुः वृत्तुः । अन्तः पत्निं ६ [१] (१२)

(१२)

यस्यै मन्यसे रयि सहसावहामर्त्य ।	
तमा नो वाजसातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा मरा विवक्षसे	४
अग्निर्जातो अथर्वणा विद्वद्विश्वा नि काव्या ।	
मुचद्भूतो विवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे	५ [४]
त्वां यज्ञेष्वीळते ऽग्नें प्रयत्यध्वरे ।	
त्वं वसूनि काम्या वि वो मदे विश्वा दधासि वाशुषे विवक्षसे	६
त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने नि पेंद्विरे ।	
घृतमतीक मनुषो वि वो मदे शुक्र चेतिष्ठमक्षमिर्विवक्षमे	७
अग्नें शुक्लेण शोचिषो र प्रथयसे ब्रह्म ।	
अग्निं क्रन्वन्न वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे	८ [५] (२०२)

(२२)

१५ पेन्द्रो विमदः प्राजापत्यो वा, वासुकी वसुछद्रा । इन्द्र । पुरस्ताद्पृथ्वी, ५, ७, ९ अनुष्टुप्; १५ त्रिष्टुप् ।

कुर्वं भुत इन्द्रः कस्मिन्नय जने मित्रो न श्रूयते ।	
ऋषीणा वा यः क्षये गुहा वा चकूपे गिरा	१
इह भुत इन्द्रो अस्मे अद्य स्तवं वज्रपृचीषनः ।	
मित्रो न यो जनेष्वा यदाश्चक्रे असाभ्या	२
महो यस्पतिः शर्वसो असाभ्या महो नृम्णस्य तूनुजिः ।	
मर्ता वज्रस्य धुष्णोः पिता पुत्रमिध प्रियम्	३
पुजानो अश्वा वार्तस्य धुनी देवो देवस्य वज्रिव ।	
स्पन्ता पृथा विरुक्मता सृजान स्तोष्यध्वनः	४
त्वं त्या चिद्वातस्याश्वागां क्रुञ्चा तमना बह्वध्वे ।	
यपेर्विदो न मर्त्या यन्ता नकिर्विदाप्य	५ [६]
अध गमन्तोशनां पृच्छते वां कर्दथा न आ गृहम् ।	
आ जग्मधु पराकाद् विवश्च गमश्च मर्त्यम्	६
आ न इन्द्र पृक्षसे ऽस्माक वद्भोचतम् ।	
तत् त्वा याचामहेऽव शुष्णा यद्वन्नमानुषम्	७

(२०९)

अक्षुमां वस्तुमि वो अक्षुम्-दुम्बरो जवाभुव ।	
त्वं तस्यामिच्छन् वस्तुमिच्छं वस्तुमप	८
त्वं न इन्द्र ह्यु ह्यु-इत त्वोदासां वृत्ता ।	
पुत्रस्य तु वि पूतया नक्तत ह्येवर्षा वधा	९
त्वं तान् वृत्तस्य वीरुतो दुम् कर्षित्य ह्यु वक्रियः ।	
गुप्त्य परी वक्रियं विव्रं मन्त्रवद्वेषाम्	१ [७]
मुधु ता तं इन्द्र दुम्बरो अक्षुम्बरो ह्यु वक्रियः ।	
वन्तु दुम्बरो वस्तुमप उत विव्रं मुवावमिः	११
मन्त्रवद्वेषाम् ह्यु वस्तु-इत मुवद्वेषाम् ।	
वृत्तस्य त आनी मुधु म्बो वक्रियः	१२
अस्ये ता तं इन्द्र सन्तु मुत्या इविक्रमीवपुत्रस्यः ।	
विद्यात् वान्ता मुजा वेदुतां न वक्रियः	१३
अक्षुम्बरो वस्तुमप वीरु क्षः वक्रियं विव्रं वाम् ।	
मुधु परी वक्रियं विव्रं वाम् नि विव्रः	१४
विवाविव्रं इन्द्र ह्यु वीरु मा विव्रं वस्तु वस्तु सन् ।	
इत वीरुम् गुप्त्या मुपाना मुधुम् गुवा वेवद्वेषाम् वः	१५ [८] (१०)

(१)

० वेदो विव्रः वायव्ये वा वायव्ये वस्तुम् । इन्द्रः । अक्षुम् । १ ० विव्रः, ५ वीरुवाम् ।

वजावह इन्द्र वक्रियं वृत्तां वस्तुं विव्रं वाम् ।	
व वस्तु वस्तुमिच्छं वस्तु वि वस्तुमिच्छं वस्तु वि वस्तु	१
ह्यु वस्तु वा वस्तु वि वस्तु-इत वस्तुमप वस्तु वस्तु ।	
वस्तुमप वस्तुमप वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	२
वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	
आ विव्रं वस्तु वस्तु इन्द्र वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	३
मा विव्रं वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	
वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	४
वा वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	
वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु वस्तु	५ (११)

स्तोमं त इन्द्र विमदा अजीजनन्नपूर्व्यं पुरुतमं सुदानवे ।	
विद्या ह्यस्य भोजनमिनस्य यदा पशु न गोपाः करामहे	६
माकिर्न एना सख्या वि यौषुस्तर्व चेन्द्र विमदस्य च क्रपेः ।	
विद्या हि ते प्रमतिं देव जामिववृन्मे ते मन्तु सख्या शिवाणि	७ [९] (२२४)

(२४)

६ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा, वासुको वसुकृद्वा । इन्द्रः, ४-६ अश्विनौ ।
आस्तरपङ्क्तिः, ४-६ अनुष्टुप् ।

इन्द्र सोममिम पिब मधुमन्तं चमू सुतम् ।	
अस्मे रथि नि धारथ वि वो मदे सहस्रिणं पुरुवसो विवक्षसे	१
त्वां यज्ञेभिरुक्थैरुप हृद्येभिरमीमहे ।	
शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वार्यं विवक्षसे	२
यस्पतिर्वार्याणांमसिं रधस्यं चोविता ।	
इन्द्रं स्तोतृणामविता वि वो मदे द्वियो नं पाह्यहंसो विवक्षसे	३
युव शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् ।	
विमदेन यदीळिता नासत्या निरमन्थतम्	४
विश्वे देवा अकूपन्त समीच्योर्निष्पतन्त्यो ।	
नासत्यावन्नवन् देवा पुनरा बहतादिति	५
मधुमन्मे परार्यण मधुमत् पुनरार्यनम् ।	
ता नो देवा देवतया युव मधुमतस्कृतम्	६ [१०] (२३०)

(२५)

११ ऐन्द्रो विमदः, प्राजापत्यो वा वासुको वसुकृद्वा । सोमः । आस्तरपङ्क्तिः ।

मद्रं नो अपि वातय मनो वक्षसुत क्रतुम् ।	
अधा ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणान् गावो न यवन्ति विवक्षसे	१
द्रुविस्पृशस्त आसते विश्वेषु सोम धामसु ।	
अधा कामा इमे मम वि वो मदे वि तिष्ठन्ते वसुयवो विवक्षसे	२
उत वृतानि सोम ते प्राहं मिनामि पाक्या ।	
अधा पितेव सूनवे वि यो मदे मृळा नो अभि चिद्दधाद्विवक्षसे	३

(२३३)

- तं पश्यं वसुधावो जनानां मुदं प्रथमं बर्हिर्बे सुन्दः ।
 जनां प्रस्तां प्रस्तासांमिच्छन् इषो अर्जुस्तं पुत्रवत्पुत्रवान् १
- अजेभ्य मे मन्त्रेभ्य सुप्रवृत्तं विपाच्यु बभूवोऽप्यत्तं संसृजामि ।
 त्विमिर्वो अत्र कुर्वन् इत्यन्वा इत्युक्त्वा जस्य वि नमोऽस्ति केतः १० [१५]
- वसुधावसा इतिता जस्यान् कस्तत्रं त्रिषो अमि मन्त्राते अनुवात् ।
 कुत्तये मेनि वृत्ति ते मुचये य ई बहति य ई वा बडेवात् ११
- विष्णोः पाशां बर्हिर्बे वसुधोः परीक्षितां पर्यसां वायेन ।
 अथा इत्युच्यते पत्तं सुप्रसादं सुवर्णं सा त्रिषो वसुधो जस्य चित् १२
- पुत्रो जगत इत्युच्यते इत्युच्यते सिद्धं कर्त्तं इत्युच्यते बर्हिर्बे ।
 आसीन् इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १३
- वृद्धं च सुप्रवृत्तं अर्जुनो अर्जुनो इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 अन्वत्सां वृत्तं इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १४
- तुत्तं वीरास्यं अर्जुनो इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 नत्तं इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १५ [१७]
- इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 गमै इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १६
- येषां अर्जुनो इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १७
- विष्णोः अर्जुनो इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 अर्जुनं न इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १८
- अर्जुनं न इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते १९
- अर्जुनं न इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते २० [१८]
- अर्जुनं न इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते २१
- अर्जुनं न इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते ।
 इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते इत्युच्यते २२ (अथ च)

वेवाना माने प्रथमा अंतिष्ठन् कृन्तवदियामुपरा उदायन् ।
 वर्षस्तपन्ति पृथिवीर्मनुषा द्वा वृषुक वहतः पुरीषम् २३
 सा ते जीवातुरुत तस्य विद्धि मा स्मंताहर्ष गूह, समर्थ ।
 आवि. स्वः कृणुते गृहते ब्रुस स पादुरस्य निणिजो न मुच्यते २४ [१९] (२७५)

(२८)

(१२) १ इन्द्रस्तुया वसुकपत्नी ऋषिका २,६,८,१०,१२ इन्द्र ऋषिः ३,४,५,७,९,११ ऐन्द्रो वसुक ऋषि ।
 २ ६,८,१०,१२ ऐन्द्रो वसुको देवताः १,३,४,५,७,९,११ इन्द्रो देवता । विष्णुः ।

विश्वो ह्युन्यो अरिरांजगाम ममेदह स्वशुरो ना जंगाम ।
 जक्षीयाद्द्वाना उत सोमं पपीयात् स्वाशित पुनरस्तं जगायात् १
 स रोरुवदृषमस्तिग्मशृङ्गो वर्ष्मन् तस्यो वरिमन्ना पृथिव्या ।
 विश्वेप्वेन वृजनेषु पामि यो मे कुक्षी सुतसोमः पूणाति २
 अद्रिणा ते मन्दिर्न इन्द्र तूयान् त्सुन्वन्ति सोमान् पिबंस्ति त्वमपायम् ।
 पवन्ति ते वृषभाँ अस्ति तेषाँ पृक्षेण यन्मघवन् ह्ययमान ३
 इव सु मे जरितरा चिकिद्धि प्रतीप ज्ञापं नद्यो वहन्ति ।
 लोपाशः सिंह प्रत्यञ्चमत्सा क्रोप्या वराह निरतक्त कक्षाति ४
 कथा त एतद्वहमा चिकेत गुत्सस्य पाकस्तवसो मनीषाम् ।
 त्व नो विद्वँ क्रतुथा वि वोचो यमर्थं ते मघवन् क्षेम्या धूः ५
 एवा हि मां तवसँ वृधयन्ति विवश्चिन्मे बृहत् उत्तरा धूः ।
 पुरु सहस्रा नि शिशामि साक मंशत्रु हि मा जानेता जजान ६ [२०]

एवा हि मां तवसँ जज्ञुरुग्र कर्मन्कर्मन् वृषणमिन्द्र वेवा ।
 वधीं वृत्र वज्रेण मन्वसानो ऽपं वृज महिना वृशुषं वम् ७
 देवास आयन् परशूरविभ्रन् वना वृश्चन्तो अमि विद्धिरायन् ।
 नि सुष्टुँ वृधतो वृक्षणासु यत्रा कृपीदमन्नु तद्वहन्ति ८
 शशा क्षुरं प्रत्यञ्चं जगारा ऽद्विं लोगेन व्यभिदमारात् ।
 बृहन्तं चिद्वहते रन्धयानि वयं द्रवन्तो वृषम शशुवान ९
 सुपर्ण इत्था नस्यमा सिपाया वंरुद्धं परिपवु न सिंह ।
 निरुद्धश्चिन्महिपस्तुर्पावान गोधा तस्मा अयथं कर्पवेतत् १०

(२८४)

तेभ्यो प्रोवा सुवर्षं कथितं चो ब्रह्मणः पृथिवीपुत्रपथी ।
 त्रिंशत्पुत्राः प्रकृत्योर् अक्षयि सुवर्षं कथामि त्वयोः कृत्यानाः
 एते क्षत्रीयिः तुहती अमुन्तु वे द्विन्दुरे तुभ्यः । सोमं ब्रह्मणः ।
 पूषन्तुष्वं नो मदि वाचान् विवि कथो कथिं नामं कीरः ।

११
 १२ [११] १०७

(२२)

८ वेदो वसुध । १०१ । विष्णु ।

वने न वा ये न्वंवावि शुक्ल-इन्द्रकिंवा स्तोत्रां सुरवाचनीय ।
 वस्वदेविनाः पुत्रविन्दु इतां त्वया मर्षे सुतः सुपथान् ।
 य तं अस्या कुन्तः पावैरवा सुतो स्वासु कुन्तमथ तुलाम् ।
 अतुं त्रिभोकेः इतयाकेषुन् कुन्तं एषो वा अर्षेत् वसुधान्
 वसुधं त्वं इन्द्र त्वय्ये मू-बुधे तिरां अमुं वा वि धंय ।
 अहाइं अर्षानुपं वा कथिता आ त्वं सवधामुपं एषो मर्षे
 कर्तुं इन्द्रकिंवा स्वर्षेता नन् कथां विधा कंरुते कसु जायन् ।
 त्रिधा य त्वं उषगाथ सूया अर्षं सवसु पदसं नुकीयाः
 कंसु म्वा अर्षं न कुरं वे मंसु कर्षं अत्रिवा इन्द्र गन् ।
 तिरां वे मे म्बिजाल पूर्वी-मर्षं इन्द्र वसिष्ठिमुन्वरीः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [११]

वाह्यं तु तं मुनिं इन्द्र पूर्वी वीमुं गतां पुषिषी कस्येन ।
 वपंथ मे सुतकेमा सुतासुः स्वाधेन मस्यु पीतसे कथुमि
 आ अयो अस्या अत्रिपुत्रमेतु-विम्वोष पूर्वी न द्वि सुवर्षायाः ।
 न वांनुषु वरिद्रुता पृषिष्या अयि कथ्या मर्षः वीर्येभ्य
 प्वावसिष्ठः पुनःतां प्योमु आर्षेयं वसुधं सुवर्षां पूर्वी ।
 आ म्वा एषं न पुनःस्यु तिरां वं सुवर्षां सुकत्या अत्रिवादि

८ [११] १०७

(१)

(पूर्वावेदप्रवचन १०७ १-११)

१५ वसुध वेदु अथर्व, अर्षं न वाचं वा विष्णु ।

य इन्द्रा वसुधे वाचु-कथो अथर्व अर्षं न वाचुमित ।
 -ही त्रिभक्तु वरंवाच्य अर्षं पुंषुवर्षे वीरवा सुवर्षित्वा

१ (११)

अध्वर्यवो हविष्मन्तो हि भूताः—ऽच्छ्राप इतोऽशतीरुशन्त ।	
अव याश्चष्टे अरुणः सुपर्ण—स्तमास्यध्वमूर्मिमद्या सुहन्ता ।	२
अध्वर्यवोऽप इता समुद्र—मपां नपात हविषां यजध्वम ।	
स वो वद्वूर्मिमद्या सुपूत तस्म सोम मधुमन्त सुनोत	३
यो अन्निष्यो वीक्ष्यपृस्वन्त—र्यं विप्रांस इळते अध्वरेषु ।	
अपां नपान्मधुमतीरपो वा यामिरिन्द्रो वावृध वीयाय	४
यामिः सोमो मोवते इपते च कल्याणीभिर्युवतिभिर्न मय ।	
ता अध्वर्यो अपो अच्छा परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पृनीतात	५ [२४]
एवेद्येन युयतयो नमन्त यदीमशुश्रुशतीरित्यच्छ ।	
स जानते मनसा स चिकित्से ऽध्वर्यवो धिपणापश्च वृवी	६
यो वो वृताभ्यो अकृणोतु लोक यो वो मद्या अभिशस्तेरमुञ्चत ।	
तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादन् प्र हिणोतनाप ।	७
पारुमं हिनोत मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्स ।	
धृतपृष्ठमीह्यमध्वरेष्वा—ऽऽपो रेवतीः शृणुता हव मे	८
त सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपान—मूर्मिं प्र हंत य उभे इयति ।	
सुव्युतमीशान नभोजां परं त्रितन्तु विचरन्तमुत्संम	९
आववृत्ततीरध नु द्विधारा गोपुयुधो न नियव चरन्ती ।	
ऋषे जनित्रीर्भुवनस्य पत्नी—रपो धन्दम्ब सुवृधः सयोनी	१० [२५]
हिनोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्म सनये धनानाम ।	
ऋतस्य योगे वि प्यध्वमूधं ध्रुव्नीवरीर्भूतनाम्मभ्यमाप ।	११
आपो रेवती क्षयथा हि वस्व कर्तुं च मद्र विमृथामृतं च ।	
रायश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नी सरस्वती तद्रूणते वयो धात ।	१२
प्रति यदापो अहेश्रमायती—वृत्त परासि चिभ्रतीर्मधूनि ।	
अध्वर्युभिर्मनसा सविवाना इन्द्राय सोम सुपूतं भरन्ती	१३
एमा अगमन् रेवतीर्जीवधन्या अध्वर्यव सादर्यता सखाय ।	
नि वृद्धिर्धत्तन सोम्यासो ऽपां नप्रां सविवानास एना	१४
आग्मन्नाप उशतीर्वाहिरेव न्यध्वरे असदन् देवयन्ती ।	
अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोम—मभूद्व वः सुशका देवयज्या	१५ [२६] (३०)

(११)

११ अथर्व वेदः । विष्णो देवाः । विष्णुः

आ यो देवात्तानुपं वेतु ईसो विष्णोयिस्तुतैरुत्तु कर्वाकः ।
 तेभिर्दुपं सुतुवापं मवेतु तर्पेत्ते विष्णं दुष्टिा स्वाय १
 परि विष्मतां इविषं वगन्त्या इतस्य पथा मनुसा विवासेत ।
 उत स्वेतु कर्तुना सं वसेत वेपीतु कर्तुं कर्वाक जमुम्यात् २
 अथापि प्रीतिल्लतुग्रावेसां स्तुतिं न इस्मनुपं कल्पयताः ।
 अम्प्रावस्य सुपितस्य दूषं मर्वाकं जपुतांजावसुत ३
 नित्केषाकल्प्यात् स्वर्पतिर्मुष्टुना पत्तां च वेदः उल्लिखा प्रजायं ।
 मगां वा मामीरुपेमेमजकुत तो अंस्ते वाईरकककुत स्यात् ४
 इवै ता मुंवा उवसांमिनु क्षा कर्तुं इस्मनुः इवेषा तुवावर्त्त ।
 अम्प स्तुति उतिर्मुमिर्वाजा आ मेः अवात्त उपं कनु वावर्त्तः ५ [२७]

अम्पुेषा सुतुनिः पवपाता इमेव पूर्वा सुमना गीः ।
 अम्प कर्मिष्टा असुस्तु वावर्त्त कम्पुन भा मरेत्ते विष्मताव्याः ६
 किं विष्णुं क तु क कस अंतु पतो धावापुषिषी निष्पुस्तुः ।
 कनुम्याने अवर इवर्कनी अवांनि पूर्वाइवता जपत ७
 मतावुमा पुं अम्पर्वं कनुसा च धावापुषिषी विमर्ति ।
 मर्वं पविर्षं कनुत लुवापुत वही सुर्वं क इतिषो कर्वाक ८
 म्पुगा न क्षाम्पति पूर्वा मिर्षं न वाता वि ई वापि सुर्वं ।
 विष्णो पद्म कर्वाको अम्पवांती अविस्ति न कर्वापु क्षोकेव ९
 लुपिर्पत्त सुतं तुधा अम्पवांता व्यधिरपुषीः कनुत स्वर्वाप ।
 पूर्वा वन पुंः विष्वावर्कित्वा इवर्वा मीवैवाव पत्तं कनुम्यत् १०
 उत ऊर्षं कर्वाको पुत्रावु—इत इवावो कनुम्यवैव वादी ।
 न कनुवाव इवैवकिवावार्ध—कुंमन्तु वावैरस्य अवीपत् ११ [२८] (११)

(११)

१ अथर्व वेदः । इन्द्रः । अन्वै, १-१ विष्णुः ।

६ नु इवर्त्ता विपत्तवापं तुसवि सुमिर्मुंती अवि नु प्रवीदेतः ।
 अम्प्रावस्य इवर्त्तं नुवोपति पत अम्पवावर्त्ता कर्वावनि १ (११)

वीन्द्र यासि विज्यानि सेजुना वि पाथगानि रजसा पुरुष्युत । ये त्वा परंन्ति मूर्धुरधुरो उप त मृ वन्दन्तु पश्यनां अंगुधसं	२
तदिन्मं छन्मद्वर्षुषा वर्षुष्टर पुत्रा यजानं पित्रोरधीर्यति । जाया पतिं वहति वृन्दनां मुमत पुम इन्द्रो बहनु पणिंष्टत	३
तदित् सधम्यंमभि चारुं दीधय गाथी यच्छासंन वहनु न पुनवं । माता यन्मन्तुयुंधम्यं पूष्या ऽभि बाणम्यं मत्तधातरिज्जनं	४
प्र बोऽच्छां गिरिचे देषुपुष्पड—मेको रुद्रमियाति त्रुषिणिं । जरा वा येष्मृत्तपु वृवाने परिं उ ऊमंम्य मिश्रता मधुं	५ [२९]
निधीयमानमर्पगूळहमुष्मु प्र मे वृवानां व्रतपा उवाच । इन्द्रो विद्रो अनू हि त्वा चुचक्ष तेनात्तम्ये अनुंशिष्ट आगामं	६
अक्षत्रपित् क्षेत्रवित् त्वम्राट् स प्रीतिं क्षेत्रविदानुशिष्ट । एतद्वै मद्रमनुशासनस्या—त सुति विन्दत्यश्रुसीनाम	७
अद्येद् प्राणीदममाग्निमाहा ऽपीधृता अधयन्मातुरुधं । एमेनभाप जरिमा युवानं—महेच्छन् वसुं सुमनां बभूव	८
एतानि मद्रा कंलश क्रियाम् कुरुश्रवण दंतो मृचानिं । वान इहो मघवान् सो अ—स्त्वय च मोमो हृदि य विमंभि	९ [३०] (३३९)

—ॐ०॥—

[भद्रमोऽध्यायः ॥८॥ प० १-२९]

(३३)

० कथप वेलूपः । १ विश्वे देवाः, २-३ इन्द्रः, ४-५ वृकथयणस्यासदस्यवा, ६-९ उपमथपा मैत्रातिथि ।
१ त्रिष्टुप् प्रगाथः = (२ वृहती, ३ सताष्टनी), ४-९ गायत्री ।

प्र मां युयुजे प्रयुजो जनानां यद्वांमि म्म पूषणमन्तरण । विश्वे वैवासा अघु मारंरक्षन् दुःशासुरागादिति घोषं आसीत्	१
स मां तपन्त्यमितं सपत्नीरिव पशव । नि वाधते अमतिर्नम्रता जसु—र्वेनं वैवीयते मति.	२
मूपो न शिश्रा व्यदन्ति माध्यं स्तोताग् ते शतक्रतो । सकृत सु नो मघवजिन्द्र मृळ्या—ऽधां पितेव नो भव	३
कुरुश्रवणमावृणि राजानं त्रासंस्वयम । महिष्ठ घाघतामृषिं यस्य मा हरितो रथे तिष्ठो वहन्ति साधुया । स्तर्धं सहस्रवक्षणे	४
	५ [३] (३३४)

(११)

११ कवच देवता । किञ्च देवता । त्रिपुरम् ।

आ यो वेदान्तमुत्तं वेनु काले विन्वामित्तुरीरक्षी पर्यायः ।
 तमित्तुं चंद्रखायां मन्त्रे तर्त्ता विन्वा बुद्धिा स्वाय १
 परि किम्बर्तो इतिवै मन्त्राद्य हृतस्व एव मन्त्रा विवलेय । २
 जुग स्वेत्त कर्त्तुं तां क्वेत्त येदीत्तं वृत्तं क्वेत्ता अनुम्यात् ३
 अथापि श्रीशिरसेमुत्तमं क्वेत्तं न बुद्धिमुत्तं पुनःपुनः । ४
 अम्बान्मन्त्रं तुक्तिवत्त्वं मुत्तं नर्त्तवत्ता अनुत्तान्मन्त्रम् ५
 शिरःप्राकम्बुत्तं स्वर्पत्तिवत्त्वं पत्ता उ वेत्तः क्वेत्ता अनुत्तम् । ६
 मन्त्रं वा नाभिरुत्तमैमन्त्रम् ता अस्ति वाक्त्तवत्त्वं स्वाय ७
 इत्तं वा मुत्ता उक्त्तामित्तुं क्वेत्तं क्वेत्तः क्वेत्तः क्वेत्तः क्वेत्तः । ८
 अम्ब स्तुतिं वेत्तिमित्तंवात्ता आ क्वेत्तः क्वेत्तः क्वेत्तः क्वेत्तः ५ [१५]

अम्बेदेवा मुत्तमि परत्तान्त्र उम्बेत्तं पुनर्त्तं मुत्तम् नोः ।
 अम्ब इन्मिन्त्रं अत्तुरस्त्वं वागी क्वेत्तान्त्र वा मर्त्तं विद्वंवात्ता ९
 किं त्रिपुरत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं वात्तापुत्तिवो विन्वात्तुः । १०
 मन्त्रान्त्रान्त्रे अत्तुरे इत्तमैत्तं अत्तमि पूर्त्तवत्त्वं जरात् ११
 वेत्तात्तुना एव अम्बेत्तं मन्त्राद्य वा वात्तापुत्तिवो विवलेत्तं । १२
 त्वत्तं पुत्तिवत्तं क्वेत्तं त्वत्तात्तुम् क्वेत्तं त्वत्तं न इन्मिन्त्रे क्वेत्तं १३
 म्तागा न इत्तम्वेत्तं क्वेत्तं विद्वं न वात्ते विद्वं वात्तं मुत्तं । १४
 त्रिभो क्वेत्तं क्वेत्तं अत्तमैत्तं अत्तमि न इत्तम्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं १५
 म्तापुत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं अत्तमैत्तं अत्तमि म्तापुत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं १६
 एवो एव पूर्त्तं त्रिभोत्तं क्वेत्तं अत्तमैत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं १७
 अत्त क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं १८
 न क्वेत्ताद्य क्वेत्तमित्तोत्तं क्वेत्तात्तं क्वेत्तमित्तं अत्तमैत्तं १९ [१५] ।

(११)

१ कवच देवता । इत्तं । अत्तं । १-१ त्रिपुरम् ।

५ वा इत्तं विवलात्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं ।

अम्बान्मन्त्रं अत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं क्वेत्तं ।

क्षिप्यं वृद्धायं कितुवं नतापा—इत्येषां जायो मुकृत न वानिम्	
पुत्राङ्गे अश्वान् पुत्रजे हि वृभून् ततो अत्रेस्ते वृषल पपाद	११
यो र्षं मेनानीमहतो गुणस्य राज्ञा मातस्य प्रधूमो प्रभुर्व ।	
तस्मिं कृणोमि न धनां कृणधिम् दशाध गार्गीस्तद्गत यदाभि	१२
अक्षेमा वीच्य कुपिमिन् कृपस्य धिते रमस्व प्रु मन्वमान ।	
तत्र गार्ग्यं कितव तत्र जाया तन्मे वि चंष्टे सवितायमुषं	१३
मित्रे कृणुष्व सलं मृदतां नो मा ना घोरेण चरतामि धृष्णु ।	
नि वो नु मनुयुर्विशतानरानि—रुन्यो रंभूणां प्रसिती न्यंस्नु	१४ [५] (३५९)

(३५)

१४ लुता धानाक । विश्वे देवा । जगती ११-१४ त्रिष्टुप् ।

अवृध्म त्य दन्द्रवन्तो अग्रयो ज्योतिर्मरन्त उपसो व्युष्टिपु ।	
मही यात्रापृथिवी चेतत्रामपो इया वृवानामय आ वृणीमह	१
त्रिषसृष्टिव्योरय आ वृणीमहे मातृन् त्तिन्धृन् परंताञ्छृष्टुणावंत ।	
अनागास्त्व सूर्यनुपासमीमहे मद्र सोमं सुवानो अद्या कृणोतु न	२
यावा नो अद्य पृथिवी अनागसो मही त्रयिता सुवितायं मातगं ।	
उपा उच्छन्त्यपं वाधतामय स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	३
इय न उद्या प्रथमा सुविष्यं रेपत मनिभ्यो रेवती व्युच्छतु ।	
आरे मनुयु वुर्विद्वंस्य धीमहि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	४
प्र या सिधति सूर्यस्य रुश्मिभिर्ज्योतिर्मरन्तीरुपसो व्युष्टिपु ।	
मद्रा नो अद्य भवसि व्युच्छत स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	५ [६]

अनमीवा उपस आ चरन्तु न उवृग्रयो जिहता ज्योतिषा बृहत ।	
आपुक्षतामाश्विना नूतुजिं रथं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	६
श्रेष्ठं नो अद्य सवितुर्वरेण्यं प्रागमा सुव स हि रत्नधा असिं ।	
रायो जनित्री धिपणामुषं वृवे स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	७
पिपेर्तु मा तद्गतस्य प्रवार्चनं वेवाना यन्मनुष्याः अमन्महि ।	
विश्वा इवुप्राः स्पृह्यंति सूर्यं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	८

स्त्रियं हृद्यार्थं कितव ततापाऽन्यथां जायां मुहुत नु योनिम् पूर्वाह्ने अश्वान् पुजुजे हि बृधुन् त्मो अग्नेरन्ते वृषल पंपाद	११
यो वः सेनानीमंडतो गणस्य राजा वार्तस्य प्रथमो ब्रभुव । तस्मिं कृणोमि न धर्मां रुणधिम वशाह प्राचीस्तद्वृत्त वंशमि	१२
अक्षेर्मा वीच्यः कृपिमिन् कृपस्व वित्ते रमस्य बहु मन्यमान । तन्न गावः कितव तन्न जाया तन्मे वि रचष्टे सवितायमय	१३
मिन्नं कृणुध्व खलु मूळता नो मा नो घोरेणं चरतामि वृष्णु । नि वो नु मनुषुर्विशतामरांति रन्यो ब्रभुणां प्रासितो न्वन्तु	१४ [५] (३५१)

(३५)

१४ लुशो धानाक । विश्वे देवा । जगती १३-१४ विष्णुष ।

अनुधुमु त्य इन्द्रधन्तो अग्रयो ज्योतिर्मरन्त उपसो व्युष्टिपु । मही द्यावापृथिवी चेतलानयो ऽद्या देवानामव आ वृणीमह	१
विषस्पृथिव्योरख आ वृणीमहे मातृन् त्तिन्धुन् पर्वताच्छयणावंत । अनागास्त्व सूर्यमुपासमीमहे भद्र सोमं सुवानो अद्या कृणोतु न	२
यावां नो अद्य पृथिवी अनागसो मही त्रयितां सुविताय मातर्ग । उपा लुच्छन्त्यर्ष बाधतामघ स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	३
इष नं उसा प्रथमा सुविष्यं रेवत् सनिभ्यो रेवती व्युच्छतु । आरे मनुषु धुर्विद्वंस्य धीमहि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	४
म याः सिधति सूर्यस्य रुशिमि ज्योतिर्मरन्तीरुपसो व्युष्टिपु । मदा नो अद्य श्रवसे व्युच्छत स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	५ [६]

अनमीवा उपस आ चरन्तु न उवृग्रयो जिहता ज्योतिषा बृहत । आयुक्षातामश्विना तूर्तुजिं रथं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	६
भेष्टं नो अद्य संवित्वरेण्य मागमा सुव स हि रत्नधा असिं । रायो जनित्री धिपणामुपं वृवे स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	७
पिपेतु मा तहतस्यं प्रवाचने देवानां यन्मनुष्याऽ अमन्महि । विश्वो ब्रह्मसाः स्पष्टदेति सूर्यः स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे	८ (३६०)

अथर्ववेद अथर्ववेद स्तुतिमहि प्राणानां योगे मन्मन्तु ताव ईमो ।
 आग्निस्त्वया इतिमहि स्वा भुंत्स्यति स्वस्वयुति संमिधान्मीमहे
 आ न्य इतिः संयुमाव् बृहद्विधि वृषी ईति तावयां मम इत्युन् ।
 इत्यं सिद्धं बर्षणं मुत्तपु भर्षं स्वस्वयुति संमिधान्मीमहे
 त आग्निस्त्वा आ म्वा मुर्वगतपे वृषे मां बृहमेधया सत्रापस ।
 इत्यस्वयुतिं पुष्यमन्विता मगं स्वस्वयुतिं संमिधान्मीमहे
 बर्षो देवा पथ्यत सुक्वापुने इतिमिदंविद्याः नुभर्षं नृपय्यम् ।
 इत्यं तावयां तनवाप जीवन् स्वस्वयुतिं संमिधान्मीमहे
 विधे अथ मुत्तया विधं ऊती विधे मन्मन्वृष्याः सविद्युः ।
 विधं सो वृषा अयुता संयन्तु विधं वानु इतिमिं वाजा अस्ते
 वं देवाहोऽन्वयं वाजसन्ती वं वापथ्ये वं विदुधाम्यं ।
 या वं मेऽपिथे व मुपस्तु वन् तं स्वयं देवर्षीतप तुपद्य

१ [७]

११

१२

१३

१४ [८] (१५)

(१५)

१४ तुषो भवन्तः विधे देवा अथर्वी १५-१७ विष्णुः

इत्यस्वयुतिं वृषती सुपेस्तु प्राणानां बर्षणो सिद्धो अर्षयः ।
 इत्यं वृषे मुत्तपु प्येती अथ आग्निस्त्वया वापथ्युतिवी अथ स्व
 धोर्षं न वृषिषी अ पथेतम अतावरी यन्मन्व्यंहो विषा ।
 मा इतिमिदं निर्वर्षितं ईस्तु तदेधाम्मवा अथा वृषीमहे
 विधंस्वयुतिं अर्षितं प्रापथ्ये म्वा सिधस्य बर्षणस्य देवतः ।
 स्वर्षणस्यापिथ्युत्वं मेधीमहे तदेधाम्मवा अथा वृषीमहे
 म्वा वृषुत्तपु प्येति तेवन्तु इत्यस्वयुतिं विधंस्वयुतिमहे ।
 आग्निस्वै इत्यं मुत्तपुमर्षीमहे तदेधाम्मवा अथा वृषीमहे
 पन्ना इति संमिदं विधंस्वयुतिमहे इत्यस्वयुतिं वापथ्युतिमहे अर्षयः ।
 वृषुत्तपु अथर्वे मन्मं वीमहि तदेधाम्मवो अथा वृषीमहे

१

२

३

४

५ [९]

६

(१५)

उप ह्वये सुहृत् मारुत गुण पावकमुष्य सुस्वार्यं शुभुर्वम् ।	
रायस्पोषं सौश्रवसाय धीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	७
अपां पेरु जीवर्धन्य मरामहे देवाव्यं सुहृवमध्वरश्रियम् ।	
सुरश्मिं सोममिन्द्रिय रमीमहि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	८
सनेम तत् सुसनिता सनित्वमिर्वय जीवा जीवपुत्रा अनागसः	
ब्रह्मद्विपो विष्वगेनो भरेरत् तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	९
ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते शृणोतन् यद्वो देवा ईमहे तद्दातन ।	
जैत्र क्रतु रयिमद्वीरवद्यशस्तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	१० [१०]

महवद्य महतामा वृणीमहे ऽवो देवानां बृहतामनुर्वणाम् ।	
यथा वसु वीरजात् नशामहे तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	११
महो अग्ने समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये ।	
श्रेष्ठे स्याम सवितुः सर्वांमनि तद् देवानामवो अद्या वृणीमहे	१२
ये सवितुः सत्यसवस्य विश्वं मित्रस्य व्रते वरुणस्य देवाः ।	
ते सौभ्रग वीरवद्वेगमवृणो दधातन् द्रविण चित्रमस्मे	१३
सविता पश्वातात् सविता पुरस्तात् सवितोत्तरात् सविताधरात् ।	
सविता नः सुवतु सुवताति सविता नो रासता क्रीर्यमायुः	१४ [११] (३८०)

(३७)

१० सोमोऽभितपाः । सूर्यः । जगती, १० विष्टुप् ।

नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तद्गत संपर्यत ।	
बृहदङ्गो देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शसत	१
सा मा सत्योक्ति परि पातु विश्वतो द्यावा च यत्र ततन्नहानि च ।	
विश्वमन्यन्नि विशते यदेजति विश्वाहापो विश्वाहोदेति सूर्य	२
न ते अद्वेष प्रदिवो नि वासते यदेतशोभि पतरे रथर्यसि ।	
प्राचीनमन्यदनु वतते रज उदुन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य	३
येन सूर्य ज्योतिषा वाधमे तमो जगच्च विश्वमुदियसि मानुना ।	
तेनास्मद्विश्वामनिरामनाहुति मपामावामपं दुष्ववन्स्य सुव	४
विश्वस्य हि प्रापितो रक्षसि व्रत मह्येद्वयन्नृचरासि स्वधा अनु ।	
यद्य त्वा सूर्यापव्रवामहे त नो देवा अनु मसीरत् क्रतुम्	५

अथर्ववेदो अथर्ववेदः स्तरीयसि प्रथमं योने मर्मतः साध ईमये ।	
आग्निस्थानां सार्वभौमि स्या भूरिष्वादि स्वस्त्युदि सविप्रान्मर्मीम्ब	१
आ मीं वृद्धिः ब्रह्मसाधं वृद्धिभि ब्रह्म ईति सत्वपां मत इत्युत् ।	
इत्थं सिधं बर्षेण सुतये मर्मी स्वस्त्युदि सविप्रान्मर्मीम्बे	१ [७]
त आग्निना आ रीना सुर्वतारिष्व बृषे नां वृद्धमपता सजोवतः ।	
वृद्धमर्मीं पुण्यवृद्धिना मर्मी स्वस्त्युदि सविप्रान्मर्मीम्बे	११
तत्रां देवा बन्धव सुतयापुनं वृद्धिर्वादिनाः सुमर्मीं पुण्यव्यं ।	
पथे तोषावु तमयाव जीवते स्वस्त्युदि सविप्रान्मर्मीम्बे	१२
विश्वे अथ अथर्वो विश्वं कुरी विश्वे मन्त्रवृद्धः सविप्रः ।	
विश्वं मे वृषा अकुसा रीमन्तु विश्वंमस्तु वृद्धिं राजां अस्मे	१३
वं देवावाऽन्वु वाजसपती वं वाचभ्ये वं विप्रवाच्यैः ।	
पो वां सोमिभ्ये न मुक्स्तु वेनु ते स्वर्गं वृषदीतये सुतव	१४ [८] (१५)

(११)

१४ सुतये भवत्यः । विश्वे वृषा अकुसा ११-१४ विन्दुः ।

वृषात्तुमस्तां वृषां सुतया घातात्तया बर्षेणो सिधो अर्षया ।	
इत्थं वृषे सुतः पर्वतीं सुप आग्निवान् घातापुत्रिणीं सुपः सः	१
धौर्ध न पृथिवीं उ बर्षतस अवाचरीं यस्तुमर्षतो सिध ।	
ना वृद्धिस्तु विश्वंमिं ईकत तद्देवतामर्मीं अथा वृषीम्ये	१
विश्वंमस्ता अग्निः प्रथ्वींघां अथा सिधस्तु बर्षेणस्व देवतः ।	
स्वर्गवृद्धीतिरवधं मेधिमि तद्देवतामर्मीं अथा वृषीम्ये	१
घाता वृषवु यथासि वेधु वृष्यां वृषिं विश्वंमिभ्यं ।	
अग्निस्व सार्मीं मुक्त्वमर्मीमि तद्देवतामर्मीं अथा वृषीम्ये	४
पन्नां वृद्धिं सार्वेण विश्वंमिस्तु वृष्ट्युदिः वाचंमिभ्युधो अर्षेणु ।	
मुक्त्वते जीवते अन्व जीवति तद्देवतामर्मीं अथा वृषीम्ये	५ [९]
विप्रिपृथं वृद्धमन्वाचंमिभ्यः जीवत्वं वृद्धं वृद्धमिभ्यं ।	
प्राचीनमिभ्युवाचुं वृतेन तद्देवतामर्मीं अथा वृषीम्ये	६ (१५)

(३०)

१४ काशीवती घोषा । अश्विनो । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

- यो वा पारंज्मा सुधुर्वश्विना रथो व्रोपामुपासो हव्यो हविष्मता ।
 शश्वत्तमासस्तर्भु वामिद वय पितुने नार्म सुह्वं हवामहे १
 चोदपत सूनृता. पिन्वत् धिय उत पुरधीरीरयत् तदृश्मसि ।
 यशसं भाग कृणुत नो अश्विना सोम न चारु भ्रवत्सु नस्कृतम् २
 अमाजुराश्विन्द्रवथो युव भर्गो ऽनाशोश्चिद्वितारापमस्य चित ।
 अन्धस्य चिन्नासत्या कृशस्य चिद्युवामिदाहुर्मिपजा रुतस्य चित ३
 युव च्यवान सनय यथा रथ पुत्र्युवान चरथाय तक्षथु ।
 निष्टोऽयमूहथुरद्भ्यस्परि विश्वेत् ता वा सर्वनेपु प्रवाच्या ४
 पुराणा वा वीर्योऽह प्र ब्रवा जने ऽथो हासथुभिपजा मयोभुवा ।
 ता वा नु नव्यावर्वसे करामहे ऽय नासत्या अत्ररिथ्या दधत् ५ [१५]
- इय वामिद्वे शृणुत मे अश्विना पुत्रायैव पितरा मह्य शिक्षतम् ।
 अनापिरज्ञा असजात्यामति पुरा तस्या अभिशस्तेरव स्पृतम् ६
 युव रथेन विमवाय शुन्धयुव न्यूहथु. पुरुमित्रस्य योषणाम् ।
 युव हव धमिन्त्या अंगच्छत् युव सुपति चक्रथु पुरंधये ७
 पुवं विप्रस्य जरणामुपेयुष. पुन. कलेरकृणुत युवद्वय ।
 युव वर्न्दनमृशुवावृत्पथु—र्यव सद्यो विशपलाभेतेव कृथ ८
 पुवं ह रेमं वृषणा गुहा हिति—सुर्वरयत् ममुवांसमश्विना ।
 युषमुवीसमुत् तप्तमत्रय ओमन्वन्त चक्रथुः सप्तवधये ९
 युव श्वेत पेदवेऽश्विनाश्वं नवमिवाजैनवती च वाजिनम् ।
 चक्रुत्यं वषथुद्राव्यस्सख भग न नृभ्यो हव्यं मयोभुवम् १० [१६]
- न त राजानावदिते कुतश्चन नाहो अश्रोति दुरित नकिर्मयम् ।
 यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथ कृणुथः पत्न्या सुह ११
 आ तेन यातं मनसो जवीयसा रथ य वामुमवश्वकुरश्विना ।
 यस्य योगे दुहिते जायते विष उमे अहनी सुदिने विवस्वतः १२
 ता वृतिर्योतं जयुषा वि पवत्—मपिन्वत् शयवे धेनुमश्विना ।
 वृकस्य चिद्वर्तिकामन्तरास्या—युवं शचीभिर्मसिताममुञ्चतम् १३

तं स्रं धावांपुत्रिषी तस्य प्राप इन्द्रोः सुवसन्तु सुवसा इवं वचं ।
स्य धूर्त्तं मृतु सुवस्य तुहसिं सुदं जीवन्ता जग्ध्वावदीमहि

६ [१९]

विभ्राहां त्वा सुवसन्तः सुवसन्तः सुजावन्ता अमन्त्रिषा अन्तामसः ।
जुघम्तं त्वा विप्रवदो द्विषेर्विषि ज्वाग्रीषाः वरिं परपेम सुव
महि ज्वाग्रीर्विद्वंतं त्वा विचक्षन्तु भास्वन्तु चक्षुषिचक्षुषु वचः ।
आराक्षन्ते वृक्षाः पार्जसुस्पर्षी सुवं जीषाः पतिं वक्षेम सुव
वचं त विभ्रु सुवन्तानि कुमुत्तु प वरिं नि चं विमन्तं अकुम्भिः ।
अमृशास्वन् इरिषिस नृषा—श्रद्धा न्ना वस्वशावन्तुतोर्विदि
से मी मनु वक्षन्तु सं न्ना अह्ना सं मानुना सं विना सं वृषेर्न ।
पथा समधुच्छवत्सं वृषोसे तप तुवं इर्विषं वेदि विमन्
सुस्वकं वषा जुमवांनु जग्मन्ति सर्वं वच्छन् क्षिपन्तु वरुण्य ।
अद्व विषं वृषं र्यमानुमास्तिं तदुस्वे सं वारं पौ वं वदतम
पथां वषावच्छन् विद्ववां सुव मन्तेतो न्ना प्रपुषी वेव्वावन्तम् ।
अरांवा वा स्यं अमि वृषन्तान्यन् तस्मिन् त्वेनें वरयो नि वंत्स्य

७

८

९

१०

११

१२ [१९] (१)

(१८)

१ सुवसावित्ता । इन्द्रः अचरी ।

अस्मिन् न इन्द्र पूषतौ वसस्वति सिमीवति अन्वसि वचं सुतपे ।
वत्त म्वायन्ता वृषितेनुं जामिषु विष्णुह परानि विष्णवां सुवसे
स मं सुमन्तं वरति धूर्त्तुवि गोवर्चवंतं रविभिन्न सुवत्पर्य ।
स्वार्थं तु जर्धता व्रज्ज सुमिलो वषां सुवसुस्वसि त्वसिं वृषि
पो स्रं दातु वार्यो वा सुवसुता—अर्ध इन्द्र पूषतु विधेत्तति ।
अमृशावित्ते सुवसः सन्तु सवन्तु—स्ववरां सुवं ताव वंनुवान् संनुम
यो वृषेर्विद्वन्ता वत्त सुर्विति—पीं सुर्विषं वरिषीमिदुवायं ।
तं विज्वाये तसिं वृषा वृत्तं नरं—सुर्वीमिदुमवदि वरयो
सुवत्तं वि त्वद्वद्विद्वं सुवसां—सन्तु वृषम सुवसेर्न्यम् ।
१ सुवस्य पति इन्द्रावित्ता वद्वि विदु त्वावन्तं सुवसावित्ते वरन्तो

१

२

३

४

५ [१९] (१०)

(३९)

१४ काश्रीवती घोषा । अश्विनौ । जगती, १४ त्रिष्टुप् ।

- यो वा पारंजमा सुवृक्ष्विना रथो वृषामुपासो हव्यो हविष्मता ।
 शश्वत्तमासस्तमुं वामिद वय पितुर्न नाम सुद्वह हवामहे १
- चोदयंतं सूनृताः पिन्वत धिय उत पुरधीरीरयत तदुश्मसि ।
 यशसं माग कृणुत नो अश्विना सोम न चारु मचवत्सु नस्कृतम् २
- अमाजुरश्विन्द्वथो युव भगो ऽनाशोश्विद्वितारोपमस्य चित ।
 अन्धस्य चिन्नासत्या कृशस्य चिद्युवामिदाहुर्मिपजा कृतस्य चित ३
- युव च्यवानं सनय यथा रथ पुनर्युवानं चरथाय तक्षथु ।
 निष्टोऽयमूहधुरन्द्यस्परि विश्वेत् ता वा सर्वनेपु प्रवाच्या ४
- पुराणा वां वीर्याई प्र ब्रवा जने ऽथो हासथुर्मिपजा मयोभुवा ।
 ता वां नु नव्यावर्षसे करामहे ऽय नासत्या अत्रुरिर्यथा दधंत ५ [१५]
- इय वामहे शृणुत मे अश्विना पुत्रार्थेव पितरा मह्य शिक्षतम् ।
 अनापिरज्ञो असजात्यामिति पुरा तस्यां अभिशस्तेरव स्पृतम् ६
- पुष रथेन विसवार्यं शुन्ध्युव न्यूहथु. पुरुभिन्नस्य योषणाम् ।
 युवं हवं वधिमत्या अंगच्छत युवं सुपुतिं चक्रथु पुरधये ७
- युव विप्रस्य जरुणामुपेयुष पुनं कलेरकृणुत युवद्वयं ।
 युव वन्दनमृश्यकावुद्रूपथु युवं सद्यो विशपलामेतंवे कृथ ८
- युव हं रेमं वृषणा गुहां हित मुदैरयत मभूवांसमश्विना ।
 युवभूवीसंभूत तप्तमत्रय ओमन्वन्त चक्रथुः सप्तबंधये ९
- पुष श्वेत पेदवेऽश्विनाश्वं नवभिर्वाजिनवती च वाजिनम् ।
 चकृत्यं ववथुर्वावयत्संख भग न नृभ्यो हव्यं मयोभुवम् १० [१६]
- न त राजानावदिते कुतश्चन नाहो अश्रोति वृगित नकिर्मयम् ।
 यमश्विना सुहया रुद्रवर्तनी पुरोरथ कृणुथ पत्न्यां सुह ११
- आ तेन यातं मनसो जर्वायसा रथ य वामुभवश्चक्रुरश्विना ।
 यस्य योगे दुहित्ता जायते विव उभे अहंनी सुविने विवस्वत १२
- ता वृतिर्योत जपुषा वि पवतं मापिन्वत शयवे धेनुमश्विना ।
 वृकस्य चिद्वर्तिकामन्तरास्यां युवं शर्चाभिर्गसिताममुञ्चतम् १३

पुत्रं वा स्तोत्रमभिमन्त्रयन्तुर्वा—तस्मान्मुक्तो न रक्ष्य ।
मन्त्रयन्तु चोत्तमं न तर्हि नित्यं न मुनू तनयं वचाना

१४ [१०] (११)

(४०)

१४ अग्नीवती घोषा । अश्विनी । अश्वी ।

एवं बालं कुरु को हं वां वत् । वरिं दूषन्तं वृत्तिपं मूवति ।
शत्रुवर्षाण्यं त्रिभं त्रिभेविभे । वस्तारिभ्योर्वायानं त्रिषा इति
कुरुं त्रिभं घोषा कुरु वस्तारिभ्यो । कुर्वामिदं चंयम कुर्वाणु ।
को वां सपुत्रा त्रिभेव कुर्वा । वरुं न पायां कुरुतं वृषस्य अ
कुरुतरेवे जगधेवु कार्पण । वस्तारिस्तोर्वज्रता मन्त्रयन्तु गृह्य ।
कस्यं ध्रुवा चंयमः कस्यं का मय । राजसूयेषु सन्तानं मन्त्रयन्तु
कुरुं मुनेषं वानुजा कुंगुण्यं । घोषा वस्तारिभ्यो नि हंवाय्ये ।
कुरुं होषामनुषा पुत्रेति जे—तं अजाव वृष्यः शुभस्पती
पुत्रं हं वेषु पपिभ्यो वृती । एते उचे वृष्टीता पूष्ये वां मय ।
मूत्रं मे अहं वृष मूत्रवृत्तये । अर्वावते रपिरे सक्तुमर्षे

१
२
३
४
५ [१८]

पुत्रं कुसी पः वरीभ्यो एवं विद्या न कुत्वां जतिनुर्मापयन् ।
पुत्रेभ्यं मन्त्रा वरीभ्यो मन्त्रा—वा मंण निष्कृतं न वापय
पुत्रं हं भुञ्जुं वृषवर्षिभ्यो वरिं । पुत्रं त्रिभारं वृषस्यपुत्रं ।
पुत्रा एतेषु पतिं वृषपमंयते । पुत्रावृषवर्षेण वृष्या वरे
पुत्रं हं कुसी पुत्रवर्षिभ्यो कुरुं । पुत्रं त्रिभर्षे त्रिभारं वृषवर्षया ।
पुत्रं वृषिभ्यः स्तुवर्षेण वृषिभ्यो । एते वृषवर्षेण वृषवर्षेण
वृषिभ्यो वेषां अर्पण कनीनुको वि वावृष्यं वृषिभ्यो वृष्या अतुं ।
अवर्षे वेषां अर्पण वृषिभ्यो । एषा अहं मन्त्रि तन् पतिवृष्य
पुत्रं वृषिभ्यो वि वेषां अर्पण वृषिभ्यो वृषिभ्यो वृषिभ्यो ।
शत्रुं वृषिभ्यो वृषं वृषिभ्यो मन्त्रं पतिवृष्यं वेषां पतिवृष्यं

६
७
८
९
१ [१९]

मन्त्रं विद्यु तनु वृ न वापय । पुत्रां हं वष्युः कुरुः क्षति वापिनु ।
त्रिभारिभ्यो वृषवर्षेण वृषिभ्यो । गृहं वृषिभ्यो वृष्या तनुवर्षि
आ वामन्त्र । वृषिभ्यो वृषिभ्यो वृषिभ्यो । मन्त्रिभ्यो वृष्यं वृष्या अर्पण ।
अमूत्रं वृष्यं वृषिभ्यो वृषिभ्यो । त्रिषा वृषिभ्यो वृष्यं वृषिभ्यो

११
१२
१३ (११)

ता मन्वसाना मनुषो वुरोण आ धत्त रयि सहवीर वचस्यवे । कृत तीर्थं सुप्रपाण शुभस्पती स्थाणु पथेष्ठाभयं दुर्मतिं हतम् कं स्विवृद्य कंतमास्वश्विना विक्षु वृक्षा माठयेते शुभस्पती । क ईं नि येमे कतमस्यं जगमतु विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम्	१३ १४ [२०] (४२५)
--	---------------------

(४१)

१ सुहस्यो घोषेय । अश्विनौ । जगती ।

समानमु त्वं पुरुहूतमुक्थय । रथ त्रिचक्र सर्वना गनिंगमतम् । परिजमान विवृथयं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उपसो हवामहे प्रातर्पुंज नासत्याधि तिष्ठथ । प्रातर्यावाण मधुवाहनं रथम् । विशो येन गच्छथो यज्वरीनरा कीरिश्विद्यज्ञ ह्योतुमन्तमश्विना अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्यं मग्निं वा धृतवक्षं वसून्सम् विप्रस्य वा यत् सर्वनाति गच्छथो ऽत आ यात मधुपेयमश्विना	१ २ ३ [२१] (४०८)
--	------------------------

(४०)

११ वृष्ण आङ्गिरस । इन्द्रः । त्रिष्टुप ।

अस्तेषु सु प्रतर लायमस्यन् मूपन्नित् प्र भरा स्तोममस्मे । वाचा विप्रास्तगत् वार्चमर्यो नि रामय जरित सोम इन्द्रम् वोहेन गामुप शिक्षा सखाय प्र चोधय जरितर्जारमिन्द्रम् । कोश न पूर्णं वसुना न्युष्टमा ख्यावय मघवेयाय शूरम् किमद्ग त्वां मघवन् भोजमाहु शिश्रीहि मां शिशय त्वां शृणोमि । अभ्रस्वती मम धीरस्तु शक वसुवित् भगमिन्द्रा भरा न त्वां जनां ममसत्येर्ष्विन्द्र सतम्याना वि ह्वपन्ते समीके । अद्या पुजं कृणुते यो हविष्मान् नाभुन्वता सग्य वष्टि शूरं धनु न स्पन्द्रं चहुल यो अस्मै तीधान् त्सोमो आसुनोति प्रयंभान् । तस्मै शत्रून् त्सुतुकान् प्रातरद्रो नि स्वप्त्रान् युवति हन्ति वृत्रम्	१ २ ३ ४ ५ [२२]
---	----------------------------

यस्मिन् वप वधिमा शसमिन्द्रे य शिशाय मघवा काममस्मे ।

आराच्चित सन भयतामभ्यु शत्रुन्यस्मै युत्रा जन्वा नमन्ताम

६

(४३०)

अथानुसुप्तस्य वाचस्य दूर-बुधा वा स्वर्गं कुर्वन्नुत तत्र ।
 अस्मै वैदिके चर्तुहर्मद्विभ्रं कृषी विपं ज्ञीत्रे चान्वयाम् ७
 य पञ्चकूर्वसुधानो जामन्त् तीथा चोमां चतुस्रमार्तासु इर्भन् ।
 चार्थं बुधानो मुचन्ना नि बन्धु-भि सुन्कुते बह्वि स्त्रीं शुभम् ८
 अत प्रकर्मस्त्रीसिन्धा जपाति कृतं चप्युमी विद्विनाति कुम्भ ।
 यो बृहद्वर्गस्य वा धनां चर्तुह्रि लभिर ते गुवा सुन्वती सुचार्थम् ९
 प्येभिन्धोऽप्यर्थांनि कुरोडा पर्वन्त सुर्वं पुत्रवृत्त विभ्रान् ।
 सुर्वं एवमिदं प्रथम्य धनां-च्युत्साधनं कृष्णस्य जपेन १०
 कृष्णपरिभ्रंः परिं च्यु प्रथम-कुरोत्तरस्मात्पर्वण्युवाचो ।
 इन्द्रः पुत्रस्तावत्त बंधुता मु कस्त्य नचिन्धो धीरिः कुम्भोत् ११ [११] (अ)

(११) [बृहद्वैतसंहिता २२ अ १०-११]

११ इत्यमरः । इन्द्रः । जपेन । ११ विष्णुः ।

अथानुसुप्तस्य वाचस्य दूर-बुधा वा स्वर्गं कुर्वन्नुत तत्र ।
 अस्मै वैदिके चर्तुहर्मद्विभ्रं कृषी विपं ज्ञीत्रे चान्वयाम् १
 य पञ्चकूर्वसुधानो जामन्त् तीथा चोमां चतुस्रमार्तासु इर्भन् ।
 चार्थं बुधानो मुचन्ना नि बन्धु-भि सुन्कुते बह्वि स्त्रीं शुभम् २
 अत प्रकर्मस्त्रीसिन्धा जपाति कृतं चप्युमी विद्विनाति कुम्भ ।
 यो बृहद्वर्गस्य वा धनां चर्तुह्रि लभिर ते गुवा सुन्वती सुचार्थम् ३
 प्येभिन्धोऽप्यर्थांनि कुरोडा पर्वन्त सुर्वं पुत्रवृत्त विभ्रान् ।
 सुर्वं एवमिदं प्रथम्य धनां-च्युत्साधनं कृष्णस्य जपेन ४
 कृष्णपरिभ्रंः परिं च्यु प्रथम-कुरोत्तरस्मात्पर्वण्युवाचो ।
 इन्द्रः पुत्रस्तावत्त बंधुता मु कस्त्य नचिन्धो धीरिः कुम्भोत् ५ [१२]

अथानुसुप्तस्य वाचस्य दूर-बुधा वा स्वर्गं कुर्वन्नुत तत्र ।
 अस्मै वैदिके चर्तुहर्मद्विभ्रं कृषी विपं ज्ञीत्रे चान्वयाम् ६
 य पञ्चकूर्वसुधानो जामन्त् तीथा चोमां चतुस्रमार्तासु इर्भन् ।
 चार्थं बुधानो मुचन्ना नि बन्धु-भि सुन्कुते बह्वि स्त्रीं शुभम् ७
 अत प्रकर्मस्त्रीसिन्धा जपाति कृतं चप्युमी विद्विनाति कुम्भ ।
 यो बृहद्वर्गस्य वा धनां चर्तुह्रि लभिर ते गुवा सुन्वती सुचार्थम् ८
 प्येभिन्धोऽप्यर्थांनि कुरोडा पर्वन्त सुर्वं पुत्रवृत्त विभ्रान् ।
 सुर्वं एवमिदं प्रथम्य धनां-च्युत्साधनं कृष्णस्य जपेन ९
 कृष्णपरिभ्रंः परिं च्यु प्रथम-कुरोत्तरस्मात्पर्वण्युवाचो ।
 इन्द्रः पुत्रस्तावत्त बंधुता मु कस्त्य नचिन्धो धीरिः कुम्भोत् १० (अ)

वृषा न कुद्धं पतयद्गजं स्या यो अयंपत्नीरङ्गणोऽविमा अप ।	
स सुन्वते मृगवा जीरवानवे ऽविन्दुज्ज्योतिर्मनेपे हृषिम्भते	८
उज्जापतां परगुज्यतिपा सह मृया क्रतस्ये सदुधा पुराणत ।	
वि रोचतामरुपो मानुना शुचि स्वर्णं गुरु शुगुचीत सत्पति ।	९
गोभिष्टरेमामति दुरेवां चवंत क्षुधं पुरुहूत पिन्वां ।	
वृष राजमि. प्रथमा धना न्यस्माकेन वृजनेना जयेम	१०
वृहस्पतिर्न परि पातु पश्चा दुतोत्तरस्मादधरादद्यायो ।	
दन्द्रः पुरस्तादुत मभ्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिव कृणोतु	११ [२५] (४५०)

(४१)

११ रूप भाङ्गिरस । इन्द्रः । जगती, १-३, १०-११ त्रिष्टुप् ।

आ यात्विन्द्रः स्वपतिमंदाय यो धमणा तूनुजानस्तुविष्मान् ।	
प्रत्वक्षाणो अति विश्वा सहास्यपारेण महता वृष्ण्येन	१
सुष्तामा रथः सुयमा हरी ते मिन्यक्ष वज्रो नृपते गर्भन्ती ।	
शीर्षे राजन् त्सुपथा यात्वावाङ् वधीम ते पुपुषो वृष्ण्यानि	२
एन्द्रवाहो नृपतिं वज्रबाहु मुग्रमुघ्रास्तस्त्रिपास एनम ।	
प्रत्वक्षसं वृषभ सत्यशुष्म मेमस्मन्ना संध्रमादो वहन्तु	३
पुषा पतिं द्रोणसाञ्च सचेतस मूर्जः स्कम्भ धरुण आ वृपायसे ।	
ओजः कृष्व स गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे	४
गर्भस्त्रस्मे वसुन्या हि शसिप स्वाशिप भरमा याहि सोमिनं ।	
त्वमीशिपे सास्मिन्ना संत्सि ब्रह्मिष्यं नाधृष्या तव पात्राणि धमंणा	५ [२६]

पृथक् प्रार्थन् प्रथमा वृवर्हृतयो ऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।	
न ये शुकुर्षज्ञिया नार्वमारुह मीर्मव ते न्यविशन्त केपय	६
एषेवापागपरे सन्तु द्रुह्यो ऽश्वा येषां दुर्यज आयुयुञ्जे ।	
इत्या ये प्रागुपरे सन्ति व्राचने पुरुणि यत्र वयुनानि भोजना	७
गिरीरञ्चान रेजमानो अधारयद् द्यौः केन्द्वन्तरिक्षाणि कोपयत् ।	
समीचीने धिपणे वि ष्कंभायति वृष्णा पीत्वा मद उक्थानि शंसति	८ (४५८)

अत्राप्यनुसृत्य वापस्य दूर-मुदा वः सभ्यं पुनरुत्त मेवं ।
 अस्ते वंश्चि बर्षनुहर्मनिम्न कृषी विपे जटिब वावैछाव
 व बसुन्मूर्ध्वरुदासो जगमन् श्रीवाः सभ्या बहुतन्तस्तु इवम् ।
 सभ्यं इवमन्नुवन्ना नि बन्त-सि मुन्कुते वंश्ली मूर्ते शुभम्
 पुत्र श्वावैलिदीप्या अवालि कृतं पपुती विप्रिनाति कुतः ।
 वो देवकासां व धनं वचन्ति सखित तं शुपा मुजसि सुवावाव
 प्तेमिप्युमममि कुवेवा कर्षतु सुर्व पुनरुत्त विप्योव ।
 कुर्वे धर्मिः श्रुत्या धर्मो-मुस्यासेन कुर्वेमेव जवम
 कुहस्वर्तिन् परी पत्तु पुमा-कुतोर्तस्त्रुवर्षपुत्रायो ।
 इन्वै पुरजाकृत मन्त्रतो मुः सन्ना सतिम्ने वरिषः कुन्तोव

७
 ८
 ९
 १०
 ११ [११] (११)

(११)

[अत्रोक्तं पुत्राणां अत्र ११-१०]

११ इत्येव मन्त्रिरव । इ-१ । अन्तो, १ [११] विप्योव ।

अप्यां व इन्वै मुवयो सुर्विषोः सुर्वीषीर्षिषां श्रुतीरीरुत्त ।
 पारे प्यज्ये जगमे वपु पती मर्षे न मुन्पुं मुकर्षाम्नुवर्षे
 न वां मज्जिन्व वेति शे मन्-स्ये इव सभ्यं पुनरुत्त विप्योव ।
 पन्नेव वस्तु नि पुनरुत्त विप्यो-मुस्मिन् त्तु वावै-मुकर्षाम्नुवर्षे ते
 सिन्नुवर्षिणा अकतिमुत कुषाः त श्वावो मुवन्ना कर्षं ईदने ।
 बस्तेषुमे वंशुमे मुत विप्यो-स्ये वषां वरंति मुमाम्बं मुविप्योः
 वयो न कुर्वे सुपुत्रसमाकपुन् शोमास्त इन्वै मुस्मिन्वकुवर्षे ।
 वैशाम्नीके सवैशा वरिष्मन्-क्षिपर स्व-मन्ने ज्योतिषवै
 कुर्वं न श्रुती वि विजोति वस्मि मुन्करी वामुवन्ना सुर्वे जवर्ष ।
 न तत्र तं अन्व्यं अमुं वीर्षे सक्त-न मुपुतो मन्त्रुन् म्नेन पूतेवः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [११]

विप्योवैव मुवन्ना वरिष्मन्ना अन्वन्ना वेनां अत्रुवावैमुवर्षा ।
 वस्वर्षां मुकः वरिष्मन्ना वरिष्मि न श्रिभि-सोर्विः स्येते पूवम्भुत
 अतो न सिन्नुवर्षि वर मुवर्षान् शोमास्त इन्वै कुस्वा इव इवम् ।
 वरिष्मि विना म्भ्यं अन्व्यं वावैति वरुं न वृष्मिर्ष्येतेन वामुव्य

६
 ७ (१०१)

आ तं भंज सौध्वसेष्वग्ना उक्थउक्थ आ भंज अस्यमनि ।

प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना मवा त्पुञ्जातेन मिनद्रुज्जनिन्धै । १०

त्वामग्ने यजमाना अनु द्युन् विभ्वा वस्तु दधिरे वार्याणि ।

त्वया सह द्रविणामिच्छमाना यज गोमन्तमुशिजो वि वंसु ११

अस्ताव्यग्निनेरां सुशेवो वैश्वानर ऋषिभि सोमगोपा ।

अत्रेये धावापृथिवी सुधेय देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम् १२ [२९] (४७३)

॥ इति सप्तमोऽष्टकः ॥७३॥

॥ अथाष्टमोऽष्टकः ॥८॥

[प्रथमोऽध्यायः ॥१॥ घ० १-१०]

(४६)

१० धत्सभिर्मालम्बतः । अग्नि । विष्टुप ।

प्र होता जातो महान् नभोवि श्रुपद्वा सीदवृषामुपस्थे ।

वृषीर्यो धासि स ते वर्यासि युन्ता वसूनि विधते तनुपाः १

इमं विधन्तो अपां सधस्थे पशुं न नष्ट पदेरन् गमन् ।

गुहा चर्तन्तमुशिजो नमोमि रिच्छन्तो धीरा भृगवोऽधिन्वन् २

इम त्रितो भूर्यविन्द्विच्छन् वैभवसो मूधन्वद्वयायाः ।

स शेष्वधो जात आ ह्रन्वेषु नामिर्धुवा भवति रोचनस्य ३

मुन्द्रं होतारमुशिजो नमोमि प्राञ्चं यज्ञ नेतारमध्वराणांम् ।

प्रिशाम्कृण्वन्नरति पावकं हृष्यषाह वधतो भानुवेषु ४

प्र भूर्जयन्तं महां विषोधां मूरा अमूरं पुरां कृमीणम् ।

नयन्तो गर्भं वनां धियं धु हिरिश्मश्च नावीणं धनंचम् ५ [१]

नि पुस्त्यासु त्रितः स्तामूयन् परिधीतो येनौ सीदवृन्तः ।

अतः संगुम्या विशां वसूना विधर्मणायन्त्रैरीयते नृन् ६

अस्याजरासो कृमामुरिवा अर्चद्भूमासो अग्रयः पावकाः ।

श्वितीश्वरः श्वात्रासो मुरण्यवो वनपदो वायवो न स्रोमाः ७

प्र जिह्वया भरते येषो अग्नि प्र वयुनानि चेतसा पृथिव्याः ।

तमायवः शुचयन्तं पावकं मुन्द्रं होतारं वधिरे यजिष्ठम् ८

धावा यमग्निं पृथिवी जनिष्ठा मापस्त्वष्ठा भृगवो यं सहोमिः ।

इल्लिन्यं प्रथग यातरिश्वां त्रेवास्ततश्चुर्मनध्वे यजत्रम् ९

यं त्वां त्रेषा वधिरे हृष्यषाहं पुरुस्पृहो भानुपासो यजत्रम् ।

स यामन्नमे स्तुवते वयो धाः प्र वैवयन् यज्ञसः सं हि पूर्वीः १० [२] (४८३)

इमं विमर्शिं सुहृत्तं ते अद्भुतं बर्वाङ्गुजातिं मयवच्छास्त्रकर्मः ।
 अस्मिन् त्वु ते सर्वमि अस्तुत्सर्वं नुत हृषी मंभवन् शारपायंग
 ममिप्योवावति वृष्टां पर्यन्तं हृषं पुवहृत विन्वाय ।
 एवं राजभिः क्युवा धर्म—म्यस्माकंम वृज्येना यवम
 वृहस्पतिभुः परि पायु पुवा—वृत्तेवस्माकंयवपद्भ्यामे ।
 इमंः पुरस्ताद्भुत मंप्रुतो नः सस्य धर्मिभ्यो वरिषः कुवायु

१

१

११ [१७] (म)

(७५)

११ वाचविराजन्त्य अस्मि । मित्पुत्र ।

शिवस्यारिं क्युमं यंज अग्नि—पुस्वव श्रुतिवृ परि आत्तवदा ।
 वृतीवृत्तुन्तु मुमस्य अजंयु—मिग्धाव पने जये स्थावी
 विद्या मे अये श्रेवा क्युवाभिं विद्या ते वायु विभुंवा कुह्यम ।
 विद्या ते कामं पयवे पुत्रा व—विद्या तमुत्तं यतं आत्तपण्यं
 क्युवे त्वं वृमवा अस्वर्गुमा—वृचवा इव श्रुवा अंश कर्कम् ।
 वृतीवृ त्वा राजेति तस्मिन्वात्—नुपातुपस्वं मस्मिन् अंशकम्
 अजंयुमि—सुतपंमिषु धी—सम्या पंदिश्रुिष्यो समुत्तम् ।
 नृपो अंजान्यो वि हीमिन्वो अक्यु—वा पार्थवी आत्तुमं मत्पुमः
 श्रीवामुंनारी वृकभो रशीव्यं वंश्रुवात्तो मारिभुः शीवनायाः ।
 वयुं सुमः स्वधो अन्तु पया वि सुम्यमं अत्तमिभ्यामः
 विन्वावमं क्युमुंनस्तु वयुं वा पार्थवी अत्तुम्यवार्कमः ।
 श्रीवृं विरिद्रिपमित्य प्याप—क्यु पवृमिन्वक्यु वयं

१

१

१

४

५

६ [१८]

अग्निह् वंशुवी अंजतिः नृश्रुवा अंश्रुमिपुहृत्तं वि वांवि ।
 इपंमि वृमवृवृ मरिभु—वृच्युकेवमं श्रुविना धामिन्वम
 वृममो वृकम अंश्रुवा वृथीवृ वृमंनृवायुः श्रुवे वंश्रुमः ।
 अग्निहृत्तं अजंयुवृमि—वृमं धीवृनकरं नृजतं
 वयं अद्य वृमवृवृवृकोव वृमं देव वृमवृमवृमः ।
 व वं मं व वृती वस्तु अत्तु—अग्नि वृमं वृवमंनं वरिष

७

८

९

(७०)

आ तं मेज सीचयेर्षात् तृस्यर्ष्यु जा मेज दुस्यमनि ।

विषं सूषी विषो अग्रा नञ्जा त्वुञ्जातेन निनवृत्तानिषे । १०

त्वामिषे परमाना अनु रान विष्वा वरुं वधिरे वार्याणि ।

त्वयां सुहृ वधिषणमिच्छमाना वृत्त गोमन्तभुशितो वि वृत्तु ११

जस्तांशुमिर्नां नृशेषो वैश्वानर वर्याभिः सोमंगोषा ।

अक्षुषे द्यावापृथिवी भुविस्त देवां ध्रुव इरिगुणो सुधीम १२ [२५] (४३३)

शक्ति सातनोऽष्टः १३३

॥ अथाष्टनोऽष्टः ॥८॥

[अथमोऽप्याया १३५ व० १-३०]

(४६)

१० परस्तत्रिभोऽश्वना । राशि । विश्वतु ।

प्र होता जातो महान् नभोश्चिच्छुपद्मा सीदवृषामुपमर्थे ।

वधिर्षां माषि स ते पयाति युन्ता धर्मुनि विधते तनुषा १

इम विधन्तो अपां सुधस्ये पशुं न नृपे पधिर्गु ग्नन ।

गुहा चतन्तमाशितो नभोमिच्छित्तो धीरा मृगवोऽचिन्वन् २

इम हितो मूयविन्दुमिच्छन् धेभ्यस्तो नृधेन्यद्र्याया ।

स शेषुषो जात जा हर्षेषु नामिर्षुषां मयति रोचनस्य ३

मुन्द्रं होतारमुशितो नभोमिः प्राञ्चं यज्ञ नेतारमध्वराणांम् ।

विशामकृष्णवस्त्रवृति पायुक्तं हृद्यवाद् वधतो मानुषेषु ४

प्र मूर्जयन्तं मह्यं विषोषां मूरा जमूरं पुरां कुर्माणम् ।

नयन्तो गर्भं वनां धियं धुर्हितरिदमधु नावीणं धनर्चम् ५ [१]

नि पुस्त्यास्तु हितं सर्तमूयन् परिवीता योनीं सीवयुन्त ।

अतं संगुम्यां विशा वरुञ्जा विधर्मणायन्त्रैरिपते नून ६

अस्याजरातो वृगामरित्रा अर्चन्तूमासो अग्रयं पावुकाः ।

स्वितीचर्षं श्वाघ्रातो नूरण्ययो वनर्षवो वापयो न सोमा ७

प्र जिह्वयां मरते येषां अग्निं प्र वयुर्नानि चेतसा पृथिव्याः ।

तगापवः शुचयन्तं पावुक्तं मुन्द्रं होतार वधिरे यजिष्ठम् ८

द्यावा यगाग्निं पृथिवी जनिष्ठा मापस्त्वष्टा मृगवो य सहोभिः ।

इच्छिन्यं प्रथम मातुरिश्वा वेवास्ततश्चुर्मनवे यजत्रम् ९

य त्वां देवा वधिरे हृद्यवाहं पुरुस्पृहो मानुषासो यजत्रम् ।

स यामन्तो स्तुवते वयो धाः प्र वैषयन् यशस्र सं हि पूर्वीः १० [२] (४८३)

(४०)

८ अष्टमोऽध्यायः । वैकुण्ठ एवम् । विन्दुर् ।

अनुभवा ते दर्शितमिच्छु इस्तं वतुपदा वतुपुत्र वसूनायम् ।
 सिद्धा हि त्वा गार्थसि ह्यु गम्वा-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः १
 प्थापुषं स्वर्षतं मृनीषं चर्जुत्तमुदं प्रुदणं रणीयाम् ।
 प्रुदणं वीस्त्रं मूर्तिवा-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः २
 मुदण्यं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 भुतवृषं विमुदमभिम्यन्निपुषं-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः ३
 मुदण्यं विपरीं तर्कं भुतवृषं मृमुवारी मुदण्यम् ।
 वृषं वृषं प्रुदण्यं मृषं-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः ४
 अर्धवृषं गवेनं वीरपंतं मृदुषिषं मुक्तिं वायमिन्द्र ।
 मुदण्यं विपरीं स्वर्षा-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः ५ [१]

प मुदण्यं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 व जीवित्तुसा वरं वृषं वृषं-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः ६
 वरीषानो मृषं वृषं वृषं-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः ७
 वृषं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 वृषं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 अमि गव पाषाणुषिषी वृषं वृषं-नुस्मभ्यं विभं वृषं रवि द्यौः ८ [१] (१)

(४८)

११ वैकुण्ठ एवम् एव अतो क. १ -११ विन्दुर् ।

अहं मुदं वतुपुत्र वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 व वृषं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 अहं वृषं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 वृषं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।
 मयावीषु वृषं वृषं वृषं-मुदं ममीरं पयुवृषमिन्द्र ।

(१११)

- अहमेत गव्ययमश्वयं पशु पुरीषिणु सार्यकेना हिरण्ययम् ।
 पुरु सहस्रा नि शिशामि वृशुषे यन्मा सोमांस उक्थिनो अमन्विषुः ४
- अहमिन्द्रो न परा जिग्य इन्द्रं न मृत्यवेऽव तस्ये कदा चन ।
 सोममिन्मा सुन्वन्तो याचता वसु न मे पूरव सन्त्ये रिपाथन ५ [५]
- अहमेताञ्छार्श्वसतो द्वाद्वेन्द्र ये वज्रं युधयेऽकृण्वत ।
 आह्वयमानो अव हन्मनाहन इच्छा वदन्ननमस्पुर्नमस्विनं ६
- अभीष्टदमेकमेको आस्मि निष्पाळमी द्वा किमु त्रयः करन्ति ।
 खले न पर्यान् प्रति हन्मि मूरि किं मां निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्द्राः ७
- अह गुह्यभ्यो अतिथिगवमिष्करमिष न वृत्रतुर विश्वु धारयम ।
 यत् पर्णयन्न उत वा करञ्जहे प्राहं महे वृत्रहृत्पे अशुश्रुवि ८
- प्र मे नमो साप्य इषे भुजे भू-द्रवामेपं सगत्या कृणुत द्विता ।
 विद्यु यदस्य समिधेषु महयमाविदेन शस्यमुक्थय करम् ९
- प्र नेमस्मिन् दृष्टो सोमो अन्तर्गोपा नेमसाविरस्था कृणोति ।
 स निगमशुक्ल वृषम युपुत्सन् ब्रह्मस्तस्था बहुले बद्धो अन्त १०
- आकित्याना वसुनां रुद्रियाणा देवो देवाना न मिनामि धाम ।
 ते मा मद्राय शवसे ततक्षुरपराजितमस्वृतमपाळहम ११ [६] (५०२)

(४९)

११ वैकुण्ठ इन्द्रः । इन्द्रः । जगती २, ११ त्रिष्टुप् ।

- अह दां गृणते पूर्व्यं घस्वह ब्रह्मं कृणवं मह्य वर्धनम् ।
 अहं भुव यजमानस्य चोदिताऽयज्वन साक्षि विश्वस्मिन् भरे १
- मां धुरिन्द्र नाम देवतां दिवश्च गमश्वापा च जन्तवं ।
 अह हरी वृषणा विवता रघू अह वज्रं शवसे धूष्वा दृडे २
- अहमत्कं कवये शिश्रथ हथैरुह कुत्समावमाभिरुतिभिः ।
 अहं शुष्यास्य श्रथिता वर्धयम् न यो रर आर्यं नाम वस्यवे ३
- अह पितेवं वेतसैरभिष्टये तुम्ह कुत्साय स्मदिम च रन्धयम् ।
 अहं भुव यजमानस्य राजन्ति प्र यन्द्रे तुर्जये न मियाधृपे ४ (५०६)

एता विश्वा सर्वना तूतुमा कृपे स्वय सूनो सहस्रो यानि वधिपे ।
 वराय ते पात्र धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यंत वचः ६
 ये ते विप ब्रह्मकृत सुते सचा वसूना च वसुनश्च वृावने ।
 प्र ते सुस्रम्य मर्नसा पथा भुवन् मदे सुतस्य सोम्यस्यान्धस' ७ [९] (५२०)

(५१)

(९) १, ३, ५, ७, ९ देवाः, २ ४, ६, ८ सौचीकोऽग्निः । १०, ४, ६, ८ देवा, १ ३, ५, ७, ९ अग्नि । त्रिष्टुप् ।

महत् तदुत्सु स्थविर तर्वासी—द्येनाविष्टित' प्रविवेशीथाप' ।
 विश्वा अपश्यद्वन्नुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वो देव एक' १
 को मां ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहूधा पर्यपश्यत् ।
 काह मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वा' समिधो देवयानी' २
 ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदु प्रविष्टमग्ने अपस्वोर्पधीषु ।
 त त्वां यमो अचिकेच्चित्रमानो दशान्तरुष्यादतिरोचमानम् ३
 होत्राबृह वरुण चिभ्यदाय नेदेव मां पुनजज्ञत्र देवा ।
 तस्य मे तन्वो बहुधा निर्विष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्नि' ४
 एहि मनुर्विषयुर्यज्ञकामो ऽरकृत्या तमसि क्षेप्यग्ने ।
 सुगान् पथ कृणुहि देवयानान् वहं हृदयानि सुमनस्यमानः ५ [१०]

अग्नेः पूर्वे भ्रातरौ अर्थमित रथीवाध्वान्मन्वावरीवुः ।
 तस्मान्द्रिया वरुण दूरमाय गौरो न क्षेप्रोरविजि ज्याया ६
 कुर्मस्तु आपुरंजरु यवैश्च यथा युक्तो जातवेदो न रिष्याः ।
 अथा वहासि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषं सुजात ७
 प्रयाजान् मे अनुयाजोश्च केवलानूजैस्वन्त हविषो वत्त भागम् ।
 घृत चापां पुरुषं चौपधीनामग्नेश्च व्रीर्धमापुरंस्तु देवा ८
 तव प्रयाजा अनुयाजाश्च केवल ऊजैस्वन्तो हविषं सन्तु भागा' ।
 तवाग्ने यज्ञोऽयमस्तु सर्वस्तुभ्य नमन्तां प्रदिशश्चतस्र' ९ [११] (५२९)

(५१)

१ श्रीश्रीश्रीश्रीः । शिरो देवः । विष्णुः ।

विश्वं देवाः प्रास्तव्यं मा बभूव ह्यतो वृत्तो मुनेः पशुवर्षः ।
 न बं ह्यत भावुषेर्षु पथां क्रु वेनं पुषा ह्यवमा शो बह्वानि १
 अहं ह्येतां स्पर्धन्तुं वर्जीयन् विश्वं देवा मुचर्ता वा तुमन्ति ।
 अहं ह्यतस्मिन्नाश्वर्यं वा ह्यया सुमिर्जन्तुः साहसिर्वात् २
 अयं पो ह्येतां क्रिड स इमस्य कल्पयुहि पत् समुत्थलि देवतः ।
 अहं ह्यतस्मिन्नाश्वर्यं वा देवा ह्यिरे ह्यनुवाह्य ३
 नां देवा ह्यिरे ह्यनुवाह्य ह्यनुवृत्तां क्रु कप्या चरेताम् ।
 अतिरिञ्चान् बहू नो कल्पयति पक्षं चामं सिद्धुर्न सुदर्शनम् ४
 मा वा पश्यन्तु लो सुधीर् पथां वा वृत्ता वरिष्ठः कर्तवि ।
 आ ब्रह्मोर्ब्रह्मिर्ब्रह्मस्य वेदा मधुमा विश्वाः पूर्वेना जवाति ५
 वीरिं मुता श्री सुहृत्पुत्रिं शिष्यं देवा बवं वासुपत्यम् ।
 श्रीश्रीम् वृत्तेरनुवृत्तं सुधीरन्ता आविरोत्तं अंनवकम् ६ [११] १००

(५१)

११ देवः, १-५ श्रीश्रीश्रीश्रीः । शिरो देवः १-५, ६ विष्णुः, १-५, ११ अर्थाः ।

श्रीश्रीश्रीश्री भर्तुः शोऽवगागां प्रहस्यं विद्वान् परं च भिक्षित्वात् ।
 ए मां पश्य देवतां वा वर्जीयन् मि हि कल्पयन्तु पूर्वां अस्मत् १
 अहं हि होतं शिष्यां पत्रीवा अमि पशीति सुभिताति हि कल्प ।
 वर्जावै पुत्रिवात् इत्यं वृत्तं ईश्वर्या ईश्वरीं आर्यन् २
 शाश्विर्ब्रह्मैर्ब्रह्मिर्ना अद्य ब्रह्मस्यं विद्वान्भिक्षित्वात् गुह्यम् ।
 स जातुपगतं नृमिर्ब्रह्मस्यं अहं कर्तुं चर्षति मे अद्य ३
 तद्युच श्रावः शंभुर्न मीरीत्त कल्पयुते अमि देवा अर्थाः ।
 ऊर्ध्वं उच पञ्चिवात्ः बवं जन्ता मं होतं नृपश्यम् ४
 पञ्च जन्ता मं इत्यं नृपत्यां श्यर्थात्ता जन्त वे पुत्रिर्वात् ।
 वृत्तिर्न क्रु पापिचन पुत्र्यं होतं अर्थात्तं विद्वान् कल्पयन् ५ [११] १००

तन्तु तन्वन् रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मत पथा रक्ष धिया कृतान् ।	
अनुव्यण वयत् जोगुवामपो मनुर्भव जनया देव्य जनम्	६
अक्षानहो नह्यतनोत सोम्या इष्कृणुध्व गशाना ओत पिंशत ।	
अप्टार्वन्धुर वहतामितो रथ येन देवासो अनयन्नभि प्रियम्	७
अश्मन्वती रीयते स रभध्व मुक्तिष्ठत प्र तरता सखाय ।	
अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान् वयमुत्तरेमाभि वाजान् ।	८
त्वष्टा माया वेवृपसामपस्तमो विश्रुत् पात्रा देवपानानि शतमा ।	
शिशीते नून परशु स्वायस येन वृश्वादेतेशो ब्रह्मणस्पतिं	९
सतो नून कवयुः स शिशीत् वाशीभ्रियाभिरमृताय तक्षथ ।	
द्विदांसः पदा गुह्यानि कर्तन् येन देवासो अमृतत्वमानुशु	१०
गर्भे योषामर्धधुर्वत्समास न्यपीच्येन मनसोत जिह्वया ।	
स विश्वाहा सुमना योग्या अभि सिंपासनिर्वनते कार इज्जितिम्	११ [१४] (५४६)

(५४)

६ बृहदुक्थो ग्रामदेव्य । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

ता सु ते कीर्तिं मघवन् महित्वा यत् त्वा भीति रोवसी अह्वयेताम् ।	
प्रावो देवो आतिरो दासमोज प्रजाये त्वस्ये यदशिक्ष इन्द्र	१
यदचरस्तन्वा वावृधानो बलीनीन्द्र प्रबुवाणो जनेषु ।	
मायेत् सा ते यानि युञ्जान्याहुर्नाय शत्रुं ननु पुरा विवित्त	२
क उ नु ते महिमनः समस्याऽऽस्मत् पूर्वं ऋपयोऽन्तमापु ।	
यन्मातरं च पितरं च साकमर्जनयथास्तन्वु स्वायां	३
चत्वारिं ते असुर्याणि नामाऽर्वाभ्यानि महिपस्य सन्ति ।	
त्वमद्भू तानि विश्वानि वित्से येमिः कर्माणि मघवश्चुक्थं	४
त्व विश्वा वधिषे केवलानि यान्याविर्यां च गुह्या वसूनि ।	
काममिन्मे मघवन् मा वि तारीः स्वमाज्ञाता त्वमिन्द्रासि वृता	५
यो अर्धधाज्ज्योतिषि ज्योतिरन्तरो अमृजन्मधुना स मधुनि ।	
अधे प्रियं शूपमिन्द्राय मन्मं ब्रह्मकृतो बृहदुक्थाववाचि	६ [१५] (५५२)

(५५)

८ इन्द्रवृषभो वामदेव । इन्द्र । विष्णु ।

इति तद्भ्रातृ पुत्रं पशुवे—पशु त्वां मुनि अह्नवित्वां वपुषे ।
 अर्वासाधः प्रविषीं धामभीष्टे धातुं पुत्राम् मंथकम् तिरिक्नुष्य
 अथ तद्भ्रातृ पुत्रं पुत्रस्युन् वेनं मृतं पुनस्तं येन मन्थेयम् ।
 इवं अतं योतिर्वृषस्य त्रिवं विपत्तः सर्वविष्णु पत्रं
 आ एवंसी अपुत्रादीत मन्थं पत्रं वृषो वंशुसा लसता ।
 पशुवेष्मता पुत्रा वि वंशे सर्वेषु ज्योतिषा विभित्त
 पशु जीर्षः वसुता विमत्ता—मन्थनो वेनं पुत्रस्यं पुत्रम् ।
 अरं तं अह्नित्वमर्तुं परंया मन्थन्वृषया अन्तुत्वेवेयम्
 त्रिषु वृषाणं सर्वे वृषां पुत्रां तन्तं पशुतो जंवार ।
 वेवस्यं वसु काम्यं मन्थिता अथा मुमाउ स इमं त्वानं

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१६]

साकंसा ज्ञाषो अह्नयः वृष्यं आ वा मुहः पुरः पुनत्सर्किः ।
 पशुवेतां सुत्वमिन्द्र तन्न श्वेदं वसुं स्यादंमिन् अतोऽतं वातां
 पशुवेतु वृष्या पौष्वाति वसुपैश्वर्यवृष्यापं वृषी ।
 व वसुता विपमोवस्य मुहं वंशेवृषमनुवृषां वसुता
 पुत्रा वसुषी जतंयं त्रिषीतां असातिज्ञा विष्ण्वन्वसुपुत्रान् ।
 पशुवे लोकांस्व त्रिव आ वृष्याः इतो निर्वृषार्थमुदरस्युन्

६
 ७
 ८ [१७] १५

(५६)

९ इन्द्रवृषभो वामदेव । विष्णु देव । विष्णु, ९ १ अर्वा ।

इति तु वरु इरं तु पत्रं तृतीयेन प्रवेत्तिषु सं विंसात् ।
 मुनिवने तुम्बां वारंराशि त्रिवो वृषाणां पाने अग्निं
 तस्यै वामिन्द्र तुम्बां लवंती श्रम्यत्सवन्तं वसु इतं तुम्बा ।
 अह्नतो वृषो अर्वाय वृषान् त्रिषीषु ग्यातिः स्वता जिनीवद
 श्रम्यति वामिन्ता तुम्बाः मुक्तिः सतो वृषियो दिवं अ ।
 मुक्तिं वमं वृषानुं सुखा मुक्तिं वृषात् लुपितोऽनु पत्रं
 मुक्तिं वंशं इतरांशुवेत्तिरे वृषा वृषेव्यं वृषि वसुम् ।
 वंशेव्यं वृषात् वाम्यं त्रिषीं इतं तु नि विविशुः पुत्रं

१
 २
 ३
 ४

सहोमिर्विश्व परिं चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मिमाना ।	
तन्नपु विश्वा मुर्वना नि येमिरे प्रासारयन्त पुरुध प्रजा अनु	५
क्षिभां सुनवोऽसुर स्वर्विक् मास्थापयन्त तृतीयं कर्मणा ।	
स्वां प्रजां पितरः पित्र्य सह आवरिष्ववधुस्तन्नुमाततम्	६
नावा न क्षोदः प्रविशः पृथिव्याः स्वस्तिमिरतिं दुर्गाणि विश्वा ।	
स्वां प्रजां बृहद्वक्थो महित्वा ऽऽ वरेष्ववधादा परेषु	७ [१८] (५६७)

(५७)

६ वन्धुः धृतवन्धुर्विप्रवन्धुर्गौपायनाः । विश्वे देवाः । गायत्री ।

मा प्र गाम् पृथो ध्रुय मा यज्ञाविन्द्र सोमिनः । मान्तः स्थुर्नो अरातय' ?	
यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्वैष्वाततः । तमाहुत नशीमहि	२
मनो न्वा ह्रुवामहे नाराशसेन सोमेन । पितृणां च मन्मभिः	३
आ त एतु मनः पुनः क्रत्ये दक्षाय जीवसे । ज्याक् च सूर्ये हृशे	४
पुर्गनः पितरो मनो द्वातु वैद्यो जन' । जीव व्रातं सचेमहि	५
वप सोम व्रते तव मनस्तन्नपु चिभ्रत । प्रजाधन्त' सचेमहि	६ [१९] (५७३)

(५८)

१२ वन्धुः धृतवन्धुर्विप्रवन्धुर्गौपायनाः । मन आवर्तनम् । अनुष्टुप् ।

यत् ते यग वैवस्वत मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे १	
यत् ते विवं यत् पृथिवी मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे २	
यत् ते मूर्ध्नि चतुर्मृष्टि मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ३	
यत् ते चतस्र' प्रविशो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ४	
यत् ते समुद्रमर्णव मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ५	
यत् ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ६ [२०]	
यत् ते अपो यदोषधी मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ७	
यत् ते सूर्ये यदुपस मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ८	
यत् ते पर्वतान् ब्रुवतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ९	
यत् ते विश्वमिदं जगन्मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे १०	
यत् ते पराः परावतो मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ११	
यत् ते मृत च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् । तत् त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे १२	

[२१] (५८५)

(११)

१ कणु भूतकणुविद्वकणुमीकणुका । १-१ विद्वति, ३ विद्वति होमय ५ १ कणुवीदि,
७ वृषिधी-इकणुवीदि-होम-हृ-वप्या-वकणुका, ८-१ वप्यावृषिधी । (एवंकेन)
कणु-कणुवृषिधी । विद्वत् ८ वरुका १ कणुवृषिधी । कणुवृषिधी ।

य त्वावीपुं प्रतुरं मवीपुं स्वातीरिषु कर्तुं क्त्वा एवंप्र ।
 भद्रु वप्यांनु उद लंबीत्यर्थे परतुरं सु निर्विद्विजिहीताम् १
 सप्तम्यु मु गृये निद्रिवाङ्मर्तु कर्तुं क्त्वा सु पुंशुष क्वाति ।
 ता ता विन्वामि अज्ञिता मंमत्तु परतुरं सु निर्विद्विजिहीताम् २
 अमी प्वाःपुं रीर्त्विमंकेतु वीर्त्वि सुर्वि शिरो नावात् ।
 वा नो विन्वामि अज्ञिता विन्वित परतुरं सु निर्विद्विजिहीताम् ३
 को बु कं स्यात्तु मूक्तये परा क्त्वा परंकेतु मु वृषिमुहर्त्वात् ।
 पुर्विद्विधी अज्ञिता सु ना अस्तु परतुरं सु निर्विद्विजिहीताम् ४
 अस्तुमिणे कर्त्वे अस्तुमर्त्तु भारव अज्ञितासु सु प विप न् अस्तुं
 श्रुतिषु न् कर्त्वेस्य तुंशुषि वृतेन तं तुन्वी वरुवत्स ५ [११]
 अस्तुमिणे पुर्विद्विजिहीताम् कर्त्तु पुर्वी श्रुतिषु न् वेष्टि मीर्त्वेत् ।
 ज्योत्स्ना परंकेतु सुर्विद्विजिहीताम् कर्त्तुम्वे मूक्तये वा सुक्ति
 पुर्विद्वि कर्त्तु वृषिधी क्त्वात् पुर्विद्विधी पुर्विद्विजिहीताम् ।
 पुर्विद्विः सोमंस्तुन्वी क्त्वात् पुर्वी क्त्वा पुर्विद्वि वा सुक्तिः
 न् एवंप्रि सुवन्वि श्रुती क्त्वात् क्त्वात् ।
 मर्त्तुम्वु वृत्ते वीः वृषिषि क्त्वात् एवो को बु ते वि पुर्विद्विजिहीताम् ८
 अर्त्तु वृत्ते अर्त्तु विद्वि विद्विद्विद्वि मेवजा ।
 क्त्वा वृषिद्विद्विद्वि मर्त्तुम्वु वृत्ते वीः वृषिषि क्त्वात् एवो ना बु ते वि पुर्विद्विजिहीताम् ९
 सन्विद्विद्वि मर्त्तुम्वु वृत्ते वीः वृषिषि क्त्वात् एवो ना बु ते वि पुर्विद्विजिहीताम् ९
 मर्त्तुम्वु वृत्ते वीः वृषिषि क्त्वात् एवो को बु ते वि पुर्विद्विजिहीताम् १ [११] (११)

(१०)

११ कणु भूतकणुविद्वकणुमीकणुका । १ मन्वप्यवका एवो वता क्त्वात् । १-१, १ कणुवीदि
५ वृषिधी, ७-१ वृषिधी, ११ वृषिधी । कणुवृषिधी १-५ कणुवीदि, ८-१ वृषिधी ।

आ जर्त्तु लंबीद्विद्वि मर्त्तुम्वु वृत्ते वीः वृषिषि क्त्वात् एवो ना बु ते वि पुर्विद्विजिहीताम् १
 मर्त्तुम्वु वृत्ते लंबीद्विद्वि मर्त्तुम्वु वृत्ते वीः वृषिषि क्त्वात् एवो ना बु ते वि पुर्विद्विजिहीताम् २ (११)

यो जनान् महिषाँ इवा—ऽतितस्थौ पर्वीरवान् । उतापर्वीरवान् युधा	३
यस्यैक्ष्वाकुरूपं वृते रेवान् मराय्येधते । विवीव पञ्च कृष्टयं ।	४
इन्द्रं क्षत्रासंमातिषु रथप्रोष्ठेषु धारय । विवीव सूर्यं हृशे	५
अगस्त्वस्य नद्भ्यः सतीं युनक्षि रोहिता ।	
पणीन् न्यक्रमीरमि विश्वान् राजन्नराधसं	६ [२४]

अय माताय पिता ऽय जीवातुरागमत् । इद तव प्रसपेण सुबन्धवेहि निरिहि ७

यथा युग वरत्रया नह्यन्ति धरुणाय कम् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवे ऽथो अरिष्टतातये ८

यथेय पृथिवी मही वृाधारेमान् वनस्पतीन् ।

एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवे ऽथो अरिष्टतातये ९

यमावृह वैवस्वतात् सुबन्धोर्मन् आभरम् । जीवातवे न मृत्यवे ऽथो अरिष्टतातये १०

न्यग्वातोऽव वाति न्यक् तपति सूर्यं । नीचीनमृग्या वृहे न्यग्भवतु ते रयं ११

अय मे हस्तो मगधा नय मे मगवत्तरं । अय मे विश्वभेषजो ऽय शिवाभिर्मर्शनः १२

[२५] (६०७)

(६१)

[पञ्चमोऽनुवाक ॥५॥ सू० ६१-६८]

२७ नामानेदिष्टो मामवः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप् ।

इयमित्था रौद्रं गुतर्वचा ब्रह्म क्रत्वा शच्यामन्तराजौ ।

क्राणा यदस्य पितरा महनेष्टा पपत् प्रकथे-अहन्ना सप्त होतृन् १

स इहानाय धम्याय वन्व-ञ्च्यवान् सुवैरमिमीत् वेदिम् ।

तृषयाणो गुतर्वचस्तम् क्षोत्रो न रेत इतऊति सिञ्चत् २

मनो न येषु हवनेषु तिग्म विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता ।

आ यः शर्यामिस्तुविनुम्णो अस्या-ऽश्रीणीताविश गमस्तौ ३

क्रुष्णा यत्नोष्वरुणीषु सीद्वं त्रिवो नपाताश्विना हुवे वाम् ।

धीतं मे यज्ञमा गतं मे अन्नं ववन्वासा नेपमस्मृतधू ४

प्रथिष्ट यस्य धीरकर्ममिष्ण-वर्नुष्ठित नु नर्या अपौहत् ।

पुनस्तदा वृहति यत् कनार्या वृहितुरा अनुमृतमन्वा ५ [२६]

मध्या यत् कर्त्तवमववृमीके कामं कृष्याने पितरि युवत्याम् ।

मनानयेतो जहतुर्वियन्ता तानौ निपिक्त्तं सुकृतस्य योनौ ६

(६१३)

ता पर स्वर्गं कुर्वितं वरिष्ठम् स्वप्न रेतः संयन्तास्ये नि विञ्जर ।

शास्त्रोऽन्यत्र वा वास्तोऽप्यसिं मनुष्यं निरुत्तरम्

१ वृष्टा न फेनमस्फुटादी स्वप्न पौरुषं वृष्टयताः ।

२ एत एत न वरिष्ठो पानुह न तद् नु वे वृष्टयो जपुषे

३ न वरिष्ठं पञ्चाशं पण्डितं म नुप उरं सीकुर्वतः ।

४ विविधं समितोय वासु त प्रतां वंश स्वता वशीकुव

५ एव कुनादीं तुल्यं मर्यादा कुलं वर्यन्त कुलपुत्रिसम्पन्नम् ।

६ वेदेषु प उरं गोपमानु रक्षितान्तो जपुषा कुर्वन्

७ सुव कुन्यपटं तुल्यं वरीष्ठे एतौ न रेत कुतमित्तरुत्तरम् ।

८ वृषि पत्ते रक्षन् अपरंमत्त वरुषुवाप्या परं वृषिवाप्या

९ म्वा क्त प्रया विरुष्य वृक्तो ती वरिष्ठि वृक्तरी एतन्तः ।

१० स्वर्गवृत्ता वृत्तवोऽप्येव विन्व विवेदि वरिष्ठमुत्त वृ

११ तविश्वरस पतिर्यान्ने अग्न्य वृक्त सवन्तो वारुषं विविञ्जर ।

१२ वि वृष्णस्तु वर्यपितृमनुष्यं विस्व वृक्तप्रातरस्तु वृक्त पर

१३ मर्गो वृ मन्त्रोत्त परसं वृवाः स्वर्गं वे विरुष्यस्ये विसृष्टः ।

१४ अग्निं माहीत ज्ञातव्यम् वृषी मो हेतव्यतस्तु हेतावृष्ट

१५ इत एत वे वृत्तवर्षिण्या वासवस्येव वृष्टि वर्यन्ने ।

१६ अनुवृष्टवर्षिणि एतन्तु वृक्तवपन्ना विष्णु वरुषं

१७ अरं पृथगे एतं वरिष्ठं वेषा अपन्न विर्यतपति स्वर्गेणु ।

१८ त कुसीकं रजस्तु वृष्टि वृष्टिं न वृक्तवर्षो एषु

१९ म वृक्तवर्षितग्नो पत्तं वृष्टुं प्रेनुस्वर्गं वृष्टये ।

२० न पमिन्नावर्येणा वृत्त वृष्टि र्येव्यमिर्नुमत्तं वर्यन्ने

२१ तद्वन्तु नृतीरुषि न विरुषा नानुवेदिये एति व वर्यन् ।

२२ एत नृ नाभिः पञ्चास्य वा वृष्टि तत् पन्ना वरिष्ठवर्षिण्य

२३ इयं नृ प्यभिदि नृ सुवर्षं वृष्टिं न वृष्ट अर्यन्ति वरी ।

२४ वृष्ट्या वृष्टं पथमुया वृत्तपट्टे वं वेनुं वृष्टव्यवर्षाया

२५ अवांनु वृष्टा वरिष्ठिमाद्य उरं स्वति विसृष्टिनिवेष्टार ।

२६ वृष्ट्या वर्यन्ति नृ सिमुन्त अम् विसृष्टं वृष्टं नृत्त ज्ञाता

७

८

९

१० [२०]

११

१२

१३

१४

१५ [२०]

१६

१७

१८

१९

२० [२१] (११०)

अधा गाव उर्पमातिं कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित् परेषुः ।	
श्रुधि त्वं सुद्रविणो नस्त्व यां लाश्वघ्नस्य वावृधे सुनृताभिः	२१
अध त्वभिन्द्र विञ्चयस्मान् महो राये नृपते वज्रबाहुः ।	
रक्षां च नो मधोनः प्राहि सूरी ननेहसस्ते हरिवो अभिष्टौ	२२
अध यद्राजाना गाविष्टौ सरत् सरण्यु कारवे जरण्यु ।	
विप्र प्रेष्तः स ह्येषां बभूव परां च वक्षदुत पंपदेनान्	२३
अधा न्वस्य जेन्यस्य पुष्टौ वृथा रेमन्त ईमहे तवू नु ।	
सरण्युरस्य सुनुरश्वो विप्रश्चासि श्रवसश्च सातौ	२४
युवोर्यदि सख्यायास्मे शर्धाय स्तोमं जुजुषे नमस्वान् ।	
विश्वत्र यस्मिन्ना गिरः समीची पूर्वीव गातुर्दाशत सुनृताये	२५
स गृणानो अन्द्रिक्वैववानिति सुबन्धुर्नमसा सूक्ते ।	
वर्धेवृक्थैर्धर्वाभिरा हि नून व्यध्वैति परस उन्धियाया	२६
त ऊ पु णो महो यजत्रा भूत देवास ऊतये सजोपाः ।	
ये धाजो अनयता वियन्तो ये स्था निचेतारो अमूरा	२७ [३०] (६३४)

— १०५८ —

[द्वितीयोऽध्याय ॥ १ ॥ पं० १-२४] (६२)

११ नामानेदिष्टो मानवः । विश्वे देवाः, १-६ अङ्गिरसो वा, ८-११ सायणोर्दानम् । जगती, ५, ८, ९ अनुष्टुप् । प्रगाथः = (३ वृहती, ७ सतोऽवृहती), १० गायत्री, ११ त्रिष्टुप् ।

ये यजेन वक्षिण्या समक्ता इन्द्रस्य सुख्यममृतत्वमानश ।	
तेभ्यो भद्रमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृष्णीत मानव सुमेधसः	१
य उवाजन् पितरो गोमयं वसूतेनाभिन्दन् परिवत्सुरे वृलम् ।	
वीर्धायुत्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृष्णीत मानव सुमेधसः	२
य ऊतेन सूर्यमारोहयन् विष्य प्रथयन् पृथिवीं मातरं वि ।	
सुप्रजास्त्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृष्णीत मानव सुमेधसः	३
अप नामा वदति वृलु वो गृहे देवपुत्रा ऋपयस्तच्छृणोतन ।	
सुब्रह्मण्यमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृष्णीत मानव सुमेधस	४
विरूपास इहपयस्त इदंममीरवेपस । ते अङ्गिरस सुनवस्ते अग्नेः परिं जज्ञिरे ५ [१]	

ये अग्नेः परिं जज्ञिरे विरूपासो द्विवस्परिं ।

नर्यग्धो नु वशग्धो अङ्गिरस्तम सचा देवेषु महते

इन्द्रं न बुधा निः सुमन्त श्रुताः सुजं गोमन्तसुभिम्यम् ।
 सुहृदं मे इदंते अथसुपर्वं श्रुत्वा सुहृदं वृत्तम् ७
 व पुनं जयिष्यन्तु वं अनुतोष्यं व रोह्यु । ए सुहृदं सुशान् वृषो शुमान् वंश्वे ८
 न तर्भ्येति कस्युन विव इह वान्श्राम्यम् ।
 साधुवर्षसु इक्षिष्यु वि सिम्पुलिष पयधे ९
 पून शुभा पीडिषु सध्विषी मोपैषिषता । पशुसुवर्षं मय्य १
 सुहृदसं शानुषीमो रिन्धुः सुर्वेषासु परंमनेनु इक्षिष्या
 शानुर्वेषाः व तिरस्वातु-पस्त्रिष्यवांता अर्भन्तु वाजं ११ [१] (११)

(११)

१० वरा द्यम् । वि० व० १५-१६ वरा वरिणा । अपतो १५ रिन्धुः १६-१७ रिन्धुः ।

प्रावृत्ता वे विधिस्तु आप्तुं मनुवीतामो जनिमा विवस्वतोः ।
 सुपुत्रं वं सुपुत्रं इक्षिषिं वृषा मातृते ते अवि सुवन्तु न १
 विद्या द्वि वां मनुस्यंति वन्तु ममानि इवा तुत सुजिपानि वा । २
 वे एव जुता आदित्यव्यस्यति ए सुजिप्यान् वं इह वृत्ता इर्वय ३
 पय्यां जुता मधुसुत पिन्वते वधः पीपुषुं पीरविधिर्ध्वजही ।
 तुम्यमृजान् वृषवृत्तं ल्यवतु-मो अंश्रुयो अनु यदा सुमन्तं ४
 वृषभंता अर्भन्तिन्ता इदं वं वृहद्वान् अमृतवर्षंमम् ।
 मनुषीरंता अद्विवाशा अनांगमा विवा सुपुत्रं वत्त एवमन्तं ५
 सुवृत्ता वे सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां ६
 तो आ विवातु मर्षना सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां सुवृत्तां ७ [१]

७३ वः एतान् गवति वं सुवृत्तां वि० व० १५ वन्तु वृत्ति पयः ।
 ७४ वः भुवं सुवृत्तां अं वरु वा तु पशुवर्षं सुमन्तं ८
 वन्तु इव वं वृत्तां वन्तु वं वृत्तां वं वृत्तां वं वृत्तां वं वृत्तां ९
 न अं वृत्तां वं वृत्तां वं वृत्तां वं वृत्तां वं वृत्तां वं वृत्तां १०
 व वृत्तां वृत्तां वृत्तां वि० व० १५ वन्तु वृत्तां वं वृत्तां ११
 व वः वृत्तां वृत्तां वृत्तां वृत्तां वृत्तां वृत्तां वृत्तां १२

भरेष्विन्द्रं सुहृवं हवामहे—ऽहोमुचं सुकृतं वैव्यं जनम् ।	
अग्निं मित्रं वरुणं सातये मगं द्यावापृथिवीं मरुतः स्वस्तये	९
सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमर्दिति सुप्रणीतिम् ।	
दैवीं नावं स्वरित्रामनागसं मत्स्रवन्तीमां रुहेमा स्वस्तये	१० [४]
विश्वे यजत्रा अधिं वोचतोतये त्रायध्वं नो दुरेवाया अभिह्रुतः ।	
सत्यया वो वृवहृत्वा हुवेम शृण्वतो वेवा अवंसे स्वस्तये	११
अपामीवामप विश्वामनाहुतिं मपारतिं दुर्विदत्रामघायतः ।	
आरे वेवा द्वेषो अस्मद्भुयोतनो रुणं शर्मं यच्छता स्वस्तये	१२
अरिष्टः स मर्तो विश्वं एधते प्र प्रजामिर्जायते धर्मणस्परिं ।	
यमादित्यासो नयथा सुनीतिमि रति विश्वानि दुरिता स्वस्तये	१३
य देवासोऽवथ्य वाजसातो य शूरसाता मरुतो हिते धने ।	
प्रातर्यावाणं रथमिन्द्रं सानसि मरिष्यन्तुमां रुहेमा स्वस्तये	१४
स्वस्ति नः पृथ्यासु धन्वसु स्वस्त्युप्तु वुजने स्वर्वति ।	
स्वस्ति नः पुत्रकृथेषु योनिषु स्वस्ति राये मरुतो दधातन	१५
स्वस्तिरिद्धि प्रपथे श्रेष्ठा रेक्णस्वत्यमि या वाममेति ।	
सा नो अमा सो अरणे नि पातु स्वावेशा मवतु वृवगोपा	१६
एवा प्लुतेः सुनुरवीवृधट्टो विश्वं आदित्या अदिते मनीषी ।	
ईशानासो नरो अमर्त्येना—ऽस्तावि जनेो विव्यो गयेन	१७ [५] (६६२)

(६४)

१७ गयः ज्ञातः । विश्व देवाः । जगती १२, १६, २७ त्रिष्टुप् ।

कथा वृवानां कतमस्य यामनि सुमन्तु नामं शृण्वता मनामहे ।	
को मृच्छति कतमो नो मयस्करत् कतमं ऊती अभ्या ववर्तति	१
क्रतुयन्ति कर्तवो हृत्सु धीतयो वेनन्ति वेना पतयन्त्या विश् ।	
न मर्हिता विद्यते अन्य एभ्यो वृवेषु म अघि कामा अघस्त	२
नरा वा शसं पृणमगोह्य मग्निं वृवेद्धं मभ्यर्चसे गिरा ।	
सूर्यामासा चन्द्रमसा यम द्विवि वित वार्तमुपसंमन्तुमश्विनां	३ (६६५)

अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	[४]
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	४
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	५ [९]
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	६
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	७
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	८
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	९
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१ [७]
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	११
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१२
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१३
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१४
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१५
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१६
अथर्ववेद । अथर्ववेद । १ ४ १]	[५०]	१७ [८] (१७)

(६५)

१५ वसुकर्णो वासुक । विदधे देवाः । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

- अग्निरिन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा वायु पूषा सरस्वती सृजोषस ।
 आवित्या विष्णुर्मरुतः स्वर्बृहत् सोमो रुद्रो अदितिर्वह्मणस्पतिः । १
- इन्द्राग्नी वृत्रहृत्पेषु सत्पती मिथो हिंन्वाना तन्वाऽ समोकसा ।
 अन्तरिक्ष मह्या पंपुरोजसा सोमो घृतश्रीमंहिमानमीरयन् २
 तेपा हि मृद्धा महतामनुर्वणां स्तोमाँ इयम्पृतज्ञा क्रतावृधाम ।
 ये अंप्सवमर्णव चित्ररोधस स्ते नो रासन्ता महये सुमिन्व्या ३
 स्वरंरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूर्मी पृथिवीं स्कम्पुरोजसा ।
 पूसा इव महयन्त सुरातयो देवा स्तवन्ते मनुषाय सुरय ४
 मित्राय शिक्ष वरुणाय वृशुपे या सम्राज्ञा मनसा न प्रयुच्छत ।
 ययोधाम धर्मणा रोचते ब्रह्द ययोरुभे रोदसी नाधसी धृताँ ५ [९]
- या गौर्वतानि पर्येति निष्कृत पयो तुहाना व्रतनीरवारतः ।
 सा प्रेङ्गवाणा वरुणाय वृशुपे देवभ्यो वाशङ्गविषा विवस्वति ६
 दिवक्षसो अग्निजिह्वा क्रतावृध ऋतम्य योनिं विमृशन्त आसन्ते ।
 द्या स्कमित्यप आ चंकुरोजसा यज्ञ जनित्वी तन्वीऽ नि मांमृजु ७
 परिक्षिता पितरां पूर्वजावरी ऋतस्य योना क्षयत समोकसा ।
 द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते धृतवत् पर्यो महिषाय पिन्वत ८
 पर्जन्यावार्ता वृषमा पुरीषिणेन्द्रवायु वरुणो मित्रो अर्यमा ।
 देवाँ आवित्याँ अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो विष्वासो अप्सु ये ९
 त्वष्टार वायुममवो य ओहते देव्या होतारा उपसं स्वस्तये ।
 बृहस्पतिं वृत्रस्ताद सुमेधस मिन्द्रिय सोमं धनसा उ ईमहे १० [१०]
- ब्रह्म गामश्वं जनयन्त ओषधी वनस्पतीन् पृथिवी पर्वतो अप ।
 सूर्यं त्रिवि रोहर्यन्त सुदानव आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि ११
 मृज्युमहंसः पिपृथो निरश्विना इषावं पुत्र वंधिमत्या अजिन्वतम् ।
 कमद्युवं विमदायोहधुपुव विष्णाप्यु विश्वकायाव सृजथ १२
 पार्थीरवी तन्यतुरेकपावुजो त्रिवो धृता सिन्धुराप समुद्रिय ।
 विश्वे देवास गृणवन् वचांसि मे सरस्वती सह धीमिः पुरंध्या १३

विन्धं देवाः सुहृद्भिः पुरीषाः । अन्तेर्जना अन्तर्वा अन्तः ।
 पुरीषाण्यं अन्तिवाण्यं स्वर्गिणः । स्वर्गिणिषु बह्वं सुखं सुरैः ।
 देवान् बलिभ्यो अन्तर्वाण्यं बलभ्ये । वे विन्धा सुर्वाण्यमि मन्तुः ।
 ते मे रान्तातानुवन्तावन्तुः । देवैः पौत्र स्वर्गिणिः स्वर्गं वा ।

१४

१५ [११] (१०)

(११)

१५ अन्तर्वाण्यं अन्तः । विन्धे देवाः । अन्ती १५ विदुः ।

देवान् देवैः सुहृद्भिः स्वर्गं । ज्योतिष्मन्तो अन्तःस्वर्गं बर्हेतवाः ।
 वे अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । वे अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।

१

२

३

४

५ [११]

अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।
 अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं । अन्तःस्वर्गं अन्तःस्वर्गं ।

६

७

८

९

१ [११] (१०)

समुद्रः सिन्धु रजो अन्तरिक्षमज एकपात् तनयित्नुर्णवः । अहिर्बुध्नयं शृणुवद्वांसि मे विश्वे वेवास उत सूर्यो मम	११
स्वाम वो मनेवो वेवर्वीतये प्राश्च नो यज्ञ प्र णयत साधुया । आवित्या रुद्रा वसव सुदानव इमा बह्वं श्रम्यमानानि जिन्वत	१२
देव्या होतारा प्रथमा पुरोहित क्रतम्य पन्थामन्वेमि साधुया । क्षेत्रस्य पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान् देवाँ अमृताँ अम्रयुच्छत	१३
वसिष्ठास पितृवद्वाचमक्रत देवाँ इळांना ऋषिवत् स्वस्तये । प्रीता इव ज्ञातयः कामभेत्या ऽस्मे देवासोऽव धूनुता वसु	१४
देवान वसिष्ठो अमृतान् ववन्ने ये विश्वा मुवन्नाभि प्रतस्थुः । ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूय पात स्वस्तिभिः सर्वा न	१५ [१४] (७०९)

(६७)

१२ अयास्य आक्षिरस । बृहस्पति । त्रिष्टुप् ।

इमा धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न क्रतप्रजातां ब्रुहतीमविन्दत् । तुरीयं स्विज्जनयद्विश्वजन्यो ऽयास्य उक्थमिन्द्राय शसन्	१
क्रत शसन्त क्रुजु दीर्घाना दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः । विषं पदमङ्गिरसो र्धाना यज्ञम्य धाम प्रथम मनन्त	२
हसैरिव सखिमिर्वावदद्मिरमन्मयानि नहन्ता व्यस्यन् । बृहस्पतिरमिकनिकवृद्वा उत प्रास्तौवुच्च विद्रो अंगायत् ।	३
अवो द्वाभ्या पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ । बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छन्नदुम्रा आकुर्वि हि तिस्र आवः	४
विभिया पुरं शयथेमपाचीं निच्छीणिं साकमुवृधेरङ्कन्तत् । बृहस्पतिरुपस सूर्यं गा मकं विवेद स्तनयन्निव द्यौः	५
इन्द्रो षल रक्षितार दुर्धानां करेणैव वि चकती रवेण । स्वेदान्निभिराशिरमिच्छमानो ऽरोदयत् पणिमा गा अमुष्णत्	६ [१५]
स इँ सत्येभि सखिभि शुचद्मिर्गाधायस वि धनसैरददं । ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिवराहैर्धमस्वेमिर्द्रविण व्यानद्	७
ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानास इपणयन्त धीभि । बृहस्पतिर्मिथो अव्यपेभि रुदुसिया असुजत स्वयुग्भि	८

सोपार्मविन्वृत स स्वः । सो अग्निं सो अर्केण वि बंधाधे तर्मांसि ।	
बृहस्पतिर्गोर्वपुषो बलस्य निर्मज्जान न पर्वणो जभार	९
हिमेव पर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिं नाकूपयद्दलो गाः ।	
अनानुकृत्यमपुनर्ध्वकार यात् सूर्यामासा मिथ उच्चरात	१०
अभि श्याव न कृशनिभिरध्वं नक्षत्रेभिः पितरो यार्मपिशन् ।	
रात्र्यां तमो अर्षधुर्ज्योतिरहन् बृहस्पतिर्भिनवद्वि विदद्गाः	११
इदमकर्म नमो अभियाय य' पूर्वरिन्वानोनवीति ।	
बृहस्पति' स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धात्	१२ [१८] (७३३)

(६९)

[पद्योऽनुशाकः ॥६॥ सू० ६९-८४]

१२ सुमित्रो वाध्यश्चः । अग्नि । त्रिष्टुप् १-२ जगती ।

मद्रा अग्नेर्वध्यश्चस्य सहशो वामी प्रणीतिः सुरणा उपेतय ।	
यवीं सुमित्रा विशो अग्र इन्धते घृतेनाहुतो जरते दर्विद्युतत	१
घृतमग्नेर्वध्यश्चस्य वर्धनं घृतमन्नं घृतम्वस्य मेदनम् ।	
घृतेनाहुत उर्विया वि पंपथे सूर्य इव रोचते सर्पिरासुति'	२
यत् ते मनुयवनीक सुमित्र' समीधे अग्ने तद्विद् नवीय ।	
स रेवच्छोच स गिरो जुषस्व स वाजं वर्षि स इह श्रवो धाः	३
य त्वा पूर्वमीळितो बध्यश्च. समीधे अग्ने स इद जुषस्व ।	
स न' स्तिपा उत र्भवा तनुपा वृत्र रक्षस्व यद्विद् ते अस्मे	४
मवां द्युक्षी वाध्यश्चोत गोपा मा त्वा तारीवृमिमातिर्जनां नाम् ।	
शूर इव धृष्णुश्च्यवन् सुमित्र' प नु वीचं वाध्यश्चस्य नामं	५
समज्यां पर्वत्याऽ वसूनि दासा वृत्राण्यायां जिगेथ ।	
शूर इव धृष्णुश्च्यवन्तो जनाना त्वमग्ने पृतनायूरभि प्याः	६ [१९]
वीर्धतन्तुर्वृहवृक्षायमग्नि' सहस्रंस्तरी. शतनीथ क्रम्वान् ।	
द्युमान् द्युमत्सु नृभिर्मुज्यमान' सुमित्रेषु दीवयो देवयत्सु	७
त्वे धेनु' सुदुवां जातवेदो ऽसश्चतेव समना संबर्धुक् ।	
त्व नृभिर्दक्षिणावद्भिरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयत्त्रि	८
देवाश्चित् ते अमृता जातवेदो महिमान वाध्यश्च प्र वीचन् ।	
यत् सपृच्छ मानुषीर्विश आयन् त्वं नृभिरजयन्त्वावृधेभिः	९

प्रिये मे पुत्र्यादिभक्तुपस्थे त्वाग्नेये वाचस्पत्यः संपुष्टम् ।
 मुपाचो अंस्व सुमिषे यदियुतो त पूर्वी अस्त्रोर्वांशतभित् ।
 सम्भङ्गमिषीपुष्कस्य सप्तम् नृभिर्जिगाष सुतसामवति ।
 कर्मन् विदुष्यमिषमनुये ऽथु वाभन्तवमिषुपथित् ।
 अथकुप्रिर्विपुष्कस्यं कृत्तुम् संजुक्तम् वेज्जो कर्महोपुष्कस्यः ।
 न नो अजाभीकृत वा विजाभी—कुमि विपुष्क सपिठे वाचस्पत्य

१
 ११
 १२ [१] १०५

(७०)

११ कुमिषो वाचस्पत्यः । अग्नेयवृत्तम् (१) एषाः कर्मिषोऽग्निर्वा १ अग्नेयः १ इत्यम् ।
 ४ वरि ५ वेदीर्वाप्य ६ उपाचोऽप्य ७ वेदीर्वा इत्यम् । अग्नेयः ८ विपुष्कः ९ इत्यम् ।
 अथकुप्रिर्विपुष्कस्यं १ इत्यम् २ अथकुप्रिर्विपुष्कस्यं ३ इत्यम् । (११ कर्महोपुष्कस्यः) । विपुष्कः ।

इतां यं अग्ने सुमिषे सुवस्ते—अस्युदे पति इत्यं कृताभीम् ।
 कर्मन् कृत्तुप्याः सुमिषे अजा—कुमिषो मंन् सुवस्ते इवपुष्क्या
 आ वेज्जोऽप्युपाचोऽथु मपुष्कतां विपुष्कपेज्जित् ।
 अथस्यं पुष्क कर्मता विपुष्कं सुवेत्तं वेज्जोऽप्युष्क
 अथपुष्कपेज्जित् इत्यं अथपुष्कपेज्जित् अथिम् ।
 यदियुतोऽप्युष्क एतेना ऽऽ वेज्जोऽप्युष्क वि वेज्जो इत्यं
 वि वेज्जोऽप्युष्कपेज्जित् इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 अथपुष्कपेज्जित् इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 इत्यं वा अथुः सुवस्ते वरिः सुमिष्यं वा अथुः वि वेज्जोऽप्युष्क ।
 इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।

१
 २
 ३
 ४
 ५ [११]

इत्यं विपुष्क इत्यं सुमिषे उपाचोऽप्युष्क इत्यं वि वेज्जोऽप्युष्क ।
 आ वा वेज्जोऽप्युष्क इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।
 इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं इत्यं ।

६
 ७
 ८
 ९ (१०५)

वनस्पते रज्जनाया त्रियूया	देवानां पाथ उप वक्षि विद्वान् ।	
स्वदाति देवः कृणवञ्जुवी	स्पवतां द्यावापृथिवी हवं मे	१०
आग्नें वह वरुणामिष्टये न	इन्द्रं विवो मरुतो अन्तरिक्षात् ।	
सीवन्तु बर्हिर्विश्व आ यजन्ता	स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्	११ [२२] (७५६)

(७१)

११ बृहस्पतिराक्षिरसः । धानम् । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

बृहस्पते प्रथम वाचो अग्र	यत् प्रैरत नामधेय दधाना ।	
यदेषा श्रेष्ठ यद्वरिप्रमासीत्	प्रेणा तदेषा निर्हित गुहाविः	१
सक्तुमिद्व तितउना पुनन्तो	यत्र धीरा मनसा वाचमकृत ।	
अत्रा सखायः सख्यानि जानते	मद्रेषां लक्ष्मीर्निहिताधिं वाचि	२
पुत्रेन वाचः पंवीर्यमायन्	तामन्वविन्वृष्टापिषु प्रविष्टाम् ।	
तामाभृत्या व्यवधुः पुरुत्रा	तां सप्त रेभा अभि स नवन्ते	३
उत त्वः पश्यन् न ध्वंशं वाचं	मुत त्वः शृण्वन् न शृणोत्येनाम् ।	
उतो त्वस्मै तन्वंतु वि संसे	जायेषु पत्य उशती सुवासां	४
उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाह्व	नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु ।	
अथेन्वा चरति माययैष	वाचं शुश्रुषां अफलामपुष्याम्	५ [२३]
यस्तित्याजं सचिविदुं सखायं	न तस्य वाच्यपि मागो अस्ति ।	
यदीं शृणोत्यलकं शृणोति	नहि प्रवेदं सुकृतस्य पन्थाम्	६
अक्षण्वन्तः कर्णवन्तः सखायो	मनोजवेष्वसमा वमूधुः ।	
आवृणासं उपकक्षासं उ त्वे	हृदा इष स्रात्वा उ त्वे दृष्टश्रे	७
हृदा तष्टेषु मनसो जवेषु	यद्वाहिणाः संयजन्ते सखायः ।	
अत्राहं त्व वि जह्वुर्वेद्यामि	रोहंब्रह्माणो वि चरन्त्यु त्वे	८
इमे ये नार्वाङ्ग परश्चरन्ति	न वाहिणासो न सुतेकरासः ।	
त एते वाचममिपद्य पापया	सिरीस्तन्त्रं तन्वते अप्रजज्ञय.	९
सर्वं नन्दान्ति यज्ञसागतिन	समासाहेन सख्या सखायः ।	
क्वित्पस्पृत् पितुपणिर्होषा	मरं हितो भवति वाजिनाय	१०
ऊचां त्वः पोषमास्ते पुषुष्यान्	गायत्रं त्वो गायति शर्करीषु ।	
उह्मा त्वो वदति जातविद्या	यज्ञस्य मात्रां वि विमीत उ त्वः	११ [२४] (७५७)

सुमना तूणिरुपं यामि यज्ञमा नासन्त्या सुन्यायं वक्षि ।
 वसाव्यामिन्द्र धारय. सहस्रा ऽश्विनां शूर इदनुमघानि ४
 मन्दमानं कृतावधिं प्रजाये सन्धिभिरिन्द्रं उपिरेभिरधम् ।
 आमिहि माया उप इम्युमागाग्निह. प तत्रा अवपत् तमांसि ५ [३]

सनामाना विदध्वमयो न्यम्मा अवाहन्निन्द्रं उपसो यथानं ।
 ऋषैरगच्छं मन्त्रिभिरिन्द्रं साक प्रतिष्ठा हृद्या जयन्थ ६
 त्व जयन्थ नमुचिं मत्तस्युं दासं कृण्वान ऋषये विमापय ।
 त्वं चर्कथुं मनवे म्बोनान पथो देवत्राञ्जसेव यानान् ७
 त्वमेतानिं पपिपे वि नामे शान इन्द्र इधिपे गमस्तौ ।
 अनु त्वा क्वा शर्वसा मदन्त्युपरिबुध्नान् बुनिनश्चकथ ८
 चक्र पदस्याप्स्वा निपत्त मुतो तदस्मै मध्विच्चच्छयात् ।
 पूथिन्यामतिपित यक्रुध पयो गोष्वर्द्धा ओपंधीपु ९
 अस्वादिषायेति यद्वृन्त्योर्जसो जातमुत मन्य एनम् ।
 मुन्योरियाय हर्म्येषु तम्यौ यतं प्रजज्ञ इन्द्रो अस्य वेद १०
 वयं सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नार्धमाना ।
 अप ध्वान्तमूर्णाहि प्रधिं चक्षुं मुमुग्ध्यस्मान् निधयेव वद्वान् ११ [४] (७८७)

(७१)

३ गौरिवीतिः शाक्य । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

वसूनां वा चर्कथु इयक्षन् प्रिया वा यज्ञैर्वा रोदस्योः ।
 अवन्तो वा ये रयिमन्तं सातौ वनु वा ये सुभ्रुणं सुश्रुतो धुः १
 हव एषामसुरो नक्षत द्यां श्रवस्यता मनसा निसत् क्षाम् ।
 चक्षाणा यज्ञं सूचिताय क्वा द्यौं वारंभिः कृणवन्त स्वैः २
 इयमेषाममुतानां गीः सर्वताता ये कृणवन्त रजम् ।
 धियं च यज्ञं च साधन्तस्ते नो धान्तु वसुव्युमसांसि ३
 आ तत् त इन्द्रायव पनन्ता ऽमि य ऊषं गोमन्तु तितृत्सान् ।
 सुकृत्वेषु ये पुरुपर्वा मही सहस्रधारां ब्रह्मीं दुवृक्षन् ४

(७९७)

[अतिशयप्रधान इति वच० १ ८]

(७१)

१ अतिशयोक्तिः, अतिशयोक्तिः वा वाक्यान्वयः अतिशयोक्तिः इति। अतिशयोक्तिः।

बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । १
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । २
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ३
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ४
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ५ [१]
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ६
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ७
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ८
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः ।
 बुधोऽपि बुधे जातु न बंधान् विमुक्तयः । ९ [२] (७१)

(७२)

११ अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः इति। अतिशयोक्तिः।

अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः ।
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः । १
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः ।
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः । २
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः ।
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः । ३
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः ।
 अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः अतिशयोक्तिः । ४

(७६)

८ सप गेरावतो जग्मर्णः । प्रायाण । जगती ।

आ व ऋञ्जस ऊर्जा व्युष्टि—प्विन्द्रं मरुतो राटसी अनक्तन ।	
उमे यथा नो अहनी सचाभूवा सद.सदो वरिवम्पात उद्विर्दा	१
तदु श्रेष्ठ सर्वन सुनोतना—ऽत्यो न हस्तयतो जद्रिं सोतरि ।	
विद्वच्चर्ष्या अभिमूर्ति पारस्य महो राये चित् तरुते यद्वत	२
तद्विद्वच्चस्य सर्वन विवेरपो यथा पूरा मनवे गातुमभेत् ।	
गोअर्णसि त्वाप्ते अश्वनिणिजि प्रमध्वरेणध्वरो अशिअयु	३
अप हत रक्षसो मनुरावत स्कभायत् निक्रति सेधतामतिम् ।	
आ नो रयिं सर्ववीर सुनोतन देवाव्य भरत श्लोकमद्रय	४
द्विवाश्रिदा वोऽमवत्तरेभ्यो विभ्वना चिद्वाश्वपस्तेभ्यः ।	
वायोश्चिदा सोमरमस्तेभ्यो ऽग्नेश्चिदच पितुकृत्तरेभ्य	५ [८]

भुरन्तु नो यशसु सोत्वन्धसो ग्रावाणो वाचा त्रिविता त्रिवित्मता ।	
नरो यत्र ब्रुहते काम्य मध्वा—द्योपर्यन्तो अभितो मिथस्तुर	६
सुन्वन्ति सोमं रथिरासो अद्रयो निरंस्य रसं गुविपो ब्रुहन्ति ते ।	
ब्रुहन्त्यूर्ध्वरुपसेचनाय क नरो हव्या न मर्जयन्त आसभि	७
एते नरः स्वर्पसो अभूतन य इन्द्राय सुनुथ सोममद्रय ।	
धामवाम वो त्रिव्याय धाम्ने वसुवसु व. पार्थिवाय सुन्वते	८ [९] (८८०)

(७७)

८ स्यूमग्दिमर्भागव । मरुत । विश्विष्, ५ जगती ।

अभ्रमुपो न वाचा प्रुपा वसुं हविष्मन्तो न यज्ञा विजानुर्ष. ।	
सुमारुत् न ब्रह्माणमर्हसें गुणमस्तोप्येषा न शोमसे	१
भिये मयांसो अर्जोरकृण्वत सुमारुत् न पूर्विरति क्षर्ष. ।	
त्रिवस्पुत्रास एता न धेतिर आदित्यासस्ते अक्रा न वावृधुः	२
प ये द्विष पृथिध्या न ब्रह्मणा त्मना रिरिष्रे अभ्रान्न सूय ।	
पार्जस्यन्तो न वीरा पन्नस्यवो रिशार्दसो न मयां अभिद्यवः	३

(८१३)

सर्वेषु इन्द्रमर्षे कुरुषु मन्मथं वृमपंत्तं पुनःपुनः ।
 कुमुदस्यै सुवर्षां सुवर्षि मर्षा पा वृत्तं नर्वै सुवृष्टः
 पद्मवर्षां पुष्पस्यै पुष्पा—व्य वृत्तं इन्द्रो नामोप्यथा ।
 मर्षेति प्रासङ्ग्यस्यै सुवर्षिप्राप्तं वर्षीशुभमिति कर्षि कर्त्तव्यं तस्य

५

६ [५] (५१)

(५१)

१ शिन्धुकिन् वृषभवा । वषा । उच्यते ।

व नृ बं आपो मङ्गिमर्ममुत्तमं कुम्भरीषाणि स्वप्ने विवस्वता ।
 प त्ततमंत श्रेषा द्वि बंहुतुः प कुम्भरीप्राप्तमिति शिन्धुरोक्तेता
 व तैऽरुद्रवृष्टं पार्ष्णि पुषं शिन्धो वृष्टां कुम्भरीप्राप्तमिति
 मूल्या अवि कुम्भरीषाणि वास्तुषा पक्ष्याजस्रं जन्तुप्रतिपुष्पसि
 द्विषि स्वप्ने बंहुते मूल्याप—बंहुतं इन्द्रमर्षिपरिं भासुना ।
 अथर्विष्य प स्तनपति कुम्भपु शिन्धुकिन्ति कुम्भो न रोक्तेव
 अमि त्वा शिन्धो शिन्धुनिघ्न मज्जये कुम्भो अर्षन्ति पक्षिव कुम्भः ।
 एतेषु पुष्पां नवसि त्वमित्ति शिन्धो वृष्टांमर्षं प्रवृष्टाविकसति
 इत्तं वं पक्षे वसुधे सरस्वति वृष्टि स्तोत्रं तत्रत्या पञ्चपदा ।
 अलिङ्ग्या मर्षुषे शिन्धुषा इन्द्रोक्तेषु कुम्भवा

१

२

३

४

५ [६]

कुम्भार्यपा पक्षवे पार्ष्णि कुम्भः सुवर्षां वृषां सुव्या त्वा ।
 त्वं शिन्धो कुम्भवा पोमती कुम्भु वेवृष्या वृषं पाप्तिरिपवे
 वृष्टीयेषु वृष्टीये अक्षिषा पति वृषांति मणु त्वांति ।
 अक्षिषा शिन्धुप्राप्तमिति उच्यते उच्यते न विद्यत वृष्टीये वृष्टता
 स्वप्ना शिन्धु वृषां सुवर्षां द्विपुष्परी सुवृष्टा वृष्टिर्षिषी ।
 ऊर्षावती पुष्पि लिलिमां वृष्टाविति वृषते सुवर्षां मकुम्भार्य
 सुवर्षं त्वं पुष्पं शिन्धुषिन्धु तेषु वृषं वृष्टिपुष्पिषी ।
 मकुम्भु इत्ये वृष्टीया पनुस्ते औष्वस्य वृषपक्षयो विवस्वता

६

७

८

९ [७] (६०)

(७६)

८ सर्वं परायतो जगत्करणः । प्राजाण । जगती ।

आ वं ऋजस ऊजा व्युष्टिः प्विन्द्रं मरुतो रादंसी अनक्तन ।	
उमे यथा नो अहनी सचाभुवा मदं मद्रो वरिवुस्यातं बुद्धिदा	१
तदु श्रेष्ठ सर्वेन सुनोतनाऽत्यो न हस्तंयतो अद्रिं सोतरि ।	
विदद्व्यर्था अभिभूतिं पारस्यं महो गुये चिन् तरुते यदवत	२
तदिद्व्यर्था सर्वेन विवेरपो यथा पुरा मनवे गातुमश्रेत ।	
गोअर्णसि त्वाष्ट्रे अश्वनिर्णिजि प्रेमध्वरेष्वं वरो अशिभ्रयु	३
अप हत रक्षसो भभ्रुरावत. स्कभायतु निरंति सेधुतामतिम् ।	
आ नो रयि सर्ववीर सुनोतन देवान्यं भरत श्लोकमद्रय	४
विवाश्रिवा वोऽमवत्तरेभ्यो विश्वना चिवाश्वपस्तरभ्य ।	
वायोश्रिवा सोमरभस्तरभ्यो ऽग्नेश्रिदच पितृकृत्तरभ्य	५ [८]

मुरन्तु नो यशसु सोत्वन्धसो ग्रावाणो वाचा विविता विविमेता ।	
नरो यत्र दुहते काम्य मध्वाघोषयन्तो अभितो मिथस्तुरं	६
सुन्वन्ति सोम रथिरासो अद्रयो निरंस्य रस गविषो बुहुन्ति ते ।	
बुहन्त्यूर्धरुपसेचनाय क नरो हव्या न मर्जयन्त आसामि.	७
एते नरः स्वपसो अमृतन य इन्द्राय सुनुथ सोममद्रय ।	
वामवांम वो विव्याय धाम्ने वसुवसु व. पार्थिवाय सुन्वते	८ [९] (८१०)

(७७)

८ स्यमग्दिमर्भागव । मरुत । त्रिष्टुप्, ५ जगती ।

अभ्रप्रपो न वाचा पूषा वसु हविष्मन्तो न यज्ञा विजानुषं ।	
सुमारुत न ब्रह्माणमर्हमे गणमस्तोप्येषा न शोमसे	१
श्रिये मयांसो अञ्जोरकृणवत सुमारुत न पूर्विरिति क्षपं ।	
विवस्पुत्रास एता न येतिर आवित्यासस्ते अक्रा न वावृधु	२
प ये विव पृथिव्या न बर्हणा त्मना रिरिरे अभ्राज्ञ सूर्यं ।	
पाजस्वन्तो न वीरा पनस्पवो रिशावसो न मयां अभिद्यव	३

(८१३)

पुण्यात् कुत्रे अयं य पामनि विधुपंति न कुही बंधुवंति ।
 सिन्धुपुर्विका अर्वाकुर्वं तु कुः पर्वस्वतो य कुमात्र आ रंत
 पूर्वं कुर्वं प्रपुत्रो न प्रस्मिन्निर्ज्वलित्कला न मुसा कुर्विषु ।
 स्वेनालो न स्वर्पस्तो विसाम्बाः प्रकालो न शक्तिप्रका पीपुर्वः
 य पृथ्वीये मरुत पृथ्वीयं पूर्वं कुर्वं स्वर्पवस्तु वस्तु ।
 सिन्धुजाता वस्तु राध्वस्तु—ऽऽरविषु इवः कस्तुर्वुषोव
 य इवधिं पुत्रं अणस्तुय्य मुकन्वतो य वापुत्रो इवसत ।
 वेकन स वर्पा इधते सुवीरं स कुवापुमवि गोपीय अस्तु
 न हि पुत्रेणुं पुत्रियांस्तु ऊर्वा अस्मिन्नेषु नाम्ना संसेविष्याः ।
 ते मांस्वस्तु रपुर्मनीषां कुर्वन्तु वाजंभक्तुरे बंधुनाः

४
 ५ [१]
 ६
 ७
 ८ [११] (८५)

(७८)

८ कुरवदिशसोपेका । कला । विधुर् १ ५-७ ऊर्वा ।

विपान्तु न कर्माभिः स्त्रायणा वेवापुत्रो न प्रविः स्वर्पका ।
 राजन्तो न विषाः कुर्विषाः शिरीषो न मर्षा अरुपतः
 अग्निं य धारंवा इवमवधतो वारान्तु न स्वपुत्रः कुध्वंस्ततः ।
 कुवापुत्रो न ज्येष्ठां कुर्विषां मुसमीषो न सार्यं कुर्वं पुत्र
 वस्तोलो न य धुर्वया विगुववां अग्निं न विहा विगुविष्यः ।
 वमिष्वन्तु न प्राचः सिन्धीवन्तः सिन्धी व सेतो मुसतपः
 रप्यंस्तु न वे१रा ननोधया विगीषन्तो न धारं अविध्वंयः ।
 पणपुत्रं न वर्षां पुत्रपुर्वो अस्मिन्कुर्वतो अर्कं न कुपुमं
 अर्धोन्तु न य ज्येष्ठां आसवां विविषवां न इप्या मुसमंयः ।
 आस्तु न विविषवमिर्विगुववां विवर्कंया अग्निन्तो न सार्यमि
 धारोन्तु न मूरुः सिन्धुवातर आर्कुरिणतो अर्धो व सिन्ध्या ।
 सिन्धुस्तु न कुर्विषाः मुसतपः कुवापुत्रो न सार्यंभूत सिन्धा
 इवसां न कर्वाण्णवविर्षं कुर्वंयस्तु यात्रिप्रिष्वन्तिन् ।
 सिन्धुस्तु न पविषु वारंभूतव वगुवन्तु न वाजंभानि वरि
 कुवापुत्रा इवः कुपुत्रं कुर्वन्तु—कुर्वन्तु स्तुपुत्रं वंभतो वगुपुत्राः ।
 आर्धं पृथ्वीयं कुववर्षं अथ कुवाग्निं वं रनुवर्षांति वमि

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१२]
 ६
 ७
 ८ [१३] (८५)

७ स यथाऽग्निं वैभ्वानगं वा, सति योजभगे वा । भग्निः । विष्टुर ।

अपंदयमस्य महतो मंति त्व—ममंत्यस्य नत्यागु विभु ।	
नात्ता हनु विभृते स भंरते अमिन्यती चप्सती मूयतः	१
पुहा शिमा निर्हितमृषंशुक्षी असिन्यन्नति जिहृया पनाति ।	
अत्राण्यस्मे पुत्रामि, स भंर—न्यपुत्तानदस्ता नमसापि विभु	२
प्र सातु प्रंर गुर्गामिच्छन कुंसासो न श्रीरुधं सपंदुर्या ।	
सम न पृहर्मपिदच्छुचन्तं शिशिद्वासं शिप उषस्ये अन्ता	३
तद्वाभूत रादसी प्र वंशिमि जायमानो मातरा गर्भो अत्ति ।	
नाह वृषस्य मत्पत्रिकेता—ऽग्निरु विच्येता, स प्रचेता	४
यो अंममा अन्नं तृष्या अंशुधा—त्याज्यं वृते जंघोति पुष्यति ।	
तस्मै सहस्रं मृक्षमिषि चक्षे अग्रं विश्वतं प्रत्यदृशि त्वम	५
कि वृषेषु त्यज्ज पन्नश्चक्रथा—ऽग्रे पृच्छामि न त्वामविद्वान् ।	
अकीट्यन् कीट्यन् हरिरत्नवुऽदन् वि पंशुशार्धकनं गामिघासि	६
विपुत्रो अश्वानं युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रश्नातिभेगुंभीतान् ।	
चक्षदे मित्रो वसुभि सुजात, समानृषे पथभिर्वावृधान्.	७ [१४] (८३३)

(८०)

७ सौमिकोऽग्निः वैभ्वानगं वा, सतियोजभगे वा । भग्निः । विष्टुप ।

अग्नि सतिं वाजमूर दंदा—त्यग्निर्वीर श्रुत्यं कर्मनिष्ठाम् ।	
अग्नी रोदसी वि चरत समञ्ज—ज्ञग्निर्नाशि वीरकुक्षिं पुरंधिम	१
अग्रग्रंरत, समिदंस्तु भद्रा अग्निर्मही रोदसी आ विवेश ।	
अग्निरैकं चोदयत् सम—त्वग्निर्वृत्राणि दयते पुराणि	२
अग्निहं त्यं जरत कर्णमावा—ऽग्निरुद्रयो निरदहज्जयंथम् ।	
अग्निरत्रिं घर्म उरुष्यवृन्त—रग्निर्नुमेधं प्रजयांसृजत् सम	३
अग्निवृद् द्रविण वीरपेशा अग्निर्नपि य सहसां सनोति ।	
अग्निर्विवि हव्यमा तंताना—ऽग्रधामानि विभृता पुरुत्रा	४ (८३७)

पुष्पाद्यैः पुत्रे अर्प्यं न पार्यन्ति विभुर्पति न मुही बभुर्पति ।
 त्रिभुवर्षाङ्गा मुर्वापुर्बं तु कुः मर्षस्वन्तो न प्रध्यातु आ गंत
 पूषं कूर्त्तुं मुमुजो न प्रविभ्रि—ज्वर्त्तिप्यन्ता न आशा भुम्पितु ।
 वृत्रेनातो न म्बर्षस्ततो द्विसार्कतः पुषाम्ना न मर्षिवातः परीपुर्त्त

४
 ५ [१]

प इहृष्ये मरुतः स्याद्वाह पूषं मुहः सुवर्त्तयस्तु वरुषः ।
 त्रिभुवर्त्ता वसन्तु राध्वर्या—ऽऽराधितुह देवतं समुत्पुषेत
 प इहृषिं पुत्रे अर्प्येप्यत्र मुक्यन्तो न मर्त्तुषो वृषास्त ।
 स्यात् त वपां वधते सुवीरं त देवतामपि ज्येष्ठिषं अस्तु
 न हि कुत्रेषुं प्रक्षिपांसु ऊर्जा आहित्येजु मान्ता वीर्यविष्णुः ।
 वे ताऽऽन्तु रक्षुर्मनीषं महसु वार्यन्तु रे वंशुनाः

६
 ७
 ८ [११] (८७)

(७८)

६ कृत्वापिभर्षन्ता । वरुषः । विभुर् १ ५-७ अर्पति ।

विर्षामो न कर्षन्ति स्याप्यो वृत्रान्तो न प्रक्षिः स्वर्कतः ।
 राजन्ते न विजाः मुंशुहस्तः रितीजो न वरी ओषधेः
 अग्निं ये धारंवा कुकमर्षन्तो वरान्तो न स्वपुर्त्तं तुपर्कततः ।
 पृष्ठातातो न ज्येष्ठः मुनीतपः मुत्तर्षन्तो न वावां वृत्तं पुत
 वरान्तो न प धुनपी त्रिमुक्त्वा अर्षिना न सिद्धा विरोक्षिर्त्त ।
 वर्मन्वन्ता न व्रोवाः शिमीकतः विमुषां न ईर्ष्याः सुपुत्तर्त्त
 रषान्तो न वेऽराः सार्तामयो विमीर्षन्तो न वृत्तं अविर्षतः ।
 कुपयां न मया वृत्तुप्यो प्रविस्वर्त्तिं मुहं न तुन्म
 जन्वातो न व ज्येष्ठत आरुको विप्रिवता न पुर्षः मुसन्तः ।
 आपो न सिद्धिद्वमिर्निगृह्णावां त्रिभुवर्त्तु अहित्तो न धार्यतिः
 वरान्तो न कुरपु त्रिभुवर्त्तर आर्षिपुत्तो अर्षो न त्रिभुवर्त्त ।
 त्रिभुवर्त्त न इक्षिर्षतः तुमान्तो म्बराज्यो न वार्यन्तु त्रिषा
 कुषतां न कुषवऽध्वरधिषं सुर्मप्यो अविभ्रिर्षिभितन् ।
 सिन्धुतो न प्रपिषो धारंहन्वव कृत्वा न योर्षवाग्नि वरि
 न्मन्वाधर्त्ता वृषा कृन्ता कुरजां मुस्वाम् रक्षुर्त्तु वंशतो वधुसन्ता ।
 अविं म्नावर्त्तं कुषवर्त्तं मत्त पुषामिह वां रक्षुवेपांसि तमि

९
 १०
 ११
 १२
 १३
 १४
 १५ [११]
 १६
 १७
 १८ [११] (८९)

यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेदु मुर्वनानि विश्वा ।	
यो देवानां नामधा एक एव त सप्रश्न मुर्वना यन्त्युन्या	३
त आर्यजन्त व्रविण समस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना ।	
असूर्ते सूर्ते रजसि निपत्ते ये भूतानि समकुण्वन्निमानि	४
पुरो विवा पुर एना पृथिव्या पुरो देवेभिरसुरैर्यदस्ति ।	
क स्विद्धमं प्रथम दध आपो यत्र देवाः समपश्यन्त विश्वं	५
तमिद्धमं प्रथम दध आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वं ।	
अजस्य नामावध्येकमार्षित यस्मिन् विश्वानि भुर्वनानि तस्थुः	६
न त विदाथ य इमा जजानाऽन्यद्युष्माकमन्तर उभूव ।	
नीतिरेण प्रावृता जल्प्या चाऽसुतृप उकथशासंश्चरन्ति	७ [१७] (८५४)

(८३)

७ मन्युस्तापस । मन्युः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽर्विधद्वज्र सायक सह ओजं पुण्यति विश्वमानुषक् ।	
साह्याम दासमार्षं त्वया युजा सहस्रकृतेन सहसा सहस्वता	१
मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास देवो मन्युर्हता वरुणो जातवेदा ।	
मन्यु विशं ईळते मानुषीयां पाहि नो मन्यो तर्पसा सजोषाः	२
अर्भीहि मन्यो तवसस्तवीयान् तर्पसा युजा वि जहि शत्रून् ।	
अमित्रहा वृत्रहा वस्युहा च विश्वा वसुन्या मरा त्व नं ।	३
त्व हि मन्यो अभिमृत्योजा स्वयंभूमामो अभिमातिपाह ।	
विश्वर्चपणिः सहुरिः सहावा नस्मास्वोजः पृतनासु धेहि	४
अमागं सन्नप परेतो अस्मि तव कर्त्वा तविपस्यं प्रचेत ।	
त त्वां मन्यो अक्रतुर्जिहीष्ठा ह स्वा तनूर्बलदेयाय मेहि	५
अयं ते अस्म्युप मेह्यर्वाद् प्रतीचीनः सहुरे विश्वधायाः ।	
मन्यो वज्रिन्नमि मामा ववृत्स्व हनाव दस्यूरुत बोध्यापेः	६
अभि मेहि वक्षिणतो मवा मे ऽधा वृत्राणि जङ्घनाव मूर्ति ।	
जुहोमि ते धरुण मध्वो अग्रमुमा उपाशु प्रथमा पिबाव	७ [१८] (८६१)

अग्निमुक्तेर्बर्धो वि ह्यपम् ॥ अग्निं ननु पार्थिवि वाप्रितारतः ।
 अग्निं वपां अस्तरिक्षे पर्वता ॥ अग्निं सुहृत्ता परिं पाप्ति मन्वीर
 अग्निं विषं ईश्वरे वातुर्गुर्वा ॥ अग्निं मनुष्यो नर्ह्यो वि अनात् ।
 अग्निर्गार्धवीं पृष्ठाकृतस्या ॥ अग्निं पूजितं आ निर्वा
 अग्ने वाहं अमर्षस्तस्मात् ॥ अग्निं मुह्यन्वाचाम्य मुहुषितम् ।
 अथ पार्थ अग्निं पृथिवी ॥ अग्निं मग्निं इति प्रथमा पञ्चम

५
 ६
 ७ [१५] (अ)

(८१)

० विष्णुधर्मो धर्मवत् । विष्णुधर्मो विष्णुर्, १ विराट्कथा ।

य इहा विष्णो भुवनासि युद्ध-वृद्धिर्दत्ता ॥ स्वर्गीयं प्रिया वः ।
 न आशित्तु इति विष्णुधर्मः ॥ वचसुष्णुर्गुर्वा आ विवित
 विं विवित्तीति विष्णुधर्मः ॥ अथ विष्णुः स्वित् अथर्ववेदः ।
 पत्ता मुनिं अथर्वं विष्णुधर्मं ॥ विष्णुधर्मो विष्णुधर्मः ॥
 विष्णुधर्मो विष्णुधर्मः ॥ विष्णुधर्मो विष्णुधर्मः ॥
 अथ विष्णुधर्मो विष्णुधर्मः ॥ अथर्ववेदः ॥
 विं विष्णुधर्मं क वृष कृष वासु ॥ पत्ता धर्मापुत्रिणी निष्कृतः ।
 मर्षित्वा मर्षता पूष्यता ॥ अथर्ववेदः ॥
 वा ते धर्मानि परमाणि वासु ॥ वा मर्षयता विष्णुधर्मो विष्णुः ।
 विष्णुः मर्षित्वा इति विष्णुधर्मः ॥ अथर्ववेदः ॥
 विष्णुधर्मं इति वासुधर्मः ॥ अथर्ववेदः ॥
 मुह्यन्वाचाम्य अग्निं अनात् ॥ अथर्ववेदः ॥
 अथर्ववेदं विष्णुधर्मं अथर्ववेदं ॥ अथर्ववेदः ॥
 अथर्ववेदं विष्णुधर्मं अथर्ववेदं ॥ अथर्ववेदः ॥

१
 २
 ३
 ४
 ५
 ६
 ७ [१६] (अ)

(८२)

विष्णुधर्मो धर्मवत् । विष्णुधर्मो विष्णुर्, १ विराट्कथा ।

अथर्ववेदः प्रिया मर्षता ॥ अथर्ववेदः ॥
 अथर्ववेदं अथर्ववेदं ॥ अथर्ववेदः ॥
 अथर्ववेदं अथर्ववेदं ॥ अथर्ववेदः ॥
 अथर्ववेदं अथर्ववेदं ॥ अथर्ववेदः ॥

१
 २ (अ)

यो न. पिता जनिता यो विधाता धामानि वेदु भुवनानि विश्वा ।	
यो देवानां नामधा एक एव त संप्रश्न भुवना यन्युन्या	३
त आर्यजन्तु ब्रविण समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना ।	
असूर्ते सूर्ते रजसि निपत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि	४
परो द्विवा पर एना पृथिव्या परो वेवेभिरसुरैर्यदस्ति ।	
क स्विद्गर्भं प्रथम दध्न आपो यत्र देवाः समर्पयन्त विश्वे	५
तमिद्गर्भं प्रथम वध्न आपो यत्र देवाः समर्गच्छन्त विश्वे ।	
अजस्य नामावध्येकमर्पित यस्मिन् विश्वानि भुवनानि तस्यु.	६
न त विदाथ य इमा जजानाऽन्यद्युष्माकमन्तरं बभूव ।	
नीहारेण प्रावृता जल्प्या चाऽसुतृप उक्थशासंश्चरन्ति	७ [१७] (८५४)

(८३)

७ मन्युस्तापसः । मन्युः । त्रिष्टुप्, १ जगती ।

यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुण्यति विश्वमानुषक् ।	
साहास्य दासमार्यं त्वया युजा सहस्कृतेन सहसा सहस्वता	१
मन्युरिन्द्रो मन्युरेवास वेवो मन्युर्होता वरुणो जातवेदा ।	
मन्यु विश ईळते मानुषीर्याः पाहि नो मन्यो तपसा सजोपा	२
अभीहि मन्यो तवसस्तवीयान् तपसा युजा वि जीहि शत्रून् ।	
अमित्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसून्या भरा त्व न.	३
त्व हि मन्यो अभिमृत्योजा स्वयभूर्भामो अभिमातिपाहः ।	
विश्वचर्षणिः सहूरि. सहावा नस्मास्वोजः पृतनासु धेहि	४
अभाग सन्नप परेतो अस्मि तव कर्त्वा तद्विपस्यं प्रचेत ।	
त त्वा मन्यो अक्रतुर्जिह्विळा ह स्वा तनूबलवेर्याय मेहि	५
अय ते अस्म्युप मेहर्वाद् प्रतीचीनः संहुरे विश्वधायः ।	
मन्यो वज्रिभूमि मामा ववृत्स्व हनाव दस्यूरुत बोध्यापे.	६
अभि प्रेहि वक्षिणतो मवा मे ऽधा वृत्राणि जङ्घनाव मूरि ।	
जुहोमि ते धरुण मध्वो अग्रं मुमा उपाशु प्रथमा पिबाव	७ [१८] (८६१)

(८७)

० मनुजानुवाचः । मनुजाः उवाचः । १-१ विष्णुः ।

स्वर्गं मन्वो ज्ञानार्थमाकुञ्चन्ते	हर्म्यावासांश्च भूमिना र्भनवः ।	
सिन्धुमेरुषु आमुषा मुक्तिस्तपेना	अभि य पंशु मर्षं मुमिहंष्यः	१
अग्निर्विष मन्वो विहितः संहृद्य	सन्तान्निं ह्युरे ह्य पयि ।	
अवापु सक्नुव सि मेरस्तु बन्	आज्जा विमंतेो वि सुषां जुष्य	२
सर्वेषु मन्वो अग्निर्गतिमुन्मे	कुञ्चन् मुक्चन् पंशुपन् मेहि सार्धुन ।	
बुधे ते पायां मुन्वा केरुधे	शुभी वसं मपत पक्चन् त्वय	३
एषां वकुन्मंसि म्प्यवीक्षिता	विसेविसे बुधनु तं शिंसावि ।	
अकृतकृद् स्वर्गं बुजा बुयं	सुमन्ते दोरं विजुवारं कृष्यन्ते	४
चित्तेकृद्दिन्तं हवान्ब्रह्मोके	स्माकं मन्वा अविष्य मरुतः ।	
सिन्धुं ते नामं बहुर गुणीयसि	सिन्धु तमुन्ते परं अतुमूर्ध	५
आपूर्त्वा स्वर्गा र्भेज्ज वापकु	ह्यर्षं विमर्षमिमुन् उत्तरं ।	
ह्यर्षां न्ये मन्वा नृश मेधंवि	आकुञ्चन्त्वं पुबहूतं मुन्नि	६
धर्मेषु धर्मेषु सुभाकृतं	कुम्भन्त्वं बुधां धर्मेषु मनु ।	
मिन्तुं ब्रह्मन्तुं ह्येप्यु सार्धं	परंभित्तमो अनु नि संकल्पाम	७ [११] (८८)

(८८)

[अथ मनुवाचः अथ वा ८८]

० अर्चनी पृथं कृषिः । १-५ वाक्य १-११ कृषिः । १० वेदाः । १८ धर्मार्थं । १९ कर्म ।
 २-२८ कृषि विवाहकर्म्य वादीकर्म्य । ११ । कृष्यन्त्वं संसर्गं विना ।
 १ मन्वन्त्वं संसर्गं विना । २१ कृषि कृषि मनुजानु ११. ११-१८. १-२१
 १ ११-१८, १९ विष्णुः । १८ १८. ११ अर्चनी । १९ उदोदहनी ।

मनुजानुवाचः ।	कृषिः कृषिः ।	
ज्ञानार्थं कृष्याभिसिद्धिं	कृषिं कृष्यन्ते अभि पितः	१
ज्ञानार्थं कृष्याभिसिद्धिं	ज्ञानं कृषिं कृषि ।	
अथ ज्ञानार्थं कृष्याभिसिद्धिं	ज्ञानं कृषिं कृषि ।	२
ज्ञानं कृष्यन्ते पितृपुत्रान्	वन् संसिद्धिं कृषिः ।	
ज्ञानं कृष्यन्ते पितृपुत्रान्	ज्ञानं कृषिं कृषि ।	३
ज्ञानार्थं कृष्याभिसिद्धिं	ज्ञानं कृषिं कृषि ।	
ज्ञानार्थं कृष्याभिसिद्धिं	ज्ञानं कृषिं कृषि ।	४ (८९)

यत् त्वा देव प्रविशन्ति तत् आ प्यायसे पुन ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समाना मास आकृति

५ [२०]

रैभ्यासीदनुदेयी नाराशसी न्योचनी । सुयाया भद्रमिद्वामो गार्थयति पङ्कृतम् ६

चिन्तिरा उपचर्हण चक्षुरा अभ्यर्जनम् । द्यौर्मूमिः कोश आसीद् यद्यात् सुया पतिम् ७

स्तोमा आसन् प्रतिधयं कुरीर छन्द ओपुग ।

सूर्याया अश्विना वरा ऽग्निरासीत् पुरोगव

८

सोमो वधूपुरंभव वृश्विनास्तामुभा वरा । सूर्या यत् पत्य शसन्ती मनसा सवितावदात् ९

मनो अस्या अन आसीद् द्यौरासीदुत च्छदि । शुक्रावन्द्वाहावास्ता यद्यात् सुया गृहम् १० [२१]

क्रुक्साभाम्यामभिहितौ गावां ते सामनावित ।

श्रोत्रं ते चक्रे आस्तां विवि पन्थाश्वराचर

११

शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहृत । अना मनस्मयं सूर्या ऽऽरोहत् प्रयती पतिम् १२

सूर्याया बहतुः प्रागात् सविता यमवासृजत् । अघासुं हन्यन्ते गावो ऽजुन्यो पर्युह्यते १३

यदश्विना पृच्छमानावयात् त्रिचक्रेण बहतु सूर्याया ।

विश्वे वेधा अनु तद्गामजानन् पुत्रं पितरोववृणीत पूषा

१४

यद्यात् शुभस्पती वरेय सूर्यामुप । कैकं चक्र वामासीन् कं वेष्टाय तम्यथु १५ [२२]

धे ते चक्रे सूर्यं ब्रह्माणं क्रतुथा विदु । अथैकं चक्र यद्रुहा तर्वद्धातय इद्विदुः १६

सूर्याये वेवेभ्यो मित्राय वरुणाय च । ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरु नमं १७

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीळन्तौ परिं यातो अश्वरम् ।

विश्वान्यन्यो भुवनाभिचष्ट अतूरन्यो विदधंजायते पुनं

१८

नवोनवो भवति जायमानो ऽह्ना केतुरुपसामित्यग्रम् ।

मागं वेवेभ्यो वि दधात्यायन् प्र चन्द्रमास्तिरते वीर्धमार्यु

१९

सुक्लिशुकं शलमलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृतं सुचक्रम् ।

आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोक स्योनं पत्ये बहतु कृणुष्व

२० [२३]

उद्वीर्षातः पतिवती होऽपा विश्वावसु नमसा गीर्भिरिंळे ।

अन्यामिच्छ पितृपदु व्यक्ता स ते भागो अनुषा तस्य विद्धि

२१

उद्वीर्षातो विश्वावसो नमसेळामहे त्वा ।

अन्यामिच्छ प्रफुन्यै सं जाया पत्यां सुज

२२

अथर्ववेदः सन्तु पञ्चा वेदिः सखाया पत्नी ना बोधय ।	
समर्पयत् तं यथा ना निनीयत् सं जास्वत्यं नृपस्यस्तु देवा	१३
य त्वा मुञ्चामि बर्षस्य पात्रात् यत् त्वात्तं प्रायः सखिता सुशोभः ।	१४
अतस्य पात्रं सुकृतस्य त्वमे इरिष्यां त्वा सुव फला इषामि	
मेता मुञ्चामि वाहुताः सुव्यासमुत्तम्बरम् ।	१५ [१४]
बधेचर्मिन् वीह्य सुपुत्रा नृपगार्तवी	
पुत्रा त्वेते नन्तु हस्तगृह्या अग्निना त्वा व बंधतां रथम् ।	१६
मूढार गण्ड गृह्णन्ती पथात्तां वृक्षिनी त्वं त्रिपुत्रा बंधयि	
इह त्रिं पुत्रयां ते सपुंषता अस्मिन् भूये गच्छं पथाव जागृषि ।	१७
पुत्रा फलां तुभं । तं सुवस्यः अत्रा विधी त्रिपुत्रा बंधयः	१८
नीतुस्तुष्टीने मेवति हृत्पासुस्तिष्ठीयते ।	
परंते अस्या अतः परिकुम्भेत्तुं बन्धते	२०
परां देहि मातुस्त्वं अत्रात्ते वि मेमा वस्तु ।	
अर्षवा पुष्टीं मूल्या आवा विन्दते परितः	२१
अशीप तदुभिवलि रक्षन्ती प्रापवांमुवा ।	
पतिपुंशुष्येते वाहता स्वर्गात्तस्मिन्निवति	२ [२५]
व बन्धुभ्यं बंधुं पश्चा पत्ति अत्रात्तुं ।	
पुत्रस्तात् प्रक्षिपां देवा नर्पन्तु यत् आर्गताः	३१
मा विन्द परितुम्भित्ते य आग्निविति ईषन्ती ।	
मुग्धभिर्गामिनीया अर्ष आग्निवर्षतः	३२
मुग्धस्तीतिपे अत्रा त्रिष्यं तुमेत् पश्चतः ।	
धीमानपमर्ष्ये कृष्वावा अवास्तुं वि परितः	३३
मूचमेतत् कर्षुमेतत् अत्रा अत्रिष्युप्रीतवर्षे ।	
मुर्षां पा अत्रा त्रिष्यत् व अत्रा अत्रिष्यति	३४
आहस्तेर्षं विमर्षन्तु मर्षा अत्रिष्यति मर्षः ।	
मुर्षापाः पश्च अत्रा त्रि तानि अत्रा तु अत्रिष्यति	३५ [२६]
गृह्यति व नीमकवापु हस्तु अत्रा फलां अत्रा अत्रिष्यति ।	
मगां अर्षता बंधिता पुंषि मर्षा त्वात्तुर्षा अत्राव देवाः	३६ (१००)

तां पूषञ्जिवर्तमा मेरयस्व यस्या वीर्जं मनुष्याः वपन्ति । या न ऊरू उशती विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहराम् शेषम्	३७
भ्यमग्रे पर्यवहन् त्सूयां वंहतुना सह । नः पतिभ्यो जाया दा अग्रे प्रजया सह	३८
नः पत्नीमग्निरेवा वायुषा सह वचंसा । शिर्षापुरस्या य पतिर्जीर्वाति शरदं शतम्	३०
गोमः प्रथमो विविदे गन्धर्वो विविक्व उत्तरं । तीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजा	४० [२७]
गोमो ववद्वन्धुर्वायं गन्धर्वो वदवृग्मयं । एषिं च पुत्रैश्चावा वृग्मिर्मह्यमथो इमाम्	४१
इहैव स्त मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यंशुतम् । कीळन्तो पुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौ स्वे गृहे	४२
आ नः प्रजा जनयतु प्रजापतिराजरसाय समनक्त्वर्षमा । अदुर्मद्वलीः पतिलोकमा विश श नो भव द्विपदे श चतुष्पदे	४३
अघोरचक्षुरपतिभ्योधि शिवा पशुभ्यं सुमनां सुवचीं । शिरसूर्ध्वकामा स्योना शं नो भव द्विपदे श चतुष्पदे	४४
इमां त्वमिन्द्र मीढुः सुपुत्रा सुभगां कृणुं । वशास्यां पुत्राना धेहि पतिमेकावृश कृधि	४५
सम्राज्ञी श्वशुरे भव सम्राज्ञीं श्वश्र्वां भव । ननान्वरि सम्राज्ञीं भव सम्राज्ञी अधिं वृष्टुं	४६
समञ्चन्तु विश्वे देवा समापो हृदयानि नौ । स मातरिश्वा स धाता समु देवैर्दी वधानु नौ	४७ [२८] (११५)

[चतुर्थोऽध्यायः ॥४॥ व० १-३१]

(८९)

(२३) इन्द्रः ७, १३, २३ वैन्द्रो वृषाकपिः २-६, ९-१०, १५-१८ इन्द्राणी । इन्द्र । पशुक्तिः ।

वि हि सोतोरसृक्षत नेन्द्रं ध्रुवममसत ।

यत्रामववृषाकपिर्यं पुष्टेषु मत्संस्था विश्वंस्म्रादिन्नु उत्तरं

१ (११६)

पुत्र इति च धारिणि कृपाकण्डोरेणि धारिणि ।	
नो अथ न विन्व-स्तुम्भु धारिणीतये विन्व-स्तुम्भु उच्यते	२
किमुप त्वं कृपाकण्डोरेणि सुकण्डु इति ता वृणुः ।	
वस्मा इत्यस्मिन् न्व-र्षो वा पुत्रिम्भु विन्व-स्तुम्भु उच्यते	३
वस्मिन् त्वं कृपाकण्डोरेणि विन्व-स्तुम्भु उच्यते ।	
न्या न्व-स्तुम्भु इति कर्म वपुः कृपाकण्डोरेणि विन्व-स्तुम्भु उच्यते	४
सिवा कृपाकण्डोरेणि विन्व-स्तुम्भु उच्यते ।	
विश्वे न्व-स्तुम्भु उच्यते न तु गे कृपाकण्डोरेणि विन्व-स्तुम्भु उच्यते	५ [१]
न या वी भूमिस्तये य कृपाकण्डोरेणि उच्यते ।	
न या वी भूमिस्तये य कृपाकण्डोरेणि उच्यते	६
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	७
किं कृपाकण्डोरेणि कृपाकण्डोरेणि कृपाकण्डोरेणि	
वि कृपाकण्डोरेणि कृपाकण्डोरेणि कृपाकण्डोरेणि	८
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	९
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	१० [२]
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	११
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	१२
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	१३
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	१४
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	
अथ न्व-स्तुम्भु उच्यते न्व-स्तुम्भु उच्यते	१५ [३] (१५)

न सेशे यस्य रम्बते	ऽन्तरा सुकथ्याऽऽ कपृत ।	
सेदीशे यस्य रोमश	निधेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तर*	१६
न सेशे यस्य रोमश	निधेदुषो विजृम्भते ।	
सेदीशे यस्य रम्बते	ऽन्तरा सुकथ्याऽऽ कपृद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तर	१७
अयमिन्द्र वृषाकपि*	परस्वन्तं हत विदत् ।	
असि सूनां नवं चरु	मादेधस्यान आचित विश्वस्मादिन्द्र उत्तर.	१८
अयमेमि विचाकशद्	विचिन्धन् दासमार्यम् ।	
पिषामि पाकसुत्वन्नो	ऽग्नि धीरमचाकश विश्वस्मादिन्द्र उत्तर	१९
धन्वं च यत् कृन्तन्नं च	कारिं स्विन् ता वि योर्जना ।	
नेदीयसो वृषाकपे	ऽस्तमेहिं गृहो उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तर	२०
पुनरोहिं वृषाकपे	सुविता कल्पयावहै ।	
य एप स्वप्ननशनो	ऽस्तमेषं पथा पुन विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः	२१
यदुदञ्चो वृषाकपे	गृहमिन्द्रार्जगन्तन ।	
कां स्य पुल्वधो मृग	कर्मगञ्जनयोर्पनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तर*	२२
पर्शुहिं नाम मानवी	साक संभुव विंशतिम् ।	
मद्र मल त्वस्या अमुद्	यस्या उदरमामयद् विश्वस्मादिन्द्र उत्तर*	२३ [४] (१३८)

(८७)

२५ पायुर्भारहाजः । रक्षोहाग्निः । त्रिष्टुप्, २१-२५ अनुष्टुप् ।

रक्षोहर्षं वाजिनमा जिघर्मि	मित्र प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म ।	
शिशानो अग्निं	क्रतुमिं समिन्द्रं स नो दिवा स रिपः पातु नक्तम्	१
अयोद्वेदो अर्चिषा	यातुधाना नुपं स्पृश जातवेदुं समिन्द्रं ।	
आ जिह्वया मूर्धिवान्	रभस्व क्रव्यादो वृक्तव्यपिं धत्स्वासन्	२
उमोर्मयाविन्नुपं	धेहि दद्रा हिंस शिशानोऽर्वर परं च ।	
उतान्तारिक्षे परिं	याहि राज्ञ अम्भै सं धेह्यमि यातुधानान्	३
यज्ञैरिषुः सनममानो	अग्ने वाचा श्रुत्यो अशनिभिर्दिहानः ।	
ताभिर्विध्य हृदये	यातुधानान् प्रतीचो बाहून् प्रति भद्ध्येयाम्	४
अग्ने त्वच यातुधानस्य	भिन्धि हिंसाशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।	
प पर्वाणि जातवेद.	शृणीहि क्रव्यात क्रविष्णुर्वि चिनोतु वृक्णाम्	५ [५] (१४३)

बभ्रुवर्षात्पि जलवेत्सिप्यन्तम्यं कुलं वा चरितम् ।
 बभ्रुवर्षात्पि प्रथितः पर्यन्तं तत्रस्तां विष्णुं हर्षुं किंसापः १
 जलात्तत्रं प्युत्तुहि जलवेत्सिप्यन्तम्यं आत्मानं प्रथितं पानुवाचम् ।
 अथे पूर्णं नि जंदि सोसुंवात्त आत्मानं विष्णुस्तर्जुन्वेधैः ७
 इव यं ब्रुहि कुरुत् सो अथि यो पानुवाचो य इत्तं कुञ्जोति ।
 तत्र रंमस्य सुमिवां बविष्णु नृचस्यंभ्यस्तु रण्ययेभ्यः ८
 तीत्येभ्यो बभ्रुवा एव कुञ्जं यत्तं बभ्रुवा य जेय बभेत्त ।
 द्विंशं र्क्षात्पुमि सोसुंवात्तं मा त्वां वम्भ पानुवाचो नृचस्यः ९
 नृचस्य एवः परि प्यथ सिष्णु तस्य व्रीत्ति यति भुञ्जीद्व्याम् ।
 तस्यापि पुञ्जिंरंसा भुञ्जीहि जेवा मूर्धं बभ्रुवावेत्यं नृच १ [५]

विष्णुवाचः पञ्चिंशं त पानुत्तं यो अथि भुञ्जितु इति ।
 तनुचिवां सन्तुर्वंशजालेकः तन्मममं गुणते नि ब्रुहि ११
 तन्ने बभ्रुः वति वेदि रेभे बभ्रुवत्तं वेत्तु पश्यति पानुवाचम् ।
 अत्रुं बभ्रुवेतिषा वैर्धनं इत्तं पूजितमचितुं न्येव १२
 बभ्रुः अथ विष्णुय हर्षात्तो बभ्रुवस्तुर्षं जनपंत्त रेभ्यः ।
 कुञ्जोर्धेत्तं स्रुत्प्राक् आर्षे वा तपां विष्णु इवैव बभ्रुवाचम् १३
 परां भुञ्जीहि तपसा बभ्रुवात्तुम् परां यती इत्तं वा भुञ्जीहि ।
 पानुचिवा इत्तं वा भुञ्जीहि परां भुञ्जीहि अथि सोसुंवात्तः १४
 पानुचिवा इत्तं वा भुञ्जीहि इत्तं वा भुञ्जीहि अथि सोसुंवात्तः १५
 बभ्रुवर्षात्तं शरं बभ्रुवन्तु बभ्रुम् विष्णुवेत्तु वतिंति पानुवाचो १५ [७]

वा र्क्षात्पेयं कुञ्जिवां तनुदे यो अथयं प्युत्तं बभ्रुवाचः ।
 यो अथपाया मरेति इतिरेके तेषां भुञ्जीहि इत्तं वा भुञ्जीहि १६
 कुञ्जोर्धेत्तं परं बभ्रुवात्तं स्रुत्प्राक् मत्तीयात्तुवाचो नृचस्यः ।
 प्रीवृत्तये बभ्रुवत्तुं पानुचिवां तं नृचस्यं बभ्रुवां विष्णु मरिच १७
 त्रिंशं यथा पानुवाचोः विष्णुत्तं नृचस्यं भुञ्जितुमर्थिते इत्तं वा ।
 परं यत्तं नृचः बभ्रुवत्तं परां कुञ्जोर्धेत्तं जलहाय १८
 कुञ्जोर्धेत्तं नृचस्यं बभ्रुवात्तुम् न त्वा र्क्षात्ति पूजनात् विष्णुः ।
 अत्तं वा नृचस्यं बभ्रुवाचो मा तं जेवा भुञ्जितु वैर्धवाः १९

त्व नो अग्ने अधरादुद्वक्तात् त्व पश्चाद्भुत रक्षा पुरस्तात् । प्रति ते ते अजरास्रस्तपित्रा अचशसु शोशुचतो वहन्तु	२० [८]
पश्चात् पुरस्तादधरादुद्वक्तात् कविः काव्येन परि पाहि राजन । सखे सखायमजरौ जरिभ्यो ऽग्ने मर्तो अमर्त्यस्त्व नं	२१
परि त्वाग्ने पुरं वय विप्र सहस्य धीमहि । धूपद्वृषं द्विवेदिवि हन्तारं भद्रगुरावताम्	२२
विषेणं भद्रगुगवत् प्रति ष्म रक्षसो दह । अग्ने तिम्रेन शोचिषा तपुंश्रभिर्ऋषिभिः	२३
प्रत्यग्ने मिथुना दह यानुधाना किमीदिना । सं त्वा शिशामि जागृह्यद्वध विम मन्मभिः	२४
प्रत्यग्ने हरंमा हरं शृणीहि विश्वत् प्रति । यानुधानस्य रक्षसो बल वि रुज वीर्यम्	२५ [९] (९६३)

(८८)

१९ आङ्गिरसो मूर्धन्यान् रामद्वयो वा । स्य-वैश्वानराऽग्निः । त्रिष्टुप् ।

हविष्पान्तमजरं स्वर्विदिं विविस्पृश्याहुत जुष्टमग्नी । तस्य मर्मणि भुवनाय देवा धर्मणि क स्वधया पप्रथन्त	१
गीर्णं भुवन्नं तमसापगूब्धमाविः स्वरभवज्जाते अग्नी । तस्य देवा पृथिवी द्यौरुतापो ऽरण्यन्नोपधी सख्ये अस्य	२
देवेभिर्न्वितो यज्ञियेभि रग्नि स्तोपाण्यजरं ब्रह्मन्तम् । यो मानुना पृथिवीं द्यामुतेमा माततान् रोदसी अन्तरिक्षम्	३
यो होतासीत् प्रथमो देवजुष्टो य समाञ्ज्नाज्येना वृणाना । स पतञ्जीत्वर म्था जगद्य च्छ्वात्रमग्निरकृणोज्जातवेदा	४
यज्जातवेदो भुवनस्य मूर्धन्नतिष्ठो अग्ने सह रोचनेन । त त्वहिम मतिभिर्गीभिरुक्थै स यज्ञियो अभवो रोदसिप्रा	५ [१०]
मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुच्यन् । मायाम् तु यज्ञियानामेता मपो यत् तूष्णिश्चरति प्रजानन्	६
हृशेन्यो यो महिना समिद्धो ऽरोचत विवियोनिविमावा । तस्मिन्मग्नी सूक्तवाकेन देवा हविर्विष्व आजुहवुस्सनुपाः	७

कौशली परपति जलवेत्	सिन्धुस्यस्य ज्ञा वा चारण्यम् ।	
एतन्मार्गिणे प्रविष्टिः परंत्तुं	तवतां विष्णु सर्वां शिक्षानः	६
द्रुतात्सर्वं स्तुतुषि जातवेद	आहोमनान्निभिर्निर्वातुषान्नात् ।	
अग्ने पूर्वां वि जहि सोमृषान्	आमानु विवहास्तमृगन्वेनीः	७
इव य बुद्धिं पश्यः सो अग्ने	यो वानुषाम्ने व इव बुद्ध्येति ।	
तवा रमस्य तुमिवां वसिष्ठ	नृचक्षन्नुचक्षुषे रणवेनम्	८
तीक्ष्णवद्वि चक्षुषा एव पुष्टं	शान्तं चक्षुष्यं य जय पथेताः ।	
द्विषं एतांस्त्वमि सोमृषान्	मा त्वा इमन् पानुषानां वृषसः	९
नृचक्षुः एतः परं पश्य त्विषु	तस्य वीक्षि पति भुवीश्वरा ।	
तस्यमि वृषीश्वरा इषीधि	श्रेधा मूर्त्तं पानुषानस्य वृष	१ [६]

विद्योतुवान्- यतिरिति त प-तूतं चो अग्ने अनुमिषु इति ।		
स्तुचिवां स्फूर्जवन्नातवकः	स्तुभक्तं नृपते मि बुद्धि	११
तद्वि चक्षुः वति वेद्वि वेम	इन्द्राजन्तं येन परपति वानुषानम् ।	
अपुङ्गवज्ज्वलित्वा ईश्वरं	तुषं वृषेन्तस्तुचिर्त्तु म्वाव	१२
पद्वि मृच विष्णुस हापांति	एहाचस्तुषं जुवपेता वेयाः ।	
अन्धोर्बनं शरण्यां जायते	या तर्चा विष्णु इवैव वानुषावाम्	१३
परां भुवीधि तपसा पानुषान्	परस्मि एता इरता भुवीधि ।	
प्राचिन्ना मूर्दिद्यान्नुषीधि	परंभुषं अमि सोमृषामः	१४
प्राच वृषा बुद्धिं वृषन्तु	कृषमन्तं मृषां पन्तु नृप्याः ।	
श्रावामन्तं शरव चक्षन्तु मर्तुन्	विश्वेदन्तु वसिति पानुषानः	१५ [७]

ए पावैवपव कृचिवां तनुदे	चो अश्वेन पशुमां वानुषानः ।	
पो अण्पाशु मार्गि श्रीरमि	तर्चा श्रीर्वालि इव्यापि वृध	१६
भृक्षुर्वालि परं वृद्धिर्वाशा	स्वस्य वासीघानुषानां नृचक्षुः ।	
श्रीवृषेय्य चमभिनृप्यान्	तं वृषजन्तुचिर्वा विष्णु मर्तुन्	१७
त्रिषं पदां वानुषानां विव	स्वा वृषेदन्तुवासेय वृषवः ।	
वीर्येन वृषः वद्विष्य वदन्तु	परां मृषामार्वावीर्यं जचम्याव	१८
नृनारि वृषनि वानुषान्	व एता रक्षोति पूनेवसु त्विषु ।	
अनुं एव वद्वृषान् कृष्याद्वा	मा तं इत्य वृषान वेप्यावाः	१९

स सूर्यः पर्युक्त वरास्येन्द्रो वदृत्यादध्यैव चक्रा ।	
अतिष्ठन्तमपस्य । न सर्गं कृष्णा तमांसि त्विष्यां जघान	२
समानमस्मा अनपावृद्धं क्षमया द्विवो असम ब्रह्म नव्यम ।	
वि यः पृष्ठेव जनिमान्यर्य इन्द्रश्चिकाय न सखायमीपे	३
इन्द्राय गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रेरयु सर्गरस्य बुधात् ।	
यो अक्षेणिव चक्रिया शचीभिर्विष्वक् तस्तम्भं पृथिवीमुत द्याम	४
आपान्तमन्युस्तूपलप्रमर्मा धुनि, शिमीवाञ्छरुमौ ऋजीपी ।	
सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभु,	५ [१४]

न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्ष नाद्रयः सोमो अक्षाः ।	
यदस्य मन्युरधिनीयमानः शृणार्ति वील्ल रुजति स्थिराणि	६
जघान वृत्र स्वधितिवनेव रुरोज पुरो अरवृत्र सिन्धून् ।	
प्रिभेद्र गिरि नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्भिः	७
त्व ह त्यदृणया इन्द्र धीरो ऽसिर्न पर्वं वृजिना शृणासि ।	
प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युज न जनां मिनन्ति मित्रम्	८
प्र ये मित्र प्रार्यमण दुरेवा प्र सगिर, प्र वरुण मिनन्ति ।	
न्यमिन्नेषु वधमिन्द्र तुभ्य वृषन् वृषाणमरुप शिशीहि	९
इन्द्रो द्विव इन्द्र ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इन पर्वतानाम् ।	
इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मोधिंराणां मिन्द्रः क्षेमे योगे हव्य इन्द्र	१० [१५]

प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहभ्यः प्रान्तरिक्षान् प्र समुद्रस्य धासे ।	
प्र वार्तम्य प्रथंस, प्र जमो अन्तात् प्र सिन्धुभ्यो रिरिञ्चि प्र क्षितिर्भ्य	११
प्र शोशुचत्या उपसो न केतु रसिन्वा ते वर्ततामिन्द्र हेतिः ।	
अश्मेव विध्य द्विव आ सृजानस्तपिप्तेन हेपसा द्यौर्यमिन्नान	१२
अन्वह मासा अन्विद्वजा न्यन्वोपधीरन् पर्वतासः ।	
अन्विन्द्र गेर्दमी वावशाने अन्वापो अजिहत जार्यमानम्	१३
काहे श्विन सा त इन्द्र चेत्यास दृघम्य यद्विनवो रक्ष एपत् ।	
मित्रकुवो यच्छस्ते न गाव पृथिव्या आपुर्गमया शयन्ते	१४
शश्रुयन्तो अभि ये नस्ततस्ते महि वार्यन्त ओगुणास इन्द्र ।	
अन्धेनामिन्नास्तमसा सचन्ता सुज्योतिषो अक्तवस्तौ अभि प्युः	१५

मृत्तुमृत्तुं संभ्रममादिदुष्टिं मादिदुष्टिं विरजन्त इव ।
 त एवां प्रुष्टो अमरत तनुयास्तं हीर्षुं तं पुंषिषी तमारं
 सं भ्रुवाताऽऽमरपन्नादि वस्तिभ्रान्मुष्टुमुर्बनाति विभ्यां ।
 सा अविदां वृषिषीं दामुतेयां मुंरपमानो अतन्मस्त्रिषा
 सौमन्त्रि वि निषि वृषाणां अग्निं मर्षीजनुभ्रान्मर्षी रोक्षुतिमय ।
 तर्षुं अङ्गवन्त्रुवा मुषं कं व जोर्षीः पवति विष्वक्पः
 प्रवक्ष्यन्वपुंक्षिपांशो निषि वृवाः मुर्षीमादिपय ।
 एवा वृषिष्यु विपुनाबभूता मादित मापेवदुर्षु मुर्बनाति विभ्यां
 विभ्यस्ता अग्निं मुर्बनाव वृषा वीभ्यन्तं देतुमहामहम्बन् ।
 आ वपनातोषभो विभ्यामी एषं ऊर्षीति ततां अर्षिभू पन्
 देतुमन्त्रं वृषभो वृषिवांसो अग्निं वृषा अंमपममुर्बय ।
 मर्षां प्रवक्ष्यन्मिहतिष्यु वृषस्वारप्ये तसिषं वृषनाय
 देतुमन्त्रं विष्वक् वीविर्षां मर्षीगुग्निं वृषिपय्यं वयः ।
 वो मस्त्रिषा वीविर्षां वृषावस्तंभूत वृषां प्रस्तादि
 इं मुवी वीभ्यन्त्रं विष्वक् मुहं वृषाणांभूत वरपीमय ।
 वरपीमिषं विष्वक्मन्त्रं मर्षी पयंभूत विरं मन्त्रं व
 हे वीषीषी विभ्रान्मर्षां वीषींतां प्रुष्टं मर्षां विष्वक्पय ।
 व वरपह विभ्रान् मुर्षयानि तस्या वरंमुष्यन् वृषिषांमर्षान्
 वृषां वृषि वरं पयं पयन्वो वृषो नै वि वं ।
 आ वीविर्षि संभ्रान् वृषांशो मर्षेता वृषं व वृषं वि वीवत
 वरपय्यं वृषी मुर्षीः वरपय्यः वरपुं विष्वक्पः ।
 मादुस्त्रिषी वः वितरो वरपि वृषांमि वः वरपो विष्वक्पे वम
 वरपय्यं वरपयो न मर्षी वृषांमो वरपे वरपय्यः ।
 मर्षवृषान् वरपय्यं वरपय्यो वरपय्यो वरपय्यो वरपय्यः

(८९)

१८ देवुषीवदिका । एतत्, ५ एतत्कोटी । विष्णु

इन्दी एतां वृषीं वरपं मुष्टा विष्वक्पे संभ्रान् वि ष्वे अमर्षान् ।
 आ वा वृषी वरंमर्षीवृषीं वि व विष्वक्पे विष्वक्पे वीषीवृषी

यत् पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।	
मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरु पादा उच्येते	११
ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू रोजन्यं कृत ।	
ऊरु तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत	१२
चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।	
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत	१३
नाभ्यां आसीद्वृन्तरिक्षं शीष्णो द्यौः समवर्तत ।	
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात् तथा लोकाँ अकल्पयन्	१४
सप्तार्यासन् परिधयश्चि सप्त समिधं कृता ।	
वेवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन् पुरुष पशुम्	१५
यज्ञेन यज्ञमयजन्त वेवास्तानि धर्मीणि प्रथमान्यासन् ।	
ते ह नाकं महिमानं सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति वेवा	१६ [१९] (१०१६)

(११)

[अष्टमोऽनुवाकः ॥८॥ सू० ११-१९]

१५ मरुणो वैतहृद्यः । अग्नि । जगती, १५ त्रिष्टुप् ।

सं जागृवद्भिर्जरमाण इध्यते दमे दमूना इष्यन्तिळस्पदे ।	
षिष्वस्य होता हविषो वरेण्यो यिमुर्धिमावा सुषसां सखीयते	१
स दर्शतश्रीरतिथिर्गृहेर्गृहे वनेवने शिश्रिये तक्ववीरिव ।	
जनंजन जन्यो नाति मन्यते विश आ क्षेति विश्योऽं विशविशम्	२
सुवक्षो वक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुरग्रे कविः काव्येनासि विश्ववित् ।	
वसुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इद् द्यावा च यानि पृथिवी च पुण्यत	३
प्रजानन्नस्ये तव योनिमृत्वियमिळायास्पदे धृतवन्तमासव् ।	
आ ते चिकिञ्च उपसामिवेतयो ऽरेपसः सूर्यस्येव रुडमयं	४
तव श्रियो वृष्यस्येव विद्युत्क्षित्रार्थिकिञ्च उपसा न केतव ।	
यदोपधीरुमिसृष्टो वनानि च परि स्वय चिनुपे अन्नमास्ये	५ [२०]
तमोपधीर्दधिरे गर्भमृत्विय तमार्षो अग्नि जनयन्त मातरं ।	
तमित् संमान वनिनश्च वीरुधो ऽन्तवतीश्च सुवते च विश्वहा	६
वातोपधुत इषितो वशो अन्नु त्रुप यदज्ञा वेविपाद्वितिष्ठसे ।	
आ ते यतन्ते रुद्योऽं यथा पृथक् शर्धास्यग्ने अजराणि घक्षतः	७

(१०२३)

मुञ्जाकारं त्रिवर्धस्य पुञ्जावर्धनं—मुञ्जिं होतारं पतिमूर्तं मुञ्जिम् ।

तमिदमिं हविष्या संज्ञानमिदं तमिन्मुहं वृणुतु मन्व्यं तस्य

त्वामिदमं वृणुते त्वाप्यत्रो हातारं तत्र त्रिवर्धनु वेदसः ।

पर्वण्यन्तु वपंति प्रधासि ते हविष्यंस्तु मन्व्यो वस्तवोर्विष-

तवाग्रं हातं त्वं प्राञ्जमुत्थिषु त्वं मुपू त्वमुद्रिंतापुतः ।

तवं वपुञ्जं त्वमंघरीवसि मुञ्जा वसिं गृहपतिश्च त्रु वं

पन्मुप्यवधे अमृतापु मन्व्यं मुमिवा वाङ्मृत वां हविष्यंति ।

तस्य होता मवन्ति पात्रिं वृषु—तुपं वृषे वर्यस्यध्वरीवसि

इवा अस्मि मृतयो वाचां अस्म्यै चक्षु गिटे सुपुत्रपु समोमता ।

वृणुपुत्रुं वर्ये प्रातर्ब्रह्मे वृणासु त्रिवर्धेना वाहं प्राञ्जन्त

इमां मुञ्जापं सुपुत्रिं मर्षीवतीं शोच्यंस्वत्वा उमृते वृषाभुं मः ।

मुदा मन्तप हविष्यं त्रिसृते आयुषे पर्य उहृती मुवातः

वस्मिन्मन्वात वपुमातं अमृतां मुसा जेवा अंकनून्तानु आमृताः ।

उत्तामृते सोमं पृष्याप वेधं इमा मुतिं वंनये वार्यंमुप्यं

अहोव्ये हविष्यंस्वै ते सुवीच वृणं वृणुते प्राप्ते ।

वाञ्जसमिं वस्मिन्मं सुवीरं वपुस्तं वेधि प्रसवै वृहन्तं

(११)

११ वाचंती वपुसा । विरये वृवा । अमृता ।

वृहन्तं वा वृष्यं त्रिवर्धं त्रिसां होतावस्तोपतिं विं विमावन्तुय ।

मोत्रहृपुप्यासु हरिणीषु वर्युह वृषं वृषुर्वन्तुतो धामंसाफल

इममं वृष्यावमये अहोव्यत प्रमार्जंमुतिं त्रिवर्धस्य साचंन्यः ।

अमृतं न वृहमुपयं पुणेर्विं तन्मप्यंमवृषस्यं विंमृत

वर्यंम्य मीथा वि पुजेचं मन्व्यं वृवा अस्तु वृहंत आतुरवरे ।

वृवा शोपतां अमृताववाहृता—विज्यमंस्तु वैश्वस्य वरिंरु

वृतस्य वि वरिंरुर्विंरुच ध्वयो नमा वृह्यं पृषिः पर्यंकी ।

इमां त्रिभो वर्यंस्तु वं विंकिंरि औ मयं वस्मिना वृणुवन्तः

व वदेवं वस्मिं वस्मिं सिन्धव—स्मिन्ते मुहीमुपतिं वृषिभरे ।

वेधिः परीज्या पतिवपुव वपुः वि वेधं वपुःवे विमंन्तुते

०

१ [११]

११

१२

१३

१४

१५ [१२] (१५०)

१

२

३

४

५ [१३] (१०५)

क्राणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो दिव' श्येनासो असुरस्य नीळ्य ।
 तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अयुमेन्द्रो देवेभिर्वशेभिरवशः ६
 इन्द्रे भुज शशमानास आशत सुरो दृशांके वृषणश्च पँस्ये ।
 प्र ये न्वस्यार्हणा ततक्षिरे युज वज्रं नृपदनेषु क्कारव ७
 सूर्यश्चिवा हरितो अस्य रीरम दिन्द्रादा कश्चिद्भयते तवीयस' ।
 भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो विधेदिवे सहुरि' म्नुन्नवाधित ८
 स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिकसे क्षयद्वीराय नमसा दिदिष्टन ।
 येभिः शिव' स्ववो एवयावभि' दिव' सिर्षक्ति स्वयंशा निकामभि ९
 ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषभ' सोमंजामयः ।
 यज्ञैरथवा प्रथमो वि धारय' द्वेवा दक्षिर्भृगवः स चिकित्रिरे १० [२४]

ते हि द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः ।
 देवस्त्वष्टा द्रविणोदा ऋभुक्षण' प्र रोदसी मरुतो विष्णुराहिरि ११
 उत स्य न उशिजा मुखिया कवि' रहि' शृणोतु बुधयोऽ हवीमनि ।
 सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिता' धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् १२
 प्र न' पूषा चरथ विश्वेदेव्यो ऽपा नपादवतु वायुरिष्ट्ये ।
 आत्मान वस्यो अभि वार्तमर्चत तदश्विना सुहवा यामनि श्रुतम् १३
 विशामासामयानामधिक्षितं गीभिर्बु स्वयंशस गृणीमसि ।
 ग्रामिर्विश्वाभिरदितिमनुर्वण' म्क्तोर्युवान नृमणा अधा पतिम् १४
 रेभुद्वं जनुषा पूर्वो अङ्गिरा ग्रावाण ऊर्ध्वो अभि चक्षुरध्वरम् ।
 येभिर्विहाया अभवद्विचक्षण पाथ' सुभेक स्वधितिर्वनन्वति १५ [२५] (१०४६)

(१३)

१५ तान्य पार्थ्य । विश्वे देवाः । प्रस्तारपक्ति', २, ३, १३ अनुष्टुप्; ९ अक्षरैः पक्ति ,
 ११ न्यङ्कुसारिणी, १५ पुरस्ताद्बृहती ।

महि द्यावापृथिवी भूतमुर्वा नारीं यद्वी न रोदसी सवँ न ।
 तेभिर्न पात सहस एभिर्न पात श्रुपणि १
 यज्ञैर्यज्ञे स मत्यो देवान् त्सपर्यति । य सुन्नैर्विधिंश्रुतम् आविवासात्येनान् २
 विश्वेपामिरज्यवो देवाना वामहः । विश्वे हि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञिया ३ (१०४९)

ते वा पञ्चाने अपूर्णस्य मुखा अर्धुवा विभ्रम बर्हन् परिगमा ।	
कवुद्धो नृप्या स्तुतो मुक्ताः पूर्यन्ते मर्षः	४
उत त्ते नर्कमुपां कृष्णवसू कृष्णमात्रा नर्कमाप सभ्रम्या ।	
कथा पर साप्येय—सिद्धिर्गुणेषु कृष्णैः	५ [२४]
उत न्नं कृषावृष्टिर्मा सुमस्त्वौ धार्म्येभिस्त्रिधावर्षया उदम्पताम् ।	
उत स गृध्र पक्षे एति धर्मव वृतिता	६
उत नां कृषा विम्बूयतासुभिन्ना विम्बं कृषाम्ना रघुस्यस्त्रिमर्षः ।	
सुमुपात्रं कमुष्ण्ट परिग्या विम्बवद्वः	७
सुमुष्ण्टा सुमुष्ण्टी म् आ ते इति पूजुनानस्यं सुविम्या ।	
कृष्णं पश्य ताव वि—वर्कपुत्रो न मार्गवः	८
कृषी म् आ इवो इव सवित्रः स र्चं स्तुष सुबोन्वयम् ।	
तदा उ इवो बर्हिस्त्रिभेर्धं चर्षणीनां पुष्कं इति न बालुवे	९
पुं पात्वापुषिषी धत्तं उ—वृत्तं इति विम्बवर्षेति धर्षः ।	
पुं बार्जस्य म्नात्तं पुं गुरोत तुर्षव	१ [२७]
पुरे शोर्षिस्त्रास्तुपुष्पं इतिव कर्त्तं तद्वतावृष्टिमिष्वे तदा पञ्चमिष्वे ।	
उक्ताः कृताः वसा	११
पुं मे स्तावर् तन्म न तुर्षं पुतर्षामावर् कवुष्ण्ट कृष्णम् ।	
तुंनन्ते नास्त्रुं तन्नेवामपम्पुतर	१२
पुष्कं पैर्षा पुषा कृष्णैर्षा कृष्णवर्षी । मेवर्षिता न पीर्या कृष्णं विष्णव्यम्	१३
प कवुःकीर्षे पुष्पवसे कुने व पुषे वाङ्मसुरे उवर्कम् ।	
ये कृष्णवापु पञ्चं ज्ञाता—स्तुषु कृषा विभाष्येयम्	१४
अपीर्यवर्षं सप्तति र्चं तत्र र्चं ।	
तृषो विविषु तावर्षं तृषो विविषु पुष्पं तृषो विविषु म्नात्तः	१५ [२८] (१०११)

(६४)

१४ कर्तुं कवुष्ण्टे कर्षं । कवुष्ण्टे । अन्वये ५ अ. १४ विष्णुम् ।

विने कर्षन्तु य कृषे बर्षाम् इवर्ष्यो वावर्षं कृष्णं कर्षयः ।
 कर्षय्य पर्यमात्तावृष्ण्टा स्तोत्रं कर्षं म्नात्तवर्षं लोमिर्षः १ (१०११)

एते वदन्ति शतयत् सहस्रव वृमि कन्वन्ति हरिंतेभिरासभि ।	
विष्ठी ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्यया होतुश्चित् पूर्वे हविर्द्यमाशत	२
एते वदन्त्यविद्वज्ञना मधु न्यूद्धयन्ते अधि पक्क आमिपि ।	
वृक्षस्य शास्वामरुणस्य वृषसत् स्ते सूर्मया वृषभाः प्रेमराविपु	३
वृहद्वदन्ति मविरेण मन्दिने न्द्र कोशन्तोऽविद्वज्ञना मधु ।	
सरम्या धीराः स्वसृभिरनर्तिपु राघोपर्यन्तः पृथिवीमुपन्द्रिमि	४
सुपर्णा वाचमकृतोप द्यव्या खरे कृष्णा इपिरा अनर्तिपु ।	
न्युद्धि यन्त्युपरस्य निष्कृत पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्वितः	५ [२९]

उग्रा इव प्रवहन्तः समायमुः साक युक्ता वृषणो विभ्रतो धुर ।	
यच्छसन्तो जयसाना अराविपु शूण्व एषां प्रोथथो अवंतामिव	६
दशावनिभ्यो दशकक्ष्यभ्यो दशयोक्त्रेभ्यो दशयोजनेभ्य ।	
दशामीशुभ्यो अर्चताजरैभ्यो दश धुरो दश युक्ता वहद्भ्य ।	७
ते अद्रयो दशयन्त्रास आशव स्तेषामाधान पर्यति हर्यतम् ।	
त ऊ सुतस्य सोम्यस्यान्धसाऽशो पीयूष प्रथमस्य भेजिरे	८
ते सोमावो हरी इन्द्रस्य निसतेऽशु दुहन्तो अध्यासते गवि ।	
तेर्मिर्दुग्धं पपिवान् त्सोम्य मध्विन्द्रो वर्धते प्रथते वृषायते	९
वृषा वो अशुर्न किला रिपाथने ळावन्त सद्रुमित स्थनाशिता ।	
रैवत्येव महसा चारव स्थन यस्य ग्रावाणो अजुपध्वमध्वरम्	१० [३०]

तृविला अतृदिलासो अद्रयो ऽभ्रमणा अशृथिता अमृत्यव ।	
अनातुरा अजरा स्थामविष्णव सुपीवसो अतृपिता अतृष्णज	११
ध्रुवा एव वं पितरो युगेयुगे क्षेमकामासः सवसो न युञ्जते ।	
अजुयांसो हरिपाचो हरिर्त्रव आ द्यां स्वेण पृथिवीर्मशुभ्रतु	१२
तविद्वन्त्यद्रयो विमोचने यामन्नन्नस्पा इव घेदुपद्विमि ।	
वर्षन्तो धीर्जमिव धान्याकृत पुञ्चन्ति सोम न भिनन्ति वृषसत्	१३
सुते अध्वरे अधि वाचमकृता ऽऽ क्रीळ्यो न मातरं तुदन्त ।	
वि पू मुञ्चा सुपुवृषो मनीषां वि वर्तन्तामद्रयश्चार्यमाना	१४ [३१] (१०७५)

[पञ्चमऽध्यायः १०४ व० १ १०]

(१९)

१८ देवाः पुङ्गवः । उर्वशी देवता । १ ४-७ ७ ११ ११ १५ १६ १८
उर्वशी कविः । पुङ्गवः देवता । विष्णुः ।

इव यत्पु क्रमेण तिष्ठेत् वातु वशीति सिषा कुंजवातः नु ।

न त्री मन्त्रा अनुदितात पुत्र मन्त्रेणान् परंता पुनाईन्

विनेता वाचा कुंजवा तवाहै मांभमिपम्यमांभमिपयै ।

पुंकरः पुनरस्तं परंदि कुणपुना वाने इन्द्राहमंमि

इपुर्न सिप इपुर्वातना गावाः संतुमा न रिः ।

अवति वशी वि इविपुतमागु न माभुं चितपम्त पुत्रय

ता वसु वशीती न्वाहोतापु वतु उयो वशि वन्त्रमिन्मूत्रात् ।

अमर्त नमस्त यमिन्त्राहन् विवा नर्क अधिता वैनमने

मिः स्यु माहो भववा विनेनात्त स्यु वेऽन्वरी पूष्यादि ।

पुंकरुषीऽनु मे वेतमाभुं यजां न वीर तन्वुं पतवांसिः

१
२
३
४
५ [१]

वा तुंजुमि वेचिः सुह्रमापि—विचभुनं पुन्धिनीं वारणु ।

ता अत्राचोऽन्वमणं न संष्टु भिच मन्त्रा न प्रेमवाऽन्वमन

समंमिन्त्राहंमाम अमन्त्र मा अतयवर्चन् नद्युं स्वर्गतां ।

पुत्र वत त्वां पुंकरवा एवावा अर्धपन् इस्पुइत्वायै देवाः

तवा परंस्तु उर्वशीपन्त्र—ममांशुपीनु मातुपी सिपेच ।

अर्ध स्यु मत्त तरसेन्ती न मुग्नु—स्ता अंभक्तन् एवमुक्ता वाच्ये

पवसेनु मतो अजुतांनु सिष्णुह तं इलेवीदिः कर्तुमिर्न पूहमे ।

ता अजापो न तुम्बो इममत्त स्वा अमर्ततो न इलेवपो इन्वैवामा

विष्णुह वा फसेन्ती इविपुो—अर्धेन्ती मे अन्वा वाम्वांमि ।

जमिन्त्रा अजा नर्क सुजातु—मांभेदी सिज इविचवाहुः

६
७
८
९
१ [२]

अहिव इथा गापीप्यांश्च वि इवापु क्त पुंकरयो न ओजेः ।

असांतं त्वा विष्णुपी यमिन्त्राहन् न मु भावुंस्तुः विजुमुन्वैवसि

कवा क्तु—पितरं अजा इन्वाम—एवकप्यनुं वरंयदिऽनम् ।

को इपीती तर्कमत्ता वि इपुो—वत्त प्नुधिः न्वाभुनिषु इविचव

११
१२ (१००)

प्रति ब्रवाणि वर्तयति अश्रुं चक्रन् न क्रन्दद्वाधेयं शिवायै । प्र तत् ते हिनवा यत् ते अस्मे परेह्यस्तं नहि मूर् मापं सुवेवो अद्य प्रपतेदनावृत् परावर्ते परमा गन्तवा उं । अथा शयीतु निर्वृतेरुपस्थे ऽधेन वृकां रभसासो अद्युः पुस्वरवो मा मृथा मा प्र पन्तो मा त्वा वृकासो अशिवास उ क्षन् । न वै छैणानि सुख्यानि सन्ति सालावृकाणां हृदयान्येता	१३ १४ १५ [३]
यद्विष्णुपाचर मर्त्येष्ववस राज्ञीः शरद्वृश्चतघ्नः । घृतस्य स्तोत्रं सकृदहं आश्रा ताद्वेवेद तातृपाणा चंरामि अन्तरिक्षमां रजसो विमानी मुपं शिक्षाम्युर्वशी वसिष्ठः । उपं त्वा रातिः संकृतस्य तिष्ठन्नि वर्तस्व हृदय तप्यते मे हतिं त्वा वेवा इम आहुरैळ् यथेमेतद्दवांसि मृत्युवन्धु । भजा ते देवान् हविषा यजाति स्वर्गं उ त्वमपि मादयासे	१६ १७ १८ [४] (१०९३)

(९६)

१३ वरुणाक्षिरसः सर्वहरिषां पेन्द्रः । हरिः । जगती, १२-१३ त्रिष्टुप् ।

प्र ते महे विदथे शसिप हरी प्र ते वन्वे वनुषो हयंत मर्दम् । घृत न यो हरिंमिश्राकृ सेचंत आ त्वा विशन्तु हरिवपसं गिरं हरिं हि योनिमामि ये समस्वरन् हिन्वन्तो हरीं विव्य यथा सर्वः । आ य पूणन्ति हरिंमिर्न धेनव इन्द्राय शूप हरिवन्तमर्चंत सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो हरिर्निकामो हरिरा गमस्त्यो । युष्मी सुशिप्रो हरिमन्युसायक इन्द्रे नि रूपा हरिता मिमिक्षिरे विवि न केतुरधि धायि हयंतो विव्यत्तद्वज्रो हरितो न रथा । तुवदहं हरिशिप्रो य आयसः सहस्रशोका अमवद्दरिभर त्वत्त्वमहर्षथा उपस्तुत पूर्वेमिरिन्द्र हरिकेश यज्वमिः । त्व हयंसि तव विश्वमुक्थ्यः मसामि राधो हरिजात हयंतम् ता वृज्जिणं मन्दिन् स्तोम्य मव इन्द्र रथे वहतो हयंता हरी । पुरूष्यस्मे सर्वनाति हयंत इन्द्राय सोमा हरयो दधान्विरे अर कामाय हरयो दधान्विरे स्थिराय हिन्वन् हरयो हरीं तुरा । अवद्विषो हरिभिर्जोषमीयति सो अस्य काम हरिवन्तमानजे	१ २ ३ ४ ५ [५] ६
--	--------------------------------

इतिमासतुर्हरिकेस आपस—सुप्तस्ये पा इतिपा अर्धंभंत ।	
अर्धंभुवो इतिभिराग्निर्भक्तु—रति विन्वा इतिता वारिदुर्द्धी	८
पुष्पु वप्य इतिधी विष्णुः सिधे वाजापु इतिजी इतिष्णतः ।	९
प क्व कृते चमुसे मरीचुर्द्धी—प्रीत्या अर्धस्व इतिष्णस्याग्नेताः	
इत म्नु सप्त इतिष्णस्व एतत्कोडे—एवो न वाजु इतिधी अविष्णुः ।	
मरी चिद्धि विष्णुवाइतिष्णोर्भता इतिष्णो इतिष्ण इतिष्णसि	१ [६]
वा इतिष्णी इतिष्णो अतिष्णो अर्धंभुव इतिष्णो म्नु इतिष्ण ।	११
प पत्तमसुर इतिष्णो म्नु—इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो	१२
आ ता इतिष्णो इतिष्णो अर्धंभुव इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	
विष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	१२
अपुः इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	
इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	१३ [७] (१११)
(१०)	
१ मासार्धो इतिष्णो । मासार्धो अर्धुत्तु ।	
वा मासार्धो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	१
मने नु इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	२
इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	३
अर्धो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	४
अर्धो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	५
अर्धो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	५ [८]
अर्धो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	६
अर्धो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो इतिष्णो ।	६ (१११)

अश्वान्वती सोमावती—मूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्ति सर्वा ओषधी—रम्मा अरिष्टताये ७
 उच्छ्रुप्सा ओषधीना गावो गोष्ठादिवरेते । धन सन्निप्यन्तीना—मात्मान तव पुरुष ८
 इष्कृतिर्नाम वो माता ऽथो यूय स्थ निष्कृती ।
 सीराः पंतत्रिणीं स्थन यदामयति निष्कृथ ९
 अति विश्वां परिष्ठा स्तेन इव व्रजमक्रमुः । ओषधीं प्राचुच्यवृ—र्यत् कि च तन्त्रोऽे रपं १० [९]

यद्विमा वाजयन्नह—मोषधीर्हस्त आवृधे । आत्मा यक्षमस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ११
 यस्यौषधी प्रसर्पया—ङ्गमङ्ग परंपरु । ततो यक्षम् वि बांधध्व उग्रो मध्यमशीरिव १२

साक यक्षम् प्र पंत चापेण किकिरीविना ।
 साक वार्तस्य धाज्यां साक नश्य निहारकया १३
 अन्या वो अन्यामव—त्वन्यान्यस्या उपावत ।
 ताः सर्वाः सविद्वाना इव मे प्रावता वचं १४
 या फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीं
 बृहस्पतिप्रसृता—स्ता नो मुञ्चन्त्वहस १५ [१०]

मुञ्चन्तु मा शपथ्याऽे—दथो वरुण्यादुत ।
 अथो यमस्य पङ्कीशात सर्वस्माद्देवकित्विपात १६
 अवपतन्तीरवदन् द्विव ओषधयम्परिं । य जीवमश्रवांमहै न स गिष्याति पूरुष । १७
 या ओषधी सोमराज्ञी—ब्रह्मी शतविचक्षणा । तासा त्वमस्युत्तमा—र कामायु ज हृदे १८
 या ओषधी सोमराज्ञी—विष्टिता पृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसृता अस्यै स दंत वीर्यम् १९
 मा वो रियत् खनिता यस्मै चाह खनामि व । द्विपञ्चतुष्पवृस्माक सर्वमस्त्वनातुरम् २०
 याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूर परागता । सर्वा सगत्य वीरुधो ऽस्यै स दंत वीर्यम् २१
 ओषधय स वदन्ते सोमेन सह राज्ञां । यस्मै कृणोति ब्राह्मण—स्त राजन् पारयामसि २२
 त्वमुत्तमास्योपधे तव वृक्षा उपस्तय ।
 उपन्तिरस्तु सोऽेऽस्माक यो अस्माँ अभिदासति २३ [११] (११२९)

(१८)

१२ अर्धेयेणा देवापि (वृष्टिकाम) । देवा । त्रिष्टुप् ।

बृहस्पते प्रति मे व्रवतामिहि मित्रो वा यद्वरुणो वासि पूषा ।

आवृत्त्येवां यद्वसुभिर्मरुत्वान् त्स पर्जन्य शतनवे वृषाय ? (११३०)

आ देवा इत्ये अत्रिभिः क्लिप्तान् त्वहंवाप अमि मर्मवच्छत् ।
 प्पीथीना इति मया बंधुत्वं वचामि ते सुमतीं वारंशसत् ।
 अस्मे धंदि सुमतीं वारंशसत् वृहस्पत अनामीवामि विराय ।
 पयां वृधिं शतंनत्वं वनां वृथा इच्छा मर्षुषीं आ विविस
 आ नां इच्छा मर्षुमनो विवृत्तित्वं वृहस्पतिरपं सुहृदं ।
 नि वीत् इह मर्षुगुणा पंजसव वृथान् इवापे इविवां धपव
 अमृदित्वा इह मर्षुपिठिं वीत् वृथा विवृत्तित्वं विवृत्तित्वं ।
 स उचंत्वात्परीं मर्षुत्वं सुयो वृथा अमृदित्वा अमि
 अस्मिन् तंनुवे अमृत्तं वृथा वृथा वृथा अमि
 ता अंशवत्तं वृथा वृथा वृथा वृथा वृथा वृथा

९
१
४
५
६ [१९]

वृथापि अंशवत् वृथा वृथा वृथा वृथा वृथा वृथा ।
 वृथापि अंशवत् वृथा वृथा वृथा वृथा वृथा वृथा ।
 पं त्वा वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 विवृत्तित्वं वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 त्वा वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 पुतान्यपि अमि अंश त्वे आ वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि ।
 त्वे अंश वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 विवृत्तित्वं वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 अमि अंश वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।

७
८
९
१०
११
१२ [१९] [१९]

(११)

१ वृथा वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।

वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।
 वृथापि सुमृत्वा अंश आ वृथापि मंनुत्वं वृथापि ।

१
२ [१९]

स वाज्र यातापदुष्पञ्चा यन्	त्स्वर्पाता परिं पदत सन्निष्यन् ।	
अनुर्वा यच्छ्रुतदुरस्य वेदो	त्रिञ्जिह्वश्रवेणो अभि वर्षना भूत	३
स यद्वह्योऽवनीर्गोष्वर्वा	ऽऽजुहोति प्रधन्वांसु सखिं ।	
अपावो यत्र युज्यासोऽद्या	द्वोष्यश्वास ईरते त्रुत वा	४
स रुद्रेमिरशस्तवार ऋग्वा	हित्नी गयेमारेअवद्य आगात ।	
वप्रस्यं मन्ये मिथुना विवञ्ची	अन्नमभीत्यारोदयन्मुपायन	५
स इवासं तुवीरव पतिर्दन्	पञ्चक्ष त्रिंशीर्पाण दमन्यत ।	
अस्य त्रितो न्वोजसा वृधानो	विषा वराहमयोअग्रया हन्	६ [१४]
स वृह्मणे मनुष ऊर्ध्वसान	आ साविपदर्शसानाय शरुम् ।	
स नृत्तमो नहुयोऽस्मत सुजातः	पुरोऽभिनदहैन दस्युहृत्ये	७
सो अग्निषो न यवस उदून्यन्	क्षयोय गातु विदन्नो अस्मे ।	
उप यत् सीवादिन्दु शरीरै	श्येनोऽयोपाष्टिर्हन्ति दस्यून्	८
स वार्धतः शवसानेभिरस्य	कुत्साय शुष्ण कूपणे परादात् ।	
अयं कुविर्मनयच्छस्यमान्	मत्कृ यो अस्य सन्तितोत नृणाम्	९
अय दंशस्पन् नर्याभिरस्य	वृम्भो वेवेभिर्वरुणो न मायी ।	
अयं कनीनं क्रतुपा अवे	द्यमिमीतारु यश्चतुष्पात्	१०
अस्य स्तोमैभिरौशिज ऋजिश्वा	व्रज दरयद्वृषभेण पिप्रो ।	
सुत्वा यद्यञ्जतो वीवयद्वी	पुरं इयानो अभि वर्षसा भूत	११
एवा महो असुर वक्षथाय	वम्रकं पङ्क्तिरुपं सर्पादिन्द्रम् ।	
स इयानः करति स्वस्तिसम्मा	इपमूजै सुक्षिति विश्वमाभा	१२ [१५] (११५३)

(१००)

[नथमोऽनुयाक ॥३॥ सू० १००-११२]

१२ दुवस्युर्याम्दनः । विश्वे देवाः । जगती, १२ त्रिष्टुप् ।

इन्द्र हर्ष मघवन् त्वावदिन्द्रज इह स्तुतं सुतपा बोधि नो वृधे ।

वेवेभिर्न सविता प्रावतु श्रुतमा सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे

१

भराय सु भरत भागमूत्विय प्र वायवे श्चिपे क्रन्ददिष्टये ।

गौरस्य य परस पीतिमानश आ सर्वतातिमर्दिति वृणीमहे

२

(११५५)

आ वां वेदः संक्षिप्ता सविप्रुष्यं चतुर्विंशति वर्यमायाप सुप्रुष्ये ।
 यथां वेदान् पंथीमूयं पाञ्चवद्वा सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ३
 इन्द्रां असे सुमये अस्तु सिन्धुः यथा सोमः सुवितस्वायंनु नः ।
 पथापथा सिन्धुकितानि संतुष्टुय सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ४
 इन्द्रं उभयेन सवतां परंयति सुर्वस्ये प्रतपितास्वायुः ।
 उद्यो मनुः परंतिनें प्रिता हि सुवा सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ५
 इन्द्रस्य नु सुवर्तं वस्यं स्या अग्निर्वृषे जहिता मेविरा सुविः ।
 उद्यमं सुविषयं वाङ्मनांश्च आ सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ६ [१५]

न च गृहं चतुस्रं सुरिं वृष्णं मारिष्यं वसथा वेदवेद्यंयम् ।
 मारिष्यं वेद्यं अनुतस्तु वर्यं आ सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ७
 अपामीषां संक्षिप्ता सविप्रुष्यं चतुर्विंशति वर्यं सेप्रुष्यंयः
 याथा यथं मनुषुष्यंयं सुवा सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ८
 उद्यो यथा वसथाऽस्तु सुवति विन्धुः वेविति चतुर्विंशति ।
 त वां वेदः संक्षिप्ता पाञ्चपिठुश्च आ सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ९
 इन्द्रं मनुष्यं परंयति पीषां अस्तु सुतस्य याः सवति कोसं अरुष्ये ।
 मनुष्यं सुवां अस्तु मनुष्यं सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे १०
 इन्द्रुवाचं जहिता सवतांयम् इन्द्रं इन्द्रां परंयति सुतवताम् ।
 पूर्वसुर्वंयुष्यं यस्यं सिन्धुश्च आ सुर्वतांतिमदिंति वृषीमहे ११

सिन्धुश्च मनुष्यं चतुर्विंशति सन्ति सुवां जहिता अरुष्यं ।
 मनुष्यंयं यथा यथं आ यथं सुर्वंयुष्यंयं १२ [१७]

(११)

इन्द्रो यथा वर्यं यथा सविप्रुष्यं चतुर्विंशति वर्यं यथा सोमः सुवितस्वायंनु नः ।
 इन्द्रो यथा वर्यं यथा सविप्रुष्यं चतुर्विंशति वर्यं यथा सोमः सुवितस्वायंनु नः ।
 इन्द्रो यथा वर्यं यथा सविप्रुष्यं चतुर्विंशति वर्यं यथा सोमः सुवितस्वायंनु नः ।
 इन्द्रो यथा वर्यं यथा सविप्रुष्यं चतुर्विंशति वर्यं यथा सोमः सुवितस्वायंनु नः ।

युनक्त सीरा वि युगा तनुध्व कृते योनौ वपतेह बीजम् ।	
गिरा च श्रुष्टिः समरा असंज्ञो नेदीय इत् सुण्यः पक्वमेयात्	३
सीरा युञ्जन्ति कुवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा वेवेषु सुम्नया	४
निरोहावान् कृणोतन् स वरत्रा दधातन ।	
सिञ्चामहा अवतमुद्रिणं वय सुपेकमनुपक्षितम्	५
इष्कृताहावमवत सुवरत्र सुपेचनम् । उद्रिण सिञ्चे अक्षितम्	६ [१८]
प्रीणीताश्वान् हितं जयाथ स्वस्तिवाहं रथमित् कृणुध्वम् ।	
द्रोणाहावमवतमश्मचक्र मसत्रकोश सिञ्चता नृपाणम्	७
व्रज कृणुध्व स हि वो नृपाणो धर्मं सीव्यध्व बहुला पृथूनि ।	
पुरं कृणुध्वमार्यसीरधृष्टा मा वः सुस्रोच्चमसो दहता तम्	८
आ वो धियं यज्ञियां वर्त ऊतये देवा देवीं यजता यज्ञियामिह ।	
सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रंधारा पर्यसा मही गौ ।	९
आ तू पिञ्च हरिमीं द्रोणस्थे वाशींभिस्तक्षताश्मन्मर्यामि ।	
परिं ध्वजध्व दश कुश्याभिरुभे धुरौ प्रति वाह्निं युनक्त	१०
उभे धुरौ वह्निरापिब्दमानो ऽन्तर्यनिव चरति द्विजानिं ।	
यनुस्पतिं वन आस्थापयध्व नि पू दधिध्वमखनन्त उत्सम्	११
कपृन्नरः कपुथमुद्दधातन चोदयत खुदत वाजसातये ।	
निष्पिद्यं पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सवार्ध इह सोमपीतये	१२ [१९] [१९७७]

(१००)

१२ मुरलो भाग्यध्व । द्रुघण, इन्द्रो धा । निष्पुः, १, ३, १२ बृहती ।

प्र ते रथं मिथुकृतमिन्द्रोऽवतु धृष्णुया ।	
अस्मिन्नाजो पुंरुहूत श्रवाप्ये धनमुक्षेपुं नोऽव	१
उत् स्म वातो वहति वासो अस्या अधिरथ यदजयत् सहस्रम् ।	
रधिरभून्मुद्रलानी गविष्टो भरे कृत व्यचिदिन्द्रसेना	२
अन्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्रामिदासत ।	
दासस्य वा मवन्नार्यस्य वा सनुतर्यधया वधम्	३ (११८०)

उवा इदमस्मिन् अर्धं वाचः । इदं स्म तुं सुभिर्मासिमिति ।
 न सुप्यमां परं इच्छामांशो अस्मिन् वाचु ब्रह्मण्य सिवांसन् ।
 स्पन्दन्पुत्रसुसन्तं एतन्मर्षपन् वृषमं बर्षं आजे ।
 तेन वरमर्षं अलक्षं सुहस्रं गवां मुहूर्तः प्रथमं विगाथ
 कुर्वीषे वृषमो वृषत जात्नी इष्यवधीन् सारिधिरस्य क्रुसी ।
 इवंपुस्तस्य इक्षतः सुहस्रतं अष्टानि जा सिप्यदां मुद्रुसमीन् ॥

१
 ५
 ६ [२]

उत प्रथिसुर्वेदस्य विद्या मुपांशुत्तुर्गसंगुमन्तु सिंसन् ।
 इन्म उवाचुर पत्निमभ्यान्ता मरुत एषामिः कुरुषान्
 कुन्मपुत्रस्यं चरात् कपुदीं वंशुवाशो इवन्मर्षमान्तः ।
 मन्मत्तानि कृपकन् सुहस्रं जन्वाए गा एष्यत्तुमन्तविधीरधत्
 इमं तं वंश कृमस्य पुष्पं काप्यंशु मर्षं सुहस्रं इषामिम् ।
 वनं विगाथं अलक्षं सुहस्रं गवां मुहूर्तः प्रथमागर्षु
 आत् अवा श्वे त्विन्वा इवसं चं वृजन्ति तन्म्य म्वापयन्ति ।
 मास्ये वृषे मातृकमा मरुत्तुपुर्षे वृषे वंशति मुषेर्विहात्
 एतिसुक्तेर्षं एतिसिचंवात्तु एष्यान्तु कुर्वीष्यन् सिजन् ।
 एष्यान् पिबन्वा जयेत् वृजन्तुं सिन्वदन्तु माल्य
 त्वं सिन्वस्य जगन्तु अस्तुन्वास्ति चर्षुवः ।
 वृश पशुर्नि कुर्वन्वा सिर्पातति श्वेत्तुर् वधिवा वृजा

७
 ८
 ९
 १
 ११
 १२ [११] १०

(११)

११ वेदोऽवतिरवा । इन्म ४ इदमर्षा ११ कन्वा देवी ११ कन्वो वा विवृत्, ११ कउत्तु

आसुः सिर्ष्यन्तो वृषमो न प्रीमा वंशान्ना क्षीमेष्वर्षप्रतिनात् ।
 सुहस्रंवाऽस्मिन्निष एक्षवीः इते सेषं अजयत्तु वाचमिर्षः
 सुहस्रंवेनातिजिषेणं सिप्युना वृजन्तुं वृजन्तुं वृजन्तुं ।
 तदिन्वेष जयत्तु तत्तु मर्षं वृषां मर इवुहस्रेत्तु वृषां
 न इवुहस्रेः न निवृत्तिमिर्षुषी संघेप्यु न वृष इन्वां गृधेनं ।
 सुहस्रंवेत्तु वाचस्य वाचुहस्रं मर्षं एतिसिचंवास्ति

१
 २
 ३ (११)

इहस्पते परि वीया रथेन रक्षोहामित्रौ अपवारधमानः ।	
रमञ्जन्त्सेनाः प्रमूणो युधा जयं—ञ्जस्माकमेधयविता रथानाम्	४
एलविजाय स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः ।	५
अभिर्वीरो अभिसत्वा सहोजा जत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित	
गोत्रमिवं गोवित् वज्रवाह जयन्तमज्मं प्रमूणन्तमोजसा ।	
इम संजाता अनु वीरयध्व—मिन्द्र सखायो अनु म रंमध्वम्	६ [२२]
अभि गोत्राणि सहसा गाहमानो ऽनूयो वीर शतमन्युरिन्द्रः ।	
पुश्च्यवनः पृतिनापाळ्युध्योऽ—ऽस्माक सेना अवतु प्र युत्सु	७
इन्द्र आसा नेता बृहस्पति—र्वक्षिणा यज्ञः पुर एतु मोम ।	
वेवसेनानामभिमञ्जतीना जयन्तीना मरुतो यन्त्वग्रम्	८
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्याना मरुता शर्ध उग्रम् ।	९
महामनसा भुवनच्यवाना घोषो देवाना जयतामुर्वस्थात	
उत्तपय मघवन्नायुधा—न्युत् सत्वेना मामकानां मनसि ।	
उवृत्रहन् वाजिना वाजिना—न्युद्रथाना जयता यन्तु वापाः	१०
ञ्जस्माकमिन्द्र समृतेषु ध्वजे—ध्वस्मारु या इषवस्ता जयन्तु ।	
अस्माक वीरा उत्तरे मघ—न्धस्माँ उ देवा अवता हवेषु	११
अमीषां चित्त प्रतिलोभयन्ती गृह्णाणाङ्गान्येष्वे परंहि ।	
अभि प्रेहि निर्वह हृत्सु शोकै—रन्धनामित्रास्तममा सचन्ताम	१२
पेता जयता नर इन्द्रो व शर्म यच्छतु ।	
उग्रो वः सन्तु बाहवो ऽनाधुष्या यथासथ	१३ [२३] (१२०२)

(१०४)

११ अष्टको वैदवामित्रः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

असावि सोमः पुरुहूत तुभ्य हरिभ्यां यज्ञमुषं याहि तूर्यम् ।	
तुभ्य गितो विप्रवीरा इयाना वधन्विर इन्द्र पिषां सुतस्य	१
अप्सु धूतस्य हरिवः पिषेह नृभिः सुतस्य जठर पृणस्व ।	
मिमिह्युर्मद्रय इन्द्र तुभ्य तेमिर्वधस्व मर्वमुञ्जथाह	२
प्रोग्रा पीति वृष्णा इयमि सत्यां प्रये सुतस्य हर्षश्च तुभ्यम् ।	
इन्द्र धेनामिरिह मादयस्व धीमिर्विश्वाभिः शच्यां गृणानः	३

ऊनी संवीभूतार्थं प्रीयेति वया वधाना उभिर्जं कथयतः ।	
प्रयार्थकिन्व मनुषा इत्येव हस्तुर्गुण्यन्तः सप्रभापारतः	४
पर्वीतिमिष्य इर्षय सुप्याः सुकुस्रस्यं पुककचो ज्जातः ।	
वेद्विष्ठावृत्तिं त्रिमिरे वधाना स्तोभार इन्व तर्षं ननुमार्थिः	५ [१४]
अपु कर्षाणि हरिषु हरिभ्यं सोमस्य पात्रि प्रीतर्षं सुतस्यं ।	
इन्व त्वा पुशं सर्ममत्पवानह् वृण्णी अस्वभारस्यं वक्रुतः	६
सुस्रंवाग्ममिमात्रिवाहं सुवारेणं सुवचानं सुवृक्षिम् ।	
उपं सुकलिं गिरे अर्षतीतु-मिन्व ममुष्या जंतिगुं पंमत्	७
सुवार्थं वृषीः सुप्या अकृष्ठा वामि सिन्धुमारं इन्व पुर्मिः ।	
सुमि प्रोस्या त्वं वु वरंती-वृषेभ्यं सुमं मनुषि व किम्	८
अपा सुमिगमिहंस्तेरुषो अर्जागप्यस्वर्षिं वृष पर्वः	
इन्व पात्स्यं सुसुर्वं वृषत्रं तामिर्षिन्वापुस्त्यं सुपुष्या	९
वृषेभ्यं कपुर्षिन् वृममि-वृतापि धंतां पुककृतसीह्वि ।	
अर्षेपुवृषमकृषोवु लोषं नताह सुकः पूरता अमिषिः	१
पुनं वृषम सुवचानुमिन्व-सुस्मिन् वरे सुतं वार्जताती ।	
सुष्मन्सुपुसुतर्षं पुवत्तु इन्व वृषवर्षिं सुमिन् वनामाव	११ [१५] (१०१)

(१०५)

११ ईतलो पुर्मि सुमिषो वा एव । इमिन् १ मनुषी क. १ ७ विरौकिकतया ११ विपुर् ।

अपा वंशो सुतं इषंत्तु अत्वं सुता वंश्याः । वृषीं सुतं सुताप्याव	१
इति पश्यं सुपुजा विष्वा वे-सुस्रंवा सुप्या । सुमा एजी व कुसिन्व वृषिर्ष	२
अपु वोरिन्व पार्यन्तु जा कर्ती व संवत्राणो विज्रीवन् । सुमे वर्युज तर्षीवान्	३
नप्रावोरिन्व कर्षेणुं वा वंयानुतः संपुर्वन् । सुवोर्षिर्वंशयोः वरु इन्वः	४
अपि वन्नुष्यां वेकंक्ता स्वर्षंस्वत्ता म पुष्यी । सुवोति विवाभ्यं त्रिविर्षिवान्	५ [१६]
पार्यन्तुष्यीजा सुवेमि-सुतक्षु वरुः सवता । सुमुर्वं वरुमिर्ष्युर्षिर्ष	६
वत्सं पशुके सुवनापु वरुषि विरिमुसो विरिमात् । अर्षताहनुपुर्वुत्तं व एतं	७
अर्षं नो वृत्तिना सिंसी-सुष्या वीज्यावृष्यं । मारंका वृष कपुष्मजोर्षि लो	८
ऊष्वां वन तं कुमिनी सु-सुवर्षं वृर्षं वरुं । सुवर्षं स्वर्षं वप्रापो	९ (१०५)

अधिये ते पृश्निरुपसेचनी भू-च्छिद्रये दर्विरैरा । यया स्वे पात्रे सिञ्चस उत १०
 शत वा यदसुर्य प्रति त्वा सुमित्र इत्यास्ताद्दामित्र इत्यास्तात् ।
 आषो यदस्युहृत्ये कुत्सपुत्रं प्राषो यदस्युहृत्ये कुत्सवत्सम ११ [२७] (१२२४)

— ॐॐॐ —

[पञ्चाऽध्याय ॥६॥ व० १-२७]

(१०८)

११ भूतांश काश्यप । अश्विनो । विष्टुप ।

उमा उं नून तद्विर्वययेथे वि तन्वाथे धियो वस्त्रापसेव ।
 सग्नीचीना यातवे प्रेमजीग सुदिनेव पृक्ष आ तमयेय १
 उप्सारेव फवरेषु श्रयेथे प्रायोगेव श्वाऽया शासुर्थ ।
 वृतेषु हि ष्टो यशसा जनेषु माप स्यात महिषेवावृपानात २
 साकपुजा शकूनस्येव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुरा गमिष्टम ।
 अग्निरेव वेवयोर्वीत्रिवासा परिज्जमानेष यजथ पुरुत्रा ३
 आपी वा अस्मे पितरेव पुत्रो ग्रैव कृत्वा नृपतीव त्र्ये ।
 इरेव पुष्टये किरणेव भुज्ये ऋष्टीवानेव हवमा गमिष्टम ४
 वसगेव पूषयी शिम्वाता मित्रेव ऋता शतरा शतपन्ता ।
 वाजेयोच्चा वयसा वस्यंष्टा मेपेवेपा संपर्याऽऽ पुरीपा ५ [१]
 सृण्वेव जमरीं तुफरींते नेतोशेव तुफरीं पफरीकां ।
 उवृन्त्यजेव जेमना मत्रेरु ता मे जरायुजर मरायु ६
 पञ्चेव चचरु जरं मरायु क्षत्रवार्येषु ततरीध उग्रा ।
 क्रभू नापंत सरमृजा खरयुवापुने पफरत क्षयद्रयीणाम् ७
 प्रमत्र मधु जठरे सनेरु भगेविता तुफरीं फातिवारं म ।
 पतरेव चचरा चन्द्रनिणि द्वानंरुता मन्त्रयाऽऽ न त्रयी ८
 सृष्टन्तेव गम्भरेषु पतिष्टो पायेव गाध तरंते विडाथ ।
 कणीषु शासुगनु हि स्मगुधोऽऽऽ नो भजत त्रिजमत्रं ९
 आगृहरेव मध्वरेयेथे सारुपेव गमि सीचीनंवागि ।
 कीनारव येदेमामिच्छिज्ञाना क्षमिडोऽऽ नृपत्रसात् मरेय १०
 अथ्याम स्रोते मनुषाम् यातु मा ता मन्त्रं मरुधुहोव पतम ।
 पशो न पुके नधु गोपुन्त ग नृताशो अश्वितो कानेनवा ११ [२] (१२२५)

(१००)

११ विद्यं च्छिन्नं च, दक्षिणं वा प्राञ्जल्यं । दक्षिणं दक्षिणोत्तराद्यं वा ।
निष्पन्नं च अस्ती ।

आदिरंभुम्भुश्चि वाचोभ्रमेवां विन्धं जीवं तमं ह्यो निरंभोचि ।
महि ज्योतिश्चि च्छिन्मिंभुचमापां ह्युचं फल्पा दक्षिणावा अदक्षि
१
मुवा निवि दक्षिणावल्पा अस्तु—ये अंभुवा मुह तं सुर्वेच ।
२
द्विरुच्युवा अंभुत्वं मंजन्ते वासादाः तंस्तु च विंभु आहुः
३
द्विर्नी पूर्तिर्दक्षिण्य देवपुण्या न चंभुविभ्यां मुद्धि ते पूजयिं ।
४
अथा ननुः मर्कदक्षिणातो ज्वघमिपा श्चचं पूजयि
५
अतवारं वापुर्दक्षिण्यं पूजयंतुस्तो जमि चंभुते इवि ।
६
वे पूजयि म च्छु पच्यन्ति संगुणे त दक्षिणां मुद्धे तुवर्वातर
दक्षिणावान् पञ्चो ह्युत पंति दक्षिण्यवान् प्राञ्जलीचयेति ।
७
तत्रेव संभे मुपंति जमांता च्छु पञ्चो दक्षिणामात्रिवाचं ५ [१]

तत्रेव च्छि तमुं मुद्यान्मंभुश्च—पंभुश्च वासुगामुंभुश्चशाचं ।
१
त मुद्यान्मंभुश्च वेद द्विभो प मंभुयो दक्षिणावा उच्यं
२
दक्षिणावल्पा दक्षिण्यं गां दक्षिण्यं दक्षिणा च्छुमुह पन्धिरंभुचय ।
३
दक्षिण्यवल्पा च्छुवा वो नं अज्ज्वा दक्षिण्यं च्छु मुहते विज्जम्भु
४
न ज्योवा चंभुश्चं सुचमीचु—न विप्यमि म च्छुचन्ते ह्म ज्योवाः ।
५
इदं पञ्चिंभुं मुचंतं च्छु—तत्र च्छु दक्षिण्येभ्यो दक्षि
६
ज्योवा जिम्भुः कूरयि पाञ्चिंभुं ज्योवा जिम्भुर्दंभुं २ पा तुवर्वातः ।
७
ज्योवा जिम्भुश्चपञ्चं मुर्गापा ज्योवा जिम्भुश्चं अहृताः मुचयिं
८
प्राञ्जलीचं तं मुंज्जवाचं प्राञ्जलीचं च्छुमुहं मुंज्जवावा ।
९
ज्योवाचुर्दंभुश्चिजीचु च्छुवा च्छुमुहं च्छुमुहं च्छुमुहं च्छुमुहं च्छुमुहं
१०
ज्योवाचुर्दंभुश्चिजीचु च्छुवा च्छुमुहं च्छुमुहं च्छुमुहं च्छुमुहं च्छुमुहं
११ [४] (१०१)

(१०८)

११ पणयोऽसुराः । सरमा देवता । २, ४, ६, ८, १०-११ सरमा देवशुनी ऋषिका ।
पणयो देवता । त्रिष्टुप ।

- किमिच्छन्तीं सरमा प्रेदमानद् कुरे ह्यध्वा जग्गुरि' पराचै' ।
कास्मेहिंति. का परितक्म्यासीत् कथ रसाया अतर पयांसि १
- इन्द्रस्य द्रुतीरिंपिता चरामि मह इच्छन्तीं पणयो निधीन् व' ।
अतिष्कर्वो मियसा तन्न आवत् तथा रसाया अतर पयासि २
- कीदृङ्किन्द्रः सरमे का इंशीका यस्येद् द्रुतीरसर. पराकात् ।
आ च गच्छान्मिन्नमेना वधामाऽया गवां गोपतिर्नो भवाति ३
- नाह त वेदु दम्य दमत् स यस्येद् द्रुतीरसर पराकात् ।
न त गृहन्ति स्रवतो गमीरा हता इन्द्रेण पणय' शयध्वे ४
- इमा गाव. सरमे या ऐच्छः परिं विवो अन्तान् सुभगे पतन्ती ।
कर्त्त एना अव सृजादयुध्व्यु—तास्माकमायुधा मन्ति तिग्मा ५ [५]
- असेन्या वः पणयो वचास्य—निपन्यास्तन्वः सन्तु पापी' ।
अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृच्छात् ६
- अय निधि' सरमे अद्रिचुध्नो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्न्युष्य ।
रक्षन्ति त पणयो ये सुंगोपा रेकु पदमलकमा जगन्थ ७
- एह गमन्नपय' सोमशिता अयास्यो अङ्गिरसो नवगवा' ।
त एतमूर्धं वि भजन्त गोना—मथैतद्वच' पणयो वमन्नित ८
- एषा च त्व सरम आजगन्थ प्रबाधिता सहसा वैव्येन ।
स्वसारं त्वा कृण्वै मा पुनर्गा अप ते गवा सुभगे भजाम ९
- नाह वेद भ्रातृत्व नो स्वसृत्व—मिन्द्रो विदुरङ्गिरमश्च घोरा' ।
गोकार्मा मे अच्छदयन् यदाय—मपार्त इत पणयो वरीय. १०
- दुरमित पणयो वरीय उद्गावो यन्तु भिनतीर्त्तनेन ।
बृहस्पतिर्या अविन्नुन्निरावृद्धा सोमो प्रायाण ऋषयश्च विप्रा' ११ [६] (१२५७)

व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्ता	पतिभ्यो न जनयु, शुम्भमानाः ।	
वेवीर्द्वारो बृहतीर्ष्वमिन्वा	कुवेभ्यो भवत सुप्रायणाः	५ [८]
आ सुध्वर्यन्ती यजते उपाके	उपासानक्ता सवता नि योनौ ।	
दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे	अधि श्रियं शुक्रपिश दधानि	६
दिव्या होतारा प्रथमा सुवाचा	मिमाना यज्ञ मनुषो यजध्वे ।	
प्रचोदयन्ता विदथेषु कारु	प्राचीन ज्योतिः प्रदिशा विशन्ता	७
आ नो यज्ञ भारती तूर्यमे	त्वित्वा मनुष्वविह चेतयन्ती ।	
तिस्रो कुवीर्बर्हिरेदं स्योन	सरस्वती स्वपसः सवन्तु	८
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री	रूपैरपिशद्भुवनानि विश्वा ।	
तमद्य होतारिपितो यजीयान्	कुवे त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान्	९
उपावसृज त्मन्या समञ्जन्	ब्रवानां पार्थ ऋतुथा हवीषि ।	
वनस्पतिं शमिता कुवो अग्नि	स्वदन्तु हव्य मधुना घृतेन	१०
सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञ	मग्निर्वैवानामभवत् पुरोगा ।	
अस्य होतुं, प्रदिश्युतस्य वाचि	स्वाहाकृत हविर्दन्तु कुवाः	११ [९] (२०७१)

। ११ ।

१० धेरूपाऽऽद्यम् । इन्द्र । त्रिष्टम् ।

मनीषिणः प्र भरध्व मनीषा	यथायथा मतयुः सन्ति नूणाम् ।	
इन्द्रं सत्यैररयामा कृतेमि,	स हि वीरो गिर्वणस्युर्विदानः	१
ऋतस्य हि सर्वसो धीतिरद्यौन	स गार्ष्ट्यो वृषभो गोभिरानद् ।	
उदतिष्ठत् तद्विपेणा रवेण	महान्ति चित स विद्याचा रजासि	२
इन्द्र, किल भ्रुत्या अस्य वेवु	स हि जिष्णु पथिकृत स्याय ।	
आग्नेनां कृण्वन्नच्युतो भुवने	पतिर्विव, सन्जा अप्रतीतः	३
इन्द्रो मद्वा महतो अर्णवस्यं	प्रतामिनादङ्गिरोभिर्गृणान् ।	
पुरुषि चिन्नि ततान्ना रजासि	वाधार यो धुरुणं सत्यताता	४
इन्द्रो विव, प्रतिमान पृथिव्या	विश्वो वेवु मवन्ना हन्ति शुष्णम् ।	
महीं विद् द्यामार्तनोत् सूर्येण	चास्कर्म चित कर्मनैन् स्कर्मोपान्	५ [१०]
वज्रेण हि वृत्रहा वृत्रमन्तु	गर्वेस्य शूशुवानस्य माया ।	
वि धृष्णो अत्र धृपता जघन्था	ऽधामयो मधवन् वाहोजाः	६

(१०८१)

अथंन्यु धनुस्तुः धुर्विज विद्यामेव कृत्या गमयिष्यते ।
 अथ पञ्चमं वदंते विद्यो न पुनरुतो नदिभ्या नु केव
 हरे किं वदन्त अंगुष्ठान् मिन्दंस्त पा वंसुव सुपुण्यं ।
 कं सिद्धं कं वृद्धं आसु मासु मरुतुं कं वा नूनमर्था
 सुतः सिद्धोर्ध्वेन मघजानै अर्धद्वेताः प विविज उवर्ष ।
 सुतुभ्यमथा नुव वा सुतुत्रे ऽवधेता न रन्ते नितीका
 सुवीचीः सिद्धं सुधीरिवाप्य सुतुभ्यार आगिताः पुर्मिदंशाम् ।
 अस्तुता ते पवित्रा वरुं न्युस्वे जंयु सुतुता इन्द्र पूर्वी

५

६

७

८

[११] (१०८)

(१११)

१ वीर्यव वरुणमेवकः एतः । सिद्धः ।

इन्द्र विरं मसिद्धमे सुतस्य पातःश्रावस्तु हि पूर्वपीतिः ।
 हर्षस्य हर्मवि हारु सधुं नुपधेमिदि वीर्यां हि म श्रवा
 पसे एतो मन्तो जरीया न्मु तत्रं शोत्रेपद्ये पाहि ।
 सुतया ते हर्षः प वंरन्तु पत्रिपांसि सुर्वसिन्वर्षानः
 इतिहता वरीया सुर्वस्य वरुं सुर्वसुर्ध्वं स्पर्मवस्व ।
 अस्मामिदिन्नु वरुं सिद्धिं सुतः संवीचीयो मीवपसा विषयं
 पस्तु एत तं वरुंवानं वरुं विव सुधी चरुंमी माविबिकाम् ।
 एतुक्त अ इतिमिदिन्नु सुतः विवेमिर्वादि विष्महृत्तुषं
 पस्तु इत्यंर पत्रिपो इन्नु सधुं नननुपुत्वा रणा सुवर्ष ।
 व ते पुर्वं वि वरुं वीरिपिदिन्नु व ते वरुं व सुत इन्नु वीरुः
 इन्ने ते वधुं वरुं वरुं विन्नु विन्नु वीरुं न्यु इत्यंरतो ।
 पुर्वं अंगुष्ठो वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं
 वि हि वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं
 अस्तुतं ते वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं
 व तं इन्द्र पुर्वं वि वरुं वीरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं
 सुवीरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं वरुं

१

२

३

४

५

[१२]

६

७

८

(१११)

नि पु सीद् गणपते गणेषु त्वामाद्भुर्विप्रतम कवीनाम् ।
 न ऋते त्वत् क्रियते किं चनारे महामर्कं मघवस्त्रिजमेच १
 अमिख्या नो मघवन् नार्धमानान् त्सखे बोधि वसुपते सखीनाम् ।
 रणे कृधि रणकृत् सत्यशुष्मा ऽमन्ते चिदा मजा राये अस्मान् १० [१३](१९९५)

(११३)

[वशमोऽनुषाकः ॥१०॥ सू० ११३-१२८]

१० वैरूपः शतप्रभेदन । इन्द्रः । जगती, १० त्रिपुप् ।

तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्वैरन्नु शुष्ममावताम् ।
 यदेत् कृण्वानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य क्रतुमाँ अवधत् १
 तमस्य विष्णुर्महिमानमोजसां ऽशु दधन्वान् मधुनो वि रप्शते ।
 देवेमिरिन्द्रो मघवां स्यावमिध्वं जघन्वाँ अभवद्वरेण्य २
 वृत्रेण यदहिना विश्वदायुधा समस्थिथा युधये शंसमाविदे ।
 विश्वे ते अत्र मरुतः सह त्मना ऽवर्धन्तु महिमानमिन्द्रियम् ३
 जज्ञान एव व्यबाधत् स्पृधः प्रापश्यहीरो अमि पौंस्य रणम् ।
 अवृश्चद्विमव सस्यदः सृज दस्ताग्नाज्ञाकं स्वपस्यया पृथुम् ४
 आविन्द्रः सत्रा तर्विपीरपत्यत् वरीयो द्यावापृथिवी अबाधत् ।
 अवाभरन्दृषितो वज्रमायस शेष मित्राय वरुणाय वृशुपे ५ [१४]

इन्द्रस्यात्र तर्विपीभ्यो विरुप्शानं ऋघायतो अरहयन्त मुन्यवं ।
 वृत्र यदुग्रो व्यवृश्चदोजसा ऽपो बिभ्रतं तमसा परीवृतम् ६
 या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वी महित्वेमिर्यतमानौ समीयतुः ।
 ध्वान्त तमोऽव दध्वसे हृत इन्द्रो मङ्गा पूर्वहृतावपत्यत् ७
 विश्वे देवासो अध वृष्ण्यानि ते ऽवर्धयन्त्सोमवत्या वसुस्यया ।
 उद्द वृत्रमहिमिन्द्रस्य इन्मना ऽग्निं जम्भैस्तृप्त्वन्नमावपत् ८
 भूरि वक्षेभिर्वचनेमिर्कंकमि सख्येमिः सख्यानि प्र वोषत् ।
 इन्द्रो धुनिं च चुमुरिं च वृम्भयञ्जद्भ्रामनस्या शृणुते कुमीतये ९
 त्व पुरुण्या मरा स्वख्या येमिर्भसं निवचनानि शसन् ।
 सुगेमिर्विश्वां कुरिता तरम विवो पु ण उर्विया गाधमद्य १० [१५](१३०५)

तं वो विं न द्रुपदे वेवमन्धसं इन्वुं प्रोथन्त प्रवर्षन्तमण्वयम् । आसा वह्निं न शोचिषां विरपिशन महिं वत न सरजन्तमध्वयं	३
वि यस्य ते ज्यस्रानस्यांजर धक्षोर्न वाता परि सन्वच्युता । आ रणवासो युपुंधयो न संत्वन त्रित नशन्त प्र शिपन्तं उष्टये	४
स इवृग्निः कण्वतम् कण्वसस्त्रा ऽयं परस्यान्तरस्य तरुण । अग्निः पांतु गृणतो अग्निं सुरी नमिर्वदातु तेषामर्षो न	५ [१८]
वाजिन्तमाय सहसि सुपित्र्य तृषु च्यवानो अनुं जातवेवसे । अनुदे चिद्यो धृपता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविप्यते	६
एवाग्निर्मे सह सुरिभिर्वसुं ष्टवे सहसं सुनरो नृभिः । मित्रासो न ये सुधिता क्रतायवो द्यावो न द्युन्नैरभि मन्ति मानुषान्	७
ऊर्जो नपात सहसावन्निति त्वोपस्तुतम्यं वन्दते वृषा वाक् । त्वा स्तोषाम् त्वया सुवीरा द्राघीय आयुं प्रतर दधाना	८
इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यम्य पुत्रा उं पस्तुतास ऋषयोऽवीचन् । तोष्वं पाहि गृणतश्चं सुरीन् वपुष्पपळित्यूध्वासो अनक्षन् नमो नम इत्युध्वासो अनक्षन् ९ [१९]	

(११६)

(१३००)

९ स्वौगेऽग्नियुत म्यौरोऽग्नियुपो वा । इन्द्र । त्रिपुप् ।

पित्रा सोमं महत इन्द्रियाय पित्रा वृत्राय हन्तवे शविष्ठ । पित्रं राये शवसे ह्वयमानं पित्रं भध्वस्तूपद्रिन्द्रा वृषस्व	१
अस्य पित्रं क्षुमतः प्रस्थितस्येन्द्र सोमस्य वरमा सुतस्य । स्वस्तिदा मर्नसा मादयस्वाऽर्वाञ्जिनो रेवते मौर्मगाय	२
ममत्तु त्वा विष्य सोमं इन्द्र ममत्तु यः सुपते पार्थिवेषु । ममत्तु येन वरिषश्चकथं ममत्तु येन निरिणासि शत्रून्	३
आ द्विबर्ही अग्निनो यात्विन्द्रो वृषा हरिभ्या परिपिक्तमन्धं । गध्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वं सत्रा खेदामरुशहा वृषस्व	४
नि तिग्मानि भ्राशयन् भ्राश्या न्यव स्थिरा तनुहि यातुजूनाम । जुयार्थे ते सहो बलं ववामि प्रतीत्या शत्रून् विगवेषु वृश्च	५ [२०] [१३९९]

म्युपं इन्द्र तनुषि मकुसुयो—ऋ सिन्धुषु बन्धुलोप्रमिताः
 अस्यद्योम्याहृशाना सङ्गि—रभिमुपप्लुतं बाहृबन्ध
 इत् इतिरंभकुर् तुम्बं पुलं यतिं सङ्गुच्छेप्यन्ते नृमाय ।
 तुम्बं मुता बंधकुर् तुम्बं पुक्वोर्त्तं अर्द्धिन्नु विभं शु पर्यितस्य
 अन्दीर्घिन्नु बरिंभेमेप्र ह्वीति अर्धं इधिष्व पपुबोत तोर्धम् ।
 नपेस्वन्तुः मतिं ह्वामिषि त्वा सुत्याः संन्तु बन्धमन्तस्य काराः
 मेन्द्राप्रिन्धं सुवसुस्याविपतिं सिन्धुवित्तु मेरुं मयर्धुर्धैः ।
 अया इत् परि चरन्ति देवा वै अस्वर्धं वसुवा कुन्निर्धम

६
 ७
 ८
 ९ [११]

(११०)

१ सिन्धुपतिरका । बगवन्तं । सिन्धुर् १-१ अन्वो ।

न वा उं देवाः सुप्रसिद्धं बंधु—स्तापित्तुमुपं गच्छन्ति भूषणः ।
 कुम्भं पुपिः हृन्धुतो नापं बस्व—त्पुतापूर्धुम् मर्द्धितानुं न विन्धत
 प आजावं चकम्भान्नापं सिन्धो अर्द्धकम्भम् ऐकितार्पापुम्भुर्ध ।
 सिन्धं मन्तं कुम्भुतं सेवेति पुपो—भो सिन्धु स मर्द्धितानुं न विन्धते
 स इन्धुतोमी रो मूच्छे वृत्ता—त्कच्छेभ्यमायु बरिं कुम्भार्धं ।
 अर्धकम्भी मन्ती पार्धकृता पुतापुर्धुं कुम्भुते तत्रोन्ध
 न स तन्ना रो न इर्द्धि मन्धं चचासुते चर्धेभान्नाप सिन्धः ।
 अर्धंस्वन्तुः वैपुञ्ज बन्धेर्धे अस्ति पुष्कर्त्तमपमर्धं विविष्णैर
 ह्वीचामिषाचर्धेभान्नाप तन्नाम् इर्धार्धंपुम्भुं परपेत्त कर्धम् ।
 आ वि बन्धेते रधेवं पुञ्ज अन्धकम्भुर्धुं सिन्धुन्तु रार्धः

१
 २
 ३
 ४
 ५ [१२]

मांभुवर्धं विन्धते अर्धेभता तुम्बं बंधीधि सुव इत् स तस्यं ।
 मांभुवर्धं पुष्पिं रो चक्रांशुं केवेत्तरो मन्ती केवत्तुमी
 कुवन्ति कात्तु मारिंते कुम्भेती पधर्धान्नापं वृक्षते पुर्धितः ।
 कर्धं पुष्कर्त्तुमी बर्धेभान् पुष्कर्त्तापिर्धुष्कर्त्तुमी प्यार्ध
 पधर्धुष्कर्त्तुमी पुष्कर्त्तुमी वि बंधेमे सिन्धुत्तु सिन्धुवर्धुम्भुति पुष्कर्त्तु ।
 वत्तुम्भेति सिन्धुवर्धुम्भुति पुष्कर्त्तुमी पुष्कर्त्तुमी पुष्कर्त्तुमी

६
 ७
 ८ (११०)

समो चिद्वस्ती न सम विविष्टः संमतरा चिन्न सम वुहाते ।
यमयाश्चिन्न समा वीर्याणि ज्ञाती चित सन्तो न सम पृणीतः

९ [२३] (१३४३)

(११८)

९ उरुक्षय आमहीयमः । रस्तोद्धाऽग्निः । गायत्री ।

अग्ने हसि न्युत्रिण	वीद्यन्मर्त्यप्वा	।	स्वे क्षयं शुचिवत्	१
उत्तिष्ठसि स्वाहुतो	घृतानि प्रति मोदसे	।	यत् त्वा सुचं समस्त्थिरन्	२
स आहुतो वि रोचते	ऽग्निरीळेन्यो गिरा	।	सुचा प्रतीकमज्यते	३
घृतेनाग्निं समज्यते	मधुप्रतीक आहुतः	।	रोचमानो विभावंसु	४
जरमाणः सभिध्यसे	वृषेभ्यो हव्यवाहन	।	त त्वा हवन्त मर्त्यां	५ [२४]
त मर्ता अमर्त्यं	घृतेनाग्नि संपर्यत	।	अर्वाभ्य गृहपतिम्	६
अर्वाभ्येन शोचिषा	ऽग्ने रक्षन्स्व वृह	।	गोषा क्रतस्यं वीदिहि	७
स त्वमग्ने प्रतीकेन	प्रत्योप यानुधान्यं	।	उरुक्षयेषु वीद्यत्	८
तं त्वा गीभिरुरुक्षया	हव्यवाह समीधिरे	।	यजिष्ठ मानुषे जने	९ [२५] (१३५१)

(११९)

१३ ऐन्दो लयः । आत्मा (इन्द्रः) । गायत्री ।

इति वा इति मे मनो	गामश्वं सनुयामिति	।	कुवित सोमस्यापामिति	१
प्र वार्ता इव बोधत	उन्मा पीता अयसत	।	कुवित सोमस्यापामिति	२
उन्मा पीता अयसत	रथमश्वा इवाशव	।	कुवित सोमस्यापामिति	३
उप मा मतिरस्थित	वाश्रा पुत्रमिव प्रियम्	।	कुवित सोमस्यापामिति	४
अह तष्टेव बन्धुर	पर्यचामि हृवा मतिम्	।	कुवित सोमस्यापामिति	५
नहि मे अक्षिपच्छना	ऽच्छान्तसुः पञ्च कृष्टयं	।	कुवित सोमस्यापामिति	६ [२६]
नहि मे रोदसी उभे	अन्य पक्षं च न प्रति	।	कुवित सोमस्यापामिति	७
अभि द्यां महीना सुव	ममीर्दमां पृथिवीं महीम्	।	कुवित सोमस्यापामिति	८
दन्ताह पृथिवीमिमां	नि दधानीह वेह वा	।	कुवित सोमस्यापामिति	९
ओपमित् पृथिवीमहं	जङ्घनानीह वेह वा	।	कुवित सोमस्यापामिति	१०
बिषि मे अन्यः पक्षोर्ध्व	ऽधो अन्यमचीकृपम	।	कुवित सोमस्यापामिति	११ (१३६२)

सुहर्मास्मि महामुहो अभिमुम्बमुर्विचित
गुह्ये प्राम्पराह्यो देवेभ्यो ह्यववाह्यः

। कुबिर सोमस्वाप्तुमिर्नि १२
। कुबिर सोमस्वाप्तुमिर्नि १३ [१०] १५

[अथ सोऽप्याथाः २०० व १ १]

(१)

१ मावर्षये वृहदिवः । इन्द्रः । विष्णुः ।

तस्मिन् सुवनेषु ज्येष्ठं यथा उक्तं सुप्रसवेवमुम्बः ।	
सुपो अज्ञामो वि रिप्यस्ति सक्नु-क्नु वे विन्धे मनुष्पुमो	१
शकुभ्यन्तः सवन्ता मुर्वेत्ताः शकुर्वुसिधाय सिपत्तं ववाति ।	२
अम्बेनव म्पुनक्नु सन्ति तं तं नक्नु वम्पुता म्पु	३
वे क्नुमपि वृत्तस्ति विन्धे विप्येते विमंक्नुपुमोः ।	४
प्युयोः प्यादीवः प्युक्तुना कृत्वा स-मुहः तु क्नु म्पुतामि पापी	५
इति विन्धि त्वा प्यु म्बन्तं म्बन्ते अमुम्बन्ति विन्धे ।	६
ओर्वीवो वृप्यो स्थिरमा संजुप्य ता त्वा इम्बन् वानुपामां वुरेवाः	७
त्ववां वृवं सांसघ्ने त्वां वृ प्पुपारंतां पुकेप्यास्ति मुर्वि ।	८ [१]
श्रोवपामि त जाकुवा वर्षोमि तं तं सिद्धास्ति वृद्धेत्वा वपामि	९
प्युपेप्यं पुत्रवर्षेत्वा-मिनर्तम-प्यवमुपवाकाय ।	१०
जा इति सवन्ता सुत्र सन्तु य ताम्बे म्पिमान्ति मुर्वि	११
नि त्वापिप्येप्यं पौ वृ पस्मिन्मिवावसा वृपोव ।	१२
जा म्पुतां प्यापवव मिगुन्तु अतं इन्देति क्वंय पुक्वमि	१३
इम्ब वृहदिवः विवृक्ती-म्बाप मुवर्षेत्वाः सुर्वः ।	१४
मुम्ब प्राम्पर्वं सवति स्रुयत्वा वुरेसु विन्धा अङ्गुलोप्य स्वाः	१५
पुवा सुम्बन् वृहदिवः अमुर्वाः एवाडन स्वां कृष्णमिम्ब्रिव ।	१६ [१] ११
प्यवांग माप्पुम्बगीतीवा इत्यस्ति वृ प्राम्प्य वर्वंमि व	

(१)

१ विष्णुव्या मावर्षये । २ (अवाक्या) । विष्णुः

विष्णुव्याः वर्वंमनायं मुताम्बं उम्बः पस्मिन्कं जासीत ।	
न सांवा वृष्टिनी पाम्पुता वर्वं देवापे इविपं विचम	१
व ओर्वेता वंरुता पन्तु विन्धे पुत्रवर्षे वृष्टिपुं वर्वं वृवाः ।	२
वर्वं प्राम्पुर्वं वर्वं वृष्ण- वर्वं देवापे इविपं विचम	३ [१] ११

प्राणतो निमिपतो महित्वं कृद्वाजा जगतो शुभुर्ध ।	
इशे अस्य द्विपवृश्चतुप्पवृ कस्मै देवाय हविषा विधेम	३
रस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्र रसया महाहुः ।	
रस्येमाः प्रविशो यस्य ब्राह्म कस्मै देवाय हविषा विधेम	४
येन धौरुया पृथिवी च हृच्छा येन स्वः स्तमित येन नाकः ।	
यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम	५ [३]
य कन्वसी अर्वासा तस्तभाने अभ्येक्षेता मर्नसा रेजमाने ।	
यथाधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम	६
आपो ह यद्वृहतीर्विश्वमायन गर्भं वर्धाना जनयन्तीरग्निम् ।	
ततो देवाना समवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम	७
यश्चिवापो महिना पर्यपश्यद् दक्ष वर्धाना जनयन्तीर्यज्ञम् ।	
यो देवेष्वधि वेव एक आसीत् कस्मै देवाय हविषा विधेम	८
मा नो हिसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यधर्मा जजान ।	
पश्चापश्चन्द्रा वृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम	९
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव ।	
यत् कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वय स्याम पतयो रयीणाम्	१० [४] (१३८३)

(१२२)

८ विश्वमहा वासिष्ठः । अग्निः । जगतीः १, १ विश्वपु ।

वसुं न चित्रमहस गृणीष वाम शेषमतिथिमद्विषेण्यम् ।	
स रांसते शुरुधो विश्वर्धायसो ऽग्निर्होता गृहपतिः सुवीर्यम्	१
जुषाणो अग्ने प्रति हर्य मे वचो विश्वानि विद्वान् वयुनानि सुकतो ।	
घृतनिर्णिग्ब्रह्मणे गातुमेरय तव देवा अजनयन्ननु व्रतम्	२
सप्त धामानि परियन्नमर्त्यो वाशेक्षाशुषे सुकृते मामहस्व ।	
सुवीरेण रयिणाग्ने स्वाभुवा यस्त आनद्र समिधा त जुंपस्व	३
यज्ञस्यं क्रतु प्रथम पुरोहित हविष्मन्त इच्छते सप्त वाजिनम् ।	
गुण्यन्तर्गमिं घृतपृष्ठमुक्षणं पृणन्तं वेव पूणते सुवीर्यम्	४ (१३८०)

(१०४)

१ अग्निः, १, ५-९ अग्नि-धरुण-सोमाः । १ अग्नि, २-८ अग्नेरात्मा; १, ७-८ वरुण ।
६ सोमः १ इन्द्र । शिष्टुषु, ७ जगती ।

इमे नो अग्न उषं पुञ्जमेहि पञ्चयाम त्रिवृत सप्ततन्तुम् ।
असो हव्यवाद्भुत नः पुरोगा ज्योगेव वीर्यं तम् आशयिष्ठाः १
अदेवाद्येवः प्रचता गुहा यन् प्रपर्यमानो अमृतत्वमेमि ।
शिषं यत् सन्तुमशिन्नो जहामि स्वात् सरयादरणी नामिमिमि २
पर्यश्न्यस्या अतिथि वयाया ऋतस्य धाम वि मिमे पुरुणि ।
शसामि पित्रे असुराय शैवमयजिष्याद्यज्ञिय भागमेमि ३
ब्रह्मीः सर्मा अकरमन्तरस्मिन्निन्द्रं वृणानः पितरं जहामि ।
अग्निः सोमो वरुणस्ते च्यवन्ते पर्यावर्त्वाद्गृ तदवाभ्यायन् ४
निर्माया उ ते असुरा अमूवन् त्व च मा वरुण कामयसि ।
ऋतेन राजन्नृत विविञ्चन् मम राष्ट्रस्याधिपत्यमेहि ५ [९]

इष स्वर्दिदमिदास वाममय प्रकाश उर्वन्तरिक्षम् ।
हनाव वृत्र निरोहि सोम हविष्ठा सन्त हविषा यजाम ६
ऋविः कवित्वा द्विवि रूपमासज्जदप्रभृती वरुणो निरप सृजत् ।
क्षेमं कृण्वाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्षां शुचयो मरिभ्रति ७
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रिय संचन्ते ता ईमा क्षेति स्वधया मर्दन्तीः ।
ता ई विशो न राजान वृणाना बीभत्सुवो अप वृत्रादतिष्ठन् ८
वीभत्सूनां सपुत्रं हसमाहु रपां विव्याना सरुये चरन्तम् ।
अनुष्टुभमन्तु चर्चुर्यमाणमिन्द्र नि चिक्युः कवयो मनीषा ९ [१०] (१४०८)

(१२५)

८ षागाभृणी । मात्मा । शिष्टुषु, १ जगती ।

अह रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमावित्येरुत विश्वेदेवैः ।
अह मित्रावरुणोमा विभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोमा १
अह सोममाहुनसं विभर्म्यह त्वष्टारमुत पुषणं मगम् ।
अह वधासि द्रविण हविष्मते सुप्राम्येडे यजमानाय सुन्वते २
म० ९३ (१४१०)

अहं राप्तीं सुगमंतीं वसुंतीं विस्त्रिणीं मधुवा पञ्चिवांशाम् ।
 तां मां वृषा ऋषभुं पुत्रवा सूरिभ्याहां सूर्यविभ्रफन्तमिम् १
 यद्य सो अर्धमसि पा विष्पवन्ति ए परञ्चिणी ए हं वृषाःकुलतर । ४
 अमस्तद्यो मां त उरं सिपमि सुधि भुत मन्त्रिणं तं वशामि ४
 अहन्व स्वपसिर्दं वंदासि जुषं वृषमिभुत वानुवेमिः । ५ [११]
 ए कामये तंममृषं वृष्योसि तं अघात्रं तमृषिं तं सुविषाम् ५
 अहं वृषापु वनुप तंमोवि अमृषिणे वरुणे इमृषा वं । ६
 अहं जनां व सुमई कृष्याम् अहं धार्यापुषिणी आ विविश ६
 अहं वृषे विरारं वरुष मृषंम् मत्त वीमिपुष्पवृषाः संतुहं । ७
 तया वि सिप्ये सुवनाम् विष्णोः तामूं धां वृष्पव्येपं सुमसावि ७
 अहमेव वारं इषु म वाम् अरमं तया सुवनासि विष्वा । ८
 एषा वृषा एर पुन्य वृषिषि तावन्ती मन्त्रिणा वं वं वृष ८ [१२] (अ० ११)

(११६)

< ईमृषिणा वृष्पव्येपं वरुणे वाम् अरमं तया सुवनासि विष्वा < विष्णुः ।

न तमेव म वृषिणे वेवांशो अप्नु मर्षंम् ।
 सुवार्त्ता वरुषंमा मित्रो नरंमि वरुषो अग्नि द्विषः १
 तसि वृषं वृषिण्य वरुषु विष्वापेमम् । २
 वंता मिर्षता वृषं प्राप मेधा व वरुषंमि द्विषः २
 त नूनं मृऽपकृतव वरुष्या मित्रा अर्षंमा । ३
 मरिप्य उ म्य वेवसि परिप्य उ म्य वरुषंमि द्विषः ३
 पूषं विष्पं परि वापु वरुष्या मित्रा अर्षंमा । ४
 पुष्वाकु वरुषिणि विव स्यात्वं नुवधीतुवाऽग्नि द्विषः ४
 आरुिष्याता अग्नि पित्रा वरुष्या मित्रा अर्षंमा । ५
 इषं वृषन्तीं वृषं वृषुमं मृऽमि स्रुतावऽग्नि द्विषः ५
 नतां ऊ वृ षंमिषा वरुष्या मित्रा अर्षंमा । ६
 अग्नि विष्वांसि वृषिता एवांनधरं वृषिवाग्नि द्विषः ६
 मृत्तमृष्यं वृषुतव वरुषो मित्रा अर्षंमा । ७
 वारं वृष्पम् नुवर्षं अपरुिष्यातो वरुषिणि अग्नि द्विषः ७

(११७)

यथा हृत्पद्वंसवो गौर्यं चित् पदि पिताममुञ्चता यजत्रा ।
एवो प्वृम्भन्मुञ्चता व्यहः प्र तार्यग्ने प्रतर न आयुं

८ [१३] (१४२४)

(१२७)

८ कुशिक सौभर, रात्रिर्वा भारद्वाजी । गधि । गायत्री ।

रात्री व्यस्यवायती पुंञ्चा देव्युक्षमिः । विश्वा अधि श्रियोऽधित १
ओर्ध्वा अमत्यां निवतो वृष्युद्धतं । ज्योतिषा बाधते तमं २
निरु स्वसारमस्कृतो पसं देव्यापती । अपेदुं हासते तमं ३
सा नो अय यस्या वय नि ते यामन्नविक्षमहि । वृक्षे न वंसति वयं ४
नि ग्रामासो अविक्षत नि पद्धन्तो नि पक्षिणं । नि श्येनासंश्चिद्विधिनं ५
यावया वृक्यु वृकं यवयं स्तेनमूर्म्यं । अथा न सुतरां भव ६
उपं मा पोपेशत् तमं कृष्ण द्यंक्तमस्थित । उपं ऋणेवं यातय ७
उपं ते गा इवाकरं वृणीष्व दुहितार्ध्वं । रात्रि स्तोम न जिग्युषे ८ [१४] (१४३२)

(१२८)

९ विहव्य आक्रिरसः । विश्वे देवाः । त्रिष्टुप्, ९ जगती ।

ममसि वचो विहवेष्वस्तु वय त्वेन्धानास्तन्व्यं पुपेम ।
मह्यं नमन्तां प्रविशश्चतस्रं स्वयाध्वक्षेण पृतना जयेम १
ममं देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुराग्नि ।
ममान्तरिक्षमुरुलोकमस्तु मह्यं वातं पवता कामं अस्मिन् २
मयि देवा द्रविणमा यजन्ता मय्याशीरस्तु मयि देवद्विति ।
देव्या होतासि वनुपन्त पूर्वं अरिष्टा स्याम तन्वां सुवीरां ३
मह्यं यजन्तु मम यानि हव्या ऽऽकूति सत्या मनसो मे अस्तु ।
एनो मा नि गां कतमच्चुनाह विश्वे देवासो अधि वोचता न ४
देवां पल्लुर्वीरु न कृणोत विश्वे देवास इह वीर्यध्वम् ।
मा हाम्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम द्विपते सोम राजन् ५ [१५]
अग्रं मनु्यु प्रतिनुदन् परेषां मवंधो गोपा. परि पाहि नुस्त्वम ।
प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतं पुनस्ते उमपां चित्तं प्रबुधा वि नेशत् ६

(१४३८)

पुमो एन तनुत् उत कृणात्ति पुमान् वि तर्त्ने अधि नार्के अस्मिन् ।	
इमे मयूसा उप सेवुरू सतु सामानि चक्रुस्तसंराण्योतेवे	२
कार्सीत् प्रमा प्रतिमा कि निवान्—माज्य किमासीत् परिधि' क आसीत् ।	
छन्पुः किमासीत् प्रउंग किमुक्थ यद्देवा देवमयंजन्त् विश्वे	३
अग्नेर्गोयुज्यमवत् सुयुग्वो—ष्णिहया सविता स बभूव ।	
अनुष्टुमा सोमं उक्थैर्महस्वान् बृहस्पतेर्बृहती वाचमावत	४
विराण्मित्रावरुणयोरभिथी—रिन्द्रस्य त्रिष्टुचिह भागो अह्नं ।	
विश्वान् देवाश्नगत्या विंशेऽश तेन चाक्लप्र ऋषयो मनुष्याः	५
चाक्लप्रे तेन ऋषयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पुराणे ।	
पश्यन् मन्ये मर्नसा चक्षसा तान् य इम यज्ञमयंजन्त् पूर्वे	६
सहस्तोमाः सहछन्दस आवृतं सहप्रमा ऋषयः सप्त दैव्याः ।	
पूर्वेषां पन्थामनुहृश्य धीरा अन्वाल्लेभिरे रथ्योऽं न रश्मीन्	७ [१८] (१४५५)

(१३१)

७ सुकीर्तिः काक्षीयत । इन्द्र, ४-५ अभिवनौ । त्रिष्टुप्, ४ अनुष्टुप् ।

अप प्राच इन्द्र विश्वो अमित्रा—नपार्पाचो अमिभूते नुदस्व ।	
अपोर्षीचो अर्प छूराधराच उरौ यथा तव शर्मन् मदेम	१
क्रुविबृह्ण यवमन्तो यवं चि—द्यथा दान्त्यनुपूर्वं विपुषं ।	
इहेर्षेयां ऋणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्ति न जग्मुः	२
नहि स्थुर्धुतथा यातमस्ति नोत श्रवो विविदे सगमेपुं ।	
गभ्यन्त इन्द्रैः सख्याप विपा अश्वायन्तो वृषण वाजयन्तः	३
युव सुराममश्विना नमुषावासुरे सचा ।	
विपिपाना ह्युभस्पती इन्द्र कर्मस्थावतम्	४
पुत्रमिष पितरावश्विनोमे—न्नावधु काण्पैवसनामि ।	
यत् सुराम व्यपिन्व शर्चीमिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णाक्	५
इन्द्रं सुत्रामा स्ववो अवोमिः सुमृच्छीको भवतु विश्ववेदा ।	
बाधतां द्वेषो अमय कृणोतु सुवीर्यस्य पतय म्याम	६

(१४६१)

यं इयं सुंजती पुञ्जिबुस्वा—ऽविं मुदे लींमनुते स्वांम ।
सुभात्रा स्वर्षी इन्दां अस्मे आणपिबुह देवं सनुतबुंवागु

• [१९] (१९१)

(१९१)

• अचकृतो वायवः । मित्रावस्वी १ धूम्रस्वमित्रा । विप्रावृष १ स्वप्रकृतारिषी ।
१ १ प्रस्तत्पदति • मयत्कतेहृती ।

इजानमिह धीर्गुर्तांर्षु—विजानं सुर्मिपुमि पंममर्षि ।
इजानं देवाइमिर्षा—पुमि सुष्टिरेवर्षताम्
र्षा मित्रावदवा वापुमिर्षी सुपुदेचिंतुवर्षा वजावति ।
येः इजानायं सुष्वे—रमि प्वांम पुस्तं

१
२

अथां विष्णु वधिर्षिचाम्पे वा—पुमि सिं व रेकः प्त्वंमानः ।
वृतीं वा पत् पुष्पंति रेकः इम्यारं मर्षिरेस्य सुवार्मि
अतामप्यो अंनुर सुवत् पी—स्वर्ष विन्वेर्षा ववप्यति रजा ।
सुवां रधेस्व वाभुन् वैतपुमिर्षाम्मत्तुवृ
अभिन्तयेइतप्यर्षेपुवृ र्षां विने सिंवे विर्मेतान् इति वृणन् ।

३
४
५

अथोर्षी वृद्धाय हनुवर्षं—विषातुं वृद्धिवास्वर्षी
वृषीर्षी मयत्कतिविचेतमा धीर्न सुमिः पर्वता पुष्पनि ।
वर्षं विषा विविप्यन् सुवं विविक्त इक्षिपतिः
सुवं इण्टपुत्रावर्षीसुं विष्णुवृषं न वृषं वृत्तवर्षं ।
ता नः ववपुवृषी—मृजेवस्तये अंईतः सुजेवस्तये अंईतः

७ [२] (१९२)

(१९२)

• सुपुत्र वेजप्य । एव । तावटी ७-४ वदावमृषि, • विष्णु

यो प्वांमि पुपुपु—विम्यां व सुपुवर्षं ।
अथीके विदु काइइन् सुगि सुपुमं वृषया इत्यादी वापि चोदितौ
वर्षंतामपुवर्षां ग्राहा अग्नि वषंनु
वर्षं विष्णुर्षांनुयं इण्टपुत्रा वृषधियं ।
अप्रवृर्षिन् अजिउ विन्व पुष्पनि वां वृ नं त्वा परं प्वाजामे
वर्षंतामपुवर्षां ग्राहा अग्नि वषंनु

१
२

(१९२)

वि पु विश्वा अरातयो ऽर्था नंशन्त नो धियः ।

अस्तासि शत्रवे वृध यो न इन्द्र जिघांसति या ते रातिर्वृद्धिर्वसु

नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ३

यो न इन्द्रामितो जनो वृकायुरादिदेशति ।

अधस्पदं तमीं कृधि विवाधो असि सासहि नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ४

यो न इन्द्रामिदासति सर्नाभिर्यश्च निष्क्यं ।

अव तस्य बलं तिर महीव द्यौरध तमना नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ५

व्यमिन्द्र त्वायवः सखित्वमा रंमामहे ।

ऊतस्य नः पथा नया ऽति विश्वानि वृरिता नमन्तामन्यकेषा ज्याका अधि धन्वसु ६

अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्र तां शिक्ष या दोहते प्रति वरं जरित्रे ।

अच्छिद्रोद्गी पीपयद्यथा नः सहस्रधारा पर्यसा मही गौ. ७ [२१] (१४७६)

(१२४)

७, १-६ (पूर्वार्धस्य) मान्धाता यौवनाश्वः, ६ (उत्तरार्धस्य)- ७ गोधा ऋषिका । इन्द्रः ।
महापशक्ति , ७ पक्तिः ।

उभे यद्विन्द्र रोदसी आपप्राथोषा इव ।

महान्तं त्वा महीनां सम्राजं चर्षणीना वृवी जनित्र्यजीजन इन्द्रा जनित्र्यजीजनत् १

अवं स्म वृहृणायतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् ।

अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मौ आदिदेशति वृवी जनित्र्यजीजन इन्द्रा जनित्र्यजीजनत् २

अव त्या वृहृतीरिषो विश्वश्चन्द्रा अमित्रहन् ।

शचीभिः शक्र धनुही न्द्र विश्वामिच्छतिभि वृवी जनित्र्यजीजन इन्द्रा जनित्र्यजीजनत् ३

अव यत् त्व शतक्रतु विन्द्र विश्वानि धनुषे ।

रुधि न सुन्वते सचां सहस्रिणीभिच्छतिभि वृवी जनित्र्यजीजन इन्द्रा जनित्र्यजीजनत् ४

अव स्वेषां इवामितो विष्वक् पतन्तु द्विद्यवः ।

वृवीषा इव तन्तवो व्ययस्मद्वेत्तु दुर्मति वृवी जनित्र्यजीजन इन्द्रा जनित्र्यजीजनत् ५

वृषीं ह्यश्रुश यथा शक्तिं चिर्मधि मन्तुम ।

पूर्वेण मघवन् पवा ऽजो वया यथा यमो वृवी जनित्र्यजीजन इन्द्रा जनित्र्यजीजनत् ६

नकिर्वेवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि ।

पक्षेभिरपिकक्षेमि रत्रामि स रंमामहे

७ [२२] (१४८३)

(११८)

० कुशापे वाक्यवा । वा । मनुपुर ।

वसिष्ठ वृषे सुपुत्रासे वृषे सुपुत्रे सुपुत्रे ।	
अत्र वा विरपतिः प्रिया पुत्राणां अनुं वनति	१
पुत्राणां अनुं वनन्ती वरान् प्रपद्यामुपा ।	२
५ कुमुद ननु रत्नं वप्रहं मनुसाकृष्योः ।	३
५ कुमार धारतं च सु विबंभुस्परि ।	४
५ कुमारमन्मपुत्रं को निरंकरं च ।	५
वधामं वदुषेयी ततो अर्धमयापत् ।	६
इह वृषस्य वदं वं देवमानं वदुष्यत् ।	
इपरं च धम्यो वृष्यी पुवं सुमिः परिष्कृता	७ [१३] (११८)

(११९)

(०) १ वृषिः, २ वाक्यवा, ३ विरपतिः, ४ कुशापे, ५ धारितवा, ६ वदं, ७ वदुष्यत् ।
(एते वदुष्यत् कुशापे) । वदं वदं वदं वदं । मनुपुर ।

वृष्यमि वृष्ये विषं वृष्ये विमर्शि वृष्ये ।	
वृष्ये विषं वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	१
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	२
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	३
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	४
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	५
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	६
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	
वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये वृष्ये ।	७ [१४] (११९)

(१३७)

७, १ भग्नाज , ० कश्यप , १ गातमः, ४ अत्रि , ० विश्वामित्र , ६ अमवग्निः,
७ वसिष्ठः । विश्वे देवा । अनुष्टुप् ।

उत देवा अवहित देवा उन्नयथा पुनः ।	
उतागंश्चकुपं देवा देवा जीवर्यथा पुनः ।	१
द्वाविमौ वार्ता वात आ सिन्धोरा परावतः ।	
वक्षं ते अन्य आ वातु परान्यो वातु यद्रपं	२
आ वात वाहि मेपज वि वात वाहि यद्रपं ।	
त्वं हि विश्वमेपजो देवानां वृत ईर्यसे	३
आ त्वागम शन्तातिमि रथो अरिप्टतातिमि	
वक्षं ते मद्रमामापि परा यक्षम सुवामि ते	४
त्रार्यन्तामिह देवा त्रार्यतां मरुतां गण ।	
त्रार्यन्तां विश्वां भूतानि यथायमरपा असत	५
आप इद्वा उं मेपजी रापो अमीवचार्तनी ।	
आप. सर्वस्य मेपजी स्तास्ते कृण्वन्तु मेपजम	६
हस्ताभ्या दशशाखाभ्या जिह्वा वाचः पुंगेगवी ।	
अनामयित्नुभ्यां त्वा ताभ्या त्वोपं स्पृशामसि	७ [२५] (१५०४)

(२३८)

६ अङ्ग आरव । इन्द्रः । जगनी ।

तव त्व इन्द्र मरुतेषु वद्वयं कृत मन्वाना व्यदर्विर्बुधुलम् ।	
यत्रां वृशस्यन्नपसो रिणन्नप कुत्साय मन्मन्त्रहाश्च वृसपं	१
जवांसृज प्रस्वं श्वञ्चर्यो गिरी नुदांज उन्ना अपिवां मधु प्रियम् ।	
अवर्धपो वनिनो अम्य दससा शुशोच सूर्यं कृतजातया गिरा	२
पि सूर्या मध्ये अमुचदर्थं त्रिवो विदद्वासाय प्रतिमानमायः ।	
इब्द्धानि पिशोरसुरस्य मायिन इन्द्रो व्यास्यच्चक्रुवो कृजिष्वना	३
अनाधृष्टानि धृषितो व्यान्य त्रिधीरदेवो अमृणवृपास्यः ।	
नात्सेय सूर्यो वनु पुर्वमा वदे गृणान शशूरशृणाद्विक्रमता	४ (१५०८)

अपुंससेना विभवा विभिनृता राजकुलद्वयं तुभ्योनि तेजसे ।
 इन्द्रैश्च बर्जाद्विभनृदिभ्यश्च पादोमभ्युत्पूरजहामुषा अन्तः
 प्रता त्वं न कुर्वसि कर्मसु बद्धं पशुमङ्गोरप्रकम् ।
 प्राणा विधानमवधा अपि धनि त्वया विमिर्झं मरति वधि विना

१
 ५ [१५] (१५५)

(१११)

१ देवदम्बरं विनाशतः । कविता ४-१ अन्ता । तिङ् १ ।

इष्यपरिभ्रंरिभिसः पुरस्तात् कविता प्योसिद्वर्षं अर्जुनम् ।
 तस्वं पूवा मंत्रये वसि विहाय लंपरवन् विन्वा मुर्चनामि प्राण
 नृबर्जां पुष विद्ये मत्वं आत्म आपसिवात् रोदसी अमरिद्विभ ।
 त विन्वाभीरभि रंधे वृताभी-ल्लुप पूर्ववरी च कुमुप
 प्रपो बुद्धः सुमर्भो वरुना विन्वा कृपामि रंधे मर्षीमि ।
 देव इव कविता सुत्यपूर्व-मू न तंषी सन्ने धर्मानाम्
 विन्वाभंशुं सोम मन्त्रुर्व्यपा सुदुर्धीस्तद्वेत्सु बरोपन् ।
 तनुम्वैविन्वां पारुष्य आत्मा पति सुर्वेव पतिभीरंपरवह
 विन्वाभंशुमि तर्मा मुषात् विन्पो मन्त्रुर्वो रजसे विन्वाभः ।
 व्हां वा सुस्पन्त वध विद्य विद्यो विन्वन्तो विद्य हर्षो अम्याः
 तद्विभविन्वुवर्षे वरीता मर्षाभ्योवुरो अस्वर्भजन्ताम् ।
 वाधां मन्त्रुर्वो अनुतामि बोध-विद्यो वृत्तं परं ज्ञानकुहीनाम्

१
 २
 ३
 ४
 ५
 ६ [१७] (१५७)

(११०)

१ कविता कवचाः । कविता कवचानुवृत्तौ १-१ विद्यारण्यकविता १ इष्यपरिभ्रंरिभिसः ।

अथे तनु कन्ने वपा वधि ध्यजन्ते अर्चयों विनाशकौ ।
 पूर्वजन्तो मर्षता धर्ममुत्पर्वं इवाधि वृत्तुर्व कवे
 शक्तुर्वर्षाः शुद्धवर्षा अन्तुर्वर्षा पर्वीवर्षि अनुवर्ष ।
 पुषं सुतपं विद्यारण्यवर्षि पूष्यसि रोदसी बुमि
 ऊर्जी मन्त्रुर्वर्षेः सुतपिदि-कर्मवर्षे वृत्तिविर्षिताः ।
 त्वे इत्त सं वृत्तुर्वर्षिर्वर्ष-विद्योर्वर्षे सुवर्षात्तः

१
 २
 ३ (१५८)

इरज्यन्नग्रे प्रथयस्व जन्तुभि—रस्मे रायो अमर्त्य ।	
स वर्शतस्य वर्षपो वि रंजसि पूणाक्षि सानसि क्रतुम्	४
इष्कृतीरमध्वरस्य प्रचेतस क्षयन्त राधसो मह ।	
राति वामस्य सुभगा महीमिष दधांसि सानसि रयिम्	५
ऋतावान महिष विश्वदर्शत—मग्नि सुह्यार्य दधिरे पुरो जना ।	
शुक्लैर्ण सप्रथस्तम त्वा गिरा देव्य मानुषा युगा	६ [२८](१५२२)

(१५१)

६ जग्निस्तापस । विश्वे देवा । अनुष्टुप ।

अग्ने अच्छा ववेह नः प्रत्यङ् नः सुमना भव ।	
प्र नो यच्छ विशस्पते धनुदा असि नस्त्वम	१
प्र नो यच्छत्वयमा प्र भगुः प्र बृहस्पति ।	
प्र देवा प्रोत सुनृता रायो वेवी ददातु न.	२
सोम राजानमवसे ऽग्निं गीर्भिर्हवामहे ।	
आवित्यान् विष्णु सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्	३
इन्द्रवायू बृहस्पतिं सुहवेह हवामहे ।	
यथा नः सर्ष इज्जन सर्गत्यां सुमना असत्	४
अर्यमण बृहस्पति—मिन्द्र दानाय चोदय ।	
वातं विष्णु सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम्	५
त्वं नो अग्ने अग्निमि—ब्रह्म यज्ञं च वर्धय ।	
त्व नो देवतातये रायो दानाय चोदय	६ [२९](१५२८)

(१४२)

८ शार्ङ्गाः— १-२ जरिता, ३-४ द्रोणाः, ५-६ सारिच्छकाः, ७-८ सत्वमिश्रः । अग्नि ।
त्रिष्टुप्, १-२ अगती, ७-८ अनुष्टुप् ।

अयमग्ने जरिता त्वे अंभुषुषि सहसं सुनो नत्तय न्यवस्त्याप्यम् ।	
मद्र हि शर्म त्रिवरुथमस्ति त अरि हिसानामपं त्रिद्युमा कृधि	१
प्रवत् ते अग्ने जर्निमा पितृयत. साचीष विश्वा मुर्वना नृत्यसे ।	
प्र सत्तयं प्र सन्निपन्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुपा इष त्मना	२ (१५३०)

अथ वा उ वरिं वृषसि वसं—पुहोस्य वरुणस्य स्वधाथः ।
 उत सिन्ध्या उरुवर्णं प्रवन्ति वा मे हेमि तविधीं वृषधाम १
 पशुधर्मं विधायो वसि वसुत् पुर्वमेवि प्रपार्थिन्वि सेतां ।
 प्रथ ते वरुणं अनुवासीं शोचि—वतिषु स्मर्षु वसति व सुर्व २
 मरुतसु मेवंपो वरुण एवै विपानं वृहतो रथाथः ।
 वृहत् पथी अनुवर्षेजानो नर्वृष्टानामन्वेति मूर्ध्वि ५
 उत ते सुवर्णां विष्णाम्भु तं अवि—वत तं अथै वसतानस्य वाजाः ।
 वरुणवसु नि वंशु वरुणस्य अथ लाघ विन्धे वरुणः वसन्तु ६
 अयासिन् नवर्षं समुहस्यं विविर्षणम् ।
 अयं कृणुष्येत्त पन्थं तेन पाप्मि वसुं अनु ७
 आप्ते ते पुराण्ये वृषी रोहसु पुष्पिणीः ।
 वृषाथं पुनर्वीकासि समुहस्यं वृषा इत ८ [१] १११

[अथर्ववेद-भाषा ७८ व १-११]

(१११)

१ वरुणो वाजाः । अथर्ववेद । अथर्ववेद ।

त्वं विवर्षिष्यस्य—वर्षुमन्तं न वसति ।
 वृषीर्षन्तं पशुं वृष एते न कृणुषो नर्वन् १
 त्वं विवर्षं न वसिषि—वोणयो पन्थत ।
 वृष्यं वृषिं न वि प्यं—वसि वरिणुवा रजः २
 मण रंषिप्रावमपि मुह्य विवांसुं विपः ।
 अथा हि वीं वृषो मण वृषः पंमणो म विमरं ३
 विधे तदां वृषावता वृषिं वृषविर्षिन्मि ।
 आ वृषः तदेन वृषी वसन्ति परीथा जरा ४
 वृषं वृषुं मंग्रह आ रजः पुर इह्रितम् ।
 वृषवप्यं वृषिपि—वर्षमेवा मृषवर्षं वृषम् ५
 आ वीं वृषिं वृषु इत मृषिप्रा विवर्षिप्रा ।
 वृषव्यं मंथं वृषु—मंथं व विवर्षिप्रा ६ [१] (१११)

(१४४)

६ नाक्षर्यः सुपर्णः, यामायन ऊर्ध्वकृशानो वा । इन्द्रः । गायत्री, २ वृहती,
५ सतोऽवती, ६ विष्टारपङ्क्ति ।

- अयं हि ते अमर्त्यं इन्द्रुरत्यो न पत्यते । दक्षो विश्वार्युर्ध्वधसे १
 अयमस्मासु काव्यं ऋभुर्वज्रो दास्वते ।
 अय विमर्त्युर्ध्वकृशानु मर्व—मूमुनं कृत्वय मर्वम् २
 पृषुः श्येनाय कृत्वन् आसु स्वासु वसंगः । अवं दीधेदहीशुवं ३
 यं सुपर्णः परावतः श्येनस्य पुत्र आभरत् । शतचक्रं योऽह्यो वर्तनिः ४
 यं ते श्येनश्चारुमवूक एवामर—वरुण मानमन्धसः ।
 एना वयो वि तार्यायुर्जीविस एना जांगार वन्धुता ५
 एवा तद्विन्द्रु इन्दुना वृषेपु चिन्द्रारयाते महि-त्यजः ।
 क्त्वा वयो वि तार्यायुः सुक्रतो क्त्वापमस्मदा सुतः ६ [२] (१५४८)

(१४५)

६ इन्द्राणी । सपत्नीयाधनम् (उपनिषत्) । अमुष्प, ६ पङ्क्ति ।

- इमां सनाम्योर्षधिं वीरुधु वलवत्तमाम् ।
 यया सपत्नीं बाधते यया सविन्दते पतिम् १
 उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति ।
 सपत्नीं मे परां धम् पतिं मे केवल कुर २
 उत्तराहर्मुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः ।
 अथां सपत्नीं या ममा—धरं सार्धराभ्य ३
 नह्यस्या नाम गुग्णामि नो अस्मिन् रमते जने ।
 परमिव परावतं सपत्नीं गमयामसि ४
 अहमस्मि सहमाना ऽथ त्वमसि सासहिः ।
 उमे सहस्वती भूत्वी सपत्नीं मे सहावहै ५
 उप तेऽधां सहमाना—ममि त्वांघा सर्हीयसा ।
 मामनु प्र ते मनो वत्स गौरिव धायन् पथा वारिव धावन् ६ [३] (१५५४)

(१४१)

१ ऐरंश्वो देवमुनिः । अरुणायी । मनुष्यः

अरुणायाम्बरं पद्यम्—मुनी वा देव उरुषंसि ।	
कृपा प्राप्ते न पुंष्यसि न त्वा मीरिष विन्वतीरे	१
कृपाप्राप्तं वसते मनुष्यस्येति चिच्छिन्नः ।	
आश्रायिमिस्वि प्राश्रयं—अरुणायामिर्मिच्छिपते	२
उत मरुं इवायं—मृतु देवस्य इवपते ।	
उता अरण्यमिः श्रावं इच्छन्तीरिष सर्जति	३
गमन्ती आ इच्छति सर्जन्ती अपवचीर ।	
वत्स्रण्यपुत्रं साय—वत्स्रण्यसि मरुते	४
न वा अरण्यमिह—न्तुन्वभेजामिष्यंती ।	
मृताः फलस्य मृग्यार्थं यथाकामं नि पद्यते	५
आत्मनमधि मृतिं वेदुधामकुंभीयताम् ।	
मार्गं मृगाणां श्रुतां—मरणानिर्जसिष्यम्	६ [४] (१४१)

(१४२)

१ सुवेवा वीरसि । इत्य अन्वो ५ विष्णु

वचं इवामि मनुमावं सुम्यं—सुम्यंशुर्वं मरुं विवेचन ।	
पुत्रे वत्सा मरुता रोमली अनु देवो सुम्यान् पुषिषी विवदिव	१
सं सुपयमिणवद्य सुपिनं कवस्तुता मरुता कृमस्यंयः ।	
व्यपिनवत् कृप्ये पर्वन्ति त्वां विन्वांनु इप्सुस्त्रिषिन्नु	२
तेषु वाकन्धि पुषुहता मृतिं कृपातो वै मरुवद्यन्तुमृष्यम् ।	
अर्धमिह ह्ये मरुति परिन्ति सुभरुतांवा श्रुतिमुव्यति मरुं	३
न इह प्रथः सुपुंरम्य वाद्यन्तु—मनु वो अस्तु रोद्रे विवदन्ती ।	
त्वाकुंभी मरुवन सुम्यंयवः सुध व वाजं मरुं यन्ता मुमि	४
धीषि मरुत्या मृग्यान् उव कुंषि मरुवद्यन्तुमृषि मुम ।	
१ विद्य मरुता न मृगी सिन्ध न इत्य इवसे विवदन्त	५ [५] (१४२)

(१४८)

५ गृह्योत्तर । इन्द्र । विष्टु ।

- सुष्वाणास इन्द्र स्तुमसिं त्वा समरासं च तुविनृम्या वाजंम् ।
 आ नो मर सुवित यस्य चाकृन् त्वना तना मनुयाम् त्वानां । १
 ऊष्वस्त्वामिन्द्र शूर जातो वासीर्षशः सूर्येण सह्या ।
 गुहां तित गुह्यं गृह्यमप्यु विप्रमसि प्रसवणे न मोमंम २
 अथा वा गितो अन्यं च विद्वा नृपीणा विप्रः सुमति चक्रान ।
 ते म्याम ये रणयन्त सोमं रणेनैत तुभ्यं रथोक्त्वा भिक्षे ३
 इमा ब्रह्मन्तु तुभ्यं शसि दा नृभ्यो नृणा शूर शव ।
 तेभिर्मव सक्तनुर्युं चाकृन्नुत त्रायस्व गृणत उत स्तीन ४
 शुधी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे येन्यस्यार्क ।
 आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वा रुमिनं निद्रेद्रवयन्त वक्रां । ५ [६] (१५७०)

(१४९)

५ अर्चन् हेरण्यस्तुप । सविता । विष्टुप ।

- सविता यन्त्रे पृथिवीमरम्या दस्कम्भने सविता धामंहहत ।
 अर्धमिवाधुक्ष ह्युनिमन्तरिक्ष मूर्तेर् ब्रह्म सविता समुद्रम् १
 यत्रा समुद्र स्कमितो व्योन्त दपां नपात् सविता तस्य वेद ।
 अतो मूर्त आ उत्थित रजो स्तो द्यावापृथिवी अप्रथेताम २
 पश्चेद्यमन्यवभवद्यजन्तु मर्मर्त्यस्य भुवनस्य मूना ।
 सुपर्णा अद्भ्र सवितुर्गर्त्मान् पूर्वी जात स उ अस्थानु धम ३
 गाव हव ग्राम युषुधिरिवाश्वान् वाभ्रेव वत्स सुमना दुहाना ।
 पार्तिरिव जायाममि नो न्येतु धर्ता द्विवः सविता विश्ववारः ४
 हिरण्यस्तूपः सवितुर्यथा त्वा ऽऽ द्विरसो जुह्वे वाजे अस्मिन् ।
 एवा त्वावृक्षवमि वन्दमान सोमस्येवांशु प्रति जागराहम् ५ [७] (१५७५)

(१५०)

५ सृष्टीको वासिष्ठः । अग्निः । श्रुती, ४-५ उपरिष्टाज्योतिः, ४ जगती वा ।

- समिन्द्रश्चित् समिध्यसे कुवेभ्यो हव्यवाहन ।
 आदित्ये रुद्रेवसुमिन् आ गहि सृष्टीकार्यं न आ गहि १ (१५७६)

अत्र पुत्रसिद्धे रक्षा अनुसुप्त उपपत्तिः । २
 अतीतत्वा समिधान् इत्यम्ह इष्टीकार्ये इत्यम्ह
 त्वामुं प्रत्यवदत्तं सिन्धुवारी पुन चिदा । ३
 अत्र इष्टी वा रक्षे नः प्रियवतान् इष्टीकार्ये प्रियवतान्
 अमिष्टो वेदान्तममन्त पुण्ड्रिणा अति मनुष्युः कर्षु लक्ष्मिणि । ४
 अति मुदा कर्षुप्रवर्षे इष्टे इष्टीर्षे कर्षुप्रवर्षे
 अमिष्टो भवति मरिचिः शर्वः कर्षुः कर्षुः सुवर्षुः सुवर्षुः । ५ [६] (१०५)

(११)

१ अत्रा कर्षुवर्षे भवति । अनुसुप्त

अत्रायां समिध्या अत्रायां इत्ये इतिः । १
 अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । २
 अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । ३
 अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । ४
 अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । ५ [१] (१०५)

(११)

विश्वकर्षुः ११० १११-११२

१ अत्रायां कर्षुवर्षे भवति । अनुसुप्त

अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । १
 अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । २
 अत्रायां योस्य कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः कर्षुः । ३ (१०५)

वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।	
धि मन्पुमिन्द्र वृत्रह इमित्रस्यामिदासतः	३
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।	
यो अस्माँ अमिदास त्यर्धर गमया तमः	४
अपेन्द्र द्विपुतो मनो ऽपु जिज्यासतो वृधम् ।	
वि मन्योः शर्म यच्छ वरीयो यवया वृधम्	५ [१०] (१५९०)

(१५२)

५ वेपञ्जामय इन्द्रमातरः । इन्द्रः । गायत्री ।

इन्द्रयन्तीरपुस्युष इन्द्रं जातमुपासते । मेजानासः सुवीर्यम्	१
त्वमिन्द्र बलावाधि सहसो जात ओर्जसः । त्व वृपन् वृषेर्वसि	२
त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्युन्तरिक्षमतिर । उद् द्यामस्तम्ना ओर्जसा	३
त्वमिन्द्र सजोर्पस मुकं बिमर्षि बाह्वो । वज्रं शिशान् ओर्जसा	४
त्वमिन्द्रामिमूरसि विश्वा जातान्योर्जसा । स विश्वा भुव आमर्भवः	५ [११] (१५९५)

(१५४)

५ यमी वेवस्यती । भाववृत्तम् । अनुष्टुप् ।

सोम एकेभ्यः पवते घृतमेक उपासते ।	
येभ्यो मधु प्रधावति तौश्विद्विवापि गच्छतात्	१
तर्पसा ये अनाधृष्या स्तर्पसा ये स्वर्ययुः ।	
तपो ये चक्रिरे मह स्तौश्विद्विवापि गच्छतात्	२
ये युध्वन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजं ।	
ये वा सहस्रदक्षिणा स्तौश्विद्विवापि गच्छतात्	३
ये चित् पूर्वं क्रतुसार्प क्रतावान क्रतावृधः ।	
पितृन् तर्पस्वतो यम तौश्विद्विवापि गच्छतात्	४
सहस्रणीथा कुषयो ये गोपायन्ति सूर्यम् ।	
ऋषीन् तर्पस्वतो यम तपोजो अपि गच्छतात्	५ [१२] (१६००)

(१५८)

५ चभु सौय । सूर्यः । गायत्री, २ स्वरदा ।

सूर्या नो विवस्पातु वातो अन्तरिक्षात् । अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः ।	१
जोषां सवितर्यस्य ते हरः शत स्रवा अर्हति । पाहि नो विद्युत्तः पतन्त्या ।	२
चक्षुर्नो वेवः सविता चक्षुर्न उत पर्वत । चक्षुर्धाता दधातु न ।	३
चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे चक्षुर्विस्यै तनूभ्य । स चेद वि च परयेम ।	४
सुसदृशं त्वा वय प्रति परयेम सूर्य । वि परयेम नृचक्षाम ।	५ [१६] (१६२०)

(१५९)

६ पोलोमी शची । शची (आत्मान तुष्टाय) । अनुष्टुप् ।

उदूसौ सूर्यो अगा दुव्य मामको भगः ।	
अहं तद्विद्वला पतिं मुभ्यसाक्षे विपासुहि ।	१
अह केतुरह मूर्धा ऽहमुग्रा विवाचनी ।	
ममेवमु कर्तुं पतिं सेहानाया उपाचरेत् ।	२
मम पुत्राः शत्रुहणो ऽथो मे दुहिता विराट् ।	
उताहर्मस्मि सजया पत्यौ मे श्लोकं उत्तम ।	३
येनेन्द्रो हविषा कृत्य भवद् द्युभ्युत्तम ।	
इदं तर्वकि देवा असपत्ना किलाभुवन् ।	४
असपत्ना सपत्नघ्नी जयन्त्यग्निभूर्धरी ।	
आवृक्षामन्यासा वर्चा राधो अस्थेयसामिव ।	५
समजिषमिमा अहं सपत्नीरग्निभूर्धरी ।	
पथाहमस्य धीरस्य विराजानि जनस्य च ।	६ [१७] (१६२६)

(१६०)

५ पूरणो धैभ्यामित्रः । इन्द्रः । त्रिष्टुप् ।

तीयस्याभिवपसो अस्य पाहि सर्वरथा वि हरीं इह मुञ्च ।	
इन्द्र मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन् तुभ्यमिमे सुतासं ।	१
तुभ्यं सुतास्तुभ्यं सुतोत्वांसु स्त्वां गिरुः श्वाञ्ज्या आ ह्वयन्ति ।	
इन्द्रेषमथ सर्वेन जुषाणो विश्वस्य विद्वो इह पाहि सोमम ।	२
य उंशता मर्नसा सोममस्मै सर्वहृवा वेवकामं सुनोति ।	
न गा इन्द्रस्तस्य परा वदाति प्रशस्तमिच्चारकमस्मै कृणोति ।	३

(१६२९)

अनुभ्यस्यो मयात्वा अंभ्य वा अंसी रथम् न मुनासि शोभ्यम् ।
 निरंशुडी मुचका ते इंधानि अशुद्धिषा इन्तपमानुद्विष्टः ४
 अशुद्धाकन्तो मुचयन्ता अशुद्धाकन्तो इंधांशु त्वापंगान्तुवा रं ।
 आमुर्वन्तस्तं मुमती नवापां उपमिन्तु त्वा मुनीं हुविम ५ [१८] (१११०)

(१११)

वाजाकन्तो वरुनाशुद्धः । अशुद्धो वाजाकन्तं वा । निन्दु ५ अशुद्धः ।

मुचामिं त्वा हुविषा जीवन्तु च—मंजालशुद्धावुत्तं पंचपुष्पान् ।
 पाहिर्जपाय पविं वितर्षिं तस्यां इन्द्राक्षी म मुमुकवत्मेनम् १
 पविं शिवावुर्विं वा पंगो पविं मृत्योरेन्तिकं मीत पुष ।
 तमा इंधानि मिंकेतुपस्था—इंधांमिन् अतस्पांवाय २
 अशुद्धाशुद्धं अतस्पांवेव अतस्पांवा हुविषाइंधांमिन् ।
 इन्तं पधेवं अशुद्धो नपासी—इंधा विन्वस्व इतिस्व पापम् ३
 अतं मीव अतस्पा वधेमानः अतं इंधानानुत्तं वरुनाम् ।
 अतमिन्वादी मंजितं इन्द्राक्षीः अतस्पांवा हुविषुं पुर्वं ४
 अशुद्धं त्वाविं त्वा पुनरापां पुर्वम् ।
 अशुद्धं अशुद्धं तु अशुद्धः तस्पांवां तद्विषय ५ [१९] (१११०)

(१११)

५ अशुद्धो अशुद्धः । अशुद्धः । अशुद्धः ।

अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः ।
 अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः । १
 अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः । २
 अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः । ३
 अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः । ४
 अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः अशुद्धाक्षीः । ५ [२०] (१११०)

यस्त्वा स्वोन्न तमसा मोहयित्वा निषद्यते ।
 ज्ञां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि

६ [२०] (१६२२)

(१६३)

६ विषुदा काश्यपः । यक्षमनाशनम् । अनुष्टुप् ।

अक्षीम्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां हृषुकावधि ।

यक्ष्मं शीर्षण्यं मुस्तिष्काञ्जिह्वाया वि वृहामि ते १

ग्रीवाम्भ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनुक्यात् ।

यक्ष्मं दोषण्यं मसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते २

आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोर्द्वयावधि ।

यक्ष्मं मर्तन्नाभ्या यक्तः प्लाशिम्यो वि वृहामि ते ३

ऊरुभ्यां ते अष्टीवन्द्या पाष्णिभ्या प्रपदाभ्याम् ।

यक्ष्मं श्रोणिभ्या मासवृद्धससो वि वृहामि ते ४

मेहनादनकरणा लोमभ्यस्ते नस्त्रेभ्यः ।

यक्ष्मं सर्वस्मावात्मनस्तमिद वि वृहामि ते ५

अन्नादन्नाहोन्नोहोन्नो जात पर्वणिपर्वणि ।

यक्ष्मं सर्वस्मावात्मनस्तमिद वि वृहामि ते ६ [२१] (१६४८)

(१६४)

५ प्रचेता भ्राञ्जिरसः । दुःस्वप्ननाशनम् । अनुष्टुप् ३ त्रिष्टुप्, ५ पद्यक्ति ।

अपेहि मनसस्पते ऽपं काम पुरश्चर ।

परो निर्झेत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः १

मद्रं वै वरं वृणते मद्रं युञ्जन्ति वक्षिणम् ।

मद्रं वैवस्वते चक्षुर्वहुत्रा जीवतो मनः २

यवाशसा निःशसाभिशसो पारिम जाग्रतो यत् स्वपन्तः ।

अग्निर्विश्वान्यप बुष्कृता न्यजुष्टान्यारे अस्मद् वधातु ३

पर्विन्द्रं ब्रह्मणस्पते ऽमिद्रोह चरोमसि ।

प्रचेता न आङ्गिरसो द्विपता पात्वंहस ४

अजंभ्राद्यासनाम् चाऽभूमानांगसो वृयम् ।

जाग्रत्स्वप्नः सकल्प. पापो य द्विधमस्त स कञ्छतु यो नो द्वेष्टि तमुञ्छतु ५ [२२] (१६५३)

(११५)

५ वैश्वदेवः कपिलः । विश्वे देवाः । विष्णुश्च ।

- देवाः कुपोतं इक्षितो वसिष्ठश्च । इतो निषेधेन इत्यानुगमम् ।
 तस्मा अर्थात् कृष्णान्त्रं निष्कर्मिणीं । इं यो अस्तु विष्णु इं यन्मुष्ये १
 द्विः कुपोतं इक्षितो नो अस्व-भ्रातृ इवाः सङ्गमे गृहेषु ।
 अक्षिर्हि विवां पुरुषी इक्षितः । परं द्वेति प्रक्षिप्ये नो वृषकम् २
 द्वेति वृक्षिणी न इमात्पुत्रस्य-सुपुत्रं एवं कृन्तुते अक्षिधामम् ।
 नो नो मोक्षंस्तु पुत्रवैभवास्तु । नो नो विधीयिषु इवाः कुपोतः ३
 यन्मुष्ये इति श्लोकान्तरात् कुपोतः पुत्राद्यो कृष्णोति ।
 वस्व इतः प्रहितं पुत्रं पुत्रात् । तस्व इवात्तु त्वा अस्तु मूर्खत्वं ४
 इवा कुपोतं पुत्रं पुत्रोप-सितं सर्वतः पति म् संपद्यस्व ।
 संसेवयन्तो इक्षितानि विन्वा । इक्षितान् इ ऊर्जे व पंथात् परिक्षा ५ [११] (११५)

(११६)

५ कपिलो वैश्वदेवः कपिलः काकिलं वा । कपिलश्च । यन्मुष्ये, ५ व्याख्येयम् ।

- कपिलं वा सङ्गन्तवां सुपत्न्यां विधातुष्विह ।
 इत्याहुं साङ्गन्तं वृषि विपत्तिं शोषंति गन्धाम् १
 अङ्गवन्ति तपस्त्रो-न्त्रं इवापरिप्यो कर्षणः ।
 अथः सुपत्नां मे पत्नी-प्रिये सर्वे अमिर्क्षिताः २
 अङ्गवन्ति बोधयि पद्मा-भ्युमे आसीं इह उपचां ।
 वाचस्पत्यो वि वसिष्ठश्च । इवा म्दर्वन्तं क्वान् ३
 अग्निमुष्णामामे सिन्धुकेनेषु धावां ।
 आ वसिष्ठमा धं इव-न्त्र शोषं लभेति इह ४
 पोष्णके व आशुषा-न्त्रं सुपातुषुषम् । आ यो वृक्षयन्तुष्विह ।
 अङ्गवन्तु कर्षणं । अङ्गवन्तं इवेदुषा-न्त्रमुष्णकं यन्वर्षणम् ५ [११] (११६)

(११७)

५ विष्णुर्देव-उत्पत्तौ । इह, १ शौच-वस्व-इहस्यति-यन्मुष्ये-
 वस्व-काल-विष्णुः । कपिली-

- यन्मुष्येति चरि विष्णुते यन् । त्वं कृष्णं कुतसंस्व पजति ।
 त्वं वृषि कुक्षीरान् वसिष्ठि । त्वं तप्ये परित्यज्यन्तुः पति १ (११७)

स्वर्जितं महिं मन्वानमन्धसो	हवामहे परिं शक्र सुतो उरप ।	
इम नो यज्ञमिह बोध्या गहि	स्पृधो जयन्त मघवानमीमहे	२
सोमस्य राज्ञो वरुणस्य धर्मणि	वृहस्पतेरनुमत्या उ शर्मणि ।	
तवाहमद्य मघवधुपस्तुतो	धातुर्विधातः क्रलशौ अभक्ष्यम	३
प्रवृत्तो मुक्षमकरं चरावपि	स्तोमं वेमं प्रथमः सूरिरुन्मृजे ।	
सुते सातेने यद्यागमं वा	प्रति विश्वामित्रजमदग्नी दमे	४ [२५] (१६६७)

(१६८)

४ अनिलो धातायनः । वायुः । त्रिष्टुप् ।

वातस्य नु महिमान् रथस्य	रुजन्निति स्तनयन्नस्य घोषः ।	
त्रिविस्पृग्यात्यरुणानि कृण्व	त्रुतो एति पृथिव्या रेणुमर्मन्	१
स प्रेरति अनु वातस्य विष्टा	ऐनं गच्छन्ति समनं न योषां ।	
ताभिः सपुक् सरथं देव इयते	ऽस्य विश्वस्य मुवन्नस्य राजा	२
अन्तरिक्षे पृथिमिरियमानो	न नि विशते कतमच्छनाहं ।	
अपां सस्ता प्रथमजा कृतावा	के स्विज्जात कुत आ बभूव	३
आत्मा देवाना मुवन्नस्य गर्भो	यथावश चरति देव एष ।	
वोषा इवस्य शृण्विरे न रूप	तस्मै वाताय हविषा विधेम	४ [२६] (१६७२)

(१६९)

४ शबरः शार्शवत । गाय । त्रिष्टुप् ।

मपोभूवातो अमि वातृसा	ऊजंस्वतीरापधीरा रिशन्ताम् ।	
पिवस्वतीर्जविधन्याः पिब	न्ववसाय पद्वते रुद्र मृळ	१
याः तरूपा विरूपा एकरूपा	यासांमग्निरिष्ट्या नामानि वेदः ।	
या अङ्गिरसस्तपमेह चकु	स्ताभ्यं पर्जन्य महि शमं यच्छ	२
या देवेषु तन्वमिरेपन्त	यासा मोमो विश्वां रूपाणि वेदः ।	
ता अस्मभ्य पर्यसा पिन्वमाना	प्रजावतीरिन्द्र गोहे रिरीहि	३
भुजायतिर्मर्यामता रराणो	विश्वेदेवै पिनुभिः सविक्रानः ।	
शिवा मतीरुप नो गोमृन्नाक	स्तामा वय प्रजया म संदेम	४ [२७] (१६७५)

(१००)

३ विद्यार लोको । इतो । वल्लो, ३ भावतत्परसिद्धि ।

विद्याह इत्यत्र विन्दु लोम्बं मन्वापूर्वप्रद्वयकोवचिद्वृत्तम् ।
 वसन्तमूर्त्तौ चो अत्रिर्लक्ष्मि लब्धं कुमाः पुण्येव पुत्रया वि पंजति १
 विद्याह इत्यत्र सुमूर्त्तं वाजुसमर्त्तं वसन्तं त्रिको पुत्रवं सुवमपरितम् । २
 अत्रिणा वृत्तया वसन्तमूर्त्तं ज्योतिर्वक्त्रे अमृतासं वसन्तम् ३
 इव वेत्तुं ज्योतिषु ज्योतिर्वजुत्वं विन्दुकिर्त्तुज्जिमुप्लो इत्यत्र । ४
 विद्याहाह ध्रानो मन्त्री सुपी इत्यत्र उरु पंजये इव जोतो अजुत्तम् ५
 विद्याज्ज्योतिषु स्वर्ग-रगंज्यो रोपुनं विदुः ।
 वेनेवा विन्वा सुर्वताम्बामृता विन्दुर्कर्वना विन्दुर्कर्वयता ४ [१००] (१००)

(१०१)

३ इतो अनेका । इत्त । वाचसी ।

त्वं त्वस्मिन्तो एतु-मिन्नु कर्वाः सुताकंसः । कर्त्तुंकोः लोमिन्तो इत्यत्र १
 त्वं मुक्तासु सेकंसु सिरोज्जं लुचो मंठ । कर्त्तुंकोः लोमिन्तो इत्यत्र २
 त्वं त्वस्मिन्नु कर्त्तु-मन्वापूर्वप्रद्वयको वसन्तम् । मुहुः वजा मनुस्वये ३
 त्वं त्वस्मिन्नु सुर्वे इत्या कर्त्तुं पुस्तुंवि । कुकर्त्तुं विद्विरो कर्त्तुं ४ [१०१] (१०१)

(१०२)

३ कर्त्तुं अत्रिणा । कर्त्तुं । विन्वा विद्वत् ।

जा पश्चि कर्त्तुवा इत्यत्र पादो लक्ष्मि वसन्तं पुनर्वसिः १
 जा पश्चि कर्त्तुवा विन्वा अत्रिणा जातुकर्त्तुवा सुताकंसि २ [१०२]
 विन्वा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र ३
 उवा अत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र ४ [१०२] (१०२)

(१०३)

३ अत्र अत्रिणा । इत्यत्र कर्त्तुवा ।

जा कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र १
 विन्वा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र कर्त्तुवा इत्यत्र २ [१०३] (१०३)

इहैवेधि मापं च्योष्टाः पर्वत इवाविचाचलिः ।	
इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय	२
इमामिन्द्रो अवीधरद् ध्रुव ध्रुवेण हविषा ।	
तस्मै सोमो अधि ब्रवत् तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः	३
ध्रुवा द्यौरुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वतो इमे ।	
ध्रुव विश्वमिद जगद् ध्रुवो राजा विशामयम्	४
ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुव वेवो बृहस्पतिः ।	
ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्र धारयतां ध्रुवम्	५
ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ऽमि सोमं सृशामसि ।	
अथो त इन्द्रः केवली विशो बलिह्वतस्करत्	६ [३१] (१६९३)

(१७४)

५ अभीषर्त आङ्गिरसः । राजा । अनुष्टुप् ।

अभीषर्तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।	
तेनास्मान् ब्रह्मणस्पते ऽमि राष्ट्राय वर्तय	१
अमिवृत्य सपत्ना नमि या नो अरतयः ।	
अमि पृतन्यन्तं तिष्ठता ऽमि यो न इरस्यति	२
अमि त्वा वेवः सविता ऽमि सोमो अवीधुतत् ।	
अमि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथासंसि	३
येनेन्द्रो हविषा कृत्य भवद् द्युम्युत्तमः ।	
इद तर्दकि देवा असपत्नः किलाभुवम्	४
असपत्नः संपत्नहा ऽमिराष्ट्रो विपासहिः ।	
यथाहमेपां भूतानां विराजानि जर्नस्य च	५ [३२] (१६९८)

(१७५)

४ ऊर्ध्वग्रावा सर्प आर्हुदि । ग्रावाणः । गायत्री ।

प्र वो ग्रावाणः सविता वेवः सुवतु धर्मणा । ध्रुवुं युज्यध्व सुव्रत	१
ग्रावाणो अपं बुच्छुना मपं सेधत दुर्मतिम् । उस्त्राः कर्तन भेषजम्	२

(१७००)

प्राचांशु उपरिप्या मदीपमत्तं मुजोवधः । कुन्तो वरुणो मुजवधम्
 प्राचांशुः सखिता मु वा वृषं सुभ्यु धर्मया । बर्जयन्नाथ मुन्मुने

१
 ४ [१३] (१००५)

(१०१)

४ वृषात्प्राचीना । १ कर्मण १-४ मन्विः । अनुवृत् १ मन्विः ।

१ मुजवधं कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा ।
 क्षात्रं वे सिन्धुवात्प्राचीने ऽध्वं प्रेम् न कर्तारम्
 २ व वृषं वृष्या विद्या मया प्रातर्बधत् ।
 कृष्या नो कर्मण्युत्तम्
 ३ अनुवृत् १ व वृषं वृष्या इति कर्म कर्मणा ।
 ४ एते न वातुमीकुणो वृषीयन्तेतस्ति त्वमा
 अनुवृत्तिर्बधत् त्वप्राचीना कर्मणा ।
 ५ त्ववृत्तिर्बधत् इति कर्म वृषो वृषीयन्ते कर्मणा

१
 २
 ३

४ [१४] (१००५)

(१०२)

१ एतेषां कर्मणा । मन्विः । अनुवृत् १ कर्मणा ।

१ अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा सिन्धुवात्प्राचीने ।
 २ अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा सिन्धुवात्प्राचीने ।
 ३ अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा सिन्धुवात्प्राचीने ।

१
 २
 ३ [१५] (१००५)

(१०३)

१ मन्विः । अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा । मन्विः ।

१ अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा सिन्धुवात्प्राचीने ।
 २ अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा सिन्धुवात्प्राचीने ।
 ३ अनुवृत्तिर्बधत् कर्मणा वृषात्प्राचीना कर्मणा सिन्धुवात्प्राचीने ।

१
 २ (१०११)

गच्छिद्यः शर्वसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिपापस्ततान् ।
 स्रसाः शतसा अस्य रहिर्न स्मा वरन्ते युवति न शयीम

३ [३६] (१७१२)

(१७९)

३ क्रमेण- मिथिरौजीनरः, काशिगज प्रतदना, रौद्रिदभ्यो वसुमनाः । इन्द्र । त्रिष्टुप् १ अनुष्टुप् ।

उत्तिष्ठताव पश्यते न्द्रम्य भागमृत्विष्यम् ।

यदि धातो जुहोतन्न यद्यध्रातो ममत्तन

१

इत हविरो प्विन्द्र प्र याहि जगाम सूरौ अध्वनो विमंध्यम ।

रि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपतिं चरन्तम्

२

इत मन्य ऊर्धनि धातमग्नौ सुश्रात मन्ये तद्वत नवीय ।

अप्यंदिनस्य सर्वनस्य दुधः पिबेन्द्र वज्रिन् पुरुकृज्जुपाण

३ [३७] (१७१५)

(१८०)

३ जय येन्द्रः । इन्द्र । त्रिष्टुप् ।

ससाहिषे पुरुहूत शत्रुञ्जयेष्वस्ते शुष्म इह रातिरस्तु ।

न्मा भर वक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्

१

गो न भीमः कुचरो गिरिष्ठा परावत आ जगन्धा परस्वा ।

इक सशायः पविमिन्द्र तिग्म वि शत्रून् ताळ्हि वि मृधो नुदस्व

२

न्द्रं क्षत्रमभि वाममोजो ऽजायथा वृषभ चर्यणीनाम् ।

अपानुवो जनममिन्नयन्तं मुरु वेवेभ्यो अकृणोर लोकम्

३ [३८] (१७१८)

(१८१)

३ क्रमेण- प्रथो यासिष्ठः, सप्रथो भारद्वाजः, धर्म सौर्यः । विश्वे देवा । त्रिष्टुप् ।

प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामाः ऽऽनुष्टुभस्य हविषो हविषत् ।

धातुर्द्युतानात सवितुश्च विष्णो रथन्तरमा जमारा वसिष्ठ

१

अविन्वन्ते अतिहित् यदासीं द्यज्ञस्य धाम परम गुहा यत् ।

धातुर्द्युतानात सवितुश्च विष्णा भ्ररद्वाजो बृहदा चक्रे अग्ने

२

तेऽविन्वन् मनसा दीध्याना यजु ष्कृन्न प्रथम वैश्वपानम् ।

धातुर्द्युतानात सवितुश्च विष्णो रा सूर्यादभरन् धर्ममेते

३ [३९] (१७२१)

।पांममा चन नाध्वंसु धारणेपुं	। ईदो रिपुयवशंसः	२
पुत्रासो अर्दितेः प्र जीवसे मर्त्याय	। ज्योतिर्यच्छन्नयजघ्नम	३ [४३](१७३३)

(१८६)

३ चातायन उलः । धायुः । गायत्री ।

आ वातु मेपज शंमु मयोभु नो ह्रुवे	। प्र ण आर्युषि तारिपत	१
वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा	। स नो जीवातवे कृधि	२
। वात ते गृहेऽं ऽमृतस्य निधिहितः	। ततो नो देहि जीवसे	३ [४४](१७३६)

(१८७)

५ आग्नेयो वत्सः । अग्नि । गायत्री ।

ये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम्	। स नः पर्षवति द्विपः	१
परस्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते	। स नः पर्षवति द्विपः	२
रक्षांसि निजूर्ध्वति वृषा शुक्रेण शोचिषा	। स नः पर्षवति द्विपः	३
विश्वामि विपश्यति भुवना सं च पश्यति	। स नः पर्षवति द्विपः	४
अस्य पारे रजसः शुको अग्निरजायत	। स नः पर्षवति द्विपः	५ [४५](१७४१)

(१८८)

३ आग्नेय द्येन । जातधेवा अग्नि । गायत्री ।

नून जातवेदसमश्वं हिनोत वाजिनम्	। इदं नो वार्हिरासवे	१
।स्य प्र जातवेदसो विप्रवीरस्य मीळ्वुपः	। महीमियमि सुष्टुतिम्	२
। रुचो जातवेदसो देवत्रा ह्ययुवाहनीः	। तामिनो यज्ञमिन्वतु	३ [४६](१७४४)

(१८९)

३ सारंपराधी । आत्मा, सूर्यो वा । गायत्री ।

आयं गौः पुश्रिक्रमी दसदन्मातरं पुर	। पितरं च प्रयन्त्स्वः	१
अन्तश्चरति रोचना ऽस्य प्राणावपानती	। न्यख्यन्महिषो दिवम्	२
त्रिंशन्नाम वि राजति वाक् पंतद्वाय धीयते	। प्रति वस्तोरत्न द्युमिः	३ [४७](१७४७)

ऋग्वेदे गायत्र्यादिष्वन्वसां मन्त्रसंख्या ।

अन्वोपास्यन्ति	मन्त्रसंख्या ।	अन्वसां अन्वसंख्या ।	आज्ये ।
१ अन्वयी	१७	१७१	१८०
२ अन्विद्	१८	१९८	१९७
३ अनुजुर्	१९	२१८	२०४
४ पुज्यी	२१	२४१	२३१
५ अक्षिा	४	४६	४९
६ विजुर्	४७	४७१	४७७
७ अज्यी	४८	४८१	४८६
८ अतिज्यवी	५१	५०	५०
९ अज्यी	५१	५१	५१
१० अतिज्यवी	१	१	१
११ अति	१७	०	१७
१२ अक्षिा	१८	०	१८
१३ अक्षिा	४१	१	४१
१४ अक्षिा	१	१	१
१५ अक्षिा अन्वयी	१९	१	१९
१६ अक्षिा विजुर्	१	१९	२०
१७ अक्षिा विजुर्	१९	१७	१८
१८ अक्षिा अज्यी	४	१	४
१९ अक्षिा विजुर्	१	५	५
२० अक्षिा विजुर्	११	१	११
		<u>१०७७</u>	<u>१०७७</u>

वाकसिस्त्यादि सूक्तानां अन्वसां मन्त्रसंख्या ।

अन्वोपास्यन्ति ।	मन्त्रसंख्या ।	अन्वसां अन्वसंख्या ।	अज्ये ।
१ अन्वयी	१७		१७
२ अन्विद्	१८	१	१८
३ अनुजुर्	१९	५१	१९६
४ पुज्यी	२१	१	२०
५ अक्षिा	४	०	४
६ विजुर्	४७	०	४७
७ अज्यी	४८	०	४८
		<u>०</u>	<u>१११</u>
		<u>०</u>	<u>१०७</u>
		अन्वोपा १०७७	१०७७

अथ परिशिष्टानि ।

(अथ खिलसूक्तानि ।)

(१) [अ० अ० १-४-८] [अ० म० १५० सूक्तस्यानन्तरम्]

शनैश्चिद्व्य सूर्येणा—ऽऽदित्येन सहैयसा । अह यशस्विना यशो विद्यारूपमुपा ददे १
उद्यच्छद्य वि नो मज पिता पुत्रेभ्यो यथा । वीर्यायुत्वस्य हेरिषिे तस्य नो धेहि सूर्य २
उद्यन्तं त्वा मित्रमह आरोहन्त विचक्षण । पर्येम शरदः शत जीवेम शरदः शतम ३

(२) [अ० अ० २-५-१६] [अग्नेवदस्य प्रथममण्डलस्यान्ते ।]

मा त्रिभेर्न मरिष्यसि परि त्वा पामि सर्वतः । घनेन हन्मि वृश्चिकु—महिं वृण्डेनागतम् १
आदित्यरथवेगेन विष्णुबाहुवलेन च । गरुडपक्षनिपातेन भूमिं गच्छ महायशा २
गरुडस्य पातमात्रेण त्रयो लोकाः प्रकर्षिताः । प्रकृषिता मही सर्वा सशैलवनकानना ३
शार्गं नष्टचन्द्राकं ज्योतिषं न प्रकाशते ।

वेषता मयमीताश्च मारुतो न प्लवार्यति [मारुतो न प्लवार्यत्यो नमः] ४

मो सर्पं मद्रं मद्रं ते वरं गच्छ महाविप । जन्मेजयस्य यज्जान्ते आस्तीकवचन स्मर ५

आस्तीकवचनं ध्रुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा मिधते मुर्ध्नि शिशवृक्षफल यथा ६

नर्मवृषे नमः प्रातर्नर्मवृषे नमो निशि । नमोऽस्तु नर्मवे तुभ्यं त्राहि मां विपसर्पतः ७

यो जरत्कारुणा जातो जरत्कारुणा महायशाः । तस्य स्मरामि मद्र ते वरं गच्छ महाविप ८

[असिर्तिं चार्थसिद्धिं च सुनीतिं चापि यः स्मरेत् । विवा वा यदि वा राज्ञी नास्ति सर्पमय भवेत् ९]

अगस्तिर्माधवश्चैव मुचुकुंदो महायुनि । कपिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैते सुखशायिनः १००]

खिलसूक्तानि— ' परशास्त्रीय स्वशास्त्रायामपेक्षायशात्पठ्यते तत्खिलमुच्यते । "

[म० मा० ता० ३२३।१० (कु०) नीलकण्ठ-टीका]

सू० १ पाठभेदाः— १ शनैश्चिद्व्यस्येण आ० । ०रुपाण्या ददे । २ वेहि (दे० आ० ७।१।२९) ।

सू० २ पाठभेदाः— १-०मर्ह वृण्डेना० । [१ घनेन० । भयर्थ० १०।४।९] ३ जातमात्रेण । ४ भयविप्रस्ता ।

५ महायशाः । जनमेजयस्य । १० अगस्त्यो माधव० । [+ ९-१० बहुषु पुस्तकेषु नोपलभ्यते ।]

(५-६ महाभारते आवि० ५८।१५-२६ कु०)—

सर्पंपसर्पं मद्रं ते गच्छ सर्पं महाविप । जनमेजयस्य यज्जान्ते आस्तीकवचन स्मर ॥

आस्तीकस्य यत्र ध्रुत्वा या सर्पो न निवर्तते । शतधा मिधते मुर्ध्नि शिशवृक्षफल यथा ॥

८ जरत्कारुणाज्जातो, जरत्कारुणाज्जातो । भूमिं गच्छ । महायशा ।

(महाभारते आवि० ५८।१४ कु०) यो जरत्कारुणा जातो जरत्कारुणो महायशाः ।

८-९ हरेर्षु । (महाभारते आवि० ५८।१३ कु०)

असित चार्तिमन्त च सुनीय चापि यः स्मरेत् । विवा वा यदि वा राज्ञी वा नास्य सर्पमय भवेत् ॥

(११)

१ मन्तुवन्मन्तरीऽप्यर्चयत् । मन्तुवन् । मन्तुवन् ।

मन्तं च त्वत्वं चार्थी-मुलं तपुतोऽप्यर्चयत् । तपो चार्थयत् । त्वत्वं इत्यादि अर्चयत् ।
 मन्तुवन्मन्तरीऽप्यर्चयत् । मन्तुवन्मन्तरीऽप्यर्चयत् । मन्तुवन्मन्तरीऽप्यर्चयत् । मन्तुवन्मन्तरीऽप्यर्चयत् ।

(१२)

४ संवत्सरात्प्रवृत्तः । १ मन्ति । ४ संवत्सरात् । मन्तुवन् । मन्तुवन् ।

संवत्सरात्प्रवृत्तः इत्यर्थे मन्ति-मुत्सवं वा ।
 इत्यर्थे मन्ति-मुत्सवं वा । इत्यर्थे मन्ति-मुत्सवं वा । इत्यर्थे मन्ति-मुत्सवं वा ।
 १
 २
 ३
 ४ [४५] (११)

॥ इति दशमं अध्यायं समाप्तम् ॥

॥ शब्देदस्यैव समाप्ता ॥

संश्लेषणम्	
संश्लेषणम्	८०१६
संश्लेषणम्	१०००
(संश्लेषणम्) संश्लेषणम्	१००००
संश्लेषणम्	६०
(संश्लेषणम्) संश्लेषणम्	१००००

ऋग्वेदे मण्डलानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

मण्डलानि ।	सूक्तसंख्या ।	मन्त्रसंख्या ।
प्रथममण्डलस्य	१११	२००६
द्वितीयमण्डलस्य	४३	४२९
तृतीयमण्डलस्य	६०	६१७
चतुर्थमण्डलस्य	५८	५८२
पञ्चममण्डलस्य	८७	७०७
षष्ठमण्डलस्य	७५	७६५
सप्तममण्डलस्य	१०४	८४१
अष्टममण्डलस्य	९०	१६३६
नवममण्डलस्य	११४	११०८
दशममण्डलस्य	१९१	१७५४
	<u>१०१७</u>	<u>१०४७९</u>
पालक्षिस्यसूक्तानाम्	११	८०
	<u>१०२८</u>	<u>१०५५९</u>

अष्टकानुसारेण मन्त्रसंख्या ।

अष्टकानाम् ।	सूक्तानि ।	वर्गाः ।	ऋचाः ।	भक्षराणि ।
प्रथमाष्टकस्य	१२१	२६५	१३७०	४८९३१
द्वितीयाष्टकस्य	११९	२२१	११४७	५१७१८
तृतीयाष्टकस्य	१२२	२२५	१२०९	४७६३६
चतुर्थाष्टकस्य	१४०	२५०	१२८९	४९७६२
पञ्चाष्टकस्य	१२९	२३८	१२६३	४८०२२
षष्ठाष्टकस्य	१२४	३१३	१६५०	४८८१२
सप्तमाष्टकस्य	११६	२४८	१२६३	४७५६२
अष्टमाष्टकस्य	१४६	२४६	१२८१	५२१७८
	<u>१०१७</u>	<u>२००६</u>	<u>१०४७९</u>	<u>३९४२२१</u>
पालक्षिस्यसूक्तानाम्	११	१८	८०	३०४४
	<u>१०२८</u>	<u>२०२४</u>	<u>१०५५९</u>	<u>३९७२६५</u>

श्रमवेदे मायश्यादिष्वानुसृता मन्त्रसंख्या ।

अनुश्रवणम् ।	मन्त्रसंख्या ।	अनुसृता मन्त्रसंख्या ।	मन्त्रसंख्या ।
१ काण्वी	१४	१४१	१८००
२ अश्विन	१८	१९८	१८,७००
३ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
४ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
५ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
६ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
७ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
८ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
९ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१० अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
११ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१२ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१३ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१४ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१५ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१६ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१७ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१८ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
१९ अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
२० अश्विनी	१९	१९८	१८,७००
		<u>१००००</u>	<u>१,८७,१९१</u>

वायुश्रवणस्यै सूक्तानां अनुसृता मन्त्रसंख्या ।

अनुश्रवणम् ।	मन्त्रसंख्या ।	अनुसृता मन्त्रसंख्या ।	मन्त्रसंख्या ।
१ काण्वी	१४	०	१८८
२ अश्विन	१८	०	१८
३ अश्विनी	१९	१९	१९८
४ अश्विनी	१९	१	३०
५ अश्विनी	१९	०	१८८
६ अश्विनी	१९	०	१९८
		<u>०</u>	<u>१९८</u>
		<u>१००००</u>	<u>१९,७००</u>

अथ परिशिष्टानि ।

(अथ खिलसूक्तानि ।)

(१) [क्र० म० १-४-८] [क्र० म० १।५० सूक्तशान्त-तारम्]

शुनेर्ष्विद्य सूर्येणा—ऽऽवित्येन सहीपसा । अह यशस्विनां यशो विद्यारूपमुपा देवे १
 उद्यन्नय वि नो मज पिता पुत्रेभ्यो यथा । वीर्यायुत्वस्य हेशिपे तस्य नो धेहि सूर्य २
 उद्यन्तं त्वा मित्रमह आरोहन्त विचक्षण । पश्येम शरदः शत जीवेम शरदः शतम ३

(२) [क्र० म० २-५-१६] [ऋग्वेदस्य प्रथममण्डलस्यान्ते ।]

मा विभेनं मरिष्यसि परि त्वा पामि सर्वतः । युनेन हन्मि वृश्चिक्रु—महिं वृण्डेनागतम् १
 आवित्परयवेगेन विष्णुर्वाहुवलेन च । गरुडपक्षनिपातेन भूमिं गच्छ महायशाः २
 गरुडस्य पातमात्रेण त्रयो लोकाः प्रकपिताः । प्रकंपिता मही सर्वा सशैलवनकानना ३
 गर्गलं नष्टचन्द्राकं ज्योतिषं न प्रकाशति ।

प्रेषता मर्यभीताश्च मारुतो न प्लवार्यति [मारुतो न प्लवार्यत्यो नमः] ४
 भो सर्प मद्र मद्रं ते दूरं गच्छ महाविष । जन्मेजयस्य यजान्ते आस्तीकवचन स्मर ५
 आस्तीकवचनं भुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा भिद्यते मुर्ध्नि शिशवृक्षफल यथा ६
 नर्मवृषे नमः प्रातर्नर्मवृषे नमो निशि । नमोऽस्तु नर्मवे तुभ्य त्राहि मां विपसपंत ७
 यो जरुत्कारणा जातो जरुत्कारिं महायशाः । तस्य स्मरामि मद्र ते दूरं गच्छ महाविष ८
 [अस्ति चार्थसिद्धिं च सुनीतिं चापि यः स्मरेत् । विवा वा यदि वा राज्ञौ नास्ति सर्पभय भवेत् ९ ।
 अगस्तिर्माधवश्चैव मुचुकुंदो महामुनिः । कर्पिलो मुनिरास्तीकः पञ्चैते सुखशार्थिनः १० ।]

खिलसूक्तानि = ' परशास्त्रीय स्वशास्त्रायामपेक्षावशात्पठ्यते तत्खिलमुच्यते । '

[म० भा० शां० ३१३।१० (कु०) नीलकण्ठ-टीका]

सू० १ पाठभेदाः— १ शनेर्ष्वित्येन आ० । ०रूपाण्या देवे । २ । देहि (तै० ब्रा० ७।१।२२) ।
 सू० २ पाठभेदाः— १-०मह वृण्डेना० । [१ घनेन० । भयर्ष० १०।४।९] ३ जातमात्रेण । ४ भयविप्रस्ता ।
 ५ महायशाः । जनमेजयस्य । १० अगस्त्यो माघघ० । [* ९-१० बहुषु पुस्तकेषु नोपलभ्येते ।]
 (५-९ महाभारते भावि० ५८।१५-१६ कु०)—
 सर्पोपसर्प मद्र ते गच्छ सर्प महाविष । जनमेजयस्य यद्वाप्ये आस्तीकवचन स्मर ॥
 आस्तीकस्य वधः भुत्वा यः सर्पो न निवर्तते । शतधा भिद्यते मुर्धा शिशवृक्षफल यथा ॥
 ८ जरुत्कारणाज्जातो । जगत्कारणाज्जातो । भूमिं गच्छ । महायशाः ।
 (महाभारते भावि० ५८।१४ कु०) यो जरुत्कारणा जातो जरुत्कारि महायशाः ।
 ८-९ हरेत् । (महाभारते भावि० ५८।१६ कु०)
 असिर्तं चार्थमन्त च सुनीय चापि यः स्मरेत् । विवा वा यदि वा राज्ञौ वा नास्य सर्पभय भवेत् ॥
 क्र० १७

(१) [अ० अ० ४-१-२५] [अ० म० ५।४४ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

जागर्षि त्व भुवने जातवेदो जागर्षि यत्र यर्जनं हविष्मान् ।
इव हविः भ्रह्मर्धानो जुहामि तेन पासि गुह्य नाम गोनाम् १

(६) [अ० अ० ४-३ ३] [अ० म० ५।४९ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

सुकान्तेऽस्येत्नृणान्पुमाँ विरिणे वोत्रुकेऽपि या । यत्रस्तृणैरधीत तत नृणानि भवति ध्रुवम् १
वापीकृपतंजागानाँ समुर्वे गच्छ स्वाहाँ [अग्नि गच्छ स्वाहाँ] २

(७) [अ० अ० ४-३-७] [अ० म० ५।५१ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

स्वस्त्ययनं ताक्ष्यमरिष्टनेमिं महर्द्धतं वायस कुवतानाम् ।
असुरभ्रमिन्द्रससं समत्सु बृहद्यज्ञो नार्वमिवा कहेम १
अँहोमुचंभ्राङ्गिरसु गय च स्वस्त्यात्रेय मनसा च ताक्ष्यम् ।
प्रयतपाणि, शरणं प्र पद्ये स्वास्ति संत्राधेव्वमय नो अस्तु २

(८) [अ० अ० ४ २९] [अ० ५।८४ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

वर्षन्तु ते विभावरि विवो अम्रस्य विश्रुत । रोहन्तु सर्ववीजाँ न्यव ब्रह्मद्विषोँ जहि १

(९) [अ० अ० ४-४-३४] [अ० अ० ५।९५ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

आ ते गर्भो योनिमेतु पुमान् बाणं इवेपूधिम् ।
आ वीरो जायताँ पुत्रस्ते दशमास्यं १
कुरोमिं ते प्राजापत्यमाँ गर्भो योनिमेतु ते २
अनुनः पूर्णो जायताँ मश्लोणोऽपिशाचधीत ३
पुमोस्ते पुत्रो नारिं तं पुमाननुजायताम् ।
तानि मद्राणि वीजाँ न्यूपभाँ जनयन्ति नौ ३
यानि मद्राणि वीजाँ न्यूपभाँ जनयन्ति न ।
तेस्वँ पुत्रान् विन्दस्व सा प्रसूधेनुका भव ४

सू० ५।१ (अ० ५।३।२) तेन पासि० । सू० ६ पाठमेवाः— १ [निक्षिपेत्तमयत्नेन त्यक्तेऽन्यत्र मयावहम् । (अग्निवधाने) । २ तृण हस्ते धृत्वा उदके निक्षिपेत् ।] यत्र स्तृणैरधीत तदधीत स्तृणानि भव ते भव । सू० ७ पाठमेवाः— १ महावसुत । २ मय व ॥ ।

आङ्गित्यवर्णं तपसोऽधि जातो वनस्पतिस्तव वृक्षोऽथ विल्यः ।
 तस्य फलानि तपसा नुवन्तु या अन्तरा यार्थं वाह्या अलक्ष्मीः ६
 उपैतु मां देवसुखं—कीर्तिश्च मणिना सह । प्रावृभूतोऽस्मि राष्ट्रेऽस्मिन् कीर्तिमृद्धिं वृदातु मे ७
 क्षुत्विपासामला ज्येष्ठा—मलक्ष्मीं नाशयाम्यहम् । अमूर्तिमसंमृद्धिं च सर्वां निपुदं मे गृहात् ८
 गन्धशारां दुराधपां नित्यपुष्टां करीपिणीम् । ईश्वरी सर्वभूताना तामिहोपे द्वये श्रियम् ९
 मनसं काममाकूतिं वाचः सत्यमशीमहि । पशूना रूपमनूय मयि श्रीः श्रयता यशः १० [२]

कर्वमिन् प्रजा मृता मयि सभव कर्वम । श्रियं वासयं मे कुले मातरं पद्ममालिनीम् ११
 आपः सृजन्तु शिग्धानि चिह्नानि वसं मे गृहे । नि चं देवा मातरं श्रियं वासयं मे कुले १२
 आद्रां पुष्करिणीं पुष्टिं पिङ्गलां पद्ममालिनीम् । चन्द्रां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वंह १३
 आद्रां यः करिणीं पुष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम् । सूर्यां हिरण्मयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आ वंह १४
 तां म आ वंह जातवेदो लक्ष्मीमनपगामिनीम् ।
 यस्यां हिरण्यं प्रभूतं गावो वास्योऽश्वान् विन्देयं पुरुषानुहम् १५ [३]

यः शुचिः प्रयतो मृत्वा जुहुयादाज्यमन्वहम् । सूक्तं पञ्चदशसं च धीकामं सतत जपेत् १६
 पद्मानने पद्मविपद्मपत्रे पद्मप्रिये पद्मदलायताक्षि ।
 विश्वप्रिये विष्णुमनोऽनुकूले त्वत्पावपद्म मयि स नि धत्स्व १७
 पद्मानने पद्मऊरु पद्माक्षि पद्मसमवे । तन्मे भ्रजसि पद्माक्षि येन सांख्य लभाम्यहम् १८
 अश्वदायै गोदायि धनदायि महाधने । धन मे जुपतां देवि सर्वकामाश्च देहि मे १९
 पुत्रपौत्रधनं धान्यं हस्त्यश्वश्वतरी रथम् । प्रजानां भवसि माता आयुष्मन्तं करोतु मे २०
 धनमग्निधनं वायुधनं सूर्यो धनं वसु । धनमिन्द्रो बृहस्पतिर्वरुणो धनमश्विना २१ [४]

वेनतिय सोमं पिब सोमं पिबतु वृत्रहा । सोमं धनस्य सोमिनो मह्यं ददातु सोमिनं २२
 न क्रोधो न च मात्स्यं न लोभो नाशुमा मति ।
 भवन्ति कृतपुण्यानां भक्त्या धीसूक्तजापिनाम् । २३

६ मा यान्तरा०, ममान्तरा । ७ भूतःसु, ० भूतोऽस्तु, ० भूतोऽसि । ऋद्धि, वृद्धि । ११ मे गृहे ।
 १२ सृजन्तु सृजन्ति । १३ यष्करि० । यष्टिं, पुष्टिं० । पिङ्गलां पद्म०, चन्द्रा हिर० । ममा वह । १४, ०यष्टिं,
 पुष्करिणीं यष्टिं, यः करिणीं यष्टिं, पुष्करिणीं पुष्टिं, पुष्करिणीं पुष्टिं । १५, लक्ष्मी मलय० । प्रभूतिं ।
 १६ श्रियः पद्म० । १८ पद्मानने पद्म । पद्मिनि पद्मपात्रे० । १९ अश्वदायै च गोदायै धनदायै, लभता ।
 २० हस्त्यश्वविगवैःकम् । करोतु मां । २१ वरुण धनमस्तु मे, वरुण धनमस्तु ते, ० धनमस्तुते ।
 २२ मघ । २३ धीसूक्तजपकारिणाम्; भक्तानां धीसूक्तः जपेत् ।

(१०) [क्र० अ० ४-७-२०] [क्र० म० ६।४४ सूक्तस्थानम्तरम् ।]

चक्षुश्च श्रोत्रं च मनश्च वाक् च प्राणापानी देह इदं शरीरम् ।
 द्वौ प्रत्यञ्चावनुलोमौ विसर्गावित त मन्ये दशयन्त्रमुत्सम् १
 नक्षत्रं पूष्यं करीं च ब्राह्मं जघे चोक्त उदर शिरश्च ।
 रोमाणि मांसं रुधिरास्थिमज्जमेतच्छरीरं जलबुद्बुदोपमम् २
 मूर्ध्नि ललाटे च तथा च कर्णौ हनू कपोलौ ह्युबुकेस्तथा च ।
 ओष्ठी च वृन्ताश्च तथैव जिह्वा मे तच्छरीरं मुखरत्नकोशम् ३

(११) [क्र० अ० ४-८-४] [क्र० म० ६।४८ सूक्तस्थानम्तरम् ।]

सूक्तान्तेऽस्येत्तृणान्यग्ना विरिणो वोवृकेऽपि वा । यवस्तृणैरधीत तत् तृणानि भवति ध्रुवम् १
 वापीकूपतडागानां समुद्रं गच्छ स्वाहा [अग्निं गच्छ स्वाहा] २

(१४) [क्र० अ० ५-३-३०] [क्र० म० ७।३१ सूक्तस्थानम्तरम् ।]

शर्वतीः पारयन्त्येते त पृच्छन्ति वचो युजा । अभ्यारं तं यमाकेतु य एवेदमिति ब्रवन् १
 मासाकेतुं परिस्रुतं मारतीर्ब्रह्मवर्धनी । सजानाना मही माता य एवेदमिति ब्रवत् २
 इन्द्रस्त किं धिमु प्रमुं मानुनेय सरस्वतीम् । येन सूर्यमरोच्यद्येनेमे रोदसी उमे ३
 जुपस्वाग्ने अङ्गिरः काण्व मेध्यातिथिम् । मा त्वा सोमस्य बर्षुहत् सुतस्य मधुमत्तमः ४
 त्वमग्ने अङ्गिरः शोचस्व देवधीतम । आ शंतम शंतमामि रभिमिष्टिमिः शान्तिः स्वस्तिमकुर्वत ५
 शं नः कर्निकवद् नुवः पर्जन्यो अभि वर्षंतु ।
 श नो द्यावापृथिवी श प्रजाभ्यः शं न एधि द्विपदे श चतुष्पदे ६

(१५) [क्र० अ० ५-४-२२] [क्र० म० ७।५५ सूक्तस्थानम्तरम् ।]

स्वम् स्वमाधिकरणे सर्वं नि ध्यापया जन्मम् । आसुर्यमन्यान् त्वापया व्युत्पद्य जायियामहम् १
 अजगरो नाम सर्पः सर्पिरविषो महान् । तस्मिन् हि सर्पः सुधितस्तेन त्वा स्वापयामसि २
 सर्पः सर्पो अजगरः सर्पिरविषो महान् । तस्य सर्पात् सिन्धवस्तस्य गाधमशीमहि ३

सू० १२ पाठभेदाः- २ उरश्च पृष्ठीश्च, उरश्च पृष्ठश्च, उरश्च पृष्टिश्च । लोमानि । ३ हनुः ।
 सू० १३ पाठभेदाः- १ यस्तृणैरभ्ययनं तदधीति ०, यस्तृणैरभ्ययनस्तदधीति स्तृणानि भवते भव ।
 स्तृणान्य ० । यत् स्तृणैरभ्ययनं ० । सूक्तान्ते स्तृणान्यग्ना ॥ २ ॥ (पश्य पृष्ठ परिशिष्टम्)
 सू० १४ पाठभेदाः- १ ऽयन्त्येते त, यन्त्येतेद् । अभ्यार स । ध्रयत् । २ पुरुषृह । ३ सरस्वती ।
 ५ शान्तिं स्व ० । शान्तिं स्व ० ।
 सू० १५ पाठभेदाः- १ स्वमः । यामिन । ० द्वपुष यद्वपुः ० । ३ यस्य शुक्रार्तिस्त्वप ० ।

कृत्स्निको नांय सुपौं कृत्स्नापसुहृत्कम् । कुमुदहरे इ ता अजाके वो नांराकनुवर्द्धया ४
 पाईं कृत्स्निकानुस्य प्रवि काःकास्त्रिवात्वात् ।
 जम्भामिमिर्भति कुम्भतो त्रिविधं पाति कास्त्रिका ५
 आ पाईंम्भ अत्रिमिपीस्त्रिमेभि—कुम्भस्त्रिं भो मागुकेर्षं जुषस्य ।
 गृहां कुम्भानुस्यस्त्रेषु रोषां मागुस्त्रे किमुकुषेर्षीं कुषामिब ६
 कुम्भस्त्रं कुम्भस्त्रं कुम्भस्त्रं तस्य रंजात्रिपरिर्षम्भ ।
 संस्त्रिर्षंभगात्स्यपरिर्षम्भं संस्त्रिगम्भं क्त्वात् द्विर्षंभात् ७
 कृत्स्निको नांय सुपौं वो हरींविदु क्त्वात् । तस्य सुपस्यं तस्यं तुस्त्रे त्रिं कुमोऽस्तु ते ८
 वेऽस्त्रे रंजने त्रिषो वे वा सुपस्य प्रस्त्रिभु । पैवाऽस्तु क्त्वात्कृतं तेऽस्त्रं सुपेऽस्तु तस्यं ९
 पा हर्षो रंजुषामां व वा क्त्वात्कृतम् । वे वाऽस्त्रे सुपेऽस्तु तस्यं सुपेऽस्तु तस्यं १०
 तस्यं अस्तु सुपेऽस्तु वे के च त्रिविधम् । वे अस्त्रस्त्रि वे त्रिषि तस्यं सुपेऽस्तु तस्यं ११
 प्रसासुवाः पर्येऽस्त्रं क्त्वात् मास्त्रिर्षं त्रिस्त्रे त्रिस्त्रंमाः ।
 वे वेऽस्त्रानुस्य प्रपस्त्रं तस्यं त्रिस्त्रं त्रिस्त्रं त्रिस्त्रं त्रिस्त्रं १२

(११) [अ. न. ५११] [अ. न. ७७१]

तस्यं कुं पसुषे वस्त्रि तस्यं तस्यं कुम्भानुस्यंमा आर्षः ।
 तस्यं कुं पुस्त्रिस्त्रिर्षंमा तस्यं तस्यं त्रिस्त्रं त्रिस्त्रं त्रिस्त्रं १

(१०) [अ. न. ७७०] [अ. न. ७७१]

उरुस्त्रं त्रिस्त्रं तस्यं तस्यं तस्यं तस्यं तस्यं तस्यं तस्यं तस्यं १

(१८) [अ. न. ७७१] [अ. न. ७७२]

कुम्भानुस्यः सुस्त्रंकेः सुपुषा वि पूषाधुके । त्रिस्त्रिः तस्यंमा तस्यं मास्त्रिस्त्रंकेः त्रिस्त्रं १
 कुम्भानुस्यंकेः सुपुषा वि पूषाधुके । त्रिस्त्रिः तस्यंमा तस्यं मास्त्रिस्त्रंकेः त्रिस्त्रं २
 केः सुपुषा वि पूषाधुके । त्रिस्त्रिः तस्यंमा तस्यं मास्त्रिस्त्रंकेः त्रिस्त्रं ३

१ वासुदेव उवाच २ अस्त्रंकेः सुपुषा वि पूषाधुके । त्रिस्त्रिः तस्यंमा तस्यं मास्त्रिस्त्रंकेः त्रिस्त्रं ३
 * १ ११ वं काले (वा. न. ११-८, ९) । (११) [अ. न. ७७१]
 २ १२ वा. न. ११-१ ३ वा. न. ११-१ ४ वा. न. ११-१ ५ वा. न. ११-१
 ६ १६ वा. न. ११-१ ७ वा. न. ११-१ ८ वा. न. ११-१ ९ वा. न. ११-१

प्राजापत्य पवित्रं शतोद्याम हिरण्मयम् । तेन ब्रह्मविदो वयं पुत्र ब्रह्म पुनीमहे	४
इन्द्रः पुनीती सह मां पुनातु सोमं स्वस्त्या वरुणः सुमीच्या ।	
यमो राजा प्रभुणाभिं पुनातु मा जातर्षेदा मूर्जर्यन्त्या पुनातु	५
अपयस्तु तपस्तेषु सर्वे स्वर्गजिगीषवः । तपन्तस्तपसोऽग्रेण पावमानीर्कचोऽब्रुवन्	६ [१]
यन्मे गर्भे वसंतं पापमुग्र यज्जायमानस्यं च किञ्चिद्वन्यत ।	
जातस्यं च यच्चापि च वर्धते मे तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	७
मातापित्रोर्यन्त्र कृतं वचो मे यत् स्थावर जङ्गममाब्रुव ।	
विश्वस्य तत् प्रहृषित वचो मे तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	८
गोघ्नात् तर्करत्वात् स्त्रीवधाद्यच्च किल्बिषम् ।	
पापकं च चरणेभ्यस् तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	९
ब्रह्मवधात् सुरापाणात् स्वर्णस्तेयाद् वृषलिगमनमैथुनसंगमात् ।	
गुरोर्वाराधिगमनाच्च तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१०
मालघ्नान्मातृपितृवधान्द्रुमितस्करात् सर्ववर्णगमनमैथुनसंगमात् ।	
पापेभ्यश्च प्रतिग्रहात् सद्यं प्रहरति सर्वदुष्कृतं तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	११
कर्षिकयाद्योनिदोषाद् मक्षान्द्रोज्यात् प्रतिग्रहात् ।	
असभोजनाच्चापि नृशंसं तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१२
दुर्यष्टं दुरधीत पापं यच्चाज्ञानतो कृतम् ।	
अयाजिताश्वासंयाज्यास् तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१३
असन्नमज्ञं यत् किञ्चिद्भूयते च हुताग्ने ।	
सर्वत्सरकृतं पापं तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१४
कृतस्य योनेयोऽमृतस्य धाम विश्वा देवेभ्यः पुण्यगन्धाः ।	
ता न आपः प्र वहन्तु पापं शुद्धा गच्छामि सुकृतांस्तु लोकं तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१५ [२]
पावमानीः स्वस्त्ययनी योभिर्गच्छति नान्नुनम् ।	
पुण्यांश्च मक्षान् मक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति	१६
पावमानीं पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वतीम् । पितृस्तस्योर्षं वर्तेत क्षीरं सर्पिमधूजुकम्	१७

५ सुनीती, पुनीहि । मां । मोर्जयन्त्या, ऊर्जयन्त्या । १० वृषलि(ली)गमन० । १० दारादि ग०, दाराभिग० ।
१७ पावमानीः, पावमानीं, पावमान । ऋषिस्तस्योप तिष्ठे० ।

प्राजापत्य पवित्रं शतोद्याम हिशणमयम् । तेन ब्रह्मविदो वय पुत ब्रह्म पुनीमहे	४
इन्द्रः पुनीती सह मा पुनातु सोमं स्वस्त्या वरुणः समीच्या ।	
यमो राजा प्रमृणामि. पुनातु मा जातवेदा मूर्जयन्त्या पुनातु	५
ऋषयस्तु तपस्तेषु सर्वे स्वर्गजिगीषवः । तपन्तस्तपसोऽग्रेण पावमानीर्कचोऽश्रुवन्	६ [१]
यन्मे गर्भे वसतः पापमुग्र यज्जायमानस्य च किञ्चिदन्यत् ।	
जातस्य च यच्चापि च वर्धतो मे तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	७
मातापित्रोर्वृक्ष कृत वचा मे यत् स्थावर जङ्गममात्रभूव ।	
विश्वस्य तत् प्रहृषित वचो मे तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	८
गोघ्नात् तस्करत्वात् स्त्रीवधाद्यच्च किल्बिषम् ।	
पापक च चरणेभ्यस् तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	९
बर्हवधात् सुरापानात् स्वर्णस्तेयाद् वृषलिगमनमैथुनसंग्रमात् ।	
गुरोर्वाराधिगमनाच्च तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१०
बालघ्नान्मातृपितृवधान्द्रुमितस्करात् सर्ववर्णगमनमैथुनसंग्रमात् ।	
पापेभ्यश्च प्रतिग्रहात् सद्य प्रहरति सर्वदुकृतं तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	११
कर्यविक्रयाद्योनिदोपाद् मक्षान्द्रोज्यात् प्रतिग्रहात् ।	
असमोजुनाच्चापि नृशस तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१२
दुर्यष्टं दुरधीतं पाप यच्चाज्ञानतो कृतम् ।	
अयाजिताश्वासयाज्यासु तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१३
अमन्त्रमन्त्रं यत् किञ्चिच्छूयते च हुताशने ।	
सर्वत्सुरकृत पापं तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१४
ऋतस्य योनयोऽभूतस्य धाम विश्वा देवेभ्यः पुण्यगन्धा ।	
ता न आपः प्र बर्हन्तु पाप शुद्धा गच्छामि सुकृतासु लोक तत् पावमानीर्भिरुह पुनामि	१५ [२]
पावमानी स्वस्त्यपनीयांभिर्गच्छति नान्वुनम् ।	
पुण्यांश्च मक्षान् भक्षयत्यमृतत्व च गच्छति	१६
पावमानी पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वतीम् । पितृस्तस्योप वंते क्षीरं सर्पिर्मधुवृकम्	१७

५ सुनीवी, पुनीहि । मां । मोर्जयन्त्या, ऊर्जयन्त्या । १० वृषलि(ली)गमन० । १० दारादि १०, दाराधिग० ।
१७ पावमानीः, पावमानो, पावमान । ऋषोस्तस्योप तिष्ठे० ।

(२२) [ऋ० भ० ८।३।६] [ऋ० म० १०।७।५ मन्त्रस्थानन्तरम् ।]

सितासिते सरिते यत्र सगुथे तत्रापुतासो विवमुत्पतन्ति ।

ये वै तन्व १ वि सृजन्ति धीरास्ते जनासो अमृतत्व भजन्ते

१

(२३) [ऋ० भ० ८।३।२८] [ऋ० म० १०।८।५ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

अविधवा भवं वर्षाणि शत साग्र तु सुव्रता । तेजस्वी च यशस्वी च धर्मपत्नी पतिव्रता १

जनयद्बहुपुत्राणि मा च दुःख लभेत क्वचित् । भर्ता ते सोमपा नित्य भवेद्धर्मपरायण २

अप्युपुत्रा भवं त्व च सुभगा च पतिव्रता । भर्तुश्चैव पितुर्भ्रातु हृद्यान्विनी सदा ३

इन्द्रस्य तु यथेन्द्राणी श्रीधरस्य यथा श्रिया । शक्रस्य यथा गौरी तन्द्रतुरपि भर्तारि ४

अत्रैर्यथानुसूया स्याद् वसिष्ठस्याप्यरुन्धती । कौशिकस्य यथा सर्ती तथा त्वमपि भर्तारि ५

ध्रुवेधि पोष्या मयि मह्यं त्वावानृहस्पतिं । मया पत्या प्रजावती स जीव शरद्वं शतम् ६

(२४) [ऋ० भ० ८।५।२३] [ऋ० म० १०।१०।३ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

असौ या सेना मरुत परेषामभ्येति न ओजसा स्पर्धमाना ।

तां गृहत् तमसापव्रतेन यथामीषान्नन्यो अन्य न जानात्

१

अन्धा अमित्रा भवता शीर्षाणा अहंय इव ।

तेषां वो अग्निदग्धाना मग्निमूळहानामिन्द्रो हन्तु वरंवरम्

२

(२५) [ऋ० भ० ८।६।२] [ऋ० म० १०।१०।६ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

द्विर्मिरके स्वरित सचन्ते सुन्वन्त एके सर्वनेपु सोमान् ।

शशीर्मदन्त उत वक्षिणाभिर्नेज्जिह्वायन्तो नरके पताम

१

(२६) [ऋ० भ० ८।७।१४] [ऋ० म० १०।१२।७ सूक्तस्थानन्तरम् ।]

॥ अथ रात्रिसूक्तम् ॥

आ रात्रि पार्थिव रजः पितरः प्रायु धाममि ।

पुिव तदांसि बृहती वि तिष्ठस आ त्वेप वंति तम

१

ये ते रात्रि नृचक्षसो युक्तासो नवतिर्नव । अशीति सत्वष्टा उतो ते सप्त सप्तती २

रात्री प्र पञ्चे जननीं सर्वभूतनिवेशनीम् । भ्रवां भ्रगवतीं कृष्णां विश्वस्य जगतो निशाम् ३

सू० २२ पाठमेवा १ सरितो । संगते ।

सू० २३ पाठमेव - ३ ०नदनी । [सू० २४] १ यथामीषा अन्यो । १ [अथ० ३।२।६; वा० य० १७।४७, साम० १८।१०] २ [अथ० ६।६।१; साम० १८।७।१] [सू० २५] नरक । सू० २६ पाठमेवा १ पितुरः प्रायि, पितरप्रायु पितुरप्रायि, पितुरः प्रायु । २ सन्त्यष्टा । सप्ततिः, सप्तति । ३ विशा ।

क्षीरं शार्पिता दुर्गा चन्दनेन विलिपिता	
विल्वंश्चकृतापीडा नमो दुर्गे नमो नम	१५ [३]
सर्वमूर्तापिशाचेभ्यः सर्वसंपत्सुरीसृपै ।	
देवभ्यो मानुषेभ्यश्च उभयैभ्योऽभिरक्षं मान्	१६
वा कंग्वेदे मृता कुवी काश्यपेन उदाहृता ।	
जातवेदयर्मा गौरी जातवेदसे नुनवाम् सोमम्	१७
सुरपत्न्यैर्द्वैजवैः पिशाचैरग्राक्षसैः ।	
अरातिभयं उत्पन्ने अरातीपतो नि षंहाति वेदं	१८
गजद्वारोऽपथि घोरे संग्रामेषु च गीतमी ।	
सर्वं खलु दुरितं स नं पपदतिं दुर्गाणि विभ्वा	१९
नहाम्रपे संमुत्पन्ने स्मरन्ति च जपन्ति च ।	
मयै तारयति दुर्गा नावेव सिन्धुं दुरितात्याग्निः	२० [४]

य इमं दुर्गास्तवं पुण्यं शृण्वान्ति च जपन्ति च ।	
त्रिषु लोकेषु विख्यात त्रिषु लंकेषु पूजितम्	२१
अपुत्रो लभति पुत्रान् धनहीनो धनं लभेत् ।	
अर्चक्षुलंभते ब्रह्म ब्रह्मो मुच्येत बन्धनात्	२२
व्याधितो मुच्यते रोगा वुरोर्गी भियमाप्नुयात् ।	
इति कार्मितं सर्वं कात्यायानि नमोऽस्तु ते	२३ [५]

[उलूकयातुं शुश्रूलूकयातु जहि श्वयांतुमुत कोकयातुम् ।

सुपुण्यांतुमुत गृध्रयातु ह्रपर्वं प्रमृण रक्ष इद्र [श. म. ७।१०।२२] १

पिशार्गमृष्टिमन्मृषा पिशाचविमिन्त्र सं मृण । सर्वं रक्षो निर्बहय [श. म. १।१३।५] २

(२७) [श. म. ८।३।६] [श. म. १०।१२८ सूक्तवाक्यम् ।]

११ सवक-सवन्दन-सवाननादयः । हिरण्यम् । अतुदुर, ५, ८९ मिदुर, ७ अलिषकरी, ११ जगदी ।

आयुष्यं वर्चस्वं रायस्पोपमौद्धिदम् । इदं हिरण्यं वर्चस्व जैत्राया विंशताविमाम्	१
उच्चैर्बाजि पृतनाबाद् संमासाह धनंजपम् ।	
सर्वाः समग्रा ऋद्धयो हिरण्येऽस्मिन् समाहिताः	२

[उलूकयातुं १-२ इमौ नम्यं कश्यपस्यौ किङ्केषु गन्विदु न योगौ ।]

सू. २७ पाठमेवा- १ विंशताडु मां० । (बा० य० १४।५०) २ स्वमाहिताः ।

येन विष्टेह बंहसि	प्रतिकूलमघार्थिनि ।	
तमेधेतो निर्वर्तस्व	मास्मान् मृच्छो अनागतः	३
अमिर्वर्तस्व कृतोर	निरस्तास्मामिरोजसा ।	
आयुरस्य निकृन्तस्व	प्रजां च पुरुषार्थिनि	४
यस्त्वा कृत्ये चुकारेह	त त्व गच्छ पुनर्नवे ।	
अरातीः कृत्ये नाशय	सर्वांश्च यातुधान्यः	५ [१]
क्षिप्रं कृत्ये निर्वर्तस्व	कर्तुरेव गृहान् प्रति ।	
पशुंश्चैवास्य नाशय	वीरांश्चास्य नि बर्हय	६
यस्त्वा कृत्ये प्राजिघाय	विद्वान् अविदुषो गृहान् ।	
तस्यैवेतः परेत्याशु	तनु कृधि परम्परुः	७
प्रतीचीं त्वापसेधतु	ब्रह्म रोचिष्वमिञ्जहा ।	
अग्निश्च कृत्ये रक्षोहा	रिप्रहा चाज एकपात	८
यथा त्वाङ्गिरसः पूर्वे	मृगवश्चाप सेधिरे ।	
अत्रयश्च वसिष्ठाश्च	तथैव त्वार्प सेधिम	९
यस्ते परुषि सन्दधौ	रथस्येव विमुर्धिया ।	
त गच्छ तत्र तेऽयन	मज्ञातस्ते अय जन	१० [२]
यो नः कश्चिद्गणस्थो वा	कश्चिद्गान्योऽग्नि हिंसति ।	
तस्य त्व द्रोरेवेन्दोऽग्नि	स्तनूमृच्छस्व हेळिता	११
मवांशुवां देवहेळि	मस्यत पापकृत्वने ।	
हरस्वती त्व च कृत्ये	मोच्छिपुस्तस्य किञ्चन	१२
यो न कश्चिद्बुहाराति	मर्नसा प्रतिभूर्पति ।	
दूरस्थो धार्निंकस्थो वा	तस्य हृद्यमसृक् पिष	१३
येनासि कृत्ये प्रहिता	दुह्येनास्मज्जिघांसया ।	
तस्य व्यानच्चाव्यानश्च	हिनस्तु हरसाशनिं.	१४
ये नः शिवास पन्थान	परायन्ति परावर्तम् ।	
तेदीधि रात्र्या कृत्या नो	गमयस्वानुक्रुत्तये	१५ [३]
यद्दि वैपि द्विपद्यस्मान्	यदि वैपि चतुष्पदी ।	
निरस्ततो व्रजास्मामि	कर्तुरष्टापदी गृहान्	१६

येन विष्टेह पंहसि	प्रतिकूलमुयापिनि ।	
तमेवेतो निर्वतम्ब	मास्मान् मृच्छे अनांगन	३
अनिर्वतम्ब कृतार	निग्नास्माभिरोत्सा ।	४
आपुरम्ब निहृन्तम्ब	भृजां च पुरुपादिनि	५
पस्त्वा कृत्ये चकारं	त त्व गच्छ पुननर ।	[?]
अराती कृत्ये नाशय	सर्वाश्च यातुधान्यं ।	
शिष्य कृत्ये निर्वतम्ब	रुतुरेव गृहान् प्रति ।	६
पशुंश्चेवास्य नाशय	धीरांश्चाम्य नि बहय	७
पस्त्वा कृत्ये प्राजघाय	विद्रो अविद्रुषो गृहान् ।	८
तस्येवेत परत्याशु	तनु कृधि परम्परु	९
प्रतीचीं त्वापसेधतु	अत्र रोचिष्वमिच्छहा ।	१०
अग्निश्च कृत्ये रक्षोहा	रिगृहा चार्ज एकपात	[२]
यथा त्वाङ्गिन्स पूर्व	भृगवश्चाप सेधिरे ।	
अत्रयश्च वसिष्ठाश्च	तथैव त्वाप सेधिम	
पस्ते परुषि सन्धी	रथस्येव विमुधिंया ।	
तं गच्छ तत्र तेऽपन	मुज्ञातस्ते अय जन	
यो न कश्चिद्वृणस्यो वा	कश्चिद्भान्योऽग्नि हिंसति ।	११
तस्य त्व द्रोविन्दोऽग्नि	स्तनूमृच्छस्व हेळिता	
मवांशवां वेवहेळि	मस्यत पापकृत्वेन ।	१२
हरस्वती त्व च कृत्ये	मोच्छिपुस्तस्य किञ्चन	
यो न कश्चिद्वृहाणति	मनसा प्रतिभूर्पति ।	१३
दूरम्बो धान्तिकस्थो वा	तस्य हृद्यममृक् पिव	
येनासि कृत्ये प्रहिता	दूष्येनास्मज्जिघांसया ।	१४
तस्य ध्यानच्चाव्यानच	हिनस्तु हरसाशानि	
ये न शिवासु पन्थानः	परायन्ति परावतम् ।	१५
तेर्षेधि रात्र्याः कृत्या नो	गुमयंश्चानुकृत्तये	[३]
पद्भि वैपि द्विपद्यस्मान्	यदि वैपि चतुष्पदी ।	
निरस्तितो ब्रजास्माभिः	कतुरप्यापदी गृहान्	१६

वो नु सप्राज्ञर्यप्राज्ञं बध्नं नुः सप्रेतुः सप्राज्ञं ।
 वृक्षानि विद्युदासु तामाश्रुंस्तदनु सावप १७
 रं प्रियत्वं बध्नं नो प्रियत्वापुपंथं नुः सप्रेतुः ।
 भुज प्रियमित्तु सात्रुं तं पतयन्तु स्वमूत्वरं १८
 बध्नं साजन्तः सप्रेतो पञ्च दार्ढीं सुप्राज्ञं न ।
 बध्नं नु वत्तुं सप्रेतुं सप्रेतुं तत्तुं तत्तुं सप्रेतुं सप्रेतुं १९
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २० [५]
 तत्तुं तं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं

अग्निं येन सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २१
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २२
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २३
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २४
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २५ [५]
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं

सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २६
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २७
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २८
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं २९
 सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं सप्रेतुं ३० [५]

अभ्यन्ताक्ता स्वलङ्कृता सर्वे नो दुरितं दह ।	
जानीथाश्चैव कृत्याना कर्तुन् नृन् पापचेतसं	३१
यथा हन्ति पुरासनि तथैवेष्वामि सुकृन्नरं ।	
तथा त्वया युजा वय निकृण्म स्यास्तु जङ्गमम्	३२
उत्तिष्ठैव परंहीतो ऽजति किमिहेच्छसि ।	
ग्रीवास्ते कृत्ये पावो चाऽमि कत्स्यामि विद्रव	३३
स्त्रायसा सन्ति नोऽसयो विन्न चैत्र परंषि ते ।	
तैस्ते निकृण्मस्तान्युष्टे यदि नो जीवपस्वरीन्	३४
मास्योच्छिषो द्विपद् मोत किञ्चिच्चतुष्पदम् ।	
मा ज्ञातीननुजान् पूर्वान् मा वैशि प्रतिवेशिनौ	३५ [७]

शत्रुपता प्रहितासि ब्रुव्येनाभि यथायतं ।	
ततस्तथा त्वा नुवतु योऽयमन्तर्मयं भित	३६
एव त्व निकृतास्त्रामिर्वह्यणा वैवि सर्वश ।	
यथेतमाभिता गत्वा पापधीनिव नो जहि	३७
यथा विद्युच्छतो वृक्ष आमूल्लावनु शुष्यति ।	
एव स प्रतिशुष्यतु यो मे पाप चिकीर्षति	३८
यथा प्रतिशुको भूत्वा तमेव प्रतिधावति ।	
पापं तमेव धावतु यो मे पाप चिकीर्षति	३९
यो न स्वो अरणो यश्च निष्टशो जिघासति ।	
वैवास्त सर्वे धूर्वन्तु बह्व वभं ममान्तरम्	+ ४० [८]

उत्वा मन्वन्तु स्तोमां कृणुष्व राधो अद्रिव । अर्ध बह्वद्विषो जहि	४१
कुर्वे ते मुख रौद्र नन्दिन्नानन्वुमावह ।	
ज्वरमृत्युर्मयं घोरं विश नाशय मे ज्वरम्	४२
यो मे कुरोति प्रहारे यो गृहे यो निवेशनि ।	
यो मे केशानखे कुर्या वृक्षेनै वन्तधावने	४३
पतिसरु प्रतिधाव कुमारीव पितुर्गृहान् ।	
मूर्धानमेपां स्फोटय पदमेपां कुले कृधि	४४

अभ्यक्ताक्ता स्थलङ्गता सर्वे नो दुरितं दह ।	
जानीथाश्चैव कृत्याना कर्तुन् नृन् पापचेतसः	३१
यथा हन्ति पुरासनि तथैवेष्वा सुकृन्नर ।	
तथा त्वया युजा वय निकृण्म स्थास्तु जङ्गमम्	३२
उत्तिष्ठैव परेद्धीतो ऽज्ञति किमिहेच्छसि ।	
ग्रीवास्ते कृत्ये पावौ चाऽभि कत्तर्पामि विद्रव	३३
स्वायसा मन्ति नोऽसयो विद्म चैत्र पुरुषि ते ।	
तेस्ते निकृण्मस्तान्युग्ने यदि नो जीवयस्वरीन्	३४
मास्योच्छिषो द्विपद् मोत किञ्चिच्चतुष्पदम् ।	
मा ज्ञातीननुजान् पूर्वान् मा वेञ्शि प्रतिवेशिनौ	३५ [७]
शत्रुयता प्रहिनासि दुद्वयेनाभि यथायतं ।	
ततस्तथा त्वा नुवतु योऽयमन्तर्मयि श्रितः	३६
एव त्व निकृतास्मामि ब्रह्मणा देवि सर्वश ।	
यथेतमाभिंता गुत्वा पापधीनिव नो जहि	३७
यथा विद्युद्धतो वृक्ष आमूलादनु शुष्यति ।	
एव स प्रतिशुष्यतु यो भे पाप चिकीर्षति	३८
यथा प्रतिशुको भुत्वा तमेव प्रतिधावति ।	
पाप तमेव धावतु यो भे पाप चिकीर्षति	३९
यो न स्वो अरणो यश्च निष्पद्यो जिघासति ।	
वेवास्त सर्वे धुर्वन्तु ब्रह्म धर्म ममान्तरम्	+ ४० [८]
उत्ता मन्वन्तु स्तोमा कृणुष्व राधो अद्रिव । अव ब्रह्मद्विषो जहि	४१
कुर्वते ते मुखे रौद्र नन्विज्ञानन्दुमावह ।	
ज्वरमृत्युर्मय घोर विश नाशय मे ज्वरम्	४२
यो भे करोति प्रहारे यो गृहे यो निवेशने ।	
यो भे केशान्ते कुर्या वृक्षने दन्तधावने	४३
प्रतिसर प्रतिधाव कुमारीव पितुर्गृहान् ।	
मृधानमेपा स्फोटय पवमेपा कुले कृधि	४४

+ [२१।४०] अ० ५।७।१९। अथ० १।१९।३ (पाठभेदेन)

येन केन प्रकारेण को हि नाम नु जीवति ।
 परंपामुर्पकारार्थं यज्जीवति स जीवति । एता वैश्वानरीं सर्वदेवानामोऽस्तु ते १२
 न चोरभय न च सर्पभय न च व्याघ्रभय न च मृत्युभयम् ।
 यस्यापमृत्युर्न च मृत्युः सर्वे लभते सर्वे जयते १३ [२]

(३१) [क्र० अ० ८।८।१] [क्र० म० १०।१५१ सूक्तस्थानान्तरम् ।]

अथ मेधा-सूक्तम् ।

मेधां मत्तमङ्गिरसो मेधा सत ऋषयो ददुः । मेधामिन्द्रश्चाग्निश्च मेधां धाता ददातु ते १
 मेधां ते वरुणो राजा मेधा देवी सरस्वती । मेधां ते अश्विनौ देवा वा धत्ता पुष्करस्रजा २
 या मेधा अप्सरस्सु गन्धर्वेषु च यन्मनः । देवी या मानुषी मेधा सा मामा विशताद्विमाम ३
 यन्मे नोक्त तद्रमता शक्येय यदनुबुवे ।
 निशामत नि शामहे मयि व्रत सह व्रतेषु भूयास ब्रह्मणा स गमेमहि ४
 शरीर मे विचक्षणं वाङ् मे मधुमद बुधाम् ।
 अष्टद्वसहस्रसौ सूर्यो ब्रह्मणानी स्थः श्रुत मे मा प्र हासीः ५ [१]
 मेधां देवीं मनसा रेजमानां गन्धर्वजुष्टा प्रति नो जुपस्व ।
 मद्य मेधां वदु मद्य श्रियं वद मेधावी भूयासमजराजरिष्णु ६
 सर्वसस्पतिमर्द्धत प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनि मेधामयासिपम् ७
 यां मेधा कुवर्गणाः पितरश्चोपासति । तथा मामद्यमेधयाऽग्ने मेधाविनं कुरु ८
 मेधाव्यर्हं सुमनाः सुप्रतीकः श्रद्धामना सत्यमतिः सुशेवः ।
 महायशा धारयिष्णुं प्रवक्ता भूयासमस्मै शरयां प्रयोगे ९

सू० ३० पाठभेदाः-१२ विनामनु, हि नाम न, धीनामनु, हीनमनु । वैश्वानरं, वैश्वानरं देव सर्वदेव ।
 अग्नि वैश्वानरं यन्दे सर्वदेव नमोऽस्तु ते । १३ यस्यापि सू० । स सर्वे लभते स सर्वे जयते ।

सू० ३० पाठभेदाः-१ मेधा मद्यं दधातु ते, ददातु मे । २ मेधा मे । ३ अप्सरासु अप्सरासो, अप्सरेषु ।
 मानुषी युगा । सा माया; मेधा विशतादुमा, मामा विशतादिह । ४ तद्रमतां । यदनुबुवे । निशामह
 मयि व्रत सह ब्रह्मणा सगमेमहि, ऽनिशामयि मयि प्रियेण भूयास प्र० । ५ विचक्षण, मधुमदबुद्ध्या,
 ०मद्रहा, ०मद्रहा, मधुमत्तमा । अधुतम० । प्र हासीत् । ६ देवीमनसो देवीं समनसां । मेधावि ।
 ०अरिष्णुः । ८ ०मेधया मेधा०, ०मामद्यमेधान्ने मेधाविनय ९ ०समना, मेधाव्यसगण, मेधाव्य
 सुमनाः । ०मनाः सत्यमुपः सु०, ०मनास्यप्रमतिं सुवीरः । प्रवक्ता भूयासमस्ये, ०समये, स्वधया प्रयोगे ।

११३-८ (वा० य० ३२।१३-१४) २ (वा० य० ३२।१५ सद्यः)

यस्येदं धीराः पुनन्ति कुवयो स्यावर जङ्गमं च द्यौराकाश	ब्रह्माणमेत व्यावृणत इन्द्रम् । तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	११ [२]
येन द्यौरुया पृथिवी चान्तरिक्ष येन पर्वताः प्रविशो विशम्ब ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१२
येनेव सर्वे जगद्व्यासं प्रजानत अव्यक्त चार्थमेय च व्यक्ताव्यक्तपर शिवम् ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१३
सूक्ष्मात् सूक्ष्मतरं ज्ञेयं कैलासशिखरे रम्ये शंकरस्य गृहालयम् ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१४
देवतास्तत् प्रमोहन्ते आदित्यवर्णं तर्पसा ज्वलन्त यत् पश्यसि गुहासु जायमानः ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१५
शिवरूप शिवमुदितं शिवालये येनेव सर्वं जगतो बभूव यद्देवा अपि महतो जातवेदाः ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१६ [३]
यदेवाग्र्यं तर्पसो ज्योतिरेक गोमिर्जुष्टो धनेन ह्यायुषां च चलेन च ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१७
प्रजयां पशुभिं पुष्करार्थं योऽसौ सर्वेषु वेदेषु पश्यतेऽनन्द ईश्वरः ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१८
अकार्यो निर्वणो ह्यात्मा यो वेदाविपु गायत्री सर्वव्यापी महेश्वरः ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	१९
तद्वक्तुं च यदा ज्ञेयं प्रयत्नप्राणं ओंकार प्रणवं च महेश्वरम् ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२०
यः सर्वं यस्य चित्तं सर्वं यो वै वेद महादेव प्रणवं पुरुषोत्तमम् ।	तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु	२१ [४]
ओंकारं चतुर्भुज लोकनाथ नारायणम् । सर्वस्थित सर्वगत सर्वव्याप्त तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२२
तत्र परात् परतो ब्रह्मा तत्र परात् परतो हरिः । परात् परतरं ज्ञान तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२३
य इव शिवसंकल्पं स्वार्थायन्ति ब्राह्मणा । ते पर मोक्षमाप्स्यन्ति तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु		२४

अस्ति मयि सवित्रा इति	अस्ति पुनस्तत्रैव इति	अस्ति	१५
अस्ति मयि द्विं मंथुमं पुं	अस्ति मयि सिवसंभुवमस्तु		
अस्ति मयि विपुषितां कुवादां	अस्ति मयि पुत्रां वा इति		
अस्ति मयि स्यात् परं परं पुं	अस्ति मयि सिवसंभुवमस्तु		१६ [५]

(१४) [अ. अ. १०११] [अ. अ. १०११]

एवमथवा (वेदोपा) इति । अनुपु ।

मेवेति वां एतं सुपुत्रः पुत्रपं पतं ।	अस्ति मे पुत्राणां इति	गर्भमा वेति वा पुत्रान्	१
एवेति पुत्रिणी इति	अस्ति गर्भमा इति	इत्येव इति इति	२
विपुषोः अथैव इति	अस्ति मया गन्धिनाम् ।	पुत्रान् पुत्रानां इति	इत्येव इति इति ३

(१५) [अ. अ. १०११] [अ. अ. १०११]

एवमथवा । अस्ति । वाच्ये ।

अस्ति मयि सवित्रा इति	अस्ति मयि सिवसंभुवमस्तु		१
-----------------------	-------------------------	--	---

(१६) [अ. अ. १०११] [अ. अ. १०११]

गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	१
गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	२
परं इति वां गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	३
अं वा मयि वा	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	४
गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	५
गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	६
गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	७
गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	गुणान्गुणान्गुणान्	८

१ १४ अथवा १ अथवा पुत्रान्
 २ १५ अथवा २ वा अथवा अथवा वा अथवा । ३ अथवा अथवा अथवा अथवा । अथवा
 अथवा अथवा अथवा ४ अथवा ५ अथवा अथवा

गोकार्मो अन्नकामः प्रजाकार्म उत कश्यपः ।	९
भूतं मविष्यत् प्रस्तौति सह ब्रह्मैकमक्षरं ब्रह्मब्रह्मैकमक्षरम्	१०
पशुक्षरं भूतकृत विश्वेदेवा उपासति । महं ऋषिमस्य गोप्तारं जमदग्निर्कुर्वतम्	११
जमदग्निराप्यायते छन्दोभिश्चतुर्चरैः । राजा सोमस्य भक्षेण ब्रह्मणा धीर्यावता	१२
शिवा नः प्रविशो विशः सत्या नः प्रविशो विशः ।	१३
अजो यत् तेजो वह्मे शुक्र ज्योतिः परो गुहा	१४
यद्विः कश्यपः स्तौति सत्य ब्रह्म चराचर ध्रुवं ब्रह्म चराचरम् ।	१५
त्र्यायुषं जमदग्निः कश्यपस्य त्र्यायुषम्—ऽगस्त्यस्य त्र्यायुषम्	१६
यद्वेवानां त्र्यायुषं तन्मे अस्तु त्र्यायुषं सर्वमस्तु शतायुषं बलायुषम् ।	१७
तच्छ्रंषोरा वृणीमहे गातुं यज्ञार्थं गातुं यज्ञर्षतये ।	
देवीं स्वस्तिरस्तु नः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ।	१८
ऊर्ध्वं जिगातु भेषजं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे	

॥ इति परिशिष्टानि ॥

[४] पञ्चसन्धि ।

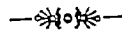
पञ्चसन्धिलक्षणम् ।

अनुक्रमश्चोत्क्रमश्च व्युत्क्रमोऽभिक्रमस्तथा । सक्रमश्चानि पञ्चैते जटाया कथिताः क्रमा ॥

क्रमः= १ + २, २ + ३ । उत्क्रमः= २ + २ ३ + ३ । व्युत्क्रमः= २ + १ ३ + २ ।

अभिक्रमः= १ + १, २ + २ । सक्रमः= १ + २, २ + ३ ।

(क्रम)	(उत्क्रम)	(व्युत्क्रम)	(अभिक्रमः)	(सक्रम)
१-१	१-२	२-१	१-१	१-२
ओर्षधयु॑ स । १ २	स स । २ २	समोर्षधय । २ १	ओर्षधय ओर्षधय । १ १	ओर्षधयु॑ स । १ २
वदन्ते । १ १	वदन्ते वदन्ते । १ १	वदन्ते स । १ २	स स । २ २	स वदन्ते । २ १
वदन्ते सोमेन । १ ४	सोमेन सोमेन । ४ ४	सोमेन वदन्ते । ४ १	वदन्ते वदन्ते । १ १	वदन्ते सोमेन । १ ४
सोमेन सह । ४ ५	सह सह । ५ ५	सह सोमेन । ५ ४	सोमेन सोमेन । ४ ४	सोमेन सह । ४ ५
सह राज्ञा । ५ ६	राज्ञा राज्ञा । ६ ६	राज्ञा सह । ६ ५	सह सह । ५ ५	सह राज्ञा । ५ ६
राज्ञेति राज्ञा । ६ ६				

तत्सवितुर्वरेण्य भर्गो देवस्य धीमहि । (अ० भ० ३।४।१०; म० ३।६१।१०) इत्यस्य—

पञ्चसन्धिः ।

तत्सवितु ।	सवितुस्सवितु ।	सवितुस्तत् ।	तत्तत् ।	तत्सवितु ।
सवितुर्वरेण्य ।	वरेण्यं वरेण्य ।	वरेण्य सवितु ।	सवितुस्सवितुः ।	सवितुर्वरेण्य ।
वरेण्य भर्ग ।	भर्गो भर्गः ।	भर्गो वरेण्य ।	वरेण्य वरेण्यं ।	वरेण्य भर्ग ।
भर्गो देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य भर्गः ।	भर्गो भर्ग ।	भर्गो देवस्य ।
देवस्य धीमहि ।	धीमहि धीमहि ।	धीमहि देवस्य ।	देवस्य देवस्य ।	देवस्य धीमहि ।
धीमहीति धीमहि ।				

(एवमग्रेऽपि)

[२] माला ।

मालाया द्वां भेषां पुष्पमाला-क्रममाला चेति । तत्र क्रममालाया लक्षणम्-

क्रम-मालालक्षणम् ।

भूपात्क्रमविपर्यासायर्घचस्यादितोऽन्ततः । अन्त चादि नयेद्व्य क्रममालेति गीयते ॥

(१ क्रम-माला)

ओर्षधयः स । राज्ञेति राज्ञा ॥ स वदन्ते । राज्ञा सह ॥ वदन्ते सोमेन । सह सोमेन ॥
 १ २ ६ ६ २ ३ ६ ५ ६ ८ ५ ८

सोमेन सह । सोमेन वदन्ते ॥ सह राज्ञा । वदन्ते स ॥ राज्ञेति राज्ञा । समोर्षधयः ॥
 ४ ५ ८ ३ ५ ६ ३ ० ६ ६ ० १

यस्मै कृणोति । पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति ब्राह्मणः । पारयामसि राजन् ॥
 ७ ८ १२ १२ ८ ९ १० ११

ब्राह्मणस्तं । राज्ञस्तं ॥ तं राजन् । तं ब्राह्मण ॥ राजन्पारयामसि । ब्राह्मण कृणोति ॥
 ९ १० ११ १० १० ११ १० ९ ११ १० ० ८

पारयामसीति पारयामसि ॥ कृणोति यस्मै ॥
 १२ ११

+ क्रम-माला

ओर्षधयः स । १ राज्ञेति राज्ञा
 स वदन्ते । ३ ४ राज्ञा सह ।
 वदन्ते सोमेन । ५ ६ सह सोमेन ।
 सोमेन सह । ७ ८ सोमेन वदन्ते ।
 सह राज्ञा । ९ १० वदन्ते स ।
 राज्ञेति राज्ञा । ११ १२ समोर्षधय ।

यस्मै कृणोति । १३ १४ पारयामसीति पारयामसि ।
 कृणोति ब्राह्मणः । १५ १६ पारयामसि राजन् ।
 ब्राह्मणस्तं । १७ १८ राज्ञस्तं ।
 तं राजन् । १९ २० तं ब्राह्मण ।
 राजन् पारयामसि । २१ २२ ब्राह्मण कृणोति ।
 पारयामसीति पारयामसि । २३ २४ कृणोति यस्मै ।

+ क्रममालायाः पठनक्रमोऽत्राहै प्रदर्शितः ।

(अत्र-शाब्दा)

[आदिशोऽन्तर्या]	[अन्तं चरति वचत्]	}	[अदिशोऽन्तर्या] = [अन्तं चरति वचत्]
[१]	१ शेषवत्त्वं च — एवमि एवम् २ तं वचत्ते — एवम् वच ३ वचत्ते शेषवत् — एव शेषवत् ४ शेषवत् वच — शेष वचत्ते ५ वच एवम् — वचत्ते च ६ वचत्ते एवम् — वचत्तेवच		[१]

(१ पुन्यशाब्दा ।)

पुन्यशाब्दा-वचत्ते ।

शाब्दाशाब्देव पुन्यशाब्दा एतन्नां वचत्तेति चि च्च । शाब्दाशाब्दे वचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्तेवचत्ते ।
 वचत्तेवचत्ते पुन्यशाब्दा एतन्नां वचत्तेति चि च्च । शाब्दाशाब्दे वचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्तेवचत्ते ।
 वचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्ते वचत्तेवचत्ते ।

(अत्र) वचत्ते (वचत्ते) वचत्ते (वचत्ते)

१ ओर्वचत्ते	वचत्तेवचत्ते	ओर्वचत्ते	इति । (अत्र)
२ च वचत्ते	वचत्ते च	च वचत्ते	१
३ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	
४ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
५ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
६ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
७ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
८ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
९ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
१० वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
११ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"
१२ वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	वचत्ते वचत्ते	"

[३] शिखा ।

शिखा-लक्षणम् ।

पदोत्तरा अटामेष शिखामार्याः प्रवक्षते ।

ओर्षधयः स, समोर्षधय, ओर्षधयः स, — वदन्ते ।
१ २ २ १ १ २ ३सं वदन्ते, वदन्ते सं, स वदन्ते, — सोमेन ।
२ ३ ३ २ २ ३ ४वदन्ते सोमेन, सोमेन वदन्ते, वदन्ते सोमेन, — सह ।
३ ४ ४ ३ ३ ४ ५सोमेन सह, सह सोमेन, सोमेन सह, — राज्ञा ।
४ ५ ५ ४ ४ ५ ६सह राज्ञा, राज्ञा सह, सह राज्ञा ।
५ ६ ६ ५ ५ ६राज्ञेति राज्ञा ।
६ ६यस्मै कृणोति, कृणोति यस्मै, यस्मै कृणोति, — ब्राह्मण ।
७ ८ ८ ७ ७ ८ ९कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मण कृणोति, कृणोति ब्राह्मणम् — तम् ।
८ ९ ९ ८ ८ ९ १०ब्राह्मणस्तं, तं ब्राह्मणो, ब्राह्मणस्त, — राजन् ।
९ १० १० ९ ९ १० ११त राजन्, राजस्तं, त राजन्, — पारयामसि ।
१० ११ ११ १० १० ११ १२राजन्पारयामसि, पारयामसि राजन्, राजन् पारयामसि ।
११ १२ १२ ११ ११ १२ १३पारयामसीति पारयामसि ।
१२ १२

[५] ध्वज ।

ध्वज कक्षणम् ।

भूयाशदेः कम सम्यगन्तादुत्तारयेद्यदि । धर्मो च ऋषि वा यत्र पठन स ध्वज स्मृतः ॥

(आदे कमः)

(अन्तादुत्तारण)

१ ओर्षधयु स ।	२ पारयामसीति पारयामसि ।
३ स वदन्ते ।	४ राजन् पारयामसि ।
५ वदन्ते सोमेन ।	६ त राजन् ।
७ सोमेन सह ।	८ ब्राह्मणम्त ।
९ सह राज्ञा ।	१० कृणोति ब्राह्मण' ।
११ राज्ञेति राज्ञा ।	१२ यस्मै कृणोति ।
१३ यस्मै कृणोति ।	१४ राज्ञेति राज्ञा
१५ कृणोति ब्राह्मणः ।	१६ सह राज्ञा ।
१७ ब्राह्मणम्त ।	१८ सोमेन सह ।
१९ त राजन् ।	२० वदन्ते सोमेन ।
२१ राजन् पारयामसि ।	२२ स वदन्ते ।
२३ पारयामसीति पारयामसि ।	२४ ओर्षधयु स ।

अत्र विशेषः ।

१ अत्र ध्वजस्य पठनक्रमोऽत्रै प्रदर्शितः ।

२ यथा मन्त्रस्वैकस्यैव ध्वजो भवति तथैव पञ्च-पद-सप्त-मन्त्रसंख्याकस्य वर्गस्याप्येवमेव ध्वजो भवति ।

अत्र वर्गाद्विस्त्रियतस्य पदद्वयस्य वर्गान्तरस्येन पदेन द्विरुपवनेतिकारसहितेन च संबद्धो ज्ञातव्यः ।

यथा 'अग्निमीळे आ गमदिति आ गमत् इति प्रथमस्य वर्गस्य ऋग्वेदस्य ध्वजो बोध्यः ।

३ धर्मो वा ऋषि वा यः स्वात्पठितः स ध्वजः स्मृतः । इति वा पाठः ।

[६] इन्द्र ।

एव-अथर्वम् ।

अथर्ववेदस्य विचरन्ति इन्द्रस्य अथर्ववेदम् । अथर्ववेदस्युक्त्यात् अथर्ववेदस्यविचरन्ते

पूर्वाथर्व-
-

२ = ओर्वधुं सं ॥ अथर्वधुः ।

३ = ओर्वधुं सं । सं वदन्ते ॥ वदन्ते अथर्वधुः ।

४ = ओर्वधुं सं । सं वदन्ते । वदन्ते ओर्वधुः ॥ ओर्वधुः वदन्ते अथर्वधुः ।

५ = ओर्वधुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते ओर्वधुः । ओर्वधुः वदन्ते अथर्वधुः ॥

६ = ओर्वधुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते ओर्वधुः । ओर्वधुः वदन्ते अथर्वधुः ॥

पञ्चा वदन्ते अथर्वधुः ॥

ओर्वधुः सं । सं वदन्ते । वदन्ते ओर्वधुः । ओर्वधुः वदन्ते अथर्वधुः ॥

अथर्वधुः-
-

१ = अथर्वधुः वदन्ति ॥ वदन्ति अथर्वधुः ।

२ = अथर्वधुः वदन्ति । वदन्ति अथर्वधुः ॥ अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ।

३ = अथर्वधुः वदन्ति । वदन्ति अथर्वधुः । अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ।

४ = अथर्वधुः वदन्ति । वदन्ति अथर्वधुः । अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ।

५ = अथर्वधुः वदन्ति । वदन्ति अथर्वधुः । अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ॥

अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ॥

अथर्वधुः वदन्ति । वदन्ति अथर्वधुः । अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ॥

अथर्वधुः वदन्ति अथर्वधुः ॥

[७] रथः ।

रथ-लक्षणम् ।

पादशोऽर्धचंशो घापि सन्नोक्त्या वण्डवद्रथः ।

रथोत्थिचः । द्विचक्रस्त्रिचक्रश्चतुश्चक्रश्चेति । तत्र द्विचक्रो रथोऽर्धचंशो भवति । त्रिचक्रस्तु रथः प्रतिपादे समानपद-
रथायुक्तस्य गायत्रीउन्दरश्चस्यैव सम्प्रत्य भवति । चतुश्चक्रो रथस्तु पादश एव भवति ।

(१) द्विचक्रो रथः (भधचश)
(प्रांघः) (सत्तरार्धः)

[१] (१) ओर्षधयः सं । यस्मै कृणोति । (प्रथम एकपाठकम्)
समोर्षधयः । कृणोति यस्मै । (स्युक्तम्)

[२] (१) ओर्षधयः सं । यस्मै कृणोति । (द्वितीयो द्विपाठकम्)
(२) स वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।
वदन्ते समोर्षधयः । ब्राह्मणः कृणोति यस्मै । (स्युक्तम्)

[३] (१) ओर्षधयः स । यस्मै कृणोति । (तृतीयस्त्रिपाठकम्)
(२) स वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।
(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्त । (स्युक्तम्)

[४] (१) ओर्षधयः सं । यस्मै कृणोति । (चतुर्थश्चतुष्पाठकम्)
(२) स वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।
(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्त ।
(४) सोमेन सह । त राजन् ।
सह सोमेन वदन्ते समोर्षधयः । राजस्त ब्राह्मणः कृणोति यस्मै । (स्युक्तम्)

[५] (१) ओर्षधयः सं । यस्मै कृणोति । (पञ्चम पञ्चपाठकम्)
(२) स वदन्ते । कृणोति ब्राह्मणः ।
(३) वदन्ते सोमेन । ब्राह्मणस्त ।
(४) सोमेन सह । त राजन् ।
(५) सह राजा । राजन् पारयामसि ।
राज्ञेति राजा । पारयामसीति पारयामसि । (समाप्ति)

(२) द्विचतुष्टयम् ।

अग्निमीळे पुरोहितं पुङ्गस्यं बुधवृत्तिर्बम् । होतारं रत्नुधार्तम् ॥	५० १११
अथं बुधापु जग्मन्ति स्तोमो विधिमिच्छन्वा । अकारि रत्नुधार्तम् ॥	५० ११२

अथर्ववेद अग्निमीळे द्विचतुष्टये लो जग्मन्ति । अग्निमीच्छन्वादेव च द्विचतुष्टये । ५० १११-११२

(५० १११) (५० ११२)

- [१] अग्निमीळे । अथं बुधापु ॥
इच्छेदति । बुधापु ॥
- [२] अग्निमीळे । इच्छे पुरोहितं ॥ अथं बुधापु । बुधापु जग्मन्ति ॥
पुण्ड्रितमीच्छेदति । जग्मन्ति बुधापु ॥
- [३] अग्निमीळे । इच्छे पुण्ड्रितं । पुण्ड्रितं पुङ्गस्यं ॥ अथं बुधापु । बुधापु जग्मन्ति । जग्मन्ति स्तोमो
पुङ्गस्यं पुण्ड्रितमीच्छेदति । स्तोमो जग्मन्ति बुधापु ॥
- [४] अग्निमीळे । इच्छे पुण्ड्रितं । पुण्ड्रितं पुङ्गस्यं । 'पुण्ड्रितमिति पुण्ड्रितं' । पुङ्गस्यं बुधं ॥
अथं बुधापु । बुधापु जग्मन्ति । जग्मन्ति स्तोमः । स्तोमो विधिमिच्छे ॥
बुधं पुङ्गस्यं पुण्ड्रितमीच्छेदति ॥ विधिमिच्छे स्तोमो जग्मन्ति बुधापु ॥
- [५] अग्निमीळे । इच्छे पुण्ड्रितं । पुण्ड्रितं पुङ्गस्यं । पुण्ड्रितमिति पुण्ड्रितं । पुङ्गस्यं बुधं ।
बुधवृत्तिर्बम् ॥
अथं बुधापु । बुधापु जग्मन्ति । जग्मन्ति स्तोमः । स्तोमो विधिमिच्छे । विधिमिच्छन्वा ॥
इच्छेदति बुधं पुङ्गस्यं पुण्ड्रितमीच्छेदति ॥ अकारि विधिमिच्छे स्तोमो जग्मन्ति बुधापु ॥
- [६] अग्निमीळे । इच्छे पुण्ड्रितं । पुण्ड्रितं पुङ्गस्यं । पुण्ड्रितमिति पुण्ड्रितं । पुङ्गस्यं बुधं ।
बुधवृत्तिर्बम् ॥
अथं बुधापु । बुधापु जग्मन्ति । जग्मन्ति स्तोमः । स्तोमो विधिमिच्छे । विधिमिच्छन्वा ॥
इच्छेदति बुधं पुङ्गस्यं पुण्ड्रितमीच्छेदति ॥ अकारि विधिमिच्छे स्तोमो जग्मन्ति बुधापु ॥
- [७] होतारं रत्नुधार्तम् । अकारि रत्नुधार्तम् ॥
रत्नुधार्तम् होतारं । रत्नुधार्तम् अकारि ॥
होतारं रत्नुधार्तम् । अकारि रत्नुधार्तम् ॥
रत्नुधार्तम् अकारि रत्नुधार्तम् । रत्नुधार्तम् इति रत्नुधार्तम् ॥

(३) द्विचक्रो रथः ।

पूर्वोक्तयोर्दशोर्मन्त्रयोः महोशया द्विचक्रो रथो भवति । तस्य द्वितीय प्रकारो यथा—

(क्र० ११११)	(सू० ११२०११)	(क्र० ११११)	(सू० ११२०११)
[१](१) अग्निर्मल्ले	। अय वेवायं ॥	[५](१) अग्निर्मल्ले	। अय वेवायं ॥
इल्लेऽग्नि	। वेवायाय ॥	(२) इल्ले पुरोहित	। वेवाय जन्मने ॥
[२](१) अग्निर्मल्ले	। अय वेवायं ॥	(३) पुरोहित यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमं ॥
(२) इल्ले पुरोहित	। वेवाय जन्मने ॥	'पुरोहितमिति पुरःऽहित' ।	
पुरोहितमील्लेऽग्नि	। जन्मने वेवायाय ॥	(४) यज्ञस्य वेव	। स्तोमो विप्रेभि ॥
[३](१) अग्निर्मल्ले	। अय वेवायं ॥	(५) वेवमृत्विज	। विप्रेभिरासया ॥
(२) इल्ले पुरोहित	। वेवाय जन्मने ॥	ऋत्विजं वेव यज्ञस्य पुरोहितमील्लेऽग्नि ।	
(३) पुरोहित यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमं ॥	आसया विप्रेभिः स्तोमो जन्मने वेवायाय ।	
यज्ञस्य पुरोहितमील्लेऽग्नि ॥		[६](१) अग्निर्मल्ले	। अय वेवायं ॥
स्तोमो जन्मने वेवायाय ॥		(२) इल्ले पुरोहित	। वेवाय जन्मने ॥
[४](१) अग्निर्मल्ले	। अय वेवायं ॥	(३) पुरोहित यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमं ॥
(२) इल्ले पुरोहित	। वेवाय जन्मने ॥	'पुरोहितमिति पुरःऽहित' ।	
(३) पुरोहित यज्ञस्य	। जन्मने स्तोमं ॥	(४) यज्ञस्य वेव	। स्तोमो विप्रेभि ॥
'पुरोहितमिति पुरःऽहित' ।		(५) वेवमृत्विजं	। विप्रेभिरासया ॥
(४) यज्ञस्य वेव	। स्तोमो विप्रेभि ॥	(६) ऋत्विजमित्युत्विज	। आसयेत्यासया ॥
वेव यज्ञस्य पुरोहितमील्लेऽग्नि ॥		[७](१) होतार रत्नधातम । अकारि रत्नधातम ॥	
विप्रेभिः स्तोमो जन्मने वेवायाय ॥		रत्नधातम होतार । रत्नधातमोऽकारि ॥	
		होतार रत्नधातम । अकारि रत्नधातम ॥	
		रत्नधातममिति रत्नऽधातमं ।	
		रत्नधातम इति रत्नऽधातम ॥	

(४) त्रिचक्रे एधः ।

विष्णोः कर्माणि पश्यन् पदां कृताणि पश्यसः । इन्द्रस्य बुभुक्षु सर्वा व (न १५१।१)

इत्यस्य त्रिचक्रपरिचयस्य लक्षणं दृष्ट्वा त्रिचक्रं त्रिचक्रपरिचयस्य लक्षणं एतौ वदन्ति, एतौ—

(नमः कदा) (द्वितीया कदा) (तृतीया कदा)

[१] (१) विष्णोः कर्माणि । पदां कृताणि । इन्द्रस्य बुभुक्षुः । (नमः कदा)
 कर्माणि विष्णाः । कृताणि पदां । बुभुक्षु इन्द्रस्य । (तृतीया)

[२] (१) विष्णोः कर्माणि । कर्मां कृताणि । इन्द्रस्य बुभुक्षुः । (द्वितीया कदा)
 (२) कर्माणि पश्यन् । कृताणि पश्यसे । बुभुक्षु सर्वा ।

पश्यन् कर्माणि विष्णोः । पश्यसे कृताणि पदां । सर्वा बुभुक्षु इन्द्रस्य । (तृतीया)

(नमः कदा) विष्णोः कर्माणि । कर्माणि पश्यन् । पश्यसेति पश्यन् । (नमः कदा)

(द्वितीया) कर्मां कृताणि । कृताणि पश्यसे । पश्यस इति पश्यसे ।

(तृतीया) इन्द्रस्य बुभुक्षुः । बुभुक्षु सर्वा । सर्वाणि सर्वा ।

(५) चतुश्चक्रे एधः ।

चतुश्चक्रे त्रिचक्रपरिचयस्य लक्षणं दृष्ट्वा त्रिचक्रं त्रिचक्रपरिचयस्य लक्षणं एतौ वदन्ति, एतौ—

(नमः कदा) (द्वितीया कदा) (तृतीया कदा) (चतुर्थी कदा)

[१] (१) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । (नमः कदा)
 श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । (तृतीया)

[२] (१) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । (द्वितीया कदा)
 (२) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः ।

श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । (तृतीया)

(नमः कदा) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । (नमः कदा)

(द्वितीया) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः ।

(तृतीया) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः ।

(चतुर्थी) श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः । श्रीश्रीरामः सः ।

[८] घनः ।

घनश्रुतिविधे । घनो घनचलभश्च । तौ च प्रत्येक द्विधा भवत ।

[१] प्रथम घन-लक्षणम् ।

अन्तात्क्रम पठेत्पूर्वमादिपर्यन्तमानयेत् । आदिक्रम नयेदन्त घनमाहूर्ध्वनीपिणः ॥

(१) पूर्वार्धस्य (अन्तादादिपर्यन्तम्)

१] राज्ञेति राज्ञा । सह राज्ञा । सोमेन सह । वृद्धन्ते सोमेन । स वदन्ते । ओषधयः सं-

(भादितोऽन्तपर्यन्तम्)

स वदन्ते । वृद्धन्ते सोमेन । सोमेन सह । सह राज्ञा । राज्ञेति राज्ञा ।

(१) उत्तरार्धस्य (अन्तादादिपर्यन्तम्)

२] पारयामसीति पारयामसि । राजन् पारयामसि । त राजन् । ब्राह्मणस्त । कृणोति ब्राह्मणः ।

यस्मै कृणोति-

(भादितोऽन्तपर्यन्तम्)

कृणोति ब्राह्मणः । ब्राह्मणस्तं । त राजन् । राजन् पारयामसि । पारयामसीति पारयामसि ।

[२] द्वितीय घनलक्षणम् ।

शिखामुफ्त्या विपर्यस्य तत्पदानि पुन पठेत् । अयं घन इति प्रोक्त [इत्यष्टौ विकृती पठेत्] ॥

[१]

← शिखापाठ →		← तस्य विपर्यास →		← तत्पदानां पुनःपाठ →	
ओषधयः स	समोषधय	ओषधयः स	वदन्ते	वदन्ते	समोषधय
स वदन्ते	वृद्धन्ते स	स वदन्ते	सोमेन	सोमेन	वदन्ते स
वृद्धन्ते सोमेन	सोमेन वदन्ते	वदन्ते	सोमेन सह	सह	सोमेन वदन्ते
सोमेन सह	सह सोमेन	सोमेन सह	राज्ञा	राज्ञा सह	सोमेन सह
सह राज्ञा	राज्ञा सह	सह राज्ञा	॥	राज्ञेति राज्ञा ॥	राज्ञा सह

[२]

यस्मै कृणोति कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मणः कृणोति यस्मै यस्मै कृणोति ब्राह्मणः ॥
 कृणोति ब्राह्मणो ब्राह्मण कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्त त ब्राह्मणः कृणोति कृणोति ब्राह्मणस्तं ॥
 ब्राह्मणस्त त ब्राह्मणो ब्राह्मणस्त राजन् राजंस्तं ब्राह्मणो ब्राह्मणस्त राजन् ॥
 त राजन् राजस्त त राजन् पारयामसि पारयामसि राजंस्त त राजन् पारयामसि ॥
 राजन् पारयामसि राजन् । राजन् पारयामसि ॥ पारयामसीति पारयामसि ।

वनपाठः ।

द्वितीयमन्त्रप्रथममन्त्रपुराणम् ।

(१ विष्णुपाठः, २ ब्रह्मविष्वक् ३ तत्पर्यायं च इत्ये कन्दोदरस्य ।)

गार्गीति त्वा मापुत्रिणोऽर्धेनपुत्रंमुनिर्वा ।

ब्रह्मार्णस्तवा सतकञ्च उद्गृह्णामिष वेदिने । (५ ११ ११)

(१) प्रथमाऽर्धः ।

- [१] गार्गीति त्वा त्वा मापुत्रि मापति त्वा गापुत्रिणो, मापुत्रिर्वास्तु गार्गीति । अपति त्वा गापुत्रिणः ॥
- [२] त्वा मापुत्रिणो, मापुत्रिणस्तवा त्वा गापुत्रिणो,ऽर्धेन;—ऽर्धेति गापुत्रिणस्तवा । त्वा गापुत्रिणोऽर्धेति ॥
- [३] गापुत्रिणोऽर्धेन,—ऽर्धेति गापुत्रिणो गापुत्रिणोऽर्धेनपुत्रं—ऽर्धेनर्धेति गापुत्रिणो । गापुत्रिणोऽर्धेनपुत्रं ॥
- [४] अर्धेनपुत्रं—ऽर्धेनर्धेन—ऽर्धेनपुत्रं—ऽर्धेनो,ऽर्धेनोऽर्धेनर्धेन—ऽर्धेनपुत्रंमुनिर्वाः ॥
- [५] अर्धेनपुत्रिणो—ऽर्धेनोऽर्धेन—ऽर्धेनपुत्रिणः ॥ अर्धेन इत्यर्धेनः ॥

(२) द्वितीयोऽर्धः ।

- [१] ब्रह्मार्णस्तवा त्वा ब्रह्मार्णो ब्रह्मार्णस्तवा सतकञ्चो, सतकञ्चो त्वा ब्रह्मार्णो ब्रह्मार्णस्तवा सतकञ्चो ॥
- [२] त्वा सतकञ्चो, सतकञ्चो त्वा त्वा सतकञ्च, उद्गृह्णामिषस्तवा । त्वा सतकञ्च उद्गृह्णामिष ॥
- [३] सतकञ्च उद्गृह्णामिषो सतकञ्च उद्गृह्णामिष, उद्गृह्णामिषोऽर्धेनपुत्रो, सतकञ्च उद्गृह्णामिष ॥ सतकञ्चो इति सतकञ्चो ॥
- [४] उद्गृह्णामिष उद्गृह्णामिषोऽर्धेनपुत्रो वेदिने, वेदिने उद्गृह्णामिषोऽर्धेनपुत्रो उद्गृह्णामिष वेदिने ॥
- [५] उद्गृह्णामिष वेदिने, वेदिने उद्गृह्णामिष उद्गृह्णामिष वेदिने ॥ उद्गृह्णामिषेति उद्गृह्णामिषे । वेदिने इति वेदिने ॥

पञ्चसन्धियुक्तो घनपाठः ।

(घनवल्लभ)

पञ्चसन्धियुक्तो घनपाठः भवति । अनुलोमबिलोमानुलोमैश्चटापाठो जायते । यथा सद्योद्यप्यपाठेन शिखापाठो भवति । क्रममुक्त्वा, विपर्ययस्य, पुनश्च क्रमपाठे कृते ध्वजो भवति । जटावृण्डान्यां घनपाठ सिद्धयति । सर्वमैयद्यप्यसंधियुक्ते घनपाठे घनवल्लभे समुच्चयेन सगच्छते । पञ्चसन्धियुक्तेन भन्वादादि पयतमादेरुपपर्यंत च पाठेन द्वितीयो घनवल्लभ सिध्यति ।

परां मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरनुं ।

इच्छन्तीरुचक्षसम् ॥

(श्रु १।१०।१६)

[१] परां मे । मे मे । मे परां । परा परां । परां मे ॥

परां मे, मे परा, परां मे, यति, यति मे परा, परां मे यति ॥

[२] मे यन्ति । यति यन्ति । यन्ति मे । मे मे । मे यति ॥

मे यन्ति, यन्ति मे, मे यति, धीतयो, धीतयो यति मे, मे यति धीतयः ॥

[३] यति धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो यति । यति यति । यति धीतयः ॥

यति धीतयो, धीतयो यति, यति धीतयो, गावो, गावो धीतयो यन्ति, यति धीतयो गावः ॥

[४] धीतयो गावः । गावो गावः । गावो धीतयः । धीतयो धीतयः । धीतयो गावः ।

धीतयो गावो, गावो धीतयो, धीतयो गावो, न, न गावो धीतयो, धीतयो गावो न ॥

[५] गावो न । न न । न गावः । गावो गावः । गावो न ॥

गावो न, न गावो, गावो न, गव्यूती, गव्यूतीनं गावो, गावो न गव्यूती ॥

[६] न गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीनं । न न । न गव्यूती ।

न गव्यूती, गव्यूतीनं, न गव्यूतीरन्व, न गव्यूतीरनुं ॥

[७] गव्यूतीरनुं । अन्वनुं । अनु गव्यूतीः । गव्यूतीर्गव्यूतीः । गव्यूतीरनुं ।

गव्यूतीरन्व न गव्यूतीर्गव्यूतीरनुं ॥ अन्वित्यनुं ॥

[८] इच्छन्तीरुचक्षसम् । उरुचक्षसमुचक्षसम् । उरुचक्षसमिच्छन्तीः । इच्छन्तीरिच्छन्तीः ।

इच्छन्तीरुचक्षसम् ॥

इच्छन्तीरुचक्षसम् उरुचक्षसमिच्छन्तीरिच्छन्तीरुचक्षसम् ॥

उरुचक्षसमित्युचक्षसम् ॥

पञ्चसंविद्युक्तो अथापठ ।

- ← पञ्चसंविद्युक्तः → ← अथापठः →
- [१] परं मे । मे मे । मे परं । एष परं । परं मे ॥ परं मे मे एष परं मे ॥
- [२] मे पंति । पंति पंति । पंति न । मे मे । मे पंति ॥ न पंति, पंति मे मे पंति ॥
- [३] पंति प्रीतये । प्रीतये प्रीतये । प्रीतये पंति । पंति पंति । पंति प्रीतये ॥
पंति प्रीतये, प्रीतये पंति, पंति प्रीतये ॥
- [४] प्रीतये मासं । मासो मासः । मासं प्रीतये । प्रीतये प्रीतये । प्रीतये मासं ॥
प्रीतये मासो, मासं प्रीतये प्रीतये मासं ॥
- [५] मासो न । न न । न मासं । मासो मासः । मासो मे ॥ मासो मे न मासो, मासो मे न ॥
- [६] न मासुती । मासुती मासुती । मासुतीर्न । न न । न मासुती ॥ न मासुतीर्न मासुतीर्न न मासुती ॥
- [७] मासुतीर्न । अथ न । अथ मासुती । मासुतीर्न मासुती । मासुतीर्न ॥
मासुतीर्न मासुतीर्न मासुतीर्न ॥ अथ न ॥
- [८] इष्यतीर्न इष्यतीर्न । इष्यतीर्न इष्यतीर्न । इष्यतीर्न इष्यतीर्न । इष्यतीर्न इष्यतीर्न ।
इष्यतीर्न इष्यतीर्न ॥
इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ॥
इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ॥

[इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ।]
इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ।
इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ।
इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ।
इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न इष्यतीर्न ।

ऋग्वेद-मन्त्राणां वर्णानुक्रमसूची ।

अंगु हुग्वि स्तनयन् १, ७२, ६
 असेयु व ज्ञपय ५, ५४, ११
 असंया मरुतः स्यावो ७, ५६, १३; ते मा २, ८, ५, ५
 अशुवस्त वस्तन्वते वि वय ५, १५, ३
 अकम ते स्वसो अमूम ४, २, १९, अथर्व १८, ३, २४
 अकमां दसुरामि नो अमन्तु १०, २२, ८
 अकारि व इन्द्र गोवनेभिः १, ६३, २
 अकारि मक्ष समिधान तुम्य ४, ६, ११
 अकारि वामन्वसो ६, ६३, ३
 अकन्वमिस्त्वयन् १०, ४५, ४; वा य १२, ६; ते स
 १, ३, १४, १; ४, २, १; २, २, २
 अकविहस्ता सुकृते ५, ६२, ६
 अकान्तसुमः प्रथमे ९, ९७, ४०; साम ५२९, १२५३,
 तैत्ति वार १०, १, १५; नि १४, १६
 अक्रो न बन्नि समिधे ३, १, १२; नि ६, १७
 अक्षवताः कृगवताः सखायो १०, ७१, ७; नि १, ९
 अक्षमनीयवत इव १, ८२, २; साम ४१५, वा य
 ३, ५१; ते स १, ८, ५, २
 अक्षानहो नष्टवनीव १०, ५३, ७
 अक्षास इव कुमिनः १०, ३४, ७
 अक्षिवोति सनेदिम १, ५, ९; अथर्व २०, ६९, ७
 अक्षीयानो ते नासिकान्वा १०, १६३, १; अथर्व २, ३३, १,
 २०, ९६, १७
 अक्षेत्रिक्षेत्रप्रिद १०, ३२, ७
 अक्षेर्मा क्षीभ्य कृषिमि १०, ३४, १३
 अक्षोवृष्यज्वला क्षाम ४, १२, ४; ते मा २, ४, ५, २
 अक्षो न चक्रयो दूर ६, २२, ३; नि १, ४
 अक्षयिद्रातुविचरा ८, २५, ९
 अक्षय्यव हृषमाण परावति १, १२०, ८
 अक्षय्यद्रु विप्रवत सत्वीयन् ३, ३१, ७
 अक्षय्यन् अक्षो वृहवरे ३७, १०; अथर्व २०, २०, ३, २०, ५७, ६
 अक्षय्यम सदा नमसा ७, १२, १; साम १३०४, ते मा
 ३, ११, ६, २
 अक्षय्यवि क्षेत्रमागम्य ६, ४७, २०
 अक्षय्यः क्षनमान सनिधे १ ७९, ६
 अक्षय्यव नदवः १० ६०, ६

अगोरुधाय गविधे ८, २४, २०; अथर्व २०, ६५, २
 अग्न जा याहि वीतये ६, १६, १०; साम १ ६६०, ते स
 २, ५, ७, ३; ८, १; ते मा ३, ५, २, १
 अग्न जा याहामिभि ८, ६०, १; साम १५५२; अथर्व
 २०, १०३, २
 अग्न आयूये पवसे ९, ६६, १९; साम ६२७, १४६४, १५१८
 वा य १९, ३८; ३५, १६; ते मा २, ६, ३, ४; ते भा
 २, ५, १, ते स १, ३, १४, ७, ४, २९, १, ५, ५ १६, ६, २
 अग्न इवा समिधसे ३, २४, २
 अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवा ५, ४६, २; वा य ३३ ४८
 अग्न इन्द्रश्च दाशुयो ३, २५, ४
 अग्न ओजिष्मा भर ५, १०, १; साम ८१
 अग्नये मक्ष षभव १०, ८०, ७
 अग्नो यो मर्यो दुवो ६, १४, १
 अग्निं मत्तुमन्तु ३, २७, ११
 अग्निं वः पूर्यं हुये ८, २३, ७
 अग्निं वः पूर्यं गिरा ८, ३१, १४; ते स १, ८, २२, ३
 अग्निं वर्धन्तु नो गिराः ३, १०, ६
 अग्निं विशा ईळते १०, ८०, ६
 अग्निं विशा अभि पूषः १, ७१, ७
 अग्निं विश्वापुषेपस ८, ४३, २५
 अग्निं वो देवमग्निभिः ७, ३, १; साम १०१९
 अग्निं वो देवयजया ८, ७१, १२
 अग्निं वो वृषयव अचरानाम् ८, १०२ ७, साम २१ ०४६
 अग्निं सुदीति सुदत ३, १७, ४; ते मा ३, ६, ९ १
 अग्निं सुन्मय वधिरे पुरो जन ३, २ ५
 अग्निं सुतु सनधुव ३, ११, ४
 अग्निं सुतु महसो जातवेदस ८, ७१, ११; साम १५५५
 अग्निं उगोमेव योचय ५, १४, १, वा य २०, १५,
 ते स ४, १, ११, ४
 अग्निं हिम्यतु नो धिय १०, १५६, १; साम १५२७
 अग्निं होतारमीळते वसुधिदि ८, १२८, ८
 अग्निं होतार प्र घृणे ३, १९, १
 अग्निं होतार मन्वे दास्यव १ १२७, १; साम ४३५;
 १८१३; अथर्व २०, ६७ ३; वा य १५, ४७;
 ते स, ४, ४, ४, ८; निरुक्त ६ ८

भद्रिभूमिजवनत् ६, १६, ३४, साम ४, १३९६;
 वा य ३३, ९, ते स ४, ३, १३, १; वै मा ३, ५, ६, १
 धिर्दं ए जरतः कर्णम् १०, ८०, ३
 धिर्दं नाम धायि १०, ११५, २
 धिर्दं ज्ञानि पूर्णः ८ ७, ३६
 धिर्दं वाग्नि विनो ५, ६, ३; साम १७३८; वै मा
 ३, ११ ६, ४
 धिर्दं विघ्नना निवः ६, १४, ५
 धिनर्दोवा कविस्तुः १ १, ५
 धिनर्दोवा गृहपति ६ १५, १३; वै मा ३, ५, १२, १
 धिनर्दोवा दास्वतः ५ २ २
 धिनर्दोवा नो भवरे ४, १५ १; वै मा ३, ६, ४ १
 धिनर्दोवा न्यसीदत् ५, १, ६, वै मा १, ३, १४, १
 धिनर्दोवा पुरोहितो ३ ११, १
 धिनर्द पद्मरुदो ५, ६०, ७
 धिनर्दधियो मरुतो ३, २६, ५, वै मा २, ७, १२, ३
 धिनर्दधासाः पितराः १०, १५, ११, अथर्व १८, ३, ४४;
 वा य १९, ५९, वै स २, ६, १२, २
 धिनर्दस्विमेन गोधिपा ६, १६, २८, साम २२, वा य
 १७, २६; वै स ४, ६, १, ५
 धिनर्दुविष्वक्त्वम ५, २५, ५
 धिनर्दोमि त्रिधात्वि ८ ३९ ९; वै स ३, २, ११, ३
 धनीपञ्चन्याषवत् ६, ५२, १६
 धनी रक्षासि सेपति ७, १५, १०, अथर्व ८, ३, २६;
 वै मा २, ४, १ ६
 धनीपोमा वेति तद् १, २३, ४; वै मा २, ८, ७, १०
 धनीपोमा पिष्टव १, ९३, १२
 धनीपोमा य आहुति १, ९३, ३, वै मा २, ८, ७, १०
 धनीपोमा यो अथ वां १ ९३, २; वै मा २, ८, ७, ९
 धनीपोमावनेन वां १ ९३, १०
 धनीपोमाविमं सु मे १ ९३, १; वै स २, ३, १४, २
 धनीपोमाविमानि नो १, ९३, ११
 धनीपोमा वृषणा वाज १०, ६६, ७
 धनीपोमा सवेदसा १, ९३, ९; वै स २, ३, १४, १;
 वै मा ३, ५, ७, २
 धनीपोमा हविष प्रस्थितस्य १, ९३, ७; वै स २, ३, १४, २
 धने अष्टा वदेह न १०, १४१, १, अथर्व ३, २०, २;
 वा य ९ २८; वै स १ ७, १०, २
 धने अप्यं समिष्यसे ३, २५, ५
 धनेः पूर्वं ज्ञातरो १०, ५१, ६
 धने इजा समिष्यसे ३, २४, २

धने ऋदा व आनुपक् ४, ७, २
 धने ऋविषेपा भसि ८, ६०, ३
 धने ऋविषेवामसि १०, १५६, ५; साम १५३१
 धने पृथक् चोतिभिः ८, १०२, १६
 धने विद्विष्यस्य नः ५, २२, ४
 धने जरस्व स्रपस्य आयुर्गि ३, ३ ७
 धने वरिविष्यपतिः ८, ६०, १९; साम ३९
 धने ज्युषस्व नो इविः ३, २८, १
 धने ज्युषस्व प्रति हयं तद्वाच १, १४४, ७
 धने वमघाय न स्वोमे ४, १०, १; साम ४३४; १७७७;
 वा य १५, ४४; १७, ७७; वै स ४, ४, ४, ७
 धने तव स्वतुक्च्य १, १०५, १३
 धने तव स्रं अजर ८, २३, ११
 धने तव अत्रो वयः १०, १४०, १; साम १८१६; वा य
 १२, १०६; वै स ४, २, ७, २
 धने सुवीयो सवने हि ३, २८, ५
 धने ग्री ते वाणिना ३, २०, २; वै स ३, २, ११, १
 धने त्व वसा अस्या ८, २३, ३०
 धने त्व वसा यातुधानस्य १०, ८७, ५; अथर्व ८, ३, ४
 धने त्व नो अतमा ५, २४, १; साम ४४८; ११०७,
 वा य ३, २५; १५, ४८; २५, ४७; वै स
 १, ५, ६, २; ४, ४, ४, ८
 धने त्वमस्रपुयोधि १, १८९, ३; वै मा २, ८, २, ४
 धने त्व पारया नम्यः १, १८९, २; वै स १, १, १४, ४;
 वै मा २, ८, २, ५; वै मा १०, २, १
 धने वा वाद्युपे रवि ३, २४, ५; वै स २, २, १२, ६
 धने विवाः सृजुरसि ३, २५, १
 धने विवाः कर्ममच्छा ३, २२, ३; वा य १२, ४९;
 वै स ४, २, ४, २
 धने देवो इहा वह जगामः १, १२, ३; साम ७९२;
 अथर्व २०, १०१, ३; वै मा ३, ११, ६, २
 धने देवो इहा वह सावया १, १५, ४
 धने धुम्नेन जायुषे ३, २४, ६
 धने पृथमवाय वे ८, ४४, २५
 धने नक्षत्रमजर १०, १५६, ४; साम १५३०
 धने नय सुपया राये १, १८९, २; वा य ३, ३६; ७, ४३
 ४०, १६, वै स १, १, १४, ३; ४, ४६, १;
 वै मा २, ८, २, ३; वै मा १, ८, ८, वाच मा.
 १४, ८, ३, १
 धने नि पाहि मरुत् ८, ४४, ११
 धने नेमिराँ ह्य ५, १३, ६, वै स २, ५, ९, ३

भस्मिद्विंशति जघनव ६, १६, ३४, साम ४; १३९६;
 वा य ३३, ९, वै स ४, ३, १३, १, वै मा ३, ५, ६, १
 भस्मिदं एवं जरातः कर्मम् १०, ८०, ३
 भस्मिदं वाम पायि १०, ११५, २
 भस्मिदं ज्ञानि पुर्याः ८, ७, ३६
 भस्मिदं वाक्मि विदो ५, ६, ३; साम १७३८, वै मा
 ३, ११, ६, ४
 भस्मिदं विघना निवः ६, १४, ५
 भस्मिद्वीरा कश्मिन्नुः १, १, ५
 भस्मिद्वीरा गृहपतिः ६ १५, १३; वै मा ३, ५, १२, १
 भस्मिद्वीरा दास्वत् ५ ९, २
 भस्मिद्वीरा नो भस्वरे ४, १५ १, वै मा ३, ६, ४ १
 भस्मिद्वीरा म्यसीद्व ५, १, ६, वै मा १, १, १४, १
 भस्मिद्वीरा पुरोहितो ३ ११, १
 भस्मिद्व्य धग्मरुजो ५, ६०, ७
 भस्मिद्विधयो मरुतो ३, २६, ५, वै मा २, ७, १२, ३
 भस्मिद्व्यासाः पितरः १०, १५, ११, भयर्ष १८, ३, ४४;
 वा य ११, ५९, वै स २, ६, १२, २
 भस्मिद्विस्तरमेन गोविषा ६, १६, २८, साम २२; वा य
 १७, १६; वै स ४, ६, १, ५
 भस्मिद्विस्तुविश्वस्वम ५, २५ ५
 भस्मिद्वीणि प्रिधाद्वि ८ ३९ ९; वै स ३, २, ११, ३
 भस्मीपर्वण्याववत् ६, ५२, १६
 भस्मी रक्षांसि सेपति ७, १५, १०; अथर्व ८, ३, २६;
 वै मा २, ४, १, ६
 भस्मीपोमा वेति त्व १, ९३, ४; वै मा २, ८, ७, १०
 भस्मीपोमा पिष्टव १, ९३, १२
 भस्मीपोमा य आशुति १, ९३, ३; वै मा २, ८, ७, १०
 भस्मीपोमा यो अथ वां १ ९३, २; वै मा २, ८, ७, ९
 भस्मीपोमावनेन वां १ ९३, १०
 भस्मीपोमाविमं सु मे १ ९३, १; वै स २, ३, १४, २
 भस्मीपोमाविमानि नो १, ९३, ११
 भस्मीपोमा वृषणा वाज १०, ६६ ७
 भस्मीपोमा सधेदसा १, ९३, ९; वै स २, ३, १४, १;
 वै मा ३, ५, ७, २
 भस्मीपोमा हविषः पस्वितस्व १, ९३, ७; वै स २, ३, १४, २
 भस्ने भष्पा वदेह न १०, १४१, १; अथर्व ३, २०, २;
 वा य ९ २८; वै स १ ७, १०, २
 भस्ने जपो समिष्यसे ३ २५, ५
 भस्नेः पूर्वं आरतो १०, ५१, ६
 भस्ने इत्या समिष्यसे ३, २४, २

भस्ने कदा च आनुपक् ४, ७, २
 भस्ने कविर्वीषा मसि ८, ६०, ३
 भस्ने वृत्तुर्विधामसि १०, १५६, ५; साम १५३१
 भस्ने पूतस्य घीविभिः ८, १०२, १६
 भस्ने चिकित्सस्य न, ५, २२, ४
 भस्ने जरात् स्वपथ आमुनि ३, ३ ७
 भस्ने जरातिर्विद्वपतिः ८, ६०, ११; साम ३९
 भस्ने गुपस्व नो हविः ३, २८, १
 भस्ने गुपस्व प्रति हर्षं तद्वचा १, १४४, ७
 भस्ने तमघाथ न हतोमैः ४, १०, १; साम ४३४; १७७७;
 वा य १५, ४४; १७, ७७; वै स ४, ४, ४, ७
 भस्ने तव स्यदुस्व्य १, १०५, १३
 भस्ने तव स्ये भज्वर ८, २३, ११
 भस्ने तप ध्रुवो वय १०, १४०, १; साम १८१६; वा य
 १२, १०६; वै स ४, २, ७, २
 भस्ने सूवीयो सयने वि ३, २८, ५
 भस्ने श्री ते वाग्निना ३, २०, २; वै स ३, २, ११, १
 भस्ने स्व यशा यस्या ८, २३, ३०
 भस्ने स्वच माशुचानस्य १०, ८७, ५; अथर्व ८, ३, ४
 भस्ने स्व नो अतम ५ २४, १, साम ४४८; ११०७,
 वा य ३, २५; १५, ४८; २५, ४७; वै स
 १, ५, ६, २; ४, ४, ४, ८
 भस्ने स्वमक्षुपोधि १, १८९, ३; वै मा २, ८, २, ८
 भस्ने स्व पारया मय्यः १, १८९, २; वै स १, १, १४, ४;
 वै मा २, ८, २, ५; वै आ १०, २, १
 भस्ने वा द्वागृये रवि ३, २४, ५; वै स २, २, १२, ६
 भस्ने दिवः स्युरसि ३, २५, १
 भस्ने दिवोः भर्गमय्या ३, २२, ३; वा य १२, ४९;
 वै स ४, २, ४, २
 भस्ने देवो ह्यहा वह अशान १, १२, ३; साम ७९२;
 अथर्व २०, १०१, ३; वै मा ३, ११, ६, २
 भस्ने देवो ह्यहा वह सादया १, १५, ४
 भस्ने दुम्नेन जागृये ३, २४, ३
 भस्ने पतत्रवाय वै ८, ४४, २५
 भस्ने नक्षत्रमज्वर १०, १५६, ४; साम १५३०
 भस्ने नय सुपया राये १, १८९, १; वा य ३, ४६; ७, ४३
 ४०, १६, वै स १, २, १४, ३; ४, ४६, १;
 वै मा २, ८, २, ३; वै आ १, ८, ८, वाय मा
 १४, ८, १, १
 भस्ने नि पादि नस्य ८, ४४, ११
 भस्ने नेमिराँ ह्व ५, १३, ६; वै स २, ५, ९, ६

अथुता विद्वो भजमन्ना ८, २०, ५
 अथुत ऋषे मारुत गण ५, ५२, १४
 अथुता कवि मुमणो गा ४, १६, ९
 अथुता कोश मधुदधुत ९, ६६, ११, साम ६५८
 अथुता गिरो मतयो ७, १०, ३, तै मा २, ८, २, ४
 अथुता च खैना नमसा ८, २१, ६
 अथुता न शीरशोधिप ८, ७१, १०, साम १५५८
 अथुता वृषक्षा अतरत् ९, ९०, २
 अथुता नो भगिरन्तम ८, २३, १०
 अथुता नो मिन्ननहो देव ६, २, ११
 अथुता नो मिप्रमहो देव वेयान् ६, १४, ६
 अथुता नो याक्षा वह ६, १६, ४४, साम १३८४
 अथुता न इन्द्र मलयः १०, ४३, १, अथर्व २०, १७, १
 अथुता महो घृष्टी नाथमा ५, ४३, ८
 अथुताय वो मरुव ७, ३६, ९
 अथुता यो गता नाथमान ४, २९, ४
 अथुता वदा उना गिरा १, ३८, १३
 अथुता वद तवस गीर्गि ५, ८३, १, तै मा २, ४, ५, ५
 अथुता विवशिम रोदुती ३, ५७, ४
 अथुता वो अग्निमवसे ५, २५, १
 अथुता वोधेव शुशुपाल ४, १, १९
 अथुता वो देवीसुपस ३, ६१, ५
 अथुता समुद्रमिदयः ९, ६६, १२, साम ६५९
 अथुता सिधु मातृवर्मा ३, ३३, ३
 अथुता हि त्वां सहस्रः सूनो ८, ६०, २, साम १५५३;
 अथर्व २०, १०३, ३
 अथुता हि सोमः कुरुयान् ९, ८१, ०
 अथुता धर्म अरिव ३, १५, ५
 अथुता सूनो सहस्रो नो १, ५८, ८
 अथुता अथ्यस्य घट्टयः ६, ५७, ३
 अथुता पशुमन्वरा स्वर्वती ५, ३४, १
 अथुता वृष इन्द्र दूरपत्नीः १, १७४, ३
 अथुता पशुपा धानपस्यो ६, ५८, २, तै मा २, ८, ५, ४
 अथुता रासस्यप इंदमाना ५, ४७, २
 अथुता सो हरो यो आशव ८, ४९, ८
 अथुता मन्वरा मत्स्यो ३, २९, १३, तै मा १, २, १, १९
 अथुता अश्वत् ९, ११०, ४, साम १५०८
 अथुता सो हि पवमान २, ११०, ३, साम १३६५,
 वा य २२, १८
 अथुता योऽहवयो ९, ९६, ४
 अथुता यामानाम च ८, ४७, १८; १०, १६४, ५

अथुता यामानाम च १०, १६४, ५
 अथुता न क्षां वाधार युधिर्वी १, ६७, ५
 अथुता भागस्तपसा ४ १०, १६, ४, अथर्व १८, २, ८,
 तै मा ६, १, ४
 अथुता हवीधुधिना वीम्नो १, ११७, १५
 अथुता हवीधुधिना वार्तिका १, ११७, १६, नि ५, २१
 अथुता हवीधुधिसत्या करा वां १, ११६, १३
 अथुता योऽहवो अकनिष्ठास ५, ६०, ५
 अथुता यिक्स्मे ह्युया न्यपन ८, २७, १८
 अथुता यजते ९ ८६, ४३, साम ५६४, १६१४, अथर्व
 १८, ३, १८
 अथुता त्वामश्वे ३, ८, १, तै मा ३, ६, १, नि ८, १८
 अथुता य प्रथयतो न विमा ५, ४३, ७, तै मा ४, ५, २
 अथुता यैन मध्वो रत्नो ९, १०२, २०
 अथुता उ त्वा पितृभृत १०, १, ४
 अथुता परिज्मघ्रा गहि १, ६, ९, अथर्व ००, ७०, ५
 अथुता समुद्रजुद्धः ८, ६, २९
 अथुता सहस्रनिर्गिमा ८, ८, ११
 अथुता यमाने भवसायंवी १, १८५, ४
 अथुता यिद्विद्वं ण उपा ८, ९२, १०, साम २१५
 अथुता यस्या रथिमनि ९, ४८, ३, साम ८३८
 अथुता यिरुभंरता गन्धयः ३, ३३, १२
 अथुता यिम्न तमसस्वारमथ्य प्रति १, १८३, ६, १, १८४, ६
 अथुता यिम्न तमसस्वारमथ्य प्रति स्तोम ७, ७३, १
 अथुता यिम्न तमसस्वारमथ्योपा १, ९२, ६
 अथुता यिद्वं चवक्षिषा ३, ९, ३
 अथुता श्री सोम रोचना ९, १७, ५
 अथुता यिधि मातृपाणां ८, २३, २५
 अथुता य्व सारमेयो १०, १४, १०, अथर्व १८, २, ११,
 तै मा ६, ३, १
 अथुता नः सश्वतो नय १, ४२, ७
 अथुता नो विपिषा युद्ध ८, ८३, ३
 अथुता वा वो मरुतो ६, ५२, २, अथर्व २, १२, ६
 अथुता वायो ससवो याहि १, १३५, ७
 अथुता यारान्पयमानो असिध्यत् ९, ६०, ३
 अथुता यिद्वं विधुरेणा यिद्वं ८, ९६, २
 अथुता यिधुः परिष्ठा १०, ९७, १०, वा य १२, ८४,
 तै स ४, २, ३
 अथुता यिद्वी तिरश्चा ९, १४, ६
 अथुता यिद्वीनामनिवेदानां १, ३२, १०, नि २, १६
 अथुता युक् ओहव ८, ६९, १४, अथर्व २० ९२, १६

अक्षोषमा दहोस्रवो यविष्य ८, ६०, ४
 अक्षोष सत्र त्व तन्महित्व ३, ३२, ९
 अक्षो विद्वत्साम अन्तर्दुरोगे १, ७०, ४
 अक्षोषो अथ बर्हिषा १०, ३५, ९
 अक्षोषो नो मरुतो गानु ५, ८७, ८
 अक्षः पश्यस्व मोपरि ८, ३३, १९
 अक्ष ऋत्या मयवन्तुभ्य देवा ५, २९, ५
 अक्ष ध्या परिष्कृत ९, २९, २। साम १६३१
 अक्ष धमता नहुषो हव घुरो १, १२२, २१
 अक्ष धमतो गाना वृच्छतेर्मा १०, २२, ६
 अक्ष विद्या पापतीति ६, ६, ५। ति ४, १७
 अक्ष उभो अक्ष वा द्विषः ८, १, १८; साम ५२
 अक्ष व विषमनु हासदित १, ५७, २, अथर्व २०, १५, २
 अक्षव वृषंसं विन्ध्य विषक्षण १०, ११, ४। अथर्व १८, १, २१
 अक्ष त्वमिन्द्र विदि १०, ६१, २२
 अक्ष त्वष्टा ते मह ६, १७, १०
 अक्ष त्वा विश्वे पुर ६, १७, ८
 अक्ष त्विपीर्मा अन्नयोजसा २, २२, २। साम १४८८
 अक्ष युवाना विप्रोः ४, ५, १०
 अक्ष घोषिचे अपसा ६, १७, ९
 अक्ष ऋषोः अशुभत्या उपस्थे ८, २६, १५; अथर्व २०, १३७, ९
 अक्ष भार्या मन्वा ९, ९७, ११, साम १०२०
 अक्ष म जज्ञे हरणिममनु १, १२१, ६
 अक्ष प्रियमिधिराय ८, ४६, २९
 अक्ष ऋषोः गिराणि दासवन्मान् ८, १, ३३
 अक्ष यक्षारथे गणे ८, ४६, ३१
 अक्ष यक्षिमे पवमान ९, ११०, ९। साम १४९६
 अक्ष यज्ञाजाना गत्रिष्टो १०, ६१, २३
 अक्ष युव कवप पूव ७, १८, १२
 अक्ष येव कलदा ९, ७४, ८
 अक्ष येव कलदा गोभिरकम् ४, २७, ५
 अक्ष स्म यस्यार्चयाः ५, ९, ५
 अक्ष स्मा ते खपणयो ६, २५, ७
 अक्ष स्मा न उव्वता २, ३१, २
 अक्ष स्मा नो घृषे मव ६, ४६, ११
 अक्ष स्मास्य पनयन्ति ६, १२, ५
 अक्ष स्या घोषणा मही ८, ४६, ३३
 अक्ष स्वनातुव पिन्धुः १, ९४, ११
 अक्ष स्वनाम्कतो विव १, ३८, १०
 अक्ष स्वामस्य निर्विन्दे १, १२०, १२
 अक्ष स्याः पृथिवी २, १३, ५

अषाढुभो प्रथम वीर्य २, १७, ३
 अषा गाय उपमार्ति १०, ६१, २१
 अषा विन्दु यद्विधिपामहे १०, १३२, ३
 अषा ते अमतिष्कृत ८, ९३, १२
 अषा त्व दि त्स्कर ८, ८४, ६। साम १५५१
 अषा मरो न्योहतेऽभा ५, ५२, ११
 अषा नो विद्यसोगा १, ४२, ६
 अषा न्वस्य जेन्म्य १०, ६१, २४
 अषा न्वस्य सहा जगन्वान् ७, ८८, २
 अषा मन्वे मूहयसुर्षम् ६, ३०, २
 अषा मन्वे ध्रुवे असा अथा १, १०४, ७
 अषा मही न आयस्यना ७, १५, १४
 अषा मातृरुपसः सप्त विमा ४, २, १५
 अषा यया न विणः परासा ४, २, १६। अथर्व १८, ३, २१।
 वा य १९, ६९। ते स २, ६, १२, ४
 अषाधि धीधिरसद्यम १०, ३१, ३
 अषा यो विश्वा भुवनाभिः २, १७, ४
 अषाद्यग्निर्मानु रीषु विद्धु ३, ५, ३
 अषारयथ पृथिवी ५, ६२, ३
 अषारयत पश्य १, २०, ८
 अषासु मन्त्रो भातिः १०, ६१, २०
 अषा ह चद्रयमसे त्वाया ४, २, १४
 अषा ह यन्तो यक्षिता ७, ७४, ५
 अषा हि काष्ठा युव ५, ६६, ४
 अषा हिन्वान इन्द्रिय ९, ४८, ५। साम ८३९
 अषा हि बिष्पोऽप्योऽसि ६, २, ७
 अषा हीन्द्रिर्गिर्वेणः ८, २८, ७। साम ४०६, ७१०; अथर्व
 २०, १००, १
 अषा होताभ्यमीदो ६, १, २। ते मा ३, ६, १०, १
 अषा क्षम एषा ५, १६, ४
 अषा क्षसे क्लोमंत्रस्य ४, १०, २। साम १७७८; वा य
 १५, ४५। ते स ४, ४, ४, ७
 अषा क्षसे मद्या निपद्या १०, ६, ७
 अषि घामस्याद् घृषमो ९, ८५, ९
 अषि द्वयोरद्वया उम्यय वचः १, ८३, ३; अथर्व २०, २५, २
 अषि न इन्द्रैषा ८, ८३, ७। वा य ३३, ४७
 अषि पुत्रोपमथव १०, ३३, ७
 अषि पेशासि वरते नृपयि १, ९२, ४
 अषि घृषुः पपीना ६, ४५, ३१
 अषि यद्विम्बादिनीय ९, ९४, १। साम ५३९, ते स
 ७, १, २०, १

कालेन विदितम् ५, ११ १४
 कालि कालात् ८, ११ १५ अथ १११
 कालुर्गते विपद्य ४ १५, १
 काली देवा कालु ५ १ ११ १६ अथ ११०४
 काले व क कालिनी ५ ५ १
 कालो वरद्वन्द्वीर्गुणवत् १, ११५, ५
 काले विमानवृत्ता १ १५, ११
 कालं इति काले वर वरु-५, ४४ १
 कालं वृत्ति काले १, ८५, ४
 कालावधायिका ५, ४५, १ अथ १०४४
 काला वृत्तु ०१४ ४ १ १
 कालान्ते व वे वरुत्ता ४ ५१, १६ ई. व. ४ १ ११, ४
 काला विपदा विदित १, ११ १ अथ ११११
 कालु रविभक्तवित ५, ४५, ४
 कालुर्गिण्यतो वरा १ १४ १
 काले व विपत्ते कालि १, ८१ १
 कालो वरद्वन्द्वीकाला १, १५, १
 काला वे कालुर्गते १ ११ ४ व. व १५, १८
 ई. व. ४ १ ४ ५ ५ १ ८
 काला वि विदित ८, १४ ५ अथ १०८८
 काला कालवत् १ ८४ १५ अथ १०५, ११५
 कालं १ ४१ १, ४ ई. व. १ ५, ८ १, ५ ४ १५
 काला वरुदे वरु वरुदे १, ११५, ८
 काला वे इतिवत् व ४ ११ ४
 कालिद्रु वरुत्ता १ ८, ५
 कालिद्रुवरोत्तु ५, ४८ ४
 कालीने कालिद्रुते वर ८, ११, १
 कालु वे काली कालुत्तु १ १४ १
 कालीन कालु वरुत्ता ८, १५, ११
 काली वेति वरुत्ता १ ११ १
 काला वे कालिद्रुत्ता १, ४५, १
 काला वे कालुवत्तु १ ४ १ अथ १०८१ अथ
 १ ४५, १ १८, १
 काला वरुत्ता १, ११ १
 कालुत्ता वरुत्ता वरुत्ता ५, ४५, १
 काला वरुत्ता काले वरुत्ता १, ५१ ११
 कालुत्ता वरुत्ता १, ८५, १
 कालुत्ता वरुत्ता ८, ४४, १
 कालुत्ता वरुत्ता १ ४५, १; व. व. ११, ११, ८५
 ई. व. १ ४, १४ १, ई. व. १ ४, ४ ४
 कालुत्ता वरुत्ता १ ८, ४

कालुत्ता वरुत्ता ५, ११ १ अथ ११५
 ई. १ १
 कालि कालुत्ता वरुत्ता १, १११ १
 कालि कालुत्ता ८, १ १ १ अथ ४५, १५१
 कालुत्ता वरुत्ता ८, ११, ११
 कालुत्ता वरुत्ता १ ११, ५ अथ १५१५ ई. व.
 १ ४ ८, १
 कालुत्ता वरुत्ता १ ११८, ४
 कालुत्ता वरुत्ता ४ ५१ ४
 कालिद्रुवरोत्तु वरुत्ता १ ११ ४
 कालिद्रुवरोत्तु वरुत्ता १, ८५, १; कालं ४, १, ४
 व. व. १५, १६ ई. व. १ ११ १ ११ ११
 कालिद्रु वरुत्ता ८, ४४, १ ई. व. १, ५, ११, ५
 कालिद्रु वरुत्ता ८, १८, १
 कालिद्रु वरुत्ता १ ४५ ५
 कालिद्रु वरुत्ता १ १४ १४
 कालिद्रु वरुत्ता १ ५१, १
 कालिद्रु वरुत्ता १ ११ ४ वरुत्ता १, १ १
 कालुत्ता वरुत्ता १, ५ १ अथ ११ १ १४
 १४ ४४ १५ वरुत्ता ८, ४४
 कालुत्ता वरुत्ता १ ११ १
 कालिद्रु वरुत्ता वरुत्ता १ ११, ११
 कालुत्ता वरुत्ता १ ११४ १
 कालिद्रु वरुत्ता १ ११ ११
 कालु वरुत्ता वरुत्ता १ ११५, १
 कालिद्रु वरुत्ता १ १११ ८ व. १, ११
 कालि वरुत्ता वरुत्ता १, ४४ १
 काला वरुत्ता वरुत्ता १ १४ १
 काला वरुत्ता वरुत्ता १ १४ १
 काला वरुत्ता वरुत्ता १ ११, १ अथ ११, ११
 ई. व. १ ८, ४ १
 काला वरुत्ता वरुत्ता ८, ११, १ अथ १०५८
 काला वे वरुत्ता ५, ८५, ४ अथ १०५, १ ई. व.
 १ १४, १ १ ई. व. १ १ १
 काला वरुत्ता वरुत्ता वरुत्ता १४ १५, वरुत्ता ८, १५
 व. ५, १
 कालु वरुत्ता वरुत्ता १ ४ ८
 कालिद्रु वरुत्ता १ १८, १
 कालिद्रु वरुत्ता वरुत्ता १, ४५, १
 कालिद्रु वरुत्ता वरुत्ता १, ८१ १
 कालिद्रु वरुत्ता वरुत्ता १, ८१ ११
 कालिद्रु वरुत्ता वरुत्ता १, ४५ ४

अनु कुवाममर्षि बर्षय ५, ६२, ५
 अनुसष्टो भवत्येव १०, १६०, ४; अथर्व २०, ९६, ४
 अनु स्वधामक्षरबायो १, ३३, ११; ते आ २, ८, ३, ४
 अनु हि त्वा सुव सोम ९, ११०, २; साम ४३२; १३६६
 अनुदीर्घ ह्ययप्रो अग्नि ५, ४५, ७
 अनु गोमामोभिरक्षा ९, १०७, १; साम ९९८; नि ५, ३
 अनुस्रा क्षत्रवः १०, ८५, २३; अथर्व १४, १, ३४
 अनुसो नो मरुतः ६, ६६, ७
 अनुसो नो ह्यमानमृचये ८, ५०, ४
 अनुसो मरण वि ब्रह्मण ८, ४२, ४
 अनुसो दात्रमदितेरनर्क १, १८५, ३
 अनुसो न ब्रह्मजे ८, ६७, १२
 अनुसो मिश्रायमन् ८, १८, २१
 अनुसो रजसो १०, ९५, १७
 अनुसो पयति १०, १३६, ४; अथर्व ६, ८०, १
 अनुसो पथिभिः १०, १६८, ३
 अनुसो स धने ८, ७२, ३
 अनुसो वृत्तयथाय ६, ६२, १०
 अनुसो रोदसी वृत्त इयते ३, ३, २
 अनुसो जिघांसतः १०, १०२, ३
 अनुसो इयते २, ६, ७
 अनुसो भागो भवित्तिर्मेवा ८, ४८, २
 अनुसो रोचना १०, १८३, २; साम १३७७; अथर्व
 ३, ३१, २; २०, ४८, ५; वा य ३, ७; ते स
 १, ५, ३, १
 अनुसो सतमह ८, ११ ४
 अनुसो भूमिप्रसृष्ट ७, ७७, ४
 अनुसो कर्षेदमन्तु ६, २४, ५
 अनुसो मन्त्रिणा इयन् ८, ७५, १३; ते स २, ६, ११, ३
 अनुसो इयन्त्या १०, १०, १४; अथर्व १८, १, १६;
 नि ११, ३४
 अनुसो मन्त्रमन्त्राय ८, ७०, ११
 अनुसो मन्त्र रिहती ३, ५५, १३
 अनुसो मन्त्राय १०, २७, १४; वा य १२, ८८;
 ते स ४, २, ६, ३
 अनुसो प्रायो परिसृष्टस्य १०, ३४, ४
 अनुसो मन्त्राय ७, १०३, ४
 अनुसो मन्त्रायोजसा ७, ८१, ३
 अनुसो मन्त्राय ८, १, ३४
 अनुसो मन्त्राय १०, ८९, १३; ते स १, ७, १३, १
 अनुसो मन्त्राय २, १३, ३

अपमन्त्रो भराण्य ९, १३, ९; साम ११९५
 अपमन्त्रेयि पवमान ९, ९६, २३
 अपमन्त्रवत्ते सृष्टः ९, ६१, २५; साम ५१०; १२१३
 अपमन्त्रवत्ते सृष्टः ९, ६३, २४; साम ४२२; १२३७
 अपमन्त्रसोम रक्षसः २, ६३, २९
 अप ज्योतिष्या तमो १०, ६८, ५; अथर्व २०, १६, ५
 अप स्य बुद्धिनि रिपु ६, ५१, १३; साम १०५
 अप स्य परिपयिन १, ४२, ३
 अप त्या अस्तुरनिरा ८, ४८, ११
 अप त्ये तापयो यया १, ५०, २; अथर्व १३, २, १७;
 २०, ४७, १४
 अप द्वारा मतीनां ९, १०, ६; साम ११२४
 अप नः शोशुचवर्च १, २७, १-८; अथर्व ४, ३३, १; ते आ
 ६, १०, १, ११, १
 अप प्राच ईश विश्वाम् १०, १३१, १; अथर्व २०, १२५, २;
 ते आ २, ४, १, २
 अप योत्रिः पापजे १०, १०५, ३
 अपक्षिपेय विम्बो वसूनाः ३, ३१, १६
 अपक्षय गोपालनिपद्यमान १, १६४, ३१; १०, १७७, ३;
 ये आ २, ६; अथर्व ९, १०, ११; वा य ३७, १७;
 ते आ ४, ७, १; नि १४, ३
 अपक्षय ग्राम वहमान १०, २७, १९
 अपक्षय त्वा मनसा चेकितान १०, १८३, १
 अपक्षय त्वा मनसादीप्वानां १०, १८३, २
 अपक्षयमस्य महत् १०, ७२, १; नि ६, ४
 अप स्वसुदयसो नमिजहीते ७, ७१, १
 अप हत रक्षसो भगुरायतः १०, ७६, ४
 अपा पूर्ववां हरित १०, ९६, १३; अथर्व १०, ३०, ३
 अपा सोममस्त्वमिन्द्र ३, ५३, ६
 अपागृह्णामूर्ता १०, १७, २; अथर्व १८, २, ३३;
 नि १२, १०
 अपां गर्भं द्योतव ३, १, १३
 अपाद् प्राकेति स्वपया १, १६४, ३८; ये आ २, ८; अथर्व
 ९, १०, १६; नि १४, २३
 अपाद्दहसो अष्टतन्वत् १, ३२, ७
 अपावित उदु नक्षिप्रवमः ६, ३८, १
 अपादिद्रो अपादिना ८, ६२, ११; अथर्व २०, ९२, ८
 अपादुमिष्य घसः ८, ९२, ४; साम १४५
 अपावेति प्रथमापद्धवीना १, १५२, ३; अथर्व ९, १०, ०३
 अपावोत्रादुव पोवाद्यमत्र २, ३७, ४
 अपापमन्त्रिणास्त्यो ८, ८३, २; वा य ३३, ९५

अनु कुवाममार्ति कर्षण ५, ६२, ५
 अनुसयो भवत्येव १०, १६०, ४; अथर्व २०, ९६, ४
 अनु स्वभामरुद्राणो १, ३३, ११; ते आ २, ८, ३, ४
 अनु हि वा सुव सोम ९, ११०, २; साम ४३२; १३६६
 अनुतोत्र हस्यप्रो भक्ति ५, ४५, ७
 अनु गोमानोमिरक्षा ९, १०७, ९; साम ९९८; नि ५, ३
 अनुष्ठा अज्य १०, ८५, २३; अथर्व १४, १, ३४
 अनुषो वो मरुत ६, ६६, ७
 अनुहस वो ह्यमानमूयवे ८, ५०, ४
 अनुहस प्रवरन् वि ब्रह्मण ८, ४२, ४
 अनुहो वात्रमदितेरमर्ष १, १८५, ३
 अनुहो न उष्यजे ८, ६७, १२
 अनुहो मिश्रायैमन् ८, १८, २१
 अनुयिष्मन् रजसो १०, ९५, १७
 अनुयिष्णेण पवति १०, १३६, ४; अथर्व ६, ८०, १
 अनुयिष्णे पिपिभिः १०, १६८, ३
 अनुयिष्णति व जने ८, ७२, ३
 अनुयौब्रह्मैस्तवपाय ६, ६२, १०
 अनुयुतो रोयसी दस्म ह्येते ३, ३, २
 अनुयर्ष्यञ्ज जिघांसवाः १०, १०२, ३
 अनुयर्ष्य ह्येते २, ६, ७
 अनुयश्च प्रागा भवितिमैवा ८, ४८, २
 अनुयश्चरति रोचना १०, १८९, २; साम १३७७; अथर्व
 ६, ३१, २; २०, ४८, ५; वा य ३, ७; ते स
 १, ५, ३, १
 अनुयश्चि सवमह ८, ११ ४
 अनुयश्चामा वृरे भमिर्भुष्ण ७, ७७, ४
 अनुयश्च कर्षेमन्वदु ६, २४, ५
 अनुयश्चमज्ञिया ह्यम्य ८, ७५, १३; ते स २, ६, ११, ३
 अनुयश्चु दु एव गम्यन्वाः १०, १०, १४; अथर्व १८, १, १६,
 नि ११, ३४
 अनुयश्चाममानुष ८, ७०, ११
 अनुयश्चा बल रिहती ३, ५५, १३
 अनुया वो अनुयामवतु १०, २७, १४; वा य १२, ८८;
 ते स ४, २, ६, ३
 अनुये आयां परिभृशस्य १०, ३४, ४
 अनुयोऽप्यमनु गृभ्याति ७, १०३, ४
 अनुयौ अनुयन्वमोजसा ७, ८२, ३
 अनुयस्य स्पूर दृष्टो पुरस्तात् ८, १, ३४
 अनुयश्च मासा अनुयद्गानि १०, ८९, १३; ते स १, ७, १३, १
 अनुयको वपति वद्वति २, १३, ३

१ अपमन्वो अराण्य ९, १३, ९; साम ११९५
 अपमन्वेषि पवमान ९, ९६, २३
 अपमन्वयते सृष्टः ९, ६१, २५; साम ५१०; १२१३
 अपमन्वयसे सृष्टः ९, ६३, २४; साम ४२२; १२३७
 अपमन्वसोम रक्षसः ९, ६३, २९
 अप ज्योतिषा वमो १०, ६८, ५; अथर्व २०, १६, ५
 अप स्य वृषिनि रिपु ६, ५१, १३; साम १०५
 अप स्य परिपयिन् १, ४२, ३
 अप स्या अत्युरनिता ८, ४८, ११
 अप स्ये चायवो यथा १, ५०, २; अथर्व १३, २, १७;
 २०, ४७, १४
 अप द्वारा मवीनां ९, १०, ६; साम ११२४
 अप न शोशुचद्वर्ष १, २७, १-८; अथर्व ४, ३३, १; ते आ
 ६, १०, १; ११, १
 अप प्राच इन्द्र विश्वान् १०, २३१, १; अथर्व २०, १२५, १,
 ते आ २, ४, १, २
 अप योर्विः पापजे २०, १०५, ३
 अपक्षिषेप विन्वो वमुला ३, ३१, १६
 अपक्ष्य गोपामनिपद्यमान १, १६६, ३१; १०, १७७, ३;
 ये आ २, ६; अथर्व ९, १०, ११; वा य ३७, १७;
 ते आ ४, ७, १; नि १४, ३
 अपक्ष्य ग्राम वहमान १०, २७, १९
 अपक्ष्य स्वा मनसा चेक्रियान् १०, १८३, १
 अपक्ष्यं स्वा मनसावृष्यानां १०, १८३, २
 अपक्ष्यमस्य महत् १०, ७९, १; नि ६, ५
 अप स्वसुदयसो नरिजहीते ७, ७१, १
 अप हत् रक्षसो भगुरायतः १०, ७६, ४
 अपाः पूर्वां हरित् १०, ९६, १३; अथर्व १०, ३२, ३
 अपा सोमस्त्वमित् ३, ५३, ६
 अपागृह्णन्वृतां १०, १७, २; अथर्व १८, २, ३३;
 नि १२, १०
 अपां गर्भं दर्शयन् ३, १, १३
 अपाह् प्राञ्जति स्त्रयवा १, १६४, ३८ ये आ २, ८; अथर्व.
 ९, १०, १६; नि १४, २३
 अपावृहस्यो अयुत्तयत् १, ३२, ७
 अपावित उदु नक्षिन्नमः ६, ३८, १
 अपावितो अपावितः ८, ६९, ११; अथर्व २०, ९२, ८
 अपावुशिष्य घसा ८, ९२, ४; साम १४५
 अपावैति प्रथमापहृतीनां १, १५२, ३; अथर्व ९, १०, २३
 अपावोऽप्युव पोत्रादमन्न २, ३७, ४
 अपाचमदमिशास्ती ८, ८९, २; वा य ३३, ९५

अग्नि ते मधुना पक्व ९, ११, २; साम ६५२
 अग्नि स्व वीर गिर्वेणस ६, ५०, ६
 अग्नि स्व गाव पयसा ९, ८४, ५
 अग्नि स्व पूर्व्यं मधु ९, ६, ३
 अग्नि स्व मद्ध मधु ९, ६, २
 अग्नि स्व मय पुरुहूतमृत्तमिव १, ५१, १; साम ३७६
 अग्नि त्रिपृष्ठ वृषण ९, ९०, २; साम. ५२८, १४०८
 अग्नि त्वा गोवता गिरां जायवेवः १, ७८, १
 अग्नि त्वा गोवता गिरानृपत ४, ३२, ९
 अग्नि त्वा देवः सविताग्नि १०, १७४, ३, अथर्व १, २९, ३
 अग्नि त्वा देव सविताः १, २४, ३; ऋ. म ३, ५, ११, ३
 अग्नि त्वा मष्ठीवपस २, २, १, २
 अग्नि त्वा पाजो रक्षसाः ६, २१, ७
 अग्नि त्वा पूर्वपीठये ८, ३, ७, साम २५६, १५७३;
 अथर्व २०, ९९, १
 अग्नि त्वा पूर्वपीठये १, १९, ९; नि १०, ३७
 अग्नि त्वा योपजो वृषा ९, ५६, ३
 अग्नि त्वा वृषसा सुते ८, ४५, २२; साम १६१, ७३८,
 अथर्व २०, २२, १
 अग्नि त्वा द्यार नोनुम ७, ३२, २२; साम २३३; ६८०,
 अथर्व २०, १२१, १; वा य २७, ३५; तै स
 २, ४, १४, २
 अग्नि त्वा पिषो विष्टुमित् १०, ७५, ४
 अग्नि वां महिना सुव १०, ११९, ८
 अग्नि धुन्व पृथ्व्याः ९, १०८, ९ साम ५७९, १०११
 अग्नि धुन्वानि वजिनः ३, ४०, ७, अथर्व २०, ६ ७
 अग्नि क्रोणानि चञ्चव ९, ३३, २; साम ७३५
 अग्नि द्विष्टमा प्रियूद् १, १४० २
 अग्नि द्विष्टमा श्री रोचनाग्नि १, १४९, ४; साम १७७५
 अग्नि न इत्था युधस्य माता ५, ४६, १९; नि ११ ४९
 अग्नि मन्त्रो अग्नि ये व २, २४, ६
 अग्नि नो देवीरवमा १, २२, १६
 अग्नि नो नये वसु ६, ५३, २
 अग्नि नो वाजसातम ९, ९८, १; साम ५४९; ६२३८
 अग्नि प्र गावन्ति गिरा ८, ६९, ८; साम १६८ १४८९;
 अथर्व २०, २२, ४; ९२ १
 अग्नि प्र दनुजनयो न ४, १९, ५
 अग्नि प्र भर पृषता उषव ८, ८९ ४
 अग्नि प्रपांसि बाहसा ३, ११, ७ साम १५५७
 अग्नि प्रपांसि मुधितानि ६, १५, १५

अग्नि प्र वाः सुराघस ८, ४९, १; साम २३५; ८११;
 अथर्व २०, ५१, १
 अग्नि प्रवत समनेव ४, ५८, ८; वा य १७, ९६; नि ७ १७
 अग्नि प्र स्याताहेव ७, ३४, ५
 अग्नि प्रियाणि काव्या ९, ५७, २; साम १७६०
 अग्नि प्रियाणि पवते ९, ७५, १; साम ५५४; ७००
 अग्नि प्रियाणि पवते पुनानः ९, ९७, १२; साम १०२१
 अग्नि प्रिया दिवस्वर्दे ९, १०, १; साम ११२७
 अग्नि प्रिया दिवस्वदा ९, १२, ८, साम १२०४
 अग्नि प्रिया मरुतो वा ८, २७, ६
 अग्नि प्रेदि वक्षिणव १०, ८३, ७, अथर्व ४ ३२, ७
 अग्नि प्रहोतृन्पव ९, ३३, ५ साम ८७०
 अग्नि भुवेऽग्निभगाय २, २१, २
 अग्निभूरहमागम १०, १६६, ४
 अग्नि वज्र युगीहि न १, १५, ३; वा य २६ २१
 अग्नि य त्रेषी निष्कृतिः ७, ३७ ७
 अग्नि य वेद्ययिद्विः ७, ३८, ४
 अग्नि ये त्वा विभावरि ५, ७९, ४
 अग्नि ये मिथो वनुप ७, ३८, ५
 अग्नि यो महिना विव ३, ५९, ७; वा य ३८, १७; तै स
 ४, १, ६, ३; तै आ ४ ३, १
 अग्नि वद्या सुवसमानि ९, ९७, ५०; साम १४२७
 अग्नि वह्य ऋषये ८ १२, १५
 अग्नि वह्निरमत्य ९, ९, ६
 अग्नि वां नूनमघिना ७, ६७, ३
 अग्नि वायु वीक्ष्या ९, ९७, ४५ साम १४२६
 अग्नि विद्या अनुपव गाव ९, १२, २; साम ११९७
 अग्नि विद्या अनुपव सूपन् ९, १७, ६
 अग्नि विश्वानि वाया ९, ४२, ५
 अग्निवृत्त सपरान् १०, १७४, २; अथर्व १ २९, २
 अग्नि वेना अनुपव ९, ६४, २१
 अग्नि यो अर्धे पोष्यावतो ५, ४१, ८
 अग्नि यो देवीं धिय ७, ३४, ९
 अग्नि यो वीरलम्पसो मदेव ८, ४६ १४; साम ० १५
 अग्नि स्वयस्य सविरस्य ३, ५३, १९
 अग्नि वज्र न तसिपे ८, ६, २५
 अग्निवह्यवा विद्विप १, १३३, ०
 अग्नि इषाव न ह्युपानेभिः १०, ६८, ११; अथर्व ००, १३, ११
 अग्नि ह्ये ते अद्विपः १, ८०, १४
 अग्नि ह्ये सारावृषे ८ ६८, ५

कस्तुरी होवाम्बसादि ४, ६, २
 कस्तुरी वप सूत्रं १, २३, १७, अथर्व १, ४, २; वा य ६, १४
 कस्तुरी कस्तुरी ९, ६९, ५
 कस्तुरी जातवेदसं ८, ७४, ५
 कस्तुरी न सुखा २, ३६, ३; वा य. २६, २४
 कस्तुरी बभ्रवप्यभिः १, २३, १६; अथर्व १, ४, २
 कस्तुरी नदीतमे २, ४१, १६
 कस्तुरी व इव अपिरस्ते १, १६९, ६; नि ६, १५
 कस्तुरी वा सुखे पुत्रा ४, १५, ४
 कस्तुरी देववा अयं १, १७७, ४
 कस्तुरी वा न सुख ८, १०२, ८; साम १४७
 कस्तुरी यो निब्रह्ममात्र बभ्रव्ते ४, ३, २
 कस्तुरी यो बभ्रु पुत्रवा १०, २७, २१
 कस्तुरी यो होवा किं स १०, ५२, ३; नि ६, ३५
 कस्तुरी रोचयवृक्ष ६, ३९, ४
 कस्तुरी वा कृष्णो अधिना ८, ८५, ३
 कस्तुरी वा भर्मो अधिना ८, ९, ४; अथर्व २०, १३९, ४
 कस्तुरी वा ममिभिः सुतः ८, २२, ८
 कस्तुरी वा परि विष्पये ४, ४९, २; ते आ ३, ३, ११, १
 कस्तुरी वा भागो निहित ८, ५७, ४
 कस्तुरी वा मज्जमचमा १, ४७, १; साम ३०६
 कस्तुरी वा मित्रावरुणा २, ४१, ४; साम ९१०; वा य ७, १९, १
 कस्तुरी ते १, ४, ५, २
 कस्तुरी विष्पयैर्निर्हिता ९, ६२, १०; साम ५०८
 कस्तुरी विष्पयैर्निर्हिता ६, ४७, ५
 कस्तुरी विष्पय वाष्पये १०, २५, ११
 कस्तुरी विष्पय अमि धियः ८, १०२, ९; साम ९४८
 कस्तुरी विष्पयानि विष्पयि ९, ५४, ३; साम ७५७
 कस्तुरी वृत्तजातये ४, १७, ९
 कस्तुरी वेवाभोवपद १०, १२३, १; वा य ७, १६; ते स
 १, ४, ८, १, नि १०, ३२
 कस्तुरी यो वृत्त ज्ञानय ४, ३४, ३
 कस्तुरी यो वृत्त ज्ञानय ४, १७, १०; ते वा २, ८, ३, ३
 कस्तुरी यो सप्त ज्ञानय ४, १२०, ११
 कस्तुरी यो वृत्त ज्ञानय १०, ६, १
 कस्तुरी यो विष्पयि ९, ३९, ४; साम ९००
 कस्तुरी यो वरिमाय ६, ४७, ४
 कस्तुरी यो वृत्त १, १६४, २९; अथर्व ९, १०, ७ नि २, ९
 कस्तुरी यो वृत्त ८, ३, १; साम १६०८; अथर्व
 २०, १०४, २; वा य ३३, ८३
 कस्तुरी यो होवा यो विष्पय १, १४९, ५; साम १७७६

१ अथ सु तुभ्य वरुण स्वभावः ७, ८६, ८
 अथ सुयं इत्योपदृक् ९, ५४, २; साम ७५३
 अथ सो भगिनिराहुतः ७, १, १६
 अथ सो भगिन्यरिमा ३, २२, १; वा य १२, ४७; ते स
 ४, २, ४, २
 अथ सोम इन्द्र तुभ्य सुखे ७, २९, १
 अथ सोम इन्द्र तुभ्यं ९, ८८, १; साम १४७१
 अथ सोम कपयिने ९, ६७, १२
 अथ सोमाम्बुसुतो ५, ५१, ४
 अथ सुतो राजा वदि १०, ६१, १६
 अथ स्वापुरिह मदिठ ६, ४७, २
 अथ ह यद्वा देववा ७, ६८, ४
 अथ ह येन वा इव ८, ७६, ४
 अथ हि ते अमर्त्य १०, १४४, १
 अथ हि नेवा वरुण ७, ४०, ४
 अथ होवा प्रथम ६, ९, ४
 अथ कविरकविषु ७, ४, ४
 अथ कुरुगुमीता ८, ७९, १; ते वा २, ४, ७, ६
 अथ व स तुरो मदा १०, २५, १०
 अथ चक्रमिण्यसूर्यस्य ४, १७, १४
 अथ जायत मनुषो धरीमणि १, १२८, १
 अथं त वा पुणे सुत ९, ६७, १२
 अथ-त इन्द्र सोम ८, १७, २१; साम १५९; ७२५;
 अथर्व २०, ५, ५
 अथ त युमि तन्वा ८, १००, १
 अथ ते अस्तु इर्वतः ३, ४४, १
 अथ ते अस्त्युपनेष्टावो १०, ८३, ६; अथर्व ४, ३२, ६
 अथ ते मातृपे जने ८, ६४, १०
 अथं ते योनिर्कल्पियः ३, २९, १०; अथर्व ३, २०, १; वा य
 ३, १४; १२, ५२; १५, ५६; ते स १, ५, ५, २;
 ४, २, ४, ३; ७, १३, ५; ते वा १, २, १, १६;
 २, ५, ८, ८
 अथ ते वार्यणापति ८, ६४, ११
 अथ ते त्योमो अधिय १, १६, ७
 अथ वृक्षाय साधना ९, १०५, ३; साम ११००
 अथ वृक्षास्यधर्मिः १०, ९९, १०
 अथ दिव इयति विष् ९, ६८, ९
 अथं वीचार्थ वृक्षे ८, १३, २०
 अथं वेवा सहासा ६, ४४, २२
 अथं वेवानामपसामपसा १, १६०, ४
 अथं वेवाय जग्मने १, २०, १

प्रामदितनर्षनो ८, ३३, १२
 प्राममात्रो भाव्येति ९, ७२, ३
 प्रामपः सरपसः २, १३, २२
 प्रामशाय गायति ८, २२, २५; साम ११८
 प्र म उच्चपाया ४, ३२, २४
 प्रं मे गण्ड हयनायार्थं ६, ६३, २
 प्रास्मानो येषथा ९, ९७, २०
 प्रा दूषेदपरमा ५, ५८, ५, वै प्रा. २, ८, ५, ७
 प्रापि होवा निपत्रा १०, ५३, २
 प्रापि होवा स्वविषय १, ७०, ८
 प्रापि काले विकटे १०, १५५, १; नि ६, ३०
 प्रावीद्वयुः सचमानः ९, ७४, ५
 प्रवित्र वा विषस्तृथु १, ४६, ८
 प्रविष्ट स मर्तो विष्ट १०, ६३, ३३
 प्रकल्पयुक्ता भूमत् ८, ७३, १६
 प्रकल्पो मा सङ्घत् ४६; १, १०५, १८; नि ५, २७
 प्रकल्प्य बुद्धितरा ६, ६२, ३
 प्रकपो वनयमिगारे २, २५, ५
 प्रकल्पयुक्त सृष्टि ९, ८३, ३; साम ८७७
 प्रकरोरवीद् कृष्णो अस्य २, १११, १०
 प्रकृत प्राथेत् ८, ६९, ८, साम ३६२; अथर्व २०, ९२, ५
 प्रकृत कृपा सृष्टि १, १७३, २
 प्रकृत पृष्ठे महि साम मन्वत् ८, ७९, १०
 प्रकृतस्त्वा हवामहे ५, २३, १
 प्रकृन्वि नारीरपसो न विष्टिभिः १, ९२, ३, साम १७५७
 प्रको विवे वृष्टे शृष्यं १, ५४, ३; नि ६, १८
 प्रकोमि ते सुमति ४, ४८; वै स १, ७, १४, ३
 प्रकोमि वा वधायापो १०, १२, ४; अथर्व १८, १, ३१
 प्रको सङ्घाय चाकिने दाधी १, ५४, २
 प्रकोसि क्षिपप्रयाना ७, १८, ५
 प्रकोमिहा उ भर्षिन् १, १०५, २
 प्रकोमो वति चिद्व ८, ७९, ५
 प्रको वीरस्य श्रुवपां ७, १८, १६
 प्रकोमो न लुमारकः ८, ६९, १५, अथर्व २०, ९२, १२
 प्रकोमग वरुणं मित्रमेपां ४, २, ४
 प्रकोमग वृहस्पति १०, १४३, ५; अथर्व ३, २०, ७;
 वा य ९, २७; वै सं १, ७, १०, २
 प्रकोना णो भद्रिदिः ३, ५४, १८
 प्रकोम्य वरुण मिन्व वा ५, ८५, ७
 प्रको वा गितो भन्वत् १०, १४८, ३
 प्रको विद्यां गाहुरेति १०, २०, ४

भर्वाञ्जित्तो अर्वातो नृभिः १, ७३, ९
 भर्वातो न भवसो भिक्षमाणा ७, ९०, ७, ९१, ७
 भर्वाप्रथ विश्ववार ते ६, ३७, १
 भर्वाप्रथ नि यच्छत् ८, ३५, २२
 भर्वातेहि सोमकाम खाङ्गु १, १०४, २ अथर्व २०, ८, २
 भर्वात् प्रिचक्रो मधुवाहनो १, १५७, ३, साम १७६०
 भर्वाद्दत्ता दूष्येनावमा ७, ८२, ८
 भर्वापीन सु ते मन ३, ३७, २, अथर्व २०, १९, ०
 भर्वापीनो यसो भव ४, ३२, १४
 भर्वापी सुभगो भव ४, ५७, ६; अथर्व ३, १७, ८, वै आ
 ६, ६, २
 अवाच स्वा पुरुष्टुत् ८, ६, ४५, ३२, ३०
 अवाच स्वा सुत्रे रये ३, ४१, २; अथर्व २०, २३, ९
 अवाच दैव्य जन १, ४५, १०
 अवाचमद्य यत्प नृवाहन २, ३७, ५
 अवाचा वां सप्तपो १, ४७, ८
 अवाच्यो भवा भवता २, २९, ६; वा य ३२, ५१
 अवाच्यो ह्य प्रवसे साति २, ९७, २५
 अवाच्यतो न भा गहि परा ३, ४०, ८, अथर्व २०, ६, ८
 अवाच्यतो न भा गद्यपो शक्र ३, ३७, ११; अथर्व २०, २०, ४,
 ५७, ७
 अवां णः सोम श गवे २, ६१, १५, साम १३३७
 अवां सोम शुमरुमो २, ६५, १९; साम ५०३; ९९४
 अर्हन्तो ये सुवानय ५, ५२, ५
 अर्हन्मिभर्षि सायकानि २, ३३, १०, वै आ ८, ५, ७
 अर्हानुणो यक्ष इन्द्र ३, ३०, १०, नि ६, २
 अर्हान्यस्य परशुर्नारा २, ६७, ३०
 अर्हो चासन्तभायद् २, १५, २
 अर्हः परेण पर एषा १, १६४, १७, अथर्व ९, ९, १७
 अर्हः परेण विवर य १, १६४, १८; अथर्व ९, ९, १८
 अर्हकक्षिण वृषम वपार ८, १, २, साम १३६१, अथर्व
 २०, ८५, २
 अर्ह क्रुद् दक्षिणतो गृहाणां २, ४२, ३
 अर्ह क्षिप विद्यो अर्हमात्र २, ३०, ५
 अर्ह वष्ट ऋषीपमो ८, ६२, ६
 अर्ह ते हेळो वरुण नमोमि १, २४, १४, वै स १, ५, ११, ३
 अर्ह तमना भरते केतवेदाः १, १०४, ३
 अर्ह ह्या वृहतीरिपो १०, १३४, ३
 अर्ह त्वे इन्द्र प्रवतो ६, ४७, १४
 अर्हामिष मन्ममाना ४, १८, ५
 अर्ह धुवानः कलमां २, ७५, ३; साम ७०२

ब्रह्मविराजन्तो ८, ३१, १२
 ब्रह्ममात्रो भवेति १, ७२, ३
 ब्रह्मस्य सारसः २, १३, २२
 ब्रह्मनाथ गायति ८, २२, २५, साम ११८
 अ म उन्नयाप्य ४, ३२, २४
 अं मे गन्त ह्यनायासं ६, ६३, २
 ब्राह्मणो येश्या १, १७, २०
 आ हृषेद्वरमा ५, ५८, ५, स मा २, ८, ५, ७
 अथापि होवा नियत्रा १०, ५३, २
 अथापि होवा स्वनिपत् १, ७०, ८
 अथापि कामे विक्रते १०, १५५, १, ति ६, ३०
 अथापीदृशुः सयमान १, ७४, ५
 अत्रिच वा द्वियस्त्यु १, ४६, ८
 अत्रिचः स यतो विंश १०, ६३, १३
 अक्षयसुखा भयू ८, ७३, १६
 अक्षयो मा सकृद् ब्रूः १, १०५, १८, ति ५, २१
 अक्षयस्य सुदिवरा ६, ४०, ३
 अक्षयो जनयन्गिरो २, २५, ५
 अक्षयश्चतुस्रः वृषि १, ८३, ३, साम ८७७
 अक्षयिषु हृष्णो अस्य २, ११, १०
 अक्षय प्राणं ८, ६१, ८, साम ३६२, अथ २०, १२, ५
 अक्षय हृषा वृषामि १, १७३, २
 अक्षय पृके महि साम मन्वत् ८, २१, १०
 अक्षयस्त्वा हवामहे ५, १३, १
 अक्षयि नारीरपसो न विष्टिमिः १, १२, ३, साम १७५७
 अक्षां दिवे वृष्टे नृप्यं १, ५४, ३, ति ६, १८
 अक्षांति ते सुमति ४, ४, ८, स १, २, १४, ३
 अक्षांति वा वर्षापापो १०, १२, ४, अथर्व १८, १, ३१
 अक्षां क्षत्राय ध्याकिने शची १, ५४, २
 अक्षांति चित्तप्रयाना ७, १८, ५
 अर्धमिहा उ अर्धिन १, १०५, २
 अर्धिनो वति चेत् ८, ७३, ५
 अर्धं वीरस्य नृत्तयां ७, १८, १६
 अर्धको न कुमारः ८, ६१, १५, अथर्व २०, १२, १२
 अर्धमज वरुण मित्रमेयां ४, २, ४
 अर्धमज बृहस्पतिं १०, १४१, ५, अथर्व ३, २०, ७, वा य १, २७, स १, ७, १०, २
 अर्धना जो अदितिः ३, ५४, १८
 अर्धम्य वरुण मिष्य वा ५, ८५, ७
 अर्धो वा गिरो धन्वच १०, १४८, ३
 अर्धो विद्यां गातुरेति १०, २०, ४

अर्धविराजे अर्धतो नृभिः १, ७३, १
 अर्धस्यो न अथसो भिक्षमाणा ७, १०, ७, १६, ७
 अर्धाय विश्वशर ते ६, ३७, १
 अर्धाय नि यच्छत ८, ३५, २२
 अर्धोदिदि सोमकाम एवाहु १, १०४, २ अथ २०, ८, २
 अर्धोद् त्रिचक्रो मधुवाहनो १, १५७, ३, नाम १७६०
 अर्धोद्वरा वैश्वेनावमा ७, ८२, ८
 अर्धधीन सु ते मन ३, ३७, २, अथर्व २०, १९, ०
 अर्धधीनो वसो भव ४, ३२, १४
 अर्धधीनुभगे भव ४, ५७, ६, अथर्व ३, १७, ८, सै आ ६, ६, २
 अर्धाय एवा पुरुष्टुत ८, ६, ४५, ३२, ३०
 अर्धाय एवा सुजे रथे ३, ४१, २, अथर्व २०, २३, ९
 अर्धाय वैश्व जन १, ४५, १०
 अर्धायमद्य यय नृपाहण २, ३७, ५
 अर्धाय वा ससपो १, ४७, ८
 अर्धायो भवा भयसा २, २१, ६ वा य ३२, ५१
 अर्धो ह्य अथसे साति २, १७, २५
 अर्धोवसो न आ गहि परा ३ ४० ८, अथर्व २०, ६, ८
 अर्धोवसो न आ गद्ययो शक्र ३, ३७ ११, अथर्व २०, २०, ४, ५७, ७
 अर्धो णः सोम श गवे २, ६१, १५, साम १३३७
 अर्धो सोम धुमन्तो २ ६५, १९, साम ५०३, ११४
 अर्धोतो ये सुदानव ५, ५२, ५
 अर्धोन्दिभयि सायकानि २, ३३ २०, ते आ ४, ५, ७
 अलावृणो वक्ष इन्द्र ३, ३०, १०, ति ६, २
 अलावृणस्य परशुनाता २, ६७, ३०
 अलशेष धामस्तभायव् २, १५, २
 अलः परेण पर एवा १, १६४ १७, अथर्व १, १, १७
 अलः परेण पितर य १, १६४, १८, अथर्व १, २, १८
 अलक्षिण घृषमं यथार ८, १, २, साम १३६१, अथ २०, ८५, २
 अल क्रुद् क्षिणतो गुहाणां २, ४२, ३
 अल क्षिप दिवो अहमाण २, ३०, ५
 अल चष्ट श्रधीपयो ८, ६२, ६
 अल ते हेळो वरुण नमोभि १, २४, १४ ते स १, ५, ११, ३
 अल एमाण भरते केतवेदाः १, १०४, ३
 अल ध्या वृहतीरियो १०, १३४ ३
 अल स्वे इन्द्र प्रवतो ६, ४७, १४
 अलधामिव मन्यमाना ४, १८, ५
 अल युवानः कलयाँ २, ७५, ३, साम ७०२

रसविनयवर्णो ८, ३१, १९
 रसमात्रो अत्येति ९, ७९, ३
 रसमात्रः सारपत्रः २, ११, १९
 रसमात्रात् गापति ८, ९२, २५, साम, १२८
 रसात् उच्चवान्ना ४, ३२, २४
 रस मे गम्य हबनायास्मि ६, ६३, २
 रसज्ञानो यस्या ९, ९७, २०
 रसात् हृष्यमाना ५, ५८, ५, तं मा २, ८, ५, ७
 रसाधि होवा विपदा १०, ५३, २
 रसाधि होवा स्वनिषत् १, ७०, ८
 रसाधि कलो विन्दते १०, १५५, १, नि ६, ३०
 रसाधीशु सपमानः ९, ७८, ५
 रसिन्त्रं वा विपद्यु १, ४६, ८
 रसिह स यतो विष १०, ६३, १३
 रसकामुह्या अभ्युत् ८, ७३, १६
 रसलो मा सङ्घ्नु कृकः १, १०५, १८, नि ५, २१
 रसस्य बुद्धिवा ६, ४२, ३
 रससा जनवगिरो ९, २५, ५
 रसकामुह्यस पूभिः ९, ८३, ३, साम, ८७७
 रसोत्पीड्यु हृप्नो अस्व २, ११, १०
 रसवत् प्राप्य ८, ६९, ८, साम ३६२; नभय २० ९२, ५
 रसवत् कृपा वृषामि १, १७३, २
 रसवत् पृके महि साम मन्वत् ८, ७९, १०
 रसवत्सवा हवामहे ५, २३, १
 रसवित् नारीपसो न विधिभिः १, ९२, ३, साम १७५७
 रसो दिवे टहत् नृप्य १, ५४, ३, नि ६, १८
 रसोमि ते सुमति ४, ८, ४, स १ ०, १४, ३
 रसोमि वा पर्षायापो १०, १२, ४, अथर्व १८, १, ३१
 रसो साक्षात् वाकिने हाची १, ५४, २
 रसासि शिल्पप्रधाना ७, १८, ५
 रसमिहा उ न्द्रिय १, १०५, २
 रसिनो यति चैत्र्य ८, ७९, ५
 रसं वीरस्य गृहयो ७, १८, १६
 रसंकी न कुमारकः ८, ६९ १५, अथर्व २०, ९२, १२
 रसंमल वरुण मित्रमेवां ४, २, ४
 रसमल बृहस्पति १०, १४१, ५, अथर्व ३, २०, ७, ७
 रसा य ९, २७, तै सं १, ७, १०, २
 रसंना जो भदितिः ३, ५४, १८
 रसंम्य वरुण मित्र्य वा ५, ८५, ७
 रसो वा गिरो अस्वय १०, १४८, ३
 रसो विज्ञां गातुरेति १०, २०, ४

भयत्रिसे भयतो रूभिः १, ७३ ९
 भयंश्रो न भयसो भिक्षमाणा ७, ९०, ७, ९१, ७
 भयामय विधवारं ये ६, ३७, १
 भयामय नि वच्छत् ८, ३५, २२
 भयान्तिह सोमकाम र्गायु १, २०४ ९, अथर्व २०, ८, ०
 भयान्तिह त्रिष्यो मयुषाहो १, १५७, ३ साम १७६०
 भयान्तरा र्ध्वेनापमा ७, ८२, ८
 भयान्तीन सु ते मन ३, ३७, २ अथर्व २०, १९ ०
 भयान्तीनी यतो मय ४, ३२, १४
 भयान्ती सुभगे नय ८, ५७, ३; अथर्व ३, १७, ८, १ मा
 ६, ६, २
 भयान् र्वा पुरुषुत् ८, ६, ४५, ३२, ३०
 भयान् र्वा सुखे र्थे ३, ४१, ९, अथर्व २०, २३, ९
 भयान् देव्य जन १, ४५, १०
 भयान् सद्य यद्य नृवाहण २, ३७, १
 भयान् पां सद्यो १, ४७, ८
 भयान् यो अद्या भयता २, २९, ६; वा. य ३३, ५१
 भयो ह्य अरसे सावि ९, ९७, २५
 भयान्तो न आ गति पा ३ ४० ८, अथर्व २०, ६, ८
 भयान्तो न आ गद्यो दाक्ष ३, ३७ ११, अथर्व २०, २० ४,
 ५७, ७
 भयान् पाः सोम न गये ९, ६१, १५, साम १३३७
 भयान् सोम सुमामो ९, ६५, १९, साम ५०३, ९९४
 भयंश्रो ये सुदानय ५, ५२ ५
 भयंश्रो भयि सायकानि २, ३३ १०, ते आ ८, ५, ७
 भयान्तो यच्छ ह्यम् ३, ३०, १०, नि ६, २
 भयान्तो यच्छ परशुर्नना ९, ६७, ३०
 भयान् वामस्वभायद् २, १५, २
 भयान् परेण पर पद्या १, १६४ १७, अथर्व ९, ९, १७
 भयान् परेण वितर य १, १६४, १८, अथर्व ९, ९, १८
 भयान्तो यच्छ भयपर ८, १, २, साम १३३२, अथर्व
 २०, ८५, २
 भयं ऋन् दक्षिणतो गृहानां २, ४२, ३
 भय क्षिप दिवो अहमाम २, ३०, ५
 भय वष्ट क्षवीपमो ८, ६२, ६
 भय ते हेळो वरुण नमोभिः १, २४, १४ ते स १, ५, ११, ३
 भय तममा भरते केतवेदाः १, १०४, ३
 भयं व्या वृहतीरियो १०, १३४ ३
 भयं स्ये ह्य प्रवतो ६, ४७, १४
 भयान्तिय मन्ममाना ४, १८ ५
 भयं सुताना कलमां ९, ७५, ३; साम ७०९

भ्रमविभवतो ८, ३१, ११
 भ्रममात्रो ज्ञापति १, ७१, ३
 भ्रमस्यः सारसः ०, १३, ११
 भ्रमस्य गायति ८, २२, १५, साम ११८
 भ्रम इव चान्द्रान् ४, ३०, १४
 भ्रमे गन्तु इव चान्द्रान् ६, ६३, २
 भ्रमान्तो वेद्यया १, १७, २०
 भ्रमा इव चान्द्रान् ५, ५८, ५, स. मा १, ८, ५, ७
 भ्रमिषि होवा निपशा १०, ५३, २
 भ्रमिषि होवा स्वनिपक्ष १, ७०, ८
 भ्रमिषि कान्ते विचरे १०, १५५, १, नि ६, ३०
 भ्रमिषीरसु सपमानः १, ७४, ५
 भ्रमिषि वा दिवस्पृष्ट १, ४६, ८
 भ्रमिषः स यतो विच १०, ६३, १३
 भ्रमस्युत्पत्ता भ्रम ८, ७३, १६
 भ्रमो मा सक्तु १, १०५, १८, नि ५, २१
 भ्रमस्य कुठिरा ६, ४९, ३
 भ्रमो जनपत्तिगो ९, २५, ५
 भ्रमस्यदुषस शुभि १, ८३, ३; साम ८७७
 भ्रमिषीरु शुभो भस्य २, ११, १०
 भ्रमं प्रापेत् ८, ६१, ८, साम ३६२; अथ २० १२, ५
 भ्रमं दृष्ट्वा दृष्टमि १, १७३, २
 भ्रमं पके महि साम मन्वत् ८, ०९, १०
 भ्रमं वसवा इवामहे ५, २३, २
 भ्रमं नारीरपतो न विष्टिभिः १, १२, ३, साम १७५७
 भ्रमं दिवे वृहते दृष्ट्वा १, ५४, ३; नि ६, १८
 भ्रमं मि ते सुमति ४, ४, ८; स १, २, १४, ३
 भ्रमं मि वा वर्षायापो १०, १०, ४; अथ १८, १, ३१
 भ्रमं सक्तुय द्वाकिने छाची १, ५४, २
 भ्रमाति चित्तप्रधाना ७, १८, ५
 भ्रमिषि उ भ्रमि १, १०५, २
 भ्रमिषो यति चेर्यं ८, ७३, ५
 भ्रमं बीरस्य तूतया ७, १८, १६
 भ्रमं न कुमारकः ८, ६९ १५, अथ २०, १२, १२
 भ्रमस्य बल्य मित्रमेयां ४, २, ४
 भ्रमस्य बृहस्पति १०, १४१, ५; अथ ३, २०, ७, ७
 भा य १, १७, ४ स १, ७, १०, २
 भ्रमना मो भ्रमिषिः ३, ५४, १८
 भ्रमस्य बल्य मित्र्य वा ५, ८५, ७
 भ्रमं वा गिरो भ्रम्यथ १०, १४८, ३
 भ्रमं विद्यां गातुषि १०, २०, ४

भ्रमत्रिरस्य भ्रमो मुनि १, ७३, ९
 भ्रमस्यो न भ्रमसो निष्ठमाणा ७, १०, ७, ११, ७
 भ्रमप्रथ विष्णुवारं ४ ६, ३७ १
 भ्रमप्रथ मि वरुण ८, ३५, २२
 भ्रमोऽपि तोमकान् रथावु १, १०४ ९ अथ २०, ८, १
 भ्रमोऽपि विष्णु मधुवाहना १, १५७, ३ साम १७६०
 भ्रमोऽपि देवनापमा ७, ८२, ८
 भ्रमोऽपि सु ते मन ३, ३७, २, अथ २०, १९ ०
 भ्रमोऽपि यतो मन ४, ३२, १४
 भ्रमोऽपि सुमो नव ४, ५७, ३; अथ ३, १७, ८ स १
 ६, ६, २
 भ्रमोऽपि रथा पुष्पुत् ८, ६, ४५, ३२, ३०
 भ्रमोऽपि रथा सुते १५ ३, ४१, ९, अथ २०, २३, ९
 भ्रमोऽपि देव्य जन १, ४५, १०
 भ्रमोऽपि वरुण नृवाहन २, ३७, ५
 भ्रमोऽपि वा सद्यो १, ४७, ८
 भ्रमोऽपि भवा भवता २, २९, ६; वा य ३२, ५१
 भ्रमो इव चरते साति ९, १७, २५
 भ्रमोऽपि न आ गति परा ३ ४० ८, अथ २०, ६, ८
 भ्रमोऽपि न आ गत्यो दाक्ष ३, ३७ ११; अथ २०, २०, ४, ५७, ७
 भ्रमो ण सोम दा गवे ९, ६१, १५, साम १३३७
 भ्रमो सोम सुमत्तमो ९ ६५, १९, साम १०३; १९४
 भ्रमोऽपि वे सुदानव ५, ५०, ५
 भ्रमोऽपि भ्रमि सापकानि २, ३३ १० ते आ ४, ५, ७
 भ्रमोऽपि यत् इन्द्र ३, ३०, १० नि ६, ०
 भ्रमोऽपि परमुननास ९, ६७, ३०
 भ्रमोऽपि चामस्य भाव्य २, १५, २
 भ्रमोऽपि परे पर १, १६४ १७, अथ १, ९, १७
 भ्रमोऽपि पितर य १, १६४, १८; अथ १, ९, १८
 भ्रमोऽपि वृषभ यथार ८, १, २, साम १३६१, अथ २०, ८५, २
 भ्रमोऽपि दक्षिणतो गृहानां २, ४२, ३
 भ्रमोऽपि दिवो नरामा २, ३०, ५
 भ्रमोऽपि चक्षुषीपमो ८, ६२, ६
 भ्रमोऽपि वेदो वरुण नमोमि १, १४, १४, स १, ५, ११, ३
 भ्रमोऽपि भारते केववेदाः १, १०४, ३
 भ्रमोऽपि बृहदीरिपो १०, १३४ ३
 भ्रमोऽपि इन्द्र प्रवतो ६, ४७, १४
 भ्रमोऽपि मित्र मन्वमाना ४, १८, ५
 भ्रमोऽपि सुतानाः कर्णो ९, ७५, ३; साम ७०२

असाकमने मघवस्तु वीदिष्य १, १४०, १०
 असाकमने मघवस्तु धार्या ६, ८, ६, वै सं १, ५, ११, २
 असाकमत्र पितर ४, ४२, ८
 असाकमत्र पितरो मजुप्या ४, १, १३
 असाकमघ वामय ८, ५, १८
 असाकमघाम्यम ८, ३३, १५
 असाकमानुर्वीर्य ३, ६२, १५
 असाकमित्तु शृणुहि ४, २२, १०
 असाकमित्त्रः सगृहेषु १०, १०३, ११; साम १८५९;
 अथर्व १९, १३, ११, वा य १७, ४३; वै, स
 ४, ६, ४, ३
 असाकमित्त्र बुद्ध ५, ३५, ७
 असाकमित्त्र नृत्त वे ६, ४५, ३०
 असाकमित्त्रावरुमा अरे ७, ८२, ९
 असाकमित्त्रेहि नो ५, ३५, ८
 असाकसुपम कृषि ४, ३१, १५
 असाकमूर्त्वा रय १०, २६, ९
 असाक मिथावरुमावत्स २, ३१, १
 असाकेभिः सत्वमिः २, ३०, १०
 असावह तविषादीपमाण १, १७१, ४
 असावो अयतु ते सत ४ ३१, १०
 असावो अविद्वि विषहेन्द्र ४, ३१, १०
 असावो हृदा वृणीष्व ४, ३१, ११
 असावसमर्ष पत्रमान ९, ८५, २
 असान्स्तु सत्र चोदय १, ९ ६; अथर्व २०, ७१, १२
 असिच इन्द्र प्रस्तुतो १०, ३८, १
 असिमन्यदे परमे २, ३५, १४
 असिमन्यजे अदास्या ५, ७५, ८
 असिमन्यसुने अप्युधर १०, ९२, ६
 असिमन्येत्तच्छकृत् १०, १३२, ५
 अस्मे आ महत्त रयि ८, ५, १५
 अस्मे इद सत्ता सुते ८, ९७, ८
 अस्मे इन्द्रावृहस्वती ४, ४९, ४; वै स ३, ३, ११, १
 अस्मे इन्द्रावृहस्वती विष्ववार ७, ८४, ४
 अस्मे इन्द्रो बरुलो ७, ८२, १०; ८३, १० -
 अस्मे क पु हृप्या १, १८४, २
 अस्मे तविन्द्रावरुणा ३, ६१, ३
 अस्मे वा स इन्द्र सन्तु १०, २२, १३
 अस्न चेहि धुमवी १०, ९८, ३
 अस्ने पदि धुमघतो ९, ३२, ६
 अस्ने पेरि अत्रो बुद्ध १, ९, ८; अथर्व २०, ७१, १४

अस्ने प्र यधि मघवन् ३, ३६, १०, नि ६, ७
 अस्ने रयि न स्वयं १, १४१, ११
 अस्ने रायो दिवेदिवे ४, ८, ७
 अस्ने वृदा मेहना ८, ६३, १२; वा य ३३, ५०
 अस्ने वस्व परि पत १, ७२, २
 अस्ने वार्येष्ठा कृणुहि ४, २२, ९
 अस्ने वसूनि धारय ९, ६३, ३०
 अस्ने पीरो मरुष ७, ५६, २४
 अस्ने धेप्रेनिभानुभिः ७, ७७, ५
 अस्ने सा चा माध्वी राति १, १८४, ४
 अस्ने सोम धियमधि १, ४३, ७
 अस्ने सिधो अग्र्यध्याय २, ३५, ५
 अस्ने वे प्रविद्वर्यते ८, ४३, २
 अस्ने बहूनामघसाय २, ३५, १२
 अस्ने भीमाय नमसा १, ५७, ३; अथर्व २०, १५, ३
 अस्ने धय यद्वावान ६, २३, ५
 अस्ने ऋवा विचेततो ५, १७, ४
 अस्ने घा पीर इंवतो ४, १५, ५
 अस्ने ते सक्थे घय ९, ६१, २९; साम ७७९
 अस्ने ते सक्थे घयमित्यक्षतः ९ ६६, १४
 अस्ने त्रिणः ऋनुना १०, ८, ७
 अस्ने त्वेषा भजरा अस्व १, १४३, ३
 अस्ने देवस्य मीळ्हुपाः ७, ४०, ५
 अस्ने देवस्य ससति ७, ४, ३
 अस्ने पिब क्षुमत् १०, ११६ २
 अस्ने पिपतमश्विना ८, ५, १४
 अस्ने पिप वस्य षग्जान ६, ४०, २
 अस्ने पीत्वा सदानां देवो ८, ९२ ६
 अस्ने पीत्वा सदानामिन्द्रो ९, २३, ७
 अस्ने पीत्वा शतक्रतो १, ४, ८, अथर्व २०, ६८, ८
 अस्ने प्र जातयेवतो १०, १८८, ०
 अस्ने प्रजावती गृह ८, ३१, ४
 अस्ने प्रक्षामनु सुत ९, ५४, १; साम ७५५; वा य
 ३, १६; वै स १, ५, ५, १
 अस्ने प्रेषा हेमना ९, ९७, १; साम ५२६; १३९९
 अस्ने मदे पुष वर्पासि ६, ४४, १४
 अस्ने मदे स्वयं दा द्राताय १, १२१, ४
 अस्ने सदानो मध्वो २, १९, २
 अस्ने मे चावागृथिषी २, ३२, १
 अस्ने यामासो वृहतो १०, ३, ४
 अस्ने रग्वा अरवेय पुषिः २, ४, ४

- मेख गव्ययमद्वय १०, ४८, ४
 मेवाम्बाषसतो १०, ४८, ६
 मेख वाव इष १०, १२५, ८; अथर्व ४, ३०, ८
 मेख स्ववमिद् १०, १२५, ५; अथर्व, ४, ३०, ३
 ई तिथेव वेतवूँ १०, ४९, ४
 ईं पुरो मवसागो ४, २६, ३
 ई प्रवेव मग्मना ८, ६, ११; सामं १५०१, अथर्व
 २०, ११५, २
 ई सुव वसुन १०, ४८, १
 ई भूमिमदनामापाव ४, २६, २
 ई मरुतभव सूर्वबाह ४, २६, १
 ईरव कृष्णमहरहुँन ६, ९, १; नि २, २१
 ईरवा यदपदी १०, २२, १४
 ईरानि गुत्रा पयाव १, ८८, ४
 ईहा मदिरु सुदिता ७, ३०, ३
 ईहात्पमे हविरास्ते १०, ९१, १५, वा य १०, ७९;
 ते मा १, ४, २, १
 ईहितेन चिद्वसंवा ८, ६२, ३
 ईहिरिव भोगोः पर्येति ६, ७५, १४; वा य २९, ५१;
 ते स ४, ६, ६, ५; नि ९, १५
 ईहोक्त्वा मनसा सुहिं २, २३, ३
 ईहोक्त्वाव उप याहि ६, ४१, १; ते मा २, ४, ३, १२
 ईदमे यज्ञ पयासुराणा ७, ७३, ३
 ईदोपातारं क्रमपश्यद् १, ३२, १४
 ईक्ष्णे वसोर्जैरिवा ३, ५१, ३
 ईक्ष्णशा अनुत्तव २, ६५, १४
 ईक्ष्णोषु धावति पवित्रे ९, १७, ४
 ईक्ष्णोषु धावति त्रमेन ९, ६७, १४
 ईक्ष्णीं सुर्वस्य रोचनाव १, १४, ९
 ईक्ष्णोव राजसा वर्तमान १, ३५, २; वा य ३३, ४२;
 ३४, ३१; ते स ३, ४, ११, २
 ईक्ष्णियातो अहनिः ४, ४५, ६
 ईक्ष्ण्यव बलमोजो ६, ४७, ३०; अथर्व ६, १२६, २,
 वा य २२, ५६; ते स ४, ६, ७, ७
 ईक्षित्पूर्वास्वपरा ३, ५५, ५
 ईक्षोदो महि पृथ ६, १७, १२
 ईक्ष्णयावानो बहन्ति ८, ७, ३५
 ईक्ष्णयिता परिगथिता १, १२६, ६; नि ५, १५
 ईक्ष्णाना मा रिपण्यव ८, २०, १; सामं ४०१
 ईक्ष्णोव ऋतुनिर्वर्षत ४, ५३, ७
 ईक्ष्णुमूणानिह ४, ३५, २
- १ भागन्म वृत्रहन्तव ८, ७४, ४; साम ८२
 भा गावो धग्मसुत ६, २८, १; अथर्व ४, २१, १;
 ते मा २, ८, ८, ११
 भा गोमता नासत्या रथेन ७, ७२, १
 भा रना भग्न हृदायते १, २२, १०
 भार्तिन न स्वयुक्तिमि १०, २१, १; सामं ४२०
 भाग्निरगाणि मारतो ६; १६, १९
 भाग्ने गिरो विष जा ७, ३९, ५
 भाग्ने याहि मरुत्सजा ८, १०३, १४
 भाग्ने वह वरुणं १०, ७०, ११
 भाग्ने वह हविरघाय ७, ११, ५
 भाग्ने स्पूर रथि मर १०, १५६, ३; सामं १५२९
 भागमधाय उवाठीर्वर्हि १०, ३०, १५
 भा प्राथनिरहन्त्येभिः ५, ४८, ३
 भा घ त्वावीं रमता १, ३०, १४; सामं १०८५; अथर्व
 २०, १२२, २
 भा भा गमपदि अथर्व १, ३०, ८; सामं ७४५; अथर्व
 २०, २६, २
 भा चा वा गच्छानुचरा १०, १०, १०; अथर्व १८, १, ११;
 नि ४, २०
 भा घा ये अविमिम्भते ८, ४५, १; सामं १३३; १३३८;
 वा य ७, ३२; ते मा २, ४, ५, ७; नि ६, १४
 भा घा योपेव सुनी १, ४८, ५
 भा च त्वामेता पृथणा ३, ४३, ४
 भा चन त्वा चिक्विसामो ८, ९१, ३
 भा च जो परिः सव्वा ७, ५९, ६
 भा चर्यणिमा वृषमो १, १७७, १; ते मा २, ४, ३, ११
 भा च महासि गो हृह १, ७४, ६
 भा चह भासां पायो ७, ३४, १०; नि ६, ७
 भा चिकित्वाम सुकृद् ५, ६६, १
 भाष्या जागु दक्षिणतो १०, १५, ६; अथर्व १८, १, ५२;
 वा य १९ ६२
 भाष्यद्विचानैर्गुपित १०, ८५, ४; अथर्व १४, १, ५
 भा षिद्व्यन्ति साम्नेषां ६, ७५, १३; वा य २९, ५०;
 ते स ४, ६, ६, ५; नि ९, २०
 भा जन रवेपसदा १०, ६०, १
 भा जनाय तुङ्गणे ६, २२, ८; अथर्व २०, ३६, ८
 भा जागुपिभिर्म ऋता ९, ९७, ३७; सामं १३५७
 भा जाव जाववेदसि ६, १६, ४२; ते स ३, ५, ११, ४
 भा जाभिराके अथर्व ९, १०१, १४; सामं १३८७
 भाजासः पूषण रथे ६, ५५, ६
 भाजितुरं सापथिं विष ८, ५३, ६

भा नो मर इच्छिजेनाधि ८, ८१, ३
 भा नो मर नगमिन्न ३, ३०, १९; ते मा २, ५, ४, १;
 नि ६, ७
 भा नो मर वृषण मुष्म ६, १९, ८
 भा नो मर प्वंजन ८, ७८, ६
 भा नो मरुत्त दावने ८, ७, २७
 भा नो महीमरमि ५, ४३, ६
 भा नो मित्र सुवीमि ५, ६४, ५
 भा नो मित्रावदना वृतेः ३, ६२, १६; साम २२०, ६३३;
 वा व २१, ८; ते स १, ८, २२, ३
 भा नो मित्रावक्या इम्पद्वि ७, ६५, ४; ते मा २, ८, ६, ७
 भा नो बज्ज विचिरुदा ८, १०१, २; वा य ३३, ८५
 भा नो बज्ज वमोवृष ३, ४३, ३
 भा नो बज्ज भारवी १०, ११०, ८; अथर्व, ५, २२, ८;
 वा य २२, ३३; ते मा ३, ६, ३, ४; नि ८, १३
 भा नो पञ्जाय वक्ष्व १, १११, २
 भा नो पाव दिवस्वरी ८, ८, ४
 भा नो वाठं दिवो अण्डा ४, ४४, ५; अथर्व २०, १४३, ५
 भा नो वाठमुपसृति ८, ८, ५
 भा नो वाहि पराबठो ८, ६, ३६
 भा नो वाहि महेमते ८, ३४, ७
 भा नो वाहि सुगावठो ८, १७, ४; अथर्व २०, ४, १
 भा नो वाष्पुपधुति ८, ३४, ११
 भा नो रत्नाभि विम्रता ५, ७५, ३; साम १७४५
 भा नो रथि मद्रप्युव ८, ७, १३
 भा नो राधांसि सवि ७, ३७, ८
 भा नो रुद्रस्व सुनवो ६, ५०, ४
 भा नो बापो महे वने ८, ४६, २५
 भा नो विव्वा आरुष्वा १, १८६, २; ते मा २, ८, ६, ३
 भा नो विव्वाभिरिना ८, ८, १३
 भा नो विव्वाभिरुत्तिभिः २३, ४
 भा नो विव्वाभिरुत्तिभिरिना ८, ८, १
 भा नो विव्वाभिरुत्तिभिरिना ८, ९, १; साम २६९; १४९२;
 अथर्व २०, १०४, ३
 भा नो विद्वेषां रस ८, ५३, ३
 भा नो विद्वेषे सजोवठो ८, ५४, ३
 भा नोऽभिमिर्भठो १, १६७, २
 भा नोऽभिमिर्भठो १, १६३, ३; अथर्व २, ३३, ४; २०, ९६, २०
 भा नोऽभिमिर्भठो १, ९३, ६; ते स २, ३, १४, २
 भा नोऽभिमिर्भठो १, ९३, ६; अथर्व ३, ७, ५, ६, ९, १, ३
 भा नोऽभिमिर्भठो १, ९३, ६; अथर्व ३, ७, ५, ६, ९, १, ३

भापः प्रीति नयत्र १, २३, २१; १०, ९, ७; अथर्व
 १, ६, ३
 भा पक्ष्यासो भजानसो ७ १८, ७
 भापपयो त्रिपपयो ५, ५०, १०
 भा पत्राय महिना ८, ७० ३; साम ८३३; अथर्व
 २०, ८१ २; ९०, २१
 भापमृषी पाथिधान्युक् ६, ६१, ११
 भापमृषी विभागरि ४, ५२, ६
 भा पयो पाथिव १, ८१ ५
 भा परमाभिस्व ६, ६०, ११
 भा पवठरव मरुतां ४, ५५, ५
 भा पवमान धाव २ १२, ९; साम १००३
 भा पवमान नो भरायो ९, २३, ३
 भा पवमान सुदुति ९, ६५, ३; साम ९०६
 भा पवस्व तपिष्टवे ९, ६६, ६५
 भा पवस्व दितां पठ ९, ११३, ०
 भा पवस्व मरिन्वम ९, २५, ६; ५० ४; साम १००८
 भा पवस्व महीमिष ९, ४१, ४; साम ८९५
 भा पवस्व सहचिज रथि मोम ९ ६३, १; साम १०६
 भा पवस्व सहचिज रथि गोमन्व ९, ६०, १२
 भा पवस्व सुवीर्यं ९, ६५, ५; साम ७८३
 भा पवस्व विरुषवद्व ९, ६३, १८; वा य ८, ६३
 भा पञ्च गासि वृथिर्षी ८, २७, २
 भा पञ्चाद्यासासया ७, ७२, ५; ७३, ५
 भापश्चिप्यु स्रवो ७, २३, ४; अथर्व २०, १२, ४;
 वा य ३३, १८
 भापश्चिर्वही विन्वन्व ७, ३४ ३
 भापश्चिर्वि स्वपशास ७, ८५, ३
 भापानासो विपस्वठो ९, १०, ५; साम ११२३
 भापान्धमप्युः १०, ८९, ५; ते स २, २, १२, ३;
 ते भा १०, १, ९; नि ५, १०
 भापी वो अस्मि पितरेव १०, १०६ ४
 भा पुयासो न मातर ७, ४३, १
 भापूर्णा अस्व कठना ३, ३२, १५; अथर्व २०, ८, ३
 भा पूषश्चिप्रवर्हिप १, २३, १३
 भापो भयान्धवारिप १, २३, २३; १०, ९, ९; वा य
 २०, २२; ते स १, ४, ४५, ३; ४६, २; ते मा
 २, ६, ६, ५
 भापो अरुमान्मातर १०, १७, १०; अथर्व ६, ५१, ०;
 वा य ४, २; ते स १, २, १, १
 भापो न देवीव्य पति १, ८३, २; अथर्व २०, २५, २

आ नो भर वक्षिणेनामि ८, ८१, ६
 आ नो भर भगामि ३, ३०, १९; तै मा २, ५, ४, १;
 नि ६, ७
 आ नो भर वृषप छुम्प ६, १९, ८
 आ नो भर ध्वंजन ८, ७८, १
 आ नो मन्त्रस्य दावने ८, ७, २७
 आ नो महीमरमति ५, ४३, ६
 आ नो मित्र सुदीतिभिः ५, ६४, ५
 आ नो मित्रावरुणा दूतैः ३, ३२, १६; साम २२०, ६६३;
 वा य २१, ८; तै स १, ८, २२, ३
 आ नो मित्रावरुणा हव्यसुति ७, ६५, ४; तै मा २, ८, ६, ७
 आ नो यज्ञ विविस्वहा ८, १०१, २५ वा य ३३, ८५
 आ नो यज्ञ नमोनृष ३, ४३, ३
 आ नो यज्ञ भारती १०, ११०, ८; अथय, ५, १२, ८;
 वा य २९, ३३; तै मा ३, ६, ३, ४; नि ८, १३
 आ नो यज्ञाय वज्रव १, १११, २
 आ नो याव दिवस्परि ८, ८, ४
 आ नो यावै दिवो अष्टा ४, ४४, ५; अथर्व २०, १४३, ५
 आ नो यावसुपभृति ८, ८, ५
 आ नो याहि परावतो ८, ६, ३६
 आ नो याहि महेमते ८, ३४, ७
 आ नो याहि सुदावतो ८, १७, ४, अथय २०, ४, १
 आ नो यासुपभृति ८, ३४, ११
 आ नो रत्नाभि विभ्रवा ५, ७५, ३; साम १७४५
 आ नो रथि मवप्सुव ८, ७, १३
 आ नो राधांसि सवित्र ७, ३७, ८
 आ नो रघुस्य द्रुतवो ६, ५०, ४
 आ नो बायो महे वने ८, ४६, २५
 आ नो विभ्र आरुहा १, १८६, २; तै मा २, ८, ६, ३
 आ नो विश्वाम्यश्रिता ८, ८, १३
 आ नो विश्वामिर्कृतिभिः सजोषा ७, २४, ४; तै मा
 २, ४, ३, ६; ७, २३, ४
 आ नो विश्वामिर्कृतिभिरश्रिता ८, ८, १
 आ नो विश्वामि सजोषसो ८, ५४, ३
 आ नो ज्योतिर्मन्त्रवो १, १६७, २
 आ नो अश्विनो १०, १६३, ३; अथर्व २, ३३, ४; २०, ९६, २०
 आ नो अश्विनो मातरिश्वा १, ९३, ६ तै स २, ३, १४, २
 आ नो अश्विना ऋषि १०, १६७, ६; अथय ३, ७५, ६, ९१, ३

आपः पूणीत भेषज १, २३, २१; १०, ९, ७; अथर्व
 १, ६, ३
 आप पश्चातो मळानसो ७ १८, ७
 आपपथयो विपथयो ५, ५२, १०
 आपप्राथ महिना ८, ७०, ६, साम ८६३; अथय
 २०, ८१, २; ९२, २१
 आपमयी पाथिवान्युक्त ६ ६१, ११
 आपमुयी विभावरी ४, ५२, ६
 आप प्रौ पाथिव १, ८१ ५
 आपरामिर्कृव ६, ६२, ११
 आप पर्वतस्य मरुतां ४, ५५, ५
 आप पवमान धारय २ १२, ९; साम १२०३
 आप पवमान नो भरायो ९, २३, ३
 आप पवमान सुदुति ९, ६५, ३, साम ९०६
 आप पवस्व गविष्टयो ९, ६६, १५
 आप पवस्व दितां पठ ९, ११३, २
 आप पवस्व मन्त्रितम् ९, २५, ६; ५० ४ साम १२०८
 आप पवस्व महीमिष ९, ४१, ४; साम ८९५
 आप पवस्व सहस्रिण रथि मोम ९, ६३, १; साम ५०१
 आप पवस्व सहस्रिण रथि गोमन्त ९, ६२, १२
 आप पवस्व सुवीर्य ९, ६५, ५; साम ७८६
 आप पवस्व हिरण्यवत् ९, ६३, १८; वा य ८, ६३
 आप पशु गासि दृथिवीं ८, २७, २
 आप पश्चादात्तासया ७, ७२, ५; ७३, ५
 आपश्चिद्विप्यु स्रवो ७, २३, ४; अथर्व २० १२, ४,
 वा य ३३, १८
 आपश्चिद्वहेम विन्वन्त ७, ३४ ३
 आपश्चिद्वि स्वयसात ७, ८५, ३
 आपानासो विवस्वतो ९, १०, ५; साम ११२३
 आपान्तमन्युः १०, ८२, ५; तै स २, २, १२, ३;
 तै मा १०, १, ९; नि ५, १०
 आपी नो अहमे पितरेष १०, १०६, ४
 आप पुत्रासो न मातर ७, ४३, ३
 आपूर्णो अथय कृत्वा ३, ३२, १५; अथर्व २०, ८, ३
 आपृषित्रिभर्षिष १, २३, १३
 आपो अद्यान्वचारिव १, २३, २३; १०, ९, ९; वा य
 २०, २२; तै स १, ४, ४५, ३; ४३, २, तै मा
 २, ६, ६, ५
 आपो अस्मान्मातर १०, १७, १०; अथर्व ६, ५१, २;
 वा य ४, २; तै स १, २, १, १
 आपो न देवीषा यति १, ८३, २, अथर्व २०, २५, ०

भास्वरे ते परावने १०, ११२, ८। अथर्व १, १०६, १
 भास्वरा मदि शिर्ष ८, ११, १४
 भा ववा पत्नीगमन ७, १४, २०
 भा व वर सदान्तो ५, ५३, ६। ते मा २, ४, ८, १
 भा वना देना अदहम्पुत्रव ८, १००, ५
 भा वने काम २, ४, ५। नि ६ १७
 भा वनब मुहुं मागरीश १, १२५, ३
 भा व पुनस्त्रि द्विदि १, ५१, ४
 भा वपुत्रोत्पत्त तना २, ५८, ४। साम १०६०
 भा वपुत्रव्य रोदसी ६, १, ११। ते मा ३, ६, १०, ५
 भा वपुत्रो सुवनादि १, ८४, २
 भा वते अग्र ह्यते ७, १, ८
 भा वते सर्पितामुले ५, ७, १
 भा वरिन्मन्त्रे स्वपाके ६, ११, २
 भा वरिन्मन्त्रे तमव २, ५, २
 भा वरिन्मन्त्रे मर्मा ६, २१, २
 भा वरन् व महिमार्ग ८, ४३, ३
 भा वात महुपस्वरी ८, २, ३
 भा वात मरुतो द्वि ५, ५३, ८
 भा वातमुप मूप ७, ७४, ३, पा. व ३३, १८
 भा वात मित्रावरुणा युषाणा ७, ६६, ११
 भा वात मित्रावरुणा सुरास्त्रि ६, ६७, ३
 भा वारिन्मन्त्रे स्वपतिः १०, ४४, १। अथर्व २०, १४, १
 भा वारिन्मन्त्रो द्वि आ ४, २१, ३
 भा वारिन्मन्त्रोऽनस उप ४, २१, १। वा य २०, ४७
 भा वादि कृष्णवाम ८, ६२, ४
 भा वादि पर्वतेभ्य ८, ३४, १३
 भा वादि पूर्वादि ३, ४३, २
 भा वादि वनसा सह १०, १७२, १। साम ४४३
 भा वादि बस्त्रा पिशा १०, १७२, २
 भा वादि वाक्वुसाय ६, ४०, ४
 भा वादि सुपुमा द्वि ८, १७, १। साम १११। ६६६। अथर्व
 २०, ३, १। ३८, १। ४७, ७
 भा वादीम इन्द्रयो ८, २१, ३। साम ४०२
 भा वाङ्मये पय्या वजु ७, ७, २
 भा वाङ्मये समिधानो अर्वा ३, ४, ११। ७, २, ११
 भा वाङ्मिमाः सुर्व ५, ४०, १
 भा वाङ्मवे आ परि ८, ३४, १०
 भा वाङ्मवोऽय ३, ४३, १
 भा वाङ्मवोऽय ३, ४३, १
 भा वाङ्मवोऽय ३, ४३, १। अथर्व १८, २, ५५।
 ते आ ४ १ २

भा युषाम क्वचो ६, ४९, ११
 भा युषेय भुमति पथा ४, २, १८। अथर्व १८, ३, ०३
 भा ये तन्वस्त्रि रविमामि १, १२, ८
 भा य तस्युः पूषतीनु ५, ६०, ०
 भा य रजोति तविदीभिः १, १६६, ४
 भा ये विश्वा पार्थिवानि ८, १४, १
 भा ये विश्वा स्वपायानि तस्युः १, ७२, १। ते मा २, ५, ८, १०
 भा वो गोमिः पूषत १, ८४, ३
 भा वोमिन्मिन्त्रेऽवन्तम ३, ५, ७
 भा वोमिन्मन्त्रा दहन् १, ४०, २। साम १२५
 भा वो मूषान पित्रोः १०, ८, ३
 भा वो वोदि दसह्य ७, ४, ५
 भा वो वना वागृषाणो २, ४, ६
 भा वो विवाप मचपाप १, १५६, ५
 भा वो विश्वानि वायो १, १८, ४
 भा वृष्टव मध्ये १०, १०६, १०
 भा तपिमा सुषेणु १, ६५, ३०। साम ११३१
 भाराच्छमुप वाषस्व १०, ४२, ७। अथर्व २०, ८९, ७।
 ते मा २, ८, २, ७। नि ५, २४
 भा राजाना मह प्ररथव ७, ६४, २
 भा रिष किन्निरा कृणु ६, ५३, ७
 भा र्जमेरा पुषा ५, ५२, ६। नि ६, १६
 भा र्जान इन्द्रवतः ५, ५७, १। नि ११, १५
 भारे अया को निश्रया १०, १०२, १०
 भारे अरुमन्मतिमारे ४, ११, ६
 भारे से गोममुत १, ११४, १०। ते स ४, ५, १०, ३
 भारे सा वः सुदानवो १, १७२, २
 भारोका ह्य येदहो ८, ४३, ३
 भा रोदसी अयुषाः स्त्रा ३, २, ७। वा य ३३, ७५
 भा रोदसी अयुषा जायमान ३, ६, २
 भा रोदसी अयुषादोत १०, ५५, ३
 भा रोदसी युद्धवी वैविदान १, ७२, ४
 भा रोदसी हव्यमाणो १०, ९६, ११। अथर्व ३०, ३२, १
 भा रोहत्यायुः १०, १८, ६। अथर्व १२, २, २४। ते आ
 ६, १० १
 भा र्वंजत्र मरुतः १, ५२, १५
 भा र्विपिनो होत्रम् १०, २८, ५। नि २, ११
 भा र्वाञ्च वा रुशीर्णो ६, ७५, १५
 भा व इन्द्र किन्नि पथा १, ३०, १। साम २१४
 भा व अजस ऊर्जा १०, ७६, १। नि ६, २१

भाग्यः शिवागो वृषभो १०, १०३, १, साम १८४९;
 मथ १९, १३, ३; वा य १७, ३३; तै स
 ४, ६, ४, १; नि १, १५
 भाग्यु रथिको वसु तु छ ४, ३९, १
 भाग्यु दूत विषस्वतो ४, ७, ४
 भाग्युमिधियात्रि २, ३८, ३
 भा सुभ्रा पातमथिवा ७, ६८, १
 भाग्युर्षे बृहन्मथे ९, ३९, १; साम ८९८
 भा श्रुपत्ते भद्रपिता ४, ३, ३
 भा श्येनस्य त्रयसा १, ११८, ११; नि ६, ७
 भासूक्तन भुभी इव १, १०, ९; नि ७, ६
 भाशिनानवप्रावत्येया १, ३०, १७
 भा शैत्रेयस्य जववो ५, १९, ३
 भा स पृथु य ह्यदा ८, ४६, २१
 भा सयवमिद्र न ६, २२, १०; अथ २०, ३६, १०
 भा सखायाः सयुर्वो ६, ४८, ११
 भा सत्यो यातु मथर्वो ४, १६, १; अथर्व २०, ७७, १
 भा सव सविशुर्वेया ८, १०२, ६; तै स ३, १, ११, ८
 भासन्नामानस धावसान ६, ३७, ३, नि १०, ३
 भा सारथ्य पथिभिरिन्द्र ६, १८, ११
 भासां पूर्वासांमहसु १, १२४, ९
 भासीनामो अरुणीतो १०, १५, ७; अथर्व १८, ३, ४३;
 वा य १९, ६३
 भा सीमरोहसुपमा ३, ७, ३
 भा सुग्म्याय सुग्म्य ८, २२, १५
 भा सुते सिंघत त्रिय ८, ७२, १३; साम १४८०; वा य
 ३३, २१
 भा सुद्वीती नमसा यर्वेयस्यै ५, ४३, ०
 भाग्यु प्मा लो मथबन् ६, ४४, १८
 भा सुभयन्ती यजते १०, ११०, ६; अथर्व १, १० ६, वा य
 २९, ३१; तै मा ३, ६, ३, ३; नि ८ ११
 भा सुर्व न रश्मयो भुवास १, ५२, ३
 भा सुर्वो अरुहश्चक्र ५, ४५, १०
 भा सुर्वो न मानुमन्निः ६, ४, ६
 भा सुर्वो यातु ससाश्वा ५, ४५, ९
 भा सोता परि पिंघता ९, १०८, ७, साम ५८०; १३९४
 भा सोम सुवानो आत्रिभिः ९, १०७ १०; साम
 ५१३, १६८९
 भा सुपायो मरुतो ७, ५७, ७
 भासुपायनस्य सुवर्ति सुवान १, १६७ ६
 भासो बृहन्मथि १ ११६, १४

भा समा रथ वृषपागेषु १, ५१, १२
 भास्मिन्विशगमिन्द्रवो ९, २१, ५
 भा स्वमद्य युवमानो अजरा १, ५८, ०
 भाह सरस्वतीपतो ८, ३८, १०
 भाह पितृमृत्युविध्वो १०, १५, ३; अथर्व १८, १, ३१;
 वा य १९, ५६, तै स २, ६, १०, ३
 भा हरय सद्यन्त्रे ८, ६९, ५; साम १४९०; अथर्व
 २०, २२, ५; ९२, २
 भा हयताय घृष्णवे ९, ९९, १; साम १०१
 भा हयतो अर्जुने मले ९, १०७, १३; साम ७६८
 भाहार्यै स्वाविद द्वा १०, १६१, ५; अथर्व ८, १, ००;
 २०, ९६, १०
 भा हि धावापृथिवी अन्न १०, १, ७
 भा हि रुदवमभिता ८, २२, ९
 भा हि प्मा याति नयः ४, २९, २
 भा हि प्मा सुनवे पिता १, २६, ३
 भा होता मन्त्रो विद्यमानि ३, १४, १
 बुष्मन्त रेतो मिधस्त्रु १, ६८, ८
 इष्मन्ति त्वा सोम्यास सखा ३, ३०, १; वा य ३४, १८
 इष्मन्ति देवाः सुम्बत ८, २, १८; साम ७०१ अथर्व
 २०, १८, ३
 इष्मन्तश्च यच्छि १, ८४, १४, साम ९१४, अथर्व
 २०, २१, १; तै मा १, ५, ८, १
 इक्षामने पुरुदस ३, १, २३; ५, ११; ६, ११, ७, ११;
 १५, ७; २२, ५; २३, ५; साम ७६ वा य
 १२, ५१; तै स ४, २, ४, ३
 इक्ष्वायास्त्वा पदे वय ३, २९, ४; वा य ३४, १५ तै स
 ३, ५, ११, १
 इक्ष्वा मरस्वती मही १, १३, ९; ५, ५, ८
 इत् ऊधी वो अजर ८, ९९, ७; साम २८३; अथर्व
 २०, १०५, ३
 इति विद्धि त्वा भना १०, १२०, ४; अथर्व ५, ०, ४
 इति विन्दु प्रजायै ५, ४१, १७
 इति पिन्मस्युमभिज ५, ७, १०
 इति त्वामे वृद्धिह्यस्य १०, ११५, ९
 इति त्वा देवा इम १०, २५, १८
 इति वा इति मे मनो १०, ११५, १
 इति स्तुवासी असघा ८, ३०, २
 इती वा साति १, ६, २०, अथर्व २०, ७०, ६
 इत्या पीवन्मथि ८, ० ४०; नि ३, १६

का बंसी बरवा दीपक ८, १ १ ३ का. ००१
 का बा. कुम्हारिका बरिदा १, ११, १३
 का बा. कां. दुर्वा कुम्हार १, ११, १३
 का बा. की. दी. दु. वि. १ ११ ३ का. १ १० ५
 का बा. का. का. की. बा. १, १, १ का. १ १८
 का बा. का. का. का. १, १०८, १०१ का. १ ११
 का बा. का. का. का. १ ११, १
 का बा. का. का. का. १ १८, ११
 का बा. का. का. का. १ १ १
 का बा. का. का. का. १, १११ १५
 का बा. का. का. का. १ ११ १
 का बा. का. का. का. ८, ५, ११
 का बा. का. का. का. ५, ११, १
 का बा. का. का. का. १, ११८, ५
 का बा. का. का. का. १, १११ १०
 का बा. का. का. का. १, ११, १
 का बा. का. का. का. १ ११, १
 का बा. का. का. का. १, ११८, १
 का बा. का. का. का. १, ११५, ४
 का बा. का. का. का. ५, का. ८
 का बा. का. का. का. ४ ११, १, १ का. १ ८, १०, १
 का बा. का. का. का. १, १८१, १
 का बा. का. का. का. ४, का. १
 का बा. का. का. का. १ ११ ४
 का बा. का. का. का. ४ १४ ४
 का बा. का. का. का. ८, ११, ४
 का बा. का. का. का. ८, ८, १
 का बा. का. का. का. ८, ८, १
 का बा. का. का. का. ८, ८, १८
 का बा. का. का. का. ४, ११८, ४
 का बा. का. का. का. ४, का. १
 का बा. का. का. का. १ ११ ११
 का बा. का. का. का. १ ११, १
 का बा. का. का. का. ८, ११ ४
 का बा. का. का. का. ४ १४ ५
 का बा. का. का. का. १०, ११०, ४ का. ४ ११ ४
 का बा. का. का. का. १, १, १ का. ४ ११ १
 का बा. का. का. का. ४, ११ १
 का बा. का. का. का. १ १० ५
 का बा. का. का. का. १, ११५ ५
 का बा. का. का. का. ५, ११, १

का बा. का. का. का. १ १० ११, का. ११ १ ५
 का बा. का. का. का. १ १८ १
 का बा. का. का. का. ५, ११ ४
 का बा. का. का. का. १ ११, ४
 का बा. का. का. का. १ ११, ११, ११, १०
 का बा. का. का. का. १, १११, १
 का बा. का. का. का. १, १११, १
 का बा. का. का. का. १, १११, ४ १ का. १, १, १, १
 का बा. का. का. का. ४, ११ ११ का. ५, ४ १, १
 का बा. का. का. का. १, ११, ४ १
 का बा. का. का. का. १ ११ १
 का बा. का. का. का. १ १००, १
 का बा. का. का. का. १, ११, ५ का. १०१
 का बा. का. का. का. १, ११ १५ का. १०१
 का बा. का. का. का. १ १ ५ का. ११, ११ १, १
 का बा. का. का. का. ५, ८१ ४ १, १, १, १, १
 का बा. का. का. का. ४ ५ ४ का. १
 का बा. का. का. का. १, ११, ५ १, १, १, १, १, १, १
 का बा. का. का. का. १, १, १
 का बा. का. का. का. १ १, ४
 का बा. का. का. का. १ ११ ५
 का बा. का. का. का. १, ११, १, १, १, १, १, १, १, १
 का बा. का. का. का. १, १०१ ५
 का बा. का. का. का. ४ १ १ का. ११ १, १
 का बा. का. का. का. १, १, १
 का बा. का. का. का. ४ ५, १८
 का बा. का. का. का. ८, ११, १
 का बा. का. का. का. ८, १८, ११
 का बा. का. का. का. ८, ११, १५ का. ११ १, १८
 का बा. का. का. का. १८, १५ का. ११ १, १८
 का बा. का. का. का. १८, १

भाः सिंहातो वृषभो १०, १०३, १; मात १८४९;
 मधय १९, १३, ०; वा. य १७, ३३; ठे म
 ४, ६, ४, १; नि १, १५
 भायु रजिर्कां वसु तु ४, ३९, १
 भायु वृष विषस्वतो ४, ७, ४
 भायुमिधियात्रि २, ३८, ३
 भा सुभा पातमधिना ७, ३८, १
 भायुर्वां वृहस्पते १, ३९, १; साम ८१८
 भा मयच्छे अघपिठा ४, ३, ३
 भा इवेवस्य जयमा १, ११८, ११; नि ६, ७
 भाभुस्वत्त सुधी इव १, १०, १; नि ७, ६
 भाधिनायस्वाज्येया १, ३०, १७
 भा देवेवस्य जयतो ५, १९, ३
 भा स एतु य ईवदा ८, ४६, २१
 भा सयवमिद्र न ६, २०, १०; अथय २०, ३६, १०
 भा सन्नाप सवर्तुयो ६, ४८, ११
 भा सवो यातु मयवो ४, १६, १; अथय २०, ७७, १
 भा सव सविष्टुयैवा ८, १०२, ६; ते स ३, १, ११, ८
 भाससाणास वषसान ६, ३७, ३, नि. १०, ३
 भा सद्य पथिभिरिन्द्र ६, १८, ११
 भासां पूर्वांसामहसु १, १२४, ९
 भासीनासो अरुणीनां १०, १५, ७; अथय १८, ३, ४३;
 वा य १९, ६३
 भा सीमरोहसुयमा ३, ७, ३
 भा सुगम्याय सुगम्य ८, २२, १५
 भा सुवे सिषव श्रिय ८, ७०, १३ मास १४८०; वा य
 ३३, २१
 भा सुष्टुवी मनसा वर्तयये ५, ४३, ०
 भासु व्मा णो नपवन् ६, ४४, १८
 भा सुष्यवन्वी पजने १०, ११०, ६; अथय १, १० ३, वा य
 १९, ३१; ते मा ३, ६, ३, ३; नि ८ ५
 भा सूर्ष न रश्मयो भुवासः १, ५९, ३
 भा सूर्षो अरुहसुम् ५, ४५, १०
 भा सूर्षो न भासुमन्त्रिः ६, ४, ६
 भा सूर्षो यातु ससाभाः ५, ४५, ९
 भा सोढा परि पिषता ९, १०८, ७; मास १८०; १३९४
 भा सोम सुषानो अत्रिभिः ९ १०७ १०; मास
 ५१३, १६८९
 भा स्तुवासो मरुतो ७, ५७, ७
 भास्त्रापयन्त युवर्धिं युवान १, १६७ ६
 भासो वृकम्य रजिर्कां १ ११६, १४

भा हमा रथ वृषपाणेयु १, ५१, १२
 भास्मिन्पिरागामिन्द्रो ९, २१, ५
 भा स्त्रमघ पुषमानो अजरा १, ५८, ०
 भाह सरस्वतीवतोः ८, ३८, १०
 भाह विभूमसुविद्यो १०, १५, ३; अथय १८, १, ४५;
 वा य १९, ५६; ते स २, ६, १०, ३
 भा हरय सस्त्रिरे ८, ६९, ५; साम १४९०; अथय
 २०, ७२, ५; ९२, २
 भा हयताय प्लवा ९, ९९, १; साम ५५२
 भा हयवो अर्जुने आके ९, १०७, १३; साम ७६८
 भाहार्थं स्वाविद्य त्वा १०, १६१, ५; अथय ८, १, ००;
 २०, ९६, १०
 भा हि घावापृथिवी अन्न १०, १, ७
 भा हि रुहजनिभिना ८, २२, ९
 भा हिष्मा याति नयः ४, २९, २
 भा हिष्मा सुमये पिठा १, २६, ३
 भा होवा मन्द्रो विद्यमानि ३, १८, १
 इष्कन्त रेवो मिथस्वम् १, ६८, ८
 इष्कन्ति त्वा सोम्यास सभा ३, ३०, १; वा य ३४, १८
 इष्कन्ति देवाः सुम्बत ८, २, १८; साम ७२१; अथय
 २०, १८, ३
 इष्कन्तश्चस्य पथिष्ठ १, ८४, १४; साम ९१४; अथय
 २०, २१, २; ते मा १, ५, ८, १
 इळामने पुकृत ३, १, २३; ५, ११; ६, ११; ७, ११;
 १५, ७; २२, ५; २३, ५; साम ७६; वा य
 १२, ५१; ते स ४, २, ४, ३
 इळायासवा पद घय ३, ०९, ४; वा य ३४, १५; ते स
 ३, ५, ११, १
 इळा सरस्वती मही १, १३, ९; ५, ५, ८
 इत ऊती धो अजरा ८, ९९, ७; साम २८३; अथय
 २०, १०५, ३
 इति चिदि त्वा घना १०, १२०, ४; अथय ५, ०, ४
 इति चिन्तु प्रजाये ५, ४१, १७
 इति चिन्मम्मुमन्त्रि ५, ७, १०
 इति स्वामे वृष्टिहव्यस्य १०, ११५, ९
 इति त्वा देवा इम १०, २५, १८
 इति वा इति मे मनो १०, ११९, १
 इति स्तुवासो अजया ८, ३०, २
 इवो वा सार्ति १, ६, १०; अथय २०, ७०, ६
 इया पीकन्तमन्त्रि ८ ०, ४०; नि ३, १६

इन्द्र भोपधीसुनो ३, ३४, १०, अथर्व. २०, ११, २०
 इन्द्र वय महाभन १, ७, ५, साम १३०, अथर्व
 २०, ७०, ११; ते मा २, ७, १३, १
 इन्द्र वर्षतु गो गिर ८, १३, १६
 इन्द्र वर्षता अन्तुरा ९, ६३, ५
 इन्द्र वाणीनुचमभ्युमेव ७, ३२, १२, साम १७९५
 इन्द्र विधा भवीवृचन् १, १२, १; साम ३४३, ८२७,
 वा य १२, ५६; १५, ६१, १७, ६१; ते स
 ४, ६, ३, ४; ते मा २, ७, १५, ५
 इन्द्र वृत्राय इन्धवे देवसो ८, १२, २२
 इन्द्र वृत्राय इन्धवे प्रुह्वत् ३, ३७, ५; अथर्व २०, १९, ५
 इन्द्र वो नराः सक्पाय ६, २९, १
 इन्द्र वो विश्वतः परि १, ७, १०; साम १६२०; अथर्व
 २०, ३९, १, ७०, १६; ते स १, ६, १२, १
 इन्द्र सोमस्य पीठवे ३, ४२, ४; अथर्व २०, २४, ४
 इन्द्र रुवा नृवम १०, ८९, १
 इन्द्र किकु सुत्या अत्य १०, १११, ३
 इन्द्र पर्णिवातिरु ३, ३४, १; अथर्व २०, ११, १, नि ४, १७
 इन्द्रः स वामने क्वत् ८, २३, ८; साम १२२३, अथर्व
 २०, ४७, २, १३७, १३, ते मा १, ५, ८, ३
 इन्द्र समस्तु यजमान १, ३३०, ८
 इन्द्रः सद्वृत्राज्ञो १, १७, ५
 इन्द्रः सीतां नि ४, ५७, ७, अथर्व ३, १७, ४
 इन्द्रः सुयेयु सोमेयु ८, १३, १; साम ३८१, ७४६
 इन्द्रः सुशामा स्वर्षो ६, ४७, १२; १०, १३१, ६; अथर्व
 ७, ९१, १, २०, १२५, ६; वा य २०, ५१;
 ते स १, ७, १३, ४
 इन्द्रः सु वृषा वृषणा ३, ५७, २
 इन्द्रः सुशिप्रो मधया ३, ३०, ३
 इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिः ८, १२, २
 इन्द्रः स्वर्षो जगयन् ३, ३४, ४, अथर्व २०, ११, ८;
 ते मा २, ४, ३, ६
 इन्द्रः स्वाहा पिपयु ३, ५०, १
 इन्द्रः ऋतुं ना भर ७, ३२, २६; साम २५५; १४५६;
 अथर्व १८, ३, ६७, २०, ७७, १; ते स ७, ५, ७, ४
 इन्द्रः ऋतुपिप सुव ३, ४०, २; अथर्व २०, ६, २; ७, ४
 इन्द्रः क्षत्रमभि वाम १०, १८०, ३, अथर्व ७, ८४, २;
 ते स १, ६, १२, ४
 इन्द्रः क्षत्रासमापिपु १०, ६०, ५
 इन्द्रः गृणीय न स्तुवे ८, ६५, ५
 इन्द्रः कामा बस्यन्तो ४, १६, १५

इन्द्रः कुसो वृत्रहण १, १०६, ६
 इन्द्रः जहि पुमांस ७, १०४, २४; अथर्व ८, २, २४
 इन्द्रः जामय उत ये ६, २५, ३
 इन्द्रः ज्येष्ठ न भा भर्त ६, ४६, ५, अथर्व २०, ८०, १
 इन्द्रज्येष्ठान्म्यूहन्नय ४, ५४, ५
 इन्द्रज्येष्ठान् मरुतृणा १, २३, ८; २, ४७, १
 इन्द्रजमा हि पिपय्या १, १८२, २
 इन्द्रः तुभ्यमिवद्विषो १, ८०, ७, साम ४१०
 इन्द्रः तुभ्यमिन्मघवन् ६, ४४, १०
 इन्द्रः त्रिधातु शरण ६, ४६, ९; साम २६६, अथर्व २०, ८३, १
 इन्द्रः स्वमविदेदसो ८, १३, २६
 इन्द्रः स्वा वृषभ वय ३, ४०, १; अथर्व २०, १, ३, १
 इन्द्रः स्वोवांस जा वय १, ८, ३; अथर्व २०, ७०, २२
 इन्द्रः द्यध मघवन् १०, १००, १
 इन्द्रः द्यध यामकोशा ३, ३०, १५
 इन्द्रः द्यधस्य पूरति ८, ८०, ७
 इन्द्रः देवीय पविहि ८, ५३, ५; साम २८२
 इन्द्रः त शुभ्र ८, ७०, २; साम ९३४; अथर्व २०, २२, ८७;
 १०५, ५
 इन्द्रः नरो नेमधिता ७, २७, १; साम ३७८; ते य १, ३, १०, १
 इन्द्रः नो अग्ने यमुनिः ७, १०, ४
 इन्द्रः पिव तुभ्य सुतो ६, ४०, १
 इन्द्रः पिव प्रतिकाम १०, ११२, ७
 इन्द्रः पिव वृषधृतस्य ३, ४३, ७
 इन्द्रः पिव स्वधया विस्तुवस्य ३, ३५, १०
 इन्द्रः प्र णः पुरपृतेव ६, ४७, ७
 इन्द्रः प्र णो धिताधान ३, ४०, ३; अथर्व २०, ६, ३
 इन्द्रः प्र णो रथमव ८, ८०, ४
 इन्द्रः प्रसृता वरुणप्रसिद्धा १०, ६६, २
 इन्द्रः प्रेहि पुरस्व ८, १७, ९; अथर्व २०, ५, ३
 इन्द्रः प्रमृष्ट क्रियमाणा शुपस्य ५, २९, १५
 इन्द्रमग्निं कबिच्छदा ३, १२, ३; साम ६७७
 इन्द्रमच्छ सुता इमे २, १०६, १ साम ५६६ ३९५
 इन्द्र मरुत्व हह पाहि ३, ५१, ७; वा य ७, ३, १, ५
 १, ४, १८, १
 इन्द्रमित्केशिना हरी ८, १४, १३, अथर्व २०, २९, ०
 इन्द्रमित्या गितो ३, ४२, ३; अथर्व २०, २४, ३
 इन्द्रमित्रायिनो वृहत् १, ७, १; साम १९८ ७९६, अथर्व
 २०, ३८, ४; ४७, ४; ७०, ७; ते स १, ६, १०, २
 ते मा १, ५, ८, १; नि ७, ०

इन्द्र भोजपीरसतो ३, ३४, १०। अथर्व २०, ११, १०
 इन्द्र वष महापन १, ७, ५। साम १३०, अथर्व
 २०, ७०, ११। ते मा २, ७, १३, १
 इन्द्र वषेत नो गिर ८, १३, १६
 इन्द्र वषेता अत्तर ९, ६३, ५
 इन्द्र बालीरनुचमन्सुमेव ७, ३२, १२। साम १७९५
 इन्द्र विश्वा भवीष्टुचन् १, ११, १। साम ३६३, ८२७।
 वा य १२, ५६। १५, ६१। १७, ६१। ते स
 ४, ६, ३, ४। ते मा ०, ७, १५, ५
 इन्द्र वृत्राय इन्द्रवे देवसो ८, १२, २२
 इन्द्र वृत्राय इन्द्रवे प्रदहूत ३, ३७, ५। अथर्व २०, १९, ५
 इन्द्र नो नराः सवपाय ६, २९, १
 इन्द्र नो विश्वतः परि १, ७, १०। साम १६२०। अथर्व
 २०, ३९, १। ७०, १६। ते स १, ६, १२, १
 इन्द्र सोमस्य पीतये ३, ४२, ४। अथर्व २०, २४, ४
 इन्द्र स्या नूतम १०, ८९, १
 इन्द्र किञ्च क्षुत्या अस्य १०, १११, ३
 इन्द्र पृथिव्यातिरद् ३, ३४, १। अथर्व २०, ११, १। नि ४, १७
 इन्द्राः स वामने क्लृव ८, २३, ८। साम १२२३, अथर्व
 २०, ४७, २। १३७, १३। ते मा १, ५, ८, ३
 इन्द्रः समस्तु वजमान १, ३३०, ८
 इन्द्रः सहस्रदाज्ञा १, १७, ५
 इन्द्राः सीता नि ४, ५७, ७। अथर्व ३, १७, ४
 इन्द्राः सुतेषु सोमेषु ८, १३, १। साम ३८१, ७४६
 इन्द्राः सुत्रामा स्वर्वा ६, ४७, १२। १०, १३१, ६। अथर्व
 ७, ९१, १। २०, १२५, ६। वा य २०, ५१।
 ते स १, ७, १३, ४
 इन्द्रः सु प्रया वृषणा ३, ५७, २
 इन्द्राः सुधिमो मघवा ३, ३०, ३
 इन्द्राः सूर्यस्य रश्मिभिः ८, १२, २
 इन्द्राः स्वर्वा जनयन् ३, ३४, ४। अथर्व २०, ११, ४।
 ते मा २, ४, ३, ६
 इन्द्रः स्याद्वा पिबतु ३, ५०, १
 इन्द्रः ऋतु न भा मर ७, ३२, २६। साम २५९। १४५६।
 अथर्व १८, ३, ६७। २०, ७२, १। ते सं ७, ५, ७, ४
 इन्द्रः ऋतुष्विदं सुव ३, ४०, २। अथर्व २०, ६, २। ७, ४
 इन्द्रः ध्रुवमभि नाम १०, १८०, ३। अथर्व ७, ८४, २।
 ते स १, ६, १२, ४
 इन्द्रः अथासमाविषु १०, ६०, ५
 इन्द्रः गुणीय उ स्तुये ८, ६५, ५
 इन्द्रः कामा वस्यन्तो ४, १६, १५

इन्द्रः कुसो वृषहण १, १०६, ६
 इन्द्रः जदि पुमांस ७, १०४, २४। अथर्व ८ ३ २३
 इन्द्रः जामय उत ये ६, २५, ३
 इन्द्रः ज्येष्ठ न भा भर्त ६, ४६, ५। अथर्व २० ८० १
 इन्द्रज्येष्ठान्पान्पृहस्य ४, ५४, ५
 इन्द्रज्येष्ठान् मरुतृणा १, २३, ८। २, ४१, १।
 इन्द्रज्येष्ठान् दि धिल्त्या १, १८२, २
 इन्द्रः मुन्यमिदद्रिवो १, ८०, ७। साम ४१०
 इन्द्रः तुभ्यभिर्मघयन् ६, ४४, १०
 इन्द्रः त्रिधातु शरण ६, ४६, ९। साम २६६। अथर्व २०, ३
 इन्द्रः त्वमथितेवसी ८, १३, २६
 इन्द्रः त्वा वृषभ वय ३, ४०, १। अथर्व २०, १ ३, १
 इन्द्रः खोवात भा वय १, ८, ३। अथर्व २० ७० १२
 इन्द्रः दह मघवन् १०, १००, १
 इन्द्रः दह यामकोशा ३, ३०, १५
 इन्द्रः दहस्य प्रसि ८, ८०, ७
 इन्द्रः नेदीय पदिहि ८, ५३, ५। साम २८२
 इन्द्रः व क्षुम ८, ७०, २। साम ९३४। अथर्व २०, २२, १७।
 १०५, ५
 इन्द्रः नरो नेमधिता ७, २७, १। साम ३१८। ते स १, ३, १०, १
 इन्द्रः नो अग्ने वसुभिः ७, १०, ४
 इन्द्रः पिब मुन्य सुतो ६, ४०, १
 इन्द्रः पिब प्रतिकाम १०, ११०, १
 इन्द्रः पिब वृषपृतस्य ३, ४३, ७
 इन्द्रः पिब स्वधया विस्रुतस्य ३, ३५, १०
 इन्द्रः प्र ण पुरपृषेव ६, ४७, ७
 इन्द्रः प्र णो विसावान ३, ४०, ३। अथर्व २०, ३, ३
 इन्द्रः प्र णो रयमव ८, ८०, ४
 इन्द्रः प्रसृता वरुणप्रशिष्ठा १०, ६६, २
 इन्द्रः प्रेहि पुरस्तव ८, १७, ९। अथर्व २०, ५, ३
 इन्द्रः प्रह क्रियमाणो शुषस्व ५, २९, १५
 इन्द्रमग्निं कथिच्छदा ३, १२, ३। साम ३७१
 इन्द्रमण्ड सुता हमे ९, १०६, १ साम ५६६ ६९४
 इन्द्र मरुव इह पाहि ३, ५१, ७। वा य ७ ३५। न य
 १, ४, १८, १
 इन्द्रमित्केशिना हरी ८, १४, १२, अथर्व २०, २९ ०
 इन्द्रमित्था गिरो ३, ४२, ३। अथर्व २०, २४, ३
 इन्द्रमित्थायिनो बृहव १, ७, १। साम १९८ ७९८, अथर्व
 २०, ३८, ४। ४७, ४। ७०, ७। ते स १, ६, १०, ०
 ते मा १, ५, ८, १। नि ७, ०

इन्द्रासो मित्रावरुणादिभि ५, ४३, ३; वा य ३३, ४९
 इन्द्रासो वसवश्च उन्मा १, ८३, ६
 इन्द्रासो पुष सु नः ८, ४०, १
 इन्द्रासो युवांसि ३, ६० ७, साम ०९, १
 इन्द्रासो युवांसि ३, ५०, ९
 इन्द्रासो रोचना द्विच ३, १६ ९ वास १६०, १। ते म
 ४, ३, ६६, ६; ते मा ३ १ ७ ३
 इन्द्रासो वृत्रहृत्पु १० ६, ३
 इन्द्रासो गवदात्रि ५, २७, ३
 इन्द्रासो श्वणुश्च ह्य ३, ६०, ५
 इन्द्रासोमामु नासि १०, ८३, ११, अथ २० १०३, १९;
 ते म २, ७ १३ ६ नि ११, ३८
 इन्द्रासु एतणा वयम् ६, १७, ६; साम २०२
 इन्द्रासुवशा वृत्रना रथन ३ १३, ८ साम ३३८
 इन्द्रासुहृन्वदी वय ४, ४०, ५
 इन्द्रासु गात्र भातिर ८, ३०, ६, साम १४९, अथ
 ३०, ३९, ६; ९९ ३; ते मा २, ७, १३ ४ नि ६, ८
 इन्द्रासु गिरो अनिसि १० ८९ ४; साम ३३९, ते मा
 २, ४, ५ २
 इन्द्रासु नृमचपो १ ८४ ५, साम ९१, १
 इन्द्रासु एतन मत् ० १०४, १७; साम ५००
 इन्द्रासु मरुत सुत ० १० १०, साम १५८ ७०० अथ
 २० ११० १
 इन्द्रासु पुष्य मत् ० १०३ ५
 इन्द्रासु साम गायत ८ ९, ६; साम ३८८, ६०९५,
 अथ २० ६३ १, नि ७ ३
 इन्द्रासु सु मर्दितम ८ ६, ६९
 इन्द्रासु सोम परि विष्यसे ९ ७८, ३
 इन्द्रासु सोम पवले ०, २३ ६
 इन्द्रासु सोम पातय नृभिः ९, १०८, १५
 इन्द्रासु सोम पातये मदाय ९, ११, ८; साम १४४८
 इन्द्रासु सोम पातय वृत्रघ्न ९, ९८, १०; साम १३३१, १६७९
 इन्द्रासु सोम सुपुत्र ९, ८५, १; साम ५३१
 इन्द्रासु सोमाः प्र दिवो ३, ३६, २; ते मा २, ४, ३, १२
 इन्द्रासु वि धोरसुरो भनस्रत १, १३१, १
 इन्द्रासु वाहि विभ्रजानो १, ३, ४; साम ११४६, अथ
 १०, ८४, १, वा य २०, ८७
 इन्द्रासु वाहि वृष्टजानः १, ३, ६; साम १६४८, अथ
 १०, ८४, ३, वा य २०, ८९
 इन्द्रासु वाहि विषेपितो १, ३, ५; साम ११४७; अथ
 ३०, ८४, २, वा य २०, ८८

इन्द्रासु वृत्रहृत् ४, ४१, ४
 इन्द्रासु वृत्रहृत् भूत ४, ४१, ५
 इन्द्रासु वृत्रहृत् पुनीतनो ९, ६२, २९
 इन्द्रासु वृत्रहृत् मरुतये ९, ६४, २२; साम ४७०; १०७६
 इन्द्रासु वृत्रहृत् नू लु वा १, १७, ८
 इन्द्रासु वृत्रहृत् पौरह १, १७, १; ते म २, ५, १०, २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् वामह १, १७, ७
 इन्द्रासु वृत्रहृत् मधुमजमशय ६, ६८ १, अथ ७ ५८ २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् यद्विमानि चक्रधुः ७, ८० १
 इन्द्रासु वृत्रहृत् यद्विष्णो ८, ५९, ६
 इन्द्रासु वृत्रहृत् युवमध्यापो न ७ ८० १; ते स २ ५ १२ २;
 ते मा २, ८, ८, ५; नि १ २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् यधनाभिरप्रति ७ ८३ ४
 इन्द्रासु वृत्रहृत् यध्या कथनि ७, ८३, ५
 इन्द्रासु वृत्रहृत् सुतपाविम ६, ६८, १० अथ ७ ५८ १
 इन्द्रासु वृत्रहृत् सोमनस ८, ५९, ७
 इन्द्रासु वृत्रहृत् तदरनयाचय ६, ६९, ५
 इन्द्रासु वृत्रहृत् इतिहाः शबरस्थ ७, ९९ ५; ते म ३ २ ११ ३
 इन्द्रासु वृत्रहृत् पिबत ६, ६९ ७
 इन्द्रासु वृत्रहृत् सवृपती ६, ६९, ३
 इन्द्रासु वृत्रहृत् इविषा ६, ६९, ६
 इन्द्रासु वृत्रहृत् उषत रक्ष उन्नत ७, १०४ ३; अथ ८, ४, १
 इन्द्रासु वृत्रहृत् दुष्कृतो ७, १०४, ३; अथ ८, ४, २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् पक्षमामासु ६ ७२, ४
 इन्द्रासु वृत्रहृत् परि यां मृतु वि ७, १०४, ६; अथ ८ ४ ६
 इन्द्रासु वृत्रहृत् महि वहां ६, ७२, १
 इन्द्रासु वृत्रहृत् युवमेग ६, ७२, ५
 इन्द्रासु वृत्रहृत् चर्वय विवस्वति ७, १०४ ५; अथ ८ ४ ५
 इन्द्रासु वृत्रहृत् वतयत दिवो ७, १०४, ४; अथ ८ ४ ४
 इन्द्रासु वृत्रहृत् बहिमप ६, ७२, २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् वायव्य ६, ७२, २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् समघनास ७, १०४, २ अथ ८ ४ २;
 नि ६, ११
 इन्द्रासु वृत्रहृत् यो वरुणा ४, ४१, २
 इन्द्रासु वृत्रहृत् रक्ष वरुणा ४, ४१, ३
 इन्द्रासु वृत्रहृत् शतक्रतो ३, ३७, ९; अथ २०, २०, २
 ५७, ५; ते स १, ६, १२, १
 इन्द्रासु वृत्रहृत् नमो वृत्रहृत् ७, ९४, ४; साम ८००
 इन्द्रासु वृत्रहृत् याथ सरथ सुते ३, ६०, ४
 इन्द्रासु वृत्रहृत् नि स्रजत १०, ६९, ७
 इन्द्रासु वृत्रहृत् रोचना दिवो ८, १४, ९; अथ २०, २८, ३; ३९ ४

इमाशो मित्रावरुणादिभि ५, ४६, ३; मा य ३३, ४९
 इमाशो पमपथ तना १, ८६, १
 इमाशो युव सु नः ८, ४०, ९
 इमाशो पुत्रामिम ६, ३० ७, माम ००, १
 इमाशो पुवारवि ६, ५०, ९
 इमाशो रोचना दिव ३, १२ ९; माम १६०२१, १ १४
 ४, ०, ११, १; १ मा ३ १ ७ ३
 इमाशो वृत्रहलेपु १०, ६२, ०
 इमाशो तत्तदामि ५ २७, ६
 इमाशो ऋणुन हव ३, ३०, १५
 इमाशोमासु नारिपु १०, ८६, ११; अथव २०, १०६, ११
 १ स २, ७ १३ १ नि ११, ३८
 इमाशु वृषणा चपस ६, ५७, ११ माम २००
 इमाशुपर्वता नृहता रथेन ३ ५३, १ माम ३३८
 इमाशुहृष्यती वष ४ ८०, ५
 इमाय गाव भाशिर ८, ३०, ६, माम १४९९ अथवं
 २०, २१, ६ १९३; ते मा ७ ७, १३ ४ नि ६, ८
 इमाय मित्रो अनितिश १० ८९ ४; माम ३३० ते मा
 १, ४, ५ २
 इमाय नूनमघनो १ ८४ १, माम १९१
 इमाय पवन मद् ० १०७, १७, साम १००
 इमाय मद्न सुन ८ ०० १०, माम १५८ ७००; अथव
 २० ११० १
 इमाय वृषण मद् ० १०६ ५
 इमाय साम गायत ८ १८ १ साम ३८१, १०२५, १
 अथव २० ३० ५, नि ७ ०
 इमाय सु मन्दिन ८ ६, १०
 इमाय सोम परि विष्यसे ९ ७८, ०
 इमाय सोम पवसे ०, २३, ६
 इमाय सोम पातथे नृभिः ९, १०८, १५
 इमाय सोम पातथे मदाय ९, ११, ८, माम १४४८
 इमाय सोम पातथ वृत्रघ्ने ९, १८, १०; साम १३३१, १६७९
 इमाय सोम सुपुनः ९, ८५, १; साम ५६१
 इमाय सोमा प्र दिवो ३, ३६, २; ते मा २, ४, ३, १२
 इमाय हि घोरसुरो अनस्रत १, १३१, १
 इमा याहि चित्रभाभो १, ३, ४; साम ११४६, अथवं
 २०, ८४, १, मा य २०, ८७
 इमा याहि तुषुवानः १, ३, ६; साम ११४८, अथवं
 २०, ८४, ३, मा य २०; ८९
 इमा याहि भियेयितो १, ३, ५; साम ११४७; अथवं
 २०, ८४, २; मा य २०, ८८

इमा युप वरुणा ४, ४१, ४
 इमा युप वरुणा मूव ४, ४१, ५
 इमायेंतु पुनीतनो ९, ६२, २९
 इमायेंतो मरुतये ९, ६४, २०, माम ४७२; १०७६
 इमावरुण नू जु वां १, १७, ८
 इमावरुणपोरह १, १७, १; ते म २, ५, १०, २
 इमावरुण चामह १, १७, ७
 इमावरुणा मधुमत्तमस्य ६, ६८ ११; अथव ७ ५८ २
 इमावरुणा यद्विमानि चक्रुः ७, ८० १
 इमावरुणा यद्विष्म्यो ८, ५०, ६
 इमावरुणा युवमभ्यरापो न ७ ८० १; १ स २ ५ १२ २
 ते मा ०, ८, ४, ५; नि १ २
 इमावरुणा पथनाभिरप्रति ७ ८३ ४
 इमावरुणाध्वमा तपनि ७, ८३, १
 इमावरुणा सुतपायिम ६, ६८, १० अथव ७ ५८ १
 इमावरुणा सोमनस ८, ५९, ७
 इमाविष्णू तपनयाच्य ६, ६९, ५
 इमाविष्णू हविषा शबरस्य ७, ९९ ५; ते म ३ २ ११ ३
 इमाविष्णू विवत ६, ६९ ७
 इमाविष्णू मवपती ६, ६९, ३
 इमाविष्णू हविष्या ६, ६९, ६
 इमासोमा तपत रक्ष उरुमत ७, १०४ ३; अथव ८, ४, १
 इन्द्रासोमा बुष्कतो ७, १०४ ३; अथवं ८, ४, ३
 इमासोमा पकामासासु ६ ७२, ४
 इमासोमा परि वां भूत्वि वि ७, १०४, ६; अथव ८ ४ ६
 इमासोमा महि तद्रां ६, ७२, १
 इन्द्रासोमा युवमग ६, ७२, ५
 इन्द्रासोमा वर्तयत त्रिवस्तारि ७, १०४ ५; अथवं ८ ४ ५
 इन्द्रासोमा वर्तयत दिवो ७, १०४, ४ अथवं ८ ४ ४
 इन्द्रासोमावद्विमप ६, ७२, ३
 इन्द्रासोमा चामपथ ६, ७२, २
 इन्द्रासोमा समघनास ७, १०४, २; अथव ८ ४ २;
 नि ६, ११
 इमा ह यो वरुणा ४, ४१, २
 इमा ह रज वरुणा ४, ४१, ३
 इन्द्रियाणि हातक्रतो ३, ३७, ९; अथवं २०, २०, २
 ५७, ५; ते स १, ६, १२, १
 इमे अग्ना नमो नृहत् ७, ९४, ४; साम ८००
 इम्रण याय सरथ सुते ३, ६०, ४
 इम्रेण युजा निःस्रवत १०, ६२, ७
 इमेण रोचना दिवो ८, १४, ९; अथवं २०, २८, ३; २९ ४

इह सा पुत्रभूतमा देवा ८, २२, ३
 इह सा पुत्रभूतमा पुत्र ५, ७३, २
 इह सा सधमाथा युजानः ८, १३, २७, नि ६, ०
 इह सा सधमाथा हरी ८, ३२, २९; ९३, २४
 इह त्व सुतो सहस्रो नो ४, २, २
 इह त्वष्टारमग्रिय १, १३, १०; तै स ३, १, ११, १
 इह त्वा गोपरीणसा ८, ४५, २४; साम ७३३, अथर्व
 १०, २२, ३
 इह त्वा भूर्प चरदुप ४, ४, ९; तै स १, ०, १४, ४
 इह प्रजामिह रवि ४, ३६, ९
 इह प्रमृषि यवम १०, ८७, ८; अथर्व ८, ३, ८
 इह प्रमाणमस्तु वां ४, ४६, ७
 इह प्रिय प्रजया ते १० ८५, २७; अथर्व १४, १, ०१;
 नि ३, २१
 इह प्रवीण य ईमग वद १, १६४, ७; अथर्व ९, ९, ५
 इह ध्रुव इन्द्रो अस्मे १०, २२, २; नि ६, २३
 इहागत धृपण्वस्व ८, ७३, १०
 इह तिष्ठ पराश्रवः ८, ३०, २२
 इन्द्रोऽसी उप ह्वये १, ०१, १
 इन्द्रोऽसीमुप ह्वये १, २२, १२; नि ९, ३४
 इहैव श्वन्व एषां १, ३७, ३; साम १३५
 इहैव जाता समनायणीनां १, १८१, ४; नि १२, ३
 इहैव यज्ञा समना ४, ४३, ७; ४४, ७; अथर्व २०, १४३ ७
 इहैव वाः स्रतयस ५, ५९, ११; तै आ १, ४, ३
 इहैव वो मनसा बहुषा ३ ६०, १
 इहैव सा मा वि यौष्ट १०, ८५, ४२; अथर्व १४, १, २२;
 नि १, १६
 इहैवैभि माप च्योष्ठाः १०, १७३, ०; अथर्व ६, ८७, २
 तै आ २ ४, २ ८
 इहोप यात शवसो नपायः ४, ३५, १
 ईशे रायः अयस्य ४, २०, ८
 ईश्वरतीरपंस्तुषो १०, १५३, १; साम १७५; अथर्व
 २० ९३ ४
 इवानमिह्वीर्गुर्वा वस्तुः १०, १३२, १
 ईनि यशेभिः शशास वै, ३, २
 ईन्द्रे त्वानवस्येव १ १४, ५
 ईजानापावस्येव ०, ६, ६
 ईक्षियो अग्र आ वह १, १४२, ४
 ईक्षियो अग्र आ वह ५, ५, ३
 ईक्षियो अग्ने मनसा नः २, ३, ३

ईक्षिष्वा हि प्रतीष्य ८, ०३, १; साम १०३
 ईक्षे अग्नि विप्रश्चित ३, २७, ०; तै आ ०, ४, ०, ४
 ईक्षे अग्नि स्ववम ५, ६०, १ अथर्व ७ ५०, ३; तै मा
 २, ७, १२, ४
 ईक्षे गिरा मनुर्दित ८, १९ ०
 ईक्षे च त्वा यजमानो हविमि ३, १, १५
 ईक्षे घ्राणापृथिषी पूर्वधित्ये १ ११०, १
 ईक्षिष्य वो असुर ७, ०, ३
 ईक्षिष्य पवमानो ९, ५, ३
 ईक्षिष्यो नमस्यः ३, ०७, १३ साम १५३८; अथर्व
 २० १०२, १; तै आ ३, ७, २, ०
 ईक्षिष्यो धो मनुषो ७, ९, ४
 इयिवांसमति विप्र ३, ९, ४
 इयुरर्धं न म्यथ ७, १८, ९
 इयुगोवो न ययसात् ७, १८, १०
 ईयुष्टे ये पृथ्वरामपयन् १, ११३, ११; तै स १, ४ ३३, १
 तै आ ३, १८, १
 इमान्तास सिलिकमभ्यमा १, १६३, १० वा य ०९, ०१,
 तै स ४, ६, ७, ४; नि ४, १२
 इमान्यद्रुपये भायि ५, ७३, ३
 ईमान इमा भुवमानि ९, ८६, ३७, साम ९५७
 ईमानकृदो धुनयो १, ६४, ५
 ईमानाय प्रहृति यस्त आ न ७, ९०, ०
 ईशाना वार्याणां १०, ९ ५; अथर्व १, ५, ३; त मा
 ०, ५ ८, ५; तै आ ४, ४०, ४
 ईशानासो ये दधते स्वर्णं ७, ९० ६
 ईशिये वायस्य हि ८, ४४, १८; साम १५३३
 ईशो यो विश्वस्या देववीथे १०, ६ ३
 ईशो वाग्निरस्तुस्य ७, ४, ६
 उबथ उबथे सोम इन्द्र ७, ०६, ०; तै स १, ४, ४६, १
 उबथ चन शस्यमान ८, ०, १४; साम ०२५, १८०५
 उबथभूत सामभूत ७, ३३, १४
 उबथमिन्द्राय शस्य १, १०, ५; साम ३६३
 उबथपाहसे विन्दे मनीषां ८, ९६, ८
 उबथेभिरर्वागवसे १, ४७, १०
 उबथेभिश्चहन्ममा ७, ९४, ११; वा य ३३ ७६
 उबथेपिन्नु शूर येतु १, ११, ३
 उबथे अर्धो अर्धो इव २, ३४, ३
 उष्ठाश्राय वशाश्राय ८, ४३, १६; अथर्व ३ २१, ६;
 २०, १, ३; तै स १, ३, १४, ७

उत देवा अवारित १०, १३७, १। अथर्व ४, १३, १
 उत वावावृषिषी अत्र ६, ५० ३
 उत पुनःपुनरी १ ७४, २
 उत द्वार वसतीः ७, १७, १
 उत न ई त्वष्टा मन्त्रव्यवसाय १, १८१, ६
 उत न ई मन्त्रोऽथयोगा १, १८६, ७
 उत न ई मन्त्रो वृद्धयेना १, १८६, ८
 उत न एवा पवणा १, १७, ५३; साम ११०५
 उत न एव नृप ७, १४, १८
 उत न कर्मगोमन्त्रा ८, ७८, ३
 उत न विदुया भर ८, ३२, ८
 उत नः शिवा शिवायु ६, ६१, १०; साम १४६१, १६ मा
 १, ४, ६, १
 उत न शिपुरा ८, १५, १४
 उत नः सुधायो देव गोपाः ६, ६८, ७
 उत नः सुधोमा त्रीरात्र १, १४१, १३
 उत न सुधयो अग्नि १, ४, ६; अथर्व १०, ६८, ६
 उत नृप परिद्विष ४, ३०, २३
 उत नो गोमयस्कृषि ८, ३२, ९
 उत नो गोमतीरिष आ वहा ५, ७९, ८
 उत नो गोमतीरिष उत ८, ५, ९
 उत नो गोमतीरिषो विधा १, ६१, १४; साम १०६३
 उत नो गोविद्वक्षयित् ९, ५५, ३; साम ९७७
 उत नो गोपति धियं ६, ५३, १०; साम १५९३
 उत नो दिव्या इव ८, ५, २१
 उत नो देव देवान् ८, ७५, २ ते स २, ६, ११, १
 उत नो देवावधिना १०, ९३, ६
 उत नो देव्यदितिः ८, २५, १०
 उत नो पिषो गोअमाः १, ९०, ५
 उत नो पक्षमयो १०, ९३, ५
 उत नो मण्डकविष ३, १३, ६
 उत नो वजा विम्व्युत्त १०, ९३, ७
 उत नो वाज्रसात्ये ९, १३, ४; साम ११९०
 उत नो विम्व्युत्त वातो अग्नि ५, ४६, ४
 उत नोऽहितुंभ्याः शृणोयु ६, ५०, १४; वा प ३४, ५३;
 मि १२, ३३
 उत नोऽहितुंभ्योऽमपस्कः १, १८६, ५
 उत प्रथिमुत्तवृक्षस्य १०, १०२, ७
 उत न प्रथिव्य ऊवाभ्यावाः ९, ९३, ३; साम १४२०
 उत महाअतिदीव्या १०, ४२, ९; अथर्व ७, ५०, ६; १०, ८९, ९
 उत महाभ्या हवं ८, ६, ३३

उत महातो मद्रतो मे अस्व ५, २९, ३
 उत मुषष्ठ अथ १, ७४, ३ साम १३८१ ते स
 ३, ५, ११, ४
 उत मुषुभो निरो १, ४, ५; अथर्व १०, ६८, ५
 उत न क्वत्र पुर पश्य ६, ६३, ९
 उत नम्वं विदुगुहो १, १५२, १
 उत माता वृहदिवा १०, ६४, १०
 उत माता महिषमन्त्रयेन ४, १८, ११; ते स ३, २, ११, ३
 उत मे वयिषोर्वयिषोः ८, १९, ३७; मि ४, १५
 उत म एषुषति ५, ६१, ९
 उत म वोषकादिति ५, ६१, १८
 उत मासि सविष्वधीमि ५, ८१, ४
 उत यो मातुपेत्वा १, २५, १५
 उत वोषणे दिव्य मही ७, २, ६
 उत व शसमुसाजा २, ३१, ६
 उत या उ परि वृमदि १०, १४२, ३
 उत वा विदु मघास्वभो १, १५३, ४; मि ४, १९
 उत वाजिनं पुरुमिष्विष्वान ४, ३८, २
 उत वात पितासि न २०, १८६, २
 उत वा वाः सहस्य म शिवायु १, १४७, ५
 उत वा यस्य पाजिनो १, ८६, ३
 उत या वो नो मधंवायु २, २३, ७
 उत मत्तानि सोम ते १०, २५, ३
 उत ह्य्यस्य षण्णुवा ४, ३०, १३
 उत सद्यास्पधिमोदय ४, ५२, ३; साम १७२७
 उत सिधु विवायय ४, ३०, ११
 उत सु त्ये पयोवृया ८, २, ४२
 उत सुतासो मद्रतो ७, ५७, ६
 उत स ते पक्षम्यां ५, ५२, ९; मि ५, ५
 उत स ते यनस्यते १, १८, ६
 उत स दुग्धोभीषसे ५, ९, ४
 उत स य शिष्णु सया ५, ९, ३
 उत स रार्थि परि ९, ८७, ९
 उत स सद्य हर्वयस्य १०, २६, १०; अथर्व १०, ३१, ५
 उत सा सद्य इत्यरि ४, ३१, ८
 उत सास्य प्रथमा सतिव्य ४, ३८, ६
 उत सास्य तन्मतीरिष ४, ३८, ८
 उत सास्य म्रवतस्तार ४, ४०, ३; वा प ९, १५; ते स
 १, ७, ८, ३
 उत सास्य पत्रपति ४, ३८, ९
 उत सा दि श्वामाहुः ४, ३१, ७

अद्वैतमीसमिधा ३, ५, १०
 अद्वैत पादू तिधिरा ७, ४५, २
 अद्वैत गुणमात्रा ७, ३४, ७
 अद्वैत शोधिरस्यादासुद्धा ७, १६, ३; ते स ४, ४, ४, ५
 अद्वैत शोधिरस्याद् वीवियुपो ८, २३, ४
 अदावैविहिते बृहद् ९, ५, ५
 उद्यानककुटो दिव ८, ६, ४८
 उद्यानवा त्वससा ६, १८, ९
 उद्यानवा यो निदिवा वेदिवा ८, १०३, ११
 उद्विन्वस्य रिष्यते ७, ३२, १२; अथर्व २०, ५९, ३
 उदीरवां सुवृवा उव १, १२३, ६
 उदीरतामवर उत १०, १५, १, अथर्व १८, १, ४४,
 वा य १९, ४९; ते मा २, ६, १२, ३; नि ११, १८
 उदीरय कवित्तम ५, ४२, ३
 उदीरयया मरुत ५, ५५, ५; ते स २, ४, ८, २
 उदीरयम्य वायुमिः ८, ७, ६
 उदीरय पितरा १०, ११, ६; अथर्व १८, १, २३; नि ३, १६
 उदीरायास्त्यापते ८, ७३, १
 उदीरय्व जिवो मसु १, ११३, १६
 उदीर्ये नार्यमि १०, १८, ८; अथर्व १८, ३, २; ते आ ६, १, ३
 उदीर्योऽता पतिवती १०, ८५, २१; अथर्व १४, २, ३३
 उदीर्योतो विभ्रावसो १०, ८२, २२; अथर्व १४, २, ३६;
 वा मा १४, ९, ४, १८
 उदु उपोतिरस्यत् ७, ७६, १; नि ११, १०
 उदु विह सवितः सुधि ७, ३८, २
 उदु विष् स्रपावर ८, २३, ५; वा य ११, ४१; ते स
 ४, १, ४, १
 उदुपम बहम १, २४, १५; अथर्व ७, ८३, ३; १८, ४, ६९;
 वा य १२, १२; ते स १, ५, ११, ३; ४, २, १, ३;
 नि २, १३
 उदुपमं सुसुमिष नो १, २५, २१; ते मा २, ४, २, ६
 उदु लषणसुमंही ६, ५१, १
 उदु स जातवेदस १, ५०, १; साम ३१; अथर्व १३, २, १६;
 १०, ४७, १३; वा य ७, ४१, ८, ४१, ३३, ३१;
 ते स १, २, ८, २, ४, ४३, १; नि १२, १५
 उदु लव्याव वडा ७, ६६, १४
 उदु ल्ये अरुणाप्यव ८, ७, ७
 उदु ल्ये मधुमत्तमा गिरा ८, ३, १५; साम २५१, १३६२;
 अथर्व २०, १०, १, ५९, १
 उदु ल्ये घृतवो गिरा १, ३७, १० साम २२१
 उदु मद्याप्येव ७, २३, १; साम ३३०; अथर्व २०, १२, १

उदु ध्रिय उपसो ६, ६४, १
 उदु प्लुतः समिधा ३, ५, ९
 उदु प्य देव सविता वमूता ६, ७१, ४
 उदु प्य देव सविता यपाय ७, ३८, १
 उदु प्य देव सविता सपाय ७, ३८, १
 उदु प्य देव सविता हिरण्यया ६, ७१, १
 उदु प्य वा सविता ८, २७, १२
 उदु प्य प्ररणे द्विवो ८, २५, ६९
 उदु सोमासो अश्विनोः ७, ७२, ३
 उदु क्षिया स्रजते स्याः ७, ८१, २; साम ७९२; ते मा
 ३, १, ३, २
 उदु स्वानेभिरीरत ८, ७, १७
 उदु अयो उपनसेव ६, ७१, ५
 उदु पु णो वसो महे ८, ७०, ९
 उद्गा भाजदङ्गिरोम्य ८, १४, ८; साम १६४१ अथर्व
 २०, २८, २, ३९, ३
 उद्गातेव दकुमे २, ४३, २
 उद्देहि मृतामम ८, ९३, १; साम १२५, १४५०,
 अथर्व २०, ७, १
 उद् धामिषेत् वृष्णो ७, ३३, ५
 उद् यय मधवन् १०, १०३, १०; साम १८५८; वा य
 १७, ४२; ते स ४, ६, ४, ४
 उद्गो इदमपिषजईषाण १०, १०२, ४
 उद् कुष्यध्वम् १०, १०१, १
 उद्यत् सहः सहस ५, ३१, ३
 उद्यविन्द्रो महते दामधाप ५, ३२, ७
 उद्यत् प्रभस्य विष्टप ८, ६९, ७; अथर्व २०, ९२, ४
 उद्यपय निममह १, ५०, ११; ते मा ३, ७, ६, २२
 उद्यम्यमीति १, ९५, ७
 उद्यस्य ते नवजातस्य ७, ३, ३; साम १२२१
 उद्ग क्रमिं श्यामा ३, ३३, १३; अथर्व १४, २, ६६
 उद्गप्यसमा अरुणोतना १, १६१, ११; नि ११, १६
 उद्गन्तमेरतम् १, ११८, ६
 उद्गय तमसस्यरि १, ५०, १०; अथर्व ७, ५३, ७; वा य
 २०, २१, २७, १०; ३५, १४; ३८, २४; वस ४, १, ७, ४
 ते मा २, ४, ४, ९; ६, ६, ४; ते आ ६, ३, २
 उद्गो चस्यैरुण ७, ६१, १
 उद्गो वृक्षासो मधुमन्त्र ईरते ४, ४५, २
 उद्गो वृक्षासो मधुमन्त्रो अस्तु ७, ६०, ४
 उद्गृह्णा रथः सह ३, ३०, १७; नि ६, ३
 उद्देति प्रमवीता जनानो ७, ६३, २

अवाक्रिया पुरुषुवाय सतिः ३, ३५, २
 अवावात वायुच मर्याय ७, ७१, २
 अवावधुज मर्याया १०, ११०, १०, अयर्थ ५, १२, १०,
 वा य २९, ३५, ते आ ३, ५, ३, ४; नि ८, १७
 अवावी गायता नः ९, ११, १; साम ६५१; ७६३; वा य
 ३३, ५९; ते आ १, ५, ९, ७
 अवावमुपपत्तेन ६, १२, ८; अयर्थ ९, ४, २३; ते आ
 १, ८, ८, १२
 अवावह धनदाममतीत १, ३३, २
 अवेम सुक्षि वाज्यु १, ३५, १
 अयो अर्द्धं शुन्मुवो न वक्षः १, १२४, ४, नि ४, १६
 अयो मयस्व हृणया उप्पुपोतेमय ३, ३५, ३
 अयो मे परा मूषा मा मे १, १२६ ७; नि ३, २०
 अयो मतिः पृथ्वते ९, ६९, २; साम १३७१
 अयो रयेयु पृथ्वीरयुग्म १, ३९, ६
 अयो रुक्मे युवतिर्न घोषा ७, ७७, १
 अयो यु जावमप्यु ९, ६१, १३, साम ४८७, ७६२,
 १३३५
 अयो यु य्युदी गिराः १, ८२, १; साम ४१६
 अयो ह यद्विद्वज्वाजिनो गु ७, २३, ३; ते आ ३, ५, १२, १
 अयो हरीणां पतिं ८, २४, १४, साम १५१०
 अयम मयवक्ष नो ८, ६१, १; साम २९०, १२३३; अयर्थ
 १०, ११३, १
 अयमवतः पवमानस्य ९, ८६, ६, साम ८८७
 अयम ते न क्षीयते १, २, ५
 अयमासो जायवेद्ः स्याम २, २, १२
 अया ह नून सविदुर्धं १०, १०६, १
 अया त्रिम्ययुने परा ६, ६९, ८; अयर्थ ७, ४४, १; ते स
 ३, २, ११, २; ७, १, ६, ७
 अया देवा त्रिभिः सृष्टा १, २३, २
 अया देवा मूषलसा ९ ५ ७
 अया पिबतमभिना १, ४६ १५; वा य ३४, २८
 अयास्यां देव मवितः २, ६७, २५; वा य १२, ४३;
 ते आ १, ४, ८, २; २, ६, ३, ४
 अया त्रिम्यासी माहुवध्या ६, ६०, १३; वा य ३, १३,
 ते स १, १, १४, १; ५, ५, १
 अया दासा नर्यामानभिडा १, १८५, ९
 अया हि रक्षा भिपजामयो ८, ८६, १
 अये अये नीपयतः २, २७, १५
 अये विद्विद् रोदसी ७, २०, ४
 अये वावावृषिषी विधमिन्वे ९, ८१, ५

अये धुरी वक्षिरा पिम्बमानः १०, १०१, ११
 अये पुनामि रोदसी अवेन १, १३३, १
 अये मदे जोपयते न मेने १, ९५, ६
 अये यचे महिना शुभे अक्ष ७, २६, २
 अये यद्विद् रोदसी १०, १३४, १; साम ३७२, १०९०
 अये शुभ्रद् सविर्पो ५, ६९, ९; साम १०२४; वा य १५, ४३;
 ते स २, २, १२, ७; ४, ४, ४, ६
 अये सोमावधाकृशान् ९, ३२, ४
 अमोभयाविन्नुपघेहि १०, ८७, ३; अयर्थ ८, ३, ३
 अरु यशाय चक्रुर्हि ७, ९९, ४
 अरु हि राजा वरुणकृशान् १, २४, ८; वा य ८, २३,
 ते स १, ४, ४५, १
 अरु गम्पतिरभयाणि ९, ९०, ४; साम १४१०
 अरु गभीरं जनुया ३, ४६, ४
 अरु णस्तन्वे ३ तने ८, ६८, १२
 अरु ते जय पर्यति जुप्त १, ९५, ९
 अरु नृम्य उरु गव ८, ६८, १३
 अरु नो कोकमनु नेपि ६, ४७, ८; अयर्थ १२, १५, ४;
 ते स २, ७, १३, ३; नि ७, ६
 अरु यां रथाः परि मक्षति ४, ४३, ५
 अरुम्यचसा महिनी असस्य १, १६०, २
 अरुम्यचसे महिने ७, ३१, ११; साम १७९४
 अरुम्यचा नो महियः १०, १२८, ८; अयर्थ ५, ३, ८;
 ते स ४, ७, १४, ३
 अरुसाता नमोहृवा ३, ६२, १७; साम ६६४
 अरुथ्या षो अमिषासो १, ९१, १५
 अरुथ्या नो मा परा दा ८, ७१, ७
 अरुमसावमुपूया १०, १४, १२; अयर्थ १८, २, १३;
 ते आ ६, ३, १
 अरोह हन्द्र रापसो ५, ३८, १; साम ३६६
 अरो देवा अमिषाये स्याम ५, ४२, १७; ४३, १६
 अरो महो अमिषाये वयर्थे ३, १, ११
 अरो वा ये अवरिके मदति ३, ६, ८
 अर्वां पृथिवी बहुके कृते १, १८५, ७; ते आ २, ८, ४, ८
 अर्वां सधनी हृदवी अवेन १, १८५, ६
 अरुह्यार्तं शुन्मुवप्याह ७, १०४, २२; अयर्थ ८, ४, २२
 अवाच मे परुमो मेधिराय ७, ८७ ४
 अवासीषा उष्णाच नु १ ४८, ३
 अवे अम्ब सुक्रामिसे १०, ८३, ७; अयर्थ २०, १२६, ७
 अबोधिप हि मयवत् ७, ३७, ३
 अघाना कायसया ८, २३, १७

अत्रिय इमिन्द्रायतो ४, २७, ४
 अत्रिये परि वृक्षि ६, ७५, १२, वा य २९, ४९, ४ स
 ४, ६, ६, ४
 अत्रीमेनी इवतो १०, ७५, ७
 अत्रीपी इयेनी इवमानो ४, २६, ६
 अत्रीपी ब्रौी वृषभस्तुरापाद् ५, ४०, ४; अथय २०, १२, ७
 अष्टः पवस्व वृजिनस्व ९, ७७, ४३
 अष्टमीठी नो वण्णो १, ९०, १; साम २१८; नि ६, २१
 अष्टमिष्ठसो वनवत् २, २६, १
 अष्टमुष्ठव्यापने ८, २५, २२; नि ५, १५
 अष्टाविम्बोव आ वृदे ८, ६८, १५
 अष्ट वेमान अठमिद्वतो ४, २३, १०
 अष्ट बद्भन्वृत्तुम्न ९, ११३, ४
 अष्ट बोधे नमसा वृष्टय ४, ५, ११
 अष्ट ससन्त अष्टुदीध्यानाः १०, ६७, २; अथय २०, ९१, २
 अष्टम्येन क्षिप्रैण २, २४, ८
 अष्ट य सत्य चाभीदाव १०, १९०, १; तै आ १०, १, १३
 अष्ट चिक्रिय अठमिष्ठ ५, १२, २
 अष्टधीतय धा गत ५, ५१, २
 अष्ट दिवे वद्वोच वृथियै १, १८५, १०
 अष्ट देवाय कृणवते २, ३०, १
 अष्टमूतेन सपन्तेपिर ५, ६८, ४; साम १४६६
 अठस्व गोपा न दन्नाय ९, ७३, ८
 अठस्व गोपावधि ५, ६३, १
 अठस्य जिह्वा पयते मधु ९, ७५, २; साम ७०
 अठस्य तन्मूर्धितल ९, ७३, ९
 अठस्य द्वाहा प्रणामि ४, २३, ९
 अठस्य देवा अष्टु मता १, ६५, ३
 अठस्य पथि वेधा ६, ४४, ८
 अठस्य प्रेषा अठस्य धीतिः १, ६८, ५
 अठस्य बुध्न उपसामिपण्य ३, ६१, ७
 अठस्य रश्मिमनुयवृष्टमाना १, १२३, १३
 अठस्य पा केशिना योग्यानि ३, ६, ६
 अठस्य वो रथ्यः पूत ६, ५१, ९
 अठस्य हि भेनवो वावधान १, ७३, ६
 अठस्य हि प्रसिदिर्घाः १०, ९२, ४
 अठस्य हि वतनयः १०, ५, ४
 अठस्य हि श्लुक्वः सभित ४, २३, ८; नि ६, १६; १०, ४१
 अठस्य हि सवतो १०, १११, २
 अठापिनी मायिनी १०, ५, ३
 अठावती दिवो अष्टैरवोष्या ३, ६१, ६

अठावापत अठवासा अठावृषो ७, ६६, १३
 अठावान यज्ञिय विप्रमुष्य ३, २, १३
 अठावापन विचतस ४, ७, २
 अठावापनः प्रविचक्ष्या २, २४, ७
 अठावानमृतायवो ८, २३, ०
 अठावान महिय १०, १४०, ६; साम १८२१; वा य
 १०, १११, तै म ४, २, ७, ३
 अठावाना नि पदतु ८, २५, ८
 अठावा यस्व रोदती ३, १३, ०
 अतुजंतित्री मस्या २, १३, १
 अतेन अत धरुण धारयन्व ५, १५, ०
 अतेन अत नियतमीळ ४, ३, ९
 अतेन अतवपिहित ५, ६२, १
 अतेन द्वेव सविता शमायव ८, ८६, १
 अतेन देवीरमृता ४, ३, १२
 अतेन मित्रावरुणा १, २, ८; साम ८४८
 अतन यावृतावृषा १, २३, ५; साम ७९८
 अतेन हि च्मना वृषभविष्ट ४, ३, १०
 अतेनाग्निं वसन्तिभद्वन्त ४, ३, ११
 अते स विष्टते युषः ८, २७, १७
 अतुदरेण सण्या सचेय ८, ४८, १०, तै स २, २, १२, ३;
 नि ६, ४
 अथक्सा यो मरुतो ७, ५७, ४
 अथक्सोम स्वस्ये ९, ६४, ३०; साम ६५६
 अथनितथा स मर्षः ८, १०१, १, वा य ३३, ८७
 अथथस्ये सुदानवे ६, २, ४; साम ३६५
 अथ्याम स्तोम सनुयाम १०, १०६, ११
 अतुक्षण न वतव ८, ४५, २९
 अतुक्षणामिद्वमा हुव ऊवते १, १११, ४
 अतुक्षणो वावा ७, ४८, १
 अतुतो रथि प्रथमभव ४, ३६, ५
 अतुमन्ता वृषणा वाजवन्ता ८, ३५, १५
 अतुमन्तुक्षणो रथि ४, ३७, ५
 अतुमन्तुक्षा अतुर्विचतः १०, ९३, ८
 अतुमन्तुभिरभि वा ७, ४८, २; नि ५, ३
 अतुने इन्द्रा शवसान १, ११०, ७
 अतुने रथ्य नव ९, २१, ६
 अतुनेराय सं शिघातु साति १, १११, ५
 अतुर्विन्वा वाज इन्द्रो ४, ३४, १
 अतुव्यक इन्व चार नाम ३, ५, ६
 अतयो न नृप्यकव ८, ४, १०

पुनावानस्य महिमा १०, १०, ३; अथर्व ११, ६, ३;
 वा य ३१, ३; ते आ ३, १२, १
 पुना विद्या चक्रवर्त्त ५, २१, १४
 पुना विद्या विदुषे ४, ३, १६
 पुना विद्या सखना सुप्रमा १०, ५०, ६; नि ५, २५
 पुना वो वरमुपघता २, ३१, ७
 पुनि म होवा प्रवमस्य १, १४४, १
 पुने अद्यममासवो १, ६२, ४
 पुने अद्यमिमन्व ९, ६२, १; साम ८३०
 पुने व इन्द्र जन्मवो १, ८१, १; अथर्व २०, ५६, ६
 पुने स्वे मानवो दर्शतायाः ७, ७५, ३
 पुने स्वे वृषाग्रय ८, ४३, ५
 पुने युद्धमिर्विच ७, ७, ६
 पुने घामान्यायां १, ६३, १४
 पुन चावन्दीन्वः १, २१, १
 पुने नरा स्वपसो १०, ७६, ८
 पुनेनाम्ने ऋद्ध्या १, ३१, १८
 पुने पुना विपबिजाः (०) विपा) १, २२, ३
 पुने पुना विपबिजाः (०) सूयांसो) १, १०१, १२, साम ११०२
 पुने शृङ्गानि रोक्षसोः १, २२, ५
 पुने सृष्टा अमत्स्याः १, २२, ४
 पुने यदन्वि हावयत् १०, १४, २
 पुने यदन्व्यविपुञ्जना १०, १४, ३
 पुने धावा इषोरथाः १, २२, २
 पुने विश्वानि वार्या १, २१, ४
 पुने यमीनि सुशामी १०, २८, १२
 पुने सोमा ऋषि वाराण्यव्या १, ८८, ६
 पुने सोमा ऋषि गम्या १, ८७, ५
 पुने सोमा ऋषि मिय २, ८, १; साम ११७८
 पुने सोमा अक्षत्त ९, ६२, २; साम १०६१
 पुने सोमाः पवत्रासास ९, ६९, ९
 पुने सोमास आसवो १, २२, १
 पुने सोमास इन्व १, ४६, ३
 पुने सोमा नरा नृवम ७, १९, १०; अथर्व २०, ३७, १०
 पुने श्वघ सुधयो ५, ४५, ५
 पुने श्विन्द्र खवाम सुद्ध ८, १५, ७; साम ३५०; १४०२
 पुने श्विन्द्र खवाम सकथाय ८, २४, १३; अथर्व २०, ६५, १
 पुने श्विन्द्र खवामनेषान ८, ८१, ४
 पुने से गावो प्रमरस्य १०, २७, १०
 पुन मरुतो अक्षिना ५, २६, १

पट्ट मज्जो मदित्स्वर ८, २४, १६; साम ३८५; १६८८
 अथर्व २०, ६४, ४
 पुनाह्वापुणे वयमिन्द्रवन्तो १, १०५, ६९; नि ५ ११
 पुना मन्वानो जहि दार ६, ४४, १७
 पुना वय पचसा ३, ३३, ८
 पुना विश्वान्यर्ष आ १, ६१, ११; साम ५९३ ६७८,
 वा य २६, १८
 पुना वो अग्नि नमसो ७, १६, १; साम ४५ ७४९;
 वा य १५, ३२; ते स ४, ४, ४, ८, नि ३, २१
 पुन्दुमिन्द्राय सिञ्चत ८, २४, १३; साम ३८६; १५०९
 पुन्दो पार्षिय रयि १, २९, ६
 पुन्द्र नो गधि मियाः ८, १८, ४; साम ३९३; १२४७;
 अथर्व २०, ६४, १
 पुन्द्र याहि पीवसे ८, ३३, १३
 पुन्द्र याहि मस्य ८, १, २३
 पुन्द्र याहि हरिभिः ८, ३४, १; साम ३४८; १८०७
 पुन्द्र यासुप न १, १३०, १, साम ४५९
 पुन्द्रयाहो मृपति १०, ४४, ३, अथर्व २०, २८, ३
 पुन्द्र सानसि रयि १, ८, १; साम १२९; अथर्व २०, ७० १७;
 ते स ३, ४, ११, ३, ते आ ३, ५, ७, ३
 पुन्द्रय कुक्षा पवसे ९, ८०, ३
 पुन्द्रो बर्हिः सीवत् १०, ३६, ५
 पुभिपुभिः सुमना १, ५३, ४; अथर्व २०, २१, ४
 पुभिने इन्द्राहनि ७, २८, ४
 पुभिनुभिरिन्द्र खापुनि ४, १६, १९
 पुभिर्नो अर्द्धमेवा ४, १०, ३; साम १७७१; वा य १५, ४६; ते स ४, ४, ८, ७
 पुभिर्नव सुमना अग्ने ४, ३, १५
 पुमा अगमत्रेवतीः १०, ३०, १४
 पुमाश्रुमाश्रवे १, ४, ७; अथर्व २०, ६८, ७
 पुमेन सृजता १, १, २; अथर्व २०, ७१, ८; नि १, २०
 पुमेन प्रखेवज ६, ४२, २; साम १४४१
 पुर्वो अग्नि वसुधा ५, २५, १
 पुर्वो अग्निमजुर्वसु ५, ६, १०
 पुवा कविस्तवीरवो १०, ६४, १६
 पुवार्शि सहस्य ७, ४२, ६
 पुवाशिर्गोवमेभिर्हतावा १, ७७, ५
 पुवाशिर्मते सह १०, ११५, ७
 पुवा च स्व सरम १०, १०८, १
 पुवा जज्ञान सहते ६, ३८, ५
 पुवा व इन्द्रो सुमन्व १, ७९, ५

एव मातृव्य उदिता ५, ३३, ४
 एव श्याः पुत्रो १, १३२, ३; या प २५, २६; त्र ४
 ४, ६, ८, ९
 एव तुषो अभिपुत्र २, ६७, २०
 एव न दूष नेवा ५, ५०, ५
 एव दिप वि भावति ९, ३, ७, साम १२६२
 एव दिव श्यासात् ९, ३, ८; साम १२३३
 एव देव पुभापते ९, २८, ३; साम १२८२
 एव दूषो वनस्य ९, ३, १ साम १२५३
 एव देवो रपर्वति ९, ३, ५; साम १२५९; नि ६, २८
 एव देवो विपन्सुभिः ९, २, ३; साम १२६०
 एव देवो विवा कृतो २, ३, २; साम १२३१
 एव दूषो वृषभो ६, ४१, ३
 एव शिष्या पात्यग्या ९, १५, १; साम १२६३
 एव नृनिर्वि नीयते ९, २७, ३, साम १२८८
 एव पवित्र अक्षरत् ९, २८, २; साम १२८१
 एव पुनाभो मधुर्मा ९, ११०, ११
 एव दुरू पिपापते ९, १५, २, साम १२६७
 एव म कोशे मधुर्मा ९, ७७, १; साम ५५६
 एव प्रलेन जग्मना ९, ३, ९; साम ७५८; १२६४
 एव प्रलेन मग्मना ९, ४२, १; साम ७५९
 एव प्रलेन वयसा ९, ९७, ४७
 एव म पूर्व्याव १, ५६, १
 एव क्षिमिभिर्यते ९, १५, ५; साम १२७०
 एव वसुनि पिच्छना ९, १५, ६; साम १२७२
 एव व स्तोमो मरुत ह्य १, १६५, १५; १६६, १५; १६७, ११; १६८, १०
 एव वः स्तोमो मरुतो नमस्त्वान् १, १७१, २
 एव वां स्तोमो अश्विनायकारि १, १८४, ५
 एव वाशी द्विषो नृभिः ९, २८, १; साम १२८०
 एव वां देवावश्विना ४, १५, ९
 एव विभैरभिपुत्रो २, ३, ६; साम १२५७
 एव विश्ववित्पवते ९, ९७, ५६
 एव विश्वानि वायो ९, ३, ४; साम १२५८
 एव वृषा कनिष्ठद्व ९, २८, ४; साम १२८३
 एव वृषा वृषभत् ९, ६२, ११
 एव वृषभ्याम्यः ९, २८, ६; साम १२९१
 एव वृषभ्यसिष्यद्व २, २७, ६ साम १२९०
 एव वृषाणि दोषुवत् २, १५, ४; साम १२७१
 एव वृषानाः परि मोतः ९, ८७, ७
 एव सूर्यमरोचयत् ९, २८, ५; साम १२८४

एव सूर्यग दाम्य ९, २७, ५; साम १२८५
 एव सोमो अग्नि यदधि ९, ३६, २९
 एव श्रोम इन्द्र गुह्य १, १७३, १३
 एव श्रोमो अग्निद्व ७, २०, ९
 एव श्रोमा मद् उद्राप ७, २४, ५; पृ. भा १, २२
 एव श्रोमो नाद्व १५ भा अक्ष १, ४२, १५
 एव श्रोमो पदग मित्र ७, ३४, १; ३९, १
 एव स्य कारुजते ७, ६८, ९
 एव स्य ते शत्रो २, ३३, १, अथ २०, २७ =
 एव स्य ते पवत् ९, ९७, ४६
 एव स्य त मधुर्मा ९, ८७, ४; साम ५३१
 एव स्य धारवा सुतो ९, १०८, ५; साम ५८४
 एव स्य परि विष्यते ९, ६२, १३
 एव स्य पीतये सुतो २, ३८, ६ साम १२७८
 एव स्य भानुरद्विपति ४, ४५, १
 एव स्य नृषो रतो ९, ३८, ५; साम १२७७
 एव स्य मासुपीचा ९, ३८, ४; साम १२७६
 एव स्य मित्रावरुणा नृचक्षाः ७, ६०, २
 एव स्य वां पृथगर्थेय सख्ये ७, ६७, ७
 एव स्य सोम पवते ९, ८४, ४
 एव स्य सोमो मरिभिः ९, ९६, १५
 एव द्विषो वि नीयते ९, १५, ३; साम १२६२
 एषा गोभिररुग्मभिः ५, ८०, ३
 एषा जन ददावा बोधयन्वी ५, ८०, २
 एषा द्विषो दुहिवा प्रत्यर्वाभि उषोतिः १, १२४, ३
 एषा द्विषो दुहिवा प्रत्यर्वाभि ग्युष्मन्वी १, ११३, ७
 एषा नेत्री राघसः ७, ७६, ७
 एषा प्रतीची दुहिवा ५, ८०, ६
 एषा ययौ परमावृत् ९, ८७, ८
 एषापुष्क परावत् १, ४८, ७
 एषा श्वेनी सवति ५, ८०, ४
 एषा शुभा न तन्वो ५, ८०, ५
 एषा स्वा नन्वमासुरंधाना ७, ८०, २
 एषा स्वा नो दुहिवा द्विषोऽभाः ६, ६५, १
 एषा स्वा सुनाना ७, ७५, ४
 एषा स्वा यो मरुतोऽनुभर्त्री १, ८८, ६
 एषो उषा अर्ष्या १, ४६, १; साम १७८; १७२८
 एह गमन्तुष्य सोम १०, १०८, ८
 एह देवा मयोभुक्ता १, १२, १८, साम १७३५
 एह वां मुपितपसवो ८, ५, ३३

कथा महामहोपासकस्य होतुः ४, २३, १
 कथामहे प्राङ्गे भराय पुण्ये ४, ३, ७
 कथामहे स्तुतिवाय प्रथम ५, ४१, ११
 कथा राधाम सखाय १, ४१, ७
 कथा सञ्चोय मरुतामृताय ४, ३, ८
 कथा शृणोति ह्यमानमिन्द्र ४, २३, ३
 कथा सबाध शशमानो अस्व ४, २३, ४
 कथा इ वदुस्त्र्याय त्वन्नने ४, ३, ५
 कथो नु ते परिचराणि विद्वान् ५, २९, १३
 कथिषन्त सूर्य ८, ९४, ७
 कथा क्षत्रभिय नरं १, २५, ५
 कथा गच्छाय मरुत ८, ७, ३०
 कथा चन प्रसुष्यस्य ८, ५२, ७; वा य ८, ३, ३
 कथा चन खीरसि ८, ५१, ७; साम ३००; वा य ३, ३४;
 ८, २; तै स १, ४, २२, १; ५, ६, ४
 कथा व इन्द्र गिर्वेण ८, १३, २२
 कथा सुवस्त्रयस्त्रयाणि ब्रह्म ३, ३५, १
 कथा मरुतमाधत् १, ८४, ५; साम १३४३; अथय
 २०, ६३, ५; नि ५, १७
 कथा बसो खोत्रे हयंतः १०, १०५, १; साम २२८; नि
 ५, १२
 कथा नां तौग्यो विचर ८, ५, २२
 कथा स्युः पितर जात हृच्छात् १०, ९५, १२
 कथित्या नैः पात्र देवयता १, १२१, १
 कथु पुस्तमिन्द्र त्वावतो नृन् १०, २०२, ४; अथय २०, ७६, ४
 कथु मिषाय धाष्टे मनामहे ५, ४८, १; नि ५, ५
 कथु मेधा विषो रथीणां १, १८१, १
 कथु स्वतव ऋतयन्त देवता ८, ३, १४; अथय २०, ५०, २
 कथु न्वाः स्याकृत् ८, ६४, ९; अथय २०, ९७, ३
 कथु मदीरचष्टा नश्य तविषी ८, ६६, १०; नि ६, २६
 कथु नृन् कथप्रियः पिता १, ३८, १
 कथु नृन् कथप्रियो यद् ८, ७, ३१
 कथिष्यामु नृपसामो अग्ने ४, ३, ६
 कथुनाय प्रचेतसे १, ४३, १; तै आ १०, १७, १
 कथु ऋतस्य प्रजैसि १, १०५, ६
 कथो अथ महानो ८, ९४, ८
 कथिकरुद्रनुप प्रनुवाणः १, ४२, १; नि ९, ४
 कथिकरुद्रकसो गोमितरय ९, ८५, ५
 कथिकरुद्रनुप ग्यामृतस्य ९, ९७, ३२
 कथिक्रमिन् हरिरा सृजमानः १, ९५, १; साम ५३०

कनीनकेय विद्वधे ४, ३२, २३; नि ४, १५
 क ते दाना असक्षत ८, ६४, ९
 कथ्यो अतसीनां ८, ३, १३; अथय २०, ५०, १
 कं नक्षिप्रमितयथसि १०, २९, १
 कन्या इय नहृत्तु म तवा उ ४, ५८, ९; वा य १७, ९७
 कन्याः चारवायती ८, ९६, १
 कन्वेय तन्वाः शामवाना १, १२३, ६०
 कपृञ्जर कपृथमुद्घातन १०, १०१, १२; अथय २०, १३७, २
 कमु शिवस्य सेनयामे ८, ७५, ७; तै स २, ६, १६, ०
 कमेत त्व युवते कुमार ५, २, ०
 कया तच्छ्रुये शप्या शविष्ठ ४, २०, ९
 कया ते अग्ने अक्षिन् ८, ८४, ४; साम १५०९
 कया त्व न ऊप्यामि ८, ९३, १९; साम १५८६; वा य
 ३६, ७
 कया नक्षिन् आ मयवृत्ति ४, ३१, १; साम १६९; ६८२;
 अथय २०, १२४, १; वा य २७, ३९; ३६, ४,
 तै स ४, २, ११, २; तै मा ४, ४२, ०
 कया नो अन्न ऋतयन्तृते ५, १२, ३
 कया नो अन्न वि वस ७, ८, ३
 कया शुभा सवयस १, १६५, १
 करम औपथ मथ १, १८७, १०
 कर्णगुह्या मथया सौरदेव्यः ८, ७०, १५
 कर्दिस्त्रितविन्द्र यज्जतिरे ६, ३५, ३
 कर्दिस्त्रितविन्द्र यन्तृभिर्नृन् ६, ३५, २
 कर्दिस्त्रिता व इन्द्र अत्मासत् १०, ८२, १४
 कर्दि शशासुः कवयो वृथा ४, २, १२
 कवि कश्चित्वा विवि रूपमात् १०, १२४, ७
 कवि केतु धारिं भासुमग्रे ७, ६, ०
 कविममिसुप स्तुधि १, १२, ७; साम ३२
 कविमिष प्रचेतस ८, ८४, १; साम १२४५
 कविं शृण्वन्ति मयं ९, ६३, २०
 कविर्न निग्यन् ४, १६, ३; अथय २०, ७७, ३
 कविनृथयना अभि पीमचत् ३, ५४, ६
 कविर्वचसा पर्येपि ९, ८२, २; साम १३१८
 कवी नो मित्रावकणा १, २, ९; साम ८४९
 कश्छन्त्वां योग १०, ११४, ९
 कस्त उयः कथप्रियो १, ३०, २०
 कस्तमिन्द्र त्वावसु ७, ३२, १४; साम २८०; १६८२
 कस्ते जानिर्जानानां १, ७५, ३; साम १५३५
 कस्ते मद् वृन्त रन्ध्रो १०, २९, ३; अथय २०, ७६, ३
 कस्ते मातर विधवामिच्छन् ४, १८, १०

कुशिको भस्मिद्वयस्य १, १३३, ६
 कुशिको गोपां काले जनस्य ३, ४३, ५
 कुशिकस्तद्वयस्य १, ११९, १६
 कुशिका कुश न कुशा ५, ७४, २
 कुशियान्ता सुसुधि कान्यस्य १, ११७, १२
 कुशियुव इन्द्रः कस्मिन् १०, २२, १
 कुशस्य कुश जग्मथुः ८, ७३, ४
 कुशसिंहोपा कुश वस्तोराधि १०, ४०, २, नि ३, १५
 कुशियमायते सतयासु नवय १०, ४, ५
 कुशो देवाभिनया ५, ७४, २
 कुशुष पाजा; प्रसिद्धि न पुर्वी ४, ४, १; वा य १३, ९
 ते सं १, २, १४, १; नि ६, १०
 कुशोव भूम सुपण ३, २९, ९
 कुशोवसे वरिवो व हत्या ४, २४, ६
 कुशवतो वरिवो गवे ९, ६२, ३; साम ८३२
 कुश विदिष्मा भनेमि द्वेष ४, १०, ७
 कुश न श्मश्री वि चिनोति वेवने १०, ४३, ५; भयव
 २०, १७, ५; नि ५, २२
 कुश मो यज्ञ विदयेषु चाद्य ७, ८४, ३
 कुशानीदस्य कान्यो ९, ४७, ७
 कुशे विद्वत्प्र मदयो रण्यत् ७, ५७, ५
 कुशिरान यज्ञमानाय ७, १६, ६
 कुशिरान सुसुनिध ३, १८, ५
 कुशी नो महयो देव १०, ९३, ९
 कुशप्रित्काळ १०, ११७, ७
 कुष्ण श्वेतोऽरुषो १०, २०, ९
 कुष्ण व एम रुात् ४, ७, ९
 कुष्ण नियान हरयः सुपणां १, १६४, ४७; भयव ६, २२, १;
 ९, १०, २२; १३, ३, १; ते स ३, १, ११, ४; नि ७, २४
 कुष्णशुभो वेविके अस्य १, १४०, ३
 कुष्णां यदेनीमभि १०, ३, २; साम १५४७
 कुष्णा यद्भोष्यरुणीयु सोद्व १०, ६१, ४
 कुष्णा रजांसि पस्तुवाः ८, ४३, ६
 कुष्ण यज्ञानां विद्वयस्य साधन ३, ३, ३
 कुष्ण कुष्णवन्दिष्यस्य ९, ६४, ८; साम ९५९
 कुष्ण कुष्णयकेतने १ ६, ३; साम १४७०; भयव २०, २६, ६;
 ४७, १२; ६९, ११; वा य २९, ३७; ते स
 ७, ४, २०, १; ते मा ३, ९, ४, ३
 कुशे भस्मे रिपवे ५, १२, ४
 कुशे नर इन्द्र १०, ५०, ३
 कुशेन शर्मस्सपते ८, ६०, १८

कुशे मयक वि ययत् ५, २, ५
 कुशप्राप्ति केरी १०, १३६, १; नि १२, २३
 कुशा नर श्रेष्ठतमा ५, ६१, १
 कुशो भतिनीहे हयिया १, ८४, १८ नि १४, २७
 कुशो अन्ना वेव क इह प्र बोधत् फृत १०, १२९, ६ ते मा
 २, ८, ९, ५
 कुशो अन्ना वेव क इह प्र बोधत् ३, ५४, ५
 कुशो अन्ना नयां देवकाम ४, २५, १
 कुशो अन्ना युद्ध १, ८४, १३; साम ३४१; भयव १८, १, ६;
 ते स ४, ०, ११ ३; नि १४, २५
 कुशो अस्य पीर ल्पमादमाय ४ २३, ०
 कुशो अस्य वेद प्रथमस्याद्य १०, १०, ६; अधव १८, १, ७
 कुशो अस्य शुष्म लयिणी ५, ३२, ९
 कुशो अन्ना प्रथम १, १६४, ४; भयव ९, ९, ४
 कुशो देवयज्ञमभवत् १, ४०, ७
 कुशो अन्नामयो अन्ना ४, २५, ३
 कुशो अन्नाम यक्षा ४, २५, ०
 कुशो अन्ना भासिधितः ८ ४५ ३७ ते मा १, ३, १; नि ४, ०
 कुशो अन्ना मित्रारुणावृत्तायन् ५ ४१, १
 कुशो अन्ना मित्रास्तुषो ५, ६७, ५
 कुशो अन्ना मरुतो १, १६५, १३
 कुशो मा अन्ना कवमः १०, ५१, १
 कुशो अन्ना कतम ४, ४३, २
 कुशो अन्ना राधवि १०, ६३ ६
 कुशो अन्ना वसवः ४, ५५, १
 कुशो अन्ना वाशस्तुमतये १, १५८, २
 कुशो अन्ना युरुणां ५, ७४, ७
 कुशो अन्ना करते ४, ४४, ३; भयव २०, १४३, ३
 कुशो अन्ना आनमेयो ५ ५३ १
 कुशो अन्ना नूनमेयो ५, ६३, १४
 कुशो अन्ना अन्ना १, १६८, ५
 कुशो अन्ना महवा ५, ५९, ४
 कुशो अन्ना वरिष्ठा आ नरो १, ३७ ६
 कुशो अन्ना अरिता १०, १००, ११
 कुशो अन्ना अन्ना १०, ६४, २
 कुशो अन्ना अन्ना ४, २४, ४
 कुशो अन्ना अन्ना ८, ७८, ७
 कुशो अन्ना अन्ना ८, ७८, ७
 कुशो अन्ना अन्ना ७, ८९, ३
 कुशो अन्ना अन्ना ३, २, ३
 कुशो अन्ना अन्ना ९, १६, २
 कुशो अन्ना अन्ना ६, १६, २६; ते मा २, ४, ६, २

गावन्निहा समन्वयः ८, १०, २१; साम ४०४
 गावो न पूषमुप यस्मि ८, ४६, ३०
 गावो भगो गाव इन्द्रो मे अष्टा ६, २८ ५, अथर्व
 ४, ११, ५; ते आ २, ८, ८, १२
 गावो वष पशुना अयो अक्षन् १०, २७, ८
 गिरावन्निहि सिद्धे ८, ७, ३४
 गिराव वास्ते गिर्वाह ८, २, ३०
 गिरास्व इर जोजसा ९, २, ७; साम १०४३
 गिरा आच इह स्तुव ९, ६२, १५
 गिरा व पृथा पुनजदरी ते ७, ३६, ४
 गिरा वशी सवधवा ९, १४, २
 गिरा वृषो न सन्वृताः ८, ९३, २; साम १२२४; अथर्व
 १०, ४७, ३; १३७, १४; ते आ. १, ५, ८, ३
 गिरिवं या स्वतर्वो ऋचव इन्द्रः ४, २०, ६
 गिरावन्नाजवमाभो अथारव १०, ४४, ८; अथर्व २०, ९८, ८
 गिरो जुषेयामचर जुषेपो ८, ३५, ६
 गिरिभः पाहि नः सुतरे, ४०, ६; साम १९५; अथर्व २०, ६, ६
 गीर्भं सुयन वमसायगृह्य १०, ८८ २
 गीर्भिर्भिः प्रमतिभिष्ममान ७ ९३ ४; ते आ ३, ६, ९, १
 गिरा गिरो निरिदितमृषगक्षी १०, ७९, २
 गिरा सतीर्य रमना ८, ६, ८
 गिरा हिव गृह्य गृह्य २, ११, ५
 गिरा गृह्य सतो १, ८६, १०
 गिराना जमवभिना ३, ६२, १८; साम ६६५
 गिरानो अङ्गिरोभिर्वसा १, ६२, ५
 गिरा वरिन्द्र ते वाव ८, ६२, ८; साम ३९१
 गीर्भत ते मन इन्द्र द्विर्वाहो ७, २४, २
 गीर्भानि ते सोमगत्वाव इत्सो १०, ८५, ३६; अथर्व १४, १, ५०
 गिरिः सस्रु स्वविरं ठवागो ४, १८, १०
 गिरिपूहमहना याव १, १२३, ४
 गिरिमेवास आगत ७, ५२, १०; ते स ४, ३, १२, ५
 गिरा वाय्वरुतो १० ११९, १३
 गिरिवा बाहु अभिवक्तुः १, १०२, ६
 गिरिः सोमो रथविद् ९ ७८, ४
 गिरिभिर् गिरिर्वं वज्रबाहु १० १०३ ६; साम १८५४;
 अथर्व ६ ९७, ३; १९ १३, ६; वा य १७, ३८;
 ते स ४, ६, ४, २
 गीर्भिमिष्ठु वरिरे सुपार ३, ५०, ३
 गीर्भिवृषीमन्धे अस्मत् ८, २, ६; नि ५, ३
 गीर्भिवानो अयते सोमरी ८, २०, ८

गीर्भिष्टोमामति दुवेवां १०, ४२, १०; ४३, १०, ४४, १०;
 अथर्व ७ ५०, ७; २०, १७ १०, ८२, १०, २४, १०
 गीमदन्वायवप्रयवगुवीरं ५, ५७, ७
 गीमदू पु नास्तया २, ४१, ७; वा य २०, ८१
 गीमद्विरण्यवद्रमु ७, ९४, ९
 गीमद्व इन्द्रो अश्वयव २, १०५, ४; साम ५७४; १६१२
 गीमद्वः सोम धीरवद् ९, ४२, ६
 गीमातगो वष्युभयस्ते १ ८५, ३
 गीर्भो अग्नेयिर्भो अश्वो यज्ञः ४, २, ५, ते स १, ६, ६, ४;
 ३, १, ११, १
 गीमापुरदाद्वमामुपवाद् ७, १०३ १०
 गीमापुरेको अजमामुपरेकः ७, १०३, ६
 गीमित्यवस्व वसुधिविद्विष्य ९ ८६, ३९; साम २५०
 गीपो इन्द्रो नृपा ९, २, १०; साम १०४५
 गीपु प्रदाति पनेषु धिये १, ७०, ९
 गीर्भोमेवतु बस मियत १, १६४, २८; अथर्व ९, १०, ६,
 १, ८; नि ११, ४२
 गीर्भिमाम सतिष्मति १, १६४, ४१; अथर्व ९, १०, २१,
 १३, १ ४२; ते आ. २, ४, ६, ११; ते आ १, ९, ४;
 नि ११ ४२
 गीर्भयति मरुतां ८, ९४ १; साम १४९
 गीर्भ यन्नरु वावुचन्त ६, ६८, ४
 गीर्भिय न वि न्य प्रथित ९ ९७, १८
 गीर्वाण उपोन्वा १०, १७५, ३
 गीर्वाणः सविता नु वो १०, १७५, ४
 गीर्वाण सोम नो हिं कं ६, ५१ १४
 गीर्वाण्ये वविद्वं अये २, ३९, १
 गीर्वाणो अप तुष्मतां १०, १७५, २
 गीर्वाणो न सूर्यः सिम्भुमात १०, ७८, ६
 गीर्वा वद्वचर रसांसि सैषताः १०, ३६, ४
 गीर्वा तुष्टो अभि हुतः ९, ६७, १९
 गीर्वाणो ब्रह्मा पुपुजानः सपर्यं ५, ४०, ८
 गीर्वाण्यस्त उष्णिहाम्यः १०, १६३, ३, अथर्व २, ३३, २,
 २०, ९६, १८
 घृनेव विष्णविव जह १, ३६, १६
 घर्भो समन्था श्रिपुत व्यापतु १०, ११४, १
 घर्भेव मधु जरो सनेक १०, १०६, ८
 घृतं न पूव वरुतेपा ४ १० ६; ते स २, २, १२, ७
 घृतशुक्रा मनोमुतो १, १४, ६
 घृतप्रतीक व ऋचव १, १४३, ७; ते आ १, २, २, १२
 घृतपृथः सोम्या ८, ५९, ४

सुन्दरुभा कुम्भपर १, १२, १९
 पारिप्रेतनशाम्प ८, ८५, ५
 जगता विष्णु विरचयताभाव १, १६४, २५५। अथय ९, १०, ३
 प्रगुम्ना ने द्वादिगामिन्द्र हस्त १०, ४७, १, मान ३१७
 ते वा २, ८, २, ५
 यवने बोदु एर्षा ५, ६१, ३
 दन्तानो हस्त मित्रकर्मोद् १, १७४, ६
 यवन्तो ह इतिभिः मन्व १, ५०, ८
 जवान वृष स्वधितिविनेव १०, ८९, ७
 ब्रह्मिर्ब्रह्मनिमित्तिय ९, ६१, २०; साम ८१६
 यवान् यव एववापव ह्युष १०, ११३, ४
 यवान् सप्तमावतो ९, १०९, ४; मान १०९
 यवान् सोम सहस्र वषाथ ७, ९८, ३; धर्मय २०, ८७, ३
 यवानो सु सातङ्गु ८, ७७, १
 यवानो इतिगो धृवा ३, ४४, ४
 यश्वि ह्यवा गोपीप्याव हि १०, २५, ११
 यव यश्विग्महि पित्रु ६, १९, १२
 यवयमोश्चना दिवो ९, ४२, १
 यवस्र गोवा ध्रजनिष्ट ५, ११, १; साम ९०७; वा य
 ९५, २७, ते म ४, ४, ४, २
 यनाय पिच ह्यव उ षोक ६, ७३, २; धर्मय ००, ९०, २
 यनासो भारि द्वापिरे सङ्गः १, ३६, २
 यनासो वृकवाहिपो ८, ५, १७
 यनिष्ठा दिवो यनिष्ठा पृथिव्या ८, ३६, ४
 यनिष्ठावानां यनिष्ठा गवां ८, ३६, ५
 यनिष्ठ घोषा पत्रयाकनीनक १०, ४०, ९
 यनिष्ठ हि जन्वो भद्रे भद्रां ५, १, ५। ते स ४, १, ३, ४
 यनिष्ठा उम सहसे सुराय १०, ७३, १, वा य ३३, ६४।
 ते मा २, ८, ३, ४
 यनिष्ठा देवपीतय ६ १५ १८
 यनीपम्बो म्भ्रवः ७, ९६, ४; साम १४६०, धर्मय
 १४, २, ७२
 यनीविद्मो मह्यस्त्वेष्येण ७ ५८, २
 यने न शोव आहूयः १, ६९, ४
 यनो यो मिश्रायवृणा १, १२२, ९
 यन्मज्जमहिदितो जातवेदा ३, १, २१
 यन्मयवममिदो १, १८२, ४
 यवत व म स्तुव व ८, ३५ ११
 यवयामिव एष्यतुः १, २३, ११
 यवेम कारे पुरुहूत कारिणा ८, २१, १२

यत्नीमितोपजीनि ९, ११२, २
 यत्नाग तमिष्यसे १०, ११८, ५
 यत्नावाप उरिर्षिद्वि १, २७, १०; मान १५; १६३३,
 नि १०, ८
 यत्तवेपथं गुनवान् सोमगराणि १, ९०, १; ते भा १०, २, १;
 नि १४ ३३
 यावो भद्रो रोषते ३, २९ ७
 यावो यावते मुदिताये ३, ८, ५, ते मा ३, ६, १, ३
 यावो यश्रं भुरता ह्यपर ७ १३, ३; ते स १, ५, ११, २
 यानस्यद्य प्रयमस्य १, १०३ ९
 यानथि पुत्रो भद्रस्य ३, ७, ५
 यानतो रूपमह्वमन् प्रिया १०, २२३, ४
 यानि सिधूनां भावते १, ६५, ७
 याम्यतीतयं धनुः ८, ७२, ४
 यावा एष्यते कितवस्व होना १०, ३४, १०
 यावेवृस्त मयवभसेद्वयो नि ३, ५३ ४
 यावय पत्यापि शेव मरसे ९, ८२, ४
 यिष्यमार्शि इषिया २, १०, ४ वा य ११, २३, ते म
 ४, १, २ ४
 यिद्ध जुजुवेऽपव तथा १, ८५ ११
 यिद्धव चरितये मपोनी १, ११३, ५
 यिद्धाभिरह नक्षमद् ८, ४३, ८
 यीमृत्वस्व भवति प्रदीक ६, ७५, १; वा य २९, ३८;
 ते स ४, ६ ६, १
 जीव दृष्टि वि सपन्ते १० ४०, १०; अथय १४, १, ४६
 जीवापो भनि धेवना ८, ६७ ५; नि ६, २७
 ज्ञजुहवो नासन्नोत यमि १, ११६, १०
 ज्ञपयव्या माजुपस्य १०, २०, ५
 ज्ञपस्य नः सनिपमन्ते भव ७, २, १
 ज्ञपस्य समयस्य १ ७५, १, ते मा ३, ६, ७, १
 ज्ञपस्वाम इळ्या सजोषा ५, ४, ४
 ज्ञपाजो भद्रे प्रवि ह्यवेमेव १०, १२२, २
 ज्ञपाजो अङ्घ्रिस्वमेमा ८, ४४, ८
 ज्ञपेमां यज्ञनिष्ठेषु ८ ३८ ४
 ज्ञपेयां यज्ञ बोधत इवस्य मे विद्योह ८, ३५, ४
 ज्ञपेयां यज्ञ बोधत इवस्य मे सवो २, ३६, ६
 ज्ञुष्ट इन्द्राय मत्सराः ९, १३ ८; साम ११९४
 ज्ञुष्टी नरो ब्रह्मणा वः पितृणां ७, ३३, ४; ते मा २ ४ ३, १
 ज्ञुष्टो वसूना अतिमितुरोगे ५ ४, ५; अथय ७, ७३, ९;
 ते मा २, ४, १, १, नि ४, ५
 ज्ञुष्टो मदाय देवताव इन्द्रो ९, ९७, १९

व सो अमे मयवज्रय ७, ५, २
 व सो अनवी सविवा ५, ४९, ४
 व सो शव मद्यो २, ३४, ७
 व सो देवा यज्ज १०, ३५, १२
 व सो पावायुधिषी १०, ३७, ६
 व सो राय परैवाः ७, ३४, २३
 व सो वाजा अमुमण ७, ३७, ८
 व सो वागो मयोसु १, ८९, ४। पा य २५, १७
 व सो वि बोधो वधि ६, २२, ४। अयवं २०, ३६, ४
 व सो विधा अयस्युषो ९, ४३, २
 व सो विरुच्यो अस्ति ६, ४९, १४
 व सो अयमिद्र पूर ८, ९७, १५
 व सो अयस्य वयस्याभि १, ११५, ५। अयवं २०, १२३, २
 वा य ३३, ३८; वे मा २, ८, ७, २
 व सो सत्रु स्वाभं ७, ३४, १२
 व सो ये अनाद्यथाः १०, १५४, २; अयवं १८, २, १६;
 वे आ ६, ३, २
 व सुहंमो वन आ १, ५८ ५
 व सुयुंभो वपु रसो १०, १८२ ३
 व सो अयिन्न विवत् ९, ८३, २, साम ८७६
 व सो अयम अतर् ३, १८, २; वे मा ४, ५, ५
 व सो आसीत्तसा १०, १२९, ३; वे मा २, ८, ९, ४; नि ७, ३
 व सो अयमिस्ते ७, १, २; साम १३७४
 व सो वास्तु ६, १५, ११
 व सो अयतनापरं ५, २३, २, वे स १, ३, १४, ७
 व सो अयमुवा केतिनीः १, १४०, ८
 व सो अयमिद्रवज्रमसा ३, ३१, १९
 व सो अयस्ये मदे ८, ६४ १२
 व सो अयस्योष्वीचते ५, १४, २
 व सो अयस्य दावस उरस्येषु १, १००, ८
 व सो अयस्युष्य पादिर्न २, ३६, १
 व सो अयस्ये सानमिः ८, १६, ९
 व सो अयस्ये न सानसि गृणीहि ८, १०२, १२
 व सो अयस्ये य सानसिमद्य ४, १५ ६
 व सो अयस्येरा पुत्रयो २, ३५, ४ वे स २, ५, १२, २
 व सो अयस्ये पावायुधिषी सवेत् १०, ११३, १
 व सो अयस्ये पुत्रमुपराष्टु १, १२७, ५
 व सो अयस्ये मर्षयामसि ९, २९, ३, साम १६३२
 व सो अयस्ये राधा वरुणा १, १५६, ४
 व सो अयस्ये विष्णुर्महिमानमोज १०, ११३, २
 व सो अयस्ये सुविधीया ९, ३६, ४

व सो अयस्ये पाजसातय ८, १३, ३, साम ७४८
 व सो अयस्ये सोमरय ८, १९, ३२
 व सो अयस्ये प्रव्रनमस्यथा ६, ३५, ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्य ७ ९७, ५
 व सो अयस्ये योदेरायंति ८, १६, ६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये न सिमो १, १४५, २
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, १०, ६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, ७४, ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १ १४५, ३
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १०, ८२, ६; पा य १७, ३०,
 वे स ४, ६, १, ३
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ७, ३, ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ८ १६ ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, १६, १६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये २, ६१, १४; साम १३३६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ८, १३, १७
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, ४०, ६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ८, ९३ ७; साम ११९; १२२९; अयवं
 २०, ४७ १; १३७, १२; वे मा १ ५, ८, ३; २ ४ १, ३
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ८ ७७, १३; साम ४६०; अयवं,
 २०, ५५, १; वे मा २, ५, ८, ९
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ८, ४६ ६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ३, ४२, २; अयवं २०, २४, २
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये समीके ४ २४, ३
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये समना समान ४, ५, ७; नि ६, १७
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये धीतयो १, १४४, ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, १, ८
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ४ ७ ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, ९६, ६
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ८ ४३, २२
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ६, ६०, १०; साम ११४९
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ९, १, ७
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये राय ६, २२, ३; अयवं २०, ३६, ३,
 नि ६, ८
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, १३, २४
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ९, ६३, १७
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, ८९, ५; पा य २५, १८
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये २, २, ४
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ९, ९९, ५
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये ९ ७७, ३
 व सो अयस्ये अयस्युष्ये १, ७८, २

तत्र भ्रमात् आधुपा ४, ४, २; वा य ३३, १०; तै स
 १, २, १४, १
 तत्र वायव्यस्य ८, २६, २१; वा य २७, ३४
 तत्र विष्वज्जोयसो ९, १८ ३; साम १०५५
 तत्र त्रये सुमगासः २, २८, २
 तत्र शरीर पवविष्वक्वर्त्त १, १६३, ११; वा य २९, २२,
 तै स ४, ६, ७, ४
 तत्र शुभ्रसो अर्चयो द्विय ९, ६६, ५
 तत्र श्रिया सुदतो ५, ३, ४
 तत्र श्रिये मह्यो नर्जयन्त ५, ३, ३
 तत्र श्रिये स्वविहीत २, २३, १८
 तत्र श्रियो अर्च्यस्वेव १०, ९१, ५; साम ९८२
 तत्र स्पाम पुत्रवीरस्य १, २८, ३
 तत्र स्वादिष्यामे ४, १०, ५
 तत्र ह स्वदिग्त्र विधमाजौ १, २०, १३
 तत्रावे होत्र सप २, १, २; १०, ९१, १०
 तत्राय सोमस्वमेष्टाषो ३, ३५, ६; वा य २६, २३
 तत्राह शूर राशिभि १, ११, ६
 तत्राह सोम रात्र ९, १०७, १९; साम ५२६, ९२२,
 वा १२, ९, ३
 तत्राहमत्र ऋषिभिर्मैदिष्ठाभिः ८, १९, २६
 वाहमत्र ऋषिभिर्मित्रस ५, ९, ६
 त्रैर्दं विधममित पक्षस्य ७, ९८, ६; अथर्व २०, ८७, ६;
 तै, मा ३, ८, २, ६
 त्रैर्विद्म प्रलीलिषुव ८, ६, २२
 त्रैर्विद्माम वसु ७, ३२, १६; साम २७०
 त्रैर्विद्म्राहमाससा ८, ७८, १०
 त्रैवहु वाः सुकीर्तयो ८, ४५, ३३
 त्रैवमा प्रभा दिष्वक्व रेतसः ९, ८६, २८
 त्रैवे सप्त सिन्धवः ९, ६६, ६
 त्रौषिभिः सचमाना ५, ४२, ८
 त्र्या अग्निर्जोत ४, २५, ४
 त्र्या अर गमाम यो १०, ९, ३; साम १८३९; अथर्व
 १, ५, ३, वा य ११, ५२; २६, १६ तै स ४, १,
 ५, १, ५, ६, १, ४; ७, ७, १९, ४; तै आ ४, ४२, ४,
 १०, १, १२
 त्र्या अर्षति दिष्या २, २५, ४
 त्र्या हृदास्ते हविः ७, १०२, ३; तै मा २, ४, ५, ६
 त्र्या हृदिभ्ये पुनपव २, २५, ५
 त्र्याहवा अजायन्त १०, ९०, १०; अथर्व १९, ६, १२,
 वा य ३१, ८; तै आ ३, १२, ५

त्र्याहवात्सर्वभुव न्व १०, २०, ९; अथर्व १९, ६, १३;
 वा य ३१ ७, तै आ ३, १२, ४
 त्र्याहवात्सर्वभुवः संभूत १०, ९०, ८; अथर्व १९, ६, १४;
 वा य. ३१, ६; तै आ ३, १२, ४
 त्र्याहवात्सर्वभुवः १०, ९०, ५; अथर्व १९, ६, ९; वा य
 ३१, ५; तै आ ३, १२, २
 त्रिमिद्रा वेदाया गिरो १, १७६, २
 त्रिमिद्रिह सम्भूतयो ८, ४६, ७
 त्रिमे तवक्षमनु २, २०, ८
 त्रिमे नूनमनिष्वे ८, ७५, ६; तै स २, ६, ११, २
 त्रिमे वे वासिगो वय ९, ६५, ९
 त्रिमे शुभो असूयो ८, ३१, ३
 त्रिमे वज्रः ऋषि १, १००, ३
 त्रिमे वय सुमतौ ६, ४७, १३; १०, १३२, ७; अथर्व
 ७, ९२, १, २०, १२५, ७; वा य २०, ५२, तै स
 १, ७, १३, ५; नि ६, ७
 त्रिमे ससुवा १, १६४, ४२; तै मा २, ४, ६, ११; नि १२, ४२
 त्रिमे पूर्वमेवो रहस्य ८, १९, ६
 त्रिमे विद्म सवय वृष्ण्याभि ४, २२, २
 त्रिमे अलव ययुन ५, ४८, २
 त्रिमे अग्नि सन्तमस्युव ७, ९, ५
 त्रिमे अस्य ज्येष्ठमिन्द्रिय १०, १२४, ८
 त्रिमे अस्य नमसा सह १, ८४, १२; साम १००७; अथर्व
 २०, १०९, ३
 त्रिमे अस्य प्रथमापुत्र १, ८४, ११; साम १००६; अथर्व
 २०, १०९, २
 त्रिमे अस्य वर्णमापुत्रो २, ५, ५
 त्रिमे अस्य पूर्वदीप्तस ८, ६९, ३; वा य १२, ५५, १५, ६०;
 तै स ४, २, ४, ४; तै मा ३, ११, ६, २
 त्रिमे आ अरंति समना ४, ५१, ८
 त्रिमे अग्नेव समना ४, ५१, ९
 त्रिमे ई अरंति मद्यस्य १, १५५, ३
 त्रिमे वां येसु न १, १३७, ३
 त्रिमे वां वेदाः सुमति ५ ४२, १८
 त्रिमे सुते कीर्त्तिय १०, ५४, १
 त्रिमे कर्मापतरान्ते १, १७३, ४
 त्रिमे गृष्णिहि नमस्तेभिः ६, ६८, ३
 त्रिमे वा वा अग्ना उपसा ४, ५१, ७
 त्रिमे विष्णुया सव्येव ६, ६७, ८
 त्रिमे उपस्य गिरं मम ३, ६२, ८
 त्रिमे व हृद्य मह्यो ४, २२, ५

विष्णुपुत्री विष्णुदेवी ६, ७४, ४
 विष्णु पुरु विष्णुदेवी ३, ५८, ५
 विष्णुदेवी विष्णुदेवी १०, १२९, ५; वाय ३३, ७४; ते मा
 १, ८, ९, ५
 विष्णु सुक मयवन् ३, ५३, २
 विष्णु हरी रथ भा ३, ३५, १; ते मा २, ७, २३, १
 विष्णु धनुषि १, ११६, ४; ते मा १, १०, ३
 विष्णु देवार्थद्विरिद्व बरीय १०, ७०, ८
 विष्णु देवार्थ १०, २१४, २
 विष्णु पात्र सविता १, ३५, ६
 विष्णु पात्रो विद्विवा ७, ८७, ५
 विष्णु मूर्तीधारणम् २, २७, ८; ते स २, १, ११, ५
 विष्णु मातृपुत्रिण्यन्त १, १६४, १०; अथर्व ९, २, १०
 विष्णु यज्ञे चारः १, ७९, ३; ते मा २, ४, ५, ६
 विष्णु बह्वल सविधा ३, २, ९
 विष्णु वाच ईरपति प्र वशिः ९, ९७, ३४; साम ५२५;
 ८५९; नि १४, १४
 विष्णु वाच उदीरते ९, ३३, ४; साम ४७१; ८६९
 विष्णु वाच प्र वद ७ १०१, १
 वीर्णोनाम्ने बहुधा १०, ८७, ९; अथर्व ८, ३, ९
 वीरस्त्राभिषयतो १०, १६०, १; अथर्व २०, ९६, १
 वीर्याः सोमास आ गदि सुवासो ८, ८२, ८
 वीर्याः सोमास आ गद्यातीर्थः १, ३३, १
 वीर्याम्बोषाम्बुधने ६, ७५, ७; वा च २९, ४४; ते स
 ४, ६, ६, ३
 वीर्यो यो मधुर्मां जय २, ४२, १४
 वीर्ये ह सुप्रमुमथितो १, ११६, ३; ते मा १, १०, २
 वीर्ये वनाय तस्य नो ८, १८, १८; साम ३९५
 वीर्ये अक्षणे पर्यवाः ५, ४१, ९
 वीर्ये उजे प १, ७, ७; अथर्व २०, ७०, १३; नि ६, १८
 वीर्यं वावा अस्मिप ९, ३१, ३
 वीर्यं सुम्बासः सुषयस्तु १, १३४, ५
 वीर्यं कौतुम्बासिगो ३, ११, ४; ते मा ३, ६, ७, २
 वीर्यं सुवासुम्बस्य १०, १६०, २; अथर्व २०, ९६, २
 वीर्यं सोमा सुवा इमे ८, ९३, २५; साम २१३
 वीर्यं वीर्यं वृत् ३, २१, ३; ते मा ३, ६, ७, २
 वीर्यं दिम्बानो पतिव ३, ३६, १
 वीर्यं गात्रो वृत् ९, ३१, ५
 वीर्यं देवे जना ८, ४३, २९
 वीर्यं वा अक्षिपत्साम ८, ४३, १८; वा च १२, ११६;
 ते सं १, ३, १४, ३; ते मा ३, ७, १, १

वृत्तं दक्ष कविप्रतो ३, १४, ७
 वृत्तममे पर्यवन् १०, ८५, ३८; अथर्व १४, २, १
 वृत्तमुपाम सुप्रयः १, १२४, ४
 वृत्तं पयो वर १, १२१, ५
 वृत्तं मद्राणि गिर ३, ५१, ६
 वृत्तं नरन्ति क्षितयो ५, १, १०; ते मा २, ४, ७, ९
 वृत्त्याय सोमाः परिपूतो १ १३५, २
 वृत्त्यायमद्विभिः सुतो ८, ८२, ५
 वृत्त्येवममे मधुमचम ५, ११, ५
 वृत्त्येवमिद्र परि विष्यते १०, १६७, १
 वृत्त्येवमिद्र मरुयते ८, ७६, ८
 वृत्त्येवमिद्र स्य भोक्ष्ये ३, ४२, ८; अथर्व २०, २४, ८
 वृत्त्येवमिद्र सयना ७, २२, ७; अथर्व २०, ७३, १
 वृत्त्येवमे वसुधा १, ५४, ९
 वृत्त्येवमे मरुत ५, ३०, ६
 वृत्त्येमा सुबना क्ये ९, ६२, २७; साम ७७७
 वृत्त्येवमोऽङ्गिरसो ७, ५२, ३
 वृत्त्येवमो मधुमञ्च ८, ५१, १०; साम १६१०; अथर्व
 २०, ११९, २
 वृत्तीय नाम पञ्चिप ८ ८०, ९
 वृत्तिप ते सुकृत ८, ७७, ११; नि ६, ३३
 वृत्तिमीयो वपोदरा ८ १७, ८; अथर्व २०, ५, २
 वृत्तिमीयो वृषभो वासुधानो ५, २, १२
 वृत्तिगुप्त वृत्तिगो ८ ६८, २; साम १७७२
 वृत्तुजानो महेमते ८, १३, ११
 वृत्तयो जीयान् ६, २०, ३
 वृत्तहृद्वत्स ज विहा १, १७२, ३
 वृत्तये धानाः सवने ३, ५२, ६
 वृत्तिळा अष्टदिकालो १०, ९४, ११
 वृत्तु पदथा तृत्तुणा ४, ७, ११
 वृत्तमेवकृद्कमेवत् १०, ८५, ३४; अथर्व १४, २, २९
 वृत्तामया प्रथम १०, ७५, ६
 ते अन्वेष्टा अकमिच्छास ५, ५९, ६
 ते अन्वयो दशपञ्चास १०, ९४, ८
 ते अन्वयं धर्म १, ९०, ३
 ते अस्य सम्यु केवयो ९, ७०, ३; साम १४२५
 ते धाधरन्ती समनेव ६, ७५, ४; वा च २९, ४१;
 ते सं ४, ६, २; नि ९, ४०
 ते छोणीमिरुधेमि २, ३४, १३
 ते गम्पवा मनसा ४, १, १५
 ते वा रामानो अष्टवत्स १०, ९३, ४

एवं सु मेव १, ५२, १; साम ३७७
 एवं विप्रबंत गिरि ८, ६४, ५
 एवं विप्रविष्णुवृद्ध १०, १४३, १
 एवं विप्रवर्ण ५, ३२, ८
 एवं विप्रवं १०, १४३, २
 एवं विप्रस्य ऋतुभिः ५, ३२, ५
 एवं विप्रिया कल्पय ५, ३२, ६, नि ६, ३
 एवं विप्रेषां स्वपया ५, ३२, ४
 एवं विद्वा दीर्घ १, ३७, ११
 एवं नु मादव गण ८, ९४, १२
 एवं नु बः सप्तसाह ८, ९२, ७; साम १७०; १६४२
 एवं नु यो भ्रमहण ६, ४४, ४; साम ३५७
 एवं नु वाजिन १०, १७८, १; साम ३३२; अथर्व ७, ८५, १;
 नि १०, २८
 एवं नु विष्णुवृद्धो निष्कण्य ५, ३२, ३
 एवं नु धर्मियां ८, ६७, १; छे स २, १, ११, ५
 एवं नु पूववृद्धसो ८, ९४, १०
 एवं नु ये वि रोद्धी ८, ९४, ११
 एवं नु म्भयिना हुवे ८, १०, ३
 एवं नु इन्द्रस्य सोमाः ८, २, ७
 एवं नु कृष्णस्य युवनेषु ७, ३३, ७
 एवं नु केतिान १, १३४, ४४; अथर्व ९, १०, २६; नि
 १२, १७
 एवं नु दोषासंकोचन्ति ८, २, ८
 एवं नु पवयो मनुवाहने १, ३४, २
 एवं नु नो बोधि वृक्षान ४, १७, १७
 एवं नु त्वाव र्वा वन्तां २, २३, ८
 एवं नु त्वावनिष्क्रमविवातारमिन् ६, ४७, ११; साम ३३३; अथर्व
 ७, ८६, १; वा य २०, ५०; छे स १.६, १२, ५
 एवं नु त्वावरो देवा अधि बोधया ८, ४८, १४
 एवं नु त्वावस्यामिह देवाः १०, १३७, ५; अथर्व ४, १३, ४
 एवं नु त्वावच्छतं वर्मिण ६, २७, ६
 एवं नु त्वावसाम वि राजति १०, १८७, ३; साम ६३२, १३७८;
 अथर्व ६, ३१, ३; २०, ४८, ६; वा य ३, ८;
 छे स १, ५, ३, १
 एवं नु त्वावः पश्चिस्ता मरुतो ८, ९६, ८
 एवं नु त्वावः सप्त मयूर्यः १, १९१, १४
 एवं नु त्वावः सप्त यहुक्षानि १, ७२, ६
 एवं नु त्वावः सप्त विष्णुकिङ्करी १, १९१, १२
 एवं नु त्वावः सप्त सखा नयो १०, ६४, ८
 एवं नु त्वावः समा माहः १०, ९५, ५; नि ३, २१

त्रिफलुकैमि पतति १०, १४, १६; अथर्व १८, २, ६,
 छे आ ६, ५, ३
 त्रिकलुकैषु चेतन ० नो गिरः ८, ९२, २१, साम ७२४;
 अथर्व २०, ११०, ३
 त्रिकलुकैषु ० नो गिर सदायुधम् ८, १३, १८; नि १, १०
 त्रिकलुकैषु मद्रियो २, २२, १, साम ४५७; १४८६;
 अथर्व २०, ९५, १; छे मा २, ५, ८, ९
 त्रिव कृपे १, १०५, १७, नि ६, २७
 त्रिधा द्वित पणिभिः ४, ५८, ४; वा य १७, २२; छे आ
 १०, १०, २
 त्रिपञ्चाशः श्लोक्ति १०, ३४, ८
 त्रिपाजस्वो वृषभो ३, ५६, ३
 त्रिपावृष्वं १०, ९०, ४, अथर्व १९, ६, २; वा य
 ३१, ४; छे आ ३, १२, २
 त्रिभिः पवित्रेषुपावृ ३, २६ ८
 त्रिभिष्टव देव सविताः ९, ६७, २६
 त्रिमूर्धान सप्तार्षिन् १, १४६, १
 त्रिन्द्ररिक् सविता ४, ५३, ५
 त्रिरश्मिना सिधुभि १, ३४, ८
 त्रिरथै सप्तधेनवो ९, ७०, १; साम ५६०; १४२३
 त्रिरथ्य ता परमा ४, १, ७
 त्रिरा दिव सवितावीर्याणि ३, ५६, ६
 त्रिरा दिवाः सविता सोमधीति ३, ५६, ७
 त्रिरुक्षमा वृणथा ३, ५६, ८
 त्रिवैव वृथिपी ७, १००, ३, छे मा २, ४, ३, ५
 त्रिर्भो अश्विना विष्णानो १, ३४, ६
 त्रिर्भो अश्विना यजता १, ३४, ७
 त्रिर्भो रथि चद्रमश्विना १, ३४, ५
 त्रिर्पोतुवानाः प्रसिदि १०, ८७, ११, अथर्व ८, ३, ११
 त्रिर्वर्तिषां त्रिभ्रमुयते १, ३४, ४
 त्रिबन्धुरेण त्रिवृता रथेन शिचक्रेण १, ११८, २
 त्रिबन्धुरेण त्रिवृता रथेन याव ८, ५८, ८
 त्रिबन्धुरेण त्रिवृता सुपेशता १, ४७, २
 त्रिबिष्टिचाटु प्रतिमान १, १०२, ८
 त्रिभिष्टयोः प्र चिक्नुः ७, ११, ३
 त्रिभिष्टो अथा १, ३४, १
 त्रिपथरया सप्तचातुः ६, ६१, १२
 त्रिपथस्ये वरिधि १, ४७, ४
 त्रिपि जाना पति १, ९५, ३
 त्रिपि त आहुर्वि १, १६३, ४; वा य २९, १५, छे स
 ४, ६, ७, २

एव कर्तुमन ८, ११, १८
 एव कर्तुमन १, १८, ३
 एव कर्तुमन ८, ७५, ३; वे. स २, ६, ११, २
 एव हि प्रियवचसा ६, २, १; साम ८४
 एव हि न सिवा यसा ८, १८, १७; साम ११७०, अथ १०, १०८, २
 एव हि मन्त्राः सोमगोपाः ८, ४८, १
 एव हि मन्त्रो अभिन्वोत्रा १०, ८३, ४; अथ ४, ३२, ४
 एव हि मातुर्व जने ५, २१, २
 एव हि सायसने ८ ६१, १४; साम १३२२
 एव हि विश्वोमुख १, १७, ६; अथ ४, ३३, ३; वे. धा ६, ११, २
 एव हि बृहन्नयना ८, १३, २३; साम १७२२
 एव हि सप्तवीनामिन्द्र ८, १८, ६; साम १२४५, अथ १०, ६४, ३
 एव हि पूर सनिधा १, १७५, ३; साम १४३४
 एव हि प्सा प्पायपध्मुधा ३, ३०, ४
 एव हि सलो मपयध्नातवा ८, १०, ४
 एव हि सुनवृत्ति ८, २३, २९
 एव हि सोम वधेयन् १, ५१, ४
 एव हि स्वोमवर्धन ८, १४, ११; अथ २०, २९, १
 एव होवा मनुर्विवाग्ने १, १४, ११
 एव होवा मनुर्विवा वाग्निः ६, १६, ९
 एव होवा मन्त्रवमो ६, ११, २
 एव छान्ने अप्रिना ८, ४३, १४, वे. स १, ४, ४६, ३; ३, ५, ११, ५
 एव छान्ने दिव्यस्य १, १४४, ६
 एव छान्ने प्रथमो ६, १, १; वे. प्रा ३, ६, १०, १
 एव छान्ने वेत्या १, १०८, १; साम ५८३; ९३८
 एव छान्ने वृत्ति ४, ३२, ७
 एव छान्ने वेत्ते ८, ६१, ७; साम २४०, १५८१
 एव कर्त्तुमन १, ५३, ८; अथ २०, २१, ८
 एव कर्त्तुमन चोदयो ६, २६, ३
 एव कर्त्तुमन सुष्वाह्वेयु १, ५१, ६
 एव कर्त्तुमन सुष्वाहि ६, ३१, ३
 एव गोत्रमन्त्रोन्मो १, ५१, ३
 एव न सोम नो वमो १, ९१, ६; वे. स ३, ४, ११, १
 एव किरी वप वृक्षेः ८, ७७, ४
 एव चिन्ना धाम्या ४, ३, ७
 एव चिन्ना नमुक्ति १०, ७३, ७
 एव चिन्ना नाना १, ७५, ४; साम १५३६

एव जिघोष न पना १, १०२, १०
 एव जिघोष आत्मा ४, ११ ३
 एव जिघोष सहासो ३, २४, ६
 एव जिघोषा विदा भावद्वि ७, ५, ३
 एव जिघोष पाथिवा ६, ३१, २
 एव जिघोषा वाजमरो ४, १३, ४
 एव जिघोषो जायते ६, ७, ३
 एव जिघोषा मुनगा ६, १३, १
 एव जिघोषा इन्द्र ६, २६, ५
 एव न वेच जिघोषा ६, १६, ३२
 एव समाने धम्भतव १, ३१, ७
 एव समिन्द्र पयतन १ ५५, ३
 एव समिन्द्र पर्यत महा १, ५७, ६; अथ २०, १५, ६
 एव समिन्द्रमत्स्य ५, ३५, ५
 एव समिन्द्र पाशुपानो १, १३१, ७
 एव स प्रद्वानस्पत १, १८, ५
 एव सत्स्य इवावित्रो १, ४२, ४
 एव सौ धत्त उभयाग्नि १, १८९, ७
 एव सौ इन्द्रोभयो ६, ३३, ३
 एव सान्द्रवृद्धे १०, २२, १०
 एव सान्द्रवृद्धे प्रति पाति २, १, १५, ५
 एव सान्द्रवृद्धे १, १६९, ४
 एव सान्द्रवृद्धे विदो १, १११, २; साम १५९२
 एव सान्द्रवृद्धे रथ १०, १७१, १
 एव सान्द्रवृद्धे मत्स्य १०, १७१, ३
 एव सान्द्रवृद्धे सूर्य १० १७१, ४
 एव सान्द्रवृद्धे सूर्ये ६, २, ९; वे. स ३, १, ११, ६
 एव सान्द्रवृद्धे सूर्याभा १०, २२, ५
 एव सान्द्रवृद्धे देव १, ६३, ८
 एव सान्द्रवृद्धे गहि १, ३०, २२
 एव सान्द्रवृद्धे १०, २६, ५; अथ २०, ३०, ५
 एव सान्द्रवृद्धे प्रथमो ८, १०, २; साम १४९३, अथ २०, १०४, ४
 एव सान्द्रवृद्धे चिप १, ५६, ६
 एव सान्द्रवृद्धे सान्द्रवृद्धे १, ५४, ४
 एव सान्द्रवृद्धे प्रथमो १०, १२२, ५
 एव सान्द्रवृद्धे नः २, ९, २, वे. सं ३, ५, ११, १
 एव सान्द्रवृद्धे भा ६, १६, ६
 एव सान्द्रवृद्धे सान्द्रवृद्धे ६, ६१, ६
 एव सान्द्रवृद्धे सान्द्रवृद्धे १, १००, ९; साम १०१८
 एव सान्द्रवृद्धे सान्द्रवृद्धे १, १००, ९

लनप्र सुखे ७, १, ११
 लनस्य वीरवा ५, ३, ११
 लनस्य प्र सधितो १, ८३, ११, साम १०७, १७२३,
 वा. य ६, ३७, नि १४, २८
 लनप्र प्रथम प्रापमानः ४, १७, ७
 लनप्रसुंकर होवासि १, ९४, ३
 लनप्रानिवाता कुपोरव १, ५१, ४
 लनना वरुषे सुर्वसाय० ५, ३१, ८
 लननो वरु वृत्र अपरवान् ३, ३२, ६
 लनना वि दुतो ६, १०, ५
 लनवना मवसि वरु ५, ३, २
 लनसि प्रयासो ८, ११, २
 लनप्राकमिन्द्र विद्यध १, १७४, १०
 लनस्य वार रजसो १, ५२, १२
 लनायस्य प्रति १, १२१, ९
 लनाविष नर्य तुववा १, ५४, ६
 लनाविष सुधपस १, ५३, १०, अथर्व २०, २१, १०
 लनितप्रया मस्य ८, ६०, ५, साम ४२
 लनिम्नो परि धर ९, ६२, ९, साम ९८१
 लनिम्न नर्या यो १, १२१, १२
 लनिम्न अर्थायु ८ ९९ ५; साम ३११, १६३७, अथर्व
 १०, १०५, १, वा य ३३, ६६
 लनिम्न बकाधि १०, १५३, २, साम १२०, अथर्व
 २०, ९३, ५, नि ७, २
 लनिम्न पना असि ८, ९० ५, साम १४८, १४११
 लनिम्न सजोपस १०, १५३, ४, अथर्व २०, ९३, ७
 लनिम्न खविववा धपस्क. ७, २१, ३
 लनिम्न स्वयवा अमुक्षार ७, ३७, ४
 लनिम्नामिन्द्रसि स्व स्युं ८, ९८, २, साम १०२६,
 अथर्व २०, ६२, ६
 लनिम्नामिन्द्रसि विश्वा १०, १५३, ५, अथर्व २०, ९३ ८
 लनिम्नाव विष्णवे ९, ५६, ४
 लनिम्नासि वृत्रहा १०, १५३, ३; अथर्व २०, ९३, ६
 लनिमा शोपनी सोम १, ९१, २२; वा य ३४, २२,
 ते वा २, ८, ३, १
 लनिमा वार्यां पुरु ६ १६, ५
 लनीधिषे वसुपते वसुनां १ १७०, ५
 लनीधिषे सुतानां ८, ६४, ३; साम १३५६; अथर्व
 २०, ९३ ३
 लसुवमास्वोपये १०, ९७, २३; अथर्व ६, १५, १, वा य
 १२, १०१

लसुवमां अपुमिर्ब्रुधानां ५, ३२, २
 लमेकस्य वृत्रहन् ६ ४५, ५
 लमंवरुधारवा ८, ९३, १३
 लमेगात्नराजो द्विर्वा १, ५३, ९, अथर्व २०, २१, ९
 लमतानि प्रविदे १०, ७३, ८
 लमेतामन्दता मधवा १, ३३ ७
 लव पवित्र रजसो विधर्मिण ९, ८३, ३०
 लव पाहीम्न सहीवसो नृन् १, १७१, ६
 लव पितृ मृगयं ४, १३, १३
 लव पुर इन्द्र पिच्छि ८, ९७, १४
 लव पुर वरिष्णव ८, १, २८
 लव पुरुषा भता १०, ११३, १०
 लव पुरु सहस्रानि शतानि च ८, ६१, ८, साम १५८२
 लव भगो न आ दि ६, १३, २
 लव भुगः प्रतिमानं युविष्या १, ५२, १३
 लव मन्त्रस्य वीथता १०, १७१, २
 लव महो इन्द्र सुभ्य ४ १७, १
 लव महो इन्द्र यो १, ६३, १
 लव महीमवनि विश्वेयो ४, १२, ६
 लव मानेभ्य इन्द्र विश्वमव्या १, १६९, ८
 लव मावाभिरनवध १०, १४७, २
 लव नावाभिरव १, ५१, ५
 लवया मन्यो सारथ १०, ८४, १; अथर्व ४, ३१, १ ते मा
 २, ४, १, १०, नि ४, ३०
 लवया पया गृहसमवासो १, ४, ९
 लवया वय तासन्नहरे १०, १२०, ५, अथर्व ५, २, ५;
 २०, १०७, ८
 लवया वय सधप्यस्त्रोता ४, ४, १४, ते स १, २, १४, ६,
 नि ५, १५
 लवया वय सुवृधा २, २३, ९, नि ३, ११
 लवया वयसुत्तमं २, २३, १८
 लवया वय पवमानेन तोम ९, ९७, ५८
 लवया वय मधवधिन्द्र १, १७८, ५
 लवया वय मयपन्धर्ये १, १३२, १; नि ५, २
 लवया वीरेण वीरयो ९, ३५, ३
 लवया इ द्वित्रपुत्रा वयं वीरिण ८, १०२, ३
 लवया इ द्वित्रपुत्रा वय प्रति ८, २१, ११; साम ४०३
 लवया द्वितमप्यमप्यु २, ३८, ७
 लवया द्वि नः पितरः ९, ९६, ११, वा य १९, ५३, ते स
 २, ६, १२, १
 लवया द्विषे वरुणो सतवतो १, १४१, ९

१। सुभक्तवत्से वर्तनी सह ६, ४६, ३; अथर्व २०, ८०, २
 २। सुभक्तवत्से १०, १५०, ३
 ३। सुभक्तवत्से इत्युवाच ७, १७, ६
 ४। सुभक्तवत्से १०, २१, ०
 ५। सुभक्तवत्से १०, २८, १
 ६। सुभक्तवत्से १, ६८, ७
 ७। सुभक्तवत्से ४, २८, १
 ८। सुभक्तवत्से ४, २८, १
 ९। सुभक्तवत्से १, २०१, ९
 १०। सुभक्तवत्से ८, ४६, १; साम १९३
 ११। सुभक्तवत्से ७, २५, ४
 १२। सुभक्तवत्से ३, ६६, १०
 १३। सुभक्तवत्से ७, १, १७
 १४। सुभक्तवत्से २, १, १४
 १५। सुभक्तवत्से १, ७३, ७ तै आ २, ७, १२, ५
 १६। सुभक्तवत्से ७, १६, ७; साम ३८; पा य
 ३३, १४
 १७। सुभक्तवत्से ७, ५, ६
 १८। सुभक्तवत्से १, ३३, ६
 १९। सुभक्तवत्से २, ११, १२
 २०। सुभक्तवत्से १०, १२०, ३; साम १८८५
 २१। सुभक्तवत्से ५, २, ३, २०, १०७, ६; वे आ १, १२;
 तै स ३, ५, १०, १
 २२। सुभक्तवत्से १०, २१, ३
 २३। सुभक्तवत्से १०, ६९, ८
 २४। सुभक्तवत्से १, १८७, ६
 २५। सुभक्तवत्से १, १६९, ५
 २६। सुभक्तवत्से ६, ५, २; तै स १, ३, १४, २
 २७। सुभक्तवत्से ८, ७८, ८
 २८। सुभक्तवत्से १, ५१, ७
 २९। सुभक्तवत्से ०, ४१, १७
 ३०। सुभक्तवत्से १, ९५, ८
 ३१। सुभक्तवत्से १, ७१, ८
 ३२। सुभक्तवत्से ४, ४८, ४
 ३३। सुभक्तवत्से ५, ५८, ०
 ३४। सुभक्तवत्से १, १५५, ०, नि ११, ७
 ३५। सुभक्तवत्से ६, ०, ६; साम ८३; अथर्व
 १८, ४, ५९
 ३६। सुभक्तवत्से १, ६६, २०
 ३७। सुभक्तवत्से ८, ९२, १४, तै स १, ४, ४६, १

३८। सुभक्तवत्से ९, २१०, ७; साम १५०३
 ३९। सुभक्तवत्से ७, १८, ३
 ४०। सुभक्तवत्से ९, ३१, ०४
 ४१। सुभक्तवत्से ८, ३८, ९
 ४२। सुभक्तवत्से ४, २२, ५
 ४३। सुभक्तवत्से २, ७४, ८
 ४४। सुभक्तवत्से १०, ४४, १ नि १२, ०२
 ४५। सुभक्तवत्से १, १२५, ३
 ४६। सुभक्तवत्से १०, १०७, ५
 ४७। सुभक्तवत्से १०, १०७, ७
 ४८। सुभक्तवत्से ७, ३३, ६
 ४९। सुभक्तवत्से १, १४८, २
 ५०। सुभक्तवत्से ८, ४६, २५
 ५१। सुभक्तवत्से १, ७१, ३
 ५२। सुभक्तवत्से २, ५, ३; साम ९४; तै स ३, ३, ३, ३
 ५३। सुभक्तवत्से ८, ४६, ५
 ५४। सुभक्तवत्से ८, १००, २
 ५५। सुभक्तवत्से ८, ३४, ५
 ५६। सुभक्तवत्से ७, ४४, १
 ५७। सुभक्तवत्से ३, २०, ५
 ५८। सुभक्तवत्से ७, ४४, २
 ५९। सुभक्तवत्से ७, ४४, ३
 ६०। सुभक्तवत्से ७, ४४, ४
 ६१। सुभक्तवत्से ४, ४०, १
 ६२। सुभक्तवत्से ४, ३९, ४
 ६३। सुभक्तवत्से ४, ३९, ६, साम ३५८, अथर्व
 २०, १३७, ३; वा य २३, ३२ तै स १, ५, ११, ०४
 ७, ४, १९, ४; वाङ्मय मा १, ६, १७
 ६४। सुभक्तवत्से ३, ४०, ५; अथर्व २०, ६, ५
 ६५। सुभक्तवत्से १, ५८, ६
 ६६। सुभक्तवत्से १, १३९, २
 ६७। सुभक्तवत्से १, १७४, २; नि ६, ६१
 ६८। सुभक्तवत्से ८, ४५, ३२
 ६९। सुभक्तवत्से ४, ३२, ३
 ७०। सुभक्तवत्से ५, ४२, १२
 ७१। सुभक्तवत्से १, २५, १८
 ७२। सुभक्तवत्से १०, २७, ६
 ७३। सुभक्तवत्से ९, ६४, २८, साम ६५४
 ७४। सुभक्तवत्से ३, २३, ३
 ७५। सुभक्तवत्से ५, ४३, ४
 ७६। सुभक्तवत्से ४, ३२, १९

शिवोत्तमपुत्र ३, १३, ५
 शिवं चक्रं १०, १३४, ६, साम १०९१
 शिवं चक्रं पुत्रोत्तमपुत्रः १०, ६९, ७
 शिवं चक्रं सामवेको १, १५८, ६
 शिवं चक्रं अक्षयचक्रं ८, १७ १०, अक्षयं २०, ५, ४
 शुक्रान्तो महिनि अक्षयं ७, १८, ८
 शुक्रो अक्षय १, ५३, २, अक्षयं २०, २१, ०
 शुक्रो अक्षयः १, ६६, ५
 शुक्रो अक्षयः ८, ९३, १०
 शुक्रान्तो अक्षयस्य नाम १० १२, ६, अक्षयं १८, १, ३८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, ७२, ७
 शुक्रान्तो अक्षयस्य २, १०७, ५, साम ६७६
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ९, ४२, ४, साम ७७०
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, २२०, ९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ६, ४५, २६
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ४, ८, १, साम १२
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, १११, ८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, १०८, ११
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ६, ३८, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, ३३, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, ५, १, साम २१९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ५५, १
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, १२७, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ५, ८४, ३
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ६, ४८, १८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ८५, ८, वा य १२, १, २५,
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ३, १४, ५, ४, १, १०, ४, २, २, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ८८, ७
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ५, ४९, १
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ५, २१, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ७०, ९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, ७९, ५
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, १२, १९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, २७, १३, वा य ३३, ९१
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ३, ६२, १२
 शुक्रान्तो अक्षयस्य २, ३, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ६, ६, अक्षयं २०, ७०, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ३, ५५, १५, मि १०, ६४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ३, ७२, २, मि ६, ७
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ३, ६२, ११
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, १०३, ९

शुक्रान्तो अक्षयस्य १, १०, १०९, ४, अक्षयं ५, १७, ६
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, १६५, १, अक्षयं ६, २७, १,
 मि २, २७
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ७२, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, ७७, ३
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ३, ५४, १९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ७२, १
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, ८३, १, साम १३८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, ४९, ७, अक्षयं ७, ४९, १,
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ३, ५, १२, १, मि १२, ४५
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ८२, २, वा य २१, ५,
 मि १२, ३९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य २०, २७, २३, मि २, २२
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ६५, १५, ६६, १५
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, १८५, ८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ६६, १
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ९, ९७, २६
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ६९, ९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य २, २३, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, २१, ७
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, २८, ८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ६६, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य २, ७९, १४, वा य ३३, ९४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, १००, ११, शुक्रान्तो अक्षयस्य ४, ६, १०,
 मि ११, २९
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, १०८, ५, अक्षय ५, ३, ६,
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ४, ७, १४, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ७०, ६
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ७, ९७, ८
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ४, ५६, २
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ५६, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ५, ५, ५
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ९१, २३, वा य ३४, २३
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ८, १८, ४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, ८८, ३
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १०, १३, ४, अक्षयं १८, ३, ४१
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ९१, २२
 शुक्रान्तो अक्षयस्य २, ५४, २, वा य ३३, ५४
 शुक्रान्तो अक्षयस्य १, ९०६, ७
 शुक्रान्तो अक्षयस्य ४, ५५, ७

हे मयूरेववत् ७, १८, २२
 हे विन्धे वाताः स्वर्गे १, १५, १; या य ३३, ५, ते मा.
 २, ७, १२, २
 हेहि बभूवप जावा १०, ३४, ३
 हे समीची विस्तृतवर्त १० ८८, १६
 हे कुटी बभूवप वितुला १०, ८८, १५, वा य १९, ४७,
 ते मा. १, ४, २, ३, २, ५, ३, ५; वा मा १४, २, १, ४
 धर्म न स्वप्न बभूव यो भस्मे १०, ४२, ५; अथर्व २०, ८९, ५
 धर्मास्वाहावातो १०, १८, ९; अथर्व १८, २, ५९-६०
 ते मा ६, १, ३
 धम्या विन्धि त्वे विपणाव ६, ११, ३
 धम्य च परकृष्णं च १०, ८६, २०; अथर्व २०, १२६, २०
 धम्या गा धम्यनात्वे ज्ये ६, ७५, २; वा य २९, ३९,
 ते स ४, ६, ६, १; नि ९, १७
 धम्यमज्योः कृत्यते गात्र १, ९५, १०
 धर्मो विषः पवते कृत्योत्तर २, ७६, १; साम ५५८; १२२८
 धर्मो विवो रजसव्यस्य ऊ ३, ४९, ४
 धर्मो विष ऋभवः १०, ६६, १०
 धर्मणा निन्नाबध्या ५, ६३, ७
 धावा धावुनां भुवनस्य १०, १२८, ७, अथर्व ५, ३, ९;
 ते स ४, ७, १४, ३
 धानावन्त कारिभण ३ ५२, १; साम २१०; या य २०, २९
 धामन्ते विष्य भुवनमपि ४, ५८, ११; या य १७, ९९
 धायोनिर्वां वो मुक्पेभिरकं ६, ३, ८
 धारयन्त आदित्यासो २, २७, ४; ते स २, १, ११, ४
 धारावरा नरुतो २, ३४, १; ते मा २, ५, ५, ४
 धारिं कृण्वान भोषधी ८, ४३, ७
 धिय वो अप्सु दधिने ज्यो ५, ४५, ११
 धिय पूषा जिम्बतु २, ४०, ६; ते मा. २, ८, १, ६
 धिया चक्रे वरेण्यो ३, २७, ९; साम १४७९
 धिया यदि विषयवन्तः ४, २१, ६
 धिष्य वन्न गमस्त्वो ६ ४५, १८
 धिष्या धावः धूर ये नः २, ११, १८
 धीमि सावाभि काव्यस्य ८, ४, २०
 धीनिरर्वेन्द्रिरवतो ६, ४५, १२
 धीनिर्द्विन्धन्वि वाचिम ९, १०६, ११; साम ९४१
 धीरा त्वस्य महिमा जर्नूपि ७, ८६, १
 धीरासः पद् कथ्यो मयन्ति १, १४६, ४
 धीरो ह्यलघवद् ८, ४४, २९
 धुनेववा धुमकेत ४, ५०, १; अथर्व २०, ८८, १

धनुय चां पर्वता इन्द्रिये ५, ५७, ३
 धृमता आदित्या इपिरा २, २९, १
 धृतमताः क्षत्रिया १०, ६६, ८
 धृतमतो धनवा सोमघृत्तः ६, १९, ५
 धृपतश्चिद्रूपमन ८, ६२, ५
 धृपत्विच कृत्वो ६, ४७, ६; अथर्व ७, ७६, ६
 धेनु प्रानस्य काम्यं ३, ५८, १
 धेनु न त्वा सुयवसे तुदुक्षन् ७, १८, ४
 धेनुष्ट इन्द्रं सुमृगा ८, १४, ३; मास १८३६; अथर्व
 २०, २७, ३
 धेमूर्तिम्बतमुव ८, ३५, १८
 ध्रुव ज्योतिर्मिहितं ६, ९, ५
 ध्रुव ते राजा वरुणो १०, १७३, ५; अथर्व. ६, ८८, २
 ध्रुव भुवने इविया १०, १७३, ६; अथर्व ७, २४, १; वा न
 ७, २५; ते स ३, २, ८, ६
 ध्रुवा एव वाः विवतो बुगेयुगे १०, ९४, १२
 ध्रुवा चांभुना प्रथिवी १०, १७३, ४; अथर्व ६, ८८, १,
 ते मा ३, ४, २, ८
 ध्रुवास्तु त्वास्तु क्षितिस्तु ७ ८८, ७
 ध्रुवज्योः पुरुषज्योः २, ५८, ३; साम १०५९
 नृकिः परिदिर्मययत् ८, ८८, ६
 नृकिः सुदासो रय ७, ३२, १०
 नृकिरस्य वाचीना ८, ३२, १५
 नृकिरस्य सहजस्य १, २७, ८; साम १४१६
 नृकिरिन्द्र स्वदुत्तरो ४, ३०, १; साम २०३
 नृकिरेवां मित्रिता मर्त्यु ३, ३९, ४
 नृकिरेवा समीमसि १० १९४, ५; साम १७६
 नृकिरेवां जर्नूपि ७, ५६, २
 नृकिष्ट पूषा इवा १, ६२, ७
 नृकिष्टं कर्मणा नशाद्यत् ८, ७०, ३; साम २४३; ११५५;
 अथर्व २०, ९३, १८
 नृकिष्ट कर्मणा नशाद्यत् ८, ३१, १७; ते स १, ८, २२, ४
 नृकिष्टव्यथीवतो १ ८४, ६; मास २५०
 नृकीं वृषीक इन्द्रं ते ८, ७८, ४
 नृकीमिन्द्रो निकटैव ८ ७८, ५
 नृकीरेवस्य सकयाव विम्बसे ८, २१, १४, साम १३९०;
 अथर्व २०, ११४, २
 नृकोषासा वगीनामेम्याने १ ९६ ५, वा य १३, २; १७, ७०;
 ते स ४, १, १० ४, ६ ५, २, ७ ११, ३
 नृकोषासा ध्रुवेसासामिन् १, १३ ७
 नृसहस्रनरुणीः एवर्वा र्वा १, १२१, ३

नमो महाजयो नमो १, १७, १३; नि ३, २०
 नमो विपत्त बह्मरथ १०, ३७, १; वा य ४, ३५;
 ते स १, १, ९, १
 नमो बाफे प्रस्थिते ८, ३५ २३
 न ब इपन्ते अनुबोधा ५, ६५, ४
 न ब रिपवो न रिपवयो १, १४८, ५
 न ब विविक्तो रोवसी ८, १२, २४
 न बं सुभ्यो न बुधासी ८, १, ५
 न ब हिंसन्ति पीतयो ५, ३४, ३
 न बः छपुष्पे न पुनर्हवीतये ८, १०१, ४
 न बहमान रिष्पति ८, ३१, १६, ते स. १, ८, २२, ४
 न ब जर्मिन्त धारयो ५, २४, ७
 न बरयो नाम्तर २, ४१, ८, वा य २०, ८२
 न बरुषा पक्ष्मा कञ्ज नून १०, १०, ४; जयर्षे १८, १, ४
 न बं रिष्पन्ति १, २५, १४
 न बं बुधा वरम्भे ८, ६६, २; साम ६८८
 न बसीधुवि द्विपा ५, ४५, ५
 न बस्य ते हापसान ८, ५८, ८
 न बल देवा देवता १, १००, १५
 न बस्य धावापुथिवी जमु १, ५२, १४
 न बस्य धावापुथिवी न भय १०, ८९, ६; नि ५, ३
 न बस्य बर्तो अनुवा म्वस्ति ४, २०, ७
 न बस्य सापुर्नितो ४, ६, ७
 न बकोष्णो वरुणो १, ३८, ९
 न पातव इन्द्र पृथुयुने ७, २१, ५; नि ४, १९
 न पुष्पे पायकम्भवो ८, ५८, १९
 न वे रिषः पूथिव्या १, ३३, १०
 न बोक्षन्तिद्राम्यः १, ७४, ७
 न वो वराय मरुतो १, १४३, ५
 नरा गौरवे विपुर्वं तुपाणा ७, ६९, ६
 नरा इतिहासत्रये १०, १४३, ३
 नरा वा क्षंस पूषणमगोष्ठा १०, ६४, ३
 नराक्षंसं वाजिन वाजयधिह १, १०६, ४
 नराक्षस्य सुपद्म १, १८, ९
 नराक्षंसः प्रविषामानि २, ३, २
 नराक्षंसः सुपुद्मि ५, ५, २
 नराक्षसिह मित्र १, १३, ३; साम १३४९
 नराक्षस्य मन्दिमानमेतो ७, २, २; वा य २९, २७, ४ प्रा
 ३, ५, ३, १; नि ८, ७
 नराक्षंसो नोऽवतु १०, १८२, २
 न रेवता पथिना सक्ममिन्द्र ४, २५, ७

नरो ये के चायता १०, २०, ८
 नबग्वासः सुतसोमास इन्द्र ५, २९ १२
 नव नु स्वोममप्रये ७, १५, ४, ते प्रा २, ४, ८, १
 नव यक्ष नवर्षि न भोगान् ५, २९, ६
 नव योनवर्षिपुरो ८, ९३, २, साम १४५१, अथर्व २० ७, ७
 न वा भरपयानिहम्ति १०, १४६, ५, ते प्रा २, ५, ५, ७
 न वा उ एवन्निप्रयसे १, १६२, २१, वा य २३, १६;
 २५, ४४; ते स ४, ६, ९, ४; ते प्रा ३, ७, ७, १४
 न पा उ ते तन्वा तन्व १०, १०, १२; अथर्व १८, १, १३-१४
 न वा ङ देवाः सुपमिन्द्र १०, ११७, १
 न वा ङ मां वृजने वारवन्ते १०, २७, ५
 न पा उ सोमो वृद्धिन ७, १०४, १३; अथर्व ८, ४, १३
 नपानां नववीनां १, १९१, १३
 नवा नो अवन वा भर ५, ६, ८
 न पि वानामि १ १६४, ३७, जयर्व ९, १०, १५; नि
 ७, ३; १४, २२
 न धीच्छे नमते न स्थिराय ५, २४ ८
 न वेपसा न तन्वतेऽग्रम् १, ८०, १२
 न यो शुभा चक्षुम् १०, १००, ७
 नवीनो भवति जायमानो १०, ८५, १९; अथर्व
 ७, ८१, २; १४, १, २४; ते स २, ३, ५, ३,
 ४, १४, १; नि ११, ६
 नव्य वपुष्म्वं हित १, १०५ १९
 न सक्त्व प्र मिमीतो ५, ७६, २; साम १७५३
 न स जीयते मरुतो ५, ५४ ७
 न स राजा ब्रयते यस्मिन् ५, ३७ ४
 न स सन्ना यो न ददाति सप्य १०, ११७, ४
 न स स्वो वक्षो वरुण धृतिः ७, ८६, ६
 न सायकस्य पिहिते जनासाः ३, ५३, २३; नि ४, २४
 न सीमदेव आपदिप ८, ७०, ७; साम २६८
 न सेरो वस्य रम्यते १०, ८६, १६; अथर्व २०, १२६, १६
 स सेरो वस्य रोमघ १०, ८६, १७; अथर्व २०, १२६, १७
 स सोम इन्द्रमसुवो ७, २६, १
 नहि प्रभायारव सुशेव ७, ४, ८; नि ३, ३
 नहि ते अग्ने वृषम ८, ६०, १४
 नहि ते क्षत्रं न सहो १, २४, ६
 नहि ते पूर्वमधिपव ६, १६, १८; साम ७०७
 नहि ते मूर रावसो ८, ४६, ११
 नहि वेपाममा चन १०, १८५, २; वा य ३, ३९
 नहि त्वा रोहसी जने १, १०, ८
 नहि त्वा दूर देवा ८, ८१ ३; साम ७३०

मरि सा सुतो व हने १ १५, ५
 मरि सेके व लको १, १५, १
 मरि ह के मरिगवा वरकवा १, १७ १
 मरि ह वापकीकवि १, ८५, १५
 मरि मरुा पीकोव ८, ७१, १
 मरि के मरिगवा १ १११, १
 मरि के मरगवा ८, १०१ ११
 मरि के केदकी मरि १ १११, ७,
 मरि व मरि ह मरुा ७ ५१, ७
 मरि व मरुा मरि १ ११, ७
 मरि मरुा मर ७ ५१, १; मरुा, १११
 मरि व मरगवा ८, ७० १
 मरि मरगवा सुके १, ११ ७
 मरि ७ मरगवा ८, १० १
 मरि मरुा मर मर ८, ११ ११
 मरि मर मर मर ह मर ८, ७, ११
 मरि मर के मर मर ७, ११ १
 मरि मरुा मर मरगवा १ १११ ७ मरुा १० ११५, १
 मरि ह मरि मरुा मरगवा १, ११० १
 मरुा मरि मर ८, ११, ११
 मरुा मर मर ८, ११ १५, मरुा ११११
 मरुा मरुा ८, ८० १
 मरुा मर मरुा १ ११५, ७ मरुा १, १८, १
 मरुा मरि मरि १, ११५, ५
 मरुा मरुा मरुा १, ८५ ११
 मरुा मरुा मरुा १ १११ १; मरुा ११५, १८५
 मरुा १८५ ११५ १, ८५, १ ५८, ५ १, ८५, १ १
 मरुा मरुा मरुा १, ५१, ११
 मरुा मर मरुा १, १११ १
 मरुा मर मरुा १, १०१ ५
 मरुा मरुा १, ११, १
 मरुा मरुा मरुा १ १८, ५
 मरुा मरुा मरुा १ ११, ११
 मरुा मरुा मरुा १ ८, मरुा ११११
 मरुा मरुा मरुा १, ७५ ७
 मरुा मरुा मरुा १ ७ १, मरुा ११११
 मरुा मरुा मरुा १ १, ११, मरुा ११, १, ८
 मरुा ११ ११ १, ८५ १ ११, १
 मरुा मरुा मरुा १ १८, १; मरुा १ ११, १
 मरुा मरुा मरुा १ ५१
 मरुा मरुा मरुा १ ११, ७

मरुा मरुा मरुा १, १११ १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ७५, ११
 मरुा मरुा १ १११, १; १, ८५, १, ८, ५, ७ ५, ८
 १ ५, १ १
 मरुा मरुा मरुा ८, ५७, ११
 मरुा मरुा मरुा १ ११ ११
 मरुा मरुा मरुा १, ११, ८
 मरुा मरुा मरुा १ १०८, १
 मरुा मरुा मरुा १०, १०८, ७
 मरुा मरुा मरुा १०, १०८, १
 मरुा मरुा मरुा १, १, १
 मरुा मरुा मरुा १ १८, १
 मरुा मरुा मरुा १ ८५, ११ मरुा १०, ११५, ११
 १, ७ १, ८५ ११ १; १, ११, ११
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ७५, १; १, ७, १, १, ११
 मरुा मरुा मरुा मरुा १ १११ ११; ७, ८, ११, ११
 १, ७, ७, ७, १, १
 मरुा मरुा मरुा ८, ११, ७
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ११, १
 मरुा मरुा मरुा मरुा ७, १८, ११
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ११, ७; मरुा १, ११, १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १०, ११०, ५
 मरुा मरुा मरुा मरुा ७, ५७, १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १ ११५, ७; मरुा १, १, ७
 १०, १०७, ५
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ७, ५
 मरुा मरुा मरुा ८, ७५ १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १०, १११, ५
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, १११ १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १०, ११ ७
 मरुा मरुा मरुा मरुा १ ११, ७; मरुा ११०१
 मरुा मरुा मरुा १, १०८, १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ११, ७
 मरुा मरुा मरुा मरुा ११, ७; मरुा ११
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, ११ ११; १, ८५, १, १, ११, १
 मरुा मरुा मरुा मरुा १०, १११, ८
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, १, १८
 मरुा मरुा मरुा मरुा १, १, १८

निवीरमानमपगुहमपु १०, ३२, ६
 नि मो होता बरेण्यः १, २६, २
 नि सर्वतः साधमपुच्छन् २, ११, ८
 नि पत्न्यासु त्रिव स्वभूपन् १०, ४६, ६
 निमिषद्विजवीयसा ८ ७३, २
 नि वषामाव नो गिरि ८, ७, ५
 नि वपुबेधे नियुतः सुदान् १, १८०, ६
 नि वृ वृषद्वि कसनस्य मूर्धे १, ५४, ५; नि ५, १६
 निवृषाम्बो ग्रामशिवो यथा ५, ५४, ८
 निवृषाम्बायथा गहि २, ४१, २; वा य २७, २९
 निवृषावा नि युतः स्यादेवी ७, २१, ५
 नि येन मुष्टिदम्बा १, ८, २; अयर्व २०, ७९, १८
 नि ये रिमन्बोजसा ५, ५६, ४
 निरन्मवो क्कनुनिरुस्यः ८, ३, २०
 निराविद्यगन्नेरिम्ब जा ८, ७७, ६; नि ६, ३४
 निराधाम्बुकोतन १०, १०१, ५; ते स ४, २, ५, ५
 निरिन्मवो नि पावति ९, १४, ४
 निरिन्मृ हृदलीम्बो ८, १, १२
 निरिन्मृ नृन्वा जयि १, ८०, ४
 निरिन्मृ क्कनारमच्छोचस १०, १२७, ३
 निरिन्मृ विटा कुचित जा ३, २३, १
 निरिन्मृ वा क ल्वे अयुरा अमृवन् १०, १२४, ५
 निरिन्मृसेव क्कविधि कुचि ७, ३, ९
 निरिन्मृ कुत्तम्महिपत्स १, १४१, ३
 निरिन्मृबो अद्यसी ४, ४८, १
 नि सर्वर्ष मासु गावा १०, १९, १
 नि वेधेति पकिवो वृत् ३, ५५, ९
 नि नो वामाव मासुपो १, ३७, ७
 नि सजोः सोम वृष्य ९ १९, ७
 नि कुप्पा इन्मृ जर्मेति ८, ६, १४
 नि कुप्पामिन्मृयेपां ९, ५२, ४
 निज्जर्मण अन्नबो गामरिंता १, ११०, ८
 निज्जर्मणो गामरिणीय १, १६१, ७
 नि वसाद् चतत्रवो १ २५, १०; वा य १०, २७; २०, २;
 ते स १, ८, १६, १; ते आ १, ७, १०, २;
 १, ६, ५, १
 नि वीमिद्वन्न गुहा ३, ३८ ३
 नि वृ क्क जनामां ८, ५, १३
 नि वृ सीद् गम्पवे गम्पे १०, ११२, ९
 नि वृ वनाविमति १, १२९, ५
 निष्कं वा वा क्कनवते ८, ४७, १५

नि व्वापया सिधुहवा १, २९, ३; अयर्व २०, ७४, ३
 निष्पिचवरीतोपधीराप ८, ५९, २
 निष्पिचयरीत्त भोवपीरुवा ३, ५५, २२
 नि सर्वेसेन ह्युधुपौर १, ३३, ३
 नि सामनामिधिरामिन्मृ ३, ३०, २
 नि होता होवुपद्वे २, ९, १; वा य ११, ३६; ते म
 ३, ५, ११, २; ४, १, ३ ३
 नीषायया अमवद् वृत्तुप २, ३२, ९
 नीचा वर्तत उपरि १० ३४, ९
 नीचीमवार परुमाः क्कम्बं ५, ८५ ३; नि १०, ४
 नीळोद्धित भवति १०, ८५, २८; अयर्व १४, १, २६
 नृ मन्मन्ना चिद्विजिवः ८, २४, ११
 नृ हत्या ते पूर्वया च १, १३२, ४
 नृ इन्मृ रावे बरिवस्कुधी न ७, २७, ५
 नृ इन्मृ दूर क्कमान ७, १९ ११; अयर्व २०, ३७, ११
 नृ गुप्पानो गुणते प्रल्लराजन् ६, ३९, ८
 नृ च पुरा च सदन रवीणान् १, ९६ ७; नि ४, १७
 नृ चित्तस जेवते जतो नरेवन् ७ २०, ६
 नृ चित्तसोजा अद्यतो १, ५८, १
 नृ पिक्क इन्मृ मधवा ७, २७ ४
 नृ चिन्मु ते मन्ममानस्य ७, २२, ८; अयर्व २०, ७३, ०
 नृ ते आभिरनिधिभिः ५, ३८, ५
 नृ ते पूर्वस्वावसो २, ४, ८
 नृत्सा इविन्मृ ते वर्षं ८, २१, ७
 नृ त्थामन्न ईमहे बसिष्ठा ७, ७, ७; ८, ७
 नृ देवालो बरियः कर्त्तना नः ७, ४८, ४
 नृ न इदि वार्यमासा ५, १७, ५
 नृ न इन्मृा वरुणा गुणाना ६, ६८, ८
 नृ न पृहि वार्यमन्ने ५ १६, ५
 नृ न सा ते प्रति वर जरिन्ने २, ११, २१, १५, १०; १६, ९;
 १७ ९; १८, ९; १९, ९; २०, ९; नि १, ७
 नृ नं वदिन्मृ इदि नो ८, १३, ५
 नृ न इन्मृपराय च ६, ३३, ५
 नृ नमर्षं विहायसे ८, २३ २४
 नृ न पुनानोऽविभिः परि क्कव २, १०७, २; माम १३१४
 नृ नम्वसे नवीयसे ९, ९, ८
 नृ नमिक्क पुक्कान्नाभिक्वी ६, १०, ५
 नृ नमव रथियो देवसोम ९, ९७, ४८
 नृ नो अन्न क्कये सवायसा ५, १०, ६
 नृ नो अन्नम्भेभिः क्कस्ति ६, ४, ८
 नृ नो गोमहीरवदेहि ७, ७५, ८

वृद्धमन्मिद्र त्वे श्लोः ५, ३३, ६
 मय्य दां महि ६, १७, ७
 वनसर्गीरपया १०, १७, १४; अयं ३, २४, १,
 १८, ३, ५६; ते स १, ५, १०, २
 पर कृष्य सायीः २, १८, ९
 परा सो मस्तु वन्या ७, २०४, ११; अपर्कं ८, ४, ११
 पर सुयो मस्तु १०, १८, १, अयं १२, २, २१; वा य
 ३५, ७; ते मा ३, ७, १४, ५; उ वा ३, १५, २,
 ९, ७, ३; नि ११, ८
 वरुं विद्रि वपति ३, ५३, २२
 परासा कधि सवयो ८, ७५, १५; वा य ११, ७२; ते स
 २, ६, ११, १, ४, १, ९, २
 वराकासाविद्रियः ८, ९२, २७
 परा पावो वनस कधिद्र ८, ४ १८
 परा विष्ठीयां वरुड्ड वृत् १, ३३, ५
 परा वृद्व मषवमिमात्र ७, ३२, २५
 परा वैरि द्रागुम्भ १०, ८५, २९; अयं १४, १, २५
 परा वृषा वृत्ति १०, ८७, १५; अयं ८, ३, १४
 परा पूर्वो सव्या वृत्ति ६, ४७, १७
 परा मे पश्चि वीतयो १, २५, १६
 वरावतीनामश्वेति पाया १, ११३, ८
 वरावतीं मातरं ४, १८, ३
 परा वाहि मषयन् ३, ५३, ५
 परावच वासव्या २, ११६, ९
 परावयो वे द्विषन्त १०, ६३, १
 परा वीरास एवम ५, ६१, ४
 परा व्यच्छे अरयो ९, ७१, ७
 परा श्रुया भवासो १, १६७, ४
 परा वृवीहि वपसा १०, ८७, १४, अयं ८, ३, १३
 परा वृ वरिष्कार १, ३९, ३
 परा हि म विमन्वयः १, २५ ४
 वरा वीम्न वावसि १०, ८६, २; अयं २०, १२६, २
 परि कोश मजुव्युव ९, २०३, ३; साम ५७७
 परिश्चिवा पितरा १०, ६५, ८
 परि विमर्तो म्बिज १०, ३१, २
 परि जः शर्मपन्था ९ ४१, ६; साम ८९७
 परि भेवा मतीनां ९, १०३, ४
 परि नो अन्वमविय ९, ६१, ३; साम १३१२
 परि नो वैचवीतये ९, ५४, ४
 परि नो वाङ्मय्युः ९ ६३, १८
 परि नो वृत्तव्रथा ८, ४७, ५

परि नो हेती वृत्तय वृन्वाः २, ३३, १४, वा य १६, ५०;
 ते स ४, ५, १०, ४
 परि वृत्ति पणीनां ६, ५३, ५
 परि ते जिग्युषो यथा ९, १००, ४
 परि ते वृद्धो रयो ४, ९, ८, वा य ३, ३६
 परि वन्या मिद्रुयि ४, ६, ५
 परि वृ हयं हरि ९ ९८७; साम ५५२; १३२९, १६८१
 परि शिप्रागुरव्यर ८, ७२, ९
 परि शिषिद्यव्यर ४, १५, २; ते मा ३, ६, ४, १
 परि त्वा निर्गणो गिर १, १०, १२; वा य ५, २९; ते स
 १, ३, १, २
 परि त्वांशं पुरं वष १०, ८७ २२; अयं ७, ७२, १;
 ८, ३, २२; वा य ११, २६; ते स १, ५, ६, ८;
 ४, १, २, ५
 परि विष्वानि मर्देवात् ९ १४, ८
 परि वैचीर्यु र्पथा ९, १०३, ५
 परि वृत्तं सहसः ९, ७१, ४
 परि वृत्तं सनग्रायि ९, ५२, १; साम. ४९५
 परि धामानि याभि वे ९, ६६, ३
 परि वृषा पुरस्तात् ६, ५४, १०; अयं ७, २, ४
 परि मजातः म्रत्या १, ६९, २
 परि म्र धन्वेन्नाय सोम ९ १०२, १; नाम ४२७; १३६७
 परिमयं वरु म्बुं वरुं ९, ६८, ८
 परि म्र सोम ते रयो ९, ६७, १५
 परि मासिष्यवृत्तिकाः ९, १४, १; साम ४८६
 परि श्रियाः फल्लो ९, ९६, ९
 परि श्रिया विवः कथि ९, ९, १; साम ४७६; ९३५
 परि परकथिः काव्या ९, ९४, ३
 परि वाक्कान्वा कथिः ९, ७, ४; साम ११३१
 परि यविश्व रोदसी उभे १, ३३, ९
 परि यपेवामेको १ ६८, २
 परि यो रश्मिना यियो ८, २५, १८
 परि यो रोदसी उभे ९, १८, ६
 परि वाक्कथिः कथिः ४, १५, ३; साम ३०, वा य ११, २५;
 ते स. ४, १, १, ५; ते मा ३, ६, ४, १
 परि वाजे म पाञ्चु ९, ६३ १९
 परि वाराण्यवयया ९, १०३, २
 परि विष्वानि वेणसा ९, २०, ३; साम ९७०
 परि विष्वानि सुपिवायिः ३, ११, ८
 परि विष्वे वाङ्मय्युः १, ११६, २०
 परि वृत्तव्रथा पश्चिदि १०, १०२, ११

वल वृषसाधनो ९, २५, १; साम. ४७४; ९१९
 वल देवमाधनो ९, ८४, १
 वल देववीतय इन्द्रो ९, १०६, ७; साम ५७१, १३२६
 वल देववीरति ९, १, १; साम १०३७
 वल देवायुषः ९, ६३, २२; साम ४८३; १२३५
 वल मजुमथम इन्द्राय ९, १०८, १, साम ५७८, ६९२
 वल बाधो अग्निः ९, ६१, २५; साम ७७५
 वल बाधसाधनः ९, १००, ६, साम १०१६
 वल बाधसाधनोऽग्निः ९, १०७, २३; साम ५२१
 वल बाधसाधनो विप्रस्य ९, ४३, ६
 वल विप्रस्ये ९, ६६, १
 वल वृद्धन्वमोऽग्निः ९, २४, ६; साम ९६६
 वल वृद्धिमा सु नो ९, ४७, १; साम १४३५
 वल सोम ऋतुभिन् ९, ८६, ४८
 वल सोम ऋते वृषाय ९, १०९, १०; साम ४३०, १३३२
 वल सोम विष्ये ९, ८६, २२
 वल सोम देववीतये ९, ७०, ९
 वल सोम घृष्टी घृषारो ९, १०९, ७; साम ४३६
 वल सोम मजुयो ९ ९६, १३; साम ५३२
 वल सोम मन्वपद् ९, ६७, १६; साम १८१०
 वल सोम महान्तस्युग्मः ९, १०९, ४; साम ४२९, १२४१
 वलसाधनो अद्याम्यः ९, ५९, २
 वलसाधनो पवमानो ९, ९६ २१
 वलसाधनो वृषा सुतः ९, ६१, १८; साम ४७९; ७७८
 वलसाधनो विवत् ९ ८३, १; साम ५६५; ८७५, ते आ
 १, ११, १; ताण्ड्य आ १, २, ८
 वलसाधनः परि वार्च ९, ७३, १; ते आ १, ११, १, नि
 १२, ३२
 वलसाधनो पवमानो ९, ९७ २४
 वलीकारः पुनीतन ९, ४, ४; साम १०५०
 वल नः सोम रक्षति १०, २५, ६
 वल चित्रा सुभगा १, ९२, १२
 वलसाधनोऽग्निः १०, ८७, २१; अथर्व ८, ३, १०
 वलसाधनोऽग्निः १०, १४९, ३
 वलसाधनोऽग्निः १०, १२४, ३
 वल व तापु युवा १, ६५, १
 वल वलसाधनो विपुला १०, ६१, १२
 वलः वृषसाधन मनसा १, १४४, ५; अथर्व ९, ९, ६
 वलसाधनो वलसाधनो ८, १८, १५
 वल नो वृषा पापुभिः ५, ७०, ३; साम ९८७
 वल वृषसाधनो ८, २, २६; साम १६५९

पावा सुवमिन्द्रो अस्तु सोम इन्द्रा ६, ४४, १५
 पावा सुवमिन्द्रो अस्तु सोम प्रमेणी ६, २३, ३
 पावि मिय रिपो अम्र पद ३, ५, ५
 पाव्ठ आ वो अम्रस ८, ९२, १; साम १५५; ७३२
 पाव्ठ मिप्रावृणाववपाव्ठ १, १६७, ८
 पाव्ठस्य रावियु ८, ३४, १८
 पाव्ठस्य प्रसकव्य ८, ५१, २
 पाव्ठसाधनो अस्तु सोम १, १५, ५; वा य, १७, २०; ते स
 ४, ६, १, २
 पाव्ठसाधनोः सुवमिन्द्रोः १०, १४०, २; साम १८१७; वा य
 १२, १०७; ते स ४, २, ७, ३
 पाव्ठसाधनोः सव हि क्षय ३, २, ६
 पाव्ठसाधनः सारस्वी १, ३, १०; साम १८९; वा य
 २०, ८४; ते आ २, ४, ३, १; नि ११ २६
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ९ ६७, ३२; साम १२९९
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ९, ४९, ७; ते स ४, १, ११, ०
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १०, ६५, १३; नि १२, ३०
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ८, ३३, ४; साम २८९
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, १२९, ११
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ८, ६०, ९; साम ३६; १५४४;
 वा य २७, ४३
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १ १८९, ४
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, ३६, १५
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ७, १, १३
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ८, ६०, १०; साम १५४५
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १०, ८९, ७
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, ८७, ५
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, १८७, १; वा य ३४, ७; नि
 ९, २५
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १० १७२, ३
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ८, १९, २७
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, ६८ ९
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ९, ७३, ५
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, १, २०
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, १, ९
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १०, ६९ १०
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे ३, ३१, १२
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १, ६४, ६; ते स ३, १, ११, ७
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे २, २७, ७
 पाव्ठसाधनोः अथर्वे १०, ३५, ८

शुभिणो ब्रह्मः ३, २२, ४, वा य २२, ५०, ते म
 ४, १, ४, ३
 पुष्पकान्ति वि नामवाच्य ४, ४२, ९
 पुष्पा विदि वा मरा ८, ५, २६
 पुष्पा वि सप्तमि ८, ११, ८, ४३, २२, साम ११६७।
 ते मा १, ४, ४, ४
 पुष्पा वा द्वाभ्यां १, १५०, १, साम १७७ नि ५, ७
 पुष्पा वा द्वाभ्यां ५, ५७, ५
 पुष्पा वा ८, ५, ४
 पुष्पा वा ८, ८, १३
 पुष्पा वा १०, १०, २, साम ६१९, अथ १९, ६, ४।
 वा य २१, २, ते मा ३, १२, २
 पुष्पा वा ३, ३७, ४, अथ २०, १९, ४
 पुष्पा वा ६, ६३, ८, नि ६, २९
 पुष्पा वा ८, १२, २, साम ७१४
 पुष्पा वा ६, ३४, २
 पुष्पा वा १, १४८, ४
 पुष्पा वा १, ८९, १६
 पुष्पा वा १, १३, ते मा ३, ६, १०, ५
 पुष्पा वा ४, ४५, २२
 पुष्पा वा १, ५, २, साम ७४१, अथ १०, ६८, १२
 पुष्पा वा ५, ३३, ४
 पुष्पा वा १०, ९५, १५, साम १७ ५, १, १०
 पुष्पा वा ५, ७०, १, साम ९८५
 पुष्पा वा १, ११७, २
 पुष्पा वा १, १८८, ११
 पुष्पा वा १, १०२, १, साम ५४५, ६९७
 पुष्पा वा १, १८, २, नि ६, १६
 पुष्पा वा ७, १८, ५
 पुष्पा वा १, ३२, २
 पुष्पा वा ३, ५२, ४
 पुष्पा वा ३, ५२, ६, ४, ३२, १६
 पुष्पा वा ८, ७८, १
 पुष्पा वा ३, ५२, २
 पुष्पा वा ३, १०, १
 पुष्पा वा ५, २७, ५
 पुष्पा वा ७, ८२, १, १३, २, ११,
 १४, १, २३, ते मा २, ७, १२, २, ८, ९, ३
 पुष्पा वा ८, ३२, २

पुष्पा वा ९, १११, ३, साम १५९२
 पुष्पा वा १, १२६, ५
 पुष्पा वा १, १२३, २
 पुष्पा वा १, ८६, ६, ते मा ४, ३, २३, ५
 पुष्पा वा ३, ५१, ५
 पुष्पा वा १, १७३, १
 पुष्पा वा १, ११, ३, साम ८२९
 पुष्पा वा ४, १९, ८
 पुष्पा वा ८, ६६, १२
 पुष्पा वा ८, ४०, ९
 पुष्पा वा १, १२४, ८
 पुष्पा वा १, १२६, ५
 पुष्पा वा ५, ५५, ४
 पुष्पा वा ३, ५२, ७
 पुष्पा वा १, १४२, १२
 पुष्पा वा ५, ५४, ९, अथ ७, ९, ३, वा य
 ३४, ४१, ते मा २, ५, ५, ५
 पुष्पा वा ५, ५४, ६
 पुष्पा वा ५, ५४, ५, ते मा ४, १, ११, २,
 ते मा २, ४, १, ५
 पुष्पा वा १०, १७, ६, अथ १८, २, ५४
 ते मा ६, १, १, नि ७, ९
 पुष्पा वा १०, ८५, २६, अथ १४, १, २०
 पुष्पा वा १, ३३, १४
 पुष्पा वा ८, ५४, ४
 पुष्पा वा ५, ५८, ४, ते मा २, ८, ५, ४
 पुष्पा वा १०, १७, ५, अथ ७, ९, २, १,
 ते मा २, ४, १, ५, ते मा ६, १, १
 पुष्पा वा ५, ५४, ३
 पुष्पा वा ३, ७, १०
 पुष्पा वा ६, ८, १
 पुष्पा वा २, ३४, ४
 पुष्पा वा १, १४२, २
 पुष्पा वा १, १६४, ३४, अथ ९, १०, १३,
 वा य २३, ६१
 पुष्पा वा ७, ८६, ३
 पुष्पा वा १०, ११७, ५
 पुष्पा वा १०, ४४, ६, अथ २०, २४, ६, नि
 ५, २५
 पुष्पा वा ३, २७, ५, ते मा ३, ६, १, ३

अथि त्रिपञ्चम एव ५, ७५, १; साम ४१८: १७४३
 अथि ब्रह्मणि वतवते १०, ९५, १३
 अथि भया भद्रज्ञ ४, ५२, ५
 अथि ने स्तोममदितिव्या ५, ४२, २
 अथि वासवा नीवा र्नि १, १०४, ५ नि ५ १६
 अथि वरापो भरध १०, ३०, १३
 अथि वा पना नमसाहमेनि १, १७७, १
 अथि वा न्युपवी अरव्य ७, ६७, १
 अथि वां वृर वरिवे मित्र ७, ६६, ७; साम १०६७
 अथि वां वृर वरिवे सुक्ते ७, ६५, १
 अथि वो वृपवभवे ८, २०, ९
 अथि धुगाय वो वृपव ८, ३२, ४; नि ५, १६
 अथि श्रीमभिरंतरे समिधः ७ ७८, २
 अथि होममिध सिधव १, १६८, ८
 अथि स्या सुनरी जनी ४, ५२, १; साम १७२५
 अथि स्तोमभिरुपस वसिष्ठा ७, ८०, १
 अथि स्वपो वि एव ४, ४, ३ वा प १३, ११, १ स
 १, २, १४, १
 अथि स्रोवां तुजपभिरै ७, १०४, ७; अथर्व ८, ४, ७
 अथीधीनि सामहनी १०, १८, १४
 अथु वृव परि कोष ९, ८७, १; साम ५२३; ६७७
 अथुभिपुत्रस्य स्वविरस्य ६, १८, १२
 अथ वं अन्नपोऽग्निभ्यो वर ७, १, ४
 अथ वे अन्न हविष्मती ३, १९, २
 अथ वे भ्रमोतु कुत्रयो ३, ५२, १२; साम ७३९
 अथ वे भ्रसा उपस १०, २९, २; अथर्व २०, ७६, २
 अथ वे विधो न वृहवो २, ६२, २८
 अथ वे धारा अक्षयधानि ९, ८६, ४७
 अथ वे धारा धसन्नपो ९, ५७, १; साम १७६१
 अथ वे धारा मधुमती: ९, ९७, ३१; साम ५६४
 अथ वे नाव न ममने २, १६, ७
 अथ वे पूर्वाग्नि करणानि विमा ४, १९, १०
 अथ वे पूर्वाग्नि करणानि शोच ५, ३१, ६
 अथ वे बभ्र विचक्षण ४, ३२, २२
 अथ वे मदीलो मधिरास ९, ८६, २
 अथ वे मदे विद्ये दासिष १०, ९६, १; अथर्व २०, ३०, १
 ते मा. २, ४, ३, १०; ३, ७, ९, ६
 अथ वे यक्षि अथ ह्यग्नि १०, ४, १; ते स २, ५, १२, ४
 अथ वे तथ मिधुक्त १०, १०२, १
 अथ वेऽवद्वृणो वातवे १०, ७५, २
 अथ वे सोषाम शीर्षा ४, ३०, १०

अथ वे सोषार भोष्यो ९, १६, १
 अथन रवीणां तुज व, ४५, १०
 अथन होतारमीष्य ८ ४४ ७
 अथनयउजमया गिरा: ८, १३, ७
 अथानमानावृषा वे ९, ७३, ६
 अथनो हि कमीष्यो भयरोपु ८, ११, १०; ते मा १०, २, १
 अथमिरुपसञ्चेकितानो ३, ५, १
 अथमिरुपसोताममग्र ४, १३, १
 अथमिरुपसो जातवेदा ४, १४, १
 अथमरे मियुना १० ८७, २४
 अथमरे हरसा हर १०, ८७, २५; साम ९५; नि ८, १९
 अथमर देवानो विना १, ५०, १; अथर्व १३ २, २०।
 २०, ४७, १७; नि १०, २४
 अथमरमकमनयन् १०, १५७ १; अथर्व २०, ६३ २; १२४, ६
 अथमर्षावदस्या १, ९०, १
 अथमर्षिर्मानां १०, २६ १
 अथमर्षे पिपीपते ६, ४२, १; साम ३५०; १२४०; न मा
 ३, ७, १०, ६
 अथस्य अणवो वृहन्न १०, १४०, १
 अथु अहृषोपवी ७, ८१, १; साम ३०३; ७११; ते मा
 ३, १, ३, १
 अथक्षसः अथसो १, ८७, १
 अथवा वृत् वृणोमदे १, ३६, ३
 अथवा नमोभिरिन्व्य ९, १६, ५
 अथवा सुम्नाग्नि वरुणस्य १०, ८५, २४ अथर्व १४, १, १०, ५८
 अथन जातवेदसमाग्नि ८, २३, २२
 अथमनात्रा धरास वयोर्षा ६, ४९, ०
 अथमा हि सुवाचसा १, १८८, ७
 अथम्य यस्य समथन्न १०, १८१, ६
 अथिष्ट यस्य बीरकम १०, ६२, ५
 अथिष्ट कामन्पिपी विदेयो ५, ५८, ७
 अथिष्ठिग्निवमि गुणन्ति २, ४३, १
 अथानुवो विन्वो वाजु ९, ९७, २३
 अथीधितिविचवारा ३, ४, ३
 अथेयन्ना मरणो १०, ३०, १
 अथेव देवधीतवे ६, १६, ४१; ते स ३, ५, ११, ४
 अथेव देव्या धिया १०, १७६, २; ते स ३, ५, ११, १
 अथेवमच्छा मधुमन्त ९, ६८, १; साम; ५६३
 अथेवोदासो अग्नि ८, १०३, २; साम ५१; १५१७
 अथवा यत्रै पृथिवी अग्रावृषा १ १५९, ६

प्र वद्वेषेण पृथगीयुक्त १, ८५, ५
 प्र वद्विदुमनिषं ८, ७, १
 प्र वद्वहारे मरुतः १०, ७७, ६
 प्र वद्वहारे महिना रघरुष १, १८०, ९
 प्र वद्वो मित्रावरुणा ६, ६७, ९
 प्र वद्वमिषरि जारं १, १५२, ४
 प्र वद्वमि यम विपयन्ति बर्हिं ७ २१, २
 प्र वद्वम्य राजाकाविपीसि ३, २६, ४
 प्र वद्वम्यवृषसबातो १०, ४२, ८; अथर्वं २०, ८९, ८
 प्र वाः सिञ्जते सूर्यस्य १०, ३५, ५
 प्र वा शोषे शृगबावे १, १२०, ५
 प्र वाशाम्ने अनुवाजांश्च १०, ५१, ८; नि ८, २२
 प्र वा शिगाति क्षमैलेव ७, १०४, १७; अथर्वं ८, ४१, ७
 प्र वाश वीभमाश्रुतिः १, ३७ १४
 प्र वासियांसि वाश्रांसम् ७, ९२, ३; वा य २७, २७,
 ते स २, २, १२, ७
 प्र वा महिष्ठा महिनाश्रु ६, ९१, १३
 प्र वाजो बापो जमियो ९, ७, ३; साम ११३०
 प्र वाजो विष पति भुवाणा ५, ४७, १
 प्र वे गाबो न मूर्ख्य २, ४१, १; साम ४९१; ८९२
 प्र वे गृहावममयुसवाया ७, १८, २१; नि ६, ३०
 प्र वे जाला महिना ५, ८७, २
 प्र वे दिव्यं पृथिव्या न १०, ७७, ३
 प्र वे दिवो बृहवाः श्रुण्वरे ५, ८७, ३
 प्र वे धामानि पूर्वोप्यथां ४, ५५, २
 प्र वे मित्र प्रार्यमन् १०, ८९, ९
 प्र वे मे वन्त्रवेये ५, ५२ १६
 प्र वे ययुराश्रुकासो रया ह्व च ७, ७४, ६
 प्र वे बभ्रुस्य ह्वयदानमोतुः ५, ४२, ५
 प्र वे ब्रह्मन्ते जमयो १, ८५, १
 प्र वो नवक्षे अम्योजसा ८, ५१, ८
 प्र वो वां मित्रावरुणाश्रितो ८, १०१, ६
 प्र वासा बाप जमयन् ९ ७८, १
 प्र वृषेण पयिना यति १०, ९९, ५
 प्र रम पत्न्यि वार ९, ८६, ३१
 प्र व इन्द्राय बृहते ८, ८९, ३; साम २५७; वा य ३३, ९६
 प्र व इन्द्राय नाव न ७, ३१ १; साम १५६; ७१६
 प्र व इन्द्राय सिद्धे ८, ३२, २७
 प्र व इन्द्राय मिम २, २९, ५
 प्र व एते सुयुजो ५ ४४, ४
 प्र वा पान्त रक्षुमन्वकी १, १२२, १

प्र वा पान्तमन्वसो १, १५५, १
 प्र वा शासाभ्यतुह ८, २७, १५
 प्र व शार्धाय घृत्रवे १, ३७, ४
 प्र व शुक्राय भानवे ७, ४, १; ते मा २, ८, २, ३
 प्र यः सखापो अग्नये ६, १६, २२
 प्र यः सतां उमेष्ठतमाय २, १६, १
 प्र वता हि क्रतुनां ४ ३१, ५
 प्र वसे अग्ने जनिमा १०, १४२, २
 प्र वत्वतोयं पृथिवी मरुन्नय ५, ५४, ९
 प्र वद्यामना सुवृता रथेन १, ११८, ३
 प्र वसंतं दिवो अदमानमिह ७, १०४, १२, अथर्व ८ ४, १०
 प्र व स्पृकश्मसुवि ५, ५९, १
 प्र वा रथो मनोजवा ह्यर्षिं ७, ६८, ३
 प्र वां शरद्वाभ्युपमो १, १८१, ६
 प्र वां स मित्रावरुणाश्रुतावा ७, ६१, २
 प्र वां सोमा सुवृकयो ८, ८, २२
 प्र वाचमिन्दुरिष्यति ९, १०, ६; साम १००१
 प्र वाच्य वचसा ४, ५, ८
 प्र वाच्य वाचसा वीर्यं तद् ३, ३३, ७
 प्र वाजमिन्दुरिष्यति ९ ३५, ४
 प्र वासा ह्व वोचत १०, ११९, २
 प्र वावा वाति पतयति ५, ८३, ४; ते मा ६, ६, २
 प्र वां वसस्त्रिभानाववोच १, ११६, २५
 प्र वां निषेकः कुक्रुहो बर्षां १, १८१, ५
 प्र वामश्रांसि मद्याभ्यस्तुः ७, ६८, २
 प्र वामर्चस्तुक्थिनो ३, १२, ५, साम १५७५; १७०३
 प्र वामवोचमश्विना ४, ४५, ७
 प्र वामश्रोतु सुवृति १, ७७, ७
 प्र वां महि पति ४, ५६, ५ साम १५९६
 प्र वायुमच्छा बृहती ६, ४९, ४; वा य ३३, ५५ ते मा
 २, ८, १, १
 प्र वायुजे सुमया बर्हिरेयां ७, ३९, २, वा य ३३, ४४;
 नि ५, २८
 प्र विश्वसामन् ५, २२, १
 प्र विष्णवे ह्यपमेतु १, १५४, ३
 प्र वीरमग्ने विविर्षिं ८, ५०, ६
 प्र वीरया शुक्रयो दक्षिरे ७, ९०, १; वा य ३३, ७०
 प्र वीरया प्र तवसे श्राय ६ ४९, १२
 प्र वृषवन्तो अभिबुजः ९, २१, २
 प्र वेजसे कवये वेद्याय ५, १५, १; ते मा १, २, १, ९
 प्र वेपयन्ति पर्यतान् १, ३२, ५; ते मा २, ४, ४, ३

वृहस्पतिर्नः परि पातु १०, ४२, ११; ४३ ११; ४४, ११, ११
 अथर्व ७, ५१ १; २०, १७, ११; ८९, ११; ९४, ११
 ते स ३, ३, ११, १
 वृहस्पतिर्नयतु बुधहा १०, १८२, १
 वृहस्पते अति यदर्थो २, २३, १५; वा य २६, ३; ते स
 १, ८, २२, २
 वृहस्पते श्रुपख नो ३, ६२, ४; ते स १, ८, २२, २
 वृहस्पत वपुषाम्नेय २, ३०, ४
 वृहस्पते परि वीया १०, १०३, ४, माम १८५१; अथर्व
 १९, १३, ८; वा य १७, ३६; ते स ४, ६, ४, १
 वृहस्पते प्रति मे देवताम् १०, ९८, १
 वृहस्पते प्रथम वाचो १०, ७१, १; वे आ १, ११, १४
 वृहस्पते या परमा परावत् ४, ५०, ३; अथर्व २०, ८८ ३
 वृहस्पते युवमिन्द्राय ७, ९७ १०; १८, ७; अथर्व
 २०, १७, १२; ८७, ७; ते वा २, ५, ६, ३
 वृहस्पते सवमिन्द्र १, १०६ ५
 बोधघन्मा हरिम्यां ४, १५, ७
 बोधा मे अथ्य वचसो १, १४७, २; वा य १२, ४२;
 ते स ४, २, ३, ४; नि ३, २०
 बोधा सु मे मघवन्माघमेमां ७, २२ ३; साम ९२९;
 अथर्व २०, ११७, ३
 बोधिम्मनसा तथ्ये ५, ७५, ५
 बोधिम्मना इदस्तु नो ८ ९३ १८; साम १४०
 मद्रा गामश्च जनयन्त १० ६५, ११
 मद्रा च ते जातयेदो १०, ४, ७
 मद्राचारी सवति १० १०९ ५; अथर्व ५ १७ ५
 मद्रा विन्वत्सुव विन्वत् ८, ३५, १६
 मद्राणस्पतिरेवा १०, ७२, २
 मद्राणस्पते त्रयस्य यन्ता २ २३ १९; २४, १६; वा य
 ३४ ५८; ते वा २, ८ ५ १
 मद्राणस्पतेरमवधया २ २४, १४; ते वा २ ८ ५, २
 मद्राणस्पते सुयमस्य २ २४, १५; ते वा २ ८ ५, २
 मद्राण्यग्निः सत्रिवानो १०, १६२, १ अथर्व २० ९६, ११
 मद्राणा ते मद्राणुजा ३, ३५, ४; अथर्व २०, ८६, १
 मद्रास्त्रीर मद्राकृतिं जुपाल ७, २९ २
 मद्रा प्रजावदा मर ६, १६, ३६; साम १३९८
 मद्रा कृषोति वरुणो १ १०५, १५
 मद्रा ण इन्द्रोप यादि ७ १८ १
 मद्राण मद्रावाहस ६ ४५, ७
 मद्राणस्तथा अय युजा ८, १७, १; साम ६६८; अथर्व
 २०, ३, ३; ३८, ३; ४७, २

मद्राणि मे मघवः १, १६५, ४; वा य ३३, ७८
 मद्राणि हि चक्षुषे वर्धनानि ६ २३, ६
 मद्रा व इन्द्र गिषण ८, ९०, ३
 मद्रा देवानां पत्रधी ९ ९६, ६; साम ९४४; ते स
 ३, ४, ११, १; ते आ १०, १०, १; नि १४, १३
 मद्राणाविन्द्र राघसः १, १५, ५; साम २२९
 मद्राणासः पितरः ६, ७५, १०, वा य २९, ४७
 ते स ४, ६, ६, ३
 मद्राणामाः सोमिभो यष ७ १०३, ८
 मद्राणासो अतिरात्रे ७, १०३, ७
 मद्राणोऽस्य मुष्मत्सीत् १०, ९०, १२; अथर्व १९, ६, ६;
 वा य ३१, ११; ते आ ३ १२, ५
 मद्रा एव मगधो अस्तु देवाः ७ ४२५; अथर्व ३, १६, ५,
 वा य ३४, ३८, ते वा २, ५, ५, १; ८, ९ ८
 मद्रा धिय वाजयन्तः २, ३८, १०; ते वा २, ८ ६, ३
 मद्रा प्रयेत्तमंग सत्यराघः ७ ४१ ३; अथर्व ३ १६, ३;
 वा य ३४, ३६; ते वा २ ५, ५, १, ८, ९, ८
 मद्रामक्ष्य ते वय १, २४ ५
 मद्रास्य स्वसा ब्रह्मस्य १ १२३, ५
 मद्राण्य विश्वे देवाय १, ६८, ४
 मद्रा वै वर घृणते १०, १६४, २
 मद्रा कर्णोभि श्रुणुवाम १, ८९ ८; साम १८७४; वा य
 २५, २१; ते आ १, १, १
 मद्रा ते अद्रा सहसिम् ४ ११ १; ते स ४, ३, १३, १
 मद्रा नो अपि वातय मनः १०, २०, १
 मद्रा नो अपि वातय मनो १०, २५, १; साम ४२२
 मद्रामिव रुमना अद्रा अक्रू ५ ३०, १२
 मद्रामिन्द्रा ७, ९६, ३
 मद्रा मद्र न आ मर ८ ९३, २८; साम १७३
 मद्रा मनः कृणुवन् वृत्रवर्षे ८, १९, २०; साम १५६०,
 वा य १५ ३९ ४०
 मद्रा अर्धवर्षयथसा १० ६९, १
 मद्रा अथा हरिः सूर्यस्य १ ११५ ३; ते वा २, ८, ७, १
 मद्रा ते अम स्वनीक ४, ६, ६; ते स ४, ३, १३, १
 मद्रा ते इत्या सुकृणोत् ४, २१, ९
 मद्रा वृक्ष जर्विवां ६, ६४, २
 मद्रा वक्षा समन्या ९ ९७, १; साम १४००
 मद्रो नो अगिरागुणो ८ १९ १९; साम १११; १५५२;
 वा य १५, ३८-३९
 मद्रो मद्रा तत्तमान १० ३ ३, साम १५४८
 मद्राधि विरतो ४, २६, ५

एषा सुदिप्र इतिवस्त्रदीम ८, १९, २, साम ८१४
 पीषदी विष्टो १, ७१, ४
 पीषदी विष्टो मा १, १४८, १
 इष्णुष्टोति सावने ९, १०, ३, साम ११९८
 देवेपित मन् ८, १, २१
 देवेमे हि नो वृत्ति १, ८१, ७; अथय २०, ५६, ४
 ते मा २, ४, ४, ७
 नक्तमुनोपलो १, १०, ७, वा य १३, २८, ते स
 ४, २, ९, ३; ते आ १०, १०, २; न मा
 १४, ९, ३, १२
 मयु नो धावावृत्तिवो ६, ७०, ५
 मयुष्ट घोरमया ९ ८२, ४
 मयुमतीरोषधीघाव आय ४, ५७ ३; अथय २०, १४३, ८
 मयुमम्भ तन्नापाद् १, १३, २ साम १३४८
 मयुमन्ने परायण १०, २४ ६
 मयुमाषो वनस्याति १, १० ८ वा य १३, २९, ते स
 ४, २, ९, ३; ते आ १० १०, २; न मा
 १४, ९ ३, १३
 मयु वावा ऋतायते १, १०, ६ वा य १३ २७; ते स
 ४, २, ९, ३; ते आ १०, १० २; न मा
 १४, ९, ३, १३
 मधोर्धोरामस्तु धर ९ १७ ८
 मध्या वत्कारममभवत् १०, ६१, ६
 मध्ये होता दुर्गो जे वर्धिवोरा ६ १२, १
 मध्य ऊ पु मयुसुवा ५ ७३, ८
 मध्य विवत मधुरेभिराम ४ ४५, ३
 मध्य सूद पवस्व ९, १७, ४४
 मध्यः सोमस्याभिवना १, ११७ १
 मद्यो वो नाम मास्त ७, ५७ १
 मधीषिण प्र मरध्व १० १११, १
 मधीषिनिः पवत पृष्व ९, ८६ २०; साम ८२२
 मद्युषवा नि धीमहि ५, २१, १, ते मा ३ ११, ६, ३
 मद्युषवसे अग्निरेवदग्निः १, ३१, १७
 मद्युषवदिन्द्र सयन जुषाणः ३, ३२, ५
 मनो ज्ञत्या अन आमीत् १०, ८५ १०, अथय १४, १, २०
 मनोज्ञवसा वृषणा मन्वसु ८ २०, १६
 मनोजवा अयमान ८, १००, ८
 मनो न ययु इवनेयु १०, ६१, ३; वा य ७, ६७
 मनो न योऽथ्वन १, ७१ ९
 मनो म्बा दुर्बामहे १०, १७ ३ वा य २, १३; ते स
 १, ८ ५ २

मन्त्रमन्थं सुपित सुपेदास ७, ३२, १३, अथर्व २०, ५९, ४
 मथवा नर कथिमद्रयन्त ३, २९, ५
 मन्वन्तु स्वा मवचधिन्वेन्द्रवा ८, ४, ४; साम १७२०
 मन्वन्तु स्वा मन्दिनो १, १३४, २
 मन्वमान श्रवावधि १०, ७३, ५
 मन्वस्य होवावस्तु जोषमन्वस २, ३७, १
 मन्वस्या सु स्वणर ८, ६, ३९
 मन्वामहे दशातयस्य १, १२२, १३
 मन्दिष्ट यदुनने काभ्ये १, ५१ ११
 मन्द्र होवार सुधिमद्रवा ३, २, १५
 मन्द्र होवारसुधिमो नमोभि १०, ४६, ४
 मन्द्र होवारसुधिमो यधिष्ठ ७, १०, ५
 मन्द्र होवारसुधिमो ८, ४४ ६; साम १५४३
 मन्द्रविद्धा सुगुर्वणिः १, १४२, ८
 मन्द्रया सोम धारया ९, ६, १; साम ५०६
 मन्द्रस्य कवेर्विष्वस्य ६, ३९, १
 मन्द्रस्य रूप विविदुः ९, ६८, ६
 मन्द्रा कृणुष्व धिय १०, १०१, २
 मन्द्रो होवा गुरपति १, ३६, ५
 मन्तुस्त्रियो मन्तुवात १०, ८१, २, अथय ४, ३२, २,
 ते मा २, ४, १, ११
 मन्थे स्वा यज्ञिय यज्ञियानो ८, ९६, ४
 ममघ्नन धे मवचन् ४, १८, ९
 ममघ्नन स्वा युषति ४, १८, ८
 ममस्तु स्वा दिष्ण सोम १०, ११६, ३
 ममस्तु न परिगमा १ १२२, ३; ते स २, १, ११, १
 मम स्वा सूर उदिते ८, १, २९
 मम देवा विहवे सन्तु १०, १२८, २; अथर्व ५, ३, ३;
 ते स ४, ७ १४, १
 मम द्विवा राष्ट्र क्षत्रियस्य ४ ४९, १
 मम पुत्रा दामुहणो १०, १५९, ३
 मम महेन्द्र याज्ञवल्क्य १, १८, ७
 ममाते वधो विहवेयु १०, १२८, १; अथर्व ५, ३, १,
 ते स ४, ७, १४, १
 मया सो अथमपि १०, १२५ ४, अथर्व ४, ३०, ४
 मयि देवा वृषिणम् १०, १२८, ३; अथर्व ५, ६, ५,
 ते स ४, ७, १४, १
 मयो वपे मेधिरः पृथक्काः ३, १, ३
 मयोऽश्वतो भभि वातु १०, १६९, १; ते स ७, ४, १७, १;
 नि १, १७
 मरुतः विवत ऋतुना १, १५, २

मही समैरबन्वा ३, ५५, २०
 मह वन त्वामदिवः ८, १, ५, साम २११
 मह नो अथ बोधयोवो ५, ७१, १; साम ४२१; १७४०
 मह नो अथ सुविवाय बोधि ७, ७५, २
 मह पतिव्र हं रस १, ७१, ५
 महो दुस्काय वदणस्य ७, ८२, ६
 महो अत्रे समिधानस्य १०, ३६, १२; वा य ३३, १७
 महो धर्मः सारस्वती १, ३, १२; वा य २०, ८६; नि. ११, २७
 महो देवान्यजसि यद्वानु ६, ४८, ४
 महो नुहो अथ विद्यापु ६, २०, ५
 महो नो अन्न सुवितस्य ७, १, २४
 महो नो राय धा भर ९, ६१, २६, साम १२१४
 महो महानि पनयन्त्यश्च ३, ३४, ६; अथर्व २०, ११, ६
 महो वसतिः शवसो १०, २२, ३
 महो वसामि वन्पुत्रा ४, ४, ११; तै स १, २, १४, ४
 महो विश्वां अग्नि पत्तो ८, २३, २६
 मह पञ्चतु नम १०, १२८, ४; अथर्व ५, ३, ४; तै सं ४, ७, १४, २
 मद्य त्वष्टा वज्रमवक्ष्य १०, ४८, ३
 मद्या ते सकथ ३, ३१, १४
 मा कस्यै पावमन्यमिग्रिणे १, १२०, ८
 मा कस्य नो भरकपो ७, ९४, ८
 मा कस्य यक्ष सवमिष ४, ३, १३
 मा कस्यानुतक ५, ७०, ४
 मा काकम्बीरसुवह्वो ६, ४८, १७
 माकिरेना पया गाव ८, ५, ३९
 माकिर्नै पूना सक्या १०, २३, ७
 माकिर्नैसम्माकी ६, ५४, ७
 माकुप्रपनिम्न शूर वस्तीः १०, २२, १२
 मा पितृव्यद्वि शासव ८, १, १; साम २४२; १३६०; अथर्व २०, ८५ १; नि ७, २
 मा ष्टेप्र रश्मीरिति १, १०९, ३; तै मा ३, ६, ९, १
 मा जस्वने वृषभ ६, ४४, ११
 मां चत्वार आसवा ८, ७४, १४
 मावजी कर्ष्यैर्मो १०, १४, ३; अथर्व १८, १४७; तै स २, ६, १२ ५
 मावा च यत्र बुध्दिवा ३, ५५, १२
 मावा देवानामद्वितेः १, ११३, २९
 मावा पितरस्युव धा मख १, १६४, ८; अथर्व ९, ९, ८
 मावा रक्षणां बुध्दिवा ८, १०१, १५; तै आ ६, १२, १

मातृविधिपुम् ६, ५५, ५; नि ३, १६
 मातृपुद् परमे ५, ४३, १४
 मा ते भमातुरो यथा ८, २१ १५
 मा ते अस्यां सहसावपरि ७, १९, ७; अथर्व २०, ३७, ७;
 तै स १, ६, १२, ५
 मा ते गोद्वत्र मिरराम राभसः ८, २१, १६
 मा ते राधांसि मा व ऊवयो १, ८४, २०, साम १७२४;
 नि १४, ३७
 मातेव यज्ञरसे पयमान ५, १५, ४
 मा ते हरि वृषणा वीतपृष्ठा ३, ३५, ५
 मात्र पूवन्नाद्युज इत्सवाः ७, ४०, ६
 मात्रे तु ते सुमिते १०, २९, ६; अथर्व २०, ७६, ६
 मा त्वाग्निर्वचनयोद्गमगधिः १, १६२, १५; वा य २५, ३७;
 तै स ४, ६, ९, २
 मा त्वा वपथिय आत्मापि १, १६२, २०; वा य २५, ४३;
 तै स ४, ६, ९, ३
 मा त्वा मूरा अविष्यधो ८, ४५, २३; साम ७३२; अथर्व २०, २२, २
 मा त्वा रुद्र पुकृषामा नमो २, ३३, ४
 मा त्वा ह्येन उद्गधीन् २, ४२, २
 मा त्वा सोमस्य गद्वया ८, १, २०; साम ३०७;
 नि ६, २४
 मादयस्व सुते सथा १, ८१, ८; अथर्व २०, ५६, ५
 मादयस्व हरिभिः १, १०१, १०, नि ६, १७
 माध्यन्दिनस्य सवनस्य धानाः ३, ५२, ५
 माध्यन्दिने सवने जातवेदः ३, २८, ४
 मा न इन्द्र परा भृणक् ८, ९७ ७; साम २६०
 मा न इन्द्र वीयतन्वे ८, २, १५ साम १८०६
 मा न इन्द्राभ्यापिषाः ८, २२, ३१; साम १२८
 मा न एकस्मिन्नागसि ८, ४५, ३४
 मा नः शसो भरकपो १, १८, ३; वा य ३, ३०
 मा नः समस्य वृष्वाः ८, ७५, ९; तै स २, ६, ११, २;
 नि ५, २३
 मा नः सेतु सिपेद्वं ८, ६७, ८
 मा न सोमपरिबाधो १ ४३, ८
 मा नः सोम स वीविजो ८, ७९, ८; तै स ३, २, ५, २
 मा नः स्वेनेम्यो ये अभि २ २३, १६
 मा नस्तोके वनये १, ११४ ८; वा य १६, १६; तै स ३, ४, ११, २; ४, ५, १०, ३
 मा निम्बव य इमां ४, ५ २
 मा नो जन्ते दुर्धृतये ७, १, २२

मित्रो ब्रह्मिन्भवति यद् ३, ५, ४
 मित्रो ब्रह्मन्पातयति ३, ५९, १; ते स ३, ४, ११, ५,
 ते मा ३, ७, २, ३; नि १०, २२
 मित्रा इवत्वायु ३, ५९, ९
 मित्रो नो ब्रह्मवति ८, ६७, २
 मिमादि बह्विधताः ९, ६४, १९
 मिमाद् घोरवैदित्वात्वे न ५, ५९, ८
 मिमीदि ऋकमात्वे १, ३८, १४
 मिम्यस ययु रोदसी ६, ५०, ५; नि ६, ६
 मिम्यस येपु सुभिया १, १६७, ३
 मिह पात्रका प्रवता अभूय ३, ३१, २०
 मीढ्युष्मातीव इयिबी ५ ५६, ३
 मुबन्तु मा शपय्याद् १०, ९७, १६; अथर्व ६, ९६, २;
 ७, ११२, २, वा य १२, ९०
 मुक्कामि त्वा इविषा जीवनाय १०, १६१, १; अथर्व
 ३, ११, १; २०, ९६, ६
 मुरयो वावत्वाताः १०, १३६, २
 मुसरो मनवे १, १४०, ४
 मुनोद् गभो बृपसः १०, ८, २
 मुषाय सूय कवे १, १७५, ४
 मुश भम्ना न पय १०, ४, ४; नि ६, ८
 मुषो विषो नामिरुधः १, ५९, १
 मुषीव दिवो भरति ६, ७, १; साम ६७; ११४०, वा य
 ७, २४, ३३, ८, ते स १, ४, १३ १
 मुषो मुषो मवति नक्त १०, ८८ ६; नि ७, २७
 मुषो न शिष्या ध्यदन्ति १०, ३३, ३
 मुषो न जीमाः कुबरो गिरि १०, १८०, २; साम १८७३;
 अथर्व ७, ८४, ३; वा य १८, ७१, ते स
 १, ६, १२, ४
 मुषन्ति त्वा दवा क्षिपो ९ ८, ४; साम ११८१
 मुषन्ति त्वा सनमुषो ९, ६६, ९
 मुषानो वारे पवमानो ९, १०७, २२; साम १०८०
 मुषमानाः मुहस्य ९, १०७ २१, साम ५१७; १०७९
 मुषत नो महतो मा वयि ५ ५५, ९
 मुषा नो द्योत १, ११४, २; ते स ४, ५, १०, २
 मुषोः पद् वोपयस्यो १०, १८, २, अथर्व १२, २, ३०,
 ते मा ६, १०, २
 मुषन्तु ते यद्गुषो २ ३७, ३; नि ८ ३
 मुषाकार विद्ध्यस्य १०, ९१, ८; साम ९८४; ते मा
 ३, ११, ६, ३
 मुषनाहनकरणात् १०, १६३, ५; अथर्व २०, ९६, २१

मेनमस्ये वि ददो १०, १६, १; अथर्व १८, २, ४; ते मा
 ६, १, ४
 मोघमञ्च विन्वत्ते १०, ११७, ६; ते मा २, ८, ८, ३;
 नि ७, ३
 मो ते रिपन्त्ये अष्टोक्तिमि ८, १०३, १३
 मो पु ण परापरा १, ३८, ६
 मो पु ण सोम मृष्यवे १०, ५९, ४
 मो पु त्वा वायव्यनारो ७, ३२, १. साम २८४, १६७५
 मो पु वैया धदः स्वर् १, १०५, ३
 मो पु मक्षव ८, ९२, ३०; साम ८२६; अथर्व २०, ६०, ३
 मो पु वरुण मृषमयं ७ ८९, १
 मो पु धो अस्मद्भि वानि १, १३९ ८; अथर्व २०, ६७, २
 मो पु ण इन्द्राय वृष्यु १, १७३ १२; वा य ३, ४६
 मो पु षो अग्र शुक्रान्त ३, ५५, २
 मो ष्य च दुर्गावान् ८, २, २०
 य आरमदा यलवा वस्य १०, १२१, २; अथर्व ४, २, १;
 १३, ३, २४, वा य २५, १३; ते स ४, १, ८, ४;
 ७, ५, १७, १
 य धात्राय ऋकमाताय १०, ११७, २
 य धानयस्त्रावता ६, ४५, १ साम १२७
 य धापिनिम्बो वरुण म्रिय ७ ८८, ६
 य धायु क्रुसमतिथिग्व ८ ५३, २
 य आर्जकिपु ह्यवसु ९, ६५, २३; साम ११६४
 य आसोपद्य परति ७, ५५, ६; अथर्व ४, ५, ५
 य आस्रस्क भावाये ८ ४१, ७
 य इन्द्र भाविपालवि ६, ६०, ११; साम ११५०
 य इन्द्रो पवमानस्यायु ९, ११४, १
 य इन्द्र वमसेष्वा ८, ८२, ७; साम १३२
 य इन्द्र यवयस्त्वा ८, ६ १८
 य इन्द्र शुभो मषवन्ते अस्ति ७, २७, २; ते मा २, ८, ५, ७
 य इन्द्र सस्त्रमतो ८, ९७, ६
 य इन्द्र सोमपावतो ८, १२, १; साम ३९४; अथर्व
 २०, ६३, ७
 य इन्द्राग्नी चित्रतनो रये १, १०८, १
 य इन्द्राग्नी सुतेषु वां ६, ५९, ४; नि ५, २२
 य इन्द्राय वचोयुजा १, २०, २
 य इन्द्राय सुनयत् सोम ४, २४, ७
 य इमा विधा जातानि ५, ८२, ९
 य इमा विधा सुषानि शुद्ध १०, ८२, १, वा य १७, १, ७;
 ते स ४, ६, २, १

वाः बर्गो अघिनिलिङः ८, ४१, १०
 वाः सत्ये विष्णवस्तु ८, ३२, ११
 वाः सत्या विचर्यतिः ६, ४६, ३; साम २८६
 वाः सतारिण्यूपमः २, १२, १४; अथर्व २०, ३४, १३
 वाः समिधा य आहुती ८, १२, ५
 वाः सुनीपो इवागुपे २, ८, २
 वाः सुन्वते पचते २, १२, १५, अथर्व २०, ३४, १८
 वाः सुन्वतमवति यः २, १२, १४; अथर्व २०, ३४, १५
 वाः सुप्रम्याः सुश्रिण ८, ३३, ५
 वाः सुशिन्यमनयोनि ८, ३२, २
 वाः सोमः कुरुधेर्वा १, १२, ५; साम १२००
 वाः सोम सत्ये तव १, ११, १४
 वाः स्त्रीहितीषु पूर्व्यः १, ७४, २; साम १३८०
 वाः साध्वानो गण्यासम ४, ३८, ४
 वाः कुमार नव रथ १०, १३५, ३
 वाः कुमार प्रावतयो १०, १३५, ४
 वाः कृत्सी भवसा १०, १२१, ६; अथर्व ४, २, ३; वा य
 ३१, ७, ते स ४, १, ८, ५
 वाः कृत्सी सयती २, १२, ८; अथर्व २०, ३४, ८
 वाः गोषु सुप्रम्य ८, ४७, १४
 वाः बिभ्रमन् उपसो यङ्गती १, ११३, २०
 वाः बिदि ते अपि इपि ८ ४५, १९
 वाः बिदि ते गणा इमे ५, ७३, ५
 वाः बिदि ते पुरुषमा ४, १२, ४; ते स ४, ७, १५, ६
 वाः बिदि ते विगो यया १, २५, १; ते स ३, ४, ११, ४
 वाः बिदि तव गृहेषु १, २८, ५; नि २, २१
 वाः बिदि त्वा जना इमे ८, १, ३; अथर्व २०, ८५, ३
 वाः बिदि वां पुर ऋषयो ८, ८ ६
 वाः बिदि वाज्जा ठना १, २६ ६; साम १६१८
 वाः बिदि वाञ्छामसीन् ४ ३२ १३, ८, ६५, ७
 वाः बिदि सद्य सोमया १, २९, १, अथर्व २०, ७४, १
 वाः पृथक्वापि परावति (०१ अतस्त्वा) ८, ९७, ४,
 साम २६४
 वाः पृथक्वापि परावति (०१ यद्वा) ८, १३, १५
 वाः पृथक्मसौ नवति ७ ५० ३
 वाः पृथुपूर्वा इम इव ८, ४५, १८
 वाः पृथ्विन शियमेधा ८, २, ३७
 वाः पृथ्वे अथ सत्यम् ७, ३६, ५
 वाः पृथ्वानाय सुन्वत आग्ने ५, २६, ५
 वाः पृथ्वी प्र बिदि २, ६६, २
 वाः पृथ्वी होतृपितो ६, ११, १

यज्ञानो मित्रावरुणा १, ७५, ५; साम १५३७; वा य
 ३३, ३; ते मा २, ७, १२, १
 यज्ञान इक्षमसा बुद्धिमिन्द्र ३, ३२, ७
 यज्ञान इन्द्र वज्र १०, २३, १; साम ३३४
 यज्ञान हे पौ मह १, १५३, १
 यज्ञिष्ठ त्वा यजमाना १, १२७, २; साम १८१४
 यज्ञिष्ठ त्वा वयमहे ८, १९ ३; साम ११२२; १४१३
 यज्ञातवेदो भुवमस्य १०, ८८, ५
 यज्ञायथा अपूर्व ८, ८९, ५; साम ६०१; १४२९
 यज्ञायथास्तत्र इत्यस्य ३ ४८, २
 यज्ञ इन्द्रमवर्षेत् ८, १४, ५; साम १२१; १६३९ अथय
 २०, २७, ५
 यज्ञ च नक्षत्र च १०, १५७, २; साम ११११; अथय
 २०, ६३, १; १२४, ४
 यज्ञ पृच्छामि १, १०५, ४
 यज्ञस्य केतु पचते ९, ८६, ७
 यज्ञस्य केतु प्रथम पुरोहित इविमन्त १०, १२२, ४
 यज्ञस्य केतु प्रथम पुरोहितमग्निम् ५, ११, २; साम ९०९;
 ते स ४, ४, ४, ३
 यज्ञस्य वो रथ्य बिष्पति १० ९२, १
 यज्ञस्य द्वि रथ ऋषिजा ८ ३८, १; साम १०७२
 यज्ञानां रथ्ये वष ८, ४४, २७
 यज्ञायथा वाः समना तुतुर्वमि १, १६८, १
 यज्ञायथा वो भद्रये ६, ४८, १; साम ३५; ७०३; वा य
 २७, ४२
 यज्ञासाह दुव इमे १०, २०, ७
 यज्ञे दिवो नृपवने प्रथिष्या ७ ९७, १
 यज्ञेन गातुमन्तरो २, ११, ५
 यज्ञेन यज्ञमयजन्त वेदा १, १६४, ५०; १०, ९०, १६;
 अथर्व ७५, १; वा य ३१ १६ ते स ३५, ११, ५;
 ते आ ३, २७, वा मा १०, २, २, २
 यज्ञेन वधेत् जातवेदसम् २, २, १
 यज्ञेन वाचः पृथ्वीय १०, ७१, ३
 यज्ञेनैन्द्रमवसा कञ्च अर्वाक् ३, ३२, १३
 यज्ञमिन्द्रमुत्कृतु ८, २३ ८
 यज्ञमिन्द्रवाहस ८, १२, २०
 यज्ञेयज्ञ स मायो १०, ९३, २
 यज्ञौ सन्मिच्छा पृथ्वीभिः २ ३६, २; अथर्व २०, ६७, ४
 यज्ञेरिषवां प्रथम १, ८३, ५; अथर्व २०, २५ ५
 यज्ञेरिषुः सनममानाः १०, ८७, ४; अथर्व ८, ३ ६
 यज्ञेर्वा यज्ञवाहसो १, ८६, २; ते स ४, २, ११, २

यथोक्त बाधितेभ्यः ४, ३०, ४
यथोक्त मन्त्रांश क ४, ३०, ६
यथोक्तभी समग्रतः १०, १७७, ६ वा य १०, ८०। ते म
४, १, ६, ०
यथोक्तमन्त्रो गामरक्षन् ८, ३३, ८
यथोक्तो सानुमाहृत् ६, १०, ०; साम १३४५
यथोक्तो पद्मसिखन्वा ८, २०, २५
यथोक्तो भा सुते नर ७, १४, १०
यथोक्तो विप्रमुक्थ १ १९, ९ साम १९९९
यथोक्तो मन्त्रिन् विष्णवि ८, १२, १६; साम ३८४; अथय
१०, १११, १
यथोक्तो पात्रमपति ९, १६, २
यथोक्तो शीघ्रमद्यनि ८, १०, १
यथा कण्ठे मघवन्मदस्त्ववि ८, ८९, १०
यथा कण्ठे मघवन्मघे ८, ५०, १०
यथा कण्ठो यथा दाक ८, ४७, १७; अथय ६, ४६, ३;
१९, ५७, १
यथा गौरी भया कृत ८, ४, ३; साम २५२; १७०१; नि
३, २०
यथा शिरःकण्ठमावत ८, ५, २५
यथा शिरःकण्ठमवत ८, ६०, ७
यथा शिरःमन्त्रे कृदा ५, ५६, २
यथा देवा भद्रोऽपु १० १५१ ३; ते मा २, ८, ८, ७
यथा नो धदिति करत् १, ४३, २; ते स ३, ४, ११, २
यथा नो मित्रो अर्थमा ८, ३१, १३
यथा नो मित्रो पश्यो १, ४३, ३
यथापयथा मनवे ९ ९६, १२
यथा पूर्वैभ्यः दातसा ९, ८२, ५
यथा पूर्वैभ्यो अतिमुष्य १, १७५, ६; १७६, ६
यथाभवननुदेवी १०, १३५, ६
यथा मनो विधस्त्विति ८ ५२, १
यथा मनो सावर्णो ८, ५१, १
यथापजो होत्रमन्त्रे पृथिव्या ३, १७ २
यथा युग नरप्रया १०, ६०, ८
यथा कृद्म सूत्रो ८, २०, १७
यथा नः स्वाहा अनाये दासो ७ ३ ७
यथा नरो सुपात्र ८, २४, २८
यथा यथाभित देवास्त्वेष्वस्त ८, २८, ४
यथा वात पुरुकरिणी ५, ७८, ७; स मा १४, ९, ४, २२
यथा वातो यथा वन ५, ७८, ८; वा य ८, २८। नि ३ ५५
यथा धामधिरधित्वा ८ ४२, ५

यथा विद्धो अर ऊत् २ ५, ८
यथा विमस्य मन्वो १, ७६, ५
यथा ह स्वस्वतो ८ १०, ३ १०, १०६, ८; ते स
४, ७, १५ ७
यथाज्ञानपुत्र १०, १८, ५ अथय १२, २, २५, ते आ
६, १०, १
यथा होतमन्वो द्ववतावा ६, ८, १ ते स ४, ३, १३, ०
यथोक्त पृथिवी मही १०, ६०, ९
यथोक्त कृत्थ धने ८ ५, २६
यत्कण्ठ प्रथम जायमान १ १६३, १; वा य २९, १२
ते स ८, २, ८, १; ६ ७, १
यद्गन्त एवा मभितिः १०, ११, ८; अथय १८, १, २६
यद्गन्ते अथ भिपुना १०, ८७ १३; अथय ८, ३, १०
यद्गन्तानि ज्ञानि चित् ८, १०० २०; अथय १९ ६४ ३,
वा य ११ ७३ ते स ४, १, १०, १
यद्गन्त द्विविज्ञा भासि ८, ४३ २८
यद्गन्त मलयस्व ८, १९ २५
यद्गन्त स्वामह स्व ८, ४४, २३
यद्गन्त तविधीयवो ८, ७, २
यद्गन्त तविधीयम ८, ६, २६
यद्गन्त एवा भरता स तरेपु ३, ३३, ११
यद्गन्त दाशुप एव १, १, ६
यद्गन्तस्तनवा वापुजानो १० ५४, २; स मा ११, १, ६, १०
यद्गन्तवपु पुत्रनेपु १०, २७ ४
यद्गन्तपुत्रिदिका ८, १०२, २१; वा य ११, ७४, ते स
४, १, १०, १; नि ३, २०
यद्गो दिवो अणव ८, २६, १७
यद्गो पितो अजगन् १, १८७, ७
यद्गो वात ते गृहे १०, १८६, ३ साम १८४२। ते मा
२ ४ १ ८; ते आ २, ४२, २
यद्गन्ति परिषिष्यते ९, ६५, ६; साम ७८५
यद्गन्त कण्ठपुत्रहन् ८ १३, ४; साम १२६, अथय २०, ११२, १,
वा य ३३ ३५
यद्गन्त कर्हि कर्हि चित् ८, ७३, ५
यद्गन्त एवा पुरुषुत् ६, ५६, ४
यद्गन्त एवा प्रयति यथे अस्मिन् ३ २९, १६; अथय ७, ९७, १,
वा य ८, २०, ते स १, ४, ४४, ०
यद्गन्त भाग विमजासि १, १२३, ३
यद्गन्त नो नासज्योभये ८, ९, १; अथय २०, १४०, ४
यद्गन्त सूर चित्तेऽज्ञाता ७, ६६ ४; साम १३५१; वा य ३३ २०
यद्गन्त सूर चित्ते यन् ८, २७, २१

यतीं सुवास इन्वोमि ८, ५०, ३
 यतीं सोमा बन्धुता ५, ३०, ११
 यतीं वृत्तभिराहुतो ८ १९, २३
 यतीं गणस्य रत्तनामधीना ५, १, ३; साम १७४८
 यतींश्च युष्ये १०, २७, २
 यतीं मन्त्रस्य बाहुमि ३, २९, ६
 यतीं मातुका स्वसा २, ५, ६
 यतीमिन्द्र धवाप्य ५, ३८, २
 यतीस्य स्वपयमा १, ७९, ३
 यतीमर्वां उतागो ७, १०३, ३
 यतीनीयामृतानां १०, ३३, ८
 यतीं सुतेमिनिन्दुमिः ६, ४२ ३, नाम १४४७
 यतुषमे मन्त्रो ५, ६०, ६; ते मा २, ७, १२, ४
 यतुदशो वृषाकपे १०, ८६, २२; अथय २०, १२६, २२;
 नि १३, ३
 यतुदीत जाजयो १ ८१, ३; साम ४१४; १००४;
 अथयं २०, ५६, ३
 यतुद्रवो निववा यासि १०, १४२, ४
 यतुद्रवो बद्धि मोक्ष १०, १६५, ४
 यतुप औष्ठः प्रयमा १०, ५५, ४
 यतुपो यासि भानुना ८, ९, १८; अथय २०, १४२, ३
 यतुवध्यमुद्रस्वापयाति १, १३२, १०; वा य २५, ३३;
 ते स ४, ६, ८, ४
 यदेनेमद्रपुर्यज्ञियासो १० ८८, ११; नि ७, २९
 यदेमि प्रस्फुराच्चि ७, ८९, २
 यदेपामन्त्रो अयस्य चाक्ष ७, १०३ ५
 यदेपो वृषती रथे ८, ७ १८; अथयं १३, १, २१
 यद्वायत्रे अथि गावस्र १, १६४, २३; अथयं ९, १०, १
 यद्वापावद्विति ७ ६०, ८
 यद्वाभिये प्रद्विदि आर्वेक्ष ७, ९८, २ अथयं २०, ८७, २
 यद्वाभिये मनस्वसि ८ ४५, ३१
 यद्वा अद् मञ्जिळे १०, ७२, ६
 यद्वाः सर्म कारण ८, ४७ १०
 यद्वानां मिष्टमङ्गः पुरोहित १, ४४, १२
 यद्वापि' क्षतनवे १०, ९८ ७; मि २, १२
 यद्वा वचनो यथा १०, ७२, ७
 यद्वाय इन्द्र ते शतम् ८, ७०, ५ साम २७८; ८६२
 अथयं २०, ८१, १ ९२ ००; ते स २४, १४ ३;
 ते मा १ ७, ५; मि १३, १
 यद्वा त्पदां पुरुमीढस्य १ १५१, २
 यद्वा सन्निमत्रावन्मा १, १३९, २

यद्वा नून यद्वा यजे ८, ४२, ७
 यद्वा नून परापति ८, ५० ७
 यद्वा प्राचीरजगन्तो १०, १५५, ४; अथय २०, १३७, १
 यद्वा यान्ति मरुतः १ ३७, १३
 यद्वा विप्यस्युदुनो वेवयान १, १६२, ४; वा य २५, २७;
 ते स ४, ६ ८, २
 यद्वा स्या त इन्द्र अक्षिगि १, १७८, १
 यद्वा हिष्ट नातिविधे सुशान् ५, ६२ ९; ते मा २, ८, ६, ७
 यद्वा अते मरुतो स्वमवहामः २, ३४, ८
 यद्वा अथाय वृषजमन्त्रिना १, १५७, २, साम १७५९
 यद्वा पृथिमावो १, ३८, ४
 यद्वा अथया मद्वातो मन्पमान ७, ९८, ४; अथय २०, ८७, ४
 यद्वा दसी प्रद्विदो अस्ति ६, ६२, ८
 यद्वा धान्वाय सुन्वते ८, ६७, ६
 यद्वा उ विज्ञपति शितः ८, २३, १३; साम ११४
 यद्वा अयस्यविधेयतानि ८, १००, १०; ते मा २, ४, ६, ११;
 नि ११, २८
 यद्वा कृतीर्वा उव ८, ९, १०; अथयं २०, १४०, ५
 यद्वा अिनो दाम १, १६२, ८; वा य २५, ३१; ते स
 ४, ६, ८, ३
 यद्वा तज्जो वना १, ६५, ८
 यद्वा वृशो मथय दृष्ट्यावान ६, ४६, ८
 यद्वा द्विदि पार्यं सुविमिन्द्र ६ २३, २
 यद्वा प्रवृत् सत्यते ८ ९३ ५; अथयं २०, ११२, २
 यद्वा मन्त्रवणे दिवो ८, ६५, २
 यद्वा भिपित्थे अमुरा ८, २७, २०
 यद्वा मरुव परमे सधन्ये १, १०१, ८
 यद्वा यज्ञ मनवे सभिन्न ८, १०, २
 यद्वा रुमे रुामे ८, ४, २; साम १२३२; अथय २०, १२०, २
 यद्वा अय्य पुरुसुत ८ ६६ ५
 यद्वावान पुरुतम १०, ७४, ६
 यद्वा शक् परावति ८, १२, १७; अथयं २०, १११, २
 यद्वा सि रोचने दिव ८, ९७, ५
 यद्वा सि सुन्वते वृषो ८, १०, १८; अथयं २०, १११, ३
 यद्वा हिष्ट तदमये ५, २५ ७; साम ८६; वा य २६, २०;
 ते स १ १, १४ ४
 यद्वा जामन्त्रहपि ७, ५०, ४
 यद्वा रिपाचर मर्त्ये १०, ९५ १६; वा मा ११, ५, १, १०
 यद्वा अक्षिन्द्र यस्तिरे ८, ४५, ४१; साम २०७; १०७२;
 अथयं २०, ४३, २
 यद्वा वृमं तव आशानि १, ८०, १३

या सूर्यो रश्मिभिरागतान ७, ४७, ४
 या गुरुपूर्वा सिनोवाली २, ३२, ८
 या गोमतीरुसः सवधीरा १, १३३, १८
 या गौर्यंति पर्येति १०, ६१, ३
 या ग्रामयो वृष्ण इत्यग्नि ३, ५७, ३
 या व ऊत्तरिभिराङ्ग ६, ४५, १४
 या व ऊत्तरिभिरा ६, ४५, १
 या व षष्ठादिष्या तन नः पर ८, ९, ११ अथर्व
 १०, १४१, १
 याति देव प्रवता १ ३५ ३
 या ते भद्र पर्वतस्येव ३, ५७ ६
 या व भद्रा गोभोपवा ६, ५३ ९
 या व काकुत्स्थुवा यावति ६, ४१, २। तै मा २, ४, ३, १३
 या ते लिङ्गा मशुमयी ३ ५७ ५
 या ते विष्णुवत्सृष्टा ७, ४६, ३। नि १० ७
 या ते धामानि दिवि १, ९१ ४। तै स २, ३, १४, १।
 तै मा २, ८, ३, २
 या ते धामानि परमाणि १०, ८१, ५। वा य १७ २१।
 तै स ४, ६, २, ५
 या ते धामानि इविषा १, ९१ १९। वा य ४, ६७, तै स
 १, ७ १० १
 या ते मीमाण्यायुषा ९, ६१, ३०। साम ७८०
 या द्यमती समलसा ८ ३२ ५
 या द्या मिश्रुमातरा १ ४६, २। साम १७२९
 यादगव ददते तादगुष्यत ५ ४४ ६
 या द्वाेषु तन्वमंगयन्त १० १६९ ३। तै स ७, ४ १७, १
 याद्वाध्य वरुणो २, ३८, ८
 या धर्तारा रजसो रोचनयो ५, ६९, ४
 या धारयन्त दवा ७, ६६, २। तै मा २ ४, ६ ४
 या नः पीपरदधिना १, ४६, ६
 यो भ्रामजो मरुत ३, ३५, ९
 यानि स्थानानि अश्विना ७, ७०, ३
 यानीन्द्राप्नो चक्रुर्ग्रीर्वा १, १०८ ५
 या नु धातावधो दिव ८ ४० ८
 यो त्वा दिवो बुद्धितर्षथेव ७, ७७, ६
 याप्राव मताम्बुपूरो १ ७३, ८
 यान्धो जरो देवयन्तो ३, ८, ६
 या घृतनासु युष्टा ५, ८६, २
 याभि इवमभिहिमि १, ४७ ५
 याभिः इव मेधातिथि ८, ८ २०
 याभि क्राममाजुनेव १ ११७, २३

याभि वृशानुमसने १, ११२, २१
 याभि पक्षयमवधो ८ ७७, १०
 याभि पठर्वा जठरस्य १, ११२, १७
 याभिः पलाश्विमन्वा १, ११२ ६९
 याभि परिजमा तनयस्य १, ११७, ४
 याभि वाधीभिर्मृष्टया १, ११२, ८
 याभि वाधीभिःप्रमत्तो ३, ६०, ७
 याभि शताती भयधो १, ११२, २०
 याभि शुचन्ति धनसो १, ११२, ७
 याभि मिश्रुमवध याभि ८ २० २४
 याभि मिश्रु मधुमन्त १, ११२ ९
 याभिः सुदान् भौशिमय १, ११२ ११
 याभि सूर्यं परिवाथ १, ११२, १३
 याभि सोमो मोदते १०, ३०, ५
 याभिरगितो मनसा १ ११२ १८
 याभिरन्तक जसमानम् १ ११२, ६
 याभिनेर गोपुत्रुष १, ११२ २२
 याभिनेरा त्रसद्वस्य ८, ८, २१
 याभिनेरा शयथे याभि १, ११२, १६
 याभिमेद्रामतिथिय १, ११२, १४
 याभिवन्न विविपान १, ११२, १५
 याभिर्विषका धनसो १ ११२ १०
 याभीरतां क्षोदसो १, ११२ १२
 याभी रभ मिश्रुत १, ११२ ५
 याम वेष्ठाः क्षुमातोभिष्ठाः ७ ५६, ६
 यामधर्वा मनुष्यिता १ ८० १६, मि १२, ३४
 यां वृषन्महाचोदनीन् ६, ५३, ८
 यां मे धिय मरुत १०, ६४, १२
 या रुचो जातवेदसो १०, १८८ ३
 या व शर्म १, ८५ १२। तै स १, ५, ११, ५ तै मा
 २ ८, ५, ६
 यावत्तरुच्छन्तो ७, ९१, ४
 यावन्दिद मुवन विश्व १ १०८, २
 यावन्मानमुपमो १० ८८ १९। मि ७, ३३
 यावयद्द्वपस तथा ४ ५२ ४
 यावयद्द्वपा कनपा अनेजा १ ११३ १७
 यावया वृषव वृक १० १२७, ६
 या वां दान मियुनो या ७, ९१, ६
 या वां सन्ति पुरुष्टृट (०। अस्म ता) ४, ८७ ४
 या वां सन्ति पुरुष्टृट (०। इन्द्राग्नी) ६, ६०, ८।
 साम ९९२

ह कृत पुस्तकधिया १०, ४०, ८
 ह कर्तव्यपत्रोप १, १५७, ५
 ह कर्म मनुमन्त्रप्रश्ने १, १८०, ४
 ह ह भुम्बु पुस्तकधिया १०, ४०, ७
 ह ह रत्न रूपगा १०, ३९, ९
 ह ह स्तोत्रियजा १, १५७, ६
 ह हि ध्या पुस्तकधिया ८, ८३, ३
 ह हि ध्या स्वर्गती १, १०, ३, साम १००१
 ह ह छान्दासाय सीदत १०, १३२, ७
 ह ह छान्दासाय सीदत १०, १३२, ७
 ह ह छान्दासाय सीदत १, १२०, ७
 ह ह छान्दासाय सीदत ८, ५, २३
 ह ह कवी ह्य पयसिनाय १०, ४०, ६
 ह ह कवि दक्षधुमांत ७, ७४, २, साम ७५४
 ह ह कवि पयान सनय १०, ३९, ४। नि ४, १९
 ह ह कवि पयान जसो मुमुक्षु ७, ७१, १
 ह ह कवि पयान मभिना जन्तं १, ११७, ६३
 ह ह कवि पयान पयान १, १३२, ५। वाय ८, ५३
 ह ह कवि पयान विषय १, १३२, ३
 ह ह कवि पयान पयान १, १३७, १४
 ह ह कवि पयान पयान १, १४, ६
 ह ह कवि पयान पयान ८, ५७, १
 ह ह कवि पयान पयान १, ११८, ८
 ह ह कवि पयान पयान १, ११७, ७
 ह ह कवि पयान पयान १, ११७, ७
 ह ह कवि पयान पयान ५, ६४, ६
 ह ह कवि पयान पयान १, १८०, २
 ह ह कवि पयान पयान १, ११८, ७
 ह ह कवि पयान पयान १, १८२, ५
 ह ह कवि पयान पयान १, १३३, ५ ते स २, ३, १४, १। ते भा
 ३, ५, ७, २
 ह ह कवि पयान पयान १, १८०, ३
 ह ह कवि पयान पयान १, ११९, १०
 ह ह कवि पयान पयान ३, ३८, १
 ह ह कवि पयान पयान १०, १४३, ५
 ह ह कवि पयान पयान ७, ६९, ७। ते भा २, ८, ७, ८
 ह ह कवि पयान पयान १, ११९, ४
 ह ह कवि पयान पयान ५, ६५, ६
 ह ह कवि पयान पयान ८, ५, ३६
 ह ह कवि पयान पयान १, ११९, ८
 ह ह कवि पयान पयान १, १३९, ३
 ह ह कवि पयान पयान १०, ४०, ५

पुस्तक धिया ७, ८३, ६
 पुस्तक धिया १, १७, ५
 पुस्तक धिया १, १८३, ५
 पुस्तक धिया १, १८०, ८
 पुस्तक धिया ८, ७६, १२
 पुस्तक धिया ८, ४४, २६
 पुस्तक धिया १, ७०, ४
 पुस्तक धिया १, २४, ३
 पुस्तक धिया ८, ५७, ७
 पुस्तक धिया ७, ८३, १
 पुस्तक धिया ८, १, ३
 पुस्तक धिया १, १८९, ४
 पुस्तक धिया १, ६४, ४
 पुस्तक धिया ४, ४१, ७
 पुस्तक धिया ७, ८२, ४
 पुस्तक धिया १, १०२, ५
 पुस्तक धिया १, १८१, ९
 पुस्तक धिया १०, ४०, ४
 पुस्तक धिया ५, ६१, १३
 पुस्तक धिया ३, ८, ४। ते भा ३, ६, १, ३
 पुस्तक धिया ७, ६९, ४। ते भा २, ८, ७, ८।
 नि ६, ४
 पुस्तक धिया १, १८०, १
 पुस्तक धिया ५, ७३, ६
 पुस्तक धिया ८, २२, ४
 पुस्तक धिया १, ११९, ५
 पुस्तक धिया ७, ८४, ७
 पुस्तक धिया १, ४६, १४
 पुस्तक धिया ८, २६, १
 पुस्तक धिया ३, ५४, ३
 पुस्तक धिया १, ११२, २
 पुस्तक धिया १०, ६१, २५
 पुस्तक धिया १०, १३२, ६
 पुस्तक धिया ५, ५३, ५
 पुस्तक धिया ७, ५९, २
 पुस्तक धिया १०, ७७, ४
 पुस्तक धिया ५, ५४, १३
 पुस्तक धिया ८, ७, ६
 पुस्तक धिया ८, ४७, ८
 पुस्तक धिया १, ३९, ८
 पुस्तक धिया ७, ५८, ४

देवा द्वात्रिंशत्सु ८, १२, २१, अथर्व २०, ६३, ८
 देवा सत्त्वो द्वात्रिंशत् ९, १०८, ४, साम ९३९
 देवा पाचक चक्षुसा १, ५०, ६; साम ६३७; अथर्व
 १३, २, २१, २०, ४७, १८, वा य ३३, ३२;
 वि १२, २२-२५
 देवाश्च तुर्बन्ता यदु ८, ७ १८
 देवा समुद्रमन्त्रो ८, ३, १०, अथर्व २०, ९, ४, ४९, ७
 देवेन्द्रो हविषा कृत्वी (१० असपयः) १०, १७४, ४
 देवेन्द्रो हविषा कृत्वी (१० असपयः) १०, १५९, ४
 देवेना विद्या रूपवना २, १२, ४, अथर्व २०, ३४, ४
 देवाकृत्वासा विद्वान्त्सु पूर्वैः ७, १०४, ९; अथर्व ८, ४, ९
 देवातपन्ते अत्रमभिर्गिरी ८, ४६, १८
 देवापावो मामतेय १, १४७, ३। ४, ४, १२, तै स
 १, २, १४, ५
 देवपत्नीसिद्धिभिः १, ३७, २
 देभिः सूर्यमुपस नन्दसानः ६, १७, ५
 देभिस्त्रिषुः परावतो ८, ५, ८
 देव्यो माला मधुमत् १०, ६३, ३
 देव्यो होत्रा प्रथमा १०, ६३, ७
 देवो रजसो विदुः १, १९, ३
 देवमूर्धनः क्षितीनां ८, ६७, १३
 देवे पञ्चान्त यदुः ५, १८, ५, तै मा २, ७, ५, २
 देवयज्ञाय व हुंकार्या १, १४, ८
 देवयज्ञेन दक्षिणया समकः १०, ६२, १
 देवमुष्पन्ते प्रपन्ते १०, १५४, ३, अथर्व १८, २, १७;
 तै मा ६, ३, २
 देवराशिसि द्वात्रिंशत् ७, १६, १०
 देवस्यैन्द्रवहसु १०, ८५, ३१, अथर्व १४, २, १०
 देवाग्नि परिपश्यन्ति १, १६२, १२; वा य २५, ३५;
 तै स ४, ६, ९, १
 देवां वृत्तस्यग्निना ८, ९, ३; अथर्व २०, १२२, ३
 देवाय व द्वात्रिंशत् ७, ९२, ४
 देवायुष्पन्त पायिवा ५, ५२, ७
 देवयुष्पान्तो अग्नि क्षमि ३, ८, ७
 देवयुष्पान्तो अग्नि क्षमि १, १९, ५
 देवां जिवाधि रोदवी ५, ६१, १०
 देवामग्नेषु वृथिवी १, ३७, ८
 देवामर्णो न समग्रो ८, २० १३
 देवामावाच ऋतिय ८, २३, ३
 देवामिन्ना वृत्तक ७, १६, ८
 देवसन्नानी हविरो १० १५, १०, अथर्व १८, ३, ४८

दे सवितु सत्यसवस्य १०, ३६, १३; तै मा २, ८, ६, ४
 दे सोमास परावति (०) ये वा १ ९ ६५ २२; साम ११६३
 दे सोमास परावति (०) सर्वांशो ८, ९३, ६, अथर्व
 २०, १२०, ३
 दे स्तोत्रस्यो गोभ्राम् ७, १, १६; २, १३
 दे स्या मनोर्यजिषास्ते १०, ३६, १०
 दे ह रये ते सद्माना ४ ६ १०
 दे हरी मेघवोकथा मन्त्र ४, ३३, १०
 दे अग्नि हव्यदातिभि ८, १९, १३
 दे अग्नि कृष्यवाहनः १० ६३, ११; वा य १९, ६५
 दे अग्नि कृष्यात्सविवेता १०, १६, १०, अथर्व १२, २, ७
 दे अग्निः सप्तमानुष ८, ३९, ८
 दे अग्नि तन्वो वमे ८, ४४ १५
 दे अग्नि देवधीतये १, १२, ९; साम ८४६
 दे अग्नीषोमा हविषा १, ९३, ८। तै मा २, ८, ७, ९
 दे अग्रय ह्य मृगयते ९, ४३, १
 दे अद्रिभाज्योतिषि १०, १४, ६
 दे अद्रिभिस्त्र्यधमजा ऋता ६, ७३, १; अथर्व २०, ९०, १
 दे अश्वरेषु शन्तम १, ७७ २
 दे अनिषयो वीद्वय १०, ३०, ४; अथर्व १४, १, ३७;
 नि १०, १९
 दे अषाधीने तमसि ७, ६, ४
 दे अश्वु चन्द्रमा ह्य ८, ८२, ८
 दे अश्वु शुचिना वैश्वेय २, ३५, ८
 दे अश्वो सर्तमोजन १, ८१, ६
 दे अश्वस्य दक्षिणागो ४ ३९, ३
 दे अश्वानो यो गवां गोपति १, १०१, ४; नि ५, १५
 दे अश्वेभिर्बहते ८, ४६ १६
 दे अश्वाना अश्व वृषु १०, ७९, ५
 दे अश्वे प्रस उत वाय ५, ३४, ३; नि ६, १९
 दे अश्वै हविषाविधन् ६, ५४, ४
 दे अश्वै हव्यदातिभिः ८, २३, २४
 दे अश्वै हव्येषु २, २६, ४
 दे अश्वे पारे रजसः १० १८७, ५; अथर्व ६, ३४, ५
 दे योगक्षम व आश्याह १०, १६६, ५
 दे योगमोपधीनां ७, १०२, २; तै मा २, ४, ५, ६;
 तै मा १, २९, १
 दे युगतामिदासिषावि ६, ४५, १७
 दे योगे-योगे तच्छर १, ३०, ७ साम १६३; ७४३; अथर्व
 २० २६ १। वा य ११, १४; तै स ४, १, २ १
 दे जनात्सद्विषो ह्या १०, ६०, ३

दो बारा बरस ५, ३३ कि बरस १८११
 दो बरस दस बरसो १ १ १ बरस २०, ३०, १,
 दो के १ ० ११ १ ११ १०, १
 दो विपदि जीवने १ ५५, ३, बरस १०८
 दो विपदिंमने बरस १ १८, १
 दो दुबरी विपद्य बरस ८, ४१ १
 दो दो दो बरसो ४ १ १
 दो दो दो बरसदुबरी ० १ ५, ३ मा १ ४ ४, १
 दोदुबरी बरस बरसो ८ ८८, ४
 दो बरी दुबरी ८, ४१ ५
 दो बरसो बरसो ५, १ १ १ बरस ११८
 दो बरसो दोदुबरी ८, ११ १
 दो ५ बरसो बरसो बरसि ५ १ ०
 दो बरसि दुब ८ ११ १, बरस ३० बरस
 १४, १ ११ १
 दो दुबु विपरी दुबुबरी ८, ४८, ११
 दो दुबुबरीके बरी १ १११ ४
 दो दुबुबरीबरसि १ १११ ५; बरस १ १ १
 दो बरसिदुबरी ८, १८, ११
 दो ५ विप बरसो दो १५, ८१ १ बरस १ १ १
 ५ १ १० के ५ ४, १ १ १ के बर
 १ १, ४
 दो बरसो दुब १ ३१ १
 दो बरसदुबरीके ८, ८०
 दो ५ बरसु बर १ १ १
 दो ५ बरसुो बरसिदुबरी १, ५, ४
 दो दो बरसो बर १ ५, ११; बरस १०५
 दो बरसदुबरीके १ ३४ १
 दो बरसो बरसु १ ११ ८
 दोबरीके ५ बरसु ८, ११, १
 दोबरीके बरसि १, १०१ १ ११ १ १
 दोबरीके बरसि ३४ १ बरस ११४
 दो दो बरी बरसो १, ३३, ४
 दो दो बरी दुबि ५ १ ११ ११
 दो दो बरसो/बरसि १, ४१, ११
 दो दो दुब बरसो ८, ५१ ५
 दो दो दुब ५ विप ८ ५१ ५
 दो दो दुब बरसो ५ १ १८ १
 दो दो दो बरसो ८, ११ १
 दो दो बरसो बरि दुबिदुबरी ४, ११, ८ बरस ०, ५०, १
 ४ ५ ४ १ ११ १

दो दो बरसो दुबुबरी १ १४ १
 दो दो दो विपदि विपदि ४, १५, १५ बरस ८१४
 दो बरसो दुबुबरीबरसो ० १ ११
 दो बरसुबरीबरसो १ १ १
 दो बरसुदुबरीबरसो ४०, ४
 दो बरसुदुबरी १ ११ १
 दो दो बरसोबरी ५, १५, ४
 दो दो विपि बरस ८, ४१, १०
 दो बरसुदुबरी बरसो १
 दो ५ बरसु बरसु बरसो १०४ ८ बरस ८१८
 दो बरसु बरसुबरीबरस १०४ ११ बरस ८१११
 दो विपदि बरसुबरीबरस १ १११ ५
 दो बरसुबरी बरसु विप ४, ८४
 दो दो बरसु बरस ५, ४१ १
 दो दो बरसुबरीके ५ १८ १
 दो दो बरस ५ विपदि ५ ५, ४
 दो दो विपदिबरीके ८, ५, १८
 दो बरसु बरसु दुब ८, ११ १
 दो बरसु बरसु १ ५, १, बरस ११ १०
 दो बरी विपदिबरीके १ १ १
 दो बरसि विपदि १५, १८० १; बरस ४, ११ १
 दो बरसि विपदि बरसिबरीके ४१, ११
 दो बरसु बरसु १ ११ १ बरस १ ११ १
 दो बरसु बरसुबरीके १ ४१ १ बरस १०१
 दो बरसु बरसुबरीके १ ५, ११
 दो बरसु बरसुबरीके बरस ८ ५० १ बरस १०४ १११
 बरस १ ११ ११ १५, ४
 दो बरी बरसिदुबरी (१ बरसुबरी) ८ ११ ११
 दो बरसु बरसिदुबरी (१ बरसु बरसु) १, ४ १
 बरस १ १८ १
 दो बरसु बरसुबरी १ १८ ५, ८ १, ११
 ५ १ ११
 दो दो बरी बरसु ५, ११, १
 दो ५ विपदिके ५ १५, १ ५; बरस १०१५ बरस
 १ ५ १ ५ ५ ११, १० ११ १५ १, ४
 ४, १ ५, १ ५, ११, ४ १, ५ ४ ११ ५
 १ १ ११
 दो ५ बरसुबरीके ४ १५, १
 दो बरसुबरीके १ १४ ११
 दो दो बरसु विपदिबरीके १ १५ ११
 दो बरसु बरसुबरीके दो बरस ४, १ १

यो वां वज्रमिरावृतो ८, २६, १३
 या वां यज्ञे शशामाना १, १११, ७, नि ६, ८
 या वां यज्ञा नामस्या ७ ७०, ६
 या वां रजोत्यभिना ८ ७३, १३
 यो वां रथा नूपती अक्षि वो ७, ७१, ४
 या वाघवे वृत्राति सुनुर १, ४०, ४
 यो वां गर्गं मनसा ७, ६४, ४
 या वाघा विद्यायो १०, २३, ५, अथर्वं २०, ७३, ६
 या वां नासत्यामृषि ८, ८, १५
 यो वामत्रिना मनसो १ ११७, २
 यो यामुदप्यच्छम ८, २६, १४
 यो वा यामुदवे क्रमणाय ६ ७०, ३
 यो वां परिजमा मुष्टे १०, ३१, १
 या विश्वत सुप्रवीक १, २४ ७, नि ३, ११
 यो विश्वस्य जगन १, १०१ ५
 यो विश्वा द्यते वसु ८, १०३, ६। साम ४४, १५८३
 यो विश्वान्यमि जगत् ८, ३२, २८
 यो विश्वामि विपश्यति (०। स न पर्यव) १०, १८७, ४,
 अथर्व ६, ३४, ४
 यो विश्वानि विपश्यति (०। स न एवा) ३, ६२, ९
 यो वृषाय यिनमद्रा २, ३०, २
 यो वेदिषो ध्वषधिषु ८, ० २४
 यो वां देवा घृतस्तुना ६, ५२ ८
 यो वां वृताभ्यो अङ्गणोद् १०, ३०, ७
 यो वसस आङ्गणान १, १०१, २
 यो व्यतीरकाणयव ८, ६२, १३। अथर्वं १०, ९२, १०
 यो हत्याहिमरिणाव २, १२ ३, अथर्व २०, ३४, ३
 यो ह वां मनुना हतिः ८, ५ १२
 यो हव्यान्त्यैरयता मनुहि ८, १९, २४
 यो ह स यां रथिरा ७, ६९, ५; तै स २, ८, ७, ८
 यो होता सीप्रथमो १०, ८८, ४; नि ५, ३
 यो वे ज्ञानो यम रक्षितारां १०, १४, ११; अथर्व १८, २, १२,
 तै जा ६, ३, १
 रथा यो अन्न स्य ४, ३, १४
 रथा मु नो अक्षय ९, २९, १
 रथोद्गण वाजिनमा विषाई १०, ८७, १, अथर्व ८, ३, १।
 तै स १ ०, २४, ६
 राजा विष्वर्षणि १ १, २ साम ६९०; वा य २६, २६
 राज मरुतो विनुमान १० ६४, ११
 राय वास्तु शुद्ध १० ४०, १

रथ युञ्जते मरुतः शुभे ५ ६३, ५, तै मा २, ४ ५, ३,
 नि ४, १९
 रथ ये चक्रुः सुवृत नरणां ४, ३३ ८
 रथ ये चक्रुः सुवृत सुवेतसो ४, ३६, २
 रथ वामनुगायम ८ ५, ३४
 रथ हिरण्यवन्धुर हिरण्यामीशुम् ८, ५, २८
 रथ हिरण्यवन्धुर इन्द्रवायू ४ ४६, ४
 रथ तु माहत् वय ५ ५६, ८। नि ११, ५०
 रथवाहनं हविरस्य ६, ७५, ८। वा य २९, ४५; तै स
 ४, ६ ६, ३
 रथानां न वेऽग १०, ७८ ४
 रथाय नावमुत्तनो १, २४०, १२
 रथिरासो हरयो ये ते अग्नि ८, ५०, ८
 रथीष्ठम कपरिर्न ६, ५५, २
 रथीव कृष्णार्था ५, ८३, ३
 रथे तिष्ठन्नयति वायिनः ६, ७५, ६; वा य २९, ४३ तै म
 ४ ६, ६, २; नि ९ १६
 रथेन प्रथुपाजसा ४, ४६, ५
 रथेष्ठायाश्चयव ८, ४, १३
 रथो न यातः शिष्टभिः १, १४१, ८
 रथो यो वां त्रिवन्धुरो ८, २२, ५
 रथ्यथा वरुणाः स्यौष ७ ८७ १
 रथकपिनिन्द्राकैसातो १, १७४ ७
 रथरूपर्वीरव्या १० ११, २। अथर्व २८, १, १२
 रथस्य मे वचसे सोम्याय ३ ३३ ५, नि २, २५
 रथिं सुक्ष्म स्वपस्य १, ११६, १९
 रथि द्विषो दुदितरो ४, ५१ १०
 रथिं नद्विषमग्नि ९ ४, १०; साम १०५६
 रथिर्न थिषा सुरो १ ६६ १
 रथिन य वितृप्तिसो १, ७३, १
 रथे इष्य मतिभिर्यज्ञियानो ७ ३९ ६
 रथमीरिव वच्छतमध्वरा ८ ३५ २१
 रथ मे मिषो अयमा ९, ६४, २४; साम १०७८
 रथायव पयसा निन्द्रमान ९ ९७, १४; साम ८०७
 राकामह सुहवां सुवृती कुवे २, ३२, ४; अथर्व ७ ४८ १;
 तै स ३, ३, ११, ५, नि ११, ३१
 राजन्तमध्वराणां १, १, ८। वा य ३, २३; तै स
 १, ५, ६, २
 राजानाचनभिनुदा २ ४१ ५। साम ९११
 राजानो न प्रगस्तिभि ९ १० ३ साम ११११
 राजा मेधाभिरिवते ९, ६५, १६; साम ८३३

वज्रोभिः पुत्रमपुत्रो ४, १९, ९; नि ३, २०
 वच बो वृक्षर्षिणो ८, २७, ७
 वचं वृषभिरस्तुभिः १, ८, ८; अथ २०, ७०, २०
 वच सोम मने तव १०, ५७ ६; वा य ३, ५६; तै मा
 १ ४, १, ७; १, ७, १४, ३
 वच हि ते भ्रमणमहि १ ३०, २२
 वच हि त्वा कम्पुमस्त ८, २१, ४
 वच हि वां हवामह उक्षपयन्तो ८ २३ ९
 वच हि वां हवामहे विपण्यवो ८ ८७, ६
 वचः सुपर्णा उप सेतुः १०, ७३, १६; साम ३१९ तै मा
 १, ५, ८, ३; तै आ ४ ४०, ३; नि ४, ३
 वच ष त्वा सुगावन्त ८, ३३, १ साम २६१ ८६४;
 अथर्व २० ५२ १ ५७ १४
 वच मा ते अपि ध्मसि ८ ३२, ७; साम २३०
 वच घा ते अपूर्वैश्च ८ ६६, ११
 वच घा ते त्वे इत् ८, ६६ १३
 वच विद्धि वां जरिता १ १८०, ७
 वच अयेम त्वाया युजा हृत १ १००, ८; अथर्व ७, ५०, ४
 वच व इन्द्र ज्योतिषि ८ ५४, ८
 वच व पृथिः पुष्टहृत् सध्वै ६ १९, १३
 वच व इन्द्र सघ्राज ८ २७ २०
 वच ते भद्र उच्यैर्विधेम ५, ४ ७
 वच ते धाम समिधा विधेम ७, १४ २
 वच ते अद्य ररिमा ३ १४, ५, घा य १८ ७५
 वच ते अत्य वृत्रहन् यसो ९ ९८ ५; साम १२३९
 वच ते अत्य वृत्रहन् विघाम ८, २४, ८
 वच ते अस्यामिन्द्र धुम्नहृतौ ६ २६, ८
 वच ते व इन्द्र य च नर ५, ३३, ५
 वच ते व इन्द्र य च नर ५, ३३, ५
 वच ते यय इन्द्र विद्धि २ २० १
 वच नाम प्र प्रवामा धृत्स्व ४, ५८, १; वा य १७, ९०;
 तै आ १०, १०, २
 वचमद्र अर्चता १, २, १०
 वचमने वनुवाम त्बोता ५, ३ ६
 वचमयेन्द्रस्य मेघा १, १६७, १०
 वचमिन्द्र-सुदानवः ८, ८३ ६
 वचमिन्द्र त्वायव सक्षिष १० १३३, ६
 वचमिन्द्र त्वायवोऽभि प्र गोनुमा ७, ३१, ४; साम १३२;
 अथर्व २० १८, ४
 वचमिन्द्र त्वायवो इविधमन्तो ३, ४१ ७; अथर्व २० २३, ७
 वचमिन्द्र त्वे सचा ४, ३२, ४

वचसु त्वा गृह्यते जनानां ६, १५, १९; तै मा ३, ५, १२, १
 वचसु त्वा तद्विद्व्या ८, २, १६. साम १-७, ७१९
 अथर्व २०, १८, १
 वचसु त्वा दिवा सुते ८ ६४, ६
 वचसु त्वा पथस्यत ६, ५३, १, तै स ८, १, १४, २
 वचसु त्वामपूर्य ८ २१, १; साम ४०८, ७०८; अथर्व
 २० १४, १; ६२, १
 वचसु त्वा शतक्रतो ८, २२, १२
 वचमेनमिदा ह्यो ८, ६६, ७; साम २७२, १६९१; अथर्व
 २०, ९७, १
 वच मिद्रस्यावसि ५, ६५, ५
 वचयित्ते पतयिणो १ ४०, ३; साम ३६७
 वचा इन्द्रो भद्रपस्ते १ ५९, १
 वचो न ये धृणी ५, ५९, ७
 वचो न वृक्ष सुपर्णा १०, ४३, ४, अथर्व २०, १७, ४
 वचा इन्द्रो वृक्षतासो हिरण्ये ५, ६०, ४
 परिणो धातमो नव ९ १ ३ साम ६९१
 वरिष्ठे न इन्द्र वन्तुरे ६, ४७, ९
 वरिष्ठो अत्य वृक्षिणां ६ ३७, ४
 वरुण वो रिसात्स ५, ६४, १
 वरुण प्राविता सुवन् १, २३, ६; साम ७९५; वा य
 ३३ ४६
 वरुणो मित्रो अयमा ८, २८, २
 वर्येय भद्रिमावपो ८, ७३ ८
 वर्यन्तीमाप पन्वा १, ६५, ४
 वर्यत्वा सु पुरुहुत् ८, १३, २५
 वराय यज्ञ उत ६, ३८, ४
 वरान्य विश्व महत् ६ १७, ११
 वरान्य पूर्वां क्षपो १ ७०, ७
 वर्यिष्ठ क्षत्रा उर्यक्षसा ८, १०१, २
 वर्यक्ष इन्द्रो अमित ४, १६ ५; अथर्व २०, ७७, ५
 वर्यक्षुरस्य केतवो ८, १२, ७
 वर्याजा सीमनवतीः ३ १, ६
 वर्यासो न ये ख्यास्यतवत् १, १६८, ०
 वर्यत् ते विष्णवासा ७ ९९, ७; १००, ७; साम १६२७;
 तै स २, २, १९, ४
 वर्या राजान वसति ५ २, ६
 वरिष्ठ इ वरुणो ७, ८८ ४
 वरिष्ठाम पितृवत् १०, ६६, १४
 वरिष्वा हि मियेष्य १ २६, १
 वसु न विप्रमहस १०, १२२, १

सुविनिर्मुक्त ५, ४ १; अत्र ११८८ वा
 १ १५, १५, ४८८ के अ १५, १५, ४, ४, ४, ८
 सुविनिर्मुक्त के ८, ४४ १४; के अ. १, ४ ४१ १
 सुवि वा सुवि १ अ १
 सुवि वा सुवि १, १५८ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १ १, अत्र. १ अ १५
 सुवि वा सुवि के सुवि ८, १, १; अत्र. १११
 सुवि के सुवि वा सुवि १ १५, १५
 सुवि सुविनिर्मुक्त सुविनि १, १५४ ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १४ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४ ४८, ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८ ११ १४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४ ११ ४ के अ. १ ४ ५, ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, १५ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५ ११ ५, के अ. १, ४ ५, ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८ अ. ११ अ. ११, अत्र.
 १ ४१ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, ११, १५ वा ८, ४५ १५, १५
 के अ. १ १ ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, १५, १४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ८ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १५, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १५, ५ अत्र. ११८८
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि के अ. १८, ८ अ. अ. १, १५
 ११, ११, के अ. १, ४, ८ १, ४, ४, ११ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १५ १ अत्र. १ ११, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १५, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १५ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि (१०, १८) १ अत्र १८, १८
 के अ. १ ४ १ ८ के अ. ४ ४१ १ अ.
 १०, १५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५ अ. ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १८ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५, ११, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४८, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ ५ अत्र. १८१

सुविनिर्मुक्त सुविनि ४, १० १४, अ. १ ११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, ८ ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४ ४ ५, अ. ८, ४ के अ.
 १ ४ ११ १ १ १ ११ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, ८ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४८, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १ १, अ. १ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५, ५ १ ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, १ ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४ ४०, १ अत्र १११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ८८, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११४ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, १, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८ ११ ११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ४१, १ अ. ८, १५, ११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४ ४८, ५, के अ. १ १ ११, ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि के अ. ४४ १, अत्र. ११८ अत्र
 १५ १५ के अ. १ ४ ४ ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, १८, ८ अत्र ४१८ अत्र
 १ १०० १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ १५, १, अत्र. १५, १५, १ अ.
 १८, १८, के अ. १ ५, १ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ ११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ४५, ११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, ५ ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ १, के अ. १, ११
 अत्र. १४८ अत्र. १, १ १ १५, १५, ५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि के अ. ८, १८, ५ अत्र. १५, १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १, ४१ ४
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, ५, ११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, ४ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५ ४५,
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, ११ १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १ ११ अ. अत्र. १११
 सुविनिर्मुक्त सुविनि १८ ८ के अ. १ ११५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ४० १
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ८, १० १४ अत्र १५
 सुविनिर्मुक्त सुविनि ५, ५४, १

वासोपत्ते प्रति ज्ञानीहि ७, ५४, १। ते स ३, ४, १०, १
 वासोपत्ते क्षमया ससहा ७, ५४, ३। ते स ३, ४, १०, १
 वासोपत्ते वा ज्ञानी ८, २६, १६। नि ५, १
 वि शोभनासो १०, २७, १८
 वि ब त्वाशो ऋतज्ञात १, १८९, ६
 विज्ञानो भुरिवा पुत्र ९, ६२, २। साम ८३१
 वि चक्रम वृषिकोमय ७, १००, ४। ते मा २, ४, ३, ५
 वि विद् वृहस्य शोभतो ८, ६, ६। साम १६५२। अथर्व
 २०, १०७, ३
 वि वेदुष्यस्य शिना ७, ७०, ४
 वि ज्ञानाच्छाया। १, ३५, ५। ते मा २, ८, ६, ७
 वि प्रयुषा रघ्या या ६, ६२, ७
 वि ज्ञानी क्षार्यान् १, ५६, ८
 वि विरीत्य वनस्पते ५, ७८, ५
 वेदवृहदिन्द्र इव १०, ८४, ५। अथर्व ४, ३६, ५। नि ६, २२
 वे ज्योतिषा बृहदा माति ५, ०, ९। अथर्व ८, ३, २४
 ते स १, ०, १४, ७, नि ४, १८
 वे तद्युगलज्युगिमारभौ ४ ६५, ०
 वे तत्रते धियो भया अपो ५, ४७, ६
 वे तन्मूर्त्ते मन्वन् ८, १, ४। अथर्व २०, ८५, ४
 वे तिष्ठस्य मरुतो ७ १०४, १८। अथर्व ८, ४, १८
 वे ते वज्रासो अस्त्रिणम् १, ८०, ८
 वे ते विज्वाघातज्वासासो ६, ६, ३, ते स ३, ३, ११, १
 वे तक्षणः सन्तुगौ ऋत्वासा ५ ३४, ६
 वे त्वदापो न पर्वतस्य ६ २४, ६। साम ६८
 वि त्वा ततस्ते सिधुना १, १३१, ३। अथर्व २०, ७०, २। ७५ १
 वि त्वा नरः पुरुषा १, ७० १०
 विद्वेषापूर्व नष्ट ८, ७२, ६
 विद्वेषरी सरमा ३, ३१, ६। वा य ३३, ५९। ते मा
 ०, ५, ८ १०
 विद्वन्मीमन् नरा १ ३७ ४
 विद्या चिन्तु महात्मो १, ४६, ६३
 विद्या दिवो विध्यन्नद्रियुष्ये १, ४५, ६
 विद्या देवा भवानां ८, ४७ ०
 विद्यानासो जगमनो ४ ३४, ०
 विद्वाः वृषिभ्या दिवो ७ ३४, ०। ताव्य मा १ २, ९
 वि दुगा वि द्विपः पुरः १, ४१, ३
 विदुष्टे अरय बीयस १, ६३६ ४। अथर्व २०, ७५, २
 विदुष्टे विश्वा मुचनानि ४ ४०, ७
 विद्वच्छानि चिद्विद्वो ६ ४५, ०

विद्या ते अग्ने प्रेषा १०, ४५, २। वा य १२, १९। ते स
 ४, २, २, १
 विद्या सन्निरयमुत् ८, २२ ८, नि ६, १७
 विद्या दि ते युगा यय ८, ७५ १६। ते स २६, ६१, ४
 विद्या दि त्वा मुचिद्विदि ८ ८? २। साम ७२९
 विद्या दि त्वा धनजय पात्रेषु ३, ४२, ६। अथर्व २०, ७४ ६
 विद्या दि त्वा धनजयमिन्द्र ८, ४५, ६३
 विद्या दि त्वा वृषन्तम १ १०, १०
 विद्या दि यक्षे नद्विष ८, ९२ १८
 विद्या दि रुद्रियाणां ८, २० ३
 विद्या ह्यस्य वीरस्य ८, ० २६
 विद्यामादिमा अथर्वो २, २७, १
 वि दामेपि रजस्तृषु १, १०, ७। अथर्व १३ २, २२
 २०, ४७, १९। नि १०, २३
 विद्युतो ज्योति परि ७, ३३ १०
 विद्युत्सवा अभिघराः ८, ७, २०
 विद्युत्रया मरुत ३, ५४, २३
 विद्युधवा पतन्ती १०, ९५, १०, नि ११ ३६
 विद्युन्महसो नरो ५, ५४, ३
 विद्रो अग्ने वयुनानि १, ७२, ७
 विद्रोसाविद्बुध वृष्येण १, १२०, ०
 वि द्वीपानि पागतन् ८, २०, ४
 वि द्वेषासीनुहि वधेयेका ६, १० ७
 विद्युद्वाण समने १०, ५५, ५। साम ३२५। १७८२।
 अथर्व ९, १०, ९। ते मा ४२० १। नि १४ ६८
 विधेमे ते परमे जन्मधमे २, ९ ३ वा य १७ ७५।
 ते स ४ ६, १, ४
 वि न इन्द्रमृषो जहि १०, १५०, ४। साम १८६८
 अथर्व १, २१, २। वा य ८, ४४। ६८, ७०
 ते स १, ६, १० ४। नि ७ ०
 वि नाः पयाः सुविषाय १, ९० ४
 वि न सइस्य युषो ७, ६२, ३
 वि नो देवासो अद्भुतो ८ २० ९
 वि नो वाजा ऋत्वाक्षः ४, ३७, ७
 वि पयो बाजसावधे ६, ५३, ४
 विपश्चिते पदमाया ९ ८६ ४४। साम १६१५। ते मा
 ३, १० ८, १
 वि पाजसा पृथुना ३, १५ १। वा य १७ ४९। ते स
 ४, १, ५, ६
 वि विप्रोरहिमायस्य ह्यहा ६, २० ७
 वि पृथकारया ६, ५३ ६

विश्वामनी सुमनसः स्वामि ५, ५२, ५
 विश्वमस्या नानाम चक्षते १, ४८ ८
 विश्वमितसयमं सुत १ १६, ८
 विश्व पश्यतो विभृया ८, २०, २६
 विश्व प्रतीची सप्रया ७ ७७, २
 विश्ववेत्सो रविभि १, ६४, १०
 विश्वया धर्मि भुवनाय १०, ८८, १२
 विश्वया इस्वरता ९ ४८, ४; साम ८४०
 विश्वयारसीयधर्मो ४, २८, ४
 विश्वयारो अत्रिति १०, ३६, ३
 विश्वस केतुपुत्रस्य १०, ४५, ६; वा य १२, २३;
 ते स ४, २, २, २
 विश्वस राजा पवते ९, ७६ ४
 विश्वस हि प्रचेतसा ५, ७१, २
 विश्वस हि प्राणन जीवन १, ४८, १०
 विश्वस हि प्रपितो १०, ३७, ५
 विश्वस हि सुहये वृष ऊर्ध्वः २, ३८, २
 विश्वा भद्रस्य दहारातीः ७ १, ७
 विश्वा इत स्वया ह्य २, ७ ३
 विश्वा पूतना अभिमूत्र ८, ९७ १०; साम ३७०; ९३०;
 अयस्य २० ५४, १
 विश्वा ह्र्वांसि जहि ८, ५३ ४
 विश्वा धामानि विश्वचक्ष ९, ८३, ५; साम ८८८
 विश्वानरस्य बरपति ८ ६८ ४; साम ३५४ नि १०, ०१
 विश्वो अर्था विपाक्षितो ८ ६२ ९
 विश्वानि देव सयितकुमिता ५, ८२, ५ वा य ३०, ३,
 ते मा ०, ४, ६ ३; ते भा १०, १०, ०
 विश्वानि द्रवी भुवना १, ९०, ९
 विश्वानि नो दुर्गहा जायवेत् १, ०९ ९ ते मा २, ४, १५;
 ते भा १० ०, १
 विश्वानि भद्रा मरुतो ६, १६६ ९
 विश्वानि विश्वमनसो ८, २४, ७
 विश्वानि शुक्रो नयाणि ४, १६, ६; अथ २०, ७७, ६
 विश्वान्द्रवो भा वः १ ४८, १०
 विश्वान्द्रवाहवाम १, २३ १०
 विश्वान्द्रवो भुवना २, ४०, ५; ते मा ०, ८, १ ४
 विश्वानिर्धीभिभुवनेन ८, ३१, ०
 विश्वामित्रा अरासव ३, ५३, १३
 विश्वा कृपाणि प्रति मुञ्चते ५, ८१, २; वा य १०, ३,
 ते स ४, १, १०, ४; नि १२, १३
 विश्वा कृपाण्यविश्वान् ९, २५, ४

विश्वया रोधांसि प्रवत्स ४, २२, ४
 विश्वावसु सोमगन्धर्वम् १० १३९, ४, ते भा ४, ११ ७
 विश्वावसुरभि तसो १०, १३९, ५; ते भा ४, ११, ७
 विश्वा वसूनि सजयन् ९, २९, ४
 विश्वासां गृह्यसिर्बिनाम् ६ ४८, ८
 विश्वासां स्वा विशां १, १२७, ८
 विश्वा सोम पवमान ९, ४०, ४
 विश्वाहा स्वा सुमनस १० ३७, ७
 विश्वा हि मर्त्यवना ८, ९० १३
 विश्वा हि वो नमस्यानि १० ६३, २
 विश्वाहेतुो अधिवक्ता नो १, १००, १९, १०२, ११
 विश्वे अथ मरुतो विश्वे १०, ३५, १३; वा य १८, ३१,
 ३३, ५२; ते स ४, ७, १२, १
 विश्वे अस्मा इयुषि माहिना ५, ४५, ८
 विश्व चनेदना स्वा ४, ३०, ३
 विश्वे त इन्द्र वीर्यं ८, ६२ ७
 विश्वेता ते सवनेपु ८, १००, ६
 विश्वेता विष्णुाभरत ८, ७७, १० नि ५, ४
 विश्वत्रु रोधना ०, १३, १०
 विश्वेदेते जनिमा ३, ५४, ८
 विश्व देवा अकृपन्त १०, २४, ५
 विश्व देवा अनमस्यन् ६ ९, ५
 विश्व देवा अस्ताकृष ६, ५२, १०; ते स २, ४, १४, १
 विश्व देवा शास्त्रन मा १०, ५२, १ वा मा १, ५, १, ०३
 विश्व देवा शृणुनेमम् ६, ५२, १३; वा य ३३, ५३,
 ते स २, ४ १४, ५ ते मा ०, ८, ६ ५
 विश्व देवा मह भीभि १०, ६५, १४
 विश्व देवा स्वाहाकृति ९ ५, ११
 विश्व देवा नो अया स्वस्व ५ ५१, १३
 विश्वे देवा मम शृण्वन्तु ६, ५२, १४
 विश्वे देवास भा गतर, ४१, १२; ६, ५२ ७; वा य ७, ३४
 विश्व देवासो अथ वृत्त्यानि १०, ११३, ८
 विश्वे देवासो अन्तु १, ३, ८; नि ५ ४
 विश्व देवासो अस्त्रि १, ३ ९
 विश्वेभिः सोम्य १, १४, १०; वा य ३३ १०
 विश्वमित्रो धर्मि १, २६, १०, साम १६१७
 विश्वरुो हि स्वा भुवनेभ्य २, २३, १७
 विश्वे यजत्रा अधि १०, ६३, ११
 विश्व यज्ञो महना मन्द्मना ६, ६७, ५
 विश्वयो व सतां उपवृणमा ६, ६७, ६
 विश्वयो ह्यवराणामनीक १०, २, ६

इत्यस्ये अनीसरो ८, ३३, ११
 इत्यस्ये वृषपाण्या १, २३९, ६
 इत्यस्ये वरुणीना ३, ६२, ६
 इत्यस्ये न त्रिगम्यहो १०, ८३, १५, अथर्व २०, १२६ १५
 इत्यस्ये विवेचि १०, ८६, १३, अथर्व २०, १२६, १३, नि १२, ९
 इत्यस्ये प्रावा इत्या मरुते (०) इत्यस्ये ५, ४०, ३
 इत्यस्ये प्रावा इत्या मरुते (०) इत्या यज्ञो ८, १३, ३२
 इत्यस्ये वज्रान वृषण रणाय ७, २०, ५
 इत्यस्ये वृषणियेव ९, ३४, ३
 इत्यस्ये वज्र इव ते १, १६, ६
 इत्यस्ये वा वृषण अर्धतु ५, ३६, ५
 इत्यस्ये वा वृषण कुवे (०) वायव्य ८, १३, ३३
 इत्यस्ये वा वृषण कुवे (०) वृषणिये ५, ४०, ३
 इत्यस्ये न कुम्हः पतपत् १०, ४३, ८, अथर्व २० १७, ८
 इत्यस्ये पवस्व धारया १, ६५, १०, साम ४६९, ८०३
 इत्यस्ये पुनान आमुव ९, १९, ३, साम १०००
 इत्यस्ये मतीनां पवते ९, ८६, १९, साम ५५९, ८११, अथर्व १८, ४, ५८
 इत्यस्ये मद् इत्ये स्त्रोक उचया ६, २४, १
 इत्यस्ये यज्ञो वृषणः १०, ६६, ६
 इत्यस्ये महे अस्याय पूर्वाः ३, ७, ९
 इत्यस्ये मणोऽवृणीव सोम १, ३२, ३, अथर्व १, ५, ७, ७, ते मा १, ५, ४, २
 इत्यस्ये मित्र्य ते रथ ८, १३, ३१
 इत्यस्ये यूथे वसताः १, ७, ८, साम १६२२, अथर्व २०, ७०, १४
 इत्यस्ये रथा वदते १०, १४६, २, ते मा २, ५, ५, ६
 इत्यस्ये वि ज्ञे जनवन् ९, १०८, १२
 इत्यस्ये वृषणिये वतुरः ४, २२, २
 इत्यस्ये वृष्णे वृद्वे रोदसा १०, ११, १, अथर्व १८, १, १८
 इत्यस्ये वृष्णे रोदसद् ९, ९१, ३
 इत्यस्ये वो अङ्गुर्न किङ्का १०, २४, १०
 इत्यस्ये वोभो अभिक्रमिकद् ९, ९७, १३, साम ८०६
 इत्यस्ये वृषणिये विवो वृषभो ६ ४४, २१, नि ६, १७
 इत्यस्ये सोवा सुनीयु ते ८, ३३, १२
 इत्यस्ये सोम पुमां अति ९, ६४, १, साम ५०४, ७८१, ते स ४, २, ११, ३, ३, १३, ३
 इत्यस्ये इत्ये अजतो ६, ४८, ३
 इत्यस्ये इत्ये आमुना ९, ६५, ४, साम ४८०, ७८४
 इत्यस्ये इत्ये राधसे ५, ३५, ४

इत्ये वृषा परि क्रोधा ९, ७३, १
 इत्ये अति समिप्यते ३, २७, १४, साम १२९, अथर्व २०, १०२, २, ते मा ३, ५, २, २
 इत्ये विद्याया रोवायेव ५, ६८, ५, साम १८६
 इत्ये दिव परि यज ९, ८, ८, साम १६८
 इत्ये दिव वातधार ९, ९६, १४
 इत्ये नो अप दिव्या ९, ९७ ६७
 इत्ये कोस पवत २ १३, ५
 इत्ये वृष्णये वृष्णयदावो ९, ६४, ५, साम ७८०
 इत्ये वसे वृष्णो अरुमर्चा ५, ३, ५, म म २, ३, ६०, ६
 इत्ये शार्पाय सुमस्वाय २, ३४, १
 इत्ये अरुवोपि मृष्यस्य १ ४६ १०
 इत्ये वेद्या हि निज्जतीनां ८, ४४, ४४, साम ३९६, अथर्व २०, ६६, ३
 इत्ये वेद्या हि वेधो अथर्व ६, १६, ३, साम १४७६
 इत्ये वेद्युमुत्रानिवाग्वा ५, ४४, ७
 इत्ये वस्यन्वयोः पथिभी रमिष्ठा ८, १०६, १०
 इत्ये वेद् मासो पतवतो १, २५, ८
 इत्ये वेद् यस्मिणि विद्धान्येवो ६, ५१, २
 इत्ये वेद् वातस्य वर्तनि १ २५, ९
 इत्ये वेद् यो वीनां पद १, २५ ७
 इत्ये वेदियदे मियथामाय १, १४०, ६
 इत्ये वेधा अरुतो अति १, ६९ ३
 इत्ये वेमि र्वा वृषण्यसे ८, ४, ६७
 इत्ये वेधरस्य वृष्यानि ४, ७ ८, नि ६, १७
 इत्ये वेधि होत्रमुत् पौत्र जनानां १०, २, १
 इत्ये वेधि ह्यध्वरीयवामुपवक्ता ४, ९, १
 इत्ये वेपीद्वस्य वृष्य ४, ९, ६
 इत्ये वेयद्वस्य सुत नरोतो ८, २६, ११
 इत्ये वेदवानर विद्वहा १०, ८८ १४
 इत्ये वेदवानर मरुतया नाकम् ३, २, १२, ताव्य मा ७, ७, ६
 इत्ये वेदवानर कपयो यशियामो १०, ८८, १३
 इत्ये वेदवानर तव तरतरपमस्तु १ ९८, ३
 इत्ये वेदवानर तव वानि वतानि ६, ७, ५
 इत्ये वेदवानर तव धामान्या ३, ३, १०
 इत्ये वेदवानर मनसाग्नि ३ २६ १
 इत्ये वेदवानरस्य दसनाभ्यो ३, ३, ११, ते स ८, १, ११, ६
 इत्ये वेदवानरस्य विमिलानि ६, ७ ६, नि ६, ३
 इत्ये वेदवानरस्य सुमनौ स्याम १, ९८, १, वा य २६, ७, ते स १, ५, ११, ३, नि ७, २२

बन्धुबन्धो अग्नि येन १०, ८९, १५
 बन्धोबन्धो अग्निबो ८, ४५, ११
 स न इन्द्राग्नी भवतामवो ७, ३५, १; अथर्व १९, १०, १;
 वा य ३६, ११
 स न इन्द्रो वसुभिर्वेवो ७, ३५, ६; अथर्व १२ १० ६
 स न करत्सर्वते १, ४३, ६
 स नः सत्यस्य पथयो भवन्तु ७ ३५ १०, अथर्व १९, ११, १
 स न सूर्यं ब्रह्मक्षा ७, ३५ ८; अथर्व १९, १०, ८
 स न सोमो भवतु ७, ३५, ७; अथर्व १९, १०, ७
 स नो अग्निर्धोविरातीको ७ ३५ ४; अथर्व १९ १० ४
 स नो अज एकपादेवो ७, ३५, १३; अथर्व १९ ११, ३
 स नो अग्निविभवतु वतेभि ७, ३५, ९; अथर्व १९ १०, ९
 स नो देव सविता त्रायमाण ७ ३५, १०; अथर्व १९ १० १०
 स नो देवा विश्वदेवा भवन्तु ७, ३५, १६; अथर्व १९, ११, २;
 ते आ २, ८, ६, ३
 स नो देवीरहीव्य १०, ९, ४; साम ३३; अथर्व १६, १
 वा य ३६, १२; ते आ १, २, १ १; २, ५ ८, ५।
 ते आ ४, ४२, ४
 स नो द्यावापृथिवी ७, ३५, ५; अथर्व १९, १०, ५
 स नो धावा द्यु चवो ७, ३५, ३; अथर्व १९ १०, ३
 स नो भग शशु न ७, ३५, २; अथर्व १९ १०, २
 स नो भव चक्षसा १०, ३७, १०; ते आ २ ८, ७, ३
 स नो भवन्तु वाजिनो हवेषु ७, ३८, ७; वा य ९, १६,
 ११, १०; ते स १, ७ ८, २; नि १२, ४४
 स नो भव इन्द्र ८, ४८, ४
 स नो मित्रः श बहल १, ९०, ९; अथर्व १९, ९, ६;
 वा य ३६, ९
 समप्रितग्निभिः कार ८ १८ ९, ते आ ३ ७, १०, ५
 समु बु मां मधुबुवा ५, ७४, १
 सवुः पराक्षाद्व बु ३, ५५, ६
 सारस्य विद्वान्कस्य १ ११६, २२
 शालः कुशरावो १, १९१, ३
 सर्वार्थं व पूर्वा ५, ५३, ११
 सर्षो माकृतमुच्छस ५ ५२ ८
 शबणावति सोम इन्द्रः ९, ११३, १
 शवसा क्वति भ्रुतो ८, २४, २; अथर्व १८, १, ३८
 शबिष्ठ न भा भर ६, १९, ६
 शया धुर मलय १०, २८, ९
 शघनाभव्य वा नर १, ८६, ८; साम १-९४
 शक्वतमसीकते वृत्वा १०, ७०, ३
 शक्वापुरोवा ध्युवत्स दत्य १ ११३, १३

शश्वदग्निर्वध्वश्वस्य नयूत् १०, ६९, ११
 शश्वदिन्द्रः पोमुयग्निः १, ३०, १६
 शश्वदि घ सुदानघ ८, ६७, १६
 शश्वस्त हि प्रथेतम ८, ६७, १७
 शश्वन्तो हि शघवो ७, १८, १८
 शाकमना शाको अरुणाः १०, ५५, ६; साम १७८३
 शाचिगो शाचिपूजनां ८ १७, १२; साम ७०६ अथर्व
 २०, ५, ६; नि ३, १०
 शास इत्या मर्षो असि १०, १५०, ६; अथर्व १, २०, ४
 शासद्वृद्धिर्दुहितुर्नव्यङ्गात् ३, ३१, ६; नि ३, ४
 शिक्षा ण इन्द्र राय ८, ९२ ९; साम १६४४
 शिक्षा विभिन्मो अर्षे ८, २, ४१
 शिक्षेयमस्यै त्रिसेय ८, १४, २; साम १८३५; अथर्व
 २०, २७ २
 शिक्षेयमिन्द्र महयते द्विवेविवे ७, ३२, १९; साम १७९७
 अथर्व २० ८२, २
 शिभिन्वाजानां पते १, २९, २; अथर्व २०, ७४, २; ते आ
 २, ४, ४, ८
 शिवः कपोत हृषितो नो १०, १६५, २; अथर्व ६ २७ २
 शिवस्त्वह्वरिहा गहि ५, ५, ९, ते स ३, १, ११, २
 शिवा नः सधया सन्तु ४, १०, ८
 शिशानो वृषभो यथाग्निः ८, ६०, १३
 शिशु अज्ञान हरि ९, १०९, १२; साम १३३४
 शिशु अज्ञानं हयंत ९ ९६ १७; साम ११७५
 शिशु न रवा जेभ्य वर्षयन्ति १०, ४, ३
 शिशुनं जातोऽव चक्रदत् ९, ७४, १
 शीतिके शीतिकावति १० १६, १४, अथर्व १८, ३, ६०,
 ते आ ६, ४, १
 शीर पावकशोचिपम् ८, २०२, ११
 शीर्ष्मःशीर्ष्मो जगत ७, ६६, १५
 शुक्रेषु मे हरिमाण १, ५०, १२ अथर्व १, २२, ४; ते आ
 ३, ७, ६, २२
 शुक्रः पवस्व देवभ्य ९, १०९, ५, साम १२४२
 शुक्रः शुश्रुको उयो न १, ६९, १
 शुक्र ते अय्यद्यत्स्ये ६, ५८ १ साम ७५; ते स
 ४, १, ११, २; ते आ १, २ ४; १०, १; ४, ५, ६;
 नि १२ १७
 शुक्रस्याय गवागिर २, ४१, ३
 शुक्रभिरङ्गे रज भा उत्तम्बा ३, १ १
 शुचि पायक उपयते ९, २४ ७; साम ९६७
 शुचि पावक बभ्रोग्र २, ७, ४; ते स १, ३, १४, ५
 शुचि पावको अजुतो १, १४२, ३

श्रिये क वो षधि तनुषु १, ८८, ३
 श्रिये ज्ञात श्रिय मा १, १८, ४
 श्रिये ते पादा कुव आ ३, २०, ३
 श्रिये ते शुभिरुपसेवमी १०, १०५, १०
 श्रिये पूषधियुक्तैव देवा १, १८४, ३
 श्रिये मयासो भर्तृ १०, ७७, २
 श्रिये सुवशील्यरस्य यास ५, ४४, २
 श्रीयन्तुषु स्थादि १, ३८, १
 श्रीयामुदारो १०, ४१, ५; वा य १२, २० तैस ४, २, २, ३
 श्रुव वो युवहन्तम ८ १३, १६, साम २०८
 श्रुव गायत्र उरुवानस्त्राह १, १२०, ६
 श्रुव मे मित्रावरुणा १, १०२, ६
 श्रुधि धुरकण वक्षिमि १, ८४, १३; साम ५०; वा य
 ३३, १५; तै मा २, ७, १२, ५
 श्रुधी न इन्द्र ह्यवामसि ६, २६, १
 श्रुधी नो भस्मे सद्मे १०, ११, २; ११, १२, १; भयव १८, १, २५
 श्रुधी इव विपिपानस्त्राह ७, २२, ४; साम १७९८
 श्रुधी इव तिरश्चा ८, १५, ४, साम ३४६ ८८३
 श्रुधी इवमिन्द्र मा त्रिषण्यः २, ११, १
 श्रुधी इवमिन्द्र अर १०, १४८, ५
 श्रुधी वां यञ् उषात सजोषा ६, ३८, १
 श्रुधीयानो हि दाशुषे १, ८१, ०
 श्रुष्यमे नवस्य मे ८, २२, १४; साम १०
 श्रुष्या भग्निश्चिप्रभानुः २, १०, ०
 श्रेष्ठ पविष्ठ भारतामे १, ७, १, तै म १, ३ १४, ०
 श्रेष्ठ पविष्ठमतिषि १, ४४, ४
 श्रेष्ठ वाः पेशो भधि षायि द्गव ४, ३६, ७
 श्रेष्ठ नो भय सक्ति १०, ३२, ७
 श्रुष्यो ज्ञातस्य रुद्रा श्रिवांसि ०, ३३, ३
 श्रोष्यामेक उदक गामवाज १ १६१ १०
 श्रुमित्यप्यु इमा न १, ६५, १
 श्रुमित्यो मा दक्षिणत ७, ३३, १
 श्रुते क्वा कृणुते मग १ ७४, ७
 श्रुदंसाद्य चतुर १०, १६४, ६
 श्रुदंसां एको भचात् ३ ५६, ०
 श्रुधर्षो भातिषिम्ब ८, ३८, १७
 श्रुधर्षो महिषाभस्य ८, ४६, २०
 श्रु भागमन्त्रो वो वसुतो १ ३६, १
 म आ नो योनि सद्गु मेहा ७ १७ ४
 म आ वधि मदि न आ य १० ३, ७ नि ४ १८

स आहुतो वि रोषते १०, ११८, ३
 स इयमनेन स विशा २, २६, ३ तै स २, ३, २४, ३
 तै मा २, ८५, ३
 स इक्षेति सुधिन ४, ५०, ८; तै मा २, ४, ६, ८
 स इत्यन्तु स जि जानासोतु ६, १, ३
 स इत्यमोऽन्ययुन सतम्बव ६, २१, ३; नि ५, ६५
 स इत्युदात्तु स्वर्षो ६ ६८, १
 स इत्युपा भुवनेऽवास ४, ५६, ३ तै मा २ ८, ४, ७
 स इत्यग्नि कण्वतम १०, ११५, ५
 स इत्येतेन प्रति पात् ६, ३ ५
 स इहानाय द्भ्याय १० ६१ ०
 स इहास तुवीरक १०, ११२, ३
 स इहोजो यो गृहवे १० ११७ ३
 स इहागना प्रतिज्जपानि ४, ५०, ७
 स इहने नमस्यभिवचस्यते १ ५५, ४
 स इधान उपमो राया २, ० ८
 स इधान वसुक्चि १ ७१ ५ साम १५६२; वा य
 १५, ३६ तै स ४, ४ ४, ५
 स इन्तु राय मुन्तुवस्य १०, १४७, ४
 स इन्मनानि ममिधानि १ ५५ ५
 स इवदन्तोः सनिषडग्निभि १० १०३, ३; साम १८५१
 भयव १९ १३ ४; वा य १७ ३२; तै म ३, ६, ८, १
 स इ रथा न सुरियात् १ ८८, २; साम १८७०
 स इ रथो न प्रति वन्त उखा ६, ३, ६
 स इ रूपा जनयणासु गभ २, ३५ १३
 स इ रूपा न फनमस्य १० ६१, ८
 स इ सत्येभि मग्निभि १०, ६७, ७; भयर्ष २० ११ ७
 तै मा २ ८, ५, १ नि ५ ४
 स इ रूपो वनने भवतीवः ३, २०, ०
 स इ पाहि व ज्ञतोपी ३, १७, ०; तै मा २, १, ८, १
 स इ महो धुनि ० १५ ५
 स इ मृगो भयो १ ६८१, १
 सं य स्तुभो वनवो न १, ३१० ७
 स यज्जनात् क्रतुभि १, १३३, ५
 सं यज्जना सुयनो विधाय ५ ३४, ८
 स यज इन्द्र मय्य ४, ३३, ६
 स यद्विषो यनामहे ५, ७, ३; तै म २, १ ६६
 स यज्जनात् म-सुभिजना ७, १६, ००
 स यज्जनात् ययसात् १० २७, ०
 स यज्जनात् ययिन १, ३० ३
 स यज्जनात् निधनी ७, १३, ५
 स यजिनय पशुधानामो १, १३१, ३

स विन्वते जडोपु प्रजसि ३, २, ११
 स विह्वया पतुनीक ५, ४८, ५
 सङ्गारित्वैर्बेभुमिः ५, ५१, १०
 सङ्गर्वैभिरया नपात ७, ३४ १५
 सङ्गर्विन्नावदग्याम्यां ५, ५१, ९
 सङ्गर्विन्नेभिर्देवेभिः ५, ५१ ८
 सजोषस आदिल्लैमौदय ४, ३४, ८
 सजोषसवा दिवो नरो ६, २, ३
 सजोषा इन्द्र वरुणेन सोम ४, ३४, ७
 सजोषा इन्द्र सगणो ३, ४७, २; वा य ७, ३७, १; तै स
 १, ४, ४२, १; तै आ १०, १, ११
 सजोषा धीरा। पदैरसु १, ६५ २
 स ष खे जग्मुर्गिर इन्द्र ६, ३४, १
 स षोदय पियमर्जाक् १, ९, ५; अथय २०, ७२, ११
 स जग्मुंरायसकभि सुते ५, ४४, ५
 स जग्मुंरायसकभि १०, ९१, १
 सजानाना उप सीद्व १, ७२, ५
 सतः सतः प्रतिमान ३, ३१, ८
 स तच्छुपीपितस्त्वममे ६, ५, ६
 स तुर्वणिर्महो अरेणु १ ५६, ३; ति ६, १४
 स तु वक्ष्याण्यपयेनानामि १०, १, ६
 स तु भुवि शुभ्रा पो ६, ३६, ५
 स तु भुविन्द्र नूतनस्य ६, २१, ८
 स तु नो धमिनियतु ४, १, १०
 स तु पबस्व परि पार्थिव राजा खोत्रे ९, ७२, ८
 स तु पबस्व परि पार्थिव राजो दिव्या च ९, १०७ २४
 स ते जानाति सुमति यविष्ठ ४, ४, ६ तै स १ २ १४, २
 स तेजीयसा मनसा खोत ३, १९, ३; तै स १, ३, १४, ६
 सतो नून कथयः स १०, ५३, १०
 सतो होता न ऋषिय ३, ४१, २; अथय २०, २३, २
 सतो होता मनुष्यदा १, १०५, १४
 सत्य तपुर्वसो यदौ ८, ४५, २७
 सत्य तदिन्द्रा वक्ष्या ८, ५९, ३
 सत्य खेषा अमवन्तो १, ३८ ७
 सत्यमिच्छ खार्त्तो ६, ५३०, ४; तै मा २, ६, ९, १
 सायमिश्वा महेन्द्रि ८, ७४, १५
 सत्यमिश्वा हृषेयसि ८ ३३, १०; साम २६३
 सत्यमिद्वा उ अघिना ५, ७३, ९
 सायमिद्वा उ त य ८, ६२, १२
 सत्यमुपस्य हृदग ९, ११३, ५

सत्यमूनर पया हि चक्रुः ४, ३३, ६
 सत्यामातिप हृणुता १०, ६७, ११, अथय २०, ९१, ११
 सत्या सत्वमिमहवी ७, ७५, ७
 सत्ये गोचमिता मूमि १०, ८५, १; अथय १४, १, १
 सत्या तै भनु कृतयो ४, ३०, २
 सप्रा त्व पुरुदुते ८, १५, ११
 सप्रा मवासस्त्रव ६, ३६ १
 सप्रा यदौ भार्येस्य ४, २१ ७
 सप्रासाह वरेण्य सहोदा ३, ३४, ८; अथय २०, ११, ८
 सप्रासाहो जनभक्षो २, २१, ३
 सप्रा सोमा अभवन् ४, १७, ६
 सप्राइण दाक्षपि ४, १७, ८; साम ३३५
 स प्रितस्वापि सानवि ९, ३७, ४; साम १२२५
 सप्रे ह जावाविपिता नमो ७, ३३, १३
 स त्व विमाय दाक्षुपे ८, ४३ १५
 स त्व वक्षस्याहूको ६, १५, ३
 स त्व न इन्द्र भियसानो अर्कः ५, ३३, २
 स त्व न इन्द्र वात्रेभिः ८, १६, १२, अथय २०, ४६, ३
 स त्व न इन्द्र सूर्य सो अप्सु १, १०४, ६
 स त्व न इन्द्राकवाभिः ६ ३३, ४
 स त्व न ऊर्जा पते ८, २३, १२
 स त्व नमित्र वज्रइस्य ४५णु ६, ४६ २; साम ८१०; अथय
 २०, ९८, २; वा य २७, ३८
 स त्व नो अज्ञेयवतो ४, १, ५; वा य २१, ४, १; य
 २, ५, १२, ३
 स त्व नो अर्धधिदाया ६, १२, ६
 स त्व नो वेध मनसा ८, २६, २५
 स त्व नो रायः शिवादि ३, १६, ३
 स त्वममे प्रतीकेन १०, ११८, ८; तै स २, ५, १२, ५
 स त्वमम विभावसु ८, ४३, ३२
 स त्वममे सौभगावस्य १, ९४, १६
 स त्वममवप द्विपो ८, ११, ३
 सत्या मरिपो गविषो बुव ४, ४०, २
 स त्वामदक् ह्या मदाः १ ८० २
 स दशैतधीरतिथि १०, ९१, २
 सदसस्पतिमजुत १, १८, ६; साम १७१; वा य ३२, १३;
 तै आ १०, १, ४
 सदस्य मदे सदस्य ६, २७, २
 सदा कवी सुमतिमाश्के १, ११७, २३
 सदागुणो यजतो विद्विपो ५, ४४, १२
 सदाभि रण्यो यवमेव १०, ११, ५; अथय १८, १, २२

स नो ऋष बसुधये ९, ४४, ६
 स नो अर्यं पवित्र भा ९, ६४, १२
 स नो अर्षोभि ह्य ९, ४५, २
 स नो उषीर्वीचि पूर्य ९, ३६, ३
 स नो वृशाशासाश्च १, २७, ३, साम १६३६
 स नो ह्य वेवताते ९, ९६, ३
 स नो वेवभिः पवमान ९, ९३, ४
 स नो भीठी बरिष्ठया १, २५, ३
 स नो नव्येभिर्युषकर्मन् ६, १३०, ६०
 स नो निपुत्रिः पुत्रहृत् ६, २०, ६१; अथय २०, ३६, ६६
 स नो निपुत्रिरा पुत्र ६, २५, २६
 स नो नृणां नृत्वमो १, ७७, ४
 स नो नेदिष्ठ वृत्तान १, ६२७, १२
 स नो बोधि पुरपृथा सुगेप्य ६, २६, १२
 स नो बोधि पुरोळारा ६, २३, ७
 स नो बोधि धुभी ह्य ५, २४, ३; वा य ३, २६
 स नो बोधि सहास्य २, २, १६
 स नो भगाय चापये पूजा ९, ६१, ९१, साम १०८३
 स नो भगाय चापये विप्रवीरः ९, ४४, ५
 स नो सदात्तां पत् ९, ४४, ५
 स नो सद्भामिरार्ये ६, १६, २; साम १४७५
 स नो महर्षो अनिमानो १, २७, ६१; साम १६६४
 स नो मित्रमहस्व ८, ४४, १४, साम १७६३
 स नो युवेन्द्रो जोहृत् २, २०, ३
 स नो सार्धासा नरे ७, ६५, १६
 स नो रेवरासमिधान २, २, ६
 स नो वस्व उप मासि ८, ७६, ९
 स नो बाजाय ध्रुवस ह्य व ६, १७, १४
 स नो बाजेवविता पुरुत्र ८, ४६, १३
 स नो विभावा चक्षणिनव ६, ३, ०
 स नो विश्वा द्विभो यस्तो ९, ५७, ४; साम १७६४
 स नो विश्वान्या भर सुदितानि ८, ९३, २९
 स नो विश्वाहा सुहृत् ६, २५, १२
 स नो विश्वेभिर्युषभिः ८, ७१, ३
 स नो ह्यपसु चर १, ७, ६; साम १६२६; अथयं
 २०, ७०, १२; नि ६, १६
 स नो ह्यपससमिष्ठया ८, ९२, १५
 स नो हृदि दिवस्पति २, ६, ५
 स नो वेवो अमास्य ७, १५, ३; साम १३८१
 स नो ह्रीनां पत् ९, १०५, ५; साम १६१२
 स नो ह्यं भासिच ८, ५४, ७

स ते पर्यासि समु १, ९६, ६८, वा य १२, ११३; तैम
 ४, २, ७, ४
 स श्री पवित्रा विततानि ९, ९७, १५
 स वृक्षण मनमा जापत् ९, ४८, ५
 स वृषे शोभन तृवा ९, २५, ३, साम ९२०
 स न निग्रीहि सुरिजो ८, ४, १६
 स तु वोचावहो पुन १, २५, १७
 स नो राया वृकना विश्वपेश १, ४८, १६
 स पत्यत उमयानुष्णमयो ६, २५, ६
 स प्रप्रथाना अभि पद्य ७, ३९, २; तै मा २, ८, ७, ७
 स पयवो भरमाना अभिमु ७, २, ४
 स पयवो य प्रियो विश्व ६, १, ६; तै मा ३, ६, ६०, ३
 स पर्वतो न धरुणपत्रयुन १, १२, ०
 स पवस्व धनजय ९, ४६, ५
 स पवस्व मदाय क ९, ४५, १
 स पवस्व मदिन्तम ९, ५०, ५; साम १००९
 स पवस्व य अभियेन्द्र ९, ३१, २०; साम ४९४
 स पवस्व विचर्यण ९, ४१, ५; साम ८९६
 स पवस्व सहमान ९, ११०, १०
 स पवित्र विचक्षणो ९, ३७, २; साम १०९०
 स विश्वाण्यायुधानि १०, ८, ८
 स पुनान उप सूरे न ९, ९७, ३८, साम १३५८
 स पुनानो मदिन्तम ९, ९९, ६
 स पूर्व्या निविदा १, ९६, ०
 स पूर्व्या पवत् ९, ७७, ०
 स पूर्व्या महानां ८, ६३, १, साम ३५५
 स पूर्व्या वसुविज्जायमाना ९, ९६, १०
 सप्त क्षरन्ति विश्वे १०, ६३, ५; अथय ७, १७, २
 सप्त र्वा हरितो रथ १, ५०, ८; अथय १३, २, २३; २०, ४७, २०; तै स २, ४, ६४, ४
 सप्त द्वितो नानासूवाः ९, ११४, ३, तै अ ६, ७, ४
 सप्त धामानि परियन् १०, १२०, ३
 सप्तभिः पुत्रैरदिति १०, ७२, २; तै मा १, २३, ३
 सप्त मर्गदाः कवय १०, ५, ३; अथय ५, १, ६; नि ६, २७
 सप्त मे मह शाकिन ५, ५२, १७
 सप्त पुत्रंति रथमकचक्र १, १६४, २; अथय ९, २, ०, १३, २; १८; तै मा ३, ११, ८; नि ४, २७
 सप्त पीतासो भभात् १०, २७, १५
 सप्त स्वमागो अभि मातरः ९, ८६, ३६
 सप्त स्वमूरुषोर्वायसान १०, ५, ५; नि ५, १
 सप्त होतारश्चामिदीकते ८, ६०, १६

समावर्ति विद्यितो २, ३८, ६
 स माहिन इन्द्रो अर्णा २, १९, ३
 समिसमधमभवत् ८, १८, १४
 समिषाम्बुद्रहास्त्रिवद् ८, ७७, ३
 समिस्तमिभुनना ३, ४, १
 समिदमसि समिधा गिरा ६, १५, ७; साम १५६७
 समिद्विद्विस्तमिष्यसे १०, १५०, १
 समिद्वस्य प्रमहसो ५, २८, ४
 समिद्वस्य अयमाण ३, ८, २ तै मा ३, ६, १, १
 समिद्वामिर्वनवरालीर्ण ५, ३७, २
 समिद्वे असौ सुव इन्द्र ६, ४०, ३
 समिद्वेष्वभिष्वानजाना १, १०८, ४
 समिद्वो अग्र भा वद् १, १४२, १
 समिद्वो अग्र आहूत देवान् ५, २८, ५ तै स २, ५, ८, ६; तै मा ३, ५, २, ३
 समिद्वो अग्निर्विधि ५, २८, १
 समिद्वो अग्निर्विहित पृथिव्यां २, ३, १
 समिद्वो अग्र मनुषो दुरोगे १०, ११०, १ अथर्व ५, १२, १, वा य २९, २५ तै मा ३, ६, ३, १ नि ८, ५
 समिद्वो अग्र राजसि १, १८८, १
 समिद्वो विश्वरसतिः ९, ५, १
 समिधाधि बुवस्वत् ८, ४४, १; वा य ३, १ १२, ३०; तै स ४, २, ३, १ तै मा १, २, १, ९
 समिधा जातवेदसे ७, १४, १
 समिधाने उ सन्ध ८, ४४, ९
 समिधानः सहस्रजिव ५, २६, ६
 समिधा यत् आहुति निशित ६, २, ५
 समिधा यो निशिषी वानात् ८, १९, १४
 समिष्यमान प्रथमानु ३, १७, १; तै मा १, २, १, १०
 समिष्यमानो अक्षरोऽग्निः ३, २७, ४; तै मा ३, ५, २, ३
 समिष्यमानो अस्तस्य ५, २८, २
 समिन्द्र गर्ब्वं १, २२, ५; अथर्व २०, ७४, ५
 समिन्द्र यो ममसा नेषिगो ५, ४२, ४; अथर्व ७, ९७, २; वा य ८, १५; तै स १, ४, ४४, १, तै मा २, ८, ८, ६
 समिन्द्र राया समिधा १, ५३, ५; अथर्व २० २१, ५
 समिन्द्रेणोत् वायुना ९, ६१, ८; साम १६७८
 समिन्द्रेय गामनद्व्याह १०, ५९, १०
 समिन्द्रो गा अचयत् ४, १७, ११
 समिन्द्रो रायो बृहती ८, ५२, १०; साम १७३२
 समी रेनसो अस्वरत् ८, ९७, ११; साम ९३२; अथर्व २० ५४ २

समीचीना अनूपत ९, ३९, ६, साम ९०३
 समीचीनात् आसते ९, १०, ७; साम ११२५
 समीचीने अभि रमना यद्गो ९, १०२, ७
 समी पणेरजति ५, ३४, ७
 समी रथ न भुरिजो ९, ७१, ५
 समी यत्स न मावृभिः ९, १०४, २; साम ११५८
 समी सखायो अस्वरत् ९, ४५, ५
 समु खे महतीरप ८, ७, २२
 समु त्वा धीभिरस्वरत् ९, ६६, ८
 समुद्र सिन्धू रजो १०, ६६, ११
 समुद्रज्येष्ठा सखिलस्य ७, ४९, १
 समुद्रमासामव वरुषे अग्नि ५, ४४, ९
 समुद्रादूर्णवाद्यि १०, १९०, २; तै भा १०, १, १४
 समुद्रावूर्मिसुदियति १०, १२३, २
 समुद्रावूर्मिर्मूर्मा ४, ५८, १; वा य १७, ८९; तै भा १०, १०, २
 समुद्रिया अस्तरसो ९, ७८, ३
 समुद्रे अन्तः वायव ८, १००, ९
 समुद्रेण सिन्धवो ३, ३६, ७
 समुद्रे र्वा वृमणा १०, ४५, ३; वा य १२, २०; तै स ४, २, २, १
 समुद्रो अप्तु मास्ये ९, २, ५, साम १०४१
 समु पूष्णा गमेमहि ६, ५४, २
 समु प्र यन्ति धीतयाः १०, २५, ४
 समु मिया अनूपव २, १०१, ८, साम ८१९
 समु मियो मृत्पते ९, ९७, ३; साम १४०१
 समु वा यश् महयश्मोमि ७, ६१, ६
 समु यो यश् महयश्मोभिः ७, ४२, ३
 स मृत्पते सुकर्मभि ९, ९९, ७
 स मृत्पमानो दधामि ९, ७०, ४
 समेनमहुवा इमा ९, ३४, ६
 स मे व पुंसिष्ठयदधिगोर्वः ६, ४२, ५
 समोरे वा य आसत १, ८, ६; अथर्व २०, ७१, २
 समी शिद्वस्यो १०, ११७, ९
 स परयमाना अमवृक्षमि ३, ३१, १०
 स पूषन्वितरि १, ४२, १
 स पूषन्विदुषा नय ६, ५४, १
 स मेरेते अनु वातस्य १०, १६८, २
 स भानुना यथे सूर्यस्य ५, ३७, १; मि ५, ७
 सं मूया भन्वा ७, ८३, ३

स वायुमित्रमश्विना १ ७ ७, साम ११३४
 स शबदान इह पादि ३, ५१, ८
 सव्यामनु विद्याय वाचसे ८, ४ ८, साम १६०६
 स श्रावण शबदानेभि १० ११, १
 स श्रावणो नहुयो १, १२२, १०
 स शुभमी कुरुवात्वा ६, १८, ७
 स शेकुपनधि भा युज्जनाम् १, ५४, ११, ते मा २६९, १
 स धृषि यः सा वृजनासु १, १२९, ०
 स शिवानख्यवन् ६, ६, २, ते स १, ३, १४, ४
 स सतिवो विष्टर १, १४०, ७
 स सत्यतिः शयसा इन्ति ६, १३, ३
 स सव्यसत्यमहते ६, ३१ ५
 स सद्य परि णीयते ४, ९, ३
 ससम्पु त्या भरावथा १ २९, ४, अथर्व २०, ७४, ४
 स संनय स विनयः २, २४, ९
 स सध धीतिभिर्हितो ९, ९, ४
 स समुद्रो अपीष्यः ८ ४१, ८
 स सर्गेण सवसा लको ६, ३२ ५
 ससर्परीरमरत् ३ ५३, १६
 ससर्परीरमर्ति ३, ५३, १५
 स सव्येन पमति प्रावतः १, १००, ९
 ससव्य बहियुया ४, ७, ७
 ससालास्यो बत स्यं ससान ३ ३४, ९, अथर्व २०, ११, ९
 स सुकृतः पुरोहितो १, ५०८, ४
 स सुकृतभूतधिदस्तु ७, ८५, ४
 स सुम्भुयो वि दुराः पणीनी ७, ९, २
 स सुम्भु रगिता य सुम्भु ८ ९६, १९
 स सुव पीतये वृषा ९ ३७, १, साम १२९२
 स सुम्भव इन्द्र स्यं २, १९ ५
 स सुम्भे यो वसुनां ९, १०८, १३, साम ५८०, १०९६
 स सुवृषा स ऋषभा गणेन ४, ५०, ५, अथर्व २०, ८८, ५;
 ते स १, ३, १४, ४
 स सुवृषा स स्तुभा १ ६२ ४
 स सुयुभिर्न हरेभिश्चम्या १, १०० ५
 स सुनुमीगता सुचि ९, ९ ३, साम ९३४
 स स्यं पयुरू वराति १० ८९, २
 स स्यं प्रति पुरो न उद्गाः ७, ६२, २
 स स्यंस्व रश्मिभि परि ष्वत ९, ८६, ३२
 स स्यंवांसमिष धमा ३, ९, ५
 स सोम धामिश्चवमः ६ १९ ४
 सस्तु मावा सस्तु विता ७, ५५ ५, अथर्व ४, ५, ४

स स्योम्य स हव्य ८, १४, ८
 स स्यावाना यवयसि ८, ३७, ४
 स स्रिमित्रिन्द्राणे १०, १३९ ६; ते भा ४, ११, ८;
 मि ५, १
 स स्या कृणोति केणुपा ५, ७, ४
 सस्वभिक्षि तन्न ७ ५९, ७
 सस्वस्विदि सस्तुतिस्त्रये ७, ६०, १०
 सस्वस्तु पुण्ड्रन क्षियन्त ३ ३०, ८, वा य १८, ६९;
 मि ६ १
 सस्व वामेन न उयो १, ४८, १
 स हव्यवाक्यमस्यः ३, ११, १; वा य २०, ६६; ते स
 ४, १ ११, ४
 स ह ध्रुव इन्द्रो नाम २, ००, ६
 सस्वलोमाः सस्वच्छन्दस १०, १३०, ७; वा य ३४, ४९
 सस्व च्चवनीनाम् ४, ३२, १७
 सस्व माकमर्षत १ ८०, ९
 सस्वच्छपीयाः शतधारे ९, ८०, ४
 सस्वच्छपीया कथयो १०, १५४, ५; अथर्व १८, ० १८
 सस्वच्छवा ग्रामणीः १०, ६०, ११
 सस्वच्छवा पञ्चदशानि १०, ११४, ८; ये भा १, १६
 सस्वच्छवा युज्ज ९, १०८, ८; साम १३९५
 सस्वच्छवा पवते समुद्रो ९, १०१, ६; साम ८७४;
 अथर्व २० १३७, ६
 सस्वच्छवारेऽन वा अयजनः ९, ७४, ६
 सस्वच्छवारेऽन ते स ९, ७३, ४; अथर्व ५, ६, ३
 सस्वच्छवारे विवते पवित्र ९ ७३ ७
 सस्व च्च हस्त्रोवयो १, १६७ १
 सस्वच्छवाजमभिमामिपि हम् १०, १०४, ७
 सस्वच्छवायी पुरुष १० ९०, १ साम ६१७, अथर्व
 १९ ६, १ वा य ३१, १; ते भा ३, १०, १
 सस्वच्छवायो वृष्णो य ७, ५५ ७; अथर्व ४, ५, १
 सस्वच्छवामाग्निर्वेति ५, ३४ ९
 सस्वच्छाक्षेण शतधारेन १०, १६१ ३; अथर्व ३, ११, ३;
 २०, ९६, ८
 सस्वच्छाक्षो विधर्मिः १, ७९, १२
 सस्वच्छा ते सता वय ४, ३२, १८
 सस्वच्छमेव सपदे यवीयुषा ८, ४, ६
 सस्वच्छं वृत्तीनां ८ ६५ ११
 सस्वच्छोतिः शतधारे ९ ६२, १४
 सस्वच्छ मन्वो अभिमामि १०, ८४ ३; अथर्व ४, ३१, ३
 सस्वच्छा शशु तानिः ३, ४९, ३

मीमांसास्युक्ति करवो १०, १०१, ४; अथवा ३, १७ १।
 या य १०, ६७, ते स ४२, ५, ५।
 बुद्ध्याय सुकरो ४, ०, १७, अथर्व १८, ३, २०
 बुद्धिबुद्ध सप्तमसि १०, ८०, ०० अथर्व १४ १, ५१;
 ति १२, ८
 बुद्ध्यायुगानिः स्वर्वा ३, ५४, ६२
 बुद्धेरिया सुगायुया १, ९७, २: नभय ४ ३३, ०। ते आ
 ६, ११, १
 बुद्धय युयुजे सिन्धुः १०, ७५, ०
 बुगाः पन्था अनुधराः १, ४१, ४
 बुगाय नो बाजी स्तन्वय युतः १, २२०, २२: वा य २५, ४२;
 ते स ४, ६, ९, ४
 बुगसे भमे सनबिचो ७, ४२, २
 बुगससामुहिरपय १, १२५, २, ति ५, १०
 बुगोव वे सुपथा पयवे ६, ६४, ४
 बुगो हि वो अर्थमन् २, २७ ६
 बुग्भोविषाः सुयं वक्षयित् ६ ५०, २
 बुव इरच निमित्त इन्द्र ६ २३, १
 बुव इन्द्रो पवित्र भा ९, ९९, ८
 बुव इन्द्राय वायवे ९ ३४, २
 बुव इन्द्राय विष्णवे ९, ६३, ३
 बुव पति पवित्र भा ९, ३९, ३; साम ९०१
 बुव सोमो अनुवादिन्द्र ६, ४१ ४
 बुवपात्र सुवा इमे १, ५, ५, अथर्व २०, ६९, ३
 बुवमनो यज्ञमानस्य सत ५, ४४, १३
 सुवा अनु स्वमारजो ९, ६३ ६
 सुवा इन्द्राय वज्रिणे ९, ६३, ६।
 सुवा इन्द्राय वायवे चन्द्राय ९, ३३, ३; साम ७२६
 सुवा इन्द्राय वायवे सोमाम्ना ५, ५१, ७
 सुवाभन्वस्त्वा वय ८, ६५ ६
 सुवातो मधुमत्समाः ९, २०१, ४; साम ५४७ ८७०।
 अथर्व २०, ६३७, ४
 सुवे अथर्वे अधि वाय १०, ९४ ४४
 सुवेसुवे शोक्ते १, ९ १०; अथर्व २० ७१, १३
 सुवामाण सुधिर्वा घां १० ३३, १० अथर्व ७, ३, ३; वा य
 २१, ६ ते स १, ५, ६६, ५।
 सुवसो वसे ऋतुना १०, ९१, ३
 सुवासे वला वसु विभ्रता १, ०७, ३
 सुवेव मन्हासति ५, ५३, ६।
 सुवेवा स्व काववायुना ८, ५० ४

सुवेवो भय प्रपेद १०, ९५, १४; ग मा ११, ५, १८।
 ति ७, ३
 सुवेवो भसि पक्ष ८, ६९, १०. अथर्व २०, ९० ०
 ति ५, २७
 सुनिमथा निमपित ३, २९, १२
 सुनीतिनिर्नयनि प्रापसे २, २३, ४
 सुनीधो वा स मत्तो ८, ४६, ४; साम २०६
 सुनोता मधुमन्तम सोम ९, ३० ६
 सुनोता सोमपामे सोम ७, ३०, ८; साम २०५; नभय
 ६, २, ३
 सुनवतिष्ठ सोम रधिरातो १०, ७६, ७
 सुपयं हृथा नक्षमसि १०, २८, १०
 सुपयं पक्षे मृगो ३ ७५, ११ वा य २९, ४८; ते स
 ४, ६, ६, ४; ति २, ५; ९ १९
 सुपयं विमाः कवयो १०, ११४, ५
 सुपर्णा प्त भासते १, १०५, ११
 सुपर्णा वाचमक्रुणोप १०, ९४ ५; अथर्व ६, ४६, ३
 सुपर्णस सुव रथ १, ४९, २
 सुपर्णस माव स्वमन्वस्त्वे ५, ३०, १३
 सुपवीके वयोवृथा ५, ५, ६
 सुमबाधन तव धीर २, १३, ११
 सुमवर्णा सुवीर्य ८, २०, १८
 सुमवीरस्तु म भयः ७, ६३, ५, साम १३५०
 सुपाभ्याः प्राशुपाक ४ २५, ६
 सुपेय सुयवतो १, १९०, ६
 सुभक्षण वेवमन्त १०, ४७ ३; ते आ २, ५ ३ ६
 सुभगः म प्रवजयवो १, ८६, ७
 सुभग स व त्वित्यु ८ १०, १५
 सुभगावो द्वा कृणुत १० ७८, ८
 सुमस्तास्तीरिय वपु १०, ८५, ३३ अथर्व १४, ० २८
 सुपुतिभरवोः सुवृत्ता ३, ५८, ३
 सुपुत्रहस्ति मति ३, ५८, २
 सुरार्थो भातिशिवे ८, ६८, ६६
 सुरवमे हि सुपेशामि १, १८८, ६
 सुरपङ्कसुसुतेवे १, ४ १; साम १६०, १०८७ अथर्व
 २०, ५७, १; वृत्, १
 सुविज्ञान चिकित्से ७, १०४, १३; अथर्व ८ ४, ६०
 सुवित्तम मनामदेऽति ९, ४१, १; साम ८९३
 सुविद्युत सुनिरय १, १०, ७
 सुवीर रयिमा भर ६, १६, २९
 सुवीरस्त जमिता मन्वत ४, १७, ४

स्वादिहत्या मरिहत्या ९, १, १; साम ४६८, ६८९; पा य
 २६, २५; नि ११, ३
 स्वादु पयस्व विधवाय ९, ८५, ६
 स्वादुपयसाः पितरो ययो ६, ७५, ९; वा य २९, ४६;
 ते स ४, ६, ५, ३
 स्वादुरिहत्याय मयुर्मां ४, ४७, १; अथर्व १८, १, ४८
 स्वादुष्टे अस्तु समुद्र ८, १७ ६; अथर्व २० ४, ३
 स्वादो पितो मधो पितो १ १८७, २
 स्वादोरभाक्षि वषस ८, ४८, १
 स्वादोरिह्या विपुत्रयो १, ८४, १०; साम ४०९; १००५;
 अथर्व २०, १०९, १
 स्वाधो दिव आ सप्त १, ७२, ८, ते मा २, ५, ८, १०
 स्वाधो वि दुरो देवयन्तो ७, २, ५
 स्वाधुष स्वबल मुनीय १०, ४७, २
 स्वाधुषः पवते देव इन्द्रो ९ ८७, २; साम ६७८
 स्वाधुषः सोतृभिः पूषमानो ९, ९६, १६
 स्वाधुषस्य ते सत्वा ९, ३१, ६
 स्वाधुषास इभिमणा ७ ५६, ११
 स्वाधुदेवस्वायत्त ययी १०, १२, ३; अथर्व १८, १, ३२
 स्वाहा कृतस्य सुभते ८, ३५, २४
 स्वाहा कृताभ्या गङ्गुप १, १४२, १३
 स्वाहाप्रये बरुणाय ५, ५, ११
 स्वाहा पञ्च कृजोत्तने १, १२, १२
 स्वध्मा यज्ञविति १, १२१, ७
 इत सुधिपद्मस्तु ४, ४०, ५; वा य १०, २४, १२; १४;
 ते स १, ८, १५, २; ४, २, १, ५, ते आ
 १०, १०, २
 इसा इव कृशुष श्लोक ३, ५३, १०
 इसा इव अंगिधो ३, ८ ९
 इसाविष पतयो ८, ३५, ८
 इसासो वे वां मधुमन्तो ४, ४५, ४
 इत्सेरिष सस्त्रिभिः १०, ६७, ३; अथर्व २०, ९१, ३;
 ते स ३, ४ ११, ३
 इत व ससुभ्यतव च ८ ३५, १२
 इत सूत्र सुबानव १, २३, ९
 इतो ब्रह्माभ्यायां ६, ६०, ६; साम ८५५
 इत्याय देवा असुराम्बवाय १०, १५७, ४; अथर्व २०, ६३, २
 इत्तानैर्न इति स्वहा १, १६१, ५
 इन्ता बृह वसिष्ठेन्द्रः ८, २, ३२
 इन्ता बृहमिन्द्रः ७, २०, २

इन्ताह पृथिवीमिमां १०, ११९ ९; नि १, ४
 इन्तो जु किमाससे ८, ८०, ५
 इये जाये मनसा १० ९५, १ ग मा ११, २, १, ६
 इये द्या यूपमिद् २, २९, ४
 इये नरो महतो सूक्ष्मा ५ ५७ ८; १८, ८
 इयो न विद्वो अमुनि ५, ४६, १
 इरयो पूषकेवतो ८ ४३, ४
 इरि दि योनिमभि २० ९६, २; अथर्व २० ३०, ०
 इरिः सूत्रन पश्याम् ९ ९५, २
 इरित्त्वा वर्चसा सुयंस १०, ११२, ३
 इरि सूत्रम्वरुणो न २, ७२, १
 इरिहमाशरईरि १०, ९६, ८; अथर्व २०, ३१ ३
 इरी जु क रथ इन्द्रस्य २, १८ ३
 इरी जु न इन्द्र पाजयन्ता २ ११, ७
 इरो म्वस्य पा यने १०, २३, २
 इरी मस्य सुयुजा विजता १०, १०५ ०
 इयंनुपसमर्चयाः ३ ४४, २
 इयं च सत्तारं ८, २६, १०; अथर्व २०, १४, ४; ६, ४
 इय पयामसुरो १०, ७४ २
 इय त इन्द्र महिमा ७ २८, २
 इयन्त उ त्या हस्य ७, ३०, २
 इविर्हविष्मो महि ९, ८३ ५
 इविषा आरो अपो १, ४६, ४, नि ५, २४
 इविष्कृशुषमसा गमत् ८, ७२, १
 इविष्पान्तमजर १०, ८८, १; नि ७, २५
 इवीमभिर्हवते यो हविर्भिः २, ३३, ५
 इवे स्वा स्र उदिते ८, १३, १३
 इयवाळमिजराः ५, ४, १; ते सं ३, ४, १६, १
 इरकाशद्विपुत्रस्ययो १, २३, १२
 इयसुतेभिरग्निभिः ९, ११, ५; साम १४४५
 इत्ताभ्यां द्याशाकाभ्यां १०, १३७, ७; अथर्व ४, १३, ७
 इत्ये दधानो मृग्या १, ६७, ३
 इत्येवैव प्रहा १०, १०९, ३; अथर्व ५, १७, ३
 इत्येव सक्तिमति २ ३९, ७
 इतिश्रवेव पतयो बनेरुप ८, ३५, ७
 इत्कृशुषवली वसुपत्नी १, १६४, २७; अथर्व ७, ७३, ८;
 ९, १०, ५; नि ११, ४५
 इतो न सस्त्रिभि ९, ७०, १०
 इतोना नो अथर्व २०, ३० ११, नि ६, २२
 इत्त्वमिह स्रामुषय पवमान ९, ६७, ९
 इत्त्वमिह स्रामुषयः स्वरासो ९, ६५, १; साम ९०४

स्वादिहया मदिहया १, १, १, साम ४३८, ६८२; पा य
 १६, २५; नि ११, ३
 स्वातुः पवस्व दिध्याय १, ८५, ६
 स्वातुपवसः पितो वयो ६, ७५, १; वा य २९, ४६;
 ते स ४, ६, ६, ३
 स्वातुदिहयाय मधुमो ६, ४७, १; अथर्व १८, १, ४८
 स्वातुहे वसु संसुदे ८, १७ ६; अथर्व २० ४, ३
 स्वातो पितो मधो पितो १ १८७, २
 स्वातोमक्षि वयस ८, ४८, १
 स्वातोदिधा विवृणोते १, ८४, १०; साम ४०९, १००५;
 अथर्व २०, १०९, १
 स्वातो दिव आ सप्त १, ७२ ८; ते मा २, ५, ८, १०
 स्वातो नि दुरो देवयन्तो ७, २, ५
 स्वातुप स्ववस सुनीध १०, ४७, २
 स्वातुपा पवते देव इन्दुः १ ८७, २; साम ६७८
 स्वातुपा सोमिः पूयमानो १, १९, १६
 स्वातुपस ते सतो १, ३१, ६
 स्वातुपास इधिमला ७, ५६, ११
 स्वातुदेवतायुव यसी १०, १२, ३; अथर्व १८, १, ३३
 स्वाहा कृतस्व मृम्यते ८, ३५, २४
 स्वाहा कृताभ्या गक्षुप १, १४२, १३
 स्वाहाप्रये वरुणाय ५, ५, ११
 स्वाहा यज्ञ कृणोतने १, १३, १२
 स्वाध्या यद्वनधिति १, १२१, ७
 स्वासः छविपद्मसु ४, ४०, ५; वा य १०, २४; १२; १४;
 ते स १, ८, १५, २; ४, २, १, ५, ते आ
 १०, १०, २
 स्वास इय कृणुप शोक ३, ५३, १०
 स्वास इय अंगिशां ६, ८, ९
 स्वासविष पवयो ८, ३५, ८
 स्वासो वे वा मधुमन्तो ४, ४५, ४
 स्वासेरिष सक्तिभिः १०, ६७, ३; अथर्व २०, १११, ३;
 ते सं ३, ४, ११, ३
 स्वास च शत्रुम्यतव च ८ ३५, १२
 स्वास वृत्र सुदानव १, २३, ९
 स्वातो वृत्राव्यायां ६, ६०, ६; साम ८५५
 स्वायाव देवा असुराम्यथाय १०, १५७, ४; अथर्व १०, ६३, २
 स्वामिर्वा इति स्वाहा १, १६१, ५
 स्वता वृत्र दक्षिणेन्द्रा ८, २, ३२
 स्वता वृत्रमिन्द्रा ७, २०, २

स्वताह पृथिवीमिमां १० ११९ १० नि १, ४
 स्वतो नु किमाससे ८, ८०, ५
 स्वये जाये मनसा १० १५, १ ना मा ११, ५, १, ६
 स्वये द्या घृयमिद २, २९, ४
 स्वये नरो महतो सूळता ५ ५७, ८; १८, ८
 स्वयो न विद्वो अयुजि ५, ४६, १
 स्वयो भूमकेतवो ८, ४३, ४
 स्वर्हि हि योनिमभि १०, १९, २; अथर्व २०, ३०, २
 स्वर्हिः सूत्रनः पचवाम् १ १५ २
 स्वर्हित्वा यर्चसा सूर्यस्य १०, ११२, ३
 स्वर्हि सूजम्बुदपो न २, ७२, १
 स्वर्हिमशादहर्हि १०, १६, ८; अथर्व २०, ३२, ३
 स्वरी जु क रथ इन्द्रस्य २, १८ ३
 स्वरी जु त इन्द्र वाजयन्ता २ ११, ७
 स्वरी म्वस्य या घने १०, २३, २
 स्वरी यस्य सुयुजा विव्रता १०, १०५, २
 स्वर्यम्बुपसमर्चयः ३ ४४, २
 स्वर्यश् सत्यर्षि ८, २६, १०; अथर्व २०, १४, ४; ६०, ४
 स्वय प्रपामसुरो १०, ७४, २
 स्वय त इन्द्र महिमा ७ २८, २
 स्वयन्त उ त्वा इहय ७, ३०, २
 स्वर्हिर्विधिमो महि १, ८३ ५
 स्वर्षिया जातो अपो १, ४६, ४, नि ५, २४
 स्वर्षिष्णुष्वमा गमत् ८, ७२, ६
 स्वर्षिष्णुष्वमवर १०, ८८, १; नि ७, २५
 स्वर्षीमभिर्हवते यो हविभि २, ३३, ५
 स्वये त्वा सूर उदिते ८, १३, १३
 स्वयवाकमिन्द्राः ५, ४, १; ते सं ३, ४, ११, १
 स्वर्काराश्रियुक्तस्येवो १, २३, १२
 स्वर्ष्युपेभिरद्रिभि १, ११, ५; साम १४४५
 स्वर्ष्याभ्यां द्यासासाभ्यां १०, १३७, ७; अथर्व ४, १३, ७
 स्वस्ते दधानो मृत्मा १, ६७, ३
 स्वस्तेभ्य प्रश्न १०, १०९, ३; अथर्व ५, १७, ३
 स्वस्ते सक्तिमभि २, ३९, ७
 स्वर्षिदेव पवयो बनेषुप ८, ३५, ७
 स्वर्षिदेवता वसुधारी १, १६४, १७; अथर्व ७, ७३, ८;
 ९, १०, ५; नि ११, ४५
 स्वितो न सक्तिभि १, ७०, १०
 स्वितोता नो अध्वर १०, ३०, ११; नि ६, २२
 स्वित्वन्ति सूर्युषया पवयाक १, ६७, ९
 स्वित्वन्ति सूर्युषया

